BOUWKUNDIG

WEEKBLAD

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ

TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

18e JAARGANG.

's-GRAVENHAGE.

MOUTON & Co.

1898.

INHOUD

VAN HET

Bouwkundig Weekblad, jaargang 1898.

HANDELINGEN, VERSLAGEN, ENZ. DER MAATSCHAPPIJ.

bladz.

Diploma van Bouwkundig Opzichter. Examen-Commissie . 23
Tentoonstelling van Bouwkunst 1898. Reglement 75
77ste Algemeene Vergadering. Agenda. 135. 151
Begrooting 1898 . . . , ... 147
Prijsvraag (Buitengewone) Programma. 159, 217
Jaarverslag 1897—1898 160
Tentoonstelling van Bouwkunst. Inzendingen 169
77ste Algemeene Vergadering. Verslag. 173, 249, 264
Adres aan het Hoofdbestuur der Mij. over een Bond van Ned. Bouwk. Vereenigingen 209
Eenige losse gedachten naar aanleiding van eene circulaire, door Danl. I. Sanches 210
Open brief aan den heer Jos. Cuypers (betreffende den Bond) door A. Salm G.Bzn. 217
Schrijven van het Bestuur der Maatschappij aan het Genootschap Architectura et Amicitia, enz., over den Bond. . . 218
De bespreking der plannen voor den Bond 226
Open brief aan den heer A. Salm G.Bzn., door Jos. Th. J. Cuypers 226
Schrijven, den Bond betreffende, van het Bestuur van het Genootsch. Architectura et Amicitia 233
Programma van het Examen voor Bouwkundig Opzichter . 233
Schrijven, den Bond betreffende, van het Bestuur der Maatschappij aan dat van het Genootschap Architectura et Amicitia 249
78ste Algemeene Vergadering. Agenda. 263, 285
Schrijven van het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia aan dat van de Maatsch. t. Bev. d. Bouwkunst. 263
31 Augustus 1898 277
78ste Algemeene Vergadering. Verslag 303, 314
Vertegenwoordiging der Maatschappij in de Commissie voor het Woningvraagstuk 357
Schrijven van het Bestuur der Maatschappij aan de onderteekenaars van het adres van Haarzuylens, enz. (Zie ook onder „Mededeelingen" blz. 375.) 370
Schrijven van het Bestuur der Afd. Amsterdam en dat van het Genootschap Architectura et Amicitia aan de leden . 381
Schrijven van het Bestuur der Maatschappij aan de Bouwkundige Vereenigingen te Amsterdam 387
78ste Algemeene Vergadering. Verslag 388, 395

ONDERWERPEN DE MAATSCHAPPIJ EN ANDERE VEREENIGINGEN BETREFFENDE.

Een woord Bond-historie voor mijne geëerde medeleden, door J. H. Leliman 234
Eenige bemerkingen over den Bond van Bouwkundige Vereenigingen, door C. N. Van Goor 251
De „Bond in Hope", overgenomen uit „De Opmerker" . . 252

bladz.

De Bond (Fusieplannen), Overgenomen uit „De Opmerker." 258
De Bond idem. 266
De Bond (De Bond in hope.), overgenomen uit „De Opmerker." 272

VERSLAGEN VAN DE VERGADERINGEN DER AFDEELINGEN.

Afdeeling	Amsterdam.	12 December	1897		3
„	„	7 Januari	1898		26
„	„	18 Februari	„		61
„	„	25 Maart	„		113
„	„	29 April	„		154
„	„	23 Juli	„	(*)	244
„	„	22 October	„	(**)	347
„	„	28 October	„		354
„	„	25 November	„		390
„	Arnhem.	29 December	1897		12
„	„	2 Februari	1898		42
„	„	9 Maart	„		78
„	„	27 April	„		146
„	„	18 Mei	„		172
„	„	9 November	„		360
„	„	30 November	„		384
„	„	27 December	„		405
„	Delft.	28 Februari	„		69
„	„	19 Maart	„		93
„	„	6 Mei	„		155
„	's-Gravenhage.	21 Januari	„		34, 41
„	„	18 Februari	„		53
„	„	18 Maart	„		86
„	„	15 April	„		120
„	„	14 October	„		333
„	„	18 November	„		366
„	„	22 December	„		400
„	Groningen.	18 December	1897		4
„	„	21 Januari	1898		35
„	„	19 Februari	„		62
„	„	23 Maart	„		103
„	„	29 April	„		154
„	„	30 September	„		325—331
„	„	28 October	„		354
„	„	24 November	„		377
„	„	22 December	„		405
„	Haarlem.	30 December	1897		12
„	„	15 September	1898		297
„	Utrecht.	1 Februari	1898		42
„	„	22 Maart	„		94
„	„	10 Juli	„	(†)	228
„	„	25 October	„		353
„	„	29 November	„		378
„	„	20 December	„		400

(*) Bezoek aan het nieuwe Post- en Telegraafkantoor te Amsterdam.
(**) Bezoek aan het Graansilo der firma Korthals Altes.
†) Excursie naar Deventer.

OPLEIDING, BEVOEGDHEID ENZ. VAN DEN ARCHITECT.

bladz.
De Polytechnische School te Delft 344
Drie belangrijke data voor de Polytechnische School . . . 382

BOUWKUNDE.

Uitgevoerde en onuitgevoerde bouwwerken. Inrichting en onderdeelen van gebouwen.

Een monumentale brug. 31
Het nieuwe hoofdbureau van Politie te Haarlem. Architect J. Leyh. (met plaat.) 45
Bebouwing Hoogelands- en Oudwijkerveldpark te Utrecht. 47
Snelle uitvoering van gebouwen 67
De Wielerschool der Maatschappij Velox. Architect J. Ingenohl. Met plaat 76
Ontwerp van een brug over den Rijn bij Worms 76
De Nieuwe Koopmansbeurs te Amsterdam. Architect H. P. Berlage Nz. Met platen. 83, 99
Graansilo aan de Houthaven te Amsterdam. 91
De Beurs te Amsterdam 99
De Nieuwe Beurs te Amsterdam 109
Het kasteel Haarzuylen 117, 145
De Nieuwe St. Bavo te Haarlem, door Henri Evers . . . 169
De bebouwing van het Hoogelandspark te Utrecht 170
De kloktoren der Nieuwe Beurs te Amsterdam 185
Drie Heerenhuizen aan den Mastbosch-Boulevard te Breda. Architect A. v. d. Lee (Bij de plaat.). 219
De feesttent te Delft. 227
Het te bouwen Academisch Ziekenhuis te Groningen. Met plaat 272
Het Achilleion 312
Het nieuwe Kurhaus te Wiesbaden 338
De plaatsing van de Nachtwacht, door A. le Comte . 343, 357
Inrichting van urinoirs 351, 364
Bekroond ontwerp voor een Studenten-Societeit te Utrecht, van A. H. Zinsmeister. (Bij de Plaat). Met platen. . . . 359
Balklagen 359
Venster-systeem Lenz en Stumpf. 375
Aan den lezer. Woning-Vereeniging „Openbaar Belang te Arnhem. 382
Winkelhuizen van de 's Gravenhaagsche Coöperatieve Broodbakkerij „de Volharding 396
Een nieuwe en practische schoorsteendeur 397
Meisjesschool te Rotterdam 404

Bouwmaterialen enz.

Verblendsteen, door C. T. J. Louis Rieber 23
West-Australisch Harthout Karri 119
Sheet steel store Fronts of Modern Design. 196
De Permanente Tentoonstelling. Pannen en tegels der firma D. van Oort en Cie.; IJzeraarden buizen van den heer J. C. F. Laurillard; Excelsiorplaten van de heeren Gebrs. Van der Vijgh 242
De Permanente Tentoonstelling. Calcarium: Ripolin . 273, 287

Bouwkundig teekenen.

Iets over passerdoozen. 46

KUNST IN HET ALGEMEEN, GESCHIEDENIS DER BOUWKUNST, DECORATIEVE KUNST, ONDERWIJS.

Kunst in het algemeen.

Een monumentale brug 31
bladz.
Doodende menschenhaat 59
Kunst en Wetenschap, door J. J. Weve . . . 125, 136, 143, 151.
L'art public 313

Decoratieve kunst en kunstnijverheid.

Versieringen te Amsterdam, ter gelegenheid van de intocht van H M. de Koningin. (Bij de platen). 277
Huldeblijk aan H. M. de Koningin 285
De Nieuwe Kerk te Amsterdam en het Gedenkraam (Zie ook: Verbetering op bladz. 298) 286
Feestversieringen 295
Reclame-biljetten 363
Een titelblad. 399

Geschiedenis der Bouwkunst.

Een wandeling langs den Ring te Weenen, door F. J. Bremmer 1, 10, 17, 32, 39
De oorsprong der Gothieke Bouwkunst 193

Oude Gebouwen, Archeologie, Aesthetica, Kunstgeschiedenis.

Het slot Burg aan de Wupper. 76
Het enkaustisch schilderen der ouden, door V. G. A. Bosch. 84, 92
Houtbouwkunst in Hongarije 118
De Dom van Hildesheim, door J. H. W. Leliman. Met plaat 177
De Oude-Kerkstoren te Delft 179
Gesloopte fundeering van den ouden kerktoren te Purmerend 194
Verslag der Commissie voor de gedenkteekenen van geschiedenis en kunst te Nijmegen 194
De Wester- of Bullekerk te Zaandam 257
De Kruisgang van het voormalige St. Michaelis klooster te Hildesheim 288
De toren van de St. Eusebius-kerk te Arnhem. 301, 403
De Grafelijke Zalen 311, 338
Een bezoek aan den Bosch en Heeswijk 358

Korte berichten over Nederlandsche Oude Gebouwen.

(Opgenomen onder de „Berichten.")

Sinte-Catharinekerk te Brielle 5
O. L. Vrouwe Munsterkerk te Roermond. 5
Kanselarij te Leeuwarden. 20
Oude Kerk te Delft 20
Eusebiuskerk te Arnhem 27, 259, 391
Kerk te Hendrik-Ido-Ambacht 27
Klooster Eemsteyn 56
Nieuwe Kerkstoren te Delft. Carillon 62
Kerktoren te Rhenen 96, 104, 146, 181
Kasteel te Medemblik 129
Groote kerk te Goes. 187
Raadhuis te Kampen 236
St. Janskerk te Gouda 252, 274, 349
De Bulle-kerk te Zaandam 252, 378
Nieuwezijds Kapel te Amsterdam. 305, 373
Toren te Zunderdorp 306
Vleeschhal te Haarlem 341
Kerk te Medemblik 341
Kerken te Wemeldinge en te Kloetinge 348
St. Maartenskerk te Tiel 360
Kerk te Aalten 360
Valkhof te Nijmegen. 373
Gebouw Felix Meritus te Amsterdam 391

Onderwijs.

De akten middelbaar onderwijs voor de teekenvakken. . . 11
Uit de verslagen der Ambachtsscholen 235, 242, 279

Blz.
Voorwaarden van benoembaarheid tot Opzichter bij de Mij. t. Expl. v. Staatsspoorwegen 345
Drie belangrijke data voor de Polytechnische School, door J. H. Leliman Sr. 382

Hygiëne, Verlichting, Verwarming, Ventilatie, Rioleering enz.

De Amberger zelfwerkende Gasmachine 178
Een praatje over windmolens 319

ONDERWERPEN VAN ADMINISTRATIEVEN EN SOCIALEN AARD, EN RECHTSPRAAK.

Een drukkende belasting. (Tijdelijk gebruik van openbaren Gemeentegrond van Amsterdam 9
Een drukkende belasting. (Adres der Afdeeling Amsterdam) 24
Kamers van Arbeid 53
Snelle uitvoering van gebouwen 67
Het wisselen van het jaargetijde in de bouwvakken. . . . 83
Aan de Nederlandsche architecten 153
Geschillen 219
De werkstaking der timmerlieden te Amsterdam 265
Uitbetaling van werklieden 329
Architecten-salaris. 352
Het oude Burenrecht 365

BEOORDEELING EN AANKONDIGING VAN BOEKWERKEN.

Hygiënische bladen 173
Album van het Feestterrein te Delft 243
Renaissance Architecture and ornament in Spain 244
Bouwmaterialen, door F. Lz. Berghuis 267
Zeitschrift für Bildende Kunst. Juli-aflev.. 273
The Studio. Juli 1898 274
Decoratieve Kunst. Augustus-afl. 274
The decoration of Houses by Edith Wharson and Ogden Codman Jr 330
Das Deutsche Bürgerliche Einfamiliën Haus. Aug. Exter. . 330
Der Moderne Stil. Arn Lyon Grün 330
Architecture among the poets. H. Heathcote Statham . . . 366
Formenlehre der Romanischen Baukunst. A. von Pannevitz. 384
The Bayenx Tapestry 384
Balkijzers. Graphische tabellen 399

LEVENSBERICHTEN.

De klokkengieter Jak(c)obi 41
Eugène Lacomblé 67
W. J. Klerk de Reus 86
J. H. Leliman 1828—1898 . . . . 201, 212
Charles Garnier, door J. H. W. Leliman 255
J. Van Leeuwen Azn 313

PRIJSVRAGEN.

Versiering van het Tournooiveld te 's-Gravenhage. Uittreksel uit het programma 3, 20
Idem Bekroning 120
Afd. Haarlem. Meubilair eener arbeiderswoning. Bekroning. 12
Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst, Afd. Amsterdam. Stationsgebouw Locaalspoorweg. Programma 25
Idem. Ingekomen antwoorden . . 145
Idem. Jury-rapport 187
Phebé Hearst. Universiteit voor Californië Uittreksel uit het programma 34, 154
H. M. de Koningin. Gedenkpenning. Bekroning 34
J. A. Huizinga. Salonameublement. Bekroning 41
" " Jurry-rapport 68
Academie te Rotterdam. Diploma voor de Openbare Lagere Scholen. Programma 55
Idem. Ingekomen antwoorden 252, 314
Idem. Bekroning 373
Afd. Arnhem der Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Diploma. Programma 60
Idem. Ingekomen antwoorden 145
Idem. Jury rapport 171
Idem. Bekroning 221
Inhuldigingsfeesten te 's-Gravenhage. Versieringen. Bekroning 60
Buiten Sociëteit te Alkmaar. Bekroning 69
" " " Jury-rapport. 77
Reclame-biljet, Delftsche feesten. Bekroning 78, 93
Afd. 's-Gravenhage. Gedenkteeken op het Regentesseplein. Jury-rapport 85
C. J. Van Houten en Zoon. Park met arbeiderswoningen. . 93
Bouwkunst en Vriendschap. Telephoon gebouw. Quitantie-diploma. Programma 112
Idem. Ingekomen antwoorden 303
Idem. Bekroning 323
Weekblad Vulcaan. Uithangbord. Programma 113
Centraal Comité, Inhuldigingsfeesten, Amsterdam. Gedenkplaat. Jury-rapport 128
Studenten Sociëteit te Utrecht. Programma 138
Idem. Ingekomen antwoorden . 259, 273
Idem. Bekroning 314
Idem. Jury-rapport. . , ... 323
Verlichting bij de Centraalbureau gebouwen der Mij. t. Expl. v. Staatsspoorwegen te Utrecht. 145
Mij. t. Bev. d. Bouwkunst. Vorstelijk Paviljoen. Programma. 159
Frans-Hals Comité. Monument. Programma 205
Idem. Ingekomen antwoorden . . 314
Idem. Bekroning 390
Dagblad „de Courant." Reclame biljet. Programma 229
Vereeniging van Bouwkundigen in Ned.-Indie. Hoofd voor het orgaan. Programma. 303
Over de tentoonstelling der antwoorden op de prijsvraag der Studenten Sociëteit te Utrecht 352
Ned. Vereeniging tot voorkoming van Ongelukken. Jury-rapport 379

TENTOONSTELLINGEN, WEDSTRIJDEN EN CONGRESSEN.

Tentoonstelling der St. Joseph Gezellen Vereeniging te Amsterdam 33
Tentoonstelling van Bouwkunst 75
Tentoonstelling van Vrouwenarbeid, door D. E. C. Knuttel. 278, 293
Kunsthistorisch Congres te Amsterdam 305, 322

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Vereeniging tot bevordering der Vakopleiding voor handwerkslieden in Nederland.
27 December 1897. 5
18 Juni 1898. 205
27 December „ 406
Vereeniging van Burgerlijke Ingenieurs.
2 Juli 1898 219
Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam.
10 Januari 1898. 20
7 Februari „ 48
October „ 332
Technische Vakvereeniging. Afdeeling Amsterdam.
23 Maart 1898 94
6 April „ 120
4 Mei „ 146
18 „ „ 172
1 Juni „ 181
15 „ „ 196
29 „ „ 213

Blz.
13 Juli 1898 230
21 Sept. „ 305
5 October „ 332
19 „ 340
2 Nov. „ 360
16 „ 366
14 Decemb. „ 399
28 „ „ 406
Technische Vakvereeniging. Afdeeling Utrecht.
14 Januari 1898. 27
18 Februari „ 61
18 Maart „ 93
8 April „ 120
20 „ „ 128
13 Mei „ 172
10 Juni „ 196
8 Juli „ 229
23 September „ 315
9 October „ 335
21 „ „ 348
21 November „ 373
Bouwkundige Vereeniging te Deventer. 186
Societeit U. N. I. te Rotterdam. 15 December 1898 391

INGEZONDEN STUKKEN.

Over den bouw der Beurs, door C. T. J. Louis Rieber . . 181
Dankbetuiging van den heer J. H. Leliman 213
Over de onderteekening van het adres uit Haarzuylens, door Jos. Th. J. Cuypers 213
Blz.
Vraag omtrent een boekwerk 340
Antwoord op deze vraag 347
Nieuwe bouwverordening door Mr. D. L. Uyttenboogaart . 340
Schetsontwerp voor eene nieuwe stedelijke bouwverordening, door F. van Erkel 347
Idem door de redactie 347
Nieuwe bouwverordening, door Mr. D. L. Uyttenboogaart . 352
Idem door F. Van Erkel 353
Idem door de redactie . 353
Een Bond in hope, door J. H. Leliman Senior. 377
Over pogingen tot oprichting van een bond, door W. de Jong 405

PLATEN.

tegenover blz.
1. Het nieuwe hoofdbureau van Politie te Haarlem . . 46
2—3. De Wielerschool der Maatschappij Velox 76
4—5. De Nieuwe Koopmansbeurs te Amsterdam 83
6—7. „ „ „ „ „ 83
8—9. „ „ „ „ „ 99
10. Dom te Hildesheim 178
11. Ontwerp van drie heerenhuizen aan den Mastbosch-Boulevard te Breda 219
12. Academisch Ziekenhuis te Groningen. Situatie-plan . 272
13—14. Straatversieringen te Amsterdam. September 1898 . 277
15. Versiering van de Nederlandsche Bank te Amsterdam. in September 1898 278
16 en 17. Ontwerp voor een Studenten-Societeit te Utrecht . 359

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

1 JANUARI 1898. 18e JAARGANG. No. 1.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Eene wandeling langs den ring te Weenen, voordracht gehouden in de afdeeling 's Gravenhage, 15 October 1897, door den heer F. J. Bremmer Hz. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij vergadert op Donderdag 6 Januari 1898, te Amsterdam.

Door den heer Hugo Goulmy, te Amsterdam, is in het gebouw der Maatschappij, Marnixstraat 402, eene Decoratieve Tentoonstelling geopend, betrekking hebbende op de aanstaande Kroningsfeesten.

Voor een bezoek aan deze Tentoonstelling moet men voorzien zijn van eene uitnoodiging.

De Tentoonstelling wordt gehouden van 2 tot 10 Januari a.s., en is geopend van 10 tot 4 uur.

Afdeeling Amsterdam. 549ste Vergadering op Vrijdag 7 Januari 1898 des avonds ten 8 ure in het gebouw der Maatschappij tot Nut van het Algemeen (N. Z. Voorburgwal b/d Raadhuisstraat).

Agenda:

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Jaarverslag van den Secretaris.
3. „ en rekening en verantwoording van den Penningmeester.
4. Begrooting.
5. Bestuursverkiezing.
6. Lezing van den Heer J. H. W. Leliman te Delft. Onderwerp: Reisindrukken uit Elzas-Lotharingen, toegelicht door photographiën en teekeningen.

Namens het bestuur,

B. J. Ouëndag,
Secretaris.

EENE WANDELING LANGS DEN RING TE WEENEN.

Voordracht gehouden in de Afdeeling 's-Gravenhage, 15 October 1897, door den heer F. J. Bremmer Hzn.

Het was op den 20 December 1857 dat keizer Frans Joseph het volgend schrijven richtte tot Dr. Alexander Bach, destijds minister van binnenlandsche zaken:

„het is mijn wil, dat de uitbreiding der binnenstad in verband met onze doelmatige verbinding naar de voorsteden, zoodra mogelijk worde aangevangen en tevens rekening worde gehouden met eene verfraaiing van de residentie en hoofdstad des Rijks.

Tot dit doel veroorloof ik de ontmanteling der binnenstad en verwijdering der wallen."

Met dit kerstgeschenk verrastte de keizer de Weener burgerij en verbrak daarmede het enge keurslijf dat zoolang den bloei van de hoofdstad had tegengehouden.

In hetzelfde kabinetsschrijven werden tegelijk de grondtrekken voor die uitbreiding aangegeven en de oprichting bepaald van een bouwfonds, te verkrijgen uit den verkoop der vrijkomende bouwterreinen, om daaruit te bestrijden de kosten voor den bouw van verschillende staats- en gemeentegebouwen, benevens aanleg van pleinen en nieuwe verkeerswegen.

In Januari 1858 volgde daarop het uitschrijven eener prijsvraag voor een algemeen plan van uitbreiding, dat eene groote belangstelling opwekte en de architecten zoowel binnens- als buitenslands tot deelneming aanzette. Onder de vele ingekomen ontwerpen behoorden tot de beste die van Prof. Ludwig Förster, van de Prof. v. d. Nüll en Siccardsburg en andere minder algemeen bekende grootheden.

Geen dezer ontwerpen was echter voor directe uitvoering geschikt, zoodat met gebruikmaking der goede denkbeelden door een comité van vakmannen een nieuw plan werd uitgewerkt dat den 1en September 1859 door den keizer werd goedgekeurd. De grondslagen waren, dat op de vrijkomende terreinen, ontstaan door de slechting der vestingwerken, zouden worden aangelegd twee evenwijdige hoofdwegen, de zoogenaamde Ringstrasse en Quaistrasse, welke het verkeer van ieder punt der stad en dat van de

binnenstad naar de voorsteden zouden kunnen opnemen. Bestaande straten in de binnenstad zouden verbreed en verder nieuwe verkeerswegen buiten de fortificatie-ragons geschapen worden. Tot eene organische verbinding van de binnenstad met de voorsteden waren in het plan aan beide zijden der Ringstrasse nieuwe bouwwerken ontworpen, waarvan de aaneengesloten reien slechts door pleinen en parkaanleg zouden onderbroken worden.

In de onderstelling, dat de Ringstrasse de hoofdverkeersweg van het nieuwe stadskwartier en zoowel een handel- als wandelweg zou worden, werden de aangrenzende bouwterreinen voor woon- en winkelhuizen in gesloten reien geprojecteerd, terwijl de pleinen en openbare gebouwen zooveel mogelijk naar binnen werden geschoven. Deze regeling maakte de Regeering op financieele gronden, om het bouwfonds te versterken voor de later te stichten groote monumentale bouwwerken. In geschrift lokte deze oplossing strijd uit tusschen architect Heinrich Ferstel en Ferdinand Fellner, waarvan de eerste meer overhelde tot den aanleg van het Engelsche stelsel der familiewoningen, terwijl de laatste het historische Weener huurhuis voorstond als geeigend voor de Ringstrasse, welke strijd eindigde met de overwinning van den laatste. Ook de uitvoering van het plan ging niet zonder schokken gepaard. De Gemeenteraad van Weenen achtte zich namelijk in zijne privaatrechten door de Regeering verkort, met de bepalingen, dat de bouwondernemers op de nieuwe terreinen, al naar gelang van her- of nieuwen bouw, gedurende een reeks van jaren vrijgesteld zouden zijn van rijks- en gemeentebelastingen, en tevens de beslissing in gewichtige bouwaangelegenheden opgedragen werd aan eene bouwcommissie, die aan het ministerie van binnenlandsche zaken ondergeschikt was. Hun protest bleef echter zonder gevolg; gesteund door het keizerlijk gezag, ging het ministerie rustig zijn gang en trad zijn orgaan, de staduitbreidingscommissie, zelfstandig op. Hoe authocratrisch misschien deze handelwijze ook was, het moet toch erkend worden, dat, dank zij het intelligente hoofd der commissie, Freiherr von Matzinger, en zijne medehelpers, de uitvoering der voornaamste monumentale bouwwerken van Weenen uit het bouwfonds zijn kunnen bestreden worden. Ook werden verscheidene gedeelten bouwterrein aan de gemeente gratis afgestaan, hetzij voor gemeentegebouwen of voor parkaanleg, terwijl voor het niet onaanzienlijk bedrag van ± fl. 330,000 het bouwfonds den aanleg van de Ringstrasse voor de helft bekostigde. Toch bleven de lasten voor de gemeente groot als men bedenkt, dat deze van 1861—1887 betaalde voor bestrating fl. 1,307,000, voor kanalisatie fl. 845,000 en voor onteigening van huizen fl. 845,800, te samen fl. 2,997,800, en dit alles ter wille van de nieuwe uitbreiding.

Om de beperking van het verkeer zoo spoedig mogelijk op te heffen, begon men met de afbraak der bastions en het aanvullen der grachten volgens wensch van den keizer reeds vóór de vaststelling van het algemeene plan, en werd dus op 29 Maart 1858 de eerste steen weggebroken.

De uit de afbraak afkomende bak- en bergsteen werd verkocht, en de grond gebruikt, deels tot opvulling der stadsgracht, deels tot reguleering van het niveau der Ringstrasse en Franz-Joseph quari. De opschriften van muren en emblemen van stadspoorten werden aan de gemeente afgestaan, en door deze getrouwelijk bewaard, te zamen met photographien en aquarellen van den ouden toestand der bastions en glacis.

De gezamenlijke kosten der slechting bedroegen van het jaar 1858 tot het einde van het jaar 1887 fl. 1.342.368 en die der bolwerkhuizen ten getale van 125, fl. 8,672,775.

Het niveau der Ringstrasse werd bepaald naar de uitgangspunten der bestaande en der nieuw aan te leggen hoofdverkeerswegen tusschen de oude stad en de voorsteden; het dwarsprofil werd eerst na lange onderhandelingen tusschen het ministerie en de gemeente vastgesteld en den 6 November 1862 door den keizer bekrachtigd. Daarbij kreeg ze over de geheele lengte van 4400 M. eene breedte van 57 M. opdat aan het meest uitgebreide verkeer kon worden voldaan en de nauwe straten der oude stad in het belang der hygiëne de noodige lucht kon worden toegevoerd. Die 57 M. waren op de volgende wijze verdeeld: in het midden een rijweg van 24.80 M., met aan beide zijden een boomallée, elk van 7.26 M., waarvan de eene voor voetgangers en de andere voor ruiters bestemd; vervolgens twee voerwegen langs de huizen, elk 13.27 M. en twee trottoirs elk van 5.70 M. De rijwegen werden voorzien van keibestrating, in tegenstelling van bij ons, overhoeks bestraat, de allée voor voetgangers gemacadamiseerd en die voor ruiters met lossen grond bedekt. De alleëen beplantte men voor het grootste gedeelte met Ailanthus en Plataanboomen, waarvan er echter in den winter van 1879—1880 een groot gedeelte stierven, die gedeeltelijk vervangen werden door de Krimlinde en Amerikaansche linde.

De feestelijke opening der Ringstrasse had plaats op 1 Mei 1865. Vlaggen met de keizerlijke, Beiersche en stedelijke kleuren wapperden langs den midden-rijweg, tapijten en guirlanden versierden de nieuwgebouwde huizen.

Op het plein voor de Burgpoort verhieven zich vier reusachtige obelisken, met rood-witte vlaggen en de volgende opschriften, 20 Dec. 1857, — 29 Maart 1858, — 1 Mei 1858, — 1 Mei 1865. Tegenover de Burgpoort stond op een hoog, met bloemen versierd piedestal, de figuur van Vindobona, met een gouden krans in de rechterhand, waarachter de keizersvlag van goud brocaat met den rijksadelaar omhoog wapperde. Aan beide zijden van deze figuur stonden tenten, rechts voor de ministers en de leden van de uitbreidingscommissie; links voor den gemeenteraad, de magistraat en de Bezirksbesturen De aan de andere zijde der Ringstrasse gebouwde tribunen waren gevuld met genoodigden. 's Middags te half vijf reden de keizer en de keizerin begeleid door aartshertogen en hertoginnen door de stad en de verlengde Kärthnerstrasse, en zwenkten van hier over de Ringstrasse naar de Burgpoort. Door de menschenmassa jubelend begroet, werden H. M. toegesproken door den burgemeester Dr. A. Zelinka, met woorden van dank voor de mildheid van den monarch en werd hem ter gedachtenis een medaille aangeboden. In het antwoord van den keizer gaf deze de belofte de noodige bouwgrond toe te staan voor scholen, markthallen en parkaanleg en, hiermede niet tevreden, schonk hij tevens de Kaiserbrunnen (gelegen in de Alpen) aan de gemeente, ter bevordering van de waterverzorging.

Diep bewogen gaf de burgemeester aan de gevoelens van dankbaarheid der gemeente uiting voor dit kostbare geschenk, dat zulke onschatbare diensten aan den openbare gezondheidstoestand zou bewijzen.

Wij meenden dit geschiedkundig overzicht van het ontstaan der Ringstrasse te doen voorafgaan aan de eigenlijke behandeling van ons onderwerp, de bespreking van de voornaamste gebouwen, die zich bij eene wandeling langs de verschillende onderdeelen van den Ring aan ons oog voordoen, en die ook meer de belangstelling zullen bezig houden. Die onderdeelen, gerekend van de Franz-Joseph-Quai bij de Augartenbrücke af, zijn de volgende: 1^{0}. de

Börsenring, 2°. de Schottenring, 3°. de Franzensring, 4°. de Burgring, 5°. de Opernring, 6°. de Karthnerring, 7°. de Koloratring, 8°. de Parkring, 9°. de Stubenring, welke bij de Aspernbrücke eindigt en daar weer aansluit aan de Franz-Joseph-Quai.

Vangen we nu onze wandeling bij de Börsenring aan, dan wijst het woord ons reeds op het gebouw dat we hier zullen aantreffen, namelijk de Weener beurs. Dit monumentale gebouw heeft tot vader den bekenden Weener architect Theophile von Hansen, die te samen met architect Fietz den eerepalm uit den prijskamp wegdroeg. Het is geheel vrijstaand, met het hoofdfront gericht naar den Ring en met de achterzijde naar een der binnenstad toegekeerd open plein, terwijl de zijfronten aan smallere straten grenzen. De groote zaal is breed 26,91 M., lang 47,40 M. en hoog 22,75 M.; ze staat met de lengteas loodrecht op de Ringstrasse en het genoemde plein en is van daar toegankelijk door een rijke arcaden- en vestibuleaanleg. Inwendig vertoont deze imposante ruimte in dwarsdoorsnede den vorm eener basilica, met eene dubbele arcadenrij; de breede gangen, beneden van de zaal gescheiden door dorische zuilen, de meer smalle bovengalerij door korinthische zuilen, die de steekkappen dragen, welke den overgang tot het plafond vormen. De overige lokaliteiten liggen in twee zijvleugels, die evenwijdig loopen aan de lengteas van de zaal; maar daarvan gescheiden zijn door binnenplaatsen, die in de breedten van het gebouw verbonden zijn door de ruimten voor retiraden etc.

Hierdoor werd bereikt, dat de verlichting der beurszaal door zijlicht kon geschieden, hetwelk echter nog versterkt is door een groot bovenlicht, vermoedelijk met de ondervinding, opgedaan bij de Berlijnsche beurszaal, die zeer slecht verlicht is. De vier hoeken van het gebouw zijn hooger opgevoerd en waren bij het oorspronkelijk project door koepels gekroond, welke echter bij uitvoering vervallen zijn. In twee dezer vleugels liggen de trappen naar de op de verdieping liggende lokalen. Het souterrain bevat, behalve de ruimte voor de vruchten en meelbeurs en de restauratie, een groot aantal te verhuren ruimten, die onder de beurszaal voor depots gebruikt worden. Op de verdieping bevindt zich de zaal en het casino der Effektensocieteit, benevens het orientalisch museum dat eene rijke verzameling oost-Aziatische voorwerpen bevat. Het geheele gebouw is centraal verwarmd, ook de beurszaal inbegrepen, waarvan de vloer met eene stoompijpleiding is voorzien.

Hoewel de verhouding der gevels zeer indrukwekkend is, en deze zeer schoone grieksche details bevatten, heeft het geheel toch iets onrustigs, door de vele cornissingen en de ongelijke hoogte der verschillende vleugels. Vooral is dit merkbaar bij de vrijstaande zuilen met bekroning die tot versiering van de loggia aan het voorfront dienen en den indruk van de kolossale rijk versierde attica eenigszins verkleinen. Op de wijze der antieke triomfbogen zijn de attica's prachtig getooid, met beelden en figuurgroepen en die van den middenbouw bovendien met toepasselijke reliefs, welke laatste echter te hoog zijn geplaatst ± 13,5 M., om naar waarde genoten te kunnen worden.

Het gebouw is op eene voor Weenen zelfs buitengewoon weelderige wijze uitgevoerd, daar de facaden gedeeltelijk met gekleurd marmer bekleed zijn; de bouw duurde van 1872—1877 en heeft fl 4.000.000 gekost.

(Wordt vervolgd).

PRIJSVRAGEN.

Het uitvoerend Comité voor de Inhuldigingsfeesten in het jaar 1898 te 's-Gravenhage heeft een prijsvraag uitgeschreven, waarbij gevraagd wordt een uitgewerkte schets van eene *centrale versiering van het Tournooiveld*, een bedrag van f 1500 niet te boven gaande.

Bij het programma, dat ter lezing ligt in het gebouw van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, is eene situatie gevoegd waarop de plaats voor deze versiering is aangegeven.

Verlangd worden, op eene schaal van 1 à 50: 1°. een plattegrondteekening; 2°. opstandteekening in kleuren (terwijl een perspectiefteekening en de details aanbeveling verdienen); 3°. gedetailleerde raming van kosten der uitvoering; 4°. omschrijving van de te bezigen grondstoffen; 5°. memorie van toelichting.

De versiering moet ook voor avondverlichting zijn ingericht.

De ontwerpen moeten uiterlijk vóór 1 Maart 1898, 's namiddags 4 uur, zijn ingezonden aan het adres van den heer E. J. Belinfante, 1e Nieuwe Molstraat 19, 's Gravenhage.

De mededinging is opengesteld voor iederen Nederlander.

De prijs door het Comité ter beschikking gesteld, bedraagt f 125, de premie f 40.

De ontwerpen zullen beoordeeld worden door een Jury, bestaande uit de heeren Jhr. Mr. V. de Stuers, A. Le Comte, A. van Delden, Joh. Mutters Jr. en P. du Rieu.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam. 10 December 1897. Na lezing en goedkeuring der notulen werd door den Voorzitter, den heer C. B. Posthumus Meijjes, medegedeeld, dat het Bestuur voorstelt dit jaar een prijsvraag uit te schrijven voor een ontwerp van een halte-gebouw van een spoorweg, of voor een vischmarkt; na bespreking werd het eerste onderwerp gekozen.

Als Jury-leden werden op voorstel van het Bestuur gekozen de heeren Ed. Cuypers, Jacob F. Klinkhamer en D. A. N. Margadant.

Nadat verder de heer J. H. W. Leliman, te Delft, lid der Maatschappij, tot lid der Afdeeling was aangenomen, werd het woord verleend aan den heer R. P. J. Tutein Nolthenius, Ingenieur van den Waterstaat te Zutphen, tot het houden eener voordracht:

De bouwkunst der middeleeuwen te Zutphen, toegelicht door lichtbeelden.

Spreker ving zijne lezing aan met er op te wijzen, dat vóór de middeleeuwen van Zutphen weinig te vertellen valt, omdat de Romeinen stelselmatig het bewonen der IJsselstreek verhinderden, ten einde tusschen hunne Hollandsche nederzettingen en de Germaansche horden een onherbergzame strook te houden.

Eerst in het jaar 1059 wordt in verband met eene kerk van Zutphen als „oppidum" gewag gemaakt.

In de middeleeuwen zeer bloeiende, werd door het moordstaal der Spanjaarden (1572) en het langdurig beleg (1584—1587) de ondernemingsgeest voor goed geknakt, zoodat na de middeleeuwen slechts weinige belangrijke bouwwerken zijn aan te wijzen.

Alsnu behandelde spreker de St. Walburgs-kerk, een hallenkerk, uitwendig zeer eenvoudig doch zeer eigenaardig door de vele daken, als gevolg van de omstandigheid, dat alle gewelven, die zoowel over de eigenlijke kerk als over de kapellenkrans en latere verlenging der kruisbeuken, even hoog zijn opgetrokken. De kerk is, ten deele althans, afkomstig uit de 12e eeuw, en in de plaats gekomen van eene omstreeks 1076 afgebrande kerk. Uit vorm en bouw der gewelven blijkt, dat de bouw der kerk over verschillende perioden loopt, zoodat een nauwkeurig onderzoek dan ook leert, dat de kerk oorspronkelijk bestond uit een hoog middenschip met twee smalle, lage zijbeuken. Aan de hand van talrijke afbeeldingen (o.a. de restauratie der Groningsche St. Maartenskerk volgens Peters en de kerk te Laon, oude planteekeningen der stad en de beschrijving van Guiciardini) doorliep spreker de verschillende verbouwingen die aan de St. Walburgs-kerk hadden plaats gevonden en verklaarde tevens tal van bijzonderheden die in verband stonden met het vermoedelijk uitwendige aanzien dezer kerk oudtijds. De gewelven van het

middenschip zijn zoowel door vorm als door wijze van metselen wellicht eenig in ons land.

Van het meubilair der kerk is vooral merkwaardig het koperen doopvont (1527), dat als een der schoonste uit ons land wordt beschouwd, doch wegens diefstal van verschillende onderdeelen niet ten gunste herstellingen heeft ondergaan. Eigenaardig is vooral de kwitantie van Gielis van Eijnde te Mechelen, die op den rand is uitgebeiteld, en de blijkbaar uit een vroeger tijdperk stammende leeuwen, welke het geheel dragen. Verder bevat de kerk een fraaie Gothische grafkroon, die nu voor gaslicht is ingericht, maar gedeeltelijk, zoo niet geheel, uit de 12e eeuw afkomstig is. De gesmeed ijzeren opengewerkte rand bevat voorstellingen van de jacht en ridderspelen.

Een onderzoek ter plaatse, eenige jaren geleden verricht, heeft bevestigd, dat zich indertijd onder het koor de krypt heeft bevonden, welke in het einde der 16e eeuw is vernield.

Uit het archief der kerk werden vervolgens door spreker eenige mededeelingen gedaan, waarbij vooral vermelding verdient een bouw-contract uit het jaar 1393, hetwelk niet alleen veel overeenkomst vertoont met de tegenwoordige contracten, maar waaruit ook bleek, dat het leerlingstelsel reeds geregeld was, en evenzoo de kwesties omtrent loon en geschillen.

Vervolgens werden lichtbeelden vertoond van verschillende middeleeuwsche bibliotheken, om daarna meer in het bijzonder de librije van de St. Walburgs-kerk te behandelen. Deze librije (gebouwd van 1561 tot 1563) is hoogst merkwaardig, niet zoozeer door de kostbare drukken die er in gevonden worden, doch meer door hare inrichting, daar alle boeken door middel van kettingen aan de banken zijn verbonden. Een Engelsch onderzoeker, specialiteit op het gebied van bibliotheek-inrichtingen, acht de librije te Zutphen een van de belangwekkendste die bekend zijn.

In de hierna ingestelde pauze werd aan de leden gelegenheid verschaft de ingekomen ontwerpen te bezichtigen op de prijsvragen voor een gedenkplaat ter herinnering aan de Kroningsfeesten, en voor een salonameublement.

Na de pauze behandelde de heer Tutein Nolthenius de Predikheeren-, thans Broederenkerk, met haar eigenaardigen vorm der kolommen en zeer smalle zijbeuken. Deze heeft oorspronkelijk deel uitgemaakt van een groot klooster (einde 15e eeuw), waarvan behalve de genoemde kerk nog bestaat het voormalig dormitorium (slaapzaal der monniken), dat thans dienst doet als kazerne, en het voormalig refectorium (eetzaal), dat eveneens deel uitmaakt van die kazerne en zoo zorgvuldig mogelijk in den oorspronkelijken toestand is hersteld.

De ligging van de stad met de verschillende uitbreidingen die deze heeft ondergaan, werden vervolgens besproken, waarbij spreker tevens de aandacht vestigde op de destijds bestaande verdedigingswerken van steden, en door vele afbeeldingen aanduidde aan welke eischen die werken zoowel vóór als na het gebruik van buskruit moesten voldoen.

Aan de ruïne over de Berkel, welke voor afsluiting van de rivier als z.g. waterpoort was gebouwd, kon men nog duidelijk zien de gaten die voor de bevestiging van de houten gaanderijen (hourds) hadden dienst gedaan. Deze waterpoort, evenals de toren in de Armenhage, behoorde dus blijkbaar uit den tijd vóór het gebruik van het buskruit. De ommuring is dan ook waarschijnlijk uit den aanvang der 14e eeuw.

De Bourgogne-toren, bijgenaamd de Martinettoren, omdat deze natuuronderzoeker op den toren een koepel had staan, dagteekende uit den eersten tijd van het kanon (1467) en had dientengevolge muren van 4 Meter dikte. De ronde muur is merkwaardig, omdat hij in het front dikker is dan nabij den walmuur of gordijn, en daarenboven in dat front een soort spoor vormt, zooals o.a ook te Carcassonne wordt aangetroffen. Met de door Viollet-le-Duc gegeven afbeeldingen der vestingwerken dezer stad hebben trouwens de Zutphensche groote overeenkomst.

Ten slotte behandelde spreker de overige merkwaardige bouwwerken van Zutphen: de oude Nieuwstadspoort (thans ruïne), de Saltpoort gebouwd in 1445—1465 (thans Watertoren), de boterhal (de oude Schepenbank) thans op aanraden van den heer de Stuers hersteld, in plaats van afgebroken, met een zeer fraaie antieke houten zichtbare bekapping, adelijke woningen nog kenbaar door torentjes, terwijl eindelijk de afbeelding werd vertoond van het dak van een woonhuis op de Markt, toebehoorende aan den heer Nuysink, apotheker, hetwelk gedekt is met middeneeuwsche pannen, in den trant der thans nog in Italië in gebruik zijnde; wellicht is dit een eenig overblijfsel in ons land.

Deze met groote aandacht gevolgde hoogst belangrijke voordracht was bijzonder aantrekkelijk door het groote aantal lichtbeelden naar photographische opnamen van den heer Tutein Nolthenius, zoodat de Voorzitter slechts weinige woorden van oprechten dank behoefde te voegen bij het daverend applaus waarmede de leden der Afdeeling hunne ingenomenheid betuigden met de voordracht.

Niets meer aan de orde zijnde werd de vergadering te ongeveer kwartier voor elven gesloten.

Afdeeling Groningen. 18 December 1897. De Voorzitter, de heer H. Raammaker, deed na lezing en goedkeuring der notulen mededeeling, dat van het Bestuur van het Genootschap „Pictura" een schrijven was ingekomen, inhoudende kennisgeving, dat het van den heer von Saher te Haarlem een voorstel had ontvangen om in verbinding met andere steden alhier eene tentoonstelling te houden van Engelsche kunstnijverheid, welke zal bestaan in architectonische teekeningen, meubelen in afbeelding, behangselpapier, gedrukte stoffen en tegels, ontworpen door den Engelschen architect Voysey, zoo noodig aangevuld met metaalwerk van andere artisten en voorts, dat het Bestuur van „Pictura" genegen is zijne medewerking tot het organiseeren van deze tentoonstelling te verleenen, mits het daarbij door andere vereenigingen wordt gesteund, terwijl het ook steun en medewerking verzocht van de Afdeeling.

Na eenige besprekingen werd met bijna algemeene stemmen besloten, het meergenoemde Bestuur kennis te geven, dat de Afdeeling met het beoogde doel sympathiseert en daarvoor haren steun en hare medewerking wil verleenen, onder voorwaarde, dat de door de Afdeeling bij te dragen kosten een zeker bedrag niet mag overschrijden en dat hare leden en donateurs kosteloos toegang tot de tentoonstelling zullen hebben.

Hierna had de verkiezing plaats van drie Bestuursleden. De heeren W. Jacobs, C. H. Steenbeek en H. Reijenga, welke volgens rooster moesten aftreden en dadelijk herkiesbaar waren, werden allen met bijna algemeene stemmen herkozen. Genoemde heeren, allen ter vergadering tegenwoordig, namen die benoeming aan, waarvoor hun door den Voorzitter in eenige hartelijke woorden ook namens de Afdeeling dank werd gebracht.

De heer Rob. Kalff te Utrecht, verkreeg hierna het woord tot het houden van een voordracht over:

John's Schoorsteenkap met Roet- en Vonkenvanger.

Spreker begon met in 't kort de gebreken op te noemen van de meeste der in gebruik zijnde schoorsteenkappen en gaf daarbij de redenen op, waardoor zooveel schoorsteenen slecht trekken en ook, waardoor in sommige gevallen de rook naar beneden in het vertrek neerslaat.

In eene zeer uitvoerige rede gaf spreker eene verklaring van de werking van John's enkele schoorsteenkap en van die met Roet- en Vonkenvanger.

De talrijke proeven met schoorsteenen, schoorsteenkappen enz. in miniatuur, doch geheel met de werkelijkheid overeenkomende, waarmede het gesprokene werd toegelicht, bewezen op verrassende wijze, dat ondoelmatig aangebrachte schoorsteenkappen veel hinder en last kunnen veroorzaken en daarentegen veel goeds kan worden verwacht van John's kappen, voor het rookvrijmaken van woningen en het voorkomen van het zoo hinderlijke verspreiden van roet en het gevaarlijke neervallen van vonken in den omtrek van fabrieksschoorsteenen.

Nadat nog eenige vragen en opmerkingen door den spreker waren beantwoord, sprak de Voorzitter als tolk der vergadering eenige waardeerende woorden en bedankte den heer Kalff voor de moeite die hij zich had getroost met hier eene voordracht te houden, en sprak daarbij den wensch uit, dat die moeite ruimschoots vruchten voor spreker mocht afwerpen.

Ingevolge art. 19 van het Huishoudelijk reglement bracht nu de Penningmeester de begrooting voor het jaar 1898 en de balans ter tafel. De post uitgetrokken voor het betalen van 2 personen voor het surveilleeren bij de publieke kunstbeschouwingen, lokte eenige bespreking uit, waaruit bleek, dat het Bestuur dezen post had voorgesteld om de leden van het houden van toezicht te ontheffen, omdat er slechts enkele leden zijn die zich daarvoor disponibel willen stellen. Nadat ook het, aan bedoelde post vastgeknoopte voorstel, het verminderen van het aantal publieke kunstbeschouwingen, ten einde de meerdere uitgaven te compenseeren, was besproken, werden de begrooting en de balans met algemeene stemmen goedgekeurd.

In de varia deelde een der leden mede, dat hij kort geleden, bij een bezoek aan het gebonw der Maatschappij t. b. d. Bouwkunst te Amsterdam, behalve de tentoongestelde antwoorden op de prijsvraag van den heer J. H. Huizinga alhier, aldaar ook andere tentoongestelde teekeningen had gezien, en deed daarbij de vraag, of door het Bestuur geen pogingen konden worden gedaan om die teekeningen te verkrijgen ten einde ze hier ten toon te stellen.

Door den Voorzitter werd hierop geantwoord, dat al hetgeen bij de Maatschappij wordt tentoongesteld en voor hetzelfde doel aan de Afdeelingen kan worden afgestaan, uit eigen beweging door het Bestuur der Mij. aan de Afd. wordt toegezonden en het vragen in dezen dus niet van pas zoude zijn.

Na verdeeling der surveillance van de den volgenden dag te houden pnblieke kunstbeschouwing, werd de vergadering gesloten.

Vereeniging t. bev. d. vakopleiding voor handwerkslieden in Nederland, 27 December 1897. De vierde jaarvergadering dezer Vereeniging werd te Utrecht gehouden. Ongeveer 70 leden waren tegenwoordig.

Uit het verslag van den Secretaris bleek, dat het aantal leden thans 526 bedraagt, en de Vereeniging zich in een krachtig leven verheugt.

De heer H. J. de Groot, Directeur der Ambachtsschool te Alkmaar, werd als bestuurslid en als Voorzitter herbenoemd, en de heer C. Zander, Directeur der Ambachtsschool te Zwolle, als bestuurslid. In de plaats van den heer J. van Essen, Directeur der Ambachtsschool te Utrecht, werd benoemd de heer H. P. Priester, Leeraar aan de Ambachtsschool te Leeuwarden.

Besloten werd over te gaan tot de uitgave van een maandblad dat den leden gratis zal worden toegezonden.

Als plaats voor de a.s. vergadering werd Deventer aangewezen.

Op welsprekende wijze werd door den heer C. A. Zelvelder, Schoolopziener te Utrecht, de vraag ingeleid: Welke middelen moeten worden aangewend, om aan hen die de ambachtsscholen niet kunnen bezoeken, eene practische en theoretische opleiding in hun vak te verzekeren?

Spreker kwam daarbij tot de volgende conclusie:

1°. Het ambachtsonderwijs in Nederland is zeer onvoldoende. Niet alleen door het gering aantal scholen, maar ook doordat de onderwezen vakken en de overige ambachten nergens in de gelegenheid zijn zich te ontwikkelen;

2°. laat men de uitbreiding der ambachtsscholen over aan het particulier initiatief, dan zal blijken dat het onmachtig is een goede regeling tot stand te brengen;

3°. op den Staat rust de verplichting om, zoowel als hij dit reeds doet voor de kinderen der meer gegoeden door zijne inrichtingen van middelbaar en hooger onderwijs, ook te zorgen voor het openstellen van gelegenheid voor de kinderen van ambachtslieden en werklieden, zich de noodige vakkennis eigen te maken, om later den strijd om het bestaan met succes te kunnen voeren;

4°. een door den Staat geregeld leerlingwezen, bekroond door hen, die excelleeren, gesteund door goede ambachtsscholen, is de eenige weg, die daartoe leiden kan.

Ten slotte schetste spreker hoe de regeling van het leerlingwezen kan worden ontworpen, — waartoe in elke gemeente een Commissie, met het toezicht daarop belast, worde ingesteld, de leerling tot meester worde opgeleid, een inspecteur over het ambachtsonderwijs worde aangesteld en met meerdere middelen worde getracht een goede opleiding aan onze aanstaande ambachtslieden te bezorgen.

Deze voordracht lokte eene belangrijke discussie uit, waaraan o. a. ook deelnam het Lid der Tweede Kamer, de heer Mr. H. Smeenge, bestuurslid der Vereeniging, die hoogst belangwekkende mededeelingen deed omtrent het leerlingstelsel in Drenthe, waarvan hij de ziel is. Hij toonde de gunstige resultaten daarvan aan.

Gedurende de vergadering, die van 11 tot 5 uur duurde, werd nog de rekening en verantwoording goedgekeurd van den Penningmeester, den heer G. A. Scholten, Leeraar aan de H. B. S. en B. A. S. te Tiel, en deed het bestuurslid de heer P. D. Van der Bilt, Voorzitter der Commissie voor de pensioenregeling eenige mededeelingen omtrent het tot nu toe verrichte werk der Commissie, die met teekenen van groote instemming werden ontvangen.

Naar aanleiding hiervan werd de volgende motie aangenomen:

„De vergadering, overwegende, dat in de tegenwoordige omstandigheden niet te verwachten valt dat de pensionneering van directeuren, leeraren en onderwijzers der ambachtsscholen in de naaste toekomst zal worden eene Rijkszaak. spreekt de wenschelijkheid uit, dat de besturen der onderscheidene ambachtsscholen trachten door eene gemeenschappelijke regeling deze aangelegenheid tot practische uitvoering te brengen — voor zooveel noodig — daarbij middellijk gesteund door subsidiën van publiek-rechtelijke corporatiën en particulieren."

BERICHTEN.

Sinte-Catharinakerk te Brielle. In het jaar 1894 bracht de heer Dr. P. J. H. Cuypers in opdracht van den Minister van Binnenlandsche Zaken een advies uit over den verwaarloosden toren bij deze kerk behoorende. Het gevolg daarvan was, dat voor het behoud van den toren een rijkssubsidie werd toegestaan. Voor het herstel der kerk zelve, die een merkwaardig en met verwonderlijke zorg uitgevoerd monument uit 1417 is, is dit nog niet het geval.

Aan het slot van het advies van den heer Cuypers werd voorgesteld, om de kraagsteenen van de zijbeuken, die profeten met spreukbanden voorstellen, voor rekening van het Rijk te doen schoonmaken, om er afgietsels van te maken, die uitmuntende modellen voor kunstteekenscholen zouden zijn. Ook zullen afgietsels in het Rijksmuseum geplaatst worden.

Dit schoonmaken, dat is het wegnemen der witsellagen, langzamerhand aangegroeid tot een dikte van eenige centimeters, heeft dezer dagen plaats.

Er zijn 22 van deze kraagsteenen. Die welke reeds zijn schoongemaakt, blijken werkelijk kunstwerken te zijn, door zeer ervaren beeldbouwers gemaakt.

Te Roermond is eenige dagen geleden in den buitenmuur van van de O. L. V. Munsterkerk een gedenksteen gemetseld, ter herinnering aan den 70sten verjaardag van Dr. P. J. H. Cuypers.

Het opschrift van dezen steen luidt:

1827 — 16 Mei — 1897.

Dankbare hulde aan den grooten bouwmeester, den Roermondenaar Dr. P. I. H. Cuypers, hersteller van dit Godshuis op den 70sten geboortedag, door het gemeentebestuur van Roermond.

L'Etoile Belge van 20 Dec. j.l. werd ons uit België toegezonden, wij veronderstellen door een belangstellend lid der Maatschappij; daarvoor in de eerste plaats onzen dank aan den onbekenden afzender, die ons in staat stelt het volgende uit dat blad over te nemen, aangaande twee eereleden van de Maatschappij. Zondag 19 December j. l. hield de heer Ch. Buls, Burgemeester van Brussel. Eerelid van de Société Centrale d'Architecture, voor de talrijk opgekomen leden van deze Vereeniging eene boeiende voordracht over „Egypte en zijn monumenten", welk land hij verleden jaar had bezocht. Gegeven, zegt de Etoile, de groote ingewijdheid van onzen Burgemeester in kunstzaken, kon een dergelijk onderwerp, door hem behandeld, niet anders dan een zeer levendige belangstelling wekken.

Ter verduidelijking zijner voordracht projecteerde de heer Buls door middel van kunstlicht een groot aantal clichés van monumenten. Hij besprak daarbij ook de wijze van construeeren der oude Egyptenaren. Een half verwoeste pyloon op het doek brengende, verklaarde hij hoe die constructie niet altijd degelijk was: het uiterlijke was steeds goed verzorgd, maar het inwendige was dikwerf vol bedrog. Ondeugend voegde de heer Buls daaraan toe, dat het oude Egypte reeds bekend was met het publiek uitbesteden van werken.

De voordracht, die ruim twee uren duurde, werd met onvermoeide aandacht gevolgd, en bij het einde met groote geestdrift toegejuicht.

Des morgens hadden de leden met vele dames, in 't geheel 150 personen, de bloemkassen te Laeken bezocht. Des avonds zaten zij aan een gemeenschappelijken feestmaaltijd aan.

In de vergadering werd den Voorzitter van de „Société", tevens een harer stichters en haar eersten Voorzitter, den heer V. Dumortier, eene warme ovatie gebracht, bij gelegenheid van den 25sten

verjaardag van de stichting der Vereeniging. De leden vereerden hem daarbij een prachtige bronzen vaas van carrière, met gebeeldhouwde ooren van Barrias. Uit de toespraken daarbij gehouden, bleek de groote sympathie die men den heer Dumortier toedraagt.

PERSONALIA.

In het vorige blad deelden wij mede, dat door den Gemeenteraad van 's Hertogenbosch besloten was tot het aanstellen van een adjunct-ingenieur-architect bij de Gemeentewerken op een salaris van f 1500, en van een opzichter op een salaris van f 600. Volgens verkregen inlichtingen is dit bericht wel eenigszins voorbarig. Het blijkt namelijk, dat op de begrooting van 's Hertogenbosch voor 1898 wel een bedrag van f 2100 is gesteld ter beschikking, zoo noodig voor het genoemde doel, doch tot de aanstelling der titularissen is nog niet besloten. Deze zaak toch moet nog nader behandeld worden in verband met eene organisatie, in haar geheel, van den dienst der Gemeentewerken.

Bij Min. beschikking zijn voor het tijdvak van 1 Januari tot en met 31 Augustus benoemd tot assistenten aan de Polytechnische School te Delft, de heeren: A. Ter Horst, te Delft. voor de scheikunde: — B. J. W. Swaters, te Delft, voor de natuuurkunde; — A. Th. C. Van de Sandt, te Rotterdam, voor de schoone bouwkunde: — G. P. H. Van Musschenbroek, te Delft, voor de delfstofkunde; — R. Van Hassel, te Amsterdam, voor de scheikunde: — G. Versteeg, te Delft voor de schoone bouwkunde.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:

Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 5.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De Afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851 zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6)) , wer3in 8t. .5Opvoor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vesitbule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochèoe, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen 4 pl.: *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0 30.

2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters, H. de Keijzer en J. van Campen, pl. *f* 0.60

2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871), Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats, 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

DINSDAG 4 JANUARI 1898.

Amersfoort. Het bouwen van eene kerk met consistorie aan de Langegracht aldaar.

De kerkeraad der Geref. gemeente, v.m. 11 u., in het café „De Arend". Bestek en teek. liggen ter inzage in bovengen. café en zijn te verkrijgen tegen f 1,50 bij den heer P. v. d. Hooff, gemeente-opzichter te Amersfoort. Bestek en voorw. van het smids-, stukadoors- en schilderwerk zijn afzonderlijk te verkrijgen tegen 10 cents. Bewoners van Amersfoort van Protestantsche gezindte en leden van Gereformeerde kerken buiten Amersfoort kunnen alleen voor deze aanbesteding in aanmerking komen. Aanw. gedaan.

Hengelo (Ov.) Het bouwen van een woonhuis, op een terrein gelegen aan den Enscheder straatweg.

De architect W. Elzinga, s'av. 8 u.. in het cafe van J Krabbenbosch, alw. bestek en teek. ter inz liggen Aanw. 4 Jan., v.m. 9½ u.

Lonneker. 1. Het bouwen van 2 schoollokalen met gang, privaten enz. aan het bestaande schoolgebouw te Clanerbeek, gem. Lonêker. 2. Het maken van schoolmeubelen voor genoemde schoollokalen.

Het gemeentebestuur, n.m. 4 u. Bestek en teek. zijn verkrijgb. bij den architect voor perc. 1 à f 1 en voor perc. 2 à f 0,75. Inl. zijn te bekomen bij den architect H E. Zeggelink te Enschede. Aanw. op het terrien den dag der aanbesteding, v.m. 10 u.

's-Molenaarsbrug (Z.-H.) Het bouwen van een bouwmanswoning met toebehooren te Oudshoorn.

Mevr. de wed. L. Piek, te Oudshoorn, v.m. 11 u., in het café van Gresnicht, te 's-Molenaarsbrug. Teek. en bestek liggen ter inzage in genoemd café en zijn tegen f 1,50 verkrijgb. bij C. Pannevis Jr., bouwkundige te Oudshoorn. Aanw. gedaan.

Maastricht. Het bouwen van 7 arbeiderswoningen.

De heer G. Venger, Hoogfrankrijk, v.m. 11 u., ten zijnen huize, alw. de voorw. ter inzage liggen.

Nieuwe-Pekela. Het herstellen en onderhouden van de gemeente-gebouwen en werken gedurende 1898.

Het gemeentebestuur, n.m. 3 u. Bilj. in te leveren tot n.m. 2 u. De voorw. liggen ter secretarie ter inzage. Aanw. 3 Jan. 's morgens 8½ u., te beginnen bij de school van den heer Dikboom.

Nieuwerkerk in Duiveland. Het afbreken van het bestaande en het bouwen van een nieuw armhuis.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. ter inz. in de herberg van J. Lievense te Nieuwerkerk en J. Lodewijk te Capelle. Bestekken ad. 50 ct. verkrijgb. ter secretarie te Zierikzee. Inl. geeft de bouwk. W. Brouwer Johzn. te Nieuwerkerk. Aanw. 28 Dec. v.m. 10 u.

WOENSDAG 5 JANUARI.

Enschedé. Het bouwen van vier heerenhuizen op een terrein gelegen aan de Hofsteeg.

De architect H. Reijgers, 's midd. 12 u., in het hotel de Graaff alw. bestek en teek. ter inz. liggen terwijl zij à f 1,50 te bekomen zijn bij voorn. architect. Aanw. 5 Jan.. v.m. 9 u.

Odoorn (Dr.). Het bouwen van een boerenhuis met vergunning in 3 perc. als: I. materialen, II. werkloon, III. glas en verfwerk.

De heer J. Schutrups, 's midd. 12 u., ten huize van de wed. H. Huning, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft G. Jeuring, timmerman, Valthe.

DONDERDAG 6 JANUARI.

Vianen (Herbest.). Het timmerwerk aan kerk en pastorië hunner gemeente.

De kerkvoogden der Herv. gemeente. Bestek ter inz. bij den koster.

VRIJDAG 7 JANUARI.

Dordrecht. Het bouwen van een ketelhuis, verplaatsing van eenen purifier en bijbehoorende werken, op het terrein van den watertoren der hoogdrukwaterleiding.

De directeur der gemeentegasfabiek, n.m. 2 u., te zijnen bureele, gasfabriek, Bestek en

teek. zijn tegen f 1 verkrijgb. aan het kantoor der gasfabriek, waar tevens inl. zijn te bekomen Aanw. gedaan.

Helmond. De opbouw der R.K. kerk van het H. Hart.

Het R.K. kerkbestuur, 's midd. 12 u., bij mej. gezusters van Duijnhoven (de Beurs), Markt. Bestek en teek. te verkrijgen tegen f 7.50 te Helmond bij de directie der werken, te Amsteadam bij den architect Dr. P. J. H. Cuypers. Aanw. gedaan.

Oldenzaal Het maken van een kegelbaan, schuttingen, enz., op en om het terrein achter hun gebouw aan de Marktstraat te Oldenzaal.

Het bestuur der groote societeit, 's midd. 12 u., in het hotel „De Gouden Leeuw", alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de architect W. Elzinga te Hengelo (Ov.). Aanw. 7 Jan. v.m. 10 u.

Winterswijk. Het bouwen van een koffiehuis bij de kerk te Meddeho, voor den heer J. B. Onland.

De aanbesteder, v.m. 11½ u., in het café van J. H. Guiting, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

ZATERDAG 8 JANUARI.

Tubbergen. Het bouwen van een huis.

De heer Th. Koopman, v.m. 11 u., in het koffiehuis van B. Ter Heine, alw. van 3 Jan. af bestek. en teek. ter inz. liggen. Aanw. 8 Jan., v.m. 10 u.

MAANDAG 10 JANUARI.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met stalling en schuur, op een perceel gelegen aan den Terheidensche hoek gem. Teteringen.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, in het café van J. v. Tilburg, Boschstraat, alw. bestek en teek. ter igzage liggen.

DINSDAG 11 JANUARI.

Rotterdam. Het bouwen van een school aan de Sophiastraat.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inzage op de secretarie en in het Timmerhuis en à f 1 te bekomen bij de wed. P. v. Wæsbergen en Zn., aldaar. Aanw. 6 Jan., v.m. 11 u.

WOENSDAG 12 JANUARI.

Zeeland (N.-B.). Het bouwen van een burgerhuis te Zeeland.

De bouwkundige J. Frankefort te Uden. n.m. 1 u.. bij J. v. 't Hout te Zeeland. Bestek en teek. ad. f 1,50 bij gen. bouwk. Aanw. 12 Jan., n.m. 1 u.

VRIJDAG 14 JANUARI.

Herkingen. Het bouwen van een gemeentehuis met bijkomende werken.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. à f 1 te bekomen bij den secretaris der gemeente. Aanw. 13 Jan.. n.m. 2 u.

Roosendaal (N.-Br.). De in- en uitwendige vernieuwing en verbouwing van het gemeentehuis, volgens teek. en bestek opgemaakt door den architect M. Vergouwen ald.

Het gemeentebestuur van Roosendaal en Nispen v.m. 11 u. Bilj. in te leveren tot 13 Jan. Voorw. met teek. zijn ter gemeentesecretarie verkrijgb. tegen twee gulden per stel. Aanw. 7 Jan., v.m. 10 u.

Ruinerwold. Het bouwen van eene groote boerderij voor den heer H. Derks Ez.

De architect J. E. Mulder, te Noordwolde, n.m. 1.. ten huize v. L. v/d. Woude, te Ruinerwold. Bestekken en teek. zijn vanaf 1 Jan. te bekomen bij de firma Kuiper en Taconis te Meppel à f 1.50 per stel. Inl. te bekomen bij den architect Jan Eliza Mulder te Noordwolde. Aanw. op het terrein 14 Jan., v.m. 10 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

7 DECEMBER.

Noordbroek. Het timmer- en verfwerk. behoorende bij de Ned. Herv. kerk aldaar.

Laagste inschrijvers, verfwerk. K. Kladde, Perc. 1 f 203,50; W. Duitscher, perc. 2 f 124,50; L. Kling. perc. 3 f 197,50; J. Dekker, perc. 4 f 172,15.

Laagste inschrijvers; timmerwerk. H. Olthoff, perc. 1 f 178; J. Llooster, perc. 2, 3 en 5 f 80, f 125 en f 105; J. Hulzebos, perc. 4 f 73. Alles gegund. Allen aldaar.

14 DECEMBER.

Haarlem (Onderh.). Het verbouwen van perc. 53 aan de Groote Houtstraat tot winkelhuis. Door den architect J. B. Laschuit.

Laagste inschrijver J. Vander, f 4665.

Monnikendam. 1. Het onderhoud van het raadhuis; 2. idem der scholen en onderwijzerswoningen enz. Door het gemeentebestuur.

1, onderhoud raadhuis. Laagste inschrijver K. Strübbe, f 144*.

2. onderhoud scholen en onderwijzerswoningen enz. Laagste inschrijver K. Strübbe, f 378*. *Gegund.

18 DECEMBER.

Haaksbergen (Onderh.). Het bouwen van een stoomweverij voor de directie der arbeidersvereeniging „De Eendracht".

Laagste inschrijver J. G. Eijsink, Haaksbergen, f 5060, gegund.

20 DECEMBER.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van 2 woonhuizen voor den heer A. Wooldrik aldaar.

Gegund aan G. J. Wagelaar, Enschedé, f 3400

Enschot (N-Br.). Het bouwen eener nieuwe kerk met toren enz. aldaar. Door het R.-K. Paroch. kerkbestuur.

Laagste inschrijver L. Pollaert, Roermond, f 32490. De besteding gaat niet door.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee blokken woningen op een terrein gelegen aan den Twekkelerweg. Door den architect W. Elzinga.

Laagste inschrijver J. v. d. Enk, f 4067.

Haarsteeg. Het bouwen van een nieuw huis met bijlevering van al de daartoe benoodigde bouwstoffen, uitgenomen steen, pannen en metselwerk. Door den heer F. van Wagenberg.

Laagste inschrijver A. v. d. Voort, Haarsteeg, f 2415.

Midwolda. De timmer- en verfwerken aan de gebouwen. Door H.H. kerkvoogden.

Timmerwerken. Laagste inschrijver W. de Wit, f 154.

Voor de verfwerken was door de ververs van Midwolda gezamenlijk ingeschreven voor de som van f 275,50.

21 DECEMBER.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van drie woningen voor den heer A. Jonker. Door den architect Roesingh.

Laagste inschrijver J. H. Varik, f 5195. geg.

Finsterwold. Het herstellen en onderhouden van gebouwen, enz., behoorende aan de kervoogdij. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente.

Timmerwerk. Laagste inschrijver E. Abbas, f 330.

Verfwerk. Laagste inschrijver H. Kleve, f 388.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee winkelhuizen aan de Brinkstraat. Door den architecten v/d Goot en Kruisweg.

Laagste inschrijver R. Geskes, Meppel, f 7611.

Meerssen. *a*. Het bouwen van een nieuw schoollokaal te Limmel-Meerssen; *b*. het maken van schoolbanken en verdere benoodigde meubelen. Door het gemeentebestuur.

a. Laagste inschrijver S. Boschschouwers, Heenjen, f 14734, gegund.

b. Laagste inschrijver J. Limpens, f 1620, gegund.

Nijmegen. Het gedeeltelijk afbreken en verbouwen van perceel no. 1, achter de Vischmarkt, voor den heer G. van Meeteren. Door den architect S. J. Meijn.

Laagste inschrijver Th. Delgijer, f 3686.

Sappemeer. Het maken van een winkelen werkplaatst aan zijne behuizing nabij de Slochterstraat te Sappemeer. Door den heer A. Kollee.

Laagste inschrijver Lodewijk Gorter, Sappemeer, f 560.

Het verfwerk is aangenomen door K. Scholtens, Sappemeer.

22 DECEMBER.

Havelte. Het bouwen van een woonhuis. Door den heer J. Reinders.

Laagste inschrijver J. Brinkman, f 1555 geg.

Langezwaag. Het bouwen van een burgerhuizinge. Raming f 1264. Door den heer R. R. v. d. Velde.

Laagste inschrijver F. W. Hoekstra. Beneden Knijpe, f 1302. Niet gegund, het werk is aangehouden.

Leiden (Onderh.). Het onderhoud der Spanjaardsbrug, met brugwachterswoning gedurende 5 jaren. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver Iz. v. d. Kamp, f 589. Gunning aangehouden.

Strijp. Het bouwen van twee woonhuizen met bijlevering der daarvoor noodige materialen. Door den bouwk. Th. C. v. Vroonhoven.

a. Begrooting f 2342. Laagste inschrijver J. v. Kemenade, Woensel, f 1650.

b. Begrooting f 2307. Laagste inschrijver H. Kooken, Eindhoven. f 1600.50.

a. met gedeeltelijke steen van den Udenhout; *b*. met gedeeltelijk steen van Derplein te Woensel.

23 DECEMBER.

Amsterdam. De bouw van een belastinggebouw met conciergewoning te den Helder. Raming f 11190. Door den directeur der directe belastingen enz.

Laagste inschrijver H. Wijker, f 12095.

Blauwverlaat gem. Augustinusga. Het bouwen eener boerenbehuizing met leverantie en werkloon te Dijkhuizen onder Gerkeklooster. Voor den heer W. L. Kuipers te Stroobos. Door den architect C. H. Eldering te Hoogkerk,

Laagste inschrijver G. v. d. Wal. Kootstertille, f 5770. gegund.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met bovenhuis, op een perceel gelegen aan de Nieuwe Boschstraat. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Timmerwerk. Laagste inschrijver G. v. d. Velden, f 3104.

Metselwerk. Laagste inschrijver J. v. Poppel, f 2680.

Massa. Laagste inschrijver G. v. d. Velden, f 5797, gegund.

Goirle (N.-Br.). Het maken en plaatsen van 58 stuks eiken kerkbanken. Oplevering 15 Sept. 1898, onder beheer van den architect W. F. J. Bouman te Tilburg. Door het R.-K. kerkbestuur.

Laagste inschrijver J. Horvers, Tilburg, f 1897. gegund.

24 DECEMBER.

Assen. *a*. Het bouwen van een woonhuis met schuur aan de Alterveerstraat te Assen; *b*. de verf-, glas- en behangwerken. Door mej. de wed. D. Bazuin.

a. Laagste inschrijvers A. van Dalen en J. Mennega, f 1775*.

b. Laagste inschrijver R. Haven, f 121. *Geg.

Helder. Het onderhoud der gemeentegebouwen, bruggen, riolen, enz. te Helder, gedurende 1898. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver S. Meijers, f 3640. Gunning aangehouden.

Helder. 1. Het schoonmaken van scholen en andere gemeentegebouwen; 2. de levering van zand, bet vervoer van materialen, enz. Door het gemeentebestuur.

1. Laagste inschrijver S. Meijers, f 1290.

2. *a*. Levering van zand per M3; *b*. vervoer van Waalklinkers per 1000 stuks; *c*. vervoer van Friesche klinkers per 1000 stuks.

a. Laagste inschrijver J. Dienaar, f 0.34.

b. Laagste inschrijver J. Stroomer, f 0,46.

c. Laagste inschrijver J. Stroomer. f 0,30. Gunning aangehouden.

27 DECEMBER.

Bergen op Zoom. Het bouwen van een kapel met sacristyen enz. Door de vrouwelijke vereeniging „Genootschap tot liefdadig onderwijs".

Laagste inschrijver G. Gelderbos, f 14734. Volgen bestek 4 dagen beraad.

Woensel. Het bouwen van een woonhuis met annexe bergplaats voor W. C. Scheuning. Ram. f 1995. Door den heer A. Bogaerts.

Laagste inschrijver F. Seegers, Woensel, f 1844, gegund.

28 DECEMBER.

Rotterdam. Het amoveeren en weder nieuw opbouwen van het pand no. 57 aan het Oostvestplein. Door den architect W. C. Colpijn.

Laagste inschrijver H. J. Touw. f 15300.

Zieuwent. (Geld). Het bouwen van eene kerk met toren, sacristie en pastorie. Door het R.-K. kerkbestuur.

a. Als houten met lood bekleede goten worden aangevraagd.

Laagste inschrijver J. Rodenreijs, 's-Hage. f 148997.

a. Laagste inschrijver J. H. Albers, Groenloo. f 146449.

29 DECEMBER.
„Per Telegraaf."

Dordrecht. Het bouwen van 10 heerenhuizen, op het terrein Rozenhof te Dordrecht. Door de architecten P. A. Weeldenburg en H. A. Korthals.

Laagste inschrijvers; Gebr. Kijne, Vlaardingen, f 63489; daaropvolgende W. Lammers, Helder, f 65349.

Tilburg. Het bouwen van eene kerk met torens, koepel, sacristijen enz., benevens pastorie met aanhooren, voor de op te richten parochie van de H. Anna, met bijlevering van alle materialen. Door het R.-K. kerkbestuur, v. d. H. Anthonius.

Laagste inschrijvers: Weijers, Tilburg, f 98345; daaropvolgende, P. Hosli, idem f 99781.

Lijst van Fabrikanten. Leveranciers. enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Badinrichtingen. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co.. Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cartonnen Kokers voor teekeningen en documenten. — J. H. P. JANSE, Marnixstraat 364, Amsterdam.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Cement- en Kunstzandsteenfabriek. — L. H. KURPERSHOEK, Zwaanshals 20, Rotterdam.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Electrische installatiën. — SIEMENS & HALSKE. den Haag.
„ „ S. BERGMANN & Co., Berlin N. Fenn Str. 21.
„ „ B. L. VOGELS-DOLHAIN. Den Haag.
Electrische Verlichting. — C. A. HUIJGEN. — Rotterdam.
Engelsche Winkel-Etalages. — FLAMENT & Co., Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER. den Haag.
Gaskachels (nieuwste constructie), TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten geëmailleerd ijzeren Waschtafels, TH. A. DE KOSTER, Amst.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS, Weesperzijde 6, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER. den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Ingolin. — AIKEMA & Co., Rotterdam.
Jalousiën. — S. BRUIGOM, Arnhem.
„ — J. F. KRÖNER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Jalousiën voor plantenkassen, enz., TH. A. DEKOSTER, Amsterd.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschij „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT. Rotterdam en Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co.. Amsterdam.
„ — C. A. HUIJGEN, Rotterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LüCHAU, Damrak 71, Amst.
Overkappingen. — T. G. TISSOT. Jr. Amsterdam.
Overkappingen. — Th. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Parketvloeren. — GEBR. v. MALSEN, 's Gravenhage.
Papierstüc. — BENNEWITZ & Co., Damrak 85, Amsterdam.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
„ — HÖXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. A. DE KOSTER, Amst.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo.
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN EN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
„ „ „ — TH. A. DE KOSTER, Amst.
„ „ „ — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Ventilators. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter aRh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT. Delft.
Zink- en Bronswerken. — L. SCHUTZ & Zoon, Zeist.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

8 JANUARI 1898. 18e JAARGANG. No. 2.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 2/3 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Een drukkende belasting. — Eene wandeling langs den ring te Weenen, voordracht gehouden in de afdeeling 's Gravenhage, 15 October 1897, door den heer F. J. Bremmer Hz. (vervolg van blz. 3). — De akten middelbaar onderwijs voor de teekenvakken. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Diploma van Bouwkundig Opzichter.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst brengt ter kennis, dat een examen tot het verkrijgen van het diploma van Bouwkundig Opzichter, volgens besluit van de Algemeene Vergadering van 28 Mei 1891, zal worden afgenomen in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam, op 22, 23, 24 en 25 Februari 1898, des morgens van 9 tot 12 en des namiddags van 1 tot 4 uur.

De kandidaten worden uitgenoodigd zich vóór den 12en Februari 1898 schriftelijk aan te melden bij den Secretaris van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam, alwaar het Programma van Eischen voor het examen, bevattende tevens de voorwaarden om tot het examen te worden toegelaten, kosteloos verkrijgbaar is.

EEN DRUKKENDE BELASTING.

Door B. en W. van Amsterdam werd 5 October 1897 bij den Gemeenteraad een voorstel ingediend ten doel hebbende de vergoeding, te betalen voor het tijdelijk in gebruik nemen van openbaren Gemeentegrond of openbaar Gemeentewater, te verhoogen.

Amstels Bouwkring, eene vereeniging van aannemers, heeft naar aanleiding daarvan een adres, gedateerd 3 Januari l.l., aan den Gemeenteraad gezonden, waarin er op wordt aangedrongen het tarief niet te verhoogen. De Aannemers Societeit Amsterdam, het Gild van timmerlieden en metselaars als onderafdeeling der Patroonsvereeniging de R. K. Gildebond, en de afdeeling Amsterdam van den Nederlandschen Aannemersbond hebben zich eveneens tot den Raad gewend om hunne adhaesie te betuigen met het adres.

Voorwaar, geen wonder!

Waar, zooals te Amsterdam, zeer rijpelijk moet worden nagedacht eer men overgaat tot bouwen, omdat bouwen er, ook door de hooge loonen, duur is geworden, en omdat, niettegenstaande den hoogen prijs van den grond op eens met groote striktheid wordt vastgehouden — ook zelfs in de oude stad — aan de bepalingen omtrent het gedeeltelijk onbebouwd laten van het terrein, en aan allerlei min gewichtige voorschriften van een welhaast te veranderen bouwverordening, — daar zou de lust tot bouwen nog verminderd worden door een buitensporig hooge belasting?

Het doel der heffing is: stijving van de niet ruime gemeente-financiën. Het resultaat zal zijn: minder lust tot bouwen, minder ondernemingsgeest; de nasleep daarvan: grootere zuinigheid bij den bouw, plus werkeloosheid en hare treurige gevolgen. En dat, waar het streven gewettigd ware het bouwen aan te wakkeren en dan tevens het fraaie bouwen te bevorderen.

De voorgestelde verhooging is niet gering, zoo kan men uit het adres lezen. Voor een kort geleden voltooid fabrieksgebouw van circa 8 M. breedte aan de straat, dat ruim f 24,000 heeft gekost, moest aan precario-rechten voor het neêrleggen van materialen, het hebben van een klein kalkloodsje en het plaatsen van een schutting f 306.40 betaald worden. Volgens de nu voorgestelde heffing zou dat recht bedragen hebben f 1648, of niet minder dan 7 pct. der bouwsom. Ware eene heffing als voorgesteld wordt, toegepast op den bouw van het postkantoor te Amsterdam; waarvan de kosten ongeveer f 800,000 zijn, dan zouden die met ruim 12 pct. of f 101,400 verhoogd zijn geworden aan precario-rechten.

Deze cijfers spreken duidelijker dan lange vertoogen. Bedragen als 5 tot 10 pct. der bouwsom, die in gewone gevallen zullen voorkomen, zijn afschrikwekkend; zij houden de verbetering van gebrekkige toestanden tegen.

Men heeft kunnen lezen, dat in eene nieuwe straat te Amsterdam een reeks winkelhuizen als geldbelegging gebouwd zal worden door een groote Maatschappij, die waarlijk geen te hooge renten daarmede zal maken; wordt de nieuwe heffing op die onderneming toegepast, dan zal zij op minstens ½ pct. rente minder moeten rekenen. Mag zoo iets in de hand gewerkt worden?

Wij mogen niet anders veronderstellen, dan dat men zich bij het opmaken der voordracht menschelijkerwijze vergist heeft en daardoor de gevolgen niet zijn overzien.

Wij mogen niet anders dan wenschen, dat een dergelijke voordracht niet wordt aangenomen.

EENE WANDELING LANGS DEN RING TE WEENEN.

Voordracht gehouden in de Afdeeling 's-Gravenhage, 15 October 1897, door den heer F. J. Bremmer Hzn.

(Vervolg van Bladz. 3.)

Ongeveer schuin tegenover het beursgebouw aan den Schottenring wordt ons oog getroffen door een gebouw van buitengewone beteekenis. We bedoelen het zoogenaamde Sühnhaus of Stiftungshaus, het laatste belangrijke bouwwerk van den onvergetelijken Friedrich von Schmidt. Dit gebouw heeft zijn ontstaan te danken aan den brand van het Ringtheater, die zoovele menschenoffers gekost heeft en in Weenen zulk eene treurige herinnering heeft achtergelaten. Ter ondersteuning der behoeftige overblijvenden van de slachtoffers beval keizer Franz-Joseph de oprichting van een gebouw, tegelijk woonhuis en kapel, en waarvan het karakter deugdelijk in de gevels moest zijn uitgedrukt. Uit eigene fondsen stelde hij daartoe een som van fl 500.000 beschikbaar en droeg de vervaardiging van het ontwerp aan v. Schmidt op. Hoewel dit meesterwerk in afmetingen niet kan wedijveren met die van het Raadhuis, staat het er ver boven verheven in fijne harmonie der lijnen, uitstekend evenwicht der massaverdeeling en de meest zorgvolle afwerking van zelfs de kleinste details. Bijzonder valt hierop te wijzen, dat het Sühnhaus tot die weinige scheppingen der moderne kunst behoort, waarbij het karakter of de beheerschende gedachte van het werk bewust of onbewust tot volkomen uitdrukking is gekomen. Het duidelijk voortredende hoofdgedeelte is de kapel; die als het ideale middenpunt van het geheel, ook in de architectonische verschijning de hoofdrol speelt. De stijl van het gebouw vertoont eene vermenging van Noord-Italiaansche Gothiek- en Renaissance-motieven, maar op zoo natuurlijke wijze, dat men erkennen moet als een uitvloeisel van een sterken onvergelijkelijken kunstenaarsgeest, die hiermede het hoogste gaf wat na langzamen maar zekeren arbeid gedurende een menschenleeftijd kon verkregen worden. Hetzelfde bevruchtingsproces wat men in Italië kan volgen en vooral in Venetië tot uitdrukking komt, namelijk Gothische vormen toegepast op antieke gebouwen, heeft ook met v. Schmidt plaats gehad toen hij het Sühnhaus ontwierp. Den 26en Januari 1886 werd het gebouw in tegenwoordigheid van den keizer en den kroonprins met een kerkelijk feest plechtig geopend. Z. M. beloonde den verdienstelijken architect met hem den titel van Freiherr toe te kennen, en daarmede een zetel in het Hoogerhuis. Sedert dien datum had v. Schmidt er ook zijne woning gevestigd; lang mocht hij daarvan niet genieten, door zijn afsterven op 23 Januari 1891.

Van het Sühnhaus onze wandeling langs den Schottenring voorzettende, neemt deze bij den Franzensring eene belangrijke bocht. Vóór deze echter te volgen, verwijlen we een oogenblik op de Maximiliansplatz en beschouwen de daar zich verheffende Votiv Kirche, een der voornaamste werken van Heinrich v Ferstel, medelid van het beroemde Weener triumviraat onder de architecten. Als de ziel van de uitvoering mag evenwel niet vergeten worden de architect Joseph Kranner, aan wien de technische volkomenheid van het bouwwerk bijzonder moet toegeschreven worden. Ferstel was, toen hem het werk tengevolge van een prijsvraag werd opgedragen, pas 29 jaar oud en bezat nog niet veel practische kennis om zulk een belangrijk bouwwerk te leiden. Men plaatste dus nevens hem Kranner, den dombouwmeester van St. Veit te Praag. De harmonie tusschen beide mannen is steeds volkomen geweest.

De Votiv-kerk of Heilandskerk is gesticht naar aanleiding van de ontsnapping des keizers aan moordenaarshand in het jaar 1853. De bouwsom, groot ± fl. 4.035.000, werd bijeengebracht door den Staat, het uitbreidingsfonds, en de gemeente, benevens vrijwillige giften; de bouw duurde van 1856—1879.

In plattegrond vertoont de kerk een middenschip met twee zijschepen, dwarsschip, kooromgang met kapellenkrans. Het geheel is ontworpen in Gothischen stijl en blijkbaar geïnspireerd door de fijne vormen der Italiaansche Gothiek. De facaden zijn rijk voorzien van figuurversiering van Joseph Gasser en Franz Erler, om bij de voornaamsten te blijven; de voorgevel is geflankeerd door twee slanke torens van 99 Meter hoogte met doorbroken spits. Zij geven als het ware eene bloemlezing van het edelste en schoonste wat de Middeleeuwsche kunst heeft voortgebracht, en dit met een smaak te samen gevoegd die voor den meester bewondering afdwingt. Wilde men eene aanmerking maken dan zou het deze zijn, dat bij het gekozen cathedraalsysteem de afmetingen daarmede niet overeenstemmen, en men eene kleinere uitgave meent te aanschouwen. Ook inwendig is de kerk van zeldzame pracht; goud en kleuren zijn met kwistige hand aangebracht, zonder aan de rust van het geheel te kort te doen, terwijl het kleurenspel van 78 geschilderde glasversieringen, den rijkdom nog meer verhoogen.

Bij de inwendige versiering hebben de eerste meesters der decoratieve kunst medegewerkt; Trenkwald ontwierp de cartons voor de beschildering der kapellenkrans, zoowel voor de wanden als de vensters; de eerste stellen in tederen fresco-toon voor de ontwikkeling der Mariavereering, de laatste het leven der Heilige Jonkvrouw.

De cartons voor de decoratie van het hooge koor zijn van de hand van Führich, terwijl de bekoorlijke figuren in den baldakijn van het hoofdaltaar, benevens de zwevende engelen in het gewelf der kruisbeuk, van Ferdinand Lautberger afkomstig zijn.

Keeren we weer op onze schreden terug onze wandeling vervolgende langs den Franzensring, dan wordt ons oog reeds dadelijk getroffen door een monumentaalbouw van buitengewone afmetingen; we bedoelen de Weener universiteit, mede van de hand van Ferstel.

Het gebouw behoort niet tot zijne gelukkigste scheppingen en is blijkbaar niet om zoo te zeggen aus einem Guss ontworpen, maar meer het uitvloeisel van eene schikking tusschen het denkbeeld van den kunstenaar en de eischen van de praktijk. Beschouwt men toch den plattegrond, dan ziet men de kunstenaarsidée belichaamd in een grooten binnenhof, door breede kolonnaden omgeven en met tuinaanleg versierd, een denkbeeld ontleend aan de ge-

bouwen der Hoog-Renaissance in Italië. Om dezen hof groepeeren zich de verschillende deelen van het gebouw zoodanig, dat aan de langszijden twee symmetrische bouwgroepen liggen, die de noodige leerzalen bevatten. Elk dier bouwgroepen bestaat uit een middenbouw van vier verdiepingen met twee binnenplaatsen en twee aansluitende vleugels met kleinere binnenplaatsen van drie verdiepingen, waarvan de eindpaviljoens door vlakke koepels bekroond zijn. De voorgevel bestaat eveneens uit drie verdiepingen; deze wordt in het midden doorsneden door een met een koepel gekroonden middenbouw, die beneden de hoofdvestibule en de daarboven gelegen aula bevat. Recht er tegenover aan den achtergevel bevindt zich de bibliotheek.

Hoe doelmatig deze indeeling ook moge zijn, zoo is het den kunstenaar toch niet gelukt er motieven in te brengen die eene schoone facade-vorming waarborgen.

De totaal-indruk van het gebouw geeft dan ook geen denkbeeld van rustige grootheid, de architectuur is droog en vervelend, al zijn de details knap en aantrekkelijk ontworpen, iets wat bij een kunstenaar als v. Ferstel haast van zelf spreekt. Op den in blokverband gehouden beganegrond, die den onderbouw vormt, volgen het hoogparterre en de eerste verdieping, beide van gelijke waarde; de eerste met eene dorische pilasterverdeeling, de laatste met ionische halfzuilen. Daar waar het gebouw in drie verdiepingen is opgetrokken, wordt dit afgesloten door een schoon versierde kroonlijst met door figuren bekroonde balustrade; bij de overige bouwdeelen volgt een laag gehouden bovenverdieping met een attica als gevelafsluiting.

Voor het middenpaviljoen is, om den hoofdingang aan te duiden, een zeer schoone portiek aangebouwd, voorzien van fronton met allegorie; eene oprit, benevens aan de voorzijde een breede trapaanleg, geven toegang tot deze portiek.

Is dit laatste werk van v. Ferstel niet een der gelukkigste uitingen zijner kunst, en vertoont het eene zekere gedrongenheid die karakteristiek is aan de laatste werken van dezen meester, dan kan veel op rekening gesteld worden van de groote technische bezwaren die hij bij de universiteit had op te lossen, om bv. te noemen de hoogte verschillen van het bouwterrein die hem noopten vier verschillende vloerhoogten in de hoofdverdieping aan te nemen, welke door trappen verbonden zijn, benevens de bestemming van sommige lokalen, die verschillende verdiepinghoogten noodzakelijk maakten.

Behalve de reeds genoemde arcadenhof zijn uit een architectonisch oogpunt het voornaamste de hoofdvestibule, de bibliotheek en de aula.

De bibliotheek is ontworpen naar het voorbeeld van St. Geneviève te Parijs en is verbonden aan eene prachtige leeszaal, die naar de verschillende faculteiten is verdeeld. Zelf biedt ze ruimte aan voor het respectabel getal van 320.000 boekdeelen.

(Wordt vervolgd).

DE AKTEN MIDDELBAAR ONDERWIJS VOOR DE TEEKENVAKKEN.

Het hierna volgend adres is d.d. 20 November 1897 door den Voorzitter en den Onder-Voorzitter van het Bestuur der Ned. Ver. v. Teekenonderwijs aan Z. E. den Minister van Binnenlandsche Zaken overhandigd.

Amsterdam, 20 November 1897.

Geven met verschuldigden eerbied te kennen de ondergeteekenden, vertegenwoordigende:

de *Nederlandsche Vereeniging voor Teekenonderwijs*, gevestigd te Amsterdam, erkend bij Kon. Besluit van 15 October 1880, No. 17;

de *Vereeniging tot bevordering van de vakopleiding voor handwerkslieden in Nederland*, gevestigd te Amsterdam, erkend bij Kon. Besluit van 11 Juli 1896, No. 38;

de *Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst*, gevestigd te Amsterdam, opgericht in 1842;

de *Vereeniging tot bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid in Nederland*, gevestigd te 's Gravenhage, opgericht in 1851;

de *Technische Vakvereeniging*, gevestigd te 's Gravenhage, erkend bij Kon. Besluit van 24 Juni 1896, No. 34;

het *Bouwkundig Genootschap te 's Gravenhage;*

dat zij als hunne meening te kennen geven:

dat de vigeerende programma's ter verkrijging van de Akten Middelbaar Onderwijs voor de teekenvakken — met name van de Akte M². — niet in overeenstemming zijn met de eischen, die gesteld mogen worden aan hen die eene Akte van bekwaamheid wenschen te verkrijgen voor het geven van onderwijs in de hierbedoelde vakken.

Gaan, aan den eenen kant, de eischen dier programma's te ver voor hen die bevoegdheid wenschen te verkrijgen voor het onderwijs in hand- en rechtlijnig teekenen aan de bij de Wet bestaande inrichtingen van Middelbaar Onderwijs, en moeten daarbij de eischen, die de Akte M^II stelt op het gebied der bouw- en werktuigkunde, voor het geven van dit onderwijs, als overbodig beschouwd worden;

aan den anderen kant geeft diezelfde Akte M^II geen waarborgen voor de praktische bekwaamheid op 't gebied van bouw- en werktuigkunde, die aan vakscholen van de leeraren voor de technische vakken dient geëischt te worden,

terwijl daarenboven de eischen aan het onderwijs in bouw- en werktuigkunde te stellen zoo zeer uiteenloopend van aard zijn, dat de noodige bekwaamheid voor beide vakken moeilijk in één persoon vereenigd kan geëischt worden.

Daarbij komt, dat sedert de invoering van de Wet op 't Middelbaar Onderwijs, de oprichting van tal van ambachts- en industriescholen, en de uitbreiding die aan vele burgeravondscholen gegeven is, door toevoeging van voortgezette cursussen in 't teekenen, ten duidelijkste heeft doen zien, dat aan het vakonderwijs thans veel hoogere eischen gesteld worden dan 30 jaar geleden, en dat in de behoefte aan praktisch onderlegd personeel, dat tevens de noodige waarborgen van geschiktheid voor 't geven van onderwijs bezit, thans niet kan voorzien worden, omdat de examen-commissies het onderzoek naar de bekwaamheid der adspiranten niet in dien zin kunnen leiden. *Tot heden toch konden de commissiën voor de examens voor de Akte M^II niet zoo ver gaan als zij noodig achtten op het stuk van onderzoek naar de praktische ervaring van hen die bouw- of werktuigkundig teekenen zullen te onderwijzen hebben; het programma voor de Akte M^II, vastgesteld bij K. B. van 24 April* 1885, Staatsblad N⁰. 112, *welk programma alleen geldt het „examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid voor schoolonderwijs in* **het rechtlijnig teekenen en de perspectief**", *laat zulk eene uitbreiding van het onderzoek niet toe.*

De ondergeteekenden meenen er de aandacht van Uwe Excellentie op te mogen vestigen, dat sedert 1878 jaarlijks op het onvolledige der examen-programma's is gewezen.

dat herhaaldelijk wijzigingen dier programma's zijn voorgeslagen, laatstelijk in het verslag der examen-commissie voor 1896, en

dat zij meenen het ter kennis van Uwe Excellentie te moeten brengen, dat de voorslagen tot herziening dier programma's, aangegeven in het laatstbedoelde Commissie-verslag, hare instemming wegdragen, *onder voorbehoud dat daarbij komt te vervallen de al.:*

„Deze regeling zou evenwel zoo op te vatten zijn, dat voor hen die de sub 3⁰. of 4⁰. bedoelde Akte verlangen het bezit van 2⁰. verplichtend ware",

en dat daaraan worde toegevoegd een al. van den volgenden inhoud:

„Bij deze regeling dienen de programma's, bedoeld sub 3⁰. en 4⁰. zoodanig te worden geredigeerd, dat ook een onderzoek worde ingesteld naar de bekwaamheid der candidaten op het gebied der praktijk van bouw- of werktuigkunde".

Adressanten meenen dat daaraan kan voldaan worden, indien de nieuwe programma's worden opgesteld door eene Commissie waarin ook personen zitting hebben, die op het gebied der bouw- en werktuigkunde praktisch werkzaam zijn.

Adressanten wenden zich thans tot Uwe Excellentie met het eerbiedig doch dringend verzoek, om eindelijk te gemoet te komen

aan de herhaalde klachten over de bestaande programma's en deze te vervangen door andere, in overeenstemming met de aanwijzingen daaromtrent gegeven in het verslag der examen-commissie voor 1896 *en de wenschen door ons in dit adres uitgesproken*
'tWelk doende, enz.

Dit adres was onderteekend door de Voorzitters en Secretarissen der besturen van de in den aanvang van dit adres genoemde Vereenigingen.

PRIJSVRAGEN.

„Meubilair eener arbeiderswoning", uitgeschreven door de Afdeeling Haarlem en Omstreken.

De Jury, bestaande uit de heeren J. Wolbers, P. van Thiel, J. Baron, A. J. Scherpenhuizen en H. Scholten, heeft den eersten prijs (f 50) toegekend aan het ontwerp „Pax" van den heer Joh. Kromhout te Heemstede; den tweeden prijs (f 10) aan het ontwerp „Arbeid" van den heer P. J. Schut te Amsterdam, en een Eervolle Vermelding aan het ontwerp „Te huis", vervaardiger onbekend.

Alle ingekomen antwoorden zullen tentoongesteld zijn Zaterdag en Zondag, 8 en 9 Januari, des middags van 12 tot 4 uur, in een der lokalen van het gebouw „Weten en Werken".

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Arnhem, 29 December 1897. Na lezing en goedkeuring der notulen deelde de Voorzitter mede, dat bij het bestuur voor de feestviering bij gelegenheid van de troonsbestijging van H. M. de Koningin het denkbeeld is gerezen, de feesten uit te stellen tot den dag van het bezoek van H. M. in Arnhem. Daar nu van deze Afd. het initiatief is uitgegaan tot het uitschrijven van een prijsvraag voor de versiering van een stadsdeel, wenschte hij het oordeel der vergadering te vernemen om ook de uitvoering der versiering tot dat bezoek uit te stellen, waartoe werd besloten.

De rekening en verantwoording, sluitende met een vrij gunstig batig saldo, werd nagezien en accoord bevonden door de heeren Kools en van den Berg, en den penningmeester dank gebracht voor zijn gehouden beheer.

Bij de behandeling der begrooting voor het volgend jaar werd het voorstel van een der leden aangenomen om den leerling van de Ambachtsschool die voor rekening der Afd. aan die instelling het onderwijs geniet, ook den cursus in de perspectief te doen volgen, terwijl ook werd besloten een prijsvraag uit te schrijven voor een afdeelingsdiploma, waarvan het programma nader zal worden vastgesteld.

Met bijna algemeene stemmen werden de voorzitter V. G. A. Bosch en de bestuursleden J. Persijn Jr. en O. A. Koorevaar herkozen.

Hierna werd het woord gegeven aan den heer J. H. Müller, Ingenieur-Architect bij de Zuid-Afrikaansche Republiek.

Spreker vervolgde zijne in de vorige vergadering gedane mededeelingen omtrent *„het bouwen in Zuid-Afrika"* en behandelde nu meer speciaal het Departement van Openbare Werken in den Oranje-Vrijstaat en de publieke gebouwen in de hoofdstad Bloemfontein en districts-hoofdplaatsen voor den Algemeenen dienst.

Toen de volksraad na een mislukte proef opnieuw besloot tot de oprichting van een Bouw-Departement, werd tot Inspecteur-Generaal benoemd de Ingenieur Thiange, een hoogst bekwaam en eerlijk persoon, zoodat het uitspreken van zijn naam zooveel beteekende als „rechtvaardigheid" en „eerlijkheid."

Spreker werd met de spoorwegopname belast en later met den bruggenbouw over de groote rivieren en de uitvoering van eenige publieke werken, voor een deel op de vorige vergadering in beeld reeds ter bezichtiging gesteld en thans weder door een groot aantal fraaie photo's verduidelijkt.

De eigenaardige, bij de boeren ingewortelde gewoonten, vereischte eene groote mate van kalmte en bezadigd optreden; toen met het genieten van zekere voordeelen of het te gemakkelijk opstrijken van goudstukken voor zoogenaamd verrichten wegarbeid moest gebroken worden, ontlokte dit hunnerzijds een zeker verzet tegen het departementshoofd en zijn ingenieurs. Toch werd het eenmaal vastgestelde plan aangehouden en werden oneerlijke praktijken bestreden.

Toen dan ook de achtenswaardige president Reitz moest vallen voor domheid en achteruitslaande Volksraadsleden, traden ook de heer Thiange en zijn staf af en werd het Departement van Openbare werken tot een minimum teruggebracht en aan groote werken geen uitvoering gegeven. Daar de oorlogskas en nieuwe spoorwegen belangrijke sommen gelds vereischten, bepaalden zich de werken uitsluitend tot kleine vernieuwingen en gewoon onderhoud.

De wijze van het in kaart brengen van den Oranje-Vrijstaat, de inrichting hoedanig de aanschaffing van materialen moest geschieden, de uitgifte en het uitvoeren van werken werd in détails behandeld en met voorbeelden toegelicht.

Daarna behandelde spreker het Afrikaansche woonhuis van af den wagen en te tent tot op den tegenwoordigen tijd. Het spreekt van zelve dat daar waar de trekkende bevolking voor zich zelf weinig behoeften had en op de scheiding van beide geslachten niet zoo nauwkeurig werd toegezien, ook de eerste woningen, door hen zelven opgericht, alleen in de noodzakelijkste behoeften voorzagen. Naarmate de vooruitgang zich een weg baande, kwam ook hierin verbetering en door spreker werd de bouw van het gewone huis van vroeger en thans van af het fundament tot aan de oplevering alles in onderdeelen nagegaan en toegelicht.

Natuurlijk kon daar, waar meer een practische dan schoonheidsgeest heerschte aan het laatste niet veel ten koste worden gelegd, te meer, omdat, zoodra men in uitgebreiden handenarbeid moest vervallen en geen gebruik kon worden gemaakt van de in den handel voorkomende en ingevoerde goederen, het zeer hooge arbeidsloon, de bouwkosten zeer verhoogde.

Een reeks van voorbeelden gaf echter te aanschouwen, dat door het Gouvernement en de uitvoeringen van spreker, zoo van zich zelven als van anderen, ook hierin een gunstige wending hadden gebracht, zoodat van de vergaderde leden meermalen moest worden gehoord, dat men zulke omvangrijke werken en gebouwen in Bloemfontijn en elders niet verwacht had.

Het „in stijl" bouwen is voorloopig nog uitgesloten, maar menige uitvoering verraadt in eene zorgvuldige versiering met zandsteen — alles ter plaatse zelf bewerkt — dat de Hollandsche invloed daarop zeer merkbaar is. De manier van werken geschiedt evenwel nog volgens het Engelsche systeem, zoodat menig Hollandsch werkman in den eersten tijd wel wat vreemd opziet wanneer bijv. een timmerman den arbeid van zinkwerker moet verrichten en de schilder tevens den salon moet weten te decoreeren.

Reeds lang was het gewone sluitingsuur verstreken, toen een hartelijke dankbetuiging van den Voorzitter, den heer Müller, het bewijs was, dat de vergaderden zijne voordracht ten zeerste hadden gewaardeerd.

Afdeeling Haarlem en Omstreken, 30 December 1897. Introducés voor dien avond waren de heeren leden der Jury voor de prijsvraag „Meubilair eener Arbeiderswoning."

Na voorlezing der notulen kwam ter tafel het rapport der Jury voor de bovengenoemde prijsvraag, in welk rapport o.m. lof werd gebracht aan het vele goede werk, dat door de medewerkers aan de prijsvraag was gegeven, al kan ook niet van alle antwoorden gezegd worden, dat de ontwerper het juiste doel steeds in 't oog gehouden heeft.

Met den eersten prijs werd bekroond het ontwerp „Pax", waarvan zich als vervaardiger bekend heeft gemaakt de heer Joh. Kromhout te Heemstede. De tweede prijs werd toegekend aan het ontwerp „Arbeid", ingekomen uit Amsterdam en vervaardigd door den heer P. J. Schut aldaar. Bovendien wenschte de Jury een eervolle vermelding toe te wijzen aan het ontwerp „Te huis", waarvan de vervaardiger onbekend wenscht te blijven.

Met applaus werd deze uitspraak der Jury begroet, aan wier leden daarop een warm woord van dank door den Voorzitter werd toegevoegd voor de uitstekende wijze, waarop zij hun geheel belangelooze taak hadden vervuld. Er werd besloten, dat alle ingekomen antwoorden tentoongesteld zullen worden in een der zalen van het gebouw „Weten en Werken", zoo mogelijk op Zaterdag 8 en Zondag 9 Januari a.s., van 's middags 12—4 uur.

Voor beantwoording van de door het Hoofdbestuur ingezonden vragen werden vier commissies benoemd, en wel voor vraag 1 de heeren A. J. de Waal Malefijt, G. P. J. Beccari, J. W. G. Droste en J. G. Michielse. Voor de vragen 3 en 4 de heeren: J. London, J. Wolbers, J. H. Welsenaar en H. J. Geijl. Voor vraag 5 de heeren: J. Wolbers, P. Kleiweg Dyserinck, J. W. G.

Droste en J. B. Lasschuit, en voor vraag 6 de heeren: J. van den Ban, A. J. Salm, J. Leyh en S. P. Rijnierse. Deze commissies zullen in de Maartvergadering rapport uitbrengen.

Daarop werden tot afgevaardigden naar de jaarlijksche algemeene vergadering van den Particulieren Arbeidsraad benoemd de heeren: P. Kleiweg Dyserinck, J. G. Michielse en A. J. Salm.

Een collectie gevelsteen, gewoon vlakke waalvorm en profielsteen in twee tinten, was ter beoordeeling toegezonden door den fabrikant, den heer Fr. van de Loo Sr. Over de meerdere aesthetische waarde van dezen nagepersten steen boven die van den gewonen handvorm, verschilden de meeningen. Ook het bestand zijn tegen den invloed van ons klimaat en de hechting met de verschillende metselspecies werden besproken; om evenwel een juister oordeel te vellen, meende men nauwkeurige proeven te moeten nemen, waarvoor in commissie werden benoemd de heeren: A. J. de Waal Malefijt, S. P. Rijnierse en P. Kleiweg Dyserinck.

Hierna werd de gewone vergadering door den voorzitter gesloten en ging men over tot bezichtiging van de meubelteekeningen en van de bekroonde antwoorden op de prijsvraag der Maatschappij.

BERICHTEN.

Aan het Weekblad „Insulinde" ontleenen wij het volgende.

Het verslag over het cursusjaar 1896—'97 der Bataviasche ambachtsschool is verschenen en maakt in ieder opzicht een gunstigen indruk. De financieele ellende van het vorige cursusjaar is men, dank zij den daadwerkelijken steun der regeering, te boven gekomen: aan het centraal comité van het Roode Kruis werd vergunning verleend tot het houden eener geldloterij van f 400.000 onder voorwaarde dat binnen een maand na de trekking, die uiterlijk op 3 Januari 1898 moet plaats hebben, aan het bestuur der ambachtsschool een vierde van de netto-opbrengst moet worden uitgekeerd en nu zal die opbrengst misschien niet meêvallen, want de loten zijn lang niet alle geplaatst, maar het bestuur heeft toch op dat provenu al vast kunnen anticipeeren door het vestigen eener crediet-hypotheek, waardoor in den dringendsten nood al dadelijk kon worden voorzien. De gouvernements subsidie, die tengevolge van een noodlottige verkeerde opvatting van den vorigen minister van kolniën f 1000 tot f 500 's maands was teruggebracht is nog wel niet tot het vorige peil opgevoerd maar, dank zij de krachtige voorspraak der Indische regeering, hoopt men dat doel toch in den aanvang van het jaar 1898 te bereiken. Overigens heeft de school zich in den loop van dit cursusjaar tamelijk wel kunnen bedruipen, want het grootste gedeelte van de op hypotheek getoucheerde gelden heeft gediend tot aflossing van op korten termijn opgenomen gelden en tot bijbouwing van een dringend noodig geworden lokaal.

Naast de regeering heeft de Ambachtsschool het meest te danken aan hare oprichtster, de loge de Ster in het Oosten, die zoowel materieelen als moreelen steun verleent. Bij voortduring contribueert dit lichaam als zoodanig f 50 's maands; hare leden offeren individueel nog eens f 60 's maands aan de school, terwijl de loge f 250 's maands waarborgde voor de instandhouding van den op haar initiatief opgerichten theoretischen cursus tot opleiding van jongelieden die zich wenschen voor te bereiden voor het examen van opzichter bij de burgerlijke openbare werken. Voor de zeven daarvoor beschikbare plaatsen meldden zich al dadelijk 22 candidaten voor een vergelijkend examen, waarvan er 11 slaagden, aan, zoodat hier zeker in een dringende behoefte voorzien is; de candidaten, die voorloopig moesten worden afgewezen stelden zoo hoogen prijs op het volgen van dezen cursus, dat zij zich niet lieten afschrikken maar voorloopig den cursus voor machinisten zijn gaan volgen.

De nieuwe cursus der school werd geopend met 53 aspirant machinisten en 20 aspirant-bouwkundigen. Onder de mutatiën in het afgeloopen jaar zien wij dat van de 7 leerlingen, die na afloop van een volledigen driejarigen cursus de school verlieten, er 5 dadelijk een behoorlijke plaatsing vonden, terwijl 4 anderen, die tusschentijds heen gingen, er ook in slaagden zelf hun brood te verdienen als werkman.

Aan een bericht uit „Insulinde" ontleenen wij, dat Dr. Groneman, eerevoorzitter der Archeologische Vereeniging te Jogjakarta, een gids heeft bewerkt voor de bezoekers der bouwvallen van Prambanan, goedkoop en beknopt, die hen in staat stelt zich een denkbeeld te vormen van de belangrijkheid der tempels, en het schoone daarvan te begrijpen. De heer Groneman beschrijft en verklaart de 24 tafreelen van de Rama-legende, het meest interessante van den hoofdtempel.

Eenige jaren geleden gaf dezelfde oudheidkenner een dergelijk werkje uit over den Bôrô Boedoer.

Zonder dergelijke voorlichtingen laten de bouwvallen den bezoeker onbevredigend.

Een bezoeker van den Bôrô Boedoer schreef in het boek der bezoekers: „Hier snappen ze me niet meer!" Een ander schreef in dat te Prambanan: Veni vidi lantes pigi." (*) Dit zijn uitingen van onvoldaandheid, die niet gedaan zouden zijn indien het schoone der tempels begrepen ware geworden.

Zooals blijkt uit een vergelijkend overzicht van de gedurende 1888 tot 1897 te Amsterdam in publieke veiling gebrachte vaste goederen, zijn in 1897 aangeslagen 1553 perceelen, waarvan werden verkocht 1052 tot een bedrag van f 8.487,031. Opgehouden werden 356 perceelen ad f 3,311,535, te zamen f 11,798,566.

De gang der prijzen bleef over het algemeen vrij stationnair.

Onder de bijzondere perceelen, die in veiling zijn geweest, behoorde de Hollandsche Suikerraffinaderij aan de Looiersgracht, die, met machinerieën, werktuigen, enz., op 9 Febr. f 274,661.50 opbracht, terwijl bij den afslag, 18 Febr. daarop volgende, geen afmijner zich voordeed, zoodat de gebouwen voor f 169,876 en de machinerieën voor f 104,785 50 den oorspronkelijken koopers werden toegewezen, en het lot tot slooping van de fabriek daarmede tevens was beslist.

Eertijds was de suikerindustrie een der belangrijkste voor onze stad; vroeger was zij tot zelfs in het oudste gedeelte der stad verspreid, zoodat in 1663, '64 en '65 werd gekeurd, dat raffinaderijen niet van nieuws zouden mogen worden opgericht dan in een gedeelte van de nieuwe uitlegging.

Zoo werd in 1660 verboden de suikerbakkerij „De Koning van Poolen", aan de Heerengracht tegenover de Warmoesgracht, toen door brand vernield, wederom op te bouwen.

In 1736 werd men weder wat milder voor deze industrie en werd toegestaan, dat in de Bloemstraat en aan de Bloem- en Rozengrachten, suikerraffinaderijen mochten worden gebouwd. Betreffende dit bedrijf wat niet tot de gilden behoorde, werden bijzondere keuren ingesteld, hoofdzakelijk ten doel hebbende, de verzekering der rechten en bescherming der werklieden, waaruit volgde, dat geautoriseerden te allen tijde toegang hadden tot de fabrieken, ten einde bij overtreding de eigenaren te beboeten. In Augustus 1765 bestonden er 106 suikerraffinaderijen binnen Amsterdam, toen zooveel kleiner dan nu.

Onlangs is te Keulen eene verzameling van 59 oude geschilderde vensters afkomstig uit het slot Langenstein verkocht. De totale opbrengst van deze verkooping bedroeg 223.000 Mark. De hoogste prijzen werden wel besteed door het Museum te Bazel, dat die vensters aan zich bracht welke vervaardigd zijn naar cartons van den grooten Holbein (wiens 400-jarig geboortefeest gevierd is ongeveer tegelijkertijd met het Boecklin-jubileum, waarbij een fraaie Holbein-medaille werd geslagen en in den handel gebracht.) Zoo brachten eene Kruisiging, een Mater Dolorosa, een St. Wolfgang, een Ecce Homo en een St. Christoffel — alle dus naar Holbein — onderscheidenlijk op: 29.800, 5100, 7900, 4600 en 6500 Mark. Ook eenige vensters van Hans Baldung Grien werden voor Bazel aangekocht; Een St. Georg werd voor 14.400 Mark eigendom van het Berlijnsche museum; andere stukken gaan naar Neurenberg en Solothurn.

J. H. W. L.

Napoleon I bewoog zich, zooals bekend mag zijn, op meer dan één gebied; echter zullen slechts enkele zijner bewonderaars weten, dat hij eens er ook niet voor terugdiensde de taak van bouwmeester op zich te nemen. In het archief van Ajaccio bevindt zich althans een door hem vervaardigd stel ontwerpen van een hospitaal te Oliveto, waarvoor hij ook de plek aanwees. Dit gebouw is echter niet uitgevoerd.

(*) *Ik kwam, zag en liep onmiddelijk daarna weg.*
(De beide laatste woorden zijn Maleisch.)

Het schijnt alsof ten slotte deze plek toch nog gebruikt zal worden en dat ook de plannen van den Keizer van invloed zullen zijn op het nieuwe gebouw dat te Oliveto gesticht zal worden.

Op 't oogenblik bezit Ajaccio twee hospitalen, een voor burgers en een voor militairen. Daar de stad een naam begint te krijgen als winterverblijf. is voorgesteld om ter plaatse van deze hospitalen een casino en een groot hotel te stichten. Te Oliveto zou dan een nieuw gemengd hospitaal verrijzen.

De plannen van Napoleon mogen worden aangezien als eene zeer vroege toepassing van het paviljoen-stelsel. Immers er komen drie geroepen gebouwen op voor, die door met glas afgesloten galerijen verbonden zijn. Het onderwerp komt weldra in den Raad van Beheer ter sprake.

„The Architect," waaraan bovenstaand bericht is ontleend, vermeldt jammer genoeg niet uit welke tijdperk van Napoleons leven deze ontwerpen dagteekenen.

J. H. W. L.

Raadhuis te Arnhem. In de vorige week had de aanbesteding plaats voor de betimmering der raadzaal in het Gemeentehuis te Arnhem.

De navolgende biljetten kwamen uit de bus: H. P. Mutters, den Haag, f 25000, F. de Bruyn, Arnhem, f 15950, P. F. Janzen, Amsterdam, f 14875, C. H. Eckhardt. Rotterdam. f 14248, firma Schepers, Arnhem, f 12389 30, J. A. de Klarck, Arnhem, f 10465, Gebrs. v. Malsen, den Haag, f 9870, J. B. Hillen, Amsterdam f 9248.

Zaterdag 8 Januari komt in de raadsvergadering de gunning ter sprake. Velen te Arnhem wenschen. dat de raad besluiten zal het werk aan de laagste der Arnhemsche inschrijvers te gunnen om dit belangrijke werk door de Arnhemsche nijveren te laten uitvoeren en te bewijzen, dat zij ook op dit gebied niet bij de buitenstadsche firma's achterstaan.

B.

De Afdeeling Amsterdam der Technische Vakvereeniging zond dezer dagen aan het Gemeentebestuur van Zierikzee een adres. waarin zij haar leedwezen er over betuigt, dat blijkens de oproeping van gegadigden voor de betrekking van Gemeentebouwmeester in die gemeente, alléén gediplomeerde ingenieurs voor die betrekking in aanmerking kunnen komen.

Door den Nieuwen waterweg zijn in 1897 te Rotterdam binnen gekomen: 6414 schepen metende 5.205.188 reg. ton, tegen 6146 schepen metende 4.865.485 reg. ton, in 1896.

Alzoo eene vermeerdering van: 268 schepen met 339.702 reg. ton, of 6.99 pCt.

Te Antwerpen zijn in 1897 binnen gekomen: 5110 schepen, metende 6.182.274 reg. ton, tegen 4958 schepen metende 5,820.669 reg. ton, in 1896.

Alzoo eene vermeerdering van 152 schepen met 361.605 reg. ton, of 6.21 pCt.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:

Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 5.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 10 JANUARI.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met stalling en schuur, op een perceel gelegen aan den Terheidensche hoek gem. Teteringen.

De architecten P. A Oomes en L. v. d. Pas, in het café van J. v. Tilburg, Boschstraat, alw. bestek en teek. ter inzage liggen.

Enschedé. Het bouwen van 3 woningen op een terrein gelegen aan den Oldenzaalschen straatweg te Enschedé, voor A. Elhorst.

De architect H A. Zeggelink, 's av. 7 u., in het café van Joch. Hemken, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. 10 Jan. v.m. 9 u.

Loosduinen. Het bouwen van drie schuren, het maken van een vaste brug, het plaatsen van een beschoeiing en een ijzeren hek, een en ander op de voormalige buitenplaats Oud-Rozenburg.

De aanbesteder, n.m. 2 u., in het café van de wed. Valkenet. te Halfweg, Loosduinen, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en bestekken à f 0,75 te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

Nieuwbuinen. Het bouwen van een burgerbehuizing met bijlev. van materialen, werkloonen, enz.

De heer J. Stadens, n.m. 6 u., in het café van R. Dik, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 10 Jan., n.m. 4 u.

DINSDAG 11 JANUARI.

Apeldoorn. Het verbouwen van het woon- en winkelhuis van den heer G. J. Bruins, Dorpstraat A 323.

De architect J. A. Wijn. Bestek en teek. ter inz. in café „van der Burg".

Enschedé. Het bouwen van 2 woningen op een terrein gelegen aan den Lipperkerkweg te Enschedé, voor A. Westendorp.

De architect H. E. Zeggelink, 's av. 8 u., in het café der Wed G. Nordholt, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. 11 Jan. v m.. 11 u.

Hoorn. Het gewoon onderhoud der gebouwen van het Sint-Pietershof over 1898.

Regenten van het St.-Pietershof 's av. 8 u., in het gesticht. alw. de voorw. ter lezing liggen. Aanw. gedaan.

Lemmer. Het verbouwen van het gemeentehuis.

Het gemeentebestuur van Lemsterland, v.m. 10 u. Bestek en teek. à f 0,25 te bekomen op de secretarie.

Middelstum. Het bouwen van een woonhuis.

De heer K. Bosma, v.m. 11 u., in het gemeentehuis, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft B. Jansen.

Randwijk (Geld.). Het bouwen van een winkelhuis te Randwijk, met bijlev. van materialen.

De heer D. v. Wijk. Bestek en teek. liggen ter inz. in het koffiehuis van H. Barten. Inl. verstrekt A. Frederiks, bouwk. te Rhenen.

Rotterdam. Het bouwen van een school aan de Sophiastraat.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inzage op de secretarie en in het Timmerhuis en à f 1 te bekomen bij de wed. P. v. Wæsbergen en Zn., aldaar. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 12 JANUARI.

Stadskanaal. *a.* Het bouwen, *b.* de verfwerken van een boerenbehuizing met bijlevering van materialen.

De heer A. Weits, n.m. 4. u., in het logement Blaauw, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geven Gebr. Hekman, te Gasselternijveenstermond.

Zeeland (N.-B.). Het bouwen van een burgerhuis te Zeeland.

De bouwkundige J. Frankefort te Uden. n.m. 1 u.. bij J. v. 't Hout te Zeeland. Bestek en teek. ad. f 1,50 bij gen. bouwk. verkrijgb. Aanw. 12 Jan., n.m. 1 u.

DONDERDAG 13 JANUARI.

Oranjewoud (Fr.). Het bouwen van een burgerhuizinge.

De Wed. Terpstra, bij wie bestek en teek. ter inz. liggen.

Stadskanaal. *a.* de timmerwerken, enz. *b.* de verfwerken enz. voor het bouwen van een boerderij op no. 16 in den Valtermond. Zuiderdiep. met bijlevering van het daartoe noodige.

De heer S. ten Cate, te Oude-Pekela, n.m. 4 u.. in het café van Blaauw, te Stadskanaal, alwaar bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect J. H. Mulder, aldaar. Aanw. 12 Jan., 's midd. 12 u.

VRIJDAG 14 JANUARI.

Borgercompagnie. Het bouwen van een burgerbehuizing met de levering van al het daartoe benoodigde, op een open terrein in de onmiddelijke nabijheid van het station Borgercompagnie.

De heer J. Faber, n.m. 3 u., in het stationskoffiehuis, alw. bilj. in te leveren tot n.m. 2 u., bestek en teek. ter inzage liggen en à f 1,25 te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

Herkingen. Het bouwen van een gemeentehuis met bijkomende werken.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. à f 1 te bekomen bij den secretaris der gemeente. Aanw. 13 Jan., n.m. 2 u.

Langezwaag (Fr.). Het bouwen van een stelphuizinge, te 't Meer bij de Veensluis.

De heer W. D Kornelis, in de Wijngaarden onder Langenzwaag bij wien bilj. in te leveren. Gedrukte bestek. en teek. zijn tegen f 1, te bekomen bij B. v. d. Brug te 't Meer bij Heerenveen. Aanw. op het terrein 10 Jan. v.m. 10 u.

Roosendaal (N.-Br.). De in- en uitwendige vernieuwing en verbouwing van het gemeentehuis, volgens teek. en bestek opgemaakt door den architect M. Vergouwen ald.

Het gemeentebestuur van Roosendaal en Nispen v.m. 11 u. Bilj. in te leveren tot 13 Jan. Voorw. met teek. zijn ter gemeentesecretarie verkrijgb. tegen twee gulden per stel. Aanw. gedaan.

Purmerend. Het amoveeren van een voorgebouw en het herbouwen daarvan met bijkomende werken voor J. Muusses.

De architect H. P. van den Aardweg. v.m. 11 u., te zijnen kantore, alw. bestek en teek. à f 1,50 en inl. verkr. zijn.

Ruinerwold. Het bouwen van eene groote boerderij voor den heer H. Derks Ez.

De architect J. E. Mulder, te Noordwolde, n.m. 1., ten huize v. L. v/d. Woude, te Ruinerwold. Bestekken en teek. zijn vanaf 1 Jan. te bekomen bij de firma Kuiper en Taconis te Meppel à f 1.50 per stel. Inl. te bekomen bij den architect Jan Eliza Mulder te Noordwolde. Aanw. op het terrein 14 Jan., v.m. 10 u.

ZATERDAG 15 JANUARI.

Uitwierde (Gron.). Het bouwen van een brandschuur met steenoven, droogschuur enz. met bijlevering van materialen voor D. Boerema te Fivelzicht.

De architect K. Burema te Tolwerd, n.m. 3 u., in café Kuipers te Uitwierde, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 12 en 15 Jan., v.m. 10 u.

MAANDAG 17 JANUARI.

Vlaardingen. De bouw van een diaconiehuis.

De diaconie der Ned. Herv. Gemeente van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht, 's av. 8 u., in de consistoriekamer. Bestek en 4 teek. zijn tegen f 4 verkrijgb. bij den boekh. A. v. d. Meijden te Vlaardingen. Inl. te bekomen bij de architect Bosma te 's-Gravenhage.

De inschrijving is alleen open voor H.H. aannemers van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht.

DINSDAG 18 JANUARI.

Breskens. Het bouwen van een pakhuis in steen in de Dorpstraat met bijlev. van materialen.

De heer A. Lombaard Jr., n.m. 2 u., in „het Veerhuis", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 13 Jan., n.m. 2 u.

Nijmegen. Het vergrooten der hulpgierbrug en de levering van 4 stalen bakjes en een stalen roeiboot.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestekken ad f 0.10 verkrijgb. ter gemeente-secretarie. Inl. geven de gemeente-architect en de veerbaas.

Groninger-Opënde (Gr.). Het afbreken der oude en het bouwen van eene geheel nieuwe pastorie.

De kerkv. der Ned Herv. Gem, n.m. 3 u., in het café van J. Nijboer, alw. de teek. ter inz. liggen. Bestekken à f 0 60 te bekomen bij den architect A. Velding te Buitenpost. Aanw. 15 Jan., n.m. 3 u.

WOENSDAG 19 JANUARI.

St. Anna-Parochie. De vertimmering en vergrooting van het armenhuis.

Het burg. armbestuur van Het Bildt. Bestek à f 0,50 te bekomen bij den armvader D. Kuiken, bij wien tevens de teek. ter inz. liggen. Aanw. 12 Jan., 's midd. 12 u.

Dragten. Het vernieuwen der openb. lagere school te Dragster Compagnie, met eenige verbeteringen aan de onderwijzerswoning.

Het gemeentebestuur van Smallingerland, v.m. 11 u. Bestek en teek. ad. f 1,50 verkr. ter secr. Aanw. 15 Jan., v.m. 11 u.

DONDERDAG 20 JANUARI.

Wolvega. Het weder opbouwen der afgebrande boereplaats te Oldeholtpa, in gebruik bij T. Tolman.

De aanbesteder. Bilj. in te leveren bij Mej. Sickenga. te Wolvega. Bestek en teek. liggen tot en met 8 Jan. in een der lokalen van het gebouw „Iréne" te Wolvega ter inzage.

MAANDAG 24 JANUARI.

Bergen (Lim.). Het maken van een nieuw gebouw met aanhoorigheden voor school. verdeeld in vier lokalen, met bijlevering van alle benoodigde materialen.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek en teek. liggen ter inz. ten raadhuize en zijn aldaar te bekomen tegen betaling van f 2,50 zoolang de voorraad strekt. Nadere inl. geeft A. Korting te Aijen, alwaar ook de detailteek. kunnen ingezien worden.

WOENSDAG 26 JANUARI.

Goudswaard. Het gedeeltelijk afbreken, verlengen en verbouwen der openb. school met bijl. van ameublement.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inz. ter secr. en zijn daar à 75 ct. verkr. alsmede bij architect H. Beljers te Puttershoek. Inlever. der bilj. vóór 26 Jan. Aanw. 19 Jan., 's midd. 12 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

20 DECEMBER.

Haskerhorne. Het verven der boterfabriek, raming f 487. Door den heer W. J. Kornelis.

Ingekomen 17 biljetten. Laagste inschrijver, Elzinga en Ids de Jong, Joure. f 265.

21 DECEMBER

Gellicum (Gelderl.). Het bouwen van een pastorie. Door het R.-K. kerkbestuur.

Laagste inschrijver, C. v. d. Pijl, Beest, voor f 9954, gegund.

22 DECEMBER.

Bovenkarspel. Het bouwen van een woonhuis voor den heer K. Bloemendaal Wz.

Ingekomen zes inschrijvingen, laagste P. Mol Johz., Broekerhaven, f 1349, gegund.

24 DECEMBER.

Tilburg. Het stucadoorwerk van de in aanbouw zijnde pastorie in de Hasselt, aldaar. Door den heer J. Kocken.

Laagste inschrijver, F. Jongen, Tilburg, voor f 504, gegund.

27 DECEMBER.

Cuyk. Het verbouwen van een pand tot repetitiezaal der fanfare en twee burgerwoningen. Door den heer W. J. G. Groen.

Laagste inschrijver, E. Geurts, Vierlingsbeek, f 2225. gegund.

Leiden. Het verbouwen van het huis aan de Hoogewoerd no. 104. Door den architect B. E Spijker Azn.

Laagste inschrijver, C. P. Hoogeveen, Leiden, f 2989, gegund.

Joure. Het verbouwen van een berg- en werkplaats. Ram. f 310. Door den architect R. R. Dijkstra.

Laagste inschrijver, L. de Vries, Broek (Doniaw.), f 294.

28 DECEMBER.

Beek. Het maken van een gebouw van drie verdiepingen voor pension te Beek bij Nijmegen. Door den bouwkundige G. Holwerda te Winkel N.H.

Laagste inschrijver. W. van Zandvoort, Alkmaar, f 18671. Nog niet gegund.

Welsum. Het verbouwen eener opzichterswoning. Door den Dijkstoel van het polderdistrict „Veluwe".

Laagste inschrijver. A. J. Vinke, Veessen, f 1170. Gunning 8 dagen in beraad gehouden.

29 DECEMBER.

Alteveer gem. Zuidwolde. Het bouwen van een boerderij c.a. Door den architect J. Carmiggelt.

Alleen het arbeidsloon en de levering van klein ijzerwerk. W. Rekers, f 478; J. ter Burg, f 417; B. Nijmeijer, f 379; J. Schulting, f 315. Allen te Hoogeveen.

Dordrecht. Het bouwen van 10 heerenhuizen, op het terrein Rozenhof te Dordrecht. Door de architecten P. A. Weeldenburg en H. A. Korthals.

Laagste inschrijvers, Gebr. Keijne, Vlaardingen, f 63489.

Roosendaal. Het verbouwen van een huis met inrichting van bovenzaal op de Markt. Door den heer J. C. v. Aalst-Janssen.

Laagste inschrijver Adr. Buijzen. Roosendaal f 1630, gegund.

Tilburg. Het bouwen van eene kerk met torens, koepel, sacristijen enz., benevens pastorie met aanhooren, voor de op te richten parochie van de H. Anna, met bijlevering van alle materialen. Door het R.-K. kerkbestuur, v. d. H. Anthonius.

Laagste inschrijver. W. F. Weijers, Tilburg, f 98345, gegund.

30 DECEMBER.

Leek. 1e. Het bouwen van een ijzeren voetklapbrugje over sluis 1 aldaar. 2e. Het bouwen van een houten ophaalbrug voor gewoon verkeer te Diepswal over sluis 11. Door het gemeentebestuur.

	Brugje te Leek	Brug te Diepswal	Massa.
R. Pathuis. Zoutkamp . . .	—	—	f 1225
C. Hillebrands Niedorp . . .	f 616	f 779	—
G. Schuil, Helpman	—	—	1148
J. v. Houten, Leek	—	567	—
H. Meek, Tolbest	485	512*	—
H. v. Houten, Leek	—	—	997
Gebr. Bijker, Buitenpost . .	—	—	1188
J. W. Schuil, Leek	599	775	—
H. v. d. Wouden, Helpman	—	—	1096
Jakob v. Houten, Leek . . .	448*	—	—

* Gegund.

Nieuw-Amsterdam. Het bouwen van een burger-boerenwoonhuis met bijlev. van materialen. Door den heer Joh. Knegtering.

Laagste inschrijver. A. Vrieling, Oranjedorp, f 2685. Gunning aangehouden.

Rotterdam. Het bouwen van een café met bovenhuis en twee winkels met bovenhuizen en pakhuis op een terrein aan de Proveniers-singel, Provenierstraat en Provenierspl ein. Door den architect P. W. Blanken.

Laagste inschrijver, S. A. Stolk, Rotterdam, f 36050.

Stadskanaal. Het verbouwen van een winkelbehuizing met bijlevering van materiaien. Door den heer E. v. Dam.

Laagste inschrijver, D. Vuurboom, Stadskanaal, f 2262, gegund.

Steenwijkerwold. Het wederopbouwen der afgebrande school en 3 lokalen in de Kerkebuurt, met het leveren en plaatsen van het ameublement en het herstellen van het bij de school staande gebouw voor bergplaats enz. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver, P. de Jong, Zwolle, f 8069.

Waspik. Het bouwen van een huis met 2 woningen in de wijk Scharlo. Door het burgerlijk armbestuur.

Laagste inschrijver, Th. de Grauw, Waspik, f 999.99, gegund.

31 DECEMBER.

Assen. Het bouwen van eene villa aan de Hoofdlaan te Assen, voor den WelEd. Gestr. heer J. E. G. C. Offerhaus. Door den architect T. Boonstra.

Laagste inschrijver, D. Neisingh, *a.* 1226, *b.* 175.

Perc. 2. Laagste inschrijvers, Gebr. Jalving, f 1428.

Perc. 3. Laagste inschrijver, T. Groenendaal, f 1449.

's Gravenhage. Het onderhoud van het post- en telegraafgebouw te Franeker, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. 1900. Raming f 747. Door het min. van W., H. en N.

Laagste inschrijver, G. Dijkstra Szn., Bolsward, f 718.

's-Gravenhage. Het onderhoud van het post- en telegraafgebouw te Amersfoort. van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. 1900. Raming f 485. Door het min. van W., H. en N.

Laagste inschrijver, W. v. Achterbergh, Amersfoort, f 397.

's-Gravenhage Het onderhoud van het post- en telegraafgebouw te Koevorden, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Dec. 1900. Ram. f 655. Door het min. van W., H. en N.

Laagste inschrijver, H. A. de Reiger, Koevorden. f 640.

Haarlem. Het bouwen van een volksbadhuis aan den Koudenhorn, tegenover de kazerne, te Haarlem. Door het bestuur der afdeeling Haarlem der N.-Holl. vereen. „Het Witte Kruis".

Laagste inschrijver H. London, Haarlem. f 9640.

Rotterdam. Het maken van de uitbreiding van school no. 6 aan den Katendrechtschen lagendijk te Charlois, met bijkomende werken. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver, J. P. Leeflang, Rotterdam, f 8449.

Utrecht. Het gedeeltelijk afbreken van 3 huizen in de Donkerstraat en het ter plaatse bouwen van een vereenigingsgebouw met daarmede in verband staande werken. Raming f 20950. Door de vereeniging voor fabrieks- en handwerksnijverheid.

Laagste inschrijver, C. v. Zeeland, Utrecht, f 20029*. *Minimum loon volgens bestek.

3 JANUARI.

Haarlem. Het verbouwen van perceel No. 41 in de groote Houtstraat tot winkelhuis voor rekening van het Fonds tot de Predikdienst der Vereenigde Doopsgezinde Gemeente. is door den architect P. Kleiweg Dyserinck. bij onderhandsche besteding voor f 9696 opgedragen aan de heeren Martins & Zn.

4 JANUARI.

Amersfoort. Het bouwen van een kerk met consistorie aan de Langegracht aldaar. Door de kerkeraad der Geref. gemeente.

Timmer- en metselwerk. Laagste inschrijver, A. van Gendere, Nijmegen, f 13830.

Smidswerk. Laagste inschrijver, A. van Gendere, Nijmegen, f 980.

Stucadoorswerk. Laagste inschrijver, A. van Gendere, Nijmegen, f 520.

Verfwerk. Laagste inschrijver, A. van Gendere, Nijmegen, f 780.
Gunning in beraad volgens voorwaarden.

Lonneker. 1. Het bouwen van 2 schoollokalen met gang. privaten enz. aan het bestaande schoolgebouw te Glanerbeek, gem. Lonneker. 2. Het maken van schoolmeubelen voor gen. schoollokalen. Door het gemeentebestuur.

1. Laagste inschrijver, J. Boers, Glanerbeets, f 4452.
2. Laagste inschrijver, H. Weijck, Lonneker, f 995.

's-Molenaarsbrug (Z.-H.). Het bouwen van een bouwmanswoning met toebehooren te Oudshoorn, onder beheer van den bouwk. C. Pannevis Jr. te Oudshoorn. Door mevr. de wed. L. Piek, te Oudshoorn.
Laagste inschrijver, H. de Graaf, Hazerswoude, f 7660.

Utrecht. Bestek no. 737. Het maken van een gebouw voor waterplaatsen en privaten op het station Utrecht. Begrooting f 7000. Door de Maatsch. tot Expl. van Staatssp.
Laagste inschr. J. H. de Vos, Utrecht, f 6765.

5 JANUARI.

Enschedé. Het bouwen van vier heerenhuizen op een terrein gelegen aan de Horststeeg. Door den architect H. Reijgers.
Laagste inschrijver F. M. Wijdeveld, Enschedé, f 13247.

Amsterdam.(Onderh.). Het vergrooten van het magazijn der firma Gebr. Gerzon, aan de Kalverstr. Door den architect H. Moen P.Gz.
Gegund aan Crouwel en Kermer, aldaar, voor f 5000.

Hilversum (Onderh.). Het bouwen van twee winkelhuizen in de Havenstraat en drie woningen in de Gasthuisstraat, voor rekening van den heer G. Zanen.
Laagste inschrijver, W. Meijer, Hilversum, f 10400, gegund.

Ried. (Fr.). Het bouwen van eene stelphuizing, voor den heer W. J. Anema. Ram. f 7300. Door den gem.-opzichter, J. v. d. Witte te Schalsum.
Laagste inschrijver, K. Kloosterman, Tjummarum, f 6300, gegund.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

15 JANUARI 1898. 18e JAARGANG. No. 3.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Eene wandeling langs den ring te Weenen, voordracht gehouden in de afdeeling 's Gravenhage, 15 October 1897, door den heer F. J. Bremmer Hz. (vervolg van blz. 11). — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Als Gewoon Lid der Maatschappij zijn toegetreden de heeren:

H. H. de Haan, te Amsterdam.
D. C. Molenkamp Jr., „ „
C. T. Bijl, „ Delft.
R. Schüngel, „ „

Als Kunstlievend lid de heeren:

W. G. H. Jacobs, te Haarlem.
J. J. van Scheijndel, „ „

Als Buitengewoon lid de heer:

J. de Meijer, te Amsterdam.

Afdeeling Groningen. Vergadering op Zaterdag 22 Januari 1898, 's avonds 8½ uur *precies*, in een der bovenzalen van de Societeit „de Harmonie."

1e. Opening van de Vergadering door den Voorzitter met een welkomstrede.

2e. Ingekomen stukken en mededeelingen.

3e. Verslagen van den 1en Secretaris en den Bibliothecaris, en rekening en verantwoording van den Penningmeester over het afgeloopen jaar.

4e. Kunstbeschouwing van eene zeer fraaie collectie photographieën, hoofdzakelijk opnamen naar oude en tegenwoordige Ned. Bouwkunst, van het Eerelid der Afd., den heer Joh. G. Kramer alhier, gedeeltelijk in Nov. p. s. reeds tentoongesteld. Thans op verzoek van velen. Voorts tentoonstelling van zinken ornamenten, dakvensters, verschillende ventilatietoestellen, rookverdrijvers en andere bouwartikelen, [van den heer H. Reijenga, fabrikant van roestvrije ijzer- en zinkwerken, alhier, zoo mede van profil- en siersteenen van den heer M. Mees alhier, agent van den heer F. van de Loo Sr., steenfabrikant te Bemmel bij Nijmegen.

5e. In de Varia. toelichting, door den heer H. Reijenga, aangaande zijn fabrikaat.

EENE WANDELING LANGS DEN RING TE WEENEN.

Voordracht gehouden in de Afdeeling 's-Gravenhage, 15 October 1897, door den heer F. J. Bremmer Hzn.

(Vervolg van Bladz. 11.)

Onmiddelijk op de universiteit, maar circa 150 M. terugliggend, volgt het Raadhuis der stad, de bekende grootsche schepping van Friedrich Freiherr v. Schmidt. In 1873 begonnen na eene glansrijke zege in den gehouden prijskamp, werd na een tienjarigen arbeid in 1883 de sluitsteen gelegd, en daarmede aan Weenen een gebouw gegeven dat bij elken beschouwer, hetzij kunstenaar of niet, steeds een buitengewonen indruk achterlaat.

Vraagt men naar den stijl van het gebouw, dan is het beste antwoord zeker wel dat van den ontwerper zelf, die daarvan zeide: „Wenn an mich die Frage gerichtet wird, in welchem Stile das Rathhaus gebaut sei — ob gothisch? — so muss ich offen bekennen, dass ich das nicht weiss. Wenn man mich früge, ob es im Stile der Renaissance gebaut sei, so muss ich antworten, dass ich es nicht glaube. Wenn aber irgend etwas charakteristisch für den Stil des Baues ist, so mag es der Geist der Neuzeit im eigentlichen Sinne des Wortes sein, der sich voll in ihm ausspricht. Ich kann nur sagen, was ich angestrebt habe. Es ist das Bauwerk eines Künstlers, der die Baugeschichte früherer Jahrhunderte in sich aufgenommen hat."

Juister kan men den indruk zeker niet weergeven, daar in dit bouwwerk gothische grondstellingen met antieke overleveringen op de meest natuurlijke en ongedwongen wijze tot een goed geheel verbonden zijn, dat we dan ook als het merkteeken der ten volle gerijpte kunst van v. Schmidt mogen beschouwen. Zou men éene aanmerking willen maken, dan zou die betrekking hebben op den grooten toren, die niet geheel gemotiveerd en zeker de zwakste plek in het geheele ontwerp is. Het is dan ook geen geheim, dat v. Schmidt over dit deel het langst heeft gestudeerd en vele proeven en veranderingen gemaakt heeft alvorens tot de eindoplossing te geraken. De toren is 98 M. hoog en bekroond met een in koper gedreven standaarddrager. Aan beide zijden wordt de hoofdtoren

geflankeerd door vier kleinere torens, die te samen den middenbouw in het gevelvlak doen spreken, en de lengte er van op gelukkige wijze onderbreken. Zeer schoon is daarin het loggia-motief uitgewerkt, dat ons aan den Venetiaanschen paleisbouw herinnert en toch behoorlijk verband houdt met de minder rijk behandelde vleugels en zijgevels. Duidelijk spreekt in den gevel de ligging der feestruimten, terwijl de dienstlokalen in de vijf verdiepingen hooge zijgevels tot uitdrukking komen.

Alleen de torens zijn massief opgetrokken van gehouwen steen, de gevels zelf slechts daarmede bekleed en, waar het paste, met figuren en beeldhouwwerk voorzien. Inwendig bevat het gebouw meer dan 500 kamers en zalen, gegroepeerd om een arcadenhof en 8 zoo groote als kleine binnenplaatsen; de totale bebouwde oppervlakte wordt gevormd door een rechthoek van 154 M. lengte en 124 M. breedte.

Alle ruimten worden centraal verwarmd; alleen de aanleg daarvoor heeft fl. 600.000 gekost. Het gebouw zelf heeft een som van bijna fl. 14.000.000 geëischt. Onder de inwendige deelen die bijzonder genoemd mogen worden, behooren de beide feesttrappen, met zuilen van Unterberger marmer, die de gewelfkappen dragen; leuningen van sierlijk verguld smeedwerk, en dito kronen; voorts de zittingszalen voor den magistraat, de imposante gemeenteraadszaal beschilderd met fresco's van Müller, de door twee verdiepingen heengaande feestzaal met de standbeelden van vorige burgemeesters, de stads-bibliotheek met eene rijke verzameling litteratuur van alles wat op Weenen betrekking heeft, en eindelijk het stedelijk wapenmuseum met verschillende historische merkwaardigheden.

Een breede schaar van kunstenaars heeft den meester bij den bouw natuurlijk ter zijde gestaan, waaronder vallen te vermelden Neumann, Fleischer, Zumbusch, Benk, Erler, Pokorny en Mayer.

Verlaten we nu het raadhuis en steken het daarvoor gelegen met parkaanleg voorziene plein over, dan zien we recht in de as van het raadhuisgebouw een der laatst voltooide bouwwerken van den monumentaal-cyclus, namelijk het Hofburgtheater. Het is de vrucht der samenwerking van twee eminente mannen op het gebied der architectuur, Gottfried Semper & Carl v. Hasenauer. Lang heeft die samenwerking niet geduurd; in 1876 trad Semper terug en liet de verdere leiding aan v. Hasenauer over, die het gebouw daarna voltooid heeft. De inwijding had plaats in October 1888.

Aan wien der beide mannen de eerepalm moest toegekend worden, heeft tot veel strijd en geschrijf aanleiding gegeven; het is echter vrijwel uitgemaakt, dat, vergelijkende het Hofburg theater met andere werken van Semper, groote overeenkomst te bespeuren is, zoo b. v. in den plattegrond, die op dezelfde grondgedachte berust als die van het Hoftheater te Dresden. Kortom, men kan zeggen, dat Semper het karakter aan het gebouw verleende en Hasenauer de versiering, welke laatste uitstekend geslaagd is, en het vroolijke luchtige moderne leven van Weenen weergeeft. Eene belangrijke wijziging in het uitwendige heeft Hasenauer aangebracht door de vervanging van de vlakke bedekking der toeschouwersruimte met een vlakken koepel in navolging van de Groote Opera te Parijs. Ware hiermede eene evenredige verhooging van de tooneelbekapping gepaard, dan zou dit aan het organisch voorkomen ten goede zijn gekomen; nu smelten de beide deelen te veel in een en zouden even goed onder één kap zijn gebracht. Overigens is de architectuur zeer gelukkig; de in navolging der kapitolinische paleizen van Michel-Angelo gebruikte vormen aan den middenbouw breken op gebrekkige wijze den gerekten gevel, en brengen evenwicht met de omringende monumentale gebouwen van den Ring.

Treden we het gebouw binnen, dan treft ons de tot bijna overladens toe decoratieve rijkdom die Hasenauer over de voornaamste ruimten heeft uitgespreid. Bijzondere vermelding daarbij verdienen de beide hoofdtrappen naar de loges, de theaterzaal en de foyer. De eerste hebben hun ontstaan te danken aan de zoogenaamde keizergang, die eene verbinding daarstelt tusschen de loges van den keizer en de aartshertogen en de groote in het midden van den 1en Rang liggende representatieloge. Deze keizergang ligt onder het parterre en parquet, die anders direct uit de vestibule toegankelijk zouden zijn, maar nu eene verdieping hooger gelegd moesten worden. Hoewel dit nog geen gebrek is te noemen, zoo kleven toch andere fouten aan de schouwburgzaal, die minder te vergeven zijn; vooreerst de slechte aesthetische samenhang van het plafond met de zaal, en tweedens de gebrekkige vormlijn der loges, die het gezicht op het tooneel bezwaarlijk maken. De eerste ontstaat door het plafond te doen opgaan uit den achterwand der loges, waarvan de bovenste dus als open galerij behandeld zijn, een stelsel dat men terugvindt bij de Hof-opera te Dresden, en door Garnier in de Grand Opéra zoo gelukkig vermeden is. De tweede fout heeft aanleiding gegeven tot een onderzoek van deskundigen. o. a. de bekende Fellner & Helmer; hun advies luidde: de bestaande lyravorm der logen-rijen te verwijderen en te vervangen door den verlengden halfcirkel, welk voorstel waarschijnlijk tot uitvoering zal komen. In het begin van 1897 heeft de keizer dit voorstel bekrachtigd en de uitvoering aan v. Förster opgedragen. De kosten zullen vermoedelijk 250,000 fl. bedragen.

De zaal biedt ruimte, bij normale bezetting, voor 1474 personen, het tooneel is ingericht naar het zoogenaamde Asphaleio-systeem. Het zou ons te ver voeren het gebouw nog meer en detail te bespreken; we verwijzen daartoe naar het prachtwerk van prof. Bayer, dat voornamelijk in beeld (photogravuren en etsen) de voornaamste deelen aangeeft. Zetten we liever onzen tocht voort langs raadhuispark en Volksgarten om stil te staan bij het volbloed klassieke werk van v. Hansen, het Parlementsgebouw, aan het begin van den Burgring. Nadat het denkbeeld, de beide huizen van den Oostenrijkschen Rijksraad in twee afzonderlijke gebouwen te huisvesten, in 1865 was opgegeven, kreeg v. Hansen de opdracht een ontwerp te maken voor een gebouw, waarin beide lichamen vereenigd konden worden. In 1874 werd met den bouw begonnen dat, hoewel op lange na niet voltooid, in 1883 aan zijne bestemming werd overgegeven. Denkt men zich het gevelveld van den midden porticus met beeldhouwwerk voorzien, de hoekpylonen van de attica, benevens de postamenten van den oprit plastisch versierd, de friezen in kleur en goud verlevendigd, voorts den voor de rampe gedachten fonteinaanleg aangebracht, dan is door den meester een werk geschapen, dat onder het beste mag gerekend worden wat in den laatsten tijd op het gebied der vrije behandeling van de antieke kunstvormen is ontstaan. Ook de eischen der praktijk zijn door hem niet uit het oog verloren; een blik op den plattegrond toont, dat de indeeling harmonisch en gemakkelijk te overzien is ingericht.

De beganegrond, die uitwendig op zeer eenvoudige wijze als onderbouw is behandeld, bevat de bibliotheek, zalen voor commissie-vergaderingen, bureaux, dienst-

woningen en andere utiliteitsruimten. De eigenlijke vergaderzalen voor den Rijksraad en wat daarmede in verband staat, zijn gebracht in de hoofdverdieping, op symmetrische wijze, aan de eene zijde voor het Huis der Afgevaardigden, aan de andere zijde voor het Heerenhuis.

Ter vereeniging dezer streng gescheiden lichamen dient eene circa 41 M. lange en 23 M. breede van bovenlicht voorziene zuilenhal die, in de as van den grooten porticus gelegen, den binnentredende de waardigheid van het Huis verkondigt en bij buitengewone gelegenheden als feestruimte kan dienen. Aan de langszijden dezer hal zijn de vergaderzalen en de zittingszalen gelegen, de laatste zijn cirkelvormig en van bovenlicht voorzien.

De versiering der genoemde ruimten verraadt de meesterhand; overal stijlvol en op edele wijze doorgevoerd, zijn de centrale hal en de zittingszalen van treffende schoonheid. Kleur en goud brengen in de vormen der architectuur een verhoogden indruk te weeg, de rijkdom der motieven, zoowel in het groote als in het kleine, dwingen bij den gekozen stijl bewondering af. Men denkt binnen een dier ruimten te treden zooals alleen de paleizen der Romeinsche Caesars of der Pharaonen ze bezaten. De voltooiing van die pracht heeft v. Hansen niet mogen beleven; want nog ontbreken de eereteekenen en standbeelden, waarvoor door hem plaats in zijn ontwerp was ingeruimd. Ook van de polychrome behandeling der gevels heeft hij moeten afzien, na hardnekkigen strijd der tegenstanders en vele proefnemingen. Hoewel v. Hansen vasthield aan het denkbeeld het Rijksraadgebouw in streng Griekschen stijl te hebben ontworpen en uitgevoerd, zoo geldt dit toch alleen voor de detailvormen; het geheel zelve is zuiver Romeinsch gedacht. Beschouwt men het geheel tegenover de omgeving, dan treft Hansen's werk zeker het verwijt, dat het in die omgeving niet past, dat de hoogte-ontwikkeling voor het stadsgezicht te klein en te gering is en als het ware in de Weener architectuur verdwaald is geraakt. Afgescheiden daarvan is en blijft het een kunstwerk van den eersten rang, en bezit het den indruk van een volmaakt meesterschap der kunst.

Aan eene zijde wordt het Reichsrathgebouw begrensd door de Reichsrathplatz, alwaar een der begaafdste leerlingen van v Schmidt, Aug. v. Wielemans, zijne bekwaamheid getoond heeft in het Justiz-palast, dat zeer zeker onder de voornaamste gebouwen van den Ring mag genoemd worden. De stijl van het gebouw in eene vermenging van Italiaansche en Duitsche Renaissance-vormen, echter op zeer harmonische wijze, zoodat het gebouw een waardige rust vertoont geheel overeenkomstig de bestemming. Mijns inziens valt er dit op aan te merken, dat, neemt men de symbolische versiering weg, er niet bepaald het karakter van een gerechtshof in ligt; ook voor een ministerie of dergelijk administratief gebouw zou het uiterlijk kunnen dienen, en te meer komt men tot die gevolgtrekking, als men kennis gemaakt heeft met het Palais de Justice te Parijs en het Reichsgerichts-gebouw te Leipzig.

Dit heeft het gemeen met alle monumentale bouwwerken uit de Weener school, n. l. eene buitengewone verzorging van het detail, dat in alle deelen zeer consciencieus is opgevat.

Inwendig valt te roemen de prachtige Centraalhalle, waar in een der nissen recht tegenover de hoofdtrap het drie meter hooge marmerbeeld der Justitia, van de hand van Pendl, zetelt. Behalve deze leenden voor het ornamentale beeldhouwwerk hunne krachten de bekende Pokorny, Ausleitner en Glieber, terwijl met het schilderwerk de gebroeders Jobst zich belastten. De bouwkosten bedroegen ongeveer fl. 3.000.000.

Het Justiz-palast verlatende, zijn we genaderd tot het midden van den Ring en daarmede tot het punt van den rijksten aanleg. In een betrekkelijk klein bestek zijn hier tot een kunstvol geheel vereenigd: de Hofburg, de woonplaats en zetel van den Keizer, de beide Hofmusea, het eene bestemd voor de natuurhistorische, het andere voor de kunsthistorische verzamelingen; beide sluiten het prachtige gedenkteeken in van Keizerin Maria Theresia.

Beschouwen we in de eerste plaats de beide Hofmusea. We zullen ons hierbij niet verdiepen in den onverkwikkelijken strijd, die lang de kunstenaarswereld heeft bezig gehouden, of Hasenauer dan wel Semper de geestelijke vader der ontwerpen is; dit staat echter vast, dat de algemeene indeeling van beiden grootendeels, zoo niet geheel, overeenstemt met het bekroonde plan door Hasenauer ingediend, terwijl in het uiterlijk der gevels de invloed van Semper niet valt te ontkennen. Beide bouwwerken, recht over elkaar gelegen, zijn in uiterlijk aan elkaar gelijk. Elk heeft eene benedenverdieping en drie bovenverdiepingen; de eerste bevat de dienstwoningen, ook ten deele die voor het hof. De plattegrond is een gestrekte rechthoek, met vooruitspringende hoekrisaliten aan de langszijden, en een doorgaanden aan beide zijden voorspringenden middenbouw, welke bijna geheel door de groote vestibule en trapruimte wordt ingenomen. De vestibule is achthoekig, gaat door alle verdiepingen heen, en spreekt in den gevel door eene koepelbekroning; ze wordt gevolgd door een vrijtrap in drie armen van dezelfde breedte, die naar de eerste verdieping voert; beide zijn op den beganegrond en de eerste verdieping omgeven door eene 7 M. breede galerij. De verbinding naar de tweede verdieping geschiedt door een smallere trap van twee armen. De overige indeeling is, dat bij het kunstmuseum de groote zalen met de langszijde naar de binnenplaats zijn gekeerd en, in de verdiepingen doorgaande, van bovenlicht zijn voorzien, terwijl ze bij het natuurhistorisch museum naar de gevelzijde zijn verlegd, eene indeeling die eenvoudig en voor het praktisch nut zeer geëigend is.

Valt tot zoover in den plattegrond veel te roemen, minder gelukkig schijnt ons het ontwerp der gevels, die sterk onder den invloed staan van de gerekte afmetingen der vestibule, het domineerende hoofdmotief. Twee deelen van gelijke waarde kan men daarin onderscheiden; beneden het souterrein met lage vensters en rechte afdekking, waarboven de beganegrond met rondbogen; boven in omgekeerde rangorde, de beide verdiepingen. De horizontale afsluiting dezer deelen geschiedt alleen door den sokkel en de hoofdlijsten; de vertikale door toskaansche pilasters en ionische halfzuilen op postamenten geplaatst, die horizontaal niet verbonden zijn en in den bovenbouw zelfs de hoogte van de halve zuil ongeveer bedragen. Bij den middenbouw der zijgevels zijn deze zuilen vrijstaande en met een doorbroken kroonlijst afgedekt, aan den voorgevel draagt de kroonlijst een hooge attica als kwadratische sokkel met vier kleine hoekkoepels, die de groote middenkoepel van de vestibule flankeeren. Deze oplossing, die met de vlakke afdekking van het geheel niet in overeenstemming is, geeft aan het geheel iets bots en verbreekt ook den onderlingen samenhang der hoofdpartijen.

Daarbij zijn de details bij zulk een massaal gebouw te fijn en mager van behandeling, hoe verdienstelijk ook de decoratie en profileering is geschied. De figurale versiering is los en elegant, zooals men dat van de Weener school

gewend is. Het glanspunt der inwendige ruimte zijn natuurlijk de vestibules en trapruimten, alwaar Hasenauer in zijn volle decoratieve kracht optreedt; groote rijkdom is hierbij ten toon gespreid bij de verwerking van verschillende marmersoorten voor kolommen en wandbekleeding, verhoogd door het gekleurde licht der glasschilderingen.

In onmiddelijken samenhang met de Hofmusea staat de uitbreiding van den Hofburg. De architectuur hiervan ademt denzelfden geest. Om echter over het geheel reeds een oordeel te vellen, zou te voorbarig zijn, wegens den nog niet voltooiden bouw.

De bedoeling is, om in de verlengde langsas van de beide Hofmusea twee vleugels aan den keizerlijken Hofburg aan te brengen, normaal hiermede verbonden, zoodat een lang gestrekt vierhoekig plein ontstaat, van den Ring doorsneden; in de hoofdas van dit plein bevindt zich het Maria-Theresia monument. De eene vleugel grenst aan den Kaisergarten en is reeds grootendeels voltooid, de andere grenst aan de Volksgarten; de assen van beide vallen samen met die van de twee ruiterstandbeelden van prins Eugenius en Aartshertog Karel op het Burgplein, waarbij de gevels met een vlakke boog terugtreden. De vleugel aan de Kaisergarten bevat de woonvertrekken voor de keizerlijke familie en staat door een prachtige veranda-aanleg en vrijtrappen met den tuin in verbinding; de met glas overdekte binnenplaats is bestemd tot wintertuin.

Beide vleugels zullen worden afgesloten door een middenbouw met monumentale koepelbekroning in den geest van de denkbeelden van Fischer von Erlach, de bekwame architect, aan wien Weenen hare beste werken uit het tijdperk der Renaissance verschuldigd is.

Het nu nog in gebruik zijnde keizerlijk paleis bestaat uit een groot aantal willekeurig verbonden gebouwen, van verschillende data, die elken organischen samenhang missen en in uiterlijk van weinig beteekenis zijn. Fischer von Erlach heeft getracht in dit verwarde complex eenheid te brengen; zijne plannen zijn evenwel slechts half ten uitvoer gebracht, en door latere wijzigingen uit hun verband gerukt. Hasenauer heeft die plannen weer opgevat, maar niet ten einde gebracht door zijn vroegtijdigen dood.

(Wordt vervolgd).

PRIJSVRAGEN.

De versieringscommissie van het Hoofdcomité voor de Inhuldigingsfeesten te 's-Gravenhage heeft de plaats der te ontwerpen versiering op het Tournooiveld, waarvoor kort geleden een prijsvraag is uitgeschreven, verlegd tegenover de Lange Houtstraat, zoodat het rondpunt, voorkomende op de situatie-teekening, die bij het programma van de prijsvraag is gevoegd, zoodanig naar rechts zal worden verplaatst, dat het in het verlengde van de Lange Houtstraat komt te liggen.

Tevens kan worden medegedeeld, dat de tentoonstelling van versieringsmotieven uit vroegeren en lateren tijd en van antwoorden op de door de versierings-commissie uitgeschreven prijsvragen, den 13en Februari zal geopend worden in de kunstzaal van den Haagschen Kunstkring, door dit Gennootschap gedurende 18 dagen welwillend voor het doel afgestaan.

Inzendingen voor de expositie kan men nog doen toekomen aan de heeren dr. H. J. de Dompierre de Chaufepié en F. H. Waller, leden van de versieringscommissie.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Den 10den j.l. had de jaarlijksche algemeene vergadering plaats in de bovenzaal van den Tivoli Schouwburg aan den Coolsingel, waarin na den gebruikelijken nieuwjaarsgroet door den Voorzitter, den heer Henri Evers, den aanwezigen gebracht, verslag werd gedaan van den toestand der Vereeniging over het afgeloopen jaar. Blijkens dat verslag kon die toestand in elk opzicht zeer bevredigend genoemd worden, hoewel het aantal der nieuw aangeworven leden, dat, hetwelk door vertrek, overlijden en andere omstandigheden voor de Vereeniging verloren was gegaan, slechts met één overtrof. Ook de financieele toestand gaf reden tot tevredenheid, daar er nog een klein batig slot op de rekening voorhanden was. Het verslag der societeits-commissie was als immer gunstig en opgewekt, en ook dat over het plaatwerk wees op eene vooruitgang te dien opzichte. Omtrent de feestviering, die in 't afgeloopen jaar ter gelegenheid van het 12½-jarig bestaan der Vereeniging had plaats gehad, werd medegedeeld, dat deze in alle opzichten als een succes voor de Vereeniging mag beschouwd worden en bovendien nog een overschot op de rekening had opgeleverd.

In deze vergadering werden ook den bekroonden in de prijsvragen en ter tentoonstelling, hunne behaalde medaljes enz. uitgereikt. Verder werden, ter vervanging van de aftredende en niet herkiesbare bestuursleden, de heeren M. Brinkman en Jacs. van Gils, wien een woord van dank werd gebracht voor de diensten der Vereeniging bewezen, gekozen de heeren G. Pelt J.Jzn. en P. Hooijkaas Jr., die deze benoeming aannamen. Ten slotte werden twee nieuwe leden der Vereeniging aangenomen, waarna de Voorzitter de vergadering, niets meer aan de orde zijnde, sloot.

BERICHTEN.

In de maand Maart a. s. zal aan hen, die op 1 April e. k. den dertigjarigen leeftijd nog niet zullen hebben overschreden en voor eene benoeming tot opzichter 2e klasse voor het stoomwezen in aanmerking wenschen te komen — aan welke betrekking eene jaarwedde is verbonden aanvankelijk van f 900 -- gelegenheid worden gegeven om, ten overstaan van eene, door den Minister van Waterstaat, enz., te benoemen commissie, blijken te geven van eene voldoende practische kennis van stoomtoestellen.

Zij, die daaraan wenschen deel te nemen, zullen vóór 15 Februari e. k. zich bij gezegeld adres hebben aan te melden bij het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid onder opgave van hunne woonplaats en onder overlegging van de stukken, welke aangeduid zijn in de St.—Ct. No. 6.

Kanselarij te Leeuwarden. Ruim zeven jaren is het geleden, dat het gebouw der Kanselarij te Leeuwarden werd ontruimd, om uitwendig te worden gerestaureerd, en inwendig geheel verbouwd te worden overeenkomstig zijn nieuwe bestemming. Deze was: te dienen tot het herbergen van het Rijksarchief, de provinciale bibliotheek en de Buma-bibliotheek.

Thans zijn deze verzamelingen in het gebouw overgebracht, dat binnen enkele dagen voor het publiek zal worden opengesteld.

In 1890 werd tusschen het Rijk en de provincie Friesland een overeenkomst gesloten, waarbij door de laatste aan het Rijk kosteloos werd afgestaan het vroeger door de provincie gestichte Paleis van Justitie te Leeuwarden, en tevens aan het Rijk werden verkocht de ter weerszijden van het Gouvernementsgebouw gelegen huizen, zulks in verband met het stichten van een gewenschte vergaderzaal met bijbehoorende lokalen voor de Provinciale Staten.

Daarbij verbond het Rijk zich om het Kanselarij-gebouw in te richten tot Rijks-archief, en er de bovengenoemde bibliotheken en hunne latere aanvullingen in te bergen.

De algemeene inwendige inrichttng van het gebouw voor deze doeleinden heeft f 41.989 gekost, en het verder inrichten tot bibliotheek f 9275.

Oude Kerk te Delft. Door den gemeenteraad van Delft is een voorstel van B. en W. aangenomen, om het onderzoek van de herstelling der hoekspitsen van den toren der Oude Kerk op te dragen aan de heeren C. B. Posthumus Meijjes te Amsterdam, N. Molenaar te 's Gravenhage, en F. J. Nieuwenhuis te Utrecht.

De Maatsch. tot Expl. van Staatsspoorwegen begint te Utrecht een cursus tot opleiding van werkmeesters. De Maatsch. mist daarvoor een lokaal; zij heeft daarom het gebruik gevraagd tegen vergoeding van lokalen in de H. B. S. 3 jarigen cursus en van

de daar aanwezige leermiddelen. De gemeenteraad, het belang der zaak inziende, heeft — althans de groote meerderheid daarvan — besloten het gevraagde gratis af te staan.

De heeren Gebr. Liernur hebben indertijd de opdracht gekregen om te onderzoeken in hoeverre hun stelsel tot afvoer van faecaliën voor Utrecht bruikbaar zou kunnen zijn.

Het door hen ingediende plan schijnt echter niets te bevatten wat een goede werking van de voorgestelde inrichting voor 't geval van Utrecht zou waarborgen.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.
Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN

MAANDAG 17 JANUARI.

Amsterdam. Het vergrooten van de openbare lagere school der 1 klasse no. 91 aan den Amsteldijk, tot een school voor 600 kinderen.
Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De voorw. zijn uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen betaling van f 2 (met twee teek.) Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect, op het raadhuis kamer no. 105, des n.m. van 2 tot 4 u., gedurende de drie laatste werkdagen, welke der aanbesteding voorafgaan.

Cuyk. De restauratie der dokterswoning. De diaconie der Herv. gemeente, n.m. 4 u., in het café der Wed. Verweijen-Joosten, alw. het bestek ter lezing ligt. Inl. geeft de bouwk. M. Aalkens, te Gassel Aanw. 17 Jan„ v.m. 11 u.

Delfzijl. Het bouwen van een winkelbehuizing op een aan te wijzen terrein te Farmsum, met bijlevering der daartoe benoodigde materialen, arbeidsloonen etc.
De heer J. Autsema, 's av. 7 u. bij B. Schoonhoven, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft J. Rietema Jr. bij Delfzijl.

Hillegersberg. Het bouwen van een kleine villa aan denstraatweg Rotterdam-Hillegersberg.
De heer J. Krijgsman, Bergweg 3c, bij wien bestek en teek. à f 1,50 te bekomen zijn.

Vlaardingen. De bouw van een diaconiehuis.
De diaconie der Ned. Herv. Gemeente van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht, 's av. 8 u., in de consistoriekamer. Bestek en 4 teek. zijn tegen f 4 verkrijgb. bij den boekh. A. v. d. Meijden te Vlaardingen. Inl. te bekomen bij de architect Bosma te 's-Gravenhage.
De inschrijving is alleen open voor H.H. aannemers van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht.

Vlaardingen. Het glas- en verfwerk van het diaconiehuis in 2 perceelen.
De diaconie der Ned. Herv. gemeente van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht, 's av. 7 u.

Winterswijk. Het afbreken en weder opbouwen van de bouwmanswoning „Nijveld", in 't Klooster onder Aalten.
De heer H. J. Manschot, n.m. 2 u., bij Reiring, alw. bestek en teek. ter lez. liggen en bij Voederman te Aalten. Inl. geeft W J. Streek, te Winterswijk. Aanw. gedaan.

DINSDAG 18 JANUARI.

Breskens. Het bouwen van een pakhuis in steen in de Dorpstraat met bijlev. van materialen.
De heer A. Lombaard Jr., n.m. 2 u., in „het Veerhuis", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Bokhoven. Het bouwen van een burger huis.
De bouwk. H. Dekkers, v.m. 11 u., in het café van C. van Mil, alw. bestek en teek. ter inzage liggen en bestekken à f 0,50 te bekomen zijn. Aanw. 18 Jan. v.m. 11 u.

Enschedé. Het bouwen van tien woningen in 5 blokken bij de Haaksbergerstraat aldaar voor L. E. Kelderman.
De heer J. H. C. Roesink. 's av. 7½ u., in het café van P. H. Ribbels, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de besteder. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het bouwen van 3 burgerwoningen aan de Haarsteeg aldaar voor Jan Gerritsen te Lonneker.
De architect G. Beltman AGz., 's midd. 12 u., in hotel „De Graaf". Bestek en teek. ad. f 1,50 verkrijgb. bij gen. architect alsmede inl. Aanw. 18 Jan., v.m. 9 u.

Groninger-Opënde (Gr.). Het afbreken der oude en het bouwen van eene geheel nieuwe pastorie.
De kerkv. der Ned. Herv. Gem., n.m. 3 u., in het café van J. Nijboer, alw. de teek. ter inz. liggen. Bestekken à f 0.60 te bekomen bij den architect A. Velding te Buitenpost. Aanw. gedaan.

Haarlem. Het bouwen van 28 huizen, op een terrein aan de Maarten van Heemskerkstraat te Haarlem.
De architect S. J. W. Mons, n.m. 3 u., in het hotel „De Leeuwerik". Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij voorn. architect.

Hillegom. Het maken van een gebouw voor 24 rijtuigen te Leiden.
De directie der Noord- en Zuid-Holl. Stoomtramweg Maatsch., 's midd. 12 u., (loc. tijd) ten kantore der Maatschappij. Bestek en teek. ter inzage in het hotel Sistermans te Hillegom en à f 1. te bekomen ten kantore der Maatschappij. Aanw. gedaan.

Nijmegen. Het vergrooten der hulpgierbrug en de levering van 4 stalen bakjes en een stalen roeiboot.
Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestekken ad f 0.10 verkrijgb. ter gemeente-secretarie. Inl. geven de gemeente-architect en de veerbaas.

Loo bij Duiven. Het bouwen van een woonhuis met bijlev. van materialen.
De heer H. A. Peeters, n.m. 3 u., in het koffiehuis van J. L. Berendsen, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de besteder.

WOENSDAG 19 JANUARI.

St. Anna-Parochie. De vertimmering en vergrooting van het armenhuis.
Het burg. armbestuur van Het Bildt. Bestek à f 0,50 te bekomen bij den armvader D. Kuiken, bij wien tevens de teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Dragten. Het vernieuwen der openb. lagere school te Dragster Compagnie, met eenige verbeteringen aan de onderwijzerswoning.
Het gemeentebestuur van Smallingerland, v.m. 11 u. Bestek en teek. ad. f 1,50 verkr. ter secr. Aanw. gedaan.

Gorinchem. Het bouwen van 2 arbeiderswoningen op de perceelen Kad. Sectie A. no. 2264 en 2265.
De bouwk. J. van Emden, 's av. 7 u., in het café van de wed. J. Heessels, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 19 Jan. n.m. 6½ u., in voorn. café.

Loppersum. Het amoveeren van een schuurtje en het daarvoor in de plaats bouwen van twee woningen, aan het Middenpad te Loppersum.
De heer N. Cohen, n.m. 5 u. in het café Nieland bij de Eekwerderdraai, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 19 Jan. n.m. 1½ u.

Winterswijk. Het bouwen van een badhuis op een terrein aan de Gangen, nabij de Spoorstraat.
Het bestuur der Winterswijksche badinrichting, 's midd. 12 u. in de Vereeniging op den Zonnebrink, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft de architect H. van der Schaaf.

DONDERDAG 20 JANUARI.

Oosterbeek. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan den Wilhelminaweg te Oosterbeek.
De architect A. M. v. Steenis, n.m. 4 u., in het café van de wed. De Winkel, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. gedaan.

Papendrecht. Het bouwen van een woonhuis met schuur enz.
De bouwk. H. v/d. Esch Bzn. Bestek ter inzage in 't café van Adr. Dekker Az. aan het Oosteinde.

Wolvega. Het weder opbouwen der afgebrande boerenplaats te Oldeholtpa, in gebruik bij T. Tolman.
De aanbesteder. Bilj. in te leveren bij Mej. Sickenga, te Wolvega. Bestek en teek. liggen in een der lokalen van het gebouw „Iréne" te Wolvega ter inzage.

VRIJDAG 21 JANUARI.

Roosendaal (N.-Br.). 1°. Het verfwerk aan de school voor k. l. o. in de Burgerhoutsche straat; en 2°. Het maken van nieuwe deuren aan het brandspuithuis te Roosendaal.
Het gemeentebestuur, n.m. 5 u. Bestek ter inzage op de secretarie.

Joure. Het maken van 5 woningen en bloc. De architect Johs. H. Borger, bij wien bestek ad. 50 cent verkrijgb. is. Teekening ligt ter inz. in het logement van Johs. D. v. d. Heide. Aanw. 18 Jan., n.m. 1 u.

Purmerend. Het vergrooten eener winkel, het bouwen eener kamer, keuken, bergplaats met bekapping en bijkomende werken.
De architect H. P. van den Aardweg, v m. 11 u., te zijnen kantore alw. bestek en teek. ad. f 1.25 en inl. verkrijgb. zijn.

ZATERDAG 22 JANUARI.

Sliedrecht. Het bouwen van 2 directiekeeten te samen ruim 200 M2. ten behoeve der werken aan den Maasmond nabij Capelle.
De architect J. H. B. Veenenbosch, v.m. 10½ u., in het café van G. Blom v. d. Vlies. Bestek en teek. zijn ad f 1 per stel verkr. bij A. Prins Thz. te Sliedrecht. Inl. worden verstrekt door den architect J. H. B. Veenenbos. die op 18 Jan. op de plaats aanw, zal doen, uitgaande v.m. 11 u. van de haven te Capelle.

MAANDAG 24 JANUARI.

Bergen (Lim.). Het maken van een nieuw gebouw met aanhoorigheden voor school, verdeeld in vier lokalen, met bijlevering van alle benoodigde materialen.
Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek en teek. liggen ter inz. ten raadhuize en zijn aldaar te bekomen tegen betaling van f 2,50 zoolang de voorraad strekt. Nadere inl. geeft A. Korting te Aijen, alwaar ook de detailteek. kunnen ingezien worden.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee woonhuizen, op een terrein aan den Wolter ten Catestraat te Hengelo, voor S. Lefers.
De architect W. Elzinga, 's midd. 12 u. in hotel „De Halve Maan". alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 24 Jan. v.m. 9½ u.

DINSDAG 25 JANUARI.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee woonhuizen. op een terrein gelegen aan den Enschedéschen straatweg.
De architect W. Elzinga, 's av. 8 u. in het café van W. van Wezel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. 25 Jan. v.m. 9½ u.

Zwolle. Het amoveeren van een heerenhuis met bijbehoorende perceelen aan de Schoutensteeg en Walstraat te Zwolle en het bouwen van een synagoge met vergaderkamer en kosterswoning.
Het kerkbestuur der Israël. Gem., n.m. 3 u., in het hotel Markens, alw. teek. en bestek ter inz. liggen. Van af dien dag zijn ex. van het bestek met 3 teek à f 2 per stel te verkrijgen bij den architect E. C. Koch te Zwolle. Aanw. 17 Jan., v.m. 11 u.

WOENSDAG 26 JANUARI.

Goudswaard. Het gedeeltelijk afbreken, verlengen en verbouwen der openb. school met bijl. van ameublement.
Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inz. ter secr. en zijn daar à 75 ct. verkr. alsmede bij den architect H. Beljers te Puttershoek. Inlever. der bilj. vóór 26 Jan. Aanw. 19 Jan., 's midd. 12 u.

Loppersum. Het bouwen van een Rijks-

postkantoor met directeurswoning met bijlev. van materialen.

Het gemeentebestuur, n.m. 4 u. Bestek en teek. ad. f 1,50 en inl. verkr. bij den architect O. de Leeuw Wieland aldaar.

VRIJDAG 28 JANUARI.

Heen. Het bouwen van een landbouwerswoonhuis en aanhooren. gedeeltelijke afbraak enz. met bijlev. van de noodige materialen.

De heer H. Huismans, n.m. 2 u., bij mej. de wed. M. Franken, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft J. Flooren te Steenbergen. Aanw. 28 Jan., v.m. 10 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

17 DECEMBER

Enschedé (Onderh.). Het schilderwerk van drie nieuw te bouwen woningen voor den heer A. Jonkers. Door den aannemer J. A. Varik.

Laagste inschrijver Th. Berkenbosch, f 315, gegund.

28 DECEMBER.

Amsterdam. Het verbouwen van en het maken van een opslagruimte, kantoor, woning enz. in het perceel O.—Voorburgwal no. 151, voor de firma Vogelpoel en Noorwegen. Door den architect J. W. F. Hartkamp Jr.

Laagste inschrijver H. E. Rademaker, ald.

31 DECEMBER.

Assendelft. Het bouwen van het nieuwe Raadhuis. Raming f 11300. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver A. Boekel, aldaar, voor f 10239, gegund.

3 JANUARI.

Joure. Het doen van eenig verf- en behangwerk in de onderwijzerswoning bij de school op het zand te Joure. Door het gemeentebestuur van Haskerland.

Gegund aan H. Elzinga, Joure, f 70.

4 JANUARI.

Hengelo (Ov.). Hetbouwen van een woonhuis, op een terrein gelegen aan den Enschederstraatweg. Door den architect W. Elzinga.

Laagste inschrijver B. G. Markslag, f 3266, gegund.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van een woonhuis voor den heer J. H. Wevers. Onder beheer van den architect W. Elzinga te Hengelo.

Laagste inschrijver B. G. Markslag, f 3266, gegund.

5 JANUARI.

Enschedé Het bouwen van vier heerenhuizen op een terrein gelegen aan de Hofsteeg. Door den architect H. Reijgers.

Laagste inschrijver F. M Wijdeveld, f 13247, gegund.

Haarlem (Onderh.). Het verbouwen van perceel 41 aan de Groote Houtstraat, voor rekening van het fonds tot den predikdienst der Vereenigde Doopsgezinde gemeente. Door den architect P. Kleiweg Dyserinck.

Gegund aan den laagsten inschrijver H. J. Geijl firma Martens en Zn., aldaar, f 9696.

Odoorn (Dr.). Het bouwen van een boerenhuis met vergunning in 3 perc. als: I. materialen, II. werkloon, III. glas en verfwerk. Door den heer J. Schutrups.

1. Materialen, ram. f 1980. Laagste inschrijver J. Kleinmeijer, Emmen, f 2800, (materialen en werkl.).

2. Werkloon, ram. f 350. Laagste inschrijver R. Stalen, Zuidbarge, f 348.

3. Glas- en verfwerk, ram. f 100. Laagste inschrijver P. Peerlkamp, Valthermond, f 75.

6 JANUARI.

Assen. Het bouwen van een woonhuis voor den heer G. R. Hommes, aldaar, onder beheer van den architect J. Smallenbroek.

Laagste inschrijver Joh. de Vries, f 1965. Gunning aangehouden.

7 JANUARI.

Dordrecht. Het bouwen van een ketelhuis, verplaatsing van eenen purifier en bijbehoorende werken, op het terrein van den watertoren der hoogdrukwaterleiding. Door den directeur der gemeentegasfabiek.

Laagste inschrijvers J. H. v. Hoven en H. C. 't Hart, f 12950. Gunning aangehouden.

Haarlem (Onderh.). Het verbouwen van de bestaande bleekerij enz. aan het Zuider Buitenspaarne no. 118. voor rekening van den heer Ant. Vase. Door den bouwkundige J. G. Cobellens.

Laagste inschrijver A. F. Captein, f 4262;

Helder. Het verf-, glas- en behangwerk aan de gemeentegebouwen, bruggen, enz., gedurende 1898. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver Gebr. Hoogerduijn; f 625.

Helmond. De opbouw der R. K. kerk van het H. Hart. Door het R. K. kerkbestuur.

Laagste inschrijver Jos. Swinkels, Helmond, f 90865.

Oldenzaal. Het maken van een kegelbaan, schuttingen. enz., op en om het terrein achter hun gebouw aan de Marktstraat te Oldenzaal. Door het bestuur der groote societeit

Laagste inschrijver G. Bleumers, aldaar, f 1579, gegund.

Winterswijk. Het leveren en stellen der schoolmeubelen voor de vier te bouwen localen aan school L. in Dorp. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver G. W. ter Haar, f 856, gegund.

8 JANUARI.

Arnhem. (Onderh.). De betimmering der raadszaal. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. B. Hillen, Amsterdam, f 9248. gegund.

Enschede (Onderh.). Het schilder- en glaswerk voor 4 heerenhuizen van den heer G. Jagers. Door den aannemer F. W. Wijdeveld.

Laagste inschrijver H. Homan f 954 gegund.

„Per Telegraaf".

Hoorn. Bestek no. 8. Het maken van gebouwen en eenige verdere werken ten behoeve van de lijn Schagen—Wognum. Door het bestuur der Stroomtramweg Maatsch. „West-Friesland".

Laagste inschrijver, H. Wienhoven, Schiedam, f 45780; daaropvolgende, J. v. Noordenne, Utrecht en J. C. Vendeloo, Velsen, f 46929; P. Wijte, Hensbroek, f 48894.

Schildwolde *a.* Het bouwen c.a. van eene burgerbehuizing te Schildwolde, en *b.* de glas- en verfwerken aan die behuizing. Door den heer W. Tuinier.

a. Laagste inschrijver R. van Timmeren. Slochteren f 1157*.

b. Laagste inschrijver A. Voorthuis, Slochteren f 84,49* * gegund.

Tubbergen. Het wederopbouwen van een afgebrand woonhuis met stalling. Door den heer H. Pinners.

Laagste inschrijver G. Kemperink, Tubbergen, f 5000.

Tubbergen. Het bouwen van een huis. Door den heer Th. Koopman.

Laagst ingeschreven door Waaijer te Tubbergen, voor f 1025.

Vlake (Zeel.). Het bouwen van een fabrieksgebouw in hout, groot 600 M2 op een kavel land nabij de Schorebrug. Door den architect A. le Clercq, te Kruiningen.

Laagste inschrijver L. D. van de Linde, Hansweerd, f 2575, gegund.

Winterswijk. Het bouwen van een koffiehuis bij de kerk te Meddeho, voor den heer J. B. Onland. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver J. G. Scharenborg, f 1747, gegund.

10 JANUARI.

Enschedé. Het bouwen van 3 woningen op een terrein gelegen aan den Oldenzaalschen straatweg te Enschedé, voor A. Elhorst. Door den architect H. A. Zeggelink.

Laagste inschrijver G. Hofstede, f 4061, gegund.

Enschedé (Onderh.). Het schilderwerk van 16 woningen (nieuw gebouwden) voor den heer B. J. Turin, aldaar.

Laagste inschrijver J. G. Schildkamp, f 384, gegund

Loosduinen. Het bouwen van drie schuren, het maken van een vaste brug, het plaatsen van een beschoeiing en een ijzeren hek, een en ander op de voormalige buitenplaats Oud-Rozenburg. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver J. Hulschbosch, Loosduinen, f 3420

Nieuwbuinen. Het bouwen van een burgerbehuizing met bijlev. van materialen, werkloonen, enz. Door den heer J. Stadens.

Laagste inschrijver H. Eggens, idem, (begrooting) f 1525. Gegund aan B. Petersen, Nieuwbuinen, f 1494.

11 JANUARI.

Enschedé. Het bouwen van 2 woningen op een terrein gelegen aan den Lipperkerkweg te Enschedé, voor A. Westendorp. Door den architect H. E. Zeggelink

Laagste inschrijver J. B. Heubach, f 2665, gegund.

Rotterdam. Het bouwen van een school aan de Sophiastraat. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. Kloet Overbeeke, 's-Hage, f 37650.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

22 JANUARI 1898. 18e JAARGANG. No. 4.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Verblendsteen, door C. T. J. Louis Rieber. — Een drukkende belasting. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Als Gewoon Lid der Maatschappij zijn toegetreden de heeren:

S. J. W. Mons, Haarlem.
A. Rinkema, "
D. Schornagel, "
J. P. Stok Wzn., Rotterdam.

Als Buitengewoon Lid de heer:

C. Mol, Beek bij Breda.

Diploma van Bouwkundig Opzichter.

In het Gebouw van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst te Amsterdam zal op 22, 23, 24 en 25 Februari a.s., des morgens van 9 tot 12 en des namiddags van 1 tot 4 uur een examen worden afgenomen voor het verkrijgen van het Diploma van Bouwkundig Opzichter, ingesteld bij besluit van de Algemeene Vergadering der Maatschappij van 28 Mei 1891.

De kandidaten worden uitgenoodigd zich vóór den 12en Februari 1898 schriftelijk aan te melden bij den Secretaris van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam, alwaar het Programma van Eischen voor het examen, bevattende tevens de voorwaarden om tot het examen te worden toegelaten, kosteloos verkrijgbaar is.

De Commissie voor het afnemen van het examen is samengesteld uit de Heeren:

C. B. Posthumus Meijjes, Voorzitter.
H. Van Dam,
G. Van Arkel,
J. N. Landré,
D. A. N. Margadant, en
L. J. Rijnink.

De Bibliotheek der Maatschappij heeft de volgende geschenken ontvangen:

Van het Kon. Instituut van Ingenieurs: Gedenkboek, uitgegeven ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het Kon. Inst. v. Ingenieurs.

Van den schrijver: Beknopt geschiedkundig overzicht van de meteorologie in het algemeen en van die in Nederland in het bijzonder, door Dr. Maurits Snellen.

Van het Gemeentebestuur van Utrecht: Onderzoek naar de al of niet noodzakelijkheid eener verbetering der waterverversching in de Gemeente Utrecht.

Van den schrijver: Expositions d'architecture; architectes et public. Quelques considérations à propos du IVième Congres international des architectes; door Dr. D. Joseph.

Van den heer Ch. Buls, Burgemeester van Brussel: 1⁰. La Construction des Villes, règles practiques à suivre pour l'élaboration de plans de villes, traduction de Ch. Buls, d'après J. Stübben; 2⁰. Revue de l'architecture en Belgique, par Ch. Buls: overdruk uit the Journal of the R. I. of Br. A.

Van den schrijver: Elogio historico do architecto J. P. N. da Silva, door Julio de Castilho.

Van den Gemeenteraad van Hamburg: Vergleichende Versuche über die Feuersicherheit guszeiserner Speicherstützen.

Van den heer J. W. Molijn: J. F. Westcott, Opmerkingen betreffende gecarbureerd gas.

Van de T. Square Club te Pennsylvania: Illustr. Catalogue of the Architectural Exhibition held by the T. Square Club at the Pennsylvania Academie of the Fine Arts.

Van den schrijver: Verplichte Pensionneering van invaliede Loontrekkenden; door F. W. Westerouen van Meeteren.

Van het Comité van het 3e internationaal congres van Architecten: Congrès International des Architectes, troisième session tenue à Paris du 17 au 22 Juin 1898; organisation, compte-rendu et notices.

VERBLENDSTEENEN.

In de vorige maand ontving ik het volgende schrijven van den heer Fr. de Loo Sr. te Dieren:

Door dezen neem ik de vrijheid u opmerkzaam te maken op eene nieuwe collectie steenen, die ik in het gebouw uwer Maatschappij tentoonstelde. Bij de bezichtiging dezer monsters zal u blijken, dat ik nu ook met de fabrikatie der verblendsteenen volkomen op de hoogte ben. Als bewijs, dat zulks ook in het buitenland wordt erkend, zend ik u hierbij ter inzage een schrijven

van een der grootste verblendsteenfabrikanten uit Duitschland, die mij daarin dringend vraagt, om met hem in het hart van het land der verblendsteenen een fabriek op te richten en daar te fabriceeren en te bakken zooals dat op mijne fabriek gebeurt. Vooral zijne bewering, dat wij alle fabrikanten in die streken zullen slaan, als wij daar steenen maken even mooi als die welke hij bij mij zag, geeft mij veel voldoening; grooter succes kon ik van mijn streven niet verwachten.

Overtuigd van uwe belangstelling in onze steen-industrie, vertrouw ik, dat u de aandacht van heeren architecten op mijn nieuw fabrikaat wel zult willen vestigen.

Hoogachtend enz.

Zeer gaarne zelfs voldoe ik aan het verlangen van den heer Van de Loo, omdat de tentoongestelde verblendsteen, mijns inziens althans, buitengewoon mooi van kleur en uiterlijk is en een waarlijk uitstekend materiaal toont te zijn.

Ook heb ik kennis genomen van den inhoud van het in den brief van den heer Van de Loo vermelde, voor hem zeer strelend schrijven van een der grootste verblendsteenfabrikanten van Duitschland.

Het daaruit blijkende feit nu, dat Duitschers, die jaren lang met goede grondstoffen pogen voortreffelijke waar te leveren, naar ons land komen om, eigenlijk gezegd, daar hulp te zoeken, is een opmerkelijk verschijnsel. Welk een enorme ommekeer in den toestand onzer steenindustrie van voor eenige jaren, toen een Minister in de Kamer meende te moeten klagen — hoewel niet zoo zeer terecht — over de weinige voortvarendheid onzer baksteenfabrikanten, en het achterstaan van hun fabrikaat bij dat der buitenlanders.

Men ga thans eens in het gebouw van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst de tentoongestelde monsters van den heer Van Loo Sr. zien. Vergelijkt men dan zijne steenen met het hier te lande genoeg bekende fabrikaat der beste fabrieken uit de nabijheid van Bonn, dan zal het blijken, dat die buitenlandsche steenen het afleggen bij de binnenlandsche, en dan zal het ook niet vreemd schijnen, dat de steen van den heer Van de Loo zoo herhaalde malen op tentoonstellingen werd bekroond.

De steenen zijn van uitmuntende structuur; zij zijn zeer hard gebakken, waardoor de oppervlakte zoo sterk is gesinterd, dat men den indruk krijgt alsof daarover een dun laagje doffe glazuur ligt. Toch is de oppervlakte niet glad, hetgeen een meer forsch aanzien geeft.

Het materiaal slurpt geen vocht op; een droppel water blijft op de oppervlakte liggen.

De kleuren, rood, geel, of licht en donkere ledertint, zijn zeer gelijkmatig, levendig en zuiver.

Met het maken der eigenlijke verblendsteenen is de heer Van de Loo eerst drie jaren geleden begonnen; tal van groote moeilijkheden bij het vormen en bakken ondervonden, heeft hij glansrijk weten te overwinnen. Op zijne fabriek Bingerden bij Doesburg worden jaarlijks 13 millioen steenen, waaronder ruim 2 millioen profilsteenen en ongeveer 4 millioen verblendsteenen, gemaakt.

Wil men het effect dezer laatste aan het werk zelve zien, dan beschouwe men onder meer het nieuwe Zander-Instituut aan de Prinsengracht vlak bij de Leidsche straat te Amsterdam, gebouwd door den heer Ed. Cuypers, en de gebouwen op de nieuwe begraafplaats Vredenhof, nabij Amsterdam, gebouwd door den heer A. Salm G Bzn. Uitwendig zijn de bogen boven de ramen van het hoofdgebouw op dit kerkhof, en inwendig de wanden van de ontvang-hal van gele verblendsteenen.

Het door den heer W. Hamer te Amsterdam gebouwde Hôtel de l'Europe, waarbij gebruik is gemaakt van appelbloesem (bezand en nageperst) met witte voegen, bewijst, dat de firma Fr. Van de Loo Sr. ook in dat soort steenen uitmunt.

Ten slotte nog dit: men houde bij het gebruik maken van verblendsteen in het oog, dat, wenscht men daarbij terugliggende voegen te gebruiken, de roode steen donkergrijze-, en de gele of lederkleurige steenen licht grijze voegen eischen.

Wenscht men een volle voeg, dan gebruike men daartoe steeds witte voegspecie.

Door hierop te letten, zal men — zooals de ondervinding heeft geleerd — het beste effect bereiken.

C. T. J. LOUIS RIEBER.

EEN DRUKKENDE BELASTING.

In het Weekblad van 8 Jan. l.l. werd de wensch geuit, dat de voordracht van B. en W. van Amsterdam tot verhooging van verschuldigde precario-rechten, waartegen van de zijde der aannemers was opgekomen, niet worde aangenomen.

Door de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst is thans een adres van gelijke strekking aan den Gemeenteraad ingediend. Het is van den volgenden inhoud:

Aan den Gemeenteraad van Amsterdam.

De ondergeteekenden, als Bestuurders van de afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst hebben de eer, zich met verschuldigden eerbied tot Uwen Raad te wenden, met het verzoek de voordracht van Burgemeester en Wethouders dd. 5 October 1897 tot verhooging van het tarief, op de heffing van gelden wegens het gebruik maken van openbaren gemeentegrond en van openbaar Gemeentewater, niet goed te keuren.

Adressanten, hoewel erkennende, dat er somtijds tijdelijke bezwaren voor het verkeer ontstaan door het gebruik maken van Gemeentegrond ten dienste van bouwwerken, hoewel betreurende, dat sommige deelen onzer schoone stad tijdelijk zeer ontsierd worden door loodsen, keeten, schuttingen en opslag van bouwmaterialen, vermeenen toch niet te behoeven Uwen Raad te wijzen op de absolute onmogelijkheid, om alle bovengenoemde ontsierende elementen gedurende de uitvoering der bouwwerken te doen plaatsen op de hier ter stede gewoonlijk zeer bekrompen bouwterreinen, in het bijzonder in het oude gedeelte der stad, in straten enz. waar dus het tijdelijk gebruik maken van Gemeentegrond geen weelde, doch een eisch der noodzakelijkheid is; adressanten vermeenen, dat hiervoor een tarief moet bestaan, dat niet te zeer zal drukken op de kosten der bouwwerken.

Dit tarief is het bestaande, en dit te verhoogen zoude zijn tegen de belangen van alle bij het bouwen betrokkenen, zoo architecten, als aannemers, werkbazen en werklieden en niet het minst van hen die genoodzaakt zijn hunne perceelen te herbouwen of te vernieuwen.

Adressanten zullen niet ontkennen, dat er misbruiken zijn ingeslopen bij het gebruik van Gemeentegronden ten dienste van bouwwerken, zoowel door somtijds meerder terrein in beslag te nemen dan waarvoor vergunning werd verleend, als door het veeltijds aanvragen van tijdelijke vergunningen, voor eene maand, en wanneer deze termijn verstreken is eene nieuwe vergunning voor ééne maand te verzoeken, en het daardoor betalen van mindere gelden dan in den geest van het bestaande tarief is.

Zij vermeenen echter, dat ter voorkoming van dergelijke misbruiken verordeningen zijn te maken, zonder dat daarbij het bestaande tarief zal behoeven te worden verhoogd, gelijk in de voordracht van Burgemeester en Wethouders dd. 5 October 1897 wordt voorgesteld.

Adressanten vermeenen, dat een strengere toepassing van de voorschriften en een strengere controle omtrent overtredingen, meer zal tegemoet komen aan de bezwaren, dan het verhoogen van het tarief.

Naar hunne innige overtuiging mag het tarief niet hooger zijn

dan onmisbaar noodig is en mag de opbrengst van dit tarief niet worden een extra belasting op de uitvoering van bouwwerken hier ter stede.

Adressanten meenen dan ook met verschuldigden eerbied Uwen Raad te moeten verzoeken, het bestaande tarief voor het gebruik maken van openbaren Gemeentegrond enz. tot het uitvoeren van bouwwerken noodzakelijk benoodigd, niet te verhoogen,

't welk doende enz.

C. B. POSTHUMUS MEYJES, *Voorzitter*.
B. J. OUËNDAG, *Secretaris*.

AMSTERDAM, 17 Januari 1898.

Thans zijn ook uit den Raad zelve stemmen opgegaan tegen de verhooging van het bestaande tarief.

Door 4 zijner leden toch, de heeren Serrurier, Korthals Altes, Schut en Heineken is bij wijze van amendement voorgesteld, om voor het gebruiken van openbaren gemeentegrond of openbaar gemeentewater, te doen betalen 20 cents per M. voor elke week of gedeelte eener week (in plaats van de voorgestelde 50 cents), en dat zelfde bedrag indien de ruimte gebruikt wordt tot het neerleggen van bouwmaterialen. Voor dit laatste geval is door B. en W. het dubbele tarief, of f 1, voorgesteld.

PRIJSVRAGEN.

PRIJSVRAAG uitgeschreven in het jaar 1898 door de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.

HET ONTWERP VAN EEN STATIONSGEBOUW VOOR EEN LOKAALSPOORWEG VOOR EEN GROOTE STAD.

Het gebouw is gesitueerd volgens onderstaande schets.

a. b. c. is het midden van een gebogen spoor, dat bij *a.* aansluit aan het spoor van aankomst en bij *c* aan het spoor van vertrek.

Op een afstand van 1.30 M. uit het midden van het gebogen spoor ligt een perron ontwikkeld lang 120 M. en breed 6 M., en hieraan staat het stationsgebouw; het midden van de vestibule is gelegen in het verlengde van de spoorwegas.

De bovenkant van de spoorstaaf aannemende als peil, ligt:
de bovenkant van het perron op 0.30 M. + Peil;
de vloer van het stationsgebouw op 0.42 M. + Peil;
de bovenkant der straten om het stationsgebouw op 0.50 M. — Peil.

Het gebouw moet bevatten:
Op den beganegrond:

a. een vestibule groot 150 M², met de noodige tochtportalen en lokalen voor den portier, de telephoon, garderobe, couranten-verkoop, etc.

Links van de vestibule.

b. een plaatskantoor, 25 M².
c. „ kamer voor den stationschef, 25 M².
d. een goederenlokaal met kantoor, 170 M².
e. een uitgang met tochtportaal, 35 M².
f. g. h. i. k. en *l.*, 6 lokalen, voor conducteurs, terreinopzichters, arbeiders, lampen-magazijn en een lokaal disponibel, ieder 25 M².
Privaten en urionoirs voor het personeel.

Rechts van de vestibule.

m. een wachtkamer 1e klasse, 40 M².
n. buffetten met keuken en kamer voor den kastelein, 40 M².
o. een wachtkamer 2e klasse, 80 M².
p. een lokaal voor de post met portaal, 35 M².
q. een lokaal voor de post, 50 M².
r. twee lokalen disponibel, ieder 25 M².
s. privaten voor heeren en dames, urinoirs.

De wachtkamers moeten ook van uit de vestibule toegang hebben, terwijl verder, behalve de vestibule, ook de lokalen voor den stationschef, terreinopzichters, conducteurs, arbeiders, magazijn, lampisterie, post, retiraden, goederenlokaal en de disponibele vertrekken gelegen moeten zijn aan het perron.

Het perron is ter lengte van het stationsgebouw met eene marquise overdekt.

Onder het gebouw moeten zijn kelders voor de stoomverwarming van het gebouw, voor berging van brandstoffen, voor den kastelein, en eenige bergplaatsen.

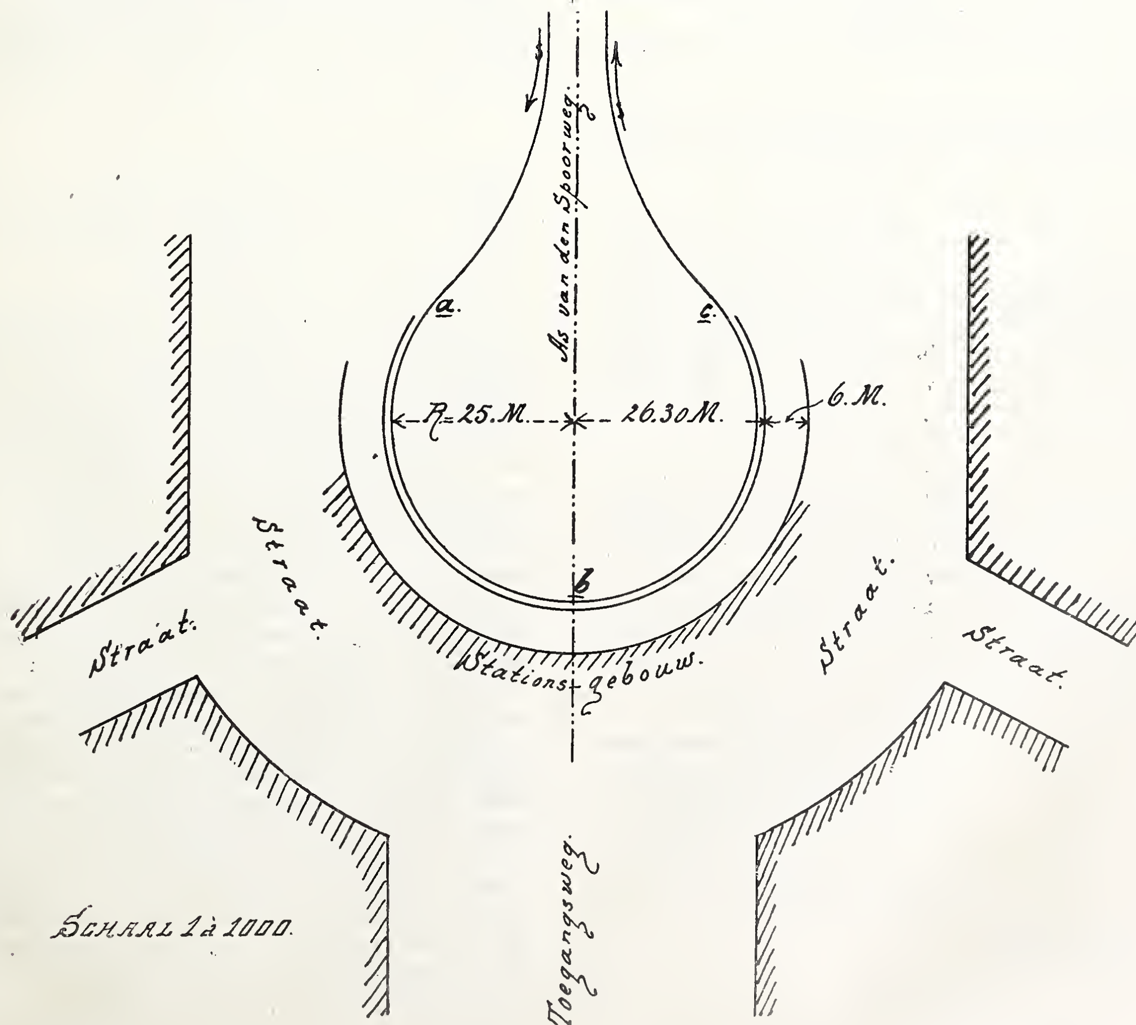

Op de verdieping:
1 woning voor den stationschef.
1 woning voor den kastelein.
Eenige lokalen voor de administratie.

De treinen worden electrisch bewogen met bovengrondsche leiding (trolly systeem); de vrije ruimte noodig voor de treinen is volgens het nevenstaande profil. Alle bouwwerken moeten buiten dat profil zijn gelegen.

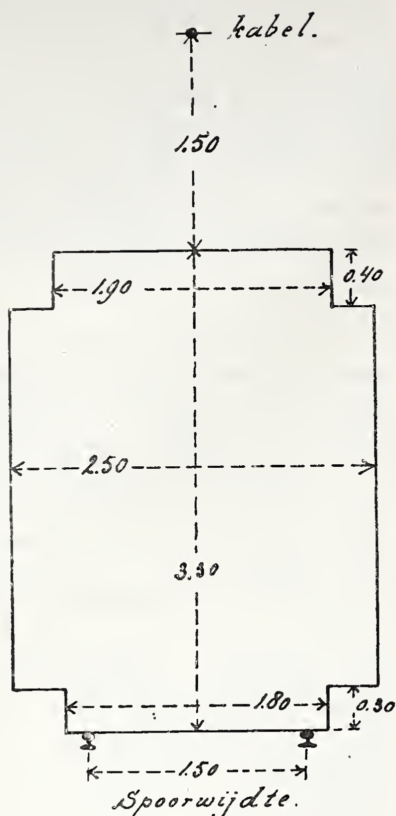

Verlangd worden:
Plattegronden op $^1/_{200}$ van de ware grootte.
Gevels en doorsneden op $^1/_{100}$ van de ware grootte.
Gedeelten der gevels en doorsneden over de vestibule, marquise en 1 of 2 wachtkamers op $^1/_{50}$ van de ware grootte.
Eenvoud in het in- en uitwendige wordt den ontwerpers aanbevolen.
De behandeling der teekeningen wordt vrijgelaten, zij moeten echter duidelijk zijn.
Voor de ter bekrooning waardig gekeurde ontwerpen wordt uitgeloofd:
Als 1e prijs, het getuigschrift der afdeeling en f 100.—
„ 2e „ het getuigschrift der Afdeeling.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art. 1. De mededinging aan deze prijsvragen is opengesteld voor alle Nederlandsche bouwkunstenaars.

Art. 2. Alle ontwerpen moeten vóór of op 1 Mei 1898 vrachtvrij worden ingezonden aan het Bureau der Maatschappij, (402, Marnixstraat, Amsterdam).

Art. 3. Het gewone schrift op de teekeningen en van de daarbij te voegen toelichtende beschrijvingen, mag niet door den ontwerper geschreven zijn.

Art. 4. Alle ontwerpen moeten voorzien zijn van een motto dat herhaald is op een bij te voegen verzegelden brief, bevattende den naam en de woonplaats van den vervaardiger. Buiten op den brief moet een kenbaar teeken tot terugvordering gesteld zijn, en tevens een correspondentie-adres worden bijgevoegd, om zoo noodig indirect met den inzender in briefwisseling te kunnen treden.

Art. 5. De ingekomen ontwerpen worden ter beoordeeling in handen gesteld van een commissie, bestaande uit de heeren: Ed. Cuypers, Jacob F. Klinkhamer en D. A. N. Margadant.

Art. 6. Het verslag zal vóór de Algemeene Mei-Vergadering van de Maatschappij worden opgemaakt en daar ter kennisneming gelegd worden, waarbij de ontwerpen zullen worden tentoongesteld.

Art. 7. Alle ontwerpen blijven het eigendom der vervaardigers. De bekroonde en ook andere daarvoor geschikte ontwerpen worden door de Afdeeling aan de Maatschappij ter uitgave aangeboden, zonder dat daarvoor eenige vergoeding aan de vervaardigers wordt gegeven. De niet bekroonde ontwerpen zullen vóór 1 Juli 1898 aan de correspondentie-adressen worden teruggezonden.

Het Bestuur van de Afdeeling Amsterdam.
C. B. Posthumus Meijjes,
Voorzitter.

B. J. Ouëndag,
Secretaris.

Amsterdam, Januari 1898.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam, 7 Januari 1898. De Voorzitter opende met eenige hartelijke worden deze eerste bijeenkomst in het jaar 1898, waarna de notulen werden gelezen en goedgekeurd.

Het Eerelid van de Afdeeling, de heer J. H. Leliman, wenschte daarna het Bestuur veel succes toe op haren arbeid in het belang van de Afdeeling.

Van het Hoofdbestuur van de Mij. was een brief ingekomen, waarin het de beste wenschen uitsprak voor den toenemenden bloei van de Afdeeling, welk schrijven met een brief van dankbetuiging zal worden beantwoord.

Verder was van het Bestuur van de Vereeniging „Amstels Bouwkring" het verzoek ingekomen, dat de Afdeeling door het zenden van een adres aan den Raad der Gemeente, instemming zou betuigen met de reeds bij dien Raad ingediende adressen tegen de voorgestelde verhooging der precario-gelden, waarop na eenige bespreking besloten werd, dat het Bestuur der Afd., die deze zaak niet had kunnen onderzoeken, eerst preadvies zal uitbrengen, alvorens de Afdeeling een adres tot den Raad zal richten.

Door den Secretaris, den heer B. J. Ouëndag, werd daarna het verslag over het jaar 1897 uitgebracht, dat onder dank door de vergadering werd goedgekeurd.

De Penningmeester, de heer J. N. Landré, bracht daarna verslag uit over den financieelen toestand der Afdeeling, welke rekening en verantwoording door eene commissie, bestaande uit de heeren P. F. Laarman, W. J. de Groot en E. Verschuijl, werd nagezien en goedgekeurd, waarna den Penningmeester dank werd betuigd voor zijn accuraat beheer.

De begrooting over het jaar 1898 werd daarna besproken en vastgesteld.

De aftredende leden van het Bestuur, de heeren D. A. N. Margadant en F. W. M. Poggenbeek, werden bij acclamatie herbenoemd, terwijl de heer C. B. Posthumus Meijjes evenzoo als Voorzitter werd herbenoemd.

Tot afgevaardigden van de Afdeeling voor de Mei- en September-Vergaderingen van de Maatschappij werden op voorstel van het Bestuur gekozen de heeren: W. J. de Groot en E. Verschuijl, welke heeren de benoeming aanvaarden.

Hierna werd het woord verleend aan den heer J. H. W. Leliman te Delft, tot het houden zijner aangekondigde bijdrage betreffende

„Reisindrukken uit Elzas—Lotharingen",

toegelicht door photographiën en schetsen.

Spreker ving zijne rede aan met er op te wijzen, dat zijne, hoewel met zorg bijeengebrachte, collectie photo's volstrekt niet volledig is, doch dit ook niet kan zijn, omdat van vele belangrijke bouwwerken geen opnamen bestaan.

Overgaande tot eene algemeene beschrijving van dit gedeelte van het Duitsche rijk, dat hij door zijne herhaalde bezoeken had lief gekregen, stelde spreker helder in het licht, dat de streek Germaansch is in merg en been en, ook door zijne natuurlijke grenzen naar zijne meening tot Duitschland behoort.

Hoewel herhaaldelijk beweert is, dat Duitschland niet monumentaal is, wil spreker aan de hand van verschillende afbeeldingen echter aantoonen, dat het tegenovergestelde waar is.

Hierna ging spreker over tot eene nadere beschouwing van verschillende steden, waaronder in de eerste plaats Metz, dat hoewel op een afstand gezien niet ongunstig was, bij nadere kennismaking echter gaandeweg tegenviel. Behalve de Cathedraal van St. Stephanus, waarvan spreker eene uitvoerige beschrijving geeft, bevat de stad niet veel belangrijke gebouwen.

Van Strassburg, eene vriendelijk gelegen stad, wilde spreker niets zeggen, omdat die stad genoegzaam bekend was.

Colmar, de 2e Rijksstad, was daarna aan de beurt, en niet alleen belangrijk door de versterkingen, doch ook door de gebouwen. Deze stad kan gerust de stad der erkers worden genoemd, en spreker betwijfelt of er in eenige andere stad wel zoovele van die uitbouwen worden gevonden.

Hierna behandelde spreker Kaisersberg, Turckheim, dat veel door onoordeelkundige restauratie heeft geleden, en Hohkönigsburg, thans eene ruïne, doch die in hooge mate belangrijk is zoowel uit een historisch als bouwkundig oogpunt.

Van Hohkönigsburg vooral gaf spreker eene uitvoerige beschrijving, zoowel van den oorspronkelijken toestand, als van de

verbouwingen die de burcht had ondergaan, en van den tegenwoordigen toestand.

Nadat spreker nog met enkele woorden over Freiburg en Mülhausen had gesproken, gaf hij eene uitvoerige toelichting bij de vele geëxposeerde photographiën, waaronder ook eenige van Hamburg en Bremen, en werkelijk fraaie schetsen uit de besproken streek door spreker vervaardigd.

Wegens het vergevorderde uur moest spreker zijne bijdrage belangrijk bekorten, doch beloofde op verzoek van den Voorzitter gaarne daarop later te willen terugkomen.

Nadat onder applaus van de vergadering door den Voorzitter dank was gezegd aan den heer J. H. W. Leliman en nadat ook de heer J. H. Leliman nog eenige woorden daaraan ten opzichte der geëxposeerde photo's had toegevoegd, werd de vergadering, niets meer aan de orde zijnde, gesloten.

Technische Vakvereeniging, Afd. „Utrecht". 14 Januari 1898. De Voorzitter opent de vergadering ten $8^1/_4$ ure en roept den aanwezigen leden een hartelijk welkom toe in het pas begonnen jaar.

Na het lezen en goedkeuren der notulen van de vorige vergadering deelt de Voorzitter mede, dat de heeren J. N. Breebaart en B. J. van Baaren, als donateurs der T. V. zijn toegetreden.

Door den secretraris wordt mededeeling gedaan van de ingekomen stukken, waarna, overgaande tot punt 4 der agenda. de heer C. de Weerdt, als afgevaardigde van de Alg. Ledenvergadering van 19 Dec. 1897, een volledig verslag dier vergadering uitbrengt, terwijl hij tevens op de uitmuntende ontvangst wijst, die de afd. Amsterdam bereidde.

Tot lid van de commissie van onderzoek, in zake de beste wijze van verzekeren voor de leden der T. V. wordt met groote meerderheid van stemmen gekozen, de heer W. A. Becker, die deze benoeming aanneemt.

Hierna stelt de Voorzitter punt 6 der agenda aan de orde, verkiezing van een lid van het Hoofdbestuur, waarvoor de heer C. de Weerdt, aftredend lid, bij acclamatie wordt herkozen.

De beantwoording der ingekomen vragen wordt, wegens afwezigheid van den rapporteur, tot de volgende vergadering uitgesteld.

Met het oog op het vergevorderde uur wordt besloten de kunstbeschouwing over de „Denkmäler der Baukunst", afgestaan door het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem, te verdagen tot 16 Januari d. a. v., des middags van 2—4 uur, in het gewone vergaderlokaal. Niets meer aan de orde zijnde, wordt, na de gewone rondvraag aan de leden, welke nog eenige besprekingen van huishoudelijken aard uitlokt, de vergadering ten $10^1/_2$ ure gesloten.

BERICHTEN.

Eusebius Kerk te Arnhem. De heeren Dr. Cuypers en Hezenmans brachten in verband met het Rijks-subsidie hun jaarlijks bezoek aan de restauratie van het koor der Groote of Eusebius kerk te Arnhem en betuigden hunne tevredenheid over de vorderingen van dit werk, dat over 5 jaar moet afgeloopen zijn.

Van deze restauratie, welke op 90 mille begroot is, en door eene particuliere commissie in eigen beheer wordt uitgevoerd, betaalt het Rijk f 45000, de stad 15000, verder f 3500 de kerkvoogdij en f 7000 komt uit het legaat Staats Everts; terwijl het ontbrekende door particulieren is bij elkaar gebracht.

Merkwaardig is het hoe weinig de herstelling van dit fraaie middeneeuwsche bouwwerk zich in de sympathie van velen vooral van de oude Arnhemmers mocht verheugen. Thans, nu men ziet hoe het wordt, is iedereen er trotsch op. Ook de toren zal weldra noodzakelijke en ingrijpende restauratiën ondergaan. De architect Boerbooms maakte twee plannen, een van 38 mille en een van 100 mille. Het laatste, waartoe staats-subsidie noodig is, zal wellicht uitgevoerd worden. Met het oog hierop stelde Dr. Cuypers een omstandig onderzoek van den toren in.

B.

Te 's-Gravenhage zal op 22 Februari a. s. eene tentoonstelling geopend worden van prenten van versieringen; zij zal tweeledig zijn, vooreerst historisch, ten andere actueel. Doel is, een overzicht te geven hoe in vorige eeuwen intochten van vorsten werden gevierd, en welke hulpmiddelen en gegevens thans ten dienste staan.

Men heeft reeds een flinke verzameling historie-platen bijeen uit de voornaamste Nederlandsche particuliere collecties, o. a. de plannen in 1635 door Rubens ontworpen voor versieringen te Antwerpen, de afbeeldingen van den intocht van Willem III in 1691 te 's-Gravenhage, enz. Feesten, verlichtingen enz. gedurende de 16e en 17e eeuw in ons land, zullen vrij volledig vertegenwoordigd zijn. Ook zullen te zien zijn de afbeeldingen van enkele intochten van Lodewijk XIV in Parijs, van eenige feesten in de 18e eeuw, vooral te Rome gehouden, en van eenige in dien tijd aldaar afgestoken vuurwerken.

Wat het heden aangaat, worden geëxposeerd de ingekomen ontwerpen op de prijsvragen, uitgeschreven door het Uitvoerend Comité en wordt tevens aan belanghebbenden de gelegenheid gegeven om nieuwere versierings- en verlichtingsmotieven onder de aandacht van het publiek te brengen. De regeling dezer expositie, uitgaande van het hoofdcomité der inhuldigings-feesten te 's-Gravenhage, is opgedragen aan mr. W. J. Snouck Hurgronje, D. F. Scheurleer, F. G. Waller en H. J. de Dompierre de Chaufepié.

Kerk te Hendrik-Ido-Ambacht. Het Rijk heeft de toegezegde som van f 600 voor het herstellen der beschilderde ramen in het kerkgebouw der Hervormde Gemeente te Hendrik-Ido-Ambacht verhoogd tot f 1200, ten einde het oude gebouw ook verder te kunnen restaureeren.

Op de prijsvragen, uitgeschreven door de versierings-commissie uit het commité voor de inhuldigingsfeesten te 's-Gravenhage, voor feest-decoratiën van straten en huizen zijn 60 antwoorden ingekomen met 250 teekeningen.

PERSONALIA.

Tot Gemeente-architect van Zierikzee is benoemd de heer L. C. Dumont, Bouwkundig Ingenieur te Utrecht.

Bij Kon. Besluit is benoemd tot hoogleeraar aan de Polytechnische School te Delft, de heer Dr. J. L. O. Schroeder van der Kolk, thans tijdelijk lector aan de gemeentelijke Uuniversiteit te Amsterdam

---

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Uitvoerend Opzichter 1.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 24 JANUARI.

Arnhem. Het maken van vernieuwingen aan het perc. 89, Steenstraat.

De architect A. R. Freem, n.m. 2 u., in het café „Watereus", Ketelstraat. Bestek en teek. ter inz. in het lokaal der besteding en teek. à f 0.30 te verkrijgen aan het kantoor van den architect, Prins Hendrikstraat 63. Aanw. gedaan.

Bergen (Limb.). Het maken van een nieuw gebouw met aanhoorigheden voor school, verdeeld in vier lokalen, met bijlevering van alle benoodigde materialen.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek en teek. liggen ter inz. ten raadhuize en zijn aldaar te bekomen tegen betaling van f 2,50 zoolang de voorraad strekt. Nadere inl. geeft A. Korting te Aijen, alwaar ook de detailteek. kunnen ingezien worden.

Drachten. Het vergrooten der bestaande school met 2 lokalen, met aanverwante werken, bijlevering van materialen, enz.

Het bestuur der Chr. Nat. school. Bestek en voorw. te bekomen tegen 50 cts. bij den boekh. Laverman; de teek. ligt ter inzage bij K. Dupon. Oosteinde Drachten.

Doetinchem. Het bouwen van een woonhuis.

De architect H. Slagleven, 's av. 6 u., in hotel A. Coops, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Groningen. Het maken eener bovenverdieping en verdere verbouwingen aan de benedenwoning van een perceel in de Noorderstationsstraat, get. lett. W, No. 116, met bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen, transporten, arbeidsloonen enz.

De heer H. De Vries, 's av. 8 u. in het koffiehuis van P. W. Groeneveld. alw. de teek ter inz. ligt. Bilj. in te zenden bij den architect N. W. Let, vóor 24 Jan. 's av. 7 u. bij wien à 50 ct. bestekken en inl. verkrijgb. zijn. Aanw. gedaan.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee woonhuizen, op een terrein aan den Wolter ten Catestraat te Hengelo, voor S. Lefers.

De architect W. Elzinga, 's midd. 12 u. in hotel „De Halve Maan". alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 24 Jan. v.m. 9½ u.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee woonhuizen, op een terrein gelegen aan den Enschedésche straatweg, voor J. W. van Wezel

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u. in het café van gen. heer J. W. van Wezel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht geeft gen. architect. Aanw. 24 Jan. v.m. 10 u.

Neede. Het bouwen van een woonhuis.

De architect T. Brockhuijzen, n.m. 5 u. in café „De Post", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 24 Jan., n.m. 4 u.

Smilde. Het afbreken en weder opbouwen van eene behuizing met schuur (werkloon).

De heer H. Hoving, v.m. 11 u., te zijnen huize, Norgervaart, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect P. J. Kramer. Aanw. gedaan.

DINSDAG 25 JANUARI.

Almelo. Het verbouwen van een woonhuis aan de Groote straat, voor de dames Ter Braake.

De architect H A. Witzand Bzn., 's av. 6 u in het stations koffiehuis Beverdam, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee woonhuizen. op een terrein gelegen aan den Enschedéschen straatweg

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u. in het café van W. van Wezel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. 25 Jan. v.m 9½ u.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een huis met verdieping op een perceel aan de Havenstraat.

De architect H. Lamers, v.m. 11 u., in het café van C Vrensen, Vruchterdijk, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1,50 te bekomen zijn bij voorn. architect. Aanw. ged.

WOENSDAG 26 JANUARI.

Goudswaard. Het gedeeltelijk afbreken, verlengen en verbouwen der openb.school met bijl. van ameublement.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inz. ter secr. en zijn daar à 75 ct. verkr. alsmede bij den architect H. Beljers te Puttershoek. Inlever. der bilj. vóór 26 Jan. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. Het bouwen van een heerenhuis met annexe werken op een gedeelte terrein, behoorende tot de exploitatie der Algemeene 's-Gravenhaagsche Bouwgrond Maatschappij, gelegen aan de Verlengde 1e v. d. Boschstraat te 's-Gravenhage.

De architect W. B. v. Liefland, v.m. 11½ u., in het Sportgebouw, Laan van Nieuw Oost-Indië. Teek. en bestek zijn ad. f 2,50 verkrijgb. en ook ter inz. in het Sportgebouw. Inl. alsook teek. en bestek zijn dagelijks te bekomen ten kantore van den architect, Bezuidenhout no. 25.

Odoorn. Het herbouwen van de afgebrande kerk en toren met bijlevering van alle materialen.

De Kerkvoogden der Herv. Gemeente v.m. 11 u. ten huize van J. Kuipers, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, alsmede in het logement Bussenmaker te Exloo en zijn à f 3.— per stel te bekomen bij den architect E. Kliphuis te Emmen. Aanw. 26 Jan., v.m. 10 u.

Heemstede. Het bouwen van een woonhuis met bergplaats aan de Postlaan te Heemstede.

De architect W. F. Doeglas te Haarlem, 's midd. 12 u., in het café „De Dorstige Kuil", Koediefslaan te Heemstede. Het bestek en teek. zijn à f 0,75 verkrijgb. ten kantore van den architect, Kl. Houtstraat no. 53, waar tevens inl. zijn te bekomen. Aanw. op 25 Jan., n.m. 1½ u.

(Alleen voor inwoners van Heemstede.)

Oudehaske. Het gedeeltelijk vernieuwen van de herberg „Spoorzicht" te Heerenveen-Nijehaske.

De heeren J. en R. De Leeuw, 's av. 8 u. Bestek en teek. ter inz. bij L. De Leeuw. Aanw. 24 Jan. v.m. 11 u. op het terrein.

Odoorn (Dr.). Het weder opbouwen van het afgebrande „Hôtel-Mensingh," aldaar, en het bouwen van eene afzonderlijke schuur, in 1 perc., met bijlevering van de materialen, enz.

De heer J. Kuipers, n.m 2 u., te zijnen huize. Bestek en teek. liggen ten huize van aanbesteding ter inz., terwijl de bestekken tegen f 1 zijn te bekomen bij E. Kliphuis, gemeente-architect te Emmen. Aanw. 26 Jan., n.m. 1 u.

Tilburg. Het bouwen van twee heerenhuizen op een terrein gelegen aan den heuvel aldaar, kadastraal bekend sectie M. no. 5341 met bijlevering van alle benoodigde materialen.

De architect J. A. v. Dongen te Breda, n.m. 6 u., in het café Broeckx, Spoorlaan, Tilburg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 27 JANUARI.

Dordrecht. Het maken van een verhoogd plankier met 6 nieuwe kleedkamers, het stellen eener nieuwe heining en het verrichten van eenige daarbij komende werken in de zweminrichting aan de Stadsvest.

Het bestuur der Dordrechtsche Zwem- en Badinrichting, n.m. 2 u., in het gebouw. Bestek en teek. verkr. à f 0,30 per stel bij den heer Carel A. Tenenti. Nieuwstraat 21, alw. verdere inl. worden verstrekt. Aanw. 25 Jan., n.m. 2 u.

Gameren. Het gedeeltelijk sloopen en het daar ter plaatse opbouwen van een koetshuis met bijlev. van alle materialen enz.

De WelEd. Gestr. Heer J. de Ridder, v.m. 11½ u., te zijnen huize. Bestek met teek. ter inz. bij den bouwk. G. G. Lodder te Zalt-Bommel, bij wien tevens nadere inl. verkr. zijn Aanw. 1 uur vóór de aanbesteding.

Heeg (Fr.). Het afbreken der bestaande en het bouwen van eene nieuwe schuur c. a., op „Feitsma State" onder Hallum.

De Heer T. Paelstra, notaris, bij wien bilj. in te leveren. Bestek en teek. à f 1.25 te bekomen bij den architect J. K. v. Dijk te Blija. Aanw. gedaan.

Terborg. Het bouwen van een koffiehuis bij het station van het lokaalspoor te Terborg.

De heer Cohen, n.m. 3 u., bij W. Saleminck. Bestek en teek. liggen in gen. koffiehuis ter inz. Inl. te bekomen bij J. B. Weenink, archit. Terborg. Aanw. des middags ten 1 u.

Ter Neuzen. Het verbouwen van een woonhuis in de Noordstraat Wijk C No. 6.

De heer P. L. Los, n.m. 3½ u. Bestek en teek. liggen in het te verbouwen perc. ter inz., Inlicht. geeft J. Scheele Dzn., bouwk. aldaar.

Leiden. Het stukadoorswerk aan het laboratorium op Vreewijk te Leiden. Voor rekening van den aannemer C. Roelfs.

De aannemer, n.m. 2 u., op het werk, alw. inl. te bekomen zijn.

Nijmegen. Het afbreken en weder opbouwen van perc. no. 78 aan de Houtstraat.

De architect D. Semmelink, n.m. 3 u., in het hotel „Gouden Leeuw", alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1 te bekomen zijn bij voorn. architect.

Woensel. Het afbreken en weder opbouwen van een winkelhuis en bakkerij.

De heer F. Sieben, n.m. 6 u., in het café van P. Eliëns. alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 27 Jan., n.m. 2 u.

Wildervank. *a.* Het afbreken der bestaande en het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning te Stadskanaal; *b.* de onderhoudswerken gedurende het dienstjaar 1898 (volgens tarief.); *c.* het verven der binnenwerken in de school aan het Westerdiep te Wildervank.

Het gemeentebestuur, n.m. 6 u. Teek. en bestekken liggen in het gemeedtehuis, en bij B. de Boer te Stadskanaal ter inz. De bestekken van *a.* en *b.* zijn ten gemeentehuize à 50 ct. te bekomen, terwijl nadere inl. worden gegeven door den gemeente-opzichter. Aanw. van perc. *a.* op 26 Jan., v.m. 10 u., en van perc. *c.* op 27 Jan., v.m. 11½ u.

VRIJDAG 28 JANUARI.

Bartlehiem (Fr.). Het bouwen van vier woningen b/d. stoomzuivelfabriek.

Het bestuur der stoomzuivelfabriek bij den voorzitter W. Noordenbos. Bestek en teek. ter inz. bij R. Rensma. Aanw. 26 Jan. v.m 11 u.

Delfstrahuizen. Het bouwen van een huizinge met herberg.

De Heer P. Herschoe Jr. Bestek en teek. ter inz. bij H. Koopman, te Echtenerberg. Aanw. gedaan.

Heen. Het bouwen van een landbouwerswoonhuis en aanhooren, gedeeltelijke afbraak enz. met bijlev. van de noodige materialen.

De heer H. Huismans, n.m. 2 u., bij mej. de wed. M. Franken, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft J. Flooren te Steenbergen. Aanw. 28 Jan, v.m. 10 u.

Leerdam. Het bouwen van een woonhuis en boerderij te Leerdam, voor den heer W. Schaap.

De architect J. Dik, v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inz. bij gen. architect. Aanw. 26 Jan., v.m. 10 u.

Loppersum. Het bouwen van een Rijkspostkantoor met directeurswoning met bijlev. van materialen.

Het gemeentebestuur, n.m. 4 u. Bestek en teek. ad. f 1,50 en inl. verkr. bij den architect O. de Leeuw Wieland aldaar.

Uitgesteld, stond eerst op 26 Januari

Oost-Knollendam (N.-H.). Het amoveeren van de bestaande en het bouwen van een nieuw pastorie,

De kerkvoogden der Herv. Gemeente, v.m. 11 u, in het café „De Hengelaar". Bestek en teek. zijn verkrijgb. à f 1.50 per stel bij den bouwkundige C. Jz Ooms te Alkmaar en bij den heer J. L. Ooms, gemeente-opzichter te Krommenie, en zullen ook ter inz. liggen in bovengen. Koffiehuis.

ZATERDAG 29 JANUARI.

Doesburg. Het maken van een korenberg enz. bij Harmsen op Haakslag te Hoog-Keppel.

De gecommitteerden tot de gestichten van Weldadigheid. Inlicht. geeft de rentmeester H. J. Ketjen te Doesburg.

Edam. Het bouwen eener boerenplaats aan den Orsterweg in de Purmer.

De kerkeraad der Ned. Herv. gemeente, n.m. 2 u. De teekening ligt ter inz. in het Diaconiehuis. Inlicht. geeft de architect A. H. D. Rups. Bestek ad f 1.— verkrijgb. bij den boekhandelaar H. Smit aldaar.

Haarlem. Het bouwen van 25 huizen op een terrein nabij de Maerten van Heemskerkstraat te Haarlem.

De bouwk. Jac. Th. A. Etmans, n.m. 1 u, in het geb. der R.K. Volksbond. Bestek met 4 teek. à f 2 per stel te verkrijgen bij den bouwk., Leidschevaart no. 54, alw. nadere inl. te verkrijgen zijn.

MAANDAG 31 JANUARI.

Deurne. Het maken eener wandbetimmering met plafond en vloer in eikenhout en bijkomende werken op de raadzaal.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inz. op het raadhuis. Inl. geeft de architect J. W. v. d. Putten te Helmond. Aanw. 31 Jan., v.m. 9 u.

Leiden. 1e. Het leveren van bouwmaterialen enz. in 11 perc., als: perc. **1** en **2** houtwaren, **3** en **4**, ijzerwaren, **5**, kolkbakken en paalkokers (gegoten ijzer), **6**, kalk, tras en Engelsche aardenbuizen, **7**, verfwaren, enz., **8**. bezems en boenders, **9**, eivormige cementrioolbuizen, **10**, bak-, tweewielige- en veerenwagens, **11**, klomlaarzen.

2e. Het verrichten van buiten- en binnenverfwerken, in zeven perceelen.

3e. Het verdekken der leien daken en het herstellen van goten, nokken, enz., op het museum de „Lakenhal" en torens boven den ingang Burgt, in twee perceelen.

Het gemeentebestuur 's midd. 12 u. De bestekken en monsters van sub. 1 liggen ter inz. op de Stadstimmerwerf, elken werkdag, van 's morg. 9 u. tot 's nam. 4 u. Aanw. van sub. 2, 25 Jan. v.m. 10 u., aanvangende met perc. 3 sub. *d* (Gehoorzaal Breestraat), en van sub. 3, 25 Jan. n.m. 3 u. en aanv. met perc. 1 (Lakenhal).

Bestekken verkrijgb. à 50 ct. p. stuk ter Bureau v. Gemeentewerken, waar dagelijks tusschen 11 en 12 u. inlicht. zijn te bekomen.

Zevenaar. Het bouwen van een school met 3 lokalen en onderwijzerswoning en het leveren der schoolmeubelen.

Het gemeentebestuur 's n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inz. en ad. f 1 verkrijgb. ter gem. secretarie en bij architect Ovink te Doetinchem. Aanw. 31 Jan. v.m. 11 u.

Zevenaar. Het bouwen van een school met drie lokalen en onderwijzerswoning en het leveren en plaatsen der benoodigde schoolmeubelen.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u., Bestek en teek. ter inzage en verkr. à f 1 op gen. gemeentehuis en bij den architect H. J. L. Ovink te Doetinchem, die tevens inl. geeft. Aanw. op het terrein 31 Jan., v.m. 11 u.

DINSDAG 1 FEBRUARI.

Utrecht. Bestek no. 742. Het wijzigen en uitbreiden van het hoofdgebouw en het uitvoeren van eenige diverse werken op het station Wijhe. Begrooting f 2830.

De Maatij. tot Expl. van Staatssp., n.m. 2 u., (lok. tijd) aan het Centraal-bureau in het Moreelse Park. Het bestek ligt ter lezing aan het Centraalbureau en aan het bureau van den sectie-ingenieur D. Molenaar te Zutphen en aan gen. Centraalbureau te bekomen tegen f 1. Inl. worden gegeven aan het Centraalbureau en door den sectie-ingenieur voorn. Aanw. op het terrein 25 Jan. ten 1 u. 30 n.m. (West Europ. tijd).

WOENSDAG 2 FEBRUARI.

Tilburg. Het maken en leveren van eikenhouten banken voor de Nieuwe Kerk van O. L. Vrouw van den H. Rozenkrans aan de Hasselt.

De architect A. G. de Beer, v.m. 11 u., in het café „Kerkzicht". Bestek en teek. ter inzage bij den architect.

DONDERDAG 3 FEBRUARI.

Bellingwolde. Het amoveeren der vaste brug over het Veendiep in den weg Bellingwolde-Vriescheloo en het daar bouwen van een nieuwe draaibrug met ijzer. bovenbouw, met bijlev. van materialen.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. ter secr. alw. bestekken ad. 50 ct. verkrijgb. zijn, alsmede bij architect H. Dik te Winschoten. Aanw. 18 Jan., v.m. 9 u. Samenkomst bij I. G. Sluiter.

VRIJDAG 4 JANUARI.

Goes. Het bouwen van veestallingen en verdere werken op de hofstede „Monplaisir", te Wolfertsdijk.

De heer A. Hombach, te Hulst, v.m $11\frac{1}{2}$ u., op het slot „Ostende", te Goes. Bestek ad f 1 verkrijgb. bij Kleeuwens en Zoon, te Goes. Bestek en teek. liggen op „Ostende" ter inzage alw. bilj. in te leveren voor 4 Febr. Aanw. 28 en 31 Jan., n.m. 2 u.

DINSDAG 8 FEBRUARI.

Oosterwolde. *a*. Het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Nijebercoop en het maken der meubelen voor die school in een perc. *b*. Verbouw der school te Oldebercoop, het maken van meubelen en het bouwen van een schuurtje bij de onderwijzerswoning in één perceel.

Het gemeentebestuur van Oostellingwerf, 's midd. 12 u. Bestekken ter inzage en ad. f 1 verkrijgb. Bilj. voor elk perc. afzonderlijk in te leveren. Aanw. 4 Febr. v.m. 10 u., aanvangende te Oldebercoop.

DONDERDAG 10 FEBRUARI.

Haarlem. Het verbouwen, vergrooten, overdekken en voltooien van tien groepen van kelders voor de bewegingswerktuigen der groote schutsluis te IJmuiden, behoorende tot de uitvoering der sluis- en havenwerken. Raming f 100.000.

Het prov. bestuur v.m. 11 u.

Het bestek, no. 32, ligt na 27 Jan. ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Gravenhage. Inlicht. te bekomen bij den hoofdingenieur te Haarlem, bij den ingenieur du Croix te Amsterdam (2de Constantijn Huygensstraat no. 46) en bij den ingenieur van Hooff te IJmuiden.

Aanw. 3 Eebr. v.m. 11 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

5 JANUARI.

Zevenhuizen (Z.-H.). Het onderhoud der gemeentewerken. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijvers, gegund als volgt: A. van der Hilt, metselwerk f 302; G. Saarberg, timmerwerk f 120; J. A. Verhoef, verfwerk f 125; A. Bloemendaal, smidswerk, f 54; J. v. d. Broek, lood- en zinkwerk f 70. Allen ald.

6 JANUARI.

Foxhol. Het bouwen van vier woningen, onder bijlevering der benoodigde materialen, arbeidsloonen, transporten enz. Door den heer J. ter Veer.

Laagste inschrijver H. Schenkel, Zuidbroek, f 2392, gegund.

7 JANUARI.

Sneek. Het bouwen van een woning met pakhuis aan de Stadsgracht nabij „Stad en Landzicht", voor rekening van den heer W. Fennema.

Timmerwerk. Laagste inschrijver A. Elzer, f 2604, gegund.

Verfwerk. Laagste inschrijver P. Lusthoff, f 265.50, gegund.

8 JANUARI.

Eelde. Het bouwen eener boerenbehuizing met bijlevering der benoodigde materlalen voor den landbouwer A. Mulder aldaar.

Laagste inschrijver P. Heithuis, f 1845. geg.

10 JANUARI.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met stalling en schuur, op een perceel gelegen aan den Terheidensche hoek, gem. Teteringen. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Metselwerk. Laagste inschrijver Kwaaitaal, Terheiden, f 3533*.

Timmerwerk. Laagste inschrijver M. Schoenmakers, f 3331.

Massa. Laagste inschrijver M. Schoenmakers, f 7246. * gegund.

11 JANUARI.

Bolsward. Het verbouwen van het heerenhuis A. 24 tot winkelhuis. Door den heer P. Lunter.

Laagste inschrijver G. Dijkstra Sz., f 3437,78, gegund.

Lemmer. Het verbouwen van het gemeentehuis. Door het gemeentebestuur van Lemsterland.

Laagste inschrijver H. H. Visser, f 4147, geg.

Giekerk (Fr.). Het verven der coöper. stoomzuivelfabriek met directeurswoning enz. te Giekerk, raming f 900. Door den heer B. Westra.

Laagste inschrijver W. J. de Jong, Leeuwarden, f 558. Nog niet gegund.

Middelstum. Het bouwen van een woonhuis. Raming f 1088,10. Door den heer K. Bosma.

Laagste inschrijver D. Olthoff, Groningen, f 1097, gegund.

Randwijk (Geld.). Het bouwen van een winkelhuis te Randwijk, met bijlev. van materialen. Door den heer D. v. Wijk.

Laagste inschrijver E. W. Evers, Zetten, f 2560, gegund.

Silvolde. Het metselwerk van een huis met 2 woningen, aan den straatweg van Silvolde naar Ulft. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver G. J. Terhorst, Gaanderen, f 238.

12 JANUARI.

Apeldoorn. Het verbouwen van een woon- en winkelhuis in de Dorpstraat voor den heer G. J. Bruins. Door den architect J. A. Wijn.

Laagste inschrijver H. Kamphuis, f 4266. Gegund aan J. W. Buitenhuis. f 4365.

Stadskanaal. *a*. Het bouwen, *b*. de verfwerken van een boerenbehuizing, met bijlevering van materialen. Door den heer A. Weits.

a. Laagste inschrijver A. Boezeman, f 2477*.

b. Laagste inschrijver J. Verver, f 63,20*.

*Gegund.

Termunterzijl (Gr.). Het bouwen eener nieuwe behuizing met de leverantie van al de daartoe benoodigde materialen, transporten, enz. Door den heer H. Stek.

Laagste inschrijver J. van Zuilen. Nieuwolda, f 1638, gegund.

Zeeland (N.-Br.). Het bouwen van een burgerhuis te Zeeland, zonder bijlevering van ophoogzand, metselsteenen, marmer schoorsteenen, plafondversiering en zinken mansardvensters. Door den bouwkundige J. Frankefort te Uden.

Laagste inschrijver A. van Wijck de Vries, Nuenen, f 6530, gegund.

13 JANUARI.

Haarlem (Onderh.). Het verbouwen van een woonhuis voor den heer S. Cohen. Door den architect F. W. Doeglas.

Laagste inschrijver L. F. Slebos, Haarlem, f 3980.

Laren (Geld.). Het leveren en plaatsen der benoodigde machinerieën en werktuigen voor de fabriek. Door het bestuur der stoomzuivelfabriek.

Perc. 1, machinerieën. Laagste inschrijvers J. en H. W. van der Ploeg, Grauw, f 4070. Niet gegund.

Perc. 2, werktuigen. Laagste inschrijver F. H. Pijtersen, Sneek, f 3700, gegund. 1 briefje van onwaarde.

Massa. Laagste inschrijver J. ten Horn, Veendam, f 7925.

Steenderen. Het bouwen van een woonhuis met bijlevering van materialen. Door den heer E. H. Harmsen.

Laagste inschrijver J. Hekkelman, Steenderen, f 1487, gegund.

Wildervank. Het verven van drie woningen staande aan het Westerdiep. Door de bouwcommissie van het Nutsdepartement.

Laagste inschrijver G. Meiborg, f 37,50, geg.

14 JANUARI.

Arnhem. Het stucadoorwerk van 3 beneden en 3 bovenhuizen aan den Rosendaalschen weg 160. Door den aannemer J. P. Welsing.

Laagste inschrijver L. J. W. van Galen, f 308.

Almelo. Het bouwen van een meubelmakerswerkplaats, voor den heer J. Nijholt, op een terrein, gelegen aan de Hagengracht te Almelo. Raming f 2245. Door den heer G. Eshuis Ezn.

Laagste inschrijver V. Spoor, f 2234.

Langezwaag (Fr.). Het bouwen van een stelphuizinge, te 't Meer bij de Veensluis. Door den heer W. D. Kornelis, in de Wijngaarden onder Langezwaag.

Laagste inschrijver B. de Roos, Oldeboorn, f 6262. Gunning aangehouden.

Leiden. Het verbouwen van perc. Hoogewoerd No. 179. Door den architect H. J. Jesse.

Laagste inchrijver voor de massa B. M. H. Keller, Leiden, f 2742, gegund.

Purmerend. Het amoveeren van een voorgebouw en het herbouwen daarvan met bijkomende werken voor J. Musses.

Door den architect H. P. van den Aardweg.

Laagste inschrijver P. de Groot, f 3328, geg.

Roosendaal (N.-Br.). De in- en uitwendige vernieuwing en verbouwing van het gemeentehuis, volgens teek. en bestek opgemaakt door den architect M. Vergouwen, aldaar.

Door het gemeentebestuur van Roosendaal en Nispen.
Laagste inschrijver A. Demmers, f 6923. Niet gegund.

Ruinerwold. Het bouwen van eene groote boerderij voor den heer H. Derka Ez. Door den architect J. E. Mulder, te Noordwolde.
Laagste inschrijver F. Bolding, Ruinerwold, f 11250. Gunning acht dagen in beraad geh.

Uden. Het bouwen van twee burgerwoonhuizen. Door Mevr. de Wed. J. van Tuin.
Laagste inschrijver St. Kerkhof, Berchem, f 1630, gegund.

15 JANUARI.

Meppel. Het verbouwen van een woontot winkelhuis, voor rekening van den heer B. Lotgering. Door den architect G. Otten Jzn.
Laagste inschrijver R. Assendorp, f 304.

Ommelanderwijk. *a* Het bouwen van een dubbel woonhuis. *b*. Alle benoodigde glas-, verf- en behangerswerken. Door den heer T. v. d. Tuin.
Laagste inschrijver H. Spekman, Veendam, f 1295, gegund.

Roosendaal (N.Br.). Het bouwen van 4 woonhuizen in de Boomgaardstraat, door den architect A. J. de Bruijn.
Laagste inschrijver Fr. Bruglemans, f 3210, gegund.

Tilburg (Onderh.). Het verbouwen van een heerenhuis voor den heer N. van Spaendonk—Ritter.
Laagste inschrijver Jansen Waijers, f 2040, gegund.

Uitwierde (Gron.). Het bouwen van een brandschuur met steenoven, droogschuur enz. met bijlevering van materialen voor D. Boerema te Fivelzicht. Door den archit. K. Burema te Tolwerd.
Laagste inschr. H. Schoonbeek, Wirdum, (Gr.), f 5689, gegund.

Zuidwolde. Het bouwen van een dubbelen arbeiderswoning, met bijlevering van materialen. Door den heer A. H. Steenbergen.
Laagste inschrijver A. Frieling, Zuidwolde f 1241, gegund.

17 JANUARI.

Amsterdam. Het vergrooten van de openbare lagere school der 1 klasse no. 91 aan den Amsteldijk, tot een school voor 600 kinderen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver L. de Neef Jr. f 29777.

Delfzijl. Het bouwen van een winkelbehuizing op een aan te wijzen terrein te Farmsum, met bijlevering der daartoe benoodigde materialen, arbeidsloonen, etc. Ram. f 1513. Door den heer J. Autsema.
Gegund aan W. Veltman, Delfzijl, f 1467.

Hillegersberg. Het bouwen van een kleine villa aan den straatweg Rotterdam-Hillegersberg. Door den heer J. Krijgsman.
Laagste inschrijver A. Prins, 's-Hage, f 7473.

Winterswijk. Het afbreken en weder opbouwen van de bouwmanswoning „Nijveld", in 't Klooster onder Aalten. Door den heer H. J. Manschot.
Laagste inschrijver B. Ubbink, Bredevoort, f 1625, gegund.

18 JANUARI.

Breskens. Het bouwen van een pakhuis in steen in de Dorpstraat met bijlev. van materialen. Raming f 1975. Door den heer A. Lombaard Jr.
Laagste inschrijver J. A. v. d. Sande, Groede, f 1699.95, gegund. 5 biljetten van onwaarde.

Enschedé. Het bouwen van 3 burgerwoningen aan de Harssteeg aldaar voor Jan Gerritsen te Lonneker. Door den architect G. Beltman AGz.
Laagste inschrijver A. Jeunink, f 5960, geg.

Enschedé. Het bouwen van tien woningen in 5 blokken bij de Haaksbergerstraat aldaar voor L. E. Kelderman. Door den heer J. H. C. Roesink.
Laagste inschrijver J. Scholte Wz., f 11939, gegund.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

29 JANUARI 1898. 18e JAARGANG. No. 5.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie $^{3}/_{2}$ maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Een monumentale brug. — Tentoonstelling van handwerksnijverheid. — Eene wandeling langs den ring te Weenen, voordracht gehouden in de afdeeling 's Gravenhage, 15 October 1897, door den heer F. J. Bremmer Hz. (vervolg van blz. 20). — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

AFDEELING UTRECHT. Bijeenkomst op Dinsdag 1 Februari 1898, des avonds $7^{1}/_{2}$ ure, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen.

Punten van behandeling:

Mededeeling van ingekomen stukken.

Behandeling der rapporten ingekomen op de door het Hoofdbestuur der Maatschappij gestelde vragen.

Bespreking van bouwkundige onderwerpen.

Kunstbeschouwing.

A. J. VREESWIJK,
Secretaris.

AFDEELING ARNHEM. Vergadering op Woensdag 2 Februari 1898 des avonds te 8 uur precies in de Directiekamer van Musis Sacrum.

Agenda:

Ingekomen stukken en mededeelingen.

Bespreking omtrent het uitschrijven eener prijsvraag voor een diploma van de Afdeeling.

Bespreking van eenige door de maatschappij gestelde vragen.

Kunstbeschouwing te geven door den heer J. G. van den Berg, „L'Architecture française, Monuments Historiques depuis le XIe siècle jusqu'à nos jours".

J. PERSIJN,
Secretaris.

EEN MONUMENTALE BRUG.

In de zitting van den Rotterdamschen Gemeenteraad op 20 dezer werd met één stem meerderheid besloten tot den bouw eener vaste brug, die Regentessebrug zal heeten, breed 18 M., over de Wijnhaven en tegenover de Posthoornsteeg, voor eene som van f 140,000, waardoor — zoo heette het — dan een monumentaal karakter der brug kan verkregen worden. Het plan was dat van den Directeur van publieke werken. Door B. en W. was een brugbreedte van 15 M. voorgesteld, waardoor f 15.000 kon bezuinigd worden, terwijl de Raad op 10 Juni l.l. een krediet van f 110.000 voor de brug had toegestaan.

Dit bericht — zonder meer — deed aanvankelijk genoegen: gelukkig de stad, wier Raad niet schroomde een f 30.000 meer uit te geven, dan vooraf bepaald was, om een „monumentaal", laat ons in eenvoud maar zeggen „goed", stuk openbaar werk tot stand te brengen. Het ontwerp was den reeds tevredenen nog niet bekend; zij vertrouwden echter dat het in alle opzichten goed zou zijn.

Maar: daar komt het Rotterdamsch Nieuwsblad van 22 dezer in een hoofdartikel een teleurstelling bereiden, omdat uit een paar aangehaalde zinnen uit de ambtelijke toelichting van het ontwerp blijkt, dat voor een waarheidlievend mensch de brug niet in alle deelen het goede werkstuk zal zijn dat uit de voorgespiegelde monumentaliteit zou moeten volgen. Integendeel blijkt er een leelijke ondeugd aan te kleven: onwaarheid.

De ambtelijke toelichting toch zegt o. a.:

„De brug maakt geheel den indruk van op gewelven „te rusten. In werkelijkheid dragen echter alleen de „granieten balustrades op de gewelven, terwijl de druk „van het rijvlak wordt opgenomen door ijzeren liggers. In „onzen bodem toch zou het maken van steenen gewelven „van deze spanning een hoogst gevaarlijke onderneming zijn."

En verder:

„Bovendien zijn er achter de steenen bogen nog zeer „zware ijzeren liggers gemaakt, die echter geheel uit het „gezicht gewerkt zijn. Deze liggers verankeren de land„hoofden aan elkander ter plaatse van de bogen, doch zijn „bovendien zwaar genoeg om, mocht er onverhoopt eene „zetting in de landhoofden voorkomen, te beletten dat de „gewelven uit elkander zouden vallen. De gewelfsteenen „komen dan feitelijk aan de liggers te hangen."

Alzoo: bogen — alleen om een balustrade te dragen — waarvan de gewelfsteenen aan een ijzeren ligger hangen, — een ligger, zwaar genoeg om bogen en balustrade ook voor zijdelingsche uitwijking te vrijwaren.

Dat „hangen" is kostelijk, en de toelichting heeft iets van een veroordeelende aanbeveling.

„Is dat een monument?" vraagt dan ook de schrijver in het Rotterdamsche blad.

Zijn antwoord is: „Monument van leugen in de bouwkunst!" Zijn hoop: „Dát worde nog verhoed!"

't Is jammer voor Rotterdam, dat de brug gebouwd zal worden volgens de toelichting ambshalve, — dat ze niet zal verkondigen de waarheid, die toch het eerste vereischte is van een werk dat op monumentaliteit — laat men zeggen degelijkheid — heet te mogen bogen.

't Is jammer, dat niet één lid van den Raad de leugen in de constructie heeft kunnen achterhalen. Ware dit het geval wel geweest, wie weet of de brug wel de meerderheid van één stem had gekregen.

Maar het meest te bejammeren is, dat alweêr eens blijkt hoe weinig soms de waarheid nog betracht wordt.

Ongeveer 20 jaren geleden — nu ja — werd te 's-Gravenhage een heerenhuis uit de 17e eeuw wat gerestaureerd. Daarbij moesten de blindarkaden en raambogen van een der gevels een rijker aanzien krijgen; er werden sluitsteenen, met maskers versierd, in de bogen geplaatst. Deze sluitsteenen, van gegoten cement, werden met een ijzerdraadje en een draadnagel op hun plaats gehangen en met cement tegen den gevel geplakt. (Een paar jaren daarna was het noodzakelijk enkele van de koppen opnieuw vast te spijkeren, omdat zij zich bij eenigen wind veroorloofden zooveel beweging en geraas te maken, dat de huisheer in zijn nachtrust er last van had.)

Al meer dan 20 jaren geleden werd de Boschbrug te 's-Gravenhage gebouwd volgens hetzelfde systeem van schijn-architectuur als de aanstaande Rotterdamsche. Maar al wat daarover toen vinnig geschreven is, schijnt reeds vergeten.

Het is ontmoedigend, dat schijn zoo vaak boven waarheid wordt verkozen.

EENE WANDELING LANGS DEN RING TE WEENEN.

Voordracht gehouden in de Afdeeling 's-Gravenhage, 15 October 1897, door den heer F. J. Bremmer Hzn.

(Vervolg van Bladz. 20.)

Alvorens dit belangrijke deel van den Ring te verlaten, rest ons nog de bespreking van het Maria Theresia-monument, gelegen tusschen de beide Hofmusea, en den 13 Mei 1888 onthuld met de gebruikelijke plechtigheid. Ontworpen door den beeldhouwer Prof. von Zumbuch, met medewerking van Hasenauer voor het architectonisch gedeelte, bestond de opgaaf niet alleen de persoonlijkheid der hooge vrouw, maar ook het geheele tijdperk harer regeering in beeld te brengen, als zijnde die periode het glanspunt der Habsburgsche monarchie. Als van zelf voerde dit tot dezelfde hoofdgedachte die bij het Friedrichdenkmal te Berlijn voorzat; de conditiën waren hier echter gunstiger door de grooter plaatsruimte, zoodat het monument zich rijker kon ontwikkelen. Het hoogteverschil is belangrijk grooter, nagenoeg 7 M., waarbij de zittend voorgestelde hoofdfiguur zich 20 M. boven den beganegrond verheft. Het monument bestaat uit een breeden onderbouw van treden die door bronzen kettingen, tusschen palen gespannen, zijn afgesloten; onderbouw en palen zijn van Mauthhausener graniet. Boven deze treden verheft zich de sokkel in drie deelen, van roodachtig grauw Pilsener graniet. Het eerste deel bevat vier uitspringende hoeken, versierd met de ruiterstandbeelden der maarschalken Laudon, Daun Traun en Khevenhüller. Dan volgt het hoofdgedeelte, waarvan de afgeschuinde hoeken elk voorzien zijn met een paar corinthische zuilen van groenen serpentijnsteen, met kapiteelen en basementen van brons. In de hoofdassen zijn in nissen geplaatst figuurgroepen van verdienstelijke personen uit den tijd van Maria Theresia, waarvoor op afzonderlijke pijlers de standbeelden van vier beroemde staatslieden, Kaunitz, Haugwitz, van Swieten en Lichtenstein. Ten laatste de sokkel van den troon, waarop de bekronende figuur van de keizerin gezeten is, voorgesteld op 35-jarigen leeftijd, omgeven door vier allegorische figuren, te weten: de kracht, de wijsheid, de gerechtigheid en de bezadigdheid. De architectuur is ontworpen in de vormen der laat-renaissance, en sluit zeer goed aan bij den stijl der omringende gebouwen; de totaal-indruk is imposant, de verhouding tot de grootte van het plein volkomen in overeenstemming.

Met dit monument is het voornaamste van den Burgring bezichtigd. We komen thans aan den Opern-ring, waarvan de naam reeds het gebouw aangeeft dat aan de beurt van bespreking valt, echter niet alvorens een blik geslagen te hebben op de Augustiner-bastei, een der overblijfselen van den ouden gordel en voor den moker gespaard ter wille van het zich daarop verheffende paleis van aartshertog Albrecht. In dit paleis bevindt zich de Albertina, bibliotheek van den aartshertog met beroemde verzameling etsen en oorspronkelijke teekeningen, prachtige Rembrandts, Raffaels, Dürers, enz. Aan de Ringzijde en die van den Opern-platz is de bastei afgesloten door een muur, architectonisch opgevat, de zoogenaamde Albrechtsbrunnen, in 1869 gebouwd, versierd met figuren in marmer van Meizner; in het midden Danubius met Vindobona, links en rechts geflankeerd door de hoofdrivieren van het rijk, de Theiss, Raab, Enns, Traun en de Inn; voorts de Save, March., Salzach, Mur en Drau. Hoewel de in deze omgeving zich bevindende Weener woningpaleizen eene bespreking overwaard zijn, zullen we dit onderwerp liever voorloopig laten rusten en het oog wenden naar het voor ons liggende Opernhaus, eene schepping van het vriendenpaar v. d. Null en Siccardsburg. In 1861 begonnen, in 1869 voltooid, behoort het dus tot het eerste tijdperk van den monumentaalbouw van den Weener Ring. Of het daarom tot de schoonste en gelukkigste ontwerpen behoort, valt bij eene aandachtige beschouwing te betwijfelen, wat ten minste het oordeel over het uitwendige betreft.

Prof. van der Nüll, en hem behoort het leeuwenaandeel van den bouw, was meer architect-decorateur, dan architect-constructeur, en als zoodanig is de herleving van een groot deel der Weener kunstindustrie aan zijn invloed en zijne school te danken. Groote architectonische gedachten gingen niet van hem uit, maar al zijn kracht en decoratieven zin heeft hij voor de versiering van het gebouw aangewend. En daarin is hij, met behulp van uitstekende kunstenaars als de bekende Joseph Storck, Bahl. Schwind, Engerth, Laufberger en anderen, geslaagd.

Het gebouw, ontworpen in den stijl der Fransche Vroeg-Renaissance, is aan den voorgevel verlevendigd door een open loggia, die den foyer aan de straatzijde afsluit; deze loggia is rijk versierd met fresco-schilderingen van Schwind, fragmenten uit de Zauberflöte voorstellende; in de boogopeningen zijn geplaatst 5 bronsfiguren van Hähnel, heroïsmus, drama, phantaisie, het komische en de liefde. Dezelfde kunstenaar ontwierp de gevleugelde rossen op de postamenten der hoekbekroningen. Deze loggia met

de daaraan sluitende zijvleugels zijn niet voldoende om de massale overdekking van zaal en tooneel, die onder één kap zijn gebracht, te verbergen. Om hieraan eenig silhouet te geven, zijn de hoeken als paviljoens opgelost, waaruit de kap zonder eenig organisch verband ontspringt; het middengedeelte wordt ingenomen door een geveltop van zuiver decoratief karakter. Meer geslaagd is de architectonische oplossing der inspringende hoeken aan het plein; plantsoen door balustraden afgesloten, te midden waarvan een fonteinaanleg zich verheft, werkt tot een aangenaam geheel mede; vooral de figuren van Gasser zijn zeer fraai. Laatstgenoemden komt ook de eer toe van de schoone marmerbeelden der zeven vrije kunsten in het monumentale trappenhuis, leidende naar den foyer en de eerste rangen van de zaalruimte, het glanspunt van het gebouw, schitterend van goud en kleuren. Ook hier weder de ontwikkeling van een buitengewoon decoratief talent, dat de architectuur geheel op den achtergrond dringt. De zaal biedt ruimte voor ± 2400 personen, verdeeld in vier hoog logen-rijen en een amphitheater; de borstwering der loges 1en rang is versierd met 30 medaillonportretten van de voornaamste zangers der Weener-opera. Bemerkenswaard zijn voorts de plafondbeschildering van Rahl, en de beide voorhangsels van het tooneel, het eene voor de tragische opera, voorstellende de Orpheus-sage, uitgevoerd naar cartons van Rahl, het andere voor de opera-comique, van Laufberger. In den foyer heeft Schwind zijn talent beschikbaar gesteld; rijk versierd met voorstellingen uit verschillende opera's en met busten van beroemde componisten, vormt deze een waardig pendant van de aanliggende toeschouwersruimte. Van de overige deelen van het gebouw valt alleen de keizerlijke foyer te vermelden, door v. Engerth beschilderd; ook de keizerlijke loges en die voor galavoorstellingen zijn bezienswaard. We zouden ons echter te veel vermoeien, dieper in het gebouw door te dringen, dat overigens uit een practisch oogpunt degelijk is ingericht en aan het doel volkomen beantwoordt.

Begeven we ons dus weer naar buiten om den tocht te vervolgen langs den Kärnthnerring met de statige woonpaleizen en hotels, die we aan het einde van dit opstel nader zullen bespreken. Aan het einde van den Ring breidt zich uit het plein voor het paleis van vorst von Schwarzenberg, met het ruiterstandbeeld van vorst Karel von Schwarzenberg, den aanvoerder van het Oostenrijksche leger in de oorlogen van 1813 en 1814; het bronzen beeld is gegoten naar het ontwerp van Hähnel. Het hoekgebouw aan Ring en plein gelegen is het paleis van aartshertog Ludwig Victor, met rijke facade door v. Ferstel in 1865 in vrije navolging der Italiaansche Renaissance gebouwd. De figuren, karyathiden en verder beeldhouwwerk zijn van de hand van Joseph Gasser en Pokorny. Hier zijn we aangeland te midden der woningen van den adel en in het algemeen van de upper ten thousand, meest allen uit ruime beurs gebouwd en door de voornaamste der Weener architecten ontworpen. Om slechts enkele te noemen, kunnen we wijzen op het Majoratshuis van graaf Hoyos aan den Kärnthnerring, door Ludwig Förster ontworpen met een bouwsom van fl. 523.300; het paleis van vorst Kolowrat-Mannsfeld aan den Parkring, door Romans gebouwd voor een som van fl. 412.700; het paleis van aartshertog Wilhelm, grootmeester der duitsche orde, door v. Hansen gebouwd voor een som van fl. 1.200.000, en vele andere die getuigen van den rijkdom van den oostenrijkschen adel en de offervaardigheid voor weelde en kunst.

Een waardig slot van deze gebouwenreeks vormt het Stadtpark, dat aan eene zijde den Parkring begrenst. In plaats van dit langs den Ring te betreden, zullen we liever een omweg maken en bij den Kolowratring de Christinengasse inbuigen, om langs het academisch gymnasium, in Gothischen stijl door v. Schmidt gebouwd, het daar vóór liggende Beethoven-monument te beschouwen. Ook dit is weer een werk van de bekwame hand van Zumbusch; het werd in 1880 onthuld. Op een granietsokkel van 2.70 M. hoogte is het bronzen beeld van den meester der tonen gezeten; links aan den voet van den sokkel bevindt zich de geketende Prometheus, rechts de godin der overwinning met een lauwerkrans, de voor en achterzijde worden ingenomen door kinderfiguren, allen van zeer nobele opvatting. Een granieten onderbouw voltooit het geheel, dat zich 7 M. boven den beganegrond verheft.

Van hier langs de elegante ijzeren Tegethof-brug wandelende, komen we aan het Stadtpark met zijne fraaie bloembedden, frische grasvlakten en afwisselende boschjes, een zeer geliefkoosde wandelplaats der Weener bevolking bij zomeravonden. Als rustpunt lokt ons het sierlijk in Italiaanschen Renaissancestijl ontworpen gebouw, de Cursalon genaamd, in 1865 uitgevoerd door Garber; de zaalbeschildering is van de hand van Otto. Het lang gestrekte plan bestaat uit een middenbouw, met lage vleugels, waarvan de eindrisalieten door koepels zijn afgesloten; de vleugels zijn als loggia behandeld. Een uitgestrekt terras, met trappen naar het park, breidt zich voor den middenbouw uit. Het geheel is zeer aangenaam van silhouet, goed van verhoudingen en drukt volkomen het karakter uit.

Het gelukkige denkbeeld van den ontwerper heeft anderen tot navolging geprikkeld, al is die nabootsing niet altijd geslaagd; zij die b.v. bekend zijn met het paviljoen in het Vondelspark te Amsterdam en het uiterlijk hiervan vergelijken met den Cursalon, zullen moeten erkennen, dat de architect er sterk door geïnspireerd is geweest.

Het Stadtpark doorkruisende, treft ons oog een groep van edele opvatting en frisch gevoel, het zoogenaamde Donauweibchen van Hans Geoser. Het is een fontein door een vrouwenfiguur bekroond. Behalve dit is ook voor het monument van Franz Schubert een plaats in het park aangewezen, door Kundman als zittende figuur in marmer gebeeldhouwd. Recht hiertegenover bevindt zich het reeds genoemde paleis van aartshertog Wilhelm in Italiaanschen Renaissancestijl, versierd met beelden en tropheeën. We zijn daarmede genaderd tot het laatste gedeelte van den Ring, de Stubenring, met zijn museum voor kunst, industrie en kunstnijverheidsschool, waar we eenigszins langer stil zullen staan.

(Wordt vervolgd.)

TENTOONSTELLING VAN HANDWERKSNIJVERHEID.

Bij de herdenking van het 30-jarig bestaan der St. Josephs Gezellen Vereeniging te Amsterdam, en het 25-jarig jubileum der onderafdeelingen van leerlingen, gehuwden en bazen, welker leden allen handwerkslieden zijn en uit wier midden sinds een paar jaren, en voor zoover daartoe hunne ambachten genoegzaam vertegenwoordigd waren, vakafdeelingen zijn opgericht van timmerlieden, smeden, schilders, schoenmakers en kleermakers, — bij die herdenking zal, als blijvende herinnering aan dit jubileum en om tevens het groote nut en de goede werking dezer vereeniging in het licht te stellen, een wedstrijd gehouden worden van werkstukken, door de leden eigenhandig vervaardigd. Deze zal bestaan uit een gebonden en een vrijen wedstrijd, waaraan alle leden van de St. Josephs Gezellen Vereeniging in Nederland kunnen deelnemen.

Vele leden zullen medewerken en spannen hunne beste krachten

in om zich een bekroning te zien toebedeeld, en om de aanstaande tentoonstelling zoo luisterrijk mogelijk te doen zijn. De vereenigingen van Rotterdam, Nijmegen enz. toonen door hunne toegezegde flinke medewerking, dat zij het goede en nuttige streven inzien.

Het doel van wedstrijd en tentoonstelling is, vooral de leden aan te sporen zich tot bekwame werklieden te vormen, hen het min of meer aan smaak, afwerking als anderszins ontbrekende onder het oog te brengen, en de werkstukken gedurende de tentoonstelling te vergelijken, om daaruit bij het beoefenen van hun vak nut te trekken.

Voor deze wedstrijden moeten de werkstukken zooveel mogelijk uit de hand vervaardigd zijn, en bij de beoordeeling zal tevens in 't bijzonder gelet worden op deugdelijk materiaal, goede constructie en zuivere afwerking.

De tentoonstelling zal gehouden worden in het gebouw der St. Josephs Gezellen Vereeniging te Amsterdam; zij zal ook voor het publiek tegen toegangsprijs te bezichtigen zijn van 23 Februari tot en met 13 Maart 1898.

De opening is vastgesteld op 22 Februari 1898.

PRIJSVRAGEN.

Het Programma van den internationalen wedstrijd voor de Phébé Hearst-plannen der Universiteit van Californië, reeds vroeger in dit blad aangekondigd en in hoofdzaak medegedeeld, ligt thans ter inzage in het gebouw der Mij. t. Bev. d. Bouwkunst te Amsterdam. Het is vergezeld van een terrein-teekening.

De ontwerpen moeten vóór den 1en Juli zijn ingezonden bij den Consul der Vereenigde Staten te Antwerpen. Bij het programma zijn voorts gevoegd drie in elkander passende couverten voor een correspondentie-adres en de opgave van den naam des ontwerpers.

De Jury voor de voorloopige ontwerpen bestaat uit de heeren: R. Norman Shaw te London, J. L. Pascal te Parijs, Paul Wallot te Dresden, Walter Cook te New York en J. B. Reinstein te San Francisco. Deze Jury zal te Antwerpen vergaderen, en uitspraak doen zonder daarvan motieven op te geven; zij zal minstens 10 ontwerpen uitzoeken, die het eigendom blijven van de Universiteit van Californië.

De inzenders der uitgekozen ontwerpen ontvangen ieder een premie van 1500 dollars, indien de keuze op 10 plannen is gevallen, — van 1200 dollars indien het aantal niet meer dan 15, en van 1000 dollars als het aantal meer dan 15 is. Het $^1/_3$ gedeelte der premien wordt dadelijk na de uitspraak der Jury uitbetaald, het overige deel na de inlevering der definitieve plannen.

De plannen die geen premie waardig gekeurd zijn worden terstond teruggezonden.

De medewerkers aan wier ontwerpen een premie is toegekend, worden tot een eindwedstrijd toegelaten: mochten door de Jury bovengenoemd, veranderingen in het programma daarvoor wenschelijk worden geacht, dan zullen deze wijzigingen aan hen worden medegedeeld. Hen zal gelegenheid verstrekt worden eene reis naar San Francisco te maken om het emplacement voor den bouw persoonlijk te bestudeeren.

De datum van inlevering der plannen voor den tweeden wedstrijd zal later bekend worden gemaakt. Die plannen worden dan ingewacht bij den Secretaris der Universiteit van Californië.

De jury voor den eindwedstrijd zal bestaan uit de vijf leden der Jury van den voorloopigen wedstrijd, en vier andere architecten, te kiezen door den raad van administratie voor de Phébé Hearst plannen.

De uitgekozen voorloopige plannen en de ingezonden ontwerpen voor den eindwedstrijd zullen in het openbaar te San Francisco worden tentoongesteld. De ontwerpen zullen gephotographeerd worden, en aan ieder ontwerper zal een stel dezer photographiën worden toegezonden.

De medewerkers in den eindwedstrijd behoeven zich niet te houden aan hun voorloopig plan.

Voor de 5 beste ontwerpen worden prijzen beschikbaar gesteld tot een bedrag van 20000 dollars; aan het in de eerste plaats bekroonde wordt in elk geval een prijs van 8000 dollars verleend.

De Jury zal een uitvoerig rapport uitgeven over den eindwedstrijd, desnoods met raadgevingen voor de uitvoering van het beste plan.

De Universiteit behoudt zich het recht voor van de leiding der uitvoering van het gekozen plan. De bekroonde plannen blijven haar eigendom, en zij behoudt het recht ook daarvan, zoo gewenscht gebruik te maken.

De Jury zal beslissen of de architect van het in de eerste plaats bekroonde ontwerp genoeg waarborgen aanbiedt, dat aan hem de uitvoering van zijn plannen kunne worden opgedragen.

GEDENKPENNING INHULDIGING.

De jury van den prijskamp ten behoeve van den gedenkpenning, welke H. M. de Koningin wenscht te doen slaan ter gelegenheid Harer plechtige inhuldiging te Amsterdam, heeft in een verslag aan H. M. de Koningin-Regentes medegedeeld, dat voor den wedstrijd voor het vervaardigen van een definitief ontwerp ingekomen zijn:

1. van den heer Bart van Hove: een ontwerp voor de voorzijde (in twee exemplaren):

2. van den heer J. H. Baars:

a. een ontwerp voor de voorzijde;

b. een ontwerp voor de keerzijde in twee exemplaren: 1. allegorie; 2. het Nederlandsche wapen;

3. van den heer C. J. Begeer:

a. twee ontwerpen voor de voorzijde;

b. vier verschillende ontwerpen voor de keerzijde met kleine afwijkingen in de details;

4. van den heer J. Kuyper: een ontwerp voor de keerzijde.

De uitslag van het onderzoek van de jury was als volgt:

Voor de voorzijde: 1ste prijs, het ontwerp van den heer Bart van Hove.

Voor de voorzijde: 2e prijs, het ontwerp van den heer J. H. Baars.

Voor de keerzijde: 1ste prijs, het ontwerp van den heer C. J. Begeer.

Voor de keerzijde: 2de prijs, het ontwerp van den heer J. H. Baars.

Voor de keerzijde 3de prijs, het ontwerp van den heer J. Kuyper.

Met de conclusiën van dit verslag hebben Hare Majesteiten goedgevonden Hoogstderzelver instemming te betuigen. *(St.-Ct.)*

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling 's-Gravenhage. 21 Januari 1898. De Voorzitter opende de 1e bijeenkomst in 1898 met een heilwensch aan de leden en voor de Afdeeling, en bracht eveneens de goede wenschen van het Hoofdbestuur over. Na voorlezing en het vaststellen der notulen van de voorgaande vergadering, deed hij eenige mededeelingen, o. a. dat het Bestuur der Afdeeling thans is samengesteld als volgt: D. E. C. Knuttel, voorzitter; Joh. Mutters, jr., onder-voorzitter; A. Stigter, penningmeester; E. F. Ehnle, 1e secretaris; J. Bremmer, 2e secretaris; H. J. Mondt, bibliothecaris-archivaris en J. P. J. Lorrie, commissaris.

Thans werd het woord verleend aan den heer D. de Clercq, Directeur der Naamlooze Vennootschap „De Veluwe", wier fabriek van:

„Japan- en Glazuurverwen"

gevestigd is te Nunspeet.

Na een geschiedkundig overzicht van wat men kan noemen: *het schilderen met olie-verwen*, waarbij de voordeelen boven vroegere methoden, en toch ook weêr de betrekkelijke onvolkomenheden in het licht werden gesteld, wees de spreker er op, dat bij de verwen der fabriek „De Veluwe" menig voordeel was aan te wijzen door de groote mate van taaiheid en glans, welke eigenschappen een duurzaam en glanzend oppervlak doen ontstaan en waardoor de eigenaardige naam van „Japan"-verwen daaraan werd gegeven. Op een geprepareerden ondergrond kon men volstaan met éénmaal overschilderen, en ofschoon de behandeling wel eenige ervaring vereischt, zoo is zij toch spoedig aan te leeren; de verf hecht zich volkomen aan den ondergrond, dekt uitstekend en barst niet. Onder tal van monsters toonde spreker, als bewijs voor de taaiheid, eenige lapjes verf, welke vloeibaar eerst op glad blik (dus *niet* geprepareerd) waren aangebracht, en daarna afgenomen, zeer sterk en buigzaam bleken te zijn.

De verf komt gereed om te gebruiken van de fabriek, in verscheidene kleuren; overigens kunnen door bijmenging van kleurstoffen allerlei tinten worden gemaakt.

Zooals het veelal gaat, ondervindt het in gebruik brengen nog veel moeite, maar toch valt er reeds op succes te wijzen, omdat in 't algemeen, met betrekkelijk *niet* hoogere kosten, in korter tijd, zeer goed werk kon geleverd worden, dat zeer lang stand houdt. Als voorbeeld van kortere behandeling kan dienen, dat een spoor-wagon 70 uren korter aan den dienst behoefde onttrokken te worden dan anders het geval was bij het opnieuw schilderen.

Met een kilogram verf kan men ongeveer 12 vierkante meters beschilderen; de kosten zijn gemiddeld f 1.30 per kilogram, maar, zooals reeds gezegd, aan het eind weegt deze hoogere prijs wèl op tegen de genoemde voordeelen.

Voorts gaf de heer de Clercq uitleg van de inrichting der

Urinoirs systeem Beetz,

een voortreffelijk reukloos toestel, hetwelk door afsluiting en overigens door het bestrijken met eene zekere olie, welke ontsmettende eigenschappen bezit en die naar creoline riekt, zeer waarschijnlijk een goede toekomst te gemoet gaat. Wanneer men deze toestellen binnenshuis of anders buiten, voldoende beschermd, aanbrengt, dan is het bevriezen vrij-zeker geheel te vermijden, of anders spoedig en gemakkelijk te verhelpen.

Vervolgens deed de heer de Clercq nog eenige mededeelingen over

Marbrit,

een materiaal, hetwelk men te IJmuiden vervaardigt en dat als imitatie van veldspath of marmer is aan te merken; het kan o. a. dienen voor vloertegels bijv. ter grootte van 50 × 50 cM. en voor wandplaten. De prijs is ongeveer f 6 25 per vierkante meter.

Van de gelegenheid tot het doen van allerlei vragen omtrent het gehoorde werd ruim gebruik gemaakt en de heer de Clercq diende allen, met de meeste bereidwilligheid, van antwoord en gaf ten slotte nog een overzicht van de inrichting der fabriek te Nunspeet uit maatschappelijk oogpunt, waarbij ten zeerste uitkwam, hoezeer er aldaar is en wordt gewerkt om het voordeel van den arbeid *ook* den arbeiders zelven ten goede te doen komen.

Een welverdiend woord van dank door den Voorzitter aan den heer de Clercq gebracht voor zijne onderhoudende en aangename voordracht vond groote instemming bij de aanwezigen.

Hier zij nog vermeld, dat belangstellenden een bezoek aan de fabriek „De Veluwe" kunnen brengen, en dan zeer welkom zijn.

Wegens de uitgebreidheid van dit verslag wordt het vervolg in een volgend nummer opgenomen.

Afdeeling Groningen, 22 Januari 1898. De Voorzitter, de heer Raammaker, opende de vergadering met een welkomstrede. Na de leden een gelukkig nieuwjaar te hebben gewenscht, herdacht spreker in korte trekken den loop der gebeurtenissen en schetste in welgekozen bewoordingen den toestand der Afdeeling in het afgeloopen jaar.

Vooral wees spreker op de gewichtige gebeurtenis, die in het jaar 1898 zal plaats hebben, n.l. de inhuldiging van H. M. de Koningin Wilhelmina, voor Wie hij de hoop uitsprak, dat Zij, evenals Hare Moeder, de zoo beminde Koningin Regentes, beschermvrouw van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst met liefde voor de Bouwkunst bezield moge zijn en dat onder het bestuur der jeugdige Koningin Nederland tot hoogen bloei en welvaart moge geraken. De toon en de wijze waarop het gesprokene werd geuit, bewezen, dat iemand aan het woord was, wiens borst gloeide van liefde voor ons geliefd Oranjehuis.

Spreker eindigde met den wensch, dat al de leden, ieder zooveel in zijn vermogen is, mogen medewerken tot bloei der Afdeeling en der Maatschappij, en dat de geest van welwillendheid en de aangename toon die altijd bij de vergaderingen heeft voorgezeten, ook voor den vervolge overheerschend moge blijven.

Een herhaalde toejuiging bewees, dat de vergadering van harte met het gesprokene instemde.

Hierna werden de notulen gelezen en goedgekeurd, en kwamen in behandeling de ingekomen stukken, w. o. een missieve van het Bestuur der Maatschappij, inhoudende een welkomstgroet aan de Afdeeling bij den aanvang van het nieuw ingetreden jaar; dit schrijven, hetwelk in zeer sympathieken toon was gesteld, werd met welgevallen door de vergadering begroet.

Daarna werd door den eersten Secretaris verslag uitgebracht van den toestand en de werkzaamheden der Afdeeling over het jaar 1897, waarbij in korte trekken de loop van zaken, het ledental en de voornaamste verrichtingen der Afdeeling het voetlicht passeerden.

De Bibliothecaris gaf verslag van zijne verrichtingen en den toestand der bibliotheek, waaruit o. a. bleek, dat het inventarisnummer reeds tot 200 was geklommen, waaronder echter een groot aantal brochures en reclame biljetten voorkomen.

Door afwezigheid van den Penningmeester, die door ongesteldheid verhinderd was de vergadering bij te wonen, moest het nazien der rekening en verantwoording tot een volgende vergadering worden uitgesteld.

In de pauze werden de tentoongestelde fraaie photographiën van oude en tegenwoordige bouwkunst, van den heer Joh. G. Kramer alhier, de schoone collectie geallumineerde zink- en gegalvaniseerde ijzerwerken, bestaande uit eenige dakvensters, pirons windvanen, modellen van raamroeden, deurornamenten of paneelen en eenige modellen in verschillende constructies van ventilatoren en schoorsteenkappen van den heer H. Reijenga alhier, en eene partij sier- en andere gevelsteenen van den heer F. v. d. Loo te Bemmel bij Nijmegen, bezichtigd.

Deze kunstbeschouwing werd opgeluisterd door de bustus van de beide Koninginnen, geflankeerd door groen en omstrengeld met vlaggen en guirlandes in de nationale-, oranje- en Gruno's kleuren, eene verrassing van den Voorzitter der Afdeeling.

Na de pauze deed de Voorzitter mededeeling, dat de, den volgenden dag (Zondag) reeds aangekondigde publieke tentoonstelling niet gratis mocht plaats hebben, omdat de Directie van de societeit de Harmonie in November het besluit had genomen, geen gratis toegankelijke tentoonstellingen meer in het gebouw te doen houden. Daar het Bestuur der Afdeeling niet met dit besluit in kennis was gesteld en de Voorzitter het pas vernam, nadat de annonces reeds in de nieuwsbladen waren geplaatst en de tijd voor het plaatsen van tegen-annonces reeds was verstreken, werd de eerste Secretaris met twee leden afgevaardigd om vergunning te verzoeken, deze tentoonstelling nog gratis te mogen doen houden, hetwelk bereidwillig werd toegestaan.

Hierop volgde bespreking van de vragen door de Maatschappij aan de Afdeelingen gesteld en werd besloten op de eerst volgende vergadering deze breedvoeriger te behandelen.

Hierna vroeg en verkreeg de heer H. Reijenga het woord, om zijn tentoongesteld fabrikaat toe te lichten.

Hetgeen spreker dienaangaande mededeelde, was zeer belangrijk; de verklaringen van de werking der verschillende ventilatoren en schoorsteenkappen werden met zeer veel belangstelling gevolgd, vooral omdat het bleek, dat spreker reeds voor ongeveer 10 jaren een schoorsteenkap geheel overeenkomstig John's schoorsteenkap, zonder roet- en vonkenvanger, in den handel had gebracht en in de loop van jaren andere systemen had uitgedacht en op zeer veel gebouwen had geplaatst, die nog beter aan het beoogde doel beantwoorden. Vooral een model met 4 uitloopende pijpen en daarboven in de Kap aangebrachten luchtzuiger, en één inwendig mechaniek, werd door hem met den gloed der overtuiging, als in alle omstandigheden voldoende aanbevolen.

Na sluiting der vergadering bleven de leden, zooals op de eerste vergadering in het jaar gewoonte is, nog een genoeglijk uurtje onder gezellige kout bijeen.

BERICHTEN.

Na de bekendmaking in de Staatscourant omtrent het resultaat van de prijsvraag voor de Inhuldigingsmedalje, werd het volgende aan het Alg. Handelsblad geschreven.

Tot onze niet geringe verwondering lazen we in de St.-Ct. van gisteren, dat nu toch het ontwerp van den heer C. J. Begeer genoemd wordt als bekroond met den eersten prijs (voor de keerszijde).

Indertijd hebben wij er op gewezen dat de jury hier te doen had met een teekening door den heer Achtenhage vervaardigd in het atelier van de firma Begeer. Hoewel nu bij het uitschrijven van den prijskamp als voorwaarde werd gesteld dat „de naam van dengene die de teekening vervaardigde er in een gesloten enveloppe bijgevoegd moest zijn," en ook andere bladen er met verwondering op wezen, dat hier nu blijkbaar niet de naam van den werkman en vervaardiger maar van den patroon en fabrikant openbaar werd gemaakt — ging de jury door op den ingeslagen weg en bekroont zij den heer C. J. Begeer!

In de zitting van den Utrechtschen Gemeenteraad op 27 dezer werd goedgekeurd eene voordracht van B. en W. tot onderhandschen verkoop van 5035 vierk. meter bouwterrein op het Hoogeland, voor f 57,200, of tegen f 12 de vierk. meter, onder verschillende voorwaarden, die waarborg geven voor sierlijken bouw in dit wandelpark.

Eveneens werd goedkeuring verleend aan een voordracht, om een gedeelte van het Oudwijkerveldpark, dat nog in aanleg is te verkoopen. Dit terrein is groot 585 M². en zal f 6000 kosten. Hierbij worden door de gemeente 2 premiën uitgeloofd voor de mooiste gevels, terwijl tevens werd bepaald dat alleen naar door B. en W. goedgekeurde gevels zal mogen worden gebouwd. De premiën zijn groot f 1500 en f 1000. De jury wordt benoemd binnen drie maanden nadat het beschikbare bouwterrein bebouwd zal zijn. Inrichtingen, die schade of hinder kunnen veroorzaken, zullen aldaar niet mogen worden gebouwd.

In de vergadering der vereeniging „Arti et Industriae" te 's Gravenhage, gehouden op 25 dezer, werden herkozen, als Voorzitter de heer Joh. Mutters Jr., en als bestuursleden de heeren F. J. Belinfante en E. A. F. Bourgonjon.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:

Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Uitvoerend Opzichter 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 31 JANUARI.

Apeldoorn. Het bouwen van een woonhuis in het Wilhelminapark te Apeldoorn, op het perceel kadastraal bekend Sectie H, no. 3405.

De architect Adr. van Driesum Szn., v.m. 11 u., in het hotel „Apeldoorn." alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad. f 1.25 verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 31 Jan., v.m. 9½ u.

Kampen. *a.* Het maken der gasleidingen in het nieuwe gasthuis *b.* Het buiten en binnenverfwerk voor het nieuwe gasthuis.

Regenten der gast- en proveniershuizen, 's av. 8 u. De bestekken liggen in het gebouw (kantoor van den opzichter) ter inzage. Aanw. gedaan.

Leiden. 1e. Het leveren van bouwmaterialen enz. in 11 perc., als: perc. 1 en 2 houtwaren, 3 en 4, ijzerwaren. 5, kolkbakken en paalkokers (gegoten ijzer), 6, kalk, tras en Engelsche aardenbuizen, 7, verfwaren, enz, 8. bezems en boenders, 9, eivormige cementrioolbuizen, 10, bak-. tweewielige- en veerenwagens, 11, klomplaarzen.

2e. Het verrichten van buiten- en binnenverfwerken. in zeven perceelen.

3e. Het verdekken der leien daken en het herstellen van goten, nokken, enz.. op het museum de „Lakenhal" en torens boven den ingang Burgt, in twee perceelen.

Het gemeentebestuur 's midd. 12 u. De bestekken en monsters van sub. 1 liggen ter inz. op de Stadstimmerwerf. elken werkdag, van 's morg. 9 u. tot 's nam. 4 u. Aanw. gedaan.

Bestekken verkrijgb. à 50 ct. p. stuk ter Bureau v. Gemeentewerken, waar dagelijks tusschen 11 en 12 u. inlicht. zijn te bekomen.

Joure. Het bouwen eener woning.

De architect Johs. H. Borger, 's av. 8 u. Bestek en teek. ter inz. bij Johs. v. d. Heide. Aanw. gedaan.

Venraai. Het maken van een achterbouw aan zijne woning, met bijlevering van eenige materialen.

De heer P. Laurense, n.m. 5 u., in het café van A. Pauwels. Bestek en teek, ter inzage bij W. Wijnhoven. Aanw. 31 Jan. n.m. 3 u.

Wageningen Het bouwen van een woonhuis met bergplaats voor materiaal en een overdekte gierput op een terrein der gemeente-reiniging.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inzage ter secretarie en ad f 1.50 verkrijgbaar. Aanw. gedaan.

Woensel. Het bouwen van een woonhuis met de noodige leverantie.

De heer Jan Gruijthuizen, n.m. 4 u., te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de heer A. van Gerwen te Acht.

Zevenaar. Het bouwen van een school met drie lokalen en onderwijzerswoning en het leveren en plaatsen der benoodigde schoolmeubelen.

Het gemeentebestuur, n m. 2 u, Bestek en teek. ter inzage en verkr. à f 1 op gen. gemeentehuis en bij den architect H. J. L. Ovink te Doetinchem, die tevens inl. geeft. Aanw. op het terrein 31 Jan., v.m. 11 u.

DINSDAG 1 FEBRUARI.

Delft. Het verbouwen van een winkelhuis. Markt no. 25, aldaar.

De bouwk E. Elkenkracht. v.m. 11 u., in het hotel „Lubrechts a. d. Markt, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Driesum. Het doen van eene belangrijke verbouwing aan de Chr. Nat. school te Wouterswoude.

Het bestuur, 's av. 7 u. bij den brievengaarder R. Dijkstra. Bestek en teek ter inz. bij den kastelein W. Kroes. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het bouwen van vier woonhuizen in twee blokken aan de Horssteeg, voor F. A. Ameling.

De architect H. E. Zeggelink. 's av. 7½ u., in het café van F. A. Ameling, alw. bestek en teek. ter inz liggen. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. 1 Febr., v.m. 9 u.

Nijmegen. Het maken van een sociëteitsgebouw aan de Burchtstraat aldaar.

De architecten-ingenieurs A. W. Weisman en P. H. van Niftrik. te Amsterdam, 's midd. 12 u., in de societeit „Harmonie" te Nijmegen. Bestek en teek. ad. f 2 verkrijgb. bij Thiemes boekh. te Nijmegen. Inl. geven gen. architecten-ingenieurs te hunne kantore Plantage Parklaan te Amsterdam en op 31 Jan. v.m. 11 u., te Nijmegen.

WOENSDAG 2 FEBRUARI.

Amsterdam. Het sloopen en bouwen van de perceelen no. 143 en no. 145 aan de Haarlemmerstraat te Amsterdam, in te richten voor winkel en magazijnen, voor rekening van de firma Vroom en Co.

De architect F. M. J. Caron, v.m. 11 u.. in het American hotel. Bestek en teek. à f2,50 verkr. bij den heer P. Rijnja, Reguliersgracht no. 134. Aanw. gedaan.

Hansweerd. Het vergrooten van een woonhuis.

De heer L. J. Florisse 's av. 6 u. in het café van J. Bruggeman, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inlicht. geeft de besteder.

Hengelo (Ov.). Het bouwen eener dubbele woning aan den 2den Emmaweg te Hengelo.

De architecten Van der Goot en Kruisweg, n.m. 3 u, in het koffiehuis van J. W. van Wezel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 2 Febr. v.m. 10 u.

Maastricht. Het verbeteren van de buitenmanege bij de kazerne der marechaussee te Maastricht. onder het beheer der genie te Nijmegen. Ram. f 1800.

De genie, n.m. 2 u., op het bureel v. d. hoofdopz. van fortificatiën alw. bilj. in te leveren tot 1 Febr., n.m 3 u. Bestekken en gezegelde inschrijvingsformulieren zijn voorw. verbrijgb. bij den hoofdopzichter van fortificatiën te Maastricht. Bestek ter lez. in het koffiehuis „du Casque". op het Vrijthof te Maastricht. Inl. kunnen worden verkregen bij den besteder en bij voorn. hoofdopzichter.

Noordlaren. Het bouwen van een nieuw woonhuis, met al het daartoe benoodigde.

De heer J. O. Hoenderken. Bestek en teek. liggen ter inz. bij E. Brants, logementhouder te Noordlaren.

Stucadoorwerk, behang- glas- en verfwerk zal ieder afzonderlijk worden aanbesteed, de bilj. moeten op 2 Febr. vóór 12 u. ten huize van Brants worden ingeleverd. Teek. en bestek verkrijgb. à f 1 50 waar ook inlicht. worden gegeven bij J. C. Hamminga, bouwk. te Midlaren.

Oude-Pekela. Het amoveeren eener oude en het bouwen eener nieuwe winkelbehuizinge en smederij met bijlevering van materialen.

De heer G. Kraling 's av. 6 u. in hotel „Fijen" alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad. 70 ct. verkrijgb. bij den aannemer J. Kuiper, alsmede inlicht. Aanw. 2 Febr. v.m. 9 u.

Sauwert. Het bouwen van een burgerbehuizing op een nieuw terrein te Sauwert, met bijlevering van materialen, enz.

De heer T. Dijksterhuis, n.m. 4 u., in het café van G. v. Zijl, alwaar bestek en teek. ter inzage liggen Aanw. 2 Febr. n.m. 3 u.

Stroobos (Fr.). Het afbreken van het nog bestaande gedeelte der afgebrande behuizing en het bouwen van een burgerwoonhuis aldaar.

De opz. J. J. v. d. Veen, te Augustinusga, n.m. 4 u., in het café Hoekstra te Stroobos, alw. de teek. ter inz. liggen. Bestekken à f 0,50 te bekomen bij den heer F. de Vries, te Stroobos. Aanw. 2 Febr., n.m. 2 u.

Strijen. Het weder opbouwen van een woonhuis met schuur op het terrein, gelegen aan den Schuringschen dijk onder genoemde gemeente.

De heer Arie Groeneweg, n.m. 2½ u., in de herberg A. Kooij. Bestek en teek. liggen ter inz. in gen. herberg en in die van Jb. v. d. Berg te Numansdorp. Aanw. in loco op 2 Febr. des v.m. 10 u. door den architect T. Lammers te Strijen bij wien tevens de vereischte inl. te bekomen zijn.

DONDERDAG 3 FEBRUARI.

Bellingwolde. Het amoveeren der vaste brug over het Veendiep in den weg Bellingwolde-Vriescheloo en het daar bouwen van een nieuwe draaibrug met ijzer. bovenbouw, met bijlev. van materialen.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. ter secr. alw. bestekken ad. 50 ct. verkrijgb. zijn, alsmede bij architect H. Dik te Winschoten. Aanw. gedaan.

Sneek. Het bouwen van 16 woningen aan de Zomerrak.

De architect H. A. Buursma bij wien bestek en teek. à f 1 verkrijgb. zijn. Aanw. 1 Febr. v.m. 10 u.

Stadskanaal. *a.* Het bouwen van eene boerenbehuizinge. te Valthermond, met al het daartoe benoodigde. *b.* Al de daarbij behoorende glas- en verfwerken.

De heer A. Groen, n. m. 4 u. in het café „Harmonie", alw. de teek. ter inz. ligt. Bestekken enz. te bekomen à 50 ct. bij A. S. Smith. A. Zuiderweg te Stadskanaal, gem. Wildervank, en bij de Wed. Schot. nabij de ijzeren klap te Musselkanaal. Inl. geeft K. Fruitema te Oudepekela.

Sexbierum. Het bouwen van een woonhuis.

Het bestuur van de zuivelfabriek. Bestek à 50 ct. verkr. bij den architect A. Lettinga Azn. te Pietersbierum. Teek. ligt ter inz. bij IJ. v. d. Wal te Sexbierum. Aanw. 1 Febr. v.m. 11 u.

VRIJDAG 4 FEBRUARI.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met bovenkwartier op een perceel gelegen nabij het station der Z. N. Stoomtram-Mij. te Breda.

De architecten P. A. Oomes en L. v/d. Pas, 's av. 7 u., in het café van J. Jansen, Haagdijk, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 31 Jan., v.m. 2 u

Goes. Het bouwen van veestallingen en verdere werken op de hofstede „Monplaisir", te Wolfertsdijk.

De heer A. Hombach, te Hulst, v.m 11½ u., op het slot „Ostende". te Goes. Bestek ad f 1 verkrijgb. bij Kleeuwens en Zoon, te Goes. Bestek en teek. liggen op „Ostende" ter inzage alw. bilj. in te leveren voor 4 Febr. Aanw. 31 Jan., n.m. 2 u.

Oude-Pekela. Het bouwen eener behuizing. waarin slachterij en vleeschhal, op een vrij terrein aan den Visschersdijk, voor den heer J. W. Schmidt.

De architect K. de Grooth. n.m. 5 u. in hôtel „Dommering" alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad. 25 ct. verkr. bij gen. architect. Aanw. 1 Febr. v.m. 11 u.

Venlo. Het bouwen van een woonhuis met achtergebouw, enz. met gedeeltelijk bijlevering van materialen op een open perc. gelegen langs den Tegelschen weg, voor L. Tinmermans.

De architect H. Seelen, bij wien bestek en teek. ter inz. liggen en met inlicht. verkr. zijn. Aanw. 4 Febr. v.m. 10 u.

MAANDAG 7 FEBRUARI.

's-Gravenhage. Het onderhouden van en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der Polytechnische school te Delft, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 December 1898. Ram. f 17600.

Het provinc. bestuur, v.m. 11½ u. Het bestek ligt ter lezing aan het gebouw van het Minist. van Binnenl. Zaken, aan dat van het provinc. bestuur te 's-Hage, en is te bekomen bij den boekh. M. Nijhoff, te 's-Hage. Inlicht. te bekomen bij den Rijksbouwkundige en bij den hoofdopzichter der Universiteitsgebouwen K. de Boer Hzn. te Leiden. Aanw. 31 Jan., v.m. 11 u.

Woensel. Het bouwen van 4 nette burgerwoonhuizen en bijgebouwen. met bijlevering van alle bouwmaterialen.

De heer Th. van Haspert-Peters, 's av. 7 u, bij A. v. Himbergen. waar bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. te bekomen bij A. Boogaarts, bouwk. te Woensel. Aanw. 7 Febr., n.m. 4 u.

DINSDAG 8 FEBRUARI.

Oosterwolde. *a.* Het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Nijebercoop en het maken der meubelen voor die school in een perc. *b.* Verbouw der school te Oldebercoop, het maken van meubelen en het bouwen van een schuurtje bij de onderwijzerswoning in één perceel.

Het gemeentebestuur van Oostellingwerf. 's midd. 12 u. Bestekken ter inzage en ad, f 1 verkrijgb. Bilj. voor elk perc. afzonderlijk in te leveren. Aanw. 4 Febr. v.m. 10 u., aanvangende te Oldebercoop.

Rotterdam. Het bouwen van eene bewaarschool aan den Paralelweg.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inzage op de secretarie en in het timmerhuis en à f 1 te bekomen bij de firma Wed. P. v. Waesberge en *Zn.* Inl. te bekomen aan het timmerhuis. Aanw. 4 Febr., v.m. 11 u.

DONDERDAG 10 FEBRUARI.

Haarlem. Het verbouwen, vergrooten, overdekken en voltooien van tien groepen van kelders voor de bewegingswerktuigen der groote schutsluis te IJmuiden, behoorende tot de uitvoering der sluis- en havenwerken. Raming f 100.000.

Het prov. bestuur v.m. 11 u.

Het bestek. no. 32, ligt ter lezing aan het gebouw van het min. van W.. H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Gravenhage. Inlicht. te bekomen bij den hoofdingenieur te Haarlem, bij den ingenieur du Croix te Amsterdam (2de Constantijn Huygensstraat no. 46) en bij den ingenieur van Hooff te IJmuiden.

Aanw. 3 Eebr. v.m. 11 u.

MAANDAG 14 FEBRUARI.

's-Hertogenbosch. De bouw van 19 arbeiderswoningen met bijkomende werken op een terrein, gelegen op den hoek van het kanaal en de Gervenstraat aldaar.

De diakenen der Herv. gemeente, n.m. 2 u., in het Oudeliedenhuis. Bestek met 3 teek. tegen f 2.50 verkrijgb. aan bovengen. gesticht. Aanw. op het terrein 7 Febr., v.m. 10 u.

St. Anna-Parochie. 1. Het bouwen van een schoolgebouw en onderwijzerswoning te Oudbildtzijl. 2 Het maken en leveren van de meubels in de te bouwen school te Oudebildtzijl.

Het gemeentebestuur van Het Bildt. n.m. 3 u. Bestek en teek. liggen ter inz. ter secretarie der gemeente. alw. tevens ex. verkrijgb. zijn van het eerste perceel voor f 0,75 en van het andere voor f 0,30 per stel. Aanw. 8 Febr., 's midd. 12 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

14 JANUARI.

Langezwaag (Fr.). Het bouwen van een stelphuizinge, te 't Meer bij de Veensluis. Door den heer W. D. Kornelis, in de Wijngaarden onder Langezwaag.

Laagste inschrijver H. de Roos. Oldeboorn, f 6262, gegund.

15 JANUARI.

Deil. Het sloopen van een woonhuis en het bouwen van een heerenhuis ter oppervlakte van 250 M². met sousterrain met bijlevering van alle materialen, loonen enz. Door den heer G. J. van Everdingen.

Laagste inschrijver Th. H. Janssen, Rumpt, f 14833.

17 JANUARI.

Cuyk. De restauratie der dokterswoning. Door de diaconie der Herv. gemeente.

Laagste inschrijvers G. v. d. Berg en J. Haasen. Cuijk. f 1165,46, gegund.

Haarsteeg. Het verf- en loodgieterswerk voor het nieuw te bouwen huis van den heer F. van Wagenberg.

Verfwerk. Laagste inschrijver N. v. d. Noort, Nieuwkuik, f 134,30*.

Loodgieterswerk, Laagste inschrijver J. Snijders, Nieuwkuik, f 129*. *Gegund.

Vlaardingen. De bouw van een diaconiehuis. Door de diaconie der Ned. Herv. Gemeente van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht.

Laagste inschrijver H. M. de Lange, f 26929. Gunning aangehouden.

Vlaardingen. Het glas- en verfwerk van het diaconiehuis in 2 perc. Door de diaconie der Ned. Herv. gemeente van Vlaardingen en Vlaardinger-Ambacht.

Laagste inschrijver Joh. v. d. Berg Jz., f 467,99. Gunning aangehouden.

18 JANUARI.

Bokhoven. Het bouwen van een burgerhuis. Door den bouwk. H. Dekkers.

Laagste inschrijver A. Dikmans. Amerzoden, f 2975. Nog niet gegund.

De Steeg (Geld.). Het gedeeltelijk afbreken en weder opbouwen van het pension „Rhederdal" te de Steeg. Door den architect W. Honing te Velp.

Laagste inschrijver M. Jolink, Velp, f 4660, gegund.

Groningen. Het bouwen van eene bakkerij en het vertimmeren van eene behuizing, aan de Kolfstraat te Groningen, get. lett. V. no. 114, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den architect IJ. v. d. Veen.

Laagste inschrijver K. v. Dellen, f 1265, geg.

19 JANUARI.

Dragten. Het vernieuwen der openb. lagere school te Dragtster Compagnie, met eenige verbeteringen aan de onderwijzerswoning. Door het gemeentebestuur van Smallingerland.

Laagste inschrijver K. A. v. d. Veen, Dragten, f 12820, gegund.

Gorinchem. Het bouwen van 2 arbeiderswoningen op de perceelen Kad. Sectie A no. 2264 en 2265. Door den bouwk. J. van Embden.

Laagste inschrijver en gegund als volgt: W. F. Lintjes en Co., Gorinchem, grond- en metselwerk f 1199,50; J. C. Coenraads, Hardinxveld, timmer-, ijzer- en loodgieterswerk f 718; A. C. Breugelmans, Gorinchem. verfwerk, f 58.

Loppersum. Het amoveeren van een schuurtje en het daarvoor in de plaats bouwen van twee woningen, aan het Middenpad te Loppersum. Door den heer N. Cohen.

Laagste inschrijver J. Lutmers. 't Zandt, f 865, gegund.

Nijmegen. Het afbreken en opbouwen van een winkelhuis aan de Burchtsraat no. 1. Door den bouwk. W. J. Maurits.

Laagste inschrijver J. C. Kropman, f 4100, gegund.

Winterswijk. Het bouwen van een badhuis op een terrein aan de Gangen, nabij de Spoorstraat. Door het bestuur der Winterswijksche badinrichting.

Laagste inschrijver C. ter Haar, f 2490, gegund.

Wieringen. Het bouwen van een huis voor den heer P. P. Kooij.

Laagste inschrijver G. Pot, f 1078, gegund.

20 JANUARI.

Apeldoorn. Het bouwen van een muziektent in het Oranjepark. Door den architect G. de Zeeuw.

Laagste inschrijver Plan A en B., H. Kamphuis, f 1353* en f 1622. *Gegund.

Bathem. Het timmer-, metsel- en dekkerswerk van een boerenwoonhuis met bijlev. van materialen. Door den heer D. Stegink. Alleen voor timmmer- en metselwerk.

Laagste inschrijver A. Koopman, f 1379.

Dekkerswerk. Laagste insch. H. Schutte, Gorssel, f 265.

Daar de besteding boven de raming is geloopen is zij niet gegund en zal er, na wijziging in 't bestek en teekening, waarschijnlijk herbesteding plaats hebben.

Colmschate. Het bouwen van een oppasserswoning voor Jhr. Sandberg van den Bannink.

Laagste inschrijver E. J. Klosters. Colmschate, f 1762, gegund.

Hoogezand. Het doen van eenige verbouwingen aan een behuizing aan de Noorderstraat. Door den heer A. Hooites Meursing.

Laagste inschrijver B. N. Beenker, Sappemeer, f 1145. Gunning aangehouden.

Haskerhorne. Eenige vernieuwingen en herstellingen aan de kerk aldaar. Door de kerkvoogden der Herv. gemeente.

Laagste inschrijver S. v. d. Schaaf, Oudehaske, f 74, gegund.

Oosterbeek. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan den Wilhelminaweg te Oosterbeek. Door den architect A. M. van Steenis.

Laagste inschrijver W. Degen, f 3340, geg.

Opeinde. Het bouwen van een woonhuis. Door den heer B. S. v/d. Burg.

Gegund aan J. Duursma, Opeinde, voor de begrooting, f 800.

Papendrecht. Het bouwen van een woonhuis met schuur enz. Door den bouwk. H. v. d. Esch Bzn.

Laagste inschrijver H. van Dalen, Papendrecht, f 6800. Niet gegund.

Zeist. Het bouwen van een woon- en winkelhuis voor rekening van den heer A. J. Wijnands, aldaar.

Laagste inschrijver A. v. Krimpen, f 6959. gegund.

21 JANUARI.

Amsterdam. Het amoveeren der perceelen Rembrandtplein no. 17—19 en 21, Balk in 't Oogsteeg no. 8 en 10 en een vroeger genummerd perceel no. 4. Door den architect, G. v. Arkel.

Laagste inschrijvers A. en B. Slier, f 1787,97.

Enschedé. Het bouwen van 6 woningen in 3 blokken, op een terrein gelegen aan de Minkmaatsteeg. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver G. J. Wagelaar, f 9040. Volgens bestek beraad.

Enschedé (Onderh.). Het schilderwerk van 4 woningen (nieuwe gebouwen), voor den heer E. Teutelink.

Laagste inschrijver H. Vije, f 94, gegund.

Purmerend. Het vergrooten eener winkel, het bouwen eener kamer. keuken, bergplaats met bekappingen en bijkomende werken. Door den architect H. P. van den Aardweg.

Laagste inschrijver P. T. Brinkman f 2345, gegund.

Roosendaal (N.-Br.). 1°. Het verfwerk aan de school voor k. l. o. in de Burgerhoutschestraat; en 2°. Het maken van nieuwe deuren aan het brandspuithuis te Roosendaal. Door het gemeentebestuur.

1e. Laagste inschrijver J. van Aalst, f 269, gegund

2e. Laagste inschrijver L. Suijkerbuijk, f 111,11, gegund.

Sappemeer. Het verbouwen van eene verdieping op eene looierij. Door den heer H. Smits.

Laagste inschrijver H. Waslander, Noordbroek, f 640, gegund.

Scheemda. Het doen van onderhoudswerken ten behoeve der Ned. Herv. gemeente te Eexta.

Timmerwerwerk. Laagste inschrijver P. Gunster, f 313.

Verfwerken. Laagste inschrijver H. Müller, f 150*. *Gegund.

Zandvoort. Het bouwen van een villa aan den boulevard te Zandvoort. Door den architect W. F. Doeglas te Haarlem.

Laagste inschrijver F. J. Kroes, Haarle , f 15179.

Zandvoort (Onderh.). Het verbouwen van „Ons Huis", lokaal voor Christ. Belangen enz. Door den architect W. F. Doeglas te Haarlem.

Ingekomen 7 biljetten. Hoogste inschrijver, J. Koper, Zandvoort, f 1200; laagste M. Koning en J. Water, idem, f 692, gegund.

Zwolle. Het verrichten der verf- en behangerswerken der in aanbouw zijnde woning van mevr. de Wed. A. Loos, bij de Vechtbrug. Door den architect D. De Herder.

Laagste inschrijver J. Hollander, f 569.

22 JANUARI.

Bolsward. Het bouwen van een woonhuis te Bolsward, aan de Beurtmanskade. Door den architect H. Vrijburg.

Laagste inschrijver F. R. Feenstra, f 2673. Gunning aangehouden.

Dordrecht. Het bouwen van een winkelhuis met werkplaatsen en 2 bovenwoningen, op een terrein aan de Vischstraat no. 13 en 15, alhier. Door de firma Morks en Geuze.

Laagste inschrijver H. P. Slecht, f 20290.

Oosterwolde. Het bouwen van een huizinge. Door mej. de Wed. H. Zwart.

Laagste inschrijver R. Veldman, Lippenhuizen. f 895, gegund.

Schore. Het bouwen van een dubbele arbeiderswoning. Door den heer Johs. Gierum Chz., landbouwer.

Laagste inschrijver J. M. Lammerée, Hansweert, f 1229, gegund.

Sliedrecht. Het bouwen van 2 directiekeeten te samen ruim 200 M². ten behoeve der werken aan den Maasmond nabij Capelle. Door den architect J. H. B. Veenenbosch.

Perc. 1. Laagste inschrijver N. W. Stal. Drimmelen, f 4739.

Perc. 2. Laagste inschrijver N. W. Stal, Drimmelen, f 4799.

Massa. Laagste inschrijver P. H. den Dunnen, Drimmelen, f 8779.

Smilde. Het vernieuwen van de draaibrug liggende over den mond van de Grietmanswijk. Door het bestuur van het Waterschap „De Zeven Blokken".

Laagste inschrijver H. Vissinga, f 767, geg.

24 JANUARI.

Arnhem. Het maken van vernieuwingen aan het perc. 89, Steenstraat. Door den architect A. R. Freem.

Laagste inschrijver G. J. Reinders, f 1686.

Bergen (Limb.). Het maken van een nieuw gebouw met aanhoorigheden voor school, verdeeld in vier lokalen, met bijlevering van alle benoodigde materialen. Ram. f 8688. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschr. J. Ponjé, Aijen, f 8638, geg.

Doetinchem. Het bouwen van een woonhuis. Door den architect H. Sagleven.

Laagste inschrijver G. J. v. Ree, Doetinchem, f 2362.

Drachten. Het vergrooten der bestaande school met 2 lokalen, met aanverwante werken, bijlevering van materialen, enz. door het bestuur der Chr. Nat. school.

Friesche steen. Laagste inschrijver G. Kielstra 2690.

Waalsteen. Laagste inschrijver S. Kielstra 2791.

Groningen. Het maken eener bovenverdieping en verdere verbouwingen aan de benedenwoning van een perceel in de Noorderstationsstraat, get. lett. W, No. 116, met bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen, transporten, arbeidsloonen enz. Door den heer H. De Vries.

Laagste inschrijver G. Huizenga, f 2664, gegund.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee woonhuizen, op een terrein aan den Wolter ten Catestraat te Hengelo, voor S. Lefers. Door den architect W. Elzinga.

Laagste inschrijver F. Kleerebezem, f 4643, gegund.

Neede. Het bouwen van een woonhuis. Door den architect T. Broekhuijzen.

Laagste inschrijver B. H. Blankvoort, Eibergen, f 1794. gegund.

Smilde. Het af breken en weder opbouwen van eene behuizing met schuur (werkloon). Door den heer H. Hoving.

Laagste inschrijver J. Brands, f 647.

25 JANUARI.

Deventer. Het verbouwen van een woonen winkelhuis aan de Menstr. no. 5. Door den heer H. J. Nijbroek.

Laagste inschrijver W. Schulkes, f 1141.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een huis met verdieping op een perceel aan de Havenstraat. Door den architect H. Lamers.

Laagste inschrijver B. P. Hartman, f 5344.

Rotterdam (Onderh.). Het bouwen eener nieuwe R.-K. kerk voor het R.-K. kerkbestuur van O. L. Vr. v. d. H. Rozenkrans onder beheer van de architecten Gebr. Magry en Snickers.

Laagste inschrijv. C. P. W. Dessing, Gouda, gegund.

26 JANUARI.

's-Gravenhage. Het bouwen van een heerenhuis met annexe werken op een gedeelte terrein, behoorende tot de exploitatie der Algemeene 's-Gravenhaagsche Bouwgrond Maatschappij, gelegen aan de Verlengde 1e v. d. Boschstraat te 's-Gravenhage. Door den architect W. B. v. Liefland.

Laagste inschrijver A. M. Beusekom, f 22900.

Heemstede. Het bouwen van een woonhuis met bergplaats aan de Postlaan te Heemstede. Door architect W. F. Doeglas te Haarlem.

Laagste inschrijvers S. P. en P. F. Adriaanse, f 3195.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

5 FEBRUARI 1898. 18e JAARGANG. No. 6.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Eene wandeling langs den ring te Weenen, voordracht gehouden in de afdeeling 's Gravenhage, 15 October 1897, door den heer F. J. Bremmer Hz. (vervolg en slot van blz. 33). — De klokkengieter Jak(c)obi. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij vergadert Maandag 7 Februari a. s., te Amsterdam.

EENE WANDELING LANGS DEN RING TE WEENEN.

Voordracht gehouden in de Afdeeling 's-Gravenhage, 15 October 1897, door den heer F. J. Bremmer Hzn.

(Vervolg en slot van Bladz. 33.)

Reeds in 1863 werd door prof. v. Eitelberger gewezen op het groote gewicht aan het bezit van zulk een museum verbonden, en door de krachtige hulp van aartshertog Reinier benevens van de machtigste factoren in Oostenrijk, keizer, adel en geestelijkheid, weldra tot de oprichting daarvan besloten. Voorloopig gehuisvest in het Keizerlijke Balhuis, waaraan in 1867 een kunstnijverheidsschool werd verbonden, verkreeg in den herfst van het daaropvolgende jaar v. Ferstel de keizerlijke opdracht een museumgebouw te stichten op een terrein aan den Stubenring, dat aan de volgende eischen zou voldoen. Het moest bevatten een serie ruime en goed verlichte tentoonstellingszalen, een zaal voor publieke voordrachten, een groote bibliotheek met lees- en teekenzaal, een lokaal voor afgietsels en een photografisch atelier. Verder de noodige dienstwoningen, magazijnen enz. Ten dienste der kunstnijverheidsschool moest gerekend worden op een voorbereidingscursus en vier vakscholen, benevens de noodige ateliers en dienstwoningen.

Het museum bestaat uit een middenbouw met twee aansluitende symmetrische vleugels en twee hoekgebouwen; de lengte aan den Ring bedraagt 96,4 Meter.

Hoek- en middenbouw bevatten behalve het souterrein, de beganegrond en twee verdiepingen; de vleugels hetzelfde en éene verdieping. De beganegrond is de hoofdverdieping; hierin zijn alle tentoonstellingsruimten bijeengebracht; de middenzalen zijn voorzien van bovenlicht, de overige van zijlicht. De middenbouw wordt bijna geheel ingenomen door de monumentale hal en het trappenhuis; deze hal, als arcadenhof behandeld, geeft door een omgaande gaanderij toegang tot de bovenlokalen. Soliditeit en brandvrije uitvoering stonden op den voorgrond, zoodat alle tentoonstellingsruimten zijn overwelfd en door ijzeren deuren van den arcadenhof afgesloten; ook de vensterkozijnen zijn met ijzer beslagen.

De facaden hebben in den beganegrond groote rondbogen, waarboven in de verdiepingen gekoppelde kleine rondboogvensters door kroonlijsten horizontaal afgedekt, de detailleering is tamelijk eenvoudig, de versiering bepaalt zich bij eene ruime toepassing van sgraffito, bij de friezen nog verlevendigd door majolica-medaljons met portretten van beroemde kunstenaars op het gebied der kunstnijverheid. Lijstwerken, banden en ramen zijn bij het museum van gehouwen steen, bij de kunst- nijverheidsschool van terra-cotta; de verbindingsgang tusschen beide gebouwen is versierd met het kolossale mozaïekbeeld van Pallas-Athene van Laufberger.

Bij het ontwerp is v. Ferstel voornamelijk geïnspireerd door de voorbeelden der Italiaansche Renaissance van de 15e en 16e eeuw; ook haar techniek heeft hij getracht na te volgen. In de versiering is hem dit, dank zij de hulp van Laufberger, uitstekend gelukt; niet alzoo in de verhoudingen, die gedrongen en zwaar zijn, wat men ook waarneemt bij de universiteit, en de laatste periode van v. Ferstel kenmerkt. Inwendig bij den arcadenhof en het trappenhuis is de indruk oneindig gunstiger; de vrijstaande zuilen van Mauthhausener graniet en het overige als, kapiteelen, basementen, balusters en leuningen van rood Salzburger-marmer — terwijl de wanden met stucco-lustro bekleed zijn, — geven aan het geheel een rijk effect, nog verhoogd door het schilderwerk der zoldering en de toepassing van goud. Ook het trappenhuis en de bovenlichtzalen zijn met fresco-schilderwerk versierd. Dat aan het inwendige geen kosten gespaard zijn, blijkt wel uit het

belangrijk bedrag van fl 120,000 daaraan besteed. De geheele bouwsom beliep fl 770,000; ze werd bestreden door den Staat.

De in de nabijheid van den Stubenring gelegen Franz Joseph kazerne, met exerceerterrein, heeft de voltooiing van dit laatste gedeelte van den Ring lang tegen gehouden; in den laatsten tijd is eerst door den keizer de vergunning verleend de kazerne te verplaatsen en de vrijkomende terreinen in overeenstemming te brengen met het overige gedeelte van den Ring. Veel verbetering zal dit zeker opleveren, en misschien de gelegenheid doen ontstaan voor den bouw van een nieuw post- en telegraafkantoor, waaraan Weenen groote behoefte heeft. Tevens zal daarmede de gordel voltooid zijn, die om de oude stad door den Ring en de Franz Joseph-Quai getrokken is en die ik getracht heb in deze regelen u voor den geest te brengen.

Alvorens echter afscheid van u te nemen, wensch ik nog iets mede te deelen omtrent de Weener huurwoningen, zoogenaamde Höfe- of Zinspaläste. Vele dezer paleizen zijn we op onzen tocht voorbijgegaan, waaronder verscheidene van groote architectonische beteekenis.

Het valt niet te ontkennen, dat de invoering van den groepenbouw, of samenkoppeling van een geheel bouwblok tot één gebouw, juist het karakter gevormd heeft van het nieuwe Weenen, en dit daaraan zijn schitterend en prachtvol uiterlijk heeft verleend. Streng opgevat, is het natuurlijk schijnarchitectuur die, onder een geheel op effect berekend uiterlijk, het innerlijk doel verbergt. Wie zal echter een afkeurend oordeel uitspreken als men zich de vraag stelt, of eene strenge oplossing bij den bouw eener woonkazerne mogelijk is. Eerder zal men de verdiensten der Weener architecten prijzen, die op zoo gelukkige wijze de middelen, welke de groepenbouw hen gaf, hebben benut en met groote voorliefde toegepast. De praktische voordeelen moet men daarbij ook niet uit het oog verliezen. Bij eene symmetrische planverdeeling vereenigen zich toch de binnenplaatsen tot groote ruimten, die op zelfstandig bebouwde terreinen van die afmeting niet bereikbaar zijn. De kamers en gangen, aan deze binnenplaatsen uitkomende, verkrijgen daardoor beter licht en lucht, en bovendien wordt de meest voordeelige benutting van het bouwterrein verkregen, iets wat bij eene geldbelegging in huizen zwaar weegt.

De toestand der oude Weener woningen was uit een hygiënisch oogpunt allertreurigst. Groote opeenhooping van meer of minder kleine woningen in een gebouw, met slechts éénen toegang en één enkele trap, kleine slecht geventileerde binnenplaatsen, waarvan de achterkamers spaarzaam lucht en licht ontvingen, en sommige tweedehands licht van portalen kregen, — slecht geplaatste en gebrekkig ingerichte privaten die het geheele huis verpesten; dit is de afschrikwekkende beschrijving der speculatie-huizen die in het oude Weenen volgens een vast patroon gebouwd werden, en helaas nog niet tot de geschiedenis behooren. Hen die het bedenkelijk voorrecht hadden met dit gedeelte van Weenen kennis te maken, wordt de groote voorliefde begrijpelijk van de Weener bevolking voor het koffiehuisleven dat er welig bloeit.

Eerst sedert de architecten bij den privaatbouw te hulp zijn geroepen, en voornamelijk door de oprichting der bouwmaatschappijen, is de toestand veel verbeterd; de in 1869 gestichte Allgemeine Oesterreichische Baugesellschaft behoort daarbij in de eerste plaats genoemd te worden. Bijzondere nadruk werd gelegd op de inrichting en artistieke behandeling der vestibules en trappenhuizen. De trappen zijn naar het voorschrift der bouwverordening geheel van steen; de breedte is aanzienlijk en de verhouding van op- en aantrede goed geregeld. Minder verdedigbaar is het dikwijls ontbreken eener diensttrap, zoodat het geheele huiselijk verkeer, ook dat van de keuken, zich in het prachtige trappenhuis beweegt.

De beganegrond is bij de meeste huurpaleizen, zooals in de andere wereldsteden, ingericht voor winkels, restauraties, cafés enz. In afwijking van de gewoonte is het aan de Weener architecten gelukt, de groote liefde voor ruime uitstalkasten te beteugelen, zoodat het assensysteem der bovenverdiepingen in den regel is gevolgd en de onderbouw niet uit dunne ijzeren kolommen, maar uit massieve steenen pijlers bestaat. IJzeren steunpunten zijn van binnen meer toegepast ter bevordering van het perspectievisch effect van langgestrekte ruimten. Bij de winkels behooren gewoonlijk bergplaatsen in het souterrein, benevens insteekverdiepingen, die allen door trappen en liften met elkaar in verbinding staan. Het toezicht over het perceel wordt uitgeoefend door een huismeester of portier, die zeer bescheiden is gehuisvest, dicht bij de vestibule. De verdeeling der woningen in de verdiepingen is natuurlijk zeer verschillend; men heeft er van vier, behalve de gebruikelijke voorkamer, als ook van acht en negen vertrekken. De afmetingen der voorkamers bewegen zich tusschen 4 en 5 M. en zelfs tot 8 en 9 M.; die der vensterassen van 3.25 tot 5 M. De verdiepingshoogten bedragen voor den beganegrond ± 6 M., insteek ± 4.40 M., 1e verdieping ± 5.— M., 2e verdieping ± 4.50 M., 3e verdieping ± 4 M., dakruimte ± 6 M. Opvallend is, dat bij de meeste indeelingen, de dienst-, in verhouding tot de woonruimten zoowel in afmeting als in verlichting zoo stiefmoederlijk zijn bedeeld; vele onzer huismoeders zouden zich met eene dergelijke inrichting niet tevreden stellen. Ook zou de plaatsing van het privaat onder de provisiekamer, zooals soms voorkomt, terecht aanstoot geven. Bespeurt men bij de inwendige indeeling groote overeenkomst, niet minder bestaat deze bij de gevel-architectuur, hoe verschillend de richting in stijl moge zijn door de ontwerpers gevolgd. Bij allen vindt men een zelfde streven tot het verkrijgen van een groot massa-effekt, toepassing van groote verhoudingen, verdeeling en groepeering door risaliten en bekroningen, verlevendigd door voorspringende zuilen en balkons, voorts eene Weenen kenmerkende krachtige behandeling der details, die trots het gebruik van surrogaten de traditiën van het echte materiaal niet verloochent.

Drie verschillende richtingen zijn bijzonder bij de gevelvorming aan te wijzen. Vooreerst de strenge meer Grieksche opvatting, van welke school Hansen en Tiets de voornaamste aanvoerders zijn; dan de naar de schoonste voorbeelden der Romeinsche renaissance ontworpen bouwwerken van Romans en Schwendenwein, waarbij zich Ferstel en hunne wederzijdsche leerlingen aansluiten; ten laatste de door leerlingen van v. d. Nüll en Hasenauer voortgebrachte bouwwerken in barokstijl, of geïnspireerd naar Fransche voorbeelden. Behalve deze heeft Franz v. Neumann in de beide bouwgroepen achter het Raadhuis, de zoogenaamde Arcadenhäuser, getracht de Duitsche renaissance ingang te doen vinden, vereenigd met Italiaansche renaissance motieven, waarbij hij bewezen heeft, dat ook deze stijl bij het ontwerp der Weener huurkazernes goede diensten kan bewijzen. In zeer gelukkige harmonie sluiten beide bouwblokken zich aan bij het nabij gelegen Raadhuis, in den geest als de Galleria Vittorio Emmanuele te Milaan, aan het Domplein.

Onze wandeling is ten einde en daarmede onze beschouwingen over een voornaam gedeelte der Weener

architectuur. Dat we veel over het hoofd hebben gezien, dit spreekt van zelf bij den overvloedigen voorraad die werd aangeboden.

Groot en plotseling is de architectonische ontwikkeling van Weenen geweest; grooter nog kan de toekomst zijn. Een tweede Ringstrasse ligt toch in het verschiet, nu ook besloten is de Liniën-Graben te verwijderen en plannen beraamd worden om het onbeteekenend stroompje de Wien te dempen en dit te benutten voor ceintuurbaan door de stad. Eigenlijk bestaat deze reeds in den vorm der Gürtelstrasse; het lijdt echter geen twijfel of de verbetering van het verkeer zal deze straat in waarde doen stijgen, en het terrein der werkzaamheid van de Weener architecten vergrooten. Dat deze werkzaamheid de hoofdstad ten goede moge komen, is zeker de wensch van ieder, die het voorrecht had met hare schoonheden kennis te maken, en ook, dat de geest, die de kunstenaars en hunne lastgevers heeft bezield, blijve toenemen, ten bate van hen zelf en van het algemeen.

DE KLOKKENGIETER JAK(C)OBI.

In N⁰. 3 van „Christiaan Huygens, vakblad voor uurwerkmakers", verschenen 15 Januari 1898, wordt melding gemaakt van een klokkenspel dat kort geleden te Genshagen bij Teltow werd gevonden in een krocht onder de kerk. In een der grootste van de 27 aanwezige klokken waren de naam „Jakobi" en de jaartallen 1705—1708 gegraveerd. Het vakblad zegt: „Deze Jakobi was een Nederlandsch klokkengieter, die ook het klokkenspel van de Parochiekerk te Berlijn geleverd heeft, vandaar de overeenstemming. Opmerkelijk is, dat omtrent dezen Jakobi niets wordt gemeld door den heer A. W. Weissman in zijn opstel over Klokken en Klokkenspelen, in „De Opmerker", jaargang 1897."

„De Opmerker" van 29 Januari j. l. meldt, dat den heer Weissman geen klokkengieter van dien naam bekend is. Hij twijfelde, of de naam wel juist was gelezen, daar Jakobi een in Nederland niet voorkomende vorm is. De Nederlandsche gieters hadden steeds de gewoonte hunne letters in hoog relief op de klokken te doen uitkomen. Dat te Genshagen het opschrift „in de klok gegraveerd is," doet veronderstellen, dat het niet van den gieter afkomstig, doch later aangebracht moet zijn.

Deze laatste veronderstelling is onjuist. In het Duitsche werk van Nicolai (1786) over de kunstenaars die zich van af de 13eeuw tot bij de verschijning van het boek te Berlijn hebben opgehouden, wordt melding gemaakt van Johann Jacobi, een zeer bekwaam gieter, die in 1664 te Homburg vor der Höhe geboren werd, en ongeveer 1679 het smeden leerde. Hij vertrok als gezel naar Frankrijk, waar hij als smid werkzaam was in de Kon. Gieterij. Daar werd hij opgemerkt door Balthasar Keller, den beroemden opzichter dezer gieterij, die hem om zijn bijzondere geschiktheid in de gieterij werkzaam stelde.

Jacobi kwam omstreeks 1697 naar Berlijn, waarheen hij vermoedelijk beroepen werd. Zijn eerste arbeid was de zuil voor het standbeeld (nog bewaard in het tuighuis) van Frederik III naar Schlüter's model; en daar de toenmalige gieter Martin Hinze de uitvoering van de zuil van het standbeeld van Keurvorst Frederik Willem de Groote niet durfde op zich te nemen, bood Jacobi zich daarvoor aan, en goot ook deze zuil naar het model van Schlüter op uitstekende wijze, in het jaar 1700. In 1703 werd het monument ingewijd. Hij kreeg 80.000 Rhein Thaler voor dit volvoerde werk, en werd na den dood van Hinze benoemd tot inspecteur der Kon. Gieterij. In deze betrekking goot hij vele kanonnen, o. a. de beide groote, door Schlüter met reliefvoorstellingen versierd, Asia en Afrika genoemd, die echter later weder versmolten werden.

In 1705 goot hij de groote klok van den Dom (die gesprongen was).

Hij stierf in 1725.

PRIJSVRAGEN.

Ten vorigen jare werd door den heer J. A. Huizinga te Groningen een prijsvraag uitgeschreven voor een salon-ameublement.

Door de Jury is thans als prijswinner aangewezen de heer Jb. Faber, leeraar te Amsterdam, terwijl de premie is toegekend aan den heer P. Doorn, leeraar te Alkmaar.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling 's-Gravenhage. 21 Januari 1898. *(Vervolg van bladz. 35.)* De vergadering werd vervolgd met de behandeling der vragen door het Bestuur der Maatschappij gesteld, waarvan de 1e luidt: *Hoedanig is uw oordeel over de noodzakelijkheid van oprichting van een Rijks-Proefstation voor Bouwmaterialen?*

Met de voorloopige behandeling hadden zich belast de heeren Knuttel en Stigter, en bij monde van den eerstgenoemde werd hierover een résumé gegeven. De heer K. had dit onderwerp beschouwd van directie-wege en de heer S. van het standpunt van den aannemer, en beide heeren concludeerden tot de wenschelijkheid, ja noodzakelijkheid van oprichting.

Waar toch op de werken proeven moeten genomen worden, daar eischen die vooreerst te veel tijd; dan is men afhankelijk van persoonlijke fouten en onnauwkeurigheden, waardoor de uitslag der beproevingen te weinig waarborgen opleveren, in tegenstelling met een proefstation, waar alles veel juister en onpartijdiger in zijn werk kan en moet gaan. Is er dus reeds dadelijk voor elk proefstation veel aanbevelenswaardigs te zeggen, hoeveel te meer geldt dit niet van een *Rijks-Proefstation*, waar, naast wellicht grootere uitgebreidheid der hulpmiddelen, zeer zeker de onpartijdigheid niet anders dan winnen kan, om niet te spreken van de grootere kracht die in eene uitspraak van Rijkswege is gelegen. De heer S. voegde hier nog aan toe, dat er bij de oprichting ook vooral op gelet moest worden, dat de middelen om tot goede proefneming te *kunnen* geraken, groote aandacht verdienden, als bijv. het aanwijzen van personen, volkomen bevoegd tot het oordeelkundig trekken van monsters, enz. —, alsook: het stellen van vaste normen in de bestekken om daardoor arbitrage mogelijk te maken.

Over deze zaak ontspon zich eenige discussie, waarbij o. a. de heer Philips het wenschelijk achtte, dat, aangezien men toch voor veel meerdere materialen het beproeven moest toepassen, men ook zou kunnen volstaan met de attesten welke door betrouwbare fabrikanten en leveranciers werden verstrekt, komende zulk een attest dan ook van een proefstation; maar op *die* wijze werd dan toch veel tijd gewonnen. De opinie van verschillende leden was echter, dat men daarom toch nà-beproeving alsdan *niet* kon nalaten en middelerwijl wel eens materialen waren gebruikt die, zonder slecht te zijn, toch, door vergissing, eene andere bestemming hadden gehad. De heer Metzelaar haalde hieromtrent aan, dat er eens ergens snelwerkende, in plaats van langzaam bindende cement was geleverd, en uitte de meening, dat, welke attesten ook en van welk Proefstation ook afkomstig, *alléén* die van een Rijks-Proefstation den architect voor zijne verantwoording geheel konden dienen. Waar men dus zelf zijne proeven zoude willen nalaten, daar zou men slechts een attest van Rijkswege in de plaats kunnen stellen. De heer van de Water meende, dat het beproeven van baksteen bijna ondoenlijk was, omdat zoo dikwijls in eene lading verscheidene soorten voor ééne soort doorgaan, waardoor slechts ervaren practici eene dergelijke massa kunnen keuren; waarop door den heer Stigter werd gezegd, dat hij iets dergelijks rekent onder hetgeen waarvoor hij bijzonder de aandacht vroeg bij het tot stand komen van een Rijks-Proefstation, n.l. personen, bevoegd tot het nemen van monsters, dus ook van baksteen.

Als resultaat van deze besprekingen is vast te stellen, dat *de Afdeeling 's Gravenhage het oprichten van een Rijks-Proefstation voor Bouwmaterialen noodzakelijk acht*, en aan het hoofdbestuur zal verzoeken om de noodige stappen te willen doen om de oprichting daarvan te bevorderen.

Vraag II luidt: *„Worden in bestekken voor bouwwerken, in den kring Uwer Afdeeling opgemaakt, bepalingen voorgeschreven betreffende de uitbetaling van werklieden in eene keet op het werk,*

man voor man in afgepast geld? — Zoo ja, wat kan dan worden medegedeeld over de werkkring dier bepaling?" —

De praeadviseurs, de heeren Van Liefland, Lorrie en Van den Elshout, deelden bij monde van den heer Lorrie mede, dat in de meeste bestekken voor particuliere werken, ook in die der Gemeente en eenige van het Rijk, dergelijke bepalingen voorkomen. Omtrent de werking der bepalingen kan niet anders dan geroemd worden, ofschoon er direct aan toegevoegd moet worden, dat alreeds de meeste aannemers op die wijze uitbetaalden vóór het opnemen in bestekken van daartoe strekkende voorschriften. Het is te bejammeren, dat men voor de speculatie-bouwers hieromtrent geene bepalingen kan maken en men daar de treurige gevolgen van het betalen in ploegen ziet, die dan altijd moet plaats hebben in kroegen. Veelal worden de loonen ook betaald aan een ploegbaas, die als onder-aannemer van het grondwerk, timmerwerk, of metselwerk optreedt.

Vooral dezulken zijn er op bedacht om het leeuwen-aandeel van het werkmansloon machtig te worden. Veelal zijn ze tevens kroeghouders en wordt dan ten hunnen huize uitbetaald; verteringen worden gemaakt en crediet geschonken, waarbij de afrekening gemakkelijk is door de schuld van het loon in te houden. Ook weet daardoor de werkgever volstrekt niet of aan de werklieden hun behoorlijke loon wordt toegerekend, omdat hij zich verantwoord acht met uitbetaling der hoeveelheid werk tegen een tarief en zich er verder niet mede bemoeit, zoodat eene nieuwe week dikwijls wordt begonnen met ontevreden menschen, die zich helaas, om zich te verstrooien, gaan bedrinken. Hoeveel hiertegen ook op zichzelf is in te brengen, het geschiedt maar al te veel. Bij aardwerken en stratenmaken heeft ook wel eene betaling in ploegen plaats, doch daar heeft de bestaande gewoonte, voor zoover bekend, niet die klachten opgeleverd, en zou misschien, hoewel altijd gewenscht, juist tegenkanting ontmoeten.

De discussie geopend zijnde, waaraan velen deelnamen, werd algemeen erkend, dat tegen de misbruiken nog geene wettelijke bepalingen bestonden.

Voor rechtgeaarde aannemers, die toch wezenlijk geene controle op hunne betalingen aan hunne werklieden noodig hebben, werd door de heeren Stigter en Lorrie de bepaling stuitend geacht.

Dit werd niet zoo aanstonds beaamd; o.a. getuigden de heeren Metzelaar en Knuttel nooit eenige klachten te hebben vernomen bij de uitvoering der onder hun beheer staande werken. Men was van gevoelen, dat wanneer wettelijke bepalingen zullen blijken gewenscht te *blijven*, de komende *Kamers van Arbeid* daarop wel hunnen invloed zullen doen gelden, hetwelk *niet* kan verwacht worden van de tegenwoordige particuliere arbeidsraden, welke alleen maar in verschillende zaken hun vriendelijk advies kunnen geven en niemand iets voorschrijven. Men was het er ook wel over eens, dat waar het toepassen van de bovengenoemde bepaling, n.l. het betalen onder toezicht van directie-wege, tot contrôle van het *bedrag* der loonen, minder geoorloofd kon heeten, tenzij zulks plaats vinde uitsluitend ten bate der statistiek.

De kunstbeschouwing bestond uit: *Tours et Tourelles historiques de la Belgique*, d'après les aquarelles de Jean Baes, en was aangeboden door den heer Ehnle.

Na een woord van dank aan allen en aan de praeadviseurs van vraag II, alsook voor de kunstbeschouwing, en van aanvaarding, met den heer Stigter, voor den dank hem door den heer Philips gebracht voor het praeadvies over vraag I, sloot de Voorzitter de vergadering.

Afdeeling Utrecht. 1 Februari 1898. Bij den aanvang der vergadering deelde de Voorzitter, de heer I. H. J. Van Lunteren, mede, bericht van den secretaris der Afdeeling te hebben ontvangen, dat hij in de vorige vergadering met algemeene stemmen als bestuurslid en als Voorzitter was herbenoemd. Ofschoon eerst van plan zijnde, zijn functie neêr te leggen, was hij evenwel op aandringen van zijn mede bestuursleden, en blijkens den wensch der leden, op zijn besluit teruggekomen, willende dus weder, onder dankzegging voor het in hem gestelde vertrouwen, zich zijne herbenoeming laten welgevallen.

Met daverend applaus der aanwezigen werd met dit besluit ingestemd.

Na mededeeling van eenige ingekomen stukken, o.a. van een zeer gewaardeerd schrijven van het hoofdbestuur inhoudende de beste wenschen voor den bloei onzer afdeeling, richte de Voorzitter het woord tot den heer Dumont, om hem namens alle leden geluk te wenschen met zijne benoeming tot Architect-Ingenieur der gemeente Zierikzee, ofschoon het betreurende, dat de afdeeling een verdienstelijk lid daardoor mist.

De heer Dumont dankte den Voorzitter en alle leden en wenschte de afdeeling alle goeds toe, er bij voegende, dat hij de aangenaamste herinneringen aan zijn lidmaatschap medenam.

Op de door het hoofdbestuur gestelde vragen was een rapport ingekomen, n.l. op de vragen III en IV, betreffende ventilatie en verwarming van arbeiderswoningen en burgerwoningen; dit rapport, opgemaakt door de heeren de Jong, van Hilten en Dumont, door laatstgenoemde heer voorgelezen, gaf natuurlijk aanleiding tot zeer veel gewichtige besprekingen, waarna ten slotte besloten werd, dit na eenige aanvullingen aan het hoofdbestuur te doen toekomen.

Door den Voorzitter werd ter tafel gebracht, het door onze afdeeling ten geschenke ontvangen rapport van den heer directeur der gemeentewerken over de verbetering der waterverversching van de gemeente Utrecht; nadat daarover eenige beschouwingen en besprekingen hadden plaats gehad en de Voorzitter daaromtrent verschillende inlichtingen had verstrekt, werd besloten dit belangrijk rapport onder de leden ter lezing te doen circuleeren.

Voor de kunstbeschouwing waren door den Voorzitter eenige plaatwerken, enz. mede gebracht. Door het vergevorderde uur kon daarvan slechts een gedeelte worden ingezien en werd het bezichtigen van het overige gedeelte tot de volgende vergadering uitgesteld.

Afdeeling Arnhem. 2 Februari 1898. De Voorzitter opende de vergadering en deelde den leden mede, dat van de Maatschappij was ingekomen een schrijven waarin bij den aanvang van '98 de beste wenschen voor den bloei der Afd. worden uitgesproken.

Hierna had eene levendige gedachtewisseling plaats omtrent het uitschrijven eener prijsvraag voor een diploma der Afdeeling.

Besloten werd tot deze uitschrijving over te gaan. De voornaamste punten van het programma werden vastgesteld, en de heer Freem nam op verzoek van den Voorzitter de redactie op zich.

Aan de orde was verder de bespreking van de vragen III, IV en V, door de Maatschappij gesteld.

De heer Freem betoogde op uitgebreide en zaakrijke wijze de noodzakelijkheid der ventileering, en gaf hieromtrent zeer praktische oplossingen aan de hand.

Na discussie omtrent de door den heer Freem voorgestane ventilatiewijze werden achtereenvolgens vraag IV en V besproken. Het volledige rapport zal aan de Maatschappij worden toegezonden.

De heer v. d. Berg gaf daarna eene kunstbeschouwing van het werk „L'Architecture française Monuments historiques depuis le XIe Siècle jusqu' à nos jours."

Deze collectie hield de leden nog langen tijd bijeen en werd met zeer veel belangstelling bezichtigd.

De Voorzitter bracht de heeren Freem en v. d. Berg den dank der Vergadering, om die daarna te sluiten.

BERICHTEN.

De firma W. G. Boele (voorheen C. J. Boele & Zoon), te Kampen, heeft, zooals men weet, een reclame-wedstrijd uitgeschreven voor een aanplakbiljet ten behoeve van hare sigaren. Voor het eigenlijke doel heeft de firma het ontwerp, dat door de jury met den tweeden prijs, f 300, werd bekroond, doen uitvoeren in steendruk.

De hoofdkleuren van de plaat zijn zwart en geel op witten grond.

Zij die de tentoonstelling in het gebouw van de Mij. t. bev. d. Bouwkunst, waar alle ingekomen antwoorden te zien waren, bezochten, zullen zich dit bekroonde antwoord van den heer Felix Bosch, te Bussum, zeker nog wel herinneren; het stelde voor de silhouet van den kop van een jongen, die blijkbaar nog met groot genot het laatste restantje oprookte van een Boelen's sigaar.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.
Uitvoerend Opzichter 2.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 7 FEBRUARI.

Leiden. Het afbreken van een gedeelte van het perc. aan den Nieuwen Rijn no. 62, grenzende aan de Hooigracht, en daar ter plaatse bouwen van een gebouw. dienende voor bakkerij.
De architect Jac. v/d Heijden, n.m. 3 u., in het café „De oude Trasmolen", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Rolde. Het afbreken van een huis met schuur en het daar ter plaatse weder bouwen van eene onderwijzerswoning.
De kerkvoogden der Herv. gemeente, v.m. 10 u., in het hotel van Wageningen, alwaar bestek en teek. ter inzage liggen. Bestekken à f 0,50 te bekomen bij den architect J. van Houten te Assen. Aanw. gedaan.

Roosendaal (N.Br.) **(Herbest.)** de in- en uitwendige vernieuwing en verbouwing van het gemeentehuis, (perceelsgewijze en in massa).
Het gemeentebestuur van Roosendaal en Nispen De voorw. met de gewijzigde teek. liggen voor belanghebbenden ter gem. secr. ter inz. Aanw. gedaan.

Utrecht. Het bouwen van ateliers. kantoren en werkplaatsen aan de Keizerstraat no 8 te Utrecht, voor rekening van den WelEd. Gestr. heer J. H. Brom te Utrecht.
De architect J. A. v. Straaten Jr. te Amsterdam, n.m. 3 u., in het Haagsche koffihuis te Utrecht. Bestek en teek. zijn verkrijgb. bij de firma Dobbe, Voorstraat, tegen f 1. Aanw. gedaan.

Valkenswaard. Het bouwen van eene verdieping op een woonhuis aldaar.
De burgemeester Jasp. van Best, n.m. 3 u. Bestek en teek. ter inz. bij Jan Kaner. Aanw. 7 Febr. v.m. 11 u.

Veendam. Het bouwen van een nieuw woonhuis, met de leverantie van alle materialen.
De heer C. Gort, 's av. 7 u., in café „Amicitia", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect H. Muntendam. Aanw. ged.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis op een terrein gelegen aan den Woolschen weg.
De heer G. J. Gevers, 's av. 7 u., in het hotel van J. B. Beskers, alw. bestek en teek. ter inz liggen.

Woensel. Het bouwen van 4 nette burgerwoonhuizen en bijgebouwen. met bijlevering van alle bouwmaterialen.
De heer Th. van Haspert-Peters, 's av. 7 u., bij A. v. Himbergen. waar bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. te bekomen bij A. Boogaarts, bouwk. te Woensel. Aanw. 7 Febr., n.m. 4 u.

Zwijndrecht. Het bouwen van een tuinmanswoning.
De architect A. Visser Kzn., 's av. 8 u., in het café van J. v. d. Have, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

DINSDAG 8 FEBRUARI.

Arnhem. Het maken van vernieuwingen aan perc. no. 16, Velperbuitensingel.
De architect A. R. Freem. n.m. 2 u., in café „Waterreus", alw. bestek en teek. ter lez. ligt en is ad 75 ct. verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 8 Febr., v.m. 10 u.

Groningen. Het vergrooten van ZEds. behuizing, door den bijbouw van een afzonderlijk gebouw met bovenwoning voor den heer J. E. de Maar.
De architect K. H. Holthuis, 's av. 8 u., in café „Schuiling", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn à f 1 bij gen. architect verkr., alsmede inl. Aanw. 7 Febr., v.m. 11 u.

Kampen. Het doen van eenige verbouwing, witten, verven, behangen, enz. aan 't perc. Burgwal no. 76.
De bouwk. H. J. v. Werven, v.m. 11 u. in het café „De Moriaan". Bestek à 40 ct. te bekomen bij voorn. bouwk. Aanw. gedaan.

Naaldwijk. Het bouwen van een fabrieksgebouw met directeurswoning.
Het bestuur der coöp. zuivelfabriek „Delfland". v.m. 11 u., in het logement Torenburg. Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. bij W. Nowee te Naaldwijk. Aanw. gedaan.

Oosterwolde. *a*. Het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Nijebercoop en het maken der meubelen voor die school in één perc. *b*. Verbouw der school te Oldebercoop, het maken van meubelen en het bouwen van een schuurtje bij de onderwijzerswoning in één perceel.
Het gemeentebestuur van Oostellingwerf. 's midd. 12 u. Bestekken ter inzage en ad f 1 verkrijgb. Bilj. voor elk perc. afzonderlijk in te leveren. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van eene bewaarschool aan den Parallelweg.
Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inzage op de secretarie en in het timmerhuis en à f 1 te bekomen bij de firma Wed. P. v. Waesberge en Zn. Inl. te bekomen aan het timmerhuis. Aanw. gedaan.

Reusel. Het bouwen van een roomboterfabriek met bijlevering van een gedeelte der materialen.
De Hoog Eerw. Heer Mgr. F. F. L. van der Wee, Deken en Pastoor, n.m. $3^1/_2$ u. in het café van J. Vermeulen. Bestek en teek. liggen ter inz. in voorn. koffiehuis en bij L. H. Kooken, architect, Eindhoven. Aanw. 8 Febr. v.m. 10 u.

Zevenbergen. Het afbreken en weder opbouwen van een woonhuis aan de Willemstadschedijk.
De heer A. de Krom. v.m. 10 u., te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 9 FEBRUARI.

Alfen a/d Rijn. Het bouwen van een kaaspakhuis met bijbehoorende werken enz.
De heer J. van der Linden, v.m. 11 u., in hotel „St. Joris", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 1, alsmede inl. verkrijgb. bij den archit. J. Hengeveld Jzn. Aanw. 7 Febr. v m. 11 u.

Eindhoven. Het bouwen van twee burger woonhuizen en brug met bijlev. van alle materialen.
De heer G. de Winter, 's av. 7 u. bij H. Habraken. alw. bestek en teek. met détails ter inz. liggen. Inlicht. te bek. bij den architect Jos. Grambeek. Aanw. 9 Febr. 's midd. 4 u.

Princenhage. Het bouwen van een winkelhuis, op een perc. gelegen aan de Dreef ald.
De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, te Breda in het café van A. Severijnse te Princenhage, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Valtermond. *a*. Het bouwen van een woonhuis met stelmakerij, met bijlev. van materialen enz. *b*. De verfwerken, enz.
De heer J. Pranger, 's midd. 12 u. in het hotel van H. Bakker, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 9 Febr. v.m. 10 u.

DONDERDAG 10 FEBRUARI.

Emmercompascuum. Het bouwen van een arbeiderswoning met bijlevering van materialen.
De maatschij. „Emmercompascuum", n.m. 2 u., in het logement „Emmercompascuum", alw. bestek en voorw. ter lezing liggen. Inl. geeft de directeur J. Oostinjer.

Boven-Wildervank. *a*. Het amoveeren van een oude en het bouwen van een nieuwe boerderij met voorgebouw te Gasselterboerveen. *b*. De glas-, verf- en behangerswerken van genoemd perc. Beide onder bijlevering van al het daartoe benoodigde.
De heer J. Smit Rzn.. te Tripscompagnie n.m. 5 u. bij mej. de Wed. Reinders in huis Bareveld, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft de bouwk. A. Woldendorp, Veendam.

Gorsel. 1e. Het bouwen eener school van 5 lokalen te Eefde. 2e. Het bouwen eener onderwijzerswoning te Eefde.
Het gemeentebestuur 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. in „De laatste Stuiver" te Eefde en „De Roskam" te Gorssel en zijn sub. a ad f 2 en sub. b ad f 1 verkrijgb. Aanw. 7 Febr. telkens n.m. $2^1/_2$ u. en verder op aanvr. op iederen werkdag.

Groningen. Het afbreken van de behuizing, staande en gelegen op den hoek van de Oosterstraat en Poelstraat te Groningen. get. lett. D. no 1, en het bouwen van eene winkelbehuizing met bovenwoning met de leverantie van al het daartoe benoodigde.
De architect A. Th. van Elmpt, 's av. 8 u. in het hôtel „Friesland", alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl het bestek à f 0,50 te bek. is bij voorn. architect. Aanw. gedaan.

Haarlem. Het verbouwen, vergrooten, overdekken en voltooien van tien groepen van kelders voor de bewegingswerktuigen der groote schutsluis te IJmuiden, behoorende tot de uitvoering der sluis- en havenwerken. Raming f 100.000.
Het prov. bestuur v.m. 11 u.
Het bestek, no. 32, ligt ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Gravenhage. Inlicht. te bekomen bij den hoofdingenieur te Haarlem, bij den ingenieur du Croix te Amsterdam (2de Constantijn Huygensstraat no. 46) en bij den ingenieur van Hooff te IJmuiden. Aanw. gedaan.

Voorburg. Bestek no. 2. Het maken van gebouwen en verdere werken ten behoeve der waterleiding Voorburg-Rijswijk.
De Ingenieur J. Schotel te Rotterdam, 's midd. 12 u. in het café „de Zwaan" te Voorburg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en à f 2.50 te bekomen zijn, alsmede bij voorn. Ingenieur. Aanw. gedaan.

Zutphen. Het afbreken van een woonhuis op het erve „Scheperkamp" onder Warnsveld en het bouwen van een nieuw woonhuis ald.
De provisoren van het O. en N. gasthuis, n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inz. op gen. erve en bij C. Boogman te Steenderen. Bilj. vóór 9 Eebr., n.m. 5 u. te zenden aan gen. rentmeester.

Zutphen. Het weder opbouwen eener afgebrande schuur op „Groot Besselink" te Almen.
De provisoren van het Bornhof. 's av. $7^1/_2$ u. Bestek en teek. ter inz. bij Ovink te Almen. Inl. geeft de timmerman H. J. Wensink. Aanw. gedaan.

Ter Neuzen. Het bouwen van een woonhuis in de Lange Kerkstraat in 2 perceelen.
De heer D. de Bruyne Jzn. 's av. 6 u., bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft de bouwk. J. Schelle Dzn.

VRIJDAG 11 FEBRUARI.

Purmerend. Het bouwen van een gebouw met glazuuroven op het terrein van de aardenwerkfabriek aan de Neekerstraat.
De architect H. P. van den Aardweg, v.m. 11 u. te zijnen kantore alw. inl. en bestek en teek. ad f 1.25 verkrijgb. zijn.

MAANDAG 14 FEBRUARI.

Lichtenvoorde. Het verbouwen van een woonhuis aldaar, met bijlevering van materialen.
De heer J. Hulshof JBzn., n.m. 3 u. in hotel Westerman, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Biljetten vóór 14 Febr. in te zenden bij den besteder. Aanw. 10 Febr. n.m. 3 u.

DINSDAG 15 FEBRUARI.

's-Gravenhage. Het bouwen van een kantongerechtsgebouw te Venlo. Ram. f 17350.
Het min. van Justitie, n.m. 2 u. Bestek no. 90, met teek. ligt ter inz. in het raadhuis te Venlo en is verkrijgb. bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage, tegen f 1,35. Aanw. 10 Febr. n.m. te 2 u., beginnende in het raadhuis. Inl. zijn te bekomen op het bureau van den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen, depart. van Justitie, te 's-Gravenhage.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

5 JANUARI.

Harlingen (Onderh.). Het verfwerk van het Oranje Hôtel aan de Voorstraat, voor rekening van den heer R. Mulder Mz.
Binnenshuis. Laagste inschrijver L. Posthuma, f 400*.
Buitenshuis. Laagste inschrijver Wed. W. Nauta Ez., f 225*. *Gegund.

Scherpenzeel (Fr.). Het bouwen eener burgerhuizinge. Door den heer G. Kemme.
Laagste inschrijver J. Bergsma, Scherpenzeel, f 700, gegund.

20 JANUARI.

Leeuwarden. Het verbouwen van perceel D no. 5 op den Nieuweweg te Leeuwarden tot pakhuis met intrek, voor rekening van den heer S. Dijkstra. Door den architect H. Feddema Az.
Laagste inschrijver T. Kingma. f3875*. *Geg.

25 JANUARI.

Almelo. Het verbouwen van een woonhuis aan de Groote straat, voor de dames Ter Braake. Door den architect H. A. Witzand Bzn.
Laagste inschrijver G. Nijhuis, f 3406, geg.
Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee woonhuizen, op een terrein gelegen aan den Enschedéschen straatweg. Door den architect W. Elzinga.
Laagste inschrijver J. Nieuwenhuis, Borne, f 3915, gegund.

26 JANUARI.

Goudswaard. Het gedeeltelijk afbreken, verlengen en verbouwen der openb. school met bijlev. van ameublement. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver C. J. Middelhoek, Goidschalxoord, f 8437.
Groningen. Het bouwen van een kantoor met ontvangstlokaal enz. enz., op het terrein gemerkt sectie F 1767, oostzijde aan het Boterdiep, met leverantie van al het daarvoor benoodigde Door den bouwk. P. B. Motzveldt.
Laagste inschrijver H. Peters Jr., f 2043, geg.
Odoorn (Dr.). Het weder opbouwen van het afgebrande „Hotel-Mensingh", aldaar, en het bouwen van eene afzonderlijke schuur, in 1 perc., met bijlevering van de materialen, enz. Door den heer J. Kuipers.
Laagste inschrijver J. Kleinmeijer, Emmen, f 7000. Niet gegund als zijnde boven de begrooting. De uitvoering is later opgedragen aan J. Kleinmeijer, te Emmen en de levering van materialen enz. aan W. Vink te Meppel.
Odoorn. Het herbouwen van de afgebrande kerk en toren met bijlevering van alle materialen. Door de Kerkvoogden der Herv. Gemeente.
Laagste inschrijver J. Kleinmeijer, Emmen, f 8790. Niet gegund.
Tilburg. Het bouwen van twee heerenhuizen op een terrein gelegen aan den heuvel aldaar, kadastraal bekend sectie M. no. 5341 met bijlevering van alle benoodigde materialen. Door den architect J. A. v. Dongen te Breda.
Laagste inschrijver P. van Riel, f 28500. Nog niet gegund.

27 JANUARI.

Enschedé (Onderh.). Het schilderwerk van 6 nieuw te bouwen woningen. Door den heer G. J. Wagelaar.
Laagste inschrijver Th. Berkenbosch. Enschedé. f 225, geg.
Gameren. Het gedeeltelijk sloopen en het daar ter plaatse opbouwen van een koetshuis met bijlev. van alle materialen enz. Door den WelEd. Gestr. Heer J. de Ridder.
Laagste inschrijver M. van Oogen, Gameren. f 1900, gegund.
Hoogeveen. De verbouwing van een woonhuis voor den WelEdgeb. Heer Jonkh. van Holthe tot Echten te Hoogeveen. Door den architect J. Carmiggelt.
Laagste inschrijver J. ter Burg. f 1247. geg.
Woensel. Het afbreken en weder opbouwen van een winkelhuis en bakkerij, raming f 2555. Door den heer F. Sieben.
Laagste inschrijver J. van Nunen, Stratum, f 2400, gegund.

28 JANUARI.

Bartlehiem. (Fr.). Het bouwen van vier woningen b.d. stoomzuivelfabiek. Door het bestuur der stoomzuivelfabriek.
Laagste inschrijver M. Schotanus, Boxum, f 3080, gegund.
Delfstrahuizen. Het bouwen van een huizinge met herberg. Door den heer P. Herschoe Jr.
Laagste inschrijver A. Mulder, Echten, f 3097, gegund.
Heen. Het bouwen van een landbouwerswoonhuis en aanhooren, gedeeltelijke afbraak enz. met bijlev. van de noodige materialen. Door den heer H. Huismans.
Laagste inschrijver Corn. van Herel, Steenbergen, f 9612, gegund.
Loppersum. Het bouwen van een Rijkspostkantoor met directeurswoning met bijlev. van materialen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver J. Linting, Ten Post, f 8247.
Leerdam. Het bouwen van een woonhuis en boerderij te Leerdam, voor den heer W. Schaap. Door den architect J. Dik.
Laagste inschrijver B. J. J. Brouwer, Leerdam, f 3457.
Meppel. Het gedeeltelijk afbreken van het bestaande en het weder opbouwen van een woon- en winkelhuis aan de Brouwerstraat, voor rekening van F. Huisman, raming f 2554. Door den architect H. Witzand.
Laagste inschrijver J. Nieuwenhuis, f 2299, gegund.
Oost-Knollendam (N.-H.). Het amoveeren van de bestaande en het bouwen van een nieuwe pastorie. Door de kerkvoogden der Herv. Gemeente.
Laagste inschrijver A. Bas, Oost-Knollendam, f 5999.
Staphorst. Het bouwen van eene woning, met bijlevering van materialen. Door den heer R. Kingma.
Laagste inschrijvers Gebben en Talen, Staphorst. f 1999, gegund.
Terneuzen. Het verbouwen van een woonhuis in de Noordstraat Wijk C. No. 6. Door den heer P. L. Los.
Perc. 1, metselwerk. Laagste inschrijver W. P. Nieuwelink, f 918.
Perc. 2, timmerwerk. P. A. Mielen, f 1380.
Tilburg. Het afbreken van huizen en bouwen van drie winkel- en woonhuizen aan den Bosschen weg. Door den architect André Blomjous.
Laagste inschrijvers De Kinderen en Co., f 7109.
Velp. Het bouwen van een woonhuis met stalling op een terrein bij „De Woeste Hoeve" aan den Apeldoornschen weg te Apeldoorn. Door den architect W. Honing.
Hoogste inschrijver G. T. H. Zuiderhoek, Oosterbeek, f 6450; laagste inschrijvers J. W. Meijlink en N. Huijsers, Arnhem, f 4546.
IJsselstein (Onderh.). Het bouwen van drie woningen onder één kap. voor rekening van den heer W. Pompe, in 2 perceelen.
Metselwerk. Laagste inschrijver R. Peek, f 980, gegund.
Timmerwerk. Eenige inschrijv. B. Voorendt, f 770, gegund.
Zeist. Het vergrooten der stoomfabriek van zink- en bronswerken van Js. van Ginkel op den 1e Hoogeweg alhier. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijfster: Firma Wed. Pijper, Zeist, f 3745,45, gegund.

29 JANUARI.

Apeldoorn. Het verbouwen van een woonhuis aan de Dorpstraat C. 537, voor J. L. Mulder. Door den architect G. de Zeeuw.
Laagste inschrijver D. van Woudenberg, f 4628. Het werk is met eenige wijziging gegund aan F. Oosterwijk voor f 4700.
Deventer (Onderh.). Het verbouwen van een koetshuis en paardenstal voor den heer Stratenus te Diepenveen.
Metsel- en timmerwerk. Laagste inschrijver H. Lammers, f 6144.
Schilderwerk. J. Boogaards, Diepenveen, f 290.
Smidswerk. A. de Boer, f 341.
Stucadoorwerk. H G. Hemmen, f 397.
Steenhouw- en metselwerk. W. F. Evers, f 4733.
Timmerwerk afzonderlijk. G. Bekedam, f 1725.
Loodgieterswerk. W. Wagenvoort, f 139.
Dieren. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan 's rijksstraatweg te Dieren. Door den architect G. J. Uiterwijk.
Laagste inschrijver W. H. Maandag, f 3712, gegund.
Edam. Het bouwen eener boerenplaats aan den Oosterweg in de Purmer. Door de kerkeraad der Ned. Herv. gemeente.
Laagste inschrijver J. B. v. d. Putten, Ilpendam, f 9265, gegund. Drie biljetten ongeldig.
Meppel. Het verbouwen van een pakhuis tot woon- en winkelhuis aan den Prinsengracht voor rek. van J. van Veen Ezn., raming f 1158. Door den architect H. Witzand.
Laagste inschrijver P. H. Rusch, f 972, geg.
Miste bij Winterswijk. Het afbreken en weder opbouwen van een woonhuis met bijlev. van materialen. Door de eigenares van de bouwplaats „Oelenbos".
Laagste inschrijver B. te Kronie, Winterswijk, f 912, gegund.
Winterswijk Het afbreken en wederopbouwen van een pand aan de Nieuwstraat aldaar. Door mej. de wed. G. B. Kamps.
Laagste inschrijver J. W. Wieskamp, f 2927.

31 Januari.

Apeldoorn. Het bouwen van een woonhuis in het Wilhelminapark te Apeldoorn, op het perceel kadastraal bekend Sectie H, no. 3405. Door den architect Adr. van Driesum Szn.
Laagste inschrijver G. Wegerif, f 4268, gegund.
Deurne. Het maken eener wandbetimmering met plafond en vloer in eikenhout en bijkomende werken op de raadzaal. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver F. Rooijakkers, Deurne f 4117. Gunning na 10 Februari.
Enschedé (Onderh.) Het bouwen van drie woningen op een terrein gelegen aan de Voortsche weg, onder beheer van den heer A. J. v. d. Meer.
Laagste inschrijvers Platenkamp en Hessels, f 3628, gegund.
Groningen Opènde. Het bouwen van een pastorie aldaar. Door den architect A. Velding te Buitenpost.
Laagste inschrijver Gebr. Zijlstra, Buitenpost, f 4920, gegund.
Kampen. *a.* Het maken der gasleidingen in het nieuwe gasthuis. *b.* Het buiten- en binnenverfwerk voor het nieuwe gasthuis. Door de Regenten der gast- en proveniershuizen.
a. Laagste inschrijver G. Telder, f 409,90*.
b. Laagste inschrijver A. van Dijk Gz, f 1246*. *Gegund.
Woensel. Het bouwen van een woonhuis met de noodige leverantie. Door den heer Jan Gruijthuizen.
Laagste inschrijver J. Mutsers, Woensel, f 870.
Zevenaar. Het bouwen van een school met drie lokalen en onderwijzerswoning en het leveren en plaatsen der benoodigde schoolmeubelen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschr. J. H. Venhoven, 's-Heerenberg, school, f 5880*, woning, f 5720*.
Meubelair. Laagste inschrijver J. H. Roerdink, f 1220*. *Gegund.

1 Februari.

Delft. Het verbouwen van een winkelhuis, Markt no. 25, aldaar. Door den bouwk. E. Elkenbracht.
Laagste inschrijver W. Perquin, 's-Hage, f 1300. gegund.
Enschedé. Het bouwen van vier woonhuizen in twee blokken aan de Horssteeg, voor F. A. Ameling. Door den architect H. E. Zeggelink.
Laagste inschrijver F. M. Oude Groeniker, f 8750, gegund.
Kampen. Het afbreken van het huis aan de Oudestr. Wijk 4. no. 203; en het weder bouwen van een woon- en winkelhuis. Door den bouwk. H. J. van Werven.
Laagste inschrijver H. van Dijk Hz., f 1810. Gunning aangehouden.
Kampen. Het verven der banken in de Bovenkerk. Door kerkvoogden der Ned. Herv. kerk.
Inzetten ruitjes. Laagste inschrijver J. van Loghem f 883.*
Kleine p. st. Laagste inschrijver J. van Loghem 10.1¾ *Gegund.
Nijmegen. Het maken van een sociëteitsgebouw aan de Burchtstraat aldaar. Door de architecten-ingenieurs A. W. Weisman en P. H. van Niftrik, te Amsterdam.
A. Laagste inschrijvers A. Weijers en N. van Eck. f 17000.
B. Laagste inschrijver J. van de Peppel f 35220.
A. Zonder het maken van parquet-vloeren, B. met idem.
Amsterdam. Het sloopen en bouwen van de perceelen no. 143 en no. 145 aan de Haarlemmerstraat te Amsterdam, in te richten voor winkel en magazijnen, voor rekening van de firma Vroom en Co. Door den architect F. M. J. Caron.
Laagste inschrijver D. J. Stoltenborg f 23997.

„Per Telegraaf."

Odoorn (Herbest.). Het herbouwen van de kerk en den toren te Odoorn, met bijlevering van alle materialen. De kerkvoogden der Herv. gem.
Laagste inschrijver G. Hensema, Oude-Pekela, f 8529; daaropvolgende J. Meppelink, Coevorden. f 8860.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

12 FEBRUARI 1898. 18e JAARGANG. No. 7.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * *.*

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Het nieuwe hoofdbureau van politie te Haarlem. — Iets over passerdoozen. — Bebouwing Hoogeland- en Oudwijkerkerkhof te Haarlem. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met een plaat.)

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

De Maatschappij heeft van Z. Exc. den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid nog eenige exemplaren ontvangen, met topographische kaarten, van het programma voor den internationalen wedstrijd ten behoeve van gebouwen voor de Hoogeschool te Berkeley.

Deze programma's met de daarbij behoorende stukken liggen ter raadpleging in de leeszaal van het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

De Bibliotheek der Maatschappij heeft ten geschenke ontvangen:

Van de Kon. Militaire Academie te Breda: Leerboek met atlas der toegepaste mechanica door A. C. C. G. van Hemert, Civ. Ing., leeraar a. d. Kon. Mil. Academie.

Van den Architecten- und Ingenieur-Verein für Niederrhein und Westfalen: Köln und seine Bauten; uitgegeven door genoemde Vereeniging.

Van den heer G. Aitchison: The principles of ornament bij James Ward, new and enlarged edition, bij G. Aitchison.

Van den heer Prof. Otto Wagner te Weenen, architect, K. K. Oberbaurat: Einige Skizzen, Projekte und ausgeführte Bauwerke van Otto Wagner.

Van den Nederlandschen Boekhandel te Antwerpen: Gids op den weg der schoone kunsten voor ambachtslieden en kunstminnaars, door Jos. Blockhuis en Aug. Gervais.

Van den schrijver: Personenliften in gebouwen, door L. H. N. Dufour; overgedrukt uit het Weekblad „De Ingenieur."

Aangekocht is het werk:

Vak- en kunstwoorden, no. 4, Ambacht van den Metzelaar, bezorgd door Alfons van Houcke, bouwkundig ingenieur, en Jozef Sleypen, klerk a. h. Ministerie van Spoorwegen enz., bekroond door de Kon. Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde. Uitgegeven door de genoemde Academie.

Afdeeling Amsterdam. 550ste Vergadering op Vrijdag 18 Februari 1898 des avonds ten 8 ure in het Gebouw der Maatschappij, Marnixstraat 402.

Agenda:

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Bezichtiging van photographiën van Spoorweg-bruggen, met mondelinge toelichting, door den heer W. A. E. van Geuns, civiel-ingenieur te Amsterdam.
3. Mededeelingen over John's schoorsteenkap en John's schoorsteenkap met roet- en vonkenvanger, toegelicht met proeven, door den heer Robbert Kalff te Utrecht.

Afdeeling 's Gravenhage. Gewone Vergadering op Vrijdag 18 Februari 1898 des avonds ten half acht uur in de bovenzaal van het Zuid-Holl. Koffiehuis.

Punten ter behandeling.

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Bespreking van het praeadvies van de heeren H. E. van de Water en L. Simons over vraag V.
3. Voordracht van den heer J. J. Weve, civiel en bouwkundig ingenieur, Gemeente-Architect te Nijmegen.
   Onderwerp: Kunst en Wetenschap.
4. Kunstbeschouwing, geheel behoorende bij de voordracht.

Afdeeling Groningen. Vergadering op Zaterdag 19 Februari 1898, 's avonds $8^{1}/_{2}$ uur, in een der zalen van de Societeit „de Harmonie".

1⁰. Ingekomen stukken en mededeelingen.
2⁰. Behandeling der vragen, door de Mij. aan de Afdeelingen gesteld.
3⁰. Pauze, Kunstbeschouwing.
4⁰. Varia.

HET NIEUWE HOOFDBUREAU VAN POLITIE TE HAARLEM.

Het gebouw, waarvan de bij dit blad behoorende plaat eene afbeelding geeft, komt aan twee straten te liggen, met het front aan de Smedestraat, op het terrein van het voormalige postkantoor. De voorgevel zal niet in de rooilijn liggen, maar ongeveer 4 M. daar achter, waardoor een voorpleintje ontstaat; de nuttige zijde daarvan is, dat rijtuigen die voor het bureau staan te wachten, het verkeer in de straat niet hinderen.

De gevelbreedte is 14 M., de diepte van het gebouw

50 M. Het terrein biedt dus een vorm aan die het zeer lastig maakte om aan de vele eischen van een plan voor een dergelijk gebouw te voldoen; de toekomstige verbruikers verklaarden echter zeer tevreden te zijn met de distributie.

De indeeling van het plan is zoodanig, dat de dagelijksche dienst van Commissaris, Inspecteurs van Dienst en Agentenwacht aan de voorzijde van het gebouw is gevestigd, met de noodige spreekkamers. De daarachter gelegen vertrekken zijn voor die beambten bestemd, die met het uitwerken en onderzoeken van zaken belast zijn welke buiten den dagelijkschen dienst omgaan.

De hoofdingang ligt aan de Smedestraat; een ingang in de Wijngaerdstraat is hoofdzakelijk bestemd voor het inbrengen van individuën en zaken, die men aan den hoofdingang wil weren.

In den plattegrond der benedenverdieping beteekenen:
a. open plaatsen.
b. bergplaatsen voor brancards.
c. bergplaats voor ladderwagen.
d. privaten.
e. cellen.
f. kasten.
g. gangen.
h. bergplaats voor wagen.
i. hondenhokken.
j. bergplaats voor brandstoffen.
k. magazijn.
l. slaapkamer voor verdachten.
m. wachtkamer recherche.
n. werkkamer recherche.
o. „ adj. inspecteurs.
p. waschplaatsen.
q. stookplaatsen.
r. werkkamer inspecteurs.
s. wachtkamer inspecteurs van dienst.
t. wachtkamer commissaris.
u. agentenwacht.
v. kamer commissaris.
w. kamer klerk.
x. garderobe.
ij. kamer inspecteur van dienst.
z. toegang bovenverdieping.

De bovenverdieping is verhuurd aan de Nederlandsche Bell-telephoonmaatschappij en heeft in den toren een afzonderlijke toegang.

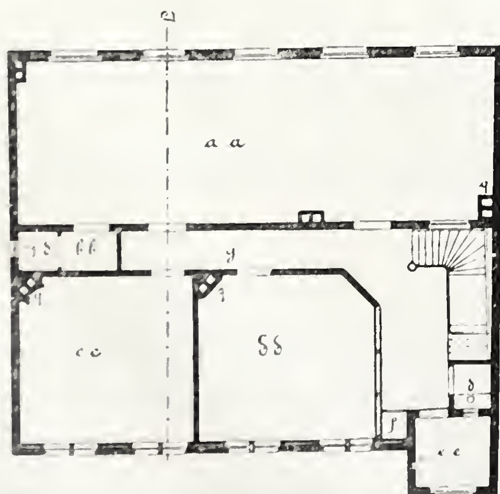

Plattegrond bovenverdieping.

In den plattegrond der bovenverdieping beteekenen:
aa. seinzaal.
bb. toilet.
cc. kantoor.
dd. verdeelkamer.
ee. spreekcel.

De gevel is geheel behandeld in oud Hollandschen Renaissance stijl en bestaat, wat het metselwerk betreft, uit zoogenaamde Vechtsche moppen, die 4 c.M. dik zijn en die bij de meeste oude gebouwen gebruikt werden.

De in den gevel voorkomende natuurlijke steen, is witte, halfharde Morley-steen.

Daar de toren geheel met lood zal worden bekleed, belooft deze goed tegenover het metselwerk te zullen uitkomen.

Het gebouw werd door B. en W. van Haarlem den 11den November 1897 aanbesteed volgens het ontwerp van den heer Jacques Leijh, Gemeente-Architect.

De uitvoering van het werk werd op 1 December 1897 gegund — met bepalingen omtrent maximum werktijd en minimum loon — aan de aannemers J. Giebels en J. van Servellen, voor f 34,430.

De volledige oplevering van het werk zal plaats hebben op 1 Augustus 1898.

IETS OVER PASSERDOOZEN.

In onze eeuw van vooruitgang is het een opmerkelijk feit, dat terwijl op elk gebied uitvindingen en verbeteringen worden toegepast, onze passerdoozen betrekkelijk nog zoo gebrekkig en onpractisch gebleven zijn en men zich reeds zoo lang heeft moeten behelpen met het niet altijd voldoende afgewerkte en veelal onnauwkeurige gereedschap, dat gedurende 30 à 40 jaar bijna onveranderd — op enkele goede doch zeer kostbare soorten na — in den handel voorkomt.

Terwijl bij zeevaartkundige instrumenten en bij meetwerktuigen voor landmeters, evenals voor elke bijzondere tak van industrie in de laatste jaren de grootst mogelijke volkomenheid is bereikt, is het zoo zeer onontbeerlijke teeken-instrument, namelijk de passer, ofschoon het dagelijks gebruikt wordt zoowel door bouwkundigen als door machine-fabrikanten, scheepsbouwmeesters, enz. enz. bijna geheel vergeten geworden, en moesten de teekenaars zich maar blijven behelpen met de hun aangeboden instrumenten van een onvoldoende samenstelling, en hebbende al sinds jaren dezelfde onvolkomenheden.

Toch zijn er goede passerdoozen, maar zij zijn nog te weinig bekend. Sedert eenigen tijd — echter lang genoeg om van behoorlijke ondervinding te spreken —, brengt de heer B. J. Hesselink, Amsterdam, Keizersgracht 263, passerdoozen in den handel, die eene grootst mogelijke volmaking hebben bereikt en dan ook zoowel door zeer practische inrichting als door nauwkeurige en smaakvolle afwerking in nieuw zilver uitmunten.

Wij willen hier enkele voordeelen van eenige instrumenten opsommen.

De orleon heeft een dubbele stalen veer waaraan de trekpen is bevestigd, in plaats van aan een onbuigzame stang. Hoe wijd men dus het passertje ook stelt, de trekpen blijft steeds een verticalen stand behouden. De stalen punt blijft steeds onbeweeglijk op het papier — draait niet mede —, zoodat hierin geen gaten behoeven geboord te worden. Trouwens, driekante punten, welke als opruimers in het papier werken, zijn bij alle instrumenten vermeden.

Met dit instrumentje kunnen zeer zuivere cirkels getrokken worden, tot van $1/2$ m.M. middellijn.

De meetpasser heeft losse stalen puntjes, zoodat bij het breken of onbruikbaar worden van een dezer, de

Hoofd Bureau van Politie Gem: Haarlem

PHOTO-LITH: WEGNER & MOTTU AMST:

Behoorende bij het Bouwkundig Weekblad van 12 Februari 1898 No 7.

passer niet korter behoeft afgeslepen te worden; men vervangt eenvoudig het onbruikbare puntje door een nieuw, waarvan er eenige aan de doos zijn toegevoegd.

Het verdeelpassertje heeft een rechtsche en een linksche draad, waardoor snelle beweging verkregen wordt. Het stelschroefje is in 't midden geplaatst, waardoor het passertje met ééne hand bediend kan worden; de omtrek van dit schroefje heeft een millimeter verdeeling, waarmede men op het papier millimeters kan afdrukken.

De trekpennen, naar verkiezing met of zonder scharnier, hebben een handvat van aluminium, waardoor het instrument zeer licht is. Het stelboutje is geheel onafhankelijk van de bekken, zoodat deze nooit scheef voor elkaar kunnen getrokken worden.

Het kokertje waarin de stalen passerpunten bewaard worden, is zoodanig ingericht, dat aan eene zijde, in een gleuf-, een trekpen of potloodstang van een passer gestoken kan worden om hiermede uit de hand te kunnen teekenen. De schroevendraaier dient tevens tot bewaarplaats van potloodstiftjes.

Een groote verbetering hebben de koppen der passers ondergaan. Deze koppen hebben in het draaipunt nokjes, en het stelschroefje is buiten het draaipunt der passerbeenen geplaatst. zoodat dit met het heen en weer draaien der beenen nooit losser of vaster kan gaan zitten, noch ook zoogenaamd kan schrikken. Bovendien zijn de busjes waarin verlengstuk, trekpen of potloodhouder geplaatst moet kunnen worden, zoodanig ingericht, dat een groot aansluitingsvlak ontstaat en wankelen van het ingezette onderdeel geheel onmogelijk is.

Daar de passerdoozen hier te lande reeds veel gebruikt worden op de Polytechnische School, de Militaire Akademie, en vele groote industrieele inrichtingen, kan wel worden aangenomen dat ze zeer voldoen. Zij zijn bovendien bereikbaar voor een ieder, daar de prijzen niet hooger zijn dan die van de meer ouderwetsche doozen.

L.

BEBOUWING HOOGELANDS- EN OUDWIJKERVELDPARK TE UTRECHT.

In de vergadering van den Gemeenteraad te Utrecht, gehouden den 27 Januari 1898, is over de bebouwing van het Hoogelands- en Oudwijkerveldpark uitvoerig gesproken en wel het meest over de te leveren Architectuur.

Een kort overzicht zal de lezers van dit blad zeker niet onwelkom zijn.

Aan de orde waren o. a. de voorwaarden van verkoop van het bouwterrein in laatstgenoemd park, groot plm. 7500 M².

De heer Houtzagers (architect) verblijdt zich over deze voordracht.

Hij vindt het een zeer gelukkig teeken, dat reeds nu, terwijl het Oudwijkerveldpark nog niet gereed is, zich een kooper opdoet.

Spr. is niet tegen den verkoop, doch hij is eenigszins teleurgesteld over de voorwaarden. Voorwaarden zijn er eigenlijk niet. Zij zijn althans zóó weinig beteekenend en bezwarend, dat hij zich voorstelt, dat er zal komen een rij huizen van voren plat en van achteren plat, huizen in één rij, onder één lijst, een z.g. revolutie-bouw. Dat zou jammer zijn, omdat er dan zoo weinig terechtkomt van de bebouwing van dit mooie park, dat nog mooier is dan het Hoogeland, voor welks bebouwing men terecht bezwarende voorwaarden heeft vastgesteld.

Het spijt hem zeer, dat men ook bij deze voordracht tot het verkoopen van terreinen aan het Oudwijkerveld niet is overgegaan tot het stellen van meer beperkende voorwaarden, voornamelijk wat betreft het overleggen van teekeningen, waardoor men een waarborg in de hand zou hebben, om een netten, sierlijken, schilderachtigen bouw te krijgen.

Het denkbeeld dat men een schoonen bouw wenscht, blijkt bij B. en W. ook wel te hebben voorgezeten, wanneer men leest in de toelichting wat gezegd wordt omtrent de bepaling van het uitloven van premiën. Dit nu is wel aardig, doch het geeft geen waarborg voor een mooien bouw. Een ondernemer zal zich daardoor niet laten influenceeren. Wanneeer hij die premie zou willen verdienen, is er maar een kleine kans, en hij moet daarvoor zich betrekkelijk groote uitgaven getroosten. Spr. meent, dat deze maatregel niet tot het gewenschte doel zal leiden. Hij zou aan de voorwaarden voor den verkoop de bepaling willen verbinden dat door den koper teekeningen aan den raad of aan B. en W. zullen moeten worden ingediend.

De heer Coblijn (Wethouder) beantwoordt den heer Houtzagers en zegt, dat ten opzichte van de meening, dat de gevelteekeningen moeten worden goedgekeurd, kan worden meegedeeld, dat over 't algemeen het resultaat niet meegevallen is van de voorwaarden die voorschrijven, dat b.v. van de huizen in de Ramstraat de teekeningen moesten goedgekeurd worden door B. en W. Een grooten invloed kan men op de sierlijkheid der huizen niet uitoefenen, omdat het zoo moeielijk is om te bewijzen, dat iets leelijk zal worden. Het is dan ook niet voorgekomen, dat gevels zijn afgekeurd omdat zij leelijk waren. Toch biedt het aanzien in de Ramstraat geen mooi geheel aan, omdat de huizen in hoogte afnemen naar de uiteinden van het geheele blok.

De heer Houtzagers heeft reeds opgemerkt, waarom hij veel liever zou zien voorgeschreven, dat de teekeningen moeten worden goedgekeurd door B. en W. dan dat een bedrag van f 2500 voor prijzen wordt beschikbaar gesteld. Hij moet blijven bij zijne meening, dat zij weinig effect zullen maken.

Nadat nu eerst andere zaken over bouw en voorwaarden van aanleg zijn behandeld, komt de „voorwaarde 9" in behandeling. Deze luidt:

Voor de op de bij dit besluit bedoelde terreinen te stellen gebouwen worden twee premiën, de een van f 1500, de andere van f 1000 beschikbaar gesteld, welke zullen worden toegekend aan de eigenaren van de schoonst uitgevoerde voorgevels. De toekenning zal geschieden overeenkomstig de uitspraak van eene jury, bestaande uit drie door den Gemeenteraad te benoemen bouwkundigen. De uitspraak der jury zal zijn gegrond op haar oordeel over de artistieke oplossing der gevels, onafhankelijk van de grootte van het bouwwerk en van de kostbaarheid der voor den bouw gebruikte materialen. De hoogste premie wordt toegekend voor den eerst bekroonden gevel en de laagste voor den gevel, die daarna voor bekroning in aanmerking komt. Als naar het oordeel der jury twee of meer gevels gelijkelijk voor bekroning in aanmerking komen, wordt het bedrag der beide premiën onder de eigenaren dier gevels verdeeld. Evenzoo wordt de laagste premie verdeeld als na de eerste bekroning twee of meer gevels gelijkelijk voor de tweede bekroning in aanmerking komen.

De heer Bolhuis merkt op, dat het 2e gedeelte van hetgeen de conditiën voor het bouwen betreft, als volgt moet gelezen worden:

„De benoeming der jury tot het toekennen der premie heeft plaats binnen drie maanden, nadat de oppervlakte bouwterrein, sub I genoemd, geheel is bezet met heerenhuizen of villa's voor welke de verklaring is afgegeven, bedoeld bij artikel 74 der verordening op het bouwen en sloopen, of uiterlijk op den 1 Maart 1903, mits alsdan ten minste twee derde gedeelten der genoemde oppervlakten met dergelijke gebouwen bezet zijn."

De heer Houtzagers stelt voor een deel der voorwaarden te lezen als volgt: „De teekeningen van de naar het Oudwijkerveld gekeerde gevels, volgens welke die gevels moeten worden gebouwd, zijn onderworpen aan de goedkeuring van B. en W. Zij moeten worden overgelegd bij de aanvrage, vervaardigd zijn op een schaal van minstens 1 à 200, en vergezeld zijn van een travée-teekening op een schaal van 1 à 20.

Tot toelichting heeft Spr. niets meer te zeggen. Alleen wil hij naar aanleiding van de opmerking van den Wethouder van openbare werken, omtrent de moeielijkheid om uit te maken wat mooi en wat leelijk is, zeggen, dat wij een bekwamen directeur der gemeentewerken hebben, die B. en W. in deze taak zal kunnen bijstaan, en dat bijaldien zij zich niet wenschen neer te leggen bij de uitspraak van één deskundige, er nog wel een te vinden zal zijn, die B. en W. gaarne van advies dienen zal.

De heer Gerlings is zeer ingenomen met het denkbeeld om aan de voorwaarden nog de conditie te verbinden, dat de teekening van de voorgevels bij B. en W. ter goedkeuring moet worden ingediend. Daardoor zullen wij in dit geval althans bevrijd blijven van het uiterst banale, dat wij opmerken bij vele bouw-

werken van den laatsten tijd. Er is gewezen op het terrein-de Zwaan, dat is verkocht voor f 12 per M.², denzelfden prijs, dien men hier verlangt. Maar wanneer men ziet wat daar is gesticht, dan mag dat wel als een afschrikwekkend voorbeeld werken en gelden als een bewijs, dat het noodig is maatregelen te nemen om te voorkomen, dat hier op dezelfde wijze zal worden gebouwd.

Nu is er wel op gewezen, dat van de goedkeuring der teekeningen niet een groot practisch effect kan worden verwacht. Voor de huizen in de Ramstraat gold dezelfde bepaling, maar er is nooit eene teekening afgekeurd omdat zij niet voldeed. Maar juist deze omstandigheid heeft Spr. versterkt in zijne overtuiging van het nut eener dergelijke bepaling. Wanneer men de huizen in de Ramstraat vergelijkt met die op het terrein-de Zwaan, dan moet het ieder in het oog vallen, dat de Ramstraat een veel beteren indruk maakt. Reeds het bestaan van die bepaling op zich zelf was eene aanleiding, dat de bouwondernemers betere gevels ontwierpen, dan zij anders zouden hebben gedaan. Het bezwaar, dat B. en W. zich geplaatst zien voor eene moeielijke beslissing, weegt in de practijk niet. Juist de ondervinding met de Ramstraat opgedaan, geeft een waarborg, dat wij met die bepaling aan het park op het Oudwijkerveld niet die ultra-banale gevels zien verrijzen.

Maar wat Spr. jammer vindt, is dat de heer Houtzagers het voorstel tot het uitloven van premiën voor de best geslaagde gevels wil doen vervallen. Het is waar dat die premiën niet veel uitwerken zullen, wanneer men geheel vrijgelaten wordt in het bouwen. Indien echter de bouwondernemers toch reeds gedwongen zijn een dragelijken gevel te ontwerpen door het voorschrift om hun plan bij B. en W. in te dienen, dan kan in het uitloven van die premiën een heilzame prikkel leggen om nog iets beters te leveren. Spr. zou er daarom voor zijn, dat het amendement van den heer Houtzagers niet kwam in plaats van punt 9, maar dat het daaraan werd toegevoegd.

De heer Van Bolhuis geloofd, dat het amendement Houtzagers waarschijnlijk wel aangenomen zal worden, en dan is het de vraag of de heele premie-uitloving zal blijven bestaan. In het eerste gedeelte wordt gesproken van „de artistieke oplossing der gevels." Het ligt misschien aan Spr., maar wat dat voor een oplossing is, is hem onbekend. Misschien heeft die uitdrukking eene hoogere technische beteekenis; maar anders zou het beter zijn, hier niet te spreken van artistieke oplossing, maar van artistieke waarde of iets dergelijks.

De heer Houtzagers is, na het door den heer Gerlings gezegde omtrent de premiën, van gedachten veranderd.

De heer Coblijn heeft nog op eene vraag van den heer Bolhuis antwoord te geven: de vraag namelijk of „artistieke oplossing" een technische term is. Inderdaad wordt die uitdrukking in de rapporten van den directeur der gemeentewerken meermalen gevonden. Maar wanneer men liever lezen wil „artistieke uitvoering", dan zal hetzelfde doel bereikt worden.

De Voorzitter verandert namens B. en W. het woord „oplossing" in „uitvoering".

Na deze discussie werd de „voorwaarde 9", met inachteming van kleine wijzigingen, in zijn geheel goedgekeurd. Hieraan is nog toegevoegd het servituut: „dat daarop geen inrichting mag worden opgericht, bedoeld bij art. 2 van de Wet van 2 Juni 1875, Staatsbl. no. 95."

Aan den Heer I. H. J. van Lunteren, architect te Utrecht, is voor zijn principaal verkocht een gedeelte van dit bouwterrein, groot pl. m. 585 M²., voor den prijs van f 6000.— onder bovengenoemde voorwaarden.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Bouwkunst en Vriendschap. Rotterdam 7 Februari 1898. Bij verhindering van den heer H. P. Berlage Nz. werd diens spreekbeurt waargenomen door den heer Henri Evers, die tot onderwerp had gekozen:

Iets over de Christelijke Basiliek.

Spreker wees er op, hoe de eerste christenen, aan voortdurende vervolging blootstaande, een schuilplaats vonden in hun catacomben. Hier vervulden zij hunne godsdienstplichten, zij begroeven er hunne dooden en stichtten er kapellen. Eerst in de 4e eeuw, onder Constantijn den Groote, verkregen zij godsdienstvrijheid en van 313 dateert de eerste Christenkerk aan de Romeinsche basiliek ontleend.

De reden waarom zij hun toevlucht tot deze soort gebouwen namen, was, dat deze het meest voldeed aan de eischen door het nieuwe geloof gesteld.

De basiliek, in plan een rechthoek, werd in drie of meer traveën verdeeld, door kolommen gescheiden. Het middenschip domineerde steeds in hoogte en breedte, waardoor boven het dak der zijgalerijen gemakkelijk licht kon worden aangebracht. Als onderdeelen zijn bekend de abcis, de nisvormige afsluiting in den achterwand, aangebracht ter plaatsing van het altaar.

In de 5e eeuw werd de basiliek aan de achterzijde vergroot, waardoor het dwarsschip of transept ontstond. Aan de voorzijde, ter breedte der basiliek en door een gedekte galerij omgeven, ontstond het voorhof. Om constructieve redenen was de kerk met een eenvoudige houten kap afgedekt. Het inwendige was zeer eenvoudig; het was versierd in fresco of mozaïek, bijbelsche tafereelen voorstellend. Dit type, nu als oud Christelijke basiliek bekend, werd tot in de 11e eeuw in Westelijk Europa gehuldigd, terwijl het in de 6e eeuw in 't Oosten reeds geheel verdwenen was. De reden hiervan moet hierin gezocht worden, dat Constantijn de Groote den zetel van het Romeinsche rijk in 330 verplaatste naar Byzantium.

Een periode van grooten bloei in de bouwkunst was daarvan het gevolg. De voortdurende verbreiding van het christelijk geloof maakte nieuwe kerken noodzakelijk. Wel werd in den beginne de Romeinsche basiliek gevolgd, doch én om practische én om estetische redenen bleek hij weldra onvoldoende. Redenen die tot het streven naar andere vormen aanleiding gaven. Weldra werden deze gevonden in den koepel, welke als schoonste uiting der Romeinsche bouwkunst voldeed aan de hooge eischen van estetisch schoon. Een groote moeielijkheid echter was zijn cirkelgrondvorm in overeenstemming te brengen met den rechthoekigen plattegrond. Dit was het streven der Romeinsche bouwmeesters en meesterlijk is de moeielijkheid opgelost geworden door het aanbrengen der pendentiefs. Het meest volmaakte op het gebied van den koepelbouw is wel de Aya Sofia. In hoofdopvatting Romeinsch is zij het type der Byzantijnsche bouwkunst en is dit eeuwenlang gebleven. Op het einde der 10e eeuw echter heeft een totale stilstand plaats. De reden hiervan moet gezocht worden in het feit, dat er voorspeld was, dat in 't jaar 1000 de wereld zou vergaan. Na 1000 ontwaart men dadelijk een groote verandering. Om dankbaarheid te uiten bouwde en restaureerde men kerken en deze periode is de opkomst der Romaansche kunst. Het hoofddoel was de Christelijke basiliek te overwelven, doch het oude type was niet bestand een gewelf te schragen. De hervormingen bestonden in hoofdzaak in het vernauwen van het middenschip en het verdikken der pijlers en muren. Eerst in 't begin der 11e eeuw begon men met een gedeeltijke overwelving en wel de abcis met een halven bol en de zijbeuken. De middenbeuk echter bleef nog met de oude houten kap afgedekt.

Eerst aan het einde der 11e eeuw overwelfde men het middenschip en wel op de eenvoudigste wijze, namelijk het tongewelf.

Het licht echter was onvoldoende en om dit te verbeteren verhoogde men het middenschip zoo, dat onmiddelijk onder het tongewelf ramen werden aangebracht die een direct licht in de kerk wierpen. Als tegenwicht werden aan de buitenzijde bogen tegen het middenschip aangebracht. De Romaansche kerk in hoofdvorm door vierkanten beheerscht, gaat door verlenging der abcis in den kruisvorm over en deze vorm wordt de hoofdvorm der Gothiek. Deze, een onondoorbroken en logische voortzetting der Romaansche kunst, is de periode welke van het midden der 12e tot en met de 15e eeuw heeft bestaan. De kruistochten zijn de groote motor van haar ontstaan geweest. De kruisvaarders toch, hetzij op weg naar het Heilige Land, hetzij terugkeerend, trokken door Byzantium en onder den indruk van het vele schoone, daar genoten, was men teruggekeerd, niet meer tevreden met het bestaande en verlangende iets grooters. Het uitbreiden en verhoogen der kerkruimte, het inkrimpen en verminderen der steunpunten, gaf aan het geheel een luchtiger, sierlijker aanzien. De oplossing van dit vraagstuk werd echter door de bouwmeesters der middeleeuwen eerst na ruim een eeuw zoekens gevonden.

De verwezenlijking ervan is de toepassing van het spitsbooggewelf, de luchtboog en het contrefort.

Gedurende de 13e, 14e en 15e eeuw ondergaan de vormen een gestadige verfijning. De overdrijving neemt langzamerhand toe, de vormen worden grillig, zoolals in de vervalperiode, 15e eeuw, te zien is.

Na nog even stilgestaan te hebben bij den St. Pieter te Rome,

ging spreker over tot het vertoonen van lichtbeelden over het zooeven behandelde. Een keur van photographiën gaf den toeschouwers een denkbeeld van de talrijke prachtige kerken in Italië, Frankrijk, Duitschland en ons land.

BERICHTEN.

Aan het Weekblad „Insulinde" ontleenen wij het bericht, dat de heer Leydie Melville, opzichter 3e klasse, bij de Staatsspoorwegen, die indertijd bij den aanleg van de lijn Semarang-Vorstenlanden stuitte op den beroemden Boro Boedoer tempel, thans tijdelijk aan zijn gewonen dienst onttrokken en toegevoegd is aan de Indische commissie voor de Parijsche tentoonstelling, om deze en andere tempels in de buurt nauwkeurig op te meten en in kaart te brengen, ten einde het mogelijk te maken deze kunstige bouwwerken te Parijs getrouw aan de werkelijkheid te reproduceeren.

Insulinde heeft dit bericht uit de Java-Bode, die evenwel slecht op de hoogte schijnt te zijn, althans wat den Boro-Boedoer tempel betreft.

Nu 84 jaren geleden, toen in Ned.-Indië nog geen sprake was noch van Staatsspoorwegen, noch van den heer Leydie Melville, bevond zich — 't was in Januari — de Luitenant-Gouverneur Sir Stamfort Raffles in Semarang en vernam daar, dat in Kedoe op of onder den heuvel, in de onmiddelijke nabijheid der desa Boemi-Segoro, uitgestrekte bouwvallen van een grooten Indischen tempel aanwezig waren. Doordrongen van het belang dat de wetenschap bij een nauwkeurig onderzoek dier oude bouwvallen kon hebben, droeg hij aan den luitenant der genie, den heer Cornelius, de taak op om de overblijfselen, bij de inlanders onder den naam van Boro-Boedoer bekend, zorgvuldig te onderzoeken, op te meten en in teekening te brengen. Met de opdelving werd reeds half Januari 1814 een aanvang gemaakt.

Het is de heer Wilsen, destijds teekenaar der Genie, onder wiens leiding het bouwwerk werd opgemeten en in teekening gebracht.

Uit de platen, gevoegd bij het van Regeeringswege uitgegeven werk: Boro-Badoer op Java, afgebeeld door F. C. Wilsen, met toelichtenden tekst naar verhandelingen van F. C. Wilsen en J. F. G. Brumund, — uit die platen blijkt, dat het onderste terras van den tempel een vierkant is, waarvan elke zijde 151.6 M. lang. De hoogte van het monument is 30 M.

Ten eerste is het dus nutteloos werk de bouwvallen andermaal te doen opmeten en teekenen; ten andere is het een totaal onmogelijken reuzenarbeid dit bouwwerk te Parijs „getrouw aan de werkelijkheid" te reproduceeren. Men behoeft daartoe slechts de 394 groote platen in te zien die aan het bovengenoemde boekwerk zijn toegevoegd, en waarvan er alleen 375 zijn gewijd aan de verschillende basreliefs van de vijf omgangen of terrassen; als de Indische commissie voor de Parijsche tentoonstelling dat werk ziet, zal zij wel terugdeinzen voor de mogelijkheid, ook wat de kosten betreft.

In Juli van dit jaar zal onder het eere-Voorzitterschap van de heeren Beernaërt, de Bruyn, Vergote en Ch. Buls te Brussel een internationaal „Congrès de l'Art public" worden gehouden.

Het geldt hier de bespreking van de practische kunst, de kunst in hare uitingen op de straat, blijvende en tijdelijke versieringen van gebouwen, openbare feesten enz. De namen der eere-Voorzitters zijn een waarborg, dat zij niet alléén hun naam hebben geleend, maar ook een groot en belangrijk aandeel zullen hebben in de werkzaamheden.

Binnen kort zal het programma van dit Congres bekend worden.

Te Parijs is eene commissie benoemd voor Oud-Parijs, onder voorzitterschap van den prefect der Seine.

Deze commisste heeft zich gesplitst in drie onderdeelen, te weten:

een belast met het inventariseeren van de oude monumenten en kunstvoorwerpen van Parijs, waarvan zij het behoud zooveel mogelijk zal verzekeren;

eene commissie die alleen zal toezien op de opgravingen, noodig bij uitvoering van groote werken;

een derde commissie heeft in opdracht de monumenten en kunstvoorwerpen, door de eerste commissie geïnventariseerd of door de tweede ontdekt. in te deelen, te beschrijven en in afbeelding te brengen.

In Maart a.s. vangen deze commissiën hare werkzaamheden aan.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.
Uitvoerend Opzichter 2.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 1 van 15 Januari 1898. Het observatorium op den Etna, door H. — De Kolenrijkdom van Duitschland en eenige andere Europeesche Staten, in verband met de toekomstige uitputting der verschillende revieren (vervolg), door F. E. L. Veeren. — Winterbouquetten, door J. Sturing. — De nieuwe ventilatiemethoden, door Dr. A. J. C. Snijders. — Mensch-apen, (vervolg), door Dr. Sinia. — Andrée's tweede poolballon op Spitsbergen, door Dr. L. Bleekrode. — Verscheidenheid op fotografisch gebied, door Dr. J. E. Rombouts. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 14 FEBRUARI.

Assen. Het bouwen van vijf arbeiderswoningen aan den Zwartwaterschenweg (in twee perceelen of in massa).
Het bestuur der vereeniging „Oranjebond van Orde", te Utrecht, 's av. 7½ u., in hôtel Kuipers, te Assen. Bestek en teek. ad f 0,60 verkr. bij den architect J. Smallenbroek. Aanw. gedaan.

Ambt Vollenhove Het bouwen eener kerk.
De Kerkeraad der Gereform. gemeente B., n.m. 2 u. Bestek en teek. liggen ter inz. bij H. Winters en zijn à 50 ct. verkr. Aanw. 14 Febr. v.m. 11 u.

Emmen. Het bouwen van een woonhuis voor 2 gezinnen te Burger-Oosterveen bij de Dordtsche brug, onder bijlevering van alle materialen.
De heer J. T. Meester te Burger Oosterveen, v.m. 11 u. in hôtel „Groothuis", alw. bestek en teek. ter inzage liggen alsmede bij Paulusma te N.-Amsterdam en bij den besteder. Inl. geeft de arch. E. Kliphuis.

's-Gravenhage. Het vergrooten van het magazijn Spuistraat no. 20 en 22.
De firma C. Hoyng, v.m. 11 u., te haren kantore. Bestek en teek. à f 2.50 te bekomen bij den architect A. P. van Dam A.Wzn., van Speykstraat 48. Aanw. gedaan.

's-Hertogenbosch. De bouw van 19 arbeiderswoningen met bijkomende werken, op een terrein, gelegen op den hoek van het kanaal en de Gervenstraat aldaar.
De diakenen der Ned. Herv. gemeente n.m. 2 u., in het Oudeliedenhuis. Bestek met 3 teek. tegen f 2.50 verkr. aan bovengen. gesticht. Aanw. gedaan.

Lichtenvoorde. Het verbouwen van een woonhuis aldaar, met bijlevering van materialen.
De heer J. Hulshof JBzn., n.m. 3 u. in hotel Westerman, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Biljetten vóór 14 Febr. in te zenden bij den besteder. Aanw. gedaan.

St.-Anna-Parochie. 1. Het bouwen van een schoolgebouw en onderwijzerswoning te Oudebildtzijl. 2. Het maken en leveren van de meubels in de te bouwen school te Oudebildtzijl.
Het gemeentebestuur van Het Bildt, n.m. 3 u. Bestek en teek. liggen ter inz. ter secretarie der gemeente, alw. tevens ex. verkrijgb. zijn van het eerste perceel voor f 0,75 en van het andere voor f 0.30 per stel. Aanw. gedaan.

Veendam. Het vergrooten der winkelbehuizing met het bouwen van eene verdieping daarop voor magazijn.
De heer T. Bos, 's av. 8 u., in café „De Vries", alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de archit. H. Muntendam. Aanw. gedaan.

Weerdingermond. Het bouwen van een burgerwoonhuis in den Weerdingermond, met bijlevering van het daartoe noodige, behalve uitzonderingen volgens bestek.
De heer J. Polter, n.m. 1 u., in 't café van H. Hol, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft Noorlag.

DINSDAG 15 FEBRUARI.

Arnhem. Het verbouwen van perceel 46 in de Rijnstraat voor Gebr. Franken.
De architect J. G. van den Berg, v.m. 11½ u., in café „de Harmonie". Bestek en teek. ad. f 1,50 verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. gedaan.

Assen. Het vergrooten der school te Aardscheveld in 2 perc.: *a.* 't gebouw en meubelair en *b.* 't verven en beglazen.
Het gemeentebestuur, n.m. 1½ u. Bestek en teek. liggen ter inzage ter secr. en zijn verkrijgb. à f 0,75. Aanw. gedaan.

Aalten. 1. Het vergrooten der fabriek der firma Ten Dam en Manschot.
De architect G. Beltman AJzn., te Enschedé in het café van J. Vreede, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 15 Febr.. v.m. 11½ u. Greenw.

's-Gravenhage. Het bouwen van een kantongerechtsgebouw te Venlo. Ram. f 17350.
Het Min. van Justitie, n.m. 2 u. Bestek no. 90, met teek. ligt ter inz. in het raadhuis te Venlo en is verkrijgb. bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage, tegen f 1,35. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. Het bouwen van een kantongerechtsgebouw te Zaandam. Raming f 17691.
Het Min. van Justitie, n.m. 2 u. Bestek no. 88, met teek. ligt ter inz. in het raadhuis te Zaandam en is verkrijgb. bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage, tegen f 1,35. Aanw. gedaan.

Groningen. Het bouwen eener behuizing tot winkelbehuizing in de Nieuwe Ebbingestraat te Groningen, get. lett. O, no. 26, met de leverantie van al het daartoe benoodigde.
De architect K. Hoekzema, 's av. 8 u., in het café van L. Plenter, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bestek. ad 50 ct. verkr. bij gen. architect. Bilj. in te zenden vóór 15 Febr.. 's av. 7 u. Aanw. gedaan.

Krimpen a/d. Lek. Het maken van een woonhuis met wagenschuur, paardenstal en kaaspakhuis voor A. Dekker, aldaar.
De architect B. van Dam Jhsz., te Capelle a/d. IJsel, n.m, 3 u., bij A. Dekker, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Lochem. Het verbouwen van een huis.
De heer B. Jansen, 's av. 7½ u.. in het café Nijhof alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Markelo. Eene belangrijke verbouwing en bijbouwing aan den huize „'t Westerflier" bij Diepenheim, voor den hooggeboren heer R. graaf Schimmelpenninck te Diepenheim.
De architecten Van der Goot en Kruisweg te Hengelo (G.), 's midd. 12 u., in het koffiehuis „De Viersprong". Bestek en teek. ad f 2 en inl. verkrijgb. bij gen. architecten. Aanw. 15 Febr. v.m. 10 u.

Vlaardingen. Het bouwen van een villa aan de Hoofdlaan.
De firma A. M. v. Dusseldorp en Co., v.m. 11 u. ten haren kantore. alw. bestek en 3 teek. à f 1.50 te bek. zijn alsmede bij den bouwk. A. Stigter, Kerkstraat 52 's Hage. Aanw. gedaan.

Rhenen. *a.* Het bouwen eener onderwijzerswoning met ijzeren hekwerk; *b.* het leveren en stellen van het benoodigde ameublement ten behoeve der openbare lagere school.
Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestekken en teekeningen zijn voor *a* à f 1,50 en *b* f 1 per stel verkrijgb. ter gemeentesecretarie. Inl. geeft D. Huiting, gem.-archit. Aanw. 15 Febr. v.m. 10 u.

Rotterdam. Het maken van een machinegebouw, ketelhuis, kolenbergplaats, enz. ten behoeve van een stoomgemaal op een terrein aan de Admiraliteitskade aldaar.
Dijkgraaf en Hoogheemraden van Schieland, 's midd. 12 u., in het gemeene-landshuis. Bestek en 5 teek. à f 5 te bekomen bij de wed. A. van Waesberge en Zn. Inl. te bekomen bij den heer A. Nolen, in voorn. gemeenelandshuis. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van eene bewaarschool aan de Sophiastraat
Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. liggen ter kennisneming op de plaatselijke secr. en in het stads-timmerhuis en zijn à f 1 verkrijgb. bij de wed. P. van Waesberge en Zn. Inl. zijn te bekomen aan gemeld timmerhuis. Aanw gedaan.

Steenbergen. Het afbreken van een bestaand en het weder opbouwen van een nieuw koffiehuis met bovenverdieping en verdere werken.
De heer A. F. Slootmans, n.m. 2. u.. te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft C. Raats, opzichter. Aanw. 14 Febr.. v.m. 10 u.

WOENSDAG 16 FEBRUARI.

Breda. Het afbreken van een woonhuis aan de Visscherstr. no. 5 en het bouwen van een bondsgebouw.
Het bestuur van den R.-K. Volksbond, 's av. 8 u. in café „Neuf". Bestek en teek. ter inz. in gen. woonhuis. Inlicht. geeft de Bouwk. J. Bouman. Aanw. elken dag v.m. 11 tot 12 u.

Diepenheim Het bouwen van een woon- en winkelhuis.
De heer H. T. Dünnhölter, 's midd. 12 u., in het logement van Ooms, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geven A. Jalink en Zn.. te Goor. Aanw. 16 Febr.. v.m. 11 u.

Eindhoven. Het bouwen van 2 burgerwoonhuizen en brug met bijlevering van alle materialen.
De heer G. de Winter, 's av. 7 u Bestek en teek. met détails liggen ter inzage bij H. Habraken, waar de besteding zal geschieden. Inl. te bekomen bij den architect Jos. Graanbeek. Aanw. op den dag der besteding n.m. 4 u.

Groningen. Het bouwen van een pakhuis op een terrein aan de Winschoterstraat met bijlev. van materialen voor den heer J. Gruno.
De architect A. Th. van Elmpt, 's av. 8 u., in het café „Prins", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en is bestek ad 50 ct. aldaar verkrijgb. Inl. geeft gen. architect dagelijks van v.m. 10 tot 12 u.

Oosterland (Zeel.). Het afbreken van een gedeelte kerkgebouw, benevens consistorie, van het vergrooten der kerk met bouwen eener nieuwe consistorie.
De kerkvoogdij der Ned. Hervormde gemeente, n.m. 3 u., bij J. J. Beije. Bestek en teek. ad f 1 verkr. bij den architect M. van der Linden, Zierikzee. Aanw. 16 Febr. n.m. 1½ u.

Rotterdam. Het stichten van gebouwen voor de voltooiing van „Eudokia", gesticht voor chronische lijders, aan den Bergweg.
De architect W. C Coepijn, 's midd. 12 u. in het gebouw Annastraat no. 25. Bestek en teek. à f 5 te bekomen bij A. Ter Weeme, boekdrukker. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van een fabrieksgebouw, met gedeeltelijk aanplempen van een waterbassin en verdere daaruit voortvloeiende werken op een terrein aan de Oost Maaslaan no. 76.
De Kralingsche Katoen-maatij., n.m. 2½ u., te haren kantore, Oost Maaslaan 76. Bestek en teek. à f 3 te bekomen bij de architecten D. v. Ameyden van Duijm en Zn., die tevens inl. geven. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van 2 pakhuizen achter het Achterklooster.
De architect B. Th. Kraayvanger, v.m. 11 u., in het café van C. W. Dekkers. Oostzeedijk 26, alwaar bestek en teek. ter inzage liggen en aldaar, alsmede bij den heer A. H. Breys, Dijkstraat 30, te bekomen zijn à f 1,50. Inl. geeft voorn. architect.

Terborg. Het bouwen van een dubbel woonhuis met bijlevering van materialen.
De architect G. J. Heezen. n.m. 6 u., in in het café van G. M. Vos; alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect.

DONDERDAG 17 FEBRUARI.

Amersfoort. Het bouwen van een villa, op een terrein van het buitengoed „Bergzicht", gelegen aan den Arnhemschen weg te Amersfoort.
De architect Herm. Kroes, n.m. 3 u., in het caéf „Den Arend". Bestek met 2 teek. zijn à f 2,50 per stel verkrijgb. bij voorn. architect en liggen ter inzage in het café voorn. Aanw. 15 Febr. n.m. 3 u.

Bruinisse. Het afbreken van een gedeelte van het kerkgebouw, van de geheele consistorie, en het bouwen van een nieuw gedeelte kerkgebouw en eene nieuwe consistorie.
Kerkvoogden der Ned. Herv. Gemeente, v.m. 11 u., in de consistorie. Bestek en teek. tegen f 2 verkrijgb. bij J. M. Krijger Jr., bouwk. te Bruinisse. Inl. worden dagelijks verstrekt door den bovengen. bouwk. Biljetten kunnnen tot des v.m. 10¾ u. van den dag der besteding franco bezorgd worden aan het adres van den president-kerkvoogd en tot op het uur der besteding in de consistorie. Aanw. den dag vóor de besteding, n.m. 3—5 u.

Enschedé. Het bouwen van een magazijn met boomerij op een terrein gelegen aan den Zuiderhagen bij de bestaande fabriek.
De heer N. J. Menko, 's midd. 12 u., in het café van D. Wertheim. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij den den architect H. Reijgers. Aanw. 17 Febr., v.m. 9 u.

Groningen. Het verbouwen van de behuizing E. 99 in de Gelkingestraat te Groningen, voor den heer G. J. Woldring.
De architect W. P. Ros, 's av. 8 u., in het café van M. Prins. Groote Markt, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1 te bekomen zijn bij voorn. architect.

Oldeboorn. *a.* Het vertimmeren van het schoolgebouw te Terhorne en *b.* het vernieuwen der houten ophaalbrug te Ter Kaple.
Het gemeentebestuur van Utingeradeel, 's midd. 12 u. Bestek en teek. sub *a.* ad f 0,75, sub *b* ad f 0.25 verkr. ter gem.-secret. Aanw. gedaan.

Roermond. Het gedeeltelijk afbreken en weder opbouwen van het pensionnaat der Zeer Eerw. Zusters Ursulinen in de Voogdijstraat.

De architect J. Jorna, die inl. geeft. Aanw. 17 Febr. v.m. 10 u.

Westervelde. Het bouwen van een schuur en het restaureeren van de voorbehuizing ald.

De heer G. J. Tonckens. Bestekken ad 50 ct. verkrijgb. bij L. Hoff te Norg, bij wien inlicht. te verkrijgen zijn. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 18 FEBRUARI.

's Gravenhage. Het maken van een gebouw ten behoeve van de post- en telegraafdiensten op het emplacement van den Staatspoor te Zwolle. Raming f 15700.

Het Minist. van W., H. en N., n.m 1 u. Het bestek no. 6 ligt ter lezing aan het lokaal van het Dep. van W., H. en N., Binnenhof te 's-Gravenhage; aan het bureel van den Rijksbouwmeester in het 1e district, te 's-Gravenhage; aan dat van het Prov. Bestuur van Overijssel, en is te bek. bij gebr. Van Cleef, te 's-Gravenhage. Inlicht. worden gegeven door voorn. Rijksbouwmeester. Aanw. gedaan.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 3 woonhuizen met afzonderlijke bovenw., gelegen aan de Koninginnenlaan ald., voor J. van Hoof, te Amsterd.

De architect F. W. J. Pastoor, v.m. 11 u. in café restaur. van Gebr. Weijtjes. Bestek en teek. ad f 2 en inlicht. verkr. bij gen. architect. Aanw. 14 Febr. v.m. 11 u.

's-Gravenhage. Het inrichten van het winkelhuis, staande op het perc. kadastraal bekend sectie D. no. 1743, aan de Korte Voorstraat te Oud-Beijerland, tot post- en telegraafkantoor, met directeurswoning. Ram. f 3900.

Het minist. van W., H. en N., n.m. 1 u. Bestek ligt ter lezing aan gen. dep., aan het bureau van den Rijksbouwm. in het 2e district, aan dat van het Prov. Bestuur van Z.-Holland en is verkrijgb. bij gebr. Van Cleef. te 's-Gravenhage. Inlicht. geeft gen. Rijksbouwmeester en de opzichter der Landsgeb. J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. gedaan.

Venlo. Het bouwen van een kleine villa in het Puteanuspark voor P. Breidfeld.

De architect H. Seelen, 's midd. 12 u., in „De Beurs", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 18 Febr., v.m. 10 u.

ZATERDAG 19 FEBRUARI.

Deventer. Het bouwen van een boerenwoning met schuur.

De heer C. Kloosterboer, n.m. 3 u., bij Stormink, alw. bestek en teek. ter inz. ligggen.

Enschedé. Het bouwen van een heerenhuis aan de Gronausche straat voor J. T. Ebeling.

De architect H. Reijgers, 's midd. 12 u. in hôtel „De Klomp", alw. bestek en teek ter inz. liggen en zijn ad f 3 verkr. bij gen. architect, alsmede inlicht. Aanw. 19 Febr. v.m. 9 u.

Est. Het restaureeren der consistoriekamer met het daarin behoorende ameublement.

De kerkvoogden der Herv. kerk n.m. 2 u., bij P. Brinkman, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de bouwk. Roelofs, te Opijnen. Aanw. 19 Febr., v.m 11 u.

Hulst. Het afbreken van twee woonhuizen, gemerkt wijk C no. 92 en 93 te Hulst en het daar ter plaatse weder opbouwen van een nieuw heerenhuis.

De heer Des. Verhaegen te Graauw, n.m. 3 u., in de estaminet „Bachus", te Hulst. De teek. en het bestek liggen in bovengen. estaminet ter inzage en zijn daar te verkrijgen à f 1,50. Inl. te verkr. bij J. Scheele Dz., bouwk. te Terneuzen. Aanw. gedaan.

MAANDAG 21 FEBRUARI.

Roosendaal (N.Br.). Het bouwen eener schuur, op de hofstede thans bewoond door A. Bakx aan de watermolen.

De architect M. Vergouwen. n.m. 3 u. Teek. en bestek liggen ter inz. in 't koffiehuis van Ant. Wouters. alw. ook aanw. en aanbesteding zullen plaats hebben. Aanw. 18 Febr. ten 10 u. v.m.

DONDERDAG 24 FEBRUARI,

Amsterdam. Den bouw van een pakhuis met bijbehoorende werken op een terrein aan de Bickersgracht en Prinseneiland.

De firma Ten Cate en Co. (M. v. d. Meulen Jr.) Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij den architect A. C. Boerma, Keizersgracht 214.

Helmond. Het bouwen van een klooster met kapel en bijbehoorende werken ten behoeve der Eerwaarde Broeders.

Het kerkbestuur van den H. Lambertus, n.m. 4 u. in het café van Gez. van Duinhoven. Bestek en teek. zijn à f 3 te verkr. bij J. W. v. d. Putten. architect te Helmond, bij wien ook inlicht. zijn te bekomen. Aanw. op het bouwterrein v.m. 11 u. op den dag der besteding.

VRIJDAG 25 FEBRUARI.

Sellingen. *a*. Het bouwen van eene school met 4 lokalen en onderwijzerswoning aan den Weerdingermond; *b*. De levering van de benoodigde schoolmeubelen aldaar.

Het gemeentebestuur van Vlagtwedde, 's midd. 12 u., in het gemeentehuis te Sellingen. Bestekken en teek. liggen ter inzage ter gemeente secretarie. Bestek en teek. van perceel *a*. f 1 en het bestek *b*. à f 0,25 te bekomen ter secretarie en bij den gem. opzichter, die tevens inlicht. verstrekt. Aanw. 19 Febr. v.m. 11 u.

MAANDAG 28 FEBRUARI.

Emmen. Perc. 1, het bouwen van een school voor 190 leerlingen te Zuidlaren; perc. 2, het bouwen van een onderwijzerswoning aldaar; perc. 3, het bouwen eener school voor 144 leerlingen te Amsterdamsche veld; 4, bouwen eener onderwijzerswoning aldaar; 5, Het verbouwen van de bestaande school te Nieuw-Amsterdam; 6, levering schoolmeubelen en leermiddelen in de school te Zuidbarge; 7, id. te Amsterdamscheveld; 8, de lev. en herstelling van schoolmeubelen en leermiddelen in de school te Nieuw Amsterdam. Op de perc. 6, 7, en 8 kan ook in massa worden ingeschreven.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestekken en teek. verkrijgb. bij den gem.-architect E. Kliphuis: perc. 1—5 te samen f 2,50, afzonderl. à f 1; die van perc. 6, 7, 8, te samen f 0,75, afzonderl. à f 25 ct. Bestekken ter inz. ten gemeentehuize. Aanw. 18 en 21 Febr., telkens v.m. te Amsterdamscheveld om 11 u., te Nieuw Amsterdam, n.m. 1 u. en te Zuidbarge, n.m. 4 u.

DINSDAG 1 MAART.

Utrecht. Bestek no. 744. Het afbreken van de goederenloods met toebehooren op het voormalig station Zwijndrecht en het vervoeren en opstellen dier loods op het station Markelo, benevens het uitvoeren van eenige diverse werken op dit station. Begrooting f 3490.

De maatij. tot expl. van Staats Spoorw., n.m. 2 u. (loc. tijd), aan het centr. bur. in het Moreelse Park. Het bestek ligt ter lez. aan gen. centr. bur. en aan het bur. van den heer sectie-ingenieur D. Molenaar te Zutphen en is aan gen. centr. bur. (Dienst van Weg en Werken) te bekomen. tegen f 1. Inl. worden gegeven aan het gen. centr. bur. en door den sectie-ingenieur voorn. Aanw. te Markelo 22 Febr., ten 10 u. v.m. (loc. tijd).

Afloop van AANBESTEDINGEN.

25 JANUARI.

Leeuwarden. Het bouwen eener stelphuizinge te Oude Leye. Door het bestuur van het Marcelus Goverts Gasthuis.

Laagste inschrijver B. Nicolai, Oude Leije, f 6561, gegund.

26 JANUARI

Leeuwarden. Het afbreken der bestaande en het stichten eener nieuwe schuur op „Feitsma State" onder Hallum.

Laagste inschrijver W. en T. Booyenga, Metslawier, f 6185, gegund.

Terneuzen (Onderh.). Het bouwen van een woon- en winkelhuis bij de bijzondere school. Door den bouwk. J. Scheele Dz.

Laagste inschrijver A. C. Rijnberg, f 995, gegund.

27 FEBRUARI.

Heeg (Fr.). Het afbreken der bestaande en het bouwen van een nieuwe schuur c. a., op „Feitsma State" onder Hallum. Door den heer T. Poelstra, notaris.

Laagste inschrijvers W. en T. D. Boijenga, Metslawier, f 6185. gegund.

Nijmegen. Het afbreken en weder opbouwen van perc. no. 78 aan de Houtstraat. Door den architect D. Semmelink.

Laagste inschrijver W. van Zandvoort, f 3548, gegund.

Terborg. Het bouwen van een koffiehuis bij het station van het lokaalspoor te Terborg. Door den heer Cohen.

Gegund aan de Laagste inschrijvers Th. Sneltink en E. Westerhof, voor f 5250.

28 JANUARI.

Tilburg. Het afbreken van huizen en bouwen van drie winkel- en woonhuizen aan den Bosschen weg. Door den architect André Blomjous.

Laagste inschrijver De Kinderen en Co., f 7109.

Oosterwijk. Het verbouwen van een heerenhuis tot woonhuis der Eerw. Fraters, en het bouwen eener school. Door het R.-K. parochiaal kerkbestuur.

Laagste inschrijver F. Smulders, f 19888.

31 JANUARI.

Venraai. Het maken van een achterbouw aan zijne woning, met bijlevering van eenige materialen. Raming f 510. Door den heer P. Lauzense.

Laagste inschrijver M. Jacobs, f 390.

Wildervank (Onderh.). Het bouwen van een dubbele woning met slachthuis in de 11e Laan. Door den heer H. Klasens.

Gegund aan D. de Groot, aldaar. voor f 1421.

1 FEBRUARI.

Driesum. Het doen van eene belangrijke verbouwing aan de Chr. Nat. school te Wouterswoude. Door het bestuur.

Laagste inschrijver R. A. Veltman, Oostermeer, f 1798.

2 FEBRUARI.

Dordrecht (Onderh.). Het bouwen van drie dubbele woonhuizen aan den Noordendijk aldaar. Door de architecten I. N. Reus en Zn.

Laagste inschrijver Z. van Schelt, f 19543.

Groningen. Het bouwen van een magazijn met bovenwoning op een terrein A-Kerkhof, hoek Schuitemakerstraat, met bijlevering van alle daartoe benoodigde bouwstoffen, transporten, arbeidsloonen enz. Door den heer S. H. v. d. Rijn.

Laagste inschrijver A. Siekman, Hoogkerk, f 12837, gegund.

Hansweerd. Het vergrooten van een woonhuis. Door den heer L. J. Florisse.

Laagste inschrijver J. B. Koch. f 1900, geg.

Hengelo (Ov.). Het bouwen eener dubbele woning aan den 2den Emmaweg te Hengelo. Door de architecten Van der Goot en Kruisweg.

Laagste inschrijver G. J. Beltman, f 2878.

Lemmer. Het bouwen van eene werkplaats met 5 bovenwoningen voor den heer J. Pen alhier. Raming f 5195.

Laagste inschrijver P. M. de Vries, f 4975, gegund.

Maastricht. Het verbeteren van de buitenmanege bij de kazerne der marechaussee te Maastricht. onder het beheer der genie te Nijmegen. Ram. f 1800. Door de genie.

Laagste inschrijver O. Offermans, f 1975.

Noordlaren. Het bouwen van een nieuw woonhuis, met al het daartoe benoodigde. Door den heer J. O. Hoenderken.

Laagste inschrijver Harm. Sijtsema, Zuidlaren, f 5135, gegund.

Stukadoorwerk, ingekomen 8 biljetten, gegund aan den laagsten inschrijver, D. Gorter te Sappemeer. voor f 194.

Behang-, glas- en verfwerk, 9 inschrijvingen, geg. aan J. Depping te Noordlaren voor f 341.

Odoorn (Herbest.). Het verbouwen van de kerk en de toren te Odoorn, met bijlevering van alle materialen. Raming f 8584,50. Door de kerkvoogden der Herv. gem.

Laagste inschrijver G. Hensema, Oude-Pekela, f 8529, gegund.

Oude-Pekela. Het bouwen eener arbeiderswoning met bijlevering van materialen. Door de commissie van woningbouw uit het departement Pekela tot Nut v. 't Algemeen.

Laagste inschrijvers S. S. Stratingh en Bos Everhardus, f 665. gegund.

Oude-Pekela. Het amoveeren eener oude en het bouwen eener nieuwe winkelbehuizinge

en smederij met bijlevering van materialen. Door den heer G. Kraling.
Voor deze aanbesteding is slechts een billet ingekomen, doch ongeopend teruggegeven.
Sauwert. Het bouwen van een burgerbehuizing op een nieuw terrein te Sauwert, met bijlevering van materialen, enz. Door den heer T. Dijksterhuis.
Laagste inschrijver K. van Houten, Wetsinge, f 1338.
Stroobos (Fr.). Het afbreken van het nog bestaande gedeelte der afgebrande behuizing en het bouwen van een burgerwoonhuis aldaar, raming f 1530. Door den opzichter J. J. v. d. Veen, te Augustinusga.
Laagste inschrijver M. J. Veenstra, Augustinusga, f 1474, gegund.
Strijen. Het weder opbouwen van een woonhuis met schuur op een terrein, gelegen aan den Schuringschen dijk onder genoemde gemeente. Door den heer Arie Groeneweg.
Perc. 1, timmerk enz. Laagste inschrijver D. Ouweleen, Heinenoord, f 1100.
Perc. 2. metselwerk enz. P. v. Wulp. Heinenoord. f 877.
Perc. 3, verfwerk enz. Js. van Gent, f 81.
Perc. 4, smidswerk enz. J. A. Riedé, 62,50.
De gunning is in beraad gehouden.

3 FEBRUARI.

Bellingwolde. Het amoveeren der vaste brug over het Veendiep in den weg Bellingwolde-Vriescheloo en het daar bouwen van een nieuwe draaibrug met ijzer. bovenbouw, met bijlev. van materialen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver M. Tijms, Sappemeer, f 1965.
Enschedé (Onderh.). Het bouwen van 3 woningen voor den heer M. J. Spits.
Oplevering 20 April a. s. Laagste inschrijvers H. Mastenbroek en W. Hartman, f 3690.
Oplevering 25 Juli a. s. Laagste inschrijver Wed. D. Reudink, f 3590. Volgens bestek beraad.
Groningen. Het gedeeltelijk afbreken eener behuizing, en het bouwen van een winkelbehuizing met bovenwoning in de Nieuwe Ebbingestraat te Groningen. get. O. no. 39, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den architect K. Hoekzema.
Laagste inschrijver M. Dooijes, f 8330.
Stadskanaal. *a.* Het bouwen van eene boerenbehuizinge. te Valthermond, met al het daartoe benoodigde. *b.* Al de daarbij behoorende glas- en verfwerken. Raming f 3000, onder beheer van den heer K. Fruitema te Oude Pekela. Door den heer A. Groen.
Laagste inschrijver K. Hensema, Oude Pekela, f 2970, gegund.
Tilburg. Het maken en leveren van eikenhouten banken voor de Nieuwe Kerk O. L. Vrouw van den H. Rozenkrans aan de Hasselt. Door den architect A. G. de Beer.
Rugleuning in pan. Laagste inschrijver Hontermans, Roermond, f 2040.
Bew. in kraald. Laagste inschrijver Hontermans, Roermond, f 1950. Gegund.

4 FEBRUARI.

Assen. Het bouwen van een woonhuis aan de Oosterhoutstraat. Door den architect J. Smallenbroek.
Laagste inschrijver H. Nijmeijer, f 1271, geg.
Goes. Het bouwen van veestallingen en verdere werken op de hofstede „Monplaisir", te Wolfertsdijk. Door den heer A. Hombach, te Hulst.
Laagste inschrijver J. P. Pennij, Krabbendijke, f 5090.
Rolde. Het weder opbouwen van de afgebranden korenmolen met bijlevering van al de benoodigde materialen. Door den heer J. Brands.
Laagste inschrijver F. ten Zijthoff en Zn., Deventer, f 4747. gegund.
Sauwerd. Het bouwen van eene burgerbehuizing op een perc., gelegen te Sauwerd, kadastraal bekend gem. Adorp sectie B no. 142, met de leverantie van al de daartoe benoodigde bouwstoffen, arbeidsloonen. enz. Door den architect L. Drewes te Adorp.
Laagste inschrijver P. Doornbos, Sauwerd, f 2997, gegund.
Leiden. Het gedeeltelijk afbreken van een pakhuis in de Bakkersteeg bij de Vliet, en het weder opbouwen van 2 onder- en 2 bovenwoningen. Door den heer N. de Zwart.
Laagste inschrijver J. van Riet, f 4277, geg.
Smilde. Het verbouwen van eene behuizing, staande bij de Vroomsdraai te Smilde. Door den architect P. J. Kramer.
Laagste inschrijver R. P. Offringa, Smilde, f 1563.
Venlo. Het bouwen van een woonhuis met achtergebouw, enz. met gedeeltelijke bijlevering van materialen op een open perc. gelegen langs den Tegelschen weg, voor L. Timmermans. Door den architect H. Seelen.
Laagste inschrijver B. J. Eggen, f 2392,39. gegund.
Wageningen. Het bouwen van een woonhuis aan de Bornsche Steeg onder Wageningen. Door den architect S. Bitters.
Laagste inschrijver J. B. Radstake, f 1874.
Wehl. Het afbreken der bestaande en het bouwen van een pastorie aldaar met bijlevering van materialen. Door den architect A. J. L. Ovink te Doetinchem.
Laagste inschrijver G. Mentink Wehl, f 4935.
Winschoten. Het bouwen eener behuizing, waarin slachterij en vleeschhal, op een vrij terrein aan den Visschersdijk, voor den heer J. W. Schmidt. Door den architect K. de Grooth.
Laagste inschrijvers M. en C. Plus. Wnisch, f 3755.
Zeist. Het wijzigen eener bestaande en het aanleggen eener nieuwe rioleering met vervalputten en rioolkolken en het bestraten van de Achterheuvel. de Lombardsteeg en de Hartesteeg te Zeist. Door het gemeentebes.
Laagste inschrijver J. Schuilen en Co., Raamsdonk, f 15721.

5 FEBRUARI.

Gieterveen. Het bouwen van een winkelbehuizing te Bonnerveen, gem. Gieten onder bijlev. van alle benoodigde materialen. Ram. f 1261.28. Door den heer E. de Hoop.
Laagste inschrijvers Gebr. Hekman. Gasselternijeveenschemond, f 1333. Gunning 3 dagen in beraad gehouden.
Ressen bij Bemmel. Het bouwen van 3 arbeiderswoningen met bergplaatsen met bijlev. der materialen. Door het kerkbestuur der Ned. Herv. gemeente.
Laagste inschrijver J. H. Stoffels, f 3129, gegund.
Sexbierum. Het bouwen van een woonhuis. Ram. f 2980. Door het bestuur van de zuivelfabriek.
Laagste inschrijver Wed. A. Miedema, Sexbierum, f 3050. Gunning aangehouden.
Wanneperveen. Het bouwen van een boterfabriek op de Brink aldaar. Raming f 3012. Door den architect P. Janzen.
Laagste inschrijver P. G. Jans, Meppel, f 3013, gegund.
Zandvoort. Het amoveeren en het bouwen van een woonhuis gelegen aan de Kerkstraat get. C. no. 16 te Zandvoort. Door den architect W. F. Doeglas te Haarlem.
Laagste inschrijvers J. Water en M. Koning, Zandvoort, f 5495.

7 FEBRUARI.

Amsterdam. Bestek no. 715. Het maken van een gebouw voor ketelmakerij, met de daarbij behoorende werken. op het terrein van de werkplaats te Haarlem. Begrooting f 110000. Door de Holl. IJzer. Spoorw. Maatschappij.
Laagste inschr. J. v. Noordenne, Utrecht en J. C. v. Vendeloo, Velsen, f 101800.
Leiden. Het afbreken van een gedeelte van het perc. aan den Nieuwen Rijn no. 62, grenzende aan de Hooigracht, en daar ter plaatse bouwen van een gebouw. dienende voor bakkerij. Door den architect Jac. v/d Heijden.
Laagste inschrijver A. Verhoog Jzn. f 5982, gegund.
Rolde. Het afbreken van een huis met schuur en het daar ter plaatse weder bouwen van eene onderwijzerswoning. te Rolde. Door de kerkvoogden der Herv. gemeente.
Laagste inschrijver H. Bennink, f 2026. Niet gegund als zijnde boven de begrooting.
Utrecht. Het bouwen van ateliers. kantoren en werkplaatsen aan de Keizerstraat no 8 te Utrecht, voor rekening van den WelEd. Gestr. heer J. H. Brom te Utrecht. Door den architect J. A. v. Straaten Jr. te Amsterdam.
Laagste inschrijver J. C. M. v. Aken, f 10299.
Veendam. Het bouwen van een nieuw woonhuis, met de leverantie van alle materialen. Door den heer C. Gort.
Laagste inschrijver J. C. Kamminga, f 3045.
Velsen. Het bouwen van een woon- en winkelhuis, met werkplaats. Door den bouwk. Dirk Kramer Czn.
Laagste inschrijver P. Hamers, Velzen, f 4300.

8 FEBRUARI.

Arnhem. Het maken van vernieuwingen aan perc. no. 16, Velperbuitensingel. Door den architect A. R. Freem.
Laagste inschrijver Fresen en Co., f 3335.
Kampen. Het doen van eenige verbouwing, witten, verven, behangen, enz. aan 't perc. Burgwal no. 76. Door den bouwk. H. J. v. Werven.
Laagste inschrijver J. S. v. d. Werf, f 1195. gunning aangehouden.
Naaldwijk. Het bouwen van een fabrieksgebouw met directeurswoning. Door het bestuur der cöop. zuivelfabriek „Delfland".
Laagste inschrijver P. A. Vroeg Naaldwijk, f 11259. gegund.
Reusel. Het bouwen van een roomboterfabriek met bijlevering van een gedeelte der materialen. Door den Hoog Eerw. Heer Mgr. F. F. L. van der Wee, Deken en Pastoor.
Laagste inschrijver E. v. Himbergen, Netersel, f 1979,50, gegund.
Rotterdam. Het bouwen van eene bewaarschool aan den Parallelweg. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver Gebr. Dura, Katendrecht, f 22298.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

19 FEBRUARI 1898. 18e JAARGANG. No. 8.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie 2/3 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Kamers van arbeid. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Voor het examen ter verkrijging van het diploma van Bouwkundig Opzichter, dat op 22 Februari a. s. aanvangt in het gebouw der Maatschappij, hebben zich opgegeven 14 kandidaten.

Afdeeling Haarlem en Omstreken. Vergadering op Dinsdag 22 Februari a. s., des avonds ten 8 uur, in de Groote Restauratiezaal der Societeit „Vereeniging".
Lezing van den heer Robbert Kalff.
Onderwerp: John's Schoorsteenkap en John's Schoorsteenkap met Roet- en Rookvanger; met talrijke proeven.

KAMERS VAN ARBEID.

Volgens Koninlijk besluit is met 1 Februari j.l., in werking getreden de Wet van 2 Mei 1897, tot oprichting van Kamers van Arbeid.

Deze wet is een gevolg van een langdurig parlementair overleg. Het was in 1892 reeds, dat het lid der toenmalige Tweede Kamer, de heer Pyttersen, een voorstel van wet met memorie van toelichting tot instelling van Kamers van Arbeid en Nijverheid indiende; kort daarna bood zijn mede-Kamerlid Baron Schimmelpenninck van der Oye een dergelijk ontwerp aan tot oprichting van Kamers van Arbeid.

Het voorloopig Verslag omtrent beide ontwerpen werd 31 December 1892 door de voorstellers beantwoord met een gemeenschappelijk nader voorstel van wet, dat gevolgd werd door een nieuw voorloopig Verslag der Tweede Kamer. De beide Kamerleden waren het echter te veel oneens wat betreft enkele hoofdpunten, dan dat zij hun voorstel en de daarin door de Tweede Kamer verlangde wijzigingen gezamenlijk zouden kunnen verdedigen.

In Augustus 1893 diende de heer Schimmelpennick van der Oye een nieuw ontwerp in, dat echter verviel na de laatste Kamerontbinding.

Een nieuw wetsontwerp, 4 Juni 1894 door den heer Pyttersen ingediend, trok deze echter in September van dat jaar, na overleg met de Regeering, terug, daar intusschen de Regeering een ontwerp van dergelijke strekking aan de Staten-Generaal had aangeboden.

Al mogen nu de namen der beide genoemde Volksvertegenwoordigers niet aan de tot stand gekomen wet verbonden zijn, dan is het toch aan hun optreden te danken, dat de Kamers van Arbeid dit jaar hun intrede hier te lande kunnen doen. Bovendien zijn de schriftelijke gedachtenwisselingen over de voorgaande ontwerpen van overwegenden invloed geweest en verschillende artikelen, zij het dan ook eenigszins gewijzigd, overgenomen in de nu geldende wet.

Ten einde de wetgeving niet al te vast te leggen, heeft de Regeering de uitwerking van de beginselen in de wet neergelegd, zooveel mogelijk aan de Uitvoerende Macht overgelaten. Zoo is de oprichting, ontbinding of opheffing van Kamers, de omschrijving van haar gebied en de aangifte van hare samenstelling, de goedkeuring harer huishoudelijke reglementen, de regeling van de vergoeding van reiskosten, en die omtrent de leden van- en de kiezers voor de Kamers, overgelaten aan Koninklijke besluiten. Aan algemeene maatregelen van bestuur is daarentegen overgelaten: het geven van voorschriften omtrent kiezerslijsten, de stemming en de geschillen daarover, de vaststelling van verschillende formulieren, het verzamelen van inlichtingen en de maatregelen tot uitvoering der wet.

Het mag bekend verondersteld worden, dat niet alle particuliere Arbeidsraden in de laatste tijden aan hun doel hebben beantwoord; een van de hoofdredenen daarvan was wel deze, dat meer heil verwacht werd van Kamers van Arbeid, als instellingen van de Regeering. Het is alzoo te voorzien dat spoedig getracht zal worden reeds stervende Raden te vervangen door de zoo gewenschte Kamers. Daarom kan het wellicht nuttig zijn hier het een en ander uit de op 1 Februari j.l. in werking getreden wet mede te deelen. (*)

(*) Hierbij zijn geraadpleegd: de wet zelve, de Memorie van Toelichting, het Voorloopig Verslag, de Memorie van Antwoord, en de uitgave der Wet met aanteekeningen van Mr. H. J. A. Mulder.

De Kamer van Arbeid heeft volgens Art. 2 der wet ten doel de belangen van patroons en werklieden in onderlinge samenwerking te bevorderen door:

„*a.* het verżamelen van inlichtingen over arbeidsaangelegenheden;

b. het dienen van advies aan de hoofden der Departementen van algemeen bestuur en de besturen van provinciën en gemeenten hetzij op aanvrage van de autoriteiten, hetzij uit eigen beweging, ten aanzien van alle onderwerpen welke de belangen van den arbeid raken;

c. het dienen van advies en het ontwerpen van overeenkomsten en regelingen op verzoek van daarbij belanghebbenden;

d. het voorkomen en vereffenen van geschillen over arbeidsaangelegenheden, ook, voor zoover noodig, door te bewerken, dat eene scheidsrechterlijke uitspraak tusschen de partijen tot stand kome."

Het hoofddenkbeeld is alzoo: het onderling overleg en vertrouwen te bevorderen tusschen personen die tot samenwerking geroepen zijn voor hetzelfde bedrijf of dezelfde onderneming, doch die zich bij de waardeering van hunne belangen meermalen op een verschillend standpunt stellen.

Waar de Kamer, als permament lichaam van enquête, inlichtingen verzoekt over arbeidsaangelegenheden, vervult zij niet het minst belangrijke gedeelte van hare taak; haar meest gewichtige werkzaamheid is echter haar optreden als verzoeningsraad. Ongetwijfeld zouden vele geschillen tusschen patroons en werklieden niet zoo hoog zijn geloopen, vele werkstakingen niet zoolang geduurd hebben, indien zaakkundige mannen, door partijen als hare vertegenwoordigers aangewezen, een onderzoek hadden kunnen instellen naar de grieven en klachten. Onderling wantrouwen bij partijen heeft het bijleggen van geschillen in der minne dikwijls onmogelijk gemaakt.

Omtrent den verzoeningsraad bepaalt art. 22: „Wanneer in een bedrijf, uitgeoefend in eene gemeente waar dat bedrijf in eene Kamer is vertegenwoordigd, een geschil dreigt te ontstaan of ontstaan is, kan door partijen of eene der partijen, bij schriftelijk verzoek aan die Kamer, houdende mededeeling van de aanleiding tot het geschil, de tusschenkomst worden ingeroepen van een verzoeningsraad."

In het geval, dat in een bedrijf, uitgeoefend in eene gemeente waar het niet in eene Kamer is vertegenwoordigd, zulk een geschil voorkomt of dreigt, kan op de wijze als in genoemd artikel is bepaald een verzoeningsraad worden aangevraagd bij eene Kamer, wier gebied zich over dezelfde gemeente uitstrekt of, bij gebreke van deze, tot eene Kamer uit eene naburige gemeente.

Het zijn deze verzoeningsraden die in de eerste plaats ten doel hebben, het ontstaan van geschillen te voorkomen en de ontstane geschillen te vereffenen.

De Kamers van Arbeid zullen zijn samengesteld uit vertegenwoordigers, in gelijk aantal, van patroons en werklieden; de vertegenwoordigers der patroons worden gekozen door de kiesgerechtigde patroons, die der werklieden door de kiesgerechtigde werklieden. Daarbij heeft natuurlijk het streven voorgezeten om gelijken invloed te geven aan elk der partijen.

Leden der Kamers kunnen alleen zijn mannelijke of vrouwelijke ingezetenen des Rijks, tevens Nederlanders, die den leeftijd van 30 jaren hebben bereikt en in een bedrijf in de Kamer vertegenwoordigd, als patroons of als werklieden binnen haar gebied werkzaam zijn geweest, hetzij gedurende het laatstverloopen kalenderjaar, hetzij, op meerderjarigen leeftijd, gedurende drie van de laatste kalenderjaren, die aan hunne verkiezing voorafgingen.

Wat het laatste gedeelte van deze bepaling betreft, dit is ingevoegd ten einde tegemoet te komen aan de bezwaren van hen die vreesden, dat oud-patroons en oud-werklieden niet meer voldoende op de hoogte kunnen zijn van toestanden, wanneer zij al te lang hun vak hebben verlaten.

Uit de Handelingen van de Tweede Kamer blijkt omtrent deze bepaling nog, 1°. dat kiesgerechtigdheid en verkiesbaarheid niet verbonden zijn aan een bepaalde woonplaats, zoodat iemand in Vlissingen verkiesbaar is als lid eener Kamer te Leeuwarden; 2°. dat iemand die én patroon èn werkman is geweest, na het bedrijf vaarwel te hebben gezegd, verkiesbaar is in beide kwaliteiten.

Niemand kan echter tegelijk lid zijn van meer dan ééne Kamer.

Onder patroons verstaat de wet volgens haar art. 3, de hoofden of bestuurders van een bedrijf waarin tenminste één persoon boven twintig jaren tegen genot van loon werkzaam is, en allen die op het beheer der hoofden of bestuurders toezicht houden, benevens hen, die, werkzaam in een bedrijf, wegens den aard van hunne werkzaamheid bij Koninklijk besluit met patroons worden gelijk gesteld.

Onder werklieden verstaat de wet alle andere, die tegen genot van loon in een bedrijf werkzaam zijn, behalve degenen ten aanzien van wie wegens het hun opgedragen gezag over anderen of w e g e n s d e n a a r d v a n h u n n e w e r k z a a m h e d e n bij Koninklijk besluit wordt verklaard, dat zij niet onder werklieden worden begrepen.

Het zal een moeielijke zaak zijn, te bepalen wie onder de werklieden gerangschikt moeten worden of niet, wie patroons zijn of niet; onder hen die uitgesloten zullen worden van beide categoriën, zal menigeen worden gevonden, wien zulk een besluit onbegrijpelijk voorkomt.

In de Tweede Kamer is hierover reeds gesproken; zoo blijkt uit de Handelingen, dat de boven aangehaalde woorden: „W e g e n s d e n a a r d v a n h u n n e w e r k z a a m h e d e n", de strekking hebben om te doen uitkomen, dat bedoelde personen, in het Koninklijk besluit op te nemen, in eene positie verkeeren eenigszins gelijk aan die van de hoofden zelve.

Het schijnt, dat onderbazen bij de bespreking over de wet beschouwd zijn geworden als behoorende tot de categorie werklieden. Of de werklieden en patroons er eveneens over zullen denken, is zeer de vraag. De onderbaas neemt, althans bij een bouwwerk, een zeer eigenaardige positie in, waaromtrent het zeer moeielijk is te bepalen of hij patroon of werkman is. Men zou haast genegen zijn te zeggen: geen van beide. En ditzelfde zal wel over andere personen te veronderstellen zijn, die feitelijk eene categorie van tusschenpersoon vormen, als meesterknechts, opzichters, en dergelijke.

Stukwerkers worden volgens de Handelingen door de Tweede Kamer beschouwd als werklieden, daar het volgens de wet geen verschil maakt of het loon per week of volgens een anderen maatstaf wordt berekend.

Thuiswerkers; tot welke categorie behooren deze? Uit de Handelingen blijkt, dat voor elk geval onderzocht zal moeten worden of de thuiswerker patroon of werkman is. Nergens staat in de wet te lezen, dat een werkman *in* een atelier of een werkplaats zijn arbeid moet verrichten. Alles hangt af van zijn verhouding tot een patroon. Een thuiswerker toch kan tegen loon werkzaam zijn in een bedrijf onder een patroon. Daartegenover staat, dat hij heden patroon, morgen werkman kan zijn; ja, soms patroon voor 't eene, werkman voor een ander werk.

Een zelfde moeilijkheid kan zich zich voordoen met betrekking tot de rubriek onderaannemers. Wie zal met juistheid beslissen of zij patroon of werkman zijn? Het Koninklijk besluit moet het uitmaken, maar intusschen kan 's mans positie zijn veranderd.

Volgens de wet moeten de patroons door de patroons, de werklieden door de werklieden worden gekozen. Het Regeerings-ontwerp had de keuze echter geheel vrijgelaten, zoodat werklieden desnoods patroons, en ook omgekeerd, zouden kunnen kiezen. De vigeerende bepaling in de wet is een aangenomen amendement van de heeren Drucker en Kerdijk. Hoeveel er ook te zeggen moge zijn voor die bepaling, veel bezwaren zouden overwonnen zijn, indien de vrije keuze, door de Regeering voorgesteld, ware blijven bestaan.

Wel kunnen de kiezerslijsten ter visie gelegd worden vóór de vaststelling daarvan, maar ook dit kan de bezwaren niet oplossen, door een plotselinge verandering der positie van den kiezer ontstaan. De beslissing van geschillen over de plaatsing op de kiezerslijsten en over de toelating van gekozen leden wordt bij de wet opgedragen aan Gedeputeerde Staten, met beroep op den Koning. Toch zullen er twijfelachtige gevallen blijven bestaan.

M.

PRIJSVRAGEN.

Op uitnoodiging van Burgemeester en Wethouders van Rotterdam, heeft het Bestuur der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen zich belast met het uitschrijven van een Prijsvraag voor:

Het Ontwerp van een Diploma, uit te reiken namens de Gemeente aan de kinderen, die de Openbare Lagere Scholen na volbrachten leertijd verlaten.

De Bepalingen dezer Prijsvraag zijn de volgende:

1°. Het Diploma moet het volgende Opschrift bevatten:

De Commissie benoemd om Burgemeester en Wethouders bij te staan in zake het Openbaar Onderwijs te Rotterdam, geeft in overleg met het hoofd van de School voor Gewoon Lager Onderwijs der Klasse No.
aan
bij het verlaten der School dit Getuigschrift af, als een bewijs van goed gedrag, vlijt en gemaakte vorderingen.

Rotterdam, den

Het hoofd der School, De Commissie voornoemd,
Voorzitter.
Secretaris.

Indien de Ontwerper er de voorkeur aan mocht geven dit opschrift niet zelve in zijn ontwerp te teekenen, dan moet de soort der letters en de groepeering daarvan door hem worden aangegeven, terwijl voor het opschrift voldoende ruimte moet zijn gelaten.

2°. De grootte der oorspronkelijke teekening moet zoodanig zijn ingericht, dat zij op een formaat van 22 bij 30 cM. kan worden gereproduceerd.

3°. De teekening moet zoodanig worden uitgevoerd, dat eene goede lithografische of zincografische reproductie in twee of drie vlakke tinten — ter keuze van den ontwerper — daarvan kan worden gemaakt.

4°. Terwijl de teekening eenvoudig van compositie zijn moet, mag de beteekenis der symbolische motieven niet te ingewikkeld of onduidelijk wezen.

Vooral echter zij de teekening oorspronkelijk en karakteristiek voor de Gemeente Rotterdam.

De ontwerpers moeten er verder op bedacht wezen, dat het diploma bevattelijk moet zijn voor kinderen, die de volksscholen verlaten, doch tevens geschikt om als aangename herinnering aan de volbrachte leerjaren in de huiskamer van hen, die het als kind verwierven, eene blijvende plaats in te nemen.

5°. De inzendingen moeten geschieden vóór of op 1 Augustus 1898 aan het Gebouw der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen, Coolvest, te Rotterdam.

De teekeningen moeten voorzien zijn van een spreuk of motto en vergezeld gaan van een gesloten en verzegeld couvert, waarop van buiten dezelfde spreuk of datzelfde motto moet zijn herhaald en waarin de naam en woonplaats van den ontwerper zijn opgegeven.

Op het couvert moet tevens geplaatst zijn een correspondentie-adres, om briefwisseling met den ontwerper, indien noodig, mogelijk te maken, zonder opheffing der anonymiteit.

6°. Voor deze prijsvraag zijn door het Gemeentebestuur en het Bestuur der Academie te zamen, uitgeloofd twee prijzen, t. w.:
1ste Prijs van f 200,—, 2de Prijs van f 100.—.

De beoordeeling der ingezonden teekeningen zal geschieden zoo spoedig mogelijk na den voor de inzending vastgestelden datum, door eene Commissie bestaande uit de Heeren:

J. Hudig, Voorzitter der Academie v. B. K. en T. W., *Voorzitter*.

E. von Saher, Conservator van het Museum en Directeur der School voor Kunstnijverheid, te *Haarlem*,

E. W. F. Kerling, Oud-Hoofdleeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten, te *'s-Gravenhage*,

A. F. Gips. Leeraar aan de Polytechnische School, te *Delft*.

K. Sluyterman „ „ „ „ „ „ „

7°. De teekeningen moeten worden ingezonden plat verpakt, tusschen kartons, en niet gerold.

8°. De twee bekroonde ontwerpen blijven het eigendom van de Gemeente Rotterdam.

9°. Bij het uitvoeren der reproductie zal den ontwerper worden verzocht de afdrukken na te zien en eene goede bewerking der reproductie te bevorderen.

Daarvoor wordt geen afzonderlijke vergoeding toegekend.

Het Bestuur der Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen,

J. Hudig, *Voorzitter.*
Mr. P. Baelde, *Secretaris.*

Het origineel van het bovenstaande programma is op franco aanvrage verkrijgbaar bij den heer Mr. P. Baelde. Secretaris der Academie van B. K. en T. W., Scheepmakershaven 33 te Rotterdam.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling 's-Gravenhage, 18 Februari 1898. De Voorzitter opende deze druk bezochte bijeenkomst en na eenige mededeelingen van huishoudelijken aard en vaststelling der notulen van de vorige vergadering werden de Heeren Th. Annema en A. van den Elshout als nieuwe leden welkom geheeten.

Daarna werd het woord gegeven aan den heer *J. J. Weve* civiel en bouwkundig ingenieur, gemeente-architect te Nijmegen, die eene zeer belangrijke voordracht hield, getiteld: *„Kunst en Wetenschap"*, gepaard met eene niet minder interessante kunstbeschouwing van verschillende uitgelezen plaatwerken en studiën naar werken van Italiaansche kunstenaars. — Spreker voerde zijn gehoor naar Rome en behandelde verscheidene kunstwerken, aanwezig in het Vatikaan, als daar zijn van Raphaël, Michel Angelo, Frn. Angelico en anderen en gaf in de pauze uitleg van de aanwezige afbeeldingen dier meestermerken. Aan het eind zijner rede gaf spreker eene bespiegeling der laatst-vervlogen 100 jaren en toonde vooral het verband tusschen kunst en wetenschap aan. — Aangezien het *niet* doenlijk is een geheel overzicht te geven in den omvang, welken dit verslag toelaat, of de inhoud zou zeker schade lijden, — zoo zij het genoeg te vermelden, *dat de voordracht in haar geheel zal verschijnen als een hoofdartikel van het „Bouwkundig Weekblad"*.

De Voorzitter was zeker de tolk van allen, toen hij den heer Weve hartelijk dankte voor zijne doorwerkte studie.

Thans was aan de orde de behandeling van vraag V, door de Maatschappij gesteld, waarover rapport werd uitgebracht door de Heeren *L. Simons* en *H. C. van de Water*. Dit prae-advies werd in zijn geheel aangenomen, — en daarna de vergadering gesloten.

BERICHTEN.

Klooster Eemsteyn. Bij het jaarverslag over 1897 van de vereeniging Oud-Dordrecht (museum Groothoofdspoort) is gevoegd de situatie-kaart van het klooster Eemsteyn, gereproduceerd naar de origineele opmetingen die vanwege de gemeente waren gedaan.

In 1895 96 werden op kosten van een Dortsche commissie opgravingen naar dit klooster gedaan, dat in 1430 werd gebouwd toen de St. Elizabethsvloed het oude klooster had verzwolgen, en in 1572 op zijn beurt de prooi werd van de Watergeuzen.

De situatie-kaart geeft de ligging van de Kloosterkerk en de daaraan verbonden gebouwen, de wandelgalerijen, de werkplaatsen, het slachthuis, het kerkhof, de versterkingswerken etc. nauwkeurig weer met opgave van de maten, de afstanden, de gedachte onderlinge verbinding, enz.

De Koninklijke Academie te Londen heeft tot Titulair Lid benoemd de heer G. Aitchison, architect, Voorzitter van het Koninklijk Instituut van Britsche Architecten, en sinds geruimen tijd professor aan de genoemde Academie.

Deze benoeming is eene zeer hooge onderscheiding voor den heer Aitchison, waarover de Builder zegt, dat zij verschuldigd is aan de groote bouwkundige kennis van den benoemde, en aan den grooten invloed dien de heer Aitchison heeft uitgeoefend op zijne leerlingen door zijne voordrachten over bouwkunst, sedert zoo vele jaren reeds aan de academie gehouden.

De Metselaarsvereeniging „Door Verbroedering Verbetering" de afd. Amsterdam van den Ned. Metselaars Bond, het Kalk- en Steenwerkersgilde „St. Marinus", onderafd. van den Ned. R. K. Volksbond en een commissie uit de niet-vereenigde metselaars hebben een schrijven verzonden aan metselaars, patroons en aannemers van metselwerken te Amsterdam, waarbij zij worden uitgenoodigd tot een vergadering, ten einde met elkander te bespreken in hoeverre doorvoering van een opgemaakte loon-, en tarief-lijst mogelijk is.

Er is zoowel een loon- en tarieflijst opgemaakt voor directiewerken als voor revolutiebouw.

In de algemeene bepalingen komt het volgende voor:

1⁰. Het uurloon in daggeld zal zijn 30 ct. per uur.

2⁰. Elke patroon is verplicht de bij hem in dienst zijnde metselaars voldoende tegen ongelukken in of door den arbeid veroorzaakt, bij een soliede maatschappij te verzekeren; de kosten hieraan verbonden te dragen door de patroons.

3°. De arbeidsdag is bepaald op 10 uur per etmaal in den zomer en in den winter van daglicht tot donker; hiervan mag niet afgeweken worden dan onder de navolgende bepalingen voor overwerk gesteld; A. In den zomer na het eindigen van het dagwerk en in den winter van donker tot 's avonds 10 uur 25 pCt. verhooging; B. van 's avonds 10 uur tot 's morgens dat het dagwerk weder aanvangt 50 pCt. verhooging, en C. Zondagsarbeid met 100 pCt. verhooging boven in het per uur verdiende loon. De Zondag wordt gerekend van des Zaterdagsnachts 12 uur tot den daarop volgenden nacht 12 uur.

In Burgerwerk wordt het uurloon bepaald op 26 cts. per uur met inachtneming van punt 2 en 3 der bovengenoemde algemeene bepalingen. Onder burgerwerk wordt verstaan uitsluitend reparatiewerken. Voor nieuw werk voor burgerpatroons te vervaardigen is het uurloon van 30 cts., en evenzoo de directie-tarieven geldende.

Deze loonen en tarieven zouden op 2 Mei a. s. in werking treden.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.
Uitvoerend Opzichter 2.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 21 FEBRUARI.

Arnhem. Het schilderwerk van drie beneden- en drie bovenhuizen, zoowel in perceelen als in massa.

De heer J. H. Welsing, bouwondernemer, 's av. 8 u., te zijnen huize alw. inl. te bekomen zijn.

Assen. Eene verbouwing aan de achterzijde van het huis van den heer H. Boekbinder a/d Nieuwehaven.

De architect J. v. Houten, 's av. 8 u., in de zaal van W. v. Houten. Inl. geeft voorn. architect. Aanw. gedaan.

Deventer. Het verbouwen van een bestaand woonhuis aan het Groote Kerkhof hoek St. Janstr. 26 tot boven- en benedenwoning voor Mej. Nijkamp.

De architect G. Te Rielle Wzn., v.m. 11 u. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij gen. architect en liggen ter lezing in het koffiehuis van Van Eede. Aanw. 21 Febr. v.m. 10 u.

Echt (N.-Br.). 1⁰. Het timmerwerk voor een te bouwen woonhuis, met bijlevering van hout, enz.; 2⁰. het metsel- en schuurwerk, zonder bijlevering der materialen.

De heeren B. L. Harbers en G. J. R. Sormani, n.m. 5 u., ten huize van de heer Harbers. Bestek met 2 teek. verkrijgb. à f 1,50 bij H. J. Caners. architect te Ravenstein. Aanw. in loco 3 u.

Groningen. Het bouwen van eene winkelbehuizing met 2 bovenwoningen aan de Nieuwe Bleekerstraat te Groningen, op de perceelen kadastraal bekend sectie C, no. 5545 en 5546, met de leverantie van al het daartoe benoodigde.

De architect Y. v. d. Veen, v.m. 11 u., in het café van M. Hemmer, A weg. alw. bestek en teek. ter inz. liggen en bestekken à f 0,50 te kekomen zijn. Aanw. gedaan.

Gorredijk. Het afbreken van een bestaande en het bouwen van een nieuwe boerenhuizinge, achter en in verband met de woning van V. d. Berg, aan de Bruglaan onder Terwispel.

De heer J. v. d. Sluis Posthuma, 's av. 9 u. Inlicht. geeft de architect A. Kooistra.

Krabbendijk. Het doen eener aanzienlijke verbouwing aan de graanschuur en stallingen op een hofstede aldaar.

De heer Jacs Verlare, landbouwer, n.m. 3 u. in het koffiehuis van D. Krijger, alw. bestek en teek. ter inz. Inlicht. geeft de architect A. Le Clercq te Kruiningen. Aanw. gedaan.

Stadskanaal. Het bouwen van een burgerwoonhuis, onder bijlevering van de daarvoor benoodigde materialen.

Mej. de Wed. H. Nienhuis, n.m. 3 u. in het café van A. Smith, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft de bouwk. B Petersen. Aanw. 21 Febr. n.m. 2 u.

DINSDAG 22 FEBRUARI.

Appeltern. Het bouwen van een woon- en annex bouwhuis: 1ste daarvan het metselwerk; 2de de timmer-, lood-, zink- en verfwerken.

De heer M. Scherff in het koffiehuis van den heer A. Mulders te Apeldoorn, bij wien teek. en bestek ter inzage liggen. Inl. verstrekt J. van Alphen te Tiel. Aanw. gedaan.

Bergen-op-Zoom. Het bouwen van een stal c. a. voor hengsten te Bergen-op-Zoom, onder beheer der genie aldaar. Ram. f 10500.

De genie, v.m. 10 u., in het „Nederl. koffiehuis". Bilj. in te leveren tot 21 Feb., n.m. 3 u, op het bureel der genie. Bestekken zijn voorwaardelijk verkrijgb. bij den opzichter van fortificatiën te Bergen-op-Zoom. Bestek ter lezing in het bovengenoemde koffiehuis. Inl. kunnen worden verkregen bij den besteder en bij den opz. van fortificatiën. Aanw. ged.

Nijmegen. Het verbouwen van perc. 6/12 aan Mariënburg alhier.

De bouwk. W. J. H. v/d. Waarden, n.m. 6 u., in het café van C. Berends, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Rijswijk (Z.-H.). Het bouwen van een stoomwaschinrichting, aan den Zandweg te Rijswijk.

De heer W. v. d. Heyden, v.m. 11 u., in het café „Witsenburg". Bestek met 1 stel teek. zijn tegen 75 ct. verkrijgb. bij den bouwmeester P. Zuidgeest, Voorstraat 62, Delft, alw. tevens inl. zijn te bekomen. Aanw. ged.

Steenwijk. Het bouwen van een woon- en winkelhuis, met bijlevering van de daartoe benoodigde materialen, aan den Trappenweg te Steenwijk, voor rekening van den heer H. Greven Wz., aldaar.

De architect A. Mol, v.m. 11 u. in het café van Van Herpe, alw. de teek. ter inz. ligt. Bestekken ad 60 ct. verkr. bij gen. architect. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 23 FEBRUARI.

Bloemendaal. Het bouwen van een smederij met winkel en bovenwoning aan den Bloemendaalschen straatweg no. B 54 kad. sect. 3822 aldaar.

De architect J. B. Lasschuit, n.m. 3 u., in café „Roomhuis", van den heer Leuven aan den Bloemendaalschen straatweg. Bestekken ad à f 1 verkr. bij gen. architect, Nieuwe Gracht 31 te Haarlem.

MAANDAG 28 FEBRUARI.

Amsterdam. Bestek no. 734/5. Het maken van 13 steenen en houten wachterswoningen met bijkomende werken, voor den spoorweg van Heerhugowaard naar Hoorn. Begrooting f 45000.

De Holl. IJz. Spoorw. Maatij., n.m. 1½ u., (Greenw.) in het centr. personen station. Het bestek is tegen f 1 verkrijgb. aan het centraal-administratiegebouw der maatschappij aan het Droogbak te Amsterdam, bureau weg en werken, kamer 154 of op franco aanvrage aan dit bureau, met zending van het bedrag in postwissel. Aanw. 23 Febr, 's midd. 12 u. (Greenw) te Obdam.

Emmen. Perc. 1, het bouwen van een school voor 190 leerlingen te Zuidlaren: perc. 2, het bouwen van een onderwijzerswoning aldaar: perc. 3, het bouwen eener school voor 144 leerlingen te Amsterdamsche veld; 4, bouwen eener onderwijzerswoning aldaar; 5, Het verbouwen van de bestaande school

te Nieuw-Amsterdam; 6, levering schoolmeubelen en leermiddelen in de school te Zuidbarge; 7, id. te Amsterdamscheveld; 8, de lev. en herstelling van schoolmeubelen en leermiddelen in de school te Nieuw Amsterdam. Op de perc. 6, 7, en 8 kan ook in massa worden ingeschreven.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestekken en teek. verkrijgb. bij den gem.-architect E. Kliphuis: perc. 1—5 te samen f 2,50, afzonderl. à f 1; die van perc. 6, 7, 8, te samen f 0,75, afzonderl. à f 25 ct. Bestekken ter inz. ten gemeentehuize. Aanw. 21 Febr., telkens v.m. te Amsterdamscheveld om 11 u., te Nieuw Amsterdam, n.m. 1 u. en te Zuidbarge, n.m. 4 u.

Enkhuizen. Het bouwen eener woon- en winkelhuizinge aan de Spoorstraat en Nieuwe haven.

De architect v. d. Meulen, 's av. 8 u., in „de Oranjezaal", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Zeeland. Het vergrooten van het Liefdegesticht aldaar, met bijlevering van alle daarvoor benoodigde materialen uitgenomen de metselsteenen en zand.

Het R.-K. kerkbestuur, n.m. 2 u., in het café van C. Zegers-Huvenaars. Bestek en teek verkrijgb. na 17 Febr. tegen f 2. bij J. Heijkants. bouwk. te Erp, door wien inl. worden gegeven. Aanw. 28 Febr., 's midd. 12 u.

DINSDAG 1 MAART.

Etten (N.-Br.). Het bouwen van een heerenhuis of woning voor den gemeente-geneesheer op het Lichtterenhoofd te Leur.

Het gemeentebestuur van Etten en Leur, v.m. 11 u., in het gemeentehuis te Etten. De teek. en het bestek liggen ter inz. op de gemeente-secret. Bestekken zijn aldaar verkrijgb. tegen f 1. Inl. zijn te bekomen bij den heer P. J. van Genk, architect te Leur. Aanw. op het bouwterrein op 24 dezer v.m. 10 u.

Utrecht. Bestek no. 744. Het afbreken van de goederenloods met toebehooren op het voormalig station Zwijndrecht en het vervoeren en opstellen dier loods op het station Markelo, benevens het uitvoeren van eenige diverse werken op dit station. Begrooting f 3490.

De maatij. tot expl. van Staats Spoorw., n.m. 2 u. (loc. tijd), aan het centr. bur. in het Moreelse Park. Het bestek ligt ter lez. aan gen. centr. bur. en aan het bur. van den heer sectie-ingenieur D. Molenaar te Zutphen en is aan gen. centr. bur. (Dienst van Weg en Werken) te bekomen, tegen f 1. Inl. worden gegeven aan het gen. centr. bur. en door den sectie-ingenieur voorn. Aanw. te Markelo 22 Febr., ten 10 u. v.m. (loc. tijd).

WOENSDAG 2 MAART.

Breda. Het bouwen van een woon- en winkelhuis met aparte bovenhuizen, op een perc., gelegen aan het Van Coothplein.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 7 u., in het café van N. v. Keulen, Sorenstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Goudswaard. Het bouwen van een gemeentehuis, burgemeester- en dokterswoning in één blok, benevens een afzonderlijk staand koetshuis met schuurtjes en een heul, in 4 perceelen.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Inlevering der inschrijvingsbilj. daags vóór de aanbesteding. Bestek en teek. liggen in het raadhuis ter inz. en zijn à f 1.55 per stel verkrijgb. ter secretarie te Goudswaard en bij den architect H. Beijer te Puttershoek, bij wien inl. te bekomen zijn. Aanw. op het terrein op 23 Febr., v.m. 11½ u.

Ossendrecht. Het opbreken der bestaande grintbaan en het met keien bestraten van een weg tusschen het gehucht de Aanwas en de grensscheiding met Hoogerheide.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. (Greenw.) Bestekken à 50 cent verkrijgb. ter secretarie. Aanw. 25 Febr., n.m. 1½ u. (Greenw.) aanv. te Ossendrecht bij het beginpunt van den weg.

VRIJDAG 4 MAART.

Oudenbosch. Het bouwen van een villa ald. aan den straatweg van Oudenbosch naar Breda.

De heer H. W. van den Bom, 's av. 7 u. in café „Tivoli". Bestek en teek. verkrijgb. ad f 1,50 bij T. C. B. ten Hagen, te 's-Hage. Aanw. 25 Febr. n.m. 2 u.

ZATERDAG 5 MAART.

Heerenveen. Het afbreken en weder opbouwen der onderwijzerswoning te Beneden Knijpe.

Het gemeentebestuur van Schoterland, 's midd. 12 u. Bestek en teek. van af 18 Feb. ter inz. ten gemeentehuize en ad f 1 aldaar verkr. Inl. geeft de gemeentearchitect W. de Graaf te Beneden Knijpe elken dag vóór 's midd 12 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

4 FEBRUARI.

Arnhem (Onderh.). Het bouwen van 2 villa's aan den Utrechtschen weg aldaar. Door den architecten van Gendt en Nieraad.

Gegund aan den laagsten inschrijver, J. A. Koenders, aldaar, voor f 20864.

Bolsward (Onderh.). Het maken, leveren en stellen van een directietent, tribune en kleedtent, raming f 650. Door het bestuur van de Kaatsvereeniging „Bolsward".

Laagste inschrijver F. Flameling Gz., f 476, gegund.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met bovenkwartier op een perceel gelegen nabij het station der Z. N. Stoomtram-Mij. te Breda. Door de architecten P. A. Oomes en L. v/d. Pas.

Timmerwerk. Laagste inschrijver H. Bilars, f 2088.

Metselwerk. Laagste inschrijver W. Dielissen, f 2895.

Massa. Laagste inschrijver J. v. Poppel, f 4975*. *Gegund

Retterwird. Het bouwen eener stoomzuivelfabriek met directeurswoning, ram. f 21176. Door den architect D. Booijenga te Metslawier.

Laagste inschrijver S. Erich, Dockum, f 21163, gegund.

Sliedrecht. Het bouwen van een woonhuis, in de nabijheid der Groote kerk. Door den architect Bakhuizen.

a. Metselwerk. 5 inschrijvers. Hoogste, Van Delft, f 1230; laagste F. de Koning, f 993.

b. Timmerwerk, 4 inschrijvers. Hoogste P. Kraaijveld. f 1395; laagste F. Meijer, f 1200.

c. Loodgieterswerk, 3 inschrijvers. Hoogste T. C. Wijl, f 245; laagste Hoogeveen, f 223.

d. Verfwerk, 4 inschrijvers. Hoogste A. van Esch, f 213; laagste J. Korporaal, f 171,25. Geg. aan de laagste inschrijvers. Allen aldaar.

5 FEBRUARI.

Helpman. Het bouwen van een paardenstal, met bijl. van alle daartoe benoodigde materialen, arbeidsloonen, enz. Door den heer J. Timmer.

Laagste inschrijver M. v. d. Kooi, f 2793, gegund.

Zaandam. Het maken van eenige schoolmeubelen voor en in aanbouw zijnde school aan het Kattegat Door het gemeentebestuur.

Perc. 1, 14 schoolborden. Laagste inschrijver S. v. d. Laan, Assendelft, f 297.

Perc. 2, 40 tafels voor handwerken. S. v. d. Laan, f 170*.

Perc. 3, 15 tafeltjes voor de schoollokalen. S. v. d. Laan, f 39*.

Perc. 4, 12 losse kasten. S. v. d Laan, f 259*.

Perc. 5, het leveren van 120 M. regels met 600 stuks kleederhaken. S. v. d. Laan, f 116*.

Perc. 6, 30 rolgordijnen met toebehooren. J. de Vries Dz., f 141*. *Gegund,

7 FEBRUARI.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis op een terrein gelegen aan den Wooldschen weg. Door den heer G. J. Gevers.

Laagste inschrijver J. W. Wansink, Brinkheurne, f 1189, gegund.

Woensel. Het bouwen van 4 nette burgerwoonhuizen en bijgebouwen, met bijlevering van alle bouwmaterialen Door den heer Th. van Haspert Peeters.

Laagste inschrijver J. van den Broek, Strijp, f 5200. Nog niet gegund.

Zwijndrecht. Het bouwen van een tuinmanswoning. Door den archit. A. Visser Kzn.

Perc. 1, metselwerk. Laagste inschrijver B. Groeneveld, Dubbeldam, f 1490*.

Perc. 2, timmerwerk. Laagste inschrijver Jb. den Beer, f 1684*. *Gegund.

8 FEBRUARI.

Leeuwarden. Het afbreken van het huis no. 107 aan den Grachtswal aldaar, en het daar ter plaatse bouwen van eene nieuwe woonhuizing. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver J. Koopmans, f 1896, gegund.

Oosterwolde. *a*. Het bouwen eener school en onderwijzerswoning te Nijebercoop en het maken der meubelen voor die school in een perc. *b*. Verbouw der school te Oldebercoop, het maken van meubelen en het bouwen van een schuurtje bij de onderwijzerswoning in een perceel. Door het gemeentebestuur van Oostellingwerf.

a. Laagste inschrijver E. T. Spijkerman, St.-Nicolaasga, f 9691.

b. Laagste inschrijver E. T. Spijkermans, f 6219. Nog niet gegund.

9 FEBRUARI.

Alfen a/d. Rijn. Het bouwen van een kaaspakhuis met bijbehoorende werken enz., raming f 8182. Door den heer J. van der Linden.

Laagste inschrijvers C. Zaal en P. Splinter, Bodegraven, f 7437, gegund.

's Prinsenhage. Het bouwen van een winkelhuis op een perceel gelegen aan de Dreef te 's Prinsenhage. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas te Breda.

Timmerwerk. Laagste inschrijver T. v. d. Heuvel, f 913*.

Metselwerk. Laagste inschr. A. Klemans, f 668*. *Gegund.

Valthermond. *a*. Het bouwen van een woonhuis met stelmakerij, met bijlev. van materialen enz. *b*. De verfwerken, enz. Door den heer J. Pranger.

Laagste inschrijver P. P. v. d. Berg, Musselkanaal, f 2800.

Verfwerken. Laagste inschrijver P. Peerlkamp, f 63,50.

Vlissingen. Het bouwen van een woonhuis met daarachter gelegen bakkerij met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, op een terrein in de Glacisstraat. Raming f 8000. Door het bestuur der vereeniging „Eigen Hulp".

Laagste inschrijver Feij en Stroo, f 7429, geg.

Zandvoort. Het verrichten van schilder- en behangwerken van de te bouwen „villa" in het Kostverloren Park te Zandvoort. Door den aannemer J. A. Kaub.

Laagste inschrijver A. v. d. Kreek, Zandvoort, f 388.

10 FEBRUARI.

Emmen. *a*. Het bouwen van drie bruggen, 1e. over het Hoofdkanaal 60 M. ten Oosten van de aslijn van kanaal C. 2e. over kanaal C. en de 3e. over de wijk in het 3e blok. *b*. Het bouwen van een brugwachterswoning. Door het bestuur der maatij. „Het Emmer Erfscheidenveen".

A. Begrooting f 5560. Laagste inschrijver Firma L. Postema en Co. Munsterscheveld, f 5466*.

B. Begrooting f 1963,41. Laagste inschrijver T. Potker, Bainflair, f 1848*.

Massa. Laagste inschrijver. J. Linzel, Stadskanaal, f 7740. *Gegund.

Gorssel. 1e. Het bouwen eener school van 5 lokalen te Eefde. 2e. Het bouwen eener onderwijzerswoning te Eefde. Door het gemeentebestuur.

Perceel 1. School. Laagste inschrijver G. Hulleman, Deventer, f 12499.

Perc. 2. Onderwijzerswoning. Laagste inschrijver G. Hulleman, f 4476.

's-Gravenhage. Het schoonmaken van scholen en gebouwen gedurende 1898 in 3 perc. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijvers J. Vermaas en Co., f 10750.

Groningen. Het afbreken van de behuizing, staande en gelegen op den hoek van de Oosterstraat en Poelstraat te Groningen, get. ett. D no. 1, en het bouwen van eene winkelbehuizing, met bovenwoning met de leverantie van het daartoe benoodigde. Door den architect A. Th. van Elmpt.

Laagste inschrijvers W. Stollinga en Kuikman, f 11696, gegund.

Groningen. Het maken van eene Pui en den verbouw van eene behuizing, get. lett. E, no. 116, in de Gelkingestraat te Groningen, voor de Wed. K. Reitsema. Door den architect K. H. Holthuis.

Laagste inschrijver E. Lingbeek, f 1040, geg.

Groningen (**Onderh.**). Het verbouwen van een pakhuis in de Peperstraat, onder architectuur van den heer J. Woldendorp.
Laagste inschrijver G. Brinks, f 3310.

Haarlem. Het verbouwen, vergrooten, over dekken en voltooien van tien groepen van kelders voor de bewegingswerktuigen der groote schutsluis te IJmuiden, behoorende tot de uitvoering der sluis- en havenwerken. Raming f 100.000. Door het Prov. bestuur.
Laagste inschrijver T. Hilarius, Wz., Haarlem, f 84336.

Nieuw-Vennep. Het bouwen van een woonhuis aldaar. Raming f 4800. Door den bouwkundige L. Stans.
Laagste inschrijver N. Laan, f 4590, geg.

Ter Neuzen. Het bouwen van een woonhuis in de Lange Kerkstraat in 2 perc. Door den heer D. de Bruyne Jzn.
1e perceel. Laagste inschrijvers A. Klaassen en M. Wisse. f 1033.
2e perc. Laagste inschrijver H. Keijzer, f 828.

Voorburg. Bestek no. 2. Het maken van gebouwen en verdere werken ten behoeve der waterleiding Voorburg-Rijswijk. Door den Ingenieur J. Schotel te Rotterdam.
Laagste inschrijver C. van 't Hullenaar, Alkmaar. f 32688

Westenesch. Het bouwen van eene dubbele woning te Emmer-Erfscheidenveen, ram. f 833,59. Door den heer J. Meijering.
Laagste inschrijver Potker, Ter-Apel, f 829, gegund.

Zutphen. Het afbreken van een woonhuis op het erve „Scheperkamp" onder Warnsveld en het bouwen van een nieuw woonhuis aldaar. Door de provisoren van het O. en N. gasthuis.
Laagste inschr. J. Neyenhuis, Gorssel, f 1899.

11 FEBRUARI.

Krommenie. Het bouwen van een burgerwoonhuis aan den Wormerveerderweg, ald. Ram. 5300. Door den architect H. Bakker Dzn. te Alkmaar.
Laagste inschrijver W. Swager, Alkmaar, f 4989. Gunning 8 dagen aangehouden.

Leiden. Het verbouwen van het door brand beschadigde perceel aan de Pieterskerkgracht no. 3 te Leiden. Door den architect W. A. v. Lith.
Laagste inschrijver B. M. H. Keller, f 2495, gegund.

Losser. Het maken van twee gaanderijen in het kerkgebouw der Herv. Gem. Door den archit. H. E. Zeggelink te Enschedé.
Laagste inschrijver S. Jelsma, Losser, f 598, gegund.

Purmerend. Het bouwen van een gebouw met glazuuroven op het terrein van de aardenwerkfabriek aan de Neekerstraat te Purmerend. Door den architect H. P. van den Aardweg.
Laagste inschrijvers Jb. Reijwinkel en J. van Voorst, f 2559, gegund.

12 FEBRUARI.

's-Gravenhage. Het verbouwen van een gedeelte van perceel 1e. v. d. Bosschstraat no. 12 voor rekening van den WelEd. Heer L. de Gruyter onder beheer van de architect Johs. Mutters Jr. alhier.
Minste inschrijver den Heer J. H. Peppink voor f 5750. Gegund.

Hansweerd. Het bouwen van 2 woonhuizen. Door den heer A. de Poorter.
Laagste inschrijver A. Goedemond, Hansweerd, f 1575, gegund.

Kalkwijk. Het bouwen van een woonhuis op een terrein aan den Parallelweg aldaar, met bijlevering van 't daartoe benoodigde. Door den heer H. Pietersen.
Laagste inschrijver K. Tallen. Kalkwijk, f 943, gegund.

Middelstum. Het verbouwen zijner behuizing, met de bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen enz. Door den heer J. Wieringa.
Laagste inschrijver J. Mars, Huizenga, f 329, gegund.

Randwijk. Het bouwen van 2 woningen te Randwijk. Door den bouwk. A. Frederiks te Rhenen.
Laagste inschrijver W. Snijders, Wageningen, f 1700.

13 FEBRUARI.

's-Gravenhage. Het amoveeren en weder opbouwen van perc. Veenestraat 23 alhier. voor rekening van de firma Lensvelt Nicola alhier onder directie van den architect Johs. Mutters Jr. alhier. Onderhands aanbesteed & gegund aan den heer A. Stigter alhier voor 22300.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

26 FEBRUARI 1898. 18e JAARGANG. No. 9.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Doodende menschenhaat. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij vergadert op Donderdag 3 Maart, te Amsterdam.

Examen voor Bouwkundig Opzichter.

Voor het examen tot het verkrijgen van het Diploma als Bouwkundig Opzichter, ingesteld door de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, hebben zich aangemeld 15 kandidaten, waarvan een zich vóór het examen terugtrok.

De Commissie voor het examen heeft het diploma toegekend aan de heeren:

C. M. Ballintijn.
A. L. van den Broeke Jr.
W. Diehl.
J. A. Roelofs.
H. J. van Veen.
J. Voogt J.Jzn.
B. van der Worp.

DOODENDE MENSCHENHAAT.

In de „Indépendance Belge" heeft de heer Ch. Buls, Burgemeester van Brussel, Eerelid der Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, in een tintelend artikel den schrijver te recht gezet van een stuk, getiteld: „Le Drame Suprême," dat alles behalve waardeerend is voor de hedendaagsche kunst. De heer Buls verdedigt met kracht de aangevallen bouwkunst der 19e eeuw, welker langzame ontwikkeling men redelijkerwijze misschien niet kan betwisten, maar die met zekeren tred voorwaarts schreidt.

De heer Buls zegt:

De bouwkunst is heden ten dage dood!

Ziedaar het aphorisme dat de schrijver van „Le Drame Suprême" aan het hoofd steit van de bladzijde die hij aan de Bouwkunst wijdt.

Ik moet deze beschuldiging bestrijden, die het gevolg is van een onjuiste waardeering onzer kunst en van ons tijdperk, en ik zeg: nooit heeft de bouwkunst zooveel leven getoond, en de geschiedenis der kunst zal een van hare schoonste hoofdstukken verschuldigd zijn aan de 19e eeuw.

Onze eeuw vertegenwoordigt niet meer de eenvoudige en mooie eenheid van het oude Griekenland, van de Gothische middeleeuwen of van de Italiaansche renaissance; maar volgt daar nu uit, dat men het werk van de hedendaagsche kunstenaars behoort te verachten?

Indien deze werken door hun verscheidenheid een beeld zijn van het moderne eclectisme en cosmopolitisme, dan is dit omdat zij een spiegel zijn van de wereld die hen heeft voortgebracht! Indien de kerk niet meer spreekt, dan zijn toch nog genoeg vurige geloovenden in staat om de schoone abdij van Maredsous te bouwen; indien de burgten al niet meer zoo verlangen te domineeren als voorheen, toch hebben Janssens, Beyaert, Janlet en Geefs nog burchtheeren van genoeg goeden smaak gevonden om hen op te dragen kasteelen te bouwen die niet al te zeer het landschap ontsieren; indien de steden al geen hooge vestingwallen meer noodig hebben, toch zijn zij bedacht op verfraaiing, zooals te Brussel, met een paleis van Justitie dat van eenige grootheid getuigd, — te Antwerpen, met een nationale bank, die eenige oorspronkelijkheid in zich heeft, — te Brugge, met een provincie-huis dat deze schilderachtige stad niet ontsierd.

Deze gebouwen zijn uitingen van moderne denkbeelden: gelijk recht voor allen, macht van het crediet, regelmatig bestuur, en beantwoorden aan de hedendaagsche inzichten.

Wanneer de pessimist verkondigt, dat het publiek van heden geen ideaal meer heeft, dan lastert hij.

Een voorspoedig volk koestert altijd een ideaal, al zij het slechts de verzekering van zijn welvaart, verkregen door zijn nijvere werkzaamheid. Het doet er weinig toe of het zijn bestuurders aan smaak ontbreekt; het zijn noch de vorsten, noch de ministers die voor de kunst

inspireeren. Het is de ziel van het volk die haar doet trillen. Is het François I die den stoot gaf aan het opbruischen van nieuwe denkbeelden dat zich bij de renaissance openbaarde? Is het zelfs aan Louis XIV, dat Frankrijk zijn heerlijk bloeitijdperk in de letterkunde der 16e eeuw dankt?

Ongetwijfeld, neen!

Indien de middeleeuwen kunstbeoordeelaars had bezeten van het gehalte als de menschenhaterige schrijver van „Le Drame Suprême" met zijn systeem van kunstkritiek, dan zouden die kunstbeoordeelaars niet nagelaten hebben de eenvoudige horizontale ordonnantie der Grieksche en Romeinsche kunst bitter te betreuren; de kunstbeoordeelaars uit het tijdperk der renaissance zouden, van hunne zijde, hun droefheid te kennen hebben gegeven, dat zij de beuken der Gothische kerken zich niet meer vertikaal naar om hoog zouden zien verheffen.

Voor den weerga! laat ons van onzen tijd zijn, en laat die onnutte verzuchtingen blijven voor de mislukten en de verslapten. Laat ons de opgaven van onze eeuw moediglijk onder de oogen kunnen zien.

Het betreuren van hetgeen niet meer hersteld kan worden is kostbaren tijd verliezen.

Wij zijn te verstandig om in onze schilderwerken nog het naïeve geloof van een Memling te leggen; te veel bereisd om slechts van ons eigen land te zijn; te eclectisch om geen bewondering te gevoelen voor de monumenten van de Egyptenaren, de Grieken, de Byzantijnen, de Gothen, de Italianen, en hetgeen die werken schoons vertoonen. Welnu, laat ons dat tot richtsnoer zijn en laat ons ook opgetogen zijn over de groote dingen die in onze 19e eeuw zijn tot stand gekomen; dan zal onze kunst een ideaal licht doen schijnen, want de bewondering is een vruchtbare bron voor verdere ingeving. Maar waarlijk, wat nu te zeggen van die pessimisten? Ik verdenk ze sterk onwetenden, ondankbaren of zieken te zijn. Hoe! zij hebben Stephensons en Fultons gehad die den aardbol omsponnen hebben met spoorwegen en stoombootlijnen; mannen als Darwin en Van Beneden die de geheimzinnigheden van het leven door hunne openbaringen in een helder licht hebben gezet; mannen als Nansen, als Andrée en, op dit oogenblik, als een De Gerlach, even stout als de ridders der legenden, op de ontdekking uit zijnde van een nieuwe fantastische wereld; mannen als Livingstone, Stanley en Dhanis, even moedig als Colombus en Vasco de Gama, — en zij beschuldigen onzen tijd geen helden meer aan onze kunstenaars te leveren! Nooit heeft de mensch zooveel vernuft ontwikkeld om meester te worden van de geheimen der natuur, om de elementen te bezweren, ziekten te bestrijden, sociale vraagstukken op te lossen; en omdat er leveranciers zijn die bedrieglijk handelen (er waren er reeds bij de bouwwerken onder Sesostris), onwetende beoordeelaars (en Zoïl dan, de berisper van Homerus?), belachlijke ambtenaren (en in Byzantium dan?), daarom doen zij zich voor als walgen zij, en hun mond plooit zich met bitterheid!

Zoo iets is niet alleen een miskenning van de 19e eeuw, wat betreft haar zeer bijzonderen aard van wetenschappelijke bedrijvigheid, maar zelfs is het een onrecht die eeuw aangedaan, in aanmerking genomen al hetgeen zij bijgedragen heeft tot de artistieke schatten der menschheid.

Het boek van Richard von Muther, Geschichte der Malerei im 19en Jahrhundert, ligt voor mij. Ik wilde wel, dat de schrijver van „Le Drame Suprême" het kon doorbladeren: hij zou dan zeker met overtuiging moeten bevestigen welke rijke oogst van werken, die onze bewondering waardig zijn, de 19e eeuw heeft zien rijpen van af David tot aan Klinger.

Haar geschiedenis der letterkunde is niet minder rijk; hare jaarboeken leveren het bewijs hoe gevoelig wij zijn voor de poësie der tonen.

En wanneer wij het boek van Guy Le Bris, les Constructions métalliques, raadplegen, dan vinden wij daarin de cyclopische werken onzer ingenieurs: de stoute bogen die afgronden overspannen, bruggen die de oevers van een zeearm vereenigen, spoorwegstations welker grondslagen den tempel van Karnak kunnen bedekken. Het schijnt intusschen, dat deze werken geen grootschheid missen en aan de macht beantwoorden van onze beschaving, waartegenover die van Egypte slechts kinderwerk schijnt te zijn.

Overal moet zij bestreden worden, die uitdrogende menschenhaat, waar zij verschijnt en de jongeren tracht te ontmoedigen en zoo onmachtig te maken als zij zelve.

PRIJSVRAGEN.

Prijsvraag voor een afdeelingsdiploma, uitgeschreven door de Afdeeling Arnhem, van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.

Het ontwerp voor het diploma moet eene afmeting hebben van 27 × 40 centimeters en geschikt zijn voor Photo-lithographische reproductie, alzoo in zwart, op witten grond.

Duidelijk zichtbaar, moet het inschrift zijn als volgt

„Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst,
Afdeeling ..

Diploma der afdeeling, uitgereikt aan

als prijs voor de beantwoording der prijsvraag van

den

Het Bestuur van de afdeeling voornoemd:

Algemeene bepalingen:

Art. 1. De medewerking is opengesteld voor iedereen.

Art. 2. Als 1e prijs wordt uitgeloofd *f* 25 benevens het diploma der afd. en als 2e prijs een getuigschrift.

Art. 3. De ontwerpen moeten vóór of op 1 Mei 1898, vrachtvrij worden gezonden aan den Secr. der afd. J. Persijn, Bovenbergstraat te Arnhem, vergezeld van een verzegelden naambrief, inhoudende naam en woonplaats van den ontwerper, en van een correspondentie-adres teneinde met den inzender briefwisseling te kunnen houden.

Art. 4. Alle stukken moeten van een motto zijn voorzien.

Art. 5. Het schrift op de stukken enz. mag niet dat van den ontwerper zijn.

Art. 6. De ontwerpen worden beoordeeld door het bestuur der afd. Arnhem en daarna op eene afd.-bijeenkomst geëxposeerd, met het rapport.

Art. 7. De bekroonde ontwerpen worden eigendom der afdeeling, die het recht heeft dezelve te reproduceeren, zullende de niet bekroonde na kennisgeving kunnen worden teruggehaald, op vertoon v. h. correspondentie-adres.

Arnhem, Februari 1898.

Het bestuur voornoemd:
V. G. A. Bosch, *Voorzitter.*
J. Persijn, *Secretaris.*

Dit programma is op franco aanvrage verkrijgbaar bij den heer J. Persijn, Secretaris der afdeeling.

Het Uitvoerend Comité heeft, op voordracht van de Versieringscommissie van het Hoofdcomité voor de aanstaande Inhuldigingsfeesten te 's-Gravenhage, in verband met het door de

Jury, bestaande uit de HH. Jhr. Mr. Victor de Stuers (Voorzitter), A. Lecomte, A. van Delden, Joh. Mutters Jr. en Paul du Rieu (Secretaris) uitgebracht Rapport nopens de antwoorden, ingekomen op de uitgeschreven prijsvragen voor Straatversiering enz., de volgende (14) bekroningen toegekend:

Ontwerp A (Wagenburg): Een prijs van f 150.— aan het motto „Frederik Hendrik"; een premie van f 40.— aan het motto „Welkom".

Ontwerp B (Boschbrug): Onder nadere goedkeuring van HH. inzenders een prijs van f 100.— te verdeelen onder de merken „Heraldieke Leeuw" en „Nederlandsche vlag". Voor dit ontwerp is geen premie toegekend.

Ontwerp C (Hoogstraat): Een prijs van f 125.— toegestaan aan het motto „Oranjevlag" en een premie van f 30.— aan het motto „Hagius".

Ontwerp D (Parkstraat): Een prijs van f 125.— aan het motto „Residentie", een premie van f 30.— aan het motto „W".

Ontwerp E (Wagenstraat): Geen prijs toegekend, maar uitsluitend een premie van f 30.— aan het motto „Inhuldiging".

Ontwerp F (Veenkade): Geen bekroningen toegekend.

Ontwerp G (dubbel Heerenhuis): Een prijs van f 50.— aan het motto „Hulde" en eene premie van f 25.— aan het merk „H°".

Ontwerp H. (enkel Heerenhuis): Een prijs van f 50.— aan het motto „H°".

Ontwerp I (Heerenhuis of Boven- en Benedenhuis): Een prijs van f 50.— aan het merk: vierkant, verdeeld in twee zwarte en twee witte driehoeken.

Ontwerp K (Sierpoortje): Een prijs van f 50.— aan het ontwerp, gemerkt: Wesp (geteekend).

Bij opening van de naambriefjes in de Maandag ll. gehouden vergadering van de Versieringscommissie van het Hoofdcomité voor de Inhuldigingsfeesten in 1898 zijn gebleken de inzenders te zijn van:

A Motto Frederik Hendrik: E. Caron, te 's-Gravenhage.
Motto Welkom: Joh. J. Gort Jr., te Rotterdam.

B Merk Heraldieke Leeuw } Nog ongeopend.
Merk Nederlandsche vlag }

C Motto Oranjevlag: A. Schadee, te 's-Gravenhage.
Motto Hagius: J. M. Kippel en T. H. van Cina te 's-Gravenhage.

D Motto Residentie: Anton J. Sanders en H. J. N. Kleinbentink, te 's-Gravenhage.
Motto W: Anton J. Sanders en H. J. N. Kleinbentink, te 's-Gravenhage.

E Motto Inhuldiging: Anton J. Sanders en H. J. N. Kleinbentink, te 's-Gravenhage.

G Motto Hulde: P. Springer, te Amsterdam.
Merk H°: Paul J. de Jongh, te Amsterdam.

H Motto H°: Paul J. de Jongh, te Amsterdam.

I Merk vierkant, verdeeld in twee zwarte en twee witte driehoeken: Tj. Hommes, te Sneek.

K Merk Wesp: J. J. Roelofsen, te 's-Gravenhage.

In het geheel waren voor de 10 diverse Prijsvragen, 131 Ontwerpen ingekomen met 236 Teekeningen.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam, 18 Februari 1898. Na lezing en goedkeuring van de notulen en mededeeling van eenige huishoudelijke zaken, werd het woord verleend aan den heer W. A. E. van Geuns, civiel-Ingenieur te Amsterdam, die eenige toelichtingen wenschte te geven bij de in de zaal geëxposeerde photographiën van groote spoorwegbruggen in Nederland.

De heer van Geuns wees er op, dat hij geen uiteenzetting of beschouwing wilde geven betreffende aanleg en constructie van bruggen en hare onderdeelen, doch alleen het groote aantal photo's van de bruggen van Kuilenburg, Zalt-Bommel, Dordrecht, Moerdijk, Rotterdam, Nieuwe-Maas en Koningshaven wilde toelichten. Deze bruggen kunnen gerangschikt worden in de 2e periode van den Nederlandschen spoorweg-bruggenbouw van 1860—80.

In 1853 was, naar de plannen van een Engelschman, een aanvang gemaakt met den bouw van onze eerste brug, n. m. die van den IJsel bij Westervoort.

Toen daarna die van Maastricht en Zwolle (IJsel) resp. volgens de plannen van een Nederlandsch en een Fransch Ingenieur waren tot stand gekomen, trad de Staat op als bouwmeester, krachtens de spoorwegwet van 1860.

Daarmede kan men rekenen, dat de 2e periode van den Nederlandschen spoorwegbruggenbouw aanvangt, omdat toen ook werd gebroken met het toegepaste stelsel van constructie.

In eene tabel die spreker rondgaf, waren verschillende gegevens omtrent een 6-tal spoorwegbruggen vereenigd.

Wat de grootste spanning betreft, staat de brug van Kuilenburg bovenaan en die van den Moerdijk, waar het geldt de totale lengte.

De brug te Rotterdam, Nieuwe Maas, is de, per strekkende meter gerekend, duurste van alle bruggen, terwijl die van Roermond daarentegen het goedkoopst is geweest.

Vervolgens deelde spreker eenige gegevens mede omtrent de verschillende fundeeringwijze, het stellen van de bruggen en de keuring, ook na de ingebruikstelling, om daarna te behandelen de kosten van het onderhoud der bruggen, zoowel wat betreft het vernieuwen van losse klinkbouten als van het roestvrij maken.

Uitvoerig besprak de heer van Geuns daarbij de belangrijke gegevens die de heer Wenckebach, Ingenieur der Exploitatie-Mij., verstrekt heeft omtrent het weren van roest op ijzeren bruggen, daar de roest de ergste vijand is voor onze bruggen.

Door den heer Wenckebach worden de volgende raadgevingen aanbevolen voor het voorkomen van roest aan spoorwegbruggen:

In de dikte der ijzermaten eenige overmaat te nemen. Bij zwaardere kalibers liefst wat dikker platen, des te minder naden heeft men dan. Bij bruggen met veel stationeerende of rangeerende treinen, schutkappen voor rook en roet aan te brengen.

De klinkbouten oordeelkundig te verdeelen voor dicht werk.

De constructie eenvoudig te maken. Niet te veel vakwerkjes, die behalve duur door arbeidsloon, het nadeel hebben van lastige hoeken en kruisingen. Rekenen op afvoer van water en zooveel mogelijke vermijding van aanraking van hout met ijzer.

Ten slotte gaf spreker nog eene uitvoerige geschiedenis omtrent de spoorwegwerken te Rotterdam, waarna de Voorzitter, de heer C. B. Posthumus Meijjes, hem onder applaus der vergadering hartelijk dank betuigde voor zijne bijdrage, en spreker verzocht om in eene volgende vergadering nog eenige mededeelingen omtrent de verschillende fundeeringen van spoorwegbruggen te willen geven, waartoe spreker zich welwillend bereid verklaarde.

Nadat verder nog verschillende vragen door de heer van Geuns beantwoord waren en de heeren Bienfait en de Lange nog eenige belangrijke mededeelingen omtrent verf en verfwerk voor ijzer hadden gedaan, werd het woord gegeven aan den heer Robbert Kalff, uit Utrecht, die mededeelingen gaf omtrent John's schoorsteenkap en John's schoorsteenkap met roet- en vonkenvanger. De wensch, zeide spreker, om den schoorsteen te beschermen tegen de schadelijke invloeden van wind, zon en regen heeft tengevolge gehad, dat vele constructies daarvoor zijn bedacht, die in twee groepen gesplitst kunnen worden, n. m. vaststaande en bewegelijke kappen.

Als voorbeeld voor de vaststaande ijzeren kappen mag in de eerste plaats genoemd worden die door Prof. Adolf Wolpert in 1860 uitgevonden. Aan draaibare schoorsteenkappen werd echter niet gedacht omdat men meende, dat die toch spoedig zouden vastroesten.

Sinds eenige jaren worden echter door den fabrikant J. A. John te Erfurt draaibare kappen in den handel gebracht, die uitstekend voldoen en vele voordeelen aanbieden.

Spreker ging hierna meer in bijzonderheden na de verschillende eischen die aan eene goede kap kunnen worden gesteld, die uit de praktijk ontstaan zijn en waaraan de John's schoorsteenkappen geheel voldoen.

Vervolgens deed spreker verschillende proeven met de John's kappen, waaruit duidelijk bleek, dat deze schoorsteenkappen aan alle eischen voldoen, de bestaande kappen verre overtreffen en onder welke omstandigheden ook den trek bevorderen, zoodat zij ook uitstekend tot het ventileeren van ruimten kunnen worden gebezigd.

Nadat de heer Kalff nog verschillende opgaven omtrent afmetingen, prijzen etc. van de door hem in den handel gebrachte John's schoorsteenkappen had verstrekt, en eenige vragen, hem door de leden gedaan, had beantwoord, sloot de Voorzitter, onder dank aan den spreker voor zijne mededeelingen, waarmede de leden door applaus instemden, de vergadering.

Technische Vakvereeniging, Afd. Utrecht, 18 Februari 1898. Door ongesteldheid van den Voorzitter, wordt deze vergadering door den Vice-Voorzitter, den heer R. Tekelenburg, geleid.

Na het voorlezen en goedkeuren der notulen van de vorige

vergadering, wordt overgegaan tot stemming over drie candidaat-leden, n.l. de heeren P. Kranendonk, J. A. Vrijdag en G. van Bronkhorst (allen vak A) welke heeren met algemeene stemmen worden aangenomen.

Thans wordt het woord gegeven aan den heer C. de Weerdt, die zich bereid verklaard heeft, dezen avond als spreker op te te treden; tot onderwerp heeft hij gekozen „Ambachtsonderwijs".

Spreker maakt de volgende drie stellingen:

a. de ambachtsschool beantwoordt niet aan haar doel, de leerling moet worden gevormd in de praktijk;

b. het instellen van een leerlingscontract is een eisch des tijds;

c. er bestaat behoefte aan degelijke vakvereenigingen, die het ambachtsonderwijs behartigen en controleeren.

Nadat de heer de W. deze stellingen in breede trekken heeft verdedigd, wijst spr. op de goede resultaten die de Vereeniging tot bevordering van het Ambachtsonderwijs in Drenthe oplevert.

Daar toch wordt de aanstaande ambachtsman gevormd in de practijk, onder leiding van goede patroons, die werkelijk, wat vakkennis betreft, hoog staan.

De plaatsing der leerlingen geschiedt onder verband van een leerlingscontract, waarin de bepalingen zijn opgenomen omtrent den duur van den arbeid des leerlings, het verbod om de knapen te bezigen voor andere werkzaamheden dan het vak betreffende, dat door hen wordt uitgeoefend, enz.

Ten slotte wijst spr. op het theoretisch onderwijs, waarin de teekencursussen, welke deze vereeniging in de verschillende plaatsen van de provincie Drenthe stichtte, voldoende voorzien, en op de hulp, die zij zoo ruimschoots ontvangt, niet alleen van Staat, Gemeenten en Instellingen, maar bovendien van particulieren, waaronder architecten, die zich geheel belangeloos met het onderwijs in het bouwkundig teekenen, in hunne woonplaatsen belasten. Dat de vereeniging nog vele hulp ontvangt, is sprekers wensch.

Bij monde van den Vice-Voorzitter, wordt spr. namens de vergadering dank gebracht voor zijne onderhoudende bijdrage, waarvan ook een krachtig applaus getuigde.

Hierna wordt de vergadering gesloten.

Afdeeling Groningen. 19 Februari 1898. Na lezing en goedkeuring der notulen. werd ter tafel gebracht een Prijsvraag, uitgeschreven in het jaar 1898. door de afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, door die afdeeling gezonden aan de afdeeling Groningen ter verspreiding onder hare leden.

De rekening en verantwoording van den Penningmeester werd hierna nagezien en na akkoord bevinding goedgekeurd.

Volgens de agenda moesten daarna in behandeling komen, de vragen door het Bestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst aan de afdeelingen gesteld. Wegens het gering aantal leden ter vergadering aanwezig, werd de behandeling hiervan nogmaals uitgesteld en de vergadering hiermede gesloten.

BERICHTEN.

Bij Koninklijk besluit is de heer Dr. C. Hofstede de Groot, die H. M. de Koningin onderwijs heeft gegeven in de kunstgeschiedenis, benoemd tot officier in de orde van Oranje-Nassau.

Bij het eindigen der lessen heeft Koningin Wilhelmina behalve deze decoratie. Haar portret in zilveren lijst. voorzien van Hare handteekening, aan Dr. Hofstede de Groot vereerd.

Door den Gemeente architect van Delft is in opdracht van HH. Regenten van het St. Joris Gasthuis aldaar een plan gemaakt tot uitbreiding van het Buitengesticht, voor 50 patienten. Deze afdeeling van het Krankzinnigengesticht werd in de jaren 1894—95 gebouwd; in het Bouwkundig Weekblad No. 11 van 16 Maart 1895 werd eene beschrijving met teekeningen opgenomen.

De voorgestelde uitbreiding bestaat in vergrooting van de paviljoens voor rustigen elk met 13 bedden. de paviljoens voor onrustigen elk met 10 bedden, de ziekenpaviljoens elk met 8 bedden. Bovendien is geprojecteerd een gebouw bevattende keukens en bijbehoorende localiteiten. Tot dusverre geschiedde de voeding van uit het Binnengesticht; bij eene vermeerdering met 50 patienten zou dit bezwaarlijk zijn vol te houden.

Het carillon van den Nieuwe-Kerkstoren te Delft is defect. Sedert 1663 heeft dit kunstwerk op elk heel, half en kwart uur zich doen hooren zonder dat zich belangrijke herstellingen hebben voorgedaan. Thans is het voor geruimen tijd tot rust gedoemd en zal een bekwame heelmeester de gebreken, door den tand des tijds aangebracht, moeten herstellen. Assen, bussen, raderen enz., zijn min of meer uitgesleten en tevens zullen eenige verbeteringen moeten aangebracht worden.

Het carillon is in 1663 geplaatst door den uurwerkmaker Jan Col uit Nijmegen. Daartoe werden de klokken van het carillon in den stadhuistoren geplaatst, gebezigd en vergoten door den beroemden Franciscus Hemony. Deze goot eveneens de kolossale koperen speelton met zijn 6480 steekgaten, uitvinding van genoemden Jan Col. De werkzaamheden zullen waarschijnlijk 3 à 4 maanden in beslag nemen. Het driemaal 's weeks beieren van de klokken kan echter ongestoord doorgaan.

Door den heer Dr. J. Tideman is een eervol ontslag aangevraagd als Secretaris van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs.

In de vergadering van de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Amsterdam, gehouden op Vrijdag 18 Februari j.l. is de nieuw te bouwen Beurs ter sprake gebracht

De heer Heldring verzoekt den Voorzitter, den heer Aug. Hendriks die lid der Commissie voor de Nieuwe Beurs is, eenige inlichtingen te mogen ontvangen. Hij vraagt of het publiek eerlang iets meer zal vernemen omtrent deze zaak.

De Voorzitter antwoordt, dat de Commissie in den eersten tijd van haar bestaan nog al dikwijls vergaderde om te beraadslagen over de inwendige indeeling. Daarna is de schutting gekomen en het buitenplan gemaakt. Spr. heeft daaromtrent aan den voorzitter der stedelijke commissie gevraagd die plannen te mogen zien, waarop hem is geantwoord dat dit niet lag binnen de competentie dezer Kamer. Spr. heeft later echter het model in gips officieus gezien, doch weet er niet veel over mede te deelen. De Commissie heeft daarna niet veel meer vergaderd.

De heer Hijmans vraagt of de Kamer in deze maar moet berusten. of zij niet moet doen hooren een woord van protest, dat in deze zaak geen voortgang gemaakt en de Kamer in deze niet gehoord wordt.

De Voorzitter zegt, dat leden der Kamer in de Commissie van advies zijn gevraagd; de architect is naar verscheidene Europeesche steden geweest om beursgebouwen op te nemen, en het in detail opmaken der plannen kost veel tijd.

De heer v. d. Wall Bake vraagt of de Voorzitter heeft kunnen bemerken wat de reden is der groote geheimzinnigheid bij den Beursbouw.

De Voorzitter zegt daarvan niets te hebben bemerkt.

De heer Hubrecht hoopt, dat tot geen uitvoering der plannen zal zijn overgegaan, alvorens publiek en Kamer daarvan zijn ingelicht. De Kamer heeft van tal van details nog geen inzage gekregen. Hij vertrouwt, dat de leden dezer Kamer, die in de beursbouw-commissie zitting hebben, daaromtrent een wakend oog zullen houden.

De Voorzitter betreurt het ook. dat de leden der Kamer in de commissie niet omtrent het uiterlijk van het gebouw zijn gekend.

In de vergadering van den Amsterdamschen Gemeenteraad van 23 dezer is de zaak niet ter sprake gebracht.

Te Leiden hebben — naar aanleiding van eenige bij den Gemeenteraad ingekomen adressen — B. en W. den Raad voorgesteld te besluiten:

1°. het is wenschelijk, dat in bestekken van de gemeente, waar dit mogelijk is, bepalingen worden genomen omtrent minimumloon en maximum-arbeidsduur;

2°. B. en W. uit te noodigen aan den Gemeenteraad daaromtrent de noodige voorstellen in te dienen.

Op de voorstellen der Amsterdamsche Metselaarsvereenigingen, opgenomen in ons vorig nummer, hebben de patroonsvereenigingen in een gemotiveerd schrijven geantwoord, dat zij *niet* wenschen wijzigingen te brengen in de bestaande regeling omtrent loon- en arbeidsduur voor de metselaars. (Dit rijst trouwens al aanmerkelijk boven het minimum van 25 cents.)

Wat de verzekering tegen ongelukken betreft, dit geschiedt bijna door alle patroons, zonder kosten voor de werklieden.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP LOOPENDE PRIJSVRAGEN.

Stationsgebouw voor een lokaalspoorweg. Afdeeling Amsterdam. Mij. t. B. d. Bouwkunst. 1 Mei 1898.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898.

Afdeelingsdiploma, uit te reiken aan bekroonden voor prijsvragen uitgeschreven door de afdeeling Arnhem. 1 Mei 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.
Uitvoerend Opzichter 2.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 2 van 15 Februari 1898. — Andrée's tweede poolballon op Spitsbergen, (vervolg en slot), door Dr. L. Bleekrode. — Een grooter ras van bijen, door J. C. Bosch. — Een muntwatermeter, door L. Jonker Czn. — Iets over electrische trams, door D. Ingerman. — De nieuwere ventilatie-methoden (vervolg), door Dr. A. J. C. Snijders. — Mensch-Apen, (vervolg), door Dr. R. Sinia. — Oude en nieuwere geneesmiddelen, door Dr. R. G. Rijkens. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen door Ant. Pannekoek. — Correspondentie.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De Afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851 zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie. en Glazen tochtpui in een vesitbule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochèoe, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen 4 pl.: *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.
2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters. H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60
2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871), Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.: *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats. 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 28 FEBRUARI.

Almelo. Het vergrooten der weverij en spinnerij ter oppervl. van pl.m. 580 M². voor den heer J. Ten Bosch.

De heer J. H. Scholten Azn., v.m. 11 u. in het café „Doelen", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft J. H. Scholten Azn. Aanw. 28 Febr. v.m. 9 u.

Emmen. Perc. **1**, het bouwen van een school voor 190 leerlingen te Zuidlaren: perc. **2**, het bouwen van een onderwijzerswoning aldaar: perc. **3**, het bouwen eener school voor 144 leerlingen te Amsterdamsche veld; **4**; bouwen eener onderwijzerswoning aldaar; **5**, Het verbouwen van de bestaande school te Nieuw-Amsterdam; **6**, levering schoolmeubelen en leermiddelen in de school te Zuidbarge; **7**, id. te Amsterdamscheveld; **8**, de lev. en herstelling van schoolmeubelen en leermiddelen in de school te Nieuw Amsterdam. Op de perc. 6, 7, en 8 kan ook in massa worden ingeschreven.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestekken en teek. verkrijgb. bij den gem.-architect E. Kliphuis: perc. 1—5 te samen f 2,50, afzonderl. à f 1; die van perc. 6, 7, 8, te samen f 0,75, afzonderl. à 25 ct. Bestekken ter inz. ten gemeentehuize. Aanw. gedaan.

Enkhuizen. Het bouwen eener woon- en winkelhuizinge aan de Spoorstraat en Nieuwe haven.

De architect v. d. Meulen, 's av. 8 u., in „de Oranjezaal", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Kollum. Het bouwen eener nieuwe werkplaats voor de drukkerij, achter in den tuin van T. Slagter te Kollum.

De architect H. A. Zondag, n.m. 5 u. bij den besteder. Bestek en teek. van af 23 Febr. ter inzage bij Mej. G. Hoekstra.

Krabbendijk. Het afbreken van het bestaande woonhuis met schuur en het weder opbouwen van hetzelfde.

Mej. de Wed. O. Koster, n.m. 3 u. in het koffiehuis van D. Krijger, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft de bouwk. Van Doorn. Aanw. 28 Febr. v.m. 11 u.

Meppel. Het bouwen van vijf woonhuizen voor de heeren A. Dekema c.s.

De architect G. Otten Jzn., 's av. 7½ u. in hotel „Stadsherberg", alw. bestek en teek, ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 28 Febr.. v.m. 11½ u.

Purmerend. 1. Het amoveeren van perceel E. no. 17, in de Hoogstraat te Purmerend. 2. Het bouwen van een rijwielenwinkel, magazijn en werkplaats met bovenwoning.

De architect H. P. v. d. Aardweg, v.m. 11 u., te zijnen kantore, alw. bestek en teek. à f 2 te bekomen zijn.

Rotterdam. Het bouwen van 4 woonhuizen aan de Z. O. zijde der Tochtstraat hoek Zaagmolenstraat.

De bouwk. Joh. C. Meenhorst, 's midd. 12 u., in het café „Hollander" Crooswijksche singel. Bestek en teek. à f 1 50 te bekomen bij J. P. Bladergroen, Nieuwenhaven.

Schoonhoven. Het bouwen van een woonhuis op het terrein van de voormalige gasfabriek aldaar, voor den heer Joh. van der Waal.
De architect L. F. Redeker, n.m. 1 u., in het kofiehuis „Van Zessen", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.
Wageningen. Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning, machinekamer, stoomschoorsteen etc., te Wageningen.
Het bestuur der op te richten stoomzuivelfabriek. Bestek en teek. ad f 2 verkrijgb. bij A. Looijens te Wageningen en bij den architect W. de Jong, te Woudsend (Fr.) Aanw. 28 Febr.

DINSDAG 1 MAART.

Bussum. Het bouwen van een woon- en twee winkelhuizen, op een terrein aan de Kapelstraat aldaar.
De architect J. F. Everts, n.m. 2 u., in het café „De Spiegel", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 28 Febr., v.m. 11 u.
Blerik. Het bouwen van twee woonhuizen met bijlevering van alle materialen.
De heer Bern. Driessen bij wien bestek en teek. ter inz. liggen.
Etten (N.-Br.). Het bouwen van een heerenhuis of woning voor den gemeente-geneesheer op het Lichttorenhoofd te Leur.
Het gemeentebestuur van Etten en Leur, v.m. 11 u., in het gemeentehuis te Etten. De teek. en het bestek liggen ter inz. op de gemeente-secret. Bestekken zijn aldaar verkrijgb. tegen f 1. Inl. zijn te bekomen bij den heer P. J. van Genk, architect te Leur. Aanw. gedaan.
Kampen. Het bouwen van een lijkenhuis, met wachtkamer op de begraafplaats der gemeente te IJsselmuiden.
Het kerkbestuur der Ned. Israël. gemeente, n.m. $1^1/_2$ u., in het hotel „De Moriaan", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aadw. ged.
Rotterdam. Het maken van een bedeelgebouw aan de Coolvest naast het Passagegebouw, met bijkomende werken.
Het hoofdbestuur van het „Maria Catharina van Doorn's Vrouwen-Gesticht van Weldadigheid", n.m. 2 u., in een der lokalen van het gesticht, Coolvest. Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij den architect Anton v. d. Sandt, Wijnhaven ZZ 98. Aanw. gedaan.
Utrecht. Bestek no. 744. Het afbreken van de goederenloods met toebehooren op het voormalig station Zwijndrecht en het vervoeren en opstellen dier loods op het station Markelo, benevens het uitvoeren van eenige diverse werken op dit station. Begrooting f 3490.
De maatij. tot expl. van Staats Spoorw., n.m. 2 u. (loc. tijd), aan het centr. bur. in het Moreelse Park. Het bestek ligt ter lez. aan gen. centr. bur. en aan het bur. van den heer sectie-ingenieur D. Molenaar te Zutphen en is aan gen. centr. bur. (Dienst van Weg en Werken) te bekomen. tegen f 1. Inl. worden gegeven aan het gen. centr. bur. en door den sectie-ingenieur voorn. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 2 MAART.

Amsterdam. Het bouwen van een directiekeet in de Rietlanden aldaar.
De heeren de Groot en Kalis, aannemers, 's midd. 12 u., Entrepôthaven, alw. inl. verkr. zijn.
Berg-Ambacht. Het vergrooten der 1e. O. L. school aldaar. met 2 lokalen.
Het gemeentebestuur v.m. 11 u. Bestek ter inz. ter secret. en ad 75 cent verkrijgbaar. Inlicht geeft de gemeente architect A. Kok, te Ammerstol. Aanw. gedaan.
Breda. Het bouwen van een woon- en winkelhuis met aparte bovenhuizen, op een perc., gelegen aan het Van Coothplein.
De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 7 u., in het café van N. v. Keulen, Sorenstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.
Gorinchem. Het maken van nachtprivaten in de Willemskazerne te Gorinchem, onder het beheer der genie aldaar. Ram. f 1200.
De genie. v.m. 10 u., te haren bureele. alw. bilj. in te leveren tot 1 Maart, n.m. 3 u., bestekken ter inz. liggen en met biljet en inl. verkrijgb. zijn. Bestekken ook verkrijgb. bij den opz. van fortificatiën te Woudrichem.
Gorinchem. Het afbreken van een gebouw aan de Schuttersgracht, op perceel kadastraal bekend Sectie D, no. 2041 en het daar ter plaatse bouwen van een beneden en 2 bovenhuizen.
De heer Th. J. v. Gameren, 's av. 7 u., in het hotel van Andel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de bouwk. J. v. Embden. Aanw. gedaan.
Goudswaard. Het bouwen van een gemeentehuis, burgemeester- en dokterswoning in één blok, benevens een afzonderlijk staand koetshuis met schuurtjes en een heul, in 4 perceelen.
Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Inlevering der inschrijvingsbilj. daags vóór de aanbesteding. Bestek en teek. liggen in het raadhuis ter inz. en zijn à f 1.55 per stel verkrijgb. ter secretarie te Goudswaard en bij den architect H. Beijer te Puttershoek, bij wien inl. te bekomen zijn. Aanw. gedaan.
Lageland (Gron.). Het bouwen van een winkelbehuizing en schuur te Lageland, met bijlev. van al het daartoe benoodigde.
De heer F. Veen, n.m. 3 u. te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en bilj. vóór 1 Maart moeten ingeleverd worden.
Ossendrecht. Het opbreken der bestaande grintbaan en het met keien bestraten van een weg tusschen het gehucht de Aanwas en de grensscheiding met Hoogerheide.
Het gemeentebestuur. n.m. 2 u. (Greenw.) Bestekken à 50 cent verkrijgb. ter secretarie. Aanw. gedaan.
Roermond. Het gedeeltelijk afbreken en weder opbouwen van een huis aldaar, Kraanpoort. A. 146.
De heer Jean Cox, v.m. 10 u. Inl. geeft de architect J. Speetjens, Munsterstraat, aldaar. Aanw. 2 Maart, v.m. 10 u.
Tilburg. Het bouwen van 4 woningen achter het kasteeltje in de Zwijsenstraat met de levering van alle materialen.
De architect André Blomjous, 's av. 7 u., in het café van F. van Hugten, Spoorlaan. Bestekken à f 0,50 te bekomen bij voorn. architect.
Wildervank. Het bouwen van een winkelbehuizinge voor E. Ketel te Muntendam.
De architect J. Siccama, 's av. 7 u., in het hotel „De Nederlanden" alw. bestek en voorw. ter inz. liggen. Bestek ad 50 ct. verkr. bij gen. architect Aanw. 2 Maart, n.m. $3^1/_2$ u.

DONDERDAG 3 MAART.

Breda. Het verbouwen van het koffiehuis, gelegen op den hoek der Markt en Catharinastraat.
De architecten P. A. Oomes en L. v/d. Pas, 's av. 7 u, in het café van de Wed. G. van Es aan het Zwaantje. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.
Stitswerd (Gron.). Het bouwen van eene bijschuur c.a. zonder bijlevering van materialen.
De heer H. P. Boukema, n.m. 3 u., bij E. Edzes. bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft T. J. Bos te Bedum. Aanw. 3 Maart. v.m. 11 u.

VRIJDAG 4 MAART.

Denekamp. 1e. Het doen van verbouwingen aan de Herv. pastorie; 2e. het maken van een riool met putten in de nabijheid van gen. pastorie.
Het Herv. kerkbestuur, n.m. 1 u., in het logement van Blanken alw. bestek en teek. ter inz. liggen en inl. verkr. zijn. Aanw. 4 Maart, 's midd. 12 uur.
Haarlem. Het bouwen van werkplaatsen, machinekamer en batterijvertrek en het verrichten van diverse werken, ter uitbreiding der caoutchoucfabriek aan het Zuider- Buitenspaarne aldaar.
De architecten Roog en v. d. Ban, in het café „Neuf", Groote Houtstraat, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. terwijl zij à f 2,50 te bekomen zijn bij voorn. architecten.
Oudenbosch. Het bouwen van een villa ald. aan den straatweg van Oudenbosch naar Breda.
De heer H. W. van den Bom, 's av. 7 u. in café „Tivoli". Bestek en teek. verkrijgb. ad f 1,50 bij T. C. B. ten Hagen, te 's-Hage. Aanw. gedaan.
Prinsenhage. Het bouwen van een woonhuis met aanhoorigheden te Prinsenhage. een en ander met bijlevering van de benoodigde materialen.
De architect F. P. Bilsen, te Breda, n.m. 6 u., in het café van W. Dirven, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

ZATERDAG 5 MAART.

Delft. Het bouwen van 12 burger-woonhuizen op een terrein aan de Carthuyzerstraat te Delft, met uitzondering van verf- en behangwerk voor de Woningmaatschappij.
De architect C. J. L. Kersbergen, v.m. 11 u., in het café „Lubrechts", alw. bestek en teek. ter inz. ligt en zijn deze ad 50 ct. verkr. bij gen. architect Aanw. 1 Maart, v.m. 11 u.
Alleen voor inwoners der gemeente.
Heerenveen. Het afbreken en weder opbouwen der onderwijzerswoning te Beneden Knijpe.
Het gemeentebestuur van Schoterland, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. ten gemeentehuize en ad f 1 aldaar verkr. Inl. geeft de gemeentearchitect W. de Graaf te Beneden Knijpe elken dag vóór 's midd 12 u.
Tiel. Het verbouwen van het heerenhuis Kleinsbergsche str. B. no. 67.
De architect G. Formijne, v.m. 11 u., in café „Augustinus", alw. bestek en teek. inz. liggen. Aanw. 3 Maart, v.m. 11 u.

MAANDAG 7 MAART.

Lichtenvoorde. Het bouwen van een woonhuis met bijlevering der materialen enz.
De heer F. Westerman, v.m. 11 u., in het hôtel „Westerman", alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 2 en 4 Maart, v.m. 10 u.
Tilburg. Het verbouwen van een perceel hoek Heuvel aldaar, voor den heer H. Goosens.
De architecten Minderop en Sprenkel, 's midd. 12 u., in de Sport Bodega. Bestek en teek. ad f 1 verkr. bij gen. architecten.

DINSDAG 8 MAART.

Amersfoort. Het bouwen van een winkelhuis, een heerenhuis en een koetshuis met bovenwoning, op een terrein gelegen aan de Westsingel bij de Varkensmarkt.
De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u., in het café van W. R. Schwemmer. Het bestek met 2 teek. liggen in voorn. koffiehuis ter inz. en zijn à f 1,50 per stel verkrijgb. bij den voorn. architect. Aanw. 5 Maart, v.m. ten 11 u., aan het terrein.
Bavel (N.-Br.). Het afbreken en weder opbouwen van het landbouwerswoonhuis met stal geteekend B, 146. gelegen te Lijndonk, gemeente Ginneken, een en ander met bijlevering van de benoodigde bouwstoffen.
De architect F. P. Bilsen, te Breda, v.m. 11 u., in het café van C. Bruininckx, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 3 Maart, v.m. 11 u.
Lopik. Het afbreken eener bestaande en het bouwen eener nieuwe hofstede met schuur en hooibergen.
De heer W. A. den Hartogh, v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 2 verkrijgb. bij R. Barneveld te Vreeswijk, bij wien inl. verkrijgb. zijn. Aanw. 1 Maart.
Rotterdam. Het bouwen van eene school aan de Oranjeboomstraat.
Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. op de secretarie en in het timmerhuis, en zijn à f 1 te bekomen bij de Wed. P. v. Waesberge en Zn. Inl. te bekomen aan het timmerhuis. Aanw. 4 Maart, v.m. 11 u.

DONDERDAG 10 MAART.

Bergum. Het verbouwen van een woonen winkelhuis voor J. Welber Hzn.
De architect C. H. Eldering te Hoogkerk, in het logement „Het Rood Hert", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en à 50 ct. verkr. bij gen. architect en bij den besteder.

WOENSDAG 16 MAART.

's-Gravenhage. Het bouwen van een uitwateringssluis met stoomwatermolen enz., aan de Dussensche Gantel onder de gemeente Waspik. behoorende tot de werken voor de verlegging van den Maasmond. Ram. f 17300.
Het min. van W., H. en N., v.m. 11 u. Het bestek, no. 35, ligt na 2 Maart ter lez. aan het gebouw van het Min. van W. H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen aan het bureel van de werken tot verlegging van den Maasmond, te 's-Hertogenbosch, en bij den ingenieur Jolles te Breda. Aanw. op de plaats 9 Maart, v.m. $9^1/_2$ u., aan het spoorwegstation te Geertruidenberg.

DONDERDAG 17 MAART.

Bruinisse. Het afbreken van een gedeelte van het kerkgebouw, van de geheele con-

sistorie en het bouwen van een nieuw gedeelte kerkgebouw en eene nieuwe consistorie.
Kerkvoogden der Ned. Herv. Gemeente, v.m. 11 u., in de consistorie. Bestek en teek. tegen f 2 verkrijgb. bij J. M. Krijger Jr., bouwk. te Bruinisse. Inl. worden dagelijks verstrekt door den bovengen. bouwk. Biljetten kunnen tot des v.m. 10¾ u. van den dag der besteding franco bezorgd worden aan het adres van den president-kerkvoogd en tot op het uur der besteding in de consistorie.

Uitgesteld, stond eerst op 17 Febr.

DONDERDAG 18 MAART.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van eene woning voor het personeel bij de Zuid-Willemsvaart in Noordbrabant. Ram. f 3040.
Het prov. bestuur, v.m. 10⅓ u. Het bestek, no. 39, ligt na 4 Maart ter lez. aan het gebouw van het Min. van W., H. en N., aan de lokalen van de prov. besturen en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur in het 6de district, den arrondissements-ingenieur de Jong van Beek en Donk, en den opzichter Weehuizen, allen te 's-Hertogenbosch. Aanw. op de plaats 11 Maart.

ZATERDAG 19 MAART.

Hengelo (Ov.). Het afbreken van het tegenwoordige en het bouwen van een nieuw hôtel met café en stalling, voor den heer J. H. Prevo.
De architecten Van der Goot en Kruisweg, n.m. 3 u., in het café van J. H. Prevo. Bestek en teek. van af 9 Maart verkr. bij gen. architecten, alsmede inl. Aanw. 19 Maart, v.m. 11 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

2 FEBRUARI.

Akkersloot (N.-H.). Het bouwen van een woonhuis met schuurtje. Door den heer J. v. 't Hof.
Laagste inschrijver Wed. J. Mooij, Koog a/d. Zaan, f 2088.

4 FEBRUARI.

Amsterdam (Onderh.). Het bouwen van een pakhuis aan de Dirk van Hasselsteeg. Door de architecten A. Jacot en W. Oldewelt.
Gegund aan H. Rietsnijder en Zn., aldaar, voor f 3900.

5 FEBRUARI.

Valkenswaard. Het bouwen eener huizing voor den heer Ph. van Herk, aldaar.
Laagste inschrijver A. v. d. Moosdijk, f 1294, gegund.

6 FEBRUABI.

Grouw (Fr.). Het vergrooten der coöperatieve stoomzuivelfabriek te Grouw. Ram. f 2750.
Laagste inschrijver J. H. v. d. Schaaf, Grouw, f 2549, gegund.
Sexbierum. Het bouwen van eene woning voor den directeur bij den stoomzuivelfabriek te Sexbierum. Begr. f 2980.
Laagste inschrijver Wed. A. Miedema, Sexbierum, f 3050. Gegund aan A Lettinga te Pietersbierum voor de begrootingssom.

7 FEBRUARI.

Elburg. Eenige herstellingen aan de pastorie van de Ned. Herv. Gemeente.
Schilderwerk. Laagste inschrijver H. J. Teekman, f 59.
Timmerwerk. G. Goris, f 27,49.
Metselwerk. Eenige inschrijver Jb. Westerink Jz., f 78. Aan de Laagste inschrijvers gegund.
Oldeboorn. Het verrichten van een belangrijke vertimmering aan de boerenhuizinge bewoond door J. Bottema. Door den heer E. A. Stael van Holstein van Vloten, te Arnhem.
Laagste inschrijver P. de Graaf, Irnsum, f 6185.
Valkenswaard. Het verbouwen der huizing van den heer Jasp. van Best, aldaar.
Laagste inschrijver F. v. Dooren-Fasol, f 1793, gegund.

10 FEBRUARI.

Emmercompascuum. Het bouwen van een arbeiderswoning met bijlevering van materialen. Door de maatschij. „Emmercompascuum".
Laagste inschrijver H. Pöttker, Barnflair, f 539, gegund.

14 FEBRUARI.

Ambt Vollenhove. Het bouwen eener kerk. Door de Kerkeraad der Gereform. gemeente B.
Laagste inschrijver Joh. W. Wijs, Ambt-Vollenhove, f 3379, gegund.
Haarsteeg (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis voor den heer H. Vugts.
Timmerwerk. Laagste inschrijver F. Deenen, f 581, gegund.
Metselwerk. Laagste inschrijver J. Vromans, f 120, gegund.
Vianen. Het bouwen van een nieuwe kap met verdere bijkomende werken ten dienste van den heer J. D. van Iperen, aldaar.
Timmerwerk. Laagste inschrijver G. Schouten, f 448,90, gegund.
Metselwerk. Laagste inschrijver H. A. Labrie, f 112,50, gegund.

15 FEBRUARI.

Aalten. 1. Het vergrooten der fabriek der firma Ten Dam en Manschot. Door den architect G. Beltman AJzn., te Enschedé.
Laagste inschrijver D. Jansen, Aalten, f 4398. gegund.
Groningen. Het bouwen eener behuizing tot winkelbehuizing in de Nieuwe Ebbingestraat te Groningen, get. lett. O, no. 26, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door de architect K. Hoekzema.
Laagste inschrijver H. Peters, f 3673*. *Geg.
Krimpen a/d. Lek. Het maken van een woonhuis met wagenschuur, paardenstal en kaaspakhuis voor A. Dekker, aldaar. Door den architect B. van Dam Jhsz., te Capelle a/d. IJsel.
Laagste inschrijver M. A. G. Staat, Krimpen a/d. Lek, f 2649.
Lochem. Het verbouwen van een huis. Door den heer B. Jansen.
Laagste inschrijver H. ter Schegget. f 885,99.
Osch (N.-Br.). Het verbouwen van een woonhuis. Door den heer A. Smulders.
Laagste inschrijver J. van Heck, f 651,50. Er komt f 400 bij voor levering der materialen, die de besteder doet.
Vlaardingen. Het bouwen van een villa aan de Hoofdlaan. Door de firma A. M. v. Dusseldorp en Co.
Laagste inschrijvers L. Kijne, f 42979. Nog niet gegund.

16 FEBRUARI.

Beilen. Het bouwen van een dubbel woonhuis zonder bijlevering van materialen, onder beheer van den architect H. de Jonge.
Timmer- en metselwerk. Laagste inschrijver Gebr. Manteling, Beilen, f 140, gegund.
Breda. Het afbreken van een woonhuis aan de Visscherstr. no. 5 en het bouwen van een bondsgebouw. Door het bestuur van den R.-K. Volksbond.
Massa. Laagste inschrijver J. Erkelens, f 11916.
Timmer- en metselwerk. J. Kleiner, f 10295.
Timmerwerk. J. Schoenmakers, f 4100.
Metsel- en steenhouwwerk. J. Kleiner, f 5800.
Smidswerk. A. Ernst, f 384.
Lood- en zinkwerk. C. Verhegen, f 814.
Glas-, verf- en behangwerk. H. Steijlen, f 426.
Diepenheim Het bouwen van een woonen winkelhuis. Door den heer H. H. Dünnhölter.
Laagste inschrijvers Gebrs. Jebbink, Goor, f 3965. Gunning aangehouden.
Eindhoven. Het bouwen van 2 burgerwoonhuizen en brug met bijlevering van alle materialen. Door den heer G. de Winter.
Laagste inschrijver A. v. Gestel, Geldrop, f 5495.
Groningen. Het bouwen van een pakhuis op een terrein aan de Winschoterstraat met bijlev. van materialen voor den heer J. Gruno. Door de architect A. Th. van Elmpt.
Laagste inschrijver F. H. de Vries, f 12580. Gunning aangehouden.
Heerde. Het bouwen van 3 woningen onder één dak in het dorp Heerde. Door den heer J. J. van Ark.
Laagste inschrijver W. Slijster, f 2598,98.
Schilderwerk. Laagste inschrijver B. L. Zimmerman. f 94,34.
Rotterdam. Het bouwen van een fabrieksgebouw, met gedeeltelijk aanplempen van een waterbassin en verdere daaruit voortvloeiende werken op een terrein aan de Oost Maaslaan no. 76. Door de Kralingsche Katoen-maatij.
Met bijlever. van hout. Laagste inschrijver G. Keij, f 36240.
Zonder bijlever. van hout. Laagste inschr. G. Keij, f 33640.
Wageningen. Het verbouwen van het koffiehuis van den heer M. de Roos. Door den archit. S. Bitters.
Laagste inschrijver Joh. Mekking, Bennekom, f 2886, gegund.
Wageningen. Het bouwen van een woonhuis voor den heer J. Kroes. Door den archit. S. Bitters.
Laagste inschrijver A. D. Leeuw, f 1983, gegund.

17 FEBRUARI.

Amersfoort. Het bouwen van een villa, op een terrein van het buitengoed „Bergzicht", gelegen aan den Arnhemschen weg te Amersfoort. Door de architect Herm. Kroes.
Laagste inschrijver D. J. van Wagensveld, f 21400. Volgens bestek 8 dagen beraad.
Arnhem. Het bouwen van 2 beneden- en 2 bovenhuizen, op een terrein gelegen aan de Leoninusstraat te Arnhem. Door den bouwk. A. J. Scheefer.
Laagste inschrijver G. J. P. Zuiderhoek, Oosterbeek, f 6150, 3 biljetten van onwaarde.
Bruinisse. Het afbreken van een gedeelte van het kerkgebouw, van de geheele consistorie, en het bouwen van een nieuw gedeelte kerkgebouw en eene nieuwe consistorie. Door de Kerkvoogden der Ned. Herv. Gemeente.
Bovengenoemde besteding is 4 weken uitgesteld.
Zie aanbesteding 17 Maart.
Enschedé. Het bouwen van een magazijn met boomerij op een terrein gelegen aan den Zuiderhagen bij de bestaande fabriek. Door den heer N. J. Menko.
Laagste inschrijver H. H. Tönis, f 7698, gegund.
Groningen. Het verbouwen van de behuizing E. 99 in de Gelkingestraat te Groningen, voor den heer G. J. Woldring. Door den architect W. P. Ros.
Laagste inschrijver A. Pot, f 3490.
Haarlem. Het verbouwen van 69 woningen aan de Roosveldstraat te Haarlem. Door het best. der coöp. bouwver. „Ons Tehuis".
Laagste inschrijver J. A. Wennekes Jr., f 7300.
Oldeboorn. *a.* Het vertimmeren van het schoolgebouw te Terhorne en *b.* het vernieuwen der houten ophaalbrug te Ter Kaple. Door het gemeentebestuur van Utingeradeel.
a. Laagste inschrijvers J. Kerkhof en M. Duisterhout, Akkrum, f 3086.
b. Laagste inschrijver A. Gaasterland, Wreuwerd, f 1286.
Roermond. Het gedeeltelijk afbreken en weder opbouwen van het pensionnaat der Zeer Eerw. Zusters Ursulinen in de Voogdijstraat. Door den architect J. Jorna.
Laagste inschrijver M. Reinders, Horn, f 12680, geg.
Westervelde. Het bouwen van een schuur en het restaureeren van de voorbehuizing aldaar. Door den heer E. J. Tonckens.
Laagste inschrijver H. Timmer, Vries, f 6900. Niet gegund.

18 FEBRUARI.

Aarle-Rixtel. Het bouwen van 4 woonhuizen met bijlevering der materialen. Door Mej. de Wed. Th. v. Brug.
Ingekomen 9 biljetten, hoogste inschrijver A. v. Hoof, aldaar, f 2300; laagste K. van Roy, id., f 1508 58, gegund.
's-Gravenhage. Het inrichten van het winkelhuis, staande op het perc. kadastraal bekend sectie D. no. 1743, aan de Korte Voorstraat te Oud-Beijerland, tot post- en telegraafkantoor met directeurswoning. Ram. f 3900. Door het Minist. van W., H. en N.
Laagste inschrijver P. Smit, f 4280.
's Gravenhage. Het maken van een gebouw ten behoeve van de post- en telegraafdiensten op het emplacement van den Staatspoor te Zwolle. Raming f 15700. Door het Minist. van W., H. en N.

Laagste inschrijver C. ter Horst, f 13200.

Harlingen. Het verbouwen van perceel C. no. 92. Begrooting f 3175. Door de heeren Gebr. v/d. Meer.

Laagste inschrijver Gebr. Broersma, f 3174, gegund.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 3 woonhuizen met afzonderlijke bovenw., gelegen aan de Koninginnenlaan ald., voor J. van Hoof, te Amsterd. Door den architect F. W. J. Pastoor.

Laagste inschrijver C. P. Hartman, f 18880.

Oosterland (Zeel.). Het afbreken van een gedeelte kerkgebouw, benevens consistorie van het vergrooten der kerk met bouwen eener nieuwe consistorie. Door de kerkvoogdij der Ned. Herv. gemeente.

Minste inschrijver: L. Capelle, aldaar, f 4059.

Terneuzen. Het verbouwen van een woonhuis, staande aan de Grenulaan, wijk G no. 144, Door Mej. J. Meeussen.

Laagste inschrijver M. Wisse, Terneuzen, f 1210,50.

Venlo. Het bouwen van een kleine villa in het Puteanuspark voor P. Breidfeld. Door den architect H. Seelen.

Laagste inschrijver J. v. d. Valk, f 6095, gegund.

19 FEBRUARI.

„Per Telegraaf."

Bussum. Het bouwen eener kleine dubbele villa op een terrein aan de Koningslaan aldaar. Door den architect J. F. Everts.

Laagste inschrijver W. van Schaik, Bussum, f 8843; daaropvolgenden, G. Speller en J. Plooij, Bussum f 9851.

Breda. Het vergrooten van de gebouwen der R.-K. militairen-vereeniging aldaar. Door het bestuur der R.-K. militairen-vereeniging.

Laagste inschrijver J. W. H. Brand, Oosterhout, f 4819.

Deventer. Het bouwen van een boerenwoning met schuur. Door den heer C. Kloosterboer.

Minste inschrijver: J. Teitert, Gorssel, f 4134.

Enschedé. Het bouwen van een heerenhuis aan de Gronausche straat voor J. T. Ebeling. Door den architect H. Reijgers.

Laagste inschrijvers, Mastenbroek en Hartman, Enschede f 19650; daaropvolgende, J. H. Varvik, Enschede f 19971.

Est. Het restaureeren der consistoriekamer met het daarin behoorende ameublement. Door de kerkvoogden der Herv. kerk.

Laagste inschrijver J. den Otter, Opijnen, f 725. Gunning 8 dagen aangehouden.

Hulst. Het afbreken van twee woonhuizen gemerkt wijk C no. 92 en 93 te Hulst en het daar ter plaatse weder opbouwen van een nieuw heerenhuis. Door den heer Des. Verhaegen te Graauw.

Laagste inschrijver B. H. Reuling, Hulst, f 5875, gegund.

Nuis. Het afbreken eener behuizing, staande te Nuis, en de wederopbouwing daarvan, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den heer W. Cupery.

Laagste inschrijver K. Meek, Marum, f 895.

Winschoten. Het bouwen van een pakhuis. Door den heer L. v. d. Hove.

Laagste inschrijver J. Lenning, voor de raming f 825.

Zaandam. Het bouwen van een kantoor en vergaderkamer op het terrein der gemeentereiniging aan den Westzanerdijk. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver, A. Brugman, Zaandam, f 2795; daaropvolgende, H. Schaub, Zaandam f 2849.

21 FEBRUARI.

Arnhem. Het schilderwerk van drie beneden- en drie bovenhuizen, zoowel in perceelen als in massa. Door den heer J. H. Welsing, bouwondernemer.

A. H. ter Hoeve. perceel 1. f 162,75, perc. 2, f 155, perc. 3, f 155, massa, f 462; D. Schouten, massa, f 450.

Arnhem (Onderh.). Het bouwen van 2 villa's aan den Utrechtschen weg tegenover de Wilhelminastraat. Door de architecten van Gendt en Nieraad.

Gegund aan L. J. A. Hofstee, aldaar, f 9860.

Assen. Eene verbouwing aan de achterzijde van het huis van den heer H. Boekbinder i/d Nieuwehuizen. Door den architect J. v. Houten.

Laagste inschrijver H. Bennink, f 986, geg.

Deventer. Het verbouwen van een bestaand woonhuis aan het Groote Kerkhof hoek St. Janstr. 26 tot boven- en benedenwoning voor Mej. Nijkamp. Door den architect G. Te Rielle Wzn.

Timmerwerk Laagste inschrijvers B. v. d. Worp, f 1241.

Metselwerk Laagste inschr. E. Roerink. f 973.

Smidswerk. Laagste inschr. J. Oltheten, f 75.

Loodgieterswerk Laagste inschrijver A. v. d. Ligtenhorst, f 65.50.

Verfwerk. Laagste inschrijver W. Maatman, f 222.

Stucadoorswerk. Laagste inschrijver J. Kruizenga, f 228.

Behangwerk. Laagste inschrijver W. Ebenau, f 65, gegund.

Gorredijk. Het afbreken van een bestaande en het bouwen van een nieuwe boerenhuizinge, achter en in verband met de woning van v. d. Berg, aan de Bruglaan onder Terwispel. Door den heer J. v. d. Sluis Posthuma.

Laagste inschrijver G. L. Eppinga, Lippenhuizen, f 2530, gegund.

Groningen. Het bouwen van eene winkelbehuizing met 2 bovenwoningen aan de Nieuwe Bleekerstraat te Groningen, op de perceelen kadastraal bekend sectie C, no. 5545 en 5546, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den architect Y. v. d. Veen.

Laagste inschrijver Tj. van Streun, f 6580, gegund.

Stadskanaal. Het bouwen van een burgerwoonhuis, onder bijlevering van de daarvoor benoodigde materialen. Ram. f 571. Door Mej. de Wed. H. Nienhuis.

Laagste inschrijver J. Linzel, Stadskanaal, f 592. Gunning voorbehouden.

22 FEBRUARI.

Nijmegen. Het verbouwen van perc. 6/12 aan Mariënburg alhier. Door den bouwk. W. J. H. v/d. Waarden.

Laagste inschrijver J. M. Roos, f 2962.

25 FEBRUARI.

's-Gravenhage. Het afbreken van perceel Denneweg No 3 en het daarop bouwen van een winkelhuis met bovenwoning en achterhuis.

Laagste inschrijver W. van Bergen Henegouwen, f 15879.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

5 MAART 1898. 18e JAARGANG. No. 10.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Eugène Lacomblé. — Snelle uitvoering van bouwwerken. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

EUGÈNE LACOMBLÉ.

Zaterdag den 5den Maart zal de Nestor der Nederlandsche beeldhouwers zijn zeventigste jaar bereikt hebben.

Zoowel zijne vele leerlingen, tot ver over de grenzen van ons Vaderland, als zijne Collega's aan de Akademie van Beeldende Kunsten te 's Hage en aan de Polytechnische School te Delft, aan welke beide inrichtingen Lacomblé gedurende zoovele jaren zijne beste krachten wijdde, hebben de handen ineengeslagen om den geëerden Meester hunne hulde te brengen.

En de instemming met deze huldebetuiging is waarlijk algemeen; want gaat Lacomblé bescheiden zijn weg, toch kent men zijne groote verdiensten, niet alleen als de schepper van menig beeldhouwwerk, zooals *de Faam* op het Loo, indertijd aan Koning Willem III door Neêrlandsch vrouwen geschonken, of *de Muze* op het graf van Tollens te Rijswijk, dat sympathieke werk, of zijn: *pas de roses sans épines*, een werk dat in zuiverheid de Antieken nabij komt, en zeker verdiende in marmer een blijvende plaats in ons Rijksmuseum te krijgen, en pas nog de zoo goed geslaagde buste van den Burgemeester van Delft, om van zooveel andere werken, zooals de welgelijkende medaillons, etc. niet te gewagen, — maar vooral ook als de ernstige leeraar, die grootendeels met de zoo *handige* handen, of anders met een enkele zinsnede, die op innemende wijze de Belgische afkomst van den Meester verraadt, den leerling den weg voor oogen toovert, dien hij op moet.

Is de werkzaamheid van den leeraar aan de Haagsche Akademie hem steeds zeer aangenaam geweest, doordat zijne leerlingen hetzij als Kunstindustriëelen, hetzij als aanstaande beeldhouwers dit onderwerp als hun hoofdvak zeer op prijs stelden, en de voeling met de praktijk dus daar ook bleef bestaan, een andere vraag is het of de benoeming van Lacomblé tot leeraar aan de Polytechnische School ook hem tot zegen is geweest?

Een feit is het, dat zijn Scheppingsdrang daar door allerlei omstandigheden niet dien steun gevonden heeft, als zijn eerste jaren van verblijf te 's Hage deden hopen en vermoeden; maar dit is zeker, dat de aanstaande architecten, kunst-industriëelen en leeraren in het teekenen den beminden Meester hoog hebben leeren stellen, en hem dankbaar zullen blijven voor zijne even artistieke als humane leiding.

Moge Lacomblé, nog flink en krachtig als een zestiger, een gelukkigen „ouden dag" beschoren zijn!

SNELLE UITVOERING VAN BOUWWERKEN.

Naast al de onaangenaamheden die zich in den werkkring van den particulieren architect voordoen, heeft zich in den laatsten tijd nog eene gevoegd, die misschien door de buitenwereld wordt aangezien als eene die hij zichzelf op den hals haalt. Het is de buitengewoon snelle uitvoering van sommige bouwwerken.

Niets echter is minder waar, dan dat een architect dien spoed zou wenschen. Hij wordt daartoe gedwongen en staat er meestal machteloos tegenover.

De voorbereidende werkzaamheden op het bureau, het maken van de definitieve plannen, het bestek en de begrooting, vorderen tijd en kalm overleg. Moeten ze te spoedig geschieden, en wordt daardoor de arbeid over te veel handen verdeeld, dan geeft dit allicht aanleiding tot vergissingen of moeten onderdeelen die men zoo gaarne nog zou wenschen te veranderen maar blijven zooals ze eens zijn. Zoo moet het dan ook vaak voorkomen, dat wanneer de dagen van aanwijzing er zijn, aan de aannemers niet het voldoende aantal detailteekeningen kan worden voorgelegd om hen de bedoeling van het werk duidelijk te doen zijn. En, al staat nu in 't bestek omschreven, dat deze of gene onderdeelen eenvoudig zullen zijn, de mate van die eenvoud is bezwaarlijk voor een aannemer te schatten, en niemand kan 't hem euvel duiden,

dat hij zijn prijzen wat ruimer neemt, ten nadeele van hem die laat bouwen.

Tijdens het werk zelve is te groote spoed ook hoogst ongewenscht. Hoe kalmer gearbeid kan worden, hoe beter het werk zal zijn. Dit is al meer dan eens aangetoond.

Overhaast werken is bovendien nadeelig voor den werkman; het is gedeeltelijk één oorzaak van uitbreiding der treurige werkloosheid. Dikwijls toch zal het bij al dien spoed noodig zijn, dat de aannemer timmerwerk uit handen *moet* geven, soms aan een timmerfabriek zelfs buiten de stad waar het bouwwerk wordt uitgevoerd, zoodat werklieden die feitelijk het recht hadden het uit te voeren, zonder werk zijn, of anderen slechts korten tijd werk kunnen verrichten om het klaargemaakte goed in 't geheel in te passen.

Ten bewijze, dat voor de werkloozen wel wat gedaan mag worden, kunnen eenige cijfers dienen, op Amsterdamsche arbeidstoestanden betrekking hebbende. (*)

Op 8 Januari 1898 bedroeg het aantal werklooze timmerlieden van de 5 vakvereenigingen 13.4 perc.; van de onvereenigde werklieden 27.2 perc.; van allen te samen 20.4 perc. Die cijfers stegen in de volgende weken geleidelijk en waren ten slotte op 19 Februari j.l., onderscheidenlijk: 19.5, 27.2 en 23.8. In aanmerking genomen, dat de statistiek loopt over 2199 timmerlieden, en van hen dus circa 525 geen werk hebben, mogen wel alle middelen worden bijgedragen om dit laatste cijfer te drukken.

De architect kan echter weinig doen tegenover de hem gestelde eischen eener spoedige oplevering van het werk. Hij kan niet anders dan moreelen drang uitoefenen om ruimer werktijd te bedingen.

De korte termijnen zijn eenig en alleen het gevolg van het verlangen van hen die laten bouwen; het eenigste soms wat deze eischen, is dat het werk op een lang vooraf door hen bepaalden tijd gereed kome. Of de voorbereiding van dat werk door allerlei omstandigheden buiten schuld van den architect wordt vertraagd, wordt niet door hen in aanmerking genomen; dan en dan moet het gereed zijn —, want men heeft zich reeds voor dien tijd verbonden.

Door den architect is daartegen zoo min iets te doen als tegen het ongerief, dat zijn plannen soms zoo lang ten stadhuize vertoeven eer de vergunning tot bouwen wordt verleend. Het kan zijn, te Amsterdam b.v., dat de bouwpolitie druk werk heeft; maar, is er *te* veel werk, dan stelle men meerdere ambtenaren aan. In 1896 werden — te Amsterdam — door de bouwpolitie 1095 vergunningen verleend, alleen voor nieuwbouw en herbouw. In 1897 verleende zij 481 vergunningen voor nieuwbouw, 46 voor herbouw, 430 voor verbouwingen, te samen 957. Hierbij zij opgemerkt, dat dit een jaar was, waarin buitengewoon weinig gebouwd is, zoo weinig als in de laatste jaren niet is voorgekomen. In Januari 1898 alleen werden 22 vergunningen verleend. Dit zijn cijfers die spreken. Als nu echter uit het aantal vergunningen moet voortvloeien, dat men dikwijls langer dan een maand — ook in 1897 — op een bouwvergunning moet wachten, dan blijkt uitbreiding der bouwpolitie wel noodig te zijn.

Dat lange wachten op een bouwvergunning is gedeeltelijk mede oorzaak, dat korte opleveringstermijnen gesteld moeten worden, met al de gevolgen daarvan ook ten nadeele der arbeidstoestanden.

De particuliere architect staat werkelijk bijna machteloos tegenover de hem gestelde eischen van een spoedige oplevering. Hij kan onder zulke omstandigheden 't werk weigeren —; maar wie verzekert hem, dat er niet een ander gevonden wordt, die zich geheel en al schikken wil naar de eischen van hem die bouwen wil? Verbazend snel bouwen blijft immers altijd mogelijk; dit is voldoende bewezen.

Het eenige wat hij doen kan is — zooals reeds gezegd — moreelen drang op zijn lastgever uitoefenen, en dezen al de nadeelen van het snelle werken onder de oogen brengen.

Hij doe dit met overtuiging, krachtiger dan wellicht te voren; hij handelt daardoor toch tevens in het belang van hem wiens belangen hij in de eerste plaats heeft te behartigen.

(*) Deze en verdere cijfers zijn op de meest welwillende wijze verstrekt door het Bureau van Statistiek der Gemeente Amsterdam.

PRIJSVRAGEN.

Prijsvraag uitgeschreven door den Heer J. A. Huizinga te Groningen.

RAPPORT VAN BEOORDEELING.

Van de elf ingekomen antwoorden werden door de Jury, met algemeene stemmen, bij eerste schifting ter zijde gelegd de ontwerpen onder de motto's „Was"; „Glück auf"; „Nouveauté"; „Klimopblad"; en „Pax"; de laatste drie ontwerpen óók omdat zij niet voldeden aan de eischen van het Programma (n. l. niet geleverd de teekeningen van al de daarbij gevraagde meubelen); zoodat ter nadere beoordeeling overbleven de ontwerpen onder de motto's „Sweet home"; „Sweet home" (bis); „Haast"; „A. C."; (get:) driehoek in cirkel; en „Huiselijk."

Bij nadere beoordeeling dezer zes laatste ontwerpen werden punten gegeven voor de verschillende eischen, waaraan zij te beantwoorden hebben; als daar zijn: *doel; kunstvorm; constructie; prijs;* en *teekenwerk;* waarbij het aantal punten voor *doel* behaald verdubbeld werden, omdat, naar de meening der Jury, in de eerste plaats de ontwerpen hieraan te beantwoorden hebben.

Het bleek hierbij al spoedig, dat over het algemeen deze eerste eisch niet voldoende door de concurrenten was in het oog gehouden; dat eensdeels enkelen het karakter van salon-ameublement hebben weten te bereiken om dan echter met den prijs in conflict te komen of met den kunstvorm; terwijl anderen daarentegen het loffelijk streven hadden den kunstvorm tot zijn essentieel — constructief schema terug te brengem, om dan echter te falen met het *„doel"*, daar in die gevallen niet genoegzaam zekere distinctie betracht werd, zoozeer noodig voor een salonmeubel. Door te veel uitkervingen en een te geprononceerd — constructief voorkomen, dat niet genoegzaam verzacht wordt door een om zoo te noemen eenvoudige, maar gedistingeerde afwerking, werden deze meubelen meer geschikt voor eetkamer, studeerkamer of vestibule.

Ten einde den concurrenten een volledig overzicht te geven van de meening der Juryleden omtrent hunne ontwerpen, zij hier een volledige lijst toegevoegd der behaalde punten, door de vijf Juryleden, aan elk der ontwerpen toegekend:

Motto	doel.	kunst-vorm.	con-structie.	prijs.	teeken-werk.	Totaal.
Sweet home	40	23	22	11	24	120
Sweet home (bis)	30	16	21	24	22	113
Haast	20	17	21	24	22	104
Huiselijk	24	14	18	23	20	99
drieh. in cirkel (get.)	18	18	17	25	20	98
„A.C."	14	14	14	24	18	84

Deze punten nader vergelijkende, ontstond de volgende rangorde

1 Sweet home met 4.8 als gemiddeld cijfer.
2 Sweet home (bis) „ 4.52 „ „ „
3 Haast „ 4.16 „ „ „
4 Huiselijk „ 3.96 „ „ „
5 drieh. in cirkel (get.) „ 3.92 „ „ „
6 „A.C." „ 3.36 „ „ „

Waarbij de waarde der cijfers beteekent: 5 zeer goed; 4 goed; 3 voldoende; 2 onvoldoende en 1 slecht.

Aan den uitschrijver der prijsvraag werd derhalve voorgesteld de 1ste en 2de prijs toe te kennen aan de ontwerpen: *Sweet home* en *Sweet home* (bis).

Ten slotte meent de Jury, bij alle waardeering voor den geleverden arbeid, niet te mogen verheelen, dat deze prijsvraag niet geheel aan het doel heeft beantwoord; dat zij om tot een conclusie te komen, tot een bijna rekenkundige methode haar toevlucht heeft moeten nemen, wijl geene der uitgeschifte ontwerpen door sprekende voortreffelijkheid elke weifeling overbodig maakte.

De jury, ingesteld voor de door het bestuur der Buiten-sociëteit te Alkmaar uitgeschreven prijsvraag: het stichten van een sociëteitsgebouw in den Alkmaarder Hout, heeft van de 41 ingekomen ontwerpen den prijs van f 150 toegekend aan den heer H. J. Jesse te Leiden en de premie van f 50 aan den heer W. van Boven te Amsterdam.

In den wedstrijd uitgeschreven door het Comité voor de versiering van de St. Anthoniebreestraat en Zandstraat te Amsterdam tijdens de inhuldigingsfeesten, werd door de Jury toegekend de 1e prijs aan den heer Arnold Keyzer, voor zijn ontwerp ingezonden onder het motto Nomen sit Omen, en de 2e prijs aan den heer Bernard J. Holsboer, voor zijn ontwerp ingezonden onder het motto Glück auf.

Het Koninklijk Bestuur van de Zweedsche Staats-Spoorwegen heeft uitgenoodigd tot medewerking aan een prijsvraag voor het ontwerpen van een nieuw spoorwegstation te Stockholm.

De uitgeloofde prijzen bedragen 12000, 8000 en 4000 Kronen.

De plannen moeten worden ingeleverd vóór 31 Augustus, 12 uur des middags.

Het programma en de noodige aanwijzingen betreffende deze prijsvraag zijn te verkrijgen bij het Koninklijk Zweedsch-Noorweegsch gezantschap, 8 Bellevue Strasse W. Berlin. De plannen en verdere gegevens voor de medewerkers zijn tegen toezending van 50 Kronen te ontbieden bij de Königl. General-Direktion der Schwedischen Staats-Eisenbahnen.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Delft, 28 Februari 1898. — Na opening van de vergadering met een kort woord van welkom van den Voorzitter, werden bij acclamatie als leden aangenomen de heeren studenten aan de Polytechnische school C. T. Bijl en R. Schüngel, beide gewone leden van de Maatschappij.

Na lezing en goedkeuring der notulen werd door den Secretaris overgegaan tot het uitbrengen van het jaarverslag der jonge afdeeling. In welgekozen woorden herinnerde de heer Schouten aan het ontstaan der afdeeling na afloop van den gezelligen maaltijd, die de maatschappelijke September-vergadering van 1896 besloot. De geschiedenis der afdeeling gedurende haar eerste levensjaar werd nagegaan en met een warme opwekking tot belangstelling in de zaak van Maatschappij en Afdeeling, eindigde dit jaarverslag. Met applaus hechtte de vergadering er hare goedkeuring aan, echter niet dan nadat op voorstel van den heer Le Comte het verslag was gewijzigd voor zoover het den Secretaris betrof, die zich zelven een te bescheiden plaatsje gunde.

Daarna was aan de orde het verslag van den financieelen toestand der Afdeeling, die zeer zeker bevredigend mag genoemd worden, daar niettegenstaande de onvermijdelijke hooge oprichtingskosten een batig saldo van ruim f 31 in kas was.

De commissie tot nazien van Archief en Rekening, bracht dan ook, bij monde van Prof. Morre, den heer Gips als penningmeester hulde voor zijn beheer; eene hulde waarmede de aanwezigen ten volle instemden.

Aan de orde waren nu eenige noodzakelijke verkiezingen. De verkiezing van een voorzitter en een bestuurslid opende de rij; de aftredende Bestuurleden, Hartman en Leliman werden als zoodanig herkozen en namen die benoeming aan, zoodat het Bestuur thans als volgt blijft samengesteld: M. A. C. Hartman, Voorzitter, A. Labouchère, Vice-Voorzitter. J. L. A. Schouten, Secretaris, A. F. Gips, Thesaurier en J. H. W. Leliman.

Met het waarnemen der bij art. 49 der wet bedoelde functiën werd wederom belast het Afdeelingsbestuur.

In de plaats van den heer Hartman zal de heer Leliman als medevertegenwoordiger der Afdeeling de April- en Mei-vergadering der Mij. bijwonen, tot plaatsvervangende leden werden aangewezen de heeren Le Comte en Leeflang, die ter vergadering aanwezig zich daartoe bereid verklaarden.

Door de ter vergadering aanwezige leden werden nu op voorstel van het Bestuur het volgende vijftal: Le Comte, Gips, Leliman, Tonnaer en Couvée aangewezen om de werkzaamheden op zich te nemen, die gevolg waren van het aannemen van het voorstel Le Comte (zie het verslag der voorgaande vergadering).

Bij het Bestuur waren reeds een drietal rapporten ingekomen op vragen 3, 4 en 6 der Mij. De beide eersten werden door Prof. Morre voorgelezen en door schetsen toegelicht. Op deze rapporten zal hier niet nader worden ingegaan, aangezien ze ter plaatsing in het Bouwkundig Weekblad zullen worden aangeboden. Na eene levendige gedachtenwisseling bracht de Voorzitter den heer Morre en zijne mede-commissieleden den dank der vergadering over.

De beantwoording van vraag 6 werd wegens het vergevorderde uur tot eene volgende vergadering aangehouden.

In zake het eventueel uitschrijven van een of meerdere prijsvragen in verband met de versiering der stad tijdens de kroningsfeesten, werd het bestuur gemachtigd naar omstandigheden te handelen. Wel werd den wensch uitgesproken dat zulks niet op de kas der Afdeeling zou drukken.

Door den Voorzitter werd nog verslag gedaan van de pogingen die door hem en den Secretaris waren aangewend, om de herbouw van een oud geveltje aan de Markt gelegen, in de oude vormen te doen plaats vinden. Deze pogingen bleven echter zonder gevolg uit ongemotiveerde vrees voor hooge kosten, wat met het oog op het eigenaardig typische karakter van de groote Markt zeer zeker jammer is.

Verder deelt de Voorzitter nog mede, dat de heer Weve uit Nijmegen den 19en Maart eene lezing zal houden over het Vatikaan. Dit belangrijke onderwerp zal in vereeniging met de bekwaamheden van den spreker zeker vele leden trekken.

Als kunstbeschouwing werden bezichtigd een tweetal fraaie plaatwerken betreffende de kasteelen van Blois en Chambord, welke beide werken door het Eerelid Prof. Gugel bereidwillig waren afgestaan, en verder eenige boeken door den Voorzitter medegebracht: Architektonische Gedanken van den heer Halmhuber, Architect und Maler, en een serie platen over moderne Kirchendecoration.

BERICHTEN.

De bouw van een nieuw gebouw voor de Amsterdamsche Roei- en Zeilvereeniging „De Hoop" te Amsterdam, waarvoor, zooals men zich herinneren zal, eenige architecten-leden der Vereeniging plannen hadden opgemaakt, zal vooreerst niet door gaan. In een vergadering, den 26sten j. l. gehouden, is besloten de noodige gelden toe te staan voor de „reparatie van het bestaande gebouw in den Amstel". Zulks: met het oog op het 50-jarig bestaan der Vereeniging in Juni, en de inhuldigingsfeesten.

In afwijking van de steeds gevolgde gewoonte heeft het Delftsch Studentencorps ditmaal besloten geen architect te belasten met het bouwen van de feesttent, doch heeft het uit zijn midden eene bouwcommissie benoemd, bestaande uit de heeren J. A. Pool Jr., C. Veth en J. H. W. Leliman.

Het buitendecoratief is ontworpen door den heer J. H. W. Leliman, de binnendecoratie door den heer J. A. Pool Jr., terwijl de uitvoering van het decoratief is opgedragen aan den heer J. van den Berg, decorateur te Haarlem. Aannemer van de feesttent is de heer J. Grandjean Perrenot Comtesse, te Nijmegen.

Omstreeks 1 Mei wordt met het bouwen van de feesttent begonnen.

In April a.s. zal een vergelijkend onderzoek worden gehouden voor de betrekking van adspirant-opzichter der telegraphie, waarvoor drie plaatsen worden opengesteld.

Deze adspirant-opzichters genieten eene bezoldiging van f 50 per maand. Zij kunnen na een diensttijd van ten minste twee jaren, en na voldoende blijken van geschiktheid te hebben gegeven, dingen naar de betrekking van opzichter der telegraphie, aan welke betrekking een jaarwedde van f 1000 tot f 2400 is verbonden. Heeft een adspirant-opzichter na verloop van vijf jaren aan het examen voor opzichter der tweede klasse niet voldaan, dan wordt hij uit 's Rijks dienst ontslagen.

De candidaten behooren zich vóór 16 Maart a. s. tot den directeur-generaal der posterijen en telegraphie te wenden bij een op zegel gesteld verzoekschrift, met nauwkeurige opgaaf van naam, voornamen en woonplaats.

Zij, die reeds tweemaal met ongunstigen uitslag aan het examen hebben deelgenomen, worden niet meer toegelaten.

Voor verdere bijzonderheden zie de St.-Ct. No. 48.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.
Uitvoerend Opzichter 2.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De Afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851 zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vesitbule. 4 pl ; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochèoe, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen. 4 pl.: *f* 0 30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0 30.
2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters. H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60
2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871), Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats. 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Onder Bescherming van Hare Majesteit de Koningin-Regentes.

BOUWWERKEN *uitgevoerd door leden der Maatschappij. Bijeenverzameld en uitgegeven bij gelegenheid van het vijftigjarig jubileum der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 1892.*

Aan Hare Majesteit de Koningin-Regentes Eerbiedig opgedragen door het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

INHOUD.

PLATEN:

5. Woning van den Hoofd-Directeur der Rijks Museum-gebouwen te Amsterdam Architekt Dr. P. J. H. Cuypers.
6. Gebouw der Industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te Amsterdam. Architekt A. L. van Gendt.
7. Panoramagebouw te Amsterdam. Architekt I. Gosschalk.
8. Sarphatimonument te Amsterdam. Architekt J. R. de Kruyff.
9. Winkelgebouw van den heer Allert de Lange te Amsterdam. Architekt J. van Looy.
10. Kantoorgebouw der firma Labouchère Oyens & Co. te Amsterdam. Architect F. W. M. Poggenbeek.
11. Maatschappelijk Gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Architekten Th. G. Schill & D. H. Haverkamp.
12 Woonhuizen te Amsterdam. Architekt. J. C. Spakler Jr.
13. Woonhuis op het landgoed Uytenbosch te Baarn, van den heer J. L. Pierson. Architect C. Muysken.
14. Huize Oostbroek te de Bilt, van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham. Architect I. H. J. van Lunteren.
15. Villa Kennemerheuvel te Bloemendaal bij Haarlem, van den den heer L. H. Prætorius. Architekt L. Ritter.
16 Kantoor- en Winkelgebouw in het Agnetapark te Delft Architekt F. M. L. Kerkhoff.
17. Gebouw der Studentensocieteit Phoenix te Delft. Archit. F. J. Nieuwenhuis.
18. Stationsgebouw der Holl. IJz. Spoorweg Maatschappij, te Delft. Architekt C. B. Posthumus Meijjes.
19. Arbeiderswoningen te 's-Gravenhage. Architekt W. B. van Liefland.
20. Villa in het Prinsen Vinkenpark te 's Gravenhage. Architekt J. P. J. Lorrie.
21. R. K. Parochiekerk. Pastorie enz., van den H. Joseph, te 's Gravenhage. Architekt E. J. Margry.
22 Winkelgebouw te 'sGravenhage. Architekt J. H. A. Mialaret.
23. Winkelgebouw der Vereeniging Eigen Hulp te 's Gravenhage. Architekt H. J. Mondt.
24. Gebouw der industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te 's Gravenhage. J. J. van Nieukerken.
25. Villa aan de Laan van Meerdervoort te 's Gravenhage. Architekt P. du Rieu Fzn.
26. Physisch Laboratorium der Rijks Universiteit te Groningen, Architekt J. van Lokhorst.
27. Hypotheek- en Kadastergebouw te Groningen. Architekt C. H. Peters.
28. Woonhuis te Haarlem. Architekten S. Roog & Jb. van den Ban Pzn.
29. Kerk der Hervormde Gemeente te Katwijk aan Zee. Architekt H. J. Jesse.
30. Villa Laanzicht te Leeuwarden. Architekt H. H. Kramer.
31. Gebouw der Studenten Societeit te Leiden. Architekt Prof. E. Gugel.
32. Stads Gehoorzaal te Leiden. Architekt D. E. C. Knuttel.
33. Oudeliedenhuis te Leiden. W. C. Mulder.
34. Huize de Cloeze van den heer Mr. C. J. Sickesz, nabij Lochem. Architekt Nics. Molenaar.
35. R. K. Kerk en Pastorie te Nes en Zwaluwenbuur. Architekt Jos. Th. J. Cuypers.
36. Winkelgebouw der firma Bahlman & Co. te Nijmegen. Architekt D. Semmelink.
37. Winkelgebouw te Nijmegen. Architekt J. J. Weve.
38. Woonhuis te Rotterdam, Architekt D. Verheul Jr.
39. Schouwburg te Rotterdam. Architekt J. Verheul Dzn.
40. Hotel Wittebrug te Scheveningen. Architekt Joh. Mutters Jr.
41. Gebouw der Sociëteit Sic Semper te Utrecht. Architekt P. J. Houtzagers.
42. Woonhuis van den heer Dirk Laan te Wormerveer. Architect Jacob F. Klinkhamer.

N.B. De plattegronden van deze gebouwen zijn voorgesteld op twee dubbele platen.

De 42 in dit werk voorkomende platen, groot 50 bij 35 cM., zijn lichtdrukken naar photographische opnamen, beiden van de firma Emrik & Binger te Haarlem.

Deze verzameling platen, in portefeuille, is aan het Bureau der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verkrijgbaar, voor de Leden der Maatschappij, à f 5.— per exemplaar.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 7 MAART.

Groningen. Het gedeeltelijk afbreken van eene behuizing en het bouwen van eene winkelbehuizing met bovenwoning en sigarenfabriek in de Steenstilstraat hoek Kleine Steenstilstraat, get. R. 49, met de levering van al het daartoe benoodigde.
De architect K. Hoekzema, 's av. 8 u., in het veerhuis van R. Huizing, voorm. Klein Poortje alw. bilj. in te lev. tot 's av. 7 u.. en bestek en teek. ter inz. liggen. Bestek à f 0.50 te bekomen bij voorn. architect. Aanw. ged.
Lichtenvoorde. Het bouwen van een woonhuis met bijlevering der materialen enz.
De heer F. Westerman. v.m. 11 u., in het hôtel „Westerman", alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. gedaan.
Meppel. Met afbreken van het huis aan de Kruisstraat bewoond door H. Ter Heide en het stichten van een nieuw gebouw voor de spaarbank en bibliotheek met conciergewoning.
Het bestuur der spaarbank, 's av. 8 u., in de „Nieuwe Stadsherberg". Bestek en teek. verkrijgb. bij H. de Grijs. Inl. geeft de architect P. Janzen. Aanw. gedaan.
Osch (N.-Br.). Het verbouwen van een winkel met bijlevering der benoodigde bouwmaterialen enz.
De heer A. M. Kuijte-Janssen, n.m. 5 u. Bestek en teek. liggen ter inz. bij Th. de Bruin, hotel Gouden Leeuw, alw. de aanbesteding geschiedt. Aanw. aan het te verbouwen huis op 7 Maart, ten 10 u.
Tilburg. Het verbouwen van een perceel hoek Heuvel aldaar, voor den heer H. Goosens.
De architecten Minderop en Sprenkel, 's midd. 12 u., in de Sport Bodega. Bestek en teek. ad f 1 verkr. bij gen. architecten.
Zandvoort. Het verbouwen van het winkelhuis, met daarmede in verband staande werken, aan de Kerkstraat no. 17, te Zandvoort.
De architect F. W. Doeglas te Haarlem, v m. 11 u., in het hotel Driehuizen te Zandvoort. Het bestek en teek. zijn verkrijgb. à f 0.75 per stel, ten kantore van den architect, waar tevens inl. te bekomen. Aanw. gedaan.
Zeelst (N.-Br.). Het bouwen eener bierbrouwerij met bijlevering der materialen.
De heer W. Bazelmans, bierbrouwer, bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft Jan Bijnen Alexzn. Aanw. 7 Maart v m. 10—12 u.

DINSDAG 8 MAART.

Amersfoort. Het bouwen van een winkelhuis, een heerenhuis en een koetshuis met bovenwoning, op een terrein gelegen aan de Westsingel bij de Varkensmarkt.
De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u., in het café van W. R. Schwemmer. Het bestek met 2 teek. liggen in voorn. koffiehuis ter inz. en zijn à f 1,50 per stel verkrijgb. bij den voorn. architect. Aanw. gedaan.
Bavel (N.-Br.). Het afbreken en weder opbouwen van het landbouwerswoonhuis met stal geteekend B 146. gelegen te Lijndonk, gemeente Ginneken, een en ander met bijlevering van de benoodigde bouwstoffen.
De architect F. P. Bilsen, te Breda, v.m. 11 u., in het café van C. Bruininckx, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. ged.
Bocholt (België). Het bouwen van een huis met aanhoorigheden te Grevenbicht (Limb.).
De heer A. Coenen, bij wien bilj. in te lev. en bestek en teek. ter inz. liggen.
Cuijk. De verbouwing van het post- en telegraafgebouw.
De bouwk. M. Martens, n.m. 6 u., ten huize van P. Joosten, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 8 Maart, n.m. 2 u.
Hoorn. Het maken van een gedeelte nieuwe schoeiing en het verzetten van een gedeelte steenglooiing aan het Buitenland „De Heide", aldaar.
Het gemeentebestuur, n.m. 2½ u. Bestek ter lezing ter secretarie. Inl. geeft de gem. architect. Aanw. gedaan.
Lopik. Het afbreken eener bestaande en het bouwen eener nieuwe hofstede met schuur en hooibergen.
De heer W. A. den Hartogh. v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 2 verkrijgb. bij R. Barneveld te Vreeswijk, bij wien inl. verkrijgb. zijn. Aanw. gedaan.
Rotterdam. Het bouwen van eene school aan de Oranjeboomstraat.
Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. op de secretarie en in het timmerhuis, en zijn à f 1 te bekomen bij de Wed. P. v. Waesberge en Zn. Inl. te bekomen aan het timmerhuis. Aanw. gedaan.
Surhuisterveen (Fr.). Het maken van een verdieping op een bestaand huis.
De heer R. Kok. Bestek en teek. ter inz. bij de Wed. J. Kingma. Aanw. 8 Maart, n.m. 2 u.
Utrecht. Het afbreken van het bestaande en het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de Lange Vliestraat hoek Vreeburg te Utrecht.
De architect J. A. v. Straten Jr. te Amsterdam, 's midd. 12 u. in het Haagsche koffiehuis te Utrecht. Bestek en teek. zijn verkrijgb. tegen f 2 per stel aan het werk Keizerstraat no. 8.

WOENSDAG 9 MAART.

Nijmegen. Het afbreken en weder opbouwen van perceel no. 125 aan de Bloemerstraat voor den heer A.-Verbeek.
De architect S. J. Meijn, 's av. 8 u., in 't café van C. W. de Swart, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bestek en teek. ad f 1 en inl. verkrijgb. bij gen. architect.
Vorden. Het bouwen van een boerenwoning te Delden gem. Vorden met bijlevering van bijna alle materialen.
De heer H. Lindenschot, timmerman te Vorden, n.m. 3 u. in het logement van Brandenburg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de besteder. Aanw. 7 Maart n.m. 3 u.
Wittewierum. Het bouwen van een boerenhuizing te Ten Boer.
De heer P. Wiepkema. 's av. 6 u., in het logement van Groenevelt te Wittewierum, alw. bestek en voorw. ter lez. liggen. Bestek en teek. à f 1 verkrijgb. bij S. Blokzijl, gem. opz. te Ten Boer. Aanw. 9 Maart, n.m. 3 u. Samenkomst bij G. Mulder te Ten Boer.

DONDERDAG 10 MAART.

Bergum. Het verbouwen van een woonen winkelhuis voor J. Welber Hzn.
De architect C. H. Eldering te Hoogkerk, in het logement „Het Rood Hert", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en à 50 ct. verkr. bij gen. architect en bij den besteder.
's-Gravenhage. Het maken van gebouwen voor de inrichting tot het vernietigen van dierenlijken, op een terrein in de Westduinen, nabij den Aschstaal te Scheveningen.
Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Voorw. à f 0,70 en teek. à f 0,30 te bekomen op de secretarie. Aanw. 7 Maart n.m. 2 u.

VRIJDAG 11 MAART.

Purmerend. Het bouwen van 3 woonhuizen in den Zuiderpolder nabij den houtzaagmolen te Purmerend met bijlev. van materialen voor den heer J. N. Brantjes.
De architect H. P. van den Aardweg, v.m. 11 u., bij wien bestek en teeken. gratis verkr. zijn.
Winschoten. 1. Het bouwen eener heerenbehuizing voor den WelEd. heer E. J. Buning, arts alhier, met bijl. van alle materialen, enz. 2. Alle glas-, verf- en behangwerken aan gen. woning.
De architect C. Brill, 's av. 7 u., in het logement „Het Raadhuis". Bestek en teek. liggen in bovengen. logement ter inz. terwijl bestek à 25 ct. en teek. à f 1 bij den architect verkrijgb. zijn.

ZATERDAG 12 MAART.

Delft. Het bouwen van eenige woonhuizen, op het terrein aan den Oostsingel te Delft.
De architect C. J. L. Kersbergen. v.m. 11 u. in het koffiehuis van de Wed. P. van der Arend. Bestek met teek. à 60 ct. bij den architect verkr. terwijl een ex. in gen. koffiehuis ter inz. ligt. Aanw. 8 Maart, v.m. 11 u. *Deze aanbesteding is uitsluitend voor aannemers, wonende te Delft.*
Heerenveen. Het afbreken eener oude en weder opbouwen eener boerenbehuizinge te 't Meer.
De pastorievoogden der Herv. Gemeente in Engwirden bij J. Wierda. Bestek en teek. verkr. bij R. Post en J. Wierda ad f 1.
Heusden. Het bouwen van twee houten bergplaatsen met ijzeren dakbedekking en het leveren, stellen en weder opbergen van ongeveer 5700 M afheining van masten, palen en ijzerdraad in den Maasmond onder de gemeenten Herfst, Heesbeen en Drongelen.
De ontvanger der Registratie en Domeinen te Werkendam, v.m. 11 u., ten herberge van Spierenburgh. Bestek ad 50 ct. en inl. verkr. bij gen. opzichter en bij den hoofdopziener der Domeinen, Nugteren te Breda. Aanw. 7 Maart, v m. 11 u., aanv aan het benedeneinde van het Noorderwinterbed te Drongelen.
Oldenzaal. 1⁰. Het weder opbouwen der afgebrande perceelen aan de Hengelosche straat; 2⁰. het glas-, verf-, en behangwerk dezer gebouwen; voor rekening van den heer J. Tegelkamp te Oldenzaal.
De bouwk. C. J. ter Ellen, n.m. 6 u., in het café van G. A. F. van Cappelle, alwaar bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 12 Maart, n.m. 3 u.
Sittard. Het maken der gebouwen voor eene nieuwe gasfabriek aldaar.
Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en teek. zijn te bekomen ad f 2 ter gemeentesecretarie. Aanw. in loco 8 Maart, v.m. 11 u.
Zwolle. Het verbouwen van een perc. in de Walstraat voor den heer W. I. H. Damman.
De architect F. C. Koch, v.m. 11 u., in de Nieuwe stadsherberg. Bestek en teek à 25 ct. verkr. bij gen. architect. Aanw. 8 Maart, v.m. 11 u.

MAANDAG 14 MAART.

Hoogvliet (Z.-H.). Het afbreken en weder opbouwen van een bouwmanswoning met wagenschuur op de Elftplaat gem. Poortugaal.
De bouwk. J. Meyboom, 's midd. 12 u., in het café van de wed. J. Koppenol, alwaar, Bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft voorn. bouwk. en den heer F. C. Timmers, te Hoogvliet. Aanw. 7 Maart.
Haarlem. Het gedeeltelijk amoveeren van de bestaande wasscherij en het maken eener stoomwasscherij met annexe voor genoemd gasthuis.
De regenten van het St.-Elisabeth's of groote gasthuis. Bestek en teek. ad f 1,50 verkr. bij den huismeester. Inl. verkr. Leidsche Vaart 248 's av. van 8 tot 10 u. Aanw. 9 Maart, n.m. 3 u., ingang gasthuispoort.
Zutphen. Het bouwen van een woonhuis met bijlev. van materialen.
De Weled. heer Engelberts, 's av. 6 u., in „De Laatste Stuiver", alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Biljetten vóór 13 Maart te zenden aan N. J. Engelberts te Eefde.

WOENSDAG 16 MAART.

Barendrecht. Het afbreken van het oude en het bouwen van een nieuw raadhuis.
Het gemeentebestuur van Oost- en West Barendrecht, n.m. 2 u. Bestek en teek. liggen in het raadhuis ter inzage en zijn à f 1,50 per stel verkr. ter secretarie en bij den architect W. van Leeuwen Sr. te Hellevoetsluis, bij wien inlicht. te bekomen zijn. Aanw. in loco op den bestedingsdag v.m. 10 u.
Bolsward. Het bouwen eener nieuwe stelphuizinge te Jislum.
De Ed. Achtb. Heer P. Peereboom, bij wien bilj. in te lev. Bestekken verkrijgb. à f 1 bij M. K. de Jong, architect te Oldeboorn. die inl. verstrekt ten zijnen huize en in 't Friesch koffiehuis te Leeuwarden, en 8 Maart Concertzaal te Sneek, van 12—1 u.
's-Hertogenbosch. Het verbeteren en wijzigen van de woning aan „de Boom". te 's-Hertogenbosch, onder het beheer van de genie aldaar. Raming f 4500.
De genie, v.m. 10 u., in het café Central, Markt. Bilj. in te leveren tot 15 Maart, n.m. 3 u., op het bureel der genie. Bestekken zijn van af 8 Maart voorwaardelijk verkrijgb. bij den opzichter van fortificatiën te 's-Hertogenbosch. Bestek ter lez. in het bovengenoemde café. Inl. kunnen worden verkregen bij den besteder en gen. opzichter. Aanw. 9 Maart, v.m. 10 u., op het bureel van den besteder en daarna op het terrein.

DONDERDAG 17 MAART.

Bruinisse. Het afbreken van een gedeelte van het kerkgebouw, van de geheele consistorie en het bouwen van een nieuw gedeelte kerkgebouw en eene nieuwe consistorie.
Kerkvoogden der Ned. Herv. Gemeente, v.m. 11 u., in de consistorie. Bestek en teek. tegen f 2 verkrijgb. bij J. M. Krijger Jr.,

bouwk. te Bruinisse. Inl. worden dagelijks verstrekt door den bovengen. bouwk. Biljetten kunnen tot des v.m. $10^3/_4$ u. van den dag der besteding franco bezorgd worden aan het adres van den president-kerkvoogd en tot op het uur der besteding in de consistorie.

Uitgesteld, stond eerst op 17 Febr.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 2 onder- en bovenwoningen op den Westwal, aldaar.

De bouwkundige A. van Liempt, bij wien bestek en teek. ad f 1.50 en inlicht. verkrijgb. zijn.

DONDERDAG 18 MAART.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van eene woning voor het personeel bij de Zuid-Willemsvaart in Noordbrabant. Ram. f 3040.

Het prov. bestuur, v.m. $10^1/_2$ u. Het bestek, no. 39, ligt ter lez. aan het gebouw van het Min. van W., H. en N., aan de lokalen van de prov. besturen en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur in het 6de district, den arrondissements-ingenieur de Jong van Beek en Donk, en den opzichter Weehuizen, allen te 's-Hertogenbosch. Aanw. op de plaats 11 Maart.

ZATERDAG 19 MAART.

Hengelo (Ov.). Het afbreken van het tegenwoordige en het bouwen van een nieuw hôtel met café en stalling, voor den heer J. H. Prevo.

De architecten Van der Goot en Kruisweg, n.m. 3 u., in het café van J. H. Prevo. Bestek en teek. van af 9 Maart verkr. bij gen. architecten, alsmede inl. Aanw. 19 Maart, v.m. 11 u.

DINSDAG 22 MAART.

Zwolle. Het afbreken van een privaat en het bouwen van een nieuw privaat in de legerplaats bij Oldebroek. Raming f 2400.

De genie, v.m. 10 u., in het „Odéon", alw. het bestek ter lezing ligt. Bilj. in te leveren vóór 21 Maart, n.m. 3 u., ten bureele der genie, alw. inl. verkrijgb. zijn. Bestekken verkr. bij den opz. van fortificatiën. Aanw. ter plaatse 16 Maart, v.m. $9^1/_2$ u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

16 FEBRUARI.

Bussum. Het bouwen van een dubbele villa in de Koningslaan te Bussum. Door den architect J. T. Everts.

Laagste inschrijver H. Wouda, Huizen, f 10293, gegund.

's-Gravenhage (Onderh.). Het verbouwen van den winkelpui van perceel no. 14 aan de Spuistraat voor de firma Mars en Co. Door de architen Meger en Rademaker.

Gegund aan L. Koole, aldaar.

Oudshoorn. Het bouwen van een ovenhuis met panneoven. Door de firma D. v. Oordt en Co.

Laagste inschrijver G. v. d. Wal, Oudshoorn, f 4175. Gunning aangehouden.

17 FEBRUAI.

Finsterwold. Het bouwen van een houten pakhuis nabij het spoorwegstation. Door den architect B. Hommes, voor de heeren Veersema en Co.

Laagste inschrijver B. Tuin, Ekam, f 468, gegund.

19 FEBRUARI.

Breda. Het maken van gebouwen en inrichtingen voor eene stoom-wasscherij, op het perceel gelegen aan de bestaande waschinrichting te Teteringen (Zandberg.) Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Laagste inschrijver C. Antonisen, f 5098, gegund.

21 FEBRUARI.

Eindhoven (Onderh.) Het bouwen van een heerenhuis voor den heer L. van der Putt.

Laagste inschrijver C. v. Vroonhoven, Strijp, f 27897.

22 FEBRUARI.

's-Gravendeel. Het bijbouwen van een broodbakkerij, woning en winkel aan zijn bestaand huis, in 3 perceelen. Door den heer G. Ligthart te 's-Gravendeel.

Perceel 1, Metselwerk: Laagste inschrijver R. v. d. Berg, f 843*.

Perceel 2, Timmerwerk: Jb. Visser Janszn., f 747*.

Perceel, 3, Schilderwerk: M. Verhoeff, f 102,25. *Gegund.

Steenwijk. Het bouwen van een woon- en winkelhuis, met bijlevering van de daartoe benoodigde materialen, aan den Trappenweg te Steenwijk, voor rekening van den heer H. Greven Wz., aldaar. Door den architect A. Mol.

Laagste inschrijvers Gebr. Aberson, f 4875.

23 FEBRUARI.

Roosendaal (N.-Br.) Het bouwen eener schuur, op de hofstede thans bewoond door A. Bakx aan den watermolen alhier. Door den architect M. Vergouwen.

Laagste inschrijver C. van Dorst, f 2265, gegund.

Stadskanaal. *a.* Het bouwen van een boerenbehuizing met bijlevering van materialen; *b.* het verf-, glas-, en behangerswerk aan die behuizing. Door den heer J. Linzel.

a. Laagste inschrijver J. Linzel. f 4500, gegund.

b. Verf-, glas- en behangerswerk is gegund aan den laagsten inschrijver R. ter Veen, voor f 115.

24 FEBRUARI.

Amsterdam (Onderh.) Het sloopen van 3 huizen en het bouwen van 2 woonhuizen met winkelhuis aan het Kattenburgerplein. Door den architect W. Kromhout Bzn.

Laagste inschrijver C. Breek, aldaar, voor f 25442, gegund.

Amsterdam. Den bouw van een pakhuis met bijbehoorende werken op een terrein aan de Bickersgracht en Prinseneiland. Door de firma Ten Cate en Co. (M. v. d. Meulen Jr.)

Laagste inschrijver J. E. Meekers, f 12997.

Amsterdam. Het amoveeren van perc. Kalverstraat 67 geheel en van perc. Kalverstraat 65 en perc. Rokin 64 gedeeltelijk en het ter plaatse bouwen van een winkelhuis met magazijnen, kantoren enz. Door de architecten A. Jacot en W. Oldewelt.

Laagste inschrijver H. G. Scholten. f 43939.

Groningen. Het amoveeren van eene behuizing met pakhuis, en het daarvoor in plaats bouwen van een café met bovenwoningen. Door den architect K. H. Holthuis.

Laagste inschrijver D. Smit, f 6197, gegund.

Gorinchem Het afbreken van een perc. aan de Hoogstraat en het daar ter plaatste bouwen van een winkelhuis. Door de firma I. C. Mortier en Zn.

Metselwerk. Laagste inschrijver H. de Kriek, f 1425.

Steenhouwerswerk. E. A. v. Ouwerkerk, f 317.

Stucadoorswerk. T. Zillig, f 294.

Timmerwerken. J. de Grunt, f 2248.

Loodgieterswerk. A. v. Aken, f 137.

Verfwerken. L. Donker Lz., f 477.

Massa, J. J. Bulier, f 5138.

Helmond. Het bouwen van een klooster met kapel en bijbehoorende werken ten behoeve der Eerw. Broeders. Door het kerkbestuur van den H. Lambertus.

15 biljetten ingeleverd. Het laagst was ingeschreven door F. Rooyakkers, Deurne, f 27974; hoogste A. Peters, Osch, f 35692.

Hoogkerk. Het leveren van 22 nieuwe schoolbanken en het verplaatsen der schoolborden in de o. l. school te Dorkwerd. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver P. Kroes, Stroobos, f 184, gegund.

Mierloo (N.-Br.). Het bouwen eener openbare school in „Het Dorp" dier gemeente, met bijlevering van materialen. Door het gemeentebestuur.

Veldov. Laagste inschrijver M. de Vries, Nuen, f 4192.

Maastr. Laagste inschrijver L. v. d. Kemenade, Mierlo, f 4340*. *Gegund.

Valthermond. Het bouwen eener behuizing aldaar, raming f 497. Door den heer H. Bos.

Ingeschreven zonder steen. T. Kleinenberg, f 510; J. Jansen, f 509. Niet gegund. Beiden aldaar.

Winschoten Het bouwen eener heerenbehuizing aan de Liefkenstraat, voor den heer F. Bos. Door den architect K. de Grooth.

Laagste inschrijver H. J. Budding, f 6750 (dit biljet van onwaarde). Gegund aan J. Timmer, Beerta, f 6958.

25 FEBRUARI.

Amsterdam. Het verbouwen van het perc. 222 aan de Kalverstraat. Door den architect J. W. F. Hartkamp Jr.

Laagste inschrijvers W. de Vlugt en B. Domhof, f 8945.

Almelo. Het bouwen van een woonhuis op een terrein gelegen aan de Wierdensche straat aldaar. Door den WelEd. Gestr. Heer Mr. P. J. G. v. d. Muelen.

Laagste inschrijver H. Westenberg, f 17799.

Bloemendaal. Het bouwen van een smederij met winkel en bovenwoning aan den Bloemendaalschen straatweg no. B. 54 kad. sect. 3822. Door den architect J. B. Lasschuit.

Laagste inschrijvers N. en M. Brakenburg, Overveen, f 5930.

Schoorsteen. Laagste inschrijvers N. en M. Brakenburg, Overveen, f 600.

Enschedé. Het bouwen van 2 woningen op een terrein nabij den Kortendijk. Door den heer H. Lammers.

Laagste inschrijver Schildmeijer, f 2463, volgens bestek 2 dagen beraad.

Haarlem. Het amoveeren van perc. Zijlstr. hoek Korte Zijlstraat en het ter plaatse bouwen van een winkelhuis met bovenwoning. Door de architecten Roog en Van den Ban.

Laagste inschrijvers R. Wereldsma en J. Nonneks, f 9436

Oudenhoorn (Z.-H. Het bouwen van een nieuwe bouwmanswoning. Door den besteder.

Laagste inschrijver J. Mol, Oudenhoorn, f 7100.

Scharmer. *a.* Het afbreken van de bestaande kosterie en bijschuur te Harkstede, en het weder opbouwen van eene burgerbehuizing, met de leverantie van al het daartoe benoodigde; *b.* Het vertimmeren van de oude kosterie te Scharmer, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente te Harkstede en Scharmer.

Bestek *a.* raming f 1480. Laagste inschrijver J. v. Delden, Harkstede, f 1480.

Bestek *b.* ram. f 514. Laagste inschrijver J. Zwaneveld, f 574. Gunning aangehouden

Smilde. Het afbreken en weder opbouwen der voorbehuizing van het boerderijtje, thans bewoond door R. Wesseling te Hijkersmilde. Door den heer C. L. v. IJsendijk.

Laagste inschrijvers L. Straatman en C. Numan. f 476, gegund.

Sellingen. *a.* Het bouwen van eene school met 4 lokalen en onderwijzerswoning aan den Weerdingermond; *b.* de levering van de benoodigde schoolmeubelen aldaar. Door het gemeentebest. van Vlagtwedde.

Perc. *a.* Laagste inschrijver W. Timmerman, Terapel. f 15960.*

Perc. *b.* Laagste inschrijver B. Hazeborg, Vlagtwede, f 1290*. *Voorwaardelijk gegund.

IJsselstein. Het afbreken en opbouwen van 4 gevels, ketelfundeering met bemetseling en het maken van een onderheiden schoorsteen met rookkanaal aan het stoomgemaal van Hoogenbiezen. Door den heer J. M. van der Roest.

Laagste inschrijvers A. de Goederen, Linschoten, f 1823, gegund.

Zuidbroek. Het afbreken en bouwen eener winkelbehuizing met bovenwoning met bijlev. van materialen enz. Door den heer G. Jonker.

Laagste inschrijver J. Schenkel, Muntendam, f 4488, gegund.

26 FEBRUARI.

Akkrum. Het bouwen van een fabrieksgebouw voor den heer G. Ruiter te Akkrum. Door den architect F. Hoekstra.

Laagste inschrijver J. J. v. d. Veen, Augustinusga, f 3490, gegund.

Boornbergum. Het bouwen van een winkelhuis en schuur waarin stalling voor 10 koeien. Door den heer G. H. v. d. Meer.

Laagste inschrijver K. A. Tolman, Boornbergum, f 1417.

Gorredijk. De verbouw van een woonhuis en het bouwen van eene nieuwe bergplaats, gelegen aan de Z.W. Dubbele straat te Gorredijk. Door den heer Nicolaas Zwart.

Laagste inschrijver IJbe Winters, Gorredijk, f 846. Volgens bestek 3 dagen beraad.

Lobith. Het bouwen van zes arbeiders woningen met bijlevering van materialen enz

op een terrein aan de gemeentestr. te Bovenspijk voor H. H. Peters. Door den architect B. J. Wichers.
Laagste inschrijver J. Muskens, Lobith, f 3978.

Oldemarkt. Het gedeeltelijk verbouwen van het huis te Oldemarkt, aangekocht door den heer burgemeester Stroink. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver A. Aberson, Steenwijk, f 2349.

Sleeuwijk. Het bouwen van een huisje voor melkerij op de Koning Willem III hoeve, polder Kroon en Zalm onder de gemeente Werkendam. Begrooting ongev. f 735. Door den rentmeester van het Kroondomein.
Laagste inschrijver J. van Loon, Werkendam, f 706, gegund.

Spijk (Gr.). Het bouwen van een nieuwe behuizing te Spijk, onder bijlevering van al het benoodigde. Door den heer T. Boukema.
Laagste inschrijver E. Poort, Spijk, f 939.

Wildervank. Het bouwen van een geheel nieuwe boerenplaats aldaar. Door het Bestuur van de spaarbank van het Nuts Departement.
Laagste inschrijver W. H. v. Kerkhoven, Wildervank, f 4920, gegund.

28 FEBRUARI.

Enkhuizen. Het bouwen eener woon- en winkelhuizinge aan de Spoorstraat en Nieuwe haven. Door den architect v. d. Meulen.
Laagste inschrijver R. Kramer, f 3567, geg.

Kollum. Het bouwen eener nieuwe werkplaats voor de drukkerij, achter in den tuin van T. Slagter te Kollum. Door den architect H. A. Zondag.
Laagste inschrijver E. v. d. Laan, f 1124, gegund.

Krabbendijk. Het afbreken van het bestaande woonhuis met schuur en het weder opbouwen van hetzelfde. Door Mej. de Wed. O. Koster.
Laagste inschrijver J. P. Pannij, Krabbendijke, f 1983, gegund.

Meppel. Het bouwen van vijf woonhuizen voor de heeren A. Dekema c.s. Door den architect G. Otten Jzn.
Laagste inschrijver H. Timmer, f 7260, geg.

Purmerend. 1. Het amoveeren van perceel E. no. 17, in de Hoogstraat te Purmerend 2. Het bouwen van een rijwielenwinkel, magazijn en werkplaats met bovenwoning. Door den architect H. P. v. d. Aardweg.
Laagste inschrijver D. Kerkhof, Beemster, f 4895.

Rotterdam. Het bouwen van 4 woonhuizen aan de Z. O. zijde der Tochtstraat hoek Zaagmolenstraat. Door den bouwk. Joh. C. Meenhorst.
Laagste inschrijver P. B. Hoogendorp, f 22050.

Schoonhoven. Het bouwen van een woonhuis op het terrein van de voormalige gasfabriek aldaar, voor den heer Joh. van der Waal. Door den architect L. F. Redeker.
Laagste inschrijver H. Peltenburg, f 3248, gegund.

Zeeland (N.-Br.). Het vergrooten van 't Liefdegesticht aldaar, met bijlevering van ale daarvoor benoodigde materialen, uitgenomen de metselsteenen en zand. Door het R.-K. kerkbestuur.
Laagste inschrijver J. Lamers, Zeeland, f 8990, gegund.

1 MAART.

Bussum. Het bouwen van een woon- en twee winkelhuizen, op een terrein aan de Kapelstraat aldaar. Door den architect J. F. Everts.
Laagste inschrijvers Speller en Plooij, f 7742.

Kampen. Het bouwen van een lijkenhuis, met wachtkamer op de begraafplaats der gemeente te IJsselmuiden. Door het kerkbestuur der Ned. Israël. gemeente.
Laagste inschrijvers J. S. v. d. Werf en H. Reiijl W.Ez., beiden voor f 999. Bij loting gegund aan H. Reiijl W.Ez.

Rotterdam. Het maken van een bedeelgebouw aan de Coolvest naast het Passagegebouw, met bijkomende werken. Door het hoofdbestuur van het „Maria Catharina van Doorn's Vrouwen-Gesticht van Weldadigheid".
Bij het openen der bus waren geen biljetten aanwezig. De aannemers waren het niet eens met den architect tenzij de aanhaling in het bestek „alle geschillen, verblijven aan de uitspraak van den architect enz." verviel, wat de architect beslist weigerde.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

12 MAART 1898. 18e JAARGANG. No. 11.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De Wielerschool der Maatschappij Velox te Amsterdam. — Ontwerp van een brug over den Rijn bij Worms. — Het slot Burg aan de Wupper. — Prijsvragen. Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met een plaat.)

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Afdeeling 's-Gravenhage. Vergadering van Vrijdag 18 Maart 1898.
Punten ter behandeling.

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Lezing van den Heer Robbert Kalff, wonende te Utrecht, over John's schoorsteenkap, ventilator, en John's schoorsteenkap met roet- en vonkenvanger, door talrijke proeven toegelicht.
3. Bespreking van het praeadvies over de vragen III en IV. Praeadviseur: de heer C. A. Huijgen, civiel-ingenieur te Rotterdam en de Heeren H. J. A. van der Kooij en J. P. J. Lorrie te 's Gravenhage.
4. Tentoonstelling van de antwoorden op de prijsvraag voor: Het ontwerp voor een gedenkteeken op het Regentesseplein te 's Gravenhage.

Tentoonstelling van Bouwkunst 1898.

Het Bestuur der Maatschappij vestigt de aandacht van alle belanghebbenden, zoowel leden als niet-leden der Maatschappij, op de aanstaande Tentoonstelling van Bouwkunst te houden in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam, waarvoor het reglement hieronder volgt.

Het zal er ten zeerste prijs op stellen, zooveel mogelijk inzendingen te ontvangen die betrekking hebben op: Versieringen enz., bij gelegenheid van de feestelijke Inhuldiging van H. M. de Koningin.

REGLEMENT.

1⁰. De Tentoonstelling zal geopend worden op Woensdag 27 April, en gesloten worden op Donderdag 26 Mei 1898, des namiddags te 4 uur.

De kunstwerken moeten, vergezeld van eene duidelijke omschrijving, *vrachtvrij* ingezonden zijn vóór 13 April a.s., aan het bureau der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam, gelijk mede alle brieven de tentoonstelling betreffende.

De naam des vervaardigers en het onderwerp der inzending moeten duidelijk op de keerzijde van elke inzending worden vermeld.

2⁰. Het Bestuur der Maatschappij benoemt vóór de tentoonstelling een Commissie van toelating, welke besluit omtrent het al of niet toelaten der inzendingen.

Geene werken zullen geplaatst worden zonder schriftelijke toestemming van de vervaardigers.

3⁰. Tot de tentoonstelling worden toegelaten, ontwerpen voor gebouwen, uitgevoerd binnen de laatste tien jaren, of ontwerpen voor onuitgevoerde gebouwen, waarvan de plannen zijn vervaardigd binnen de laatste zes jaren, onderdeelen daarvan, ontwerpen voor monumenten, voor voorwerpen op het gebied van kunstindustrie en decoratief schilderwerk, schetsen of opmetingen van oude of nieuwe belangrijke bouwwerken, studiën op het gebied van teeken-, schilder- en boetseerkunst, en, zoo de plaatsruimte het toelaat, uitgevoerd beeldhouwwerk, en wat het Bestuur verder ter opluistering noodig oordeelt.

4⁰. De teekeningen, van een *uitgevoerd* ontwerp, zoowel van bouwkundigen als van kunstindustrieelen aard, moeten zoo mogelijk vergezeld zijn van een photographische afbeelding, genomen naar het uitgevoerde werk.

Afzonderlijke photographische afbeeldingen van uitgevoerde bouwwerken moeten van plattegronden, op kleine schaal geteekend, vergezeld zijn.

5⁰. Teekeningen, enz. mogen niet *opgerold* voor de tentoonstelling worden ingezonden; teekeningen die niet op zwaar papier zijn uitgevoerd, moeten op carton geplakt worden ingezonden. Photographiën moeten van een lijst of passe-partout voorzien zijn.

6⁰. Ieder inzender heeft het recht meer dan één ontwerp in te zenden.

Het Bestuur behoudt zich echter het recht voor, om in overleg met de Commissie van toelating, en bij mogelijke toezending van een grooter aantal kunstwerken dan waarvoor plaatsruimte beschikbaar is, eene keuze uit de inzendingen te doen.

7⁰. Die werken, welke voor het belang der tentoonstelling niet genoegzaam geschikt worden geacht, zullen niet worden geplaatst en onder geheimhouding aan de opgegeven adressen worden teruggezonden.

8⁰. Geplaatste werken zullen niet vóór de sluiting der tentoonstelling worden teruggezonden; het Bestuur heeft echter het recht in bijzondere gevallen van deze bepaling af te wijken.

9⁰. Het Bestuur looft de volgende medailles uit, geslagen op den stempel der Maatschappij:

een verguld zilveren voor het beste en daartoe waardig gekeurde ontwerp van een *uitgevoerd* bouwwerk;

een zilveren medaille voor het beste en daartoe waardig gekeurde ontwerp van een *onuitgevoerd* bouwwerk;

een bronzen medaille voor de beste en daartoe waardig ge-

keurde teekening van een bestaand oud Nederlandsch gebouw, en een medaille voor het beste en daartoe waardig gekeurde ontwerp op het gebied der kunstnijverheid.

Van mededinging naar deze medailles kunnen worden uitgesloten, ontwerpen voor onuitgevoerde bouwwerken, vervaardigd naar aanleiding van prijsvragen, uitgeschreven in de twee aan deze tentoonstelling voorafgaande jaren.

10°. De inzendingen van leden der Maatschappij worden kosteloos teruggezonden aan de opgegeven adressen binnenslands en tot aan de grenzen voor buitenlands wonende leden.

Namens het Bestuur:

A. Salm GBzn., *Voorzitter.*
C. T. J. Louis Rieber, *Secretaris.*

DE WIELERSCHOOL DER MAATSCHAPPIJ VELOX TE AMSTERDAM.

De bij dit nummer van het Bouwkundig Weekblad behoorende plaat stelt het ontwerp voor van den heer Jonas Ingenohl voor de thans in aanbouw zijnde wielerschool aan de Hobbemastraat hoek Ruysdaelkade te Amsterdam, welke opgericht wordt door de Maatschappij Velox, voorheen Vroolijk en Timperley.

Het gebouw zal bestaan uit: een rijschool met galerij, en een voorgebouw bevattende, gelijkstraats: een ingangportaal, een vestibule met trap naar de verdieping, een kleedkamer voor dames, een restaurant, een show-room, een herstelplaats, de noodige gemakken enz.; en in de verdieping: een trapvestibule, een vergaderkamer, twee kantoren, een badkamer, en de noodige gemakken.

De rijschool krijgt een oppervlak van 1500 M^2.; hare binnenwerksche afmetingen zijn: lengte 50 M., breedte 30 M.

De wanden der rijschool zoo ook de wanden van de entrée en de trapvestibule in het voorgebouw, worden opgetrokken van gelen gevelsteen, met profilsteenen rondom de vensters en deuren, aan de penanten enz. Dit metselwerk wordt gevoegd, met specie van een licht-roode kleur. Ook de traptreden worden op dezelfde wijze behandeld.

De groote zaal zal van eene overkapping van getrokken en gesmeed ijzer voorzien worden, welke door de firma Harkort te Duisburg wordt vervaardigd.

De vloer in de rijschool zal bestaan uit ongeschaafde, 0,14 M. breede grenenhouten schrooten. De ijzeren balken onder de houten vloerliggers rusten op gegoten ijzeren kolommen, die aan het ondereinde van mutsen voorzien zijn voor de bevestiging op de heimasten.

Voor de zichtbare kapbeschieting en het plafond der galerij zal Amerikaansch grenenhout gebruikt worden.

De 2 M. diepe galerij, waarvan de vloer ongeveer 4.30 M. boven den vloer in de rijschool ligt, zal op gesmeed ijzeren consoles rusten, en wordt voorzien van een gesmeed ijzeren balustrade of hek met iepenhouten dekstuk.

De uitvoering van dit gebouw werd aanbesteed op 27 September 1897. Het werk werd gegund aan de heeren Gebrs. Degenhardt te Amsterdam, die voor het laagste bedrag, ad f 78.800, hadden ingeschreven. Hierbij moet echter worden opgemerkt, dat onder dit bedrag niet begrepen zijn de kosten van de ijzeren kapconstructie der groote zaal en de montage daarvan, noch ook de kosten van de waterleiding en den aanleg voor de electrische verlichting, die buiten het bestek zijn gehouden.

Volgens de bepalingen van het bestek zal het werk geheel voltooid moeten worden opgeleverd in de eerste dagen van Augustus a s.

ONTWERP VAN EEN BRUG OVER DEN RIJN BIJ WORMS.

De Algemeine Bauzeitung, 1e aflevering jaargang 1898, bevat de plannen en opstanden van de K. K. Hochschule für Bodencultur, een kolossaal gebouw, met een afzonderlijk scheikundig laboratorium, dat aan de Türkenschanze te Weenen is gesticht. Deze plannen zijn aan het ministerie door den Oberingenieur Aloïs Koch bewerkt.

Van meer belang dan deze Hochschule komt mij voor te zijn het ontwerp dat door de heeren von Krone, constructeur, en Bodo Ebhardt, architect, is ingediend als antwoord op de uitgeschreven prijsvraag voor eene „Gewölbte Straszenbrücke" over den Rijn bij Worms.

Doordien dit ontwerp niet beantwoordde aan eenige in het programma gestelde eischen, kon het niet in aanmerking voor de bekroning komen. Het trok evenwel de algemeene aandacht door de architectuur der pijlers en wachthuizen, enz., waarbij de heer Ebhardt zich terecht heeft aangesloten aan den stijl van het domineerende bouwwerk uit Worms, dat is die van den Romaanschen Dom, een stijl die zich trouwens voor deze en dergelijke opgaven uitnemend leent. Maar niet het minst wordt de aandacht getrokken doordat de ontwerpers voornemens waren de 300 M. breede rivier in drie spanningen te overbruggen. Deze gewelven zouden dus alles wat tot nog toe op dit gebied was tot stand gebracht, verre overtreffen; immers in de waterleiding van Washington komt als grootste spanning slechts 69,5 M. voor, terwijl de spoorwegbrug over de Pruth, die voor weinige jaren zooveel opzien baarde, een dal van slechts 65 M. breedte overspant.

Het is te wenschen, dat het voor de uitvoering bestemde ontwerp, wat artistieke waarde betreft, niet achterstaat bij dit, waarbij van de totale bouwsom, die op 2.850.000 Mrk. is begroot, niet minder dan 850.000 Mrk. ter beschikking van den architect staan.

Een hoogst eigenaardigen en minder geslaagden indruk maken evenwel de stroompijlers; op de onderste helft, die getrouw een scheepssteven voorstelt, rijst zonder veel overgang het bovenste deel op. Men verwacht niets anders dan de brug zoo weg te zien varen.

J. H. W. L.

HET SLOT BURG AAN DE WUPPER.

Onlangs troffen mij een tweetal afbeeldingen van het slot Burg aan de Wupper, dat na langen tijd van verval als uit den doode herrezen is. Aan het bijschrift ontleen ik de volgende bijzonderheden. Ik hoop, dat deze een of anderen reiziger naar het steeds meer bezochte Wupperdal van nut zullen zijn.

Omgeven door de bloeiende landouwen van het voormalige Hertogdom Berg verheft zich op een steilen berg, hoog boven de Wupper, het trotsche slot Burg. Voor tal van eeuwen was dit kasteel de residentie der graven van Berg; deze verplaatsten echter omstreeks 1300 hun zetel

MAATSCHAPPIJ "VELOX" WIELRIJSCHOOL TE AMSTERDAM
HOBBEMASTRAAT HOEK RUIJSDAELKADE

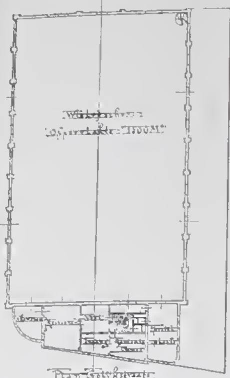

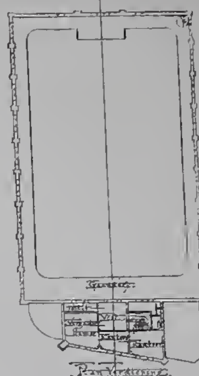

PHOTO LITH. KEGNER & MOTTU AMST.

naar Düsseldorf, en sedert is het slot meermalen in andere handen overgegaan. Nadat in den dertigjarigen oorlog eene keizerlijke legerafdeeling onder bevel van Hendrik van Plettenburg het slot verwoestte, werd dit aan zich zelf overgelaten en kwam het in eenen steeds treuriger toestand van verval.

In 1849 ten slotte werden alle nog bruikbare balken uit de ruïne gehaald en voor het gerechtsgebouw van Elberfeld gebruikt. Hierdoor werden de laatste gebouwen van hun dak beroofd en kregen weer en wind vrij spel.

Het was dus te voorzien, dat binnen niet al te langen tijd het slot Burg zoo goed als geheel zou verdwenen zijn; gelukkig sprong in 1886 een industrieel, de heer Schumacher, voor het oude slot in de bres.

De „Bergische Geschichtsverein" ondersteunde zijn streven, en in Augustus 1887 constitueerde zich eene „Vereeniging tot instandhouding van het slot Burg aan de Wupper." Deze vereeniging heeft in het sedert verloopen tiental jaren, onder leiding van den architekt Fischer uit Barmen, een bouwwerk tot stand gebracht dat: „als een kostbaar juweel eene plaats verdient in den krans der burchten en kasteelen van het Duitsche vaderland."

In de eerste plaats herrezen in oude pacht het poortgebouw — dat blijkens inschrift uit 1576 dagteekent en dus het jongste deel van het slot was — en de traptoren met de beschermende weergangen; daarop volgde al spoedig de opbouw van den Palas met de groote ridderzaal.

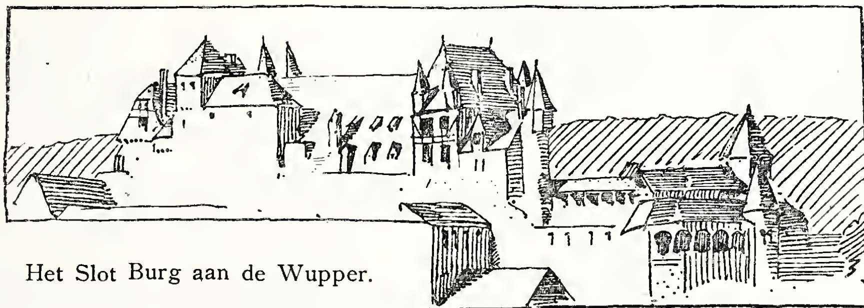

Het Slot Burg aan de Wupper.

Deze gebouwen, die wel de voornaamste van het slot zijn, konden den 21sten October 1891 worden ingewijd.

Vervolgens werd in 1892 de vleugel opgebouwd, waarin de slotkapel, die aan St. Pancras gewijd is; den 1sten Juli 1894 was ook het Zuid Westelijke gedeelte van den Palas met zijne hoog opgaande daken hersteld. Dien dag werd de voltooiing van het slot gevierd, en tevens het in de nieuwe zalen geïnstalleerde „Bergische Landesmuseum" geopend.

In het op 1894 volgende drietal jaren werd het slotplein in den ouden toestand hersteld; de vervallen muren werden wederom opgebouwd en op den schildmuur, die aan de aanvalszijde het slot dekt, verrees als van ouds een „Wehrhaus."

Verleden jaar op den 4den Augustus werd ook dit deel van het slot ingewijd, en kon daarmede der estauratie voltooid genoemd worden. In den Palas werd toen eene gedenkplaat aangebracht met het volgende opschrift.

Palas, gebouwd 1218—1225 onder Aartsbisschop Engelberd, graaf van Berg. Het zuidelijke gedeelte aangebouwd omstreeks 1500 onder Hertog Willem van Gulik en Berg. Gerestaureerd door de inwoners van Berg, 1890—1894.

Evenmin als ooit liet zich de Pruisische Staat onbetuigd; deze nam de decoratie van de slotkapel op zich, terwijl de kunstvereeniging van Rijnland en Westfalen de beschildering van de Ridderzaal in uitzicht stelde door 53.000 mark voor dit doel aan te wijzen. De provincie eindelijk droeg 20.000 mark bij in het bouwfonds, dat door deze gift tot 278.000 mark steeg. In het geheel werd echter omstreeks 400.000 mark uitgegeven; er drukt dus nog eene aanzienlijke schuld.

Deze cijfers kunnen een denkbeeld vormen van den omvang van dit herstellingswerk, waardoor het Wupperdal ongetwijfeld eene aantrekking rijker werd. Maar tevens leggen ze een welsprekend getuigenis af niet alleen van groote piëteit, maar ook van de royale wijze waarop het hedendaagsche Duitschland de schuld zijner vaders en grootvaders afbetaalt.

Delft. J. H. W. L.

PRIJSVRAGEN.

PRIJSVRAAG ALKMAARSCHE BUITEN-SOCIETEIT.

Jury-Rapport.

Door de Jury werden 40 ontwerpen in ontvangst genomen. Van deze ontwerpen moesten de motto's „Oud Holland", „Cirkel waarin driehoek en S", „Zomerlust", „L'union fait la force", „Wilhelmina", „Societeit", „Plan B", „W.K.S.", „Semper avanti", „Societeit", „Cirkel waarin Salut", „Cirkel waarin A", „X", „In 't groen", „A", „Concordia", „Twee concentrische cirkels waarvan de binnenste geharceerd", „Ster waarin cirkel en a + b", „Alkmaar", „Mio Conto", „Eenvoud", „Gezelligheid", „Albüso", „Alkmaar" (vier teekeningen), „B", „Celui qui pense est le vainqueur", om verschillende redenen, als: zich niet te hebben gehouden aan 't programma, aanzienlijke overschrijding der begrooting onvoldoende indeeling en van weinig architectonische waarde ter zijde worden gelegd.

De na deze schifting overgebleven plannen onder de motto's „Eenvoud" (5 teekeningen), „Sisyphuswerk", „Schets", „A.B.S.", „Soos", „Arts Longa", „Kastanjeblad", „Cirkel waarin dubbele A", „Cirkel waarin Club", „Cirkel waarin driehoek", „W", „Alcmaria Victrix", „Soos" (doortrek), „Simplicismus", werden aan een nadere beoordeeling onderworpen, hetgeen tengevolge had dat „Eenvoud" (5 teekeningen), „A.B.S.". „Soos" (drie teekeningen), „Kastanjeblad", „Cirkel waarin dubbele A", „Cirkel waarin Club", „Cirkel waarin driehoek" „W", verder niet voor ernstig onderzoek in aanmerking konden komen, omdat bij die nadere beoordeeling bleek, dat dikwijls naast verdienstelijk teekenwerk en goede opvatting van onderdeelen, stond: onpractische indeeling, te rijke of te nuchtere opvatting van gevels, alsook geflatteerde begrootingen bij weinig of onvoldoende omschrijving van de plannen.

De Jury onderwierp na deze tweede schifting aan een meer ernstig en vergelijkend onderzoek, de motto's: „Sisyphuswerk", „Schets", „Arslonga", „Alcmaria Victrix", „Soos" (doortrek), „Simplicismus".

Omtrent de vorengenoemde ontwerpen laten wij hier eenige opmerkingen volgen:

„Sisyphuswerk". Dit plan is zeer eenvoudig en zou met eenige wijzigingen voor de bouwsom zijn uit te voeren, te betreuren is

het dat de ontwerper ter wille van het terras aan den voorgevel, den plattegrond door het inbrengen van trappen en privaten daaronder, bedorven heeft; ook is de Jury van meening, dat de afzonderlijk staande privaten en urinoirs ongunstig gelegen zijn. Het buffet kon voor de bediening gemakkelijker liggen. De gevels zijn voor een societeitsgebouw te midden van hoog geboomte en in boschrijke omgeving wel wat nuchter van opvatting, zonder overstek zijn de goten op de muren gelegd, wat uit een constructief oogpunt niet aan te bevelen is. Van de veranda's zijn de einden dichtgemetseld, wat geen aanbeveling kan genoemd worden. Het teekenwerk is verdienstelijk.

„Schets." De plattegrond van dit ontwerp kon wel eenvoudiger opgevat zijn, aan portalen en entrée's is te veel ruimte opgeofferd, waardoor het plan onnoodig te duur wordt, een tweede urinoir was bepaald onnoodig. Het is niet wenschelijk dat de veranda's tegen het gebouw in zakgoten afwateren, de veranda's zijn door de geconstrueerde ijzeren liggers noodeloos duur gemaakt, ook zijn de ijzerverbindingen aan bedenking onderhevig. De gevels zijn handig geteekend zonder veel architectonische waarde, met de door de Jury aan te geven bezuinigingen zou waarschijnlijk de bouwsom niet overschreden worden.

„Ars longa". De plattegrond bevat veel goeds, de vestibule, waarboven een toren, verhoogt niet alleen de kosten, maar wordt geheel onnoodig geacht. De damesprivaten zijn minder goed gelegen, de gotenconstructie kan geen oplossing genoemd worden, de binnen-ordonnantie is niet gelukkig, de gevels zijn niet zonder karakter en verdienstelijk geteekend; waarschijnlijk zou door het vervallen van vestibule en toren het plan voor de bouwsom zijn uit te voeren, hoewel de raming zeer laag kan genoemd worden.

„Alcmaria Victrix". De plattegronden zijn niet onverdienstelijk, hoewel kelder en w. c. bedienden geheel verkeerd liggen, de urinoirs zijn slecht ingericht, de bezoekers zijn bij geopende deuren van uit zaal en veranda te zien. De zolder met moer- en kinderbalken maakt het plan onnoodig duur en daarbij is de zolder niet te bereiken. Het teekenwerk is van een vaardige hand, waardoor het ontwerp de aandacht trekt. Gevels en veranda's hebben goede verhoudingen. De begrooting is onvoldoende gespecificeerd; door het aanbrengen van aanzienlijke bezuiniging van het geheel zou het ontwerp kans hebben voor de som uitgevoerd te kunnen worden.

„Soos" (doortrek). De plattegrond bevat zeer veel goeds, daaraan zijn echter ongevraagde vertrekken toegevoegd, waardoor het plan onnoodig te duur wordt. Hoewel de bedienden het buffet goed kunnen bereiken en verlaten, is de inrichting van buffet en meer bepaald de plaats van afgifte onvoldoende. De veranda's zijn goed van vorm en constructie en eenvoudig van opvatting. De kap over het gebouw eischt uit een constructief oogpunt wijziging. De gevels zijn min of meer oorspronkelijk van opvatting en hebben daardoor verdienste. Wij zouden hen liever voor een ontspanningsoord in een landelijke en boschrijke omgeving gedacht zien, dan in de onmiddelijke nabijheid van een stad. Met betrekkelijk geringe wijziging en vereenvoudiging van den plattegrond zou het plan voor den prijs zijn uit te voeren. Het teekenwerk is niet onverdienstelijk.

„Simplicismus". De plattegrond is zeer eenvoudig en geeft eene goede oplossing; alhoewel een bergplaats niet afzonderlijk is aangegeven, is blijkens de memorie van toelichting in verband met het buffet daarin voldoende voorzien. Het buffet voldoet aan de gestelde eischen, doch zou bij mogelijke uitvoering met geringe wijziging, naar het oordeel der Jury, nog eenvoudiger ingericht kunnen worden. De opengewerkte kap boven de zaal is goed van opvatting, ook al is hier en daar tegen een goede constructie gezondigd. De ruimte is voor zes urinoirs te klein, drie of vier is trouwens ook voldoende. Daar de ontwerper keus laat tusschen een plat- of schilddak boven de uitbouwen, zou de Jury het platte dak met licht- en luchtkokers aanbevelen, omdat daardoor zakgoten vermeden worden.

De gevels van 't hoofdgebouw zijn door hun eenvoud verdienstelijk van opvatting, terwijl voor voldoende afwisseling is gezorgd. Het toepassen van baksteen in twee afmetingen, zooals de ontwerper zich dat blijkens de memorie van toelichting voorstelt, verdient geen aanbeveling. De veranda's zijn zeer eenvoudig van opvatting, terwijl de constructie wel wat te wenschen laat, de metalen achterwand komt ons minder wenschelijk voor. Het plan is voor den prijs uit te voeren, terwijl de mogelijkheid niet is uitgesloten om meer aan de veranda's ten koste te leggen.

Onze beschouwingen resumeerende komen wij tot het resultaat, dat de prijs moet toegekend worden aan het ontwerp onder het motto „Simplicismus" en de premie aan dat onder het motto „Soos" (doortrek).

De Jury,
H. J. De Groot.
G. Looman.
G. N. Itz.

Alkmaar, Februari 1898.

Den inzenders van de mottos „Celui qui pense est le vainqueur," „Mio Conto," „Albüso," „l'Union fait la force," „Salut in gekleurden cirkel," en „Societeit" worden beleefd verzocht hun correspondentie-adres alsnog te willen opgeven aan den heer D. J. Bosman, Langstraat Alkmaar.

Door de jury voor de prijsvraag voor een reclame-biljet voor de feesten bij gelegenheid van het Xe lustrum van het Delftsche Studentencops is rapport uitgebracht over 5 ingekomen ontwerpen — 4 werden als onvoldoende ter zijde gelegd, terwijl na ernstige bespreking n°. 4, onder het motto „Poging", wordt voorgedragen. Van dit ontwerp zegt het verslag: „met smaak geteekend en kennis van zaken uitgevoerd, is dit project eenvoudig van motief en opvatting, aangenaam en smaakvol van kleur, de uitvoering artistiek en tevens degelijk, zoodat de jury eenstemmig van oordeel is, dat deze teekening ter bekroning en voor uitvoering moet worden voorgedragen."

De jury bestond uit de heeren F. K. L. Sluyterman, J. L. Schouten en A. T. Gips, de eerste en laatste leeraren aan de Polyt. School, de tweede de bekende fabrikant van gebrand glas.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afd. Arnhem, 9 Maart 1898. Na het behandelen van eenige huishoudelijke aangelegenheden bekwam de heer Bosch het woord om te spreken over het enkaustisch schilderen der ouden.

Deze bijdrage werd toegelicht door eene keurige collectie reproducties naar oorspronkelijke portretten. Spreker ontving bij monde van den Onder-Voorzitter den dank der vergadering.

De heer Koorevaar toonde aan de leden een nieuw fabrikaat, nl. holle glazen steenen voor overkappingen van serres of vlakvulling ter verlichting van werkplaatsen of vertrekken.

De heer Crollaer stelde de leden een bezoek aan de werken van de brug te Westervoort in het vooruitzicht en deed eenige mededeelingen omtrent dezen belangwekkenden bouw.

De heer Müller deed voor de volgende vergadering toezegging tot het houden van eene lezing over industrieële reisindrukken.

Van de Afdeeling Amsterdam waren eenige programma's van de door haar uitgeschreven prijsvraag ontvangen, welke onder de aanwezigen werden verdeeld.

Niets meer aan de orde zijnde werd de vergadering door den Voorzitter gesloten.

BERICHTEN.

Op de staatsbegrooting voor 1898 werd de post voor aanbouw en onderhoud van de gebouwen der Polytechnische school verhoogd, o. a. met een bedrag van f 6500 voor het vergrooten van het laboratorium voor scheikunde.

Het is echter inmiddels onvermijdelijk gebleken den aanbouw op zoodanige wijze te regelen, dat eene definitieve en afdoende voorziening tot stand kome. Het daartoe opgemaakt ontwerp omvat op den beganegrond een laboratorium met werktafels voor 55 laboranten en ongeveer 11 plaatsen langs de ramen, en op de bovenverdieping eene collegezaal voor 150 toehoorders met aangrenzende prepareerkamer met lift, vestiaire en vertrek voor den hoogleeraar. In verband daarmede zal de bestaande aangrenzende zaal der afdeeling werktuigbouwkunde van bovenlicht moeten worden voorzien. De meerdere kosten zijn, buiten die der verwarming, geraamd op f 45,620, terwijl voor meubilair f 7680 noodig gerekend wordt.

Buitendien is de dringende noodzakelijkheid gebleken om op de

binnenplaats een gebouwtje te zetten met waterclosets enz., geraamd op f 3500.

Daar in verband met de betalingstermijnen, de genoemde bedragen niet in hun geheel op den loopenden dienst benoodigd zullen zijn, wordt het artikel der begrooting van Hoofdstuk V, bij een daartoe betrekkelijk wetsontwerp, thans slechts verhoogd met f 40,000.

Naar aanleiding van een bij den gemeenteraad van Amsterdam ingekomen adres om de plannen voor de nieuwe Beurs ten toon te stellen vóór de aanbesteding van het werk, is de beursbouw een onderwerp van langdurige discussie geweest in de vergadering van den gemeenteraad van 9 Maart j.l.

Er waren leden die aandrongen op openbaarmaking der plannen, om het publiek gelegenheid te geven desgewenscht een oordeel uit te spreken, waarvan desnoods nog partij zou getrokken kunnen worden.

De Burgemeester stelde in 't licht, dat B. en W. zich in zake den beursbouw hadden gedragen volgens den indertijd door den raad bekrachtigden wensch, dat het werk der voorbereiding door B. en W. in overleg met de Beurs-Commissie zou geschieden zonder tusschenkomst van anderen. De Burgemeester voegde daaraan toe, dat van openbaarmaking niets anders te wachten zou zijn dan vertraging van het werk, door critiek van alle kanten, waarbij men toch niet tot eenstemmigheid zou geraken en waarvan het einde dit zou zijn, dat de beurs er nog niet zoude komen.

De discussie eindigde nadat de Burgemeester de toezegging had gedaan, dat de raad de plannen — de bestekteekeningen — vóór de aanbesteding zal te zien krijgen, en vóór de eerstvolgende zitting van den raad op 16 dezer.

PERSONALIA.

Tot Gemeente Bouwmeester te Vlissingen is benoemd geworden de heer Chr. H. Holgen, opzichter der Gemeentewerken te Kampen.

Aan deze betrekking is een jaarwedde verbonden van f 1400.

Bij Kon. besluit is de heer A. E. Lacomblé, leeraar in de beeldhouwkunst aan de Polytechnische School te Delft, benoemd tot officier in de orde van Oranje-Nassau.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP LOOPENDE PRIJSVRAGEN.

Stationsgebouw voor een lokaalspoorweg. Afdeeling Amsterdam. Mij. t. B. d. Bouwkust. 1 Mei 1898.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië 1 Juli 1898.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898.

Afdeelingsdiploma, uit te reiken aan bekroonden voor prijsvragen uitgeschreven door de Afdeeling Arnhem. 1 Mei 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 5.
Uitvoerend Opzichter 1.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 14 MAART.

Bergeijk. Het bouwen van een sigarenfabriek met bijlevering van alle benoodigdheden.

De heer H. v. Herk, n.m. 1 u., bij L. Sengers. Bestek en teek. liggen ter inzage bij den aanbesteder, waar inl. te bekomen zijn, alsmede bij den architect A. Scheepers. Aanw. 14 Maart v.m. 10 u.

's-Gravenhage. Verbouwing van het perc. Kranestraat 54 aldaar.

De architect Bastn. P. Huurman. Bestek en teek. ad. f 1 verkrijgb. bij gen. architect in de Cornelis Speelmansstraat 56.

Hoogvliet (Z.-H.). Het afbreken en weder opbouwen van een bouwmanswoning met wagenschuur op de Elftplaat gem. Poortugaal.

De bouwk. J. Meyboom, 's midd. 12 u., in het café van de wed. J. Koppenol, alwaar, bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft voorn. bouwk. en den heer F. C. Timmers te Hoogvliet. Aanw. gedaan.

Haarlem. Het gedeeltelijk amoveeren van de bestaande wasscherij en het maken eener stoomwasscherij met annexe voor genoemd gasthuis.

De regenten van het St.-Elisabeth's of groote gasthuis. Bestek en teek. ad f 1,50 verkr. bij den huismeester. Inl. verkr. Leidsche Vaart 248 's av. van 8 tot 10 u. Aanw. gedaan.

Kampen. Het herbouwen van een boerenwoonhuis met stallen.

De heer G. Holtland Wzn. te Kampereiland, Erf no. 46, n.m. 2 u., in het „Hof van Holland" te Kampen. Bestekken à f 0,50 verkrijgb., en teek. liggen ter inzage in voorn. café. Nadere inl. geeft Holtland, St. Jacobsteeg no. 19, Kampen. Aanw. gedaan.

Tilburg. Het bouwen van een bondsgebouw met 2 heerenhuizen, en kasteleinswoning in de Tuinstraat, met de leverantie der ben. materialen.

Het bestuur van den R.-K. Tilburgschen Gildenbond, bij den heer Oppermans, a/d Heuvel. Bestekken te verkr. tegen 50 cents ten huize van den architect C. F. v. Hoof, waar tevens inl. te bekomen zijn en teek. ter inzage liggen.

Utrecht. Het amoveeren van eenige perceelen van het Keizershof en het bouwen van 3 woningen met bovenwoningen.

De architect J. A. van Straaten Jr., v.m. 11 u., in het café „'t Metalen Kruis". Bestek en teek. zijn te verkrijgen bij Bern. J. Zandvliet, Oudegracht, Utrecht, à f 2,50 per stel. Aanw. gedaan.

Veendam. Het vergrooten en vertimmeren van het café, van J. Brommet.

De bouwkundige A. Woldendorp, 's av. 7 u., in gen. café, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Winterswijk. Het bouwen van een huis met 2 woningen aan den Groenloschen weg te Winterswijk.

De heer W. Huls, 's av. 7 u., in het café van Weyenborg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft de architect H. van der Schaaf.

Zutphen. Het bouwen van een woonhuis met bijlev. van materialen.

De WelEd. heer Engelberts, 's av. 6 u., in „De Laatste Stuiver", alw. bestek en teek. ter inzage liggen.

DINSDAG 15 MAART.

Nijmegen. Het slopen van metselwerk aan het voormalig fort „Kijk in de Pot" en het verwerken van de afbraak tot vleipuin en geklopte puin ten behoeve van den aanleg van wegen.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestekken à f 0.10 verkrijgb. ter gemeente-secretarie. Inl. geeft de gemeente-architect.

Nijverdal. Het maken van eenige gebouwen op het terrein der stoombleekerij.

De directie der Kon. Stoomweverij, 's midd. 12 u., in het Stations-koffiehuis, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, alsmede in het café Ludeking te Almelo. Inl. geeft C. Eckhardt te Almelo Aanw. 15 Maart. v.m. 10 u.

Oldenzaal. 1°. Het afbreken en weder opbouwen van den voorgevel van een woonhuis aan de Groote straat te Oldenzaal; 2°. het glas- en verfwerk van dezen voorgevel.

De bouwk. J. C. ter Ellen, 's av. 7 u., in het hotel „de Gouden Leeuw", alwaar bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 15 Maart, n.m. 3 u.

Ruurloo. Den bouw van een stoomkorenmolen, annex woonhuis.

De architect H. Slagleven Jr., te Doetinchem, n.m. 3 u., in het hotel „de Klok", te Ruurloo, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Wageningen. Het bouwen van een winkelhuis met woonhuis en bakkerij aan de stationstr. voor den heer H. Haagsman.

De architect S. Bitters, n.m. 3 u., in het café van Gerse, alw bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 16 MAART.

Barendrecht. Het afbreken van het oude en het bouwen van een nieuw raadhuis.

Het gemeentebestuur van Oost- en West Barendrecht, n.m. 2 u. Bestek en teek. liggen in het raadhuis ter inzage en zijn à f 1,50 per stel verkr. ter secretarie en bij den architect W. van Leeuwen Sr. te Hellevoetsluis, bij wien inlicht. te bekomen zijn. Aanw. in loco op den bestedingsdag v.m 10 u.

Bolsward. Het bouwen eener nieuwe stelphuizinge te Jislum.

De Ed. Achtb. Heer P. Peereboom, bij wien bilj. in te lev. Bestekken verkrijgb. à f 1 bij M. K. de Jong, architect te Oldeboorn. die inl. verstrekt ten zijnen huize en in 't Friesch koffiehuis te Leeuwarden.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene uitwateringssluis met stoomwatermolen, enz., aan de Dussensche Gantel onder de gemeente Waspik, behoorende tot de werken voor de verlegging van den Maasmond. Ram. f 17300.
Het min. van W., H. en N., v.m. 11 u. Het bestek no. 35, ligt ter lez. aan het gebouw van het Min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen aan het bureel van de werken tot verlegging van den Maasmond, te 's-Hertogenbosch, en bij den ingenieur Jolles te Breda. Aanw. gedaan.
Groot-Dochteren. Het bouwen van een bouwmanswoning en schuur met bijlevering van materialen.
De heer G. J. Ter Meulen, n.m. 3 u., op het erve Weggelhorst, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 16 Maart, n.m. 2 u.
's-Hertogenbosch. Het verbeteren en wijzigen van de woning aan „de Boom", te 's-Hertogenbosch, onder het beheer van de genie aldaar. Raming f 4500.
De genie, v.m. 10 u., in het café Central, Markt. Bilj. in te leveren tot 15 Maart, n.m. 3 u., op het bureel der genie. Bestekken zijn van af 8 Maart voorwaardelijk verkrijgb. bij den opzichter van fortificatiën te 's-Hertogenbosch. Bestek ter lez. in het bovengenoemde café. Inl. kunnen worden verkregen bij den besteder en gen. opzichter. Aanw. gedaan.
Wijhe. Het bouwen van een stoomzuivelfabriek.
Mej. de Wed. H. W. A. Maas, 's midd. 12 u., in het café van J. Buis, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 16 Maart, v.m. 11 u.
Zuid-Beijerland. Het bouwen van eene nieuwe bouwmanswoning met graanschuur voor den heer T. den Hartig te Zuid-Beijerland, in 5 perc.
De architect A. Simons n.m. 3 u. Bestek en teek. liggen ter inzage in de herberg van M. v. d. Jagt aan den Bommelskousendijk onder voorn. gemeente. Inlicht. te bek. bij den architect A. Simons te Z.-Beijerland. Aanw. 14 Maart v.m. 10 u.

DONDERDAG 17 MAART.

Bruinisse. Het afbreken van een gedeelte van het kerkgebouw, van de geheele consistorie en het bouwen van een nieuw gedeelte kerkgebouw en eene nieuwe consistorie.
Kerkvoogden der Ned. Herv. Gemeente, v.m. 11 u., in de consistorie. Bestek en teek. tegen f 2 verkrijgb. bij J. M. Krijger Jr., bouwk. te Bruinisse. Inl. worden dagelijks verstrekt door den bovengen. bouwk. Biljetten kunnen tot des v.m. 10¾ u. van den dag der besteding franco bezorgd worden aan het adres van den president-kerkvoogd en tot op het uur der besteding in de consistorie.

Uitgesteld, stond eerst op 17 Febr.
's-Hertogenbosch. Het bouwen van 2 onder- en bovenwoningen op den Westwal, aldaar.
De bouwkundige A. van Liempt, bij wien bestek en teek. ad f 1.— en inlicht. verkrijgb. zijn.
Tiel. Het verbouwen van het woonhuis en pakhuis in de Waterstraat, aldaar.
De architect G. Formijne, 's av. 8 u., in het café van Van Ringelestein, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 14 Maart, n.m. 2 u.
Vlissingen. Het verbouwen van de achterzalen van het café restaurant „De Oude Vriendschap" Groote Markt. alhier.
De bouwk. A. v. Kleeff, te Amsterdam, n.m. 3 u. Bestek en teek. ter inz in voorn. café. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 18 MAART.

Breda. Het afbreken en opnieuw opbouwen van een huis gelegen te Breda op den hoek der Karrestraat en Korte Brugstraat no. 17 met bijlevering der materialen.
De architect J. A. v. Dongen 's av. 8 u. in „Die Porte von Cleve", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. gedaan.
Vierakker bij Zutphen. Het bouwen van een woonhuis met bakkerij
De heer G. J. Smeenk, n.m. 3 u., aan de „Vlieg", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 16 Maart n.m. 2 u. en 18 Maart n.m. 1 u.

ZATERDAG 19 MAART.

Hengelo (Ov.). Het afbreken van het tegenwoordige en het bouwen van een nieuw hôtel met café en stalling, voor den heer J. H. Prevo.
De architecten Van der Goot en Kruisweg, n.m. 3 u., in het café van J. H. Prevo. Bestek en teek. van af 9 Maart verkr. bij gen. architecten, alsmede inl. Aanw. 19 Maart, v.m. 11 u.
Zuidbroek. 1e. *a.* Het bouwen van eene winkelbehuizing c.a. aan de Spoorstraat te Zuidbroek; *b.* de glas-, verf- en behangwerken daarvan. 2e. Het verbouwen van eene heerenbehuizing, mede aldaar.
De heer H. R. Holthuis, 's av. 7 u., in hotel Buining. alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Bestekken van perceel 1e. *a* alsdan verkrijgb. tegen f 0,75 en van pec. 2e. tegen f 0,50, terwijl lichtdrukteekeningen, voor ieder perc. afzonderlijk, tegen f 1 verkrijgb. zijn bij H. R. Holthuis. Aanw. 17 Maart, v.m. 10 u.
Zurich (Fr.). Het afbreken en weder opbouwen van een huis met paardenstal, benevens het verlengen van den schoorsteen.
Het bestuur der coöp. zuivelfabriek „Frisia", n.m. 3 u. Bestek en teek. verkrijgb. bij B. Cuperus Az., boekh. Bolsward, à 50 cent per ex. Aanw. gedaan.

MAANDAG 21 MAART.

Schipluiden (Z.-H.). Het afbreken van een winkel- en woonhuis en het weder opbouwen van een winkel- en woonhuis met graanzolders op het dorp te Schipluiden.
De bouwk. A. Bontenbal, v.m. 11 u., in het café „De Valk". Het bestek met teek. tegen f 1,25 bij den bouwk. verkrijgb., terwijl een ex. in bovengen. koffiehuis ter inz. ligt. Deze aanbesteding is uitsluitend voor aannemers, wonende te Schipluiden, Hof van Delft, Delft en Vrijenban. Aanw. 16 Maart, v.m. 11 u.

DINSDAG 22 MAART.

Zwolle. Het afbreken van een privaat en het bouwen van een nieuw privaat in de legerplaats bij Oldebroek. Raming f 2400.
De genie, v.m. 10 u., in het „Odéon", alw. het bestek ter lezing ligt. Bilj. in te leveren vóór 21 Maart, n.m. 3 u., ten bureele der genie, alw. inl. verkrijgb. zijn. Bestekken verkr. bij den opz. van fortificatiën. Aanw. ter plaatse 16 Maart, v.m. 9½ u.

WOENSDAG 23 MAART.

Standdaarbuiten (N.-Br.). Het vergrooten der openbare school met bijbehoorende werken en levering der materialen volgens bestek no. 110.
Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestekken tegen 50 cents te verkrijgen bij den architect F. A. H. van der Vaart te Oud-Gastel, bij wien tevens inzage der teek. en de noodige inl. te bekomen zijn.
Zutphen. Het wijzigen van de wachterswoning bij het fort „de Pol", onder het beheer der genie te Zutphen. Ram. f 1800.
De genie, v.m. 10 u., op het bur. de genie, alw. bilj. in te lev. tot 22 Maart. n.m. 3 u., de bestekken ter lez. liggen en met inl. te bekomen zijn. Bestek ook ter inz. in het café „Central".

DONDERDAG 24 MAART.

's-Gravenhage. Het bouwen van een ketelhuis en het maken van fundeeringen voor een fabrieksschoorsteen en voor 2 stoomketels op het terrein der gem. gasfabriek.
Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bilj. in te leveren tot 's midd. 12 u. Bestek à f 0,25 te bekomen op de secretarie en ten kantore der gasfabriek. Teek. ter inz. en à f 0,60 te bekomen ten kantore der gasfabriek. Aanw. 16 Maart, v.m. 10 u.

VRIJDAG 25 MAART.

Ede. *a.* Den bouw van een nieuw gemeentehuis; *b.* de verbouw en bijbouw van het bestaande gemeentehuis.
Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestekken en teek. ten gemeentehuize ter inzage en aldaar verkrijgb. voor f 0.50. Aanw. ten gemeentehuize op 21 Maart voor plan *a* v.m. 11 u., en voor plan *b.* n.m. 1 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

25 FEBRUARI.

Barneveld. Het verfwerk op den huize Terschuur. Onder opzicht van A. ten Ham.
Laagste inschrijver M. Cozijnsen, f 94, geg.
Calishoek bij Zevenbergen. Het bouwen van 2 arbeiderswoningen voor den heer R. v. Gils.
Laagste inschrijver Cornelia v. Tetering geboren Tabak, Zevenbergen, f 1511, gegund.
Harlingen (Onderh.). Het verf- en behangerswerk aan het perceel Voorstraat wijk C. 42 voor de heeren Grootenhuis en Mirande.
Laagste inschrijver Wed. W. Nauta Ezn., f 444, gegund.
Waalre. Het bouwen van een woonhuis voor den heer Chr. v. d. Looi.
Laagste inschrijver A. v. d. Moosdijk, f 1119. Aan A. v. d. Moosdijk die ook bestek en teekeningen maakt is het werk gegund.

26 FEBRUARI.

Coevorden. Het afbreken van een gedeelte van een huis in de Sallandsche straat en het opbouwen van 2 woonhuizen. Door de heeren H. Smeman, H. Habers en Bakker.
Laagste inschrijver Elders, f 2477. Niet geg.
Paterswolde. Het bouwen van een winkelhuis. Door den bouwk. N. Neithuis te Eelde.
Laagste inschrijver P. Herthuis, f 1195. Gunning voorbehouden.

28 FEBRUARI.

Almelo. Het vergrooten der weverij en spinnerij ter oppervl. van pl.m. 580 M². voor den heer J. Ten Bosch. Door den heer J. H. Scholten Az.
Laagste inschrijver E. J. Tijhof, f 5590.
Numansdorp (Onderh.). Het bouwen eener bouwmanswoning met boenloods, enz. voor den heer Hendr. Visser Cz., alhier. Raming f 5762,76. Door den architect Andr. Bongers.
Timmerwerk. Laagste inschrijver C. Verboom, f 3165, gegund.
Metselwerk. A. Stoker, Oud-Beierland, f 2437: bij loting gegund aan D. v. Berg, Westmaas, f 2437.
Ververswerk. Joh. v. d. Ree, f 345, gegund.
Wageningen. Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning, machinekamer, stoomschoorsteen etc. te Wageningen. Door het bestuur der op te richten stoomzuivelfabriek.
Laagste inschrijver N. Willemse, Vreeswijk, f 15975 en f 15800 †. † Op verlengde termijn.

30 FEBRUARI.

Delft (Onderh.). Het bouwen van een tuinderswoning voor den heer C. A. van Beveren aan den Deltgauwschen weg.
Laagste inschrijver J. C. de Koning, f 3497*.
*Gegund.
Heerenveen. Het afbreken van een oud en het bouwen van een nieuw winkelhuis. Raming f 3400. Door den heer Kniphorst.
Laagste inschrijver K. de Groot, Heerenveen, f 3333, gegund.
Nuis. Het afbreken en weder opbouwen eener behuizing voor de heeren dr. E. Faber te Deventer en P. Holthuis te Bedum. Door den heer W. Cupery.
Laagste inschrijver K. Meek, Marum, f 895, gegund.

2 MAART.

Amsterdam. Het bouwen van een directiekeet in de Rietlanden aldaar. Door de heeren De Groot en Kalis, aannemers.
Laagste inschrijver A. Huisken, f 8870.
Berg-Ambacht. Het vergrooten der 1e. O. L. school aldaar, met twee lokalen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver J. Baas, Stolwijk, f 4670.
Bergeijk. Het verfwerk aan de woning van den gemeente-geneesheer. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijvers G. J. Knaapen en H. F. Vollenberg, Geldrop, f 195,50.
Boxtel. Het verven enz van het raadhuis. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver A. v. Berkel, f 65, gegund.

Breda. Het bouwen van een woon- en winkelhuis met aparte bovenhuizen, op een perc., gelegen aan het Van Coothplein. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.
Laagste inschrijver W. van Bokxel, f 17355.
Beekbergen. Het bouwen van een woonhuis. Door den heer W. J. Klopman.
Laagste inschrijver J. Westerik, Beekbergen, f 889.
Goudswaard. Het bouwen van een gemeentehuis, burgemeester- en dokterswoning in één blok, benevens een afzonderlijk staand koetshuis met schuurtjes en een heul, in 4 perceelen. Door het gemeentebestuur.
Perc. 1, metselwerk, enz. Laagste inschrijver D. v. d. Berg, Westmaas, f 6457.
Perc. 2, timmer- en loodgieterswerk. Laagste inschrijver J. Vermaat, Goudswaard, f 6890.
Perc. 3, getrokken ongesmeed ijzerwerk. Laagste inschrijver J. J. Kimmel, Goudswaard, f 341.
Perc. 4, verf- en glazenmakerswerk. Laagste inschrijver E. W. Rijkee, Geervliet, f 940,50. Gunning aangehouden.
Gorinchem. Het afbreken van een gebouw aan de Schuttersgracht, op perceel kadastraal bekend Sectie D. no. 2041 en het daar ter plaatse bouwen van een beneden- en 2 bovenhuizen. Door den heer Th. J. van Gameren.
Ingekomen 37 biljetten. Minste inschrijvers: J. v. d. Laak, metselwerk f 1762; C. de Swart en A. Straver, ijzer- en timmerwerk f 2188.88; E. A. Ouwerkerk, steenhouwerswerk f 174; J. J. de Leuw, stukadoorswerk f 180; M. Verschoor, verf-, glas- en behangwerk f 429; F. Weil, loodgieterswerk f 211; C. Muijlwijk, massa f 5290. Het werk is in perceelen aan de laagste inschrijvers gegund.
Gorinchem. Het maken van nachtprivaten in de Willemskazerne te Gorinchem, onder het beheer der genie aldaar. Raming f 1200. Door de genie.
Laagste inschrijver B. A. Kentie, Woudrichem, f 1160.
Lageland (Gron.). Het bouwen van een winkelbehuizing en schuur te Lageland, met bijlev. van al het daartoe benoodigde. Ram. f 1661,15. Door den heer F. Veen.
Laagste inschrijver J. v. Delden Jz., Harkstede, f 1601.
Roermond. Het gedeeltelijk afbreken en weder opbouwen van een huis aldaar, Kraanpoort, A. 146. Door den heer Jean Cox.
Laagste inschrijver J. Klappers, f 1657, geg.
Tilburg. Het bouwen van 4 woningen achter het kasteeltje in de Zwijsenstraat met de levering van alle materialen. Door den architect André Blomjous.
Laagste inschrijver N. C. Robben, Goorle, f 4937, gegund.

3 MAART.

Breda. Het verbouwen van het koffiehuis, gelegen op den hoek der Markt en Catharinastraat. Door de architecten P. A. Oomes en L. v/d. Pas.
Metselwerk. Laagste inschrijver H. Vriends, f 1370.
Timmerwerk. A. C. Korteweg, f 1980.
Dragten. Het verbouwen der winkelhuizinge van Mej. de Wed. Th. v. Veen. Door den opzichter R. J. Wibbelink.
Laagste inschrijver W. Baron, f 1945, geg.
's-Gravenhage. Het bouwen van een stalhouderij aan de Waldeck-Pyrmondkade 73. Door den bouwk. J. Godee.
Laagste inschrijver A. Prins, f 6393.
Groningen. Het amoveeren van eene behuizing en het daarvoor in plaats bouwen van eene winkelbehuizing met bovenwoningen. Door den architect K. H. Holthuis
Laagste inschrijver C. Verkoren, f 6158, gegund.
Prinsenhage. Het bouwen van twee hovenierswoningen, op een perc. bouwland, sectie I 166 gelegen op den Heuvel, gemeente Prinsenhage, nabij het Verlaat, voor den heer L. J. Staal te Breda. Door den architect J. Leidsman te Breda.
Laagste inschrijver J. P. Kleiner, Breda, f 2345.
Stitswerd (Gron.). Het bouwen van eene bijschuur c.a., zonder bijlevering van materialen. Begr. f 460. Door den heer H. P. Boukema.
Laagste inschrijver G. Hoekstra, f 289, gegund.

Zuidbroek. Het amoveeren van het oude en het bouwen van een nieuw achtergebouw met kantoren enz., met bijlevering van al het daartoe benoodigde. Door den heer P. Drenth.
Laagste inschrijver J. Klooster, Noordbroek, f 1775, gegund.

4 MAART.

Almelo. Het herbouwen van het landhuis „het Hagedoorn" te Ambt-Almelo. Door mevr. de Wed. G. O. Coster.
Laagste inschrijver A. Schreuder, f 3736, gegund.
Brielle. Het bouwen van een bovenwoning. Raming f 2625. Door den heer Goossens.
Laagste inschrijver J. Kortenbout, f 2675.
Denekamp. 1e. Het doen van verbouwingen aan de Herv. pastorie; 2e. het maken van een riool met putten in de nabijheid van gen. pastorie. Door het Herv. kerkbestuur.
G. Knippers, 1e f 1340.50; 2e f 233,50; J. Sandvoort, 1e f 875, 2e f 179. Beiden aldaar.
Groningen. Het gedeeltelijk afbreken van een pakhuis, staande hoek 5e Drift en Hoekstraat, en het weder opbouwen van 3 bovenwoningen enz., met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den architect IJ. v. d. Veen.
Laagste inschrijver H. Scherphuis, f 3625, gegund.
Haarlem. Het bouwen van werkplaatsen, machinekamer en batterijvertrek en het verrichten van diverse werken, ter uitbreiding der caoutchoucfabriek aan het Zuider-Buitenspaarne aldaar. Door de architecten Roog en v. d. Ban.
Laagste inschrijver G. Hulsebos, f 25960.
's-Hertogenbosch. Het maken van eenige werken ten behoeve van de watervoorziening voor het Rijks-krankzinnigengesticht te Grave. Raming f 6450. Door het prov. bestuur.
Laagste inschrijver Joh. Bossman, Arnhem, f 6330.
Nieuwerkerk (Zeel.). Het bouwen van een nieuw woonhuis en gevolgen, nabij de gemeente Nieuwerkerk. Door den heer L. Zeeman.
Metselwerk. Laagste inschrijver L. W. Boogerd, Oosterland, f 412 26.
Timmerwerk. C. Lemsom, Nieuwerkerk, f 230.
Smeedwerk, J. de Braal, Nieuwerk, f 2420.
Schilderwerk. C. Deurloo, Nieuwerk. f 23. Gunning aangehouden.
Oudenbosch. Het bouwen van een villa ald. aan den straatweg van Oudenbosch naar Breda. Door den heer H. W. van den Bom.
Laagste inschrijver A. Prins, 's-Hage, f 15965.
Prinsenhage. Het bouwen van een woonhuis met aanhoorigheden te Prinsenhage, een en ander met bijlevering van de benoodigde materialen. Door den architect F. P. Bilsen, te Breda.
Metselwerk. Laagste inschrijver W. Dirven, Az., f 980, gegund.
Timmerwerk. Arn. Nooren, f 851, gegund.
Massa. A. Voogt, f 2164.
Friescheloo. Het bouwen van een woonhuis met schuur, onder bijlevering van de benoodigde materialen, transporten, enz. Door den heer J. Bik.
Laagste inschrijver J. Kuilman, Wedde, f 1029, gegund.

5 MAART.

Delft. Het bouwen van 12 burger-woonhuizen op een terrein aan de Carthuyzerstraat te Delft, met uitzondering van verf- en behangwerk voor de Woningmaatschappij. Door den architect C. J. L. Kersbergen.
Laagste inschrijver J. Mensert, f 12767.
Emmen. Het verf- en glazenmakerswerk van een nieuw te bouwen winkelhuis te Erica, raming f 254. Door den architect E. Kliphuis.
Laagste inschrijver E. Kleinstra, Nieuw-Amsterdam, f 257, gegund.
Haarlem. Het amoveeren van een woonhuis, gedeelte slachtplaats, enz.; en het bouwen van een slagerij, met bovenwoning, aan de Barrevoetestraat no. 12, alhier. Door den architect F. W. Doeglas.
Laagste inschrijver C. G. Opdam, f 7856.
Heerenveen. Het afbreken en weder opbouwen der onderwijzerswoning te Beneden Knijpe. Door het gemeentebest. van Schoterland.

Laagste inschrijver J. L. Eppenga, Lippenhuizen, f 3480, gegund.
Kruiningen. Het bouwen van een dubbel burger woonhuis, op een kavel grond, aan de Oostzijde van het kanaal door Zuid-Beveland, te Hansweerd. Door den architect A. Le Clercq.
Laagste inschrijvers A. Goedemond, Hansweerd, f 2570; L. D. van de Linde, idem, f 2550. Met eenige wijziging in het bestek en een maand verlenging van oplevering gegund aan L. D. van de Linde, voor een nader overeengekomen som.

Lochem. Het weder opbouwen van zijn afgebrand huis. Door den heer K. Bennink.
Laagste inschrijver J. Olthoff, f 1150, geg.
Tiel. Het verbouwen van het heerenhuis Kleinsbergsche str. B. no. 67. Door den architect G. Formijne.
Laagste inschrijver J. L. van Eck, f 5996,28.

Veessen. Het bouwen van een boterfabriek, aldaar. Door den bouwmeester H. Wissink, te Olst.
Laagste inschrijver H. Zomer, Wijhe, f 1964, gegund.

Winschoten. Het bouwen van eene burgerbehuizing aan het omsnijdingskanaal. Door den heer J. Brink.
Laagste inschrijver B. Tuin, Ekamp, f 1687, gegund.

7 MAART.

Amsterdam. (Onderh.). Het verbouwen van een perceel a/d Nieuwendijk, waar het café „Du Passage" gevestigd is. Door de architecten A. L. v. Gendt en Zn.
10 biljetten ingekomen. Laagste inschrijver, J. P. Rieken, Amsterdam, f 4599, gegund.

Lichtenvoorde. Het bouwen van een woonhuis met bijlevering der materialen enz De heer F. Westerman.
Laagste inschrijver H. Sterenborg Jzn., f 5678, gegund.

Osch (N.-Br.). Het verbouwen van een winkel met bijlevering der benoodigde bouwmaterialen enz. Door den heer A. M. Kuijte-Janssen.
Gegund aan G. Verhoeven, Osch, f 595.

Meppel. Met afbreken van het huis aan de Kruisstraat bewoond door H. Ter Heide en het stichten van een nieuw gebouw voor de spaarbank en bibliotheek met conciergewoning. Ram. f 5656. Door het bestuur der spaarbank.
Laagste inschrijvers Leestemaker en Mickotte, f 5334. Gunning aangehouden.

Zandvoort. Het verbouwen van het winkelhuis, met daarmede in verband staande werken, aan de Kerkstraat no. 17, te Zandvoort. Door den architect F. W. Doeglas te Haarlem.
Laagste inschrijver J. A. Kaub, Halfweg, f 3445.

8 MAART.

Rotterdam. Het bouwen van eene school aan de Oranjeboomstraat. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver A. Looijmans, f 38168.

Utrecht. Het afbreken van het bestaande en het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de Lange Vliestraat hoek Vreeburg te Utrecht.
De architect J. A. v. Straten Jr. te Amsterdam.
Laagste inschrijver A. M. v. Liefland, f 8096.

IJsselmuiden. Het bouwen van een woonhuisje naast het perceel no. 93 aan den Nieuwen weg. Door mej. de wed. Grote.
Laagste inschrijver G. H. van Dijk, Genemuiden, f 1184. Gunning aangehouden.

9 MAART.

Haarlem. Het verbouwen van perc. Groote Houtstraat no. 108. Door den architect J. C. v. d. Berg.
Laagste inschrijvers W. F. Möhringer en H. Smink f 5285.

Publieke Verkoop
VAN
TRIBUNES enz. enz.
Renbaan Arnhem.

De Notarissen **TROOST** en **WILDSCHUT** te Arnhem, zullen op Donderdag 24 Maart 1898, des namiddags ten één uur, op de Terreinen van de *Geldersche Harddraverij en Renvereeniging,* gelegen in de onmiddellijke nabijheid van het Station Wolfhezen der Staats-Spoorweg-Maatsch. publiek om contant geld,

verkoopen:

Alle op bovenbedoelde terreinen zich in goeden staat bevindende **OPSTALLEN,** als: Overdekte Tribune, ruimte aanbiedende voor 900 personen, met Restauratie-, Kleed- en Bestuurskamers, benevens Totalisators; dito Tribune mede overdekt, ruimte aanbiedende voor 300 personen, eveneens met Totalisator; Overdekte Stalling voor 24 paarden (Boxes), Overdekte Open Staanplaats voor 12 paarden, Overdekte Muziektent, Contrôlehuisjes, Vlaggen, Vlaggestokken, Touwwerken, Palen, Tafels, Stoelen en al hetgeen verder zal worden te voorschijn gebracht.

Aanwijzing op het terrein Woensdag 23 en Donderdag 24 Maart, van voormiddags half 10 tot 12 uur.

AANBESTEDING.

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van *Vlaardingen* zullen op **Zaterdag 26 Maart 1898,** des namiddags **één** uur, bij enkele inschrijving, ten Raadhuize, in het openbaar **AANBESTEDEN:**

De levering van 750000 stuks straatklinkers van den Waalvorm, ten behoeve der Gemeentewerken van Vlaardingen, gedurende het dienstjaar 1898.

Bestek en voorwaarden voor deze levering liggen vanaf 15 Maart a.s ter lezing op de Gemeente-Secretarie, alwaar dan tevens gedrukte exemplaren, tegen betaling van 25 cent per stuk, verkrijgbaar zijn.

Vlaardingen, 10 Maart 1898.

Burgemeester en Wethouders voornoemd,
R. A. VERPLOEGH CHASSÉ.
De Secretaris,
J. VAN SCHRAVENDIJK.

AANBESTEDING.

Op **Vrijdag 18 Maart 1898,** des voormiddags **te 11 uur,** zal door den Architect I. H. J. VAN LUNTEREN te Utrecht, namens zijn principaal worden aanbesteed:

Het bouwen van eene Villa aan het Oudwijkerveldpark te Utrecht.

De besteding zal plaats hebben ten kantore van den Architect, Donkere Gaard No. 4, alwaar bestek en teekeningen — tegen betaling van *f* **2.**— en nadere inlichtingen zijn te bekomen.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage is verschenen:

Arbeid als Koopwaar

DOOR

W. L. VAN MALSEN.

Prijs 50 Cent.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

CLOSETS, WASCHTAFELS, URINOIRS enz. —**VERWARMING EN VENTILATIE.**

Agent voor de Chamberland filters, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

CENTRIFUGAALPOMPEN.

Nieuwste, modernste Constructie van 60—480 M³. leveringsvermogen per uur.

Het eenvoudigste en beste wateropvoeringswerktuig van onzen tijd!

Voor drooglegging en bevloeiing even voordeelig bruikbaar.

Worden het goedkoopst geleverd door

KOMMNICK en BERTRAM,

NEUSTADT bei Pinne (Preussen.)

Men vrage prijscouranten!

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verschenen de

Nieuwe Algemeene Voorwaarden

BEHOORENDE BIJ DE

BESTEKKEN voor de LEVERING

VAN

IJZER en STAAL

AAN

's RIJKS MARINE,

Vastgesteld bij beschikking van den Minister van Marine van den 9 Juli 1894 D. No. 41.

PRIJS 25 CENT.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

19 MAART 1898. | 18e JAARGANG. | N°. 12.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De nieuwe koopmansbeurs te Amsterdam. — Het wisselen van het jaargetijde in de bouwvakken. — Het enkaustisch schilderen der ouden, voordracht gehouden in de Afdeeling Arnhem door den heer V. G. A. Bosch. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met twee platen.)

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Afdeeling Amsterdam. 551ste Vergadering op Vrijdag 25 Maart 1898 des avonds ten 8 ure, in het gebouw der Maatschappij, Marnixstraat 402.

Agenda:

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Vervolg van de in de vorige vergadering gegeven mededeelingen omtrent spoorwegbruggen, door den heer W. A. E. van Geuns, Civiel-Ingenieur te Amsterdam.
3. Kunstbeschouwing te geven door den heer A. Salm GBzn., Architect te Amsterdam en Voorzitter van de Mij. t. B. d. B.

Afdeeling Groningen. Vergadering te houden op Vrijdag 25 Maart 1898 's avonds 8½ uur, in een der zalen van de Societeit „de Harmonie".

1°. Mededeeling van ingekomen stukken.

2°. Bespreking van de vragen door de Mij. t. b. d. Bouwkunst aan de Afdeelingen gesteld.

3°. Lezing, te houden door den heer J. van Dam Jz., Mechanisch ingenieur te Groningen, over de fabricage van Stalen Cilinders, voor hoog gespannen gassen, systeem „Mannesman".

4°. Kunstbeschouwing van plaatwerken en tentoonstelling van Metallique Marmermozaïek-tegels, uit de Stoom-kunststeenfabriek van de heeren J. Numan en Zn. te Winschoten, toegelicht door den fabrikant.

5°. Varia.

DE NIEUWE KOOPMANSBEURS TE AMSTERDAM.

Ontwerp van den heer H. P. Berlage Nz.

Het zal ongetwijfeld den lezers van dit blad aangenaam zijn in het nummer van heden eenige afbeeldingen te vinden waardoor zij kennis kunnen nemen van het thans voor uitvoering bestemde plan van den heer H. P. Berlage Nz. voor de nieuwe Koopmansbeurs te Amsterdam. Zij stellen voor de gevels aan de Damzijde, langs het Damrak en aan de zijde van het Centraal-Station.

Bovendien is, om zich een beter denkbeeld van het geheel te kunnen vormen, daarbij een voorstelling in perspectief gegeven die het gebouw echter — dit moet wel in aanmerking worden genomen — slechts in groote lijnen aangeeft, de hoofdlijnen daarvan zonder de fijnere detailleering. Uit deze teekening zal men beter kunnen zien, welk effekt, de door enkelen gewraakte lange gevel, langs het Damrak zal maken, die men trouwens in werkelijkheid nooit in zijn geheel zal kunnen overzien.

Ook van het inwendige zijn wij in staat een denkbeeld te geven door de perspectief, een voorstelling van de groote zaal der goederenbeurs.

De gevels zullen in hoofdzaak uit baksteen bestaan; de onderdeelen die daarin van natuurlijken steen zijn, worden genoegzaam duidelijk uit de teekeningen. De wanden van de afgebeelde zaal zijn van gelen baksteen gedacht; tegen den eindwand wordt een groote kaart van gebakken tegelwerk geplaatst. De kolommen in de zaal zijn van graniet, alleen wat de schachten betreft gepolijst.

In een volgend nummer zullen wij de lezers in kennis stellen met de voornaamste plattegronden.

HET WISSELEN VAN HET JAARGETIJDE IN DE BOUWVAKKEN.

Naar aanleiding van het artikel „Snelle uitvoering van Bouwwerken", in een vorig nummer van dit blad voorkomende, werd ons uit Charlottenburg toegezonden N°. 6 van den eersten jaargang van het maandblad „Der Arbeitsmarkt", van 5 Maart 1898, uitgave van Dr. J. Jastrow, en onze aandacht gevestigd op een daarin voorkomend artikel: „De Saisonwechsel im Baugewerke."

In dat artikel wordt in de eerste plaats aangetoond, dat de arbeidstoestand in Duitschland op 't oogenblik door niets zoo duidelijk wordt gekenschetst dan door de zachte weersgesteldheid van dezen winter, waarbij het werk onafgebroken kon worden voortgezet, en — behalve in

steden waar geen behoefte aan bouwen is, zooals te Straatsburg — in sommige plaatsen zelfs niet één metselaar zonder werk was, iets wat sedert menschenheugenis niet is voorgekomen. In Mainz, Stuttgart en Bremen waren in den winter 1897—1898 alle werklieden aan den arbeid: in Dantzig, Keulen en Brunswijk bijna alle, in eerstgenoemde stad b. v. 1500 van de 1600. In Straatsburg en Breslau waren de verhoudingen echter zeer ongunstig, in laatstgenoemde stad door toevloed van werkkrachten van buitenaf. In Straatsburg waren 375 werkloozen op de 550 werklieden, in Breslau 2000 op de 4750.

De zachte winter is weliswaar in Duitschland gunstig voor de werkloosheid geweest, maar de werklieden hebben toch niet zoo aanhoudend werk gehad als in het voorjaar. In gewone omstandigheden kunnen een groot aantal werklieden reeds in Maart werk krijgen, maar in dit jaar is die toestand niet zoo gunstig, zooals door berichten uit verschillende steden wordt aangetoond; er is in den winter reeds veel werk verricht wat anders tot in het voorjaar zou zijn uitgesteld.

Daar waar echter de toestand toch gunstig is, dreigt gebrek aan bouwmateriaal, vooral baksteen, of zullen buitengewoon hooge prijzen daarvan oponthoud in de uitvoering doen ontstaan, daar de voorraad in den winter is verwerkt. Of dat gebrek wezenlijk bestaat, wordt door velen betwijfeld; zoo vermoedt men, dat in Hannover, onder voorwendsel van zulk gebrek, de prijzen kunstmatig verhoogd worden. Anderen wijzen op het verschijnsel, dat in het najaar van 1897, b. v. voor Stuttgart, alle tot in Juli 1898 te bakken steenen al verkocht zijn, waardoor plaatselijk gebrek ontstaat; dit jaar b. v. zullen in Breslau de metselaars eerst na Pinkster werk kunnen krijgen omdat dan pas steen geleverd kan worden.

De verschillende berichten leiden tot de meest uiteenloopende gevolgtrekkingen omtrent de arbeidstoestanden, waaronder de ongunstige de overhand hebben; maar al waren die geringer in aantal, dan nog zouden zij van bepaald nadeeligen invloed moeten zijn op een mogelijk gunstig beeld van den toestand; de toevloed toch van vreemde werklieden naar verschillende plaatsen speelt een groote rol in de arbeidstoestanden.

In 't algemeen — zoo besluit het artikel — is de zachte winter zeer gunstig geweest voor de toestanden in de bouwvakken. Hij heeft den werkman onverwacht veel arbeid verschaft, maar is van nadeeligen invloed geweest op den gunstigen toestand die de wisseling van het jaargetijde voor hem gewoonlijk medebrengt. Geheel in tegenstelling met gewone omstandigheden in het voorjaar zal men in het aanstaande de behoefte aan bouwen bevredigd vinden en gebrek aan materiaal hebben.

Wat ons land betreft, is het niet waarschijnlijk, dat de zachte winter van veel invloed is geweest op arbeidstoestanden. In vele gevallen is men er nog te voorzichtig en te bang om des winters te bouwen, en er wordt in 't algemeen slechts daar gewerkt, waar men om dringende redenen het niet kan nalaten, — en dan toch al in te veel gevallen.

Waar echter, b. v. te Amsterdam, op dit oogenblik nog meer ambachtslieden zonder werk zijn dan in Januari j.l., moet bovendien met deze omstandigheid rekening worden gehouden, dat de revolutie-bouw, tijdelijk althans — en laat men hopen dat dit zoo blijve — van geen beteekenis is.

HET ENKAUSTISCH SCHILDEREN DER OUDEN.

Voordracht gehouden in de Afdeeling Arnhem door den heer V. G. A. Bosch.

Wanneer men bedenkt, welke bewonderenswaardige beeldhouwers de Grieken geweest zijn, hoe verbazingwekkend de door hunne verscheidenheid, edele opvatting, fijnheid en waarheid zich kenmerkende plastische scheppingen zijn, — meesterwerken waarvan slechts een deel tot ons gekomen is, dan maakt men natuurlijk hieruit de gevolgtrekking, dat de schilderkunst op geene minder hooge trap van ontwikkeling stond, en dat Zeuxis en Praxiteles evenals Apelles en Phidias de grenzen der volkomenheid in hunne kunst moeten bereikt hebben.

Een schilder in Griekenland, was een even voornaam man als een beeldhouwer, en men verhaalt hoe door toedoen van Pamphilus, den leermeester van Apelles u allen welbekend, een bevel uitgevaardigd werd waarbij niemand zich op het schilderen mocht toeleggen, tenzij zijn hooge geboorte of bijzondere deugden hem er het recht toe gaven.

Cadmus, de stichter van Troje en van Koninklijken bloede, was een bekend schilder, wiens stukken met hun gewicht aan goud betaald werden. De bloeitijd der schilderkunst volgt dien der bouwkunde op den voet. Wat Phydias voor de beeldhouwkunde en bouwkunde was, was Apelles voor de schilderkunst. De broeder van Phydias, Panaus, was een groot historie-schilder; beroemd van hem was de voorstelling van den slag bij Marathon. Van Polygnatus, uit Tracie afkomstig, wordt verhaald, dat hij het eerste door lijnen en tinten verschillende uitdrukkingen aan het menschelijk gelaat wist te geven.

Apelles, op Cos geboren, werd voornamelijk geprotegeerd door Alexander de Groote, van wien hij vele portretten maakte, waarvan een den grooten veldheer voorstelde met den bliksem in de hand, welk portret bewaard werd in den tempel van Ephese. Aan niemand anders dan aan Apelles was het veroorloofd portretten van Alexander te maken.

Eens bracht Apelles een bezoek aan Protogenes, die op het eiland Rodus woonde, en den schilder alleen door zijne werken kende. Apelles maakte zich niet bekend maar teekende vlug een kleine schets op den muur. Onmiddelijk wist Protogenes wien hij voor zich had staan.

Protogenus was zelve een goed historie-schilder en werd zwaar betaald. Alexander de Groote moest hem voor een schilderstuk ongeveer f 120,000 uitbetalen.

De tempel van Ephese scheen zoo wat het Louvre van Griekenland te zijn; men vond daar een verzameling der grootste nationale kunstwerken, niet alleen van mannen maar ook van vrouwen; de dochters van Sicione, en Nico, Siena en Calypso, waren ver klinkende namen van schilderessen en hadden groote vermaardheid.

Toen Apelles voor Alexander het schoone beeld van een zijner bijzitten vervaardigd had, wist de vorst hem niet beter te beloonen, dan door hem het origineel te schenken.

De school van Sicione trachtte door verschillende deelen van erkende schoonheden saâm te voegen, een volmaakt beeld te scheppen, hetgeen aan den beeldhouwer Polycletes gelukte. Dit beeld werd in 't vervolg door schilders en beeldhouwers als model voor volmaakte schoonheden aangenomen. Doch evenmin als men zich in de bouwkunde in de details slaafsch vast hield aan voorschriften, evenmin heeft men dit beeld slaafsch nagevolgd.

NIEUWE KOOPMANSBEURS TE AMSTERDAM.

Ontwerp van den heer H. P. BERLAGE Nzn.

ZUIDELIJKE GEVEL (Damzijde).

NOORDELIJKE GEVEL (Stationszijde).

WESTELIJKE GEVEL (Damrak)

Behoorende bij het Bouwkundig Weekblad van 19 Maart 1898, No. 12.

Apelles en Perseus schreven boeken over beeldhouw- en :hilderkunst; Euphronas, een beeldhouwer, gaf een werk ver de harmonie der kleuren, terwijl Praxiteles een boek :hreef dat handelde over de vormen van het menschelijk chaam in verband met de tonen der muziek.

Socrates en Plato hanteerden het penseel op zeer erdienstelijke wijze. Waar zulke groote mannen en wijs-eeren den tijd vonden om zich zelve op het gebied der choone kunsten te ontwikkelen, en zelve daarin een oon aangaven, daar kon het wel niet anders of weldra noest die gouden tijd van aesthetische ontwikkeling aanbreken vaaraan het geheele Grieksche volk deelnam, en die tot p den huidigen dag de onnavolgbare voorbeelden geleverd ieeft, door niets overtroffen en zonder uitzondering door eder die ze ziet, gewaardeerd.

Doch marmer en gebrandde aarde hebben den tand les tijds, die alles vernielt, voor een deel nog kunnen veerstaan, terwijl het geschilderde, sneller vergankelijk, bijna geene resten heeft nagelaten.

De Grieksche schilderijen zijn verdwenen, zonder andere poren na te laten dan half uitgewischte wandschilderingen, bijv. in het huis Livius op het kapitool en de schoone, met bloemen, planten, vogels en arabesken versierde wand-vlakken en enkele figuren en portretten op de wanden van Pompëi, die bijna zonder uitzondering door Grieken gemaakt of van de Grieksche school zijn, doch slechts te beschouwen zijn als werk van decoratie-schilders, dat zeker zijne groote verdiensten heeft, doch een geheel ander cachet draagt en niet te vergelijken is met den arbeid van een portret- of figuurschilder. De eerste hebben slechts in hoofdzaak de versiering van het wand-vlak tot doel, een portretschilder verheft zich tot het hoogste in de kunst.

Van de wijze waarop de Grieken hunne wandvlakten, beeldhouwwerken en vazen beschilderden, heb ik eenige voorbeelden medegebracht, die straks gezien kunnen worden, en die voldoende eene voorstelling kunnen geven van hunne wijze van polychrome décoratie; doch 't is niet daarover maar over de eigenlijke portretschilderkunst, die door 't grootste gedeelte op enkaustische wijze geschiedde, dat ik spreken wilde.

Egypte, waar het zelden regent, waar de drooge zand-bodem de ontwikkeling der vernielende zwammen tegen-gaat, heeft in zijn bodem voor ons bewaard wat het oude Griekenland niet heeft kunnen doen.

Toen na Alexander de Groote de dynastie der Logiden Egypte beheerschte, werd Beneden Egypte om zoo te zeggen eene Grieksche kolonie, en het is niet onwaar-schijnlijk, dat het beroemde Alexandrie, naast de beste Grieksche dichters, philosophen en taalkundigen, ook de verblijfplaats was van Grieksche beeldhouwers en schilders, en de leerlingen van Zeuxis en Polygnatus van Nikias en Apelles een welkom onderkomen vonden aan het hof der Pholomeërs en de Egyptische kunstenaars en hunne richting verdrongen, daar hun werk volkomener en artistiek schooner was.

Evenwel hield men aan vele gebruiken der oude Egyptenaren vast, en hiertoe behoort de groote zorg welke men voor de resten der afgestorvenen besteedde, die gedurende dit Alexandrinische tijdperk niet minder was dan onder de oude pharaos. Zelfs werd het gebruik om aan den sarkophaag den vorm der mummie en de trekken en soms ook de handen en voeten van den afgestorvene plastisch wêer te geven, nog volkomener en volmaakter toegepast, opdat de bezoekers der graven hunne gestorven familieleden onmiddelijk zouden kunnen herkennen. De menschelijke trekken werden veel fijner terug gegeven en beter gemaakt, eerst gebeeldhouwd en nu voor 't eerst ook in kleur behandeld; dikwijls werd alleen aan het hoofdeinde het portret op het doek gebracht, ten laatste het gelaat op een dun plankje geschilderd en op de mummie aan het hoofdeinde gebonden of met pek bevestigd, terwijl een overgang tot het mummie-omhulsel als halsdoek met verschillende halssieraden, met verf geschilderd werd; en zoo volmaakt waren deze wasportretten, dat het bij het openen van sommige sarcophagen was, of het levende gezicht u uit de omwindsels der mummie aankeek.

Nu zijn de meeste dezer uitgevoerd in zoogenaamd enkaustisch, of ingebrand, was-schilderwerk, terwijl de kleederen, het haar, en soms ook de houten sarcophaag, hoogst eenvoudig in penceel-schilderwerk is uitgevoerd, met metaalverven opgelost in eiwit of gomwater. Dit wordt tempera schilderwerk genoemd en is natuurlijk veel ver-gangkelijker dan het enkaustisch of was-schilderwerk.

Bij de beste portretten was soms de ondergrond eerst met een soort krijt of kalkplamuur bereid of met linnen overspannen.

(Wordt vervolgd.)

PRIJSVRAGEN.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE. PRIJSVRAAG VOOR HET ONTWERP VAN EEN GEDENK-TEEKEN OP HET REGENTESSE-PLEIN TE 'S-GRAVENHAGE.

RAPPORT DER JURY.

Aan het Bestuur der Afdeeling 's-Gravenhage der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.

De ondergeteekenden, door U uitgenoodigd als Jury op te treden ter beoordeeling der ontwerpen voor een Gedenkteeken op het Regentesse-plein te 's-Gravenhage, hebben de eer U als uitslag van haar onderzoek het volgende mede te deelen.

Ingekomen waren 15 ontwerpen en daarenboven een gipsmodel waarvan de vervaardiger niet aan de eischen van het programma had voldaan, en zijn wensch te kennen had gegeven buiten mede-dinging te blijven.

De ontwerpen waren ingezonden onder de motto's:

1⁰. Oranje. 2⁰. Pyrmont. 3⁰. Hage. 4⁰. Batavia. 5⁰. Regentes. 6⁰. E (gekroond). 7⁰. Steen. 8⁰. Monument. 9⁰. Glorie. 10⁰. Arbeid Adelt. 11⁰. In hoc signo floresco. 12⁰. Palma. 13⁰. Erkenning. 14⁰. Hulde en 15⁰. Vredekroon.

Reeds bij eerste beschouwing viel het dadelijk in het oog, dat geen der ontwerpers zich voldoende rekenschap had gegeven van de bedoeling der prijsvraag-uitschrijvers. Deze bedoeling blijkt toch uit het programma tweeledig te zijn.

In de eerste plaats moet het te stichten monument uiting geven aan het gevoel van dankbare erkenning van hetgeen Hare Majesteit de Regentes voor het Nederlandsche volk heeft verricht; dit gevoel wenscht men te uiten op een feestelijk oogenblik, als het volk zijne jeugdige Koningin den troon ziet bestijgen, door de Regentes met zooveel zorg voorbereid tot de taak, die Haar wacht. Iets van het feestelijk gevoel, dat het volk doorstroomt, zal zich moeten openbaren in het monument, dat niet mag verward worden met een graf-monument. Doch ten tweede moet het gedenk-teeken zijn in harmonie met de omgeving, waarin ligt opgesloten, dat het tot versiering van de omgeving moet strekken en door fraai silhouet het oog trekt, waar nadere beschouwing de beteekenis doet kennen.

Zijn nu de inzenders niet geslaagd aan deze denkbeelden uiting te geven, het ligt voor de hand dat daarom nog niet alle ontwerpen dezelfde verdienste hebben.

De Jury meende dan ook de nummers van 1—11 buiten nadere

beschouwing te kunnen laten. Hoewel ook in dit elftal onderling nog veel verschil was op te merken en Steen en Oranje zich gunstig onderscheiden, vergeleken bij Arbeid Adelt, Batavia, E (gekroond), wordt toch in allen te zeer eene gedachte gemist, zijn bij allen silhouet en détail onvoldoende.

Eenigszins beter is No. 12, Palma. De ontwerper hiervan heeft zich blijkbaar geen rekenschap gegeven welk effect verkregen zou worden bij uitvoering, wanneer de buste van Hare Majesteit zou prijken op een 6 Meter hoog voetstuk, welks slap-uitloopende hoofdlijnen onbehagelijk doen. Doch de symboliek van het ornament is hier gelukkig en goed uitgevoerd, zoodat de Jury niet wil nalaten daarop de aandacht te vestigen.

Het best geslaagd zijn, naar het oordeel der Jury, de ontwerpen: Erkenning, Hulde en Vredekroon.

Erkenning heeft als „Kriegerdenkmal" ongetwijfeld verdienste; ook het teekenwerk wijst op talent. Echter ter opluistering van het Regentesseplein en als hulde aan Hare Majesteit de Koningin-Regentes kan dit monument niet dienen.

Vredekroon heeft ook verdienste; vooral het smeedwerk is aardig gedacht en ten deele zeer verdienstelijk opgelost; de plaatsing van het smeedijzeren bovendeel op het steenen ondervlak is echter uiterst gebrekkig, terwijl ook het marmeren monumentje, dat de beeltenis van Hare Majesteit draagt, verre van gelukkig is.

Hulde. Hoewel ook hier het denkbeeld van gedenkteeken voor een doode te veel heeft voorgezeten, moet erkend worden, dat de naald niet onverdienstelijk is geconcipieerd: speciaal de overgangen van het bovendeel zijn gelukkig gevonden. Moge ook de nis, waarin het borstbeeld is geplaatst, te bekrompen zijn en over het geheel dit borstbeeld te veel den indruk maken van niet één integreerend deel te zijn van het geheel, toch zou dit monument in zijn eenvoud een goed effect maken, geplaatst op een glooienden groenen voet met bloemen en planten getooid. Echter, de ontwerper heeft het niet bij zijn eenvoudige naald willen laten, heeft bassins, balustrades en vazen ontworpen en zeer onoordeelkundig tusschen het steenen plateau en het steenen monument oploopende gazons, met bloem-mozaïeken geplaatst. Als geheel genomen is ook dit ontwerp zwak.

Op grond van het bovenstaande kan de Jury, tot haar oprecht leedwezen, geen der plannen ter bekroning voordragen; uitvoering van een dezer ontwerpen zou zij bepaald moeten ontraden. Daar echter veel arbeid aan de verschillende ontwerpen is ten koste gelegd en zoowel Vredekroon als Hulde zich gunstig van de overigen onderscheiden, meent de Jury U in overweging te mogen geven den ontwerper dezer beide plannen belooningen van f 75.— toe te kennen.

Tevens wenscht de Jury als hare meening te kennen te geven en verzoekt U dit aan de Commissie mede te deelen, dat voor het door deze beschikbaar gestelde bedrag zeker eene oplossing zal kunnen gevonden worden welke aan hare wenschen beantwoordt.

's-Gravenhage, Februari 1898.

De Jury:

(was geteekend) A. LE COMTE.
(„ „) HENRI EVERS.
(„ „) D. E. C. KNUTTEL.
(„ „) A. W. M. ODÉ.
(„ „) F. VAN DE WALL.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling 's-Gravenhage. De vergadering, door den Vice-Voorzitter, den heer Joh. Mutters Jr., geopend zijnde, werden de notulen vastgesteld en medegedeeld dat op de prijsvraag voor een Gedenkteeken op het Regentesse-plein te 's-Gravenhage 15 antwoorden waren ingekomen (zie jury-rapport). Als ontwerpers van de motto's „Hulde" en „De Vredekroon" werden bekend resp. de Heer W. G. Eberson alhier, en de Heer S. Miedema te Rotterdam.

Den Heer Eberson, ter vergadering aanwezig, werd onder passende gelukwenschen van den Voorzitter en het applaus der aanwezigen zijne belooning overhandigd. — De tentoonstelling der antwoorden was ook heden te zien.

Thans werd het woord gegeven aan den Heer C. A. Huijgen, Civiel-Ingenieur te Rotterdam, die welwillend op zich had genomen praeadvies uit te brengen over vragen III en IV, te samen met de Heeren H. J. A. van der Kooij, en J. P. J. Lorrie, leden der Afdeeling.

Het doorwerkte en zaakrijke rapport verschafte aan de aanwezigen niet alleen een aangenaam uur, maar werd ook in z'n geheel als antwoord der „Afdeeling" aangenomen. Ter gelegener tijd zal voorzeker van den inhoud van dit rapport wel in dit blad worden nota genomen, beter dan dat zulks in dit kort verslag mogelijk is, van daar dat hier wordt volstaan met de conclusie mede te deelen dat, waar, met betrekking tot vraag III, zoowel arbeiderswoningen als burger woonhuizen op eenvoudige en zeer doelmatige wijze voorzien kunnen worden van versche lucht en gelegenheid tot afvoer van verbruikte lucht hetwelk geringe kosten behoeft mede te brengen, — omtrent verwarming van arbeiderswoningen in groepen geen resultaten te verwachten zijn, tenzij met te groote kosten en altijd bezwaarlijke administratie, door groote afwisseling in bewoners en het daardoor ongelijkmatige gebruik.

Voor burger woonhuizen, niet van de minste grootte, wordt het wèl levensvatbaar geacht ze gezamenlijk te verwarmen en dan verdient om verschillende, grondig besproken redenen laagdruk-stoomverwarming niet alleen de voorkeur, maar wordt eigenlijk alléén mogelijk geacht.

Voor verwarming en tevens het bereiden der spijzen in een woonvertrek, tevens keuken, zooals die in arbeiderswoningen meestal voorkomen, was niet beter aan te raden dan een kachel welke aan beide doeleinden, met in-achtneming der gezondheidsbelangen, kon voldoen. Hiervoor mocht de heer Huijgen met vertrouwen noemen den „Reisgekrönter Zimmerkochofen" van het Eisernwerk Kaiserlantern.

Een woord van hartelijken dank door den Voorzitter aan de praeadviseurs en vooral aan den rapporteur gebracht, vond algemeene instemming.

Vervolgens gaf de heer Robbert Kalff, uit Utrecht eene lezing over John's schoorsteen-kap, ventilator, en schoorsteenkap met roet- en vonkenvanger.

De inrichting dezer hoogst nuttige en niettemin eenvoudige toestellen, reeds meermalen in dit blad en andere vakbladen breedvoerig behandeld, mag over het algemeen genoegzaam bekend geacht worden. Maar zeker was het zeer aangenaam voor de aanwezigen om in miniatuur de werking te kunnen nagaan, waartoe de heer Kalff met tal van aardige modellen, eene groote reeks van goed geslaagde en amusante proeven gaf. De Voorzitter bracht den spreker dan ook grooten dank voor de vele moeite, die hij zich had willen geven, en twijfelde niet of de heer Kalff zou minstens veel kunnen bijdragen om den Haag van overtollige rook te verlossen. Daarna werd de vergadering met dankzegging voor de ruime opkomst, gesloten.

BERICHTEN.

W. J. KLERK DE REUS.

Te Zwolle overleed in den leeftijd van 50 jaren de heer W. J. Klerk de Reus, sectie-ingenieur van Weg en Werken bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

De heer Klerk de Reus trad in 1870 als opzichter bij bovengenoemde Maatschappij in dienst; hij is, na op verschillende standplaatsen werkzaam te zijn geweest, als adjunct-ingenieur opgetreden achtereenvolgens te Rotterdam, te Groningen en te Meppel.

In Augustus 1888 werd hij, te Meppel, benoemd tot ingenieur: in Mei 1896 moest hij zich te Zwolle vestigen, toen het bureau van den sectie-ingenieur daarheen werd overgebracht.

De heer Klerk de Reus is gedurende omstreeks dertig jaren lid geweest van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst, en een trouw bezoeker van hare algemeene vergaderingen. In 1869 werd hem een tweede prijs toegekend voor zijn ontwerp van een voorgevel voor een burger woonhuis, in 1871 insgelijks voor zijn ontwerp van een betimmerd plafond in een zaal, en in 1873 een eerste prijs voor zijn ontwerp van een grafsteen op het graf van een verdienstelijk man, — ontwerpen ingezonden op prijsvragen, uitgeschreven door de Maatschappij t. Bev. der Bouwkunst.

De overledene, geacht en gewaardeerd om zijn werkzaamheid en zijn open karakter, zal zeker niet licht uit de herinnering gaan van hen die hem meer van nabij kenden.

Op 4 April a.s. zal de nieuwe cursus van de Practische Ambachtsschool te Zwolle worden geopend.

Er zullen 86 leerlingen onderwijs ontvangen in timmeren, meubelmaken, smeden of huisschilderen.

Dank zij de subsidieën van Rijk, Gewest en Gemeente, heeft het Bestuur eindelijk uitvoering kunnen geven aan de plannen, die reeds geruimen tijd bestonden om het onderwijs te hervormen en de school eene waardige plaats onder hare zuster-inrichtingen te doen innemen.

Op 15 September l. l. werd een Directeur benoemd, aan wien tevens het directeurschap werd opgedragen van de Gemeentelijke Burger avondschool en Gemeentelijke Teekenschool; deze, de heer C. Zander, trad op 1 November l. l. in dienst.

Het nieuwe schoolgebouw, staande op den Spinhuiswal, en sedert eenige weken betrokken, is ontworpen door den Gemeente-architect den heer J. L. Van Essen; de bouw werd aangenomen en uitgevoerd door den heer C. ter Horst. Beide heeren kunnen met voldoening op hun werk terugzien. Ook de heer Sollaart, belast met het dagelijksch toezicht bij de uitvoering, heeft zich uitnemend van zijne taak gekweten.

Als eene bijzonderheid verdient vermeld te worden, dat de Provinciale Staten van Overijsel hebben besloten, jaarlijks f 1000 beschikbaar te stellen voor vergoeding van reiskosten ten behoeve van jongens die van plaatsen buiten Zwolle, echter in de provincie gelegen, komen om van het aan de Ambachtsschool aldaar gegeven onderwijs te genieten; de vergoeding zal hoogstens f 125 per jaar per leerling mogen bedragen. Een twintigtal jongelieden zullen daar dit jaar reeds gebruik van kunnen maken.

Ook het avondschoolonderwijs zal in het vervolg in het nieuwe gebouw, dat het eigendom der gemeente is, gegeven worden.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP LOOPENDE PRIJSVRAGEN.

Stationsgebouw voor een lokaalspoorweg. Afdeeling Amsterdam. Mij. t. B. d. Bouwkust. 1 Mei 1898.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië 1 Juli 1898.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898.

Afdeelingsdiploma, uit te reiken aan bekroonden voor prijsvragen uitgeschreven door de Afdeeling Arnhem. 1 Mei 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 5.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.
Uitvoerend Opzichter 1.

Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter
Bouwkundig Teekenaar
Bouwkundig Opzichter-teekenaar
Uitvoerend Opzichter

Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter
Bouwkundig Teekenaar
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Uitvoerend Opzichter

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 21 MAART.

Alkmaar. Het amoveeren van een perceel en wederopbouw, staande aan de Bierkade C. no. 3.

De architect G. en W. Riele Gzn., 's av. 7 u., in het Noord-Hollandsch koffiehuis. Bestek en teek. te bekomen bij den heer C. Smit, op Scharlo, à f 1,50 per stel. Aanw. gedaan.

Amsterdam. 1. De lev. van de ijzerwerken, benoodigd voor den bouw van eene schutsluis en voor drie bruggen. 2. De lev. van het benoodigde ijzer voor fundeeringwerken.

De heeren De Groot en Kalis, aannemers Entrepothaven Rietlanden, 's midd. 12 u., te hunnen kantore.

Amsterdam. Het versieren van de Weesper- en N. Kerkstraat, N. Keizersgracht (evenzijde) en N. Prinsengracht (onevenzijde).

Het bestuur der vereeniging „Leve Koningin Wilhelmina". Bilj. in te leveren bij den heer B. Manus, N. Kerkstraat 135.

Beilen. Het bouwen van een handkracht boterfabriek te Klatering, gem. Beilen, met bijl. der ben. bouwstoffen.

De aanbesteder, n.m. 6 u., in het café Beuving. Bestek en teek. liggen ter inz. in bovengen. café en bij de wed. Kuipers te Assen. Inl. te bekomen bij H. de Jonge te Beilen. Aanw. n.m. 2 u., op den dag der besteding.

Dordrecht. Het maken van een waterdichten kelder met bijkomende werken, aan de melkinrichting, Kromhout no. 7.

Het bestuur der Dortsche melkinrichting, n.m. 2 u. ten kantore der inrichting alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Dordrecht. Het uittrekken van oude- en het leveren en inheien van nieuwe palen en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan aanlegplaatsen, walbeschoeiïngen, en watertrappen in de gemeente Dordrecht.

Het gemeentebestur, n.m. n.m. 1 u. Het bestek ligt ter inz. aan het bureau der gemeentewerken, Kromhout no. 17, waar tevens nl. te bekomen zijn, op elken werkdag, van 9—12 en van 2—4 u., terwijl het bestek tegen f 0.50 verkrijgb. is ter secretarie.

Ginneken. Het bouwen van een villa in het Mastbosch, gemeente Prinsenhage, met bijlev. van materialen uitgezonderd glas-, verf-, behangers-, lood- en zinkwerken.

De architect J. J. van der Horst te Breda. n.m. 2 u. in het hôtel „Mastbosch", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht geeft gen. architect. Aanw. gedaan.

Harlingen. Het aanbrengen der versiering van de Voorstraat bij de a.s. Kroningsfeesten.

De heer D. Snijder Hzn., bij wien bestek en teek. ter inz. liggen.

Krommeniedijk. Eenige herstellingswerken aan de pastorie aldaar.

De kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente, v.m. 10 u. Aanw. gedaan.

Leiden. Het bouwen van villa „Pomona" aan den Rijnsburgerweg, nabij Leiden.

De architect H. J. Jesse, v.m. 11 u., in het hotel „Du Nord", Beestenmarkt, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Sneek. Het bouwen van een scheikundig laboratorium met bijkomende werken aan de chemische pharmaceutische fabriek van Loeke Dokkum, aldaar.

De architect J. Ph. Hogendijk, n.m. 3 u., in „de Port von Cleve", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. bij wien bilj. in te leveren voor 21 Maart, n.m 2 u.

Schipluiden (Z.-H.). Het afbreken van een winkel- en woonhuis en het weder opbouwen van een winkel- en woonhuis met graanzolders op het dorp te Schipluiden.

De bouwk. A. Bontenbal, v.m. 11 u., in het café „De Valk". Het bestek met teek. is tegen f 1,25 bij den bouwk. verkrijgb., terwijl een ex. in bovengen. koffiehuis ter inz. ligt. Deze aanbesteding is uitsluitend voor aannemers, wonende te Schipluiden, Hof van Delft, Delft en Vrijenban. Aanw. gedaan.

Venraai. 1. Het ben. metsel- en timmerwerk voor vergrooting van werk- en bergplaatsen; 2. Andere bijkomende werkzaamheden.

De heer Victor Fonck, n.m. 6 u., in het café van P. Schellekens, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 21 Maart, v.m. 11 u.

IJmuiden. Het bouwen van een ijskelder en pakhuis met bovenwoning op een terrein gelegen aan de Prins-Hendrikstraat te IJmuiden.

De heer E. Tol. Bestek en teek. liggen ter inz. in hotel „Nommer Een" tot 21 Maart. Verdere inl. te bekomen bij den aanbesteder.

DINSDAG 22 MAART.

Breda. Het bouwen van eene kapel met sacristij, benevens eenige verbouwingen aan voornoemd gesticht in de Hendrikstraat te Breda als: het bouwen van slaapzaal, refter, ziekenkamer, enz.

De architect J. Lijdsman, v.m. 11 u., in het café van F. Jonkers, Teekeningen en bestek ter inz. in voorn. koffiehuis. bestek en teekeningen à f 3,50 verkrijgb. bij den architect. Aanw. gedaan.

Dedemsvaart. *a.* Het doen van vernieuwingen en herstellingen, en *b.* het uitvoeren van verf- en behangwerken enz., aan schoolgebouwen, onderwijzerswoningen en aan het postkantoor ald.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u., in het hotel „Keuken". Bestek. en voorw. liggen ter inz. in het gemeentehuis, alw. deze tegen betaling van f 0,20 per ex. te bekomen zijn, terwijl de bouwk. K. A. Hakkert inl. geeft.

Goes. Het bouwen van een nieuw varkens- en kippenhok, benevens een verbouwing aan de graanschuur op het Hof Koornpolder, onder de gemeente 's-Gravenpolder.

De architect A. le Clercq te Kruiningen. n.m. 3 u., in hotel „Zoutkeet" te Goes, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 22 Maart, v.m. 9 u.

Groenendijk gem. Hontenisse. Het bouwen van een landbouwschuur in twee perceelen op de hoeve bewoond door Jac. Verpoorte.

De bouwk. J. Wisse Jzn. te Zaamslag, n.m. 2 u., op gen. hoeve, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 22 Maart, v.m. 9 u.

Meerkerk. Het bouwen van een nieuw woonhuis en bouwhuis met een rijtuigen- en varkensschuur in Meerkerksbroek.

De heer G. v. d. Heuvel, n.m. 2 u., in de herberg van T. Klein, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de besteder en A. van der Haven te Over-Slingeland.

DONDERDAG 24 MAART.

Alkmaar. Het maken van een voetbrug over de Nieuwlandersingelgracht met bijlev. van materialen enz.

Het gemeentebestuur v.m. 10 u. Bestek en teek. verkrijgb. ter secretarie ad f 1. Aanw. gedaan.

Arnhem. Bestek no. 6. Het verrichten van buiten- en binnenverfwerken enz. aan verschillende gemeentewerken en gebouwen, in 3 perc. Begrooting 1e perc. f 1620; idem 2e perc. f 1805; id 3e perc. f 1860.

Het gemeentebestuur v.m. 11½ u. Inlicht. aan het bureau gemeentewerken alle werkdagen alw. het bestek met gezegeld inschrijvingsbiljet à 50 cent verkrijgb. is.

's-Gravenhage. Het bouwen van een ketelhuis en het maken van fundeeringen voor een fabrieksschoorsteen en voor 2 stoomketels op het terrein der gem. gasfabriek.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bilj. in te leveren tot 's midd. 12 u. Bestek à f 0,25 te bekomen op de secretarie en ten kantore der gasfabriek. Teek. ter inz. en à f 0,60 te bekomen ten kantore der gasfabriek. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. Het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan verschillende scholen en gebouwen der gemeente.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Voorw. à f 1.05 te bekomen op de secretarie. Aanw. 21 Maart, v.m. 11 u., aan de gemeentewerf.

Haarlem. Het onderhouden van en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de gebouwen der rijks-hoogere burgerschool te Alkmaar, van den dag der goedkeuring van de aanbesteding tot en met 31 Dec. 1899. (Raming f 4150)

Het Prov. bestuur v.m. 11 u. Het bestek no. 4 ligt ter lez. aan het gebouw van het Min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het Prov. bestuur te Haarlem, en is te bekomen bij den boekhandelaar M. Nijhoff, te 's-Gravenhage. Inlicht te bek. bij den rijksbouwk. en bij den opzichter der Universiteitsgebouwen J. Roem te Leiden. Aanw. gedaan.

Maastricht. Het bouwen van een woonhuis.

De heer J. Wijnands, Fongersche Steenweg 137, n.m. 4 u. te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Musselkanaal. *a*. Het bouwen van een boerenbehuizing te 1e Exvloërmond op de plaats no. 17, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde, *b*. het glas- en verfwerk.

De heer K. Veldkamp, n.m. 4 u., in het logement van J. Rubingh te Musselkanaal, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de bouwkundige B. Petersen. Aanw. dagelijks.

Purmerend. Het amoveren van een woonhuis en het bouwen van twee woonhuisjes op de Neckerstraat.

De architect H. P. v. d. Aardweg, v.m. 11 u, te zijnen kantore alw. bestek en teek. à f 1,25 te bekomen zijn.

Vriescheloo (**Dr.**). Het bouwen van een fabriek met bijlevering van al het benoodigde.

Het bestuur der op te richten zuivelfabriek, n.m. 4 u. bij L. Zwiers, bij wien bestek en teek. ter inz. liggen Aanw. 24 Maart n.m. 3 u.

VRIJDAG 25 MAART.

Arnhem. Het herstellen van de Stoffelsbrug, gelegen in den grintweg van Zutphen naar Emmerik in de gem. Hummelo en Keppel. Ram. f 1180.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Het bestek, no. 44. ligt ter lez. aan het geb. van het Min. van W., H. en N., aan de lokalen van de prov. besturen en is te bekomen bij de firma Gebr. v. Cleef. te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur te Arnhem. bij den ingenieur Tutein Nolthenius te Zutphen en bij den opzichter van der Made te Doesburgh. Aanw. gedaan.

Ede. *a*. Den bouw van een nieuw gemeentehuis; *b*. de verbouw en bijbouw van het bestaande gemeentehuis.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestekken en teek. ten gemeentehuize ter inzage en aldaar verkrijgb. voor f 0.50. Aanw. ten gemeentehuize op 21 Maart voor plan *a* v.m. 11 u., en voor plan *b*. n.m. 1 u.

Ginneken. Het bouwen van 2 woonhuizen op een terrein in de Schoolstraat met bijlev. van alle materialen.

De architect J. J. van der Horst, 's av. 7 u., in hotel Rustoord, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. gedaan.

Gorredijk. Het afbreken van een schuur, het weder opbouwen van een school en het vertimmeren van een huizinge tot onderwijzerswoning.

Het bestuur der ver. „Ter bevordering van Christelijk onderwijs te Gorredijk", 's av. 7 u., bij H. J. Alstein. Bestek en teek. ter inz. bij Gebr. van der Wal. Aanw. 22 Maart, n.m. 2 u.

Nieuwe-Pekela. *a*. Het bouwen eener winkelbehuizing met groote schuur enz. te Boven-Pekela, met bijlevering van al de daartoe benoodigde materialen, werkloonen enz. *b*. Het glas-, verf- en behangerswerk aan deze woning.

De architect A. H. Oldenburger, n.m. 5 u. in het logement van A. Zuiderweg, alw. bestek en voorw. ter inz. liggen. Bestek sub. *a*. voor 75 ct., voor sub. *b*. ad 25 ct. verkr. in gen. logement en bij den architect. Aanw. 25 Maart n.m. 2 u.

Fijnaart (**N.-Br.**). Het bouwen van een woonhuis in de onmiddelijke nabijheid eener hofstede.

De heer J. A. Segboer, landbouwer, n.m. 3 u., in het café van de Wed. P. Punt. Bestek en teek. zullen ter inz. liggen in bovengen. logement, terwijl intusschen inl. zijn te verkrijgen bij W. J. Segboer. bouwkundige te Zevenbergen. Aanw. 25 Maart, v.m. 10 u.

ZATERDAG 26 MAART.

Alkmaar. Het afbreken van het bestaande en het opbouwen van een nieuw sociëteitsgebouw met veranda's.

De architect H. J. Jessete. Leiden, 's midd. 12 u. in het café „Central" te Alkmaar, alw. bestek en teek. ter inz. liggen van af 19 Maart. Bestek en teek. ad. 50 ct. verkr. bij D. J. Bosman te Alkmaar. Aanw. 23 Maart v.m. 11½ u.

Nijland (**Fr.**). Het afbreken eener boerenbehuizinge en het weder opbouwen eener schuur met stalling voor 45 stuks vee te Westermeer bij Joure.

De architect Joh. H. Borger te Joure bij den heer IJ. H. van der Werf te Nijland. Aanw. 23 Maart n.m. 2 u.

Steggerda. Het afbreken der oude en het bouwen eener nieuwe pastorie aldaar.

De kerkvoogden der Herv. gemeente te Steggerda en Vinkega n.m. 1½ u. bij den kastelijn P. Scheer. Bestek en teek. ad. f 1.50 verkrijgb. bij M. Eits Jzn. te Noordwolde.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis.

De heer G. J. Roeterink, 's av. 7 u. in het koffiehuis van B. Mengers, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

30 FEBRUARI.

Harlingen (**Onderh.**). Het verven der nieuwe winkelpui (van buiten) en winkel (van binnen), voor mejuffrouw A. de Groot St.-Odolphisteeg ald.

Laagste inschrijver J. Stootman, f 58, geg.

Middelharnis. Het timmerwerk van het pakhuis etc. Gebr. Vermaas.

Laagste inschrijver I. Mosselman, f 679, geg.

Tilburg. Het leveren van de benoodigde planten voor het Wilhelminapark. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver Jurrirsen, f 1340, geg.

4 MAART.

Assen. Het bouwen van 3 woningen voor den heer L. Hazelaar aan den Loonerstraatweg, Assen, onder beheer van den architect J. Smallenbroek.

Laagste inschrijver H. Lunshof, f 2876, geg.

Ede. (**Onderh.**) Het bouwen van een nieuw café. Door den heer J. v. Laar.

Gegund als volgt: Gebr. Gazenbroek (metselwerk); W. Hex. (timmerwerk); W. de Nooij, (schilderwerk) en C. van Beek, (loodgieterswerk). allen aldaar te zamen voor de som van ruim f 2400.

5 MAART.

Odoorn. Het werkloon van het bouwen van een burgerwoonhuis voor den heer R. Marissen te Odoorn. Door den heer G. Jeuring, timmerman te Valthe.

Materialen. Laagste inschrijver A. Vrieling, Oranjedorp, f 340*.

Werkloon. H. Scholte, Noordbarge. f 85*.

Glas- en verfwerk. R. Eerestein, Odoorn, f 17*. *Gegund.

Piershil (**Onderh.**). Het bouwen van een woonhuis. Door den heer H. Groeneveld alhier.

Metselwerk: Laagste inschrijver R. B. v. d. Berg, Nieuw-Beierland. f 707*.

Timmerwerk: C. Haspels, f 639*.

Verfwerk: A. Dubbel, f 120*.

Smidswerk: J. v. Wingerden, f 39. *Gegund.

Veesen. Het bouwen van een boterfabriek.

Laagste inschrijver A. Zomer, Wijhe, f 1694, gegund.

6 MAART.

Doetinchem (**Onderh.**). Het bouwen eener R.-K. zusterschool te Weh. Door het bestuur der R.-K. zusterschool.

Timmerwerk en de schoolmeubelen. Laagste inschrijver Eijt, f 3395, gegund.

Inschrijver voor het metselwerk was den heer Regas voor f 2477, dit is evenwel nog niet toegewezen.

8 MAART.

Amersfoort. Het bouwen van een winkelhuis. een heerenhuis en een koetshuis met bovenwoning, op een terrein gelegen aan de Westsingel bij de Varkensmarkt. Door den architect Herm. Kroes.

Laagste inschrijver F. H. Noorman, Zwolle, f 15449, gegund.

Amsterdam (**Onderh.**). Het verbouwen van perceel, Kalverstraat 234, waarin gevestigd The Continental Bodega Company. Door den architect J. Herman

Laagste inschrijver J. N. Hendrix, f 14590.

Bavel (**N.-Br.**). Het afbreken en weder opbouwen van het landbouwerswoonhuis met stal geteekend B 146. gelegen te Lijndonk, gemeente Ginneken, een en ander met bijlevering van de benoodigde bouwstoffen. Door den architect F. P. Bilsen, te Breda.

Metselwerk. Laagste inschr. W. Dielissen, Breda, f 1807.

Timmerwerk. C. Nuijten, Breda, f 1295.

Massa. C. Nuijten, f 3114.

Cuijk. De verbouwing van het post- en telegraafgebouw. Door den bouwk. M. Martens.

Laagste inschrijver J. J. Haasen, f 2490, geg.

Eindhoven. Het bouwen van eene sigarenfabriek achter de bakkerij van den heer J. Spoorenberg-Cox, Stratumseinde.

Laagste inschrijver Abr. Boogers, Woensel, f 2183, gegund.

Surhuisterveen (**Fr.**). Het maken van een verdieping op een bestaand huis. Door den heer R. Kok.

Laagste inschrijvers H. J. Kuipers en J. Dalstra, f 1118 en 150, en massa. f 1268.

9 MAART.

Almelo. Het verbouwen van een woonhuis aan de Wierdensche straat, raming f 3112. Door den architect H. A. Witzand Bzn.

Laagste inschrijver G. Nijhuis, f 3050, geg.

Enschedé (**Onderh.**). Het bouwen van 3 woonhuizen, voor den heer Egberink.

Laagste inschrijver J. A. Averink, f 3490, gegund.

Groningen. Het maken van een bovenwoning op de behuizing, staande en gelegen Noordzijde aan het Gedempte Kattendiep, get. lett. D. no. 57, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den architect K. Hoekzema.

Laagste inschrijver H. Bras, f 2175, gegund.

Groningen. Het vergrooten van eene behuizing door het bijbouwen van eene benedenwoning met bovenwoning, op den hoek Singelweg en Marwixstraat te Groningen, met de lev. van al het daartoe benoodigde. Door den architect IJ. v. d. Veen.

Laagste inschrijver P. van der Werff, f 1985, gegund.

Middelharnis. Het plaatsen van een bordestrap aan de kaai. Door het gemeentebestuur.

Minste inschrijver P. Meijer, aldaar, f 119.

Nijmegen. Het afbreken en weder opbouwen van perceel no. 125 aan de Bloemerstraat voor den heer A. Verbeek. Door den architect S. J. Meijn.

Laagste inschrijver J. Geulen, Wijchen, f 4285, gegund.

Venhuizen. Het restaureeren van den bestaanden onderbouw en het weder opbouwen naar de plannen van den architect K. Swagerman Pz., te Bovenkarspel, van den 4 September 1897 afgebranden toren te Hem. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver Z. Hoek, Hem, f 7268, gegund.

Vorden. Het bouwen van een boerenwoning te Delden gem. Vorden met bijlevering van bijna alle materialen. Door den heer H. Lindenschot, timmerman te Vorden.

Laagste inschrijver Metselwerk H. J. Boers, f 1079.

Timmerwerk. G. J. Wonnink, f 1024.

Geslagen en gegoten ijzerwerk. B. H. Booltink, f 96.60.

Verven en beglazen. Brinkers en van der Wal, f 94.25.

Wageningen. Het bouwen van een dubbel huis op het terrein van de Gebr. Hermsen. Door den architect S. Bitters.

Laagste inschrijver H. A. J. Poppen, f 2695, gegund.

Wittewierum. Het bouwen van een boerenhuizing te Ten Boer. Door den heer P. Wiepkema.

Laagste inschrijver H. v. Dijken, Woltersum, f 2315.

10 MAART.

Bergum. Het verbouwen van een woonen winkelhuis voor J. Welber Hzn. Door den architect C. H. Eldering te Hoogkerk.

Laagste inschrijver K. de Vries, Eestrum, f 2150, gegund.

Gorinchem. Het inrichten van eene woning met schuur en erf tot conducteurswoning en bergloods voor artillerie-materieel te Woudrichem, onder het beheer der genie te Gorinchem. Raming f 1190. Door de genie.

Laagste inschrijver J. de Joode Jz., f 1079.

's-Gravenhage. Het maken van gebouwen voor de inrichting tot het vernietigen van dierenlijken, op een terrein in de Westduinen, nabij de Aschstaal te Scheveningen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver C. v. 't Hullenaar, Alkmaar, f 9532.

Neede. Het opnieuw invoegen van den dorpstoren en het doen van kleine herstellingen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver D. Markerink, f 818. Niet gegund.

11 MAART.

Gameren. Het bouwen van een woonhuis met smederij aan den dijk aldaar. Door den heer J. Nieuwenhuizen.

Laagste inschrijver J. v. Boort, Zaltbommel, f 3246, gegund.

Purmerend. Het bouwen van 3 woonhuizen in den Zuiderpolder nabij den houtzaagmolen te Purmerend met bijlev. van materialen voor den heer J. N. Brantjes. Door den architect H. P. van den Aardweg.

Laagste inschrijver P. T. Brinkman, f 3318, gegund, 1 biljet van onwaarde.

Terneuzen. Het maken van een winkelpui met bijbehoorende werken in het perc. wijk C. no. 91. Door den bouwk. J. Scheele.

Laagste inschrijver D. de Smidt, f 549, geg.

Winschoten. 1. Het bouwen eener heerenbehuizing voor den WelEd. heer E. J. Buning, arts alhier, met bijl. van alle materialen, enz. 2. Alle glas-, verf- en behangwerken aan gen. woning. Door den architect C. Brill.

Laagste inschrijver. Timmerwerken J. IJzer, f 8558, gegund.

2. Laagste inschrijver G. Bron, Finsterwold, f 412. Gunning voorbehouden.

12 MAART.

Blerik. Het bouwen van twee woonhuizen met bijlevering van alle materialen. Door den heer Bern. Driessen.

Hoogste inschrijver F. van Gerven; laagste Van der Sluis en Avezaat.

Enschedé (Onderh.). Het buiten schilderwerk van woonhuis, kantoor, paardenstal, pakhuis enz., alsmede eenig schilderwerk binnenshuis, voor de firma Van Heck en Co.

Laagste inschrijver Koopmans, f 325, geg.

Delft. Het bouwen van eenige woonhuizen, op een terrein aan den Oostsingel te Delft. Door den architect G. J. L. Kersbergen.

Laagste inschrijver L. J. Lucas, f 15703. Gunning aangehouden.

Heerenveen. Het afbreken eener oude en weder opbouwen eener boerenbehuizinge te 't Meer. Door de pastorievoogden der Herv. Gemeente in Ængwirden.

Laagste inschrijver H. de Wilde, Tjalleberd, f 7279.

Heusden. Het bouwen van twee houten bergplaatsen met ijzeren dakbedekking en het leveren, stellen en weder opbergen van ongeveer 5700 M. afheining van masten, palen en ijzerdraad in den Maasmond onder de gemeenten Herfst, Heesbeen en Drongelen. Door den ontvanger der Registratie en Domeinen te Werkendam.

Laagste inschrijver G. Remmers, Meeuwen, f 2968, gegund.

Leeuwarden. Het inrichten van eene keuken der kazerne te Leeuwarden tot badinrichting. Ram. f 2500. Door de genie te Zwolle.

Laagste inschrijver C. Goud, f 2695.

Moerdijk. Het doen van eenige herstellingen aan het kerkgebouw en pastorie der gemeente. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente.

Laagste inschrijver J. C. Nagie, Zevenbergen. f 385.

Odoorn. Het bouwen van een woonhuis met boerderij te Odoornerveen in 3 perceelen. 1. Materialen: 2. werkloon; 3. glas- en verfwerk. Door den heer R. Marissen.

Materialen, begr. f 1900. Laagste inschrijver J. Bakker, Beilen. f 1485*.

Werkloon, begr. 375. J. v. Peer, Schoonoord. f 388*.

Glas- en verfwerk, begr. f 75. R. Eerenstein, Odoorn, f 68*. *Gegund.

Oldenzaal. 1°. Het weder opbouwen der afgebrande perceelen aan de Hengelosche straat; 2°. het glas-, verf-, en behangwerk dezer gebouwen, voor rekening van den heer J. Tegelkamp. Door den bouwk. C. J. ter Ellen.

Laagste inschrijver metsel- en timmerwerk. J. Borggreve, f 2937*.

Glas-, verf- en behangerswerk. H. Vlutters, f 132*. *Gegund.

Utrecht. Het leveren en plaatsen van vijzelinrichtingen met toebehooren voor negen brugschepen van de schipbrug over de rivier de Lek, tusschen Vreeswijk en Vianen. Ram. f 8200. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijvers Vinckers en Stork, Helmond, f 7200.

Utrecht. Het bouwen van een heerenhuis in de Boothstraat. Door den architect D. Kruijf.

Laagste inschrijver H. G. Frijlink, f 9312.

Windesheim. Het bouwen van een boerenwoonhuis. Door den heer J. Kiezebrink.

Laagste inschr. H. Koedijk, Zwolle, f 1480.

Zaandam. Het bouwen van een kantoorgebouw op het terrein der gemeentegasfabriek. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. Kakes, f 4038.

Zutphen. Het maken van een bijgebouwtje naast een woonhuis aan den Coehoornsingel. Door den heer Strasburg.

Laagste inschrijver J. W. Boerman, Warnsveld, f 595, gegund.

Zwolle. Het verbouwen van een perc. in de Walstraat voor den heer W. I. H. Damman. Door den architect F. C. Koch.

Laagste inschrijver W. Gerrits, f 1962, geg.

14 MAART.

Amsterdam. Bestek no. 719. Het aanbrengen van houten dekken op de draaibruggen in den spoorweg Zaandam—Hoorn. Begrooting f 8000. Door de Holl. IJz. Spoorw.

Laagste inschrijver P. Boks, Amersfoort, f 6523.

's-Gravenhage. Verbouwing van het perc. Kranestraat 54 aldaar. Door den architect Bastn. P. Huurman.

Laagste inschrijvers Gebr. Perquin, f 4044.

Haarlem. Het gedeeltelijk amoveeren van de bestaande wasscherij en het maken eener stoomwasscherij met annexe voor genoemd gasthuis. Door de regenten van het St.-Elisabeth's of groote gasthuis.

Laagste inschrijver M. v. Ommeren f 7307.

Kampen. Het herstellen van stormschade aan de buitenkant van het erf no. 25, volgens bestek no. 17. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver S. v. Duinen, 417, geg.

Kampen. Het herbouwen van een boerenwoonhuis met stallen. Door den heer G. Holtland Wzn. te Kampereiland, Erf no. 46.

Laagste inschrijver W. Hulleman, Genemuiden, f 3841. Het werk is niet gegund maar zal door den besteder aan degenen, die zich aanmeldt (onderhands), worden uitbesteed.

Maastricht. Het maken van paalregelwerk enz., langs den linkerboord der Zuid-Willemsvaart, in de gemeente Weert. Ram. f 7500. Door het Prov. bestuur.

Laagste inschrijver J. Kampers, f 7970.

Utrecht. Het amoveeren van eenige perceelen van het Keizershof en het bouwen van 3 woningen met bovenwoningen. Door den architect J. A. van Straaten Jr.

Laagste inschrijver J. C. M. v. Aken, f 12690.

Winterswijk. Het bouwen van een huis met 2 woningen aan den Groenloschen weg te Winterswijk. Door den heer W. Huls.

Laagste inschrijver H. J. Nuis, f 1840*. *Gegund.

15 MAART.

Amsterdam. Het bouwen van een heerenhuis aan de Vondelstraat no. 23 B, voor den heer Joh. Messchaert. Door den architect G. v. Arkel.

Laagste inschrijvers J. A. Kiel en M. v. d. Bos. f 20337.

16 MAART.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene uitwateringssluis met stoomwatermolen, enz., aan de Dussensche Gantel onder de gemeente Waspik, behoorende tot de werken voor de verlegging van den Maasmond. Ram. f 17300. Door het min. van W., H. en N.

Laagste inschrijvers G. Schermers, Dussen, f 17366.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

26 MAART 1898. 18e JAARGANG. No. 13.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

INHOUD. — Graansilo aan de Houthaven te Amsterdam. — Het enkaustisch schilderen der ouden, voordracht gehouden in de Afdeeling Arnhem door den heer V. G. A. Bosch (vervolg en slot van blz. 85). — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Inhoud van Tijdschriften. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

GRAANSILO AAN DE HOUTHAVEN TE AMSTERDAM.

Volgens de voorschriften van de heeren Korthals Altes, graanfactors te Amsterdam, is eene nieuwe en zeer belangrijke handelsinrichting tot stand gekomen; het is de graansilo of graanelevator van de Maatschappij tot Exploitatie van Graansilo's en Pakhuizen. Deze silo is geheel ontworpen door den heer Jacob F. Klinkhamer en naar zijne plannen en onder zijne leiding met medewerking van den heer A. L. van Gendt uitgevoerd.

In Juli 1896 werd het maken der fundeeringen en grondmuren aanbesteed; deze werken waren in December van dat jaar gereed.

Den 22sten dier maand werd de bovenbouw aanbesteed, die op den bij bestek bepaalden tijd van 15 December 1897 gereed werd opgeleverd.

Door onderlinge samenwerking, ook van hen die de machinale inrichting voor de graanmanupilatie hebben geleverd, die de ketels en stoommachines stelden en die de electrische krachtoverbrenging en verlichting aanbrachten, — door hunne samenwerking is het gelukt, niet alleen op tijd gereed te zijn, maar zelfs de werken zoo uit te voeren, dat reeds op 21 Oct. 1897 het eerste graan kon opgeslagen worden.

Van verre ziet men in het westen van het IJ het kolossale, bijna vensterlooze gebouw uit het water oprijzen, dat door zijn robuste vormen den indruk van kracht geeft als een middeneeuwsche burcht, maar aangenaam aandoet door een goede verdeeling der muurmassa's, en wat de inrichting betreft, aan de meest moderne eischen voldoet. Amsterdam heeft daardoor nu een graanpakhuis, waar de grootste zeebooten onmiddelijk in lossen kunnen, en waar achter een spoor loopt, zoodat ook bij dicht water gelost kan worden; de stad staat thans, wat de inrichtingen voor den graanhandel betreft, mede vooraan in de rij van Europeesche havenplaatsen.

Aan eene korte beschrijving van de inrichting van de heeren Korthals Altes, voorkomende in „De Telegraaf" van 19 dezer, ontleenen wij het volgende.

Een silo of graanelevator is geen vinding van den nieuwsten tijd. Eigenlijk is zij al van ouden datum.

Eertijds was de vorm echter heel wat anders en werden daarmede aangeduid bergplaatsen voor graan in de rotsen uitgehouwen of gemetseld maar steeds ondergrondsch. Het graan werd daarin volkomen droog en volmaakt afgesloten van de lucht bewaard om in tijden van misgewas, hongersnood of oorlog in de behoeften te kunnen voorzien. Dergelijke primitieve Silo's (het woord *Silo* is van Oostersche afkomst) bestaan nog in Oostersche zeer droge landen, maar waren oudtijds vooral in Egypte in gebruik.

Daar de granen, die hier gebruikt worden, echter niet zoo droog zijn, dat zij steeds in rust kunnen blijven en het graan nauwkeurig door zaakkundigen nagegaan en zoo noodig omgewerkt of verschoten moet worden, kan men het niet hooger dan circa 1 Meter op de gewone pakhuizen storten en daardoor op een groote oppervlakte slechts een geringe hoeveelheid bergen.

Dit nu is geheel anders bij de moderne silo's, zooals thans een voor den graanhandel in Amsterdam is gebouwd. Voor fabrieken zijn deze reeds langer in gebruik, doch hun bestaan is toch ook nog van korten datum. In tegenstelling met de graanpakhuizen, waar de berging horizontaal is, is hier de berging verticaal. Het zijn weder de graanschachten der oudheid, doch nu tot 16 en 20 Meter hoog, met dit groot verschil echter, dat men door eenvoudige manupulatie het graan onder uit de eene schacht laat loopen en het machinaal in een andere kan overwerken, door welke beweging het graan zoo'n uitstekende verschietbeurt krijgt als met menschenhanden op de vroegere wijze niet te verkrijgen was. Hierdoor heeft men de gelegenheid het graan steeds te onderzoeken en voor bederf, broei, etc. te vrijwaren door zaakkundig toezicht.

De graansilo van den heer Korthals Altes bevindt zich op een verlengd gedeelte van den Westerdoksdijk. Het breede front ligt onmiddelijk aan het Noordzeekanaal,

zoodat stoomschepen van 8 meter diepgang ongehinderd voor de silo kunnen aanleggen.

De achtergevel is gekeerd naar de Houthaven en bestemd voor den afslag, hetzij direct op de waggons, waarvoor twee sporen direct in verbinding met de Staats- en Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij aanwezig zijn, hetzij in lichters. Aan de Noordelijke gevelzijde bevindt zich de stoomschoorsteen en het ketelhuis, benevens ruimte voor het werkvolk en de woningen van den opzichter en machinist, zoo ook de bergplaats voor steenkolen. Op den hoek van den Zuidelijken gevel bevindt zich een toren, waaruit een scheepselevator te voorschijn komt voor het lossen van kleine vaartuigen of lichters.

Het silopakhuis heeft een lengte van 104.55 M. en een breedte van 20.45 M. en een hoogte van den kelder tot het dak van 20 M. en tot aan den top van het gebouw van 26.60 M.

Het silopakhuis is in het midden gescheiden door een tusschenbouw van 10.6 Meter breed, waarop de toren zich verheft en dat tot plaatsing dient der stoommachines en de geheele machinale inrichting.

Iedere helft van het gebouw bevat 60 schachten, dus te zamen 120, met een totaal inhoudsvermogen van 16,730,000 K.G. Buitendien is er nog ruimte voor het opslaan van circa 1000 Last in balen of zakken en voor kleine partijen, gestort in de parterre van het gebouw, beschikbaar.

Tot inwerkstelling der verschillende machinerieën dienen twee compound stoommachines van 180 H. P., die zoowel te zamen als ieder afzonderlijk werken kunnen, al naar gelang er veel of weinig in werking is.

De werking der inrichting geschiedt als volgt: het per stoomschip aangevoerde graan wordt na aan boord gewogen en overgewerkt te zijn op twee transportbanden gestort, die in staat zijn 200 tons = 200,000 KG. per uur over te brengen, desgevorderd twee verschillende soorten granen.

Door transportbanden en elevators komt het graan hetzij direct in de schachten of wordt het eerst gereinigd, nogmaals gewogen en eerst daarna in de schachten geborgen, of ook wel gedeeltelijk op schuiten of in de spoorwagens geladen, hetzij in zakken of los. Tegelijkertijd kunnen met den scheepselevator uit kleine vaartuigen of lichters 100 tons = 100,000 K.G. gelost worden en op de zelfde wijze behandeld, hetzij direct in de schachten geborgen of opgezakt of wel los in lichters of per waggon verzonden worden. Ook voor eventueele overlading in een zeeboot is eene inrichting aanwezig.

Bij eenige schachten is nog een andere methode gevolgd voor de verbetering van het daarin geborgen graan; namelijk door de lucht er door te persen.

De bodems dezer schachten zijn niet trechtervormig, maar vlak en met als zeef uitgeslagen blik bedekt.

Door deze ijzeren zeef waarvan de openingen niet groot genoeg zijn het graan te doen ontsnappen, wordt lucht geperst, die de geheele graankolom doorstroomt en daardoor ontzet, gebroeid of vochtig graan weer in goeden staat brengt.

De enorme persing van het graan tegen de wanden in de diepe silo's wordt opgenomen door een nauwkeurig berekend ankersysteem, waarvan de ankerplaten ook uitwendig in de muurvelden zichtbaar zijn.

HET ENKAUSTISCH SCHILDEREN DER OUDEN.

Voordracht gehouden in de Afdeeling Arnhem door den heer V. G. A. Bosch.

(Vervolg en slot van bladz. 85.)

Hoe is nu dit enkaustisch schilderwerk ontstaan en hoe werd het uitgevoerd.

Het zal u allen bekend zijn, dat de ouden, in plaats van onze moderne notitieboekjes, ivoren of houten plankjes hadden (tabulae), voorzien van een opstaand randje en gevuld met was. In deze wasoppervlakte werden nu de schrifteekens, door een harde stift, *stylus* genaamd, ingegroefd. Aan de andere zijde was de styles een vlakke spatel, waarmede het ingegrifte weder vlak en weggestreken kon worden.

Twee van die tabulae, aan elkaar door een koord verbonden, vormden het opschrijfboekje. Werd er een band om gebonden en het geheel verzegeld, dan verzond men ze als nu een gewonen brief.

Zeer bekend was de week gemaakte Punische was, die meest zwart, soms rood gekleurd werd, om de teekens duidelijker te doen uitkomen.

Kunstenaars begonnen op deze tabletten te teekenen, en vulden het gegraveerde met andere kleuren was meer aan. Zoo ontstond de eenvoudigste wijze van wasschildering, door Plinius, monochroom schilderen genoemd.

De wassoorten werden nu op verschillende wijzen door mineraalverven gekleurd, en de was zelve verbeterd. De Punische was werd drie à viermalen met zeewater gekookt, nadat er wat soda aan toegevoegd was, en daarna in de zon gebleekt. Door er wat olijfolie aan toe te voegen werd de was weeker gemaakt, en daarna droge mineraalverven, voor het verkrijgen van de verschillende kleuren, zorgvuldig er onder gekneed.

Met zwarte temperaverf (waterverf) werd de eerste schets van het portret gemaakt; daarna werden met een soort spatel de verschillende zeer dunne waslagen over en naast elkaar op de voor haar bestemde plaats gebracht, waartoe natuurlijk eene zeer groote geoefendheid noodig was, en door een fijn getand instrument de verschillende overgangen der kleuren aangebracht.

Ten slotte werd de wasverf zoogenaamd ingebrand, dat is: het oppervlak werd door een heet ijzer sterk verhit, waardoor de oneffenheden verdwenen, en het geheel meer duurzaamheid en een vernisachtigen glans verkreeg. Dit nu noemt men enkaustisch schilderen. Enkele malen werd zeer slappe was met een penseel opgebracht. Sommige moderne schilderwerken, dikwijls bijna geheel met het paletmes, dat is zonder penseel vervaardigd, doen sterk aan deze wijze van enkaustisch schilderen denken. De reeks portretten, die ik U heden avond toonen kan, is in dit opzicht zeer merkwaardig.

De tegenwoordige kunstenaars hebben misschien een te gering denkbeeld van de antieke schilderkunst, zoo als zij voor ruim 2000 jaren geleden aan de boorden van den Nijl bestond, en wel voornamelijk omdat er tot tien jaar geleden ongeveer niets van bekend was.

De verhalen van de groote realiteit dier werken, zoodat bijv. een paard bij 't aanzien van een geschilderd ros ging hinneken, en de vogels aan de afbeelding der druiventrossen pikten, mogen overdreven zijn, maar voor de hier aanwezige portretten (helaas slechts ongekleurde afbeeldingen) behoeven de kunstenaars van den tegenwoordigen tijd zich niet te schamen. Jan Veth en David

van der Kellen, die de oorspronkelijke zagen, zijn het hier volkomen over eens, terwijl de bekende Duitsche schrijver en Egyptoloog George Ebers ze met portretten van Holbein en Frans Hals vergelijkt, en ze niet minder vindt. Maar Sulsberger, G. Perrat van de école normale supérieure te Parijs, en Alphonse de Calonne spreken er met den grootsten lof van.

Enkele portretten zijn kinderlijk en ruw behandeld, een bewijs dat er ook in dien tijd apostels en martelaren der kunst' waren, zegt v. d. Kellen.

Sommigen beweren echter, dat de slechter uitgevoerde portretten op een tijd van verval der kunst wijzen, daar een tijd van 300 jaren hen van de goede scheidt.

Hoewel reeds vroeger enkele van deze schilderingen in de nekropolen in de buurt van Memphis en Thebe gevonden waren en naar musea gebracht zijn, is de eigenlijk groote vondst nu ongeveer 10 jaar geleden gedaan in een rotsgraf in de nabijheid van het plaatsje Rubayat, het tegenwoordige „Kerke" in de provincie El Fajjum, waar vroeger tal van Grieken woonden.

Even als alle Egyptische begraafplaatsen, was zij reeds in vroeger tijd geplunderd geworden. De gouddorst verschoonde sarcophaag noch mumie; de kostbaarheden die men den afgestorvenen in het graf mede gaf werden geroofd, en slechts dat wat den grafschenders waardeloos voorkwam, werd gelaten of weggeworpen, en hiertoe behoorden gelukkigerwijze deze waardevolle portretten.

In ons land zou na zulk eene lange begrafenis onder het zand, niets meer over gebleven zijn, doch de droogheid van het Egyptische klimaat heeft deze afbeeldingen voor vernietiging bewaard, en in tamelijk ongeschonden toestand tot ons gebracht.

Verrassend is het realisme dezer portretten; zij zijn niet geflatteerd.

De scheefgegroeide hals of neus bijv. is volstrekt niet verborgen. Ook de kleur is zoo juist mogelijk eene nabootsing van de werkelijkheid; naast de sterk gebruinde huidkleur vindt men het zacht getinte gelaat van een geheel ander ras.

Zoo als reeds is gemeld, zijn niet alle portretten even volmaakt. No. 28 is een der beste, met flinke en toch goedige trekken. De kleur moet volkomen zijn. Dan het naieve meisjeskopje, met de onschuldige groote oogen. Om de oogen grooter te doen schijnen, schilderden, als nog tegenwoordig sommige vrouwen, de Egyptische hunne oogranden met bruine kleuren, wat op de afbeeldingen duidelijk valt waar te nemen.

Een der afbeeldingen is het portret van een krachtigen man van helder bruine kleur op gouden grond geschilderd, terwijl levenslust en energie uit een ander portret spreken. Zeker behoorde er een groot talent toe om met de wastempera-techniek zoo iets volkomens te maken.

Behalve deze beeltenissen waarvan nog zeer veel interessants te zeggen valt, zijn nog overblijfselen van vergulde mumie-windsels met fraaie ornamenten gevonden, benevens een soort Gobelin weefsels, naar Grieksche schilderingen, die prachtig geconserveerd en van schoone kleur zijn.

In 1888 zijn door een Engelsch Ingenieur nog geheel maagdelijke rotsgraven ontdekt, doch de kunstzin van den inhoud staat ver beneden dien van Rubayat.

Men moet uit deze typen volstrekt niet aan het zuiver Egyptische denken; zij zijn een mengelmoes van Semyten, Syriërs, Phoeniciërs, Grieken en andere, en van de laatste de meesten; wel behoorden allen tot de hoogste standen, wat uit de halssieraden blijkt bij de vrouwen, en bij de mannen uit een eigenaardigen band over de borst gedragen, en enkele lauwerkransen die op hooge waardigheden duiden.

Enkele oude verfstoffen, waaronder bijv. purper, sinds eeuwen verloren, zijn op deze portretten terug gevonden.

PRIJSVRAGEN.

Het voor bekroning en uitvoering bestemde ontwerp met het motto „Poging", ingezonden op de prijsvraag voor een reclamebiljet voor de feesten bij gelegenheid van het tiende lustrum van het Delftsche Studentencorps, blijkt te zijn vervaardigd door den heer J. J. R. de Wetstein Pfister, Werktuigkundig Ingenieur, oud-lid van het Delftsch Studentencorps.

Uit de ingekomen antwoorden op een besloten prijsvraag, uitgeschreven door de heeren C. J. van Houten en Zonen te Weesp, voor een park met arbeiderswoningen, is de voorkeur gegeven aan het ontwerp van den heer A. C. Poortman, park-architect te Goor.

Drie specialiteiten waren tot medewerking aan deze prijsvraag uitgenoodigd.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging afd. Utrecht. 18 Maart 1898. Na het voorlezen en goedkeuren der notulen spreekt de Voorzitter de nieuwe leden met een hartelijk woord van welkom toe en verzoekt hen, ijverig mede te werken tot den bloei der Afdeeling Utrecht.

Onder de ingekomen stukken is een schrijven van den heer C. de Weerdt, waarin hij bedankt als penningmeester; na ernstige overweging gevoelde hij zich verplicht, deze functie neer te leggen.

Voorts doet de Voorzitter mededeeling, dat de heer M. A. Treffers, thans te Rotterdam als Bouwkundig opzichter werkzaam, in verband daarmede, naar die Afdeeling is overgegaan.

Uit de stemming voor een lid van het Bestuur blijkt, dat met groote meerderheid van stemmen als zoodanig wordt gekozen, de heer W. A. Becker, die deze benoeming aanneemt.

De heer D. R. v. Cuijlenburgh, beantwoordt nu de aan hem opgedragen vraag, „Verdient dakpik aanbeveling"?

Spreker moet tot zijn leedwezen melden, nimmer persoonlijk de ondervinding te hebben opgedaan of dakpik is aan te bevelen, doch de informaties dienaangaande ingewonnen, leiden spr. tot de conclusie, dat dakpik is aan te bevelen indien het wordt toegepast op zink of ijzer (het laatste mits roestvrij), doch dat de toepassing op hout geen aanbeveling verdient.

Bij de rondvraag aan den leden noodigt de heer R. Tekelenburg de leden uit tot een bezoek aan het nieuwe telefoonbureau, waarvan de datum nader zal worden bepaald.

Daar er niets meer aan de orde is, wordt de vergadering, na eenige discussies van huishoudelijken aard, gesloten.

Afdeeling Delft. 19 Maart 1898. Deze vergadering, de tweede van dit jaar, werd in de kleine zaal van den Stadsdoelen gehouden. Daar onze Secretaris, de heer Schouten, zoo welwillend was geweest tal van fraaie voorwerpen uit zijne verzameling af te staan, had het anders zoo kille en armoedige zaaltje een gezellig aanzien gekregen.

Onmiddelijk na de opening der vergadering kreeg de heer J. J. Weve het woord tot het houden zijner voordracht over „Kunst en Wetenschap". Aangezien deze voorlezing in haar geheel zal worden opgenomen in het Weekblad, acht ik het, evenals de Haagsche Correspondent, overbodig er hier een verslag of resumé van te geven.

In eene pauze was gelegenheid tot het bezichtigen der tentoon gestelde platen en photographiën naar werken van Rafael, Michel Angelo en Fra Angelico, waarbij de heer Weve zich beschikbaar stelde tot het geven van inlichtingen.

Een applaus dat den spreker beloonde, bewees, dat de Voor-

zitter de gedachten van vele der aanwezigen vertolkte toen hij den spreker dank zeide.

Met een kort slotwoord werd de vergadering gesloten. Niettegenstaande de Zaterdagavond voor vergaderen mingeschikt is, werd deze vergadering bijgewoond door vele belangstellenden, waaronder tal van dames, wier tegenwoordigheid, zooals de Voorzitter terecht deed uitkomen, op hoogen prijs gesteld werd.

W. L.

Afdeeling Utrecht, 22 Maart 1898. De Voorzitter opent de vergadering, de notulen der vorige vergadering worden voorgelezen en goedgekeurd. Daarna werd mededeeling gedaan van eenige ingekomen stukken. o. a. van een schrijven van het hoofdbestuur waarbij aan de afdeeling een fraai bewerkte catalogus is gezonden van de tentoonstelling te Pennsylvanië, dat aan de leden zal worden rondgezonden; een schrijven van de afdeeling Amsterdam betreffende uitnoodiging tot deelneming aan eene uitgeschreven prijsvraag van een stationsgebouw.

Door den Secretaris werd het verslag der afdeeling over 1897, dat zoo als gewoonlijk beknopt is opgemaakt, voorgelezen en goedgekeurd.

Stemming had plaats voor de benoeming van afgevaardigden naar de algemeene vergadering; benoemd werden de heeren J. T. Kok en A. J. Vreeswijk en tot hunne plaatsvervangers de heeren H. Kersemaekers en W. de Jong.

Op vraag II door de Maatschappij gesteld. was een rapport ingekomen, opgemaakt door de heeren W. A. G. Janssen, J. Krap en van Leeuwen. dat na eenige belangrijke besprekingen werd goedgekeurd.

Vervolgens had bespreking plaats omtrent de dezen zomer te houden kunstreis; besloten werd daartoe Deventer of Nijmegen te kiezen.

Door den heer Kersemaekers werden daarna verschillende mededeelingen gedaan over Monier-werk en toegelicht door verschillende schetsen en photografiën; de Voorzitter betuigde den heer Kersemaekers namens de vergadering zijnen dank.

De kunstbeschouwing kon door het vergevorderde uur geen plaats vinden en werd uitgesteld, waarna de Voorzitter, in waardeerende woorden het overlijden herdacht van zijnen vriend den heer Klerk de Reus, Ingenieur te Zwolle die een der oprichters der afdeeling en tevens haren eersten Secretaris is geweest.

Hierna werd de vergadering door hem gesloten.

V.

Technische vakvereeniging, afd. Amsterdam. In de vergadering van 23 dezer hield de heer Th. Ligthart een voordracht over: „Bijwerk, hoe te voorkomen? Hoe te regelen?

Bijwerk is volgens Spr., werk toegevoegd aan het in het bestek omschrevene; het is een gevolg van de aanbesteding. Deze aanbestedingen hebben gemaakt, dat de „bouwkunst" geworden is eene „bouwhandel."

Spr. wijst op onbillijkheden, b.v. de aannemer is verplicht maten op het terrein na te gaan; hij moet een werk in het bestek omschreven, dat niet op de teekening voorkomt, maken zoo ook het omgekeerde; staat het in geen van beiden dan wordt het geacht, tot een goede uitvoering te behooren en moet het evenëens, zonder eenige bijbetaling, gemaakt worden.

Veel bijwerk komt voort uit de zucht van den architect om de bouwsom laag te houden.

Bijwerk kan zooveel mogelijk voorkomen worden door het opgeven en juiste omschrijven van hoeveelheden, een som voor bijzondere werken beschikbaar te stellen, de bestekken zoo duidelijk mogelijk te maken, en alles vooraf te detailleeren ook het opgeven van prijzen van sommige onderdeelen, waar men nu alleen vindt; ten genoegen van de Directie

Als ieder architect niet schroomde, den bouwheer te zeggen, dat een bestek niet volmaakt is, dan kon ieder bijwerk met wederzijds goedvinden uitgevoerd worden, en zou het niet voorkomen, dat een architect somtijds op zijde geschoven wordt, en er een soort vijandschap tusschen aannemer en architect ontstaat.

Een dankbaar gehoor volgde sprekers boeiende onderhoudende voordracht, ten slotte gaf het met een daverend applaus instemming met het gehoorde te kennen.

Verschillende leden traden met den heer Ligthart in debat.

Met een woord van dank aan den heer Ligthart en de andere sprekers sloot de Voorzitter, de heer Haver, de vergadering.

Tijdens de vergadering meldden zich twee der aanwezigen aan voor het donateurschap, en een voor het lidmaatschap der vereeniging.

De vergadering, werd door een 60tal personen bijgewoond.

BERICHTEN.

Te Madrid zal, van 10 tot 17 April a. s., het 9e internationale Congres van Hygiëne en Demographie worden gehouden. De afdeeling Hygiëne is in 10 sectiën, die voor Demographie in 3 sectiën verdeeld.

In de 4e sectie der eerstgenoemde afdeeling, gewijd aan de hygiëne der steden, zullen o. a. de volgende gewichtige vraagpunten behandeld worden: III. De invloed van rioolgassen op den gezondheidstoestand.

V. Is straatbesproeiing nadeelig of niet voor de hygiënische toestanden in de steden?

VII. Welk systeem van uitbreiding voor steden biedt de beste waarborgen voor de hygiëne in het algemeen?

Is dit het systeem waarbij op den voorgrond staat de woningen meer grondoppervlakte te geven, of wel dat, om verdiepingswoningen te bouwen?

In de 10e sectie. gewijd aan de hygiëne der bouwkunst, zal o. a. gesproken worden over bouwmaterialen, uit een hygiënsch oogpunt beschouwd. Vraag VII heeft de bedoeling om tot de wetenschap te komen, of de gebruikelijke wijze van afvoer van faecaliën enz. uit de woning, genoeg waarborgen aanbieden tegen de verontreiniging van materialen waaruit het huis is samengesteld.

Gewichtig zijn ook de vragen VIII en IX in deze afdeeling, handelende de eerste over de middelen om verontreiniging te voorkomen van de warme lucht, komende uit aanvoeropeningen bij centrale verwarming, of toegevoerde lucht voor luchtverversching; de laatste vraag bedoelt de middelen aan te geven om de gevaren te mijden, die kunnen ontstaan bij de overbrenging van electrische beweegkracht.

Op den 1en April a. s. zal het vijf en twintig jaren geleden zijn, dat de heer H. Leguit, assistent Architect bij de Gemeente Amsterdam, in dienst dier Gemeente trad.

Na werkzaam te zijn geweest met de Stads Architecten de heeren de Greef, W. Springer en Weissman, werd deze omvangrijke tak van dienst geheel aan hem toevertrouwd.

Vele belangrijke bouwwerken werden door hem ontworpen en uitgevoerd, waaronder tal van scholen; onder zijne directie is ook het Wilhelmina Gasthuis gebouwd.

Op Dinsdag 12 April zal te Amsterdam de 18e Algemeene Vergadering gehouden worden van de Nederlandsche Vereeniging voor Teekenonderwijs; daarin zal o. a. in behandeling komen het rapport der commissie, benoemd tot het aanwijzen van den weg in welke richting het teekenonderwijs op de lagere school dient gegeven te worden.

Door den Raad van Bestuur van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs zijn ontwerpen gemaakt voor een nieuw Reglement en nieuwe Verordeningen, die in een buitengewone vergadering, daartoe opzettelijk te beleggen, behandeld zullen worden.

Van de torens en openbare gebouwen van Delft en van vele huizen woei den 21en dezer de nationale vlag. Er werd een feest van het Delftsche Studentencorps medegevierd door heel de stad. Het was namelijk 50 jaren geleden, dat de heeren Van Diessen, Gildemeester. Reuvers, Schram, Cohen Stuart en Van de Poll, allen studeerende aan de toenmalige Koninklijke Akademie. hunne mede-studenten tot eene vergadering opriepen, waarin zij voorstelden een corps op te richten, — een nauwere vereeniging, door de noodzakelijkheid daartoe gedreven.

Na bespreking van het voor en tegen van dit voorstel besloot men toen tot de oprichting over te gaan en werd eene commissie belast met het samenstellen van eene corpswet. Den 14den April werd deze wet door ongeveer 180 studenten goedgekeurd en de eerste Senaat gekozen. Deze bestond toen uit de heeren H. C.

umme, L. van Limburg Stirum, C. G. Gumperts, J. G. C. A. de ɔgel, S. Locker de Bruine, L. A. Reuvers en A. Gildemeester. ɪn de hierboven genoemde zes oprichters zijn thans nog in leven : heeren Van Diessen, Gildemeester en Schram.

In zijn 50-jarig bestaan heeft het D. S. C. vooral in de jaren 361—1864 somwijlen zwaren strijd moeten strijden tegen maat-·gelen van de zijde der Regeering in de jaren van de overgang ɜr Koninklijke Academie in een Polytechnische school. Het is :hter als overwinnaar uit den strijd getreden, hetgeen ook buiten ɜt corps met voldoening werd gezien. Ook thans heerscht een ɔede verstandhouding tusschen het bestuur der Polytechnische chool en het Studentencorps.

Uiterlijk feestbetoon vond gisteren niet plaats.

Op de gebruikelijke wijze werd Maandagnacht om 12 uur het ed: „uren, dagen, maanden, jaren" aangeheven en herdacht de resident van het Corps, de heer F. 's Jacob Jr., de afgeloopen alve eeuw. Hierna werd door het eerste jaar de *Dies*-komedie pgevoerd en feest gevierd op de Sociëteit „Phoenix."

Gisteren van twee tot half vijf uur gaf de Senaat receptie ten ıuize van zijnen president. De ingang van het huis, alsmede de :amer, waar de receptie gehouden werd, waren fraai met groen n bloemen versierd. terwijl eenige buren de vriendelijke attentie ıadden hunne vensters met bloemen te sieren.

Onder de velen die hunne opwachting kwamen maken, bevonden :ich de heeren Van Bosse en Van Voorst Vader, namens de /ereeniging van Burgerlijke Ingenieurs, de Senaat van het Indo-ogisch Studenten-Corps, de plaatselijke redactiën *Vox Studioso-·um* en *Minerva,* de heer Conrad namens het Koninklijk Instituut /an Ingenieurs, en de docenten der Indische Instelling.

De heer G. Van Diessen, een der oprichters van het Corps, <wam persoonlijk zijn hulde brengen aan de feestvierende ver-ɜeniging.

Namens de leeraren der Polytechnische school, die allen — op Prof. Henket na, die verhinderd was — tegenwoordig waren, sprak de directeur dier school Prof. J. M. Telders. Van de te Delft woonachtige oud-leden van het corps hadden zich 19 vereenigd, namens wien de heer J. C. van Marken Jr. het woord voerde en een bloemkrans aanbood.

Ook het Dagelijksch Bestuur der Gemeente bood zijne hulde aan, benevens vele notabelen, vereenigingen en particulieren.

Onder de ingekomen telegrammen en brieven bevonden zich een telegram van het oud-lid van der Made uit Pretoria en een van eenige oud-leden te Soerabaija.

De Senaat en eenige Eereleden daarvan, vereenigden zich daarna aan een feestmaaltijd te 's-Gravenhage.

CUNERA-KERK TE RHENEN. Te Rhenen is een begin gemaakt met de werkzaamheden voor de restauratie der kerk.

Een subsidie van f 20.000 is door het Rijk verleend voor het herstel van den toren der kerk, onder voorwaarde, dat de plannen door de Regeering moeten worden goedgekeurd en het werk zal worden uitgevoerd onder toezicht van eene daartoe te benoemen commissie.

Door de heeren von Saher en Hazenkamp zullen op Java gips-afgietsels vervaardigd worden van beelden en basreliefs van tempels in de nabijheid van Djokjakarta, verder van beelden uit het Bataviaasch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen, en van den Boro Boedoer; wat het laatste monument betreft, reliefs die betrekking hebben op de geschiedenis van Boeddha.

De afgietsels zijn bestemd ter versiering van gebouwen enz. in de Nederlandsche Afdeeling ter Tentoonstelling te Parijs in 1900.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP LOOPENDE PRIJSVRAGEN.

Stationsgebouw voor een lokaalspoorweg. Afdeeling Amsterdam. Mij. t. B. d. Bouwkust. 1 Mei 1898.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië 1 Juli 1898.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898.

Afdeelingsdiploma, uit te reiken aan bekroonden voor prijsvragen uitgeschreven door de Afdeeling Arnhem. 1 Mei 1898.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 3. van 15 Maart 1898. Groenblijvende Planten, door J. Sturing. — Vervoerbare hand-ponsmachine, door D. Ingerman. — Oude en nieuwere geneesmiddelen (vervolg en slot), door Dr. R. G. Rijkens. — Cactussen als cultuurplanten, door J. C. Bosch. — De nieuwere ventilatie-methoden (vervolg en slot). door Dr. A. J. C. Snijders. — Alaska, door J. J. Verwijnen. — De vroegere en toekomstige verschijningen der komeet van Halley, door J. Brandt. — Het merkwaardig instinct der postduiven, door Dr. R. Sinia. — Korte mededeeling, door Dr. C. de Haas. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen, door Ant. Pannekoek. — Boekaankondiging. — Correspondentie.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 5.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.
Uitvoerend Opzichter 1.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De Afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851 zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie. en Glazen tochtpui in een vesitbule. 4 pl ; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochèoe, 2 pl.; *f* 0.30. 2 geed. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen. 4 pl.: *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0 30.
2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters. H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60
2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871), Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.: *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats. 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 28 MAART.

Borculo. Het bouwen van een slachthuis.
De heer S. Heijmans v.m. 11 u. Bestek en teek. ter inz. in café „Central", alw. inlicht. te verkr. zijn.

Culemborg. Het bouwen van een hooimagazijn, voor rekening van de heeren Gebr. v. Asch.
De aanbesteders, 's av. 8 u., in het hotel „De Klok". Bestek met teek. ter inz. bij den architect G. Prins, bij wien inmiddels verdere inl. te bekomen zijn.

Finsterwold. Het afbreken eener oude- en het weder opbouwen eener nieuwe behuizing, met de daartoe benoodigde materialen, arbeidsloonen, enz.
De architect B. Hommes, 's av. 7 u. in 't logement van H. v. d. Holt, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. 28 Maart, n.m. 5 u.

Ginneken. Het bouwen van 2 woonhuizen op een terrein in de Schoolstraat te Ginneken, met bijlev. van alle noodige materialen.
De architect J. J. van der Horst, te Breda, 's av. 7 u., in hotel Rustoord, te Ginneken, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Kollum. Het buiten en binnen verven van de boerenplaats, bewoond door E. de Vries onder Munnekezijl.
De gem.-architect H. A. Zondag, bij wien het bestek ter inz. ligt, inl. te verkr. zijn en bilj. worden ingewacht.

Stadskanaal. 1. Het amoveeren van een oude en het bouwen van een nieuwe woning met bijlev. van materialen. 2. Het lood- en zinkwerk aan de nieuwe onderwijzerswoning ald., voor A. Altona.
De bouwk. H. Groenier, 's av. 7 u., in hotel Brouwer. alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

St.-Anna-Parochie. Het uitvoeren van eenige timmerwerken in het dorp St.-Anna-Parochie, in één perceel.
Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek ter inzage op de secretarie. Aanw. gedaan.

Zevenbergen. Het timmer-, loodgieters- en verfwerk van twee burgerwoonhuizen op het afgebrande perc. in de Lange Noordstraat te Zevenbergen.
De heer Arn. Hendriks, v.m. 11 u., in het café „De Vriendschap", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect Arn. van Meer.

DINSDAG 29 MAART.

Dongen (Herbest.). Het bouwen van een afsluitmuur rondom het kerkhof der Ned. Herv. Gemeente.
De architect A. C. Buijzerd, v.m. 11 u., in het koffiehuis van C. A. Pols, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 29 Maart, v.m. 9 u.

Enkhuizen. Het bouwen van een woonhuis en werkplaats voor J. Ph. Akker.
De heer T. Korff. Bestek en teek. ter inz. in „Het Park".

Nijmegen. Het bouwen van eene kook- en huishoudschool.
Het bestuur der ver. „De Nijmeegsche Kookschool", 's av. 7 u., in het hotel „St. Brispinus". Het bestek met een stel teek. liggen in gen. hotel ter inz. en zijn à f 2,50 te verkrijgen ten kantore van den architect D. Semmelink.

Weesp. Eenige vernieuwing- en herstellingswerken aan de Zwaantjesbrug, Geijnpoortsbrug, Slijkerstraatbrug en aan de Pleinbrug.
Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek ligt ter inzage op het raadhuis op alle werkdagen, van v.m. 9 tot n.m. 1 u. Inl. geeft de gem.-opzichter A. Flipse. Aanw. gedaan.

Winterswijk. Het verbouwen van het pand wijk A. no. 523 aan de Wooldstraat aldaar.
De heer J. M. Poppers, 's av. 7 u. te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft de architect H. v. d. Schaaf.

WOENSDAG 30 MAART.

Assen. Het vergrooten van een magazijn en het maken van een winkel in het bestaande. a/d Ged.-Singel
De architect J. v. Houten, 's av. 8 u., in het café „Drenthina". Bestek en teek. à f 0.40 te bekomen bij den architect. Aanw. gedaan.

Colmschate. Het afbreken en weder opbouwen van het woonhuis „Haarbrink" ald.
De diac. der Herv. Kerk, n.m. 5 u., in de consistorie. Bestek en teek. ter inz. bij E. J. Klosters. Aanw. 30 Maart, n.m. 3 u.

Hengelo (Ov.). Het verbouwen van 't raadhuis en 't daarop maken eener nieuwe verdieping.
Het gemeentebestuur, n.m 12½ u. Bestek en teek. zijn à f 2 verkrijgb. ten kantore der architecten Van der Goot en Kruisweg, alw. ook nadere inl. zijn te bekomen. Aanw. op den dag der besteding 9 u.

Millingen. Het bouwen van een woonhuis met slagerij aldaar.
De heer B. Verhoeven, n.m. 2 u., in het café van E. Daamen. Bestek en teek. liggen in voorn. café ter inz. Nadere inl. geeft G. Puplichuizen te Kekerdom. Bestekken zijn te verkrijgen in café Daamen en bij de boekdrukkers Langendam en Co. te Nijmegen, ad f 0,50.

Nijmegen. Het afbreken en weder opbouwen van een koffiehuis met stalling.
De heer J. J. Selbach, v.m. 11 u., te zijnen huize, café „Oost-Indiën" Bestek en teek. liggen aldaar ter inz. en verkrijgb. ad f 1. Aanw. 29 Maart, v m. 10½ u.

Nistelrode. Het vergrooten der openbare school door bijbouwing van een nieuw lokaal met bijbehoorende meubels en verdere werken.
Het gemeentebestuur, n.m. 3 u., in de school te Vorstenbosch. Bestek en teek. verkrijgb. à f 1 bij J. Frankefort, bouwk. te Uden. Aanw. 1 u. vóór de besteding.

Vorstenbosch. Het vergrooten der openb. school, door bijbouwing van een nieuw lokaal met bijbehoorende meubels en verdere werken.
Het gemeentebestuur van Nistelrode, n.m. 3 u. in de school te Vorstenbosch. Bestek en teek. verkrijgb. à f 1 bij den bouwk. J. Frankefort te Uden. Aanw. 30 Maart n m. 2 u.

Zwolle. Het verbouwen der Friesche vleeschhouwerij. Diezerstraat E no. 58.
De heeren A. en J. Maren, v.m. 11 u. in het café Neuf, Luttekestraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij te bek. zijn bij den architect H. v. Dijk.

DONDERDAG 31 MAART.

Amersfoort. Het uitbreiden van stalling c.a. te Amersfoort, onder beheer der genie aldaar. Ram. f 25,800.
De genie, v.m. 10 u. in het hotel „Schemmer". Bilj. in te leveren tot 30 Maart n.m. 3 u., op het bureel der genie. Bestekken zijn voorwaardelijk verkrijgb. bij den opzichter van fortificatiën te Amersfoort. Bestek ter lezing in het hotel „Schwemmer". Inl. kunnen worden verkregen bij den besteder.

's-Gravenhage. Het leveren van meubelen ten dienste van de scholen aan de Van Dam-en Zusterstraat.
Het gemeentebestuur, n m. 2 u. Voorw. à f 0,35 te bekomen op de secretarie. Aanw. 28 Maart, v.m. 11 u., aan de gemeentewerf.

Haarlem. Het bouwen van 4 woonhuizen aan den Zijlweg nabij Haarlem, gem. Bloemendaal.
De architect J. Stuijt, v m. 11 u., in het café „Neuf". Bestek en teek. à f 5 per stel verkr. bij den boekh. Henri Coebergh, Gr. Houtstraat 3*a*. Aanw. gedaan.

Naarden. Het bouwen van eene brugwachterswoning bij de brug over de voorgracht buiten de Utrechtsche poort te Naarden. Raming f 2500.
De genie. v.m. 10 u. (Greenw.), te haren bureele, alw. bilj. in te zenden vóór 30 Maart n.m. 3 u., bestekken ter lezing liggen en met inl. en bilj. verkr. zijn. Bestekken ook verkr. bij den opz. van fortificatiën te Naarden.

Rotterdam. Het bouwen van een pakhuis met kantoren a/d Oost-Maaskade hoek Olivier van Noordstraat.
De heeren Gebr. van Rossem, n.m. 2 u., in het Poolsche koffiehuis, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bestek en teek. ad. f 3 verkr. bij J. P. Bladergroen, a/d Nieuwe Haven. Inl. verkr. bij de architecten H. A. Lieuwens en Zn.

Warfum. Het opruimen van het verlaat aldaar en het bouwen van een Nieuwe Schutsluis.
Het bestuur van het waterschap „Noor polder", n.m. 4 u., bij de dames Werkma bij wie bestek en teek. ter inz. liggen en à f 1 verkr. zijn. Aanw. 31 Maart, v.m. 11

Zutphen. Het doen van eenige timme metsel en smidswerken. Lev. van het gl in het oude en nieuwe gasthuis.
De architect D. Lijsen, n.m. 2 u. Beste en teek. ter inz. bij den den rentmeester, b wien à 25 ct. bestek verkr. is. Inl. geeft. ge architect. Aanw. 30 Maart, n m. 2 u.

VRIJDAG 1 APRIL.

Aalsmeer. Het bouwen van een bewaa plaats voor verplegingsartikelen.
Het bestuur der afd. „Aalsmeer" der N Hollandsche vereen. „Het Witte Kruis" Bestek en voorw. ter inz. bij den gem.-op zichter A. v. d. Laarse. Bilj. in te zende vóór 1 April, 's midd. 12 u. bij W. Snethlag

Elsloo. Het bouwen eener handkracht boterfabriek, met bijlev. van materialen.
De heer J. J. Bult Sr. Bestek en teek. te inz. bij P. E. Menger. Aanw. gedaan.

Lochem. Het verven van kunstwerke gelegen in het waterschap. volgens bestek dat ter secretarie ter lez. ligt.
Het bestuur van het „Waterschap van d Berkel", n.m. 1 u. Inl geeft de opzichter.

Leeuwarden. Het uitvoeren van verfwer ken aan gebouwen, bruggen enz., in 8 per ceelen.
Het gemeentebestuur van Leeuwardera deel n.m. 1 u. De voorw. liggen op de secretari der gemeente ter inzage. Inl. geeft de ge meente-architect J. Terpstra te Huizum.

De Wilp (Gr.). Het afbreken der oude en het bouwen van eene nieuwe pastorie voor de Ger. Gemeente.
De Ger. Gemeente. Bestek en en teek. te inz. bij S. de Vries.

ZATERDAG 2 APRIL.

Krimpen a/d. IJssel. Het bouwen van een bouwmansschuur met toebehooren te Stormpolder.
De bouwk. C Pannevis Jr. te Oudshoorn, v.m. 11 u., in het café van der Plas te Krimpen a/d. Lek, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl de teek. à f 1 te bekomen zijn. Aanw. 30 Maart. v.m. 11 u., te Stormpolder.

Raamsdonksveer. Het verbouwen eener schuur met koestal en bijkomende werken met bijl. van materialen.
De heer J. F. Mathon, n.m. 5 u., te zijnen huize. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de bouwk. C. A. Oomen Azn. te Oosterhout. Aanw. 28 Maart, n.m. 2 u.

MAANDAG 4 APRIL.

Amsterdam. Bestek no. 738. Het wijzigen van den bestaanden onderbouw der draaischijf van 13.50 M. middellijn en het maken, lev. en opstellen van den bovenbouw eener draaischrijf van 15.50 M. met bijbehoorende werken op het gemeenschappelijk stationsemplacement Winterswijk. in 2 perc. Ram. perc. 1 (onderbouw) f 3100, perc. 2 (bovenbouw) f 5700.
De Holl. IJz. Spoorw. Mij., n m. 1½ u., (Grw.) in het centr. perconen station. Bestek à f 1 verkr. aan het centr. bur., Droogbak ald.. bur. Weg en Werken, kamer 154. Aanw. 30 Maart, n.m. 2.15 u. (Gr. tijd).

Cuijk. Het verbouwen van een woonhuis genaamd „De Kleine Padbroek".
De heer J. B. v. d. Voordt, n.m. 3½ u., in café „De Posthoorn", alw. bestek en teek. ter inz. liggen Inl. geeft de bouwk. de Bulkens te Gassel. Aanw. 4 April, v.m. 10½ u.

Leiden. Het bouwen van een directiegebouw, eene constructie-werkplaats met bijbehoorende heiwerken, op een terrein van de fabriek.
De directie der Kon. Grofsmederij, v.m. 11 u. in het café „Den Burcht". Bestek en teek. liggen ter inz. op de plaats der besteding. alw. ex. zijn te verkrijgen à f 2 per stel. Inlicht worden gegeven door den architect W. C. Mulder te Leiden.

Oldenzaal. Het bouwen van 16 woningen op een terrein in de nabijheid van het station ald. voor de Oldenzaalsche Bouwmaatschappij.
De architect W. Elzinga, 's midd. 12 u, in het hôtel „De Gouden Leeuw". Bestek en teek. à f 1,50 en inl. verkr. bij gen. architect. Aanw. 4 April, v.m. 9 u.

Scherpenzeel. Het bouwen van een villa

et annexen op een terrein aan de Rijksraatweg nabij Scherpenzeel.
De bouwk. W. Salomons te Amersfoort, m. 11½ u. in het hotel „De Molevoet" te :herpenzeel. Bestek en teek. liggen in gen.)tel ter inz. en zijn à f 1.25 per stel verkr. j den bouwk.

DINSDAG 5 APRIL.

Amersfoort. Het amoveeren van een per-:eel aan de Utrechtschestraat A. no. 104 en et aldaar bouwen van een winkelhuis met ovenwoning.
De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u., in et hotel „De Vergulde Zwaan". Teek. met estek liggen in voorn. hotel ter inzage en zijn f 0,75 per stel verkrijgb. bij voorn. architect. ,anw. aan het voorn. perceel op 2 April, .m. 11 u.

Amsterdam. Het bouwen van een woon-n winkelhuis, op een terrein gelegen aan e Vondelkade naast perceel no. 119, te ˌmsterdam.
De heer J. ten Brink, n.m. 2½ u., in het ˌmerican Hotel. Bestek met teek. zijn à f 1,50 'erkrijgb. aan de lichtdrukinrichting van P. ˌijnja, Reguliersgracht no. 134. Inl. geeft de ˌrchitect H. H. Baanders. v.m. tot 10½ u., ˌan het Sarphatiepark no. 125.

Rotterdam. Het bouwen van een gemeente ˌrchiefgebouw aan de Muthenesserlaan.
Het gemeentebestuur. n.m. 1 u. Bestek en eek. ter inzage op de secretarie en in het ˌtads Timmerhuis en zijn à f 2 te bekomen ˌij de Wed. P. van Waesberge. Aanw. 29 ˌaart, v.m. 11 u.

VRIJDAG 8 APRIL.

's-Gravenhage. De bouw van een post- en elegraafgebouw met directeurswoning te ˌliedrecht. Raming f 18960.
Het Min. van W., H. en N., n.m. 1 u. Het ˌestek ligt ter lez. aan het Min. van W., H. ˌn N., aan het bureel van den Rijksbouw-ˌneester in het 2de district, Fluweelen Burgwal ˌo. 16 te 's-Gravenhage; aan dat van het ˌrov. bestuur van Zuidholland, en is te be-ˌomen bij Gebr. van Cleef, te 's-Gravenhage. ˌadere inl. zijn te bekomen bij voorn. Rijks-ˌouwmeester. Aanw. 31 Maart, n.m. 1 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

8 MAART.

Bocholt (België). Het bouwen van een huis met aanhoorigheden te Grevenbicht (Limb.). Door den heer A. Coenen.
B. Muyres, Nieuwstad (Limb.), 5500 fr., geg.

9 MAART.

Harskamp bij Wageningen. Het afbreken en weder opbouwen van de herberg aldaar. Door den architect H. Mulder.
Laagste inschrijver Ten Broek, Scherpenzeel, f 2697, gegund.

11 MAART.

Apeldoorn (Onderh.). De verbouwing van het woon- en winkelhuis van den heer A. Licht.
Laagste inschrijver H. de Groot f 6997.

Tirns (Fr.). Het bouwen van een woonkamer met gang, raming f 500. Door den heer G. Goïnga.
Laagste inschrijver W. G. de Boer, Oppenhuizen, f 514; gegund voor de begrooting aan P. Borduin, Tirns.

12 MAART.

Tilburg. Het bouwen van 2 heerenhuizen met magazijn in de Tuinstraat. Door den architect André Blomjous.
Laagste inschrijver Wed. F. v. d. Schoot Az., f 19274, gegund.

14 MAART.

Bergeijk Het bouwen van een sigarenfabriek met bijlevering van alle benoodigdheden. Door den heer H. v. Herk.
Laagste inschrijver G Rijnders, Bergeijk, f 2449, gegund.

Hoogvliet (Z.-H.). Het afbreken en weder opbouwen van een bouwmanswoning met wagenschuur op de Elftplaat gem. Poortugaal. Door den bouwk. J. Meyboom.
Timmerwerk. Laagste inschrijver C. Warnaar, Poortugaal, f 2333*.
Metselwerk. Laagste inschrijver J. Warnaar, Hoogvliet, f 2152*. *Gegund.

Oldenzaal. 1°. Het afbreken en weder opbouwen van den voorgevel van een woonhuis aan de Groote straat te Oldenzaal; 2°. het glas- en verfwerk van dezen voorgevel. Door den bouwk. J. C. ter Ellen.
1°. timmer en metselwerk. Laagste inschrijver A. Schoo, f 1186, gegund.
2°. glas- en verfwerk, J. W. van Albach, f 209, gegund.

Tilburg. Het bouwen van een bondsgebouw met 2 heerenhuizen, en kasteleinswoning in de Tuinstraat, met de leverantie der ben. materialen. Door het bestuur van den R.-K. Tilburgschen Gildenbond.
Metselwerk. Laagste inschr. M. Kuijpers, f 15396*.
Timmerwerk. Gebr. Hovers, f 13993*.
Massa. M. Kuijpers, f 29696. *Gegund.

Veendam. Het vergrooten en vertimmeren van het café van J. Brommet. Door den bouwkundige A. Woldendorp.
Laagste inschrijver M. Marquering, f 765.

Zutphen. Het bouwen van een woonhuis met bijlev. van materialen. Door den WelEd. heer Engelberts.
Ingekomen 45 biljetten, hoogste inschrijver, B. Hilbert, Deventer, f 5289; laagste, A. H. J. Reesink Czn., Zutphen, f 4120.50, gegund.

15 MAART.

Ruurloo. Den bouw van een stoomkorenmolen, annex woonhuis. Door den architect H. Slagleven Jr. te Doetinchem.
Laagste inschrijver G. H. Bitters, Doetinchem, f 4670.

Wageningen. Het bouwen van een winkelhuis met woonhuis en bakkerij aan de stationstraat voor den heer H. Haagsman. Door den architect S. Bitters.
Laagste inschrijver A. Haar, f 6170, geg.

Wageningen. Het verbouwen van een huis aan de Veerstraat voor G. Kelderman. Door den heer S. Bitters.
Laagste inschrijver R. F. Diever, f 636, geg.

16 MAART.

's-Hertogenbosch. Het verbeteren en wijzigen van de woning aan „de Boom", te 's Hertogenbosch, onder het beheer van de genie aldaar. Ram. f 4500. Door de genie.
Laagste inschrijver A. J. Aengenendt. f 4850.

Vianen. Het verfwerk der gemeentewerken en van het postkantoor gedurende het jaar 1898. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver M. E. Hartman, f 359, gegund.

Vlaardingen. Het verbouwen van een winkelhuis met bovenwoning aan de Westhavenplaats, wijk H. no. 87 alhier.
Laagste inschrijver J. Vogel, f 3500 en f 2100. 2 biljetten van onwaarde.

Wijhe. Het bouwen van een stoomzuivelfabriek. Door mej. de wed. H. W. A. Maas.
Laagste inschrijver H. v. d. Sluis, Zwollerkerspel. f 4486, gegund.

IJsselstein (Onderh.). Het weder opbouwen der afgebrande hofstede in den Achtersloot voor rekening der stichting „Van Hees Coelen" te Utrecht.
Laagste inschrijver H. Pel, Montfoort, f 5884. gegund.

Zuid-Beijerland. Het bouwen van eene nieuwe bouwmanswoning met graanschuur, voor den heer T. den Hartig te Zuid-Beijerland, in 5 perc. Door den architect A. Simons.
Perc. 1. timmerwerk. Laagste inschrijver K. Beversluis, Nieuw-Beijerland, f 6625.
Perc. 2, metselwerk. P. van der Wulp, Heinenoord, f 4680.
Perc. 3, verfwerk. K. Vervelde, Oud-Beijerland, f 422,50.
Perc. 4, gesmeed ijzerwerk. J. Nijsen Numansdorp, f 209,80.
Perc. 5. lood- en zink. A. Vis, Zuid-Beijerland, f 191. Gunning voorbehouden.

17 MAART.

Bruinisse. Het afbreken van een gedeelte van het kerkgebouw. van de geheele consistorie en het bouwen van een nieuw gedeelte kerkgebouw en eene nieuwe consistorie. Door Kerkvoogden der Ned. Herv. Gemeente.
Het werk kon door verschillende omstandigheden nog niet aanbesteed worden. De besteding is nu voor onbepaalden tijd uitgesteld.

Haarlem. Het bouwen van een werk- en bergplaats op een gedeelte van het terrein behoorende bij den Stads-Doelen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver J. P. A. Nelisse. *a* f 4293, *b* f 4393; *a.* is zonder en *b* met bepalingen omtrent minimum loon en maximum arbeidstijd.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 2 onder- en 2 bovenwoningen op den Westwal, aldaar. Door den bouwkundige A. van Liempt.
Laagste iuschrijver Jac. van Roij, f 4093, gegund.

Nieuwbuinen. *a.* Het afbreken eener bestaande behuizing en herbouwen eener boerenbehuizing, op de plaats no. 48 te Nieuwbuinen, onder bijlevering van al het benoodigde. *b.* Het glas- en verfwerk. Door den heer R. Esing.
a. Laagste inschrijver B. Petersen, Nieuwbuinen, f 2035*.
b. Laagste inschrijver W. Ploeg, Nieuwbuinen, f 54,70*. *Gegund.

Tiel. Het verbouwen van het woonhuis en pakhuis in de Waterstraat, aldaar. Door den architect G. Formijne.
Laagste inschrijvers L. van Eck en J. Droog, f 4875, gegund.

Vlissingen. Het verbouwen van de achterzalen van het café restaurant „De Oude Vriendschap" Groote Markt, alhier. Door den bouwk. A. v. Kleeff, te Amsterdam.
Laagste inschrijver P. v. Beers, f 10099.

Watergraafsmeer. Het vergrooten door opbouw eener verdieping op de bestaande school met annexe werken en leverantie van alle materialen. arbeidsloon en transportkosten. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijvers Gebr. v. Veeren, Watergraafsmeer, f 5299.

Zevenhuizen (Gron.). Het afbreken en weder opbouwen van een woning met schuurtje te Zevenhuizen aan de hoofdvaart. Ram. f 610. Door den heer H. Wijchman te Leek.
Laagste inschrijver H. Houtman, Zevenhuizen, f 519, gegund.

18 MAART.

Arnhem. Het bouwen van 2 woonhuizen, voor J. H. Terhorst. Door den bouwk. H. Gerritsen.
Laagste inschrijver W. G. J. Beek, Elden, f 8629.

Arnhem. Het bouwen van een woonhuis, aan de Pels Rijckenstraat nabij het station. Door den besteder.
Laagste inschrijvers J. W. Meijling en E. Huijzers, f 3895.

Breda. Het afbreken en opnieuw opbouwen van een huis gelegen te Breda op den hoek der Karrestraat en Korte Brugstraat no. 17 met bijlevering der materialen. Door den architect J. A. v. Dongen.
Laagste inschrijver A. Baselier, f 8458, gegund.

Delft. Het verbouwen van een pakhuis, in te richten voor beneden- en bovenwoning, aan de Giststeeg no. 16. Door den bouwmeester P. Zuidgeest.
Laagste inschrijver A. Schaller, f 2170.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van eene woning voor het personeel bij de Zuid-Willemsvaart in Noordbrabant. Ram. f 3040. Door het prov. bestuur.
Laagste inschrijver P. Weijts. Berlicum, f 3040.

Haarlem. Het bouwen van een winkelhuis, pakhuis en benedenwoning met drie bovenwoningen, op een terrein, kad. bekend sectie F. no. 6206 en gelegen aan de Kamperstraat. Door den architect W. F. Doeglas.
Laagste inschrijver J. F. Duin, f 8297.

Utrecht. Het bouwen van een villa aan het Oudewijkerveldpark. Door den architect L. H. J. van Lunteren.
Laagste inschrijver J. v. Vloten, f 18163.

Winsum. Het bouwen van eene benedenzaal en het restaureeren van zijn logement, met de leverantie van alle daartoe benoodigde materialen enz. Door den heer A. Alderts.
Laagste inschrijver R. Sleumer, Uithuizen, f 5638.

19 MAART.

Amsterdam. Het bouwen van een schuitenhuis enz. met conciergewoning, in den Buiten Amstel, aan den Amsteldijk. Door het bestuur der studenten-roeivereeniging „Nereus".

Laagste inschrijver F. de Bruin, f 9837.

Delft. Het verbouwen van perceel Oosteinde no. 254. hoek Nieuwen Langendijk. Door den architect C. J. L. Kersbergen.
Laagste inschrijver J. Rijsterborgh, f 3085. Gunning aangehouden.

Elst. Het bouwen van een koetshuis en wagenschuur en het verplaatsen van een korenberg. Door den heer A. Breunissen.
Laagste inschrijver Th. Bouman, f 1332, gegund.

Groningen. De lood- en zinkwerken benoodigd voor den bouw eener behuizing, hoek A-Kerkhof en Schuitenmakersstraat voor den WelEd. heer H. J. van der Rijn. Door den aannemer A. Siekman.
Laagste inschrijver M. Hoekstra, Kollum, f 428,50.

Grijpskerk. Het afbreken van een oude en het weder opbouwen van eene nieuwe arbeiderswoning met schuur, staande aan den grintweg tusschen Niezijl en Kommerzijl, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Raming f 886. Door de kerkvoogdij der Herv. Gemeente.
Laagste inschrijver K. Dijkstra, Grijpskerk, f 866. gegund.

Metslawier (Fr.). De levering van bouwmaterialen ten behoeve van de dijkswerken. Door het dijksbestuur van Oostdongeradeel.
Laagste inschrijver J. T. van de Wint, Aalzum, f 815, gegund.

Nieuwebrug (Fr.). Het afbreken van een oud en het bouwen van eene winkelhuizinge voor de Gebr. H. en S. Prins, te Nieuweburg.
Laagste inschrijver K. Hartstra, 't Meer, f 1528, gegund.

Tiel. Het geheele verfwerk van 13 of 15 woningen. Door het bestuur der coöp. bakkerij.
Laagste inschrijvers Evertse en Lelijveldt, f 374, gegund.

Wetering bij Steenwijk. Het bouwen eener handkracht-roomboterfabriek. Ram. f 2016. Door de de coöperatieve vereeniging.
Laagste inschrijver L. Onderweegs, Ossenzijl, f 1996.

Zurich (Fr.). Het afbreken en weder opbouwen van een huis met paardenstal, benevens het verlengen van den schoorsteen. Door het bestuur der coöp. zuivelfabriek. „Frisia".
Laagste inschrijver Jan de Jong, Almenum, f 3984, gegund.

„Per Telegraaf."

Hengelo (Ov.). Het afbreken van het tegenwoordige en het bouwen van een nieuw hôtel met café en stalling, voor den heer J. H. Prevo. Door de architecten Van der Goot en Kruisweg.
Laagste inschrijver J. Leerkotte, Enschede, f 21999; daaropvolgende G. Huckriede, idem, f 22200.

21 MAART.

Beilen. Het bouwen van een handkracht boterfabriek te Klatering, gem. Beilen, met bijl. der ben. bouwstoffen. Ram. f 1991,50. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijvers J. Padding en H. Scholtmeijer, Beijlen, f 2015. Onderhands aanbesteed aan J. Padding en H. Scholtmeijer voor f 1865.

Dordrecht. Het maken van een waterdichten kelder met bijkomende werken, aan de melkinrichting, Kromhout no. 7. Het bestuur der Dortsche melkinrichting.
Laagste inschrijvers H. C. 't Hart en Hoven, f 1075. Gunning aangehouden.

Groningen. Het verbouwen van een pakhuis tot sigarenfabriek op den hoek van de Brouwerstraat en Boterdiep, onder bijlev. van alle daartoe noodige bouwstoffen, transporten, arbeidsloonen enz. Door den architect N. W. Lit.
Laagste inschrijver J. de Vink, f 1250. gegund.

Leiden. Het bouwen van villa „Pomona" aan den Rijnsburgerweg, nabij Leiden. Door den architect H. J. Jesse.
Laagste inschrijvers. A. J. Verhoog, Jr., timmerwerk f 3543; B. J. Huurman Dz., metselwerk f 3724; P. H. v. Eck, smidswerk f 138; Soupart en Straver, steenhouwwerk, f 220; P. L. v. d. Drift, lood- en zinkwerk f 462; C. J. v. d. Drift, stucadoorwerk f 214; L. W. J. v. d. Drift, glas en verfwerk f 793; H. J. Geenjaar, behangwerk f 180, allen ald.

Schipluiden (Z.-H.). Het afbreken van een winkel- en woonhuis en het weder opbouwen van een winkel- en woonhuis met graanzolders op het dorp te Schipluiden. Door den bouwk. A. Bontenbal.
Laagste inschrijver J. Th. Schulten, Delft, f 7809.

Sneek. Het bouwen van een scheikundig laboratorium met bijkomende werken aan de chemische pharmaceutische fabriek van Loeke Dokkum, ald. Door den architect J. Ph. Hogendijk.
Laagste inschrijver Th. Kloosterman, f 1165, gegund.

22 MAART.

Sittard. Het maken der gebouwen voor eene nieuwe gasfabriek aldaar. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver G. Beckers, Sittard, f 10600.

Workum. Het maken van eene verplaatsbare muziektent. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver H. Stuur, f 269, gegund.

IJmuiden. Het bouwen van een ijskelder en pakhuis met bovenwoning op een terrein gelegen aan de Prins-Hendrikstraat te IJmuiden. Door den heer E. Tol.
Laagste inschrijver H. L. v. Zeijl, Zandvoort, f 5970.

DE·NIEUWE·BEURS·OP·HET·DAMRAK·TE·AMSTERDAM·GEZIEN·KOMENDE·VAN·DEN·DAM.

DE·GOEDERENBEURS·IN·DE·NIEUWE·BEURS·TE·AMSTERDAM

Typ. Roeloffzen & Hübner.

H. P. Berlage Nz.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

2 APRIL 1898. 18e JAARGANG. No. 14.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De nieuwe koopmansbeurs te Amsterdam. — De beurs te Amsterdam. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met een dubbele plaat.)

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

De heer G. E. V. L. Van Zuijlen, oud-Kolonel der Genie van het Nederlandsch Indische Leger, Eerelid der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, zal de Maatschappij, als haar afgevaardigde, vertegenwoordigen op het Internationale Congres voor Hygiëne en Demographie, van 10 tot 17 April a.s. te houden te Madrid.

Het Bestuur van de Maatschappij vestigt de aandacht, zoowel van leden als van niet-leden der Maatschappij, op de aanstaande Tentoonstelling van Bouwkunst, van af 27 April tot 26 Mei a.s. te houden in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

De inzendingen voor deze tentoonstelling worden vrachtvrij ingewacht vóór 13 April a. s. aan bovengenoemd gebouw.

Het reglement der tentoonstelling is opgenomen in het Bouwkundig Weekblad No. 11, van 12 Maart j.l.

Het Bestuur zal er ten zeerste prijs op stellen, zooveel mogelijk inzendingen te ontvangen die betrekking hebben op: Versieringen enz., bij gelegenheid van de Inhuldiging van H. M. de Koningin.

DE NIEUWE KOOPMANSBEURS TE AMSTERDAM.

(Ontwerp van den heer H. P. Berlage Nz.)

Zooals reeds in nummer 12 van dit blad werd toegezegd, voegen wij bij het nummer van heden eene plaat, waarop nu echter niet alleen de voornaamste plattegronden, maar ook de belangrijkste doorsneden voorkomen.

De lezers kunnen zich thans een vrij volledig beeld van het spoedig aan te besteden bouwwerk maken. Dat dit mogelijk is geworden, — daarvoor zijn wij een woord van bijzonderen dank verschuldigd aan den ontwerper, den heer H. P. Berlage Nz.

DE BEURS TE AMSTERDAM.

Voordracht gehouden door den heer H. P. Berlage Nzn. voor de leden van de Afdeeling Amsterdam van de Mij. t. Bev. der Bouwkunst en van het Genootschap Architectura et Amicitia op 1 April 1898, in het gebouw Marnixstraat 402.

O vruchtbare acker, groot van steen
Die zich, ten oorbaar van 't gemeen
Laat alle middagen bezaeien
Met koopzaat, êel en milt van aert,
Dat goude en zilvere aesten baert
Daar duizenden genot van maeien.

Het gantsche jaer is uw saizoen:
En of geen licht verwelkend groen
Uw heiningen en pylers kleede,
Noch teelen die in d'Aemstellucht
Een overkostelijker vrucht
Dan atlas boomgaert eertijds deede.

Want gij hebt weer en wint te vrient
Een zon en dauw, en wat u dient
Jupijn daelt met een gulden regen
In uwen schoot van boven neer,
En ieder zegen smacht na meer
Wat gij omhelst gedijt tot zegen.

De schellen van uw appels zijn
Van gout, de korlen klaer robijn,
Het loof safier en esmerouden.
Hier richt men, wat het hart verfraeit
En van vier winden overwaeit
Door 't water, dat uw stuurmans bouwden.

Der Mooren opperste gezagh
Wijkt voor uw vloten en uw vlagh
De watergoden duiken onder,
Als gij, van d' een aen d' ander ree,
Het oorloghs-onweer voert op zee,
En volght den blixem, en den donder.

Uw veder, op 't papier gewent,
Vlieght van het een naer 't ander endt
Des aertsbooms. en beschaduwt d'assen.
Des hemelkloots van wederzij.
Zij vlieght de werelt zelf voorbij,
En ziet den dagh vergaen en wassen.

O achtste werelts wonderstuk!
Kan slechts uw roem zijn aertsgeluk!
En weelde gelijk moedigh dragen,
Zulk een onwankelbaer gemoedt
Gaet boven al het waereldsch goed.
Want deugt kan steen en muren schragen.

Het gebouw waarop Vondel dit gedicht maakte, is de eerste beurs van Amsterdam geweest die, zooals bekend, stond op het nu nog bestaande beurspleintje, dus tusschen Dam en het „Rack in."

Het schijnt mij niet onbelangrijk, alvorens de plannen der Nieuwe Beurs toe te lichten, de geschiedenis der bestaan hebbende en der nu nog bestaande beurs even op te halen.

De oorsprong van het woord beurs wordt verschillend opgegeven. Ten eerste zou het woord zijn afgeleid van het woord Byrsa, dat de naam zou zijn van de burg van Carthago, door Dido gesticht, welke naam, volgens het gevoelen van sommigen, verwant is met hetzelfde woord in de Grieksche taal dat een vel of een afgetrokken huid beteekent, dus een naam, gegeven naar aanleiding van de stichting van Carthago, waarvan de legende algemeen bekend is.

Het is weder Vondel die dezen oorsprong in vers heeft gebracht, aldus:

Wat geest heeft uwen naem bedoelt?
Spruit die van 't veld, dat Dido kocht,
Toen zij haer hof- en koopstad stichte?
Of heeft de Beurs dien naem gebaert,
De beurs, die 't gelt met zorgh bewaert?
Zoo blijf de zedigheid bevolen:
Want schepen, brieven, geldt en goet,
En beurs geloof is eb en vloet. —

Er is echter een tweede meening omtrent den oorsprong van het woord beurs; ik neem hieromtrent over wat daarvan staat in de beschrijving der stad Amsterdam van Casparus Commelin.

„De naam, en 't gebruyk van het woord „beurs", volgens Pontani meeninge, zeyd men, dat van de Bruggelingen in Vlaanderen, zijn oorspronk genomen heeft, omdat bij hen, als den koophandel daar nog bloeyde, een Markt was, daar de Koop-luyden des middags en 's avonds op verzamelden, die den naam van Burze of Beurze, van een oud treffelyk huys, dat daar stond, en de drie Burzen of Beurzen in den gevel voerde, gekregen had."

En dan vervolgens in overeenstemming met Vondels tweede vermoeden:

„Doch men zou het soo kunnen duyden, dat deze naam sijn oorspronk bekomen heeft, van 't gebruyk eener Geldbeurze; want gelyk men in een beurs het geld ontfanget, vergadert, en wederom uytgeeft, alzoo vergaderen de Koopluyden op dese beurs ook te zamen om te koopen en verkoopen; welke Koopmanschappen dan, daar na, in en uytschepen, lichters, schuyten, zolders, pakhuysen, kelders en andere gelegentheden worden gelevert en ontfangen, en op der Koopluyden Komptooiren elk in 't byzonder, beschreven, verzonden en bestiert werden. Gelijk diergelijke beurzen ook zijn tot Londen en Antwerpen, dese byna in alles seer gelykende."

De handel van Amsterdam, die langzamerhand de stichting voor een beursgebouw noodzakelijk maakte, kreeg eerst omtrent het midden der 15e eeuw den omvang, waardoor de stad de aanzienlijkste handelsplaats van dit gewest kon worden genoemd, gelijk Filips van Bourgondië in het jaar 1452 getuigde: „Les marchans y affluent de toutes pars, pour le notable port, qui y est, et que cest la ville plus marchande de tout notre dit pays de Hollande."

Maximiliaan gaf als eereteeken aan het Amsterdamsche wapenschild zijn koninklijke kroon; het recht die te gebruiken, in een brief gegeven te Schiedam op den 11den Februari 1488. Hij was toen nog Roomsch Koning, en schonk dus de koninklijke, niet de keizerlijke kroon; over de keizerlijke kroon kon hij eerst beschikken in het jaar 1493, toen hij keizer werd. In een gunstbrief werd onder meer door hem van Amsterdam gezegd: „dat de selve stede eene coopstede was, waar converseeren vele ende diversche Coopluyden; ende menichte van volcke"

Het is dus niet te verwonderen, dat de kooplieden reeds toen op den inval zijn gekomen, om tot bevordering van hunnen handel een vaste plaats van bijeenkomst te kiezen. Dit kan ook opgemaakt worden uit een oud kronijkje, waarin woordelijk het volgende geschreven staat: „Aen de oude syde van Amstelredam is oock de Warmoesstraat, alwaer de coopluyden dagelicx bi den anderen comen."

De kooplieden vergaderden nl. 's zomers op de Nieuwe Brug, — die vermoedelijk reeds tegen het einde der 14de eeuw was gelegd, en aldus genoemd was ter onderscheiding van de Oude Brug, die nu niet meer bestaat —, of bij regenachtig weer in de Warmoesstraat onder de luifels der huizen, van af de St. Olofspoort tot de Heintje Hoeksteeg.

In Breero's Moortje wordt van een koopmanszoon gezegd: „staegh was hij op de Brugh bij de Negocyanten." Dit ter bevestiging.

Na het jaar 1561 is de nieuwe brug, die eerst geheel van hout was, gedeeltelijk van steen gemaakt, en werd een huisje daarbij opgebouwd, het zoogenaamd „Paelhuyske" met een torentje, een aardig gebouwtje, waar de schippers het paalgeld moesten betalen.

De kooplieden bleven echter op de Nieuwe brug aan de koude noordelijke en oostelijke winden blootgesteld, en daarom besloot de Vroedschap „dat men de St. Olofscapelle ledigh ende onbelegt zoude laeten legghen tot een vergaerplaetse off beurse van de coopluyden die in tyden van regen en wint ende onweder geen vergaderinghe konden maecken." Zelfs schijnen de kooplieden niet alleen in deze kapel, maar ook in de oude kerk beurs te hebben gehouden, blijkens een order van kerkmeesteren der Oude Kerk, waarbij de twee hondenslagers gelast werden, een van beiden zich op beurstijd in de Oude Kerk te bevinden.

In verband hiermede werden toen de beursuren en de reglementen vastgesteld. De klok die aan het paelhuyske was bevestigd, luidde telkenmale een half kwartier wanneer het volle uur van vergaderen was verstreken.

De handel groeide echter zoo, dat het allengs wenschelijk werd geacht een meer geschikte vergaderplaats voor de kooplieden op te zoeken, en in navolging van Antwerpen, dat in 1531, en Londen, dat in 1567 een gebouw had gesticht, aan den handel gewijd. In een resolutie der Vroedschap van den 28sten April 1607 vindt men het volgende aangeteekend:

Alsoe bij verscheyden personen ende coopluyden alhier verlangh ende nogh dagelicx wordt aangehouden ende ersocht, omme geaccomodeert te mogen worden met een equame plaetse, alwaer zij hare ordinare bijeencompste nde vergaderinge mochten houden, bij forme van een eurse, gelijck in veele coopsteden gebruykelijk is, ende och veele goede luyden hen daeraen slooten, dat de voorsijde vergaderingen geschiet ende toegelaten wordt alhier n de kercken, soe is, na deliberatie hierop gehouden bij le Heeren 36 Raden, goetgenomen ende geresolveert, dat iet patroon, 't welck eertyds is ontworpen tot een beurse p 't Rockin, zal worden gesteld in handen van de eersame Frans Heyndricx Oetgens, tegenwoordig Burgemeester, Pieter Boom, Oud Burgemeester. Jan Jacobsz Huydecoper, sbrand Ben, mitsgaders van beide Heeren Tresorieren Ordinaris dezer stede, om haer volcomelijck te informeeren p de gelegentheyt van dé voorseyde plaetse, tot het naecken van een beurse metten aencleven van dien, opdat, aerluyder rapport gehoort zynde, daerinne voorts gedaen nag worden, als men bevinden sal te behooren."

Het rapport dier Heeren kwam den 14en Juli, met de verklaring, dat zij geen betere plaats in de geheele stad hadden kunnen vinden dan achter het huis van „den Pot" p het Rokin, beoosten welk huis, aan de zuidzijde van len middeldam, de markt van nieuwe haring in het jaar 568 gekeurd was. In de volgende vergadering, van den en September. werden de twee plannen eener Beurs aan le Vroedschap voorgelegd, van welke het kleinste de meeste goedkeuring wegdroeg; waarom besloten werd, volgens lit plan ten eerste een beursgebouw op de richten met uitdrukkelijke bepaling, „dat tot vercieringe van 't werck iet op een cleyntje sou worden gesien, ofte dat men als en voet thyen, twaeleff, ofte twintigh in de lenghte, om 't werck te vergrooten, sou wesen gebonden."

Hierop is men in de maand April van het jaar 1608 begonnen met de grondslagen te leggen van dat gebouw, waarvan de dichter de Decker dichtte:

Hier heft zich uit den grond des Aemstels nae de wolcken
Een plaets, die 's middags krielt van allerhande volcken,
Een wandelperck, daar Moor met Noorman handel dryft
Een Kerck, daar Jode. Turck en Christen in vergaeren
Een allertaelen school, een Mercktveld aller waeren
Een Borse, die alleen all 's werelds Borsen styft.

Op den 29sten Mei werd de eerste steen van het gebouw gelegd door Hendrick Hooft, den jongsten zoon van len voorzittenden Burgemeester, Cornelis Pieterszoon Hooft, n broeder van den beroemden Drost van Muiden. Het plan der Beurs was ontworpen door Hendrick de Keijser.

De stichting der beurs werd vermeld op een zwart marmeren gedenksteen in den noord-westhoek der galerij:

„Door Gods zegen, is tot gerief der Koopluyden dese Beurse gesticht, Anno 1608, den 29sten Mei den eerste steen geleyd, en den eersten Augustus 1613 de eerste vergadering geweest."

Toch was het gebouw reeds in 1611 voltooid, maar door allerlei omstandigheden werd het eerst 2 jaar daarna in gebruik genomen.

De beurs, staande aan het Rokin ten zuiden van den Vijgendam, rustte op vijf bogen, waarvan de middelste „de gemeene doorvaart uyt het Y en Damrak in den Amstel, uyt en in, door de Dams-sluys, met neergelaten masten, den gantschen dag wezende; welke doorvaart des nachts en als het beurstijd is, van ouds heen altyd met een boom voor den ingang van de sluys geslooten werde, en dat uyt vreese van verraat, dewyl alhier dan de zenuwe en het meerdeel der voornaamste Burgeren, opeengedrongen en vergadert wezende; dat met heymlyk leggen van buskruyt als dan onder de Booge zoude in 't werk konnen gestelt werden. Deze Beurs in den jare 1668 vergroot zynde, is een groote steenen Mercurius met verscheide koopmanschappen hebbende, tegens 't Rockin aen geplaetst."

Ten zuiden stond een sierlijke toren, voorzien van een fraai klokkenspel en 4 uurwijzers, in welken toren ook een klokje hing dat bij het aan- en afgaan der beurs geluid werd.

Von Zesen zegt van dit klokkenspel in zijne beschrijving van Amsterdam: „Diese Spielglöcklein geben so ein süszen und anmunthigen Gelente von sich, dasz die Vorübergänger genöthigt werden stille zu stehen, und solches liebliche Kunstgetöne mit fast entzückten Sinnen an zu hören."

De klokjes waren gegoten door Hemoni, een Franschman, die op kosten van het stedelijk Bestuur hier eene klokgieterij had opgericht.

Het gebouw zelf besloeg een rechthoek van 200 bij 124 voet, dat is dus 60 bij 40 meter, vormende een ombouwde plaats met overdekte gaanderijen gedragen door 42 zuilen. De voornaamste opgang was in het noorden, ter eene zijde, dat is dus aan de Damzijde, langs steenen trappen, aan de Rokin-zijde langs een rijzende vlakte, die nog gedeeltelijk te zien is. De ingangen aldaar waren met ijzeren hekken gesloten, waarboven in den gevel het wapen der stad prijkte.

Van de wel wat al te groote ingenomenheid met alles wat het eigen betreft, een eigenaardig kenmerk dier tijden, hetgeen zich vooral uit, juist in de wel wat al te bloemrijke gedichten en Vondel van het stadhuis op den Dam als van 's werelds achtste wonder doet spreken, vinden wij ook weer in een versje van Jan Vos op de beurs:

Roemt Ephesen op haar Kerk;
Tyrus op haar Markt en haven;
Babel op haar Metzelwerk;
Memphis op haar spitze Graven;
Romen op haar Heerschappy;
Al de Wereld roemt op my.

In het jaar 1659 werd naar aanleiding van het invallen eener steenen brug over de Prinsengracht ook de aandacht gevestigd op de beurs, wier gaanderijen aan de zuidzijde begonnen te zakken, omdat deze op een te flauwen ovaalboog waren gebouwd. Dit werd hersteld door de verandering in een halfcirkelboog. Tijdens die verandering werd de beurs gehouden in de Nieuwe Kerk.

Weldra werd, bij de uitbreiding van den handel en den aanwas der inwoners van de stad, de beurs voor het aantal kooplieden te klein bevonden, en eene vergrooting noodig geoordeeld. Daartoe werd besloten. De vergrooting zou geschieden aan de Rokin-zijde, met 2 travéeën der zuilengaanderij; de toren zou afgebroken, en de houten spits op het dak worden geplaatst.

De zuilen werden genummerd, aanduidende de vaste standplaatsen der voornaamste kooplieden.

De verdieping vertoont aan de binnenzijde een pilasterarchitectuur met nissen, bestemd voor de beeldtenissen van de Graven van Holland, die er echter nooit zijn gekomen. Dit kan worden afgeleid uit een gedicht van Vondel op de inwijding van het Stadhuis, waarin de kooplieden aldus worden aangesproken:

Mijn nissen zien u draeven
En missen midlerwijl haer driemaal twalef Graven,
Van 't koopmans kapitool. Of magh me nimmermeer
Gebeuren dit geluk, het welk mijn beursgenooten
Verdienden, die het gout met heele schepen gooten
In Uwen schoot, door kommer zorgh en zweet,
Ter bouw van uwen staet en 't vrije lant besteet?

Ten tijde der vergrooting is de achtergevel versierd geworden met een Mercurius-beeld.

Boven de gaanderijen waren vertrekken voor winkels, verkoopingen enz. Het plein der beurs werd verder gegebruikt tot oefening van soldaten der bezetting, schutters en brandweer.

Ik laat verder onbesproken de verschillende veranderingen die de beurs sedert dien tijd onderging.

Er werd reeds opgemerkt, dat de constructie der beurs op de vijf bogen een voortdurend toezicht noodig maakte, en herstellingen. In 1803 was wederom een belangrijke herstelling noodig, gedurende welke de kooplieden in een hulpbeurs, op den Dam vóór het Stadhuis opgeslagen, bijeen kwamen. Ook deze baatte niet, zoodat in 1825 opnieuw ernstige verzettingen werden waargenomen, waarop door den toenmaligen stads-architect J. de Greef twee plannen ter voorziening in de gebreken werden ingediend. Aan deze plannen is geen gevolg gegeven. Eindelijk waren in 1835 de gebreken van dien aard, dat een onderzoek naar de fondamenten werd bevolen, hetgeen tengevolge had, dat, hoewel er geen direct gevaar bestond, er toch door het stadsbestuur werd besloten een hulpbeurs op te richten tusschen Water- en Beurssteeg, die reeds 11 Januari 1836 werd betrokken.

Terzelfder tijd werd in overweging genomen, of er nog met vrucht middelen tot herstel waren. De Commissaris van Publieke Werken leverde een rapport in, waarin werd uiteengezet, dat het niet raadzaam was om met groote kosten het bestaande gebouw te vernieuwen, daar wellicht na weinige jaren opnieuw zou moeten worden herbouwd. Daarop werd besloten, dat de oude beurs zou worden afgebroken, en door een nieuwe vervangen.

Inmiddels was uit den raad eene commissie benoemd, om een plan voor een nieuwe beurs voor te dragen, welke den 3den Maart 1836 bij prijsuitschrijving een ontwerp voor een beurs verlangde en wel tweeledig:

Een ontwerp voor het emplacement der oude beurs, en een tweede, op of bij de toenmalige groote Vischmarkt.

Hiermede was dus feitelijk een begin gemaakt met de demping van het Damrak en het onttrekken van het gezicht op het breede water van af den Dam.

Voor het emplacement van de oude beurs kwamen in 5—, voor het nieuwe 16 ontwerpen, waarvoor respectievelijk aan Isaak Warnsink en Hendrik Springer prijzen werden toegekend.

Toch meende de commissie geen der beide ontwerpen te moeten uitvoeren; daarom werd een ander plan van den sedert gestorven Commissaris van Publieke Werken, Cornelis Alewijn, aan den Raad voorgedragen. Deze wilde de beurs over het Paleis, bestaande uit een ronde gaanderij met koepelbekroning. Doch dit plan verviel, ook wegens te groote onteigeningskosten, en mede omdat men zich niet in navolging van Parijs met een geheel overdekte beurs kon vereenigen.

Dan waren er weder die de oude plaats wilden behouden zien, maar daarvan wilde het Dagelijks Bestuur niets weten om de bekende constructieve redenen.

De raad besloot derhalve volgens het voorstel van B. en W., gelijk nagenoeg ter zelfder tijd te Londen is bepaald, dat men eene niet-overdekte Beurs met een open plein in het midden zou bouwen; waarvoor werd aangenomen de ruimte bezijden de Vischmarkt, aan het Damrak.

Intusschen had J. D. Zocher bij de commissie een nieuwe plan ingediend, dat door den raad met enkele wijzigingen werd aangenomen op 7 October 1840.

Den 28sten Augustus 1841 werd daarop de eerste paal geslagen, en den 29sten Maart 1842 de eerste steen gelegd. Den 13den Juli werd de bovenbouw publiek aanbesteed.

De oude beurs was intusschen afgebroken en de Mercurius verhuisd naar den stads-timmertuin, terwijl de ledige ruimte werd gemaakt zooals wij haar nu kennen.

Er was plan een standbeeld van Rembrandt daar ter plaatse op te richten, maar dit kwam later op de Botermarkt, het tegenwoordige Rembrandtsplein.

De oude Vischmarkt, die vermoedelijk reeds sedert de 14de eeuw aan het Damrak had bestaan, werd verlegd naar de Nieuwmarkt.

De voltooiing der nieuwe beurs liet langer op zich wachten dan oorspronkelijk gedacht was; vier jaar werd er aan gebouwd. Ook openbaarde zich een zetting aan de fundeering bij het begin van den bouw. Daarop sloeg zeker het volgende versje, door een leek-dichter gemaakt.

Men zou Mercurius op aard een tempel stichten.
De Amstelaar nogthans had niet zoo juist bedacht
Dat meestentyds die God in 't schimmenryk vernacht.
Het huis is dan ook reeds aan 't zakken — en geen wonder
De God haalt zachtjes aan zijn aardpaleis naar onder.

Dit gebrek werd echter spoedig verholpen.

Een beschrijving der tegenwoordige beurs kan zeker hier achterwege blijven.

Nog even zij aan de oude korenbeurs herinnerd, die we nog allen hebben gekend.

De oorspronkelijke beurs ten dienste der graanhandelaren is gesticht in den jare 1617, „staande op het Water ten zuyden der Oude Brug; en dat om de Luyden op 't Water; ter plaatsen daar de Kooren-beurs (gelyk eer de groote Beurs gebouwt was, de Koopluyden in de Warmoes-straat) plag gehouden te worden, met sware huyshuur belast zynde, te verlichten, en van de Koopluyden, die hun stoepen dagelyks by regen en onweder beset hadden, te verlossen; en den gemelden Koopluyden te dienen, op datse met meerder vryheyt, minder verlet en overloop der buuren, en verhindering der passeerende, dat op de straat en gemeene wegen plag te geschieden, hun koophandel dryven mogten."

Het was een vierkant plein, naar het Damrak open en aan drie zijden gesloten door een gaanderij, rustende op 52 houten pilaren. Onder deze waren langs de wanden banken en kastjes, waarin de monsters werden bewaard. Wegens bouwvalligheid is deze beurs in 1768 afgebroken en vervangen door een steenen gebouw met 18 zuilen. Dit was aan de voorzijde gesloten door een ijzeren hek, waarboven de Mercurius-staf met korenaren was afgebeeld.

Doch ook deze beurs verdween toen het Damrak ten deele werd gedempt; zij werd vervangen door het bekende „zaadbakje", zooals dit in de wandeling heet, achter aan de tegenwoordige beurs aangebouwd.

En zoo ben ik gekomen aan de periode die den bouw van de te stichten 3de beurs voorafgaat. Ik geloof de geschiedenis dezer periode bekend te mogen veronderstellen en te moeten voorbijgaan, om te komen tot de toelichting van het plan der nieuwe beurs, zooals dit in overleg met de verschillende commissiën is ontworpen.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Groningen. 25 Maart 1898. Na voorlezing en goedkeuring der notulen en behandeling der ingekomen stukken, werd door het bestuur, bij monde van den Voorzitter, den heer H. Raammaker, het voorstel gedaan, om het instellen van eene Centrale Commissie van ingezetenen uit alle standen, voor de feestviering in onze stad bij gelegenheid der in dit jaar te verwachten inhuldiging van H. M. Koningin Wilhelmina, waarvoor in October j. l. door de Afdeeling aan tal van Vereenigingen eene uitnoodiging is gezonden, en het bestuur der Afdeeling in de j. l. November-vergadering de opdracht ontving vooreerst diligent te blijven, van de agenda te verwijderen.

Bij de hierop gevolgde besprekingen werd gewezen op de groote belangstelling van de zijde der nijverheidsmannen en neringdoenden, en het weinig welwillend schrijven van enkele vereenigingen en de minder heusche behandeling van de hier ter stede bestaande Zustervereeniging, die zich even als meer andere vereenigingen niet verwaardigd heeft op de ook aan haar gezonden circulaire te antwoorden.

De vraag werd gedaan, of ook aan een der aanwezigen iets bekend was van het bestaan van eene Commissie van tal van ingezetenen uit alle standen, welke volgens het schrijven van een paar vereenigingen in November van het vorige jaar zich toen reeds bezig hield met het organiseeren van een inhuldigingsfeest, waarop algemeen ontkennend werd geantwoord.

Door een der leden werd het voorstel gedaan, de Besturen der vereenigingen welke hunne medewerking hadden toegezegd, zoo ook van die vereenigingen, welke twijfelachtige antwoorden hadden ingezonden, tot een samenkomst met het bestuur der Afdeeling uit te noodigen, teneinde te beproeven of het beoogde doel alsnog te bereiken was.

Dit voorstel in rondvraag gebracht. werd met groote meerderheid van stemmen verworpen. De motieven, die tot verwerping hebben geleid, waren in hoofdzaak de weigering tot medewerking van die vereenigingen op wier medewerking in de eerste plaats had mogen worden gerekend, en het voorstel van B. en W. aan den gemeenteraad om hen te machtigen, om met medewerking van Voorzitters van enkele vereenigingen en andere personen met hoogklinkende namen, plannen voor die feestviering te organiseeren.

Het bestuursvoorstel, dat de Afdeeling zich van verdere bemoeiing in deze zaak zal onthouden, werd met bijna algemeene stemmen aangenomen, en nu werd het bestuur opgedragen de vereenigingen, waarvan gunstige antwoorden zijn ontvangen, voor de betoonde welwillendheid den dank der Afdeeling aan te bieden.

Punt 3 van de agenda: lezing te houden door den heer J. van Dam Jz., kon niet plaats hebben, omdat een toestelletje noodig tot opheldering bij de lezing niet tijdig was gereed gekomen, waarom de heer van Dam beloofde deze lezing in de e. v. vergadering te zullen houden.

De pauze, die nu volgde, werd benut tot het bezichtigen van een fraaie collectie plaatwerken en photographieën uit de portefeuille van den Voorzitter; ook werd met belangstelling kennis genomen van eene bezending Métallique- en Marmermozaiektegels van de firma J. Numan en Zn. fabrikanten van kunststeen te Winschoten.

Zonder overdrijving kan worden gezegd, dat deze fabrikaten door al de aanwezigen werden geroemd, om de intensieve kleuren, de groote hardheid en de scherpe afscheiding der kleuren, en viel vooral de zuivere afwerking en gelijkmatige dikte der opperlaag (± $^{1}/_{4}$ vloerdikte) in het oog.

Door een der aanwezigen werd er op gewezen, dat de tegels in de werkelijkheid zich beter voordoen dan de aanwezige modelboekjes aangeven.

De marmermozaiektegels onderscheiden zich in het bijzonder van de granietvloeren door fraaiere bewerking en, volgens verklaring van de fabrikanten, ook door meedere draagkracht, zoodat deze vloeren evenals de Metallique-tegels in het gebruik zeker zullen bevallen. Daar de prijzen tevens zeer concurrent zijn en in aanmerking nemende, dat door de fabrikanten wordt gegarandeerd tegen stukvriezen, afschilferen en kleurverschieting, dan is de voorspelling zeker niets te gewaagd, dat dit inlandsch fabrikaat, dat boven andere soortgelijke fabrikaten uitmunt, zijn weg wel zal vinden.

Nadat ook nog inlichtingen door de fabrikanten waren verstrekt aangaande door hen gefabriceerde kunst-zandsteen, waarvan echter geen monsters aanwezig waren, werd hun door den Voorzitter dank gezegd voor de genomen moeite.

Hierna kwamen in behandeling de vragen door de Mij aan de Afdeelingen gesteld.

Vraag I: Hoedanig is Uw oordeel over de noodzakelijkheid van oprichting van een Rijks Proefstation voor bouwmaterialen? lokte nog al bespreking uit, waarbij bleek, dat zoodanig station zeer gewenscht is.

Vraag V. Wat is beter: gelegenheid voor lucht-circulatie aan te brengen onder houten balklagen en vloeren van vertrekken op den beganegrond, of wel, de balken in zand te leggen en de zandaanvulling op te hoogen tot onderkant houten vloer?

Op welke andere wijze is de bodem het doelmatigst af te sluiten, uit een hygiënisch standpunt beschouwd en in verband met het streven om de houten balken en vloeren tegen bederf te beschermen?

Over deze vraag liepen de gevoelens nogal uiteen; eenige voorbeelden werden aangehaald van houten vloeren, welke eene lange reeks van jaren den tand des tijds hebben weerstaan en gelegd waren met nagenoeg geen ruimte tusschen daaronder liggende bevloering van vloersteenen in trasspecie.

De antwoorden op beide vragen zullen breeder omschreven, aan het Bestuur der Mij. worden gezonden.

Hierna werd de vergadering die zeer talrijk was, door den Voorzitter gesloten. A. Eisses.

Wegens gebrek aan plaatsruimte kan het verslag der Afdeeling Amsterdam niet meer worden opgenomen.

BERICHTEN.

De Minister van Binnenlandsche Zaken brengt ter algemeene kennis, dat de examens der Polytechnische School, vermeld onder B en C in artt. 60—65 van de wet op het middelbaar onderwijs, in de laatste week der maand Mei en in de maand Juni a.s. te Delft zullen worden afgenomen.

Wie een of meer dezer examens wenscht af te leggen, moet zich daartoe vóór 9 April e.k. schriftelijk bij het Departement van Binnenlandsche Zaken aanmelden, met nauwkeurige opgave tot welke examens hij wenscht te worden toegelaten. Hij die slechts een gedeelte der examens B wenscht af te leggen, heeft hiervan mede in zijn verzoekschrift te doen blijken.

Bij de aanmelding tot de examens B moet worden overgelegd het getuigschrift wegens voldoend afgelegd eindexamen der hoogere burgerschool met 5-jarigen cursus, vermeld in art. 57, en bij de aanmelding voor examen C het getuigschrift wegens voldoend afgelegd examen B, vermeld in artt. 61—65 der genoemde wet.

Den 27sten Maart j. l. is te Baarn overleden de heer F. Stracké, oud-Professor aan de Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam.

Stracké werd in 1820 te Dorsten, in Westphalen, geboren. Hij bezocht in zijn jeugd Berlijn, en vestigde zich in 1848 te Arnhem als beeldhouwer; hij bewoog zich daar hoofdzakelijk op het gebied der kerkelijke kunst. Uit dien tijd zijn echter ook nog van hem afkomstig: het gedenkteeken voor Generaal Seelig op het kerkhof te Ginneken, de beelden en medaillons in den voorgevel van Arti et Amicitiae te Amsterdam, en het monument voor Pieneman op de Westerbegraafplaats aldaar, alsmede de vier beelden rondom het voetstuk van Royer's standbeeld van Vondel in het Vondelpark. In 1868 werd hij benoemd tot hoogleeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten te Amsterdam (als opvolger van Royer) en bleef dit tot 1889, toen hij zich metterwoon te Baarn vestigde.

Uit zijn Amsterdamschen tijd dateeren o. a. de borstbeelden van den sterrenkundige Kaiser, van Nicolaas Beets en van Potgieter. Het ontwerp voor het kinderengeschenk aan Koning Willem III bij het 25-jarig jubilé was van Prof. Stracké en wordt op Het Loo bewaard. Ook het bekende beeld van „Alkmaars Ontzet," het borstbeeld van Prins Hendrik te Amsterdam en het gedenkteeken der familie Dorrepaal op Zorgvliet aldaar.

In de kunstzaal van het Panorama te Amsterdam zijn te vinden zijn „Duifje" en zijn „Wolmet," de zeer bekende marmeren bustes.

In een buitengewone algemeene vergadering van de Roei- en Zeilvereeniging „De Hoop" te Amsterdam, gehouden op 28 Maart, werden de plannen besproken, bij het bestuur der Vereeniging

ingekomen op de besloten prijsvraag uitgeschreven onder de leden-architecten der Vereeniging. De drie ingezonden plannen waren door eene commissie van deskundigen onderzocht, en deze had hare keuze laten vallen op het ontwerp „Sport," een gebouw voorstellende van 45 bij 18 M., met een terras van 400 M². Dit bleek te zijn ingezonden door den heer J. Ingenohl. Het gebouw is grootendeels van steen, en de kosten ervan zijn geraamd op f 27.900

Dit plan is in de genoemde vergadering met algemeene stemmen aangenomen.

CUNERA-KERK TE RHENEN. Volgens eene begrooting van Dr. P. J. H. Cuypers zullen de kosten der herstelling van den toren f 48 000 bedragen.

Het Rijk heeft zich genegen betoond f 20,000 in deze kosten bij te dragen. evenwel onder deze voorwaarde, dat aan het Rijk voor het Rijks Museum worde afgestaan eene oude schilderij, voorstellende de plundering van de Cunera-kerk, welk middeneeuwsch stuk op het stadhuis te Rhenen berust.

Door den gemeenteraad kan, met het oog op de gemeentelijke geldmiddelen niet meer dan f 23.500 in de kosten voor herstelling worden toegezegd. Aan de voorwaarde door de Regeering gesteld. zal nu voldaan moeten worden. Eerst wil men een kopie van de schilderij nemen, om tenminste de gedachtenis daaraan te bewaren. Een en ander is aan den Minister van Binnenlandsche Zaken medegedeeld.

Op 8 tot en met 13 April e. k. worden in het gebouw der Ambachtsschool en Burgeravondschool te Alkmaar tentoongesteld de werkstukken en teekeningen, door de leerlingen dezer scholen gedurende den laatsten cursus vervaardigd. Deze tentoonstelling is geopend van 's morgens 10 tot 's namiddags 4 uren.

In de algemeene vergadering der „Vereeniging tot bevordering van de Vakopleiding van Handwerkslieden in Nederland", gehouden 27 Dec. 1897, werd besloten tot uitgave van een Maandblad, orgaan der Vereeniging, dat aan de leden wordt gezonden met het practische doel hen op de hoogte te houden van de werkzaamheden der Vereeniging.

Het eerste nummer van dit blad is thans verschenen onder de redactie van den heer H. P. Priester, Leeraar aan de Ambachtsschool te Leeuwarden.

De genoemde Vereeniging werd opgericht in Januari 1896, en telt thans reeds een zeer groot aantal leden. In de eerste nummers van het nieuwe blad zal nu een overzicht worden gegeven van hetgeen de Vereeniging sedert haar ontstaan heeft verricht en welke onderwerpen in hare vergaderingen zijn behandeld. Dit is een gelukkig denkbeeld, waardoor de geschiedenis en de handelingen der Vereeniging van haar begin af kunnen geboekstaafd worden.

De leden, die slechts f 1 contributie betalen, ontvangen dit maandblad gratis.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP LOOPENDE PRIJSVRAGEN.

Stationsgebouw voor een lokaalspoorweg. Afdeeling Amsterdam. Mij. t. B. d. Bouwkust. 1 Mei 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 22 Januari 1898, n⁰. 4.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië 1 Juli 1898. Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N⁰. 8.

Afdeelingsdiploma, uit te reiken aan bekroonden voor prijsvragen uitgeschreven door de Afdeeling Arnhem. 1 Mei 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 26 Februari 1898, N⁰. 9.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 5.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.
Uitvoerend Opzichter 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 4 APRIL.

Cuijk. Het verbouwen van een woonhuis genaamd „De Kleine Padbroek".
De heer J. B. v. d. Voordt, n.m. $3^1/_2$ u., in café „De Posthoorn", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de bouwk. de Bulkens te Gassel. Aanw. 4 April, v.m. $10^1/_2$ u.
Hoogezand. Het bouwen van een aardappelmeelfabriek en andere werken aan het Kieldiep aldaar.
Het bestuur der op te richten aardappelmeelfabriek, v.m. $10^1/_2$ u., in hôtel „Roelfsema". Bestek en teek. ad f 12,50 verkrijgb. bij den architect R. de Graaf Jr., te Groningen en wordt bij teruggave der stukken f 10 teruggegeven. Inl. geeft gen. architect. Aanw. gedaan.
Kollum. Eenige herstellingen aan den toren te Westergeest.
Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en voorw. ter lez. ter secretarie.
Kollum. Het verrichten van eenige verfwerken aan verschillende scholen en onderwijzerswoningen en het gemeentehuis, en zulks in 7 perceelen.
Het gemeentebest. 's midd. 12 u. Bestek ter inz. ten gemeentehuize.
Krabbendijke. Het bouwen van een nieuw woonhuis met bergplaats, op een kavel land, gelegen nabij den spoorweg aldaar.
De heer J. Welleman, gemeente-ontvanger, n.m. 3 u., in het stations-koffiehuis. Het bestek met teek. zijn ter inzage bij den besteder en bij den architect A. de Clercq te Kruiningen, waar ook nadere inl. te bekomen zijn.
Leiden. Het bouwen van een directiegebouw, eene constructie-werkplaats met bijbehoorende heiwerken, op een terrein van de fabriek.
De directie der Kon. Grofsmederij, v.m. 11 u. in het café „Den Burcht". Bestek en teek. liggen ter inz. op de plaats der besteding, alw. ex. zijn te verkrijgen à f 2 per stel. Inlicht worden gegeven door den architect W. C. Mulder te Leiden.
Oldenzaal. Het bouwen van 16 woningen op een terrein in de nabijheid van het station ald. voor de Oldenzaalsche Bouwmaatschappij.
De architect W. Elzinga, 's midd. 12 u., in het hôtel „De Gouden Leeuw". Bestek en teek. à f 1,50 en inl. verkr. bij gen. architect. Aanw. 4 April, v.m. 9 u.
Scherpenzeel. Het bouwen van een villa met annexen op een terrein aan de Rijksstraatweg nabij Scherpenzeel.
De bouwk. W. Salomons te Amersfoort, v.m. $11^1/_2$ u. in het hotel „De Molevoet" te Scherpenzeel. Bestek en teek. liggen in gen. hotel ter inz. en zijn à f 1.25 per stel verkr. bij den bouwk.

DINSDAG 5 APRIL.

Amersfoort. Het amoveeren van een perceel aan de Utrechtschestraat A. no. 104 en het aldaar bouwen van een winkelhuis met bovenwoning.
De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u., in het hotel „De Vergulde Zwaan". Teek. met bestek liggen in voorn. hotel ter inzage en zijn à f 0,75 per stel verkrijgb. bij voorn. architect. Aanw. gedaan.
Amsterdam. Het bouwen van een woon- en winkelhuis op een terrein gelegen aan de Vondelkade naast perceel no. 119, te Amsterdam.
De heer J. ten Brink, n.m. $2^1/_2$ u., in het American Hotel. Bestek met teek. zijn à f 1,50 verkrijgb. aan de lichtdrukinrichting van P. Rijnja, Reguliersgracht no. 134. Inl. geeft de architect H. H. Baanders, v.m. tot $10^1/_2$ u., aan het Sarphatiepark no. 125.
Bathmen. Het bouwen van een koetshuis met paardenstal op „De Pal" aldaar.
De architect M. van Harte, n.m. 2 u. in het koffiehuis van Mulder, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 4 April, v.m. 10 u.
Gieten. *a*. Het bouwen van eene nieuwe doorrit met verdieping, met logeerkamer, veranda en balkon aan hôtel Braams; *b*. alle benoodigde glas-, verf- en behangerswerken van genoemd werk.
De bouwk. A. Woldendorp te Veendam, n.m. 4 u. in gen. hôtel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. bouwk.
Halsteren. Het bouwen van het 1ste gedeelte voor een nieuw R. K. gasthuis te Halsteren, met bijlevering der materialen.
Regenten van het R. K. gasthuis, v.m. 10 u., in het café van A. Rompart. Teek., bestek en begrooting liggen ter inzage in voorn. koffiehuis. Inl. geeft de architect C. P. van Genk te Bergen-op Zoom. Aanw. gedaan.
Lisse. Het bouwen van een machinegebouw en ketelhuis, schoorsteen, machinistwoning, enz. aan den Kanaaldijk van den polder.
Het bestuur van den Roversbroekpolder., v.m. 11 u., in het hotel „De Witte Zwaan". Bestek en teek. liggen ter inzage, en zijn verkrijgb. à f 1,50 bij den secretaris, den heer A. van der Meij te Lisse. Aanw. gedaan.
Lienden Het bouwen van een zuivelfabriek, aldaar.
Het bestuur der zuivelfabriek, n.m. 5 u. in „De oude brouwerij." Bestek ad f 1 verkrijgb. en teek. ter inz. bij den architect N. Lodder, te Kesteren, die ook inl. geeft. Aanw. 5 April v.m. 10 u.
Rotterdam. Het bouwen van een gemeente archiefgebouw aan de Muthenesserlaan.
Het gemeentebestuur. n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inzage op de secretarie en in het Stads Timmerhuis en zijn à f 2 te bekomen bij de Wed. P. van Waesberge. Aanw. gedaan.
Rotterdam. Het maken van de vergrooting van het politie-wachthuisje nabij „de Heuvel."
Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek. liggen ter kennisneming op de plaatselijke secretarie en in het stads timmerhuis, en zijn tevens voor f 0 75 verkr. bij Wed. P. van Waesberge en Zn. Nadere inl. zijn te bekomen aan gemeld timmerhuis Aanw. gedaan.
Winterswijk. Het geheel afbreken en weder opbouwen met bijlev. van alle materialen van de bouwmanswoning „Weerkamp" in Kotten, voor Mevr. de wed. C. P. ten Houten.
De heer J. W. ten Haken, timmerman te Brinkheurne, 's midd. 12 u., bij Iding in de Klomp, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 6 APRIL.

Peize. De werkloonen van het afbreken van twee en weder opbouwen van een boerenbehuizing en schuur.
De heer Hk. Bakker. n.m. 3 u. Bestek en teek. liggen ter inzage ten huize van aanbesteding. Inl. verstrekt C. Hillebrands te Nietap. Aanw. gedaan.
Winschoten. Het bouwen eener heerenbehuizing c.a., op een vrij terrein aan de Emmastraat. De architect K. de Grooth. 's av. 8 u., in het hotel „De Nederlanden". Bestek en teek. liggen in voorn. hotel ter inzage, terwijl bestekken tegen f 0,25 per ex. en de teek. tegen f 0,75 zijn te bekomen bij den architect.
Waalwijk. Het bouwen van een hôtel, met bijlevering van de benoodigde materialen, voor rekening van Mej. de Wed. C. J. Verwiel.
De architect Jos. van Ree. n.m. 6 u., in het café van Chr. v. d. Werff, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en à f 2 te bekomen zijn. Aanw. 6 April, n.m. $2^1/_2$ u.

DONDERDAG 7 APRIL.

Enschedé. Het bouwen van 2 woningen, op een terrein gelegen aan den Voorstweg bij de Oldenz. straat aldaar.
De heer W. Heupers, 's av. 8 u., in het café van Jochem Hemken, alw. van af 29 Maart bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft J. H. C. Roesink. Aanw. 7 April v.m 11 u.
's-Gravenhage. De uitbreiding van het gebouw waarin gevestigd is het pensioenfonds voor weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren, te 's-Gravenhage. Raming f 63,775.
De directeur van het pensioenfonds voor weduwen en weezen van burgerlijke ambtenaren, 's midd. 12 u. te zijnen bureele. Het bestek ligt ter lezing ten bureele van genoemden directeur en is te bek. tegen overmaking van f 2. Aanw. gedaan.
Krimpen a/d Lek. Het bouwen van een pastorie voor de Gereform. Kerk.
De bouwk. A. den Boer. Bestek en teek. ter inzage in de catechisatiekamer. Aanw. gedaan.
Nieuw-Vennep. Het bouwen van een woon- en winkelhuis aan den Hoofdvaart.
De bouwkundige H. Rinck te Hoodfdorp. Bestek en teek. ter inz. in het koffiehuis van A. Duivenvoorden, te Nieuw-Vennep.
Utrecht. 1e. Het vernieuwen van de portierswoning bij het militair-hospitaal te Utrecht, raming f 3000; 2e. eene verving van kazernegebouwen, meubelen, enz. te Utrecht, en op de legerplaats bij Zeist, raming f 3400; 3e. eene verving van werken, gebouwen en meubelen in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, van de Klop tot en met Vreeswijk, raming f 1850. onder het beheer der genie.
De genie, v.m. 10 u, op het bureel der genie, alw. bilj. in te leveren tot 6 April, n.m. 3 u., de bestekken ter lezing liggen en met inschrijvingsbilj. en inl. te bek. zijn. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 8 APRIL.

's-Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafgebouw met directeurswoning te Sliedrecht. Raming f 18960.
Het Min. van W., H. en N., n.m. 1 u. Het bestek ligt ter lez. aan het Min. van W., H. en N., aan het bureel van den Rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal no. 16 te 's-Gravenhage; aan dat van het prov. bestuur van Zuidholland, en is te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's-Gravenhage. Nadere inl. zijn te bekomen bij voorn. Rijksbouwmeester. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 9 APRIL.

Tilburg. Het bouwen van een fabriek van kunstsmeewerken en vier heerenhuizen op een terrein gelegen langs de St. Josephstraat.
De heer Alex. v. d. Muijsenbergh, n.m. 4 u., in de herberg van Mej. de wed. J. Marinus, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bestekken à f 1 te bekomen bij den architect W. F. J. H. Bouman. Aanw. 9 April. v.m. 10 u.

DINSDAG 12 APRIL.

Amsterdam. Bestek no. 739. Het maken van een reservoirgebouw, leggen van gegoten ijz. leidingen, maken van een fundeering voor twee hydraulische liften en verdere werken op het station-emplacement Den Haag. Begrooting f 19800.
De dir. der Holl. IJz. Spoorw. Maatij., n.m. $1^1/_2$ u. (Greenw.) in het centr. personenstation. Het bestek is tegen f 0,75 verk. aan het centr.-administratiegebouw der maatsch. aan het Droogbak te Amsterdam bur. Weg en Werken, kamer 154, of op fr. aanvrage aan dit bur., met toezending van het bedrag in postwissel. Aanw. 7 April, v.m. 11 u. (Greenw.)
Eindhoven. Het maken van fabrieks- en kantoorgebouw tot uitbreiding der gloeilampenfabriek aan den Emmasingel ter oppervlakte van pl.m. 1400 M^2. met bijlev. van alle leverantiën uitgezonderd metselsteenen.
De firma Philips en Co., n.m. 4 u. Bestek en teek ad. f 2 en inl. verkr. bij den architect L. J. P. Kooken.

WOENSDAG 13 APRIL.

Breda. Het bouwen van een heerenhuis en een graanpakhuis, op een perceel gelegen aan den Academiesingel.
De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, n.m. 4 u., in het café van de Erven Segers. Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij de architecten. Aanw. 5 April. n.m. 2 u.

DONDERDAG 14 APRIL.

Amersfoort. Het verbouwen en vergrooten van het bestaande museumgebouw, het bouwen van een conciergewoning en het maken van eene brug over de Westsingelgracht.
De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u., in het café van W. B. Schwemmer. Bestek met 2 teek. zijn van 2 April af à f 1.50 per stel verkrijgb. bij voorn. architect en liggen van dien datum af ter inzage in het koffiehuis voorn. Aanw. 13 April, v.m. 11 u., aan het museumgebouw.

VRIJDAG 15 APRIL.

's-Gravenhage. De verbouw van een perceel en het bijbouwen van dienstlokalen ten behoeve van den post- en telegraafdienst te Oldenzaal. Raming f 9812,50.

Het Min. van W. H. en N. n.m. 1 u. Het bestek ligt ter lezing aan het lokaal van het dep. van W., H. en N. te 's-Gravenhage; aan het bureel van den rijksbouwmeester in het 1e district te 's-Gravenhage; aan dat van het Prov. bestuur van Overijssel, en is te bekomen bij de boekh. Gebr. van Cleef, te 's-Gravenhage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester en door den opzichter voor de landsgebouwen J. W. van Oort, te Zwolle. Aanw. 8 April v.m. 11 u.

DINSDAG 19 APRIL.

Schijndel. 1. Het verbouwen, vergrooten, enz. van de openbare school en onderwijzerswoning in de kom der gemeente aldaar, met bijlevering van alle daarvoor benoodigde materialen, arbeidsloonen, enz. 2. Het maken en leveren van 24 stuks schoolbanken, schrijfborden, lessenaar enz.

Het gemeentebestuur. n.m. 3 u. De bestekken en teek. zullen van af 4 April ter gemeente-secretarie ter inz. liggen en aldaar verkrijgb. zijn; het bestek en teek. voor de verbouwing der school enz. voor f 1,50 en het bestek voor het ameublement voor f 0,25. Inl. worden gegeven door J. Heijkants, bouwkundige te Erp. Aanw. op den dag der besteding v.m. 11 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

11 MAART.

Gauw (Fr.). Het bouwen eener dubbele woonhuizing met veestalling en hooiberg, voor de wed. H. Bakker te Gauw, raming f 2520. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver J. Koopman, Goënga, f 2370.

12 MAART.

Kruiningen. Het bouwen van een nieuw woonhuis en schuurtje in de gemeente Kruiningen. aan den spoorbaan, nabij den Kapelleweg. Door den heer C. P. Raats.

Laagste inschrijver A. Janssen, Nisse, f 1230, gegund.

Wagenborgen. Het maken van een nieuwen vijzel met vijzelbak voor de watermolen van het waterschap. Door het bestuur van het waterschap „de Tonnistil".

Laagste inschrijvers Gebr. Noordbroek, Wagenborgen, f 327, gegund.

15 MAART.

Almkerk. Het bouwen van een huis met dubbele woning voor rekening van den heer H. D. v. d. Meijden.

Laagste inschrijver G. Remmers, Meeuwen, f 1223, gegund.

Dordrecht. Het maken van een houten schutting in het Oranje Park, voor de in Mei te houden tentoonstelling. Door het bestuur der afd. Dordrecht en Omstreken der Hollandsche Maatschappij van Landbouw.

Er waren drie inschrijvingsbiljetten ingekomen, resp. voor f 670, f 650 en f 310. Aan den minsten inschrijver. C. Hartman te Loosduinen, is het werk gegund. Dezelfde is, volgens door het hoofdbestuur gestelde voorwaarde. belast met het stellen van de van het hoofdbestuur ten gebruike ontvangen tenten. ringpalen enz. op het terrein.

Edam Het bouwen van een badhuis.

Laagste inschrijver Jan Veen, f 273, geg.

Groningen (Onderh.). Het bouwen eener villa te Harendermolen, voor den WelEd. heer P. P. v. d. Kooij. Door den architect IJ. v. d. Veen.

Gegund aan H. L. Reijntjes en R. Jeltes te Groningen, voor f 9750.

Groningen (Onderh.). Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoningen a. d. Westerhaven, voor den heer A. Alles. Door den architect IJ. v. d. Veen.

Gegund aan H. Kema te Groningen voor f 7910.

Heemstede (Onderh.). Het bouwen van een bulbweerhause. Door den heer J. J. Thoolen, te 's-Hage.

Gegund aan A. W. v. Amstel, te Heemstede, voor f 11580.

IJsselstein. Het bouwen van een hofstede in den Achtersloot. Door den heer Van Bentum, bouwkundige te Jutphaas.

Laagste inschrijver A. Pel, Montfoort, f 5884, gegund.

16 MAART.

Bolsward. Het bouwen eener nieuwe stelphuizinge te Jislum. Door den Ed. Achtb. Heer P. Peereboom.

Laagste inschrijver K. J. Sipkema, Wanswerd, f 10986. Gegund aan A. J. v. d. Meij, Berlikum, f 11917.

Barendrecht. Het afbreken van het oude en het bouwen van een nieuw raadhuis. Door het gemeentebestuur van Oost- en West Barendrecht.

Laagste inschrijver F. Vlielander. Nieuwenhoorn, f 7930.

17 MAART.

Groningen. Het verrichten van eenige verf- en schilderwerken aan en in de behuizing E 132 in den Carolieweg, hoek Gelkingestraat, voor de vereeniging „de Bijenkorf Lumen et Cibus." Onder architectuur van den heer W. P. Ros.

Laagste inschrijver Joh. Boer, f 288, geg.

Tilburg. Het bouwen van twee heerenhuizen. Door Mej. de Wed. F. de Bont.

Laagste inschrijver J. Vermelis, f 8423, gegund.

18 MAART.

Borkelo. Het gedeeltelijk afbreken van het door besteder bewoond perceel, benevens het geheel afbreken van een daarnaaat staand perceel. en het daarna, die perceelen opbouwen en in te richten tot koffiehuis, winkel enz., voor den heer A. H. Weggelaar. Door den architect H. J. L. Ovink te Doetinchem.

Gegund aan M. Stomps, Borkulo, f 1853.

Vierakker bij Zutphen. Het bouwen van een woonhuis met bakkerij. Door den heer G. J. Smeenk.

Metselwerk. Laagste inschrijver Wesselink. Vierakker, f 1534.

Timmerwerk. H. J. Mulderije, Vierakker, f 918.

Smidswerk. Hekkelmans, Hengeloo, f 106.

Verfwerk. Reinders, Zutphen, f 112.

19 MAART.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van het perc. Prinsengracht no. 844. Door den architect W. Hamer.

Laagste inschrijver J. J. Goseling en Zn., f 11685, gegund.

Den Ham. Het amoveeren en wederopbouwen van een woonhuis te Magele. Door den heer A. Koster.

Laagste inschrijver H. Kremer, Den Ham, f 1105, geg.

Leerdam. Het bouwen van een dubbel woonhuis, voor rekening van den heer B. J. Deutz, alhier.

Laagste inschrijver A. Bikker, f 5345, geg.

Nieuwbuinen. Het bouwen van een burgerbehuizing. onder bijlev. van al het daartoe benoodigde. benevens het leveren van glas- en verfwerk. Door den heer G. Ter Borg.

Laagste inschrijver R. Nijboer, Stadskanaal, f 1710. gegund.

Glas- en verfwerk: Laagste inschrijver H. Lukkien. aldaar, f 129.50. Niet gegund.

21 MAART.

Amsterdam (Onderh.). Het bouwen van een bergloods, met plankier en afheining op het établissement aan de Handelskade, voor de Maatsch. „Nederland". Door de architecten A. L. van Gendt en Zn.

Ingekomen 8 biljetten. Laagste inschrijver D. Cerlijn en Zn. en A. J. de Haan, aldaar, voor f 38860.

Boskoop. Het bouwen van een dubbel winkelhuis voor den heer Jacob Broer.

Laagste inschrijver H. E. v. Geelen, Boskoop. f 5228. gegund.

Ginneken. Het bouwen van een villa in het Mastbosch, gemeente Prinsenhage, met bijlev. van materialen uitgezonderd glas-, verf-, behangers-, lood- en zinkwerken. Door den architect J. J. van der Horst te Breda.

Laagste inschrijver A. Nooren. Prinsenhage. f 11500. Aan den laagsten inschrijver voor de raming gegund, zijnde f 11303.

Ruurloo. Het bouwen van een korenmolen, gedreven met petroleummoter, voor den heer B. W. F. Teger, aldaar.

Laagste inschrijver G. H. Dikkers, Ruurlo, f 4670.

22 MAART.

Balkbrug bij Avereest. Het bouwen van een zuivelfabriek. Door den heer J. Kingma.

Laagste inschrijvers H. Schotkamp Jr. en G. v. d. Hulst, f 1880.

Goes. Het bouwen van een nieuw varkens- en kippenhok, benevens een verbouwing aan de graanschuur op het Hof Koornpolder, onder de gemeente 's-Gravenpolder. Door den architect A. le Clercq te Kruiningen.

Laagste inschrijver L. Hubrechtse. 's-Gravenpolder, f 1559. Gunning aangehouden.

Groenendijk gem. Hontenisse. Het bouwen van een landbouwschuur in twee perceelen op de hoeve bewoond door Jac. Verpoorte. zonder bijlevering van hout en steen. Door den bouwk. J. Wisse Jzn. te Zaamslag.

Perc. 1. metselwerk. Laagste inschrijver J. Bauwens, f 154,90.

Perc. 2, timmerwerk. Laagste inschrijver M. J. van Arenthals, f 442.

Harlingen (Onderh.). Het verf- en behangwerk aan het winkelhuis Voorstraat C. 42, voor de heeren Mirande en Grootenhuis.

Buitenwerk. Laagste inschrijver Wed. W. Nauta Ez., f 239. gegund.

Binnenwerk. Laagste inschrijver F. Langenhorst, f 235. gegund.

Meerkerk. Het bouwen van een nieuw woonhuis en bouwhuis met een rijtuigen- en varkensschuur in Meerkerksbroek. Door den heer G. v. d. Heuvel.

Laagste inschrijver L. Brands, Noordeloos, f 6217,50.

Meerkerk. Het bouwen van de hofstede van G. v. d. Heuvel.

Laagste inschrijver L. Brands, Noordeloos, f 6217.50.

Tholen. Het metselwerk van een woonhuis op het Oudeland bij Tholen. Door den heer W. J. Walpot.

Laagste inschrijver D. van Hiele, Tholen, f 1710.

23 MAART.

Amsterdam. Het maken van een café-restaurant met sociëteit en vergaderlokaal op de reeds gemaakte houten fundatie aan het Rembrandtplein no. 17, 19, 21 en 23 en aan de Balk in 't Oogsteeg no. 8, 10 en 4. Door de Exploitatie Maatsch. „Nederland".

Laagste inschrijver F. Luijten, f 91112.

Gorinchem. Het bouwen van 2 woonhuizen ingericht tot vier woningen in de Verlengde Pompstraat. Door den bouwk. J. de Bie.

Perc. 1, timmer- en ijzerwerken. Laagste inschrijver J. de Grunt, f 3327*.

Perc. 2, metselwerken. J. v. d. Laak, f 3378*.

Perc. 3. stukadoorwerken. J. Vos, f 255.

Perc. 4, steenhouwwerk. J. Simon, f 172*.

Perc. 5. loodgieterswerk. J. A. Gloupemans, f 370*.

Perc. 6. glas-, verf- en behangwerk. J. Roomer, Woudrichem, f 459*.

In massa. L. J. Schaap, f 8444. *Gegund.

Haskerhorne. Het afbreken van een gedeelte der ouden boerenhuizinge en het bouwen van een nieuw burgerwoonhuis. Door den heer M. de Jong te Haskerhorne.

Laagste inschrijver Joh. Bosma, Joure, f 1490, gegund.

Nieuw Helvoet (Onderh.). Het bijbouwen van een zaal aan het café Tivoli te Nieuw Helvoet. Door den heer J. v. d. Berg.

Laagste inschrijver H. Kap, Nieuwenhoorn. f 1497. gegund.

Standdaarbuiten (N.-Br.). Het vergrooten der openbare school met bijbehoorende werken en levering der materialen volgens bestek no. 110. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver Joh. Melissen Bol, Oudenbosch, f 4383, gegund.

Zutphen. Het wijzigen van de wachterswoning bij het fort „de Pol", onder het beheer der genie te Zutphen. Ram. f 1800. Door de genie.
Laagste inschrijver A. J. Uiterwijk en Zn., 1515.

24 MAART.

Glanerbeek (Ov.). Het bouwen van 2 woningen op een terrein aan de Glanerbeek voor den heer P. de Bruijn. Door den architect I. E. Zeggelink te Enschedé.
Laagste inschrijvers B. Sonder en Chr. Vlaskamp, Glanerbeek, f 3350.

's-Gravenhage. Het bouwen van een ketelhuis en het maken van fundeeringen voor een fabrieksschoorsteen en voor 2 stoomketels op het terrein der gem. gasfabriek. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver C. van Stuivenberg, Loosduinen, f 5340.

Musselkanaal. *a*. Het bouwen van een boerenbehuizing te 1e Exvloërmond op de plaats no. 17, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde, *b*. het glas- en verfwerk. Door den heer K. Veldkamp.
a. Raming f 2357. Laagste inschrijver J. Jansen, Valtermond, f 2312*.
b. Raming f 60. Stiekema, Musselkanaal, 65*. *Gegund.

Purmerend. Het amoveeren van een woonhuis en het bouwen van twee woonhuisjes op de Neckerstraat. Door den architect H. P. v. d. Aardweg.
Laagste inschrijver Jb. Band, f 2836, geg.

Rotterdam. Het bouwen van een aanlegsteiger, verschillende gebouwen, en het verrichten van andere werkzaamheden enz. op de terreinen aan „den Hoek van Holland" gem. 's-Gravenzande. Door den civ. ingenieur M. Sijmons.
Laagste inschrijvers A. v. Doorn, en A. Bogaard, Schagen, f 60990.

Steenwijkerwold. Het bouwen eener boterfabriek voor handkracht. Voor de coöperatieve boterfabriek „de Goede Verwachting" te Wetering en Muggenbeet dezer gemeente.
Laagste inschrijver L. Onderweegs, Ossenzijl, f 1996, gegund.

Zwolle. Het schilderen van plafonds en muren der societeit. Door het bestuur der Pius societeit.
Laagste inschrijver L. Stil, f 496

25 MAART.

Fijnaart (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis in de onmiddelijke nabijheid eener hofstede. Door den heer J. A.S egboer, landbouwer.
Gegund aan R. Reinders, Willemstad, f 1656.50.

Gorredijk. Het afbreken van een schuur, het weder opbouwen van een school en het vertimmeren van een huizinge tot onderwijzerswoning. Door het bestuur der ver. „Ter bevordering van Christelijk onderwijs te Gorredijk".
Laagste inschrijver G. Eppinga, Lippenhuizen, f 3470, gegund.

Groningen. Het afbreken van een koepel, het bouwen van eene heerenbehuizing op een terrein gelegen buiten de vm. Apoort te Groningen, kadastraal bekend sectie C, no. 4468, en het bouwen van eene behuizing met schuurtje op een terrein gelegen naast 't vorige, kadastraal bekend sectie C, no. 5139, met de leverantie van alle daartoe noodige materialen, arbeidsloonen, transporten enz. Door den heer W. S. Mulder.
Laagste inschrijver J. Haupt, f 9267.

Meppel. Het bouwen van twee woonhuizen tegenover de H. B. School. Door den architect P. Janzen.
Laagste inschrijver P. Rusch, f 4521, geg.

Muntendam. Het bouwen van een woonhuis te Muntendam, met leverantie van de benoodigde materialen. Door den heer H. S. Bakker.
Laagste inrchrijver H. Brink, f 1240. Gunning 2 dagen in beraad gehouden.

Nieuwe-Pekela. *a*. Het bouwen eener winkelbehuizing met groote schuur enz. te Boven-Pekela, met bijlevering van al de daartoe benoodigde materialen, werkloonen enz. *b*. Het glas-, verf- en behangerswerk aan deze woning. Door den archit. A. H. Oldenburger.
a. Laagste inschrijver J. Hulzebos, f 5555.55.
b. Laagste inschrijver J. Poppema, Stadskanaal, f 239. Gunning aangehouden.

Winschoten. Het bouwen eener slachterij aan de Engelstilstr. ald. voor den heer S. de Vries. Door den architect K. de Grooth.
Laagste inschrijver D. J. Budding, f 960.

26 MAART.

Alkmaar. Het afbreken van het bestaande en het opbouwen van een nieuw sociëteitsgebouw met veranda's. Door den architect H. J. Jesse te Leiden.
Laagste inschrijver W. Zwager, f 6400, geg.

Borkel (N.-Br.). Het bouwen van een raadhuis met bijlevering van alle materialen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver P. Gevers, Westerhoven, f 1584, gegund.

Dalfsen. *a*. De vergrooting der school te Dalmsholte, buurtschap Lenthe, met bijlev. van alle daartoe noodige materialen, enz., *b*. het leveren en stellen van de benoodigde meubelen in het bij te bouwen gedeelte. Door het gemeentebestuur.
a. Laagste inschrijver J. P. Bijvang, Dalfsen 1239*. * Gegund.
b. Laagste inschrijver J. P. Bijvang, Dalfsen 160*. *Gegund.

Enschedé (Onderh.). Het verbouwen van het heerenhuis van den heer H. ter Kuile.
Laagste inschrijvers I. M. Tönis en G. Derksen, f 9187, gegund.

Rottum (Gr.). Het bouwen van eene renteniersbehuizing op een terrein nabij het station te Usquert, met bijlev. van de daartoe benoodigde materialen, enz. Door den architect P. Tilbusscher te Middelstum.
Laagste inschrijver P. v. Dijken, Toornwerd, f 7099.

Steggerda. Het afbreken der oude en het bouwen eener nieuwe pastorie aldaar, ram. f 6400. Door de kerkvoogden der Herv. gemeente te Steggerda en Vinkega.
Laagste inschrijver Geb. de Vries, Oldeholtpade, f 6150. Gunning 8 dagen aangeh.

Winterswijk. Het bouwen van een woonhuis. Door den heer G. J Roeterink.
Laagste inschrijver G. Kobus, f 1425. Niet gegund.

28 MAART.

Assen (Onderh.). Het afbreken van het bestaande en weder opbouwen van twee winkel- en woonhuizen aan de Rolderstraat alhier voor den heer J. A. Steenmeijer, onder beheer van den architect M. de Vries Az.
Laagste inschrijvers J. Mennega, en A v. Dalen, f 3947, gegund.

Finsterwold. Het afbreken eener oude- en het weder opbouwen eener nieuwe behuizing, met de daartoe benoodigde materialen, arbeidsloonen, enz. Door den architect B. Hommes.
Laagste inschrijver F. Lindeman, f 1272.

Zevenbergen. Het timmer-, loodgieters- en verfwerk van twee burgerwoonhuizen op het afgebrande perc. in de Lange Noordstraat te Zevenbergen. Door den heer Arn. Hendriks.
Laagste inschrijver Timmerwerk: J. Barel, f 988*.
Verfwerk: C. van den Broek, f 84*.
Loodgieterswerk: W. Beers, f 83.90*. *Geg.

29 MAART.

Winterswijk. Het verbouwen van het pand wijk A. no. 523 aan de Wooldstraat aldaar. Door den heer J. M. Poppers.
Laagste inschrijver C. ter Haar, f 2458, geg.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

9 APRIL 1898. 18e JAARGANG. N°. 15.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De nieuwe beurs te Amsterdam. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij vergadert op Donderdag 14 April a. s., des morgens te half elf uur, te Amsterdam. Des namiddags te half twee uur, vergadering van heeren Voorzitters en Secretarissen der Afdeelingen met het Bestuur der Maatschappij, in het gebouw Marnixstraat 402, te Amsterdam.

AFDEELING 's-GRAVENHAGE. Vergadering Vrijdag 15 April 1898.
Agenda.

1°. Mededeelingen.
2°. Voordracht van den heer D. E. C. Knuttel. Rijks-bouwmeester over: Bezoek aan de hardsteengroeven van België.
3°. Behandeling van het prae-advies over vraag VI. Praeadviseurs de heeren J. Brouwer en C. F. Rademaker.
4°. Bezichtiging van monsters bak-steenen uit de fabriek van den heer F. van de Loo, te Dieren, — ter beschikking gesteld door de firma Gebr: Landuijdt, te 's-Gravenhage.
5°. Kunstbeschouwing: Eene collectie platen uit het werk: „Oud Amsterdam", welwillend voor deze vergadering afgestaan door de uitgevers, de heeren W. P. van Stockum en Zoon, te 's-Gravenhage.

DE NIEUWE BEURS TE AMSTERDAM.

Voordracht gehouden door den heer H. P. Berlage Nz. voor de leden van de Afdeeling Amsterdam van de Mij. t. Bev. der Bouwkunst en van het Genootschap Architectura et Amicitia op 1 April 1898, in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Door de welwillende en zeer op prijs gestelde medewerking van den heer Berlage waren wij in staat reeds in het vorige nummer van dit blad het eerste gedeelte van deze voordracht op te nemen, waarin de geschiedenis van de Amsterdamsche Beurs tot in dezen tijd werd behandeld. Thans geven wij een verslag van het tweede gedeelte der voordracht, waarbij de lezer nu gebruik zal kunnen maken van de drie platen, in de nummers 12 en 14 van dit blad verschenen; deze geven een volledig overzicht van het ontwerp voor de nieuwe Beurs.

In de eerste plaats dient wel gereleveerd te worden, dat die volledigheid ten deele verschuldigd is aan de samenwerking van het Genootschap Architectura et Amicitia met de Maatschappij tot Bev. d. Bouwkunst, en voor de voordracht, die trouwens al lang in de pen was, het genoemde Genootschap en de Afdeeling Amsterdam der Mij zich vereenigd hadden.

De vergadering der gecombineerde vereenigingen werd bijgewoond door een 150-tal harer leden, en behalve deze waren aanwezig de heeren Dr. Blooker, Mr. van Hall en Mr. Schölvinck, Wethouders van Amsterdam, de heer Lambrechtsen van Ritthem, Directeur van Publieke werken, vele leden van den gemeenteraad en van de Kamer van Koophandel.

De bijeenkomst werd geleid door den heer C. B. Posthumus Meijjes, Voorzitter van de Afdeeling Amsterdam der Maatschappij, die de aanwezigen welkom heette en in 't kort mededeelde hoe deze gecombineerde bijeenkomst was tot stand gekomen; hij deed daarbij uitkomen, dat vooral de tegenwoordigheid van de Wethouders door hem en de leden der Vereenigingen zeer op prijs werd gesteld; insgelijks de groote opkomst der leden. De Voorzitter gaf daarna het woord aan den heer Berlage.

Nadat de heer Berlage een — reeds in het vorige nummer opgenomen — overzicht van de geschiedenis der Beurs had gegeven, stelde hij een rustpoos, opdat de aanwezigen de talrijke oude prenten konden in oogenschouw nemen die betrekking hadden op de verschillende besproken beurzen. Behalve deze zeer belangrijke verzameling waren ook in de zaal aanwezig de teekeningen van de nieuw te bouwen beurs.

De heer Berlage hervatte zijne voordracht met de mededeeling, dat hij alles wat aan het nu tot stand gekomen beursplan voorafging zoude overslaan, wijl dit bekend genoeg was. Hij ging daarom terstond over tot verklaring van de nieuwe plannen, waaraan wij nu het volgende ontleenen.

De eerste vloerhoogte van dit gebouw bedraagt 1.80 M. boven het niveau van de straat. De indeeling van het parterre-plan bepaalde natuurlijk in hoofdzaak het geheele plan.

De eigenlijke beursruimte in dit verhoogd parterre is verdeeld in drie zalen, voor evenveel takken van dienst; dit zijn de zalen voor een goederenbeurs, een effectenbeurs en een graanbeurs. Deze drie zalen geven gemakkelijk toegang naar de ruimten voor algemeenen dienst, dat zijn die voor de post, de Rijks-telephoon, de telegraaf en de Gemeente-telephoon.

Het lokaal voor de goederenbeurs is het grootste in oppervlak en is aan de Damzijde gelegen, waar ook de toegang is. Dat voor de graanbeurs is na langdurige overweging, met de schippersbeurs en het koffiehuis, aan de zijde van het Damrak geplaatst. Daarvoor pleitte ook de traditie. De schippersbeurs is gelegen in het front van den gevel Damrakzijde, en bereikbaar met een trap onmiddelijk van af de straat. De effectenbeurs ligt aan de zijde Warmoesstraat, naast de graanbeurs; de toegang is gelegen in den gevel stationzijde, hoek Oudebrugsteeg. De graanbeurs heeft een toegang aan den anderen hoek van dezen gevel. Bij al deze ingangen zijn vestiaires aanwezig.

De drie beurszalen zijn onderling verbonden door een vestibule, het „corridortje" zooals het al eens genoemd is. Die doorgang heeft echter eene breedte van 10 5 M. Een gang van gelijke bestemming in de beurs te Berlijn is 3 M. breed; die in de Amsterdamsche Beurs zal dus wel voldoende zijn.

Tot de goederenbeurs heeft men toegang door drie ingangen van af den Dam, die naar een voorhal leiden, en vervolgens naar twee vestibules, elk in verband met een ruime vestiaire.

In deze zaal is, tegen de voorhal aan, op verlangen van de Kamer van Koophandel een tijdingzaal ontworpen, zooals men die vindt in buitenlandsche beurzen.

De effectenbeurs heeft als bijzaal een ruimte voor niet-leden van de Vereeniging voor den Effectenhandel; in het souterrain is de drukkerij voor het drukken der noteeringlijsten en de Dagelijksche Beurscourant. Deze Vereeniging heeft op de eerste verdieping nog een koffiekamer met balkon, een biljard-kamer, een leeszaal en een zaal voor de bibliotheek.

De buiten-ingang tot de graanbeurs is met voordacht smal gemaakt, omdat de heeren anders licht neiging krijgen buiten op de trappen beurs te houden. Het voor hen noodzakelijke koffiehuis kan behalve van uit het gebouw ook van buiten af betreden worden. Tusschen graan- en goederenbeurs heeft men de gratis beurs voor de schippers, met directen toegang van af de straat.

De closets zijn op verzoek van de commissie in het souterrain ontworpen. Verder zijn hier kelders voor het koffiehuis, de reeds genoemde drukkerij voor den effectenhandel, de ruimte voor 6 ketels voor de centrale verwarming en voor eventueele eigen electrische verlichting, en ruime kelders aan de Damzijde, zeer geschikt om als *safe deposit* te worden ingericht en geëxploiteerd, hetgeen met voordeel zal kunnen geschieden. Daar ter plaatse is ook een ruimte voor het bewaren van rijwielen; in den tegenwoordigen tijd moet met dit middel van vervoer rekening worden gehouden.

Op de 1e en 2e verdiepingen zijn ontworpen 68 kantoren, waarvan de hoofdtoegang is in den klokketoren op den hoek van den Damgevel; een Jacobsladder (doorloopende lift) zal hier de communicatie naar boven bespoedigen. Andere ingangen zijn gemaakt zoowel aan Damrak als aan de Warmoesstraatzijde. Ook is op de eerste verdieping aan de Damrakzijde gevestigd de veilingzaal voor den graanhandel.

De heer Berlage gaf, teneinde zijne hoorders een goed denkbeeld te geven van de grootte der lokalen, het volgende staatje van de oppervlakten der voornaamste ruimten in de nieuwe beurs, en daarbij ter vergelijking de overeenkomstige grootten in de tegenwoordige beurs.

goederenbeurs	1665 M^2	(thans 1605 M^2.)
tijdingzaal	127 „	geen.
schrijfkamers	78 „	(28 M^2.)
vestibule	222 „	——
telephoon	138 „	(15 M^2.)
telegraaf	81 „	(17 „)
post	60 „	(17 „)
schippersbeurs	170 „	(136 „)
effectenbeurs	834 „	(620 „)
noteerzaal	117 „	——
graanbeurs	693 „	(330 M^2.)
met terras samen. . . .	904 „	——
Kamer van Koophandel .	165 „	——
secretariaat en archief K. v. K.	139 M^2	——
veilingzaal graanb. . . .	160 „	——
vergaderzaal effectenb. .	271 „	——

De Vereeniging voor den Effectenhandel, thans in eigen lokalen in de Warmoesstraat gevestigd, zal dus voortaan in de beurs zetelen, en de reeds bovengenoemde ruimten ter beschikking hebben.

Boven den hoofdtoegang der beurs aan de Damzijde is de vergaderzaal gelegen van de Kamer van Koophandel, die thans op 't Stadhuis vergadert, maar in 't vervolg eveneens ter beurze zal gevestigd zijn, en daar betere lokalen ter beschikking zal hebben als thans haar op 't stadhuis zijn afgestaan. Het is de bedoeling de genoemde vergaderzaal met bijzondere zorg te behandelen, deze wat mooi te maken, als aula in te richten, ook omdat de stad gebrek heeft aan waardige feestzalen.

Op de tweede verdieping wordt de reeks kantoorlokalen, zooals in de benedenverdieping, herhaald. Daarbij zijn tevens kantoorlokalen voor de graanhandelaars.

De meubileering van het bestaande beursgebouw laat alles te wenschen over; die van het nieuwe gebouw zal zoo veel mogelijk volledig zijn, waarbij bedoeld is ook zoo geriefelijk mogelijk.

In het lokaal der goederenbeurs worden langs de zijden 24 kantoortjes gemaakt; dat zijn wat thans hier in de wandeling nissen worden genoemd. Die kleine getimmerde kantoortjes langs de wanden worden verhuurd; wie zich de luxe van zulk een afzonderlijke ruimte niet kan veroorloven, kan gebruik maken van de aanwezige banken.

Dergelijke kantoortjes zijn ter beurze in Berlijn 2.60 M. bij 1.70 M.; in de nieuwe beurs kunnen ze, verdeeld volgens de penanten, 3 80 breed en 24 in getal worden. De beide andere beurslokalen zullen op gelijke wijze van nissen voorzien worden. In de graanbeurs komen bovendien monsterkastjes en een monstertafel.

De tijdingzaal krijgt een tafel voor tijdschriften, met zitbanken daaromheen; tegen den wand kunnen kaarten enz. worden gehangen.

Het aantal telephooncellen is vastgesteld op 16 voor de Rijkstelephoon, en even zooveel voor de Gemeentelijke. Hoewel dit aantal voldoende schijnt, daar de tegenwoordige beurs maar 5 zulke cellen heeft, is in de lokalen der benedenverdieping, en ook boven, nog gelegenheid tot het aanbrengen van meerdere spreekcellen.

In tegenstelling met de niet sierlijke telephoonrekken die thans allerwege in de stad gezien worden, is aan de Warmoesstraatzijde een telephoontoren ontworpen, waarvan het ijzeren rek voor het opnemen der draden uit een practisch oogpunt geheel vrij is gehouden van den steenen toren.

Kort bij den toren aan de Damzijde is, toegankelijk van de goederenbeurs, een verbandkamer ontworpen, waarin o. a. een brancard geplaatst en eerste hulp verleend kan worden indien een of ander ongeluk — zooals nog onlangs — in de beurs voorvalt.

De lift in den laatstgenoemden toren, de klokketoren, zal zijn een Jacobsladder, met het oog op het aanhoudend gebruik dat daarvan gemaakt zal worden.

De heer Berlage deelde vervolgens het een en ander mede over de materialen voor den bouw. Het gebouw zal worden een baksteenbouw, waarbij echter tamelijk veel van natuurlijken steen is gebruik gemaakt, alleen daar waar deze om practische redenen noodig is. Zoo zijn de buitentrappen van graniet, de lateien boven de ramen van bergsteen. Voor een vierkante vensteropening acht de heer Berlage de afdekking met zulk een latei de meest rationeele. Dat bij de ingangen de boogafdekking is behouden, is te verdedigen.

Ook *in* het gebouw blijft de baksteenbouw gehuldigd; daar zal worden gebruik gemaakt van gelen baksteen. Door het tusschenvoegen van verglaasde steenen kan een fraai decoratief effect verkregen worden. Om practische redenen worden de benedenzijden der muren met verglaasde steenen bekleed, die goed zijn te reinigen. De pilaren zijn om dezelfde redenen van gepolijst graniet; zij zijn op den vloer onderling als 't ware verbonden door banden van graniet, in de houten bevloering, daar het immers niet te verdedigen zou zijn die zware pijlers schijnbaar te doen dragen op hout; de granieten banden geven nu de voetingmuren aan der steunpunten, en de houten bevloering komt daartusschen te liggen als een vulling. Na lange overwegingen omtrent het voor den vloer te gebruiken materiaal is hout, en wel Java-teakhout, daarvoor gekozen, omdat dit niet glad of kil is, duurzaam en boven andere materialen gemakkelijk te reinigen.

De beurszalen zijn overdekt met ijzeren kappen in streng constructieve vormen; daar die ruimten bovenlicht moeten hebben,

is de geheele kapbedekking van glas. Met het oog op zulk een afsluiting zijn twee kappen boven elkander aangebracht, daar deze voor het zooveel mogelijk gelijkmatig houden van de temperatuur in de zalen noodig zijn; tusschen deze beide glasafdekkingen is natuurlijk een voldoende ruimte gehouden om vooral de onderste glasbedekking behoorlijk schoon te kunnen houden. Ook is gezorgd, dat men van uit de beurszaal de bovenste kapspanten niet kan zien.

Bij het ontwerpen dezer kap heeft de samenwerking van ingenieur en architect de eischen der constructie en die der schoonheid bijeengevoegd.

Boven de graanbeurs worden sheddaken aangebracht, daar in dit lokaal steeds licht van uit het noorden noodig is.

De verwarming zal eene centrale zijn; het systeem dat zal worden toegepast, geeft alle waarborgen, dat zoowel de verwarming als de ventilatie voldoende zal zijn. De groote zalen worden door middel van toegevoerde verwarmde lucht op de gewenschte temperatuur gebracht.

De warme lucht wordt zoo hoog mogelijk toegevoerd; bij intrede heeft zij een temperatuur van 35°, maar op manshoogte gekomen, is zij niet warmer dan 20°, de daar vereischte temperatuur. De versche lucht die aldus verwarmd moet worden, wordt door electrische ventilatoren ingezogen door roosters ter hoogte der zolderverdieping. in de gevels aangebracht, wordt dan op de zolders gereinigd, tot 35° verwarmd, en, als boven is gezegd, ingevoerd. De verbruikte lucht wordt weggezogen door roosters in de vloeren; daardoor ontstaat tevens de noodzakelijke luchtverdunning waardoor de verwarmde lucht kan binnentreden. Achter de beschreven nissen zijn mede buizen voor toevoer van warme lucht geplaatst. In de andere lokalen komen radiatoren of verwarmingslichamen te staan, waarin de van buiten toetredende lucht op temperatuur wordt gebracht, die dan verder in de kantoren geleid wordt.

Omtrent de avondverlichting van het gebouw is nog geen besluit genomen. Wel is beslist, dat daarvoor electrisch licht zal worden gebruikt, maar niet of dit door de Mij Electra geleverd, of dat eigen licht gemaakt zal worden, waartoe in het souterrain de noodzakelijke ruimte voldoende aanwezig is.

Over de architectuur wenschte de heer Berlage zelve niet veel te zeggen. Wel verklaart hij het als een voorrecht geacht te hebben, dat het terrein voor den beursbouw onregelmatig is, en betrekkelijk beperkt. Die onregelmatigheid maakte de zaak interessant, en deed nu ook van zelve allerlei verrassingen ontstaan die bij regelmatige terreinen allicht gezocht worden. De gegevens zooals ze den ontwerper werden voorgelegd, waren hem aangenaam, omdat hij daardoor tot een meer pittoresque oplossing had kunnen komen; de beperktheid van het bouwterrein bracht daarbij het voordeel, dat er gewoekerd moest worden met de ruimte, waardoor van zelve alle onnoodige bijzaken moesten worden uitgesloten.

Bij het ontwerpen der gevels is gebruik gemaakt van de studiën en onderzoekingen van Viollet-le-Duc, en latere van de heeren de Bazel, Lauweriks en de Groot; het gebouw is geconstrueerd volgens een diagram, en wel een van 4 bij 5, en bestaat nu uit een samenstel van vierhoekige prisma's waarvan de bazis een vierkant is, en waarvan dus de hoogte staat tot de zijde van het vierkant als 5 tot 8. De gelijkbeenige driehoek waarvan de hoogte staat tot de halve bazis als 5 staat tot 4, was in de oudheid reeds bekend als de Egyptische. De pyramiden vertoonen o. a. die verhouding. De architecturale gevelverdeeling, de binnen-architectuur, kortom het geheele gebouw is volgens de genoemde verhouding geconstrueerd.

Voor de versiering zal de hulp worden ingeroepen van beeldhouwkunst en schilderkunst. De heer Albert Verwey heeft op zich genomen de onderwerpen voor die sculpturale en picturale verfraaiing aan te geven, en in de Mei-aflevering van het „Tweemaandelijksch Tijdschrift" zal daarover een uitvoerige bijdrage verschijnen.

Nog niets is echter vastgesteld: wel kan de heer Berlage mededeelen, dat in den gevel aan de Damzijde zullen komen, de beelden van vier mannen uit het zoo roemvolle tijdperk der 17e eeuw, personen die de grootheid van Nederland en Amsterdam als 't ware hebben voorbereid. Deze zijn: Van Oldenbarneveld, Prins Maurits, Jan Pietersz. Coen en Hugo de Groot. Op den hoek van den klokketoren wordt in een nis het beeld geplaatst van Gijsbrecht van Amstel, den stichter van Amsterdam. Dienovereenkomstig zal de overige versiering zijn. In het groote venster van de vergaderzaal van de Kamer van Koophandel zal eene voorstelling in gebrand glas komen; in de zaal der Goederenbeurs komt, behalve een versierde wijzerplaat, een groote kaart tegen den wand, waarschijnlijk in tegelwerk uitgevoerd.

Op 2 Januari 1903 zal het gebouw geheel gereed zijn.

De heer Berlage zegt gemeend te hebben den toren hoog te moeten maken, om den beursbeugel hoog te kunnen hangen. Heeft die klok, de eenige die nog in Amsterdam geluid mag worden, een mooi, sonore geluid, dan kan daarvan eene emotie uitgaan, en kan die klank een symbool zijn van den handel, vooral op den 2en Januari 1903.

„Moge de beurs geen al te slecht figuur maken. Dat hoop ik, niet voor mij, maar voor de stad Amsterdam," — aldus eindigde de heer Berlage zijne voordracht, die met groote aandacht was gevolgd geworden.

Een hartelijk en langdurig applaus beloonde den spreker voor zijne belangrijke mededeelingen.

De Voorzitter der vergadering, de heer Posthumus Meijjes, nam daarop het woord en sprak den heer Berlage als volgt toe:

Geachte heer Berlage.

Het applaus der vergadering heeft U reeds den dank uitgedrukt voor Uwe belangrijke bijdrage. Ontvang ook van mij den hartelijken dank van de Besturen van het Genootschap Architectura et Amicitia en van de Afdeeling Amsterdam der Maatschappij van Bouwkunst voor Uw optreden in ons midden.

Het zij mij vergund nog een kort woord tot U te richten.

Toen Uw beursontwerp voor den rechterstoel der publieke opinie kwam, kon goed- en afkeuring niet uitblijven. Pek- en Veth-fakkels werden ontstoken om U te lauweren en daaraan te verbinden de onmisbare scherpheden op ieder die niet Uwe kunstopvattingen deelt of prijst. Mannen van andere richting gaven hun gemoed lucht in kritiek op Uw werk, doch ik weet, dat gij U noch door de bewierooking van de eene zijde, noch door de bestrijding van de andere van Uwen door U zelf zoo streng afgebakenden weg laat afvoeren, en dat gij *en* lof *en* kritiek weet te waardeeren.

Of Uw opvatting, Uw willen in een bepaalde richting, Uw ontworstelen aan alle traditie in de bouwkunst, in Uw beursontwerp door U neêrgelegd, eens bevredigd zal worden . . . . . de toekomst zal het leeren.

Hoe het zij, wij allen, hier tegenwoordig, verheugen ons, dat een Nederlander, en wel een Amsterdammer, de eer mag hebben Amsterdam's Beurs te bouwen.

Wij wenschen U moed, kracht en wijsheid toe voor Uw zware taak, om deze geheel tot een goed einde te brengen.

Zoo zij het!

Met deze woorden stemden de aanwezigen onder luid applaus in; toen dit bedaard was, kreeg de heer A. Salm G.Bzn., Voorzitter van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, het woord.

Spreker bracht óók namens het Bestuur der Mij. den heer Berlage dank voor zijne voordracht. Het was niet de bedoeling om aan de hulde den heer Berlage gebracht eenige onbeduidende woorden toe te voegen, „om ook een cent in 't zakje te doen", doch om, afgescheiden van het onderwerp zijner voordracht, den heer Berlage dank te brengen dat hij deze gehouden heeft in het gebouw van de Maatschappij, volgens zijn uitdrukkelijk verlangen: voor de leden van de Afdeeling Amsterdam der Mij en die van het Genootschap Architectura et Amicitia, gecombineerd. De heer Berlage heeft daarmede een goed werk verricht. Dat velen zijn voorbeeld mogen volgen en dat allen meêwerken om in één richting samen te werken, waar feitelijk al die gescheiden en afgescheiden vereenigingen één zelfde streven hebben; dat men niet trachte elkander een vlieg af te vangen, elkander te hekelen, af te breken, waarmede de goede zaak die allen najagen, uit het oog wordt verloren; dat er steeds samenwerking, en men elkander behulpzaam zij, zonder daarbij te doelen op het verlies van „eigen zelfstandigheid"; dat men denke aan het schoone woord „Amicitiae", dat A. et A. als zijn devies voert, en dat men het niet voor *eigen* kring beware. Wanneer men elkander de hand reikt vóór die toegestoken wordt, dan kunnen gezamenlijk groote dingen tot stand komen. Eendracht maakt macht.

In vele opzichten is het bewijs daarvan in deze dagen geleverd. Spreker kon niet in details treden, doch den heer Berlage dank zeggend voor zijne directe en indirecte medewerking in de laatste dagen, willen wij *hier* gaarne den leden van de Mij mededeelen, dat de perspectiefteekeningen zoowel van het uit- als inwendige van het te stichten Beursgebouw in het Weekblad konden worden opgenomen, geheel door tusschenkomst van de redactie van A. et A. die met de meeste welwillendheid dit zelfs heeft aangeboden.

Geheel vervuld van deze voorteekenen van toenadering en van het resultaat verkregen door de samenwerking, bood spreker den heer Berlage — die zoo'n krachtigen stoot daartoe gaf — ter

gedachtenis aan dezen avond een klein souvenir aan, bestaande uit een zilveren pennehouder, hopende dat dit kleine voorwerp de eer moge hebben in zijn kunstenaarshand een trouwe bondgenoot te worden.

Ook deze woorden werden met instemming begroet, waarna de heer J. H. Leliman in de eerste plaats den heer Berlage verzocht de voordracht te willen afstaan voor het B.-Weekblad, waarin wel reeds gevelteekeningen, maar nog geen plattegronden der nieuwe beurs waren verschenen. — Een veelbeteekenend hoofdgebaar van den Voorzitter, daarop doelende dat alles reeds in orde was, stelde den heer Leliman en de vergadering gerust. — Spreker bracht eveneens hulde aan den heer Berlage, maar als Amsterdammer verzocht hij hem toch ook, om zorg te dragen binnen de begrooting te blijven.

Ten slotte betuigde de heer Berlage zijn dank aan de vergadering voor de aandacht aan zijne voordracht geschonken; het was hem aangenaam geweest in dezen kring te zijn opgetreden. Vooral bedankte hij ook den heer Salm voor diens persoonlijk bewijs van waardeering; dat aandenken zou hem steeds een aangename herinnering blijven aan dezen avond.

Hierna werd de vergadering gesloten.

Een verslaggever mag ook wel eens iets meer vertellen uit een vergadering, dan wat door *alle* aanwezigen is kunnen gehoord worden; en die over deze vergadering acht zich zelfs verplicht het thans te doen op gevaar af onbescheiden te zijn, — verplicht om redenen die onder vakgenooten wel zullen begrepen worden.

Nu dan: in zijne omgeving, tijdens het tweede gedeelte der voordracht, werd onder eenige toehoorders de wenschelijkheid besproken, om aan het einde der vergadering een motie in te dienen, waarbij afkeuring betuigd werd over de wijze waarop door het blad „De Opmerker" geschreven is over de beurskwestie tijdens de heer Berlage zijn ontwerp maakte, een geschrijf, dat verontwaardiging heeft gewekt in de bouwkundige wereld, en tot nu toe het best beantwoord is geworden met doodzwijgen. Immers, had een van de organen der bouwkundige vereenigingen partij voor den aangevallene getrokken, zeer zeker zouden hem nog meerdere onaangename woorden in „De Opmerker" zijn toegevoegd, in aanmerking genomen den toon die meestal in dat blad wordt aangeslagen.

De motie werd echter niet gesteld, omdat ter vergadering zoovele personen aanwezig waren die niet voldoende op de hoogte waren om zich een juist denkbeeld te vormen van de bedoeling. Bij het nemen van dit besluit werd de opmerking gehoord, dat, ware de vergadering eene geweest van *alleen* architecten, de motie zeker gesteld zou zijn geworden en ongetwijfeld met groot succes.

Heeft de heer Berlage zich indertijd misschien verwonderd over het stilzwijgen der bedoelde organen, — thans zij het hem duidelijk waarom zij niet als zijn pleitbezorgers zijn opgetreden. Hij moge ook den indruk gekregen hebben, dat het applaus na zijne lezing zoo lang en zoo warm was, om hem eenigszins schadeloos te stellen voor de vleimende woorden, hem door een blad, nog wel voor bouwkundigen ook, indertijd werden toegevoegd.

R.

PRIJSVRAGEN.

PRIJSVRAGEN *door de Vereeniging „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam, uitgeschreven in 1898.*

1ste Prijsvraag. Ontwerp van een Telephoongebouw. Situatie. Op een terrein, gelegen in het centrum der stad, aan ééne zijde bebouwd en aan drie zijden door straten begrensd, wordt gevraagd een Telephoongebouw. De vorm van het terrein is vierkant, ter zijde van 30 M. Kleine voorsprongen buiten de rooilijnen, kunnen worden aangebracht.

Indeeling. Het gebouw zal bevatten: Beganegrond, eerste en tweede verdieping.

Beganegrond:

a. Vestibule met tochtvrijen hoofdingang.
b. Wachtkamer voor het publiek, 12 M².
c. Vier spreekcellen grenzende aan de wachtkamer, elk 1.5 M²., geheel gehoorvrij ingericht, met dubbele wanden en gecapitonneerd.
d. Een ruime steenen trap doorgaande tot de 2de verdieping en het dak.
e. Een doelmatig gelegen portiersloge in aansluiting met:
f. Een conciergewoning, bevattende: woonkamer, keuken, slaapkamer, privaat en de noodige kasten.
g. Een kabelkoker, 3 bij 10 M., met ondergrondsche kabelverbindingen naar 3 richtingen. Deze kabelkoker is eene vertikale ruimte van hout geconstrueerd, en door een deur toegankelijk, waarin de kabels van het telefoonnet verzameld worden en geleid tot het kruisbord, op de eerste verdieping geplaatst.
h. Een timmermanswerkplaats ± 50 M²., met afzonderlijken toegang van af de straat.
i. Een bergplaats voor ijzerwerk, kabels etc., idem.
k. Een ruimte voor de toestellen der centrale verwarming ± 20 M².
l. Een privaat.

Eerste verdieping.

a. Een ruime dienstgang van 3 M. breedte, waartoe de hoofdtrap toegang geeft en eventueel door een binnenplaats verlicht. Deze gang geeft toegang tot de navolgende lokalen, als:
b. Een wachtkamer voor het publiek, 15 M².
c. Een Directeurskamer, 25 M²., voorzien van kasten.
d. Een vergaderzaal, 35 à 43 M²., voorzien van kasten.
e. Een kamer voor een electrische krachtsoverbrenging, 30 M²., in verband met
f. Een batterijkamer, 10 M²., door eene ijzeren trap in verbinding met de bovengelegen seinzaal.
g. Een lokaal voor het kruisbord, waarin bovengenoemde kabelkoker uitmondt.
h. Een teekenkamer, 30 M².
i. Een technisch bureau, 25 M²., met aangrenzende
k. Meetkamer, groot 20 M².
l. Werkplaats voor instrumentmakers 40 M². groot.
m. Een kantoor, 30 M².
n. Een magazijn voor toestellen.
o. Drie privaten met lavatory.

Tweede verdieping:

a. Een ruime kleedkamer voor 100 telephonisten, voorzien van evenzooveel loketten, verder kapstok en parapluie-standaard.
b. Een wachtkamer, dienende tot ontbijtkamer der telephonisten.
c. Vier privaten en lavatory in de nabijheid van *b.*
d. Een kamer voor de cheftelephoniste.
e. Een ruime dienstgang, waarop alle genoemde lokalen uitkomen.
f. Een seinzaal, groot 10 bij 30 M., met dubbelen vloer, welks tusschenruimte 1.30 M. bedraagt, en voorzien van bovenlicht of zijlicht, 2.5 M. uit den vloer.
g. Een zaal voor het intercommunaal telephoonverkeer, groot 40 à 50 M²., in verbinding met *f.*

Op het dak moet eene stelling tot het ontvangen van telephoondraden worden aangebracht van ongeveer 2 bij 2 bij 2 M. en gemakkelijk te bereiken.

Verlangd worden:

1⁰. de drie plattegronden; 2⁰. de voorgevel en een der zijgevels; 3⁰. twee doorsneden, waarin de belangrijkste onderdeelen van het gebouw te zien komen, alle op eene schaal van 1 à 100; 4⁰. een détail van het uitwendige op de schaal van 1 à 20.

De teekeningen moeten alle in inktlijnen geteekend zijn, de verdere afwerking wordt vrijgelaten.

Voor de drie beste en ter bekroning voorgedragen ontwerpen worden uitgeloofd:

Als 1ste prijs: de Zilveren medalje en het Getuigschrift der Vereeniging, benevens f 100.

Als 2de prijs: de Bronzen medalje en het Getuigschrift der Vereeniging, benevens f 50.

Als 3de prijs: het Getuigschrift der Vereeniging.

Ter mededinging worden uitgenoodigd alle Nederlanders.

2de Prijsvraag. Ontwerp van een Kwitantie-Diploma. Het Kwitantie-Diploma moet dienen voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap, tegelijk als bewijs van lidmaatschap en als kwitantie van betaalde contributie; het moet bevatten de navolgende opschriften, waarvan de groepeering aan den ontwerper wordt overgelaten: „Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. — Ontvangen van den Heer . . . .
de somma van . . . . gld. . . . . . . cts. voor contributie
als . . . . lid over het 1ste/2de halfjaar . . . .
de 1ste Secretaris . . . . de Penningmeester . . . .
Bewijs van lidmaatschap."

Het Diploma moet worden geteekend op eene grootte van 15

j 21 cM., om verkleind te worden gereproduceerd op eene rootte van 10 bij 14 cM. buitenwerks. Het staat daarbij en ontwerper vrij de grootste afmeting in de hoogte of in de reedte te nemen. De wijze van teekenen moet voor photolitoraphische reproductie geschikt zijn, dus met diep zwarte inkt p glad wit papier zonder overgangstinten.

Voor de twee beste en ter bekroning voorgedragen ontwerpen ʒorden uitgeloofd:

Als 1ste prijs: de Bronzen medalje en het Getuigschift der 'ereeniging, benevens f 25.—.

Als 2de prijs: het Getuigschrift der Vereeniging.

Ter mededinging aan deze Prijsvraag worden uitgenoodigd: lleen zij, die op den datum van uitschrijving dezer Prijsvragen d zijn der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap, of zich reeds ls candidaat voor het lidmaatschap hebben opgegeven, en als oodanig in de eerstvolgende Vergadering worden aangenomen.

Algemeene bepalingen. Alle stukken ter beantwoording dezer orijsvragen worden vóór of op den 15den September 1898 vrachtvrij ngewacht aan het adres van den 1sten Secretaris Jonkerfranstraat 49.

Ontwerpen na dien datum ingezonden blijven buiten beoordeeling.

De teekeningen en stukken moeten met een motto gemerkt, en erder vergezeld zijn van een gesloten brief waarin naam, kwaliteit n woonplaats van den ontwerper, en van een tweede dito waarin en correspondentieadres vermeld is. Op beide brieven moet het 1otto der teekeningen voorkomen.

De ontwerper van eenig antwoord mag zich als zoodanig niet ekend maken vóór de uitspraak der Jury.

De Jury voor deze prijsvragen bestaat uit de Heeren: Joh. Iutters, Architect, J. J. Van Nieukerken, Architect, C. H. Peters, ijksbouwmeester, allen te 's-Gravenhage. Henri Evers, Architect, P. Stok Wzn., Architect, beiden te Rotterdam. Bestuursleden an B. en V.

Wanneer geen antwoord ter volle bekroning kan worden vooredragen, heeft de Jury het recht aan het Bestuur van Bouwkunst n Vriendschap voor te stellen de uitgeloofde prijzen op andere ijze dan de bovengenoemde te verdeelen.

De Vereeniging behoudt zich het recht voor, gedurende 3 1aanden na den uitslag der beoordeeling, alle antwoorden ter xpositie af te staan aan andere Vereenigingen in ons land; geurende dien tijd kan geen der ontwerpen gereproduceerd woren zonder toestemming van het Bestuur van Bouwkunst en riendschap.

De ontwerpen zullen na dien tijd aan de correspondentieadresen worden teruggezonden.

De uitslag der bekroningen zal op een der eerstvolgende intervergaderingen van Bouwkunst en Vriendschap bekend emaakt en de ingekomen ontwerpen aldaar voor het eerst gexposeerd worden. Het rapport der Jury zal alsdan ter inzage ggen, en tevens in de voornaamste bouwkundige bladen verchijnen.

De uitreiking der bekroningen geschiedt in de Algemeene Veradering in Januari 1899 te houden, tot welker bijwoning de ekroonden tijdig zullen worden uitgenoodigd.

Nadere inlichtingen omtrent dit programma kunnen schriftelijk j het Bestuur aangevraagd worden.

Namens het Bestuur,

HENRI EVERS, *Voorzitter.*
C. N. VAN GOOR, *1ste Secretaris.*

OTTERDAM, 15 April 1898.

PRIJSVRAAG, *uitgeschreven door de uitgevers van het weekblad „Vulcaan."*

Dank zij den leiders der Ambachtsscholen en den steun van ele kunstminnende smeden en architecten, begint het kunstneedwerk ook in ons land weer meer in gebruik te komen en eeft het gelukkig op menig gebied het gegoten ijzerwerk verrongen.

Desondanks zijn er zeker nog een groot aantal smeden in ons nd, in wier zaak kunstsmeedwerk zelden of in 't geheel niet evraagd wordt en die toch, naar wij meenen, in den z.g. slappen jd wel 't een of ander werkstuk zouden willen maken, wanneer j daarmeê, behalve hun kunstgevoel bevredigen, ook hun finaneel belang zouden kunnen bevorderen.

Om nu aan die verborgen wenschen tegemoet te komen en tevens een steentje bij te brengen tot verheffing der edele smeedkunst, hebben wij besloten een prijsvraag uit te schrijven voor een uithangbord van gesmeed ijzer, dat zou kunnen dienen ter bevestiging aan den voorgevel van het gebouw onzer drukkerij, te Amsterdam, als reclame van het weekblad „Vulkaan".

Ieder is volkomen vrij in zijn opvatting. Slechts heeft men zich te houden aan de Gemeentelijke Verordening op het plaatsen van Uithangborden, welke zijn voor de Warmoesstraat:

De hoogte van het *schild* mag uiterlijk 1 M. bedragen.
De voorsprong mag uiterlijk 70 cM. bedragen.
De afstand van den beganegrond tot het laagste punt mag niet minder zijn dan 2 M. 20.

De volgende heeren hebben zich welwillend bereid verklaard de Jury ter beoordeeling der ingekomen werkstukken te vormen:
de heer Dr. P. J. H. Cuypers, *Architect.*
„ „ H. P. Berlage, „
„ „ J. T. Van Vuuren, *Kunstsmid.*

De prijs dien wij uitloven voor het uithangijzer, dat door de Jury der bekroning wordt waardig gekeurd, bedraagt vijftig gulden, terwijl wij ons tevens verplichten, dit bekroonde werkstuk tot den door de Jury te schatten prijs over te nemen, mits die prijs niet meer bedraagt dan 200 gulden.

De werkstukken moeten vrachtvrij worden ingeleverd vóór of op den 1en Juni a.s., onder motto. De niet bekroonde worden na de uitspraak der Jury onmiddelijk vrachtvrij aan de inzenders geretourneerd.

Medediging is slechts toegestaan aan geabonneerden op ons blad. Voor inteekening make men gebruik van het inteekenbillet op de laatste bladzijde van nummer 1, jaargang 1898 van „Vulcaan."

Amsterdam, 2 April 1898. *De Uitgevers.*

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam. 25 Maart 1898. Na lezing en goedkeuring van de notulen werd door den Voorzitter, den heer C. B. Posthumus Meijjes, medegedeeld, dat spoedig door den architect H. P. Berlage Nzn. in een gecombineerde vergadering van het Genootschap Architectura et Amicitia en van de Afdeeling Amsterdam eene voordracht zal worden gehouden over den Amsterdamschen Beursbouw en dat verder in het einde der maand April de vragen door het Hoofdbestuur der Mij gesteld, besproken zullen worden.

De heer H. J. Wolter van Amersfoort had zich welwillend bereid verklaard in die vergadering vraag III en IV in te leiden.

De heer W. A. E. van Geuns verkreeg daarna het woord om zijne in de vorige vergadering gedane mededeelingen omtrent spoorwegbruggen te vervolgen.

Spreker behandelde thans de pneumatische fundeeringen, zooals die waren toegepast bij den bouw van de Forth-bridge in Engeland.

Pneumatische fundeeringen, of fundeeren onder luchtdruk, worden sedert 1846 veelvuldig en met succes bij grootere diepten in het water toegepast; men gaat daarbij tot eene diepte van 35 M., waar, om het water te verdringen door samengeperste lucht waarin door menschen kan worden gewerkt, een overdruk noodig is van $3^1/_2$ atmospheer. Daarboven te gaan, schijnt met het oog op de gezondheid der werklieden niet mogelijk.

Men onderscheidt 3 verschillende methoden en wel:

1°. de inrichting met werkkamer, eene grootere ruimte, waarin de arbeiders zich vrij kunnen bewegen en werken, met buizen of schachten er op, tot toegang, welke methode het meest toepassing vindt.

2°. het tubulair of buizensysteem, waarbij verschillende buizen ieder voor zich worden gezonken en in het onderste deel waarvan gewerkt wordt.

3°. het duikerkloksysteem, waarbij een klok wordt gezonken die door buizen lucht ontvangt en boven de plaats van werken zweeft, om daarna te verdwijnen en elders dienst te doen.

Uitvoerig behandelde de heer van Geuns de eerstgenoemde methode zooals die bij de Forth-bridge was toegepast, verklaarde door schetsen op het bord de constructie en inrichting van de caissons, de werking van de luchtsluizen met de schachten voor het vervoer van personen en materialen, de wijze en de tijden

waarop onder luchtdruk in de caissons gewerkt werd, en tal van andere belangrijke bijzonderheden.

Ten slotte verklaarde spreker de door den Ingenieur Wenckebach vervaardigde teekeningen, opgenomen in het Tijdschrift van het Kon. Instituut van Ingenieurs, betreffende de constructie van spoorwegbruggen in verband met de voorbehoedmiddelen tegen roest.

Uit naam van de leden dankte de Voorzitter den spreker hartelijk voor zijne mededeelingen, waarmede de vergadering door applaus instemde.

Door den heer A. Salm G.Bzn. voorzitter der Mij, die echter verhinderd was zelf tegenwoordig te zijn, waren verder ter bezichtiging gegeven de navolgende plaatwerken: 1⁰. La Toscane de Moyen-age, 2 deelen; 2⁰. Villen und Landhaüser, en 3⁰. een plaatwerk over binnen-architectuur, welke werken met belangstelling werden bezichtigd.

Nadat door den heer J. H. de Groot nog eene bemerking was gemaakt betreffende het programma van de thans uitgeschreven prijsvraag, waarmede bij eene volgende gelegenheid rekening zal worden gehouden, werd de vergadering, niets meer aan de orde zijnde, gesloten.

BERICHTEN.

Op 31 Maart vierde de Vereeniging van Petersburgsche architecten een feest, ter herdenking dat Vorst Wladimir Alexandrowich toen 25 jaren lang Eere-Voorzitter der Vereeniging was.

Bij deze gelegenheid zijn 14 buitenlanders tot Eerelid der Vereeniging benoemd en daaronder ook Dr. P. J. H. Cuypers.

De tentoonstellingen die vroeger — een jaar of tien geleden — door de ambachtsscholen werden gehouden om belangstellenden de gelegenheid te geven het werk der leerlingen te komen zien werden toen — wat sommige dier scholen betreft — alleen bezocht door de ouders der leerlingen, die er meestal allen voldaan van terugkeerden. Zij vonden er dan ook werk, om zoo te zeggen speciaal voor die tentoonstellingen gemaakt: parade-werk. Maar dat was het ook juist waarom vakmannen die tentoonstelling maar schaars bezochten, — ten minste een der redenen daarvoor.

Die tijden zijn echter veranderd; elk vakman heeft reden zich thans te verheugen bij den aanblik van het werk der leerlingen, zooals dat o. a. door de 1e ambachtsschool te Amsterdam wordt ter bezichtiging gesteld.

Jongstleden Zaterdag en Zondag kon men de werkstukken zien, door de leerlingen van de afdeelingen timmeren, meubelmaken en schilderen, en het teekenwerk der leerlingen van de avondteekenschool voor handwerkslieden. Dat werk getuigde van het degelijk onderwijs dat aan de school gegeven wordt, en van wat daarmede in zeer nauw verband staat: ijver en lust der leerlingen. Wat men op deze school den leerling voorlegt te doen, is door den leeraar vooraf goed overdacht; het werkstuk is leerzaam, met overleg gekozen, en de uitvoering blijkbaar grondig besproken.

Een zaak is jammer: de tentoonstelling duurt te kort, en is telken jare — maar dit zal wel moeilijk anders kunnen — gesteld op dagen en uren, waarop velen verhinderd zijn haar te bezoeken.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP LOOPENDE PRIJSVRAGEN.

Stationsgebouw voor een lokaalspoorweg. Afdeeling Amsterdam. Mij. t. B. d. Bouwkunst. 1 Mei 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 22 Januari 1898, n⁰. 4.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898. Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N⁰. 8.

Afdeelingsdiploma, uit te reiken aan bekroonden voor prijsvragen uitgeschreven door de Afdeeling Arnhem. 1 Mei 1898. Programm zie: Bouwk. Weekblad van 26 Februari 1898, N⁰. 9.

Uithangbord van gesmeed ijzer. Uitgevers van „Vulkaan." 1 Ju 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, No.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der V eeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereenigi voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie: Bouwk. Wee blad van 9 April 1898, No. 15.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTER EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 5.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.
Uitvoerend Opzichter 1.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De Afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—185 zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor ee gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarscho voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glaze tochtpui in een vesitbule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graan verbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekt rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochèoe, 2 pl.; *f* 0.30. 2 geed (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen 4 pl.: *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.5

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met be timmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0 30.

2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60

2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871), Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.; *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats. 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING
AN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 11 APRIL.

Maasniel (Dorp.). Het bouwen eener Cen-fuge-inrichting met levering der benoodigde uwmaterialen.

De comm. der coöper. vereen. van zuivel-reiding, n.m. 5 u. Bestek en teek. ter inz. Jean Houx.

Venraai. Het bouwen van eene bouwmans-oning met bijlevering van materialen.

De heer P. W. Vullings, v.m. 11 u. ten iize van J. Voester, op 't Schoor, alw. estek en teek. ter inz. liggen.

DINSDAG 12 APRIL.

Amsterdam. Bestek no. 739. Het maken in een reservoirgebouw, leggen van gego-n ijz. leidingen, maken van een fundeering oor twee hydraulische liften en verdere erken op het station-emplacement Den laag. Begrooting f 19800.

De dir. der Holl. IJz. Spoorw. Maatij., n.m. ½ u. (Greenw.) in het centr. personenstation. let bestek is tegen f 0,75 verk. aan het centr.-dministratiegebouw der maatsch. aan het roogbak te Amsterdam bur. Weg en Wer-en, kamer 154, of op fr. aanvrage aan dit ur., met toezending van het bedrag in ostwissel. Aanw. gedaan.

Amsterdam. Bestek no. 740. Het vergrooten an het stationsgebouw te Enschede, met ijkomende werken. Begrooting f 9700.

De dir. der Holl. IJz. Spoorw. Mij., n.m. 1½ . (Greenw.), in het centr. personenstation. estek met 1 teek. is tegen f 1,50 verkr. aan et centr. administratiegeb. der maatij. aan et Droogbak te Amsterdam, bur. Weg en Verken, kamer 154, of op aanvrage aan dit ur., met toezending van het bedrag in post-vissel (postzegels worden niet in bet. enomen). Aanw. gedaan.

Apeldoorn. Het vergrooten van het ge-neentehuis met bijkomende werken.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek. n teek. ter inz. ten gemeentehuize en à f 2 erkr. Inl. geeft de gem,-architect.

Boxtel. Het bouwen van een zijvleugel an het klooster der witte paters genaamd „Saint Charles", met bijlevering van alle naterialen, uitgezonderd de steenen.

De bouwk. J. de Vries, n.m 4 u. in het ıôtel van de wed. van Dijk alw. de teek. ter nz. liggen. Bestekken à f 1,50 te bek. bij voorn. bouwk. Aanw. 12 April v.m. 10 u.

Alleen voor inwoners.

Delft. Het afbreken van arbeiderswoningen en het bouwen vnn een pakhuis voor den heer L. Vliegenthart.

De aanbesteder. Bestek en teek. tegen f 2, te verkrijgen ten kantore van den heer B. Schelling Az.

Eindhoven. Het maken van fabrieks- en kantoorgebouw tot uitbreiding der gloeilam-penfabriek aan den Emmasingel ter opper-vlakte van pl.m. 1400 M². met bijlev. van alle leverantiën uitgezonderd metselsteenen.

De firma Philips en Co., n.m. 4 u. Bestek en teek. ad. f 2 en inl. verkr. bij den archi-tect L. J. P. Kooken.

Winschoten. Het vergrooten eener sigaren-fabriek, en eenige vertimmering aan de be-staande fabriek.

De architect K. de Grooth, 's av. 8 u. ten huize van A. Burgerboer, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bestekken à 50 ct. te bek. bij den architect.

WOENSDAG 13 APRIL.

Breda. Het bouwen van een heerenhuis en een graanpakhuis, op een perceel gelegen aan den Academiesingel.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, n.m. 4 u., in het café van de Erven Segers. Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij de architecten. Aanw. gedaan.

Borgercompagnie. Het maken van gebou-wen, loodsen en nevenwerken ten behoeve van een aardappelmeelfabriek, op een perceel aldaar.

Het bestuur der op te richten aardappel-meelfabriek „Eersteling, n.m 3 u. bij H. van Dijken. Inlev. der bilj. uiterlijk 12 April, aan een der leden van het bestuur, of aan E. Mulder Ezn., technicus Sappemeer bij wien bestek en teek. tegen f 20 (waarvan bij weder-inlevering f 18 teruggegeven wordt) te be-komen zijn.

Buitenpost. Het gedeeltelijk vernieuwen en vergrooten der schuur c.a. in gebruik bij W. Dijk te Gerkesklooster.

De heer J. v. d. Molen, opz. Bestek ter inz. bij P. de Jong te Gerkesklooster. Aanw. gedaan.

Dordrecht. Het bouwen van een droog- en wagenloods op een terrein aan de Cornelis de Wittstraat, voor den heer P. J. Hulsbosch.

De bouwkundige H. van der Elst, 's av. 6 u., in het café van T. Knierum, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Groningen. Het afbreken van het perc. F 274, kadastraal bekend gemeente Groningen, sectie I 1743, noordzijde Gedemte Zuiderdiep, en het daar ter plaatse weder opbouwen van een winkelbehuizing met souterrain en boven-woning, met leverantie van al het daarvoor benoodigde.

De heer P. B. Motzveldt, 's av. 8 u., in het koffiehuis van G. Engel. Het bestek is à f 0,50 verkrijgb. bij Motzveld en ten huize van den aanbesteder waar het met teek. ter inz. ligt. Inlevering der biljetten 1 u. te voren, ten huize van aanbesteding. Inl. te bekomen bij P. B. Motzveldt. Aanw. 11 April, v.m. 11 u.

Hengelo (Ov.). Het ver- en bijbouwen van een perc. aan de Weemenstraat.

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u. in het café van L. J. ten Velthuis, Dorpsmaat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 13 April v.m. 9½ u.

Kruiningen. Het bouwen van een nieuwe stalling met varkens- en kippenhok op de hofstede „Hooge Moer" aldaar.

De architect A. le Clercq, n.m. 5 u. in hôtel „Korenbeurs". Bestek en teek. ter inz. en inlicht. verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 13 April. v.m. 9 u.

Leeuwarden. 1. Het doen van verfwerken aan eenige gemeentegebouwen; 2. de levering van 180 stère gewasschen fijne en 90 stère gewasschen grove riviergrint.

Het gem.bestuur, n.m. 3 u. Bestekken ad 25 ct. verkr. ter secretarie.

DONDERDAG 14 APRIL.

Amersfoort. Het verbouwen en vergroo-ten van het bestaande museumgebouw, het bouwen van een conciergewoning en het maken van eene brug over de Westsin-gelgracht.

De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u., in het café van W. B. Schwemmer. Bestek met 2 teek. zijn à f 1.50 per stel verkrijgb. bij voorn. architect en liggen ter inzage in het koffiehuis voorn. Aanw. 13 April, v.m. 11 u., aan het museumgebouw.

's-Hertogenbosch. Het sloopen der inge-nieurswoning op het emplacement van het voormalig station der Staatsspoorwegen. De afkomende materialen blijven aan den aannemer.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek ter lez. op het gemeentehuis en à f 0,20 ver-krijgb. bij den ingenieur-architect, die tevens inl. geeft. Aanw. gedaan.

Leeuwarden. Den verbouw en vergrooting v/d. boerenhuizinge te Brantgum, in gebruik bij D. P. Bosch.

De architect F. Brouwer. Bestek en teek. ter inz. bij genoemden D. P. Bosch. Bestek ad 50 ct. verkrijgb. bij de Coöp. Handels-drukkerij. Aanw. 12 April, n.m. 1 u.

Muntendam. Het bouwen van eene bewaar-school, op het schoolplein te Muntendam, met bijlevering van alle materialen.

Het gemeentebestuur, 's av. 6 u. Bestek en teek. ter inz. ter secretarie. Aanw. 14 April v.m. 9 u.

Oude-Pekela. *a.* Het vergrooten van de Westerschool. *b.* De lev. van schoolmeubelen voor twee lokalen.

Het gemeentebestuur, n.m. 5 u. Bestek en teek. ter inz. aan de secr. Bestek sub. *a.* à f 1, sub. *b* à f 0.25 verkr. Aanw. 12 April, v.m. 11 u.

Venlo. Het afbreken van een bestaand en het bouwen van 2 nieuwe winkelhuizen aan de Roermondsche poort, aldaar.

De heer Herman Zweipfenning. Bestek en teek. ter inz. bij den architect H. Seelen, die inl. geeft. Aanw. 14 April, v.m. 10 u.

Wezep (Ov.). Het bouwen van een gevel met torentje voor het kerkgebouw aldaar.

De kerkeraad der Geref. Gemeente. Bestek en teek. liggen ter inzage bij den heer P. Crost, alw. inl. te bekomen zijn, en bij wien tot 14 April, 's midd. 12 u., gesloten briefjes worden ingewacht.

VRIJDAG 15 APRIL.

's-Gravenhage. De verbouw van een per-ceel en het bijbouwen van dienstlokalen ten behoeve van den post- en telegraafdienst te Oldenzaal. Raming f 9812,50.

Het Min. van W. H. en N. n.m. 1 u. Het bestek ligt ter lezing aan het lokaal van het Dep. van W., H. en N. te 's-Gravenhage; aan het bureel van den rijksbouwmeester in het 1e district te 's-Gravenhage; aan dat van het Prov. bestuur van Overijssel, en is te bekomen bij de boekh. Gebr. van Cleef. te 's-Gravenhage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester en door den op-zichter voor de landsgebouwen J. W. van Oort, te Zwolle. Aanw. gedaan.

Leiden. Het beschieten van daken boven de zolders voor gedeponeerde goederen in de Doelenkazerne te Leiden, onder het be-heer der genie te 's-Gravenhage. Raming f 2400.

De genie, v.m. 11 u., in het geniemagazijn bij de kazerne den Doelen. Bilj. in te leveren tot 14 April n.m. 3 u. op het bureel van den hoofdopz. van fortificatiën. Bestekken en ge-zegelde gedrukte inschrijvingsformulieren zijn voorwaardelijk verkrijgb. bij den hoofd-opzichter van fortificatiën te Leiden. Bestek ter lezing in bovengen. magazijn. Inl. kunnen worden verkregen bij den besteder en bij den hoofdopzichter voorn.

ZATERDAG 16 APRIL.

Borger. Eenige verbouwing van een heeren-huis met schuur, met bijlev. van alle materialen.

De architect E. Warringa, n.m. 4 u., in het logement van G. Lubbi, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 16 April van v.m. 10 tot n.m. 2 u.

Afloop
van AANBESTEDINGEN.

20 MAART.

Hilversum (Onderh.). Het bouwen van een woonhuis voor den heer J. Ensink, aan den Laarderweg te Hilversum. Door deu architect-aannemer J. Romkes Zeilstra.

Laagste inschrijver J. Romkes Zeilstra, f 5768.

21 MAART.

Beemster (Onderh.). Het vertimmeren van het raadhuis. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver G. Kooijman, f 950, geg.

Venraai. Het vergrooten der werkplaatsen van den heer V. Vonck, alhier.

Metselwerk. Laagste inschrijver E. Ouden-hoven, f 262*.

Timmerwerk. Laagste inschrijver P. Spee, f 165*. *Gegund.

Amsterdam (Onderh.). Het maken van een bergloods, een plankier en eene afheining op het etablissement op de Handelskade. Door de architecten A. L. van Gendt en Zn., voor de Maatschappij „Nederland".

Laagste inschrijvers D. Cerlijn en Zn. en A. J. de Haan, f 38860.

25 MAART.

Vroombosch (Gr.). Het bouwen van eene burgerbehuizing te Kolham, nabij Vroom-bosch, met bijlev. van al het daartoe be-noodigde. Door mej. de wed. H. Hooites te Slochteren.

Laagste inschrijver D. Bosman, Hellum, f 1685, gegund.

26 MAART.

Franeker Het verven van 4 lokalen in school C. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver R. Kroegen, f 86, geg.

28 MAART.

Ginneken. Het bouwen van 2 woonhuizen op een terrein in de Schoolstraat te Ginneken, met bijlev. van alle noodige materialen. Door den architect J. J. van der Horst, te Breda.

Laagste inschrijver C. Klein, f 8342, geg.

Goes. Het verrichten van de gewone schoon-maakwerken in het gasthuis. Door het bestuur van het gastguis.

Laagste inschrijver N. Hageman, f 93, geg

Kollum. Het buiten en binnen verven van de boerenplaats, bewoond door E. de Vries onder Munnekezijl. Door den gem.-architect H. A. Zondag.
Laagste inschrijver B. Zielstra, Grijpskerk, f 78,77. gegund.
Martenshoek (Onderh.). Het bouwen van eene verdieping op eene behuizing. Door den heer L. Alons, architect.
Laagste inschrijver J. E. Wolrich, Hoogezand, f 1870.
Stucadoorwerk. Laagste inschrijver J. Spakman, f 155. Gegund.
Stadskanaal 1. Het amoveeren van een oude en het bouwen van een nieuwe woning met bijlev. van materialen. 2. Het lood- en zinkwerk aan de nieuwe onderwijzerswoning ald., voor A. Altona. Door den bouwk. H. Groenier,
1, ram. f 815. Laagste inschrijver J. Dik, Stadskanaal. f 745*.
2. Laagste inschrijver H. Eggens, Stadskanaal, f 90,90*. *Gegund.
Veendam. Het bijbouwen van een vergaderzaal, alles met bijlevering der materialen. Door den heer G. Bos Jr.
Laagste inschrijver W. Spekman, Veendam, f 829, gegund.
Tilburg. Het bouwen van twee woningen voor rekening van den heer Devenijns, Insp. van Pol. Door den architect C. van Hoof, aldaar.
Timmmerwerk. Laagste inschrijver J. v. d. Mijs, f 898.
Metselwerk. Laagste inschrijver Loykens en Zn., f 1449. Niet gegund.

29 MAART.

Deventer. Het bouwen van een tuinmuur op het buitengesticht te Brinkgreve. Door het bestuur van het geneeskundig gesticht voor krankzinnigen.
Laagste inschrijver J. Mulder, Terwolde, f 895.
Dongen (Herbest.). Het bouwen van een afsluitmuur rondom het kerkhof der Ned. Herv. Gemeente. Door den architect A. C. Buijzerd.
Laagste inschrijvers Joh. Biemans en Zonen, Oosterhout, f 2760, gegund.
Enkhuizen. Het bouwen van een woonhuis en werkplaats voor J. Ph. Akker. Door den heer T. Korff.
Laagste inschrijver K. Deen, Grootboek, f 1715. Gegund aan P. Vis voor 1779.
Nijmegen. Het bouwen van eene kook- en huishoudschool. Door het bestuur der ver. „De Nijmeegsche Kookschool."
Laagste inschrijvers J. H. Heijmerink en G. Nollen, f 20150.
Weesp. Eenige vernieuwing- en herstellingswerken aan de Zwaantjesbrug. Geijnpoortsbrug. Slijkerstraatbrug en aan de Pleinbrug. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver C. P. Plaat, f 720.
Tilburg. Het sloopen van een oud huis en het weder opbouwen van een nieuw woonhuis. voor rekening van den heer Joh. Graafmans te Korvel onder beheer van den architect Leo Goyaerts.
Timmerwerk. Laagste inschrijver André Lepelaars. f 1548.*
Metselwerk. Laagste inschrijvers De Waal en Groenen, f 2398.* *Gegund.

30 MAART.

Appingadam. Het bouwen van een winkelbehuizing alhier, met bijlevering der daartoe benoodigde materialen, etc. Door den heer B. Wildeman te Tjamsweer.
Laagste inschrijver A. Bleeker, Appingadam, f 2082.
Colmschate. Het afbreken en weder opbouwen van het woonhuis „Haarbrink" ald. Door de diac. der Herv. Kerk.
Laagste inschrijver E. J. Klosters, Colmschate, f 919 gegund.
's-Gravenhage. Het verbouwen van perc. Korte Poten no. 40 voor rekening van den heer L. Justman Jacob alhier. onder directie van den architect Joh. Mutters Jr. alhier.
Minste inschrijver: C. de Vries alhier, voor f 4875.
Hengelo (Ov.). Het verbouwen van 't raadhuis en 't daarop maken eener nieuwe verdieping. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver J. Kleerebezem, f 9879.
Hengelo (Ov.). Het maken van een nieuwe bekapping op de onderwijzerswoning van school B (Haaksbergerstraat). Door het gemeentebestuur.
Hoogste inschrijver R. Geskes, f 978; laagste J. Sevenstern, f 566,85. Beiden aldaar.
's-Hertogenbosch. Het amoveeren van een winkelhuis in de Vuchterstraat en het bouwen ter plaatse van een winkelhuis met heerenhuis, voor den heer F. van Meerwijk. Door den architect W. van Aalst.
Laagste inschrijvers J. van Rosmalen en H. B. Hansen, f 10483.
Millingen. Het bouwen van een woonhuis met slagerij aldaar. Door den heer B. Verhoeven.
Laagste inschrijver G. Gerritsen, aldaar, f 3330.
Nistelrode. Het vergrooten der openbare school door bijbouwing van een nieuw lokaal met bijbehoorende meubels en verdere werken. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver A. Raaijmakers, Uden, f 2639. gegund.
Nijmegen. Het afbreken en weder opbouwen van een koffiehuis met stalling. Door den heer J. J. Selbach.
Laagste inschrijver Th. Berntsen, f 7184.
Tiel. Het verbouwen van een perceel, wijk B no. 38, in het Jodenstraatje. Door den architect C. v. Weerden.
Laagste inschrijver N. H. van Zetten, f 984, gegund.
Wapserveen (Dr.). Het afbreken van een boerenschuur en het weder opbouwen van een nieuwe boerenschuur groot 30.35 M. × 15,40 M. met bijlevering van materialen, enz. Raming f 2478. Door den heer J. Pastoor Bolding.
Laagste inschrijvers S. Posthumus, Vledde en J v. d. Heide, Eesveen, f 2068.
Winterswijk. Het verbouwen van een woon- en winkelhuis aan de Misterstraat te Winterswijk. Door den Heer F. H. Lindenhovius.
Laagste inschrijver J. Slotboom, f 2116, geg.

31 MAART

Amersfoort. Het uitbreiden van stalling c.a. te Amersfoort, onder beheer der genie aldaar. Ram. f 25,800. Door de genie.
Laagste inschrijver L. J. Metz, Zaltbommel, f 27747.
Apeldoorn. 1. Het verbouwen van de remise op het Loo; 2. het maken van een wachtlokaal aan de Loolaan, ten dienste voor het publiek. Door den directeur N. G. W. Goudbloed.
1. Laagste inschrijver G. Buurman, f 1425*.
2. Laagste inschrijver H. Kamphuis, f 194*.
*Gegund.
Assen. Het vergrooten van een magazijn enhet maken van een winkel in het bestaande, a/d Ged.-Singel Door den architect J. Smallenbroek.
Laagste inschrijver A. J. Diehl, f 2489, gegund.
Eelde. Het verbouwen van het gesticht „Hooghullen".
Laagste inschrijvers J. Mennega en A. van Dalen, Assen, f 2145. gegund.
's-Gravenhage Het amoveeren en weder opbouwen der tuinlokalen, met keukengebouw en verhuurzalen in den tuin van het Zuid-Hollandsch Koffiehuis alhier, voor rekening van de naaml. Vennootschap tot Exploit. van het Z. H. Koffiehuis, onder directie van den architect Joh. Mutters Jr. alhier.
Minste inschrijver J. Koolen, voor f 31625.
Haarlem. Het bouwen van 4 woonhuizen aan den Zijlweg nabij Haarlem, gem. Bloemendaal. Door den architect J. Stuijt.
Laagste inschrijver H. v. 't Wout, f 39980.
Naarden. Het bouwen van eene brugwachterswoning bij de brug over de voorgracht buiten de Utrechtsche poort te Naarden. Raming f 2500. Door de genie.
Laagste inschrijver H. L. Verhaar, f 2485.
Rotterdam. Het bouwen van een pakhuis met kantoren a/d Oost-Maaskade hoek Olivier van Noordstraat. Door de heeren Gebr. van Rossem.
Laagste insehrijver A. Prins, 's-Hage, f 38740.
Sneek. Het bouwen eener bergplaats voor petroleum met bijkomende werken te Sneek. Door den arehitect J. Ph. Hogendijk.
Laagste inschrijver G. de Boer, Oppenhuizen, f 597, gegund.
Tilburg. Het maken van 29 wagensehotten kerkbanken. Door het R. K. Kerkbest. v. St. Jozef.
Laagste inschrijver Ad. Bouwens, f 137 gegund.

1 APRIL.

Alkmaar. Het verbouwen van het Noord-Hollandsche koffiehuis. Door den heer M. Hazes.
Laagste inschrijver H. de Louw, f 279 gegund.
Apeldoorn Het lood- en zinkwerk van een te bouwen dubbel winkelhuis voor den heer A. Overvelde. Door den heer J. de Groot Hz.
Laagste inschrijver A. W. Grotenhuis, f 38 gegund.
Appingadam Het bouwen van een winkelhuis aldaar, met bijlevering van al het daartoe benoodigde, voor den manufacturier J. I Oosterheerdt.
Laagste inschrijver A. Bleker, f 2082. No niet gegund.

2 APRIL.

Groningen. Het afbreken van eene behuizing aan het Gedempte Zuiderdiep, gelett. no. , en het wederopbouwen van een winkelbehuizing met bovenwoning, met de leverantie van al het daartoe benoodigde Door den architect IJ. v. d. Veen.
Laagste inschrijver K. van Dellen, f 4397 Het werk werd bij accoord aan K. van Dellen toegewezen.
Helder. Het bouwen van een woonhuis en smederij, aan de Kolensteeg, en het doen van eenige herstellingen aan het perceel Kanaalweg hoek Kolensteeg aldaar. Door de architecten Krijnen en Moorman.
Laagste inschrijvers Gebr. van Os, f 1797 gegund.
Winsehoten. Het bouwen van een pakhuis aan de Oosterhaven te Winschoten. met bijlevering van alle benoodigde materialen enz. Door den architect C. Brill.
Laagste inschrijver J. Priet, Scheemda f 6670, gegund.
Waalwijk. Het verrichten van de navolgende werken. Door het gemeentebestuur
1. Het bouwen van een houten keet aan de haven. Laagste inschrijver G. van Dijck f 429.
2. Het schoonmaken der school. Ant Arts, f 89.
3. Onderhoud van verf- en behangwerk der school en onderwijzerswoning. Frits Mullers, f 82,49.

4 APRIL.

Amsterdam. Het vergrooten van de Ripolinfabriek aan den Laarderweg no. 40d te Hilversum. Door den architect W. Hamer.
Laagste inschrijver C. Hartog, f 2696.
's-Gravenhage. Het gedeeltelijk verbouwen van het Hotel Toelast alhier voor rekening van de Exploitatie Maatsshappij van Onroerend Goed alhier, onder directie van den architect Joh. Mutters Jr. alhier.
Minste inschrijver T. Verhoef, voor f 4998.
Oldenzaal. Het bouwen van 16 woningen op een terrein in de nabijheid van het station ald. voor de Oldenzaalsche Bouwmaatschappij. Door den architect W. Elzinga.
Laagste inschrijver Leerkotte, Enschedé, f 18580. Nog niet gegund.

5 APRIL.

Amsterdam. Het bouwen van een woon- en winkelhuis op een terrein gelegen aan de Vondelkade naast perceel no. 119, te Amsterdam. Door den heer J. ten Brink.
Laagste inschrijvers H. Höfte en J. Gelens Cz., f 21315.
Rotterdam. Het bouwen van een gemeente archiefgebouw aan de Muthenesserlaan. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver J. J. Gort, f 114262.
Rotterdam. Het maken van de vergrooting van het politie-wachthuisje nabij „de Heuvel." Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver P. van Balen, Maassluis, f 2110.
Winterswijk. Het geheel afbreken en weder opbouwen met bijlev. van alle materialen van de bouwmanswoning „Weerkamp" in Kotten, voor Mevr. de wed. C. P. ten Houten. Door den heer J. W. ten Haken, timmerman te Brinkheurne.
Laagste inschrijvers Gebr. ten Haken, f 1989, gegund.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

16 APRIL 1898. 18e JAARGANG. No. 16.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Het kasteel Haarzuylen. — Houtbouwkunst in Hongarije. — West Australisch Harthout. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Blijkens bij de Regeering ontvangen mededeeling zal de jaarlijksche tentoonstelling van schoone kunsten, onder het protectoraat van Z. K. H. Prins Leopold van Beijeren, te Munchen worden geopend op 1 Juni aanstaande en duren tot het einde van October.

De termijn om zich aan te melden voor inzending duurt tot en met 30 April; die voor de inzending zelve loopt van 10 tot 30 April, 's avonds 5 uur.

Evenals vorige jaren heeft de Beijersche Regeering het voornemen belangrijke aankoopen op deze tentoonstelling te doen.

Kunstwerken voor deze tentoonstelling uit Nederland ingezonden zullen zijn vrij van inkomende rechten in Beijeren.

Exemplaren van het van den Minister van Binnenlandsche Zaken ontvangen reglement der tentoonstelling en der voor de inzending noodige stukken, liggen ter inzage in het Gebouw der Maatschappij, Marnixstraat 402.

Als Gewoon Lid der Maatschappij zijn toegetreden de heeren:

Th. Annema	te	's-Gravenhage.
C. M. Ballintijn	„	Westervoort
A. L. van den Broeke Jr.	„	Renkum
A. van den Elshout . .	„	Scheveningen
H. C. Pilaar	„	Arnhem
W. Swaneveld.	„	's-Gravenhage

Als Kunstlievend Lid de heeren:

J. Baron	te	Haarlem
J. J. van Minden Jr. . .	„	„
P. van Thiel	„	„

HET KASTEEL HAARZUYLEN.

Onder geleide van Prof. Gugel en diens assistent, den heer Van de Sandt, bezocht een negental studeerenden aan de Polytechnische School den 2en April het kasteel Haarzuylen. De heer Joseph Cuypers verwelkomde hen daar, en kweet zich met buitengewone welwillendheid van de taak van Cicerone.

Na al hetgene reeds naar aanleiding van den herbouw van dit kasteel is gezegd en geschreven, mag ik met bijzonderheden kort zijn. Hiervoor verwijs ik allereerst naar het Bouwk. Tijdschrift Deel XII, uitgegeven door de Mij. tot Bevord. der Bouwkunst in 1862, en verder naar den Jaarg. 1894 van Architectura.

Slechts het volgende ter inleiding.

Het kasteel ontwikkelde zich gaandeweg uit een zwaren toren. Naarmate het geslacht Van Zuylen in macht toenam, werd het slot vergroot.

De bouwmeesters nu zijn in Haarzuylen van de gedachte uitgegaan, dat de 16e eeuw de voltooiing bracht van den vierden vleugel, wat in werkelijkheid niet is geschied. De staande tanden ter aansluiting van dezen vleugel met het bestaande muurwerk waren reeds aanwezig.

Denkelijk zullen nog een vijftal jaren moeten verloopen voor het kasteel met al zijne bijgebouwen voltooid is.

De Donjon wacht nog op zijne bekroning met dubbelen schuttersgang van blank eikenhout; uitwendig is het hoofdgebouw overigens voltooid.

Van de voorburcht staat daarentegen nog niets dan het poortgebouw; om een ruim plein zullen hier de gebouwen met de logeervertrekken verrijzen; door middel van eene vaste dubbele brug — boven voor de gasten en onder voor het bedienend personeel — wordt deze voorburcht verbonden met het slot.

Binnen kort zal worden begonnen met den opbouw der vroegere slotkapel, die thans tot op de grondmuren is gesloopt.

Voor de stallen en verdere bijgebouwen moet zelfs nog de plaats worden aangewezen; evenzoo met de installaties voor de verlichting, waarvoor gas, elektriciteit en acetyleen in aanmerking komen. Eene keuze hieruit is nog niet gedaan.

De tijd om zich een juist denkbeeld te kunnen vormen van het inwendige, is nog niet gekomen; immers slechts enkele vertrekken zijn zoo goed als voltooid.

Ongetwijfeld herinneren die lezers, die in 1894 de tentoonstelling van A. et A. bezochten, zich de maquette voor de overdekte binnenplaats, die het middelpunt van het slot vormt. Ter beganegrond groepeeren zich om deze hal alle feestzalen, terwijl aan de galerijen der verdiepingen alle slaapvertrekken uitkomen. In de uitvoering is belangrijk van deze ontwerp-maquette afgeweken. In plaats van de houten, aan Westminster-Hall herinnerende bekapping, is een rijk betimmerd Monier-gewelf gekomen. In de gewettigde onderstelling, dat het brandgevaar in de bediendenkamers het grootst was, zijn op de zolderverdiepingen de noodige maatregelen genomen. 1°. kan de geheele vloer ongeveer 10 cM. onder water gezet worden, en 2°. zijn alle vloeren, wanden en plafonds der bediendenkamers met Monier-werk bekleed, waardoor verspreiding van een eventueelen brand naar de ondergelegen verdiepingen wordt voorkomen.

De bouwmeesters hebben op uitmuntende wijze de ontelbare moeilijkheden overwonnen, die zich bij dezen bouw voordeden.

Men leze evenwel het artikel van den heer Kromhout in bovengenoemden jaargang van Architectura, om in te zien in hoe hooge mate de gestelde opgave ondankbaar is.

We mogen Nieuw-Haarzuylen niet vergelijken met geheel oude kasteelen als Chillon, de Marksburg aan den Rijn of wel als de Pfalts bij Caub, en evenmin met een modern slot als de bekende Drachenburg.

Evenals in Pierrefonds verrees hier een geheel nieuw kasteel; met het stamslot der Zuylens kon het slechts weinig meer dan de plaats gemeen hebben; zoowel in- als uitwendig is het veranderd.

Uitwendig roept het nog de feudale tijden, in het geheugen terug, waarvoor de Baron Van Zuylen zooveel voelt — inderdaad een zonderlinge combinatie; voorliefde voor de middeneeuwen en President van de Automobile Club —, maar inwendig kunnen we ons bij elke schrede verbazen over de wonderlijke tegenstrijdigheden waartoe het invoeren der eischen van het moderne leven ook in dit geval geleid heeft

Hoe belangrijk uit een bouwkundig oogpunt Haarzuylen ook moge zijn, we missen er de eigenaardige bekoring die steeds van het oude uitgaat; de aanblik der zalen roept geen herinneringen van historisch belang in ons op. Laat ons daarom hopen, dat later, wanneer mogelijk het kasteel Haarzuylen als muzeum voor het publiek zal zijn toegankelijk gesteld, de zalen zullen versierd zijn met tal van herinneringen aan de krijgshaftige voorvaderen van den tegenwoordigen bezitter.

J. H. W. L.

HOUTBOUWKUNST IN HONGARIJE.

In Oostelijk Hongarije vindt men nog tal van voortreffelijk geconstrueerde houten kerkjes —, in het Szatharer Komitaat alleen bijv. meerdere honderdtallen. Te oordeelen naar de vormen zou men als de stichters die Duitschers willen aanwijzen, die sedert de 11e eeuw dit gedeelte van Hongarije koloniseerden.

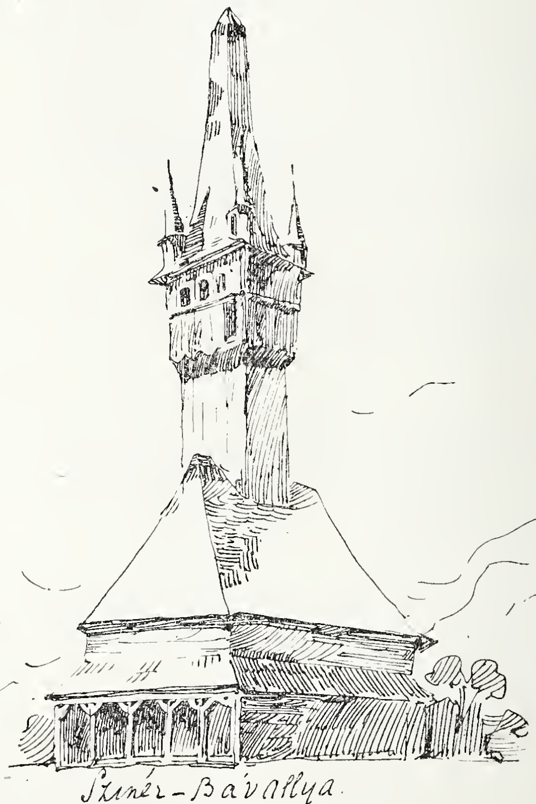

Oude houten kerkjes in Hongarije.

Spreekt in den regel uit de bouwwerken der Slaven een Romaansch-Byzantijnsch karakter, de Duitschers hielden naderhand hardnekkig vast aan de Gothische bouwvormen, die in hun moederland in zwang waren. En omgekeerd, komen deze aan een gebouw voor, dan is de onderstelling niet gewaagd, dat de ontwerpers van Duitsche origine waren.

Het grootste gedeelte der kerkjes in kwestie vertoont een en het zelfde type, waarvan als een goed vertegenwoordiger mag gelden de kerk van Ohlá Tótfalu. Ze zijn niet minder opmerkelijk dan de veel geroemde houten kerken van Scandinavië.

Eene eigenaardigheid die het meest in het oog valt, is wel de vorm van den toren, die gemeenlijk als dakruiter opgevat is. Meestal is deze voorzien van een galerij die ferm voorspringt; op de hoeken van het ver overstekende

orendak verheffen zich doorgaans een viertal torentjes in niniatuur.

Uitwendig vooral schijnt veel en rijk snijwerk voor te :omen in deur- en vensteromlijstingen, kolommen enz., .l doen de Hongaarsche kerken in dit opzicht althans ıoogst waarschijnlijk onder voor de Noordsche, van welker nijwerk ons de „Studio" zoo fraaie staaltjes te zien gaf. nwendig zijn de wanden en zoldering met doek bespannen, vaarop kleurige heiligenbeelden en groteske voorstellingen :ijn geschilderd. Vele der kerkjes verkeeren in een toestand 'an schromelijk verval. Het is immers eerst betrekkelijk :ort geleden, dat de aandacht er op viel en beseft werd velk een groot artistiek bezit dreigde verloren te gaan. Het is voornamenlijk aan den Bisschop van Szathmar, Dr. Haas, dat wij veel te danken hebben in dit opzicht; ook de architect Franz Schulcz zou uitnemende studies over Hongaarsche houten kerken in het licht gegeven hebben, waarin of wanneer is mij evenwel onbekend.

J. H. W. L.

WEST-AUSTRALISCH HARTHOUT KARRI.

Wij ontvingen van den heer Cornelis Gips Corneliszoon te Dordrecht, als eenige importeurs voor Nederland van het West Australisch Harthout Karri (Eucalyptus diversicolor) een monster van deze houtsoort, hier te lande nog enkel bij naam bekend, hoewel elders door hare bijzondere eigenschappen reeds gewaardeerd, en daarom veelvuldig toegepast bij houtbestrating.

Het hout van dezen eucalyptus is een der beste houtsoorten uit de Australische wouden. De Karri-boom is daarin gemiddeld 200 voet hoog, met 4 voet in middellijn; de onderste takken ontspringen gemeenlijk eerst op 130 à 150 voet hoogte van den stam; boomen van 300 voet hoogte en 20 à 30 voet omtrek van den stam zijn geen zeldzaamheid. Het hout door deze boomen geleverd, is hard, taai en elastisch, geheel vrij van ongezonde kwasten, gom-aderen of andere gebreken; deze eigenschappen maken het buitengewoon geschikt voor werktuigkundige doeleinden, en als aangewezen voor het maken van bestratingen.

Waar in sommige groote steden met druk verkeer erkend is, dat het hout alle andere materialen voor bestrating moet vervangen, daar is door proeven gestaafd, dat het Karri-hout daarvoor het beste is. Dat het een goede proef doorstaan heeft, blijkt uit een schrijven van den opzichter van een college dat $3^1/_2$ millioen Karri- en Jarrah-blokken als bestrating heeft verbruikt; deze zegt: „Met betrekking tot het gebruik van Karri- en Jarrah-hout als bestrating vermeen ik te mogen melden, dat de proeftijd voorbij is en dat het onbetwistbare bewijs geleverd is, dat deze blokken ver boven die van grenenhout staan wat duurzaamheid betreft. En alhoewel 't waar is, dat deze blokken nog niet lang genoeg liggen om versleten te mogen zijn, is dit wel het geval om eene vergelijking te maken met die van grenen wat slijtage betreft. En ik aarzel niet te beweren, dat 't gebruik van dit hout, bij de tegenwoordige prijzen, voordeelig is."

De bestrating met Karri-hout wordt niet zoo glad, vooral bij vochtige weersgesteldheid, als die van andere houtsoorten, waardoor het aantal ongelukken daarop zeer gering is. Uit opgaven omtrent waarnemingen van de Londensche city-politie gedurende een tijdvak van 50 dagen blijkt, dat terwijl zich één ongeval voordoet op houtbestrating, er 4 op asphalt of keien plaats hebben; en uit een onderzoek naar ongelukken met paarden op bestratingen van keien, asphalt en hout blijkt, dat paarden ongeveer 132 mijlen, zonder ongeval te ondervinden, kunnen afleggen op keien, 191 op asphalt en 446 op hout; in dit opzicht is hout dus zeer aanbevelenswaard. Het aanzetten van een paard geschiedt op hout bovendien veel gemakkelijker dan op eenige andere bestrating, evenzeer het zich weder oprichten na een val. In dit opzicht is Karri-hout zeer aan te bevelen door zijne buitengewone vastheid; daardoor neemt deze houtsoort weinig vocht op, en droogt dus spoediger dan poreuze soorten; het opslorpingsvermogen bedraagt slechts 7 %, terwijl het 10 % is voor Jarrah- en 23 % voor grenenhout.

Ook uit een hygiënisch oogpunt is het Karri-hout aan te bevelen als afkomstig van de eucalyptus-soort, die bekend is om haar antiseptische eigenschappen. (De gewone eucalyptus is in vele streken van Italië, gevreesd wegens het inheemsche van malaria, met goed gevolg als middel daartegen aangeplant. Ook daar treft de buitengewone wasdom van den boom).

Uit een rapport — van Juli 1896 — van eene commissie, door den districtsraad van Paddington ingesteld om de houtbestratingen te onderzoeken, bepaaldelijk met het doel om het jaarlijksch onderhoud tot een minimum te beperken, wordt over de duurzaamheid van het Karrihout medegedeeld, dat te Londen gedurende zeven jaren op groote schaal proeven zijn genomen met bestrating van dit hardhout, waardoor bewezen is, dat deze, hoewel duurder in aanleg, op den langen duur minder kostbaar is dan die van zacht hout, vooral bij druk verkeer; daarbij komt nog het voordeel, dat de straten minder dikwijls afgesloten behoeven te worden voor herstellingen.

Te Parijs neemt het gebruik van Karri-hout voor de bestratingen zeer toe, nadat het materiaal aan buitengewone proeven is onderworpen geworden, die allen een voldoend resultaat hebben opgeleverd. De stadsingenieur van Parijs rangschikt met betrekking tot de duurzaamheid het Karri-hout als n⁰. 3. Het ijzerhout van Borneo staat n⁰. 1, Liem n⁰. 2, Teak n⁰. 4 en Jarrah n°. 5.

Ook in London wordt de aanleg van houtbestrating steeds uitgebreider en daarmede meer gewaardeerd. Niettegenstaande het buitengewoon drukke verkeer bij Westminster bridge, zoowel bij dag als bij nacht, heeft het plaveisel daar zeven jaar gelegen en is nog in vrij goeden toestand. De keien tusschen de tramrails zijn intusschen verwijderd en door Karri-blokken vervangen.

Op grond van de waargenomen afslijting mag de duur van hard hout, vergeleken bij dien van zacht hout, onder cijfers gebracht, gesteld worden op 15 tegen 6 jaar, voor wegen met zeer druk verkeer. Aan Charing Cross te Londen, waar ruim 400 omnibussen per uur voorbij trekken, waren grenen blokken na één jaar 110 m.M. afgesleten, terwijl het Australisch hardhout dat er drie jaren lag, slechts 57 m.M. was verminderd. In Parijs genomen proeven hebben overeenkomstige resultaten opgeleverd. De meeningen van bevoegde personen zijn dan ook eensluidend: het Australisch hardhout is het beste voor bestratingen bij druk verkeer.

Algemeen is de overtuiging gevestigd, dat de blokken Karri-hout gelegd moeten worden met gesloten voegen. De afmetingen der blokken zijn gewoonlijk 9 Eng. duim lengte, bij 3 in de breedte, en 5 in de hoogte; een hoogte van 4 duim kan echter volstaan bij wegen met minder druk verkeer.

Wat de kosten van aanleg en onderhoud betreft, blijkt

uit een rapport van de reeds genoemde commissie van Paddington, dat, om de kosten van hard en zacht hout absoluut even hoog te doen zijn, hardhout slechts 60 % meerdere duurzaamheid behoeft; maar de ondervinding heeft geleerd, dat hardhout ongeveer drie- à viermalen zoolang duurt als grenenhout.

De bovenstaande gegevens omtrent Karri-hout zijn ontleend aan een nette brochure met fraaie afbeeldingen, door den heer Gips te Dordrecht verspreid. Het meest wezenlijke is daaruit overgenomen, vertrouwende daarmede velen van dienst te zijn, niet het minst de hoofden van stedelijk openbare werken hier te lande, die wij ten zeerste aanbevelen kennis te maken en proeven te nemen met deze uitstekende houtsoort.

PRIJSVRAGEN.

Van de 13 ontwerpen met 35 teekeningen die ruim een maand geleden bij de versieringscommissie van het Hoofdcomité voor de Inhuldigingsfeesten te 's-Gravenhage, voor de versiering van het Tournooiveld aldaar waren ingekomen, is het na grondig onderzoek aan de Jury gebleken, dat geen der beide ontwerpen die in aanmerking kwamen om in nadere beschouwing te worden genomen, voor het in 't programma aangegeven bedrag waren uit te voeren.

De Jury heeft mitsdien tot haar leedwezen aan geen ontwerp prijs of premie kunnen toekennen. Eenparig was zij van oordeel, dat aan het ontwerp, ingezonden onder het merk „Orange", de meeste verdienste moest worden toegekend, en dat van het ontwerp met het merk „Niets zonder moeite" ook enkele onderdeelen in de kleurverdeeling mochten worden geroemd.

Op voorstel van de versieringscommissie heeft het Uitvoerend Comité besloten aan den ontwerper van „Orange", den heer Paul J. de Jongh, architect te Amsterdam, eene vergoeding voor zijn te waardeeren arbeid te verleenen van f 75, en aan den ontwerper van „Niets zonder moeite", den heer Frans Bakker te 's-Gravenhage, eene vergoeding van f 25.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging. Afd. Amsterdam. 6 April 1898. Bij de opening deelde de Voorzitter mede, dat sinds de vorige vergadering 3 donateurs en 3 nieuwe leden zich hadden aangemeld.

Hierna werden de notulen van die vergadering gelezen en de ingekomen stukken behandeld.

Naar aanleiding van het vroeger besprokene over een orgaan deelde de Voorzitter mede, dat het Hoofdbestuur den beiden Amsterdamschen afgevaardigden uit dat bestuur, den heeren Couturier en Haver, had opgedragen de oprichting van een orgaan voor te bereiden; een langdurige discussie hierover volgde op deze mededeeling.

De vragenbus bevatte 3 vragen: de 1e over arbitrage in bestekken te omschrijven, de 2e over waterstofgas-instalaties, de 3e over het scheuren van metselwerk aan gebouwen, ter plaatse waar een zware toren aansluit. Al deze vragen werden der commissie voor de vragenbus ter oplossing gegeven.

Na het behandelen van eenige huishoudelijke zaken en de gebruikelijke rondvraag werd de vergadering gesloten.

Technische Vakvereeniging, Afd. Utrecht. 8 April 1898. Na het voorlezen en goedkeuren der notulen van de vorige vergadering, doet de Voorzitter mededeeling van een schrijven van het Hoofdbestuur, betreffende de samenstelling van de commissie, in zake de verzekering der leden van de Technische Vakvereeniging.

Voorts wordt mededeeling gedaan van een ingekomen schrijven van den heer D. A. Willemsen Jr., waarin hij vanaf heden als lid der T. V. V. bedankt en zulks in verband met zijne benoeming te Zwolle.

Uit de stemming voor een lid van het Informatiebureau blijkt dat met groote meerderheid als zoodanig wordt gekozen de heer J. Wesselman, die deze benoeming aanneemt.

Het bezoek aan het nieuwe telefoonbureau wordt bepaald op Maandag 11 April 's middags één uur.

Hierna wordt overgegaan tot eene kunstbeschouwing over verschillende plaatwerken, waaronder de reproductie der vijf in de eerste plaats bekroonde plannen eener prijsvraag voor den bouw van een nieuwe Beurs te Amsterdam (1886), welke portefeuilles, door tusschenkomst van den Heer E. von Saher, conservator van het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem, door genoemd Museum welwillend waren afgestaan en de leden geruimen tijd aangenaam en nuttig bezig hielden.

Na eenige besprekingen van verschillenden aard, wordt de vergadering gesloten.

Afdeeling 's-Gravenhage, 15 April 1898. De notulen vastgesteld zijnde, werd o. a. medegedeeld dat de Voorzitter en de Secretaris de vergadering te Amsterdam met het Hoofdbestuur en de afgevaardigden der andere afdeelingen, op 14 dezer hadden bijgewoond, alwaar vele belangen der Maatschappij werden besproken. De Voorzitter begon daarna zijne voordracht over:

„Bezoek aan de hardsteen-groeven in België."

Na eene inleiding waarbij de heer Knuttel verklaarde hoe en waarom ZEd. met een ingenieur van den Waterstaat eene onderzoekingsreis naar België's hardsteengroeven had gedaan, behandelde hij de verschillende soorten, welker hoofdverdeeling bestaat in: Devonische steen, Petit Granit en Maassteen.

Hardsteen behoort tot de kalk-formatie en bevat 90 à 92 % koolzure kalk, oorspronkelijk de schelpen van ontelbare schelpdieren; voorts droegen ook koraaldieren aan de vorming bij, zooals bij het Petit Granit. Dit is slechts eene benaming, ontstaan door eene oppervlakkige gelijkenis met Graniet; dit laatste is eene geheele andere formatie en behoort tot de Plutonische gesteenten. De methode om de steenen door middel van spring-middelen los te maken, werken nadeelig in op het voortbestaan, aangezien veelal verborgen scheuren, bij het springen ontstaan, later voortwoekeren. Daarom verdient de manier om door zagen de steenen te verkrijgen de voorkeur en is thans vrij algemeen in toepassing; alleen de kleinere groeven kunnen niet de groote kosten van eene machinale exploitatie dragen en moeten zich dus met springmiddelen blijven behelpen. Spreker gaf een duidelijk overzicht van de verschillende toestanden in de onderscheidene groeven en wat de gevolgen van eene oordeelkundige exploitatie zijn, in tegenstelling met de minder goed geleide, behandelde ook de kwestie van het groefleger (dat niet altijd horizontaal in de groef voorkomt maar in allerlei standen, tot verticaal toe) en deelde mede dat algemeen wordt aangenomen dat, met strengen keur, mag verlangd worden eene dikte van 0.45 M. zonder groefleger. Tot gebreken van hardsteen behooren o. a. de witte aderen, welke zachter zijn, de zout en kristalgaten, welke eerder verweeren, zonder nog van het minder goede aanzien te spreken, zachtere deelen welke men doode steen noemt en holten gevuld met water, welke den ondergang van den steen kunnen veroorzaken door het bevriezen en daarbij springen, zij het dan ook in gedeelten, die echter het aanzien dadelijk bederven. — Hierbij kwam ook ter sprake het eigenaardige dat opslorping van water nog niet mede brengt *niet*-bestand zijn tegen vorst, want Noordsch-Graniet dat zeer hygroscopisch is, is wèl bestand tegen vorst. Het „Petit Granit" is ook bestand tegen vorst, doch de Maassteen niet. — Men doet in 't algemeen zeer verstandig de waterafvoeren bij gevellijsten en dorpelvlakken goed te voorzien, want in elk geval wordt de verweering, welke nooit stil staat, door het regenwater bevorderd, zoodat die op den regenkant ook veel erger is. Als algemeene stelregel kan wel gelden dat men uit de meeste groeven zeer goeden steen kan verkrijgen, mits men vertrouwen kan stellen in de exploitatie. — Aan den Heer Knuttel werd door den Vice-Voorzitter een woord van warmen dank gebracht voor zijne aangename en onderhoudende voordracht, welke zeker kan gelden als eene die aanspoort tot zelfstandig onderzoek als het belang eener leverantie dat medebrengt, hetgeen wel eens te veel verzuimd wordt. — De aanwezigen vereenigden zich met applaus met deze dankbetuiging. — Thans was aan de orde de behandeling van het prae-advies over vraag VI, handelende over inrichting van urinoirs op verschillende plaatsen. — Het prae-advies van den heer J. Brouwer en C. F. Rademaker had tot conclusie dat het urinoir systeem Beetz de meeste aanbeveling verdiende. Dit

:on echter niet de algeheele instemming der vergaderden weg-lragen. De heeren Metzelaar en Mutters vreesden voor tòch ver-vuilen en bevriezen en de Heer Mondt kon nog van geene gunstige ondervinding veel getuigen. De zaak zal wel zijn, dat de ervaring nog te gering is en daarom was het wel goed, dat de heer van de Water mededeelde, dat hij later zijne ondervinding over een drietal e plaatsen stuks zou kunnen voegen bij de tot heden opgedane esultaten. De heer Mutters roemde zeer het fabrikaat urinoir-bak van Twijford, eene Engelsche firma. — Er werd besloten het prae-advies op te zenden en de gevoerde discussiën daaraan toe e voegen.

De kunstbeschouwing bestond uit eene collectie platen uit het werk „Amsterdam in de XVIIe eeuw", door de uitgevers de heeren W. P. van Stockum en Zoon welwillend afgestaan voor deze vergadering, welke platen met veel aandacht werden bezichtigd.

Na rondvraag werd de vergadering gesloten en den leden eene aangename zomervacantie toegewenscht.

BERICHTEN.

De „Vereeniging tot Bevordering van het Vreemdelingenverkeer", „Nijmegen Vooruit", heeft op ruime schaal een nieuwe Reclameplaat doen verschijnen, naar het in een wedstrijd daarvoor bekroonde ontwerp van den heer W. van Boven te Amsterdam.

De plaat, van een origineele opvatting getuigende, is voor het doel geschikt. Zij trekt zeer de aandacht, en de bedoeling is duidelijk door het sprekende silhouet der oude Keizerstad, dat zich scherp afteekent tegen de lucht en de rivier.

Moge de plaat vele uitlokken een bezoek aan Nijmegen en haar heerlijke omstreken te brengen.

Door B. en W. van Amsterdam zal op Maandag 9 Mei a. s. worden aanbesteed het bouwen van een Koopmansbeurs aan het Damrak aldaar.

In het gebouw der Rijks-Academie van Beeldende kunsten te Amsterdam zal, te beginnen op Maandag 23 Mei, afgenomen worden het examen, bedoeld in art. 11 der wet van 26 Mei 1870, gevolgd door prijskampen in de schilderkunst en de graveerkunst. als bedoeld in art. 12. 1ste lid, dier wet.

De eischen voor het examen zijn medegedeeld in de St.-Ct. No. 4, het Reglement van Orde in de St.-Ct No. 82.

Zij, die het examen met goeden uitslag hebben afgelegd, worden toegelaten tot een der wedstrijden, in de schilderkunst en de graveerkunst. Hun wordt binnen acht dagen door de commissie van examinatoren een getuigschrift uitgereikt. Die wedstrijden beginnen Maandag 13 Juni.

Zij, die daaraan wenschen deel te nemen, melden zich twee weken vóór dat tijdschip schriftelijk bij vrachtvrije brieven bij den directeur aan, onder overlegging van het bovenstaande getuigschrift en met opgave van den wedstrijd dien zij op het oog hebben.

Onder Voorzitterschap van den heer W. B. G. Molkenboer werd den 12en dezer te Amsterdam gehouden de 18e algemeene vergadering van de Ned. Vereeniging voor Teekenonderwijs.

Uit het jaarverslag van den Secretaris bleek, dat de Vereeniging thans telt: 2 eereleden, 4 donateurs, 13 correspondenten en 200 gewone leden. De rekening over 1897 sloot met een batig saldo van f 812.82; de begrooting voor 1898 sloot in ontvangst en uitgaaf met f 1316,28.

Tot Voorzitter werd herkozen de heer B. G. Molkenboer, terwijl tot bestuursleden werden herkozen de heeren D. G. Egeman en H. A. C. Dekker en als zoodanig gekozen de heer G. W. Boot Bz., te Amsterdam.

De voorzitter deelde mede, dat het voornemen bestaat op het graf van den overleden penningmeester den heer Lens, een gedenkteeken te plaatsen, en dat de commissie, die zich daarvoor te Utrecht vormde, den noodigen steun hoopt te ontvangen.

Besloten werd een telegram van gelukwensch te zenden aan den heer H. L. Boersma te 's-Gravenhage, die zijn 25-jarig jubileum vierde als directeur der Ambachtsschool.

In deze vergadering werd het rapport behandeld van de Commissie, door het bestuur benoemd in de vergadering van 10 October 1897, uitgebracht over de vraag: In welke richting moet het teekenonderwijs op de lagere school worden gegeven?

Na vrij uitgebreide discussie werd hieromtrent besloten, dat van de gehouden besprekingen mededeeling zal worden gedaan aan de schoolbladen.

De vergadering benoemde tot eerelid der Vereeniging den heer Joseph Nève, directeur van Schoone Kunsten in België, die eenige exemplaren had toegezonden van een werkje, getiteld: Conseil de perfectionnement de l'enseignement des arts du dessin.

Het bestuur zal op verzoek van een der leden in overweging nemen den Minister te verzoeken ook vrouwen te benoemen in de commissie voor het afnemen der examens voor teekenonderwijs.

De heer H. E. Oving Jr. te Rotterdam, heeft zijne technische afdeeling voor ijzer-constructie belangrijk uitgebreid, en als chef van deze afdeeling aangesteld den heer J. J. C. van Sluys, werktuigkundig ingenieur.

De heer H. P. Berlage Nzn. hield j.l. Vrijdag avond eene voordracht over de nieuwe Koopmansbeurs te Amsterdam in het gebouw van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, thans voor de leden der Vereeniging „Houw en Trouw" en een groot aantal geïntroduceerden.

Deze Vereeniging is opgericht door oud-leerlingen der Handelsschool te Amsterdam.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP LOOPENDE PRIJSVRAGEN.

Stationsgebouw voor een lokaalspoorweg. Afdeeling Amsterdam. Mij. t. B. d. Bouwkunst. 1 Mei 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 22 Januari 1898, n⁰. 4.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898. Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: bouwk. Weekblad. van 19 Februari 1898, N⁰. 8.

Afdeelingsdiploma, uit te reiken aan bekroonden voor prijsvragen uitgeschreven door de Afdeeling Arnhem. 1 Mei 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 26 Februari 1898, N⁰. 9.

Uithangbord van gesmeed ijzer. Uitgevers van „Vulkaan." 1 Juni 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, No. 15.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, No. 15.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:

Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.
Uitvoerend Opzichter 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 18 APRIL.

Amsterdam. Bestek no. 742/6. Het maken van een hoofdgebouw en bijgebouw met veelading en bijbehoorende werken op het stationsemplacement Obdam. Begrooting f 34500, (spoorweg Alkmaar-Hoorn).

De directie der H. IJ. S. Mij., n.m. $1^1/_2$ u., (Greenw.) in het centraal personen station. Bestek met 2 teek. tegen f 2 verkrijgb. aan het centraaladministratiegebouw der Mij. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken. kamer 154, of op fr. aanvrage aan dit bureau, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Amsterdam. Het verbouwen van de openb. lagere scholen der 1e kl. no. 53 en 54, aan de da Costastraat hoek Potgieterstraat, ieder tot een school voor 600 kinderen.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De voorw. zijn uitsluitend te verkr. ter stadsdrukkerij. à f 2, met 3 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect. op het raadhuis, kamer no. 105, van 2—4 u., gedurende de drie laatste werkdagen, welke der aanbesteding voorafgaan.

Breda. Het bouwen van 2 woonhuizen met afsluitmuur, enz., op een perceel gelegen aan den Terheydenschen Hoek, gemeente Teteringen.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 7 u., in het café Jaspers. kasteelplein, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. gedaan.

Groningen. 1. Het opnieuw verven van eenige schoolbanken, boekenkasten, tafeltjes en lessenaars der openbare schoolgebouwen. 2. Het leggen van een klinkerbestrating op de Kerklaan; onder bijlev. van al het daartoe benoodigde.

Het gemeentebestuur, n.m. $12^3/_4$ u. De voorw. liggen ter secr. der gem. (afd. financiën, belastingen en onderwijs) ter lez. en zijn daar die van nr. 1 à f 0.25 en die van nr. 2 à f 0.50 verkr. Inl. te bekomen aan het bur. der gemeentewerken.

Haarlem. Het vervangen van de houten brug over den Ytocht in den Bennebroekerweg door een gemetselde gewelfbrug.

De dijkgraaf en heemraden van den Haarlemmermeerpolder, n.m. 1 u. ter secretarie aan den Jansweg. Bestek en voorw. gratis verkrijgb. aan de secretarie des polders en liggen op de gebruikelijke plaatsen ter lezing. Inlicht. te bekomen bij den ingenieur des polders te Haarlem en bij den opzichter J. de Baat aan den Cruquius Aanw. gedaan.

Kollum (Herbest.). Het doen van eenige herstellingen aan den toren te Westergeest, met bijlevering van al het daartoe benoodigde.

Het gemeentebestuur van Kollumerland, 's midd. 12 u. Bestek en voorw. ter inz. ter secretarie.

Alleen voor aannemers in die gemeente woonachtig.

Ossendrecht. Het bouwen van een woonhuis in het dorp en het maken van timmerwerk, metselwerk en gedeeltelijke bijlevering.

De heer Jac. Jacobs Pzn., n.m. 4 u. in „de Eenhoorn". Bestek en teek. ter inz. bij P. J. C. Koolen Cobaer, die inl. geeft. Aanw. gedaan.

Venloo. Het bouwen van twee heerenhuizen met magazijn op een open terrein gelegen langs den Oostsingel aldaar met bijlev. van alle benoodigde materialen.

De heeren Schönefeld en Dohmen. Bestek en teek. liggen ter inz. ten kantore van den architect H. Seelen, alw. ook verdere inl. verstrekt worden. Aanw. 18 April, v.m. 10 u.

Winterswijk Het bouwen van een heerenhuis voor den heer Pabbruwe te Winterswijk op een terrein gen. „De Enkhof" gelegen aan de Spoorstraat, ald.

De architecten Van der Goot en Kruisweg te Hengelo (Ov.), 's midd. 12 u., in het societeits-geb. „De Eendracht". Bestek en teek. bij gen. architecten verkr. à f 2. Aanw. 18 April, v.m. $10^1/_2$ u.

DINSDAG 19 APRIL.

Alkmaar. Het bouwen van 3 woonhuizen, aan den Geestersingel.

De bouwk. W. H. Matthijsen, 's av. 8 u. Bestek en teek. à f 0,25 te bekomen bij voorn. bouwk. Aanw. gedaan.

Apeldoorn. Het bouwen van een woonhuis in het Wilhelminapark.

De architect J. A. Wijn, bij wien ad f 1 bestek en teek. verkrijgb. zijn, welke ter inz. liggen in hôtel „Apeldoorn".

Appingedam. Het uitbreken van het koepelgewelf, het versterken van de kap, het maken van eene kraalschroten betimmering enz., in de kerk te Appingedam, met de leverantie van al het daartoe benoodigde.

De kerkeraad der Geref. gemeente, n.m. 6 u, in het café Swieringa. Het bestek met de teek. ter inzage ten huize van aanbesteding. Inlevering der biljetten 2 uur vóor de aanbesteding ten huize van den heer K. A. Vegter te Appingedam. Nadere inl. en inzage der teek. v.m. van 11—12 u., ten kantore van K. Hoekzema, architect te Groningen. Aanw. gedaan.

Epe. Het bouwen eener school voor meer uitgebreid lager onderwijs in vervanging der thans bestaande. Hoofd de heer J. G. van den Bosch.

Het gemeentebestuur, v.m. $10^1/_2$ u. Bestekken zijn verkr. ten gemeentehuize tegen f 1. Aanw. gedaan.

Heerlen. De herstellingen aan den toren der oude gevangenis.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. ter inzage op het raadhuis.

Hillegom. Het maken van drie overkappingen en twee werkplaatsen en bijkomende werken op het terrein achter de remise te Hillegom.

De dir. der Noord- en Zuid Holl. Stoomtramweg Maatschap., v.m. 11 u., ten kantore der maatsch. Het bestek met teek. à f 1 verkrijgb. ten kantore der maatsch., en ter inz. in hotel „Sinstermans" te Hillegom. Aanw. gedaan.

Lochem. Het verbouwen van zijn woonen winkelhuis.

De heer H. A. Windhouwer, 's av. $7^1/_2$ u., in café van der Werff, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Montfoort. Het vernieuwen van de Lindeboomsbrug en het maken van pl.m. 12 M. houten walbeschoeiing langs de voorgracht.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De voorw. liggen ter secretarie ter inzage en zijn verkrijgb. tegen 80 ct. Aanw. op den dag der besteding v.m. 9 u.

Kampen. Het afbreken van 2 huizen aan de Hofstraat en in de Morrensteeg, wijk 2 nos. 85 en 4 en het aldaar bouwen van een machinegebouw, voor rekening der firma Kanis en Gunnink.

De architect H. de Graaff, n.m. 6 u., in het hotel „de Moriaan", alwaar bestek en teek. ter inzage liggen.

Schijndel. 1. Het verbouwen, vergrooten, enz. van de openbare school en onderwijzerswoning in de kom der gemeente aldaar, met bijlevering van alle daarvoor benoodigde materialen, arbeidsloonen, enz. 2. Het maken en leveren van 24 stuks schoolbanken, schrijfborden, lessenaar enz.

Het gemeentebestuur, n.m. 3 u. De bestekken en teek. zullen van af 4 April ter gemeente-secretarie ter inz. liggen en aldaar verkrijgb. zijn; het bestek en teek. voor de verbouwing der school enz voor f 1,50 en het bestek voor het ameublement voor f 0,25. Inl. worden gegeven door J. Heijkants, bouwkundige te Erp. Aanw. op den dag der besteding v m. 11 u.

Schaarsbergen bij Arnhem. Het bouwen van winkel- en koffiehuis, aan den Deelenschen weg.

De heer J. van Hunen, n.m. 1 u., bij wien het bestek ter inzage ligt.

Venlo. Het eenjarig onderhoud van de kazernegebouwen enz. te Venlo, onder beheer van de genie te Nijmegen. Ram. f 5265.

De genie van Nijmegen, v.m. $9^1/_2$ u., ten bureele van den hoofdopzichter van fortificatiën, alw. bilj. in te leveren voor 18 April, n.m. 3 u. en bestekken en inl. verkrijgb. zijn. Bestekken ter inzage in het café van Beel op de „de Parade".

WOENSDAG 20 APRIL.

Aduard. Het gedeeltelijk afbreken en vernieuwen eener behuizing met schuur en bi schuur, onder Wierum, gemeente Aduar aan den weg van Aduard naar Streefkerk genaamd de Gaaikenemadijk. met de leveranti van het daartoe benoodigde.

De architect K. Hoekzema te Groninger n.m. 5 u., in het logement van Bosmar Bestek à f 0,50 te verkr. bij den architect e ten huize van aanbesteding. waar het oo met eene teek. ter inzage ligt. Inleverin der bilj. 4 u. voor de aanbesteding bij de architect of ten huize van aanbesteding Nadere inl. en inzage der teek. ven 11—1 u. ten kantore van den architect. Aanw. ge

Amersfoort. Het bouwen van een winke huis op een terrein aan den Leusdergrintwe tegenover de infanterie-kazerne.

De architect H. T. Eijsvogel, v.m. 10 u in het café „den Arend", alw. bestek e teek. ter inzage liggen. Aanw. gedaan.

Ellewoutsdijk. Het afbreken en weder op bouwen van den bekleedingsmuur, langs d oostzijde van de havenkom en het uitvoere van de daarmede in verband staande werker

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek à 75 ct. verkrijgb. en ter inz. ter secretari Aanw. 13 April en 20 April (desverlang van v.m. 10 tot 12 u.

Gasselternijeveen. Het verbouwen va drie scholen en de levering van ameublemen

Het gemeentebestuur van Gasselte, n.m 3 u., ten gemeentehuize, alw. bestek en teek ter inz. liggen en à f 1.50 te bekomen zijn Aanw. gedaan.

Haalderen. Het herbouwen van een afge brand woonhuis met veeschuurtje enz. me bijlev. van alle materialen voor de famili Janssen.

De heer A. W. van 't Hullenaar, n.m. 4 u bij Mej. de Wed. Tap. bij wien bestek e teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. bouwk te Bemmel. Aanw. 20 April n.m. 3 u.

Hoogeveen. Het bouwen van een woon huis op een terrein aan de Westzijde va de Slood te Hoogeveen.

Mejuffr. T. D. Kland, n.m. 2 u. in hôte „Thomas" alw. bestek en teek. ter inzag liggen. Inl. geeft de architect J. Carmiggel Aanw. 20 April v.m. 9 u.

Kollum. Het maken van een bovenver dieping.

De heer H. Zuidersma. Bestek en teek ter inz. in het café van Grientje Hoekstra Aanw. 18 April, n.m. 2 u.

DONDERDAG 21 APRIL.

Bronbeek bij Arnhem. 1⁰. Eene buiten verving enz. der gebouwen. en 2⁰. Het doe van voorzieningen aan het invalidenhuis o Bronkeek.

De raad van administratie van het Ko Kd. Mil. Invalidenhuis, 's midd. 12 u., in he gesticht, alw. de bestekken ter inz. en à f 0.1 te bekomen zijn. Inl. geven de architecte van Gendt en Nieraad te Arnhem. Aanw gedaan.

Breda. Het verbouwen van het huis ge legen aan de Ginnekenstraat no. 64 te Breda

De architecten J. A. Oomes en L. v. Pas, 's av. 8 u., in het koffiehuis van Kwisthout, alw. bestek en teek. ter inzag liggen. Inlicht. geven gen. architecten. Aanw gedaan.

Neede. Het bouwen van een kerk m toebehooren.

Het R.-K. kerkbestuur n.m. 3 u. bij de we J. B. Lenssen. Bestek à f 1 en teek à f 2 t bek. bij de wed. J. R. van Rossum te Utrech Inlicht. geeft de architect A. Tepe te Ri senburg.

Zwolle. Het bouwen van een wachter woning bij het Schotkampsluisje, op zijta no. 2 der Dedemsvaart. Raming f 1150.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Het beste met de daarbij behoorende plaat ligt te lezing te Zwolle aan het lokaal van het pro bestuur. en is verkrijgb. bij de Erven J. Tijl, te Zwolle tegen 50 cts. Inlicht. verkrijg bij den provincialen hoofdingenieur A. Dékin Dura te Zwolle, alsmede bij de opzichte der Dedemsvaart G. S. J. Breukel te Ave eerst bij sluis no. 7. Aanw. 18 April, n.m. 2 u

VRIJDAG 22 APRIL.

Goes. Het bouwen van een woonhuis i de boomkweekerij, in de Voorstad aldaa Mej. de Wed. P. v. d. Bliek, bij wien bil in te leveren voor 22 April. Bestekken

1,50 bij den architect J. H. Hannink te
oes verkrijgb. alw. tevens van 8—12 en
n 1—4 u. de teek. ter inzage liggen. Aanw.
daan.
Loosduinen. Het verbouwen van de Oost-
adebrug, aldaar.
Het bestuur van den Oost-Madepolder,
n. 11 u. in het koffiehuis van W. v. Een-
nburg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen
ad. 50 ct. verkrijgb zijn. Aanw. 15
pril v.m. 11 u.

MAANDAG 25 APRIL.

Utrecht *a*. Het bouwen van een blok van
woonhuizen aan het midden-allee, van
t park „Het Hoogeland". *b*. Idem van een
ok van 8 woonhuizen aan de Ramstraat,
or rekening van de Utrechtsche Levens-
rz. Maatij.
De architect P. J. Houtzagers, n.m. 1½ u.,
het koffiehuis „Het Metalen Kruis". Bestek
teek. ad f 1.50 verkr. bij gen. architect,
smede inl.

DINSDAG 26 APRIL.

Enschedé. Het bouwen van een pakhuis
n 3 verdiepingen met bijkom. werken in
Kremersmaten.
De firma Van Heek en Co., n.m. 12½ u,
hotel „De Graaff". Bilj. in te zenden voor
April. 's av. 6 u. Bestek en teek. verkr.
den boekh. M. J. v. d. Loeff à f 2.50.
. geeft G. W. v. d. Meer. Aanw. 20 en 25
pril, n.m. 1½ u.
Exloo. Het afbreken der oude en het
uwen eener nieuwe school voor 196 leer-
gen, met het ameublement en een turf-
huur te Valthermond, gemeente Odoorn;
het bouwen eener onderwijzerswoning bij
n. school.
Het gemeentebestuur van Odoorn, v.m.
u. Bestek en teek. liggen ter inzage bij
A. Meijer te Emmen, stations-koffiehuis
hotel Panman te Assen, hotel de Unie
Veendam, hotel Dopper te Stadskanaal,
tel de Nederlanden te Wildervank, hotel
n Tarel te Coevorden, bij J. Huizinga te
oningen en ten gemeentehuize te Exloo,
zijn tegen f 1 te bekomen bij den burge-
eester van Odoorn te Exloo. Aanw. 25
pril v.m. 11 u.

WOENSDAG 27 APRIL.

Wieringen. Het gedeeltelijk amoveeren
n de oude en weder opbouwen eene nieuwe
storie.
De kerkeraad der Doopsgezinde Gemeente.
. geeft de kerkeraad en de opzichter R.
kker te Anna-Paulona. Bestek en teek. ter
. bij D. Lont te Hyppolytushoef.

DONDERDAG 28 APRIL.

Haarlem. Het bouwen van eene woning
or het personeel bij de schutsluis te Pur-
erend, behoorende tot de werken van het
oot Noordhollandsch kanaal. Ram. f 17400.
Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Het bestek
. 70, ligt na 14 April, ter lez. aan het geb.
n het min. van W., H. en N., aan de lo-
len der prov. besturen, en is te bekomen
de firma Gebr. v. Cleef, 's-Hage. Inl. zijn
bekomen bij den hoofdingenieur te Haar-
n en den ingenieur te Alkmaar, alsmede
den opz. Dirks te Purmerend. Aanw. op
plaats 21 April.

VRIJDAG 29 APRIL.

's-Gravenhage. Het verbouwen van het
jksopvoedingsgesticht „De Kruisberg" na-
Doetinchem met daarbij behoorende
abtenaarswoningen en verdere werken.
aming f 101.500.
Het min. van Justitie, n.m. 2 u. Bestek en
ek. ter inz. in voorn. gesticht en à f 2,65
bekomen bij Gebr. v. Cleef, 's-Hage. Inl.
bekomen aan het bur. van den ingenieur-
chitect voor de gevangenissen enz. te
Hage. Aanw. 25 April, n.m. 2 u.

MAANDAG 9 MEI.

Amsterdam Het bouwen van eene koop-
ansbeurs aan het Damrak te Amsterdam.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De voorw, zijn uitsluitend te verkr. ter stadsdrukkerij, tegen betaling van f 20 (met 16 teek.) Inl. worden gegeven door den architect met den beursbouw belast, directiekeet van den beursbouw aan het Damrak, des Maandags. Dinsdags en Woensdag, 's midd. van 2—4 u., ged. de laatste twee weken, welke der besteding voorafgaan. De eerste aanw. zal gehouden worden 25 April en de tweede op 7 Mei. op beide dagen des v.m. 10½ u., aan de directiekeet bovengen.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

1 APRIL.

Steenderen. Het timmer- en metselwerk van een nieuw voorhuis. Door den heer L. Spekkink in den Toldijk gem. Steenderen,
Metselwerk, raming f 912. Laagste inschrijver A. Rondeel, Hengelo, f 828.
Timmerwerk, raming, f 775. Laagste inschrijver H. W. Jansen, Gorsel, f 740.

2 APRIL.

Oosterlittens. Vertimmering wegens gedeeltelijke afbreking en weder opbouwen van eene boerenhuizinge op „Schrins" onder Oosterlittens. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver D. K. Witteruuw, St. Jacobi-Parochie, f 4444, gegund.
Veenklooster (Fr.). Het gedeeltelijk afbreken en weder opbouwen eener boerenhuizinge voor den HoogWelGeb. Heer H. L. Baron van Heemstra. Door den heer A. Velding, gem.-architect te Buitenpost.
Laagste inschrijver J. Pijnakker, Kollum, f 3990, gegund.

3 APRIL.

Krommenie (Onderh.). Het bouwen van een Linoleumfabriek. Door de architecten van Rossum en Vuijk.
Laagste inschrijvers V. Ph. Braun en Zn., Beverwijk, f 81700.

4 APRIL.

Cuijk. Het verbouwen van een woonhuis genaamd „De Kleine Padbroek". Door den heer J. B. v. d. Voordt.
Laagste inschrijver H. Bouwmans, Wanrooi, f 1767.
Oldenzaal. Het bouwen van 16 woningen op een terrein in de nabijheid van het station ald., voor de Oldenzaalsche Bouwmaatschappij. Door den architect W. Elzinga.
Laagste inschrijver J. Leerkotte, Enschedé, f 18580, gegund.
Scherpenzeel. Het bouwen van een villa met annexen op een terrein aan de Rijksstraatweg nabij Scherpenzeel. Door den bouwk. W. Salomons te Amersfoort.
Laagste inschrijver G. ten Broek, f 7130.

5 APRIL.

Amersfoort. Het amoveeren van een perceel aan de Utrechtschestraat A. no. 104 en het aldaar bouwen van een winkelhuis met bovenwoning. Door den architect Herm. Kroes.
Laagste inschrijver G. Prins, f 6985, geg.
Lienden Het bouwen van een zuivelfabriek, aldaar. raming f 3428, Door het bestuur der zuivelfabriek.
Laagste inschrijver J. R. Compagne, Lienden, f 3495, gegund.
Lisse. Het bouwen van een machinegebouw en ketelhuis, schoorsteen, machinistwoning, enz. aan den Kanaaldijk van den polder. Door het bestuur van den Roversbroekpolder.
Laagste inschrijver M. Visser, Papendrecht, f 9687.
Pernis. Het bouwen van een dubbel woonhuis, bakkerij enz., voor den heer W. J. Hirschman. Door den bouwk. B. Bouman Tz. te Rhoon.
Perc. 1, metselwerk. Laagste inschrijver J. de Winter, f 3534.
Perc. 2, timmerwerk. C. Speelman J.Jz., f 2900.
Perc. 3, verf- en glaswerk. T. Schalenkamp, f 376.
Perc. 4, smidswerk. A. en W. Reusink, f 99.
Perc. 5, loodgieten enz. Visser en v. d. Held, Rotterdam, f 640.

6 APRIL.

Barendrecht De bouw van een woonhuis en schuur in Lombardije, onder IJselmonde, voor rekening van den heer Boonstoppel te Charlois.
Metselwerk. Laagste inschrijver C. v. d. Berg, f 599.*
Timmerwerk. Joh. Bakker. f 1070.* *Geg.
Enschedé (Onderh.). Het bouwen van een jachthuisje voor den heer H. van Helk Hz., op het Hooge Boekeloo bij Enschedé. Door den architect G. Beltman A.Gz.
Laagste inschrijver G. J. Wagelaar, f 3234, gegund.
Gouda (Onderh.). Het verbouwen van een perceel in de Noodgodsteeg, onder directie van den heer H. J. Nederhorst Jr. en voor rekening van den heer M. Jonkheid.
Gegund aan P. G. Rozendaal.
's-Gravenhage. Het bouwen van twee Heerenhuizen aan de Stadhouderlaan te 's-Gravenhage onder directie van de architecten Z. Hoek en J. Th. Wouters.
Laagste inschrijvers Jac. Vos en Zn. 's-Gravenhage, f 24.097.
Krabbendijke. Het bouwen van een nieuw woonhuis met bergplaats, op een kavel land, gelegen nabij den spoorweg ald. Door den heer J. Welleman.
Laagste inschrijver J. P. Pannij, Krabbendijke, f 3250, gegund.
Koekange. Het bouwen van een dubbele onderwijzerswoning. met bijlevering der materialen, voor de Geref. gemeente Ruinerwold-Koekange.
Laagste inschrijver G. J. Bosman, Ruinerwold, f 2323. Niet gegund.

7 APRIL.

Nieuw-Vennep. Het bouwen van een woon- en winkelhuis aan den Hoofdvaart. Door den bouwkundige H. Rinck te Hoofddorp.
Laagste inschrijver wed. M. den Ouden, f 2445. Gegund aan N. Laan. voor f 2545.
Oldehove *a*. Het bouwen eener nieuwe school met vier lokalen in het dorp Niehove: *b*. het leveren van de ben. schoolbanken, kachels, gordijnen enz. Door het gemeentebestuur.
a. Laagste inschrijver F. Dam, Westergeest, f 9980.
b. Laagste inschrijver R. Smid, Hoogkerk, f 679.
Onder voorbehoud der goedkeuring van Z. E. den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken zijn de werken aan de laagste inschrijvers gegund.

9 APRIL.

Bussum. Het bouwen van een dubbele woning op een terrein aan de Prinsenstraat, aldaar. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver O. Q. van Walsteijn, f 4707.
's-Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafgebouw met directeurswoning te Sliedrecht. Raming f 18960. Het Min. van W., H. en N.
Laagste inschrijver J. v. d. Endt, Maassluis, f 19600.
Giethoorn. Het bouwen van een dokters woning. Ram. f 5500. Door het gemeente bestuur.
Laagste inschrijver K. Winters, Ambt Vollenhove, f 5160, gegund.
Wapserveen. Het afbreken van een oud en 't opbouwen van een nieuw voorhuis, voor den heer G. Winters, aldaar. Door den archit. J. L. de Vries.
Laagste inschrijver S. Posthumus, Vledder, f 1838. Niet gegund.

11 APRIL.

Zuidbroek. Het bouwen van een woonhuis met bakkerij enz., op een terrein aan de Klapstreek te Zuidbroek. Door den architect L. Alons te Hoogezand.

Laagste inschrijver Johs. Plukker, Kleinemeer f 2710, gegund.

12 APRIL.

Amsterdam. Bestek no. 740. Het vergrooten van het stationsgebouw te Enschede, met bijkomende werken. Begrooting f 9700. Door de dir. der Holl. IJz. Spoorw. Mij.

Laagste inschrijver J. P. Broekhoven, Hengelo (O.), f 8638.

Apeldoorn. Het vergrooten van het gemeentehuis met bijkomende werken. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver G. Wigerif Hzn. f 29856, gegund.

Delft. Het afbreken van arbeiderswoningen en het bouwen vnn een pakhuis voor den heer L. Vliegenthart. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver § *a*. W. Perquin, 's Hage f 10680.

Laagste inschrijver § *b*. W. Perquin, 's Hage f 10940.

Laagste inschrijver § *c*. A. Bondenbal, Schipluiden f 13110.

Eindhoven. Het maken van een fabrieks- en kantoorgebouw tot uitbreiding der gloeilampenfabriek aan den Emmasingel ter oppervlakte van pl.m. 1400 M². met bijlev. v alle leverantiën uitgezonderd metselsteen Door de firma Philips en Co.

Laagste inschrijver F. v. Dinther, O f 15688, gegund.

Groningen. Het afbreken van een scho gebouw met behuizing, het bouwen van e schoolgebouw met beneden-, bovenwoni en locaal naaischool op Schoolholm te G ningen, onder architectuur van den he K. Hoekzema. De gebouwen. Laagste schrijver A. van Deel, f 20187.

De meubelen. A. v. Deel, f 3284.

Voor het schilderwerk. C. Bossien, f 16

Voor het Stucadoorwerk. A. R. Mei f 673. Gegund aan de laagste inschrijve

Lijst van Fabrikanten. Leveranciers. enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co.. Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Electrische installatiën. — B. L. VOGELS-DOLHAIN. Den Haag.
Electrische Verlichting. — C. A. HUIJGEN. — Rotterdam.
Engelsche Winkel-Etalages. — FLAMENT & Co., Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER. den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER. den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatsch͏ij „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT. Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & C
Liften. — JAN HAMER & Co.. Amsterdam.
„ — C. A. HUIJGEN, Rotterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LüCHAU, Damrak 71, Am
Overkappingen. — T. G. TISSOT. Jr. Amsterdam.
Overkappingen, Loodsen enz. van gegolfd plaatijzer. — B. HESSELINK, Keizersgracht 263, Amsterdam.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
„ — HöXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDEF STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VAN HEEMSTEDE OBEL Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterda
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Ven
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Am
„ „ „ — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 7 Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter aRh.** Fabrikant van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steene** vuurvaste Cement, Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

23 APRIL 1898. 18e JAARGANG. No. 17.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie $^3/_2$ maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Kunst en Wetenschap, voordracht gehouden in de afdeelingen 's Gravenhage en Delft der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst op 18 Febr. en 19 Maart 1898, door den heer J. J. Weve, Civ. en Bouwk. Ingen. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Afdeeling Amsterdam. 552ste Vergadering op Vrijdag 29 April 1898 des avonds te 8 uur in het Gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402.

Agenda:

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Behandeling van de vragen door het Hoofdbestuur der Maatschappij gesteld, waarvan de vragen III en IV zullen worden ingeleid door den heer H. J. Wolter te Amersfoort.

B. J. Ouëndag, *Secretaris.*

Afdeeling Arnhem. Vergadering op Woensdag 27 April 1898, des avonds te 8 uur precies, in de Directie-Kamer van Musis Sacrum.

Agenda:

1. Ingekomen stukken en mededeelingen.
2. Mededeelingen.
3. Ballotage van den heer H. C. Pilaar als gewoon lid.
4. Bijdrage van den heer J. H. Müller: „Een bezoek aan de inrichtingen van Krupp te Essen”.
5. Jaarverslag door den Secretaris.
6. Bespreking van de excursie.
7. Kunstbeschouwing te geven door den heer J. G. van den Berg: „La Sculpture Française contemporaine”.

J. Persijn.
Secretaris.

Afdeeling Groningen. Vergadering op Vrijdag 29 April 1898, 's avonds $8^1/_2$ uur in een der bovenzalen van de Sociëteit „de Harmonie.”

1o. Mededeelingen.
2o. Voordracht van den heer J. van Dam Jzn. voor de voorgaande vergadering reeds geannonceerd, doch toen niet gehouden.
3o. Kunstbeschouwing uit de portefeuille van den heer P. M. H. Huurman.
4o. Bespreking gezelschapsreis.
5o. Varia.

De 1e Secretaris v. d. Afdeeling.
A. Eisses.

In de vergadering van Voorzitters en Secretarissen der Afdeelingen met het Bestuur der Maatschappij, den 14en April j. l. gehouden, is bepaald, dat de Algemeene Meivergadering zal worden gehouden op Donderdag 26 Mei, te Amsterdam.

Het Bestuur der Maatschappij vestigt de aandacht van belangstellenden op de aanstaande Tentoonstelling van Bouwkunst, te houden in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam, waarvan het reglement is opgenomen in het Bouwkundig Weekblad No. 11 van 12 Maart 1898.

Ten zeerste zal het op prijs worden gesteld, dat ook ingezonden worden: Ontwerpen voor versieringen bij gelegenheid van de feestelijke Inhuldiging van H. M. de Koningin. Voor het beste en daartoe waardig gekeurde ontwerp op dit gebied is door het Bestuur nog uitgeloofd een medalje der Maatschappij.

Inzendingen voor deze Tentoonstelling worden ingewacht, uiterlijk *vóór 3 Mei* a. s.

KUNST EN WETENSCHAP.

Voordracht gehouden in de Afdeelingen 's-Gravenhage en Delft, der Mij. tot Bevordering der Bouwkunst op 18 Febr. en 19 Maart 1898, door den heer J. J. Weve, Civ. en Bouwk. Ingen.

Mijne Heeren.

Daar is voor den kunstenaar wellicht geen enkel woord, meer aangrijpend, meer zeggend dan de naam Rome!

In dien grijzen naam leeft heel een mengeling van geslachten.

Daarin spreekt tot ons de oudheid; daarin verrijzen de middeneeuwen; daarin klinkt de stem der latere tijden en die der jongst vervlogen dagen!

Wij zien tafreelen waarin grootheid en val, macht en vernedering, strijd en nederlaag, vurige liefde en bittere haat beurtelings opleven; dan is het of krijgsgedruisch gelijktijdig met orgeltonen ons in de ooren dringen.

Rome! — Daarin trilt de hartslag, niet van een enkele stadsbevolking, niet van een natie, maar van geheel een wereld!

In dit oude Rome, M. H., de eeuwige stad der zeven heuvelen, wensch ik U thans voor eenige oogenblikken binnen te leiden.

Niet te midden van oorlogsgewoel of godsdiensttwisten, niet in het trotsche kapitool der Caesars, of in de hoofdstad van het moderne Italië; maar in de gebalsemde atmosfeer van bloeiende kunsten en wetenschappen, binnen het Vatikaan der pausen, tijdens het jaar 1511, het achtste regeeringsjaar van Julius II.

Aan den voet van den Vatikaanschen heuvel genaderd, betreden wij daar de vorstelijke woning, onmiddelijk grenzend aan de nog niet geheel gesloopte, eerbiedwaardige Petrus-basiliek van Constantijn.

Op het tijdstip, waarin wij ons verplaatsen, is het eenmaal zoo beroemd geworden paleis sedert ongeveer anderhalve eeuw tot verblijfplaats der pausen ingericht.

Nauwelijks zestig jaar is het geleden, dat hier paus Nikolaas V zetelde, de eerste humanist, die op den Stoel van St. Petrus werd verheven, de vurige minnaar van kunsten en wetenschappen, wien het Vatikaan den oorsprong dankt van zijn lateren roem.

De penseelen van een Buonfigli, een Castagno, een Piero della Francesca werden niet te kostbaar geacht voor de versiering van 's pausen bizondere vertrekken.

De wanden zijner huiskapel werden door Fra Angelico, den beminnelijken Dominikaan van Fiësole, bezield met de van de engelen afgeluisterde geheimen zijner onnavolgbare, mystieke kunst.

Nog geen veertig jaren zijn verloopen sedert Sixtus IV den bouw begon van de eenmaal naar hem te noemen kapel.

Botticelli, Ghirlandajo. Perugino en Pinturricchio hebben aan hare wanden de kracht beproefd der nieuw ontloken kunst en zich meesters getoond.

En ziet! Reeds zijn de jeugdige denkbeelden zoozeer gewijzigd, dat, op het tijdstip waarvan wij spreken, tot den val is besloten van verscheidene der grootsche werken onder Nikolaas en zijne opvolgers tot stand gekomen!

Michel Angelo, die ontzagwekkende vereeniging van zielegrootheid en schier ontembaren hartstocht, legt niet de laatste hand aan zijn ongeëvenaarde schepping, waardoor het gewelf der Sixtijnsche kapel den hemel nader werd gebracht dan eenige zoldering ter wereld, of reeds peinst de geweldige meester over de voltooiing van zijn werk door een nieuwe beschildering van den altaarwand, zonder dat de aanblik van Perugino's heerlijke fresko's, die van dien wand hem tegenstralen, in het minst den loop zijner grootsche plannen stoort.

De verlaten woonvertrekken van Nikolaas V, thans door Julius II tot de zijne bestemd, hebben hunne wandschilderingen ten deele reeds voor nieuwe plaats zien maken.

In de middelste van dit drietal kamers, die der „Signatura" genoemd, omdat de paus gewoon is er zijn bullen te onderteekenen, is deze nieuwe dekoratie, het werk van den grooten Rafaël van Urbino, zoo juist voltooid.

Daarheen leidt onze weg.

Bij het binnentreden dier ruimte, welk een aanblik!

Om een kwadraatvormig grondvlak verrijzen de wanden, in halfcirkelvormige begrenzing aansluitend tegen de gewelfde zoldering.

Maar welke wanden! Wat heerlijke overhuiving!

Wat liefelijke harmonie van kleur en lijnen, wat rustig samenstemmen van alle onderdeelen, van de schilderingen onderling en van deze met de beeldhouwwerken der hooge lambrizeeringen en fijn bewerkte deuren!

Onmogelijk schijnt het behagelijker omgeving te scheppen dan hier waar alles rust en kalmen vrede ademt.

En dringen wij met den blik door tot de onderdeelen, dan stijgt onze bewondering naarmate wij verder schouwen.

Daar heerscht niet alleen een harmonie van vormen en kleuren; uit deze kleine reeks van tafreelen spreekt een geëvenredigde harmonie van gedachten!

De tijdgeest, in al wat hij edels en bekoorlijks heeft, schijnt in dit werk als uitgegoten, vereenigt alles tot een eenheid van de meest aantrekkelijke schoonheid.

Vier allegorische figuren, in de groote medaillons der zoldering, geven de hoofdgedachten, die uit de wandtafreelen spreken, op het koepelvlak terug, dat alle in zijn welving vereenigt: Theologie, Kunst, Wetenschap en Gerechtigheid!

Zietdaar niet minder, dan het Humanisme in zijn volmaaksten vorm aan ons voorgesteld, den triomf der platonische aesthetica.

Het is mijn voornemen niet, M. H. om elk dezer wandtafreelen afzonderlijk met U te bespreken.

Hoezeer elk hunner onze aandacht overwaard is, zou zelfs een kort overzicht mij te ver van het onderwerp voeren, dat ik mij voorgesteld heb, dezen avond, met U te behandelen: *de Kunst in hare betrekking tot de Wetenschap.*

Wenschen wij evenwel beide in één schoon beeld vereenigd te zien, dan wenden wij den blik naar het groote wandtafreel, tegenover de Disputa, naar de U allen welbekende „School van Athene".

Kent gij schooner Architektuur dan deze majestueuze portiek met haar hemelhooge welven, marmeren wanden en edele plastische versiering?

Is deze niet de ware „tempel der wijzen", de ideale koepelhal, die Bramante voor den geest stond, toen hij zijn Pieterskerk ontwierp?

Welk een machtig licht dwaalt er door deze ruimte, het geheele tafreel met zijn tooverstralen doordringend.

In deze aetherische omgeving past het gezelschap van mannen van ideale schoonheid, in heerlijk geplooide kleeding, zooals zij zich verdringen om de edele middenfiguren of den ruimen voorgrond vullen.

Met welken adel schrijden Plato en Aristoteles, in levendig gesprek, op den beschouwer toe!

Hoezeer strookt onze eerbied voor die eerwaardige gestalten met de aandacht, waarmede de leerlingen naar hen luisteren.

Hoe rijkbewogen en, niettemin, hoe nobel in hun rust, zijn die groepen op den voorgrond, hoe straalt aller gelaat door den zelfden geest, den geest der antieke wetenschap! Waarlijk daar is een onmetelijk verschil tusschen de uitdrukking dezer schoone trekken en die der allegorische voorstellingen, waarin de middeneeuwen de wetenschappen symboliseerden, waarmede zelfs nog tijdens Julius' onmiddelijken voorganger, Pinturicchio een der vatikaansche vertrekken tooide.

Hier zijn kunst en wetenschap tot één gesmolten op een wijze als de tijdgeest dit slechts kon wenschen en schijnt een teedere verbintenis een duurzamen vrede te

elooven, die zonder inspanning bewaard kan blijven.

Maar geven wij acht, dat dit bekoorlijk tafreel, door ijn gloed, ons niet onttrekt aan den zachten glans zijner mgeving.

Daar heerscht in deze schildering een wonderbaar evenicht, dat — wij gevoelen het — door het minste te veel f te weinig zou worden verstoord.

Dat dit wankelbare evenwicht ons niet beangstigt, danken vij in waarheid aan de hoedende tegenwoordigheid der verige wandtafreelen, aan de harmonie, die alle onderling erbindt.

Alleen te zamen vertegenwoordigen zij een afgeronde gedachte, in het beeld van de beschaving, zooals het begin der XVIde eeuw zich die wenschte en bereikte.

Het humanisme had zich nog niet losgemaakt van den hechten grondslag. waarop het gedurende de geheele voorgaande eeuw had steun gevonden.

Wetenschap en Kunsten vonden beide nog haar uitgangspunt in de Theologie, waren daarmede nog tot een enkel organisch geheel verbonden en, wanneer de school van Athene, of liever gezegd de gezamenlijke wandversiering der Stanza della Signatura, een hoogtepunt vertegenwoordigt in de kunst, dan is de oorzaak daarvan in geen andere waarheid te zoeken.

Soortgelijke verschijnselen toont ons de geschiedenis der beschaving bij herhaling.

Waaraan dankte b. v. Egypte den ongehoord langen duur zijner overgeleverde kunsttypen anders, dan aan de trouwe zorg zijner priesterkasten in het beschermen van den band, die kunsten en wetenschappen en deze met den godsdienst verbond.

Zóo wordt de Egyptische tempel tot een monument van duurzame eenheid, waar éen zelfde scheppende geest, priester, geleerde en kunstenaar, de materie dwingt tot verkondiging van het onzienlijke en bovennatuurlijke.

Aanvankelijk spreekt de gestrenge waarheid, in al haar onbuigzaamheid, uit de onverzettelijke vastheid der piramide, uit de samenvloeiing der strakke kanten tot éen enkele en verheven spits.

Weldra openbaart zich dezelfde wijsheid in aantrekkelijker gewaad.

De aaneengesloten, onveranderlijke sterrengroepen aan het majestueuze hemelwelf, worden den geleerde en kunstenaar tot voorbeeld, waarnaar obelisk en tempelwand met dichtgedrongen, zinrijke figuren worden overdekt.

De levende natuur schenkt tegelijkertijd aan het wordend ornament den geheimzinnig gesloten lotosknop.

Met de ontwikkeling van dien knop tot bloem begint echter de glans van het omkleedsel de kern der waarheid te verduisteren.

Met het onzichtbaar worden van de kern verliest de tooi zijn zinrijke beteekenis. — Zelfstandig moge hij een korte wijle schitteren, ras is die glans gedoofd, daarmee de vonk van 't leven.

Een zelfde verloop toonen ons de kunsten der oudheid zoo vaak zij zich van den stam onthechtten, die haar kweekte.

Zoo wacht ons een ander schouwspel van niet licht te overschatten beteekenis voor de beschaving.

Hellas, straalt ons tegen, een heerlijke openbaring van het verhevene in het geringe, een overschoon getuigenis van de diepte van den menschelijken geest, waarvan het niettemin ook al de zwakheden bezat en ten toon spreidde.

In de verste oudheid verrijst voor ons Homeros, de drager van dien volksgeest, welke de Staten tot éen geheel verbond, ze later voor scheiding bewaarde. Een geest door hooger geest geleid, tot groote ontwikkeling geroepen, tot drager van verheven openbaring voorbestemd.

De grondslag van het Helleensche leven was de godsdienst, levend in het volk; waaruit de dichter opstond als profeet, wiens profeten er tot dichters werden.

Godsdienst en poëzie — en dit woord omvat alle kunsten — leveren, aldus, een machtig beeld van gezonde, organische ontwikkeling en, tengevolge dier organisatie, van natuurlijken groei, bloei en verkwijning.

In het bloeitijdperk, dat is in de gulden eeuw van Perikles, die wijzen voortbracht als Socrates, Plato en Aristoteles, die kunstenaars zag opstaan als Phidias en Polycletos, als Iktinos en Kalikrates, bestond het volksgeloof nog in al zijn kracht.

Het is bekend met welken ernst Plato elke rationalistische mythen-verklaring van zich wees.

Aan mindere geesten bleef het beschoren om, in tijden van godsdienst-verval, te trachten de mythen te beduiden.

Begunstigd door de tijdsomstandigheden volgden op hunne pogingen een reeks eenzijdige stelsels, geen andere overeenkomst bezittend dan dat zij den godsdienst in zijne oorsprong terug brachten tot willekeurige verzinsels van het bespiegelend vernuft, ja, van berekenende politiek.

Nooit, evenwel, zijn uit theoretische beschouwingen godsdiensten of kunsten geboren, zoomin als de kritiek der filosofen vóor het zinkende geloof een nieuw in de plaats kon stellen, de werken van een Phidias in het leven terug kon roepen.

De waarheid M. H. dat de kunst een haar eigen en zelfstandig leven heeft en nimmer de vrucht kan zijn van theoretische en wetenschappelijke bespiegelingen, met andere woorden, dat zij zich slechts van binnen naar buiten, nooit omgekeerd ontwikkelen kan, staat ons allen tegenwoordig zoo helder voor den geest, dat wij moeite hebben om in te zien hoe, voor nog betrekkelijk weinige jaren, mannen van groote kunstgaven hebben getracht de kunst van het Oude Griekenland wederom in het moderne Europa binnen te voeren.

De school van Schinkel, wiens leer, volgens het woord van den meester zelven, door Bötticher in wettelijke formulen werd uitgedrukt, is tegenwoordig, wel is waar, uitgestorven, maar hare nawerking nochtans niet verdwenen.

Niettemin had ook deze richting een historischen grond en hangt zij, in onafgebroken lijn, te zamen met den vernieuwden ijver voor de beoefening van grieksche kunst en wetenschap in de XVde eeuw. — Hierover straks nader.

Een oogenblik M. H. vraag ik nog uw aandacht voor het oorspronkelijk kunst-ideaal der Hellenen.

Reeds merkten wij op dat de kunst der Grieken in hun godsdienstwetenschap wortelde. Deze nu leerde de verheffing van menschen tot goden, maakte helden en koningen tot onsterfelijken.

Welk hooger ideaal *kon* de kunst derhalve zich vormen dan een reeks wezens, die, ieder vóor zich zelf, naar de uiterlijke vormen de gezamenlijke schoonheid vertegenwoordigden van de soort personen waartoe de voorgestelde god of godin op aarde gerekend werd te behooren?

Niet, als in de Christelijke kunst, gaf een historische, als bovennatuurlijk erkende daad van verheven zedelijkheid aanleiding tot de uitdrukking van het voorgevoelde, nooit aanschouwde hemelsche, maar de natuur zelve leverde, met de daarin verspreid liggende trekken, het toonbeeld waarnaar de typen gevormd werden.

Ook de goden werden immers stoffelijk en als niet van de aarde gescheiden gedacht.

Uit de gezamenlijke grieksche kunst, zoowel uit de poëzie als de architektuur, blijkt dan ook dat zij den menschelijken gezichtskring tot de vlakke aarde beperkte.

Geheel in overeenstemming daarmede is de nadruk door de bouwmeesters gelegd op de horizontale lijn.

Even als de voortbrengselen der plastieke kunst een algemeen karakter bezitten van welbehagelijke rust, van zelfgenoegzaamheid en zekere mate van werkeloosheid, wordt in de architektuur gestreefd naar een daarmede overeenstemmende rust, die in den architraatbouw een hooge volkomenheid bereikt.

In stolzen Säulen raffte empor
Vom Erdengrund sich der Hellene:
Doch, — ob er bald Zurück sich sehne,
Ans Ziel den Glauben bald verlor, —
Rasch brach er ab, zog zwischen sich
Und jene Höhen einen Strich,
Sein Quergebälk, um sich hienieden
Ganz abzuschliessen in heit'rem Frieden,
Umsäumend mit engem Säulenraum
Den vollsten, reichsten Göttertraum.

Deze zoo juist gekozen woorden uit Anastasius Grün's „Pfaff von Kahlenberg", ontslaan mij M. H. van verdere uitweidingen.

Was het wonder dat de ideale voorstellingen der goden allengs aan waarde verloren, dat slaafsche natuurvolging daarvoor ten slotte in de plaats trad?

Realisten mogen hierover juichen. Kunstenaars, die zich waarlijk dichters, dat zijn *Scheppers* gevoelen, kunnen daarin niet anders zien dan een voortschrijden op den weg naar algeheelen ondergang.

De Romeinsche kunst, die, met den godsdienst van het latijnsche volk, slechts een verbastering was van grieksche kunst en zedeleer, biedt in haar verloop niettemin eigenaardige verschijnselen.

De eenheid van willen en kunnen, die de kunst der Hellenen, zelfs in haar secundaire tijdperken, kenmerkte, heeft de romeinsche nooit in de zelfde mate bezeten.

Het tijdperk van Augustus levert, wel is waar, grootsche monumenten, maar zij missen dat ideale streven waardoor Griekenland zich onderscheidde.

Meer dan daar ontwikkelde zich echter in Latium het alles beheerschende *Utiliteitsbeginsel*, op nieuw zoo krachtig uitgesproken in onze dagen.

Uitvloeisels daarvan waren de scherpzinnige rechtsregeling, de organisatie der strijdmachten en de ontwikkeling der ingenieurswetenschappen.

De fiere trots, die — en niet ten onrechte — uit het bezit van het romeinsch burgerschap sprak, eischte vertolking door de kunst. Van daar, dat de bouwkunst, tot in verre gewesten haar taak volbracht met al de middelen waarover zij, naar de omstandigheden, kon beschikken. Van daar, dat ook werken van uitsluitend nut: bruggen, aquaducten, verdedigingswerken, werden getooid niet alleen met siervormen, die uit de konstruktie voortvloeiden, maar ook met zulke, die aan den architraafbouw der tempels waren ontleend.

Wij weten welk hoogst belangrijk gevolg voor de vormenspraak der Romeinsche bouwkunst de toepassing had van het tongewelf en den halfcirkelboog bij werken van praktisch nut en welke schrede de bouwkunst daardoor is vooruitgegaan op den weg van hare latere ontwikkeling tijdens de middeneeuwen.

Een dergelijk resultaat verplicht hulde te brengen aan het beginsel waaruit het voortvloeide.

Wie uwer M. H., die niet gaarne die woorden onderschrijft?

Niettemin is juist datzelfde Utiliteitsbeginsel in onze dagen oorzaak geworden dat de ingenieurswerken — om zich slechts tot deze te bepalen — zich onderscheiden van de meeste andere op konstruktief gebied door volstrekt gemis aan idealen zin, zoozeer zelfs dat hun leelijkheid spreekwoordelijk is geworden.

(Wordt vervolgd.)

PRIJSVRAGEN.

PRIJSVRAAG VOOR EEN GEDENKPLAAT

Proces-verbaal der Jury.

Op den 7en April 1898, des namiddags ten 4 uur, werd op het Bureau van het Centraal Comité voor de Inhuldigingsfeesten, Universiteitsgebouw te Amsterdam, door de Commissie voor de *Gedenkplaat*, tevens Jury, bestaande uit de Heeren Jhr. Mr. C. H. Bakker, Voorzitter, Prof. C. L. Dake, Bart van Hove, J. R. de Kruijff, Joh. W. Stephanik en Mr. Frank K. van Lennep, secretaris, overgegaan tot de opening der vóór 1 April 1898 bij den Voorzitter der Commissie ingekomen pakketten, houdende de definitieve modellen in gips, welke de drie prijswinners in den eersten wedstrijd, uitgeschreven door het Centraal Comité uit de Hoofdcommissie van Ingezetenen voor de Feestelijke Ontvangst van H. M. de Koningin te Amsterdam in 1898, voor den definitieven wedstrijd hadden ingezonden.

En hadden de Heeren Johan Keller, Leicester, Engeland, L. J. Edema van der Tuuk, te Amsterdam en J. C. Wienecke te Parijs elk een definitief model in gips voor een gedenkplaat ingezonden.

Na beraadslaging is met algemeene stemmen *de eerste prijs* van f 300.— toegekend aan het ontwerp van den Heer J. C. Wienecke te Parijs, hetwelk van de drie ingezonden gipsmodellen het best werd gekeurd.

De tweede prijs van f 200.— werd eveneens met algemeene stemmen toegekend aan den Heer L. F. Edema van der Tuuk, te Amsterdam.

Ingevolge de bepalingen voor de prijsvraag vastgesteld, viel dientengevolge de derde prijs ad f 100.— ten deel aan den Heer Johan Keller, te Leicester, Engeland.

En is van een en ander opgemaakt dit proces-verbaal en onderteekent te Amsterdam den 10 April 1898.

De Commissie ad hoc tevens Jury,
w.g. C. H. Backer,
Voorzitter.
„ Carel L. Dake,
„ Bart van Hove,
„ J. R. De Kruijff,
„ J. W. Stephanik,
„ Frank K. van Lennep,
Secretaris.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afd. Amsterdam. 20 April 1898. In deze vergadering hield de heer G. J. Hupker, Ingenieur der Staatsspoorwegen op Java, een voordracht over:

de Werken van Krupp te Essen."

Spr. gaf eerst een overzicht van de geschiedenis der firma Krupp en der fabriek, dat in het kort hierop neêrkomt. Na de invoering van het continentale stelsel onder Napoleon, dat alle invoer van Engelsche waren dus ook van staal op het vaste land verbood, legde Peter Friedrich Krupp, zich toe op het vervaardigen van staal, en hoewel hij met succes werkzaam was, legde hij, door tegenspoed gedrongen, de zaak neder. Zijn zoon, Alfred

ı 1826 (nauwelijks 14 jaar oud) met 4 werklieden begonnen. wist e zaak zoodanig uit te breiden, dat in 1871 reeds 75.000 personen waaronder vrouwen en kinderen der werklieden begrepen) aan e fabriek verbonden waren; onder zijn beheer werden in 1842 e eerste gietstalen geweerloopen, in 1847 het eerste kanon ervaardigd, spoedig gevolgd door wielbanden uit één stuk, van eze werden in 1865 reeds 11.000 stuks afgeleverd, later klom et cijfer tot 84.000 stuks per jaar. Het stadje Essen, in 1848 uit ooo inwoners bestaande, werd een stad van ± 100.000 inwoners.

Na den dood van Alfred Krupp in 1887, nam zijn zoon Fridrich le zaken over.

Spr. beschreef hierna de fabriek en noemde de navolgende ijfers om een denkbeeld van de grootte te geven: een water-eservoir van 37.000 M³ inhoud; dagelijksch verbruik van steen-:olen 350 wagons van 10 ton; idem van ruw ijzer 800,000 K.G. /an gas 35.600 M³.; 2250 gloeilampen, en 600 booglampen; 95 K.M. spoor op de fabriek met 36 locomotieven, en 1300 wagens. Spr. noemde ook de filialen te Aunen, Magdeburg-Bückau Neuwied en Mühlheim, de ertsgroeven in Spanje, de artillerie-schietplaats e Meppen, lang 16.8 K.M., de stoombooten voor het vervoer van erts van Spanje naar Rotterdam.

Vervolgens behandelde Spr. de verschillende soorten van staal en hunne bewerking, n.l. kroezenstaal (waaruit kanonnen tot 120 on zwaarte gegoten werden), het Bessemer en Martin-Siemens-staal; de beide groote stoomhamers, Hammer-Fritz en Max, met valblokken van resp. 50 en 20 ton; de hydraulische persen, waarvan een van 5.000,000 K.G. druk, werkende met 600 atmosfeeren; het walsen van spoorstaven en pantserplaten; per dag worden een geografische mijl lengte rails vervaardigd (7420 M.).

Hierna gaf Spr. een beschrijving van de administratieve en technische inrichting der fabriek en van hetgeen voor het algemeen nut der werklieden gedaan is en wordt, n.l. coöperatieve winkels, arbeiders-wijken (waarin 26,000 arbeiders wonen, eigen woningen bewoond door 15000), kazerne voor ongehuwden, hôtel, casino, bibliotheek, ziekenhuis, inrichtingen voor onderwijs, bezocht door 16558 kinderen.

Spr. eindigt met een wensch, n.l. het devies van Alfred Krupp: „Der zweck der Arbeit soll das Gemeinwohl sein."

Door tal van lichtbeelden werd het gesprokene toegelicht.

Een aandachtig gehoor volgde de belangrijke, aangename voordracht; ten slotte gaf het met een aanhoudend daverend applaus zijn ingenomenheid te kennen.

Met eenige hartelijke woorden bedankte de Voorzitter (de heer Haver) den spreker en sloot daarna de vergadering, die door 120 personen was bijgewoond.

BERICHTEN.

Op Vrijdag 8 April had de uitreiking van diploma's plaats, aan de leerlingen van de Ambachtsschool te Alkmaar.

Aan 13 timmerlieden, 7 smeden, 6 meubelmakers en 3 ververs kon dat diploma worden uitgereikt.

Na een opwekkend woord tot de leerlingen, die de school gaan verlaten, te hebben gericht en na aan Directeur en leeraren hulde te hebben gebracht voor hunne uitmuntende leiding, noodigde de Voorzitter den aanwezigen uit om de tentoonstelling van teekeningen en werkstukken, door de leerlingen vervaardigd, te gaan bezichtigen.

In de ruime werk- en teekenzalen van Ambachts- en Burger-avondschool vond men het teekenwerk van beide en de werkstukken van eerstgenoemde inrichting bijeen.

Al zal het groote publiek op den duur van die geregeld wederkeerende en op dezelfde wijze ingerichte tentoonstellingen genoeg krijgen, voor de leerlingen en de ouders daarvan zijn ze van onschatbare waarde.

Teekeningen en werkstukken maakten eenen goeden indruk, waartoe de wijze van rangschikking veel bijdraagt; er wordt aan beide inrichtingen blijkbaar goed en onder goede leiding gewerkt.

De goed en niet te klein uitgevoerde timmerstukken; de goed afgewerkte en in groot aantal aanwezige smeedwerken; de flink uitgevoerde meubelstukken waarvan sommigen in de ververij beland waren, om den leerlingen de praktijk zoo goed mogelijk te leeren; de goede hout en marmerschilderingen enz. in die zelfde ververij; dat alles te samen geeft een goeden indruk.

Vak-, lijn- en handteekenonderwijs zijn in bekwame handen; zeer goede stukken uit laatstgenoemde Afdeeling vindt men in het 4e jaar der B. A. S.

Of de angstvallig uitgevoerde copiën van horizontale landmachines, compound landmachine, pompmachine, ingemetselde landketel met Foxvuren enz. enz. wel doel treffen en begrepen worden, is aan redelijken twijfel onderhevig; jongens van hoogstens 17 jaar zijn voor dat werk onvoldoende ontwikkeld. In de gelukkig ook in ruime mate aanwezige onderdeelen zoeke de werktuigkundige afdeeling hare krachten.

Zondag en Maandag j. l. waren in het ruime en goed ingerichte gebouw van de Teekenschool voor Kunst-ambachten in de Da Costastraat te Amsterdam, Directeur de heer C. W. Nijhoff, de teeken-, boetseer- en schilderstudies tentoongesteld, door de leerlingen gemaakt in den wintercursus 1897—1898.

Het werk der leerlingen van deze inrichting na elken cursus te zien, had steeds een zekere aantrekkelijkheid; deze laatste tentoonstelling verschafte den bezoeker echter een waar genoegen, want uit deze bleek niet alleen de groote toewijding der leeraren en hun streven om de oefeningen der leerlingen voor deze zoo smakelijk mogelijk te maken, maar ook gaven de werkstukken blijk van den lust en de nauwgezetheid waarmede ze werden uitgevoerd.

Alle leerlingen vonden er staaltjes van hun werk terug; daarom was er begrijpelijkerwijze kaf onder het koren. Dit laatste had echter verre de overhand, en in de hoogste klassen waren er monsters van prima kwaliteit, goede eigen samenstellingen — wel zeker naar schetsen of volgens raad van de leeraren, — veelal op uitmuntende wijze voorgesteld.

Zeer aantrekkelijk was de afdeeling vakteekenen; het is te hopen, dat de goede zorg aan de leerlingen besteed ook de gewenschte vruchten moge opleveren, niet alleen voor hen maar tevens voor de vakken zelve.

Verschillende stillevens waren bijzonder aantrekkelijk; eveneens de smeedwerken en eenige proeven van decoratieschilders.

De tentoonstelling was een bewijs, dat de school vooral in de laatste twee jaren enorm is vooruitgegaan.

Aan het weekblad „Insulinde" ontleenen wij, dat de gewezen wedono van Modjokerto met een verlof van negen maanden naar Europa gaat. Hij wordt vergezeld van zijn oom en zijn tweeden zoon, Raden Ali Basat, die in Nederland zal blijven, om door tusschenkomst van Mr. Klein of van den heer Eschauzier te worden opgeleid tot architect van de Burgerlijke Openbare Werken.

Dit is de eerste inlander die een dergelijke betrekking zal vervullen.

Te 's Gravenhage is overleden de heer J. A. Weinberg, Hoofd-opzichter der Landsgebouwen.

Kasteel van Radbout te Medemblik. Aan het *Algemeen Handelsblad* ontleenen wij het volgende.

„Het kasteel „Radboud" te Medemblik werd in het jaar 1889 door de gemeente aan het Rijk geschonken, opdat dit monument kon worden gerestaureerd en dienstbaar gemaakt voor kantongerecht.

Die restauratie kan nu als voltooid worden beschouwd. De ridderzaal, lang 17.5 en breed 9 M., heeft hare oorspronkelijke bekapping, schoorsteen, deur- en vensteropeningen met glas in lood teruggekregen; de burchtzaal, thans tot rechtzaal ingericht, heeft daarbij haar in vakken verdeeld plafond, haar fraai eikenhouten portaal behouden en ook hare vroegere deur en vensteropeningen met glas in lood weer ontvangen, en evenzoo het vroegere slotvoogdskwartier, thans tot griffie ingericht.

Voorts bevinden zich er nog een getuigenkamer, een conciergerie, bestaande uit drie vertrekken, alsmede drie torens waarvan een traptoren, in een waarin zich nog een gevangenis bevindt, zooals dit in vroeger jaren bestond, en een verdedigingstoren, die thans als ingangsportaal voor de riddelzaal dienst doet. Het geheele gebouw heeft kelders waarin de oorspronkelijke schietgaten, deur- en lichtopeningen zijn behouden en hersteld."

Aan dit bericht kunnen wij het volgende toevoegen:

De Afdeeling K. en W. van Binnenlandsche Zaken wenschte het zoogenaamde kasteel Radbout te restaureeren. Daarvoor zouden de noodige gelden eerder worden toegestaan als het

gebouw een bestemming kon verkrijgen, dan als het ledig bleef. Er werd dus overeengekomen, dat in een gedeelte ervan het Kantongerecht zou gevestigd worden. Een ander gedeelte bleef ongebruikt, maar zou in sommige gevallen bij feestelijke gelegenheden enz. aan de gemeente ten gebruike worden gegeven; dit was bedongen bij den afstand van het gebouw door de gemeente aan het Rijk. Het kasteel werd toen „Historisch monument" en door het Rijk gerestaureerd. Een groote ronde toren, die er volgens oude prenten bij geweest was, maar totaal was verdwenen, is er weer geheel bijgebouwd.

In gebruik bij Justitie, wordt het gebouw onderhouden door Binnenlandsche Zaken. Het ameublement van het Kantongerecht, door Justitie betaald, is door Binnenlandsche Zaken besteld.

Tot Directeur van de Kon. Akademie voor Kunsten te Brussel, welke sedert den in 1895 gestorven schilder Portaels geen hoofd bezat. is benoemd de ook in Nederland welbekende beeldhouwer Prof. Charles van der Stappen, de leermeester van verschillende jongere beeldhouwers als Hesseling, Odé en anderen.

Deze benoeming is niet gelijk zulks vroeger geschiedde voor het leven, doch eene voor drie jaren; zooals dit ook aan de Duitsche Academies geschiedt, zal elke 3 jaren een andere Directeur worden benoemd en wel afwisselend een professor in de schilderkunst, beeldhouwkunst en in de bouwkunst.

De boekhandelaar H. G. Bom, in de Warmoesstraat, zal Dinsdag 26 dezer en dertien volgende dagen weder een groote veiling van boeken houden, uit de nalatenschappen van de hh. C. J. C. Prince, te Gouda. G. B. Salm, architect te Amsterdam, Dr. A. J. M. van Anrooy, te Zalt-Bommel, en Dr. H. Schaeffers, te Gorinchem.

Maandag a. s. is de laatste kijkdag.

PERSONALIA.

De gemeenteraad van 's Hertogenbosch heeft 14 dezer besloten tot de aanstelling van een adjunct-ingenieur en van een adjunct-opzichter, met welke ambtenaren het vast personeel der gemeentewerken wordt vermeerderd.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN O[P] LOOPENDE PRIJSVRAGEN.

Stationsgebouw voor een lokaalspoorweg. Afdeeling Amsterdam Mij. t. B. d. Bouwkunst. 1 Mei 1898. Programma, zie: Bouwk. Week blad van 22 Januari 1898, n⁰. 4.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898 Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898 Programma, zie: bouwk. Weekblad. van 19 Februari 1898, N⁰. 8

Afdeelingsdiploma, uit te reiken aan bekroonden voor prijsvrage[n] uitgeschreven door de Afdeeling Arnhem. 1 Mei 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Februari 1898, N⁰. 9.

Uithangbord van gesmeed ijzer. Uitgevers van „Vulkaan." 1 Jun[i] 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, No. 15

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, No. 15.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:

Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 7.
Uitvoerend Opzichter 1.

Aantal aanvragen voor:

Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 25 APRIL.

Alblasserdam. Het bouwen van een kantoor en andere kamers aan de bestaande woning.

De heer Mr. J. P. v. d. Brink, notaris, v.m. 11 u., te zijnen kantore, alw. bestek. en teek. ter inzage liggen en te bekomen zijn, alsmede bij den architect A. Pijl Jzn., aldaar.

Beverwijk. Het vergrooten van den winkel en aanbouwing van woonkamer met keuken enz., met bijlevering van alle materialen, arbeidsloonen. vrachten enz.

Het bestuur der coöp. winkelvereeniging, 's av. 8½ u. in het café van C. Korsman. Nadere inl. worden verstrekt door P. Visser Gz, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Breda. Het vergrooten van de meubelfabriek staande en gelegen aan de van Goorstraat no. 3 te Breda.

De architect F. P. Bilsen, n.m. 5 u. Bestek en teek. liggen in gen. fabriek ter inz., en nlicht geeft gen. architect.

Harlingen. Het bouwen van 9 woningen op het terrein ten westen van den Trekweg.

Het bestuur van „de ver. tot verschaffing van betere en gezonde woningen aan den arbeidersstand", 's midd. 12 u. in „de Korenbeurs", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en bestek à 50 ct. verkrijgb. is. Aanw. ged.

Sas van Gent. Het maken van bestek en teekening voor een in die gemeente te bouwen postkantoor met directeurswoning. Het opzicht van dit werk wordt opgedragen aan diegene, wiens ontwerp blijkt het beste te zijn. Zij wier teekening met bestek en begrooting in de 2e en 3e plaats komt, genieten elk een premie van f 25. Raming van het werk met inbegrip van alle onkosten, ook van toezicht, niet hooger dan 10.000.

Het gemeentebestuur. Ontwerpen met begrooting in te zenden vóór 25 April. Inlicht. verkrijgb. ter secretarie, alw. plattegrond teekening van het gebouw ter inzage ligt.

Utrecht *a*. Het bouwen van een blok van 10 woonhuizen aan het midden-allee van het park „Het Hoogeland". *b*. Idem van een blok van 8 woonhuizen aan de Ramstraat, voor rekening van de Utrechtsche Levensverzekering-Maatschappij.

De architect P. J. Houtzagers, n.m. 1½ u., in het koffiehuis „Het Metalen Kruis". Bestek en teek. ad f 1,50 verkr. bij gen. architect alsmede inl.

DINSDAG 26 APRIL.

Breda. Het bouwen van een pakhuis met bijbehoorende werken te Breda.

De architect A. C. Buyzerd, 's av. 8 u., in het koffiehuis van Aug. Schulz, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het bouwen van een pakhuis van 3 verdiepingen met bijkom. werken in de Kremersmaten.

De firma Van Heek en Co., n.m. 12½ u., in hotel „De Graaff". Bilj. in te zenden vóór 25 April, 's av. 6 u. Bestek en teek. verkr. bij den boekh. M. J. v. d. Loeff à f 2.50. Inl. geeft G. W. v. d. Meer. Aanw. 25 April, n.m. 1½ u.

Exloo. Het afbreken der oude en het bouwen eener nieuwe school voor 196 leerlingen, met het ameublement en een turfschuur te Valthermond, gemeente Odoorn; 2. het bouwen eener onderwijzerswoning bij gen. school.

Het gemeentebestuur van Odoorn, v.m. u. Bestek en teek. liggen ter inzage bij A. Meijer te Emmen, stations-koffiehuis hotel Panman te Assen, hotel de Unie Veendam, hotel Dopper te Stadskanaal, el de Nederlanden te Wildervank, hotel n Tarel te Coevorden, bij J. Huizinga te oningen en ten gemeentehuize te Exloo, zijn tegen f 1 te bekomen bij den burgeester van Odoorn te Exloo. Aanw. 25 pril v.m. 11 u.

Rotterdam. Het maken van een machinebouw en ketelhuis met schoorsteen op de reed zijnde houten fundeering, tot uiteiding der fabriek voorheen W. Smit en ., te Slikkerveer.

De ingenieur-architect J. S. C. v. d. Wal, midd. 12 u. in het Poolsche koffiehuis. Het stek met 3 teek. à f 2,50 verkrijgb. ten ntoor-boekh. J. P. Bladergroen, Nieuwe ven 153, Rotterdam. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 27 APRIL.

Baarland. 1. Het bouwen van een nieuw agenhuis met aanwezige bouwmaterialen. Het verbouwen van het woonhuis met jlev. der ben. bouwmaterialen.

De heer H. Driedijk op „Oude Brouwerij". anw. gedaan.

Breda. Het bouwen van een paviljoen met eranda's, muziektempel enz., op een terrein elegen in het Valkenberg aldaar.

Het bestuur der Groote sociëteit, v.m. 11 u. het „De Beurs van Breda", alw. bestek teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect M. Marijnen. Aanw. gedaan.

Groningen. Het verbouwen van het winelhuis, geteekend K no. 50 N.Z. Zwanestraat. De architect G. Nijhuis, 's av. 8 u., in het afé „de Beurs". Bestek en teek. in gen. offiehuis en ten kantore van den architect er inz. en aldaar bestekken à 50 ct. verkrijgb. nl. te bekomen ten kantore van den architect .m. van 9—10 u. Aanw. gedaan.

Genemuiden. Het bouwen van een stoomoterfabriek.

Het bestuur der stoomboterfabriek „Genemuiden", 's midd. 12 u., in het hotel „Zwartewater". Bestekken à f 1 verkrijgb. bij den pz. L. Jongedijk. Aanw. 25 April, 's midd. 2 u., in het hotel Zwartewater, alw. de teek. er inz. liggen.

Krommenie. Het bouwen van een direceurswoning.

De vennootschap „Verwer„. Bestek en eek. à f 1. te bekomen bij den heer Dirk Stam Mzn. te Wormerveer, die tevens inl. geeft. Aanw. gedaan.

Ruinen. Het bouwen van eene school oor 50 leerlingen te Fluitenberg bij Hoogeveen; 2. het maken der ben. meubelen en eermiddelen in deze school.

Het gemeentebestuur, n.m. 3 u Bestekken n teek. zijn verkr. ter secr. te Ruinen. voor le school à f 1. voor de meubelen à f 0,25. nl. geeft de architect J. L. de Vries te Frederiksoord. Aanw. op het terrein op den lag der besteding, v.m. 11 u.

Sliedrecht. Het vergrooten en verbouwen van het gesticht.

Het bestuur van het gesticht van oude ieden. Bestekken en teek. zijn à f 1 per stel e verkr. bij den architect J. H. B. Veenenbos, lie tevens ook nadere inl. verschaft. Aanw. 25 April, v.m. 10 u.

Wieringen. Het gedeeltelijk amoveeren van de oude en weder opbouwen eener nieuwe pastorie.

De kerkeraad der Doopsgezinde Gemeente. nl. geeft de kerkeraad en de opzichter R. Dekker te Anna-Paulowna. Bestek en teek. ter nz. bij D. Lont te Hyppolytushoef.

Zalk (Ov.). Het verrichten van eenige verkzaamheden aan, en het leveren van eenig nieuw meubilair in het schoolgebouw e Zalk; in 2 perc.

Het gemeentebestuur van Zalk en Veecaten, 's midd. 12 u. Bestek à 10 cts. en ichtdruk-teek. à 25 cts. te verkrijgen bij de architecten W. Koch en Zn. te Kampen.

DONDERDAG 28 APRIL.

Bergum. Den verbouw van de o. l. school te Rijperkerk en op dien van de onder wijzerswoning te Beetgumerheide.

Het gemeentebestuur. Bestek à 25 ct. verkrijgb. ter secretarie. Aanw. gedaan.

Haarlem. Het bouwen van eene woning voor het personeel bij de schutsluis te Purmerend, behoorende tot de werken van het Groot Noordhollandsch kanaal. Ram. f 17400.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Het bestek no. 70, ligt na 14 April, ter lez. aan het geb. van het Min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. v. Cleef, 's-Hage. Inl. zijn te bekomen bij den hoofdingenieur te Haarlem en den ingenieur te Alkmaar, alsmede bij den opz. Dirks te Purmerend. Aanw. ged.

Oudega (Smallingerland). Het vertimmeren van het huis bewoond door P. J. Nicolai te Opeinde, eigen aan R. O. Deelstra te Oudega (Small.)

De aanbesteder. Aanw. 26 April, n.m. 3 u.

VRIJDAG 29 APRIL.

Arnhem. Het van buiten verven van prov. gebouwen te Arnhem, in 1898.

Het prov. bestuur. 's midd. 12 u. Bestekken zijn à 25 cts. verkrijgb. aan het prov. gouvernementsgebouw.

's-Gravenhage. Het verbouwen van het Rijksopvoedingsgesticht „De Kruisberg" nabij Doetinchem met daarbij behoorende ambtenaarswoningen en verdere werken. Raming f 101.500.

Het min. van Justitie, n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inz. in voorn. gesticht en à f 2,65 te bekomen bij Gebr. v. Cleef, 's-Hage. Inl. te bekomen aan het bur. van den ingenieur-architect voor de gevangenissen enz. te 's-Hage. Aanw. 25 April, n.m. 2 u.

Leeuwarden. Het afbreken en weder opbouwen van een schuur te Goingarijp, in gebruik bij I. T. Rijpkema.

De Hoogwelgeb. Heer Mr. C. L. Baron van Harinxma thoe Slooten, 's av. 7 u. Bestek en teek. ter inz. in het tolhuis te Joure en is ad. 60 ct. verkrijgb. bij den gemeente-architect A. Velding te Buitenpost.

ZATERDAG 30 APRIL.

's-Gravenhage. Het afbreken van, en het opbouwen eener drukkerij en zetterij in het Westeinde 135 te 's-Gravenhage.

De architecten Eshuijs en Anema, v.m. 11 u., in het Zuidholl. koffiehuis. Bestek en teek. verkrijgb. ad f 1,50 ten kantore Weimarstraat no. 1, alw. tevens alle noodige inl. kunnen worden ontvangen. Aanw. op het terrein, 25 April, n.m. 1 u.

Goes. 1⁰. Het in steen verbouwen eener schuur, thans in hout, groot 45.97 bij 16.38, op de hofstede bewoond door G. de Jager, Westerlandsche polder. Wolfaartsdijk; 2⁰. het in steen bouwen van een varkenshok groot 8.50 bij 4.10 in Broeder- en Zusterpolder, Wolfaartsdijk.

De heer Mr. Liebert, te Goes, bij wien bilj. in te lev. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. Het verbouwen van een woonhuis en het bouwen van een fotografisch atelier aan de Toussaintkade no. 11. Den Haag.

De heer C. I. L. Vermeulen te Hilversum, v.m. 11 u., in café Luyben, Papenstr. 32. Bestek en teek. te verkrijgen bij den heer F. Smulders en Co., Spuistraat 55, Den Haag, á f 1,50. Inl. verstrekt P. J. A. v. Noorden, bouwkundige, Den Haag. Aanw. Toussaintkade no. 11, 25 April n.m. 2 u.

's-Hertogenbosch. Het bouwen eener koekfabriek met 2 bovenwoningen, op het Emmaplein te 's-Hertogenbosch.

De bouwk. F. Hoenselaar, n.m. 3 u., in het café van Uphof. Bestek en teek. zijn bij bovengen bouwk. tegen f 1,50 verkrijgb. Aanw. in loco 25 April v.m. 11 u.

Lemmer. Het afbreken van eene winkelhuizinge, wijk 1 no. 67, te Lemmer. en het weder opbouwen van een deftig burgerhuis.

De heer A. Knol, bakker aldaar, 's av. 8 u. Inl. worden verstrekt door den opzichter J. Kuipers. Bestek en teek. ter inz. in „de Wildeman" te Lemmer. Bestekken te verkrijgen tegen f 0,75 bij den opzichter J. Kuipers.

Maarssen. Het afbreken en weder opbouwen van den houten bovenbouw van de dubbele ophaalbrug over de Vecht te Maarssen, en het uitvoeren, van daarmede in verband staande werken, alsmede het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan het brughuis.

Het gemeentebestuur, n.m. 3 u. Bestek en teek. ter gem.-secretarie ter inz. en aldaar verkrijgb. à f 1,50. Inlicht. zijn te bekomen bij den heer H. J. F. Hissink, bouwk. te Nieuwersluis Aanw. in loco 27 April v.m. 10 u.

MAANDAG 2 MEI

Breda. Het sloopen van oude huizen en gedeelte gasthuis, pl.m. 100 M. lengte, aan den Haagdijk en het verbouwen en en vergrooten van het R.-K. gasthuis, der vereeniging „Alles voor Allen". en bijlevering der materialen.

Het bestuur van het R.-K. gasthuis, in welk gesticht bestek en teek. ter inz. liggen. Bestekken verkrijgb. bij Eduard van Wees te Breda. Inl. geeft de architect P. J. v. Genk te Leur. Aanw. 26 April, v.m. 10 u. in gen. gesticht.

Smilde. Het bouwen en vergrooten van de school te Hijker-Smilde benevens het stichten eener onderwijzerswoning aldaar.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek met 2 teek. ter gemeente-secretrrie ter inzage en aldaar verkr. tegen f 1. Aanw. door den gem.-architect P. J. Kramer op 26 en 28 April.

MAANDAG 9 MEI.

Lichtenvoorde. Het afbreken en het bouwen van een woonhuis met bijlevering der materialen

De Edelachtb. heer L. v. Basten Batenburg, in het café van B. J. Knippenborg, alw. bestek en teek ter inz. liggen. Bilj. in te zenden vóór 9 Mei. Aanw. 4 Mei n.m. 4 u.

MAANDAG 16 MEI.

Amsterdam. Het maken van den bovenbouw voor machinegebouw, ketelgebouw met schoorsteen en werkplaatsen. een toeganggebouw voor het laagreservoir, de afdekking van overstort- en afvoerputten. een kelder met toeganggebouwtje voor de buisleidingen, het dempen en rioleeren van de scheidingssloot vóor het terrein, het maken van de terrein-afsluitingen, de grondwerken voor het leggen der sporen. het bestraten of verharden der wegen vóor en om de gebouwen en het leggen van eenige buisleidingen met alle daarbij behoorende werken op het terrein der gemeente Amsterdam gelegen in deze gemeente buiten de Haarlemmerpoort.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De voorw. zijn uitsluitend te verkrijgen ter stadsdrukkerij, tegen betaling van f 12, met 10 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van de Gemeentelijke Waterleidingen, Nieuwe Heerengracht 49, van 10 tot 12 u., gedurende de week, welke der besteding voorafgaat. Aanw. in loco 9 Mei, n.m. 2 u., op het terrein aan den Haarlemmerweg.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

4 APRIL.

Putten. Het bouwen van eene overdekte markt aldaar.

Laagste inschrijver A. v. d. Berg, f 1124, gegund.

9 APRIL.

Heerde. Het bouwen van een woonhuis te Heerde. Door mevr. de Wed. Dr. N. ten Kate te Apeldoorn.

Laagste inschrijver Jac. v. Essen, Apeldoorn, f 8327, gegund.

Klundert. De drie perceelen, onderhoudswerken aan de domeinhoeven en andere gebouwen in het Rentambt Niervaart onder Klundert. Door den tijd. rentmeester der Domeinen.

C. Vrins Cz., perc. 1 f 1365, perc. 2 f 1549; P. C. Vrins, perc. 3 f 2648. Beiden aldaar.

Tilburg. Het bouwen van een fabriek van kunstsmeewerken en vier heerenhuizen op een terrein gelegen langs de St. Josephstraat. Door den heer Alex. v. d. Muijsenberg.

Timmerwerk. Laagste inschrijver Adr. v. Boxtel, f 15600*.

Metselwerk. Jac. Gorp, f 17225*.

Massa. Jac. v. Gorp, f 33175. *Gegund.

Winterswijk. Het verbouwen van een pand aan de Wooldstraat, aldaar. Door mejuffr. de wed. J. H. Meijerink.

Laagste inschrijver J. W. Wieskamp, f 3878, gegund.

Woudrichem. 1e. Het afbreken van een woonhuis en waschuis te Nieuwendijk gem. Almkerk en het afbreken van een schuur te te Andel. 2e. Het bouwen van een woonhuis,

waschhuis, koetshuis en bijkomende werken te Andel. Door den heer D. den Dekker.

Laagste inschrijver D. G. Mans, Andel, f 10398. Gegund aan B. A. Kentie, Woudrichem, f 11150.

12 APRIL.

Boxtel. Het bouwen van een zijvleugel aan het klooster der witte paters genaamd „Saint Charles", met bijlevering van alle materialen, uitgezonderd de steenen. Door den bouwk. J. de Vries.

Laagste inschrijver A. v. Kerkoerle, f 7996, gegund.

Breda. Het bouwen van een heerenhuis en een graanpakhuis, op een perceel gelegen aan den Academiesingel. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Laagste inschrijver M. Dijkers, Terheijden, f 20200, gegund.

Utrecht. Den verboow van het perceel Nieuwe Gracht 137 voor een kinderziekenhuis en het bouwen van een barak voor besmettelijken ziekten in den tuin van dat perceel.

Laagste inschrijver H. H. v. Dijk, f 15499.

Winschoten. Het vergrooten eener sigarenfabriek, en eenige vertimmering aan de bestaande fabriek. Door den architect K. de Grooth.

Laagste inschrijver R. Hekman, f 1872, geg.

13 APRIL.

Buitenpost. Het gedeeltelijk vernieuwen en vergrooten der schuur c.a. in gebruik bij W. Dijk te Gerkesklooster. Raming f 1463. Door den heer J. v. d. Molen.

Laagste inschrijver Johs. Pijnakker, Kollum, f 1507, gegund.

Borgercompagnie. Het maken van gebouwen, loodsen en nevenwerken ten behoeve van een aardappelmeelfabriek, op een perceel aldaar. Ram. f 23020. Door het bestuur der op te richten aardappelmeelfabriek „Eersteling".

Laagste inschrijver B. Borgers, Annerveenschekanaal, f 22388.

Dordrecht. Het bouwen van een droog- en wagenloods op een terrein aan de Cornelis de Wittstraat, voor den heer P. J. Hulsbosch. Door den bouwkundige H. van der Elst.

Timmerwerk. Laagste inschrijver D. Pols, f 745.

Metselwerk. N. Klous, f 1298.

Steenhouwerswerk. G. v. d. Linden, f 18.

Schilderwerk. W. Stiegelis, f 74,80.

Loodgieterswerk. J. Bouman, f 54.

IJzerwerk. J. Haksteen. f 74,99.

Stucadoorwerk. H. de Leeuw, f 152. Gunning aangehouden.

Groningen. Het afbreken van het perc. F. 274, kadastraal bekend gemeente Groningen, sectie I 1743. noordzijde Gedemte Zuiderdiep, en het daar ter plaatse weder opbouwen van een winkelbehuizing met souterrain en bovenwoning, met leverantie van al het daarvoor benoodigde. Door den heer P. B. Motzveldt.

Laagste inschrijver D. Janssen, f 3968, gegund.

Hengelo (Ov.). Het ver- en bijbouwen van een perc. aan de Weemenstraat. Door den architect W. Elzinga.

Laagste inschrijver J. Zevenstern, f 2267.

Kruiningen. Het bouwen van een nieuwe stalling met varkens- en kippenhok op de hofstede „Hooge Moer" aldaar. Door den architect A. le Clercq.

Laagste inschrijver J. M. Lammeree, Hansweert, f 984, gegund.

Tilburg. Het bouwen van eene chemische wasscherij en ververij voor de heeren Janssen-Bierings. Door den architect J. H. v. d. Abeelen.

Metselwerk. Laagste inschrijvers De Waal en Groenen, f 3768*.

Timmerwerk. Wed. P. Jongen, f 1980*

* Gegund.

14 APRIL.

Delft (Onderh.). Het bouwen van een woonhuis aan den straatweg, tusschen Delft en Rijswijk. voor rekening van den heer C. van Beveren te Delft.

Laagste inschrijver C. van Doorne, f 4790. Gegund aan J. C. Koning, f 5100.

Leerdam. Het sloopen en herbouwen van een slagerswinkel en 2 woonhuizen voor den heer L. Walg, Fonteinstraat. Door den architect J. Dik.

Laagste inschrijvers J. T. Jacobs en C. A. Boei, Leerdam, f 4200, gegund.

Leeuwarden. Den verbouw en vergrooting v/d. boerenhuizinge te Brantgum, in gebruik bij D. P. Bosch. Door den architect F. Brouwer.

Laagste inschrijver M J. Schotanus. Boxum, f 6228, gegund.

Muntendam. Het bouwen van eene bewaarschool, op het schoolplein te Muntendam, met bijlevering van alle materialen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijvers J. Overeinder en J Drenth, Veendam, f 1919, gegund.

Venlo. Het afbreken van een bestaand en het bouwen van 2 nieuwe winkelhuizen aan de Roermondsche poort, aldaar. Door den heer Herman Zweipfenning.

Laagste inschrijver Bern. Spreeuwenberg, Venlo, f 9297. Niet gegnud.

Wezep (Ov.). Het bouwen van een gevel met torentje voor het kerkgebouw aldaar. Door den kerkeraad der Geref. Gemeente.

Laagste inschrijver L. v. Werven, Kampen, f 795.

15 APRIL.

's-Gravenhage. De verbouw van een perceel en het bijbouwen van dienstlokalen ten behoeve van den post- en telegraafdienst te Oldenzaal. Raming f 9812,50. Door het Min. van W. H. en N.

Laagste inschrijvers P. H. Op de Weegh, Oldenzaal en B. A. Morselt, Borne, f 9300.

Groningen (Onderh.). Het verbouwen van eene behuizing, staande Heerestraat, onder architectuur van den heer K. Hoekzema te Groningen.

Laagste inschrijver G. Kuiper, f 4111, geg.

Halfweg. De verbouwing en vernieuwing van het koffiehuis „de Gouden Leeuw". Door den architect J. H. Welsenaar te Haarlem.

Laagste inschrijver W. Cornelissen, Halfweg, f 4517. Gunning aangehouden.

Kampen. Eenige binnen- en buitenverfwerk aan de huisjes op het Singel naast het waschhuis. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver W. van Eekeren, f 28, gegund.

Leiden. Het beschieten van daken boven de zolders voor gedeponeerde goederen in de Doelenkazerne te Leiden, onder het beheer der genie te 's-Gravenhage. Raming f 2400. Door de genie.

Laagste inschrijver W. v. d. Drift, f 2544.

Slochteren. Het bouwen van eene nieuwe behuizing te Schildwolde. Door den burgemeester.

Laagste inschrijver P. Nieland. Wirdum, f 5988.

Tilburg. Het bouwen van een winkelhuis met slachterij en rookerij en daarnaast een woonhuis, op den hoek van de Tuinstraat en Antoniusstraat. Door den architect Joh. Verheijen.

Laagste inschrijver J. Brouwers, f 7635, gegund.

Zwolle. 1. Het eenjarig onderhoud van de kazerne- en andere gebouwen en werken te Zwolle, ram. f 2045; 2. het eenjarig onderhoud van de werken en gebouwen in de legerplaats bij Oldebroek, ram. f 5585; 3. eene verving van gebouwen, enz. in de legerplaats bij Oldebroek, ram. f 1080. Door de genie.

1. Laagste inschrijver A. Memlink, Zwolle, f 1640 (voorgedragen).

2. H. J. Buitenhuis, Nunspeet. f 5395 (voorgedragen).

3. H. J. Teekman Sr., Elburg, f 989 (ongeldig).

16 APRIL.

Borger. Eenige verbouwing van een heerenhuis met schuur, met bijlev. van alle materialen. Ram. f 2480. Door den architect E. Warringa.

Laagste inschrijver B. Petersen, Nieuw-Buinen, f 2448, gegund.

Deventer. Het bouwen van twee woningen door de Maatij. „De Davo Bierbrouwerij".

Laagste inschrijver W. Schulkes, f 3197.

Neede. Het bouwen van een woonhuis. Door den architect F. Broekhuijzen.

Laagste inschrijver C. Brendel, f 1225.

St. Oedenrode. Het maken en leveren van timmerwerk voor een te bouwen huis aldaar. Door den heer Joh. de Poorter.

Laagste inschrijver J. Vervoort, f 347, geg.

Elst. Het weder opbouwen van het huis „de Koeweide". met al de daartoe benoodigde materialen, transporten, arbeidsloonen, enz. Door den heer A. de Bruijn.

Laagste inschrijver C. Jansen, Oosterbeek f 3770.

Groningen. Het gedeeltelijk amoveeren der behuizing O 166 aan het Boterdiep, en het daarvoor in de plaats bouwen van een woonhuis. Door den heer K. H. Holthuis, architect.

Laagste inschrijver G. Rademaker, f 1410.

Haarlem. Het bouwen van zeven woonhuizen op een terrein nabij de Pieter Kiesstraat ald., voor de. coöp. bouwvereen. „Zevenhuizen". Door den architect P. N. van 't Wout.

Laagste inschrijver *a*. G. L. Zandvoort, f 21400.

Laagste inschrijver *b*. G. L. Zandvoort, f 21960.

Zaandam. 1⁰. Het verbouwen van een steenkolenloods en daarmede in verband staande werken op het terrein der gasfabriek. 2⁰. Het verrichten van verfwerken aan gemeentegebouwen en werken. in 13 perc. Door het gemeentebestuur.

1e. I. Plooijer, f 3470; L. Molenaar, f 3359; A. Brugman. f 3284; I. Kakes, f 3049.

2e. C. Bot. perc. **1** f 364, **2** f 95, **3** f 375. **4** f 260, **5** f 260, **6** f 120, **7** f 148, **8** f 47,50, **9** f 32, **10** f 45, **11** f 50, **12** f 80, **13** f 65; W. Does, **2** f 65, **4** f 410; K. Kopies, **8** f 41, **9** f 30; B. Rijkes, **1** f 337, **2** f 105. **4** f 263, **6** f 117. **8** f 47.50. **9** f 34,60 **10** f 47, **11** f 70, **12** f 95; Kruier en v. d. Berg, **2** f 96, **8** f 48, **9** f 48, **10** f 60, **13** f 78: J. Molenaar, **2** f 84, **6** f 109, **10** f 54, **11** f 54, **12** f 95; A. Dorland, **1** f 336, **4** f 243, **8** f 45, **9** f 35, **12** f 94; J. Bunders, **1** f 329, **3** f 128. **4** f 239, **5** f 283, **6** f 129; K. Eier, **2** f 95, **8** f 42, **10** f 56. **11** f 58; D. Oosterveer, **1** f 275, **4** f 260, **9** f 40. **11** f 55, **12** f 85; S. Schuit, **2** f 89, **5** f 330, **8** f 40. **9** f 40, **10** f 42, **13** f 70. Allen aldaar.

18 APRIL.

Amsterdam. Bestek no. 742/6. Het maken van een hoofdgebouw en bijgebouw met veelading en bijbehoorende werken op het stationsemplacement Obdam. Begrooting f 34500, (spoorweg Alkmaar-Hoorn). Door de directie der H. IJ. S. Mij.

Laagste inschrijver P. Wijte, Hensbroek, f 33400.

Amsterdam. Het verbouwen van de openb. lagere scholen der 1e kl. no. 53 en 54, aan de da Costastraat hoek Potgieterstraat, ieder tot een school voor 600 kinderen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. M. Pinxter, f 42000.

Breda. Het bouwen van 2 woonhuizen met afsluitmuur, enz., op een perceel gelegen aan den Terheydenschen Hoek, gemeente Teteringen. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Metselwerk. Laagste inschrijver H. Vriens, f 1995.

Timmerwerk. H. A. Mol, f 1302.

Massa. G. v. d. Velden, f 3150, gegund.

Groningen. 1. Het opnieuw verven van eenige schoolbanken, boekenkasten, tafeltjes en lessenaars der openbare schoolgebouwen. 2. Het leggen van een klinkerbestrating op de Kerklaan, onder bijlev. van al het daartoe benoodigde. Door het gemeentebestuur.

Perc. 1. Laagste inschrijver H. Boer, f 529.

Perc. 2. M. Tijms, Sappemeer, f 3432.

Winterswijk. Het bouwen van een heerenhuis voor den heer Pabbruwe te Winterswijk op een terrein gen. „De Enkhof" gelegen aan de Spoorstraat, ald. Door de architecten Van der Goot en Kruisweg, te Hengelo (Ov.).

Laagste inschrijver W. J. Streek f 9550 + f 151 voor spiegelglas.

19 APRIL.

Alkmaar. Het bouwen van 3 woonhuizen, aan den Geestersingel. Door den bouwk W. H. Matthijsen.

Laagste inschrijver E. Kalverboer, f 5490, gegund.

Epe. Het bouwen eener school voor meer uitgebreid lager onderwijs in vervanging der thans bestaande. Hoofd de heer J. G. van den Bosch. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver H. J. v. Dragt, Epe, f 4325.

Heerlen. De herstellingen aan den toren

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

30 APRIL 1898. 18e JAARGANG. No. 18.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Kunst en Wetenschap, voordracht gehouden in de afdeelingen 's Gravenhage en Delft der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst op 18 Febr. en 19 Maart 1898, door den heer J. J. Weve, Civ. en Bouwk. Ingen. (vervolg van blz. 128.) — Prijsvragen. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

77STE ALGEMEENE VERGADERING.

De 77ste Algemeene Vergadering zal gehouden worden op Donderdag 26 Mei 1898, des morgens te elf uur in het Maatschappelijk gebouw, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

AGENDA DER VERGADERING.

1. Opening der vergadering.
2. Verslag van het Bestuur over het afgeloopen jaar.
3. Verslag van de Commissie van Financiën.
4. Rapport van de Commissie voor het nazien der rekening en verantwoording van de Commissie van Financiën, over 1897. Uitloting van 5 obligatiën in de geldleening groot f 65,000.
5. Mededeeling van den uitslag der verkiezing van Bestuursleden.
6. Benoeming, door den Voorzitter, van drie leden eener Commissie van stemopneming.
7. Verkiezing van een Voorzitter.
8. Behandeling der begrooting voor 1898.
9. Bepaling van de plaats der Algemeene Septembervergadering.
10. Discussie over vragen of voorstellen, door leden of het Bestuur in de vergadering gedaan, en die tot geen stemming aanleiding geven.

Nadat van de gelegenheid zal zijn gebruik gemaakt om een tweede ontbijt te nuttigen, zal gemeenschappelijk een bezoek worden gebracht aan het in aanbouw zijnde

Onze Lieve Vrouwe Gasthuis

aan de 1e Parkstraat te Amsterdam.

Te 2 uur des namiddags zal de heer A. C. Bleys, bouwmeester van het Gasthuis, in de teekenzaal der Directie-keet op het werk, uitlegging geven, met teekeningen toegelicht, van zijn in uitvoering zijnd ontwerp voor dit Gasthuis. De bezichtiging van het gebouw zal daarna plaats hebben.

Des namiddags te half 6 uur zal gelegenheid bestaan om aan een gemeenschappelijken maaltijd in het Hôtel de l'Europe, deel te nemen, tegen f 2.50 per persoon, zonder wijn.

Heeren Leden die aan dezen maaltijd wenschen deel te nemen, worden beleefd maar tevens *zeer dringend* verzocht zich uiterlijk vóór 22 Mei a. s. daartoe aan te melden bij den Secretaris der Maatschappij, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Excursie door Champagne en Bourgogne.

Door de Société Centrale d'Architecture de Belgique, te Brussel, wordt eene excursie georganiseerd door Champagne en Bourgogne, die plaats zal hebben van 13 tot 21 Augustus a.s. Een bezoek zal worden gebracht aan: Reims, Châlon, Troyes, Langres, Dyon, Avallon, Vezelay, Auxerre en Fontainebleau. De terugtocht naar Brussel heeft plaats op Zondag 21 Augustus; een gedeelte van dien dag wordt te Parijs doorgebracht.

De kosten van dezen tocht zullen ongeveer 250 frs. bedragen; in dit bedrag zijn begrepen: de reiskosten 2e klasse van uit Brussel, de kosten van hotels, van 1e en 2e ontbijt, van middagmaal met wijn, van rijtuigen en van toegang tot monumenten.

Ten einde de vriendschappelijke betrekkingen te onderhouden die er tusschen de leden der Société en de buitenlandsche vakgenooten bestaan, hebben de leden der Société besloten, dat aan dezen tocht ook kunnen deelnemen de leden van de Correspondeerende Vereenigingen der Société, die hun voornemen daartoe te kennen geven en gebruik wenschen te maken van de voorrechten die gewoonlijk aan zulke tochten verbonden zijn.

Leden van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst die aan deze excursie wenschen deel te nemen, worden verzocht daarvan kennis te geven vóór 15 Juni a.s. aan den heer Maukels, Vice-Voorzitter der genoemde Société, rue Ortélius 5 te Brussel; zij ontvangen dan alle noodige

gegevens. Definitieve aanmelding voor den tocht moet plaats hebben aan hetzelfde adres, vóór 15 Juli a.s.

De leden der Maatschappij kunnen alle aanvragen doen geschieden en alle inlichtingen verkrijgen door het Bureau der Maatschappij, dat zich gaarne daarvoor beschikbaar stelt.

Het Bestuur der Maatschappij brengt in herinnering, dat de stembiljetten voor de verkiezing van twee Bestuursleden vóór den 20sten Mei a. s. moeten zijn ingeleverd.

Voor verloren geraakte biljetten met toebehooren worden op aanvrage aan het Bureau der Maatschappij nieuwe exemplaren verstrekt.

Op verzoek wordt de aandacht der leden gevestigd op eene in dit blad voorkomende advertentie tot aanbeveling van kandidaten voor de Bestuursverkiezing.

Inzendingen voor de Tentoonstelling van Bouwkunst (zie het Bouwkundig Weekblad van 23 April j.l.) worden ingewacht uiterlijk vóór 3 Mei a. s.

KUNST EN WETENSCHAP.

Voordracht gehouden in de Afdeelingen 's-Gravenhage en Delft, der Mij. tot Bevordering der Bouwkunst op 18 Febr. en 19 Maart 1898, door den heer J. J. Weve, Civ. en Bouwk. Ingen.

(Vervolg van blz. 128.)

Denkt U een oogenblik, M. H., een dier reusachtige ijzergevaarten, die alleen aan de einden, of desnoods nog in enkele tusschenpunten ondersteund, de oevers onzer groote rivieren verbinden.

Roept daarnaast voor Uwen geest het beeld van een dier steenen bruggen, wier zware pijlers wisselen met forsche bogen. de overgebleven getuigen van den arbeid en kunstzin van vroegere eeuwen en vergelijk dan den indruk, dien beide op U maken!

Of wel, beschouwt het stoomros onzer dagen, die stoute vrucht van pijnlijk zinnen, van machtig willen en krachtig werken; aanschouwt het, geketend in zijn rust of vliedend langs zijn enge baan en vraagt U af waar de bekoring is gebleven, die uitging van de deftige karossen der 18de eeuw, van de landelijke voertuigen uit vroeger en later tijden.

Nochtans zijn die spoorwegbruggen en stoomwagens — de echte kinderen onzer eeuw — gewrochten der zelfde ééne en ondeelbare kunst, die aartskunst, *architectura*, heet. Als zoodanig zijn zij, ten slotte, niet onderscheiden van een griekschen tempel of een gothische kathedraal.

Of zoudt Gij meenen dat de snijder, wien gij de rekening betaaldet van uw laatste pak, niet even goed een bouwstuk heeft afgeleverd als de architekt, die zich belastte met de zorg voor de woning van Uwen vriend?

Of dat er andere kunst werkt in de vervaardiging van de pronkvazen uwer salons dan in die van uw alledaagsch eetservies?

Ik herhaal, zij alle zijn de produkten eener zelfde *bouwkunst;* zij alle zijn bestemd tot nut en voordeel van den mensch, *moeten* derhalve in de eerste plaats aan die bestemming voldoen en door den uiterlijken vorm daarvan blijk geven, maar ook *kunnen* zij alle in dien vorm de meerdere of mindere mate van schoonheid uitdrukken, welke aan hun bestemming eigen is.

Hoe hooger de bestemming, hoe edeler de schoonheidsvorm. En zóo gering kan die bestemming niet zijn, of ook deze heeft hare eigenaardige schoonheid en blijft het immer den *mensch* waardig die tot uitdrukking te brengen.

Hoever zijn wij echter in onzen tijd van een algemeene doorvoering dezer waarheid verwijderd!

De navorsching der verborgen natuurwetten — in hare verborgenheid juist dubbel schoon — met het hoofddoel om stoffelijk welzijn en komfort te bevorderen, de ijver om aan dit doel te beantwoorden, hebben het evenwicht in de menschelijke scheppingen ten eenenmale verstoord. Het stoffelijke drukt zich in onze moderne ingenieurswerken te zichtbaar uit.

Waarlijk, de wetten der mechanica, kunnen in het groot geen volmaakter vertolking vinden dan in die stalen geraamten, waarvan elke staaf U toeroept: hier werkt een spanning, of daar heerscht een druk!

Een dergelijke openhartigheid is strijdig met de voorbeelden der natuur, die het skelet slechts raden laat, nooit openlijk vertoont.

Van daar dat onze moderne ijzeren bruggen altijd met het omgevende landschap in disharmonie zijn, in tegenstelling met de meeste harer steenen voorgangsters.

Bij den steenbouw toch, worden de krachten, die het evenwicht bewaren meer gevoeld dan gezien. De welfbouw, hoe rationeel ook toegepast, bereikte nimmer dat uiterste, dat aan de hedendaagsche ijzerkonstrukties onafscheidelijk verbonden schijnt en waarbij het X stralenprocédé onwillekeurig in de gedachte komt.

Wel heeft de steenen welfbouw, na zijn bloeitijd, ook een tijdperk van overdrijving gehad, maar nooit zouden wij het vroeg-Gothisch gewelf in zijn edelen vorm gekend, nooit de zoo aantrekkelijke dwaling der laat middeleeuwsche welfkunst genoten hebben, wanneer, bij den aanvang van den welfbouw, de wetenschap had voorgezeten en de poëzie uit de harten der ontwerpers had verbannen.

Laten wij toch niet vergeten, M. H. dat de wetenschap nooit scheppend, slechts leidend kan optreden.

Met de kunst staat zij slechts in verband als hulpbron, in zooverre zij namelijk de middelen aanbiedt om de menschelijke scheppingen beter aan haar doel te doen beantwoorden.

Geen menschelijke schepping is echter in haar soort volmaakt, dan die welke aan het doeltreffende *ook* het schoone verbindt.

Zelfs de meest materieele eischen kunnen gesteld worden in den dienst van eenig hooger belang en daardoor een glans verkrijgen, die hun van nature slechts in geringe mate eigen is.

Gij vraagt mij thans wellicht, of naar mijne meening onze groote ingenieurswerken in minder streng wetenschappelijke vormen zouden moeten ontworpen worden?

M. H., het is niet aan ons om den tijdgeest te veranderen.

Deze verzet zich niet tegen de gebruikelijke mechanische konstrukties. Maar het is mijn overtuiging dat, wanneer nog eenmaal de volken door een algemeen ideaal mochten worden beheerscht, zij daaraan ook uitdrukking zullen weten te geven in de werken van nut, die hun onderling verkeer vergemakkelijken, zoo goed als de Romeinen en de opvolgende geslachten dit hebben gedaan.

Misschien zijn dan de ijzerkonstrukties onzer dagen al vergaan en voor navolging ongeschikt bevonden en rijst dan hier of daar nog een steenen pijler of boog van be-

ɔroefde samenstelling uit lang vervlogen eeuwen, die als ıanknoopingspunt kan dienen voor een nieuwe bouwwijze.

Mochten de ijzerkonstrukties — of welke metaal-toepassing dan ook — evenwel dan nog in eere zijn, zoo zal ıet hoog gestemde gemoed ook zeker een vorm weten e grijpen, die de schoonheid dier werken doet uitblinken zoo goed als de welfbouw der middeleeuwen zijn steenen scheppingen wist te tooien.

— Ook de draagstoel boven den put van Quinten Matsys te Antwerpen en die boven zoovele Duitsche „Brunnen" ıadden eenvoudiger, wetenschappelijker kunnen zijn, maar moeielijk schooner!

Elke vrije menschelijke daad, die niet uitsluitend op zedelijk gebied thuis behoort, heeft tot gevolg een uiting van den geest door middel van stoffelijke vormen.

Een woord, een gebaar behooren hiertoe zoo goed als een produkt, van nijverheid of beeldende kunst.

Den naam kunstwerk krijgt die uiting naar mate het geestelijk element den stoffelijken vorm doet kennen niet alleen als goed en waar, maar tevens als „schoon."

Gelijk het stoffelijke in een kunstwerk te veel op den voorgrond kan treden, kan dit ook het geestelijke en daarvan levert ons de kunstgeschiedenis vele en sprekende voorbeelden.

Het was immers overdrijving in geestelijken zin, die den ondergang der middeneeuwsche kunst ten gevolge had en een reaktie voorbereidde, die, in naam der wetenschap begonnen, eindigde met overdrijving in een zin tegengesteld aan dien, welke werd beoogd.

Om deze feiten aan te toonen vatten wij den draad van ons historisch onderzoek weder op.

Met den ondergang van het Romeinsche rijk was ook zijn kunst vergaan, hoewel eerst na een toenemend verval, dat volkomen gelijken tred had gehouden met de ontzenuwing en verslapping der eenmaal zoo machtige natie.

Op de puinhoopen der Romeinsche kunst ontlook eene nieuwe, de Christelijke, wier ideaal — wij hoorden het reeds — van dat der antieke geheel verschilde.

Het Christelijk ideaal toch, onthechtte zich aan die aarde, uit wier stof de goden en godinnen der oudheid waren voortgekomen. — Boven alles huldigde het den Schepper. Het geschapene slechts in zooverre het tot den Schepper voert.

Het geestelijke leven, in zijn zegepraal over het stoffelijke, werd het gebied waarop de nieuwgeboren kunst zich ging bewegen en, daar zij in hare uitingen de stof niet kon ontberen, koos zij, in de beeldende kunsten, de meest onstoffelijke van alle zeggingswijzen: de Symboliek.

De katakomben van Rome zijn de bakermat der Christelijke kunst, die eerst tijdens Constantijn den Groote vrijmoedig in het licht treedt met grootsche scheppingen van naieve schoonheid.

Op bouwkundig gebied verwerkt zij, op zelfstandige wijze, de Romeinsche basiliek tot een geheel vol praktischen zin, symbolieke beteekenis en innerlijke groeikracht.

In het Oosten ontwikkelt zich zelfs een nieuw en oorspronkelijk type, dat het gewelfde dak tot grondgedachte heeft en de symbolische dekoratie toepast in den strengsten zin.

Inmiddels ging de schat der antieke wetenschap niet verloren.

Toen, tegen het einde der IVde eeuw, zich toomelooze volkerenmassa's over de ruïnen van een vroegere wereld verspreidden als woeste woudstroomen, alles medesleepend of vernietigend, bewaakte de Kerk met angstige zorg het heilig vuur der Wetenschap.

En, toen die vernielende stormen waren uitgewoed, werd het kaal getreden veld der Wetenschap door diezelfde kerk voor het eerst weder vruchtbaar gemaakt en bebouwd.

In tegenstelling met de antieke wereld, die het recht op beschaving slechts toekende aan grooten en bevoorrechten, was hare leus: Beschaving voor allen!

Die leuze bleef zij getrouw.

Reeds ten tijde van Karel den Groote waren in alle steden en vlekken van Frankrijk scholen gesticht en werd daar, om niet, onderwijs gegeven aan ieder die het begeerde.

De eeuw van den grooten keizer bracht een vernieuwde vlucht, zoowel van kunsten als van wetenschappen, een vlucht, die in zekeren zin, als voorlooper der latere renaissance kan worden aangemerkt.

Een schitterend hoogtepunt bereikten beide in de XIIIde eeuw.

De romaansche kunst had in de onmiddellijk voorafgegane eeuwen een duidelijk zichtbare neiging getoond om in hare godshuizen de eenheid van het geheel met zijne onderdeelen, van het inwendige met het uitwendige, tot volmaakte uitdrukking te brengen.

De innerlijke groeikracht van de organisch samengestelde basiliek der eerste Christentijden had geen oogenblik gerust.

Gij kent M. H., althans bij name, de Aloë-soort, die gedurende verscheidene menschengeslachten schijnt te sluimeren, waarover zomers en winters voorbij gaan zonder dat haar groene kern eenig merkbaar levensteeken geeft.

Wanneer echter het oogenblik daartoe is aangebroken, wast onverwachts en met snelle scheuten uit die kern een stengel, die weldra met een rijke bloemenkroon is getooid.

Dit is de kunstontwikkeling, die omstreeks het begin der dertiende eeuw, de tijdgenooten met verbazing vervulde.

Uit de min of meer ruwe, weerbarstige, harde en droge romaansche kunst ontsprong op eens een rijke, frissche en nieuwe kunst vol leven en bevalligheid, een kunst, die iedereen betooverde en een ijver tot scheppen in het leven riep als vóor dien tijd nog nimmer had bestaan.

Niet als een modegril, die zóó gevolgd, zóó verlaten wordt, maar als een vruchtbare adem, die geest en leven schept.

Eenheid van het in- en uitwendige! Harmonie tusschen de onderdeelen en het geheel!

Zietdaar wat beoogd werd en bereikt op de meest volmaakte wijze.

In die gothieke kerkgebouwen school een diepe, innerlijke gedachte, de ziel, het werkelijk levensbeginsel van het geheel.

De kerk als geestelijk lichaam, afgebeeld in het stoffelijk gebouw, dat de geloovigen omvat!

In overeenstemming met die gedachte streeft alles opwaarts. Het geheel staat niettemin rotsvast gegrondvest. De ontzachlijke massa's zijn licht en luchtig als het loof der eikenbosschen; de materie wordt door den daarin neergelegden geest bedwongen en deze door zinrijke vormen vertolkt. De torenspitsen en fioelen herhalen buiten, wat de organische geleding binnen verkondigt.

In ongestoorde harmonie werken alle onderdeelen mede, tot de geringste, om de ééne en ondeelbare hoofdgedachte tot uitdrukking te brengen en voor iedereen verstaanbaar te maken.

Of dit gelukte? Vraagt het den overgebleven monumenten en der geschiedenis van hun ontstaan.

Nog nimmer had eenige kunst zoo gevoelig tot de harten gesproken; nog nimmer zoo volledig beantwoord aan het beoogde doel.

Ook de Wetenschap had hare plaats in het organisch gedachte-geheel. Ook zij vond hare vertolking in de verzinnelijkte gedachte, niet verscholen in 't duister, niet buiten het bereik van den blik, aan de spitsen der torens of op de tinnen der daken, maar zichtbaar voor iederen binnentredende, aan den ingang zelven van het heiligdom.

Ziet. hoe ze den bezoeker begroeten in de portieken van Chartres, Freiburg en Breisgau; hoe ze het Westportaal sieren van Laon, de tempeldeuren verrijken aan de Westgevels van Chartres en Sens!

Nu eens ten getale van zeven, dan van tien, enkele malen van twaalf, vindt gij daar de „Artes liberales" als getuigen dat de Westersche kerk haar licht niet schuwde, maar beschouwde als een straal van die ééne en schitterende Zon der gerechtigheid, te wier eere zij hare kathedralen deed stijgen tot in de wolken!

Het is waar, M. H., de uitsluitend empirische methode in de wetenschap had de bespiegelende destijds nog niet vervangen. Drie eeuwen van wetenschappelijke ontwikkeling en steeds blakenden kunstgloed moesten nog verloopen alvorens Baco van Verulam het teeken zou geven waarop de wetenschap — na vijftien eeuwen door de kerk te zijn gepleegd — algemeen van de theologie zou worden losgemaakt.

Niettemin was reeds de geheele XVde eeuw getuige geweest van groote vorderingen op allerlei wetenschappelijk en nijverheidsgebied, zelfs van de Chemie. Het einde dier eeuw kende het decimale stelsel, den verbeterden kalender en zag de geneeskunst op den weg van nieuwe ontwikkeling.

Leonardo da Vinci's naam schittert in die eeuw naast de namen van Copernicus, Galileï en Kepler.

Europa dankt in waarheid deze en hare geheele latere beschaving, aan den grondslag, die met het Christendom was gelegd.

(Wordt vervolgd.)

PRIJSVRAGEN.

Studenten-Sociëteit met Kasteleinswoning te Utrecht.

De Commissie voor den bouw der Studenten-sociëteit te Utrecht wenscht eene prijsvraag uit te schrijven voor het maken van een schetsontwerp met raming van kosten voor een Sociëteitsgebouw met Kasteleinswoning. Voor deze prijsvraag zijn de navolgende voorwaarden en bepalingen vastgesteld:

Art. 1. De mededinging wordt opengesteld tusschen alle bouwmeesters in Nederland woonachtig.

Art. 2. Het voor den bouw bestemde terrein is op de situatieteekening (*) met de letters A. B. C. D. E. F. G. H. I. aangegeven; van de strook D. E. mag 2 meter ten zuiden van den voorbouw D. C. niet worden bebouwd.

Art. 3. Het Sociëteitsgebouw moet geplaatst worden met den hoofdgevel aan het Janskerkhof.

Gewenscht wordt de mogelijkheid om met rijtuigen aan de zijde van het Janskerkhof te kunnen inrijden en over het terrein naar de Boothstraat te kunnen uitrijden. De ingang van het te ontwerpen gebouw kan langs dezen rijweg gelegen zijn.

(*) Het volledige programma met situatieteekening is op franco aanvrage verkrijgbaar bij den heer P. den Boer, uitgever te Utrecht.

Art. 4. Het gebouw zal moeten zijn eenvoudig en degelijk ingericht en van solide materialen opgetrokken.

Het gebruik van surrogaten aan het uitwendige is buitengesloten. In de keuze van den bouwstijl is men geheel vrij. Voor zooveel niet gebruik gemaakt wordt van de fundamentmuren der bestaande kelders, kan worden aangenomen dat op 0.50 M. + R.P. goede bouwgrond aanwezig is. De voorgevel langs het grachtje zal, voor zooveel niet van de bestaande fundeering wordt gebruik gemaakt, moeten worden aangelegd op voldoende betonbekisting waarbij te rekenen dat het water tot 0.40 ÷ R.P. kan afloopen.

De hoogte van den beganen grondvloer, moet minstens 0.50 M. boven het terrein van het Janskerkhof of op 2.92 M. + R.P. liggen.

Het gebouw moet bevatten:

Op den beganen grond:

a. Eene conversatiezaal groot ± 160 M^2.

b. Een biljartzaal groot genoeg voor de opstelling van 3 biljarts. De afstand tusschen de biljarts onderling en met den muur mag niet kleiner zijn dan 2 meter.

De onder *a* en *b* genoemde zalen moeten ten opzichte van elkander zoodanig zijn gelegen, dat zij in onderling verband met elkander gebracht kunnen worden.

c. Een buffet, zoodanig gelegen, dat daaruit en in de conversatiezaal en in de biljartzaal kan worden bediend; het moet in behoorlijke verbinding worden gebracht met de na te melden keuken en de kelderruimte.

d. In verband met het buffet wordt verlangd een buffetkamer en een bediendekamer, waarin vaste kasten voor de kleeding van 6 bedienden, zoomede een privaat.

e. Een speelkamer groot ± 42 M^2.

f. Ruime vestibule (minstens 3 à 4 meter breed) met tochtpui afgescheiden van den ingang en in verbinding met voldoende garderobe, toilet met retirade voor 3 closets en afzonderlijk pissoir voor 6 personen.

g. Behalve een steenen hoofdtrap moet een diensttrap aanwezig zijn.

h. Een leeszaal van ± 80 M^2. met vaste open boekenkasten.

i. Een eetzaal van ± 80 M^2.

j. Een Senaatskamer van ± 54 M^2.

k. Een Commissiekamer met vaste gesloten boekenkasten ± 42 M^2.

l. Een kleine dispuutkamer.

m. Een keuken groot ± 30 M^2. met spoelkeuken groot ± 20 M^2. en provisieruimte. De beide laatstgenoemden mogen ook eventueel op een insteekverdieping worden ondergebracht.

n. Een aanrechtkamer in verbinding met de eetzaal en de keuken, en voorzien van de noodige kasten tot berging van servies en tafelgoed.

o. Een toilet- en privaatruimte met 2 closets en 3 pissoirs.

Kasteleinswoning.

Deze moet bevatten op den beganen grond een kantoortje en verder 4 vertrekken, die op verschillende verdiepingen kunnen worden ondergebracht, mits behoorlijk van de sociëteitsruimte gescheiden.

Bij het ontwerp moet worden gerekend op het gemakkelijk kunnen aanbrengen van ventilatie en centrale verwarming en dus de noodige ruimte worden aangewezen voor den schoorsteen en toe- en afvoerkanalen voor versche lucht. Het plan daarvoor wordt echter niet gevraagd en behoeven daarvoor geen kosten te worden begrepen in het hierachter genoemde cijfer.

Wel zijn in de vertrekken onder de letters *a, e, h, i,* nog afzonderlijke stookplaatsen, geschikt voor het opstellen van open haarden, gewenscht, waarvan de inrichting bij het plan en de begrooting moet worden opgenomen.

Voor het opstellen der verwarmingstoestellen en berging van brandstoffen, is in den kelder op de noodige ruimte te rekenen. De nog aanwezige bestaande kelders zijn echter van voldoende grootte. Gasleiding, waterleiding en rioleering. voor zooveel binnenshuis, moeten in de bouwsom begrepen zijn.

Aan de zuidzijde moeten zonneschermen of marquisen kunnen worden aangebracht, zonder misstanden met de architectuur in het leven te roepen.

Het grachtje voor het gebouw aan het Janskerkhof moet worden overkluisd op ijzeren binten en een terras vormen, mede geschikt als zitplaats.

Art. 5. Verlangd worden de navolgende stukken:

A. Twee planteekeningen, eene ter hoogte van den beganen rond en eene ter hoogte van de verdieping, de bestemming der kalen moet in de plannen ingeschreven zijn zonder renvooi. eze op de schaal van 1 à 200.

Wordt eene insteekverdieping boven enkele vertrekken ontorpen, dan is ook deze in plattegrond aan te geven.

B. De voorgevel, de achtergevel, de zijgevel en minstens twee oorsneden, waarvan een over de lengte en een over de breedte an het gebouw, beiden zoodanig gekozen, dat daaruit zooveel ogelijk de constructie van het gebouw blijkt.

Deze teekeningen op de schaal 1 à 100.

c. Een travée van den voorgevel en een travée van de conersatiezaal met bijbehoorende doorsnede op de schaal van 1 à 20.

De gevraagde teekeningen worden verlangd in lijnen, en mogen iet worden opgewerkt.

d. Eene beknopte memorie van toelichting, voornamelijk met et oog op de te gebruiken bouwstoffen.

e. Eene gespecificeerde raming van kosten, opgemaakt volgens e bij het programma behoorende eenheidsprijzen.

Het ontwerp mag de som van *f* 90.000 niet te boven gaan, ullende plannen, die volgens het oordeel der Jury deze bouwsom verschrijden, onvoorwaardelijk worden ter zijde gelegd.

Art. 6. Het ligt in de bedoeling der Commissie den bouw op e dragen aan den vervaardiger van het door de Jury te bekronen roject, op de voorwaarden der honorariumtabel van de Maatchappij tot bevordering der Bouwkunst.

De eventueele opdracht en een som van *f* 250.— vormen den ersten prijs. Voor het opvolgend beste plan wordt een tweede rijs uitgeloofd van *f* 700.— en voor het daaropvolgende plan en derde prijs van *f* 250.— Mocht evenwel, hetzij van den voorenomen bouw worden afgezien, of door de Commissie met den ekroonde tot geene overeenstemming kunnen worden gekomen mtrent het definitieve bouwplan, dan zal aan den bekroonde, ehalve de genoemde *f* 250.—, eene schadeloosstelling van *f* 750.— vorden uitgekeerd.

Mocht omtrent de oorzaak van het niet tot overeenstemming komen erschil van meening tusschen de prijsuitschrijvers en den beroonde ontstaan, dan zal zoodanig verschil worden onderworpen an de arbitrage van eene commissie van 3 personen, waarvan eder der partijen er een kiest en de derde door de beide gekozenen vordt aangewezen.

Partijen zullen gehouden zijn zich aan de uitspraak van deze, ls goede mannen oordeelende, commissie te onderwerpen, zonder ooger beroep in rechten, zullende deze commissie tevens bepalen, oor welke partij alsdan de deswege gemaakte onkosten moeten vorden voldaan.

Wanneer de Jury oordeelt dat geen der ingekomen plannen oor bekroning in aanmerking komt, dan kan een bedrag van 1200 volgens het voorstel van de Jury onder de vervaardigers an de 3 best geoordeelde plannen, als premiën, worden verdeeld.

Door het aanvaarden van een premie wordt het betreffende plan eigendom van de Commissie voornoemd.

Art. 7. De in art. 5 genoemde stukken worden voor of op den en Juli 1898 vrachtvrij ingewacht aan het adres van den heer H. Waller, Korte Nieuwstraat 7, Utrecht.

Zij moeten vergezeld zijn van een correspondentie-adres, om oo noodig met den inzender te kunnen correspondeeren. Elk ontwerp moet gemerkt zijn met een spreuk of motto en vergezeld van een verzegelden naambrief, waarop van buiten het motto is herhaald en van binnen de naam en woonplaats van den inzender zijn vermeld.

Het schrift op de teekeningen en van de bijgaande stukken moet van een andere hand, dan die van den ontwerper zijn.

Art. 8. De Jury voor de beoordeeling zal bestaan uit de heeren C. Muysken, ingenieur-architect te Baarn, F. J. Nieuwenhuis, directeur der gemeentewerken te Utrecht en C. H. Peters, Rijksbouwmeester te 's-Gravenhage, en de heeren H. Waller en G. J. Sprenger, leden der Bouwcommissie voor de Sociëteit.

Ontwerpen, die naar het oordeel van de Jury afwijken van de bepalingen van dit programma, komen voor de bekroning niet in aanmerking.

Art. 9. De Commissie behoudt zich het recht voor alle ingezonden ontwerpen met de bijbehoorende toelichting en raming, telkens gedurende ten hoogste veertien dagen, openlijk tentoon te stellen te Utrecht en in het gebouw der Maatschappij ter bevordering der Bouwkunst te Amsterdam. Het bekroonde ontwerp en dat waaraan de 2e prijs is toegekend, worden in elk geval het eigendom der Commissie, de overige ontwerpen zullen uiterlijk zes maanden na den termijn van inzending, vrachtvrij worden teruggezonden aan de opgegeven correspondentie-adressen. De ontvangen stukken zullen onmiddellijk na ontvangst door de Commissie tegen brandschade worden verzekerd, elk ontwerp tot een bedrag van *f* 500.

Een kort verslag, vermeldende de motieven, die de Jury tot hare beslissing hebben geleid, zal op de tentoonstellingen ter lezing zijn en zal aan de inzenders met hunne plannen worden toegezonden.

BERICHTEN.

Dezer dagen verscheen het jaarverslag van de Ambachtsschool te 's-Gravenhage over 1897 — een buitengewoon verslag, uitgebreider dan gewoonlijk, daar de inrichting onlangs haar 25-jarig bestaan vierde. Er is dan ook daarbij gevoegd het geïllustreerde overzicht door den Directeur der school over het 25-jarig tijdperk van haar bestaan opgemaakt op verzoek der redactie van het Haagsche Jaarboekje, en in deze belangrijke uitgave opgenomen.

Een en ander is oorzaak, dat dit verslag hoogst interessant en leerrijk is, een soort gedenkboek gelijk.

De stichting van deze ambachtsschool is het eerst in 't openbaar ter sprake gebracht in eene vergadering der Afdeeling 's-Gravenhage van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst; het inititatief der stichting ging echter daarna uit van de Afdeeling 's-Gravenhage der Vereeniging tot bevordering van Fabrieks- en Handwerksnijverheid.

De school, tot op heden toe onder de leiding van haar eersten Directeur, den heer H. L. Boersma, ving in September 1873 aan met 41 leerlingen, een bescheiden aantal dat echter aangroeide tot 200 in December 1897.

De school heeft gedurende haar bestaan ruim 600 jongelingen afgeleverd, waarvan 368 met getuigschrift van volbrachten leertijd die knappe werklieden zijn geworden en waarvan vele in hun vak met eere worden genoemd. Bovendien waren er een 400 leerlingen die den driejarigen cursus niet geheel medemaakten, maar waaronder toch vele die eveneens goed terecht zijn gekomen.

Van die leerlingen begonnen 76 % als ambachtsman, 16 % als teekenaar of volontair en 8 % als teekenaar-werkman.

Al mogen er oogenblikken zijn geweest, waarin mannen van de praktijk wenschten, dat het onderwijs nog practischer zou worden ingericht, — die periode hebben zeker al de zusterscholen — vooral de eerst opgerichte — der Haagsche medegemaakt. Maar er is ook steeds gehoor door haar gegeven aan de wenken van hen die het goed meenden met het onderwijs voor den werkman. Het Bestuur erkent, dat vele omstandigheden, daaronder gebreken die de school werden ten laste gelegd — bij elke jeugdige inrichting natuurlijk wel te vinden — er toe hebben bijgedragen om gewenschte verbeteringen aan te brengen.

Het Bestuur brengt in zijn verslag in de eerste plaats hulde en dank aan zijn hooggeachten Directeur voor de uitstekende wijze waarop hij de school gedurende haar 25-jarig bestaan heeft bestuurd.

Ter eere van het Bestuur zij gezegd, dat het steeds trouw gezorgd heeft met de beschikbare middelen de school te doen medegaan met de steeds grooter wordende behoeften van den tijd.

Den 26sten dezer herdacht de heer B. Hamers, bouwopzichter der Gemeente Amsterdam, tevens waarnemend Inspecteur van het Gemeente Bouwtoezicht, zijn 40-jarige ambtsvervulling. Namens zijne collega's en het bureau-personeel werd hem, met eene toespraak van den Inspecteur van genoemd toezicht, als bewijs van hoogachting en vriendschap, een album aangeboden, waarin een sierlijk uitgevoerde oorkonde en de portretten der schenkers.

Verder werden den jubilaris vele blijken van sympathie gegeven door verschillende hoofdambtenaren en ambtenaren.

Ongetwijfeld zullen den bekwamen en humanen heer Hamers ook van particuliere zijde vele blijken van belangstelling in zijn feest zijn gegeven.

Door de familieleden van wijlen dr. Ch. M. Schols, in leven hoogleeraar aan de Polytechnische School, zijn een marmeren borstbeeld van den overledene en voor het geval van opheffing of ontbinding van de Rijkscommissie voor de graadmeting en Waterpassing, de handschriften en bibliotheek van wijlen den hoogleeraar, aan genoemde school ten geschenke aangeboden.

Aan de schenkers is daarvoor de dank der Regeering betuigd.

PERSONALIA.

Tot Secretaris van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs is benoemd de heer R. A. van Sandick, civiel-ingenieur te Amsterdam.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP LOOPENDE PRIJSVRAGEN.

Stationsgebouw voor een lokaalspoorweg. Afdeeling Amsterdam. Mij. t. B. d. Bouwkunst. 1 Mei 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 22 Januari 1898, n⁰. 4.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898. Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: bouwk. Weekblad. van 19 Februari 1898, N⁰. 8.

Afdeelingsdiploma, uit te reiken aan bekroonden voor prijsvragen uitgeschreven door de Afdeeling Arnhem. 1 Mei 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 26 Februari 1898, N⁰. 9.

Uithangbord van gesmeed ijzer. Uitgevers van „Vulkaan." 1 Juni 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, No. 15.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, No. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht. commissie voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. 1 Juli 1898.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De natuur", aflevering 4. van 15 April 1898. Araucaria's, door J. Sturing. — Belichtingsintensiteit bij verschillende momentsluiters, door L. E. W. van Albada. — Kijkjes in een mierenstaat, door Dr. J. E. Rombouts. — Het Spiritusgloeilicht. — Timmervolk onder de vogels, door Dr. R. Sinia. — De Proefnemingen met Marconi's telegraafstelsel, door Dr. L. Bleekrode. — Alaska, (vervolg), door J. J. Verwijnen. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen door Ant. Pannekoek. — Boekaankondiging. — Correspondentie.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:

Bouwkundig Opzichter 6.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 8.
Uitvoerend Opzichter 1.

Aantal aanvragen voor:

Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

Aantal geplaatste sollicitanten:

Bouwkundig Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 2 MEI.

Breda. Het sloopen van oude huizen en gedeelte gasthuis, pl.m. 100 M. lengte, aan den Haagdijk en het verbouwen en vergrooten van het R.-K. gasthuis, der vereeniging „Alles voor Allen", en bijlevering der materialen.

Het bestuur van het R.-K. gasthuis, in welk gesticht bestek en teek. ter inz. liggen. Bestekken verkrijgb. bij Eduard van Wees te Breda. Inl. geeft de architect P. J. v. Genk te Leur. Aanw. gedaan.

Smilde. Het bouwen en vergrooten van de school te Hijker-Smilde benevens het stichten eener onderwijzerswoning aldaar.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek met 2 teek. ter gemeente-secretarie ter inzage en aldaar verkr. tegen f 1. Aanw. gedaan.

Leiden. 1*a*. Het afbreken der bestaande houten beschoeiing. *b*. Het maken van een gemetselden Walmuur op paalfundeering aan het verlengde Utrechtsche veer. 2. Het afbreken van een gemetseld draaihoofd op houten fundeering onder de Schrijversbrug van de Zijlpoort. 3. Het verrichten van timmer- en metselwerken ten dienste van gemeente-eigendommen, in 7 perc.

Het gemeentebestuur 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. bureau gemeentewerken. Bestek en teek. ad f 1,25 en inlicht. aan gen. bureau verkrijgb. Aanw. gedaan.

Meppel. Het bouwen van een burger woonhuis aan de Wilhelminastraat, voor rekening van den heer H. J. Jonker aldaar.

De architect P. Janzen, 's av. 8½ u., bij E. Huisman bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. ged.

Nijverdal. Het vergrooten eener weverij, ter oppervlakte van 750 M².

De directie der koninkl. stoomweverij, 's midd. 12 u. in het stations-koffiehuis. Bestek en teek. ter inz. ten kantore van gen. fabriek te Almelo. Inl. geeft de architect T. A. Trijssenaar te Almelo. Aanw. 2 Mei v.m. 10 u.

Nes op Ameland. Het vernieuwen van de kap van het kerkgebouw.

De kerkv. der Ned. Herv. Gem. Het bestek ligt ter inz. bij den logementhouder P. Scheltema. Aanw. in loco op 2 Mei, om 12 u.

DINSDAG 3 MEI.

Haarlem. Het bouwen van een winkelhuis met woning aan de Anegang ald.

De architecten Roog en van den Ban in café Brinkmann, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn à f 2,50 verkr. bij gen. architecten.

Millingen. Het bouwen van een woonhuis met bergplaats voor mej. de wed. E. Bierman.

De aanbesteedster, n.m. 6 u., in het café van J. Makaaij, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de heer G. Puplichuizen te Kekerdom.

Vlissingen. Het bouwen van een pakhuis, in het Prinsenboschje voor rekening van de heeren van Boven en De Konink.

De aanbesteders, n.m. 2 u., in het kantoor, Engelsche kade bij de societeit „Unitus". Gedrukt bestek en teek. zijn à f 0,80 per stel verkrijgb. bij den heer A. Loois. *(Alleen voor inwoners).*

WOENSDAG 4 MEI.

Zwolle. Het bouwen van een woonhuis aan de Van Nagelstraat aldaar, voor den heer Ch. Reijnen.

De architect G. B. Broekema, n.m. 3 u., in het Poolsch Koffiehuis aan de Melkmarkt. Bestek en 2 teek. ad 60 cent bij gen. architect verkrijgb.

DONDERDAG 5 MEI.

Veendam. Het afbreken van een oud gebouw en het bouwen van een nieuw woonhuis op het Blankensteins eiland ald., met de lev. van al het daartoe benoodigde.

De heer R. Wolrich, n.m. 4 u., in hotel „Java", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect H. Muntendam. Aanw. 4 Mei, v.m. 10 u.

VRIJDAG 6 MEI.

Amsterdam. De versiering van de Lange en Korte Houtstraten.

Het bestuur voor het Kroningsfeest, n.m. 3 u. Bestek en teek. ter inz. bij de heeren Witteboon en Gompers, Korte Houtstraat no. 20, tot 2 Mei.

Breda. Het verbouwen van het huis, staande en gelegen aan de Delpratsingel, wijk E, no. 9.

De architecten J. M. Marijnen, v.m. 11 u. in het café van A. D. van Stokkum, Korte Boschstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 2 Mei, v.m. 10½ u.

ZATERDAG 7 MEI.

Steenwijk. Het bouwen van een sigarenfabriek aldaar.

De architect B. Rouwkema. bij wien bestek en teek. ad f 1 en inlicht. verkrijgb. zijn.

Sneek. *a*. Het verbouwen met bijlev. der meubelen van de scholen te Heeg, Hommerts en Oppenhuizen. *b*. Het glas- en verfwerk van die perceelen.

Het gemeentebestuur, v.m. 10½ u. Bestek en teek. van elk perc. à 50 ct. verkr. ter secretarie. Aanw. te Oppenhuizen 4 Mei, v.m. 11 u., te Hommerts, 5 Mei, v.m. 10 u., te Heeg, 5 Mei, 's midd. 12 u.

Vlaardingen. Het bouwen van een villa aan den Schiedamschen weg.

De heer H. R. v. Buuren van Heijst. Bestek en teek. à f 2 verkrijgb. bij de heeren Corns. Immig en Zn., Oostmolenstraat 28, Rotterdam. Inl. geeft de architect A. Dirkzwager, Stationsweg 31, Rotterdam.

Zaamslag. Het bouwen van een nieuw woonhuis met bakkeet, op de hofstede bewoond door den landb. Js. van Hoeve, nabij Othene.

De heer P. de Kessel te Stekene, n.m. 2 u., in het logement „Het Wapen van Zeeland" te Zaamslag. Bestek en teek. liggen ter inz. in bovengen. logement, terwijl ook nadere inl. worden gegeven door den gem.-architect M. Riemens Dz. te Zaamslag. Aanw. gedaan.

MAANDAG 9 MEI.

Amsterdam Het bouwen va n eene koopansbeurs aan het Damrak te Amsterdam. Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De orw, zijn uitsluitend te verkr. ter stadsukkerij, tegen betaling van f 20 (met 16 k.) Inl. worden gegeven door den architect et den beursbouw belast, directiekeet van n beursbouw aan het Damrak, des Maangs. Dinsdags en Woensdag, 's midd. van -4 u., ged. de laatste twee weken, welke r besteding voorafgaan. Aanw. ged aan.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met art bovenhuis op een perceel gelegen aan Van Bergenstraat.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, av. 7 u., in het café van J. Segers, Reigerraat alw. bestek en teek. ter inz. liggen. anw. 2 Mei, n.m. 4 u.

Lichtenvoorde. Het afbreken en het bouen van een woonhuis met bijlevering der aterialen.

De Edelachtb. heer L. v. Basten Batenurg, in het café van B. J. Knippenborg, w. bestek en teek. ter inz. liggen. Bilj. in zenden vóór 9 Mei. Aanw. 4 Mei n.m. 4 u.

Oldenzaal. Het maken eener bijbouw o.a. an de fabriek van J. H. Molkenboer Jr.

De architect W. Elzinga te Hengelo (Ov.). midd. 12 u., in hôtel „De Gouden Leeuw". estek en teek. ad. f 1,50 alsmede inl. bij en. architect verkrijgb. Aanw. 9 Mei, v.m. 1/2 u.

Oud-Vosmeer Het afbreken en herbouwen an zijn koffiehuis.

De heer M. J. Ampt, n.m. 3 u, bij wien estek en teek. ter inz. liggen, en bij den rchitect A. Le Clercq te Kruiningen. Aanw. edaan.

Roermond. Het bouwen van een woonuis en magazijn met bijlev. van de noodige naterialen voor Ch. van Hooff.

DINSDAG 10 MEI.

Steenwijk. Het bouwen van een meubelabriek c.a.

De architect B. Rouwkema, bij wien bestek en teek. ad f 1 en inlicht. verkr. zijn.

WOENSDAG 11 MEI.

Assen. Het bouwen van een wachtersvoning bij de Boschkampsbrug over de Drentsche Hoofdvaart, in de gemeente Havelte prov. Drenthe. Raming f 3000.

Het prov. bestuur. v.m. 11 1/2 u. Het bestek no. 86, ligt ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen van de prov. besturen en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur in het 3de district te Zwolle en bij den ingenieur Doijer te Assen, aan wiens bureel op 5, 6 en 7 Mei kan worden kennis genomen van het procesverbaal van aanwijzing. Aan gegadigden, die zulks mochten verlangen, zal de ingenieur of de door dezen aan te wijzen opzichter, op daartoe aan te geven tijdstippen, de noodige plaatselijke aanwijzing doen.

DONDERDAG 12 MEI.

Hengelo (Ov.). Het afbreken van een gebouw aan de Enschedesche straat en het daar ter plaatse bouwen van nieuwe kantoren met bovenwoning.

De architecten v. d. Goot en Kruisweg, n.m. 3 u., in het café van Bonefaas. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij de architecten. Aanw. 12 Mei, v.m. 10 u.

ZATERDAG 14 MEI.

Oostkapelle. Het bouwen van eene pasorie.

De kerkeraad der gereform. kerk. Teek. ter inz. en bestek ad. 50 ct. verkr. 2 en 3 Mei van n.m. 2 tot 3 u., in de consistorie der gereform. kerk.

ZONDAG 15 MEI.

Hijlaard. Het afbreken eener boerenschuur met hokken en het bouwen eener schuur met stalling voor 52 hoornbeesten, aan het water, onmiddellijk bij de Bolswardervaart bij Hopstille.

De heer W. Kooistra. Bestek en teek. ter inz. bij IJ. v. d. Valk te Hijlaard waar inl. verkr. zijn. Aanw. 12 Mei, 's midd. 12 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

---

13 APRIL

Barchem (Geld.). Het verven van het kerkgebouw. Door het kerkbestuur.

Laagste inschrijver Van der Heijden, Lochem, f 229, gegund.

15 APRIL.

Alkmaar. Het bouwen van 4 burgerwoonhuizen in de gemeente Heiloo. Door den architect K. Bakker Dzn.

Laagste inschrijver P. J. Rietveld, Ursem, f 7335. Gegund aan de firma Spruit en Wils. f 7997.

16 APRIL.

Almeloo. Het bouwen van een villa aan de Wierdensche straat te Almeloo. Door den architect H. A. Witzand Bzn.

S. H. Krabshof, Ameloo, f 26085.

Neede. Het bouwen van een huis voor den heer H. R. Veldhorst.

Laagste inschrijver C. Brendel, f 1225. Niet gegund.

19 APRIL.

Apeldoorn. Het bouwen van een woonhuis in het Wilhelminapark. Door den architect J. A. Wijn.

Laagste inschrijver D. v. Woudenberg, f 6247, gegund.

Appingedam. Het uitbreken van het koepelgewelf, het versterken van de kap, het maken van eene kraalschroten betimmering enz., in de kerk te Appingedam, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door de kerkeraad der Geref. gemeente.

Laagste inschrijver E. Stamhuis. Loppersum, f 1987, gegund.

Groningen. Het verbouwen eener behuizing in de N. Kijk-in-'t Jatstraat aldaar, get. L. 321, met bijlevering van het daartoe benoodigde. Door den architect IJ. v. d. Veen.

Laagste inschrijver D. Jeltema, f 1426, geg.

Lemmer. De verbouwing van het perc. Wijk 1 no. 73, aldaar. Door den heer F. Hofman.

Ingekomen 5 biljetten, laagste inschrijver Jelle Nijholt, aldaar, f 4748, gegund.

20 APRIL.

Aduard. Het gedeeltelijk afbreken en vernieuwen eener behuizing met schuur en bijschuur, onder Wierum, gemeente Aduard, aan den weg van Aduard naar Streefkerk, genaamd de Gaaikenemadijk. met de leverantie van het daartoe benoodigde. Door den architect K. Hoekzema te Groningen.

Met riet. Laagste inschrijver J. Modderman, Groningen, f 4444.

Zonder riet. Laagste inschrijver J. Noordveld. Zuidhoorn, f 2425.

Zonder riet. Laagste inschrijver J. W. Smit, Leek, f 3650.

Riet afzond. Laagste inschrijver J. W. Smit, f 350. Aan den laagsten inschrijvers gegund.

Amsterdam. Het maken van een winkelhuis aan de Haarlemmerstraat. Door de architecten-ingenieurs A. W. Weissman en P. H. v. Niftrik.

Laagste inschrijvers H. J. v. Brussel en D. W. Beijlonse, f 9945.

Bennebroek. Het maken eener kinderspeelplaats met een mooi ijzeren hekwerk tot afsluiting.

Laagste inschrijver P. Zieren Jr., Bennebroek, f 513,65, gegund.

Ellewoutsdijk. Het afbreken en weder opbouwen van den bekleedingsmuur. langs de oostzijde van de havenkom en het uitvoeren van de daarmede in verband staande werken. ram. f 218*5*. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijvers J. Lindenbergh Cz., Wemeldinge, f 2250, gegund.

Haalderen. Het herbouwen van een afgebrand woonhuis met veeschuurtje enz. met bijlev. van alle materialen voor de familie Janssen. Door den heer A. W. van 't Hullenaar.

Laagste inschrijvers Woonhuis. P. S. Nas en J. Jansen, Bemmel f 2888,88.

Veeschuurtje, J. H. Heimerink, Nijmegen f 350.

Hoogeveen. Het bouwen van een woonhuis op een terrein aan de Westzijde van de Slood te Hoogeveen, buiten levering van steen en pannen, welk materiaal door de aanbesteedster wordt verstrekt. Door mejuffr. T. Dikland.

Laagste inschrijver R. Rozendal, f 2435, gegund.

Tiel. Het schilder-, timmer-, metsel- en loodgieterswerk aan de stichting van wijlen Mr. O. C. J. Hoogendijk van Domselaar. Door de diakenen der Ned. Herv. Gemeente.

Gegund als volgt: Wed. P. Ilmer en Zn., timmerwerk f 93.20; G. J. Ilmer, schilderwerk f 262: F. M. v. Wetering. loodgieterswerk f 41,40; J. H. v. d. Kolk, metselwerk f 157,75. Allen aldaar.

21 APRIL.

Assen. Het verbouwen van eene schuur aan de Norgervaart, gem. Norg. Door den architect J. Smallenbroek.

Laagste inschrijver Joh. de Vries, Assen. f 1138, gegund.

Arnhem. Het van buiten verven van 52 woningen, staande Klarendalsche weg, Heerenstraat en Stalstraat. Door den heer H. Derksen, Roosendaalsche weg.

Laagste inschrijver G. A. Steffen, f 249,40, gegund.

Breda. Het verbouwen van het huis gelegen aan de Ginnekenstraat no. 64 te Breda. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Timmerwerk. laagste inschrijver A. C. Korteweg, f 435, gegund.

Metselwerk. U. Dielissen. f 249, gegund.

Bronbeek bij Arnhem. 1⁰. Eene buitenverving enz. der gebouwen, en 2⁰. Het doen van voorzieningen aan het invalidenhuis op Bronbeek. Door den raad van administratie van het Kon. Kol. Mil. Invalidenhuis.

1e. raming f 3000. Laagste inschrijver J. R. v. 't Hof, Amersfoort, f 2460.

2e. raming f 1300. J. W. Langelaar, f 1295.

Groningen. Het afbreken en weder opbouwen van de winkelbehuizing Z-zijde in de Poelestraat alhier, voor rekening van den heer J. C. C. Schlichter. Door den architect A. Th. van Elmpt.

Laagste inschrijvers W. Kuikman en W. Stollenga, f 9932, gegund.

Groningen (Onderh.). Eene verbouwing aan de behuizing hoek Heerestraat en Zuiderdiep, voor rekening van den heer C. Renken alhier. Onder de architectuur van den heer A. Th. van Elmpt.

Laagste inschrijver G. Brinks, f 3200, geg.

Meppel. Het bouwen van een woonhuis aan de Catharinastraat, voor rekening van mej. de wed. P. Bot. Door den architect P. Janzen.

Laagste inschrijver P. H. Rusch, f 1577, geg.

Neede. Het bouwen van een kerk met toebehooren. Door het R.-K. kerkbestuur.

Laagste inschrijver H. Hilbers, Groenloo, f 11400.

Oosterbeek. Het verbouwen van een woonhuis en met eene verdieping verhoogen, alsmede het bouwen eener schuur met stallingen enz. Door den architect J. v. Burk.

Laagste inschrijvers C. Jansen en E. de Geest, f 6970, gegund.

Zeddam (Gelderl.). Het timmer-, metsel-, glas-, verfwerk enz. tot het bouwen van een nieuw huis. Door den heer G. van Elsberg.

Timmerwerk laagste inschrijver G. Gieskes, Azewijn, f 296*.

Metselwerk. G. W. Krupp, Zeddam, f 315*.

Glas- en verfwerk. W. de Grip, Vinkwijk, f 147,50*. * Gegund.

22 APRIL.

Almelo. Het bouwen van een pakhuis aan de 2e Vijverstraat. Door den architect H. A. Witzand Bzn.

Laagste inschrijver J. C. Spoor, f 3434.

Goes. Het bouwen van een woonhuis in de boomkweekerij, in de Voorstad aldaar. Door mej. de Wed. P. v. d. Bliek.

J. Dekker. Kloetingen, f 6045.

Groningen. Het afbreken eener oude en het bouwen eener nieuwe behuizing, get. N. no. 180, in de Nieuwe Boteringestraat te Groningen, met de leverantie van al het daartoe benoodigde.

Laagste inschrijver J. Ridder, f 3760.

Ruinerwold. Het bouwen van twee onderwijzerswoningen te Berghuizen. Door de Geref. gem.

Laagste inschrijver H. Warsen, Koekange, f 2069. Gegund aan den laagste, die het werk uitvoeren zal in vereeniging met L. Paarhuis.

Waspik. Het bouwen eener woning voor rekening van den heer B. A. Klerks aldaar.
Laagste inschrijver F. Roovers, f 949, geg.

IJmuiden. Het bouwen van een groot en klein winkelhuis met bovenwoning, aan den hoek Bik en Arnoldkade en Prins-Hendrikstraat aldaar. Door den heer J. N. Klein.
Laagste inschrijver H. L. van Zeijl, f 7594*.
*Gegund.

Zwolle. Het bouwen van een wachterswoning bij het Schotkampssluisje, op zijtak no. 2 der Dedemsvaart. Ram. f 1150. Door het prov. bestuur.
Laagste inschrijver H. Schotkamp, Avereest, f 1093.

23 APRIL.

Haren bij Groningen. Het bouwen van een handkracht-zuivelfabriek te Haren bij Groningen, met al daartoe ben. bouwstoffen, transporten, arbeidsloonen enz., enz. Door den architect H. Hajema, te Vries.
Laagste inschrijver J. Modderman, Groningen, f 3548. Niet gegund.

Ovezand. Het uitbreken van pl.m. 252 M². straatkeien en het leggen van die oppervlakte, met bijlevering der daarvoor ben. Waalklinkers (1e soort). Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver L. Laban, Yerseke, f 502. Gunning binnen 14 dagen.

Purmerend (Onderh.). Het amoveeren en herbouwen van een heerenhuis in de Breedstraat aldaar. Door den architect H. P. v. d. Aardweg.
Laagste inschrijver J. Plas, Purmerend, f 6983, gegund.

Roosendaal (N.-Br.). Het verbouwen van een pand, gelegen aan de Veemarkt aldaar. Door den heer A. Hartmans.
Laagste inschrijver A. v. Ginneken, f 1899, gegund.

25 APRIL.

Alblasserdam. Het bouwen van een kantoor en andere kamers aan de bestaande woning. Door den heer Mr. J. P. v. d. Brink, notaris.
Perc. 1, raming f 1860. Laagste inschrijver Van Eesteren, Alblasserdam, f 1639.
Perc. 2, raming f 2500. Rijnsbergen, Oud-Alblas, f 2214.
Massa. P. W. Gobijn, Utrecht, f 4740.

Haarlem. Het bouwen van twee woonhuizen op een terrein nabij de Pieter-Kiesstraat. Door den architect S. J. W. Mons.
Laagste inschrijver H. C. Lucas, f 5700.

Harlingen. Het bouwen van 9 woningen op het terrein ten westen van den Trekweg. Ram. f 10800. Door het bestuur van „de ver. tot verschaffing van betere en gezonde woningen aan den arbeidersstand", 's midd. 12 u. in „de Korenbeurs".

Laagste inschrijver F. Feenstra, Bolswa f 9360. Nog niet gegund.

Utrecht *a.* Het bouwen van een blok v 10 woonhuizen aan het midden-allee v het park „Het Hoogeland". *b.* Idem van e blok van 8 woonhuizen aan de Ramstra voor rekening van de Utrechtsche Leve verzekering-Maatschappij. Door den archit P. J. Houtzagers.
b. Laagste inschrijvers Joh. Schuller en C f 61264.
Massa. J. G. Brouwer en I. J. Bijlsm Leeuwarden, f 194440.

26 APRIL.

Enschedé. Het bouwen van een pakh van 3 verdiepingen met bijkom. werken de Kremersmaten. Door den firma Van He en Co.
Laagste inschrijver J. H. Eggink, f 228 Gegund onder zeker voorbehoud, nl. volge bekomen inlichtingen zal het werk uitgevoe worden door de beide laagste inschrijve J. H. Eggink en J. H. Varik.

Rotterdam. Het maken van een machin gebouw en ketelhuis met schoorsteen op gereed zijnde houten fundeering, tot u breiding der fabriek voorheen W. Smit Co., te Slikkerveer. Door den ingenieur-arc tect J. S. C. v. d. Wal.
Laagste inschrijver G. Keij, Rotterda f 34440.

Lijst van Fabrikanten. Leveranciers. enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Electrische installatiën. — B. L. VOGELS-DOLHAIN. Den Haag.
Electrische Verlichting. — C. A. HUIJGEN. — Rotterdam.
Engelsche Winkel-Etalages. — FLAMENT & Co., Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER. den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER. den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatsch. „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT. Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & C
Liften. — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
„ — C. A. HUIJGEN, Rotterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Ro terdam, Delftschestraat 61.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LüCHAU, Damrak 71, Ams
Overkappingen. — T. G. TISSOT. Jr. Amsterdam.
Overkappingen, Loodsen enz. van gegolfd plaatijzer. — B. HESSELINK, Keizersgracht 263, Amsterdam.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
„ — HÖXTER-GODELHEIM A. G. — GEBROEDER STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN E STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
„ „ „ — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71 Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter aRh.** Fabrikante van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steenen** vuurvaste Cement, Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

7 MEI 1898. | 18e JAARGANG. | No. 19.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Kunst en Wetenschap, voordracht gehouden in de afdeelingen 's Gravenhage en Delft der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst op 18 Febr. en 19 Maart 1898, door den heer J. J. Weve, Civ. en Bouwk. Ingen. (vervolg van blz. 138.) — Het kasteel Haarzuylen. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Concept-begrooting van ontvangsten en uitgaven over het jaar 1898. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij brengt in herinnering, dat de stembiljetten voor de verkiezing van twee Bestuursleden vóór den 20sten Mei a. s. moeten zijn ingeleverd.

Voor verloren geraakte biljetten met toebehooren worden op aanvrage aan het Bureau der Maatschappij nieuwe exemplaren verstrekt.

Op verzoek wordt de aandacht der leden gevestigd op eene in het vorige blad voorkomende advertentie tot aanbeveling van kandidaten voor de Bestuursverkiezing.

De agenda der *77ste Algemeene Vergadering*, te houden op Donderdag 26 Mei a.s. des morgens te elf uur in het Maatschappelijk gebouw te Amsterdam, is opgenomen in het Bouwk. Weekblad No. 18 van 30 April 1898.

De *concept-begrooting* over het jaar 1898 voor de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst is aan het einde van dit blad opgenomen.

Op Donderdag 12 Mei a. s. des avonds te 8 uur, in het gebouw Eensgezindheid te Amsterdam, zal de heer Ir. Egbert J. Goseling voor de leden der Vereeniging **Amstels Bouwkring** spreken over:

Cessie.

Tot bijwoning van deze bijeenkomst zijn door de Vereeniging uitgenoodigd de leden van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst, die vrijen toegang hebben op vertoon van hun diploma.

KUNST EN WETENSCHAP.

Voordracht gehouden in de Afdeelingen 's-Gravenhage en Delft, der Mij. tot Bevordering der Bouwkunst op 18 Febr. en 19 Maart 1898, door den heer J. J. Weve, Civ. en Bouwk. Ingen.

(Vervolg van blz. 138.)

De kunst, ontloken en gekweekt in de kerk, had haar hoogtepunt bereikt toen zij in handen der leeken was overgegaan, d. i. omstreeks het begin der XIIIde eeuw. — Reeds in de tweede helft dier eeuw begon zij te dalen.

Het volkomen evenwicht, dat tot zoo lang tusschen de uitgedrukte gedachte en de stof waarin deze gedachte werd nedergelegd, bestaan had, werd meer en meer verbroken.

Ditmaal door overdrijving in geestelijke richting.

In de bouwkunde openbaarde zich een neiging om de materie, als zoodanig, te loochenen. Het ongestoord opwaarts stijgen der pijlerbundels, hun onmiddellijke overgang in de welfribben waren hiervan gevolgen. Het bedekken der effen vlakken van contreforten en pijlers met allerlei geometrische traceeringen, ontnam aan deze konstruktiedeelen de beteekenis van weerstandbiedende massa's. Het vergrooten der lichtopeningen, de wijziging in hare traceeringen, alles sproot voort uit die zelfde zucht en voerde ten slotte tot de meest onhoudbare consequenties.

Een dergelijke neiging vertoonde zich in de overige beeldende kunsten, die niettemin van de bouwkunst afhankelijk bleven.

Vergelijk de beeldhouwwerken eener Ste Chapelle, van een Dom te Straatsburg met die van de altaar-retables der XVde eeuw; de glasschilderingen eener kathedraal van Chartres met de penseelvruchten der latere duitsche school. — Daar: volkomen evenmaat, edele en waardige uitdrukking, oprecht klassieke vormen en gebaren, hier: zichtbare overdrijving, onnatuurlijke en uitgerekte gestalten, geaffekteerde standen en steeds op nieuw gekopieërde gelaatstrekken.

In de letteren treden parallel loopende verschijnselen op. Het kunstleven — ofschoon schijnbaar aan de grenzen van zijn bestaan genaderd — bleef niettemin opgewekt

en uitte zich, in geheel de beschaafde wereld, op allerlei gebied.

Reaktie kon echter onmogelijk uitblijven.

Het overwicht der geestelijke aspiraties in kunst en wetenschap, zocht een tegenwicht.

Waar anders dit te vinden dan in de nalatenschap der antieke wereld, die, zelfs in haar beste kunstprodukten, aan de stof in zoo ruime mate had hulde gebracht. Kort na het jaar 1400 zien wij dan ook in Italië een richting optreden, die door veelzijdige studie der klassieken aan philosofie en theologie een nieuw leven tracht in te ademen, den smaak wil louteren en de beschaving der Christenheid voltooien.

Van Florence uit verspreidde deze beweging zich snel. De weldra tot hartstocht geworden beoefening der antieke letteren, het bovenmatig dwepen met al wat grieksch of romeinsch was, het overdreven gebruik van heidensche beeldspraak en de vertrouwdheid met heidensche zeden en gebruiken, hielpen de groote scheuring bevorderen, waarvan Europa in het begin der XVde eeuw getuige was.

Het organisch geheel, dat tot nu toe kunsten en wetenschappen in zijn eenheid had omsloten, werd daarbij verbroken om later nimmer algemeen te worden hersteld.

De scheiding, ofschoon geen plotselinge, werd volkomen. Wat het begin der XVde eeuw had voorbereid, de eerstvolgende eeuwwisseling in volle werking had gezien, was omstreeks het jaar 1800 geheel tot stand gebracht.

De wetenschap was zelfstandig geworden.

Zij trachtte van nu af alle raadselen op te lossen, alle verschijnselen te verklaren en ten slotte een nieuwe wereldorde uit eigen schoot voorttebrengen.

Het kan daarbij niet verwonderen te hooren, dat zij zich ook meester maakte van de kunst.

In de bouwkunst had zij haar veroveringswerk eigenlijk reeds begonnen, omstreeks het jaar 1500. Openlijk als heerscheres was zij eerst opgetreden toen Palladio zijn vijf orders in de wereld zond, als apostelen eener nieuwe, alleenzaligmakende kunstleer, wier gezag, zonder tegenstand in de geheele beschaafde wereld werd erkend en toegejuicht.

In waarheid steunde dat gezag, in den grond, op niets anders dan op een wetenschappelijke analyse der tot mode geworden antieke kunst.

Bij den invloed op de bouwkunst bleef het niet.

Schilder- en beeldhouwkunst — en de letteren nog vroeger — ondervonden den invloed dier alles beheerschende, alles overweldigende klassieke wetten.

In naam van het individualisme was de beweging begonnen. Nimmer te voren, evenwel, was in het kunstleven het individu meer op den achtergrond gedrongen.

In Frankrijk, het land waarheen zich de klassieke beweging het meest energiek heeft overgeplant, wordt onder Lodewijk XIV de nationale kunst toongevend voor Europa. Niettemin zijn Perrault en Blondel, Racine en Molière, Le Pautre en Lebrun de gehoorzame dienaars eener tyrannieke kunstwet, zoo goed als ooit eenig middeneeuwsch kunstenaar zich gebonden had geacht aan de hem heilige traditie.

Het verschil ligt slechts hierin, dat de klassieke kunstwet van buiten knelde, terwijl de traditie den innerlijken drang stevigde.

Hoezeer de uiterlijke, klassieke kunstwet, tijdens haar opkomen en later, heerschte, kunnen wij het best naar waarde schatten in de groote figuren, die alleen, dien drang geheel of ten deele wisten te ontkomen.

Niemand minder dan een Michel-Angelo, een Rembrand, een Rubens, een Bernini waren noodig om, onder die last, eigen wegen te banen en te bewandelen.

Wat van buiten aangebracht, niet uit het innerlijk ontwikkeld is, onthecht zich zeker vroeg of laat.

Geen kleed, hoe schoon en sterk ook geweven, geen vernis, hoe blinkend ook opgelegd, of zij verteren onder den invloed van het licht, dat hen beschijnt en laten, ten slotte, de kern ontbloot.

Zóó, de opgedrongen wet het kunstvermogen.

Noch het weelderige Louis XIV, noch het wufte Louis XV, weêrstonden den invloed van den tijd.

De arme kunstwet begon meer en meer door het afslijtend weefsel heen te schijnen en de vurigste bewonderaars, door den eenvoud van de grondstof verleid haastten zich om de laatste rafels weg te pluizen.

Onopgesmukt, eenvoudig en natuurlijk moest het kunstkleed zijn. En dit werd het tot in het armoedige en gebrekkige.

Inmiddels was de wetenschap op haren weg voortgegaan.

Wat had zij al niet aangedurfd, wat niet opgebouwd, wat niet voorgespiegeld?

Meer dan dat al zou zij geven, maar vooral meer nog beloven.

Scheen ook de kunst ontzield, haar ideaal verbleekt, haar vermogen verlamd, dat alles behoefde geen zorg te baren!

De oude tradities — zoo verkondigde het immers de wetenschap — moesten eerst wegsterven om het ontluiken eener nieuwe, eener betere maatschappij mogelijk te maken. Ook de kunst zou aan de hand der wetenschap herrijzen.

Zoo ontstond de aesthetica met Baumgarten als grondlegger, met Winckelmann en Lessing als voorlichters, met de beide Schlegels en hunne volgelingen als aanvoerders.

Wel mocht Schinkel, met puriteinsche dweepzucht, nog eenmaal den terugkeer beproeven naar Athene, ook zijn werk was slechts de vrucht van louter bespiegeling, een nabloeien van de wegstervende, klassieke kunstwet, zonder eigen, zonder innerlijk leven.

Niettemin bracht zijn pogen iets tot stand, ja vormde zelfs school.

Een dergelijk resultaat was van de wetenschap zelve niet te verwachten. Voor de daadwerkelijke kunst kon haar arbeid niet dan onvruchtbaar blijven, omdat de eerste levensvoorwaarde voor haar bestaan ontbrak: de bezieling door de schoonheid zelve, het getroffen zijn van het hart, van het binnenste der ziel.

De toenemende kennis van de voortbrengselen uit vroegere kunstperioden — op zich zelf wederom niets dan wetenschap — leidde evenmin tot eenig resultaat van blijvende beteekenis. Daarbij kwam dat de steeds verbeterde hulpmiddelen tot afbeelding van kunstvoortbrengselen en hunne ongehoord ruime verspreiding het zelfstandig onderzoek doodden en den scheppingsgeest nog meer verlamden.

In de bouwkunst volgt nu het thans nog niet geheel gesloten tijdperk, waarin door uitsluitend volgen van historische stijlen, een richting ontstaat, eenig in de kunstwereld sedert haar bestaan.

De individueele kleur, die enkele mannen van beteekenis aan hun met voorliefde gekozen stijl wisten, of nog weten te geven, plaatst hun arbeid niet buiten dit algemeen karakter, dat hen teekent als kinderen van hun tijd.

Wat in de bouwkunst tot navolging voerde, leidde in

le overige kunsten tot de *realistiek*, wederom een bittere rucht gerijpt aan den boom der kennis.

Nog klinkt zij ons in de ooren die mêedoogenlooze, lie onverbiddelijke kritiek, op dit oogenblik te nauwerlood verstomd, die van elke schilderij, van elk beeldhouwwerk, van elke lettervrucht de meest nauwkeurige vedergave eischt van de bloote, ja, dikwerf van de ruwste verkelijkheid.

Op den vooravond eener eeuwwisseling, M. H., past een terugblik.

Welnu, welk is het kenmerk van de beschaving der laatst vervlogen honderd jaren?

Nagenoeg eensluidend en schier van alle zijden, klinkt het jubelende antwoord: de *vooruitgang der Wetenschap!* en na dien zegekreet, de halfgesmoorde bekentenis: geen *eigen*, geen *karakteristieke Kunst*.

Deze zegekreet, zoo lang vernomen, zoo hoog gestemd, schijnt hij niet in de laatste tijden te dalen?

Is het niet als of eenige wanklanken den eenmaal zoo oppermachtigen toon ontstemmen?

De drang naar waarheid hoopt wel steeds meening op meening, voegt immer stelsel bij stelsel, verheft heden tot wet, wat, gisteren nog, als gissing werd gefluisterd; maar wetten volgen wetten, die verouderd schijnen in het uur harer geboorte.

Het „ignoramus" van den beginner wordt als beschaamd door het „ignorabimus" van den vergrijsden zoeker.

Alom onzekerheid in het „waarheen." — Overal twijfel in het „hoe"!

Een schat van bouwstoffen ligt gedolven, zelfs bewerkt. Maar het bouwplan ontbreekt.

Slechts vage denkbeelden bestaan van een reusachtig geheel in verre toekomst, een geheel waar niemand de lijnen van durft bepalen, aan welks tot stand komen ten slotte niemand gelooft!

Niettemin: Vooruitgang der Wetenschap!

Zoo getuigen immers de grootsche werken, de verbazende uitvindingen onzer eeuw?

Ja, M. H.: Vooruitgang der Wetenschap; maar onder voorbehoud.

Vooruitgang der wetenschap op uitsluitend empirischen grondslag, vooruitgang in de kennis van de eigenschappen der stof, vooruitgang tot eenzijdigheid toe!

En als gevolg?

Behartiging van slechts materieële belangen; nagenoeg geheele verwaarloozing van alle overige. Kweeking van steeds nieuwe, stoffelijke behoeften, maar verstikking van de meest rechtmatige eischen van het gemoed. Vraagt het aan de kunsten waarom zij kwijnen, waaraan zij behoefte hebben.

Is het niet de ziel juist des kunstenaars, die de stof doordringt, die haar omschept tot een deel van zich zelve, tot een kunstwerk, dat leven ademend, leven geeft?

Hoezeer gevoelen dit niet de beste der nieuweren. Hoe werkt niet hun geest om te ontkomen aan den druk, waarmede het materialisme de gemoederen houdt bezwaard. Welk een worsteling hunner zielen met dien tot dwingeland geworden macht, welk een strijd om te ontkomen aan die banden van wichtig erts, als een erfstuk aanvaard, door geen machtspreuk te verbreken!

De zegepraal der Wetenschap liet in het gebied der kunsten het spoor achter der overweldigers, als een leger dat de halmen heeft vertreden en de kiemkracht der zaadkorrels ontijdig heeft gedood.

Uw triomfkreten, o, Wetenschap!, hebben de zuchten der verwonnelingen overstemd.

(Wordt vervolgd.)

HET KASTEEL HAARZUYLEN.

In het artikel „Het Kasteel Haarzuylen", zie Bouwk. Weekblad No. 16, komt een vergissing voor, die ik mij haast te herstellen.

Uit mijne woorden zou men er toe kunnen besluiten, dat het slotkerkje onlangs werd afgebroken. Dit nu is niet waar. Het thans verdwenen gedeelte is langs den natuurlijken weg langzamerhand vervallen en ingestort.

Het metselwerk van den toren en van het transept staat evenwel nog overeind. Het feit, dat de oudste inwoonster van het dorp Haarzuylen zich nog kan herinneren, dat het transept-venster met glas was afgesloten, schijnt er zelfs eenigszins op te wijzen, dat althans in dit deel van de kerk de elementen eerst betrekkelijk kort geleden vrij spel kregen.

J. H. W. L.

PRIJSVRAGEN.

Op de prijsvraag voor een Stationsgebouw van een lokaalspoorweg, uitgeschreven door de Afdeeling Amsterdam van de Mij. t. B. d. Bouwkunst, zijn de volgende antwoorden ingekomen:

1. Gelre. 8 teekeningen.
2. G. 4 teekeningen en memorie.

Op de Prijsvraag voor een diploma der Afdeeling Arnhem der Mij. t. B. d. Bouwkunst, uit te reiken aan bekroonden voor prijsvragen door die Afdeeling uitgeschreven, zijn de volgende antwoorden ingekomen:

1. Eenvoud.
2. „Con Amore."
3. DP. BK.
4. Visschen.
5. MTBDB. (in cirkel.)
6. G.V. (in driehoek.)
7. Studie.
8. Utile Dulci.
9. *(Gemerkt met een vierkant, waaruit een kwart cirkel is gesneden.)*
10. Figuur der voegen van een kruisverband. (Geteekend.)

Door de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen was eene prijsvraag uitgeschreven voor eene verlichting aan of bij de Centraalbureau-gebouwen te Utrecht. Den 15en April j. l. moesten de plannen ingezonden zijn. Er kwamen 16 ontwerpen in, en na een onderzoek door eene Commissie bestaande uit de heeren L. H. N. Dufour, H. J. E. Wenckebach en K. H. Beijen, werden 3 stuks bekroond, één met f 50 en twee ieder met f 25; resp. van de heeren J. de Vries te Helmond, G. Dirksen te Rotterdam en W. de Jong te Utrecht.

Met een enkel woord willen wij de bekroonde ontwerpen bespreken.

Gevraagd was een plan te leveren, waarvan de uitvoering hoogstens f 1000 zoude mogen kosten. De kunst bestond dus hierin, niet boven dien prijs te gaan, en toch iets te leveren dat bevredigde. Beschouwen wij nu het eerst bekroonde plan, dan valt het op, dat dit niet voor het toegestane bedrag is te maken. Reeds is door de Commissie het begrootingscijfer van f 1000.— met f 600 verhoogd. Het plan zelf is flink van opvatting, echter zal het de vraag zijn of vetpotjes langs eene enkele lijn hoog in de lucht (p. m. 30 Meter), zonder tochtwerenden achtergrond, wel zullen willen branden, behoudens nog het geval dat het aansteken zeer veel moeielijkheden met zich brengt.

Het plan van den heer Dirksen is in denzelfden geest behandeld als het genoemde, doch in tegenstelling hiervan meer laag

gehouden. Het strekt zich echter uit tot over eene lengte van p. m. 70 M. Ongeveer een 13000 stuks vetpotjes zoude de verlichting uitmaken; gaat men na, wat eene dergelijke verlichting in den regel aan openbare of particuliere huizen kost, dan is ook hier de vraag: zal dit ontwerp niet duurder zijn dan f 1000.

Omtrent het bekroonde plan van den heer de Jong kan men het volgende opmerken. Zijn de teekeningen van de twee anderen met zorg geteekend, lichtje voor lichtje aangegeven, met dit ontwerp is het niet het geval. Slechts eene schets, eene gedachte zien wij voor ons, en wel van eene electrische verlichting. Het is eenvoudig van opvatting, doch er is getracht de aangegeven som niet te overschrijden.

Langs enkele lijnen (den vorm van den hoektoren van het nieuwe gebouw als leiddraad genomen tot boven in den top) zijn lampions van 16 kaarsen aangebracht, terwijl met booglampen, reflectoren van verschillende kleur, op en achter transparanten en ramen, beoogd werd lichteffecten te voorschijn te brengen. Natuurlijk was dit niet alles op de teekening aan te geven. Daar de stroom disponibel was, kon zeer gemakkelijk met weinig kosten en met zekerheid deze verlichting tot stand worden gebracht.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Arnhem. 27 April 1898. Na opening der vergadering en voorlezing en goedkeuring der notulen, had ballotage plaats over den heer H. C. Pilaar als gewoon lid der Afdeeling, welke heer als zoodanig werd aangenomen.

Het jaarverslag door den Secretaris opgemaakt, wordt goedgekeurd.

Na discussie werd besloten zich in verbinding te stellen met het genootschap A. et A. teneinde zoo mogelijk den 21 Juni e. k. het kasteel Haarzuylen te bezichtigen; de Afdeeling koestert het plan om daarna Haarlem te bezoeken, om in den avond van den 22 Juni weer naar Arnhem te retourneeren.

De heer Müller kreeg daarna het woord over: „de Inrichtingen van Krup te Essen." (*)

Door hetzelfde lid werd nog ter vergadering vertoond een model van gegalvaniseerd ijzeren dakbedekking volgens het patent van de fabriek te Siegen bij Bonn.

De prijs van deze bedekking, waarbij geene bebording noodig is, komt franco Amsterdam of Rotterdam op f 35 per 100 kilo.

De heer v. d. Berg gaf eene kunstbeschouwing van: „La Sculpture Française contemporaine."

Het vergevorderde uur was oorzaak, dat aan deze keurige collectie niet de noodige aandacht gewijd werd, zoodat ze nogmaals ter tafel moge komen.

Na aan de heeren Müller en v. d. Berg den dank der vergadering te hebben overgebracht, sluit de Voorzitter, niets meer aan de orde zijnd., de vergadering.

Technische Vakvereeniging afdeeling Amsterdam. 4 Mei 1898. In deze vergadering hield de heer C. A. Lagaaij eene voordracht over: Watergas-installaties, systeem Dellwick. Watergas, dat niet met waterstofgas verward moet worden, ontstaat wanneer door gloeiende kolen stoom geblazen wordt; het is een mengsel van waterstofgas en kooloxyde; bij de hooge temperatuur der kolen wordt de stoom ontleed in waterstofgas en zuurstof, welke laatste zich met de kool verbindt. Dit gas heeft de helft van het calorisch vermogen van gewoon lichtgas. De kosten zijn echter verre beneden de helft van die van steenkolengas; het grootste voordeel is de zuiverheid en de gemakkelijke bereiding. Hoewel het weinig lichtgevend vermogen bezit, is het uitstekend geschikt voor gloeilicht.

Na de bijzonderheden van het systeem Dellwick beschreven te hebben, eindigt spr. zijn belangrijke voordracht met te vermelden, dat te Brummen een installatie volgens dat systeem bestaat, en de gemeente Rotterdam er te Feijenoord een bouwt.

Een krachtig applaus der aanwezigen bewees, dat ze het gehoorde op hoogen prijs stellen.

Vele der aanwezigen vroegen den spr. inlichtingen.

Hierna werden eenige huishoudelijke zaken behandeld en een rapport van den heer P. J. Pieters gelezen, omtrent: scheurend muren bij torens.

Wegens gebrek aan plaatsruimte kunnen de verslagen der Afdeelingen Amsterdam en Groningen van de Mij: t. Bev. d. Bouwkunst eerst in een volgend blad worden opgenomen.

BERICHTEN.

De commissie, welke belast is met het afnemen van de examen B volgens de artt. 61—65 der Wet op het Middelbaar Onderwijs (Polytechnische School), zal dit jaar zitting houden te Delft.

Tot lid en voorzitter dier commissie is benoemd: G. van Diesen, oud-hoofdinspecteur van 's Rijks Waterstaat, te 's-Gravenhage.

Tot leden: dr. L. Aronstein, dr. H. Behrens, P. van der Burg, J. Cardinaal. H. Cop, J. Grundel, E. Gugel, N. H. Henket H. J. Heuvelink, dr. S. Hoogewerff, A. Huet, J. Kraus, G. J. Morre, mr. E. H. Pekelharing. H. A. Ravenek, dr. C. A. Scheltema, dr. J. L. C. Schroeder v. d. Kolk, J. A. Snijders C. Jzn., en dr. P. Zeeman Gzn. hoogleeraren aan de Polytechnische School; — dr M. de Haas, J. A. v. d. Kloes, dr. G. Schouten, T. K. L. Sluyterman en G. J. van Swaay leeraren aan de Polytechnische School; — J. F. van Beek, hoofdingenieur der Marine, te 's-Gravenhage; — S. G Everts, hoofdcommies aan het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, te 's-Gravenhage; — H. van Heumen Hzn., werktuigkundig ingenieur, te Hof-van-Delft; — P. H. Kemper, hoofdingenieur van den waterstaat in het 7de district, te Maastricht; — C. Muysken architect, te Baarn; — G. L. Schim van der Loeff, werktuigkundig ingenieur, te Gouda; — H. W. E. Struve, inspecteur van den arbeid in de 3de inspectie, te 's-Gravenhage, — en A. H. W. van der Vegt. ingenieur van het waterschap Schouwen, te Zieriksee.

Toren te Reenen. De werken voor de restauratie van den toren zijn geraamd op f 48,000. De aanbesteding van het werk zal plaats hebben op 17 Mei a.s.

In plaats van over zeven jaren, zooals aanvankelijk bepaald werd, zullen de werkzaamheden verdeeld worden over drie jaren; een adres in dien zin is namelijk door den gemeenteraad ingediend bij den Minister van Binnenl. Zaken. Door dien korteren termijn zouden namelijk vele onkosten bespaard kunnen worden.

PERSONALIA.

Benoemd is tot hoofdopzichter over de rechtsgebouwen, gevangenissen en Rijksopvoedingsgestichten de heer J. J. van Schuylenburg, opzichter.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP LOOPENDE PRIJSVRAGEN.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898. Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad. van 19 Februari 1898, N⁰. 8.

Uithangbord van gesmeed ijzer. Uitgevers van „Vulkaan." 1 Juni 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, No. 15.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, No. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht. commissie voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. 1 Juli 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 30 April 1898, N⁰. 18.

(*) Een beknopt verslag der voordracht van den heer Müller hopen wij in een der volgende nummers te kunnen opnemen. Red.

UREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS
EN TEEKENAARS.
Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
ouwkundig Opzichter 6.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 8.

Aantal geplaatste sollicitanten:

Bouwkundig Teekenaar 1.
Uitvoerend Opzichter 1.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

CONCEPT-BEGROOTING *van Ontvangsten en Uitgaven over het jaar 1898 voor de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, opgemaakt en voorloopig vastgesteld in de Vergadering van Voorzitters en Secretarissen der Afdeelingen en het Bestuur der Maatschappij op 14 April 1898.*

VERMOEDELIJKE ONTVANGSTEN:

	Begrooting over:	1897.		1898.	
1	Contributie: 470 Gewone Leden. .	f 7275	—	f 7050	—
	8 Buitengew. „ . .	52	50	60	—
	75 Kunstl. „ . .	435	—	375	—
	18 Afdeel. „ . .	20	—	18	—
2	Tentoonstelling	1250	—	1200	—
	Lokaalhuur	200	—	540	—
	„ afd. Amsterdam .	100	—	100	—
3	Advertentiën	2000	—	2000	—
4	Verkoop plaatwerken	—	—	30	—
5	Onvoorzien.	364	—	375	—
		f 11696	50	f 11748	—

VERMOEDELIJKE UITGAVEN:

	Begrooting over:	1897.		1898.	
1	Weekblad, Tijdschrift, Oude Gebouwen.	f 3500	—	f 3500	—
2	Redactie	1100	—	1100	—
3	Prijsvragen	80	—	50	—
4	Toelage aan de Afdeelingen . . .	160	—	247	—
5	Onderwijs	memorie.	—	memorie.	—
6	Bibliotheek	100	—	100	—
7	Reiskosten	225	—	225	—
8	Drukwerken enz.	75	—	100	—
9	Vrachten enz.	25	—	100	—
10	Onderhoud	150	—	150	—
11	Pers. bel., Precario, Straatgeld . .	memorie.	—	111	—
12	Grondlasten	250	—	250	—
13	Assurantiën	93	—	92	—
14	Vuur, licht, water	210	—	225	—
15	Schoonhouden.	200	—	200	—
16	Tractementen	2600	—	2600	—
17	Portier	330	—	330	—
18	Rente leening.	1628	—	1462	—
19	Aflossing leening	500	—	500	—
20	Tentoonstelling Bouwkunst . . .	50	—	50	—
21	Rente-rekening	200	—	200	—
22	Aflossing voorschotten	100	—	100	—
23	Onvoorzienen.	120	50	56	—
		f 11696	50	f 11748	—

AANKONDIGING
/AN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 9 MEI.

Amsterdam. Het bouwen van eene koopnansbeurs aan het Damrak te Amsterdam.
Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De oorw. zijn uitsluitend te verkr. ter stadsIrukkerij, tegen betaling van f20 (met 16 eek.) Inl. worden gegeven door den architect net den beursbouw belast. directiekeet van len beursbouw aan het Damrak, des Maanlags, Dinsdags en Woensdags, 's midd. van —4 u., ged. de laatste twee weken, welke ler besteding voorafgaan. Aanw. gedaan.

Breda. Het bouwen van een woonhuis met part bovenhuis op een perceel gelegen aan le Van Bergenstraat.
De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas. s av. 7 u., in het café van J. Segers, Reigerstraat. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Borgercompagnie. Het afbreken eener oude en het bouwen eener nieuwe behuizing aldaar.
De heeren G. v. Kregten en A. C. Leendertz, 's av. 7 u. ten huize van J. Meijer, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft de architect E. Schreuder te Sappemeer. Aanw. 9 Mei, n.m. 5 u.

Deventer. Het bouwen van kantoren en modelmakerij met houtbergplaats op het terrein der ijzergieterij der firma J. L. Nering Bögel en Co.
De architect M. van Harte, n.m. 2 u. in hôtel „de Keizer", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. gedaan.

Dieteren (Limb.). De afbraak van het bouwvallige werk en de vernieuwing der plafonds van de kerk en het priesterkoor — zoomede de herstellingswerken aan den kerktoren — met bijlevering van de benoodigde bouwmaterialen.
Het R. K. paroch. kerkbestuur. De inschr. bilj. op zegel van $22^1/_2$ ct moeten vóór of uiterlijk op 9 Mei v.m. vrachtvrij op de pastorie aldaar bezorgd worden. Het bestek met de bepaalde voorw. ligt ald. dagelijks van 9 tot 12 u. v.m. ter inzage.

Krommenie. Het vergrooten eener blikfabriek.
De firma Woud en Schaap. Bestek en teek. ad f 1.50 verkrijgb. bij Gebr. Gorter, bouwk. te Wormerveer.

Lichtenvoorde. Het afbreken en het bouwen van een woonhuis met bijlevering der materialen.
De Edelachtb. heer L. v. Basten Batenburg, in het café van B. J. Knippenborg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bilj. in te zenden vóór 9 Mei. Aanw. gedaan.

Oldenzaal. Het maken eener bijbouw o.a aan de fabriek van J. H. Molkenboer Jr.

De architect W. Elzinga te Hengelo (Ov.). 's midd. 12 u., in hôtel „De Gouden Leeuw". Bestek en teek. ad. f 1,50 alsmede inl. bij gen. architect verkrijgb. Aanw. 9 Mei, v.m. $9^1/_2$ u.

Oud-Vosmeer Het afbreken en herbouwen van zijn koffiehuis.

De heer M. J. Ampt, n.m. 3 u, bij wien bestek en teek. ter inz. liggen, en bij den architect A. Le Clercq te Kruiningen. Aanw. gedaan.

Roermond. Het bouwen van een woonhuis en magazijn met bijlev. van de noodige materialen voor Ch. van Hooff.

De architect J. Jorna, 's av. 6 u., bij wien inl. verkrijgb. zijn. Aanw. 9 Mei, v.m. 10 u.

Vlaardingen. Het bouwen van een pakhuis met loods en bijkomende werken op een terrein gelegen aan de Visschershaven te Vlaardingen voor de Dogger-Maatij. tot uitoefening der zeevisseherij aldaar, met bijlev. van alle daartoe benoodigde materialen.

De aanbesteder, 's midd. 12 u. in het café „Bellevue, Westhavenkade. Bestek en teek. liggen ter inz. in bovengen. café en zijn verkrijgb. à f 125 bij J. Bartels Czn., Oudehavenkade no. 11, Rotterdam. waar tevens de noodige inlicht. te verkr. zijn. Aanw. ged.

Winschoten. Het bouwen eener heerenbehuizing, aan de Emmastraat. met bijlevering van alle materialen, werkloonen. enz.

De architect C. Brill. 's av. 8 u. in het hotel „Dommering". Bestek en teek. liggen in bovengen. hotel ter inz. en zijn bestekken à 50 ct. en teek. à f 1 bij den architect verkrijgb.

DINSDAG 10 MEI.

Barger-Oosterveen (Dr.). Het bouwen van een steenen stroomduiker in de kanaaldijk bij de Runde in het Burger Oosterveen en bijbehoorende werken.

De Nieuw Echtens Veencompagnie. n.m. 1 u. Bestek en teek. zijn verkrijgb. bij Jhr. J. H. van Holthe tot Echten te Hoogeveen, à f 1 per stel. Inl. te bekomen bij den architect H. Smallenbroek te Assen. Aanw. op den dag der besteding v.m. 11 u. op het terrein.

Veenwouden. Het bouwen van een woonhuis ten behoeve van P. de Clerq.

De heer mr. L. W. van Kleffens notaris, v.m. 10 u. Bestek en teek. ad f 2,50 verkrijgb. bij architect H. H. Kramer, te Leeuwarden.

WOENSDAG 11 MEI.

Assen. Het bouwen van een wachterswoning bij de Boschkampsbrug over de Drentsche Hoofdvaart, in de gemeente Havelte prov. Drenthe Raming f 3000.

Het prov. bestuur. v.m. $11^1/_2$ u. Het bestek no. 86, ligt ter lezing aan het gebouw van het Min. van W., H. en N., aan de lokalen van de prov. besturen en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur in het 3de district te Zwolle en bij den ingenieur Doijer te Assen, aan wiens bureel op 5, 6 en 7 Mei kan worden kennis genomen van het procesverbaal van aanwijzing. Aan gegadigden, die zulks mochten verlangen, zal de ingenieur of de door dezen aan te wijzen opzichter, op daartoe aan te geven tijdstippen, de noodige plaatselijke aanwijzing doen.

Enschedé. Het aanbouwen van twee lokalen en annexe werken aan de 3e Openbare Lagere School aan den Haaksbergerweg ald.

Het gemeentebestuur, 's av. 7 u. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij M. J. v. d. Loeff aldaar. Inl. geeft de gemeente-architect. Aanw. 9 Mei, v.m. 11 u.

Krimpen a/d Lek. Het vergrooten van school no. 1.

Het gemeentebestuur. v.m. 11 u. Bilj. in te zenden vóór 10 Mei 's av. 8 u. ter secretarie. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inlicht. en bestek ad f 1 verkrijgb. bij den bouwk. A. den Boer. Aanw. gedaan.

Stadskanaal. Het afbreken der bestaande behuizing met schuur en het bouwen eener nieuwe winkelbehuizing met café onder bijlevering van al het daartoe benoodigde uitgezonderd glas- en verfwerk.

De heer L. L. Wolters. 's av. 7 u., te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect J. Moolhuizen. Aanw. 11 Mei, n.m. 4 u.

Steenwijk. Het bouwen van een meubelfabriek c.a.

De architect B. Rouwkema. bij wien bestek en teek. ad f 1 en inlicht. verkr. zijn.

Tenboer (Gr.). Het bouwen van eene heerenbehuizing aldaar, onder bijlev. van materialen etc.

De heer H. Brouwer, n.m. 4 u., ten huize van G. Mulder. Het bestek is à f 0,50, en de teek. à f 1 verkrijgb. ten huize van aanbesteding, alwaar ze ook ter inzage liggen. Inl. geeft H. Rozema, architect te Loppersum. Aanw. in loco 1 u. voor de aanbesteding.

Voorst. Het bouwen van een tuinmanswoning voor rekening van Jonkheer R. E. W. van Weede.

De aanbesteder. Bestek met teek ter inzage in het koffiehuis van L. J. Wijers aldaar. Aanw. op het terrein 10 Mei, n.m. 4 u.

Alleen gegadigden uit het Kerspel Voorst worden als inschrijvers toegelaten.

Woerden. Het bouwen van een lokaal met toebehooren en eenige bijkomende werken aan de bestaande school.

Het bestuur der christ. school, n.m. 4 u., in voorn. school. Inl. te verkrijgen bij Joh. v. Leeuwen, alw. ook het bestek. ter inzage is. Aanw. gedaan.

De inschrijving is alleen opengesteld voor Protestanten.

Zeist. Het bouwen van een doodgraverswoning aan den Bergweg alhier, met inbegrip van het verplaatsen der aanwezige schuur en het doen van verschillende werkzaamheden aan de bestaande woning.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter secr. à f 1 verkr.

DONDERDAG 12 MEI.

Heerde. Het belangrijk verbouwen van een huis met twee woningen ald.

De Kerkv. der Herv. Gem., n.m. 3 u., in hôtel „Boeve", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de timmerman A. Dekker te Heerde. Aanw. 12 Mei, v.m. $10^1/_2$ u.

Stad a/h. Haringvliet. Het maken van een houten beschoeiing. een mastenpalen pakwerk, het ophoogen van een terrein, het vormen van een kade. het uitvoeren van baggerwerk en het leggen van een klinkerbestrating.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestekken verkrijgb. bij den gemeente-secretaris tegen 50 cent. Aanw. gedaan.

Terneuzen. Het verbouwen van een woonhuis aan de Grenulaan alhier.

De heer Ch. F. Durt, n.m. 5 u. in café „La belle vue", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 9 Mei n.m. 5 u.

Utrecht. Het sloopen van de bestaande perceelen a/d Mariaplaats, kadastraal gem. Utrecht, Sectie C., no. 5198—5199, en het bouwen van een confectiemagazijn op voorn. terrein.

De heeren Grove en Hunfeld, n.m. 7 u., in het café „de Vereeniging", Mariaplaats. Bestekken en teek. à f 1,50 en verdere inl. verkrijgb bij den architect M. E. Kuilen, bouwk. bureau, Oudegracht T. Z. 53*bis*.

VRIJDAG 13 MEI.

Amsterdam. Het verbouwen van een gedeelte van het Grootboek, het onderhouden van en het doen van herstellingen aan het Oost-Indisch Binnenhuis te Amsterdam van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Maart 1901, raming f 27250.

De directeur der directe belastingen enz., n.m. 1 u., te zijnen bureele. Bestek ter lezing aan het min. van financiën, aan de bureelen van de rijksbouwmeester in het 1e district te 's-Hage. van het prov. bestuur te Haarlem en van voorn. directeur, alsmede bij de ontvangers der directe belastingen enz. in de betrokken en naburige gemeenten, en is gratis te bekomen bij voorn. directeur. Inlicht. geeft de rijks-bouwmeester te 's-Hage en den opzichter der landsgebouwen P. L. Wijndels de Jongh, Amsterdam. Aanw. gedaan.

Ewijk (Geld.). Het bouwen van een gemeentehuis en woning. Het ontgraven en ophoogen van terrein voor het te bouwen gemeentehuis en woning, met bijlevering van alle benoodigde materialen.

Het gemeentebestuur, n.m. 5 u. Bestek en teek. verkrijgb. ter secretarie tegen f 2.50. Inl. geeft de bouwk. C. van Boxtel te Ewijk, alw. de situatie-teek. ter inz. ligt. Aanw. te Winssen, op het Weiland de Hoogstraat, op 13 Mei n.m. 2 u.

Harderwijk. Het verbeteren van de zolderverdieping van den zuidelijken vleugel der Oranje-Naussau-kazerne te Harderwijk, onder beheer der genie te Amerfoort. Raming f 9650.

De genie, v.m. $10^1/_2$ u., in het hotel „Du Croix". Bilj. in te leveren tot 12 Mei, n.m. 3 u., bij den opz. van fortificatiën, Spoorlaan E 103. Bestekken zijn voorwaardelijk verkr. bij den opz. van fortificatiën te Amersfoort en bij den opz. van de millitaire gebouwen J. J. Kersbergen te Harderwijk. Bestek ter lezing in het hotel „Du Croix". Inl. kunnen worden verkregen bij den besteder en bij den vorrn. opzichter te Harderwijk.

Leiden. Het bouwen van een vereenigingsgebouw en van 5 winkelhuizen, in één perceel op het terrein gelegen aan de Haarlemmerstraat en de Apothekersdijk.

Het bestuur van het Leidsche Volkshuis n.m. 2 u., in het stationskoffiehuis „Zomerzorg". Bestek en teek. liggen ter inzage in voorn. koffiehuis, alw. ex. zijn te bekomen à f 2,50 per stel. Inl. zijn inmiddels te bekomen bij den architect W. C. Mulder te Leiden. Aanw. gedaan.

Vlijmen. Het bouwen van een heerenbehuizing aan den straatweg aldaar, voor rekening van notaris P. Tacx.

De architect A. Th van Elmpt te Groningen 's av. 6 u. in het koffiehuis van H. Doelman te Vlijmen, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn deze ad. f 2 verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 9 Mei v.m. 11 u.

ZATERDAG 14 MEI.

Middelburg. Het bouwen van 3 nieuwe bruggen, met gemetselde landhoofden, met de daartoe gevorderde bouwstoffen en arbeidsloonen, in 2 perceelen.

Het polderbestuur van Walcheren, v.m. 11 u, in het polderhuis. Het bestek ligt ter lezing aan het polderhuis en is bij den griffier des polders verkrijgb. voor f 0,25. De teek. zijn ter inzage ten kantore van den opperc commies. bij wien tevens nadere inl. te bekomen zijn.

Oostkapelle. Het bouwen van eene pastorie.

De kerkeraad der gereform. kerk. Teek. ter inz. en bestek ad. 50 ct. verkr. in de consistorie der gereform. kerk.

Utrecht. Het verrichten van vernieuwingen en herstellingen, benevens verfwerken van eenige gemeentegebouwen.

Het gemeentebestuur, n.m. $1^1/_2$ u. Het bestek ligt ter inz. aan het bureau der gem.werken Achter Klarenburg, en is ald, zoomede ten stadhuize en bij den boekh. Van Terveen en Zn. verkrijgb. à 25 ct. Inl. te bekomen aan bovengen. bureau.

Waspik. Het bouwen van een consistoriekamer en het voor een gedeelte vernieuwen van de bekapping met bedekking over 250 M² van het kerkgebouw der Ned. Herv. gemeente te Waspik.

De architect A. C. Buijzerd te Breda, n.m. 1 u. in het Neerlandsch koffiehuis. Bestek en teek. liggen in bovengen. koffiehuis ter inz. terwijl nadere inlicht. zijn te bekomen ten kantore van gen. architect. Aanw. in loco 14 Mei, v.m. 9 u.

ZONDAG 15 MEI.

Hijlaard. Het afbreken eener boerenschuur met hokken en het bouwen eener schuur met stalling voor 52 hoornbeesten, aan het water, onmiddellijk bij de Bolswardervaart bij Hopstille.

De heer W. Kooistra. Bestek en teek. ter inz. bij IJ. v. d. Valk te Hijlaard waar inl. verkr. zijn. Aanw. 12 Mei. 's midd. 12 u.

MAANDAG 16 MEI.

Amsterdam. Het maken van den bovenbouw voor machinegebouw, ketelgebouw met schoorsteen en werkplaatsen. een toegangsgebouw voor het laagreservoir, de afdekking van overstort- en afvoerputten, een kelder met toeganggebouwtje voor de buisleidingen, het dempen en rioleeren van de scheidingssloot vóor het terrein, het maken van de terrein-afsluitingen, de grondwerken voor het leggen der sporen. het bestraten of verharden der wegen vóor en om de gebouwen en het leggen van eenige buisleidingen met alle daarbij behoorende werken op het terrein der gemeente Amsterdam gelegen in deze gemeente buiten de Haarlemmerpoort.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De voorw. zijn uitsluitend te verkrijgen ter stadsdrukkerij, tegen betaling van f 12, met 10 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van de Gemeentelijke Waterleidingen, Nieuwe Heerengracht 49, van 10 tot 12 u., gedurende de

eek, welke der besteding voorafgaat. Aanw. loco 9 Mei, n.m. 2 u., op het terrein aan n Haarlemmerweg.

Amsterdam. Het vergrooten van de openb. gere school der 1e klasse no. 44 aan de raaijenhoffstraat tot een school voor 600 nderen.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De oorw. zijn uitsluitend te verkrijgen ter stads-rukkerij tegen f 1.60 (met twee teek.). Inl. orden gegeven ten kantore van den assistent-rchitect op het raadhuis, kamer no. 105, m. van 2 tot 4 u., gedurende de drie laatste erkdagen, welke der besteding voorafgaan.

Wittem (**Limb.**). Het verbouwen van het aadhuis.

Het gemeentebestuur, n.m. 3 u. Plan en estek liggen ter secretarie ter inz. en is het estek ald. verkrijgb. à f 1.50. Aanw. ter laatse op 16 Mei.

DINSDAG 17 MEI.

Amsterdam. Het slopen van den voor enige jaren buiten dienst gestelden wind-watermolen, gelegen bij het Abcoudemeer, f wel de opstal en verdere getimmerten an dien molen tot amotie te verkoopen.

Het bestuur van den Holendrechter- en Bullewijkerpolder. Biljetten in te zenden vóór 7 Mei bij den voorzitter van gen. polder, Sarphatiestraat no. 2. Voorw. ter lezing in het Amsterdamsch koffiehuis te Abcoude.

Amsterdam. Het bouwen van een winkelhuis met magazijnen ter plaatse der perceelen Kalverstraat no. 201 en 203 en St. Jorissteeg no. 6 en 8.

De heeren A. Jacot en W. Oldewelt, n.m. 2 u., in het American hotel. Bestek en teek. à f 2,50 te bekomen Singel 514.

Rotterdam. Het bouwen van een school a/d Parallelweg.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek ter inzage op de secretarie en in het Timmerhuis en à f 1 te bekomen bij de wed. P. v. Waesberge en Zn. aldaar. Inl. te bekomen aan het Timmerhuis. Aanw. 12 Mei, v.m. 11 u.

WOENSDAG 18 MEI.

Utrecht. 1°. Het bouwen van eene kazerne voor eene compagnie hospitaalsoldaten op het Bleekveld en het vernieuwen van de portierswoning, beide bij het militair hospitaal te Utrecht, ram f 21000; 2°. het vervangen van de schijvenbergplaats op de Bildtsche heide door een steenen bergplaats, ram. f 1000; 3°. Het bouwen van eene loods in het fort aan de Klop en het aanbrengen van eenige verbeteringen van ondergeschikt belang in de forten de Gagel, bij Vechten en bij het Hemeltje, ram. f 3310, onder het beheer der genie te Utrecht.

De genie, v.m. 10 u., op het bur. der genie, alw. bilj. in te leveren tot 17 Mei, n.m. 3 u., de bestekken ter lez. liggen en met inschrijvingsbilj. en inl. te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 3 JUNI.

Zwolle. Het maken van een gebouwtje voor de zelf registreerende peilschaal bij het Katerveer, behoorende tot de werken van de Willemsvaart in de provincie Overijssel. Raming f 800.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

22 APRIL

Apeldoorn (**Onderh.**). Het bouwen van een villa in het Wilhelminapark voor den heer dr. F. W. O. Kallenbach, te Rotterdam. Door den architect Andr. van Driesum Sz.

Laagste inschrijver F. W. Geurden, f 14300. Na eenige wijzigingen is het werk aan F. W. Geurden gegund.

Bovenkarspel. Het bouwen van een nieuw raadhuis. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver P. A. de Smeth, ald. f 9586. gegund.

Middelburg. (**Onderh.**). Het bouwen van een volksbadhuis op de Turfkade. Door het bestuur der afd. van „het Nut van 't Algemeen".

Laagste inschrijver J. J. v. Hije, aldaar, f 11420.

Tilburg. Het vergrooten der concertzaal en verbouwen van het huis bij den heer W. van Boxtel, Korvel, door den architect J. M. van den Abeelen.

Timmerwerk: Laagste inschrijver Joh. Hamers f 1095*.

Metselwerk: Jan Looijkens, f 569*. *Geg.

23 APRIL.

Nieuwolda. Het onderhoud van de school en onderwijzerswoning op den Oostwolderpolder en dat van de tolhuizen op de Kerkelaan en den Polderweg, over een tijdvak van 3 jaren. Door de gemeentebesturen van Midwolda en Nieuwolda.

Laagste inschrijvers H. Doornkamp en H. Rosenboom, f 850, gegund

Stad Almeloo. Het maken eener verdieping met bijkomende werken, boven de conciergewoning der hoogere burgerschool. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver F. Kuiper Gz., Stad-Almeloo, f 919,11. gegund.

25 APRIL.

Beverwijk. Het vergrooten van den winkel en aanbouwing van woonkamer met keuken enz., met bijlevering van alle materialen, arbeidsloonen, vrachten enz. Door het bestuur der coöp. winkelvereeniging.

Hoogste inschrijving f 1485; laagste inschrijver H. Sprengers, aldaar f 835. gegund.

Muntendam. Het maken van 27 schoolmeubelen en 2 stel schuifborden en een boekenkast voor de gem. Muntendam. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver G. Rademaker, Meeden, f 214.

26 APRIL.

Breda. Het bouwen van een pakhuis met bijbehoorende werken te Breda. Door den architect A. C. Buyzerd.

Laagste inschrijver Joh. Kwaaitaal, Terheyden, f 5546. Gunning in beraad gehouden.

Exloo. Het afbreken der oude en het bouwen eener nieuwe school voor 196 leerlingen, met het ameublement en een turfschuur te Valthermond, gemeente Odoorn; 2. het bouwen eener onderwijzerswoning bij gen. school. Door het gemeentebestuur van Odoorn.

Laagste inschrijver A. Boezeman, Stadskanaal, f 15182. gegund.

27 APRIL.

Breda. Het bouwen van een paviljoen met veranda's, muziektempel enz., op een terrein gelegen in het Valkenberg aldaar. Door het bestuur der Groote sociëteit.

Laagste inschrijver L. Chabot, f 14340.

De Punt (**Gron.**). Al de werkloonen van het afbreken en weder opbouwen eener boerenschuur, met eenige timmerwerken aan het woonhuis, te de Punt, bij Ide. Door den heer A. Hardenberg.

Laagste inschrijver H. Timmer. Vries, f 220 Niet gegund, maar onderhands met bijlevering van materialen opgedragen aan Gerrit Schuil, Helpman bij Groningen, voor f 600.

Genemuiden. Het bouwen van een stoomboterfabriek. Door het bestuur der stoomboterfabriek „Genemuiden".

Laagste inschrijver H. Slot, Zwartsluis, f 15775.

Groningen. Het verbouwen van het winkelhuis, geteekend K no. 50 N.Z. Zwanestraat. Door den architect G. Nijhuis.

Laagste inschrijvers H. Kamps en W. Albers, f 8130. gegund.

Krommenie. Het bouwen van een directeurswoning. Door de vennootschap „Verwer".

Laagste inschrijver W. Swager. Alkmaar, f 8193.

Sliedrecht. Het vergrooten en verbouwen van het gesticht. Door het bestuur van het gesticht van oude lieden.

Perc. 1. Laagste inschrijver A. Pols, f 1583.

Perc. 2. W. Hofman Gz., f 1773.

Perc. 3. J. Nederveen, f 281.

Tilburg. Het bouwen van eene remise, slachterij en stallen voor den heer W. van Roessel. Door den architect J. H. van den Abeelen.

Timmerwerk. Laagste inschrijver J. Brouwers, f 884, gegund.

Metselwerk. Laagste inschrijver J. Wijdemans, f 1495, gegund.

Wieringen. Het gedeeltelijk amoveeren van de oude en weder opbouwen eener nieuwe pastorie. Door de kerkeraad der Doopsgezinde Gemeente.

Laagste inschrijver N. J. Poel, Hippolytushoef, f 4790, gegund.

Wormerveer. Het bouwen van de bruggen, wachterswoning, enz. voor het „Wilhelmina-park" aldaar. Door het bestuur van het park.

Laagste inschrijver A. Kok, f 5487.

28 APRIL.

Arnhem. Het bouwen van eene fabriek met twee bovenhuizen en achtergelegen lokalen, op een terrein aan de Boulevard. Door de firma Mulder en van Wessem.

Laagste inschrijver Wassink en Co., f 23980.

Bergum. Den verbouw van de o. l. school te Rijperkerk en op dien van de onderwijzerswoning te Beetgumerheide. Door het gemeentebestuur.

School Rijperkerk. Laagste inschrijver H. Eldering, Suameer, f 839*.

Woning Bergumerheide. Laagste inschrijver Sape de Vos, Veenkloster, f 737. *Geg.

Deventer. Het afbreken en het herbouwen van het perceel der firma M. van Engel aan de Groote Overstraat no. 79. Door den architect J. D. Gantvoort.

Laagste inschrijver H. Beltman, f 13000.

Haarlem. Het bouwen van een woning voor het personeel bij de schutsluis te Purmerend, behoorende tot de werken van het Groot Noord-hollandsch kanaal, Ram. f 17400. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver J. de Vries, Purmerend, f 15945.

Nijverdal. De herbouw van de afgebrande opzichterswoning op den „Twilhaar" bij Nijverdal. Door den heer A. H. ter Horst te Rijssen.

a. Begrooting f 1031. Laagste inschrijver J. v. d. Berg, Helledoorn, f 1035.

b. Begrooting f 1007. J. v. d. Berg, Hellendoorn, f 1005. Gegund plan *a*. nieuw terrein.

29 APRIL.

Enschedé. Het bouwen van een fabrieksgebouw met bijbehoorende werken aan de Koningstraat te Enschedé. Door den architect G. Beltman AGzn.

Laagste inschrijver G. Huckriede, f 6670. Volgens bestek 8 dagen beraad.

's-Gravenhage. Het verbouwen van een woonhuis en in te richten tot winkelhuis met afzonderlijke bovenwoning; het bouwen van een loods voor berging van kolen en turf; het aanbouwen van een stal voor 2 paarden en andere werkzaamheden aan de Sumatrastraat ald. Door den architect Charles Steffens.

Laagste inschrijver G. P. Post Jr., f 7750.

's-Gravenhage. Het verbouwen van het Rijksopvoedingsgesticht „De Kruisberg" nabij Doetinchem met daarbij behoorende ambtenaarswoningen en verdere werken. Raming f 101.500. Door het Min. van Justitie.

Laagste inschrijver G. Bekedam, Deventer, f 105,050.

Groningen. Het verbouwen eener heerenbehuizing in de Marktstraat, volgens daarvan opgemaakt bestek en voorwaarden, onder bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, transporten arbeidsloonen enz. Door den architect N. W. Lit.

Laagste inschrijver J. Pot, Stedum, f 7657, gegund.

Middelburg. Het verbouwen van perc. E 14 aan de Korte Noordstraat. Door het bestuur der Godshuizen.

Laagste inschrijver P. J. Fiegen. f 989.

30 APRIL.

's-Gravenhage. Het verbouwen van een woonhuis en het bouwen van een fotografisch atelier aan de Toussaintkade no 11, Den Haag. Door den heer C. l. L. Vermeulen te Hilversum.

Laagste inschrijver J. J. v. Rij, f 8600.

's-Gravenhage. Het afbreken van, en het opbouwen eener drukkerij en zetterij in het Westeinde 135 te 's-Gravenhage. Door de architecten Eshuijs en Anema.

Laagste inschrijver W. P. Teeuwisse, f 11050.

Gouderak. Het uitbreken van een gedeelte der sluis en het maken van een veerhuisje met loopbrug aan den IJsseldijk onder de gemeente Gouderak, raming f 750. Door het bestuur v/d. polder „'t Beijersche".

Laagste inschrijver C. W. den Hoed, Stolkwijkersluis, f 594, gegund.

Garmerwolde. Het afbreken van gebouwen enz. en het bouwen van een nieuwe pastorie met bijlevering van materialen, enz. Raming f 9000. Door de kerkvoogden der Herv. gemeente.
Laagste inschrijver H. Buitenkamp, Siddeburen, f 8169. Nog niet gegund.

Goes. 1⁰. Het in steen verbouwen eener schuur, thans in hout, groot 45.97 bij 16.38, op de hofstede bewoond door G. de Jager, Westerlandsche polder, Wolfaartsdijk; 2⁰. het in steen bouwen van een varkenshok groot 8.50 bij 4.10 in Broeder- en Zusterpolder, Wolfaartsdijk. Door den heer Mr. Liebert, te Goes.
1e. Hoogste inschrijver L. D. van der Linde, Cortgene, f 9700: laagste J. P. Pannij, Krabbendijke, f 8200, gegund.
2e. Hoogste inschrijver A. A. de Wilde, Kattendijke f 716; laagste D. van Sabben, Wolphaarsdijk, f 675, gegund.

Haren (Gr.). Het bouwen van een heerenhuis op een vrij terrein aan de westzijde van den Rijksstraatweg te Haren, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den architect J. Timmer te Helpman.
Laagste inschrijver M. v. d. Kooi, Groningen, f 4683.

's-Hertogenbosch. Het bouwen eener koekfabriek met 2 bovenwoningen, op het Emmaplein te 's-Hertogenbosch. Door den bouwk. F. Hoenselaar.
Laagste inschrijver Aug. J. C. van Mierlo, f 11593. Niet gegund.

Harderwijk. Eenige timmer-, metsel- en verfwerken aan de gemeente-gebouwen. Door het gemeentebestuur.
Gegund aan de minste inschrijvers: Timmer- en metselwerk, B. Smink Jz., f 609.
Verfwerk. R. A. van Aken, perc. 1 f 136; E. H. van Aken, perc. 2 f 152; H. J. Knaap, perc. 3 f 364. Allen aldaar.

Lemmer. Het afbreken van eene winkelhuizinge, wijk 1 no. 67, te Lemmer, en het weder opbouwen van een deftig burgerhuis. Door den heer A. Knol, bakker aldaar.
Laagste inschrijver H. H. Visser f 5730. Gunning aangehouden.

Maarssen. Het afbreken en weder opbouwen van den houten bovenbouw van de dubbele ophaalbrug over de Vecht te Maarssen, en het uitvoeren van daarmede in verband staande werken, alsmede het verrichten van vernieuwingen en herstellingen aan het brughuis. Raming f 4200. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver K. Broertjes, Maarsseveen, f 4425, gegund.

Utrecht. Het verven en teren van bruggen en urinoirs der gemeente. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver C. Landzaat, f 2100.

Vriezenveen. Het bouwen van een heerenhuis op 't Oosteinde ald. Door de architecten v. d. Goot en Kruisweg te Hengelo (Ov.).
Laagste inschrijver H. Jansen Jz., Vriezenveen, f 14600.

Winssum. Het afbreken eener oude woning etc. en het bouwen van twee woningen te Winsum. Door den architect G. v. d. Ploeg.
Laagste inschrijver E. v. d. Zee. Welsrijp, f 1574. De begrooting van A. Visser, te Winsum, is f 1640.

2 MEI

Breda. Het sloopen van oude huizen en gedeelte gasthuis, pl.m. 100 M. lengte, aan den Haagdijk en het verbouwen en vergrooten van het R.-K. gasthuis, der vereeniging „Alles voor Allen", en bijlevering der materialen. Door het bestuur van het R.-K. gasthuis.
Laagste inschrijver M. Bakkeren, Prinsenhage f 119460.
Verwarming. M. Bakkeren, Prinsenhage, f 190. Gegund.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een graanpakhuis aan de Zuidwillemsvaart voor den heer Bern. van Vugt.
Laagste inschrijver J. Lathouwers, Vucht, f 7600.

Leiden. *1a.* Het afbreken der bestaande houten beschoeiing. *b.* Het maken van een gemetselden Walmuur op paalfundeering aan het verlengde Utrechtsche veer. 2. Het afbreken van een gemetseld draaihoofd op houten fundeering onder de Schrijversbrug van de Zijlpoort. 3. Het verrichten van timmer- en metselwerken ten dienste van gemeente-eigendommen, in 7 perc. Door het gemeentebestuur.
1a en *b.* Laagste inschrijver W. Splint Leiden, f 3933*.
2. Laagste inschrijver C. de Ruijter, f 25[illegible]
3. Perc. 1, 10 inschrijvers, laagste inschr[ijver] C. Splinter. Leiden. f 1080*; perc. 2, [..] inschrijvers. laagste inschrijver P. J. v[an] Hartevelt, idem, f 825*; perc. 3. 4 insch[r.], laagste inschrijver dezelfde, f 328*; perc. 8 inschr., laagste inschr. D. v. Leeuwe[n], idem, f 1044; perc. 5, 7 inschr., laagste i[n]schrijver M. Couvée. idem, f 115*: perc. 6 inschr., laagste inschr. A. van 't Riet, f 19[.] perc. 7, 8 inschr., laagste inschr., D. [v.] Leeuwen, idem, f 148.48*. *Gegund.

Meppel. Het bouwen van een burger woo[n]huis aan de Wilhelminastraat, voor rekeni[ng] van den heer H. J. Jonker aldaar. Rami[ng] f 2717. Door den architect P. Janzen.
Laagste inschaijver A. Hazelaar, f 23[..]
De laagste inschrijver heeft zich terugg[e]trokken, zoodat het werk gegund is a[an] Leestemaker en Miskotte.

Nijverdal. Het vergrooten eener wever[ij] ter oppervlakte van 750 M². Raming f 1064[.] Door de directieder koninkl. stoomwever[ij].
Laagste inschrijver P. Jansen, Nijverda[l] f 10430, gegund.

Smilde. Het bouwen en vergrooten va[n] de school te Hijker-Smilde benevens h[et] stichten eener onderwijzerswoning aldaa[r.] Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver H. Vissinga, Smild[e] f 6953. Onder nadere goedkeuring gegun[d].

3 MEI.

Haarlem. Het bouwen van een winkelhui[s] met woning aan de Anegang ald. Door d[e] architecten Roog en van den Ban.
Laagste inschrijver G. L. Zandvoort, f 1360[.]

Helder. Het uitvoeren van voorzieninge[n] aan werken, kazernegebouwen enz. te de[n] Helder, onder het beheer van de genie al[d.] Raming f 5670. Door de genie.
Laagste inschrijver W. de Jong, f 6186.

Vlissingen. Het bouwen van een pakhuis in het Prinsenboschje voor rekening van d[e] heeren van Boven en De Konink. Door d[e] aanbesteders.
Laagste inschrijver J. Loois, f 2944.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

14 MEI 1898. 18e JAARGANG. No. 20.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Kunst en Wetenschap, voordracht gehouden in de afdeelingen 's Gravenhage en Delft der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst op 18 Febr. en 19 Maart 1898, door den heer J. J. Weve, Civ. en Bouwk. Ingen. (vervolg van blz. 145.) — Aan de Nederlandsche architecten. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

77STE ALGEMEENE VERGADERING.

De 77ste Algemeene Vergadering zal gehouden worden op Donderdag 26 Mei 1898, des morgens te elf uur in het Maatschappelijk gebouw, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Agenda der Vergadering.

1. Opening der vergadering.
2. Verslag van het Bestuur over het afgeloopen jaar.
3. Verslag van de Commissie van Financiën.
4. Rapport van de Commissie voor het nazien der rekening en verantwoording van de Commissie van Financiën, over 1897. Uitloting van 5 obligatiën in de geldleening groot f 65,000.
5. Mededeeling van den uitslag der verkiezing van Bestuursleden.
6. Benoeming, door den Voorzitter, van drie leden eener Commissie van stemopneming.
7. Verkiezing van een Voorzitter.
8. Behandeling der begrooting voor 1898.
9. Bepaling van de plaats der Algemeene Septembervergadering.
10. Discussie over vragen of voorstellen, door leden of het Bestuur in de vergadering gedaan, en die tot geen stemming aanleiding geven.

Nadat van de gelegenheid zal zijn gebruik gemaakt om een tweede ontbijt te nuttigen, zal gemeenschappelijk een bezoek worden gebracht aan het in aanbouw zijnde

Onze Lieve Vrouwe Gasthuis

aan de 1e Parkstraat te Amsterdam.

Te 2 uur des namiddags zal de heer A. C. Bleys, bouwmeester van het Gasthuis, in de teekenzaal der Directie-keet op het werk, uitlegging geven, met teekeningen toegelicht, van zijn in uitvoering zijnd ontwerp voor dit Gasthuis. De bezichtiging van het gebouw zal daarna plaats hebben.

Des namiddags te half 6 uur zal gelegenheid bestaan om aan een gemeenschappelijken maaltijd in het Hôtel de l'Europe, deel te nemen, tegen f 2.50 per persoon, zonder wijn.

Heeren Leden die aan dezen maaltijd wenschen deel te nemen, worden beleefd maar tevens *zeer dringend* verzocht zich uiterlijk vóór 22 Mei a. s. daartoe aan te melden bij den Secretaris der Maatschappij, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Het Bestuur der Maatschappij brengt in herinnering, dat de stembiljetten voor de verkiezing van twee Bestuursleden vóór den 20sten Mei a. s. moeten zijn ingeleverd.

Voor verloren geraakte biljetten met toebehooren worden op aanvrage aan het Bureau der Maatschappij nieuwe exemplaren verstrekt.

KUNST EN WETENSCHAP.

Voordracht gehouden in de Afdeelingen 's-Gravenhage en Delft, der Mij. tot Bevordering der Bouwkunst op 18 Febr. en 19 Maart 1898, door den heer J. J. Weve, Civ. en Bouwk. Ingen.

(Vervolg en slot van blz. 145.)

Maar ziet! Enkele zaden, die niet werden vertreden, hebben wortel geschoten. Reeds zijn er hier en daar ontkiemd.

Gesmoorde zuchten zijn allengskens geworden tot kreten. Straks groeien zij tot een machtig klaaggeschrei.

De kunst eischt hare rechten op; de rechten van het hart, de rechten van de ziel!

In naam der menschheid, die zij geroepen is te vertroosten en te verlichten, vordert zij de macht terug, die haar werd geroofd, die haar wordt onthouden. Haar eigen wetten, haar eigen rechtsgebied, haar eigen Koninkrijk!

Hoort, hoe de geest zich uit in klanken, ongewoon.

Zacht ruischend als een zang van lokkende elfenkoren, of lieflijk, melodieus, als Zephirs lentezucht in groenende bladerkronen.

Ziet een gedachtenstroom, vertolkt in trekken, vreemd. — Wegkronkelend in een zee van golvend lijngewemel, waaruit een nevelbeeld in vage vormen rijst.

Een ziel, in kleur gemaald. — Nù in een waas van tinten — vervloeiend tot een zee, waar d' avondzon in smelt. Dàn als een kleurenvloed, waar vonken vuurs uit spatten. In hel en scherp kontrast, als 't blaken op de kust van zomerzonnegloed.

Maar steeds etherisch. — Fijn. — Geneigd om weg te zweven. Ontastbaar als de ziel, wanneer, van 't stof ontheven, zij vliedt naar hooger sfeer en daar in vrede aâmt, of jubelt, juicht en zegent.

Wie grijpt die vormen vast? Wie schetst die teedre beelden, tenzij een vaste hand, geleid door helder hoofd! Een hoofd, dat weet te scheiden het wezen van den schijn, de waarheid van verbeelding, de scherp omlijnde kern van 't vage nevelkleed.

Daar schuilt het diep geheim, waarnaar de zielen smachten, verzadigd van de stof; dat zij te grijpen pogen met den onweêrstaanbren drang van vurige begeert!

Dat door geen oog gezien, nochtans het oog moet strelen en, door geen oor gehoord, in klanken ruischen moet.

Dat, grijpend in een ziel, geheel die ziel doet trillen en noopt tot scheppingsdaad, die — op haar beurt, — doet zielen trillen, als op het watervlak de weggezonken steen een heir van kringen roept en, zelf verborgen schuilt in 't peilloos diep beneden.

Wie in dat diep geheim, omhuld met nevelsluier, de kern niet onderscheidt, die daar verborgen straalt, zal, waar hij lijnen trekt of klanken weet te tooveren, ook slechts in nevelbeeld hergeven wat hij zocht.

Een droomgezicht gelijk, vertoonen zich die beelden. Een zoet sireengezang rijst op dat maatgeluid.

Daar spreken *zielen* uit, maar zielen half verzonken in droeve twijfelzucht, verpletterd onder 't wee! — 't Zijn zielen, losgescheurd van de aard' waarop zij toeven, nog voor des maaiers komst; ronddolend in een sfeer van kringen, geschapen in het brein, dat nog der stof behoort!

Een tegenbeeld van hen, die, voor een viertal eeuwen, de overdreven vlucht van hooggestemden geest, te breidlen zochten door beroep op Hellas' idealen en van den dienst der stof de zegepraal verhoopten, die 't echte menschlijk-zijn op aard herstellen zou.

Het middel *bracht* herstel; maar borg geduchte kwalen, door weinigen voorzien, door niemand, schier, bekampt.

Toch vocht één kunstnaarsgeest — met al de macht hem eigen — het dreigend schrikbeeld aan en streed, als met de hulp van bovenaardsche machten, tot hij verwon.

Echt menschelijk werd zijn werk. Een toonbeeld voor de eeuwen. Een toonbeeld ook voor ons, die leven in den strijd en strijdend slechts verwinnen.

Den naam heeft hij gemeen met een dier hemelgeesten, die richten met het zwaard; voor wien de boozen vreezen en van wiens aangezicht de glans des Eeuw'gen straalt.

Hij, Michel-Angelo, de reus, die stof en geest wist saâm te binden tot vaststaand evenwicht, waarin noch geest te veel, noch stof te luttel huist.

Die 't doode marmerblok bezielde tot het leven en vuurgen zielengloed bluschte in 't koud gesteent.

Die 't lijf tot hulsel maakte van diep verborgen krachten en, waar hij spieren kneedt, die krachten perst naar buiten, totdat zij zichtbaar zijn, meer dan 't gebeelde vleesch. De groote Florentijn, wiens machtig brein omvatte de kennis van zijn tijd en aller eeuwen kunst. Wiens onvergelijkbre ziel met Dantes ziel verkeerde; in wien verholen vuur van heilgen ijver blaakte, ontstoken en gevoed door Savonarola's woord.

Die trotsche geest, voor 't hoogst gezag alleen zich buigend. Dat kuisch gemoed, waarin de hartstocht brandt, maar als het vuur der aard', welks woeling in haar kolken, — inwendig slechts bevroed, — nooit buiten wordt geschouwd.

Aan de hand van dezen meester, M. H., keeren wij thans naar het Vatikaan terug, niet naar de Stanzen van Rafaël om daar te dwepen en te droomen, maar naar de feestkapel van 't pauselijk hof om daar den strijd te zien, door ééne ziel gevoerd tegen de verrezen oudheid en hoe die ziel verwon.

Daar boven aan het welf, daar troont de meester in zijn macht! Daar roept hij door zijn penseel stormen op, die het Goddelijke omhullen, waardoor de Godheid spreekt.

Daar schildert hij den mensch in volle menschen-glorie en menschen-zwakheid. Den mensch zooals hij is: afhankelijk en versmachtend, maar toch een Koningskind!

Niet van zich zelf een God, toch goddelijk in zijn wezen.

Hier voelt gij eerst recht hoe 't menschenbeeld èn schepsel voegt èn schepper; den mensch verheffend, den Maker niet onteerend.

Volgt in zijn bouw dat stout tafereel, dat grootsche onderwerp: Het drama van de menschheid, in beeld na beeld ten toon gesteld.

Daar moest gebonden en verdeeld. Daar waren wanden te vereenen, door vroeger kunst bezield.

Ziet, hoe de meester bogen slaat, een bouwstuk samen voegt vol kracht en zin en daarin beelden maalt, die het gansche welf bevolken en doen leven.

Hij kiest zich zelf den weg. Geen Grieksche tempelvorm voldoet aan zijn genie. — De oude wereld stierf — haar vormen zijn hem dood! Hier, mag slechts leven zijn, slechts harmonie van vormen.

En het wondre welf krijgt adem tot zelfs in 't steengeraamte, dat wezens torst, die het als met spier en vleesch bekleeden.

Een zegepraal der kunst in den edelsten vorm van 't leven!

Echt humanisme ook, vol van een krachtig streven, niet neigend tot verval, niet lokkend tot de rust, maar roepend tot den strijd bij stormgeloei en donderrollen.

Hier klinkt tot ons een stem, doordringend al de eeuwen, die sedert zijn vergaan; fel krijschend in het oor van hen, die moedeloos strijden, — met wanhoop in het hart, — den worstelstrijd des levens.

Een stem als van den storm, die dichte nevelen scheurt en het zonlicht doortocht baant. . . . .

Ja! Zonlicht: in 't Gemoed! — En licht, èn warmte tevens. — Der kennis stralenglans, der liefde koestering. — In 't aardsche tranendal der heemlen zaligheid!

M. H. Is dit niet, in den grond, het gemeenschappelijk ideaal waarnaar wij allen streven, tot wat richting wij ook behooren, welke ook onze levensbeschouwing zij?

Waar kennis, waar wetenschap ons onbevredigd laten, omdat zij slechts een deel der menschelijkheid, nooit den geheelen mensch kunnen voldoen, verwachten wij daar niet, en met recht, van de kunst, die troosteresse van het gemoed, dat zij ons helpe verwinnen in den strijd voor onze hoogste idealen?

Dien strijd, wij zagen hem in de Sixtijnsche kapel, in

het reuzenwerk van den geweldigen meester — dien engel met het vlammenzwaard — en gevoelden bij het aanschouwen onze krachten wassen, ons zelfvertrouwen gesterkt, onzen moed ontvlamd.

Maar *rust* was ook ons deel; toen in de Stanzen wij verwijlden van 's meesters tijdgenoot, die, — meester zelf, — ook droeg een engelennaam. Zijn boodschap was geluk, was vrede op deze aarde.

Uw werk, o! Rafael, hoe lokt het tot verpoozen, hoe noodt het tot de rust, na heet gevoerden strijd........ Alsof geen nieuwe, geen fellere kamp te strijden viel, alsof de kalme vrêe het deel des stervelings waar!

Neen, niet te lang een rust genoten, die verslapt.

Daar wacht een betere!

Wilt gij, M. H., U aan den aanblik verkwikken van kalmen vrede, die slechts sterken kan, omdat hij die des geestes is, dan verlaat met mij de vertrekken, waar Rafaël de renaissance heeft verheerlijkt met al de bekoorlijkheid van zijn rijk penseel.

Dan begeeft U, door de Constantijns-zaal, naar de nabij gelegen kleine bidkapel van Nicolaas V, om daar het werk te aanschouwen en te genieten van een anderen meester, Giovanni van Fiësole, U meer bekend als Fra Angelico, — En in dien naam ruischt al de vrede, die uit zijn werken spreekt. — Een vrede zoo diep, als het blauw aan het wijde hemelwelf; zoo rustig, als der sterren glans in kalmen, helderen zomernacht.

Hoe daalt tot ons die vrede, uit alles wat ons hier omgeeft, de vrucht van het penseel — neen van den zielengloed — eens meer dan zestigjarigen monniks, die heel zijn leven heeft gewijd aan den dienst van zijnen God en aan Hem de gaven heeft geofferd, zoo overvloedig hem geschonken.

In twee reeksen van tafereelen, de eene boven de andere, verhaalt ons hier de vrome meester, op zijne onnavolgbaar teedere en eenvoudige wijze, de legende der beide Diakenen St. Stefanus en St. Laurentius. Aan het azuren gewelf zetelen op wolkentronen de vier evangelisten. Aan de wanden verrijzen, in de hoeken, acht kerkleeraren, ieder, door houding en gelaatsuitdrukking, den geest weergevend, die uit hun schriften spreekt.

Welk een onbeschrijfelijk waas van mystieke schoonheid, van reine onschuld en teedere heiligheid ligt niet over dit geheel gespreid! De meester, die aan de wanden van San Marco, de geheimen zijner godsvrucht had toevertrouwd, maalt hier, in nog vaster trekken, de innige gewaarwordingen zijner ziel.

Hoe boeit hij door zijn ware vroomheid!

Hoeveel aantrekkelijker is ons hier de rust, dan in Rafaëls stanzen. Dáár angst om die rust te verliezen, hier slechts hoop op haar behoud. — Dáár vermindering onzer krachten, hier gewin aan sterkte. — Dáár de schoone vrucht der kennis, hier de schitterende zegepraal des harten!

M. H. Na ons in den aanblik van Fra Angelico's kunst verlustigd te hebben, scheiden wij van het Vatikaan, waarheen Gij mij dezen avond zoo welwillend zijt gevolgd.

Tevens scheiden wij van het onderwerp, dat ik mij voorgesteld had met U te bespreken.

Maar, waarvan wij niet scheiden kunnen, — ook niet nadat wij deze vergaderplaats zullen verlaten hebben — dat is de strijd des levens, die ons overal blijft vergezellen en ons, zonder ophouden, daarheen drijft, waar wij in het einde de zege hopen te behalen. — Op dien weg behoeven wij een gids.

Welnu: rijs, *Vaan der Wetenschap*, omhoog! Wij volgen U, zoolang gij stralend golft in het lichtend spoor der *Kunst!*

AAN DE NEDERLANDSCHE ARCHITECTEN.

In het nummer van 1 Mei 1898 van „De Beeldhouwer", orgaan van den Nederlandschen Beeldhouwersbond, komt een artikel voor over eenvoud, soberheid en economie, door den heer J. L. M. Lauweriks gericht aan de Nederlandsche architecten.

Na eene korte beschouwing, allereerst over het tijdperk waarin de geestelijke armoede zich afdrukte op de schamelijke voortbrengselen der bouwkunst en vrees bestond om versiering of beeldhouwwerk toe te passen, bespreekt de schrijver de reactie die op dezen toestand volgde, om te komen tot het tijdperk waarin bij den bouw van een groot aantal nieuw gothische kerken goede werklieden noodzakelijk waren. Deze werden gekweekt, en zoo werd de kerkelijke beeldhouwkunst uit haar verval opgeheven. Naast den kerkbouw ontwikkelde zich echter ook de burgerlijke bouwkunst, waardoor eene herleving ontstond der oud-Hollandsche renaissance, terwijl de aanhangers der middeleeuwsche kunst eveneens hun best deden om hunne opvattingen in hun werken uit te drukken.

Nadat de schrijver er nog op gewezen heeft, dat ons land thans een aantal werklieden bezit, op weg om hun vak te verstaan, en die, mits zij werk houden, in hunne opvolgers in staat zullen zijn zich te meten met vakgenooten in andere landen, — eindigt hij als volgt:

Doch nu dreigt hun van de zijde der architecten een ernstig gevaar, niet voortkomende uit eene gevestigde overtuiging van de zijde der bouwheeren of bouwmeesters, doch alleen zijn ontstaan dankende aan het toegeven aan een modegril. Want de reactie op de navolging der stijlen met overladen ornamentiek begint door te dringen en zoekt het evenwicht te herstellen door overdrijving in tegenovergestelde richting, eene overdrijving die evenmin een ernstigen grond heeft als de vroegere overlading. Want hoe kon het anders mogelijk zijn dat een architect die eenige jaren, misschien maanden, geleden nog op en top een toepasser was van allerlei onnoodige versieringen zóó verandert, dat hij op eenmaal heel streng gaat bouwen en alle versieringen als schadelijke gedierten weert. Slechts mode, of het onbewust ondergaan van vreemden invloed kan zoo iets teweegbrengen.

Deze mode-soberheid en gewilde eenvoud met het vernis der economie bedekt vindt nergens op die wijze eene toepassing in de groote monumenten van het verleden.

Ja het Parthenon is eenvoudig, doch hoe rijk zijn die zuilen en de gebeeldhouwde fries; het materiaal is het kostbaarste dat men kon kiezen. De Romaansche Basilieken zijn sober versierd; dit wil zeggen, men versierde niet alles, doch bij de deelen die men versierde, deed men het ongemeen rijk. Zoo wisten ook de vroeg Italianen den nadruk te leggen op sommige deelen van een gebouw. Alle groote bouwmeesters concentreerden den rijkdom hunner fantasie in eenige deelen en gelijken weinig op den koekebakker-architect, die met zijne versieringsspuit gewapend alle deelen van zijn koekgevel met een gelijk soort suikerwerk-ornamentiek overdekt. Ook ontmoeten we bij de ouden nergens de stijllooze nuchterheid der hedendaagsche architectuur, die meer doet denken aan de geestesarmoede uit het tijdperk in het begin van dit opstel geschetst dan aan een streven om strenge beginselen in een strengen vorm toe te passen.

Op grond al dezer overwegingen richten wij dit schrijven tot de goedgezinde en weldenkende architecten om hun te doen bedenken:

1°. Dat door de ernstige pogingen van vele kundige mannen onder hunne vakgenooten langzamerhand eene kern van flinke werklieden onder de beeldhouwers gevormd is.

2°. Dat het jammer zou zijn de verkregen resultaten te verliezen door zich over te geven aan het onoordeelkundig navolgen eener richting in de architectuur, in naam sober, eenvoudig en economisch, doch in de daad onlogisch, onèstetisch en verwerpelijk.

PRIJSVRAGEN.

Door de commissie voor de internationale prijsvraag voor de Phebe Hearst-plannen der Universiteit van Californië wordt ons verzocht mede te deelen, dat door verschillende medewerkers inlichtingen werden gevraagd betreffende art. 8 van het programma (woningen) en in 't bijzonder over hetgeen bedoeld is met deze woorden: „De kamers der studenten moeten in groepen van 2 of 3 verdeeld worden enz." Naar aanleiding daarvan wordt medegedeeld, dat de bedoeling van den redacteur van het programma als volgt is:

De woningen der studenten zijn in werkelijkheid hotels, die echter geen kazernes of kleine paviljoenen mogen zijn, noch ook op den voorgrond tredende massa's in het landschap.

Groepen van 2 of 3 vertrekken moeten onderdeelen der woning op de verschillende verdiepingen vormen, waarop ook badkamers, toiletten enz. in voldoend aantal en in het bereik der studeerenden verspreid moeten zijn.

Elk vertrek moet 1, 2 à 3 bedden kunnen bevatten.

Door de Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen is een nationale prijsvraag uitgeschreven, voor het ontwerp van een woonhuisgevel, breed 9 M.

Uitgeloofd worden een prijs van f 40 en een premie van f 15, beiden met diploma.

De antwoorden worden ingewacht vóór of op 15 Sept. a.s. bij den Secretaris der Vereeniging den heer W. A. Hof, Prinsenstraat bij de Heerenstraat te Groningen, waar ook het programma verkrijgbaar is.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam. 29 April 1898. Na lezing en goedkeuring van de notulen. werd door den Secretaris verslag uitgebracht van de op 14 April te Amsterdam gehouden bijeenkomst van Voorzitters en Secretarissen van de Afdeelingen met het Hoofdbestuur der Maatschappij.

Hierna verkreeg de heer H. J. Wolter, uit Amersfoort, het woord om vraag III en IV door het Bestuur der Mij. gesteld, in te leiden.

Deze vragen luiden als volgt:

III. Welk is de beste wijze van aanvoeren van versche lucht en afvoeren van verbruikte lucht, ter doelmatige ventileering van:

a. Arbeiderswoningen. *b.* Burgerwoonhuizen?

en:

IV. Welke is de beste wijze van verwarming:

a. Van een blok arbeiderswoningen. *b.* Van een blok burgerwoonhuizen?

Nadat de heer Wolter deze vragen op uitvoerige wijze besproken had en naar aanleiding daarvan nog door de heeren Poggenbeek. Bruning, Laarman, de Groot en Bienfait het woord was gevoerd, werd op voorstel van den Voorzitter besloten het antwoord van den heer Wolter in het Bouwkundig Weekblad op te nemen, en den spreker hartelijk dank betuigd voor zijne uitvoerige inleiding.

Omtrent vraag I luidende:

I. Hoedanig is uw oordeel over de noodzakelijkheid van oprichting van een Rijks Proefstation voor bouwmaterialen? welke vraag door den Voorzitter werd ingeleid, werd na uitvoerige behandeling, waaraan door de heeren de Groot, Louis Rieber. Poggenbeek, Cuypers, Bleys, Brüning, en Rood was deelgenomen, als het oordeel van de Afdeeling uitgesproken. dat de Afdeeling Amsterdam het niet noodzakelijk acht, dat een Rijks Proefstation wordt opgericht. daar er te Amsterdam en op andere plaatsen in het rijk goede particuliere inrichtingen bestaan die geheel aan de behoeften voldoen.

Vraag II, is van den volgenden inhoud:

Worden in bestekken voor bouwwerken, in den kring uwer Afdeeling opgemaakt, bepalingen voorgeschreven betreffende de uitbetaling van de werklieden in eene keet op het werk, man voor man in afgepast geld?

Zoo ja, wat kan dan medegedeeld worden over de werking van die bepaling?

Deze werd eveneens door den heer Posthumes Meijjes ingeleid, die daarbij tot de conclusie kwam, dat wel de wenschelijkheid bestaat een dergelijken maatregel in het leven te roepen, doch dat het niet mogelijk is in alle steden van ons land en meer bepaald de groote steden. daaraan streng de hand te houden met welke conclusie de Vergadering zich geheel vereenigde.

Omtrent vraag V.

V. Wat is beter:

gelegenheid voor lucht-circulatie aan te brengen onder houten balklagen en vloeren van vertrekken op den beganegrond,

of wel, de balken in het zand te leggen en de zandaanvulling op te hoogen tot onderkant houten vloer?

Op welke andere wijze is de bodem het doelmatigst af te sluiten, uit een hygiënisch standpunt beschouwd en in verband met het streven om de houten balken en vloeren tegen bederf te beschermen? werd. nadat door de heeren Wolter, Poggenbeek, Bruning, Bleys, Rood, Laarman, de Groot en den Voorzitter daaromtrent het woord was gevoerd, de conclusie aangenomen, ten 1e, dat het niet wenschelijk is houten balklagen in het zand te leggen, en ten 2e, dat men steeds moet trachten den grond door steenen vloeren of welven onder de balklaag af te sluiten.

Omtrent vraag VI werd geen bespreking gehouden, doch alleen door den heer Bleys uit ondervinding medegedeeld, dat men urinoirs slechts dan rein kan houden, wanneer dagelijks die inrichtingen met warm water worden schoongemaakt, waardoor alle aanhechting wordt voorkomen.

Nadat de heer Bienfait ten slotte nog bedankt had voor de goede meening die omtrent zijne inrichting bestond, en hem bij de behandeling van vraag I was gebleken, werd de Vergadering, niets meer aan de orde zijnde. gesloten.

Afdeeling Groningen. 29 April 1898. Na opening der Vergadering door den Voorzitter, den heer H. Raammaker, werden de notulen voorgelezen en goedgekeurd en eenige huishoudelijke aangelegenheden behandeld.

Daarna bekwam de heer J. van Dam Jzn., Werktuigkundig Ingenieur hier ter stede, het woord, tot het houden van een voordracht over:

Het vervaardigen van stalen buizen zonder naad, naar het systeem Mannesman.

Als inleiding tot het eigenlijke onderwerp behandelde spreker in korte trekken het vervaardigen van buizen van gietijzer, smeedijzer, staal, koper, lood en compositiën.

De verschillende deugden en gebreken en het gebruik waarvoor iedere soort geschikt is, werd op duidelijke wijze verklaard.

Van de gietijzeren buizen werd gezegd, dat zij door hare betrekkelijk geringe lengte en het groote gewicht. met betrekking tot de vastheid, hoofdzakelijk slechts gebruikt worden voor ondergrondsche gas- en Waterleidingen, en waar zij vroeger ook voor stoomleidingen werden gebruikt, thans meer en meer door smeedijzeren worden vervangen.

Op aantrekkelijke wijze verklaarde spreker het vervaardigen van smeedijzeren buizen, uitgevonden in 1808 door Benjamin Cook, en in 1825 het eerst vervaardigd door Whitehouse, beide Engelschen, en toen ook dadelijk in Engeland toegepast bij de omstreeks dien tijd aldaar meer algemeen in gebruik gekomen gasverlichting.

Met figuren op het bord werd de vervaardiging begrijpelijk gemaakt, en het bleek daarbij dat, geweerloopen etc. uitgezonderd, er altijd een aaneenlassching over de volle lengte van de buis plaats heeft. Dat deze buizen om hare grootere lengte en mindere ijzerdikte bij de zelfde sterkte dan de gietijzeren, in veel gevallen de voorkeur verdienen boven laatstgenoemde, werd mede aangetoond. De laschnaad blijft echter, als minder sterk en betrouwbaar dan het overige gedeelte der buis, in menig geval, waar de buizen aan een groote inwendige drukking worden bloodgesteld, een groot bezwaar.

De ijzerdikte der buizen, hetzij zij door het wals- of door het trekproces verkregen werden, kon gevoeglijk minder zijn, maar kon van wege de laschnaad, bij behoud van de noodige sterkte, niet zoo dun worden genomen, als waartoe men zoude kunnen gaan indien de vervaardiging zonder naad kon geschieden.

Dit bracht den ijzerfabrikant Mannesman in Duitschland op het denkbeeld, buizen zonder naad te vervaardigen; hij spoorde zijn zoons aan, dit denkbeeld te verwezenlijken.

Aan dezen gelukte het na veel inspanning en proefnemingen het gewenschte resultaat te bekomen.

In het begin stonden de vakmannen verbaasd en begrepen niet hoe het mogelijk was, dusdanige buizen te vervaardigen, tot eindelijk professor Reuleaux, van de Technische Hoogeschool te Berlijn eenig licht in deze zaak bracht.

Deze, de leermeester van de gebroeders Reinard en Max Mannesman, was met geestdrift voor de nieuwe zaak vervuld en vatte

ıar met energie aan, waardoor in 1886 een Maatschappij werd ɔgericht om de uitvinding, het maken van stalen buizen zonder ıad, aan te koopen en te exploiteeren.

Na deze inleiding ging spreker tot het eigenlijke onderwerp ver, waarbij tot verduidelijking, een toestelletje, een soort van alswerk in 't klein, zeer goede diensten bewees, daar zonder t, het onmogelijk zoude geweest zijn de werking eenigszins be-ijpelijk te maken, en waardoor de schetsfiguren op het bord ɔed tot haar recht kwamen.

Aangezien het onmogelijk is, zonder toestel of teekeningen een ıidelijk begrip van de zaak te geven, zoo moet hier worden ɔlstaan met in hoofdzaak er op te wijzen, waarop het principe ɛrust.

Wat zal er gebeuren, zoo vervolgde spreker, indien een ijzeren :aaf, die door gloeiing in een weeken toestand verkeert, tusschen vee tegen elkander in draaiende cylinders of walsen wordt ge-racht, die daarop zoodanigen druk uitoefenen, dat vervorming an die staaf het gevolg is.

Het antwoord daarop luidt: de ijzerdeeltjes aan de oppervlakte ıllen verschuiven en wel in den vorm van een schroeflijn.

Wat zal men dus verkrijgen wanneer de deeltjes aan den omtrek er staaf voorwaarts verschuiven en de kern terug blijft? Eerst en bekervormig lichaam en later een buis; er wordt als het ware en huid van de kern afgetrokken. Stelt men nu de vraag, wat al geschieden, wanneer men een conisch aangepunte staaf tus-chen de walsen brengt? dan is het antwoord: de bekervorm al aan het conische afgeronde gedeelte niet te voorschijn komen, mdat dit niet door de walsen wordt aangeraakt; eerst als de :aaf de drukking der walsen ondervindt, heeft de huidvorming laats. Hiervan is het gevolg, dat een vollen bodem gevormd ordt, of met andere woorden, dat de buis voor het einde ge-loten blijft. Is de staaf nu aan het andere ook conisch afgerond, an vormt zich hier eveneens een vollen bodem en het wonder, en holle cilindervormige buis, die aan beide einden gesloten is, geschied.

Deze ijzeren of stalen cilinders zijn veel beter bestand tegen ruk dan de op de oude manier gemaakte smeedijzeren buizen, etgeen door veelvuldige proeven is bewezen.

Nadat spreker nog de vele moeilijkheden had opgesomd, die e gebroeders Mannesman hebben te overwinnen gehad, en de roote geldelijke offers, die zij zich hebben moeten getroosten, e verschillende machinerieën, die door hen moesten worden uit-edacht voor het vervaardigen van buizen van verschillende af-etingen, de revue had laten passeeren, gaf hij, om aan te toonen elk een enorme kracht vereischt wordt voor het vervaardigen an deze buizen, in 't kort eene beschrijving van het daarbij in ebruik zijnde vliegwiel, waarvan het gewicht werd opgegeven zijn 60000 K.G. met een draaiingssnelheid van minstens 100 per seconde.

Dat dit fabrikaat meer en meer op prijs wordt gesteld, en op erschillende wijzen in de industrie wordt toegepast, o a. bij de jwielen fabricage, waarvoor buizen van $^1/_{10}$ Millimeter staaldikte orden vervaardigd, en de zoogenaamde flesschen voor het ver-enden en bewaren van vloeibaar koolzuur die een drukking van eer dan 100 atmosferen kunnen weerstaan en waarvan het ge-icht slechts $^1/_3$ gedeelte bedraagt van de op de oude manier ervaardigde smeedijzeren flesschen, waarvan de, op de verga-ering aanwezige verschillende soorten het bewijs leverden, ndigde spreker met nog eenige mededeelingen te doen aan-aande een fabriek in Bohemen, alwaar bedoelde buizen worden ervaardigd; en als bewijs van de belangrijkheid dezer industrie erd er op gewezen, dat aldaar meer dan 900 werklieden werk-aam zijn.

De Voorzitter bedankte in welgekozen woorden den heer van am voor zijn interessante voordracht en voor de moeite en osten die hij zich had getroost om de leden der Afdeeling een uttigen en aangenamen avond te verschaffen, en betuigde zijn edwezen dat er zooveel leden door hunne afwezigheid schitterden.

Nadat over het wonderbaarlijke en geheimzinnige, dat de ver-aardiging van deze buizen aankleeft, door de leden nog eenigen jd was gesproken, werd vervolgens overgegaan tot het bezich-gen van de fraaie plaatwerken, hoofdzakelijk bestaande in af-eeldingen van voorname gebouwen uit het buitenland, welwil-nd door het lid den heer P. M. H. Huurman voor dit doel fgestaan.

Punt 4 van de agenda: het bespreken van een gezelschapsreis oor de leden, kwam nu aan de orde.

Na eenige besprekingen werd overeengekomen, bij voldoende eelname een reis te doen naar het Ruhr gebied, tot bezichtiging an de vele aldaar gevestigde ijzer- en staalfabrieken; de maand uni werd als de geschiksten tijd daarvoor aangewezen, en be-loten al de leden per circulaire tot deelname op te wekken.

Bij de varia werd door een der leden gewezen op het prijzens-aardige voorbeeld dat de 's-Gravenhaagsche Bouwgrond-Maat-chappij geeft, door prijzen en premiën uit te loven voor de meest rtistieke en best uitgevoerde gevelontwerpen, waarvoor prijzen an f 2500.—, en premiën van f 1500.— en f 1000.— door die Mij. orden uitgeloofd.

Hierna werd de vergadering gesloten.

Afdeeling Delft. 6 Mei 1898. Onmiddelijk nadat de heer Hart-ıan met een woord van welkom de vergadering geopend had, erkreeg de heer H. P. Berlage Nz. het woord, tot het houden ijner aangekondigde voorlezing, waarin hij de geschiedenis der peenvolgende beursgebouwen van Amsterdam behandelde, om eindigen met eene uitvoerige toelichting van zijn ontwerp.

Daar deze voordracht reeds eenige weken geleden in het Bouwk. Weekblad is opgenomen, mag een verslag er van thans achterwege blijven.

Tijdens eene pauze bestond gelegenheid tot het bezichtigen van de platen en teekeningen welke de heer Berlage ter verduidelijking had medegebracht.

De Secretaris, de heer J. L. Schouten, had zich wederom veel moeite getroost om de zaal een gezellig aanzien te geven. Hij was ditmaal daarin bijgestaan door den heer A. Labouchère, die een kostbare verzameling Jacoba aardewerk had tentoongesteld. Hieronder trokken vooral de aandacht eenige vakken Jacoba tegels voor wandbekleeding, — eene noviteit.

Daarnaast waren tentoongesteld een tweetal blauwe tegels, die stellig wel het hoogste geven wat men op dit gebied kan verwachten. De eene stelt voor het portret van Erasmus, de andere een vleugel van het Paumgärtnersche altaar, een werk van Albrecht Dürer dat zich thans in München bevindt.

Het groote aantal der aanwezigen, en het feit dat zich daaronder vele introducés bevonden, toont genoegzaam aan, dat de Beurskwestie in Delft met niet minder belangstelling is gevolgd dan elders. Toen het applaus bedaard was, dankte de Voorzitter den spreker voor diens belangrijke voordracht, en sloot daarna de bijeenkomst.

J. H. W. L.

BERICHTEN.

Door B. en W. van Amsterdam werd den 9en dezer aanbesteed het bouwen van de Koopmansbeurs volgens de plannen van den heer H. P. Berlage Nz.

Van de 25 inschrijvingen was de laagste van de heeren D. Cerlijn en Zn. en A. J. de Haan voor f 942 860.

De begrooting was f 1.055 000.

De hoogste inschrijving bedroeg f 1.205.000.

De volledige uitslag der aanbesteding is in dit blad opgenomen.

Het eerste nummer is verschenen van „Electra", werktuigkundig en electrotechnisch Weekblad, onder de redactie van de heeren G. C. J. Verkerk en N. C. H. Verdam.

Het blad wordt uitgegeven door de firma Scheltema en Holkema te Amsterdam, en kost f 12 per jaargang.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898. Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N⁰. 8.

Uithangbord van gesmeed ijzer. Uitgevers van „Vulkaan." 1 Juni 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht, commissie voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. 1 Juli 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 30 April 1898, N⁰. 18.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. 15 September 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:

Bouwkundig Opzichter 5.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 8.

Aantal aanvragen voor:

Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 16 MEI.

Amsterdam. Het maken van den bovenbouw voor machinegebouw, ketelgebouw met schoorsteen en werkplaatsen. een toeganggebouw voor het laagreservoir, de afdekking van overstort- en afvoerputten. een kelder met toeganggebouwtje voor de buisleidingen, het dempen en rioleeren van de scheidingssloot vóór het terrein, het maken van de terrein-afsluitingen, de grondwerken voor het leggen der sporen. het bestraten of verharden der wegen vóór en om de gebouwen en het leggen van eenige buisleidingen met alle daarbij behoorende werken op het terrein der gemeente Amsterdam gelegen in deze gemeente buiten de Haarlemmerpoort.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De voorw. zijn uitsluitend te verkrijgen ter stadsdrukkerij, tegen betaling van f 12, met 10 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van de Gemeentelijke Waterleidingen, Nieuwe Heerengracht 49, van 10 tot 12 u, gedurende de week, welke der besteding voorafgaat. Aanw. gedaan.

Amsterdam. Bestek no. 746. Het maken van een stationsgebouw, met bijkomende werken te Zetten-Andelst. Begrooting f 18500.

De directie der H. IJ. Spoorw. Mij., n.m. 1½ u. (Greenw. tijd) in het centr. personenstation. Het bestek met een teek. tegen f 1,50 verkrijgb. aan het centr.-administratiegebouw der Mij. aan het Droogbak te Amsterdam, bureau Weg en Werken kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Enschedé. 1. Het aanbouwen van twee lokalen en bijbehoorende werken aan de 5e openbare lagere school aan de Brinkstraat; 2. het aanbouwen van twee lokalen en bijbehoorende werken aan de 6e openbare lagere school te Minkmaatsteeg.

Het gemeentebestuur, 's av. 7 u. Bestekken en teekeningen tegen f 1,50 per stel verkrijgb. ter secretarie. Inl. te bekomen bij den heer H. P. Timmer, gem. architect. Aanw. gedaan.

Gorinchem. Het bouwen van een woning op perceel kadastraal gemeente Gorinchem, sectie A, no. 1254.

De bouwk. J. van Embden, n.m. 6 u., in het café van H. v. Hees, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. gedaan.

Oud-Zevenaar (Geld.). Het herbouwen eener afgebrande woning in de Kruisdel.

De heer B. Arends, n.m. 4 u.. in de Kruisdel onder Zevenaar. Bestek en teek. ter inz. bij W. Gesthuizen bij de Kruisdel. Aanw. 16 Mei n m. 2 u.

Tongelre. Het bouwen van 2 woonhuizen met bijl. van alle materialen,

De heer H. Klaassen te Eindhoven, n.m. 6 u., in het koffiehuis van Jos. Taabe-Knapen, alw bestek en teek. ter inz. liggen.

Utrecht. Het verbouwen van een stal aan het Pieterskerkhof tot glasmagazijn.

De Utrechtsche glasverzekeringmaatschappij, n m. 4 u. te haren kantore. Pieterskerkhof, alw. bestek en teek. ter inzage liggen en à f 1 te bekomen zijn.

Winschoten. Het amoveeren eener bestaande en het bouwen eener winkelbehuizing met bovenwoning, op den hoek van de Blijhamster- en Engelestraat. onder bijlevering van alle materialen, werkloonen enz.

De architect C. Bril. 's av. 8 u. in het hotel „Vrijheid". Bestek en teek. liggen in bovengen. hotel ter inzage en zijn bestekken à 50 cent en teek. à f 1 bij den architect verkrijgb. Inl. worden gegeven door den architect. Aanw. gedaan.

Wittem (Limb.). Het verbouwen van het raadhuis.

Het gemeentebestuur, n.m. 3 u. Plan en bestek liggen ter secretarie ter inz. en is het bestek ald verkrijgb. à f 1.50. Aanw. ter plaatse op 16 Mei.

DINSDAG 17 MEI.

Amsterdam. Het bouwen van een winkelhuis met magazijnen ter plaatse der perceelen Kalverstraat no. 201 en 203 en St. Jorissteeg no. 6 en 8.

De heeren A. Jacot en W. Oldewelt, n.m. 2 u., in het American hotel. Bestek en teek. à f 2,50 te bekomen Singel 514.

Alkmaar. Het amoveeren van de bestaande en weder opbouwen van een nieuwe bewaarschool aan de Doelstraat aldaar.

De architect K. Bakker Dzn., 's av. 8 u. in de bestuurskamer van gen. school. Bestek en teek. ad. f 1 verkrijgb. bij gen. architect Aanw. gedaan.

Enschedé. Het verbouwen van een woonhuis en het bouwen van een magazijn op een terrein gelegen aan de Beltstraat aldaar.

De architect H. Reijgers, 's midd. 12 u. in hôtel Gassner, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 17 Mei, v.m. 9 u.

Enschedé. Het bouwen van 4 woningen aan den weg van den Voortsweg naar de Enschedesche Brouwerij.

De heer G. ter Borg. 's av. 8 u., in het café van J. Hemken, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft J. H. C. Roesink. Aanw. 17 Mei, v.m. 11 u.

Glanerbrug. Het verbouwen van een woonen koffiehuis en het bouwen van een stal voor H. Schmeing.

De architect G. Beltman AGzn. te Enschedé, n.m. 5 u., (Greenw.) in gen. koffiehuis. Bestek en teek. ter inz. bij gen. architect en tegen f 12 per stel verkrijgb. en zullen op den dag der besteding bij inlevering van een inschrijvingsbilj. voor f 10 per stel worden teruggenomen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 17 Mei, n.m. 3 u.

Nijmegen. Het metselen van twee beerputten, elk ter inhoud van ruim 400 M^3. en het verrichten van bijkomende werkzaamheden op het terrein der mestberging aldaar.

Het gemeentebestuur. n.m. 2 u. Bestekken à 10 ct. verkrijgb. ter gem.-secretrrie, alw. de teek. ter inz. ligt. Inl. geeft de architect der gemeente.

Nijverdal. Het vergrooten der fabrieksgebouwen.

De directie der Nederl. Stoombleekerij, 's midd. 12 u. te haren kantore. Bestek en teek. ter inz. in het stationskoffiehuis Beverdam te Almelo en verkrijgb. ten kantore van den architect à f 1.50 per stel. Nadere inl. geeft de architect H. A. Witzand Bz. te Almelo. Aanw. op den dag der besteding. v.m. 10 u.

Rotterdam. Het bouwen van een school a/d Parallelweg.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inzage op de secretarie en in het Timmerhuis en à f 1 te bekomen bij de wed. P. v. Waesberge en Zn. aldaar. Inl. te bekomen aan het Timmerhuis. Aanw. gedaan.

Rhenen. De restauratie der cuneratoren. Raming f 48000.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u., op het gemeentehuis. alw. inl. te bekomen zijn.

Sneek (Herbest.). Het verbouwen der openbare lagere school te Hommerts en de glas- en verfwerken van dat gebouw, in twee perceelen.

Het gemeentebestuur van Wijmbritseradeel, v.m. 11 u. Bestek en teek. te verkrijgen voor 50 cent ter secretarie. Aanw. gedaan.

Wedde (Gr.). De herbouw van een afgebranden windwatermolen, onder bijlevering van al het benoodigde.

Het bestuur van het waterschap „Weddermarke", n.m. 2 u. in het café van de wed. A. de Ruiter. alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de bouwk. J. Wiertsema Ezn. te Sappemeer. Aanw. 17 Mei, n.m. 1 u.

Woudenberg. Het bouwen van een dubbele burgerwoning.

Mejuffr. de Wed. S. van Lunteren, n.m. 2 u., in het gemeentehuis, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 17 Mei.

WOENSDAG 18 MEI.

Alkmaar. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan den Kennemerstraatweg.

De bouwkundigen H. J. de Vries en C. J. Ooms, n m. 3. u., in het café van C. Balder. Bestek en teek. ad. f 1. verkrijgb. bij C. J. Ooms.

Beerta. Het amoveeren van een oud gebouw en 't bouwen van eene nieuwe heerenhuizing met schuur, een en ander onder bijlevering van alle daartoe ben. materialen, transportkosten, enz., enz.

De opz. H. Timmer, n.m. 5 u., ten huize van H. E. Venekam, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl bestekken à f 0,50 te b komen zijn bij voorn. opz. Aanw. 18 M v.m. 11 u.

Bodegraven. Het vernieuwen van e houten brug met schoeiingwerk nabij Gou (in de zoogen. Oude Gouwe). Ram. f 16

De heer H. le Coultre, n m. 1 u., in h hotel „Oudejans". Bestek à f 0,50 en inl. bekomen bij den opz. L. Cusveller te Gou en bij den voorz. van den straat Gouda Bodegraven H. le Coultre

Dalfsen. *a.* Het vergrooten der school Ancum, met bijlevering van de daart noodige materialen enz *b.* Het leveren stellen van de in het bij te bouwen gedeel benoodigde meubelen.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. B stekken en teek. ter secretarie ter inzage tegen f 0 50 per stel verkr. Aanw. gedaa

Eerbeek. Het bouwen van een pakhu van hout op steenen voet.

De heeren R. en J. Huiskamp, n.m. 4 in het koffiehuis van W. Brouwer alw. b stek en teek. ter inz. liggen.

Tiel. Het verbouwen der directeurswonir behoorende bij de gasfabriek.

De commissie van beheer der gemeent gasfabriek. n.m. 1. u. ten raadhuize. Beste en teek. à f 1 verkr. aan gen. fabriek. Ir geeft de gemeentearchitect. bilj. in te zende vóór 18 Mei 's midd. 12 u.

Utrecht. 1⁰. Het bouwen van eene kazerr voor eene compagnie hospitaalsoldaten o het Bleekveld en het vernieuwen van c portierswoning, beide bij het militair hospita te Utrecht, ram. f 21000; 2⁰. het vervange van de schijvenbergplaats op de Bildtsch heide door een steenen bergplaats, ram. f 100 3⁰. Het bouwen van eene loods in het fo aan de Klop en het aanbrengen van eenig verbeteringen van ondergeschikt belang i de forten de Gagel, bij Vechten en bij he Hemeltje, ram. f 3310, onder het beheer de genie te Utrecht.

De genie, v.m. 10 u., op het bur. der geni alw. bilj. in te leveren tot 17 Mei, n.m. 3 u de bestekken ter lez. liggen en met inschri vingsbilj. en inl. te bekomen zijn. Aanv gedaan.

DONDERDAG 19 MEI.

Ell. (Limb.). Het verbouwen der onde wijzerswoning te Ell.

Het gemeentebestuur van Hunsel, n.m. u., op het Raadhuis te Ell. Plan en beste liggen ter secretarie ter inz. en het laatst aldaar verkrijgb. à f 1. Aanw. ter plaats op 19 Mei.

VRIJDAG 20 MEI.

Muntendam. Het afbreken eener oude e het bouwen van eene nieuwe boerenbehuizin met voorgebouw aan den bovenweg ald. m de lev. van al het daartoe ben.

Mej. de wed. P. Huisman, 's av. 7 u, i het hotel van J. Ridderikhof, alw. bestek e teek. ter inz liggen. Inl. geeft de gem.-a architect J. Schenkel ald. Aanw. 18 Me v.m. 10 u.

Oldenzaal. Het maken van eene tuinman woning met verdere bijkomende werken o een terrein aan de Kloosterstraat aldaar.

De architect W. Elzinga te Hengelo. n.n 12½ u. in „De Ster". Bestek en teek. ligge in gen. hotel ter inz. Aanw. 20 Mei v.m. 1 u. Inl. geeft de architect.

Oldenzaal. Het bouwen van twee wonin gen aan de Hooge Lucht te Oldenzaal.

De architect W. Elzinga te Hengelo. midd 12 u, in „De Ster". Bestek en teek. ligge in genoemd hôtel ter inz. Inl. geeft de ar chitect. Aanw. 20 Mei, v.m. 9½ u.

Oldenzaal. Het weder opbouwen der a gebrande fabriek, op een terrein gelegen i den Wal ald.

De architect H. E. Zeggelink te Enschedé 's midd. 12 u, in „De Gouden Leeuw". Be stek en teek liggen in gen. hôtel ter inz Inl. zijn te bekomen bij gen. architect. Aanw 20 Mei, v.m. 8½ u.

Stad-Delden. Het opbreken en bestrate met klinkers van 120 M. straat.

Het gemeentebestuur. v m. 11 u. Aanw 17 Mei, n.m. 1 u.

ZATERDAG 21 MEI.

Haarlem. Het maken van een bijgebouw aan het Diaconessenhuis te Haarlem en he verrichten van verschillende werken aan d bestaande gebouwen.

De architect C. B. Posthumus Meyjes te msterdam v.m. 11 u. in genoemd gesticht. .et bestek met twee teek. is tegen f2 te erkr.. Amstel 244 te Amsterdam. Aanw. 7 Mei, v.m. 11 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

29 APRIL.

Breda. Het bouwen van een paviljoen in et Valkenberg te Breda, voor rekening van e „Groote Societeit".

Laagste inschrijver A. P. Mol, f 10500, geg.

Leeuwarden. Het afbreken en weder opouwen van een schuur te Goingarijp, in ebruik bij I. T. Rijpkema. Door den Hoog-Velgeb. Heer Mr. G. L. Baron van Harinxma hoe Slooten.

Laagste inschrijvers J. en A. van der Veen, \ugustinusga, f 4773, gegund.

Naarden. Het doen van herstellingen aan le zeekade. Door het bestuur van het Burerweeshuis.

Gegund aan J. Rokebrand, te Blaricum, voor f 470.

3 MEI.

Millingen. Het bouwen van een woonhuis net bergplaats voor mej. de wed. E. Biermans. Door de aanbesteedster.

W. van der Velden, Millingen, metselwerk 400; H. van Ophuizen, idem, timmerwerk, 345.

4 MEI.

Dordrecht. Het maken van eene bovenwoning en andere werken. Door den heer J. Fok.

Laagste inschrijver P. van Driel, f 3098; een ongeteekend biljet f 4250.

Hollandscheveld (Dr.). Het verrichten van verf- en witwerken in de Ned. Herv. Kerk ald. Door het kerkbestuur.

Laagste inschrijver Z. Naber, Hoogeveen, f 353.

Zwolle. Het bouwen van een woonhuis aan de Van Nagelstraat ald. voor den heer Ch. Reijnen alhier. Door den architect G. B. Broekema.

Laagste inschrijver F. N. Noorman, f 6483.

5 MEI.

Geldrop. Het bouwen van een schoollokaal, speelplaats, kelder en schansmuur. Door het R.K. kerkbestuur.

Laagste inschrijver A. v. Dooren, Geldrop, f 4960. Wijl de laagste inschrijver nog boven de begrooting was, werd het werk voorloopig niet gegund.

Lutjegast (Gr.). Het afbreken van eene schuur en het vergrooten van de onderwijzerswoning te Lutjegast, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door het bestuur der Chr. School.

Laagste inschrijver P. Hazenberg, Lutjegast, f 669, gegund.

Roosendaal (N.-Br.). Het bouwen van een pand aan de Hoogstraat. Door den heer W. Roover.

Laagste inschrijver J. van Zinnen, f 1495, gegund.

Veendam. Het afbreken van een oud gebouw en het bouwen van een nieuw woonhuis op het Blankensteins eiland ald., met de lev. van al het daartoe ben. Door den heer R. Wolrich.

Laagste inschrijver B. J. Schiphuis, Ommelanderwijk. f 3504,50. Gunning 3 dagen in beraad gehouden.

6 MEI.

Arnhem. Het maken van een huis, bevattende 2 beneden- en 3 bovenhuizen, op een terrein gelegen Karel van Gelder-hoek Spijkerstraat. Door den architect H. W. Mol.

Laagste inschrijvers H. Albers en J. Viele, f 15997. Gunning in beraad gehouden.

Breda. Het verbouwen van het huis, staande en gelegen aan de Delpratsingel, wijk E, no. 9. Door den architect J. M. Marijnen.

Laagste inschrijver J. Kleiner, f 1143.

Buiksloot (N.-H.). Het amoveeren en weder opbouwen van een boerenhofstede genaamd „Mollenwoud", in den Buiksloterpolder te Nieuwendam. Door den architect A. H. Hartkamp te Amsterdam.

Laagste inschrijver J. Draak, Nieuwendam, f 8185.

Deventer (Onderh.). Het bouwen van een burgerwoonhuis voor mej. de wed. J. Roth.

Laagste inschrijver H. Lammers, aldaar, f 3449; daaropvolgend J. Koopman, idem, f 3497.

7 MEI.

Losser. Het bouwen van 3 arbeiderswoningen aldaar zonder bijlev. van materiaal. Door mejuffr. de Wed. Wigger te Lonneker.

Laagste inschrijver Timmerloon. H. Lutke Veldhuis, f 283.

Metselwerk. G. J. Derkes en G. Huttenhuis, f 369.

A. Ulenbelt en H. Hollink, Eibergen, in massa f 885.

Sneek. *a.* Het verbouwen met bijlev. der meubelen van de scholen te Heeg, Hommerts en Oppenhuizen. *b.* Het glas- en verfwerk van die perceelen. Door het gem. best. van Wijmbritseradeel.

Laagste inschrijver *a.* School te Heeg. M. van Asma, Heeg, f 1965; *b.* J. A. Zoethout, idem, f 195.

School te Oppenhuizen. *a.* W. G. de Boer en A. Reitsma, Oppenhuizen, f 947; *b.* J. Soetenga, idem, f 196. School te Hommerts niet gegund.

Steenwijk. Het bouwen van een sigaren fabriek aldaar, raming f 7812,50. Door den architect B. Rouwkema.

Laagste inschrijver R. de Boer Az., f 7284.

Vlaardingen. Het bouwen van een villa aan den Schiedamschen weg. Door den heer H. R. v. Buuren van Heijst.

Laagste inschrijver J. Zonneveld, Vlaardingen, f 23094.

Zaamslag. Het bouwen van een nieuw woonhuis met bakkeet, op de hofstede bewoond door den landb. Js. van Hoeve, nabij Othene. Door den heer P. de Kessel te Stekene.

Laagste inschrijver H. Weijts, St.-Gilles-Waas (België), f 3220. gegund.

9 MEI.

Amsterdam. Het bouwen van eene koopmansbeurs aan het Damrak te Amsterdam. Ram. f 1.055.000. Door het gemeentebest. J. van der Elshout, Scheveningen met klebersteen, f 1,205000; C. Wegerif, Apeldoorn, met klebersteen, f 1156800; G. W. de Blecourt, Nijmegen met klebersteen, f 1142000, met zandsteen, f 1137000; Breijer, & Sperwer, 's-Gravenhage met klebersteen, f 1130000; H. van Rhijn, Naarden met klebersteen, f 1125000, met zandsteen, f 1120000; J. H. Stelwagen, Rotterdam met klebersteen, f 1116900, met zandsteen, f 1109000; H. J. Nederhorst, Gouda met klebersteen, f 1110000, met zandsteen, f 1105000: J. van Oostveen, Amsterdam met klebersteen, f 1081300; Timmer & Furstner, Amsterdam met klebersteen, f 1079000; Reinders & van 't Ende, Amsterdam met klebersteen, f 1062500; J. N. Hendrix, Amsterdam met klebersteen, f 1059000, met zandsteen, f 1058200; P. Duinker Amsterdam met klebersteen, f 1057500; H. C. Dorlas, Amsterdam met klebersteen, f 1055900; A. T. Sleeswijk, Amsterdam met klebersteen, f 1030000. met zandsteen, f 1027000; P. R. Versteijne, Oisterwijk met klebersteen, f 1015000; H. Höfte & J. Gelens. Amsterdam met klebersteen, f 1015000, met zandsteen, f 1012000; R. Cruijff & Zn. en Ph. A. Warners, Amsterdam met klebersteen, f 1006800, met zandsteen, f 1006500; P. S. Rijnierse, Amsterdam met klebersteen. f 999000, met zandsteen, f 997000; F. L. Jansen en W. de Vlugt & B Domhof, Amsterdam met klebersteen, f 989750; J. van Groenendaal, Amsterdam met klebersteen. f 985000; H. Rietsnijder & Zn., Amsterdam met klebersteen, f 984500, met zandsteen, f 983000; P. Vlasman. Utrecht en G. A. van Spanje, Haarlem met klebersteen, f 974000; H. R. Hendriks. Amsterdam met klebersteen, f 969330, met zandsteen, f 966330; C. Alberts & Zn., Amsterdam met klebersteen, f 962892, met zandsteen, f 962892; D. Cerlijn en Zn. en A. J. de Haan, Amsterdam met klebersteen, f 942860.

Deventer. Het bouwen van kantoren en modelmakerij met houtbergplaats op het terrein der ijzergieterij der firma J. L. Nering Bögel en Co. Door den architect M. van Harte. Zonder Kantoren. Laagste inschrijver J. A. B. te Riele, f 7700.

Massa. Laagste inschrijver A. J. Markerink, f 10908.

Enschedé (Onderh.). Het schilderwerk van het pakhuis van Van Heekk en Co. Door de heeren J. H. Eggink en J. H. Varvik, aannemers.

Laagste inschrijvers Gebr. Klaassen, f 1143, gegund.

Krommenie. Het vergrooten eener blikfabriek. Door de firma Woud en Schaap.

Laagste inschrijver R. K. Koppen, West-Graftdijk, f 17980.

Oud-Vosmeer. Het afbreken en herbouwen van zijn koffiehuis. Door den heer M. J. Ampt.

Laagste inschrijver Chr. Sonhe, f 6720. Gunning 8 dagen aangehouden volgens bestek.

Vlaardingen. Het bouwen van een pakhuis met loods en bijkomende werken op een terrein gelegen aan de Visschershaven te Vlaardingen voor de Dogger-Maatij. tot uitoefening der zeevisscherij aldaar, met bijlev. van alle daartoe benoodigde materialen. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver Gebr. v. d. Berg, Vlaardingen f 19987.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën ƒ 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Electrische installatiën. — B. L. VOGELS-DOLHAIN. Den Haag.
Electrische Verlichting. — C. A. HUIJGEN. — Rotterdam.
Engelsche Winkel-Etalages. — FLAMENT & Co., Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER. den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER. den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatsch" „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & C
Liften. — JAN HAMER & Co.. Amsterdam.
„ — C. A. HUIJGEN, Rotterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Ro terdam, Delftschestraat 61.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LüCHAU, Damrak 71, Am
Overkappingen. — T. G. TISSOT. Jr. Amsterdam.
Overkappingen, Loodsen enz. van gegolfd plaatijzer. — B. HESSELINK, Keizersgracht 263, Amsterdam.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
„ — HÖXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDER STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBEL Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterda
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venl
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN & STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Ams
„ „ „ — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT. Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 7 Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter aRh.** Fabrikante van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steener** vuurvaste Cement, Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

21 MEI 1898. 18e JAARGANG. No. 21.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Boekaankondiging. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

77STE ALGEMEENE VERGADERING.

Deze vergadering wordt gehouden op Donderdag 26 Mei 1898, des morgens te elf uur in het Maatschappelijk Gebouw, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

De agenda is opgenomen in het Bouwkundig Weekblad No. 20 van 14 Mei 1898.

* * *

Na het bezoek aan het in aanbouw zijnde Onze Lieve Vrouwe Gasthuis, zal des namiddags te half 6 uur gelegenheid bestaan om deel te nemen aan een *gemeenschappelijken maaltijd* der leden van de Maatschappij in het Hôtel de l'Europe, Doelenstraat, tegen f 2.50 per persoon, zonder wijn.

Heeren Leden die aan dezen maaltijd wenschen deel te nemen, worden beleefd maar *zeer dringend* verzocht zich vóór 24 Mei a. s. daartoe aan te melden bij den Secretaris der Maatschappij, Marnixstraat 402.

Tijdens de Algemeene Vergadering zullen in de vergaderzaal o.a. zijn tentoongesteld door de Plateelbakkerij „De Porceleyne Fles" te Delft, van de heeren Joost Thooft en Labouchère:

1o. eenige architectonische tegelvullingen van het nieuwe fabricaat „*Jacoba Aardewerk.*"

2o. een blauwe tegelplaat, groot 70 bij 56 c.M.

BUITENGEWONE PRIJSVRAAG *uitgeschreven in het jaar 1898 door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, ter verkrijging van ontwerpen voor „Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij een Nederlandsche Zeebadplaats".*

Bouwterrein: Het bouwterrein is heuvelachtig; in het midden daarvan moet, op het hoogste gedeelte, het Paviljoen geplaatst worden, liggende ± 50 Meter van den zee-boulevard.

De diepte van het terrein in het geheel is 500 Meter; de lengte aan den zee-boulevard 400 Meter.

De zee-boulevard is 4 M. hooger gelegen dan de weg aan de landzijde; de hoogste heuveltop ligt 9 M. hooger dan de zee-boulevard.

Gebouw. Het paviljoen zal bestaan uit:

Een souterrain aan de landzijde.

Een hoofdverdieping of bel-étage.

Een gedeeltelijke 1e verdieping.

Twee zijpaviljoens met galerijen verbonden aan het hoofdgebouw.

Het souterrain landzijde moet bevatten:

a. Een woning met afzonderlijken ingang, bestaande uit drie kamers en keuken, benevens bergplaats, voor den concierge.

b. Een bureau voor den intendant.

c. Een kamer voor officianten.

d. Een hoofdkeuken met bij- en spoelkeuken en nabij gelegen provisiekamers, koffiekeuken, bewaarplaatsen voor porselein en glaswerk, en voor tafelzilver, benevens een binnenkamer.

e. Een zitkamer voor een dienstpersoneel van ± 25 personen, benevens een kleinere met toilet- en kleedkamer.

f. Een werkkamer voor den Secretaris, met nevenvertrek.

g. Een kamer voor ordonnancen.

Voorts een wijnkelder, bergplaatsen, de noodige diensttrappen, liften en verdere gemakken.

De Hoofdverdieping moet bevatten:

Een hoofdtoegang met ruime vestibule.

Een hoofdtrap en twee diensttrappen naar de 1e verdieping.

Een groote zaal van minstens ± 120 M2. oppervlakte met 2 aangrenzende terrassen, aan zee gelegen.

Twee bijzalen van uit de vestibule te bereiken, elk van ± 80 M2. oppervlakte.

Twee kleine vertrekken, eveneens voor het Vorstelijk Echtpaar, met aangrenzende toiletten en verdere gemakken; een dezer vertrekken moet voor dagelijksche eetkamer dienen.

Een vertrek voor dienstdoende Hofdames, en een vertrek voor den Adjudant van dienst en den Hofmaarschalk, eveneens met toiletten en verdere gemakken.

Eenige kleinere lokalen.

Twee open galerijen naar de bijgebouwen.

Twee bijgebouwen dienende tot kunstgalerij en bibliotheek, elk groot ± 60 M2.

Verder: een monumentalen trapaanleg van de terrassen en van de kleinere bijgebouwen naar den zee-boulevard.

De 1e verdieping moet bevatten:

Vier appartementen voor de Koninklijke Familie.

Een zit- en een werkkamer.

Appartementen voor gasten, gevolg en bediening.

Toilet- en kleedkamer.

Twee diensttrappen.

Het geheele gebouw moet van alle gemakken voorzien, en de communicatie oordeelkundig ingericht worden.

Er wordt verlangd:

Een situatie-plan van het terrein, schaal 1 m.M per M., waarop behalve het hoofdgebouw zijn aangegeven:

de stallen, bloemen- en plantenkassen, en de parkaanleg aan de landzijde.

Verder worden verlangd:

Drie plattegronden, schaal 5 m.M. per Meter.

De opstanden der gevels land- en zeezijde, en de voornaamste doorsneden over de lengte en de breedte van het gebouw, schaal 1 c.M. per Meter.

Een memorie van toelichting.

De keuze van stijl wordt vrijgelaten; de verlangde teekeningen moeten slechts in lijnen worden uitgevoerd.

Voor de ter bekroning waardig gekeurde ontwerpen worden uitgeloofd: als 1e prijs de verguld zilveren medalje der Maatschappij, benevens f 200; als 2e prijs de zilveren medalje der Maatschappij benevens f 100; als 3e prijs de bronzen medalje der Maatschappij; alle prijzen met het getuigschrift der Maatschappij.

Ter mededinging worden uitgenoodigd de leden der Maatschappij. (*)

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art. 1. Alle stukken ter beantwoording van deze prijsvraag worden vóór of op 29 December 1898 des namiddags te 2 uur, vrachtvrij ingewacht aan het bureau der Maatschappij, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Art. 2. De in te zenden stukken moeten gemerkt zijn met een motto, en met een herkenningsteeken aan de achterzijde; zij moeten vergezeld zijn van: 1⁰. een gesloten naambrief, waarop aan de buitenzijde dat motto is herhaald, en van binnen bevattende de vermelding van naam, betrekking en woonplaats van den inzender: 2⁰. van een open brief, waarin een adres, om zoo noodig met den inzender te correspondeeren zonder den naambrief te openen.

Art. 3. De teekeningen mogen niet op houten ramen ingeleverd worden.

Het schrift op de teekeningen moet van eene andere hand dan die des vervaardigers zijn.

De ontwerper mag zijn naam niet bekend maken vóór de uitspraak der Jury.

Worden de beide laatste bepalingen niet behoorlijk nagekomen, dan blijft zijn ontwerp buiten mededinging.

Art. 4. De ingezonden ontwerpen worden in handen gesteld van eene commissie van beoordeeling, bestaande uit 5 leden, zijnde de heeren:

Prof. E. Gugel, Eerelid der Maatschappij.

C. Muysken, Eerelid der Maatschappij.

J. J. Weve, Gemeente architect van Nijmegen.

A. Salm G.Bzn., Voorzitter der Maatschappij.

J. Mutters Jr., Bestuurslid der Maatschappij.

Art. 5. De Jury heeft het recht, wanneer geen antwoord ter bekroning kan worden voorgedragen, aan het Hoofdbestuur voor te stellen eene andere onderscheiding toe te kennen aan zulke antwoorden, die zij meent dat daarop aanspraak hebben.

Art. 6. De bekroonde ontwerpen blijven het eigendom der Maatschappij.

Art. 7. De uitslag der beoordeeling zal terstond na de uitspraak der Jury worden bekend gemaakt, en de ingekomen plannen zullen worden tentoongesteld tijdens de Algemeene Vergadering in Mei 1899, waarin de bekroningen zullen worden uitgereikt.

Art. 8. Alle ontwerpen worden tentoongesteld in die steden waar Afdeelingen der Maatschappij zijn gevestigd. De niet bekroonde ontwerpen kunnen daarna in April 1900 worden afgehaald aan het bureau der Maatschappij te Amsterdam, op vertoon van het in art. 2 vermelde herkenningsteeken. De stukken der inzender buiten Amsterdam woonachtig, worden na genoemd tijdsbestek e tegen overlegging van het herkenningsteeken, aan een op te geve adres teruggezonden.

In bijzondere gevallen, ter beoordeeling van het Bestuur de Maatschappij, kunnen op uitdrukkelijk verlangen der inzender teekeningen binnen dit tijdsbestek worden teruggeven.

Het Bestuur der Maatschappij.

A. Salm G.Bzn., *Voorzitter.*

C. T. J. Louis Rieber, *Secretari*

Amsterdam, April 1898.

(*) Bedoeld zijn: de Gewone-, Buitengewone- en Kunstlievende Leden.

JAARVERSLAG 1897—1898.

Aan de leden van de Maatschappij to Bevordering der Bouwkunst.

M. H.

Wederom is de tijd gekomen, dat het Bestuur der Maatschappij vóór de Algemeene Mei-vergadering, volgens ouder gewoonte, een kort verslag in het licht zendt over den toestand der Maatschappij gedurende het afgeloopen jaar, van Mei tot Mei gerekend, en van de wederwaardigheden die zij in dat tijdsverloop beleefde.

Het hier volgende moge U een overzicht geven, dat eenigszins kan bevredigen, omdat het U zal doen zien, dat door het Bestuur ook nu weder getracht is de Maatschappij aan haar doel te doen beantwoorden, haar streven hoog te houden, haar waardig te vertegenwoordigen, en voor de algemeene belangen harer beoefenaars, waar dit noodig bleek te zijn, zoo veel als mogelijk was te waken.

Leden. Bij den aanvang van het vorige verslagjaar telde de Maatschappij 468 gewone-, 7 buitengewone-, 78 kunstlievende- en 20 afdeelingsleden.

In den loop van het jaar 1897 had de Maatschappij het verlies te betreuren van haar Eerelid Mr. J. Heemskerk Azn., en van hare leden: G. Uiterwijk te Zutphen, J. A. Houtman te 's Gravenhage, J. A. Giesing te Rotterdam en L. Ritter te Haarlem.

Op 31 December 1897 telde de Maatschappij 472 gewone-, 7 buitengewone-, 79 kunstlievende- en 20 afdeelingsleden.

Thans is het ledental als volgt: 459 gewone-, 7 buitengewone-, 72 kunstlievende- en 18 afdeelingsleden.

Met leedwezen werd in Maart 1898 het overlijden vernomen van den heer W. J. Klerk de Reus, ingenieur bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen, te Zwolle, een der meest belangstellende leden.

In de Mei-vergadering van 1897 werd de heer C. Muysken, bij zijn aftreden als Voorzitter der Maatschappij, op voorstel van de leden van alle afdeelingen benoemd tot Eerelid.

Om hunne wezenlijke verdiensten voor de bouwkunst werden de heeren Charles Buls, Burgemeester van Brussel, en Valère Dumortier, Provinciaal Architect van Brabant Voorzitter van de Société Centrale d'Architecture de Belgique en van het in 1897 te Brussel gehouden Internationaal Congres voor Architecten, in de September-vergadering van 1897, te Rotterdam gehouden, op voorstel van het Bestuur der Maatschappij tot Eereleden benoemd.

Bestuur der Maatschappij. Volgens rooster moesten in 1897 aftreden de heeren C. Muysken en D. E. C. Knuttel, die niet herkiesbaar waren, en de heer Henri Evers die, hoewel herkiesbaar, zijn wensch te kennen gaf om, wegens zijn zeer gebonden betrekking die hem het geregeld bijwonen der Bestuursvergaderingen zeer moeielijk maakte, niet meer in aanmerking te komen. De open gekomen plaatsen werden volgens de keuze der leden bezet door de heeren A. Salm G.Bzn. te Amsterdam, M. A. C. Hartman te Delft, en J. Verheul Dzn. te Rotterdam.

Tot Voorzitter werd in de Mei-vergadering met bijna algemeene stemmen gekozen de heer A. Salm G.Bzn. De heer Ed. Cuypers bleef Vice-Voorzitter, en de Commissie voor de Financiën bleef samengesteld uit de Bestuursleden de heeren V. G. A. Bosch, Ed. Cuypers en I. H. J. Van Lunteren.

Dat den heer C. Muysken, die 17 jaren lang Voorzitter der Maatschappij geweest is, en in dat tijdsverloop lief en leed met haar gedeeld heeft en haar met zijn talent en zijn tijd steeds ijverig en met gehechtheid gediend heeft, en haar ook financieel steunde, —

at den vertrekkenden Voorzitter hartelijke woorden werden toegeproken, namens het Bestuur door den heer Knuttel en namens e leden door den heer Posthumus Meijjes, was te verwachten; e dank hem gebracht, vond luiden weerklank bij de leden. Dat e heer Muysken zeer getroffen bleek door het voorstel, namens lle Afdeelingen der Maatschappij aan de Algemeene Vergadering edaan en onder daverende toejuichingen aangenomen, om hem ot Eerelid te benoemen, was een voor de leden hoogst aanangenaam blijk, dat hij die onderscheiding ook waardeert.

Correspondenten. Even als in het vorige verslag wordt hier ndermaal de hoop uitgesproken, dat Heeren Correspondenten zich nogen blijven beijveren om in hunne omgeving vakgenooten aan te noedigen als lid der Maatschappij toe te treden. Hoe krachtiger en lichaam, hoe grooter haar invloed kan zijn.

Boek- en plaatwerken. Het Bestuur blijft hopen op meerdere nedewerking om de werken der Maatschappij nog meer aan haar doel te doen beantwoorden. Dit is geen bedekte klacht, maar een dringend verzoek om wat meer algemeene medewerking voor, en belangstelling in de uitgaven. Waar velen helpen, wordt goed geholpen. Wat één enkele weet, kan voor honderden nuttig zijn, mits hij zijn wetenschap wil mededeelen. Daarom wordt die gevraagde medewerking tevens een daad van collegialiteit tegenover vakgenooten en medeleden eener zelfde Vereeniging.

Geen klacht dus, maar een herinnering: gedenkt de uitgaven!

Bijeenkomsten. Op 20 Mei 1897 werd te Amsterdam de 75ste Algemeene Vergadering gehouden. Na de pauze, voorafgegaan door de behandeling der huishoudelijke werkzaamheden, deed de heer L. Bienfait eenige mededeelingen over in de zaal tentoongestelde resultaten van proeven met een cementsoort genomen. Daarna sprak de heer Dr. H. C. Muller over „Kreta en het Labyrinth," welke toen zeer zeker actueele voordracht in het Bouwkundig Weekblad werd opgenomen.

Met het oog op de in den namiddag af te leggen bezoeken, deed de heer W. Hamer uitgebreide mededeelingen over den bouw van het „Hôtel de l'Europe" te Amsterdam, en gaf de heer Ed. Cuypers enkele inlichtingen omtrent het bijna voltooide gebouw der Amsterdamsche Bank.

Na afloop der vergadering werden de bovengenoemde gebouwen bezichtigd, onder leiding der architecten die ze tot stand brachten.

Het op de 75ste Algemeene Vergadering genomen besluit om in September te Rotterdam te vergaderen, heeft zeker niemand berouwd. Die 76ste vergadering had plaats op 14 September en kenmerkte zich door groote opkomst en algemeene opgewektheid. Toch ontbraken velen. Deze hebben wellicht gedacht: nu ja, Rotterdam is mij bekend genoeg; — maar zij hebben niet bedacht, dat het zelden mogelijk is die stad te zien onder zoo goed geleide als het Bestuur der Afdeeling dat bij alle tochtgenooten zeker nog in de herinnering voortleeft als de onvermoeide gastheer van dien dag, blijkbaar zoo bijzonder goed op de hoogte van de, ook onuitgesproken, wenschen van zijn gasten. Het Bestuur van de Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam was den geheelen dag de gast van het Bestuur der Afdeeling.

Zeer leerzaam en interessant was de vergadering ook door de voordracht van den heer Henri Evers over de door hem en den heer J. P. Stok Wzn. gebouwde kerk voor de Remonstrantsch Gereformeerde Gemeente, welk belangrijk gebouw tot in onderdeelen werd bezichtigd na afloop der vergadering.

Deze dag werd besloten met een gemeenschappelijken maaltijd in het gebouw der Diergaarde, waaraan door ruim 50 personen werd deelgenomen.

Prijsvragen. In het jaar 1897 werden geen prijsvragen uitgeschreven om geen afbreuk te doen aan de beantwoording der prijsvragen voor de versiering van enkele stadsgedeelten van Amsterdam tijdens de inhuldiging van H. M. de Koningin, uitgeschreven door de Commissie van Vereenigde Kunstenaars, die daarin werd gesteund door de Hoofdcommissie uit de ingezetenen van Amsterdam voor de feestelijke ontvangst aldaar van H. M. de Koningin in 1898.

Op deze prijsvragen, 8 in getal, kwamen 12 antwoorden in. Ingevolge het onderzoek der Jury en haar rapport daarover werd bekroond, met den prijs van *f* 250, uitgeloofd voor een ontwerp-versiering van de Hoogesluis, de heer E. Verschuyl, architect te Amsterdam. Aan den heer W. Bonda, architect te Amsterdam, werd eene gratificatie van *f* 100 toegekend voor de gedeeltelijke verdiensten van zijn ontwerp ter versiering van de Blauwbrug, en aan den heer M. J. E. Lippits, architect te Amsterdam, eene gelijke gratificatie voor den zorgvuldigen en uitgebreiden arbeid waarvan getuigde zijn ontwerp voor de versiering van het Stationsplein en het Damrak.

Handelingen der Maatschappij. In het vorige verslag is melding gemaakt van de op initiatief van het Bestuur der Maatschappij ingestelde Commissie van Vereenigde Kunstenaars te Amsterdam, en van haar eerste optreden.

Deze Commissie heeft zich daarna ook beschikbaar gesteld, op verzoek eener Commissie van bewoners der Leidsche gracht en een gedeelte der zich daarbij aansluitende Prinsengracht, om de plannen te beoordeelen van de medewerkers aan een prijsvraag, door laatstgenoemde Commissie uitgeschreven voor de versiering van deze grachten bij gelegenheid der huldigingsfeesten in 1898.

Ten slotte, en dit was haar laatste werk, heeft de Commissie van Vereenigde Kunstenaars een oproeping gericht tot de Amsterdamsche kunstenaars, om H. M. de Koningin een adres van hulde aan te bieden bij Hare troonsbestijging. Uit den aard der zaak moest dit adres artistiek van uiterlijk zijn. Dit was dan ook de ontworpen band die de handteekeningen zou bevatten van de kunstenaars, elke geïllustreerd door liefst eigenhandig vervaardigde voorstellingen van een hunner beste werken.

Dit plan werd met sympathie ontvangen door hen die tot verwezenlijking daarvan werden aangezocht.

Daar H. M. de Koningin nu eenmaal het besluit had genomen geen geschenken onder welken vorm ook aan te nemen, en dit adres daaronder rangschikte, hebben de Amsterdamsche kunstenaars moeten afzien van hun voornemen. De genoemde Commissie, eigenlijk alleen ingesteld voor het uitschrijven der reeds vermelde prijsvragen, maar de schoone gelegenheid niet kunnende voorbij laten gaan om hulde aan Neêrlands Vorstin te brengen, heeft daarna gemeend dat hare taak was afgeloopen. In hare vergadering van 15 April 1898 is de Commissie, ruim een jaar oud, ontbonden.

Het Bestuur der Maatschappij sloot zich in Juli 1897 aan bij het verzoek der Nederlandsche Vereeniging voor Teekenonderwijs, bij adres tot den Minister van Binnenlandsche Zaken te richten, om eenige zeer gewenschte wijzigingen te brengen in de programma's voor het examen ter verkrijging der akten M^1. en M^2., die bevoegdheid verleenen tot het geven van onderwijs in het hand- en rechtlijnig teekenen.

Op 22 Juni 1897 richtte het Bestuur der Maatschappij in vereeniging met dat van het Genootschap Architectura et Amicitia zich tot B. en W. van Amsterdam, om hun leedwezen te betuigen, dat het uiterlijk van eenige vóór dien tijd aan de Jan Luykenstraat te Amsterdam gebouwde perceelen van zeer weinig geoefendheid der ontwerpers getuigt. De Besturen gaven daarbij hunne meening te kennen, dat de Gemeente, als eigenaresse der terreinen achter het Rijks Museum, het recht had om bij overdracht daarvan alle voorwaarden te stellen die haar in het belang der bestemming van de terreinen en tevens van den welstand van dit stadsgedeelte wenschelijk voorkwamen. Indien B. en W. de bezwaren van de Besturen deelden, zouden deze zich gaarne bereid verklaren over de middelen om tot het goede doel te geraken met B. en W. van gedachten te wisselen. (zie Bouwk. Weekblad n⁰. 26 van 26 Juli 1897.) B. en W. hebben nog geene beslissing in deze genomen.

Door de Commissie voor de Kroningsfeesten te Deventer werd het Bestuur uitgenoodigd een oordeel uit te spreken over een ontwerp voor eene monumentale fontein, op den Brink aldaar te plaatsen ter herinnering aan het aanvaarden der Regeering door H. M. Koningin Wilhelmina. Gaarne heeft het Bestuur aan die uitnoodiging voldaan.

Van de Stedelijke Commissie voor de Arbeidstoestanden te Amsterdam ontving het Bestuur der Maatschappij het verzoek om een antwoord te geven op de vraag: of de korte termijnen waarin vooral groote bouwwerken in den tegenwoordigen tijd moeten worden opgeleverd, niet mede oorzaken zijn om de werkloosheid te bevorderen. Het Bestuur voldeed natuurlijk ook gaarne aan dit verzoek; het gegeven antwoord zal in een rapport der genoemde Commissie worden opgenomen en openbaar gemaakt.

Over verschillende andere zaken, bij het Bestuur in behandeling, zal eerst na den voorbereidingstijd mededeeling kunnen worden gedaan.

Vertegenwoordiging der Maatschappij. De heer C. Muysken werd, nog Voorzitter zijnde, benoemd in de speciale Commissie voor de Schoone Kunsten van de Nederlandsche Afdeeling op de Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900; bij zijn aftreden als Voorzitter der Maatschappij wenschte hij wel dit lidmaatschap over te dragen

op zijn opvolger. den heer A. Salm G.Bzn., maar deze, zoowel als de overige Bestuursleden, brachten hem van dit voornemen terug. De heer Muysken blijft dus, nu als Eerelid der Maatschappij, haar in de Commissie vertegenwoordigen.

De Voorzitter der Maatschappij, de heer A. Salm G.Bzn., werd door de Société Centrale d'Architecture de Belgique te Brussel uitgenoodigd het Eerelidmaatschap te aanvaarden van het Comité van het Internationaal Congres voor Architecten, en nam deze benoeming aan. In 't laatst van Augustus 1897 werd dit Congres op schitterende wijze te Brussel gehouden, ter viering van het 25-jarig bestaan der Société Centrale; het werd bijgewoond door de Bestuursleden de heeren: A. Salm G.Bzn., Voorzitter, Ed. Cuypers, Vice-Voorzitter, A. C. Bleys en J. Verheul Dzn., door den Secretaris der Maatschappij, en door eenige andere Nederlandsche architecten.

Na afloop van het Congres werd de heer A. Salm G.Bzn. door de Société Centrale tot haar Eerelid benoemd.

Aan het Congres was eene retrospectieve tentoonstelling verbonden van afbeeldingen van bouwwerken uit de tweede helft dezer eeuw. Gezamenlijk met het Genootschap Architectura et Amicitia werd eene collectie reproductiën van bouwwerken van Nederlandsche architecten daarheen gezonden.

Ook in de afdeeling Nijverheid van de Wereldtentoonstelling te Brussel in 1897 was de Maatschappij, dank zij de goede zorgen van den architect dier afdeeling, den heer Ed. Cuypers, waardig vertegenwoordigd in de kleine maar reine inzending van de Nederlandsche architecten.

Door den Voorzitter der Maatschappij werd eene uitnoodiging ontvangen van den Raad van Bestuur van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, tot bijwoning van een feestmaaltijd op den dag der herdenking van het 50-jarig bestaan van het Instituut. Door zijne aanwezigheid op het Congres te Brussel was de Voorzitter echter verhinderd gevolg te geven aan deze uitnoodiging. Uit Brussel werd echter door het Bestuur der Maatschappij een brief met gelukwenschen aan het Instituut gezonden, en tijdens den genoemden feestmaaltijd nog een telegram van hulde. Het Bestuurslid de heer M. A. C. Hartman heeft het Bestuur officieel vertegenwoordigd op de receptie bij gelegenheid van die feestviering door den Raad van Bestuur gehouden.

Het Bestuur der Maatschappij noodigde dat van het Genootschap Architectura et Amicitia uit, om gezamenlijk eene Commissie te benoemen. ten einde eene goede inzending te verkrijgen voor de afdeeling Bouwkunst op de Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900. Deze Commissie is tot stand gekomen en bestaat uit de heeren: A. Salm G.Bzn., Voorzitter, Ed. Cuypers, Vice-Voorzitter en A. C. Bleijs, Bestuurslid van de Maatschappij. Het Genootschap Architectura et Amicitia is in deze Commissie vertegenwoordigd door zijne Bestuursleden de heeren Jos. Th. J. Cuypers, Voorzitter, W. van Boven, Vice-Voorzitter, en den heer C. W. Nijhoff. Als zevende commissie-lid, tevens Secretaris, werd gekozen de heer C. T. J. Louis Rieber. Voorzitter der Commissie is de heer A. Salm G.Bzn.

Gebouw. Zooals uit de rekening en verantwoording der Commissie van Financiën kan blijken, is de exploitatie van het gebouw in 1897 gunstiger geweest dan in het daaraan voorafgaande jaar. Het Bestuur tracht voortdurend verbeteringen aan de brengen. Daarom nam het o. a. het besluit om, na goedkeuring van de Commissie voor de geldleening, de beide tweelichtramen in de expositielokalen te veranderen in twee groote ramen geschikt voor het tijdelijk etaleeren van inzendingen, een middel tot reclame, dat zeer zeker ten genoege van de exposanten en de leden zal zijn.

Gedurende het afgeloopen jaar werden van een onbekend gebleven lid der Maatschappij drie aandeelen ten geschenke ontvangen in de geldleening der Maatschappij: een ander lid, wiens naam op verzoek niet mag genoemd worden, stond één aandeel af.

In de bibliotheek der Maatschappij is sinds 1897 gevestigd het „Technisch Leesmuseum", dat daar voor hare leden een eigen bibliotheek vormt en een aantal tijdschriften ter lezing verstrekt. Behalve eene vaste huur, betaalt deze inrichting aan de Maatschappij een zeker bedrag der contributie van elk lid van dit Leesmuseum, terwijl de gewone leden der Maatschappij het recht hebben lid te worden tegen f 6, zijnde de helft der gewone contributie.

Bibliotheek. De bibliotheek werd wederom verrijkt met een aantal boek- en plaatwerken, voornamelijk door schenking verkregen. Een groot gedeelte daarvan is ontvangen naar aanleiding van aangeknoopte connecties op het te Brussel gehouden Internationaal Congres van Architecten.

Tentoonstellingen. De verwachting in het vorige verslag uitgesproken, werd niet beschaamd, daar de uitkomsten der Permanent Tentoonstelling van Bouwartikelen in het afgeloopen jaar gunstige waren dan in het daaraan voorafgaande; het is bovendien te verwachten, dat dit zoo zal blijven.

Herhaaldelijk werden weder speciale tentoonstellingen gehouden in de vergaderzaal, waaronder er waren die door een overgroot aantal personen werden bezocht, zooals die van de ingekomen antwoorden op de prijsvragen, uitgeschreven door de Commissie van Vereenigde Kunstenaars te Amsterdam, daarin gesteund door het Centrale Comité uit de Hoofdcommissie van ingezetenen voor de feestelijke ontvangst van H. M. de Koningin binnen Amsterdam in 1898, en tot onderwerp hebbende de versiering van een verkeerslijn van af het Centraal-Station, over den Dam, tot aan het plein van het Station Staatsspoor; op de prijsvragen, uitgeschreven door de genoemde Hoofdcommissie voor ontwerpen voor eén gedenkplaat, aan H. M. aan te bieden: voor die, uitgeschreven door een Commissie van bewoners der Leidsche grachten en een deel der Prinsengracht, voor ontwerpen ter versiering hunner buurt. Ook werd een zeer druk bezochte tentoonstelling gehouden van versieringsartikelen met het oog op de aanstaande feesten.

Het Bestuur zal trachten, dit jaar eenige belangrijke speciale tentoonstellingen op architectonisch gebied te doen plaats hebben.

Onderwijs. Het vakonderwijs blijft steeds een onderwerp waarop de aandacht is gevestigd, en met genoegen mag het Bestuur wijzen op den grooten vooruitgang die allerwege valt waar te nemen. Een weldadige kracht gaat sinds een paar jaren uit van de Vereeniging tot bevordering van de Vakopleidingen voor Handwerkslieden in Nederland, — eene vereeniging die in korten tijd een groot aantal leden tot zich trok en sinds Januari een maandblad als haar orgaan uitgeeft.

Examen voor opzichters. Zeer talrijk zijn de bewijzen die ontvangen worden, dat de instelling van een diploma voor bouwkundige opzichters na voldoend algelegd examen, zeer wordt gewaardeerd. Het zesde examen van dien aard werd gehouden in Februari 1898. Van de 16 Kandidaten die zich daarvoor opgaven, onderworpen zich 15 aan het onderzoek; aan 7 van deze kon het diploma worden uitgereikt. De Examen-Commissie bestond uit de heeren C. B. Posthumus Meijjes, Voorzitter van de Afdeeling Amsterdam der Maatschappij, *Voorzitter*, H. van Dam, G. van Arkel, J. N. Landré, D. A. N. Margadant, L. J. Rijnink en C. T. J. Louis Rieber, *Secretaris*.

Bureau voor plaatsing van Opzichters. Niettegenstaande de tijd en moeite die besteed worden om de naar werk zoekende opzichters behulpzaam te zijn, ondervindt het Bestuur slechts zeer zelden de zoo gewenschte medewerking van de zijde der sollicitanten; velen die geplaatst worden, geven daarvan niet eens kennis aan het Bureau en veroorzaken dit door hunne onachtzaamheid of onbeleefdheid groote moeite. Gaat dit aldus door, dan zullen zij voor wie het Bureau is opgericht, zelve de oorzaak zijn, dat het zich in 't vervolg in weinig sympathie van de architecten zal mogen verheugen.

Immers de namen der niet afgeschreven sollicitanten worden daardoor soms opgegeven aan hen die een opzichter of teekenaar aanvragen, en aan die aanvragers of aan 't Bureau wordt dan de noodelooze moeite opgelegd om te schrijven aan reeds geplaatste personen. Moge dit veranderen, opdat het Bureau nuttig kunne blijven werken.

De instelling staat in verbinding met de Technische Vakvereeniging, afdeeling Amsterdam; de sollicitanten voor Bouwkundig Opzichter of Teekenaar die zich bij haar opgeven, worden ook op de lijsten van het Bureau geplaatst door de Maatschappij opgericht.

Sedert de oprichting van het Bureau op 30 November 1895, tot 1 Mei 1898, werden 123 sollicitanten ingeschreven. Van architecten kwamen 83 aanvragen in. Van de ingeschrevenen werden 109 geplaatst, waarvan ruim $^4/_5$ gedeelte door bemiddeling van het Bureau.

De Afdeelingen. Wanneer het der kinderen voorspoedig gaat, verheugt zich de moeder. Dit kan de Maatschappij doen, nu zij de jaarverslagen harer Afdeelingen heeft ontvangen die, zonder uitzondering getuigen van een opgewekt leven, van een streven om nuttig werkzaam te zijn.

In het algemeen heeft de bedrijvigheid zich niet alleen bepaald tot eigen engen kring, maar heeft deze ook naar buiten van zich doen spreken. vooral waar plaatselijke belangen werden behartigd. — een loffelijke inmenging in algemeene zaken.

Van de ingekomen verslagen der Afdeelingen wordt in het kort
t volgende overgenomen.

Afdeeling Amsterdam.

Deze Afdeeling telde, op 1 Januari 1898, 5 honoraire-, 74 ge-
one-, 8 buitengewone- en 18 afdeelingsleden, totaal 105, tegen
7 in het vorige jaar.

Haar Bestuur bleef samengesteld uit de heeren:

C. B. Posthumus Meijjes,	Voorzitter.
Ed. Cuypers,	Vice-Voorzitter.
J. N. Landré,	Penningmeester.
A. C. Bleijs,	
D. A. N. Margadant.	
F. W. M. Poggenbeek.	
B. J. Ouëndag.	Secretaris.

Dat is alzoo het zelfde Bestuur van 1897, dat tengevolge van et in werking treden van een nieuw reglement der Afdeeling eende te moeten aftreden; doch de Voorzitter en zijn mede-estuursleden werden herkozen.

Uit de rekening en verantwoording over 1897 blijkt, dat er een iet onbelangrijk saldo in kas is gebleven.

Het aantal vergaderingen bedroeg 8: in korte trekken wordt het verslag herinnerd aan de zeer belangrijke voordrachten n kustbeschouwingen in die bijeenkomsten gehouden. Het Bestuur laagt echter over te geringe opkomst, hoopt op verbetering – wat deze betreft — in 1898, en brengt aan allen die hem in et vorige jaar gesteund hebben een woord van dank.

Op 30 October 1897 werd door vele leden der Afdeeling een ezoek aan Haarlem gebracht. Allereerst gold dit de Cathedrale erk van St. Bavo, volgens de plannen van den heer Jos. Th. J. Cuypers in aanbouw. Daarna werd het nieuwe Rijks-rchief in de voormalige Vleeschhal bezocht, en ten slotte de ude St. Bavokerk.

In de vergadering van 10 December 1897 werd besloten een prijsvraag — voor 1898 — uit te schrijven, hetgeen inmiddels is eschied; zij heeft tot onderwerp een station van een locaal-poorweg voor een groote stad.

Afdeeling Arnhem.

Deze vereeniging telt 12 leden, tevens gewoon lid der Maat-schappij, 3, tevens kunstlievend lid der Maatschappij, 13 afdee-ingsleden en 2 aspirant leden, in het geheel dus 30 leden, waar-onder de eereleden de heeren J. C. Stoeller en J. H. Persijn.

In het laatste campagne-jaar werden 7 vergaderingen gehouden, waarop belangrijke voordrachten werden ten beste gegeven, of kunstbeschouwingen aangeboden. Niettegenstaande dit, klaagt het verslag over een minder goede opkomst der leden dan in het vorige jaar.

Wegens te geringe deelname kon een voorgenomen zomer-excursie naar Middelburg en Veere niet doorgaan, welk negatief resultaat het Bestuur in 't vervolg hoopt te voorkomen. Meer succes had een excursie naar Westervoort, waar de leden op uitnoodiging van den heer Crollaer de werken aan de nieuwe spoorwegbrug bezichtigden. Een elftal leden nam aan dezen tocht deel. Eveneens vereenigden zich vele leden op uitnoodiging van den heer Freem tot bezichtiging van de nieuwe Luthersche kerk.

De Afdeeling nam in het vorige genootschapsjaar het initiatief tot het uitschrijven van een prijsvraag voor de versiering van een stadsdeel bij de op handen zijnde inhuldigingsfeesten. Deze prijs-vraag werd door de zich sedert gevormd hebbende commissie voor de feestviering overgenomen, in overleg met de Afdeeling. Twee van de Bestuursleden der Afdeeling werden benoemd in de Jury voor de in te wachten antwoorden, terwijl tevens een der Bestuursleden in de Commissie zitting nam. Het resultaat der prijsvraag is nog niet bekend.

In het Bestuur kwam geen verandering wat de personen betreft; daarin had echter een verwisseling van functies plaats, zoodat het thans is samengesteld als volgt, uit de heeren:

V. G. A. Bosch,	Voorzitter.
A. R. Freem,	Onder-Voorzitter.
W. G. Lensink,	Penningmeester.
O. A. Korevaar,	Bibliothecaris.
J. Persijn,	Secretaris.

De stand der geldmiddelen mag bevredigend worden genoemd; er is een batig saldo overgebleven.

Afdeeling Delft.

Deze Afdeeling doet haar eerste verslag verschijnen, in keurig netten vorm. Het Bestuur herinnert in de eerste plaats aan de geboorte der Afdeeling, op 24 September 1896, 's avonds te tien ure, in Stads Doelen, tijdens de opgewekte stemming aan een gemeenschappelijken maaltijd na de algemeene vergadering der Maatschappij.

De moeder was verheugd over die voorspoedige geboorte van haar jongste; vooral omdat een ouder Delftsch kind haar langen tijd geleden ontvallen was. Alle teekenen waren er voor, dat deze nieuwe telg krachtig zou opgroeien, en zich flink zou bewegen. En al moge de Afdeeling nu niet zoo dikwijls vergaderd hebben, zij heeft alreeds een initiatief genomen dat getuigt hoe ernstig zij het leven opneemt, en hoe nuttig zij wil werken.

In de Bestuursvergadering van 23 November 1897 kwan name-lijk een brief in van den heer A. Le Comte, behelzende het voor-stel: dat de Afdeeling besluite, al die gevels en die details, van vroeger eeuwen in Delft overgebleven, vooreerst nauwkeurig op te teekenen en daarna namens de Afdeeling aan de eigenaren der panden, de uit een kunst-historisch oogpunt belangrijkheid dier gevels of enkelvoudige details onder het oog te brengen, met het dringend verzoek:

1º. deze gevels en details te bewaren en voor ondergang te behoeden;

2º. bij noodzakelijke verbouwing of verwijdering van belangrijke fragmenten, de Afdeeling tijdig daarvan in kennis te stellen om in dat geval kosteloos van haar advies in dezen gebruik te kun-nen maken.

De afdeeling hoopt daarmede zooveel mogelijk het buitengewoon interessante karakter dat Delft bezit, ongeschonden te bewaren.

Dit voorstel gaf aan de Afdeeling een geheel nieuwe beteekenis. Lang — zoo zegt het verslag — hadden wij in 't begin van ons vergaderen overwogen of niet een andere vereeniging, los van de Maatschappij, meer voor Delft speciaal, van grootere beteekenis kon zijn en krachtiger invloed uit kon oefenen dan eene afdeeling der Maatschappij dit vermocht te doen, — het idée Le Comte maakte aan al dien twijfel een einde, loste al die aarzelingen op.

Voor Delft kan dit denkbeeld een groote beteekenis hebben. Nu nog beperkt tot die veste, waar getracht wordt invloed uit te oefenen in den zin van het voorstel, zal het denkbeeld ook zijn weg vinden naar andere afdeelingen en steden.

Zelfs de werkzaamheid der Afdeeling alleen in genoemden zin, verzekert haar reeds een nuttigen werkkring.

De financiëele toestand wordt in het verslag niet overdreven maar toch voldoende genoemd; en daarop volgt: het geld komt wel; doch wij behoeven iets anders, wij behoeven een kern van flinke leden, die behalve hunne contributiën ook een *hart* voor onze zaak medebrengen, mannen, die mede willen werken om allerlei bezwaren, massa's bezwaren, die steeds gereed liggen, op te ruimen; mannen om den Jan-Salie-geest van „wat kan 't mij schelen". of „ik heb daar toch geen verstand van", te helpen uitdooven, een geest die zoo doodend en verlammend werkt op de ontwikkeling van elke kunstuiting.

Met een opwekkend woord tot de leden eindigt dit zeer belang-rijke verslag, — zoo kort maar toch zoo interessant.

Het Bestuur der Afdeeling bestaat uit de heeren:

M. A. C. Hartman,	Voorzitter.
A. Labouchère,	Vice-Voorzitter.
J. L. Schouten,	Secretaris.
A. F. Gips.	Penningmeester.
J. H. W. Leliman,	2e Secretaris.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Door deze Afdeeling wordt jaarlijks, en ook nu weder, een uitgebreid verslag in 't licht gegeven, voor een groot deel bestaande uit de verslagen der gehouden vergaderingen, in het afgeloopen jaar zeven in getal, die gemiddeld door een 22-tal leden werden bijgewoond. Steeds werd na de voordracht op elke dezer bijeenkomsten een zeer belangrijke kunstbeschouwing gegeven.

Het verslag herinnert in den aanhef daarvan nog eens aan de gebeurtenissen, in het vorige verslag vermeld, die het bestaan der Afdeeling ernstig hebben bedreigd. Het Bestuur spreekt daarbij den wensch uit, dat het steeds meer en meer moge blijken, dat haar voortbestaan een geluk te noemen is. Zal zij reden van be-staan behouden, dan moest er zijn: *belangstelling*, die echter niet mogelijk is, zonder dat er iets is waarin belang gesteld kan wor-den. Daarom moet er gewerkt worden: door *allen*.

Maar er is meer, zegt het verslag. Voor een jaar sprak het Bestuur het vertrouwen uit, dat nu, door de gewijzigde wet der Maatschappij, aan de hoofdgrieven zou zijn tegemoet gekomen en daardoor de verloren krachten weder zouden terugkeeren en versnippering van het bouwkundig leven in de Residentie zou

vermeden worden. Nu zou men kunnen vragen of naast de hoofdgrieven ook de kleinere grieven, wier bestaan met het noemen der eersten zoo van zelf moest spreken, werden opgeheven? — Het Bestuur kan hierop zeer moeielijk antwoorden en ieder geve liever zelf zijn bescheid daarop. Wel kan worden medegedeeld, dat, hoewel eenige afwisseling plaats had, het ledental hetzelfde bleef. De belangstelling is wel toegenomen, maar de versnippering is nog in vollen en vrijen gang. Waardoor dit ooit eens zal ophouden, valt voor het oogenblik niet te bepalen.

Het Bestuur is samengesteld als volgt, uit de heeren:

D. E. C. Knuttel,	Voorzitter.
Joh. Mutters Jr.,	Onder-Voorzitter.
E. F. Ehnle,	1e Secretaris.
J. Brouwer,	2e „
H. J. Mondt,	Bibliothecaris-Archivaris.
A. Stigter,	Penningmeester.
J. P. J. Lorrie,	Commissaris.

Op 1 Januari 1898 telde de Afdeeling 111 leden, waarvan 33 die tevens lid der Maatschappij zijn, en 10 aspirant-leden; de overige zijn Afdeelingsleden. Eere-lid der Afdeeling is de heer G. E. V. L. van Zuylen.

De financiën staan gunstig; immers de rekening en verantwoording over 1897 toont een overschot aan van bijna f 300, terwijl bij de begrooting voor 1898 op een vermoedelijk batig saldo wordt gerekend.

In April 1897 werd een prijsvraag uitgeschreven voor: „Het ontwerp voor de verlaging en de vernieuwing van de Wagenbrug te 's-Gravenhage." Er kwamen 6 antwoorden in, waarvan bekroond werden die van de heeren: N. J. van Tienen; Th. J. Timmer, en J. M. L. Lotz en W. C. Kuiper.

In November 1897 werd als prijsvraag uitgeschreven: „Het ontwerp van een Gedenkteeken op het Regentesse-plein te 's-Gravenhage", op verzoek van de Commissie tot stichting van een gedenkteeken ter eere van H. M. de Koningin-Regentes en ter herinnering aan H. M.'s Regentschap van 1890—1898. Geen der 15 antwoorden echter, die vóór 15 Februari moesten inkomen, kon bekroond worden.

Het verslag eindigt met een woord van dank van het Bestuur voor den werkelijk meermalen ondervonden steun.

Afdeeling Groningen.

Op 1 Januari 1898 telde de Afdeeling 4 leden, tevens gewoon lid der Maatschappij, 15 tevens kunstlievend lid daarvan, en 1 eerelid; bovendien bezit zij een donateur. Op 1 Januari 1897 was het ledental 15, zoodat vooruitgang te bespeuren is.

In het Bestuur kwam geen verandering, dit is samengesteld uit de heeren:

H. Raammaker,	Voorzitter.
A. Eisses,	1e Secretaris.
W. Jacobs,	2e „
C. H. Steenbeek,	Penningmeester.
H. Rijenga,	Bibliothecaris.

In het daartoe aangewezen jaargetijde werd eenmaal per maand vergaderd; bovendien werd in September nog een buitengewone vergadering gehouden ter behandeling van een gezelschapsreis naar Rotterdam in verband met de aldaar te houden Algemeene Vergadering der Maatschappij. De tocht kon echter niet doorgaan wegens geringe deelname, bij velen tengevolge van gebrek aan tijd. De vergaderingen, waarop zeer belangrijke onderwerpen zijn behandeld, werden over 't algemeen zeer goed bezocht, en er heerschte een gezellige en aangename geest. Voor de goede leiding dezer bijeenkomsten en voor de moeiten en zorgen aan de belangen der Afdeeling besteed, wordt in het verslag lof gebracht aan den Voorzitter.

De tentoonstellingen van teekeningen enz., die elke vergadering opluisterden, waren wederom den Zondag na de bijeenkomst kosteloos voor het publiek opengesteld. Zij werden over 't algemeen goed bezocht; een daarvan, waarop fotographiën van oud-Nederlandsche bouwkunst te zien waren, zelfs zoo druk, dat menig bezoeker onverrichter zake moest terugkeeren.

Onder de door de Afdeeling verrichte werkzaamheden die het meest op den voorgrond treden, noemt het verslag het bespreken der gewijzigde politie-verordening op het bouwen van woningen in de gemeente, en het aanhangig maken van voorstellen voor het samenstellen van eene Centrale Commissie voor de te houden feesten bij de inhuldiging van H. M. Koningin Wilhelmina. Voorts werd besloten voorwaardelijk steun en medewerking te verleenen aan het genootschap „Pictura" voor het houden van eene tentoonstelling van Engelsche kunstnijverheid.

Aan het einde van het verslag wijst de 1e Secretaris op [e]en paar lichtpunten, en wel het toenemen van het ledental, en h[et] in 1897 vertegenwoordigd zijn der Afdeeling in de buitengewo[ne] (April-) Bestuursvergadering en de Algemeene Vergadering d[er] Maatschappij, iets wat in de laatste jaren niet had plaats geha[d] en toch zoo noodig is voor de behartiging van de belangen d[er] Maatschappij en de Afdeelingen. Ook wordt in het verslag da[nk] gebracht aan den 2en Secretaris en den Penningmeester voor [de] accurate behartiging der aan hunne zorgen toevertrouwde bela[n]gen der Afdeeling.

Afdeeling Haarlem.

De Afdeeling Haarlem en Omstreken kan met tevredenheid [op] het afgeloopen jaar terug zien, wat aangaat haar ledental en d[en] aard harer bijeenkomsten.

Het jaar 1898 ving aan met een ledental van 37, waarvan kunstlievend- en 29 gewoon lid der Maatschappij zijn.

Het Bestuur is op dit oogenblik samengesteld uit de heere[n]:

J. H. Stoel, Az.,	Eere-Voorzitter.
Jb. van den Ban Pz.,	Voorzitter.
P. Kleiweg Dyserinck,	Vice-Voorzitter.
J. W. G. Droste,	1e Secretaris.
J. G. Michielse,	2e Secretaris.
A. F. Kerrebijn Jr.,	Penningmeester.

In 1897 werden 8 vergaderingen gehouden, gemiddeld do[or] 12 leden bijgewoond: er heerschte daarop steeds een vrien[d]schappelijke geest, terwijl welvoorziene agenda's stof gaven t[ot] ruime gedachtenwisseling.

In Juni 1897 werd nog een buitengewone vergadering gehoude[n] naar aanleiding van een rapport dat was uitgebracht over de[n] aanleg van verschillende tramwegen in Haarlem. De Afdeelin[g] begreep te recht, dat daarmede onafscheidelijk samenhing ee[n] goede uitbreiding van de gemeente en meende daarom haa[r] idée omtrent de tram- en spoorwegverbindingen in ruimer krin[g] bekend te moeten maken. Dit laatste deed zij door middel de[r] dagbladen, gedreven ook om meer naar buiten te werken.

Op de agenda der vergaderingen kwamen geregeld kunstbe[schouwingen] schouwingen voor, die kennis deden maken met veel wat nie[t] onder ieders bereik valt.

In Juni 1897 had met het bijna volle ledental een excursie plaat[s] naar het nieuwe park Duin en Daal, onder Bloemendaal; daarb[ij] leerde de ondervinding weder, hoe nuttig dergelijke tochten zij[n] voor aankweeking van den goeden geest onder de leden eene[r] corporatie.

Een prijsvraag uitgeschreven met het doel om meer eenhei[d] en beter vormen te brengen in het meubilair der arbeiders[-] woningen, werd goed beantwoord, zoodat de uitgeloofde prijze[n] ten volle toegekend konden worden. De Afdeeling had daarmed[e] niet op het oog vaste modellen aan te geven; zij heeft allee[n] willen aantoonen, dat goede meubelen, in overstemming me[t] elkander en met de omgeving, verkregen kunnen worden zonde[r] de kosten te brengen boven het bereik van een arbeidersgezin. In zooverre mag zij vertrouwen — zegt het verslag — haa[r] doel bereikt te hebben.

Door vele buitengewone uitgaven is de financieele toestand nie[t] vooruitgegaan, maar kan daarom nog niet ongunstig genoem[d] worden; een vermoedelijk tekort kan zonder bezwaar op de[n] dienst van 1898 worden overgebracht.

Aan het slot van het verslag wordt de wensch uitgesproken dat de weg dien de Afdeeling dit jaar getoond heeft te willen opgaan en haar als aangewezen is, zal leiden tot waardeering van haar streven en tot uitbreiding van haar invloed op al wa[t] de bouwkunst in Haarlem en haar omgeving raakt.

Afdeeling Utrecht.

Het Bestuur is samengesteld uit de heeren:

I. H. J. van Lunteren,	Voorzitter.
A. J. Vreeswijk,	Secretaris.
J. T. Kok,	Penningmeester.
A. Nijland,	Commissaris.
W. de Jong,	„

Op 1 Januari 1898 was het aantal leden als volgt: 27 die tevens gewoon, en 5 die tevens kunstlievend lid der Maatschappij zijn. Met 8 plaatselijke leden wordt het totale aantal 40, tegen 4[.] leden in 1897.

Daar de rekening over het vorige jaar wederom sloot met een batig saldo, komen op de loopende begrooting thans hernieuwde bijdragen voor aan de Ambachtsschool en voor een dezen zomer te houden uitstapje.

'e Afdeeling hield 7 bijeenkomsten, Bovendien werd door een al leden deelgenomen aan de kunstreis naar Tilburg, en door leden een bezoek gebracht aan den nieuwgebouwden water-en te Utrecht.

ıldus vastgesteld in de Bestuursvergadering van 5 Mei 1898.

De Secretaris,
C. T. J. LOUIS RIEBER.

BERICHTEN.

\an het Weekblad „Insulinde", gewijd aan Koloniale Zaken, leenen wij het onderstaande.

)e opzichters van de B. O. W. in Indië zijn zeer ontevreden t hunne positie, zooals ons uit hoofdartikels in de Loc. gebleken Dit is de aanleiding geweest tot een vergadering te Sido-Ardjo 10 April, waar besloten is tot de oprichting eener Vereeniging n Bouwkundigen in Nederlandsch-Indië.

)e vereeniging is opgericht met 133 leden, waaronder 11 archi-ten, 35 opzichters 1e klasse, 49 opzichters 2e klasse en 39 zichters 3e klasse. Zij is gevestigd te Soerabaia. De maande-sche contributie bedraagt f 1.50. De vereeniging zal een orgaan geven onder een niet-bezoldigden hoofd-redacteur. Het defini-ve bestuur bestaat uit de heeren: Franken, architect te Pasoe-ean, en de opzichters Willebrands te Lawang, Dubois te Malang, ›uwenhorst te Modjokerto, Béraud te Sido-Ardjo, Andriesse te ›eloengagoeng, Swarthof te Modjokerto.

Als een merkwaardig teeken, hoe algemeen de ontevredenheid zer waterstaats ambtenaren is, moge dienen, dat er op de vraag het wenschelijk ware zulk een vereeniging te stichten, 143 twoorden zijn ingekomen van collega's, waarvan 140 die in-emden met het plan: slechts 3 deelden mede dat de ambtenaren r B. O. W. geen reden tot klagen hebben. Zij zelf waren zeer vreden. Enkele liefelijke woorden aan het adres dezer tevreden den konden natuurlijk op de vergadering niet ontbreken.

Wij hopen dat de ingenieurs van den waterstaat deze vereeniging llen kunnen steunen.

Het bouwen van de nieuwe Beurs te Amsterdam is gegund aan firma D. Cerlijn en Zn. en A. J. de Haan. Op 18 Mei j.l. is et het werk een aanvang gemaakt.

Door de Jury over de ingekomen antwoorden op de prijsvraag voor een diploma der Afdeeling Arnhem van de Mij. t. Bev. der Bouwkunst zijn bekroond, met den 1en prijs, het ontwerp DP.BK, van den heer D. W. Maandag te Arnhem, en met den 2en prijs, het ontwerp „Studie" van den heer W. Mons te Groningen.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898. Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N⁰. 8.

Uithangbord van gesmeed ijzer. Uitgevers van „Vulkaan." 1 Juni 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht, commissie voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. 1 Juli 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 30 April 1898, N⁰. 18.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. 15 September 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 5.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 9.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING AN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 23 MEI.

Amsterdam. Het bouwen van eene Open-re Lagere school der 1e klasse voor 600 nderen, op een terrein aan de Oosten-ırgermiddenstraat.

Het gemeentebestuur 's midd. 12 u. De orw. zijn uitsluitend te verkrijgen ter stads-ukkerij, tegen betaling van f 2,25 (met 3 ek.) Inl. worden gegeven ten kantore van n assistent-architect, op het raadhuis, ımer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de laatste werkdagen welke de aanbesteding orafgaan.

Breda. Het bouwen van een koetshuis en ardenstal bij de buitenplaats „Annaville" Ulvenhout.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. ıs, n.m. 5 u., in café „Neuf", alw. bestek teek. ter inz. liggen. Inlicht. geven gen. chitecten.

Diepenheim. Het bouwen eener villa met etshuis, stalling en koetsierswoning bij iepenheim, voor de H.W.G. Vrouwe baro-esse van Hogendorp.

De architecten Van der Goot en Kruisweg Hengelo (O.), n.m. 4 u., in café Blok. estek en teek. à f 2.50 verkrijgb. ten kan-re der architecten. Aanw. 23 Mei, n.m. $1^1/_2$ Inlicht. geven gen. architecten.

Gorinchem. Het bouwen van eene over-ekte speelplaats achter de bestaande bewaarschool, in de Arkelstraat te Gorinchem en het verbeteren van de lokalen dier school, met bijlevering der benoodigde schoolmeubelen.

Het gemeentebestuur, n.m. $2^1/_2$ u. Het bestek en de teek. liggen ter inz. op het raadhuis. Aanw. gedaan.

Groningen. Het gedeeltelijk afbreken en weder opbouwen eener behuizing, get. Y no. 63, aan den Meeuwerderweg te Groningen, met de bijlev. van al het daartoe benoodigde, voor B. Schaap.

De architect H. C. Scheffel Gzn., 's av. 8 u., in café „De Unie", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en à f 1,25 verkrijgb. zijn, alsmede met inl. bij gen. architect. Bilj. in te zenden voor 23 Mei, 's av. 7 u. Aanw. ged.

Roermond. Het bouwen van een heerenhuis, op een terrein gelegen aan den Kapellerweg, met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen voor Alb. Windhausen.

De architect Jan Speetjens,, n.m. 6 u., in hôtel „Union" alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 1,50 verkrijb. bij gen. architect, alsmede inl.

Rolde. Het stichten van een gebouw voor een handkracht boterfabriek te Ballo.

Het bestuur der te bouwen fabriek, n.m. 3 u. in het logement van E. Weggemans, bij den Aanleg. Bestek en teek. ter inz. in bovengen. logement. Nadere inl. te bek. bij R. Lanjouw, Eext. Aanw. 23 Mei n.m. 1 u.

Meppel. Het verbouwen van het winkelhuis aan de Eerste Hoofdstraat naast het gemeentehuis, voor rekening van den heer A. A. Keizer.

De architect P. Janzen, 's av. 9 u., in hôtel Voorthuis. Bestek ad. f 1 verkrijgb. bij H. de Grijs. Inl. geeft gen. architect. Aanw. ged.

Winterswijk. Het bouwen van een feestgebouw op een terrein gelegen te Winterswijk naast Boer Balink (opp. 1000 M²).

De architect G. Beltman A.Gz. te Enschedé, n.m. $12^1/_2$ u., bij „Boer Balink". Bestek en teek. ten kantore van den architect en bij den boekdrukker G. J. Hartog te Winterswijk verkrijgb. tegen f 12 per stel en zullen op den dag der besteding bij inlevering van een inschrijvingsbiljet voor f 10 per stel worden teruggenomen. Aanw. 23 Mei, v.m. 11 u. (loc. tijd). Nadere inlicht. geeft gen. architect.

Winschoten. Het bouwen eener winkelbehuizing met bovenwoning aan de zijstraat der Emmastraat te Winschoten.

De architect K. de Grooth, 's av. 6 u., bij J. Ruibing, alw. bestek en teek ter inz. liggen. Bestek à 25 ct. en inlicht. bij gen. architect verkrijgb.

DINSDAG 24 MEI.

Arnhem. Het bouwen van eene slagerij met 2 bovenhuizen op een terrein aan de Spijkerslaan.

De archtect A. R. Freem, n.m. 2 u. in het café „Waterreus", Ketelstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1,75 te bekomen zijn bij voorn. architect. Aanw. gedaan.

Amsterdam. Het verbouwen van een deel der fabriek aan de Zoutkeetsgracht no. 32*a*. en bijkomende werken.

De directie der Naaml. Vennootschap

Stoom-koffiepellerij „Insulinde", n.m. 3 u.. in het café „De Roode Leeuw". Bestek en teek. à f 1 te bekomen bij Gebr. Binger, Warmoesstraat. Aanw. gedaan.

Meppel. Het verbouwen van het huis op den hoek van de Prinsengracht en Kr. Elleboogsteeg.

De heer A. Polman, 's av. 9 u., te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft architect P. Janzen. Aanw. gedaan.

Nijmegen. Het bouwen van een overdekte loods op een terrein aan de 2e Walstraat in gebruik bij den gemeentelijken reinigingsdienst.

Het gemeentebestuur. n.m. 2 u. Bestekken zijn à 10 ct. verkrijgb. ter gem.-secretarie, alw. de teek. ter inz. ligt. Inl. geeft de gem.-architect.

Rotterdam. Het bouwen van een timmerwerkplaats op de fabriek „Industrie" aan den Varkenoordsche kade, aldaar.

De ingenieur-architect J. S. C. v. d. Wall, 's midd. 12 u., in het café Fritschy, Maaskade. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen ter drukkerij van Corn. Immig en Co. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van een vereenigingsgebouw c. a. alsmede van een winkelhuis met bovenwoningen aan den Goudscheweg no. 114 aldaar.

De maatsch. tot aankoop, verkoop en exploitatie van vereenigingsgebouwen voor werklieden, n.m. 3 u. in het Poolsch Koffiehuis. Bestek en teek. à f 2.50 te bekomen. bij den architect G. Pelt J.Jzn., Wijnstraat 96.

Voorst. Het schoonmaken en uitdiepen der watergangen en waterleidingen in dien polder.

De poldermeesters, n.m. 3 u., in het „Wapen van Gelderland".

WOENSDAG 25 MEI.

Geldermalsen. Het bouwen van een school met onderwijzerswoning.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inzage aan het gemeentehuis en aldaar te verkrijgen à f 1,50 per stel. Inl. geeft de architect J. Dik te Leerdam. Aanw. gedaan.

Helmond. Het bouwen van een pastorie.

Het bestuur der R.-K. kerk van het H. Hart, n.m. 5 u. bij mej. wed. Ant. Taabe op de Markt. Bestek en teek. zijn voor f 1,75 verkrijgb. bij Van Moorsel en Van den Boogaart. Inl. geeft A. J. van Roij, bouwk. aldaar. Aanw. 25 Mei, v.m. 11 u.

Hengelo (Ov.). Het bouwen eener damastfabriek met kantoor en woning ald., voor rekening der heeren Ten Cate en Cardinaal.

De architecten Van der Goot en Kruisweg, n.m. 3 u., in 't café van J. W. van Wezel. Bestek en teek. à f 1,50 en inl. bij gen. architecten verkrijgb. Aanw. 25 Mei, v.m. 10 u.

Rijssen. Het bouwen van een winkelhuis ald.

De coöp. Winkelvereeniging, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. in hôtel Koenderink te Rijssen, waar inl. zijn te bek. bij den aannemer A. de Herder.

Stadskanaal. Het amoveeren van een oude en het bouwen van een nieuw burgerhuis met schuur, onder bijlev. der materialen.

De Heer J. Kloosterman. 's av. 7 u., bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de bouwk. J. Linzel.

Utrecht. Het amoveeren en wederopbouwen der perc. nos. 36 en 38 Lange Vliestraat te Utrecht.

De architect J. A. v. Straaten Jr., v.m. 11 u., in het Haagsche koffiehuis. Bestek en teek. zijn. à f 2 per stel te bekomen aan het werk Keizerstraat no. 8 Utrecht. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 26 MEI.

Bemmel. Het herbouwen van een woonhuis a/d Plaksche straat, aldaar

De bouwkundige A. W. v. 't Hullenaar, n.m. 3 u., bij H. Peters o/d Plak, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bestek ad 75 ct. verkrijgb. bij gen. bouwk. Aanw. 26 Mei, v.m. 11 u.

Groot-Ammers. 1e. Het vergrooten der kerk met bijkomende werken. 2e. Het daarbij voorkomende leidekkers-, lood- en zinkwerk.

Het kerkbestuur der Nederl. Herv. gemeente, v.m. 10 u. in de consistorie. Bestek en teek. ad. f 1,50 verkrijgb. bij den presid. Kerkvoogd en bij den architect C. A. Verheij te Elshout bij den Kinderdijk, alsmede inl. Aanw. 23 Mei, v.m. 10 u.

Leerdam. *a.* Het bouwen van drie steenen loodsen, ter gezamenlijke lengte van 86 M., het verplaatsen van een paardenstal en wagenschuur enz., *b.* Het lev. en stellen van drie ijz. kappen voor bovengenoemde loodsen.

De dir. der glasfabriek „Leerdam", voorh. Jeekel Mijnssen en Co., v.m. 11½ u., te hunnen kantore. Het bestek à f 0.50 verkr. bij A. van Leer, bouwk. te Leerdam, bij wien inl. zijn te bekomen. Aanw. op 24 Mei, v.m. 11 u., op het terrein bij de fabrieken.

Moordrecht. Het timmer-, smids-. verf- en loodgieterswerk tot het bouwen van een bouwschuur met hooiberg en stolphok ald.

Mevrouw de Wed. Adr. Heijnis te Nieuw-Lekkerland, v.m. 10 u., bij B. Merk, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn à f 1,25 verkrijgb. bij den architect C. Broere Kz., te Nieuw-Lekkerland, alsmede inlicht. Aanw. gedaan.

Moordrecht. Het bouwen van een gedeelte kerk met toren en pastorie te Nieuwerkerk a/d IJssel.

Het R.-K. kerkbestuur van Moordrecht. Bestek en teek. à f 2.50 te bekomen bij den architect Jac. van Gils, Hoflaan 129, Kralingen.

VRIJDAG 27 MEI.

Chaam. Het bouwen van een woonhuis met stal op Dasmus ald.

De Diac. der Herv. Gem., n.m. 5 u., in het koffiehuis „In den Jager". alw. bestek en teek. ter inz. liggen Aanw. 27 Mei, n.m. 2 u.

Eindhoven. Het sloopen van een bestaand huis in de Rechtestraat te Eindhoven en het terzelfder plaatse weder opbouwen van een nieuwe winkel met woonhuis.

De heer heer H. Spoorenberg van Grinsven n.m. 4 u. in het café „Bavaria". Bestek met teek. zijn tegen f 1,50 te bekomen bij den architect W. A. Aalst te 's-Bosch, Wolvenhoek C. 229, door wien nadere inl. wordt gegeven. Aanw. in loco 23 Mei, v.m. 11 u.

St. Pancras (N.-H.). Het maken van drie woningen aldaar.

De bouwk. A. Vis te Oud-Karspel, n.m. 6 u. in het café van Greeuw te St. Pancras, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Wehe. Het bouwen van een school te Schouwerzijl met bijlev. van alle noodige materialen, werkloonen, transporten, enz.

Het gemeentebestuur van Leens, 's av. 6 u. Bestek en voorw. ter inz. ter secretarie en zijn ad. f 1 verkrijgb. in het logement van L. Koster. Aanw. 27 Mei n.m. 3½ u.

ZATERDAG 28 MEI.

Prinsenhage (N.-Br.). Het verbouwen van de school in het dorp, met bijlevering van schoolmeubelen.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. zijn tegen f 1 ter secretarie verkr. Aanw. in loco 25 Mei, n.m. 2 u.

Rogat. Het bouwen van vijf woonhuizen in de onmiddellijke nabijheid der fabriek.

Het bestuur der coöper. stoomzuivelfabriek, n.m. 3 u. bij D. Kloeten, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, alsmede bij L. v. d. Woude, Ruinerwold. Aanw. 25 Mei, n.m. 4 u.

Alleen voor aannemers in de gemeente Wijk en Ruinerwold.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

22 APRIL.

Delft. (Onderh.). Het afbreken van twee woonhuizen en weder opbouwen van stallen, voor rekening van Gebr. van Buuren, aan het Zuid-Einde te Delft.

Laagste inschrijver P. Notenboom, f 3249, gegund.

Tilburg. Het bouwen van een lokaal voor wolmolen. lijnkookerij, enz., betreffende het metselwerk; voor den Weled. heer J. Brouwers Jz. Door den architect F. C. de Beer.

Laagste inschrijver Math. Kuijpers, f 1889. Het timmerwerk is gegund aan de firma A. F. Smeulders.

Zoetermeer. Een gedeeltelijke vernieuwing aan het Stompwijksche verlaat onder de gemeente Stompwijk. Door het bestuur der Stompwijksche en Elleboogsche verlaten onder Zoetermeer, Zegwaard en Stompwijk.

Laagste inschrijver J. Lengkeek, f 258, geg.

4 MEI.

Waalwijk. Het verbouwen der R. C. past aldaar, naar de plannen van den archi H. Meulkens.

Laagste inschrijver A. Aarts, f 8048.

6 MEI.

Zeist. De bouw van een nieuwe muzi tent. Door de commissie.

Laagste inschrijver F. J. Pijper. f 715, g

7 MEI.

Paterswolde. Het bouwen eener nieu schuur, zonder bijlevering der material voor den landbouwer H. Rutgers.

Laagste inschrijver N. Heithuis, f 110, g

9 MEI.

Amsterdam (Onderh.). Het bouwen weer amoveeren van tribunes en verd timmerwerken op het terrein achter Rijks Museum. Door de hoofdcommissie v de feestelijke ontvangst van H. M. de Koning

Laagste inschrijver J. J. P. Thüring. f 91

Borgercompagnie. Het afbreken ee oude en het bouwen eener nieuwe behuizi aldaar. Door de heeren C. v. Kregten A. C. Leendertz.

Laagste inschrijver D. van der Bent, Ka wijk, f 549. Gunning voorbehouden.

Enschedé. (Onderh.). Het schilderwerk v het woonhuis van de familie Hoevink alda. Door het R. K. kerkbestuur.

Laagste inschrijver A. Walter, f 81,50, g

Enschedé. (Onderh.). Het schilderwerk v het woonhuis van dr. A. Benthem. Door h R. R. kerkbestuur.

Laagste inschrijver J. Platvoet, f 182, ge

Oldenzaal. Het maken eener bijbouw c aan de fabriek van J. H. Molkenboer Door den architect W. Elzinga te He gelo (Ov.).

Laagste inschrijver firma Groothen Borne, f 14722, gegund.

10 MEI.

Veenwouden. Het bouwen van een woo huis ten behoeve van P. de Clerq. Door d heer mr. L. W. van Kleffens notaris.

Gegund aan C. S. Reisma, Beetgum e W. T. Nauta, Hijlaard. voor f 34200.

11 MEI.

Assen. Het bouwen van een wachter woning bij de Boschkampsbrug over Drentsche Hoofdvaart, in de gemeente Havelt prov. Drenthe. Raming f 3000. Door h prov. bestuur.

Laagste inschrijver H. Danser Hz., Mepp f 3274.

Enschedé. Het aanbouwen van twee l kalen en annexe werken aan de 3e Openba Lagere School aan den Haaksbergerweg al Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver Wed. D. Reudin f 12121. Volgens bestek 10 dagen beraad.

Gorinchem. Het gedeeltelijk afbreken e weder opbouwen van de bakkerij te Dalen voor den heer Hof aldaar. Door den bouwk J. de Bie.

Perc. 1, timmer- en ijzerwerk. Laagste i schrijver H. Pellikaan, f 1098.

Perc. 2, metsel-, stucadoor- en hardstee werk. H. de Kriek, f 12250.

Massa. J. A. Brouwer, Hardinxveld. f 285

Krimpen a/d Lek. Het vergrooten va school no. 1. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver L. Boele, Kinderdij f 4692.

Steenwijk. Het bouwen van een meube fabriek c.a., raming f 12971. Door den arch tect B. Rouwkema.

Laagste inschrijvers Gebr. Aberson, f 1215 gegund.

Tilburg. Het afbreken van een huis me aanbouw, bergplaatsen en schuur, en he bouwen van een refter met huiskapel, neer bouw enz. ten dienste der Eerw. Frater van de St. Denischool alh. Door het R.-K kerkbestuur van 't Heike.

Laagste inschrijver J. B. Donders, f 4249

Woerden. Het bouwen van een lokaal me toebehooren en eenige bijkomende werke aan de bestaande school. Door het bestuu der christ. school.

Laagste inschrijver P. de Wit, Rietvel bij Woerden, f 2600.

Zeist. Het bouwen van een doodgravers woning aan den Bergweg alhier, met inbegrip van het verplaatsen der aanwezige schuu en het doen van verschillende werkzaam-

den aan de bestaande woning. Door het meentebestuur.
Laagste inschrijver P. C. van Es, f 2100.

12 MEI.

Elst. Het bouwen van 2 woon- met achter-izen, met bijlevering van de benoodigde ıterialen. Door de heeren J. v. d. Kamp en v. d. Kamp.
1 woonhuis voor J. v. d. Kamp, Laagste schrijver J. Kersten, Elst. f 1875.
1 idem voor H. v. d. Kamp. H. W. Kappel, 2094. Gunning 8 dagen in beraad gehouden.
Heerde. Het belangrijk verbouwen van n huis met twee woningen ald. Door de erkv. der Herv. Gem.
Laagste inschrijver G. Westenbroek, Zwolie, 3588. Gunning aangehouden.
Hengelo (Ov.). Het afbreken van een ge-ouw aan de Enschedésche straat en het ıar ter plaatse bouwen van nieuwe kantoren et bovenwoning. Door de architecten v. d. oot en Kruisweg.
Laagste inschrijver B. G. Markslag. f 8343.
Roermond. Het bouwen van een woonhuis n magazijn met bijlev. van de noodige ıaterialen voor Ch. van Hooff. Door den rchitect J. Jorna.
Laagste inschrijver Theodoor Hornikx, oermond, gegund.
Schalkwijk. Het bouwen eener nieuwe ofstede met zomerhuis, drie bergen en een iesthok en het gedeeltelijk afbreken van e oude hofstede, onder opzicht van den heer Wentink Kameraar van den Lekdijk bovendams te Schalkwijk.
Laagste inschrijver A. Reijsing, Blauwcapel, f 11462. Nog niet gegund.
Terneuzen. Het verbouwen van een woonhuis aan de Grenulaan alhier. Door den heer Ch. F. Durt.
Laagste inschrijver A. J. de Kort, Terneuzen, f 1513.
Utrecht. Het bouwen van een zomerhuis, van een overdekte mestvaalt en van hooi- en koornbergen op de hofstede „ter Weide" op de Hooge Weide nabij den Vleutenschen weg te Utrecht. Door den architect E. G. Wentink te Schalkwijk.
Minste inschrijver. W. M. Reijerse, Blauwkapel, f 11462.
Utrecht. Het sloopen van de bestaande perceelen a/d Mariaplaats, kadastraal gem. Utrecht, Sectie C., no. 5198—5199, en het bouwen van een confectiemagazijn op voorn. terrein. Door de heeren Grove en Hunfeld.
Laagste inschrijver A. v. Amerongen, f 14799.
Venloo. Het doen van voorzieningen en herstellingen aan en bij millitaire gebouwen te Venloo, onder beheer der genie te Nijmegen. Raming f 5245. Door de genie.
Laagste inschrijver J. M. v. Gasselt, f 5298.

13 MEI.

Amsterdam. Het verbouwen van een gedeelte van het Grootboek, het onderhouden van en het doen van herstellingen aan het Oost-Indisch Binnenhuis te Amsterdam van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Maart 1901, raming f 27250. Door den directeur der directe belastingen enz.
Laagste inschrijver P. J. Kromjong, f 27450.
Enschedé (Onderh.). Het bouwen eener pastorie voor de Ned. Herv. gemeente aldaar.
Laagste inschrijver *a* en *b* G. W. Wegereef, f 13989, f 13809. Volgens bestek 8 dagen beraad.
Eindhoven. Het vergrooten eener stoomweverij met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen. Door de firma J. de Heer.
Laagste inschrijver A. van Gestel, Geldrop, f 4985, gegund.
Groningen. Het afbreken van een gebouw en het bouwen van een sigarenfabriek in het Lutkenieuwstraatje te Groningen, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den architect K. Hoekzema.
Laagste inschrijver D. Th. Dalmolen, f 4864. gegund.
Harderwijk. Het verbeteren van de zolderverdieping van den zuidelijken vleugel der Oranje-Naussau-kazerne te Harderwijk, onder beheer der genie te Amerfoort. Raming f 9650. Door de genie.
Laagste inschrijver B. Smink Jr., f 9375.
Leiden. Het bouwen van een vereenigingsgebouw en van 5 winkelhuizen, in een perceel op het terrein gelegen aan de Haarlemmerstraat en de Apothekersdijk. Door het bestuur van het Leidsche Volkshuis.
Laaagste inschrijver J. Verkoren, Leiden, f 113423.

Lijst van Fabrikanten. Leveranciers. enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

28 MEI 1898. 18e JAARGANG. No. 22.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De nieuwe St. Bavo te Haarlem, door Henri Evers. — De bebouwing van het Hoogelandspark te Utrecht. — Prijsvragen. — Verslagen van Vergaderingen. — Boekaankondiging. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Jaarlijksche Tentoonstelling van Bouwkunst in het Gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

1. Afdeeling Amsterdam. Ontwerpen ingezonden op de prijsvraag „Stationsgebouw voor een Lokaalspoorweg voor een groote stad", uitgeschreven door de Afdeeling.
2. Afdeeling Arnhem. Bekroonde ontwerpen van de prijsvraag voor een „Afdeelingsdiploma," uitgescheven door de Afdeeling.
3. H. P. Berlage Nzn. Teekeningen van de Nieuwe Beurs te Amsterdam. Gevels en interieur.
4. A. A. M. Bruning. Ontwerp voor het R. K. Liefdegesticht St. Maria te Haarlem.
   „ Ontwerp voor de R. K. Kerk met pastorie van de Parochie van de H. Anna te Amsterdam.
5. Delft (Gemeentewerken van). Opmeting van den toren der Nieuwe Kerk te Delft.
6. P. Doorn. Ontwerp v. een gevel van een Brandweer-kazerne.
   „ „ „ „ „ „ „ Winkelhuis.
   „ „ „ „ „ „ „ Atelier-gebouw.
   „ „ „ „ „ „ „ Tolgaarderswoning.
   „ „ „ „ „ „ „ Villa.
   „ „ „ „ „ „ „ Gereform. Kerk te Zürich.
7. I. Gosschalk. Stationsgebouw te Groningen. Interieurs en details van bovengenoemd gebouw.
8. Roelof Kuipers. Gebouwen voor de waterleiding te Wageningen.
9. Roelof- en Foeke Kuipers. Pakhuizen der Naaml. Vennootschap het Nederlandsche Veem, etablissementen Oranje Nassau, te Amsterdam.
10. Tjeerd Kuipers. Ontwerp voor een gebouw van een Levensverzekering-Maatschappij te Parijs.
11. J. H. W. Leliman. Reisschetsen.
12. C. B. Posthumus Meijjes. Gevel en interieurs van een Heerenhuis te Leiden.
13. Adri Bleijs. Feestversiering. Ontwerp brugoverhuiving.
    „ Ontwerp Straatversiering.
14. E. Caron. Feestversiering. Ontwerp voor de versiering der Wagenbrug te 's Gravenhage.
15. I. Gosschalk. Feestversiering der Keizersgracht in 1837.
16. E. Verschuyl. Feestversieringen te Amsterdam: Ontwerp voor de versiering van het Inrijhek v. h. Vondelpark.
    „ Ontwerp voor de versiering van de Heerengracht en Leliegracht tot de Heerenmarkt.
    „ Ontwerp voor een brug- en grachtversiering aan de Keizersgracht.
    „ Ontwerp voor de versiering der Hooge Sluis.
17. Fabriek van Joost Thooft en Labouchère. Acht paneelen met tegels voor wandversiering en voor schoorsteenstukken, 3 friezen en enkele monsters, van *Jacoba aardewerk.*

Een tegel, groot 50 bij 40 c.M. blauw, met zwarte contouren, voorstellende het portret van Erasmus, naar een oude prent.

Achter de ramen van het gebouw Marnixstraat 402 worden tentoongesteld:

Teekeningen van het in aanbouw zijnde R. K. Gasthuis aan de Eerste Parkstraat te Amsterdam, van den heer A. C. Bleijs.

Een tegelpaneel van Jacoba aardewerk, uit de fabriek van Joost Thooft en Labouchère te Delft.

Amberger zelfwerkende gasmachine voor 15 lichten (voor huis, villa enz.) van het Technisch bureau Van Minden te Haarlem.

DE NIEUWE St. BAVO TE HAARLEM.

't Was feest op Zondag 2 Mei in Haarlem's diocees. Aan de westzijde der schilderachtige Spaarnestad, verheffen zich, nog omgeven van weldadig weiland-groen, thans de gulden tinnen der nieuwe kathedrale, welker plechtige inwijding door Monseigneur Bottemanne, Bisschop van Haarlem, plaats vond. Een dag van groot gewicht voor den cultus, maar ook voor de katholieke kerk-architectuur die, in het kloeke monument, staat rijker te worden een artistiek werk van beteekenis, waardige afsluiting der respektabele reeks van bedehuizen door liefde en offervaardigheid in de 2e helft dezer eeuw in Neêrland opgericht. Want hoewel slechts gedeeltelijk voltooid, bij voleindiging geeft het bestaande reeds de verwachting, dat het bedehuis een grootsch geheel zal te zien geven.

Mooi stemmig klinker-grijs en lei-paars zijn ook hier de hoofdtoonen van 't koloriet. Daartusschen, lichtgrijze bergsteen, in levendig gewemel van kruisbloemen, pinakels

en baldakijnen in ronde rijen zich scharend om, en opklimmend tot den hoogen apsis. Dáárboven, als bekroning, de Christus-figuur, omgeven door patriarchen, gebeiteld en in gulden nimbus glanzend — tegen den sluitgevel van het middenschip als allerhoogste contour. Uitwendig symbool van de plaats en de beteekenis van het hoogaltaar — als geestelijke kern van het bedehuis.

En tot nader accent van het grijs der muren: terracotta, volrood van toon, als raambekleedingen en colonnetten in dubbel formaat opgemetseld; afgewisseld nog door geel glazuur in loover-teekening der lijstbekroningen en goudflikkering der top- en torenspitsen op steen en lood aangebracht. Eindelijk als tegenstelling tot de actieve elementen van den bouw: de groene glazen der over heel die muurmassa's verspreide spitsboogramen, in meest verscheidene vorm en groepeering, teekenend, in stand en grootte, het inwendig organisme van den bouw.

Van af de brug der Leidsche vaart gezien, geeft het thans voltooide deel der nieuwe kathedrale, d. i. het koor met den kappellenkrans en de pastorie, een gemengden indruk van levendigheid, rijkdom en kracht. Levendig door het schilderachtig silhouet, rijk door de verscheidenheid der details en de mooie materialen; krachtig door het massieve en groote van het geheel.

Herinneringen aan Romaansche en Gothische kerkgebouwen worden tegelijkertijd wakker; want zoo de massieve muur-massa's in 't algemeen, de geringe verheffing van het middenschip (vergeleken bij andere kathedralen), de betrekkelijk gedrukte verhoudingen der groepramen; verder de cirkelgrondvorm van apsis, kapellen en torens met kegeldakbekroning, de dwerggalerij rond de eerste en de rijke in curieuze symbolen uitgebeelde plastiek doen denken aan de Romaansche dommen van Frankrijk vooral, toch is in aanleg en opbouw het constructiesysteem der Gothiek gehuldigd.

Doch al die elementen van historischen aard, ze worden door het talent en de persoonlijkheid des bouwmeesters beheerscht en geordend tot een harmonisch geheel, hervormd tot eigen werk in den volsten zin.

Rijk en rustig zijn de gebogen lijnen der kleine kapellen op het voorplan, door krachtige spuiers onderling gemarkeerd; mooi hun zuiver daksilhouet, hun raamrijen in ranken spitsboogvorm, hun goed bestudeerde lijst-afsluitingen in veelkleurigen baksteen. En ook de talrijke traptorenspitsen zijn fraai van omtrek. De aansluitende pastorie, mooi doende in 't algemeen contour, geeft een eenvoudig doch karakteristiek stuk architectuur te zien van oorspronkelijkheid en fijnen smaak getuigend.

Slechts de dualistische — nu nog ietwat onrustige bekroningen der steunberen, de te kleine schaal der dwerggalerij om den apsis, de onderbreking van den sluitgevel van het middenschip, zijn m. i. de kleine dissonanten in dit kunstvol geheel.

Onder invloed van dit levendig beeld is de indruk van het inwendige verrassend, zoowel in vergelijking tot het uitwendige, als tot andere katholieke kerken uit onzen tijd.

Ernst en rust spreken uit het machtig ruim. Door lijn en toon beide.

Stoere, vlakke, vierkante baksteenpijlers, door spitsbogen in wijde spanning vereenigd, verdeelen den grondvorm der baziliek in een systeem van rechthoeken ter schraging der kruiswelven van midden- en zijschepen.

Ook hier doen de algeheele verhoudingen van het ruim minder denken aan de Gothische kathedraal dan aan den Romaanschen Dom.

Afgezien van de grootte komt de eerwaardige San Ambrogio van Milaan onwillekeurig in de gedachte. Het streven van den bouwmeester om aan de praktische eischen (als bespreekbare ruimte) van het tweeledig program te voldoen, bepaalde de groote pijler-afstanden en de bescheiden hoogte-afmetingen van het middenschip. De polychromie is sober: pijlers, muren en gewelven zijn in zacht oker-gelen baksteen uitgevoerd. De pijlers, door horizontale, geel glazuren banden, met symbolische teekening, zacht onderbroken, hebben ter hoogte der spitsbogen sobere ornementlijsten in hetzelfde materiaal. Terra-cotta glazuur is ook het materiaal der kolonnetten en kapiteelen in het bovenruim aanwezig. Charmant van teekening en koloriet zijn verschillende decoratieve onderdeelen, als de fraaie kapiteelen in de kapellen enz. De fraaie wijzerplaten der traptorens kunnen de vergelijking met de bekende Robbia's in het Barghello te Florence gerust doorstaan.

Zeer terecht heeft de bouwmeester muurbeschilderingen versmaad en de nog te verwachten versieringen, friezen en velden, in duurzaam materiaal: glazuur of mozaïek, bedoeld.

Ter onderscheiding van het blauwe voegwerk der pijlers en muren zijn de gewelven wit gevoegd. Hun aansluiting tot de wanden is nader gemarkeerd door ophooging der kleur volgens het baksteenverband: de diagonaal-ribben door rood en blauw, de dwarsribben met wit daartusschen — aldus het rechthoekig gewelf-systeem juist aanduidend. Streng geteekende figurale glasbeschilderingen in lichte tinten verspreiden een zacht licht door het bovenruim.

Naast de wijde bogen van het schip was de ronde afsluiting van den apsis een moeielijk op te lossen probleem, en het zal steeds een kwestie van persoonlijke appreciatie zijn of de kleine schaal der rondloopende bogen een juiste eindiging is. Ietwat schril lijkt mij thans de toon der gekoppelde granieten zuilen en schalken van dit deel, tegen de tonaliteit van het ruim, vooral nu de beschilderde ramen van den apsis en de versieringen der kapellen nog onvoltooid zijn.

Mocht het den bouwmeester, den heer Joseph Cuypers beschoren zijn, zijn grootsch bouwwerk weldra te voleindigen.

HENRI EVERS.

Rotterdam Mei 1898.

DE BEBOUWING VAN HET HOOGELANDSPARK TE UTRECHT.

Men schrijft ons het volgende uit Utrecht.

In het Bouwkundig Weekblad No. 5 van 29 Januari 1898 zijn eenige voorwaarden opgenomen, waaronder het der Gemeente zal kunnen gelukken het park, n. l. het Oudwijkerveldpark, een sierlijk aanzien te geven. Zij hecht waarde aan den aanleg en meent door het uitloven van prijzen haar doel te kunnen bereiken.

Aan dit park grenst onmiddellijk het Hoogelandspark, en zooals het zich laat aanzien, zullen beide als het ware tot één gemaakt worden. De hoofdingang van laatstgenoemd park is gelegen aan den weg, die de Maliebaan langs het Museum van oudheden met den weg naar Zeist verbindt. Zijn dus speciale voorschriften voor het eene park gemaakt, voor het andere zou het in de eerste plaats moeten zijn. Echter is dat niet het geval; alleen heeft de Gemeente er in voorzien, dat ieder kooper een plan moet inzenden, om het daarna aan deskundigen te laten onderwerpen.

oet dan verder de Raad het zegel van goedkeuring op ːt verzoek drukken, zoo heeft de Gemeente zich verder ın de uitspraak van die deskundigen te houden en het of neen uit te spreken. Wordt een plan dus na overeging beschouwd als geschikt voor het park, dan moet ɔk daarnaar de bouw plaats hebben.

Doch wat gebeurt nu. Het eerste blok huizen dat naar e plannen van den heer Houtzagers voor de Levensverɛkering-Maatschappij „Utrecht" zal gebouwd worden, had ok reeds de goedkeuring verkregen, doch werd nog vóór e uitvoering zoodanig gewijzigd, dat het van het oorpronkelijk ingediende afweek en opnieuw in den Raad ›ehandeld moest worden. Dit geschiedde in de vergadering ʼan 7 Mei j. l. De heer van Bolhuis nam hiervoor het ʋoord en zeide o. a.:

„Met een enkel woord wil ik motiveeren waarom ik egen deze voordracht zal stemmen.

In de eerste plaats uit beginsel. Het is niet goed, wanıeer de gemeente een contract heeft gesloten met een bouwondernemer, wie dat ook zij, en het bouwplan is bij de behandeling overgelegd en heeft een der motieven van de aanneming uitgemaakt, dat zoodra het op de uitvoering aankomt een voorstel wordt gedaan om van dat plan af te wijken. Dat is in beginsel verkeerd en Spr. wil niet gaarne den weg openen om daartoe gelegenheid te geven. In de tweede plaats zal Spr. tegen stemmen om de wijziging zelve. Hij stelt op den voorgrond, dat hij niet is bouwkundige of kunstkenner.

Maar de teekening, die is voorgelegd toen het er op aankwam de voordracht tot verkoop te doen aannemen, heeft op Spr. een veel aangenamer indruk gemaakt dan deze.

Het geheele blok had op de eerste teekening een vroolijker, levendiger, gevoeglijker aanzien. Maar wanneer men dit ontwerp beschouwt, dan moge het door den directeur der Gemeentewerken monumentaler genoemd worden; dit komt Spr. voor een euphemisme te zijn voor 't geen hij zou noemen zwaar en gedrukt. Want het geheele plan ziet er thans zwaar en gedrukt uit. Spr. geeft hiermede alleen zijne persoonlijke opinie; hij is geen autoriteit op het gebied van smaak en kunst. Maar op deze beide gronden zal hij zich tegen de voordracht verklaren."

Toch werd de voordracht aangenomen met 17 tegen 7 stemmen; onder de tegenstemmers behoorde ook de Voorzitter.

De heeren Houtzagers, Ragay en Coblijn waren bij de stemming afwezig.

Het is jammer, dat dit feit plaats vond; want, hoe zal het nu gaan met hetgeen nog komt? Het inzenden van een plan bij de aanvraag beteekent zoo niets; de voorwaarden worden zoodoende geheel te niet gedaan, en het publiek wordt de dupe. Niet voor de leden van den Gemeenteraad moet gebouwd worden, het moet in den smaak van het groote publiek vallen; daarvoor schreven Burgemeester en Wethouders een prijs uit voor het Oudwijkerveld, en moest ter goedkeuring een plan voor het Hoogeland ingezonden worden. Zij toch hadden goede voornemens, en wat baat het als de medewerkers aan gemeentebelangen er anders over denken.

De bebouwing van het Hoogelandspark heeft reeds menig punt van bespreking uitgemaakt. Eerst waren het de huizen aan de Raamstraat, (deze straat grenst aan het park en wat nu gemaakt wordt staat daartegenover); men sprak teleurstelling uit in den Raad over het resultaat dat die bouw had opgeleverd; men hoopte niet meer in hetzelfde geval te verkeeren en maakte daarom de voorwaarden scherper. Hierna kwam de heer Krap, bouwondernemer te Utrecht, en vroeg, met overlegging van goed uitgewerkte plannen, hetzelfde terrein te koop dat nu in handen is van de Levensverzekering-maatschappij.

Doch hoewel het als zeer gunstig zelfs werd beoordeeld, kon de verkoop niet doorgaan, op grond, dat hij van den gestelden prijs, f 12 per M², restitutie verlangde, en dit wegens het te veel te bebouwen terrein, 10 perceelen op 3800 M² = 380 M² per perceel, niet kon worden verleend; wat echter niet overeenkomt met het verkochte aan de Verzekering-maatschappij, die juist nog meer terrein te bebouwen in beslag neemt, 18 perceelen op 5035 M², d. i. 280 M² per perceel, en daarvoor f 11.35 per M² behoeft te betalen.

De heer Krap die zich eigenaar waande door de goede ontvangst van zijn plan, werd daardoor zeer teleurgesteld, te meer daar hij veel kosten had besteed om het plan zoo duidelijk mogelijk aan de Gemeente voor te leggen, en deze dus niet als 't ware een kat in den zak behoefde te koopen of aan te nemen.

Het plan heeft ook op ons een goeden, vroolijken indruk gemaakt. In Renaissance-geest opgevat, wijkt het veel af van dat van den heer Houtzagers, die met variatie in de dakvelden het silhouet tracht te verhoogen en de omgeving te dienen.

Het is moeielijk het ieder naar den zin te doen, maar wij wenschen toch wel, dat wanneer een nieuwe aanvraag bij den gemeenteraad inkomt voor bebouwing van een gedeelte van het Hoogelandspark, die aanvraag vergezeld ga van een goede duidelijk uitgewerkte teekening, opdat de Raad niet weder in eenzelfde geval behoeft gebracht te worden. Ook meenen wij, dat het in 't belang van de kunst raadzaam is zich te houden aan de eenmaal gegeven goedkeuring van het zoo even bedoelde plan.

Bij eene schoone omgeving past een sierlijke bouw; en men behoeft nu juist geen bouwkundige te wezen, of kunstkenner te zijn, om een goed oordeel te kunnen uitspreken en te weten of een gebouw plomp en zwaar is en daardoor misplaatst kan zijn.

PRIJSVRAGEN.

RAPPORT *v/d Jury, omtrent de ingezonden ontwerpen o/d prijsvraag uitgeschreven door de Afd: Arnhem v/d Mt. B. d. B. voor een afdeelings-diploma.*

Op 13 Mei 1898, des namiddags te 4 uur, kwam de Jury, bestaande uit het Afd. bestuur, bijeen, en bleek het dat tien antwoorden waren ingekomen onder de volgende motto's:

1. Utile dulci.
2. M. t. B. d. B. (in cirkel).
3. Con amore.
4. Studie.
5. D. P. B. K.
6. G. V., in driehoek.
7. Visschen.
8. Kruisverband (geteekend).
9. Profielsteen (geteekend).
10. Eenvoud.

Utile dulci zou voor een titelvignet beter passen, dan voor een diploma. Het teekenwerk is verdienstelijk.

M. t. B. d. B. (in cirkel). Is vrij goed geteekend, vooral het figuur; echter wat omlijning aangaat te eenvoudig opgevat.

Con amore. Is flink van teekening met een geproportioneerd figuurtje, doch het geheel wat mager van opvatting.

Studie. Een goed geteekend ontwerp met sierlijke randomlijsting

en flink geornamenteerde letters. De vakvulling onder is goed van conceptie.

Jammer, dat het wapen aan beide beide zijden hetzelfde is.

D. P. B. K. Een met veel smaak ontworpen teekening. Geeft symbolisch de diverse ambachten zeer goed weêr. De figuren in het ondervak zijn eveneens goed van verhouding.

Het repeteeren der teekenhaken, der beide pauwen en der kinderfiguren is ietwat eentonig en maakt het ontwerp te symetrisch.

G. V., in driehoek. Het geheel is zwak van teekening en heeft als ontwerp geen verdienste. De verhouding van het beeld is ten opzichte van het overige te groot.

Visschen. Dit ontwerp zou beter passen als reclame voor eene visscherij-tentoonstelling, tenzij de ontwerper wellicht eene hoogere symbolische beteekenis hecht aan het voorgestelde aquarium.

Kruisverband. (geteekend). Dit ontwerp is door het gevolgde kruisverband te stijf geworden. Het geheel is wat te eenvoudig voor een diploma.

Profielsteen (geteekend). Zou, evenals „Utile dulci", beter passen voor een titel vignet.

Eenvoud. Voor een boekband zou dit ontwerp zeer geschikt zijn. Het teekenwerk is met zorg gedaan. Het Nederl. wapen midden in den onderrand is ongemotiveerd.

Eenparig is de Jury van oordeel, dat aan het ontwerp onder het motto *„D. P. B. K."* de *eerste prijs* en aan het ontwerp onder het motto *„Studie"* de *tweede prijs* moet worden toegekend.

Bij opening der naambriefjes bleken de ontwerpers te zijn:

Van *„D. P. B. K."* de Hr. *D. W. Maandag*, oud-leerling-schilder aan de Amb: School te *Arnhem*, en van *„Studie"* de Hr. *W. Mons*, leeraar aan de Amb: school te *Groningen*.

Arnhem, 14 Mei 1898.

De Rapporteur.
A. R. Freem.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging. Afd. Amsterdam. 18 Mei 1898. Na lezing en vaststelling der notulen van de vorige vergadering en behandeling der ingekomen stukken, komt aan de orde een schrijven van het Hoofdbestuur, kennis gevend, dat het en bloc ontslag neemt naar aanleiding van de uitspraak van de commissie van arbitrage in zake een geschil tusschen de Afdeeling den Haag en het Hoofdbestuur over de verkiezing van een lid van het Hoofdbestuur voor de Afdeeling Utrecht.

Het arbitrage-rapport (voorzien van kantteekeningen van het Hoofdbestuur) bleek zeer eenzijdig opgevat te zijn; de beslissing was genomen op grond van officiëele stukken grootendeels bij de beide partijen onbekend, zonder een der betrokken partijen te hooren; het getuigde van veel spitsvondigheid, maar van weinig doorzicht en slechte bekendheid van statuten en Reglementen der T. V. V.

Na langdurige besprekingen werden 2 moties in stemming gebracht en verworpen. de 1e. sprak verwondering en afkeuring uit over het feit, dat een zaak van zoo weinig belang tot oorzaak gemaakt is van twisten in den boezem der vereeniging; de 2e. drukte leedwezen uit, dat men tot arbiters benoemd had lieden. die men wegens het korte bestaan der vereeniging niet voldoende kende.

Andere moties werden niet ondersteund, of, ingetrokken.

Het rapport werd eenvoudig voor kennisgeving aangenomen, en onverwijld overgegaan tot het verkiezen van 2 hoofdbestuursleden in de plaats van de heeren Couturier en Haver.

Bij stemming werden beide heeren met algemeene stemmen (29) herkozen (Gen. heeren hadden zich buiten stemming gehouden).

Deze uitslag werd met daverend applaus ontvangen.

Hierna werd besloten adhesie te betuigen met het voorstel van het Hoofdbestuur over de instelling eener commissie tot het opmaken van loontabellen voor de technici van verschillende vakken.

Met een verzoek van den Voorzitter om een poging van de Afdeeling Rotterdam tot ondersteuning van de nagelaten betrekkingen van een op noodlottige wijze omgekomen lid, krachtig te steunen, werd deze vergadering gesloten.

Technische Vakvereeniging Afd. „Utrecht". 13 Mei 1889. Na het voorlezen en goedkeuren der notulen van de vorige vergadering, doet de 1e. Secretaris mededeeling van de ingekomen stukken.

Een schrijven van het Hoofdbestuur, betreffende de vra[ag] „Is het wenschelijk, voor Bouwkundige Opzichters en Teekenaa[rs] een honoraruim tabel vast te stellen, in overeenstemming met hon: tabel voor Architecten, en kan eene dergelijke regeling o[ok] worden toegepast ten nutte der beoefenaars dèr andere technisc[he] vakken?" leidde tot breedvoerige besprekingen, evenwel met h[et] resultaat, dat de afd: Utrecht het ten zeerste zoude waardeer[en] indien het Hoofdbestuur deze vraag aan een ernstig onderzo[ek] onderwierp.

De heer R. Tekelenburg noodigt de leden uit, tot een bezoek a[an] de werken v/d Waterleiding Maatschij. te Soesterberg, op Do[n]derdag 19 Mei a.s. Voorts wordt overgegaan tot bezichtiging d[er] plaatwerken van „de Architect," waartoe de verschillende jaargange[n] welwillend waren afgestaan door den heer C. de Weerdt, en d[e] leden aangenaam bezig hielden.

Na het openen der vragenbus en het bespreken der ingekome[n] vragen, wordt de vergadering gesloten.

Afdeeling Arnhem. 18 Mei 1898. De onder-Voorzitter opent d[e] vergadering en heet het nieuwe lid, den heer Pilaar, welkom hem de belangen der Afdeeling aanbevelende.

De notulen der vorige vergadering worden gelezen en goed gekeurd. Daarna wordt de gevoerde correspondentie met de ver eeniging A. et A. omtrent het bezoek aan Haarzuylens medegedeeld

Het ingekomen verslag van de Afdeeling Delft zal in den lees cirkel circuleeren.

Aan de orde is de bespreking van de excursie. Was in de vorige vergadering het besluit genomen om den 21 en 22 Juni een excursie te maken naar Haarzuylens en Haarlem, thans bleek, dat verscheidene leden bezwaar hadden tegen den veranderden datum van 25 Juni.

Het bestuur had zulks voorzien en stelde daarom voor. de excursie naar Haarzuylens niet met de gewone zomer-excursie te doen samenvallen, maar de leden in overweging te geven aan beide excursies deel te nemen.

Na discussie werd dit voorstel aangenomen en werd besloten twee lijsten voor deelname ten spoedigste te doen circuleeren, een voor de excursie naar Haarzuylens en een voor Haarlem.

Den heer Secretaris van A. et A. kan daarna het juiste aantal deelnemers naar Haarzuylens worden opgegeven.

Als datum van bezoek aan Haarlem werd 7 en 8 Juni vastgesteld.

Het rapport van de jury der ingekomen antwoorden op de door de Afdeeling uitgeschreven prijsvraag voor een afdeelings-diploma werd daarna voorgelezen. De ingekomen antwoorden waren ter vergadering tentoongesteld. Aan den heer D. W. Maandag, die ter vergadering aanwezig was, werd met een toepasselijk woord door den onder-Voorzitter de uitgeloofde prijs overhandigd.

De heer J. G. van den Berg had de welwillendheid om op verzoek van het bestuur nogmaals ter bezichtiging te stellen „La sculpture française Contemporaine". Deze bezichtiging hield den leden nog langen tijd bijeen. Den heer v. d. Berg werd de dank der vergadering gebracht, die na een woord van opwekking tot flinke deelname aan de excursies door den onder-Voorzitter gesloten werd.

Maatschappij tot Bev. der Bouwkunst 26 Mei 1898. De 77ste Algemeene Vergadering der Maatschappij werd geleid door den Vice-Voorzitter. den heer Ed. Cuypers, aangezien de Voorzitter, de heer Salm. ongesteld was. In zijn welkomstgroet tot de leden gericht, sprak de heer Cuypers zijn leedwezen over die afwezigheid uit; hij had echter van den heer Salm een brief ontvangen. dien hij meende te moeten voorlezen. Aan het einde van dit hartelijk schrijven herinnerde de heer Salm aan den dag van 26 Juni 1898, waarop de heer J. H. Leliman zijn 70sten verjaardag zou vieren, en hoopte. dat de Maatschappij dien dag niet onopgemerkt zou laten voorbijgaan. Toen dit was geschied, zeide de Vice-Voorzitter zeker uit aller naam te spreken, wanneer hij den heer Salm warmen dank betuigde voor zijn zoo echt hartelijk schrijven, en wanneer hij hier mede getuigde, dat men de werkzaamheid van den heer Salm in het belang van de Maatschappij niet genoeg kon waardeeren, en dat men van harte hoopt hem weder spoedig hier te zien.

Met korte woorden vestigde de Vice-Voorzitter de aandacht op de in de zaal tentoongestelde teekeningen enz., en in hoofdzaak op het laatste product uit de fabriek van Joost Thooft en Labouchère te Delft, het Jacoba-aardewerk, dat de aandacht in de hoogste mate waardig was.

Spreker bracht hulde aan de industrieelen, en aan den sym-
ıthieken kunstenaar, den heer Le Comte, die hen zoo kranig r zijde staat in hun streven. (*).

Ook vestigde de Vice-Voorzitter de aandacht op de wijziging, de ramen aan den voorgevel van het Maatschappelijk gebouw ebracht, en op de tentoonstelling daarachter van zelfwerkende ısproductie-machines van het Technisch Bureau Van Minden te aarlem, van teekeningen van het R. K. Gasthuis aan de Parkstraat van den Bouwmeester Bleijs, dat in den namiddag ou bezocht worden, en van Jacoba-aardewerk.

Na eenige inlichtingen omtrent genoemd bezoek te hebben ge-even, vroeg de Vice-Voorzitter, of iemand aanmerkingen had op et openbaar gemaakte jaarverslag.

Alleen de heer J. H. Leliman maakte de opmerking, dat het et de mededeeling bevatte, dat de heer C. Muijsken, toen hij en jaar geleden tot Eerelid benoemd werd, geïntroduceerd was eworden door de eereleden, nadat hem hartelijke woorden bij jn vertrek als Voorzitter waren toegesproken door het Bestuur ı de leden.

De Commissie voor het nazien der rekening en verantwoording erklaarde bij monde van den heer H. Cramer, alles in beste rde bevonden te hebben, zoodat de Commissie van Financiën kon orden gedechargeerd, hetgeen geschiedde.

De begrooting van 1898 werd daarna goedgekeurd, de balans oorgelezen, en uitgeloot de obligaties 3, 232, 425, 515 en 644 in e geldleening der maatschappij. De heer J. H. Leliman, bespeu-ende, dat twee dezer obligaties zijn eigendom waren, bood deze an de Maatschappij ten geschenke aan, waarvoor hem natuur-jk hartelijken dank betuigd werd.

Uit de mededeeling van de stem-commissie, bij monde van den eer A. R. Freem, bleek, dat uitgebracht waren 63 stemmen, vaarvan één van onwaarde; daarvan hadden op zich vereenigd e heer Joh. Mutters Jr. te 's-Gravenhage, 60 stemmen, die dus erkozen is, en de heer Jb. van den Ban, te Haarlem, 49 stem-nen, die alzoo gekozen is in de plaats van den heer I. H. J. van unteren, die niet herkiesbaar was.

De heer Mutters, ter vergadering aanwezig, nam zijne herbe-oeming aan, waarvoor de Vice-Voorzitter hem dank betuigde; it een reeds ontvangen dankbetuiging voor een telegram aan en heer Van den Ban mocht worden opgemaakt, dat ook deze ijne benoeming zou aanvaarden.

Uit de hierop gevolgde stemming voor een Voorzitter bleek, at de heer A. Salm G.Bzn., met 46 van de 48 uitgebrachte emmen was herkozen, waarvan den heer Salm bericht werd ezonden. De heer Cuypers was overtuigd, dat de heer Salm eder met den zelfden ijver zou werkzaam zijn en wenscht de aatschappij met zulk een Voorzitter oprecht geluk.

De heer C. Muysken bedankte in hartelijke bewoordingen den eer Van Lunteren, die afscheid moest nemen van de Bestuurs-afel voor al hetgeen hij voor de Mij. had gedaan, in de eerste laats als lid der Financieele Commissie. Ook de Vice-Voorzitter oegde daaraan nog een krachtig woordje toe. De heer Van unteren, hiervoor dank zeggende beloofde de Maatschappij niet zullen vergeten.

Besloten werd nu, in September te Zutphen te vergaderen, vaarvoor al terstond de hulp werd ingeroepen van den heer an Etteger, die verklaarde deze gaarne te verleenen.

Na eenige hartelijke woorden van den heer. J. H. Leliman en an den Vice-Voorzitter, sloot deze de vergadering.

Te twee uur, na het gebruik van eenige versterkingen, kwamen en zeer groot aantal leden bijeen in de werkplaats van den ouwmeester van het reeds genoemde gasthuis, dat — voor zoo erre gereed — met groote belangstelling in oogenschouw werd enomen onder leiding van den bouwmeester, den heer A. C. leijs, die daarbij de noodige verklaringen gaf, na vooraf een verzicht te hebben gegeven van de plannen, en de eischen aarvan. Onder de bezoekers werd met groote vreugde wederom pgemerkt de heer A. N. Godefroy, eerelid der Maatschappij, ersteld van eene langdurige ziekte; onder hen was hij een an de meest belangstellende.

Te zes uur vereenigden zich ongeveer 30 leden aan een ge-elligen disch in het Hôtel de l'Europe, dat ook daar de afwezige 'oorzitter herdacht en op zijn spoedig herstel gedronken werd vas niet te verwonderen. Dit werd hem weêr geseind, want — ij had het in zijn schrijven gezegd — hij was in gedachten bij e leden. In den laten avond kwam nog per telegraaf een dank-betuiging van dan heer Salm voor de goede wenschen en het zeker voor de leden hoogst welkome bericht, dat hij gaarne zijne benoeming als Voorzitter der Maatschappij aanvaardt.

Dit korte verslag is slechts een voorganger van het officieele, meer uitgebreide.

(*) De inzending van Jacoba-aardewerk blijven gedurende nog 4 dagen in de vergaderzaal — Marnixstraat 402 — tentoongesteld.

BOEKAANKONDIGING.

Er heeft een populair maandschrift het licht gezien onder den titel van „Hygienische Bladen", dat gewijd is aan praktische en toegepaste gezondheidsleer en onder redactie staat van Dr. G. W. S. Lingebeek te Leiden.

Onder de namen van een groot aantal medewerkers-doctoren vinden wij dien van den heer J. W. C. Tellegen, Ingenieur Directeur der Gemeentewerken te Arnhem, die de eenige medewerker-technicus is.

Het tijdschrift stelt zich ten doel den beschaafden lezer voor te lichten; dat het dit op populaire wijze zal doen, is zeer bepaald een aanbeveling; de belangstelling in den inhoud wordt daardoor ongetwijfeld verhoogd.

Op technisch gebied kunnen door en voor ingenieurs en architecten belangrijke bijdragen geleverd worden voor de geleidelijke oplossing van vele sociale problemen. Indien nu en dan de technicus aan het woord zal zijn om de hygiene der woning te bespreken, dan kan het tijdschrift mede op dit gebied nuttig en belangrijk zijn; voorzeker zal het dit voor alle kringen der samenleving zijn, in het bijzonder ook voor het minder bedeelde huisgezin dat er meer op zal gaan letten door welke betrekkelijke kleinigheden de woning tot een gezonder verblijf kan worden gemaakt.

Het heette vroeger steeds: de hygiene is alleen voor de rijken. Die tijden zijn gelukkig voorbij, nu een „sociale" hygiene ten nutte van allen wil zijn, en allereerst voor de armen.

Een verblijdend verschijnsel is het voor de redactie van dit maandschrift, dat zij aan het einde van het eerste nummer — dat van 15 Maart j.l. — erkentelijkheid heeft kunnen betuigen voor de onverwacht groote medewerking, waardoor eenige bijdragen — niettegenstaande het nummer 48 bladzijden telt — wegens plaatsgebrek moesten wachten om de wereld te worden ingezonden.

Deze uitgave, van F. van Rossen te Amsterdam, kost slechts f 4.80 per jaargang. R.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898. Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N⁰. 8.

Uithangbord van gesmeed ijzer. Uitgevers van „Vulkaan." 1 Juni 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht, commissie voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. 1 Juli 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 30 April 1898, N⁰. 18.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. 15 September 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:

Bouwkundig Opzichter 6.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 9.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 30 MEI.

Belfeld (Limb.). Het bouwen van een woonhuis met schuur, stal en bijgebouwen ald., met bijlev. van de ben. materialen.
De wed. J. W. Maassen. 's av. 8 u.

DINSDAG 31 MEI.

Brandwijk. Het bouwen van een bouwmans schuur en het veranderen van het bestaande achterhuis van den besteder.
De heer C. Spruitenberg. Bestek en teek. ter inz. in het café van J. de Stigter te Groot-Ammers en zijn ad 60 ct. verkr. bij den bouwk. J. J. C. Woudenberg te Groot-Ammers, alsmede inl. Aanw. gedaan.

Haarlem. Het amoveeren van de perceelen 5, 7 en 9, gelegen aan de Linschotenstraat te Haarlem en het ter plaatse bouwen van drie onder- en bovenwoningen aldaar.
De architect W. F. Doeglas, n.m. 3 u., in het café van Gerven, Spaarne 80. Bestek en teek. zijn verkr. à f 1 per stel ten kantore van den architect. Plaatselijke aanw. 28 Mei, n.m. 3 u.

Kampen. Het bouwen van een loods of schuur, voor mej. de wed. A. Meijer te Kampen.
De bouwk.-opz. H. J. van Werven, v.m. 11 u., in „De Moriaan". Bestek en teeek. à f 0,60 te bekomen bij voorn. bouwk.-opz. Aanw. gedaan.

Kampen. Het maken en plaatsen van een winkelpui en het doen van eenige vertimmeringen.
De bouwk.-opz. H. J. v. Werven, n.m. 4 u, in „De Moriaan". Bestek en teek. à f 0,60 te bekomen bij voorn. bouwk.-opz. Aanw. gedaan.

Leidschendam. Het bouwen van een woon-, winkel- en melkhuis ald.
De bouwk. C. Klapwijk te Rijswijk (Z.-H), bij wien bestekken à f 2,50 te bekomen zijn.

Rolde. Het vergrooten der school voor L. O. ald. met bijlev. van het ben. ameublement.
Het gemeentebestuur, v.m. 11 u, in hôtel „Wageningen", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn deze à 75 ct. verkrijgb. bij den architect J. van Houten te Assen. Aanw. ged.

Rotterdam. Het maken van eene verplaatsbare muziektent en eene overdekking van de estrade op het van Alkemadeplein.
Het gemeentebestuur. n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inzage op de secretarie en in het Timmerhuis en à f 1 te bekomen bij de wed. P. v. Waesberge en Zn. Inl te bekomen aan het Timmerhuis. Aanw. gedaan.

Veldhoven (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis met stal en schuur, met bijlevering van alle materialen.
De heer H. v. d. Linden, bij wien bestek en teek. ter inzage liggen. Inlicht geeft Jan Bijnen, bouwk. te Zeelst.

Woensel. Het bouwen van een gasthuis bij het Liefdegesticht met bijlev. van alle daarvoor benoodigde materialen, arbeidsloonen, enz.
Het R. K. kerkbestuur, n.m. 3 u. bij H. v. d. Nieuwenhof, alw. bestek en teek. ter inz liggen en zijn verkrijgb. bij den architect J. Heijkants. Aanw. 31 Mei v.m. 11 u.

Winschoten. Het verharden van den weg in die gemeente. tusschen de zuidelijke helft van het wandelbosch en de pottebakkerij gelegen, met bijlevering van materialen, arbeidsloonen, transporten. enz.
Het gemeentebestuur, 's av. 6½ u. Bestek ter inz. ter secretarie. Aanw gedaan.

Winterswijk. Het herbouwen van een pand aan den Bredevoortschen weg ald.
De heer G. H. Houwers, v.m. 11 u., bij J. F. Boonhof. bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect H. van der Schaaf.

WOENSDAG 1 JUNI.

Buren. Het bouwen van een stalgebouw met woning, koetshuis, wagenhuis, enz.
De heer J. van Baal. Bestek en teek. liggen ter inz. in het logement van Beekman ald. Inl. geeft de architect J. Dik te Leerdam. Aanw. gedaan.

Beerta. Het amoveeren van een oud gebouw en 't bouwen van een nieuwe boerenbehuizing met schuur, een en ander onder bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, transportkosten enz.
De heer B. Oosterhuis, n.m. 5 u. ten huize van H. E. Venekamp. Bestek en teek. liggen ter inz. ten huize van aanbesteding, terwijl bestekken bij den opzichter zijn te verkrijgen tegen f 0,50. Verdere inl. verstrekt de opzichter H. Timmer. Aanw. 1 Juni. v.m. 11 u.

Feijenoord (Rotterdam). Het bouwen van een school voor L. O. voor 400 kinderen en een bewaarschool voor 200 kinderen op een terrein aan den Persoonsdam aldaar.
Het bestuur der vereeniging voor Christ. Volksonderwijs te Fijenoord en Hillesluis, n.m. 2½ u. Bestek en teek. à f 2,50 te bek. bij den architect B. Hooijkaas Jr., Geldersche-kade 10, Rotterdam.

Hillegom. Het bouwen van een woonhuis aan den Loosterweg te Hillegom.
De heer K. Hagedoorn. Inl. bij Van der Eijk en De Waal, bouwmeesters 1e Rond Point Parkweg te Amsterdam, alw. bestek en teek. tegen f 1 verkrijgb. zijn.

Mensingeweer. Het opruimen der afgebrande en het bouwen van een nieuwe schuur voor P. Wijk te Ernstheem, gem. Winsum, met bijlev. van alle materialen.
De heer J. Clason, n.m. 5 u. te zijnen huize, alw. bestek en teek. à f 1,25 verkr. is. Aanw. 1 Juni, n m. 2 u.

Rapenburg (Zeel). Het bouwen van een woonhuis.
De aanbesteder, n.m. 5 u, bij P. F. Lemsen. Inschrijvingsbilj. in te leveren bij P. F. Lemsen, bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. te bekomen bij P. v. d. Velpen, Rapenburg. Aanw. gedaan.

Schagerbrug (N.-H.). Het bouwen van een koffiehuis met stallen aan de Schagerbrug, gem. Zijpe.
De architect K. Bakker Dzn. te Alkmaar, n.m. 1 u. in het café „Swartkof" te Schagerbrug. Bestek en teek. à f 1.25 te bekomen bij voorn. architect. Aanw. gedaan.

Sappemeer. Het afbreken van een bestaande boerenbehuizing en daarna op aan te wijzen terrein herbouwen en: het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan bestaande gebouwen enz., in 2 perceelen of in massa, alles gelegen aan de Klapstreek te Zuidbroek, met bijlevering van 't daartoe benoodigde.
De aanbesteder, 's av. 7 u.. in het café der Erven De Ruiter, alw. bestek en teek. ter inz. ligt. Aanw. 31 Mei, n.m. 4 u.

Stadskanaal. Het afbreken eener bestaande behuizing met schuur en het bouwen eener nieuwe winkelbehuizing met café. met bijlevering van al het benoodigde, uitgezonderd, glas- en verfwerk.
De heer L. L. Wolters, 's av. 7 u., in zijn café, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft architect J. Moolhuizen. Aanw. 1 Juni, n.m. 6 u.

Tilburg. Het bouwen van eene muziekkiosk in het Wilhemina-park.
Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. ter inz. op de secretarie.

DONDERDAG 2 JUNI.

Gennep. Het bouwen van een magazijn en kantoorgebouw met woning bij den Genepschen watermolen aldaar.
De architect P. A. Weeldenburg te Rotterdam, 's midd. 12 u, in het hotel v. d. Velden, alwaar bestek en teek. ter inzage liggen, terwijl zij à f 2,50 te bekomen zijn bij Nijgh en van Ditmar te Rotterdam. Inl. te bekomen bij voorn. architect en in voorn. hotel.

Roggel (Limb). Het bouwen van een gedeelte gemeenteschool en onderwijzerswoning, met bijlevering van de benoodigde materialen.
Het gemeentebestuur, n.m. 3 u. Bestek en teek. liggen ter inzage op de gem.-secretarie. alw. het bestek tegen f 1 is verkrijgb. gesteld, Aanw. 2 Juni, v.m. 11 u.

VRIJDAG 3 JUNI.

Meppel Het bouwen van een heerenhuis aan het Zuideinde ald.
De architect H. Witzand. 's av. 8 u., in het café der wed. Ogterop, alw. bestek en teek. ter. inz. liggen en zijn deze à f 1,25 bij gen. architect verkr. alsm. inl. Aanw. 3 Juni, v.m. 10 u.

Tuk (Ov.). 1. Het bouwen van een school met 2 lokalen aan de Baars. 2. Het bouwen van een onderwijzerswoning aan de Baars. 3. Het maken van een overdekte speelplaats bij voorn. schoolgebouw, alles met bij[l]
van materialen, arbeidsloonen enz. [l]
leveren, schilderen en plaatsen van scho[ol]
meubelen.
Het gemeentebestuur van Steenwijkerw[old]
n.m. 1 u., in het gemeentehuis te Tuk, a[l]
bestek en teek. ter inzage liggen, terwijl
à f 2 per volledig stel of f 0.75 voor
perceel te bekomen zijn bij het gemeen[te]
bestuur. Inl. te bekomen bij de architect
B. Rouwkema te Steenwijk en Nijmeijer
Steenwijkerwold. Aanw. 3 Juni v.m. 9 u.

Zwolle. Het maken van een gebouw voor de zelf registreerende peilschaal het Katerveer; behoorende tot de werk van de Willemsvaart in de provincie Ov[er]ijssel. Raming f 800.
Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. [H]et bestek, no. 113, ligt na 20 Mei, ter lez. a[an] het gebouw van het Min. van W., H. en aan de lokalen van de prov. besturen en te bekomen bij de firma Gebr. van Cle[ef] te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoo[fd]ingenieur in het 4de district, bij den in[ge]nieur Steyn Parvé, en bij den opz. ten Bos[ch] allen te Zwolle. Op 31 Mei en 1 en 2 J[uni] kan bij voorn. ingenieur van het proc[es] verbaal van aanw. worden kennis genom[en].

MAANDAG 6 JUNI.

Amersfoort. Het verbouwen van de j[on]gensschool.
Het gemeentebestuur, v.m. 10½ u. Best[ek] en teek. à f 1 te bekomen op de secretar[ie].

WOENSDAG 8 JUNI.

Rotterdam. Het bouwen van een kanto[or] met pakhuis. bovenhuis en bovenwoning aan de Westerlaan nabij het Park.
De architecten Klaphaak en v. d. Hul n.m. 2½ u., in het Poolsche koffiehuis. Best[ek] en 10 teek. à f 3 te bekomen bij Gebr. Can[...] Hoofdstraat 398.

Zaandam. Het bouwen van eene bakke[rij] met vergaderlokaal, benevens woon- [en] winkelhuis.
Het best. der arbeidersvereen, „Help Zelven coöp.", 's av. 6 u.. in café „Neu[...] Bestek met teek. (lichtdruk) is verkr. [bij] den boekh. A. Stuurman te Zaandam à f 1.[...]

VRIJDAG 10 JUNI.

Roermond. Het bouwen van een slac[ht-] en koelhuis, benevens administratiegebou[w] en directeurswoning.
Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Best[ek] en teek. ter inzage ten kantore van d[en] gem.-archit. en is het bestek tegen tw[ee] gulden ald. verkrijgb. Inl. te bekomen [bij] den gemeente-architect voorn. Aanw. op plaats 6 Juni, v.m. 10 u.

ZATERDAG 11 JUNI.

Steenbergen (N.-B.). 1e. Het bouwen v[an] een nieuwen bazaltmuur nabij het Bovensa[s] 2e. het doen van herstellingen aan het p[ol]derhuis, sluizen, bruggen, heulen en duiker[s] 3e. het ruimen, schoonmaken en verdiep[en] van polderswateringen.
Het waterschapsbestuur van Cruijslan[d] polders, n.m. 4 u. in het polderhuis. Beste[k] ken ter lez. bij bij A. Matthijsen te Kruislan[d].

Afloop van AANBESTEDINGEN

2 MEI.

Nes op Ameland. Het vernieuwen van [de] kap van het kerkgebouw. Door de kerk[voogdij] der Ned. Herv. gemeente.
Laagste inschrijver Foppe P. de Jon[g] Nes Ameland, f 7,53.

8 MEI.

Gorinchem. Het maken van den onde[r]bouw der fontein, op de Groote Markt al[d.]
Laagste inschrijver Perc. 1, metselwerke[n] J. J. Buller, f 690*.
Perc 2, steenhouwerswerk. J. Simo[...] f 1048*.
Perc. 3, timmerwerk. J. Hovestad, f 36[...]
*Gegund.

9 MEI.

Strijen. Het herbouwen van een woo[n]huis in genoemde gemeente. Door den a[r]chitect T. Lammers.

gste inschrijver Perc. 1. timmerwerk
I. Kruithof, f 1010,99*.
c. 2, metselwerk enz. L. van Oud-
en, f 795*.
c. 3. verfwerk enz. Js. van Gent, f 165*.
c. 4, smidswerk enz. J. A. Riedé,
,*. *Gegund.

10 MEI.

enter. Het verbouwen van het perceel
) van den heer B. Legeer, aan de Kleine
aal.
sel- en timmerwerk. Laagste inschrijver
van Linschoten, f 365.
ilderwerk. B. Winkelman, f 264.
dgieterswerk. J. Heiligers, f 6.25.

11 MEI.

orts. Het bouwen van een tuinmans-
ig voor rekening van jonkheer R. E.
an Weede. Door den aanbesteder.
gund als volgt: Timmerwerk aan H.
iof; metselwerk aan J. Carmiggelt. Beiden
r.

12 MEI

ert. Het bouwen van eene woning ten
eve van den heer Ant. Berkens.
iste inschrijvers. Metselwerk zonder
ering G. Poels, f 270.
nmerwerk. Ramen met bijlevering P.
n, f 134; deuren met bijlev. C. Wijn-
n, f 79; kap zonder bijlev. L. Wijn-
n, f 65. Alles gegund.

13 MEI.

ek (Gr.) (Onderh.). Het verbouwen van
voorbehuizing aan een boerenplaats te
nhuizen. Door den architect H. Noor-
Kzn.
gund aan H. Wielinga te Idskenhuizen
f 3250.

15 MEI.

jlaard. Het afbreken eener boerenschuur
hokken, het bouwen eener schuur met
ng voor 52 hoornbeesten, aan het water,
ddelijk bij de Bolswardervaart bij Hop-
. Door den heer W. Kooistra.
agste inschrijver S. Staatstra, Zweins,
o, gegund.

16 MEI.

rinchem. Het bouwen van een woning,
erceel kadastraal gemeente Gorinchem,
A, no. 1254. Door den bouwk. J. van
len.
nmer- en ijzerwerk. Laagste inschrijver
traver, Spijk, f 648*.
tselwerk. W. J. Zanen, Schelluinen
*.
rfwerk. A. C. Breugelmans, f 69*.
massa. M. Zanen, Schelluinen, f 1625.
und.
rijen. Onderhoudswerk aan molen, wo-
sluis enz., in den polder. Door het
iur van den polder „den Lande van
he".
agste inschrijver 1e. perc., timmerwerk.
lijdorp. f 168,49.*
perc., verfwerk. T. de Jongste, 105.*
und.
ngelre. Het bouwen van 2 woonhuizen
bijl. van alle materialen. Door den heer
laassen te Eindhoven.
agste inschrijvers W. en H. v. d. Wiel,
elre, f 1215. Niet gegund.

17 MEI.

kmaar. Het amoveeren van de bestaande
eder opbouwen van een nieuwe bewaar-
ol aan de Doelstraat aldaar. Ram. f 5499.
den architect K. Bakker Dzn.
agste inschrijver C. Grootegoed, f 5493,
nd.
arlem (Onderh.). Het bouwen van een
riek, werkplaats, woonhuis c. a. Voor
ning van de Naamlooze Vennootschap
isscherij „Doggersbank" te IJmuiden.
den ingenieur-archit. F. G. N. Haitsma
er.
agste inschrijver J. W. van Sante, f 16886.
nilde. Het stichten van een gebouw voor
handkracht-boterfabriek te Boven-Smilde,
ng f 1610. Door den architect P. J. Kramer.
agste inschrijver Jan Brands, f 1495,
nd.
anen. Het vernieuwen van de schutting
er den tuin van het Post- en Telegraaf-
oor. Door het gemeentebestuur.
agste inschrijver B. Voorent, f 79. geg.

Wedde (Gr.). De herbouw van een afgebranden windwatermolen, onder bijlevering van al het benoodigde. Raming f 4685. Door het bestuur van het waterschap „Weddermarken".
Laagste inschrijver H. Nieland, Wirdum, f 4678. Voor de begrooting gegund.

18 MEI.

Alkmaar. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan den Kennemerstraatweg. Door de bouwkundigen H. J. de Vries en C. J. Ooms.
Laagste inschrijver Th. Ph. van der Waal, f 4770.
Apeldoorn. Het bouwen van een machinekamer, met bijkomende werkzaamheden. Door de commissie van de gemeentelijke gasfabriek.
Laagste inschrijver M. Jeths, f 808, geg.
Bodegraven. Het vernieuwen van een houten brug met schoeiingwerk nabij Gouda in de zoogen. Oude Gouwe). Door wijzigingen in het bestek is de begrooting gebracht op f 1770. Door den heer H. Le Coultre.
Laagste inschrijver Jhs. Alblas, Waddingsveen, f 1743.
Dalfsen. *a.* Het vergrooten der school te Ancum, met bijlevering van de daartoe noodige materialen enz. *b.* Het leveren en stellen van de in het bij te bouwen gedeelte benoodigde meubelen. Door het gemeentebestuur.
a. Laagste inschrijver J. Niemer, Zwolle, f 2700, gegund.
b. Laagste inschrijver G. Westenbroek, f 745, gegund.
Elst. Het verrichten van verschillende reparatiën en vernieuwingen, bestaande in verf- en behangwerk, metselwerk, timmerwerk enz. aan een huis behoorende aan de Herv. Kerk, staande in het dorp Elst. Door het bestuur der Nederl. Herv. Kerk.
Laagste inschrijver J. J. Hofman, f 808, gegund.
Eerbeek. Het bouwen van een pakhuis van hout op steenen voet. Door de heeren R. en J. Huiskamp.
Laagste inschrijver v. d. Burg, Eerbeek, f 1594, gegund.
Hoofddorp (Haarl.-Meer.) (Onderh.). Het bouwen van eene boerenbehuizing voor den heer A. Wink, aldaar, onder beheer van den bouwkundige H. Rinck te Hoofddorp.
Perc. 1, timmerwerk. Laagste inschrijver A. den Ouden Jz., Alsmeer, f 1075*.
Perc. 2, metselwerk. Laagste inschrijver H. Wessels, f 1047,80*. *Gegund.
Stadskanaal. Het verhoogen en verlengen van een boerenschuur aan de 1e afdraai. Door den bouwk. J. Linzel.
Laagste inschrijver G. de Ruiter, Wedde, f 1338, gegund.
Tiel. Het verbouwen der directeurswoning behoorende bij de gasfabriek. Door de commissie van beheer der gemeentegasfabriek.
Laagste inschrijver Wed. P. Ilmer, f 3775, gegund.
Utrecht. 1°. Het bouwen van eene kazerne voor eene compagnie hospitaalsoldaten op het Bleekveld en het vernieuwen van de portierswoning, beide bij het militair hospitaal te Utrecht, ram. f 21000; 2°. het vervangen van de schijvenbergplaats op de Bildtsche heide door een steenen bergplaats, ram. f 1000; 3°. het bouwen van een loods in het fort aan de Klop en het aanbrengen van eenige verbeteringen van ondergeschikt belang in de forten de Gagel, bij Vechten en bij het Hemeltje, ram. f 3310, onder het beheer der genie te Utrecht. Door de genie.
Perc. 1. Laagste inschrijver H. J. Jurriëns, f 21800.
Perc. 2. Eenige inschrijver W. M. Reijerse, Blaucapel, f 1067.
Perc. 3. W. M. Reijerse, f 3067.
Winschoter-Zuiderveen. De werkloonen voor het bouwen eener boerenschuur. Door den landbouwer D. Schrage.
Laagste inschrijver B. van der Laan, f 745, gegund.

19 MEI.

Amsterdam (Onderh.). Het bouwen van een dubbel pakhuis, ter plaatse der perceelen Waterlooplein no. 7 en 9 en het verbouwen der perceelen Waterlooplein no. 5, Zwanenburgwal no. 11 en Jodenbreedstraat no. 8, 10 en 12, te Amsterdam. Door de architecten A. Jacot en W. Oldewelt, namens de firma De Vries van Buuren en Co.
Gegund aan de firma D. Cerlijn en Zn. en A. J. de Haan, aldaar, voor f 80000.
Heerenveen. Het bouwen van remises te Leeuwarden voor de Nederl. Tramwegmaatschappij.
Laagste inschrijver J. Eizenga, Gorredijk, f 16560.
Leeuwarden (Onderh.). De bouw van een fabrieksgebouw, machinistwoning en vlasschuur, ten behoeve der „Friesche Maatschappij van Vlasindustrie".
Laagste inschrijver H. Hendriks, Drachten, f 8463.

20 MEI.

Dordrecht. Het afbreken en herbouwen van het bovengedeelte der heul, in Nieuw-Bonavontura, gelegen over het Kooidiep, in den Langendam, bij de woning van de Wed. Arie van Soest. Door het bestuur van de polders „Nieuw-Bonavontura".
Laagste inschrijver Jan van Warendorf, 's-Gravendeel, f 136, gegund.
Echteld. Het opbouwen van een nieuw boerenachterhuis, een dito schuur en 2 korenbergen, in 2 perc., op den bouwhof „het Spijker." Door mej. de Wed. H. Augustinus.
Gegund aan F. van Stralen te Zetten.
Leiden. Het maken van eene verdieping op het fabrieksgebouw en inrichting van kantoren aan de Middelstegracht nos. 97—109 te Leiden. Door den architect W. F. v. d. Heijden.
Laagste inschrijver Jac. Bink, f 8400, geg.
Muntendam. Het afbreken eener oude en het bouwen van eene nieuwe boerenbehuizing met voorgebouw aan den bovenweg ald. met de lev. van al het daartoe ben. Door mej. de wed. P. Huisman.
Laagste inschrijver Schreuder, Zuidbroek, f 6340.
Smilde. Het afbreken van de bestaande en weder opbouwen van een nieuwe schuur op de boerderij aan de Scheid te Smilde, thans in gebruik bij H. Oldenkamp. Raming f 1898. Door de Erven. C. W. E. Kijmmell.
Laagste inschrijver G. K. Hoekstra. Appelscha, f 1943, gegund.
Zandvoort. Het bouwen van een winkelhuis en een woonhuis, op een terrein gelegen aan de Kerkstraat, get. C. no. 3 te Zandvoort. Door den architect W. F. Doeglas te Haarlem.
Laagste inschrijvers J. Walter en M. de Koning, f 11975, gegund.

21 MEI

Almen. Het afbreken en weder opbouwen van de daghuurderswoning „de Roekevisch" te Harfsen. Raming f 630. Door de diaconie der Herv. Kerk.
Laagste inschrijver J. Lamberts, Harfsen (G.), f 595, gegund.
Breda. Het bouwen van een hardsteenen bassin met middenstuk, fundeeringen enz., voor een te stichten fontein. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver J. B. Petit, f 1869.
Enschedé (Onderh.). Het bouwen van eene woning en bijkomende werken, voor den heer H. Cromhoff in de Veenstraat aldaar.
Laagste inschrijver J. H. Varvik, f 1696, gegund.
Haarlem. Het maken van een bijgebouw aan het Diaconessenhuis te Haarlem en het verrichten van verschillende werken aan de bestaande gebouwen. Raming *a met* bijkeuken f 18350, *b zonder* bijkeuken f 17675. Door den architect C. B. Posthumus Meyjes te Amsterdam.
Laagste inschrijver *a.* en *b.* J. Mizerus f 15990 en f 15200.
Musselkanaal. Het bouwen van een behuizing onder bijlev. van materialen, raming f 1217,50. Door den heer W. Goeman.
Laagste inschrijver R. Hilgen, Musselkanaal, f 1189. Gegund.
Oude-Pekela. Het bouwen eener nieuwe boerenbehuizing aan den Wedderweg, met bijlevering van al het daartoe benoodigde. Raming f 1722. Door den heer A. Dik.
Onderhands aangenomen door G. Hensema voor f 1700.
Oldenzaal. Het weder opbouwen der afgebrande fabriek, op een terrein gelegen in den Wal ald. Door den architect H. E. Zeggelink te Enschedé.
Ingekomen 11 biljetten, laagste inschrijver J. Schoo, Oldenzaal, f 12098; daaropvolgende A. Groothengel, Borne, f 12911.

Lijst van Fabrikanten. Leveranciers. enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845”, 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co., Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Electrische installatiën. — B. L. VOGELS-DOLHAIN. Den Haag.
Electrische Verlichting. — C. A. HUIJGEN. — Rotterdam.
Engelsche Winkel-Etalages. — FLAMENT & Co., Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER. den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER. den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatsch'ij „DE VELUWE”, Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT. Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD &
Liften. — JAN HAMER & Co.. Amsterdam.
„ — C. A. HUIJGEN, Rotterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Ams
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en terdam, Delftschestraat 61.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LüCHAU, Damrak 71,
Overkappingen. — T. G. TISSOT. Jr. Amsterdam.
Overkappingen, Loodsen enz. van gegolfd plaatijzer. — HESSELINK, Keizersgracht 263, Amsterdam.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amönebur
„ — HÖXTER-GODELHEIM A. G. — GEBROED STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterda
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBI Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amster
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., V
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBE STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, A
„ „ „ — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT. Amsterdam
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrika van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-stee** vuurvaste Cement, Karoiinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

IAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

JUNI 1898. 18e JAARGANG. No. 23.

JREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
JREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
ITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
3onnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor
dië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — e dom van Hildesheim, door J. H. W. Leliman. — De Amberger lfwerkende gasmachine. — De Oude-kerkstoren te Delft. — gezonden. — Verslagen van Vergaderingen. — Berichten. — ijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — ureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aan- ndigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabri- inten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met een plaat.)

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Tentoonstelling van Bouwkunst 1898.

De Tentoonstelling van Bouwkunst is geopend, in het ebouw Marnixstraat 402, dagelijks van des morgens 10 ot des namiddags 4 uur.

De toegang is kosteloos.

DE DOM VAN HILDESHEIM.

Dit kerkgebouw werd van 1055—1061 onder Bisschop Iezilo gebouwd. Sedert hebben vele geslachten er aan gewerkt en verbouwd, slechst zelden het werk voortzettende n denzelfden bouwstijl waarvan hunne voorgangers zich bediend hadden.

Zoo zien we dan voor ons, beschaduwd door de eeuwen- oude Lindeboomen van het Domplein, in hoofdzaak eene Romaansche basilica van oogenschijnlijk geringe hoogte. In de voorgaande eeuw verlangde men evenwel een kerk meer overeenkomstig den smaak van den tijd. Het uit- vendige bleef onveranderd, maar het inwendige werd tus- schen 1724 en 1730 herschapen in volmaakt Rococo. Met de nimmer falende hulp van den Italiaanschen stuca- door werd tevens de krijpta in een nieuw kleed gestoken. (*) Dit laatste zag ik verleden jaar verwijderen; voluten, achantusbladeren, kortom de geheele aangekleefde pracht vloog in het rond en de eenvoudiger Romaansche vormen kwamen in ongeschonden toestand weder aan het licht.

(*) Eenzelfde bewerking onderging in dien tijd ook de St. Maurits- kerk bij Hildesheim, de eenige zuilen-basilica in Noord-Duitschland.

Vôor de voorwerpen van Romaansche kunstnijverheid, waarvan de Dom er, zooals we straks zullen zien, verscheidene bezit, had men — O wonder! — genoeg piëteit om ze met rust en ter plaatse te laten.

Zooals ik in eene korte beschrijving van het Hildesheimer Stadhuis (opgenomen in 't B. W. 1896 No. 52) gezegd heb, moeten we als de eigenlijke stichter van de stad, bisschop Bernward beschouwen. Het standbeeld van bisschop Bernward dat men verleden jaar oprichtte, is dan ook ruimschoots door hem verdiend.

Aan deze belangwekkende persoonlijkheid, die niet alleen kunstminnaar en maecenas was maar ook met succes als uitvoerend kunstenaar optrad, danken we eenige werken van groote bekendheid. De voornaamste zijn misschien wel de naar hem genoemde „Bernwardsdeuren," welke in het jaar 1015 in brons gegoten werden. Op deze deuren zijn twee reeksen, elk van acht voorstellingen aangebracht; één is aan het oude en één aan het Nieuwe Testament ontleend. Ze zijn zoodanig gerangschikt, dat telkens naast eene voorstelling uit het Oude op de eene vleugel der deur, een overeenkomstige uit het Nieuwe Testament op de andere staat. Opmerkelijk is het eigenaardige relief van alle figuren, met het bovenlijf geheel vrij van het paneelvlak, terwijl het benedenste gedeelte daarentegen slechts weinig voorspringt.

Een tweede belangrijk gietwerk dat mede in brons is uitgevoerd, werd door den Bisschop in zijn sterfjaar, 1022, voltooid. Toen ik vier jaar geleden voor het eerst in Hildesheim was, vond ik het nog op den „Donihof", het groote plein ten Noorden van den Dom.

Ik heb hiermede de zoogenaamde Bernwardts- of Christuszuil op het oog, eene vrijstaande kolom, waarop in den geest van den Romeinschen Trajanuszuil in eene serie van 24 tafereelen het geheele leven van Christus is afgebeeld. Zooals gezegd, stond deze zuil buiten en wel sedert het jaar 1813; waar ze zich voor dien tijd bevond, weet ik niet. Dat men ze weder naar binnen nam, werd veroorzaakt door de grove baldadigheid, waarmede — ik meen in 1895 — de Hoofden afgeslagen zijn van een viertal figuurtjes — aangegeven als voorstellende de Hoofdstroomen van het Paradijs — die het basement der zuil steunen. De vrees voor erger beschadiging is door deze maatregel voorkomen; maar ook aan eene nauwkeurige bezichtiging kwam deze verplaatsing ten goede.

Aan Bisschop Bernward danken we mede het ontwerp voor de groote lichtkroon van 6.5 M. middellijn die in het schip der kerk hangt. Het is een breede rijk geornamenteerde band, waaraan 12 torens en 12 poorten. Vroeger bevatten deze een gelijk getal heiligenbeelden die, naar ik meen, uit massief zilver bestonden. Het kostbare materiaal was hen echter nootlottig, want ze verdwenen in de smeltkroes. Het denkbeeld dat aan dit ontwerp ten grondslag ligt, is het „Hemelsche Jeruzalem."

Een soortgelijke kroon, maar van kleinere afmetingen, die bekend staat als „Azelins Radleuchter", hangt in het koor van den Dom. Het is van deze kronen dat we in de Cathedralen van Halberstadt en Brunswijk reproducties, of ten minste navolgingen uit lateren tijd, vinden opgehangen.

Een vijfde kunstwerk dat mede de vormen der Romaansche periode vertoont, hoewel het twee eeuwen later ontstond dan de zooeven genoemden, is de doopvont, die in de 13e eeuw in opdracht van een geestelijke, Wilbernus, in het St. Michaelisklooster gevormd werd.

De schatkamer van den Dom, die evenwel nog niet voor het publiek toegankelijk was, moet in het bezit zijn van meerdere kunstwerken, uitgevoerd in edel metaal. Hierbij zijn er van hooge, ja onschatbare historische zoowel als kunstwaarde.

Het Gothische tijdperk heeft aan den Dom van Hildesheim slechts geringe sporen achtergelaten.

Alleen de venstertraceeringen der zijschepen uit 1380 afkomstig, en een tweetal zijportalen herinneren aan dit tijdvak. Een derde voorhal, uit het overgangstijdperk, vertoont een opmerkelijke — hoewel zeer simpele — combinatie van de beide stijlen.

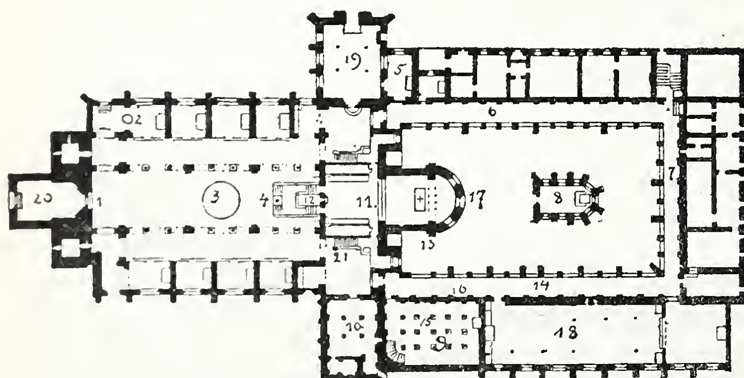

Dom van Hildesheim.

1. Bernwardsdeuren.
2. Doopvont.
3. Lichtkroon.
4. Irmen-zuil.
5. Steinberg-kapel.
6. Grafmonument van bisschop Adelog.
7. „ „ „ Otto I.
8. St. Anna-kapel.
9. Laurentius-kapel.
10. Sacristie, waarboven schatkamer.
11. Koor, waaronder krypta.
12. Predikstoel.
13. Grafmonument van priester Bruno.
14. Wandbeschilderingen.
15. Grafmonument van bisschop Udo.
16. „ „ kanunik Veltheim.
17. 1000-jarige rozenstruik.
18. Antonius- of Gymnasiale kerk.
19. Noordelijk paradijs.
20. Westelijk „
21. Bernwards-zuil.

De Renaissance liet in het rijke koorhek, dat in 1546 door den Domheer Arnold Freytag ten geschenke werd gegeven, een meesterstuk achter, met name wat betreft het beeldhouwwerk der vele reliefs. Naar ik vernam werden deze eerst voor eenige jaren, toen men ze van een dikke verflaag ontdeed, goed zichtbaar.

In de jaren 1842—49 zijn de beide torens, wier fundamenten o. a. door slechte afwatering dringend verbetering behoefden, tegelijk met het tusschengelegen portaal gesloopt, edoch weder nauwkeurig in de oude vormen opgetrokken. Groote aantrekkelijkheid heeft men aan deze west-facade evenwel niet weten te geven.

Achter het koor van de Domkerk — op eene plaats dus die afwijkt van wat we gemeenlijk zien — is de uitgestrekte Romaansche kruisgang gelegen, in die mate een stukje versteende middeleeuwen als men het niet vaak zal aantreffen. Eene kleine gothische St. Anna kapel staat in het midden, aan alle zijden omgeven door de grafsteenen van geestelijken. Deze kapel is onlangs — tegelijkertijd met den Dom — in kleuren gedecoreerd en wel, zooals ik ergens las, naar het voorbeeld der bekende St. Elisabethskerk van Marburg.

Deze decoratieve werkzaamheden zijn geschied onder leiding van Baurath Cuno *), een architect aan wiens geschriften we een groot deel van onze kennis van Oud-Hildesheimsche kunstgeschiedenis en kunstenaars danken.

Ik meen thans wel het voornaamste uit en van dit kerkgebouw te hebben medegedeeld. Eene beschrijving te geven der verschillende kleinere voorwerpen, die in den loop der tijden hier een einde hunner zwerftochten vonden, lijkt mij overbodig. Dit opstel zou er eene uitbreiding door verkrijgen die geenszins in mijne bedoeling ligt.

Ik hoop mijn doel reeds bereikt te hebben, voor zoover er dat tenminste in bestond uwe belangstelling voor een monument uit lang vervlogen dagen zoo noodig op te wekken of zoo mogelijk te vermeerderen.

Amsterdam, 18 April 1897. J. H. W. Leliman.

DE AMBERGER ZELFWERKENDE GASMACHINE.

In het gebouw der Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst is — van af de straat zichtbaar achter een der nieuwe ramen — tentoongesteld een zelfwerkende gasmachine geschikt om 40 gaspitten te voeden. Het is op een na de kleinste soort der machines zooals die door het Technisch Bureau Van Minden, te Haarlem, geleverd worden; de grootere zijn voor 70, voor 120, voor 150 en voor 200 —, de grootste of Duplex-machine voor 600, de kleinste voor 15 gasvlammen. Reeds volgt uit deze opgave der capaciteit, dat deze machines geschikt zijn voor de verlichting van villa's landhuizen, hotels, kerken, gestichten, dorpsgemeenten en stadskwartieren; ook voor seinlichten kunnen ze gebruikt worden, en men behoeft niet lang na te denken om zich voor te stellen van hoeveel toepassing ze kunnen zijn in de industrie enz., en verder voor verwarming van vertrekken, gebouwen, broeikassen, badinrichtingen en geysers, voor kookkachels, enz.

De gedurig stijgende vraag naar goed licht, en hoofdzakelijk de hoogst belangrijke uitvinding van het gasgloei-

*) Baurath Cuno overleed verleden jaar in zijne eigenaardige villa, even boven Coblentz aan den Rijn gelegen.

DOM TE HILDESHEIM.

ht, tot nu toe het meest besparende verlichtings-systeem, bben aanleiding gegeven tot de constructie van een eral te gebruiken. practische gasontwikkelingsmachine, e het gemak en het voordeel van de gasverlichting nu ɩk ten deel kan doen vallen aan hen, die op plaatsen onen waar nog geen gasfabriek is. Men kan met die achine overal zelve gas maken, zonder kosten voor een achinist of meterhuur, zonder dat de machine eenige ɔpassing noodig heeft. De ondervinding met de machine Duitschland en Zwitserland opgedaan, heeft geleerd, ıt zij niet gevaarlijk is; de aanschaffing is spoedig zoo ›egenomen, dat in het begin van 1897 de fabriek genoodıakt was tijdelijk geen orders meer aan te nemen.

Eene machine, zooals de tentoongestelde die ongeveer 550 kost, kan in verband met een bestaande gasleiding orden gebracht.

Het gas wordt daarin vervaardigd uit zoogenaamde asstof, een product uit de petroleum-raffinaderij dat overal n goedkoop in fusten te verkrijgen is. De kosten van het as, bij een prijs van 18.5 cent per kilo gasstof en bij ebruik van gasgloeilicht ter sterkte van 60 kaarsen, wordt erekend op $^3/_4$ cent per uur, dus niet duurder dan het oedkoopste gas dat door eene gewone gasfabriek in Nederland kan geleverd worden.

Het verkregen licht is rustig, gelijkmatig en helder; de ichtkracht kan geregeld worden. evenzoo de warmteontwikkeling indien het voor verwarming moet dienen.

Slechts eenige minuten zijn noodig om de gasmachine n werking te brengen, die dan zoo lang voortwerkt, tot lat de laatste druppel vloeistof in gas is overgegaan. Men heeft feitelijk niet om te zien naar de in werking zijnde machine, daar zij zelfs van een automatisch smeertoestel s voorzien, dat de overtollige olie naar het olie-reservoir loet teruggloopen om weer opgepompt te worden.

De gasmachine, die uiterst spaarzaam werkt, levert lechts zooveel gas als verbruikt wordt. Indien b. v. 15 vlammen branden, stelt de machine ook niet meer gas beschikbaar dan voor dit aantal pitten.

Dooft men b. v. 10 vlammen, zoo vermindert oogenblikkelijk de productie tot de hoeveelheid noodig voor 5 pitten. Ook dit maakt een voortdurend toezicht op de machine onnoodig. Worden alle gaspitten gesloten, dan vordt door de machine nog slechts zooveel gas gemaakt als noodig is voor de verwarming van den heete-luchtmotor en een noodzakelijke contrôle-vlam.

De benoodigde plaatsruimte voor de machine is geen bezwaar om haar aan te schaffen; die van de tentoongestelde machine is slechts 1.60 M. bij 0.70 M.; die van eene voor 70 gasvlammen vordert niet meer dan 2 M. bij 0.80 M.

De interessante machine bestaat: 1⁰. uit een heeteluchtmoter, met twee cilinders, die een pomp drijft om de noodige lucht tot vermenging met het gas aan te voeren; 2⁰. een carburator, zijnde een ijzeren reservoir waarin fijnmazig gaas met vilt, met tusschenruimten boven elkaar geplaatst; 3⁰. een luchtdicht gesloten reservoir voor de grondstof, van zoodanige afmeting, dat bij het grootste gasverbruik daarin genoeg gasontwikkelingsstof voor eenige dagen voorhanden is; 4⁰. een windketel, die de lucht uit de pomp opneemt en haren druk regelt.

Het carbureeren der lucht heeft plaats, doordat de gasstof druppelsgewijze over het gaas en vilt gevoerd wordt en, door het groote oppervlak, aan de lucht gelegenheid geeft zich te verzadigen met de gasdampen; het overschot der gasstof, of olie, vloeit weder in het oliereservoir terug. Het gas treedt boven uit den carburator en komt, na door een gasafsluiter te zijn gegaan, in het net van gaspijpen.

Van het zelf gemaakte gas wordt een kleine hoeveelheid 1⁰. naar den heete-luchtmotor gevoerd, en onderhoudt daar een gasvlam om den motor in beweging te houden, — 2⁰. tegelijkertijd naar een brander die, aangestoken, de hoedanigheid van het gas leert kennen.

Het gas, ontstaan als boven is gezegd, bevat nog te veel gasstof, zoodat het door nieuwen toevoer van lucht verdund moet worden. Dit kan al naar behoefte geschieden, door een afsluiter. Men opent en reguleert den luchtaanvoer, nadat men de gasvlam die voor de verwarming van den heete-luchtmotor dient, heeft aangestoken. Deze vlam moet een blauw-groenachtige kleur hebben. Daar de meest vluchtige bestanddeelen der gasstof zich het eerst met de lucht vermengen, zal er op den eersten avond na de vulling van het reservoir meer lucht voor de gasmenging noodig zijn dan op de volgende avonden.

DE OUDE-KERKSTOREN TE DELFT.

Burgemeester en Wethouders van Delft hebben aan den Gemeenteraad het onderstaand rapport overgelegd, opgemaakt door de Commissie, benoemd bij raadsbesluit van 14 Januari 1898, tot onderzoek van den toestand der hoekspitsen van den Ouden-Kerkstoren.

Aan EdelAchtbare Heeren Burgemeester en Wethouders der gemeente Delft.

De commissie, door den Raad der gemeente Delft in zijne vergadering van 14 Januari ll. benoemd, voor het onderzoek naar den toestand van de vier hoekspitsen van den Ouden Kerkstoren te Delft en voor het uitbrengen van een rapport, waarin tevens zooveel mogelijk de weg wordt aangegeven, die behoort gevolgd te worden om tot eene solide herstelling te geraken, heeft de eer UEdelAchtbaren naar aanleiding van het door haar gehouden onderzoek, het volgende rapport uit te brengen:

Door het geheel uitwendig besteigeren der 4 hoektorens was een meer volledig onderzoek mogelijk, dan het aan 2 leden der commissie ten vorigen jare opgedragene.

Behalve de mogelijkheid om overal onder het volle daglicht alle deelen van nabij te kunnen beschouwen, konde nu op verschillende plaatsen door het weghakken van de bepleistering en het openhakken van losgeblaarde vakken, scheuren enz. een juister overzicht worden verkregen van de inwendige weerstandskracht der bestaande hoektorens.

In het door die beide leden aan U.E.A. uitgebrachte rapport werd de mogelijkheid voorzien. dat de slechte punten meer van localen aard konden zijn, werd een meer proefondervindelijk onderzoek aangeraden en voor zooveel noodig afbraak van den slechtsten hoektoren aanbevolen, om te zien in hoeverre de toestand zou mede- of tegenvallen.

Het door ons gevoerde onderzoek bevestigde die meening geheel.

Het bleek toch, dat, nadat van den slechtsten hoektoren het zeer aangetaste en gevaarlijke bovengedeelte van de spits was verwijderd, het daaronder aanwezige werk nog uiterst solide en krachtig in elkander zat, en verdere slooping absoluut onnoodig kan worden geacht.

Datzelfde kan, behoudens enkele uitzonderingen, over het algemeen van het ondergedeelte van alle spitsen worden gezegd, terwijl de boventoppen door inwatering en verweering meer of minder hebben geleden en dan ook allen vernieuwd dienen te worden.

Deze spitsen zijn oorspronkelijk allen samengesteld uit baksteen kernen, bekleed met blokken van tufsteen, die zich over het algemeen. behalve aan den zuid-westelijken toren, goed heeft gehouden. Alleen hier en daar, waar stukken niet op het groefleger waren geplaatst, of van mindere qualiteit waren of waar vroeger herstellingen met baksteen of andere steen hebben plaats gehad, zullen nieuwe stukken steen moeten worden ingezet.

Wij bevelen hiervoor wederom tufsteen aan:

1^{0}. omdat het wenschelijk is hetzelfde materiaal van den oorspronkelijken bouw ook voor de herstellingen te gebruiken;

2^{0}. omdat juist de groote poreusheid van deze steen door middel van de specie een innig verband toelaat met de achtergelegen baksteenkern, wat bij meer harde en dichte steensoorten niet zoo deugdelijk te verkrijgen is. Alleen voor de bovenste afdekkende koplagen, welke geheel van gehouwen steen zijn, is een meer harde en vaste zandsteen aan te bevelen (bij voorbeeld Udelfanger of Oberkirchner zandsteen), waarbij het laatste blok zóó hoog uit één stuk ware te nemen, als de groeflaag van den steen zulks toelaat.

Van de vier torens is verder de waterlijst tusschen rechtstanden en spitsen te vernieuwen.

Blijkens het inwateren en verweeren van alle toppen, laat de constructie van de wijze waarop de ijzeren kruisen met de steenen helmen verbonden waren, te wenschen over, en zal dus bij de vernieuwing daarvan aan dit punt de noodige aandacht moeten worden geschonken. De commissie meent, dat het wenschelijk is, de opening in den steen, waardoor de ijzeren stang moet worden gevoerd, ruim wijd te maken, de ijzeren stang vóór het plaatsen zoo goed mogelijk te zuiveren en van roest te bevrijden, waarna de opening met Portland-cement geheel vol te gieten. De stang zelf is met opgestuikten kraag te bewerken, waaronder een zware looden muts over den bovenkop van den steenen knop ware aan te brengen.

Voor de verankering van de spitsen zou de commissie aan eikenhouten bintlagen met trekankers, door den steen naar buiten verbonden, de voorkeur blijven geven tegenover geheel ijzeren ankers. Wenschelijk zal het echter zijn deze binten niet te diep in het metselwerk te brengen, maar in hoofdzaak op uitgemetselde kraagsteenen te doen dragen, waardoor ook eventueele vervanging gemakkelijker is.

Op grootere moeilijkheden stuitte de commissie bij haar advies in zake de rechtstanden der hoektorens.

Deze rechtstanden, oorspronkelijk van baksteen en opgevoegd, zijn, bij vroeger herstel, van een geheel dekkende specielaag voorzien, nadat tal van herstellingen en gedeeltelijke voor- en inmetselingen daaraan waren uitgevoerd in verschillend baksteenformaat en daardoor soms zonder het vereischte verband. Hoewel die specielaag uitstekend is bewerkt en meest zoodanig aan den steen hecht, dat deze niet meer loslaat, zijn er toch ook gedeelten, waar de specielaag is losgebladerd. De voor- en ingemetselde bekleeding heeft op meerdere plaatsen losgelaten, hetgeen vernieuwing van die gedeelten noodzakelijk maakt.

Van den zuid-westelijken hoektoren zijn de rechtstandsmuren zelfs zoodanig gescheurd en is vooral op de hoeken het verband doorgaand zóó verbroken, dat hier geheele vernieuwing noodig wordt geacht. Daar ook de spits van dezen het meest aan het weder blootgestelden hoektoren zeer aanzienlijke herstelling zou behoeven, acht de commissie geheele afbraak en vernieuwing van dezen toren het raadzaamst. Die vernieuwing zou in oud formaat baksteen (gelijk te verkrijgen is o. a. bij den heer Van Zanten te Leiderdorp) behooren te geschieden, en als voegwerk (plat vol met de metselspecie afgevoegd) moeten worden behandeld. Er zal dan echter eene groote tegenstrijdigheid ontstaan met de 3 overige, nu gepleisterde hoektoren-rechtstanden.

Om ook den te vernieuwen hoektoren te bepleisteren kan de commissie, als in strijd met vroegere toestanden, niet aanraden, doch zij acht het eenige middel ter voorkoming van misstand en tot herstel van de hoektorens in den oorspronkelijken toestand: het verwijderen van de specielaag van de 3 overige toren-rechtstanden.

Daar de specielaag zich innig met de baksteenen heeft verbonden, zal het verwijderen niet uitvoerbaar zijn, zonder de baksteenen zelve mede te beschadigen, gelijk de commissie op de ontbloote vlakken heeft kunnen bespeuren en gelijk vermoedelijk overal het geval zal zijn. De baksteenen waren van de opperhuid ontdaan, afgeschilferd en onoogelijk en zullen aan de buitenlucht blootgesteld zijnde, zeer spoedig geheel verweeren. Opvoegbaar werk is van de ontbloote baksteenen niet te maken.

De commissie geeft daarom in overweging de buitenzijde van de drie hoektoren-rechtstanden niet te herstellen en bij te pleisteren, doch deze af te hakken en dan op nieuw met een volle steen dikte te bemetselen, wat zeer gevoeglijk vak voor vak zoude kunnen geschieden onder de noodige inkassingen en in verband met het oude werk.

Mocht bij het verwijderen van de specielaag eventueel nog gaaf metselwerk voor den dag komen, dan zoude dit niet uitgehakt, doch hersteld en opgevoegd kunnen worden. Bij het bemetselen is een baksteen van gelijk formaat en van ongev dezelfde hardheid als de bestaande zeer aan te bevelen, te v werken met een slappe basterdtrasspecie (1 tras, 2 schelpka 3 zand).

Niet genoeg kan hierbij worden gewezen op de noodzakelijkh om het oude werk vooral doornat te gieten, alvorens de verbindi met het nieuwe tot stand te brengen.

Voor zooveel noodig blijkt, zullen verder de bestaande ijzer ankers moeten worden vernieuwd.

De commissie is dus van oordeel, dat slechts één der hoektore en wel de zuid-westelijke, geheel zou moeten worden geslo en op nieuw worden opgetrokken, terwijl de andere 3 volge bovenstaande beschrijvingen hersteld zouden kunnen worden.

Recapituleerende, zouden dan aan die torens de volgen werkzaamheden zijn te verrichten met inachtneming van l hiervoor opgemerkte:

I. Noord-oosthoektoren.

Het bovengedeelte der spits is afgebroken en moet alz worden vernieuwd, in tufsteen bekleeding met baksteenkern met zandsteenen top; het nog bestaande gedeelte moet op v schillende plaatsen worden hersteld, door het vernieuwen v verweerde stukken en door vervanging van latere bakste bemetselingen door tufsteen.

Rondom de spits zijn nieuwe waterlijsten te maken.

Het rechtstand, hoewel uitwendig nog geheel gaaf en op soli wijze bepleisterd, zou, indien het bij het verwijderen van pleisterlaag noodig blijkt, om bovengemelde reden dienen worden afgekloofd en op nieuw bemetseld met baksteen voegwe in het gezicht.

Twee ankers zullen moeten worden vernieuwd.

II. Noord-westhoektoren.

Het bovenste gedeelte der spits voor zooveel later in bakste hersteld en gepleisterd, is af te breken en te vernieuwen m tufsteenbekleeding met baksteenkern en met zandsteenen to het overige gedeelte van de spits kan door het inzetten va diverse nieuwe blokken worden hersteld.

Rondom de spits zijn nieuwe waterlijsten aan te brengen.

De rechtstandsmuren zijn hier en daar gescheurd, verticaal i de middenvakken, doch niet op de hoeken.

De naar het oosten gekeerde doorgangopening op de galer hoogte kan gevoegelijk worden versmald, ter breedte van d andere openingen en daardoor deze toren worden versterkt. D buitenomkleeding als boven, behoudens eventueel goede deele geheel af te kloven en op nieuw met baksteen voegwerk t bemetselen.

III. Zuid-westhoektoren.

Deze toren zoude geheel zijn af te breken en op nieuw op t bouwen, gelijk boven werd omschreven. De afkomende materiale kunnen worden gebruikt tot het herstel van de drie andere hoek torens.

IV. Zuid-oosthoektoren.

De spits is in vrij bevredigenden toestand en zal alleen moete worden hersteld als boven, met aanbrenging van nieuwe water lijsten en vernieuwing van den boventop.

De rechtstandsmuren zijn deels goed, maar aan de zuid-west zijde zoodanig gescheurd en afgeweken, dat 2 vakken geheel ver nieuwd zullen moeten worden, wat, onder de noodige voorzorg stuk voor stuk kan geschieden. De overige gedeelten te behan delen gelijk boven beschreven. Ook de overkraging tusschen d hoekbeeren van den grooten toren, waarop deze hoektoren staat moet worden nagezien en hersteld.

De commissie vermeent hiermede aan hare opdracht te hebben voldaan, overtuigd dat de uitvoering van een en ander geruste lijk kan worden toevertrouwd aan den gemeente-architect, die de commissie bij haar onderzoek getrouw ter zijde heeft gestaan en zooveel noodig ingelicht.

18 Mei 1898.	De Commissie:
's-Gravenhage,	NICs. MOLENAAR.
Utrecht,	F. J. NIEUWENHUIS.
Amsterdam,	C. B. POSTHUMUS MEYJES.

INGEZONDEN.

In het Bouwkundig Weekblad van 9 April j. l., aan het einde an het verslag over de voordracht, die den bouw der beurs te msterdam tot onderwerp had, en gehouden werd voor de leden er Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwunst en van het Genootschap A. et A., schreef ik o. a., dat in nijne omgeving op die vergadering „onder eenige toehoorders e wenschelijkheid werd besproken, om aan het einde der vergadering een motie in te dienen, waarbij afkeuring betuigd werd ver de wijze waarop door het blad „De Opmerker" geschreven s over de beurskwestie tijdens de heer Berlage zijn ontwerp naakte, een geschrijf dat verontwaardiging heeft gewekt in de ouwkundige wereld, en tot nu toe het best beantwoord is eworden met doodzwijgen. Immers, had een van de organen ler bouwkundige vereenigingen partij voor den aangevallene etrokken, zeer zeker zouden hem nog meerdere onaangename voorden in „De Opmerker" zijn toegevoegd, in aanmerking enomen den toon die meestal in dat blad wordt aangeslagen".

En verder:

„Heeft de heer Berlage zich indertijd misschien verwonderd ver het stilzwijgen der bedoelde organen, — thans zij het hem luidelijk waarom zij niet als zijn pleitbezorgers zijn opgetreden. Hij moge ook den indruk gekregen hebben, dat het applaus na zijne lezing zoo lang en zoo warm was, om hem eenigszins schadeloos te stellen voor de vlijmende woorden, hem door een blad, nog wel voor bouwkundigen ook, indertijd werden toegevoegd."

De Redactie van „Architectura" acht zich verplicht in haar blad van 7 Mei, daarop te bemerken:

„1°. De verontwaardiging in de bouwkundige wereld is niet van dien aard geweest dat zij de redactie van Architectura bewust heeft bereikt.

2°. Komt het ons voor dat R. gemeend heeft dat de gevoelens, die misschien in zijne omgeving gistende waren tijdens de lezing van den heer Berlage, door een overigens vergeeflijk enthousiasme gedreven, heeft aangezien voor de algemeene meening van alle bouwkundigen, in casu van de beide organen het „Bouwkundig Weekblad" en „Architectura". Dat hij zijn stukje plaatste, zonder voorafgaande kennisgeving aan de betrokken Redactiën, maakt dat hij in deze zaak zijne bevoegdheid te buiten ging."

Ik sprak van verontwaardiging in de bouwkundige wereld; door mij is zij opgemerkt in gesprekken met verschillende personen waarvoor ik achting gevoel.

Waar ik van organen sprak, moet ik nu wel het meervoud terugtrekken, nota nemende van de verklaring van de Redactie van „Architectura." Ik meende echter zonder aarzelen haar zwijgen te kunnen toeschrijven aan beweegredenen, die ook haar drongen om liever niet te spreken over de aanvallen op den ontwerper.

Ik heb er werkelijk niet aan gedacht om de Redactie van „Architectura" de toestemming te vragen het verslag te eindigen zooals ik deed, omdat zich niets tegen mijne meening verzette, dat ook zij verontwaardiging zou gevoelen over sommige de wereld ingezonden uitdrukkingen die den ontwerper der Beurs zeker gekwetst hebben. Mogelijk acht ik het echter, dat een minderheid uit haar midden mijne gewraakte woorden kan verklaren op eene wijze, waardoor het die minderheid zal blijken, dat het gaan buiten mijne bevoegdheid niet zóó erg was. Trouwens, ik lees in de bemerking der Red. van „Architectura" eene kleine verontschuldiging voor mij, waar sprake is van vergeeflijk enthousiasme; en daarvoor zeg ik haar dank.

C. T. J. Louis Rieber.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging. Afd. Amsterdam. 1 Juni 1898. Na voorlezing der notulen van de vorige vergadering en behandeling der ingekomen stukken, werd medegedeeld, dat zich drie personen voor het lidmaatschap hadden aangemeld.

Nu kwam aan de orde het bepalen van de bijdrage van de Afdeeling in de kosten voor de commissie tot onderzoek naar „honorarium-tabellen". Bij de behandeling werd gelezen het hoofdartikel van „de Opmerker" van 28 Mei j.l., dat gelijke strekking had als door de T. V. V. beoogd. Besloten werd aan de Redactie van dat blad dank te betuigen; de hier bovengenoemde bijdrage voorloopig op f 25.— gesteld.

Hierna werd goedgevonden uit de kas der Afd. een bijdrage te geven voor de nagelaten betrekkingen van het te Rotterdam overleden lid der Vereeniging en de vergadering gesloten.

BERICHTEN.

Cunera-toren te Rhenen. De werken ten behoeve der restauratie van den toren zijn opgedragen aan den heer J. H. van Groenendaal te Hilversum voor de som van *f* 43.375.

Op Woensdag 8 Juni a. s., des namiddags te 2 uur, zal het nieuwe schoolgebouw der Practische Ambachtschool te Zwolle, Directeur de heer C. Zander, feestelijk geopend worden.

Van 24 tot 29 September a. s. zal te Brussel gehouden worden het eerste internationale Congres van de openbare kunst, georganiseerd door l'oeuvre nationale Belge.

PERSONALIA.

Voor den dienst in Nederl.-Indië worden gevraagd:

negen civiel-ingenieurs in het bezit van het diploma, bedoeld bij art. 61 der wet van 2 Mei 1863 (*St.blad* No. 50), en

twee werktuigkundige-ingenieurs in het bezit van het diploma, bedoeld bij art. 64 der bovengenoemde wet.

Van de civiel-ingenieurs zullen *acht* worden bestemd om te worden benoemd tot adspirant-ingenieur bij den waterstaat en de burgerlijke openbare werken, terwijl één civiel-ingenieur en *twee* werktuigkundige-ingenieurs bestemd zijn om te worden benoemd tot adjunct-ingenieur bij de exploitatie van Staatsspoorwegen.

Zij, die voor plaatsing in aanmerking wenschen te komen, behooren zich vóór 1 Augustus a. s. bij gezegeld adres te wenden tot het Departement van Koloniën. De civiel-ingenieurs zullen hebben op te geven voor welken der twee bovengenoemde takken van dienst zij uitsluitend of bij voorkeur in aanmerking wenschen te komen.

Voor de bij hunne requesten over te leggen stukken raadplege men de *St.-Ct.* No. 124.

Aan de uitzending is verbonden; *a.* overtocht voor Gouvernementsrekening als passagier der 1e klasse, c. q. ook voor het wettig gezin; — *b.* eene gratificatie voor uitrusting, ten bedrage van f 1500; — *c.* eene voorloopige bezoldiging van f 150's maands, ingaande met den dag van inscheping naar Nederl.-Indië.

Zij, die ter beschikking van den Gouverneur-Generaal worden gesteld, verbinden zich tot teruggave van alle gelden, welke aan hen en te hunnen behoeve zullen zijn voldaan ter zake van overtocht en van gratificatie voor uitrusting, indien zij binnen den tijd van vijf jaren na aankomst in Nederl-Indië, anders dan ten gevolge van welbewezen ziels- of lichaamsgebreken, buiten eigen toedoen ontstaan, uit 's lands dienst worden ontslagen, of indien zij niet binnen den hun aangewezen tijd naar Nederl.-Indië vertrekken.

De bezoldigingen van een adspirant-ingenieur bij den waterstaat en de burgerlijke openbare werken en van een adjunct-ingenieur bij de exploitatie van Staatsspoorwegen bedragen f 250's maands. Die welke thans verbonden zijn aan de hoogere rangen zijn te vinden in het *Indisch Staatsblad* 1890 No. 60 en 1895 No. 268.

PRIJSVRAGEN.

De Commissie voor den bouw van de Nieuwe Studenten-Societeit te Utrecht maakt bekend, dat de termijn van inzending der antwoorden op de door haar uitgeschreven prijsvraag één maand is verlengd, en de antwoorden dus worden ingewacht vóór 1 Augustus a. s.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898. Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N°. 8.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N°. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht, commissie voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. Vóór 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 30 April 1898, N°. 18.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medaljes. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 6.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 9.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 6 JUNI.

Amersfoort. Het verbouwen van de jongensschool.

Het gemeentebestuur, v.m. $10^1/_2$ u. Bestek en teek. à f 1 te bekomen op de secretarie.

Amsterdam. Het onderhoud der lood- en zinkwerken aan de pakhuizen en woningen van het Amsterdamsch Entrepôtdok, gedurende een jaar na den datum van de goedkeuring der aanbesteding.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. De voorw. zijn uitsluitend te verkrijgen ter stadsdrukkerij à f 0,25. Inl. worden gegeven ten kantore van den opz. over de onderhoudswerken van het Amsterdamsch Entrepôtdok, van 10 tot 12 u., gedurende de week welke der besteding voorafgaat.

Apeldoorn. Het bouwen van eene behuizing, onder bijlev. van materialen, in het Wilhelminapark te Apeldoorn.

De heer P. Ter Veer. Bestekken à f 0,50 in 't koffiehuis G. C. Burgerhout verkr., alw. teek. ter inzage ligt.

Grootegast (Gr.). Het vertimmeren van een boerenplaats te Grootegast, bewoond door W. Helder.

De heer T. W. P. Hofstede, notaris, v.m. 10 u. ten huize van J Everts. Teek. en voorw. liggen ter inzage bij J. Everts in het gemeentehuis te Grootegast. Inl. en aanw. verstrekt W. Dijkstra Rz.. te Grootegast.

's-Bosch. 1. Maken van den onderbouw der nieuwe Muntelbrug. 2. Maken van 4 (of meer) beerputten.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestekken en teek. ter inzage op het gemeentehuis en resp. à f 1,50 en f 0,70 verkrijgb. bij den ingenieur-architect, die inl. geeft. Aanw. ged.

Nieuwe Pekela. *a.* De werkloonen van het bouwen eener behuizing; *b.* Het glas-, verf- en behangerswerk.

De heer G. Horling, s av 7 u., in het tolhuis van Gebr. Beumee, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect A. H. Oldenburger.

Oterdum. Het verven van de kerk en den toren, alsmede eenig verf- en behangwerk aan de pastorie aldaar.

De kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente. 's av. 7 u. bij J. van Oosterom. Aanw. 6 Juni, 's av. 6 u.

Valthermond. Het verrichten van verf- en glaswerken aan de school en woning aldaar.

De heer A. Boezeman te Stadskanaal bij P. J. Smit te Valthermond, alw. bestek en teek. ter inz. liggen alsmede in hôtel Panman te Stadskanaal en hôtel Panman te Musselkanaal.

Veendam. Het bouwen van een woonhuis voor F. Faber.

De bouwk. A. Woldendorp, 's av. 7 u. in hotel De Vries.

Winschoten. Het bouwen eener heerenbehuizing op een vrij terrein. aan de Emmastraat te Winschoten, met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, werkloonen enz.

De heer G. Fontein. notaris, 's av. 8 u., in het hotel „Dommering". Bestek en teek. liggen ten huize van aanbesteding ter inzage en zijn à f 1.50 verkrijgb. bij de architecten. Inl. te bekomen ten kantore van C Brill, architect, Winschoten, en A. Th. van Elmpt, architect, Groningen.

Wijhe. Het vergrooten van de school te Wechterholt.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en teek. liggen ter secretarie ter inz. en zijn à f 1 verkrijgb. Aanw. gedaan.

DINSDAG 7 JUNI.

Herpen. Het bouwen eener nieuwe school met woning en gymnastieklokaal met bijlev. der materialen.

Het gemeentebestuur, n.m. 4 u., bij de Wed. P. van Dijk. Bestek en teek ad f 1 50 verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 7 Juni. v. m. 10 u, bij J. v. d Wiel te Overlangel.

Rotterdam. Het maken van een toren voor een hydraulische acumulator op het Handelsterrein aan de Binnenhaven.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. op de secr. en in het timmerhuis en à f 1 te bekomen bij de wed. P. v. Waesberge en Zn. Inl. te bekomen aan het timmerhuis. Aanw. gedaan.

Steenwijk. Het gedeeltelijk afbreken der bestaande en het weder opbouwen van een nieuwe Fröbelschool c. a.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en 2 teek. à f 1,50 te bekomen op de secretarie. Inl. geeft de architect B. Rouwkema. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 8 JUNI.

Enschedé. Het bouwen van zeven woningen op een terrein gelegen aan de Bothofstraat te Enschedé.

De architect H. Reijgers, 's midd. 12 u., in het café G. Zijgo, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 8 Juni, v.m. 9 u.

Groningen. Het gedeeltelijk verbouwen van Z. Eds. behuizing get. G. 148, hoek Munnekeholm te Groningen.

De architect G. Nijhuis 's av. 8 u., in het koffiehuis „De Beurs". Bestek met teek. in gen. koffiehuis en ten kantore van den architect ter inz. en aldaar bestekken tegen f 0,50 verkrijgb. Inl. te bekomen ten kantore van den architect. v.m. 9—10 u. Aanw. gedaan.

Gorinchem. Het verbouwen van een perceel aan den Langendijk aldaar.

De heer W. Braber, v.m. 11 u. in het hotel v. Andel, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de bouwk. J. de Bie Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van een kantoor met pakhuis. bovenhuis en bovenwoningen aan de Westerlaan nabij het Park.

De architecten Klaphaak en v. d. Hulst, n.m. $2^1/_2$ u., in het Poolsche koffiehuis. Bestek en 10 teek. à f 3 te bekomen bij Gebr. Canta, Hoofdstraat 398.

Tilburg. Het bouwen van een woonhuis met bakkerij op den Heuvel.

De architect André Blomjous. 's av. 8 u., in het café van C. de Laat. Bestekken zijn verkrijgb. à 50 cts. bij den architect

Veendam. Het amoveeren van een bestaande en het bouwen van een nieuwe losse schuur, voor L. Boer.

De bouwk. A. Woldendorp, 's av. 7 u. Bestek en teek. ter inz. in hotel „De Unie".

Zaandam. Het bouwen van eene bakkerij met vergaderlokaal, benevens woon- en winkelhuis.

Het best. der arbeidersvereen, „Help U Zelven coöp.", 's av. 6 u.. in café „Neuf". Bestek met teek. (lichtdruk) is verkr. bij den boekh. A. Stuurman te Zaandam à f 1.50.

DONDERDAG 9 JUNI.

Bodegraven. De bouw van een woon- en winkelhuis voor den heer E. van den Breggen. De bouwk. Corn. Zaal Azn., v.m. 11 u.. in het hotel van Haaften, alw. bestek en teek. ter inzage liggen Aanw. gedaan.

Krommenie. Het bouwen van een heerenhuis aldaar.

De architect D. Stam Mzn., v.m. 11 u. in het „Heerenlogement". Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. alsmede inl. bij gen. architect.

Wageningen. Het bouwen van een winkel met bovenhuis aan de Hoogstraat aldaar.

De architect A. de Vries, n.m. 3 u., in het Oranjehotel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 8 Juni n.m. 3 u.

VRIJDAG 10 JUNI.

Amsterdam. Het maken van eene gasleiding en eene waterleiding ten behoeve van de artillerieinrichtingen aan de Hembrug (2de gedeelte). Raming f 11770, onder het beheer der genie te Amsterdam.

De genie, v.m. 10 u., te haren bureele N.-Heerengracht no. 11, alw. bilj. in te zenden vóór 9 Juni, n.m. 3 u., bestekken ter lez liggen en met inl. en bilj. verkrijgb. zijn. Inl. ook verkrijgb. bij den opzichthebbenden officier der genie aan de Hembrug.

Hoofdplaat. Het herstellen der kerk en pastorie.

De kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente, n.m. 3 u. in de consistoriekamer. Bestek en voorw. zijn tegen 75 ct. zonder frankeerkosten, te verkrijgen bij den heer J. Boes, secretaris der Herv. gem. alhier. Aanw. 10 Juni v.m. 11 u. door den bouwk. Abr. van Male te Schoondijke, bij wien ook nadere inl. te verkr. zijn.

Roermond. Het bouwen van een slacht- en koelhuis, benevens administratiegebouw en directeurswoning.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inzage ten kantore van de gem.-archit. en is het bestek tegen twee gulden ald. verkrijgb. Inl. te bekomen bij den gemeente-architect voorn. Aanw. op de plaats 6 Juni, v.m. 11 u.

Veendam. *a.* Het amoveeren van het bestaande woonhuis met smederij en bijschuurtje en het daar bouwen van een nieuw woonhuis met apart staande smederij en bijschuurtje. *b.* Alle benoodigde glas-, verf- en behangerswerken aan gen. perceel.

De bouwk. A. Woldendorp, 's av. 7 u. Bestek en teek. ter inzage in het café van J. v. d Laan.

ZATERDAG 11 JUNI.

Aalten. Het bouwen van eene nieuwe pastorie.

Het college van kerkvoogden der Herv. Gemeente, s midd. 12 u. in het logement van Voorderman, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de opzichter J. M. van der Wilk. Aanw. 10 Juni, n.m. 3 u.

Steenbergen (N.-B.). 1e. Het bouwen van een nieuwen bazaltmuur nabij het Bovensas 2e. het doen van herstellingen aan het polderhuis, sluizen, bruggen, heulen en duikers; 3e. het ruimen, schoonmaken en verdiepen van polderswateringen.

Het waterschapsbestuur van Cruijslandspolders, n.m. 4 u. in het polderhuis. Bestekken ter lez. bij A. Matthijsen te Kruisland.

MAANDAG 13 JUNI.

Dinther (N.-Br.). Het doen van vernieuwingen en herstellingen aan het kerkgebouw der Herv. gemeente.

De kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente van Dinther en Heeswijk. n.m. 2 u., in het café van H. v. d. Ven te Dinther, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de architect P. v. d. Erve te Breda. Aanw. 13 Juni v.m. 10 u.

Harlingen. Het bouwen van eene stokerij en kolenloods, ten dienste van de gasfabriek.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestekken en teek. ter secretarie verkrijgb. tegen 75 cts. Aanw. 11 Juni, v.m. 11 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

19 MEI.

Giekerk. Het vergrooten der stoomzuivelfabriek „Trynwalden" te Giekerk.

Laagste inschrijver S. de Vos, Veenklooster, f 1768, gegund.

20 MEI.

Doorn. Het uitvoeren van eenige werken aan het gemeentehuis met post- en telegraafgebouw. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver K. Tesselhoff, f 143, gegund.

22 MEI.

Amsterdam (Onderh.). Het vergrooten van de photolitho- en chemigrafische en lichtdrukinrichting aan de Rustenburgerstraat, voor rekening van de heeren L. v. Leer en Co. Door den arch. A. L. van Gendt en Zn.

Minste inschrijver D. W. Venemans, aldaar f 11850.

23 MEI.

Breda. Het bouwen van een koetshuis en paardenstal bij de buitenplaats „Annaville" te Geersbroek bij Ulvenhout. Door de architecten P. A.Oomes en L. v. d. Pas.

Laagste inschrijver H. Rijpaert, Ulvenhout, f 6174, gegund.

Joure. Het bouwen eener lak- en vernisstokerij. Door den heer L. Bouma Rzn.

Laagste inschrijver Sj Kuindersma, Joure, f 723.

Rolde. Het stichten van een gebouw voor een handkracht boterfabriek te Ballo. Door het bestuur der te bouwen fabriek.

Laagste inschrijver H. Bennink, f 2046. Nog niet gegund.

Roermond. Het bouwen van een heerenhuis, op een terrein gelegen aan den Kapellerweg, met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen voor Alb. Windhausen. Door den architect Jan Speetjens.

Laagste inschrijver H. Peeters, f 6866, geg.

24 MEI.

Deventer. Het bouwen van een mineraal-terfabriek voor den heer H. Noteboom. Laagste inschrijver G. Hulleman, f 3430.

Kloosterveen. Het bouwen van een hand-icht-boterfabriek te Kloosterveen, op de .n bij Primodraai. Door het bestuur der op. boterfabriek.

Laagste inschrijver J. Rudolphus, f 1785. gund aan H. Bentink.

Meppel. Het verbouwen van het huis op n hoek van de Prinsengracht en Kr. Elle-ogsteeg. Door den heer A. Polman.

Laagste inschrijver G. Jansen, f 3924. inning aangehouden.

25 MEI.

Helmond. Het bouwen van een pastorie. oor het bestuur der R.-K. kerk van het Hart.

Laagste inschrijver G. de Vries, Beek en onk, f 14320.

Hengelo (Ov.). Het bouwen eener damast-briek met kantoor en woning ald., voor kening der heeren Ten Cate en Cardinaal. oor de architecten Van der Goot en Kruisweg.

Laagste inschrijvers, C. Koster en H. eggink, Hengelo, f 9527.

Utrecht. Het amoveeren en wederop-ouwen der perc. nos. 36 en 38 Lange Vlie-raat te Utrecht. Door den architect J. A. Straaten Jr.

Laagste inschrijver A. v. Liefland, Utrecht, 14868.

Rijssen. Het bouwen van een winkelhuis ald. oor de coöp. Winkelvereeniging.

Laagste inschrijver Jansen en Koedijk, ijssen, f 4741.

Stadskanaal. Het amoveeren van een ıd en het bouwen van een nieuw bur-erhuis met schuur, onder bijlev. der ma-rialen. Door den Heer J. Kloosterman.

Laagste inschrijver D. Vuurboom, Stads-anaal, f 2427,50.

26 MEI.

Bemmel. Het herbouwen van een woon-uis a/d Plaksche straat, aldaar Door den ouwkundige A. W. v. 't Hullenaar.

Laagste inschrijvers J. A. van 't Hullenaar n Köppevelt, Bemmel, f 3781, gegund.

Delfzijl. 1. Het maken van een winkelpui et winkelbetimmering. 2. De verf-, glas- en ehangwerken. Door den heer L. Drijfhamer Farmsum.

1e. Laagste inschrijver P. Bakker, Delfzijl, 365, niet gegund, later gegund aan P. ammers, Delfzijl, voor f 325.

2e. Verf- en glaswerk. Laagste inschrijver . Drijfhamer. Appingedam, f 152.50, gegund.

Ell (Limb.). Het verbouwen der onderwij-erswoning te Ell. Door het gemeentebestuur an Hunsel.

Laagste inschrijver Jean Theunissen, Weert, 2575.

Ede. Het bouwen van 2 woningen bij het station Ede, voor rekening van den heer M. J. Moll. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver P. J. Jong, Scherpen-zeel, f 3776. Gunning 3 dagen aangehouden.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van twee woningen voor den heer H. Achterhorst, onder beheer van den bouwkundige J. H. C. Roesink.

Eenige inschrijver H. Teutink, aldaar, f 2380, gegund.

Groot-Ammers. 1e. Het vergrooten der kerk met bijkomende werken. 2e. Het daarbij voorkomende leidekkers-, lood- en zinkwerk. Door het kerkbestuur der Nederl. Herv. gem.

Perc. 1. Laagste inschrijver J. Prins Gz., f 4531, gegund.

Perc. 2. Met leverantie der leien. Laagste inschrijver Johs. Huisman, Rotterdam, f 1033.

Zonder leverantie der leien. J Ponsioen, Schoonhoven, f 417. Voorloopig niet gegund.

Kampen. Het bouwen van 2 woningen op een terrein gelegen aan de 2e Ebbingestraat Door de heeren Gebr. Schemkes.

Laagste inschrijver G. Wilke. IJsselmuiden, f 3240. 2 dagen beraad.

Leerdam. *a*. Het bouwen van drie steenen loodsen, ter gezamenlijke lengte van 86 M., het verplaatsen van een paardenstal en wagenschuur enz., *b*. Het lev. en stellen van drie ijz. kappen voor bovengenoemde loodsen. Door den dir. der glasfabriek „Leerdam", voorh. Jeekel Mijnssen en Co.

a. Laagste inschrijvers Gebr. Schreuders, Kedichem, f 10210*.

b. Laagste inschrijver J. v. Iperen, Leerdam, f 1590*. *Gegund.

Middelburg. De verbouwing van een magazijn. Door de heeren M. H. Boasson en Zonen.

Laagste inschrijver P. de Krijger en Zn., f 2110.

Moordrecht. Het bouwen van een gedeelte kerk met toren en pastorie te Nieuwerkerk a/d IJssel. Door het R.-K. kerkbestuur van Moordrecht.

Laagste inschrijver F. Raaijmakers, Amsterdam, f 23700.

Moordrecht. Het timmer-, smids-. verf- en loodgieterswerk tot het bouwen van een bouwschuur met hooiberg en stolphok te Moordrecht voor Mevrouw de Wed. A. Heijnis te Nieuwlekkerland. Door de aanbesteedster.

Laagste inschrijver C. v. d. Kuij, Moordrecht, f 1948, gegund.

Vlijmen. Het sloopen en weder opbouwen van een nieuw huis, met bijlevering der te kort komende bouwmaterialen, ram. f 924,68. Door den heer A. van Tillaart, voor mej. Maria van de Wiel.

Laagste inschrijver A. van Gaal, f 925, geg.

Woensel. Het opbouwen van de onlangs afgebrande huizinge „Vredenoord" te Woensel. Door den bouwk. P. H. Harkx.

Laagste inschrijver A. Bogaarts, Woensel, f 5358. Niet gegunnd.

27 MEI.

Amsterdam (Onderh.). De bouw van een bergloods op een der binnenplaatsen van het Koninklijk Paleis aan den Dam. Door den adjunct-intendant van het Koninklijk Paleis.

Laagste inschrijver H. Janssen, f 2740.

Chaam. Het bouwen van een woonhuis met stal op Dasmus ald. Door de Diac. der Herv. Gem.

Laagste inschrijver Reintjes, Chaam, f 1247.

Harkstede. (Herbest.). Het afbreken van de bestaande kosterie en bijschuur en het weder opbouwen van eene behuizing met bijlev. van al het daartoe benoodigde. Door de kerkv. der Ned. Herv. Gem., te Harkstede en Scharmer.

Laagste inschrijvers J. Pieterse en J. Hiskes, Groningen, f 1423.

Leiden. De verbouwing der perc. Nieuwstraat no. 2 en 4. Door den architect W. C. Mulder.

Laagste inschrijver C. J. de Nie, f 4064.

St. Pancras (N.-H.). Het maken van drie woningen aldaar. Door den bouwk. A. Vis te Oud-Karspel.

Laagste inschrijver C. Rol, Uitgeest, f 1495, gegund.

Wehe. Het bouwen van een school te Schouwerzijl met bijlev. van alle noodige materialen, werkloonen, transporten. enz. Door het gemeentebestuur van Leens.

Laagste inschrijver H. Bolhuis, Warfum, f 4460. Aan den laagsten inschrijver H. Bolhuis, met J. Penterman te Usquert, als medeaanuemer, gegund.

28 MEI.

Coevorden. Het afbreken van een gebouw op het eind van de Bentheimerstraat en het bouwen van een woon- en winkelhuis. Door den heer J. A. Kropveld.

Laagste inschrijver J. Meppelink, f 2772, geg.

Gastel (N.-Br.). Het afbreken der schansmuur aan het kerkhof, het brandspuithuisje en woning, het bouwen van 58 meter nieuwe muur en brandspuiten-bergplaats, met bijlevering der benoodigde materialen, volgens bestek no. 113. Raming f 1920. Door het gemeentebestuur van Oud- en Nieuw Gastel.

Laagste inschrijver Adriaan Buijzen. Rosendaal. f 1919.

Hulst. Het afbreken van en weder opbouwen van varkenshokken, het doen van eenige herstellingen aan het woonhuis enz., op de hofstede bewoond door Abr. de Regt, in den polder Beoostenbleij benoorden, gem. Axtel, (nabij Kijkuit.) Door den bouwk. J. Scheele Dzn., te Terneuzen.

Laagste inschrijver Adries v. d. Walle, Hulst. f 497, gegund. De inschrijvingssommen, zijn zonder bijlevering van den steen en kalk.

Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Electrische installatiën. — B. L. VOGELS-DOLHAIN. Den Haag.
Electrische Verlichting. — C. A. HUIJGEN. — Rotterdam.
Engelsche Winkel-Etalages. — FLAMENT & Co., Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER. den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER. den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatsch'ij „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT. Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 'sHage.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co.. Amsterdam.
„ — C. A. HUIJGEN, Rotterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LüCHAU, Damrak 71, Amst.
Overkappingen, Loodsen enz. van gegolfd plaatijzer. — B. J. HESSELINK, Keizersgracht 263, Amsterdam.
Overkappingen. — T. G. TISSOT. Jr. Amsterdam.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
„ — HöXTER-GODELHEIM A. G. — GEBROEDE STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU. Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. —TH. VAN HEEMSTEDE OBEL Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterda
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Ven
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. —TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Am
„ „ „ — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT. Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN. Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 7 Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te Königswinter aRh. Fabrikant van zeer vuurvaste Chamotte- en Dinas-steene vuurvaste Cement, Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

GEBROEDERS KOCH, Amsterdam,

leveren **BINNENBETIMMERINGEN** bewerkt met **Carton-Pierre**, zoo ook **Ornementen** van **Carton-Pierre** ter versiering.

Niet te verwarren met Papierstüc of iets dergelijks.

Bizonder voldoen onze **Carton-Pierre PLAFONDS** in **Vakken**, deze zijn uiterst soliede, volkomen vochtvrij, krimpen- en scheuren niet en kunnen desverlangd, in opgegeven kleuren, geheel afgewerkt, geplaatst worden.

Uitgave van J. B. WOLTERS, te Groningen:

BOUWMATERIALEN,

Ten dienste voor het Onderwijs aan Ambachts-Dag en Avondscholen

EN VOOR ZELFONDERRICHT VOOR AMBACHTSLIEDEN EN BOUWKUNDIGEN,

DOOR F. Lz. BERGHUIS,

Directeur van de Ambachtsschool en van de Gemeenteavondschool voor Handwerkslieden te Arnhem.

MET FIGUREN EN AFBEELDINGEN.

Prijs ingenaaid f 2,50. — Gebonden f 2,75.

CENTRALE VERWARMING

van Villa's, Particuliere en Openbare Gebouwen, Serre's, enz.

„WARMWATER"-BEZORGING, = Boiler Systeem, =

van uit het Keukenfornuis, met tapkranen op elke étage, Badkamer, Toiletten, en verder huishoudelijk gebruik.

W. J. STOKVIS, Arnhem.

FABRIEK van Gasornamenten,

Uitvoering naar teekening van HH. Architecten.

GALVANISEER-INRICHTING voor het VERNIKKELEN, VERKOPEREN, BRONZEN, VERGULDEN, VERZILVEREN, enz. van voorwerpen in Koper, Brons, Zink en IJzer.

Excelsiorplaten.

Wereld Tentoonstelling Amsterdam 189

GOUDEN MEDAILLE.

Gebr. van der VIJGH,

AMSTERDAM.

Onbrandbaren, Geluidwe-renden Separatiën, tusscher vloeren en plafonds.

Men bezoeke ons reclamege bouwtje in een der zalen de Maat'ij. tot bev. der Bouwkuns Marnixstraat, Amsterdam.

Broch., monsters en teek. op aanvraag

Het beste cadeau v/h jonge vol

zijn altijd mijn pakjes **vreemde pos zegels** voor verzamelingen. **Pakje Serie I à 55 ct. Serie II met ee fraai album à f 1.00.**

AUG. VAN DE VELDE,

Amsterdam, Vondelkerkstraat 26.

*** De Commissie voor het bouwen d

Nieuwe Stud. Sociëteit te Utrecht

maakt bekend, dat de termijn voor h inzenden van antwoorden op de prij vraag,

één maand is verleng

en dus antwoorden worden ingewac

vóór 1 Augustus a.s.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhag is verschenen:

Arbeid als Koopwaa

DOOR

W. L. VAN MALSEN.

Prijs 50 Cent.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

1 JUNI 1898. 18e JAARGANG. No. 24.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De kloktoren der nieuwe beurs te Amsterdam. — Bouwkundige vereeniging te Deventer. — Prijsvragen. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Tentoonstelling van Bouwkunst 1898.

De Tentoonstelling van Bouwkunst is geopend, in het gebouw Marnixstraat 402, dagelijks van des morgens 10 tot des namiddags 4 uur.

De toegang is kosteloos.

AFDEELING AMSTERDAM. Buitengewone Huishoudelijke Vergadering op Donderdag 16 Juni 1898, des avonds ten 8½ ure in het Gebouw der Maatschappij, Marnixstraat 402.

Agenda:

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Bespreking van een ingekomen schrijven van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam.

Namens het Bestuur,
B. J. OUËNDAG, *Secretaris.*

DE KLOKTOREN DER NIEUWE BEURS TE AMSTERDAM.

Antwoord op de in de Vragenbus der Afdeeling Amsterdam van de Technische Vakvereeniging, ter vergadering van 9 April j.l., gevonden vraag.

Zal in de toekomst de zware kloktoren van de te bouwen beurs te Amsterdam van den Dam- en Damrakgevel afscheuren? Waar is het toch, dat de onderste materialen van dien zwaren toren meer zullen worden samengedrukt, dan die van de aansluitende gevels.

Was het niet beter dien toren, hoe dan ook, vrijstaand bouwen, b. v. met eene z. g. staande voeg of rondgaande spouw?

Zeker is deze vraag van groot gewicht voor de bouwkundige wereld, inzonderheid voor bouwkundigen, die niet alléén zich bezighouden met de schoone vormen van een gebouw, maar ook nog hun aandacht aan de constructiën wijden.

Wie deze vraag ter oplossing gaf, deed er een goed werk mede.

Wij, bouwkundige Commissieleden van de Vragenbus der Afdeeling Amsterdam van de T. V., vertrouwen er op, dat niet alleen wij, maar ook alle leden die er belang bij hebben, zich er mede zullen bezighouden. Mocht het hier volgend rapport niet geheel strooken met de zienswijze van anderen, zoo zien wij gaarne ons rapport door nadere toelichtingen uitgebreid, verduidelijkt of gewijzigd.

Bij vele nieuwe bouwwerken van eenigen omvang kwam het voor, dat torens of hooger opgetrokken gedeelten van de lagere gedeelten, soms volgens beloop van het metselverband, soms zonder zich aan verband te houden, afscheurden; men noemde dit dan treding of zetting van het metselwerk.

Velen beschouwden dit als een onvermijdelijk geval en berustten er in. De scheur werd uitgehakt, overgewerkt en ingevoegd, en hij wien er niet bijzonder op gewezen werd, zag er niets van; toch was en bleef dit een leelijk gebrek in zoo'n gebouw, dat zich vroeg of laat sterker zou gaan vertoonen.

Hoe ontstond nu die treding?

Bij slecht sâamgestelde gebouwen zal dit euvel wel in de eerste plaats aan eene, niet in verhouding tot de ongelijke belasting van hooger en lager gedeelte, gemaakte fundeering te wijten zijn. Maar laat ons bij onvoldoend of slecht sâamgestelde gebouwen niet te lang stilstaan, omdat men daarvan zoowat alles ten nadeele kan verwachten; laten wij ons echter bepalen bij een gebouw, dat volgens den eisch van goed werk werd gemaakt.

Ieder die werk heeft uitgevoerd, zal bij het voeren van de hoogtematen hebben opgemerkt, dat, wil men van den grond uit zuiver zijne hoogtematen aanhouden, hoe meer de bouw vordert ook geleidelijk voller gewerkt moet worden om aan de gewenschte maten te komen. Het zijn nu wel geene groote verschillen, maar toch is het merkbaar. Hoe sneller er nu gewerkt wordt, hoe grooter verschillen men krijgt.

De oorzaak laat zich gemakkelijk raden.

Daar het verharden van den mortel waarmede gemetseld wordt, b. v. slappe basterd tras, bij zware muren, minder vlug gaat dan het optrekken der muren, zal, hoe grooter de belasting op de onderst liggende lagen wordt, de mortel van de liggende voegen meer worden samengedrukt en de voegen dunner gaan staan; ergo is men steeds zakkende, totdat het metselwerk voldoende versteend is.

Stel nu een gebouw dat met hooge en lage gedeelten wordt opgetrokken waarvan het bouwen zeer vlug gaat, dan zullen de onderste lagen van een zwaren toren b. v. meer samengedrukt worden dan die der aansluitende gedeelten; en dan ontstaat er treding of zetting en als gevolg daarvan afscheuring.

Het bewijs, dat er bij elk bouwwerk zetting is, kan men daaruit afleiden, dat men bij gevels die van natuurlijken steen gemaakt worden, steeds zorg draagt de onderste blokken, het plint of den sokkel, iets ruimer te stellen; doet men dat niet, dan krijgt men het z. g. boren van den steen en springen er stukken af; voorbeelden zijn genoeg voorhanden.

Wil men een zwaren toren of ander wichtig bouwdeel innig en blijvend verbinden met aansluitende bouwdeelen, zoo stellen wij voor:

1e. Zorg, dat door berekening volgens de belasting het juiste aantal palen ter lengte naar de gesteldheid van den bodem op stuit en goed op hun plaats, en onder den toren, en onder de aanbouwen komt.

2e. Kies voor uwe kespen eene harde houtsoort uit, b. v. het eikenhout, om het z. g. inknijpen der paaikoppen met de kespen te voorkomen.

3e. Zorg voor een goede fundeeringsteen, b.v. de soort van miskleurig hard- of boerengrauw.

De mortel moet zijn eene die spoedig verhardt, portland cement mortel o. a., of anders basterd tras.

Werk in waterpasse lagen en met voegen van gelijke dikte, niet te dik.

4e. Het gelijk optrekken der werken is uitdrukkelijk bepaald; het opmetselen met staande of vallende tanden moet worden vermeden.

5e. Is men ter hoogte van de aanbouwen gekomen, zoo wachtte men zóólang met het verder afwerken van den toren als noodig is voor het versteenen van het gemaakte metselwerk; alsdan kan de verdere bouw van den toren doorgaan.

Daar de te beantwoorden vraag in het bijzonder den beursbouw geldt, kunnen wij na inzage van het bestek en de teekeningen verklaren, dat de door ons gestelde voorwaarden onder de Nos. 2, 3, 4 en 5 door den bouwmeester van de beurs worden in acht genomen. Wat voorwaarde No. 1 aangaat, — het was te omslachtig deze na te gaan; daarvoor waren wij te weinig met het plan „en detail" bekend, doch met het oog op de goede reputatie van den bouwmeester zal voorwaarde No. 1 niet verwaarloosd zijn, maar zeker in praktijk zijn gebracht.

Ten slotte verwachten wij de vrees voor afscheuren van den kloktoren der beurs met den Dam en Damrak-gevel, ongegrond te zijn.

De bouwkundige commissieleden v/d Vragenbus der Afdeeling Amsterdam van de Technische Vakvereeniging.

H. H. HAGEDÖRN JR.
P. J. PIETERS.

Amsterdam 19 April 1898.

BOUWKUNDIGE VEREENIGING TE DEVENTE

Op 2 Juni j.l. heeft de Bouwkundige Vereeniging een fee vergadering belegd tot herdenking van haar vijftigjarig besta In de vergaderzaal der Vereeniging waren tegenwoordig v harer leden, zoomede eenige genoodigden, waaronder het Gemeen bestuur, leeraren van de Burgeravondschool en de ingeni Looman uit Enschedé, zoon van den eersten voorzitter.

De president, de heer H. H. Beltman, opende de vergaderi met een woord van verwelkoming tot de aanwezigen en e greep uit de geschiedenis der Vereeniging. Hij herinnerde er a dat bij de stichting vooral het denkbeeld voorgezeten had, het ambacht bij het doordringen van het aannemingssyste voor ondergang te behoeden.

Vervolgens sprak de heer W. Korteling, Secretaris der V eeniging, de feestrede uit. Spreker greep in de geschiedenis te tot 5 October 1795, toen de Bataafsche Republiek de gil ophief. De dwingelandij der gilden geraakte daarbij uit de were maar de nu ontstane bandeloosheid bleek ook niet de gewensc toestand te brengen. Bij de werkbazen ontstond behoefte a aansluiting. Zoo werden in Zwolle en Zutphen vereeniging opgericht van ambachts patroons. Op initiatief van H. J. Bare sen, Mr. behanger en stoffeerder, werd hier dit voorbeeld gevol

Op 2 Juni 1848 werd de Vereeniging geconstitueerd onder naam van „Vereeniging tot bevordering van den bloei van a ambachten of vakken die in verband staan met de bouwkund

Op de zelfde vergadering werd besloten, dat de Vereenig als zoodanig lid zou worden van de Mij. tot bevordering Bouwkunst en alle werken dier Mij. zouden worden aangesch

De spreker vraagt zich af, hoe het komt, dat deze Vereenig is blijven bestaan, terwijl de Zustervereenigingen te Zwolle Zutphen reeds lang ter ziele zijn. Hij meent dit te moeten t schrijven aan het onbaatzuchtig doel, waaraan men steeds getro gebleven is. Niet alleen het belang der bazen werd beharti maar ook dat der werklieden. Er werd niet gestreefd naar verkrijgen van monopolie of de exploitatie van levende kracht. Dat deden de gilden; en daarom werd hun bestaan ten slo terecht veroordeeld. Deze Vereeniging daarentegen heeft t beginsel der humanuteit gehandhaafd.

Onder de middelen door de Vereeniging aangewend tot be king van haar doel, wordt genoemd: het oprichten eener bibliothe het uitschrijven van prijsvragen, het houden van tentoonstel gen enz.

In den laatsten tijd vooral heeft de Vereeniging met voelb succes den strijd aangebonden tegen misbruik van sterken dra

Meermalen werden aan het Gemeentebestuur adviezen aan boden in zake het ambachtsonderwijs, die herhaald tot verbeter aanleiding gaven.

Het gezellig verkeer onder de leden werd bevorderd door aankoop van een Vereenigingsgebouw, in 1870.

In de laatste jaren is het gelukt in de Vereeniging een on ling fonds te stichten, tot verzekering tegen ongelukken invaliditeit. Spreker acht deze stichting een daad van groot Hij betreurt, dat nog niet alle leden zijn toegetreden en somn patroons hunne werklieden nog niet verzekeren en zich daa verschuilen achter de treurigste argumenten. Hij hoopt, dat hi spoedig verandering zal komen. Vervolgens herdenkt hij de be voorzitters, B. Looman, die 23 jaren den voorzittershamer h gehanteerd, en zijn opvolger, den heer H. H. Beltman, die thans nog met vaste hand het schip in de goede richting stu

Ten slotte spreekt de redenaar de hoop uit, dat de Vereenig nog moge groeien, om den geest van onderlinge waardee tusschen bazen en gezellen aan te moedigen, den gemeenschap te verhoogen en de ambachten tot hooger bloei te brengen.

Gelukwenschen en waardeerende woorden werden vervolg gesproken door den heer van Heemstra, burgemeester der meente Deventer, de heeren Looman, de Visser, Gantvoort Mulock Houwer. De laatste spreker complimenteerde de Vere ging als 50 jarig lid der Mij. tot bevordering der Bouwkunst meende dat het een opwekkend verschijnsel was, dit zoo o lid der Mij nog zoo vol jeugdig vuur te zien.

PRIJSVRAGEN.

Er is eene internationale prijsvraag uitgeschreven voor ontwerpen van plannen voor een nieuwe Katholieke Kerk Lodz. Programma en Situatie zijn te verkrijgen bij: dem Pro

H. Kreuzgemeinde zu Lodz, dem Prälaten Siegmund Graf ienski.

óór 15 September a. s., 's avonds 8 uur, moeten de ontpen met toelichtingen en begrooting aan bovenstaand adres ingeleverd. De ontwerpen van buitenlandsche medewerkers den nog aangenomen, wanneer uit de poststempels blijkt, Zij vóór 15 September zijn afgezonden.

e namen der Jury-leden worden in het programma bekend aakt.

itgeloofd worden: een 1e prijs van 1250 roebels een 2e van en een 3e van 500 roebels.

e bekroonde ontwerpen blijven het eigendom der bouwmissie; de niet bekroonde worden aan de inzenders terugonden. De bouwcommissie heeft het recht, niet bekroonde werpen voor 250 roebels aan te koopen.

ier weken na den termijn van inzending wordt het rapport Jury bekend gemaakt, waarna de inzendingen in 't openbaar en worden tentoongesteld.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Afdeeling Amsterdam.

RAPPORT *van de Jury ter beoordeeling der ingezonden antwoorden op de prijsvraag uitgeschreven in 1898: „Ontwerp van een Stationsgebouw voor een lokaalspoorweg voor een groote stad.”*

ngezonden zijn twee ontwerpen als:
Motto Gelre 8 teekeningen.
„ G. 4 „

Bij de kennismaking met de ingezonden ontwerpen moest dat der het motto Gelre, als geheel ongeschikt, worden ter zijde egd.

De opvatting van het Ontwerp, de Constructie en het teekenrk zijn zoo onbeduidend, dat wij den onderper niet anders nnen aanraden dan na flinke studie en veel werken zich eerst wagen aan ontwerpen van bescheidener omvang dan het nu naakte.

Het ontwerp onder het motto „G”, bevat veel goeds; het teewerk in potlood is met talent en vlug opgezet.

Op de indeeling zijn de navolgende aanmerkingen: de gardee ware beter geplaatst naast het plaatskantoor en, door wegng van het onnoodige portaal tusschen de kamer van den tionschef en den voorgevel, in verbinding gebracht met het ederenlokaal;

de ruimten, gereserveerd voor den verkoop van Couranten en emen liggen te dicht bij het tochtportaal aan den achtergevel;

het verblijf van den portier moet gelegen zijn aan de vestibule niet achter de telephoonkamertjes;

de tochtportalen aan den achtergevel zijn niet voldoende diep;

de wachtkamer 1e klasse ware beter gelegen aan het perron; t uitzicht op het voorplein is voor de op de trein wachtende zigers niet geschikt;

de keuken achter het buffet heeft geen dagverlichting; de keuken de verdieping bij de woning van den kastelein is overbodig;

de trappen zijn te ruim, o. a. heeft het trapportaal naar de zalen voor de administratie eene breedte van 4.25 M.; de poren en de gaanderij daarbij, hebben meer oppervlakte dan de rspreide, slecht gelegen en kleine kamers voor de administratie stemd;

de woningen voor den Stationschef en den kastelein zijn slecht gedeeld; bovendien zijn kamers van 7 bij 5.50 M. te groot;

waartoe de slecht verlichte, lastig toegangkelijke lange en alle lokalen dienen boven de gaanderijen, is ons niet bekend;

de kelders hebben geen toegangen naar buiten, noodig voor t inbrengen van brandstoffen, vaten, enz.

Over het algemeen zijn de lokalen grooter dan het programma aagt en is door gaanderijen, te groote en onnoodige portalen, ivaten enz. te veel ruimte ingenomen; waarschijnlijk is dit atste de rede, dat aan de linkerzijde geen plaats was voor de ee, bij het programma gevraagde, beschibare lokalen.

Omtrent de buitengevels moeten wij opmerken dat:

het raam van de vestibule te groot is en de boog boven de ofdingangen te vlak en weinig constructief is;

de van rond op vierkant overgaande torens naast de vestibule, llen veel verborgen ankerwerk moeten hebben om te blijven bestaan; hetzelfde kan worden gezegd van de balkons ter weerszijden van het middengedeelte;

De terrassen boven den uitgang en het postlokaal zijn gezocht en geheel overbodig voor de zolders, waaraan zelfs de toegangen en trappen ontbreken.

De doorsneden hebben veel verdienstelijks; de wanden der wachtkamer 1e klasse zijn goed ingedeeld, ofschoon voor een wachtkamer te weelderig betimmerd en in strijd met den een voud, in het programma aanbevolen. De vestibule heeft goede partijen, doch haar geheel is niet bevallig: hinderlijk zijn o. a. de hooge en doellooze gaanderijen, en de daarboven zijnde verdieping, die met de gebogen kap en de lantaarn op laatstgenoemde, de kleine vestibule een hoogte geven van 20 M.; daarbij zullen de reusachtige ramen in de voor- en achtergevels en de lantaarnkap de ruimte ongezellig verlichten.

Dat het raam aan den voorgevel door de zoldering van de gaanderij doorgesneden wordt, is niet fraai.

De marquise is zonderling; het plat met houtcement-bedekking en daaronder een vrij zware ijzer-constructie vormt een groote tegenstelling met het te zwakke overstekende gedeelte van de marquise buiten de kolommen; bovendien is het laatste te hoog boven de waggons om bij regenachtig weder, droog in de rijtuigen te komen.

Marquisen vóór den hoofdingang en den uitgang waren wenschelijk geweest.

Ondanks de verdienste van het laatstgenoemde ontwerp meenen ondergeteekenden het om de vele gebreken niet ter bekrooning waardig, te kunnen keuren, doch geven het Bestuur der Afdeeling in overweging den vervaardiger een premie van f 50 uit te keeren.

Amsterdam, Mei 1898.

De Juryleden:
D. A. N. MARGADANT.
Ed. CUYPERS.
Jacob F. KLINKHAMER.

BERICHTEN.

De Gemeenteraad van Arnhem heeft den 4en dezer beraadslaagd over het bouwen van een nieuwe Korenbeurs, waarvoor de Directeur der Gemeentewerken een plan had ontworpen waarvan de uitvoering f 40,000 zou kosten, een uitgaaf die echter door B. en W. niet gerechtvaardigd werd geacht, omdat de noodzakelijkheid daarvan, in verband met het tegenwoordig vrij geringe bezoek aan de Korenbeurs, twijfelachtig mag genoemd worden; of het oprichten eener nieuwe Beurs, gelijk de Kamer van Koophandel meent, zou strekken tot verheffing van den graandhandel in de gemeente, betwijfelen zij eveneens. Daarom stelden B. en W. voor f 4000 beschikbaar te stellen voor het restaureeren der bestaande overdekte Korenmarkt.

De Raad kon zich daarmede echter niet vereenigen en nam met 22 tegen 1 stem een voorstel aan, waarbij B. en W. verzocht werden een nieuw ontwerp te maken op een eenvoudiger schaal, voor een beurs waarin men tegen wind en regen beschut is.

Blijkens gedurende de zitting genoemde cijfers zal het bouwen eener beurs thans wellicht f 15,000 en niet meer dan f 25,000 kosten.

Wij ontvingen een sierlijke in kleuren gedrukte adreskaart van den heer Joh. H. Schröder, oud leerling van de Rijks School voor Kunstnijverheid te Amsterdam, modelleur-beeldhouwer die, na geruimen tijd te Leeuwarden woonachtig te zijn geweest, zich thans te Amsterdam gevestigd heeft.

In het noorden was de heer Schröder o.a. werkzaam voor het gebouw „de Harmonie” te Groningen, volgens de plannen van de heeren Schill en Haverkamp gebouwd, en voor de restauratie van het stadhuis te Bolsward, die plaats had onder leiding van eene commissie uit het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

Groote Kerk te Goës. Aan de N. Rott. Courant werd omtrent dit gebouw het volgende geschreven.

Onder de merkwaardige en kunstrijke monumenten van ons land zijn er maar weinig die de Groote Kerk van Goes evenaren. Het is een kunstgewrocht van den allereersten rang, een kolossaal gevaarte met schoone verhoudingen, sierlijke lijnen, smaakvolle ornamenten en uitmuntend uitgevoerd steenhouwerswerk, tot in de kleinste bijzonderheden artistiek. Te recht is de Goesche kerk

wel eens vergeleken met de Hogelandsche kerk te Leiden, doch zij overtreft deze, doordien zij geheel voltooid tot ons gekomen is, terwijl te Leiden het hooge middenschip nimmer volbouwd werd.

Welnu, dit monument van den eersten rang, deze parel aan de architectonische kroon van Nederland wordt thans op de ellendigste wijze verknoeid!

Voor eenige jaren is men begonnen hier en daar het gebouw met portlandsche cement te bezoedelen. Thans doet men nog erger! Men breekt de oorspronkelijke fraai geprofileerde steenen stijlen der vensters weg, om die door onoogelijke houten palen te vervangen, een wandalisme, dat aan zulk een kunstjuweel gepleegd, een ware gruwel is.

Ons land bezit niet, zooals andere beschaafde staten, een monumenten-commissie, die zich het lot onzer gedenkteekenen aantrekt; maar is er dan geen middel om zulk een nootlottige verknoeiing van monumenten te voorkomen, en is er dan niemand die de oogen van kerkvoogden kan openen en hun een verstandigen raad geven?

De 8ste Juni was een gewichtige dag voor Zwolle. Dien avond werd de nieuwe Practische Ambachtsschool aldaar feestelijk geopend.

Van de uitgenoodigden waren o. a. opgekomen: de Commissaris der Koningin, alle leden van Gedeputeerde Staten en de griffier der Provincie, de hoofdingenieur van 's Rijks Waterstaat, de schoolcommissies, vertegenwoordigers van verschillende vereenigingen te Zwolle. de heer H. J. de Groot, Voorzitter der Vereeniging ter bevordering der vakopleiding voor handwerkslieden, en vele anderen. Ook was het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkust door zijn secretaris vertegenwoordigd.

De Burgemeester van Zwolle, mr. J. A. van Roijen, kreeg het eerst het woord, en stelde het gebouw — namens het gemeentebestuur — ter beschikking van 't bestuur der school, daarbij de beste wenschen uitende voor haar bloei. Hierna hield de heer M. Mesdag, voorzitter van 't bestuur der school, de openingsrede, in hoofdzaak een historisch overzicht van de wederwaardigheden die de school sinds 1882, toen ze gesticht werd, heeft doorleefd. Wat heeft die school te tobben gehad, eer zij was wat zij nu is! De taaie volharding van haar bestuur is werkelijk merkwaardig.

De school begon op 26 Januari 1882 in één lokaal, met 12 leerlingen, allen timmerlieden; als aan de schaafbank het werk geëindigd was, werd de teekenplank er op gelegd, en gaf de onderwijzer in het timmeren — een timmerman natuurlijk — ook les in 't rechtlijnig teekenen. In 1886 werden ook leerling-smeden aangenomen. De toename van leerlingen maakte het noodig reeds in Aug. 1882 naar een verlaten woonhuis te verhuizen, dat echter in 1887 wegens bouwvalligheid ontruimd moest worden. In Mei van dat jaar werd dan ook het verlaten ziekenhuis betrokken. In 1892 werden reeds de eerste stappen gedaan om de school te reorganiseeren, waartoe men de hulp noodig had van het ministerie, van de provincie en het stedelijk bestuur; maar telkens vielen de plannen in duigen. Thans evenwel. na 6 jaren ploeteren — mag men wel zeggen — is de goed ingerichte practische ambachtsschool er. Het gebouw, uitgevoerd volgens de plannen van den heer J. L. van Essen, gemeente-architect. ziet er uit- en inwendig flink uit; de gevels, natuurlijk eenvoudig behandeld, maken een goeden indruk.

Het gebouw zal, behalve de ambachtsschool, ook de burgeravondschool bevatten. Van beide inrichtingen is sinds een half jaar directeur de heer C. Zander, vroeger werkzaam te Arnhem aan de ambachtsschool en als onder-directeur aan de gemeentelijke teekenschool. Een bekwaam en ijverig man staat dus aan het hoofd, die de gereorganiseerde inrichting zeker tot een bloeiende zal maken.

Voor de reorganisatie had de school in ongeveer 15 jaren, 198 leerlingen, waarvan 5/6 gedeelte tot hun bestemming kwam. Thans telt de nieuwe school reeds 84 leerlingen, waarvan 29 uit andere gemeenten in de provincie, die behalve een subsidie van f 50 per leerling tot een maximum van 30, ook nog f 1000 geeft ter gemoetkoming in de kosten van reis en verblijf van de leerlingen uit andere provinciale gemeenten dan Zwolle. De gemeente Zwolle zelve geeft f 1500 subsidie, het Rijk f 500, de Staatsspoorwegen f 200. De inkomsten in 't geheel zijn niet groot; niet te verwonderen dat de feestredenaar eindigde met te hopen, dat het ledental der vereeniging moge toenemen.

Na den heer Mesdag sprak de heer P. Lycklama à Nijeholt, Commissaris der Koningin, waarbij hij wees op de school als een aanwinst voor het geheele gewest. ten slotte ontstaan door den onverdroten ijver van haar bestuur dat hij nog jaren van kracht toewenschte.

Nadat de eerewijn was geschonken, werd een wandeling door 't gebouw gemaakt, dat zeer zeker zal voldoen, mits het aant[al] leerlingen niet te veel toeneme; want dan zal uitbreiding noodi[g] zijn. Sommige lokalen waren in gebruik genomen, en niettegen[-] staande de drukte om hen heen, werkten de kleine werkliede[n] ijverig aan de hen opgelegde taak.

De reorganisatie is dan eindelijk tot stand gekomen; en, ver[-] gissen wij ons niet. dan is daarbij gelet op het bekende „Rappor[t] der Commissie, door de Mij. t. B. d. Bouwkunst benoemd om ee[n] antwoord te geven op de vraag: Welke eischen dient men t[e] stellen aan eene goede regeling van vak-onderwijs voor hand[-] werkslieden in de bouwkunst?" Dit Rapport trouwens is herhaa[l]delijk voor andere, oude en nieuwe, inrichtingen geraadpleegd; e[n] al werd in 1886, toen het verscheen, een enkele opmerking ge[-] hoord over de kosten van het tot stand komen daarvan, than[s] moge men zich verheugen over de uitgaven, die van groot[e] waarde zijn geweest voor het ambachtsonderwijs in Nederland.

PERSONALIA.

De heer B. J. W. Swaters, civiel-ingenieur en assistent in d[e] toegepaste Natuurkunde aan de Polytechnische School te Delf[t] is benoemd tot ingenieur bij de waterleiding te Luik.

Bij de aanstaande Gemeentelijke gasfabrieken te Amsterdam zijn benoemd:

tot ingenieur-onderdirecteur de heer J. van Rossum du Châte[l] thans directeur-ingenieur der gasfabriek te Cadix (Spanje);

tot assistent-ingenieur de heeren J. M. Müller, thans directeu[r] der gasfabriek te Doesburg, en W. K. M. Geerling, thans directeu[r] der gasfabriek te Stad-en-Ambt-Almeloo;

tot administrateur de heer G. A. van Everdingen. thans boek[-] houder Gem. Gasfabriek te Utrecht.

Van de drie plaatsen als assistent-ingenieur zijn er dus twe[e] aangevuld door nieuwe krachten; de assistent-ingenieurs der C. G. A. zijn door de gemeente niet overgenomen.

De heer Tymon Meijer, sedert 1873 als assistent-ingenieur b[ij] de gasfabrieken alhier werkzaam, eerst aan de fabriek van D[e] Bruijn en sinds 1883 bij de I. C. G. A., heeft thans een adres b[ij] den Raad ingediend, waarin hij verzoekt, hem alsnog in zij[n] tegenwoordige betrekking te willen handhaven.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN O[P] PRIJSVRAGEN.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 189[.] Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebou[w] Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 189[8] Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N°. [.]

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Ve[r]eeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereenigin[g] voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Week[-] blad van 9 April 1898, N°. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht, commissi[e] voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. Vóór 1 Augustu[s] 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 30 April 1898, N°. 1[.]

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouw[-] kunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsch[e] zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medaljes. Maa[t-] schappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 Decembe[r] 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Katholieke kerk. H. Kreuzgemeinde te Lotz. Vóór 15 Septembe[r] 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 11 Juni 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTER[S] EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 6.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 8.

Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 13 JUNI.

Enschedé. Het afbreken van het bestaande en het bouwen van een nieuw voorgebouw aan de weverij, gelegen aan den Haaksbergerweg te Enschedé (opp. 775 M2.)

De firma J. F. Scholten en Zonen, 's midd. 2 u. in het hotel De Graaff. Bestek en teek. zijn verkrijgb. ten kantore van den architect, à f 12 per stel en worden op den dag der besteding bij inlevering van een inschrijvingsbilj. weder teruggenomen tegen f 10 per stel. Nadere inl. geeft G Beltman A.Gzn., architect. Aanw. 13 Juni. v.m. 9 u.

Eindhoven. Het bouwen eener spinnerij tot uitbreiding eener stoom-wollenstoffenfabriek te Eindhoven met bijlev. van alle materialen enz.

De firma W. v. Moorsel en Co., n.m. 4 u. in het café van E. Stoot. Bestek en teek. zijn à f 1,50 per stel te verkrijgen bij- en nadere inl. worden gegeven door den architect L. J. P. Kooken, Eindhoven. Aanw. in loco 13 Juni v.m. 10 u.

Groningen. Het afbreken van de perc. in de Oude Kijk-in-'t Jatstraat, geteekend K. n. 178 en 179 en daarvoor in de plaats bouwen van twee winkelhuizen met ééne bovenwoning, onder bijlev. van alle daartoe noodige bouwstoffen, transporten, arbeidsloonen, enz.

De architect N. W. Lit, 's av. 8 u. in het café van de Erven Kisch. Folkingstraat. Inlev. der bilj. één uur voor de aanbesteding ten kantore van den architect. alw. tevens bestek met teek. verkrijgb. zijn ad f1,50 en inl. worden verstrekt.

Groningen. Het aan- en bijbouwen van magazijnen met woonkamer enz. aan de stoom tricotage- en breifabriek in de Vlasstraat, met de leverantie van al het daartoe benoodigde.

De heer R. Muller, 's av. 7 u., in café van E. W. J. Möller, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn à f 1 verkrijgb. bij architect J. J. Woldendorp alsmede inlicht. Aanw. bij het werk 13 Juni, v.m. 10½ u.

Harlingen. Het bouwen van eene stokerij en kolenloods, ten dienste van de gasfabriek.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestekken en teek. ter secretarie verkrijgb. tegen 75 cts. Aanw. gedaan.

Utrecht. Het verbouwen van acht woningen in de Goedestraat.

De architect G. A. Ebbers, v.m. 11 u. in het café de Boer, Biltstraat 45. Bestek en teek. in gen. café ter inz. en zijn à f 1 verkrijgb. bij den architect. Aanw. gedaan.

Wierden. Het bouwen eener doctorswoning met koetshuis en stalling.

Het gemeentebestuur, v.m. 11½ u. Bestek en teek. zijn à f 2 verkrijgb. ten kantore der architecten v. d. Goot en Kruisweg te Hengelo (O.), alw. ook nadere inl. zijn te bekomen. Aanw. 13 Juni, v.m. 10½ u.

DINSDAG 14 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van een vereenigingsgebouw met kantoorlokalen aan de Plantage Franschelaan te Amsterdam.

De Algem. Ned. Diamantbewerkersbond, in het café „de roode leeuw". Bestek met 2 teek. zijn verkrijgb. à f 5 ten kantore van H. P. Berlage Nzn. architect, Overtoom 185.

Arnhem. *a.* Het amoveeren van het perceel Nieuwe Kraan no. 25, met stal enz. *b.* Het daar ter plaatse bouwen van een logementkoffiehuis met stalling en en 2 bovenhuizen.

De bouwk. E. B W. Rademaker. v.m. 9½ u., in de societeit „St. Jan", Koningstraat. Bestek met 3 lichtdrukteek. liggen ter visie in bovengen. locaal, en zijn verkrijgb. à f 2.50 per stel, Hovenierstraat 36, alw. tevens inl. worden verstrekt van 12 tot 2 u. Aanw.

Krommenie. Het vergrooten der kerk met priesterkoor, sacristie en bijgebouwen.

Het R. K. kerkbestuur van de parochie „St. Petrus Banden", 's midd. 12 u., in het café van A. de Winter. Bestek met teek. ter inzage in bovengen. koffiehuis en zijn ad f 2,50 verkr. ter snelpersdrukkerij van B. A. Verzijl te Gouda. Inl. zijn te bekomen bij C. P. W. Dessing, architect te Gouda.

Roermond. Het bouwen van een nieuw cantinegebouw op het Zuidelijk gedeelte van de binnenplaats van het kazerne emplacement te Roermond, met bijkomende werkzaamheden; onder het beheer der Genie te Nijmegen. Raming f 11300.

De genie van Nijmegen. v.m. 11 u. in het koffiehuis van Th. Hermens, in de Hamstr. Bilj. in te zenden vóór 13 Juni n.m. 3 u. ten bureele van den opzichter van fortificatiën te Roermond. alw. van af 6 Juni bestekken ter lezing liggen en met inlicht. en inschrijvingsbilj. verkrijgb. zijn.

Rotterdam. Het bouwen van een school aan de Schoterboschstraat.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inzage op de secretarie en in het timmerhuis en à f 1 te bekomen bij de wed. P. v. Woesberge en Zn. Inl. te bekomen in het timmerhuis. Aanw. gedaan.

Veendam. *a.* Het bouwen van een remise aan de Molenstreek te Veendam. *b.* Alle benoodigde glas-, verf- en behangerswerken aan dat gebouw.

Het bestuur der Eerste Groninger Tramway-Maatij, 's av. 8 u., in hotel „Everts", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad 50 cent verkrijgb. Inl. geeft de bouwkundige A. Woldendorp.

Vorden. Het verbouwen van het nutsgebouw aldaar.

Het best. der maat. tot Nut van 't Algemeen, n.m. 2 u. in het Nutsgebouw, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect J. J. Mellink te Zutphen. Aanw. 14 Juni, 's midd. 12 u.

WOENSDAG 15 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van een schoolgebouw met onderwijzerswoning op een terrein aan de Potgieters- en Bilderdijkstraat.

De comm. tot het best. der school van de Ned. Herv. Gem., 's midd. 12 u., in de „Da Costaschool", Rozengracht. Bestek en teek. à f 2,50 te bekomen bij den architect G. W. Vixseboxse. Vijzelgracht no. 10.

Alleen voor leden der Ned. Herv. Gem. te Amsterdam.

Breda. Het bouwen van een heerenhuis met apparte bovenwoning, op een terrein, kadast. bekend als no. 4742, aan de Nieuwe Boschstraat.

De architect J. Lijdsman, v.m. 11 u., in het café „de Beurs van Breda", alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het verbouwen van een woonhuis met twee daarnaast gelegen woningen, aan den Lipperkerkweg, hoek Wilhelminastraat te Enschedé voor J. Overbekke.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u. bij J. Oerbekke, bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 15 Juni. v.m. 9 u.

Overveen (N.-H.). Het bouwen van twee villa's in het Bloemendaalsche park te Bloemendaal.

De archit. Rog en v. d. Ban te Haarlem, in het café „Van Ouds 't Raadhuis" Overveen. alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 2,50 te bekomen zijn bij voorn. architecten.

Rijsbergen (N.-Br.). Het afbreken en weder opbouwen van een landbouwersschuur te Tiggelt (gem. Rijsbergen), met bijlev. van de ben. bouwstoffen.

De architect F. P. Bilsen te Breda, v.m. 11 u., in het café „de Veehandel" te Rijsbergen, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Vaassen. Het maken van een nieuw fabrieksgebouw op een terrein naast de bestaande fabriek.

De directie der ijzergieterij en stanialfabriek „Industrie" in hotel Lansberg, n.m. 2½ u. Bestek en teek. aan gen. fabriek à f 1,50 verkrijgb. Inl. geeft de bouwk. J. de Morree Hzn. te Hengelo (Ov.). Aanw. 15 Juni. v.m. 10 u.

DONDERDAG 16 JUNI.

Alkmaar. Het afbreken van het huis aan den Dijk, wijk C no. 13.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Het bestek ligt ter visie op het bureau van de gemeentewerken. Aanw. 13 Juni, n.m. 2 u.

Gouda. Het maken van eene beschuit- en koekbakkerij c. a. en een woning voor den meesterknecht te Gouda.

De heeren Gebr. Dercksen, n.m. 1 u. Inl. zijn te bekomen aan het bureau Ruijsdaelkade no. 37 te Amsterdam, alwaar tevens bestekken en teek. zijn te verkrijgen à f 2,50. Aanw. 13 Juni, v.m. 11 u.

Langezwaag. Het bouwen eener room. boterfabriek te Bontebok onder Nijehorne.

De heer Abele R. Meina. Bestek en teek. ad f 1,25 verkrijgb. bij S. Mienstra te Katlijk.

Utrecht. Het verbouwen van perceel no. 113 a/d Oudegracht aldaar. voor N. v. Kessel.

De architect G. A. Ebbers, v.m. 11 u., in het café van J. H. Sandman, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn deze ad f 1 alsmede inl. bij gen. architect verkrijgb. Aanw. 14 Juni, v.m. 10 u.

VRIJDAG 17 JUNI.

's-Gravenhage. Het maken der fundeeringswerken, ten behoeve van een directiegebouw voor de Rijkspostspaarbank te Amsterdam. Ram. f 77600.

Het Min. van W., H. en N., n.m. 1 u Het bestek ligt ter lez. aan het min. van W., H. en N., aan het bur. van den rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal no. 16, te 's-Hage, aan dat van het prov. bestuur van Noordholland, en is te bekomen bij Gebr. van Cleef. Nadere inl. zijn te bekomen bij voorn. rijksbouwmeester. Aanw. gedaan.

Hendrik-Ido-Ambacht (Z.-H.). Het maken van een kerkgebouw met 278 zitplaatsen en eene pastorie.

De kerkeraad der Geref.-Gemeente. Inl. te bekomen aan het bureau van den architect Tjeerd Kuipers, Ruijsdaelkade no. 37 te Amsterdam, alw. bestek en teek. te verkrijgen zijn à f 1,50. Aanw. 13 Juni, n.m. 1 u.

Losser. Het bouwen van vier woningen aan de Kruisstraat in het dorp Losser.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u., in het koffiehuis van Mej. de Wed. Blokhof alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 17 Juni, v.m. 9 u.

Nieuw-Vennep. Het amoveeren en het ter plaatse bouwen van een woonhuis.

De bouwk. H. Rinck, Haarlemmermeer, v.m. 11 u., in het café der Wed. Stapel. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Teek. ad f 1 bij gen. bouwkundige verkrijgb.

Rouveen. Eene belangrijke vertimmering aan het kerkgebouw van de Ned. Herv. Gem. aldaar, bestaande in het veranderen der kap, het maken van een geheel nieuw plafond enz. met bijkomende werken.

De kerkvoogden der Ned. Herv. Gem. v.m. 11½ u., in de kerkekamer. Bestek met teek. à 75 cent te verkrijgen bij H. Timmer. aannemer te Meppel. Aanw. 13 Juni, v.m. 12 u.

Tilburg. Het bouwen van een heerenhuis in de Stationstraat, voor den heer Joseph Pollet.

De architect W. F. J. H. Bouman, n.m. 6 u., in het café van Wed. F. Jansen, alw. de teek. ter inz. liggen. Bestek à f 1 te bekomen bij voorn. architect. Aanw. 17 Juni. v.m. 11 u.

Venlo (Herbest.). Het verfwerk aan het stadshuis.

Het gemeentebeetuur, v.m. 11 u. Voorw. ter lez, ter secretarie.

ZATERDAG 18 JUNI.

Goidschalxoord. Het bouwen van een watermolenaarswoning ter vervanging van een bestaande.

Het best. van den polder „Oud-Heinenoord", n.m. 5 u., bij P. v. d. Wael. Bestek en teek. verkr. à f 1,50, bij den architect, J. Smit te Oud-Beierland, bij wien inl. zijn te bekomen. Aanw. 18 Juni, v.m. 10 u.

Holten (Ov.). Het verfwerk van de tolhuizen van buiten en verdere verfwerken aan de rijkswegen Deventer, Holten, Goor, Geldersche grens en Holten, Wierden, in 4 perceelen.

De heer C. Peteri Cz., te Deventer, n.m. 2 u., in het café van Mulder te Holten alwaar het bestek ter lezing ligt alsmede bij A. Duijm, te Deventer.

Naaldwijk. Het verrichten van timmer-, metsel- en verfwerk, in 3 perc.

Het best. van den „Vlietpolder", 's av. 7 u., in het lokaal van A. Olsthoorn, alw. voorw. ter lezing liggen. Inl. geeft de poldermeester.

Zandvoort. Het bouwen eener dubbele villa a/d Boulevard Barnaart te Zandvoort.

De bouwk.-ingenieur J. A. G. van der Steur, te Haarlem, v.m. 10½ u., in het groote bad-

huis, alw. bestek en teek. ter inz liggen en zijn à f 2 bij den besteder verkrijgb. Aanw. 13 Juni, v.m. $10^3/_4$ u.

MAANDAG 20 JUNI.

Amsterdam. 1e. Het bouwen van een openbare lagere school der 1e klasse voor 600 kind. achter de Ceintuurbaan bij de Duartstraat; 2e het geheel vernieuwen van de ophaalbrug no. 146 en het uitvoeren van eenige werken aan de bruggen no. 316, 178, 181, 345, 147, 276 en 315.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek verkrijgb. ter stadsdrukkerij.

DINSDAG 21 JUNI.

Bodegraven. Het bouwen van een kerkgebouw met aanhooren, pastorie en kosterswoning.

De kerkeraad der Geref. kerk. v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 5 (waarvan aan elken inschrijver f 2.50 op den dag van aanbesteding zal worden gerestitueerd) te bekomen bij den bouwk. C. Zaal Azn., te Bodegraven die tevens inl. geeft. Aanw. 10 Juni. v.m. 11 u.

Utrecht. Bestek no. 748. Het maken van een haltegebouw, een privaatgebouwtje en eenige diverse werken, ten behoeve van de halte Berkel—Enschot in den spoorweg Tilburg—'s-Hertogenbosch. Begrooting f 6550.

De maatij. tot expl. van S. S., n m. 2 u. (loc. tijd), in het centr. bur. in het Moreelse park, alw. bestek ter lez. ligt en aan het bur. van den heer sectie-ingenieur F. G. H. A. Sassen te Nijmegen en is aan gen. centr.-bur. (Dienst van Weg en Werken) te bekomen à f 1,50, alsmede inl. bij den sectie-ingenieur voorn. Aanw. 16 Juni, n.m. 12,40 u. (West Europeesche tijd).

WOENSDAG 22 JUNI.

Katwijk aan Zee. Het bouwen van een gasfabriek.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 2 te verkrijgen ter secretarie, waar zij ter inzage en overname liggen. Inl. verstrekt ne civiel-ingenieur H. Paul te Leiden. Aauw. 13 Juni v.m. 11 u.

VRIJDAG 24 JUNI.

's-Gravendeel. Het bouwen van vele getimmerten enz. voor het groote zangersfeest op 21 Juli a. s.

Het bestuur van den bond van gemengde zangvereenigingen. Bestek en teek. ter inz. in het hotel Central, Dordrecht. Inl. geeft J. Blok, bouwk. 's-Gravendeel. Aanw. 18 Juni, v m. 11 u.

VRIJDAG 1 JULI.

Hillegom. Het bouwen van een woonhuis aan den Loosterweg te Hillegom.

De heer K. Hagedoorn. Inl. bij v. d. Eijk en de Waal, bouwmeesters, 1e Rond Point Parkweg te Amsterdam, alw. bestek en teek. à f 1 verkrijgbaar zijn.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

23 MEI.

Haarlem. (Onderh.). Het maken van den houten opbouw voor de Koninklijke tribune op den steiger van den Koninklijken West-Indische maildienst. Door de Provinciale Staten van N.-Holland onder beheer van de architecten A. L. van Gend en Zn. te Amsternam.

Laagste insbhrijver F. de Bruin te Amsterdam voor f 2996.

25 MEI.

Harlingen (Onderh.). Het uitvoeren van verfwerk voor rekening der diakonie der Herv. Gemeente, bestaande in het verven der mannenzaal van binnen. kamer met gang van den binnenvader en 4 woningen van buiten en binnen.

Laagste inschrijver Wed. W. Nauta Ezn,. f 267.60*. *Gegund.

30 MEI.

Belfeld (Limb.). Het bouwen van een woonhuis met schuur, stal en bijgebouwen ald., met bijlev. van de ben. materialen. Door de wed. J. W. Maassen.

Laagste inschrijver A. Deckers. Roermond, f 1918. Het biljet van A. Deckers was te laat ingekomen. Gegund.

31 MEI.

Brandwijk. Het bouwen van een bouwmans schuur en het veranderen van het bestaande achterhuis van den besteder. Door den heer C. Spruitenberg.

Laagste inschrijver: Timmerwerk L. T. Molenaar, Brandwijk, f 829, gegund.

Metselwerk. K. Baker, Streefkerk, f 867, gegund.

Leidschendam. Het bouwen van een woon-, winkel- en melkhuis ald. Door den bouwk. C. Klapwijk te Rijswijk (Z.-H.).

Laagste inschrijver A. Prins, 's-Hage, f 13593.

Veldhoven (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis met stal en schuur, met bijlevering van alle materialen. Door den heer H. v. d. Linden.

Laagste inschrijver Jan Bijnen, Zeelst, (begrooting) f 1215, gegund.

Woensel. Het bouwen van een gasthuis bij het Liefdegesticht met bijlev. van alle daarvoor benoodigde materialen, arbeidsloonen, enz. Door het R. K. kerkbestuur.

Laagste inschrijver F. Segers, Woensel, f 17668.

1 JUNI.

Beerta. Het amoveeren van een oud gebouw en 't bouwen van een nieuwe boerenbehuizing met schuur, een en ander onder bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, transportkosten, enz. Raming f 11710. Door den heer B. Oosterhuis.

Laagste inschrijver J. Priet, Beerta, f 11669, gegund.

Buren. Het bouwen van een stalgebouw met woning, koetshuis, wagenhuis, enz. Door den heer J. van Baal.

Laagste inschrijver C. v. d. Pijl, Beesd, f 7990.

Bussum. Het bouwen van een kleine boerderij met woonhuis. Door den bouwk. G. J. Vos.

Laagste inschrijver H. G. van der Voort, f 1250.

Feijenoord (Rotterdam). Het bouwen van een school voor L. O. voor 400 kinderen en een bewaarschool voor 200 kinderen op een terrein aan den Persoonsdam aldaar. Door het bestuur der Vereeniging voor Christ. Volksonderwijs te Feijenoord en Hillesluis.

Laagste inschrijver J. F. Engel en Zoon, f 50320*. *Gegund.

Haarlemmermeer (Onderh.). Het bouwen van een bouwmansschuur op de Jacob's hoeve in Haarlemmermeer. Onder beheer van den bouwkundige H. Rink te Hoofddorp.

Perc 1 (Timmerwerk). Laagste inschrijver M. van Dam. f 5660.

Perc. 2. (Metselwerk). A. Kraak, f 5906. Nog niet gegund.

Mensingeweer. Het opruimen der afgebrande en het bouwen van een nieuwe schuur voor P. Wijk te Ernstheem, gem. Winsum, met bijlev. van alle materialen. Door den heer J. Clason.

Laagste inschrijver R. Bolhuis, Warfum, f 6300, gegund.

Stadskanaal. Het afbreken eener bestaande behuizing met schuur en het bouwen eener nieuwe winkelbehuizing met café, met bijlevering van al het benoodigde, uitgezonderd, glas- en verfwerk. Door den heer L. L. Wolters.

Laagste inschrijver J. Linzel, f 3564, geg.

Sappemeer. Het afbreken van een bestaande boerenbehuizing en daarna op aan te wijzen terrein herbouwen en: het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan bestaande gebouwen enz., in 2 perceelen of in massa, alles gelegen aan de Klapstreek te Zuidbroek, met bijlevering van 't daartoe benoodigde. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver F. Tallen, Hoogezand, perc. 1 f 3445, perc. 2 f 1210.

Schagerbrug (N.-H.). Het bouwen van een koffiehuis met stallen aan de Schagerbrug, gem. Zijpe. Door den architect K. Bakker Dzn. te Alkmaar.

Laagste inschrijver W. Groot, Hoogwoud, f 7397. Gunning 8 dagen in beraad gehouden.

Tilburg. Het bouwen van eene muziekkiosk in het Wilhemina-park. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver L. v. Herk, f 2734*. *Gegund.

Het steenhouwwerk is aangenomen door de firma v. d. Schoot en Barette.

Valkenburg (Limb.). Het bouwen van een uitzichttoren. Door de vereeniging „Het Geuldal".

Laagste inschrijver L. Jennekens, Valkenburg. f 1630. Gegund aan L. Habets-Suijlen. In de aannemingssom is begrepen de werkzaamheden en gedeeltelijke levering van materieel. Het andere gedeelte wordt aangevoerd door en voor rekening der ver. „Het Geuldal".

2 JUNI.

Amsterdam. De onderbouw voor fabrieksgebouwen met een grondvlak van pl.m. 3500 M². en voor 42 arbeiderswoningen op Trompenburg aan den Amsteldijk te Amsterdam. Door de industrieele maatsch. „Trompenburg".

Laagste inschrijver J. Faas. f 17777.

Druten. Het afbreken van eene schuur, met bijkomende werken. Door den heer A. v. d. Worp Jr.

Laagste inschrijver Wm. den Bieman, Druten, f 79,40, gegund.

Groningen. *a.* Het vertimmeren van eene behuizing aan de Hooge der-A, hoek Turftorenstraat get. I 265 en *b.* Het bouwen van twee woningen in het Lutkenieuwstraatje te Groningen, get. H 57, in 2 perc., met de leverantie van al het daartoe ben. Door den architect K. Hoekzema.

Perc. 1. Laagste inschrijver J. H. Buning, f 1925.

Perc. 2. J. H. Buning, f 2250, gegund.

Harlingen (Onderh.). Het verven van een winkelhuis van buiten en binnen, staande in de Hoogstraat, voor A. de Vries.

Laagste inschrijver Wed. Antonisse Kzn., f 89,75, gegund.

Haarlem. Het van buiten schilderen van 98 woningen. Door de coöp. bouwver. „Door Eendracht Saâmgebracht".

Schilderwerk. Laagste inschrijver J. v. d. Weiden. f 532,50.

Oliën buitenmuur. C. Stol, f 6. Gunning aangehouden.

Roggel (Limb.). Het bouwen van een gedeelte gemeenteschool en onderwijzerswoning, met bijlevering van de benoodigde materialen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver L. Waegemans. Roggel, f 1966, gegund.

Olst. Het bouwen van een brandspuithuisje. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver H. v. d. Sluijs, Zwollerkerspel, f 324, gegund.

3 JUNI.

Groningen. Het gedeeltelijk verbouwen van het perceel get. O 9, in de Nieuwe Ebbingestraat te Groningen. Door den architect G. Nijhuis.

Laagste inschrijver J. Vink, f 2549, gegund.

Houwerzijl. Het bouwen van een winkelbehuizing op een vrij terrein in Houwerzijl, met alle daartoe benoodigde bouwmaterialen, werkloonen, enz. Raming f 3098. Door den heer J. Goris.

Laagste inschrijver L. Reidsema, Ulrum, f 3075.

Meppel. Het bouwen van een heerenhuis aan het Zuideinde ald. Door den architect H. Witzand.

Laagste inschrijver P. G. Jans Hzn., f 5995, gegund.

Tuk (Ov.). 1. Het bouwen van een school met 2 lokalen aan de Baars. 2. Het bouwen van een onderwijzerswoning aan de Baars. 3. Het maken van een overdekte speelplaats bij voorn. schoolgebouw, alles met bijlev. van materialen, arbeidsloonen enz. Het leveren, schilderen en plaatsen van schoolmeubelen. Door het gemeentebestuur van Steenwijkerwold.

Perc. 1. Laagste inschrijver Gebr. de Vries, Oldeholtpade, f 5620.

Perc. 2. Laagste inschrijver W. Timmerman, Steenwijkerwold, f 5096.

Perceel 3, laagste inschrijver R. de Boer Az., Steenwijk, f 1043, en voor pec. 4, S. J. Lenstra, Wolvega. f 789.

Wegens een bepaling in 't inschrijvingsbiljet van Gebr. de Vries. laagste inschrijvers voor de school, was die inschrijving evenwel niet verhinderd.

4 JUNI.

Enschede. Het vergrooten van het lokaal der St. Alogsis-vereeniging. Door den architect A. L. Clemens.

Laagste inschrijver J. B. Heubach, f 2260, gegund.

Olst. Het bouwen van een verdieping op Z.Eds. woonhuis, alsmede eenige verbouwing aan het bestaande. Door den heer A. R. Bakhuis.

Laagste inschrijver H. Zomer, Wijhe, f 3985, gegund.

Verfwerk. Laagste inschrijver Geb. Maanlag, Olst, f 595. Nog niet gegund.

Stadskanaal. Het amoveeren van een oude en het bouwen van een nieuwe burgerbehuizing. Door den heer E. Warringa.

Laagste inschrijver R. Bolt, Stadskanaal, f 1050, gegund.

6 JUNI.

Amersfoort. Het verbouwen van de jongensschool. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijvers A. de Jong en J. Blanke, Scherpenzeel, f 14387. Gunning 8 dagen in beraad gehouden.

Apeldoorn. Het bouwen van eene behuizing, onder bijlev. van materialen, in het Wilhelminapark te Apeldoorn. Door den heer P. Ter Veer.

Laagste inschrijver H. de Groot, f 2920, geg.

Grootegast (Gr.). Het vertimmeren van een boerenplaats te Grootegast, bewoond door W. Helder. Door den heer T. W. P. Hofstede.

Laagste inschrijver P. Kroese, Stroobos, f 541, gegund.

Winschoten. Het bouwen eener heerenbehuizing op een vrij terrein, aan de Emmastraat te Winschoten, met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, werkloonen enz. Door den heer G. Fontein, notaris.

Laagste inschrijver N. Scheemda, f 10943, gegund.

Wijhe. Het vergrooten van de school te Wechterholt. Door het gemeentebestuur.

Gebouw. Laagste inschrijver L. Oosterwijk, Wijhe, f 1619,37*.

Meubelen. A. van. Ommen, Wijhe, f 145*.

*Gegund.

7 JUNI.

Deventer. Het afbreken en herbouwen van het perc. gelegen aan de Sandrasteeg te Deventer. Gemeentelijk genummerd 8. Door den architect J. D. Gantvoort.

Laagste inschrijver H. B. Lepping, 2137.

Rotterdam. Het maken van een toren voor een hydraulische acumulator op het Handelsterrein aan de Binnenhaven. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver W. Bokhoven, Gouda, f 9232.

8 JUNI.

„Per Telegraaf".

Enschede. Het bouwen van zeven woningen op een terrein gelegen aan de Bothofstraat te Enschedé. Door den architect H. Reijgers.

Laagste inschrijvers plan *a* Schildmeijer en Dijchoorn, Enschedé, f 6593; plan *b*, B. J. Turin, idem, f 7953.

Lijst van Fabrikanten. Leveranciers. enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co.. Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Electrische installatiën. — B. L. VOGELS-DOLHAIN. Den Haag.
Electrische Verlichting. — C. A. HUIJGEN. — Rotterdam.
Engelsche Winkel-Etalages. — FLAMENT & Co., Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER, den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER, den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRUNER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatsch{ij} „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT, Rotterdam en Amsterdam.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

3 JUNI 1898. 18e JAARGANG. No. 25.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie $^{2}/_{2}$ maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — De oorsprong der gothieke bouwkunst. — Gesloopte ndeering van den ouden kerktoren te Purmerland, — door D. . Haverkamp. — Verslag over 1897 der Commissie ter verzekering ener goede bewaring van gedenkteekenen van geschiedenis en unst te Nijmegen. — Sheet steel store fronts „of modern design." laatijzeren winkelgevels in „moderne opvatting." — Verslagen an vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van pzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Adverentiën.

DE OORSPRONG DER GOTHIEKE BOUWKUNST.

In de beide laatste nummers (No. 3 en 4 Jaarg. 1898) van het „Christliches Kunstblatt für Kirche, Schule und Haus" is opgenomen eene bijdrage van Dr. J. Krätschell getiteld: „Over de nieuwste onderzoekingen van den oorsprong der gothische bouwkunst." Ik meen, dat het belangrijkste uit dit artikel in de volgende regels kan worden samengevat, in de volle overtuiging, dat het den lezer niet onaangenaam zal zijn er mede kennis te maken.

Het scheen, dat met de geschriften van Kugler en Schnaase het vraagstuk van den oorsprong van den gothischen stijl tot een einde was gekomen. Fransche onderzoekers hadden echter het werk met grooten ijver voortgezet. Louis Gonse vatte in zijn boek: L'art Gothique, de resultaten van hunne navorschingen samen en bracht ze onder het bereik van het publiek, dat de artikelen in vakbladen niet gevolgd had. Naast en met hem traden op Anthyme St. Paul en Eugène Lefèvre-Pontalis.

Deze nieuwere Fransche school nam bij haar onderzoek tot leiddraad het tusschen ribben gemetselde kruisgewelf aan. Dit is het beslissende element. Verschillende nevenconstructies, evenzoo kenmerkend voor de gothiek, hadden de aandacht afgeleid van het gewelf. Viollet-le-Duc, en met hem Graf en anderen, nam de steunbogen, Reimers daarentegen de spitsboog tot criterium. In werkelijkheid zijn het een zoowel als het ander slechts gevolgen van de gewelfconstructie.

De nieuwere onderzoeking speurde voornamelijk na de kleinere gebouwtjes, die tot nog toe aan de aandacht waren ontsnapt. Zij vond, dat de bakermat van het gothische systeem gelegen was in het oude Domaine Royal, d. i. de veelhoek welke Parijs, Nantes, Beauvais, Noyon, Soissons en Chateau Thierry tot hoekpunten had en welks centrum in Senlis lag.

Gedurende de eerste drie Capetingers was in dit territorium volkomen gemis geweest aan eenig leven op bouwkundig gebied.

Lefèvre nu vond in Rhuis (bij Soissons) en in de toren hal van Auviller (bij Beauvais) de eerste voorbeelden van werkelijk dragende ribben ter versterking van kruisgewelven. Maar beide kerkgebouwen waren nog volkomen volgens het Romaansche beginsel opgetrokken: halfcirkelvorm in de bogenvelden en met vierkant grondvlak.

Lefèvre ontdekte het oudste voorbeeld van kruisgewelven op ongelijkzijdige velden, in den kooromgang van de Abdijkerk van Morienval, en vond vlak daarbij in de kerk van Béthisy Saint-Pierre een vijftal jukken van het noorder zijschip, die waarschijnlijk slechts weinig jonger zijn.

De 12e eeuw bracht geene nieuwe elementen in het systeem. De meesters maakten zich met het bestaande meer en meer vertrouwd en overwelfden grooter ruimten, bijv. de zijschepen van St. Etienne te Beauvais.

Een groote stap vooruit was het invoeren van den spitsboog. Hiermede vervallen de groote moeilijkheden, die het werken met halfronden boog boven een trapeziumvormig grondvlak medebrengt. Het eerste werd de spitsboog consequent toegepast te Belle Fontaine (1125), in eene kleine kapel met drie beuken en rechthoekig afgesloten koor.

Deze kapel verdringt dus de voorhal van de kerk van Vezelay, die sinds Viollet-le-Duc genoemd werd voor het eerste tusschen ribben gemetselde spitsboogvormig kruisgewelf. Gebleken is echter, dat de ribben slechts tot steun dienden of wellicht zelfs alleen als decoratieve elementen waren aangebracht.

Gaandeweg breidt de beweging zich uit, maar vooreerst binnen den veelhoek. Tot systeem wordt de nieuwe constructie in St. Denis, waar de steunboog optreedt en het plan van de oude basilica zich ontwikkelt tot kruisbasilika met kapellenkrans.

De bouwmeester van St. Maurice in Angers, wier welven dagteekenen van 1150—53, kan echter van St. Denis alleen

voorhal en koor gekend hebben. Dehio wijst er op, dat uit de geweefde zuidelijke torenhal van Chartres blijkt, dat het kruisgewelf ook buiten Isle de France voorkwam en dat het dus niet onwaarschijnlijk is, dat de beeldhouwers die van Chartres naar St. Denis gingen ook bouwkundige denkbeelden daarheen overbrachten, in plaats van ze daar te verzamelen.

Van groot belang is ook Normandië, en zelfs St. Paul geeft toe. dat daar bijv. in Monsivilliers, Fontaine Henry en Lessay, in de hoofdbeuk van de Cathedraal van Evreux, in den noordelijken St. Romaintoren van Rouaan kruisgewelven voorkomen, die alle ouder zijn dan die te St.-Dénis.

Bij nader onderzoek van de andere provinciën, maar vooral van Normandië, het land der welfkunst, zal de concurrentie met Isle de France lastiger worden. De nieuwe school zelf zal er dan ook wel van afzien radikale wijzigingen aan te brengen in hetgeen tot heden algemeen als de waarheid gold.

Dat ze veel gewicht hechtte aan kleinere gebouwen is geen fout.

Immers de bouwmeesters der middeleeuwen beschikten niet over hoogere wiskunde en gingen dus in meer of mindere mate proefondervindelijk te werk, beginnende met de kleinere ruimten te overdekken.

Voor Duitschland heeft het bestudeeren van kleine gebouwen dus minder waarde. Toen daar te groote bouwwerken gesticht werden, konden maten enz. ontleend worden aan groote gebouwen die in Frankrijk reeds bestonden.

De vraag omtrent den oorsprong der gothiek is dus nog niet opgelost. In deze eeuw heeft zich eene richting baangebroken om de gothieke kunst los te maken van de kultuur- en ontwikkelingsgeschiedenis, maar alles uit de constructieve beteekenis te verklaren.

De dubbele weg moet evenwel gevolgd worden. Het verband van den stijl met de kultuurgeschiedenis is lastig aan te geven en die het doen wil, moet in zijne uitingen voorzichtig zijn.

Op den geestdriftigen uitroep van Lepsius: De geest van den tijd had den spitsboog wel uitgevonden, zoo ze niet reeds bekend was geweest, volgde eene reactie, in Duitschland onder Ungewitter, in Frankrijk onder Viollet-le-Duc.

Met het aanbrengen van eene ribbe onder een kruisgewelf of het versterken door middel van steunbogen heeft phantasie niets uit te staan. Maar omgekeerd is het volgen en ontleden der constructie niet voldoende tot recht begrip van den gothischen stijl.

In het bijzonder voor de beteekenis van de gothiek uit een oogpunt van kunstgeschiedenis zou het van veel belang zijn te weten, den geschiedkundig vereischten oorsprong. Deze aan te toonen zou eene groote verdienste wezen.

Wilde men — maar waarom? — den naam wijzigen, dan zou de stijl als de Germaansche gedefinieerd worden. Niet omdat de gothiek op Duitschen bodem zou zijn ontstaan, maar wel omdat ze slechts in landen, die onder duitschen invloed stonden, bloeide. Voor Italië was dit Lombardije en voor Frankrijk de noordelijke provinciën; hoe kwalijk begrepen werd niet de gothiek in het zuiden van Italië en hoe schaars komt ze voor in het zuiden van Frankrijk.

Na een enkel woord over de mystiek eindigt Dr. Krätschell met de volgende zinsneden, die ik onvertaald wil weergeven.

Ist die Gotik ein Ergebnis meisterlicher Berechnung oder ist sie zu verstehen aus den Anschauungen des ganzen Volkes, dessen geistigen Gehalt sie wiederspiegelt? Ist sie Reflexion oder Reflex, „Vorteil" oder „Ausdruck"? D[ie] mittelalterlichen Architecten selbst hätten über sölc[he] Fragestellung vielleicht gelächelt. Sie waren sich ihr[er] Kunst im Sinne des Verdienstes und Vorzuges so bewus[st] dass sie sich zuletzt als die Wissenden gegen das Vo[lk] und die Nichtwissenden abschlossen. Und doch, auch s[ie] konnten nicht über ihren Schatten springen, auch s[ie] waren ein Teil ihres Volkes und ihrer Zeit und stande[n] unbewust unter den Einflüssen der gewaltigen Macht, di[e] unbekümmert um alle Individualität der Gesamtheit de[n] einheitlichen Stempel aufdrückt. Sollen wir aber das Ve[r]hältnis zwisschen jenen Faktoren auf eine Formel bringe[n] so wäre es die, dass die Gotik mit der Notwendigkeit d[es] Naturprocesses in bestimmter Richtung zur Erscheinun[g] drängt und dass die Meister mehr oder minder unbewu[sst] in dieser Richtung hin die Kräfte ihres Verstandes spiele[n] lassen, um in der Konstruktion die Mittel zu schaffen, die de[m] Inhalt von „Volk" und „Zeit" zum Ausdruck verhelfe[n].

Pinksteren 1898. J. H. W. L.

GESLOOPTE FUNDEERING VAN DEN OUDEN KERKTOREN TE PURMERLAND.

Bijna geheel op dezelfde wijze als de fundeeringen voo[r]komende in dit Weekblad van 21 Augustus 1897, is d[e] thans gesloopte fundeering van den ouden toren te Pu[r]merland samengesteld.

Deze toren moest, zooals bekend is, wegens verzakking veroorzaakt door den verlaagden waterstand in den polde[r] afgebroken worden.

Uit de teekeningen van den plattegrond en de door[]snede (zie blz. 195) is de constructie der fundeering te zie[n].

De kespen en kloosterhouten waren van eikenhout zwaar 0.35 bij 0.35 M., en de tusschenruimten volgehei[d] met korte palen of slieten, waarvan de lengte niet mee[r] te bepalen was. Hoe sterk op het laatst de helling va[n] den toren was, blijkt daaruit, dat de torenmuren op een hoogte van 2.40 M., 0.35 M. van de loodlijn afweken.

De toren zelf was uit de 13e eeuw en werd in 187[.] door de Commissie van Rijks adviseurs van eene nieuw[e] spits voorzien. De laatste kerk, die in 1839 gebouwd wer[d] en die nu ook geheel afgebroken en vernieuwd is, wa[s] gebouwd geheel binnen de oude kerk die bij den oude[n] toren behoorde.

Onder de nieuwe kerk en den nieuwen toren werd een behoorlijke paalfundeering gemaakt.

Amsterdam, Maart 1898.

D. H. HAVERKAMP.

VERSLAG OVER 1897

der Commissie ter verzekering eener goede bewaring van gedenk[]teekenen van geschiedenis en kunst te Nijmegen.

Dit aan den Raad der Gemeente ingediende verslag over d[e] verrichtingen der Commissie bevat ook een lijst van de talrijk[e] voorwerpen die gedurende 1897 door haar ten geschenke werde[n] ontvangen of aangekocht zijn. Van eenige der voornaamste zij[n] zeer fraaie afbeeldingen daaraan toegevoegd.

Het verslag vangt aan met mededeelingen over de Carolin[]gische Kapel, als volgt:

„In haar vorige verslag heeft de Commissie de lijdensgeschie-nis van de door haar sinds tal van jaren, doch voor het eerst icieel in haar verslag over 1889 voorgestelde restauratie in tenso medegedeeld en ten slotte gewezen op de gebiedende odzakelijkheid om deze restauratie ter hand te nemen. Naar nleiding van dit verslag ontving de Commissie het navolgende hrijven van het Bestuur der Maatschappij tot Bev. der Bouw-ınst te Amsterdam:

— „„Het Bestuur van de Mij. t. B. d. Bouwkunst, nader kennis nomen hebbende van Uw verslag over het jaar 1896, aan den aad der Gemeente Nijmegen uitgebracht, betuigt U zijne volle stemming met den inhoud van het laatste gedeelte van dat rslag, waarin Uwe teleurstelling wordt te kennen gegeven over t niet vervullen der terecht door U gekoesterde verwachtingen at betreft de restauratie der Carolingische Kapel. Het Bestuur emt volkomen in met Uwe klachten en hoopt, dat Uwe ver-achtingen zoo spoedig mogelijk vervuld mogen worden."" —

„De Commissie moet uit het verhandelde in Uwe vergadering ın 6 Nov. 1897, waarin de begrooting voor 1898 werd vastge-eld, opmaken, dat de vervulling der verwachtingen nog in het erre verschiet ligt. Immers werd in die vergadering door een wer leden medegedeeld, hoe bij de behandeling der begrooting oor 1898 in de Afdeelingen de restauratie der Kapel door hem r sprake werd gebracht en werd voorgesteld in dit jaar een begin te maken met de uitvoering der werken, door de bij Uw besluit van 10 Augustus 1895 benoemde Commissie van deskun-kundigen noodig geacht, waartoe hij een post van f 1000 op de begrooting wenschte uit te trekken.

In hun antwoord op het Afdeelingsverslag verklaarden Burg. en Weth. echter eerst de Hoogere Burgerschool en het abattoir te willen afdoen. Toen daarop bij de behandeling der begrooting in Uwe vergadering van 6 November 1897 de Heer Berends het voorstel deed om f 1000 op de begrooting uit te trekken, *ten einde een begin te kunnen maken met de wegruiming van het puin in de Kapel op het Valkhof en voorts over te gaan tot datgene wat de oudheidkundige Commissie eenparig had voorgesteld te doen,* werd na langdurige discussie besloten, ten einde de Kapel een voor vreemdelingen meer oogelijk aanzien te geven, de post onderhoud van gebouwen—Valkhof te verhoogen met f 260 en deze som te besteden voor wegruiming van het in de Kapel aanwezige vuil (waarmede wel zal bedoeld zijn het puin en zand afkomstig van de laatste onderzoekingen in 1895).

De Commissie kan niet nalaten in alle bescheidenheid tegenover U haar diep leedwezen uit te spreken over dezen loop van zaken en hare teleurstelling is zeker niet minder groot dan die van een Uwer leden, die het boven gememoreerde antwoord van Burg. en Weth. op het Afdeelingsverslag eene verwijzing *ad calendas graecas* noemde.

Indien het voorstel van den Heer Berends ware aangenomen, zoude hiermede tot uitvoering komen de restauratie waartoe Uwe Commissie reeds had geadviseerd in haar schrijven aan Burg. en Weth. dd. 2 November 1895, waarbij aan den Raad werd over-gelegd het uitvoerige en uitnemende rapport van de zooeven genoemde Commissie van deskundigen benevens eene begrooting van kosten, opgemaakt door den gemeente-architect, tevens een dier deskundigen.

Door echter te besluiten slechts een post uit te trekken voor wegruiming van puin, ten einde daardoor de Kapel een voor vreemdelingen meer oogelijk aanzien te geven, vreest de Com-missie, die in dien onoogelijken toestand nog een stimulans tot restauratie zag, zeker niet ten onrechte, dat de restauratie steeds verder op den achtergrond wordt gedrongen, en zij hecht er aan hierbij de verklaring af te leggen, dat zij om deze reden nimmer voor zoodanig besluit gunstig zou hebben geadviseerd.

De Commissie zoude hare bevoegdheid te buiten gaan, indien zij hier wilde treden in eene beoordeeling der beweegredenen, die U deden besluiten deze restauratie vooralsnog niet ter hand te nemen; haar plicht als adviseerend lichaam is slechts U er op te wijzen, *dat deze restauratie bepaald noodzakelijk is en vooral zoo spoedig mogelijk moet uitgevoerd worden,* wil men verdere beschadiging of vernieling van de Carolingische Kapel tegenhouden. Het is toch reeds gebeurd, dat hevige windvlagen stukken steen uit de koornis hebben gestooten en waar het toch reeds moeielijk is om met de nog voorhanden gegevens tot restauratie over te gaan, is het zeker niet wenschelijk door een langer uitstellen, *waarin aan de elementen vrij spel tot verdere vernieling wordt ge-laten,* het werk nog meer te verzwaren.

De Commissie geeft U derhalve in overweging, dit jaar reeds tot de restauratie te besluiten, deze restauratie te doen geschieden geheel aan de hand van het rapport door de deskundigen uitge-bracht, en daar de restauratie bezwaarlijk in één jaar kan vol-eindigd zijn voor het eerste jaar te beginnen met het stellen der steigerwerken binnen en buiten, het zorgvuldig ontdoen van wit-kalk, overtolligen pleister enz. in het geheele inwendige der Kapel, het opbreken van den galerijvloer en vervoer van het boven de welven aanwezige zand, het vernieuwen van drie welfkappen, het bepleisteren der lattenwelven in de bovengalerij, het in orde brengen en herstellen van den toren en het aanbrengen van de bekapping, alles volgens de reeds ingediende begrooting van den gemeente-architect, aan wiens bekwame handen de Commissie gaarne de restauratie ziet toevertrouwd."

In 't verslag over 1896 kon de Commissie slechts weinige be-langrijke voorwerpen onder de aanwinsten opnemen; in 1897 is de oogst echter rijker geweest en werden zeer zeldzame voor-werpen verkregen, o.a. van Vóór-Germaanschen en Germaanschen

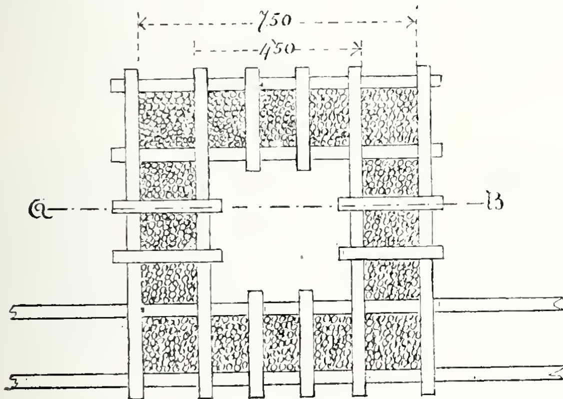

Plattegrond.

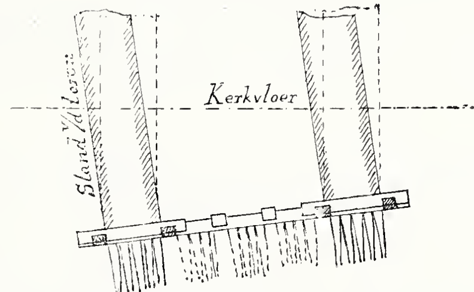

Doorsnede A B.

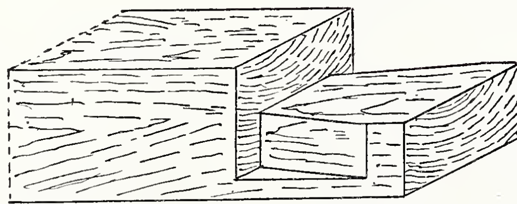
Verbinding der kespen.

GESLOOPTE FUNDEERING VAN DEN OUDEN KERKTOREN TE PURMERLAND.

oorsprong, waaronder een van Vóór-historischen en een van Frankischen oorsprong. Het meest in aantal zijn de overblijfselen uit den Romeinschen tijd (waaronder zeer vele gevonden in de Eleonorestraat op den Hunerberg) en die van middeleeuwschen oorsprong. Al deze voorwerpen worden, bij de opsomming, in korte woorden omschreven.

SHEET STEEL STORE FRONTS „OF MODERN DESIGN".

PLAATIJZEREN WINKELGEVELS IN „MODERNE OPVATTING".

De firma Mesker & Brother vervaardigt gevels van gegalvaniseerd plaatijzer, eene toepassing van dit bij uitstek artistiek materiaal, die stellig velen lezers even vreemd in de ooren klinkt, als ze het mij deed.

Het denkbeeld van ijzeren gevels is niet nieuw. Althans in Gotfried Sempers lezenswaardige brochure: Wissenschaft, Industrie und Kunst — geschreven naar aanleiding der eerste Londensche Wereldtentoonstelling (1851) — staat reeds in een hoogst teekenende beschrijving van het bouwvak in Noord-Amerika en Engeland: „Dikwijls bestaan deze gevels uit rijk versierd gietijzer."

Genoemde firma boogt op eene twee-en-dertig jarige ervaring, waarin ze hare gevels dusdanig wist vol te maken, dat deze thans gerekend mogen worden tot de netste, beste en goedkoopste gevels die men voor een winkel kan plaatsen": het laatste argument zal bij den Yankee-winkelier — welk pleonasme — niet 't minst wegen.

De firma voegt bij elke bestelling eene gebruiksaanwijzing, met behulp waarvan de eerste de beste loodgieter de verschillende stukken zoowel onderling als aan het huis kan soldeeren. De gevels worden geleverd voor winkels van één tot vijf verdiepingen, waarvan de hoogte volmaakt onverschillig is; met de breedte afmetingen is men meer gebonden, daar hierbij slechts een speling van tusschen 10 en 300 voet is toegestaan; eene beperking, die niet anders dan nadeelig op het debiet kan werken.

In eene aanbeveling van het fabrikaat heet het: overal waar het ingevoerd is, heeft het voldaan. „Al het werk is keurig gepanelleerd, gevormd en versierd, en — let wel nu komt het mooiste — is prima in *elk* opzicht".

Van de ontwerpen zeg ik niet meer, dan dat ze in één woord geniaal zijn van opvatting en constructie. Ramen. deuren, kozijnen plint, sokkel en monumentale kroonlijst met balustrade, alles is van plaatijzer gestampt; extra kolommen in rustiek bewerkt zandsteen, volgens speciaal tarief; in het hout zijn de nerf en de kwasten nagebootst. Mein Liebchen was willst du noch mehr?

Bij zulk werk vergeleken, zijn wij, achterlijke Europeanen, toch erbarmelijke stumpers zonder eenig recht van meespreken. Ik schaam me nu, dat ik in een onzer nieuwe buurten wel eens met verbazing gekeken heb naar het ophijschen en aan duimen hangen van een vergeten anker of een extra dakvenster, die pasklaar met van Gend en Loos werden aangevoerd.

De firma M. & Br. gaat eene schoone toekomst tegemoet; ze heeft het aan de menschheid verdiend. Voorloopig fabriceert ze nog slechts 800 gevels per jaar; M. & Br. zijn evenwel van plan „dit fabrikaat in elke stad der Vereenigde Staten te plaatsen". Er bestaat dus kans, dat hun fabriek de ijzervoorraad van de aarde zal overleven. De mogelijkheid, dat ze voor dien tijd liquideert, is natuurlijk buitengesloten; het zou trouwens jammer zijn.

Ik hoop door deze korte en onpartijdige mededeelingen het mijne te hebben bijgedragen tot den wereldroem der firma Mesker & Br.

Adressen van Hulde en Dankbetuiging richte men aan het volgende adres: Mesker & Brother established 1846. — 421— & 519 South 6 th. Street. St. Louis Mo. U. S.

Delft. J. H. W. L.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging. Afdeeling Utrecht. 10 Juni 1898 De Voorzitter opent de vergadering met een hartelijk woord van dank aan den heer R. Tekelenburg, door wiens tusschenkomst de leden in de gelegenheid gesteld werden, de verschillende werk[en] der Utrechtsche waterleiding Maatschappij te Soesterberg te b[e]zichtigen.

Na het voorlezen en goedkeuren der notulen van de vori[ge] vergadering deed de 1e Secretaris mededeeling van de ingekom[en] stukken, waarbij o.m. een schrijven van den heer J. J. v. Wuijc[k]huise, 2e Secretaris der afd. „Rotterdam", met het verzoek, o[m] in navolging der overige afdeelingen, ook onder de leden d[er] afd. „Utrecht" een inteekenlijst te doen circuleeren, op de eers[t]volgende vergadering, ten bate der nagelaten betrekkingen v[an] het te Rotterdam op zoo noodlottige wijze overleden lid, de he[er] T. van Gent. Voorts werd mededeeling gedaan van een ing[e]komen schrijven van den heer E. P. Messer, asp. lid der af[d.] „Utrecht", meldende, dat hij, in verband met zijn overplaatsi[ng] naar Amsterdam, van af heden als asp. lid der afd. Amsterda[m] wenscht overgeschreven te worden.

Uit de stemming over het candidaat lid den heer Landgrat blee[k] dat deze met algemeene stemmen als lid der afd. „Utrecht" we[rd] aangenomen, terwijl de heer C. de Weerdt, aftredend lid v/ H. B.. bij acclamatie werd herkozen; laatstgenoemde was niet t[e]vergadering tegenwoordig.

Hierna werd overgegaan tot het bezichtigen der plaatwerke[n] welke door den heer R. R. Schill welwillend waren afgestaa[n]. Besloten werd eene som groot *f* 5.— te reserveeren als bijdrag[e] in de kosten, welke gepaard gaan met de onderzoekingen i[n]zake de meer besproken honorarium-tabel.

Na het openen der vragenbus en de gebruikelijke rondvraa[g] aan de leden, werd deze vergadering gesloten.

Technische Vakvereeniging Afd. Amsterdam. 15 Juni 189[8] De Voorzitter opende deze vergadering met de mededeeling, da[t] een der meest bekende architecten te Amsterdam donateur de[r] Vereeniging was geworden, 3 nieuwe leden waren aangenome[n] en 2 personen zich voor het lidmaatschap hadden aangemeld.

Hierna werden de notulen der vorige vergadering gelezen e[n] vastgesteld, de ingekomen stukken behandeld en beschouwinge[n] gehouden over het Algemeen Huishoudelijk Reglement, met he[t] oog op mogelijke wijzigingen, voor te stellen op de algemeen[e] vergadering.

Na rondvraag werd de vergadering gesloten.

BERICHTEN.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid brengt te[r] kennis van belanghebbenden, dat in de maand September deze[s] jaars het examen zal worden afgenomen aan hen die voor een[e] benoeming tot adspirant ingenieur voor het stoomwezen in aan[-]merking wenschen te komen, aan welke betrekking aanvankelijk eene jaarwedde is verbonden van f 1200. Nadere bijzonderheden geeft de St. C.

In een ingezonden stuk in de N. Rotterd. Courant klaagt de hee[r] V. de Stuers over „averecht verrijken van musea", en toont aa[n] hoe soms niet onbelangrijke monumenten verminkt worden doo[r] daaruit spijkervaste onderdeelen weg te nemen om in een museum geplaatst te worden.

Als voorbeeld haalt hij aan hoe te Hoorn, met het plan in het West-Friesch Museum een oud-Hollandsch taveerne in te richten, het inwendige van den Hoofdtoren, een allermerkwaardigst monument, verminkt wordt. Reeds is daaruit een buitengewoon fraai gebeeldhouwde eikenhouten schoorsteenbetimmering weggehaald, terwijl men van plan is nog meerdere stukken uit te breken.

Te Delft werd uit de Oude Kerk een eikenhouten deur weggenomen om die te plaatsen in het museum der Polytechnische School; te Dordrecht werden gebeeldhouwde sluitstukken uit de Groote Kerk verwijderd, om die in het Oud-Dordtsche Museum op te hangen, terwijl in de kerk nabootsingen in gips aangebracht werden!

„Inderdaad de omgekeerde wereld", besluit de schrijver.

Ten opzichte van de gevallen in Dordrecht en Delft schijnt de heer de Stuers zich te hebben vergist. Wat het laatste geval betreft schrijft de heer A. Le Comte te Delft in de N. Rott. Courant als volgt:

„Had de heer jhr. mr. V. de Stuers zich beter op de hoogte

steld, in zake het Delftsche wandalisme, dan zou het aan ZEd. bleken zijn, dat het bedoelde deurtje, hoog 1.92, breed 0.90, :t uit de Oude Kerk afkomstig is, maar uit een sinds jaar en g ongebruikt torenkamertje boven de consistoriekamer van de euwe Kerk, een lokaal dat door geen sterveling ooit betreden rdt, en waar dus genoemd deurtje door niemand ooit opgemerkt rd, uitgezonderd den opzichter natuurlijk.

,Dat het kerkbestuur, in het belang van den ontwakenden kunst- ı, ruim genoeg van blik was, om op de officieele aanvrage van n toenmaligen directeur der Polytechnische School, dr. A. C. ıdemans, dit voor de collectie af te staan, tegen ruil van een euw deurtje, heeft tengevolge gehad, dat het, hoewel geen genlijk kunstwerk zijnde, toch door zijn goede samenstelling ttig ingewerkt heeft, sinds jaren, op den smaak der aankomende chitecten.

„Mocht ooit door veranderde inzichten de plaatsing op de oude aats weer gewenscht worden, welnu, het rijk is geen roover, het kerkbestuur kan bij zijn aanvrage aan de regeering gelukkig vast op den steun van den heer De Stuers rekenen! Eindelijk, ar er in deze van geen vernielen, maar wel van zorgvuldig ı met piëteit bewaren sprake is, kan het woord „wandalisme" t een meer passende gelegenheid opgeborgen worden."

Door de Regeering is eene verhooging van de Staatbegrooting oor het loopende jaar (hoofdstuk Waterstaat enz.) aangevraagd ın f 16,500 voor de herstellingswerkzaamden aan het gebouw ın het Gerechtshof te 's-Gravenhage en de groote zaal op het innenhof.

De commissie van advies in zake de bedoelde herstelling acht et wenschelijk de aangevangen werkzaamheden zoodanig voort zetten, dat de volledige herstelling onder het vertrek, bekend ls de zaal van de Lairesse, worden verkregen. Intusschen is ebleken, dat de bekapping van dit gebouw, die in zeer slechten estand verkeert, in orde behoort te worden bebracht. Voorts is et noodig het onderzoek van den grooten kelder onder de Rolzaal zaal voor crimineele rechtzaken), aan te vangen.

Voor het geheele examen B. aan de Polytechnische School te elft zijn de volgende heeren geslaagd:

Art. 61, 62 en 64 J. Th. Berkemeier, V. J. P. de Blocq van uffelen, Aj. A. Braak, F. A. Brandt, C. H. van den Broek, W. . Buisman, H. Cramer, E. A. du Croo, J. W. Dieperink. L. Doedes, . Gerlagh, G. J. Heering, H. A. Henket, Th. A. Heskes, D. A. an Heijst, C. W. Koch, U. P. Kreins, W. Laman Trip, G. J. anghout, J. H. W. Leliman, W. K. van Oort, A. A. Oosting, V. A. Piets, H. van Rees, J. H. A. Ringeli, H. J. Rosen, S. J. utgers, J. C. Scharp, R. C. H. Schüngel. K. G. Simon, J. B. F. mits, J. H. Stravers, J. J. Vermeulen, J. C. Vligenthart H. P. E. le Vogel, Th. van der Waerden;

Art. 64. H. F. Adams, J. H. Bergveld Schenke, J. F. P. Blankert, . P. Boezaardt, J. E. Crane, G. W. ten Dam, J. C. Dekingh Dura, . Gratama, J. M. Gritters Doublet, H. de Groot, J. J. A. De Groot, . C. A. Groote, F. L. Haïder, J. M. P. Hartog, G. van Hille, . Jannette Walen, W. de Jong, G. de Jongh, A. J. Juchter, J. J. P. Kleijn, P. Kranenberg, W. C. Köhler, H. W. Land, P. van der Meer, W. Meijer Timmerman Thijssen, C. J. Ninck Blok, J. G. Numans, P. Persant Snoep, A. Plate Hzn., W. F. Pot, E. G. Th. van Raalte, A. A. Reidt, A. C. van Rossem Nz., E. L. Schlingemann, P. W. Schram. H. van den Steenhoven, H. Stokvis, F. H. Stol, E. H. M. Uljée, G. Vermeulen, S. G. Visker, Ch. de Vos, F. O Wegener Sleeswijk, P. J. van Zwieten.

Art. 63 en 64 G. de Gelder, J. Gratama, Th. N. Hellemans. S. F. Monhemius, B. W. van Vliet.

Art. 65 A. C. van Braam Houckgeest, H. Tromp, H. Witkamp.

In de afgeloopen week waren in de kunstzaal van Gebrs. Schröder te Amsterdam ter bezichtiging gesteld eenige meubel- en decoratie-ontwerpen van den heer Jac. v. d. Bosch. Het waren goed geteekende en geaquarelleerde ontwerpen, meest in modern en gothischen trant. De heer v. d. Bosch heeft indertijd ook de ontwerpen geleverd voor de meubels, aan den heer Henri Viotta door zijne vereerders ten geschenke gegeven voor zijn studeervertrek, toen hij Amsterdam verliet om zijne nieuwe betrekking te aanvaarden als Directeur der Kon. Muziekschool te 's-Gravenhage. Op de photographische afbeeldingen voldoen deze meubels.

Goed van kleur en geestig van ontwerp was het op Chineesche zijde geteekende kamerschut in drie bladen; op het middelste zit rustig een pauwin zich in de zon te koesteren, terwijl haar links en rechts het hof wordt gemaakt door een pauw. op de uiterste bladen van het schut afgebeeld.

Ten einde den honderdsten verjaardag der ontdekking van de kolom van Volta plechtig te herdenken, heeft de geboortestad van Volta. Como, besloten om in 1899 een internationale tentoon stelling van electriciteit te houden, en daaraan toe te voegen een Congres van electro technici.

Deze tentoonstelling zal een beeld geven van de geschiedenis der electriciteit gedurende een geheele eeuw; het Congres zal den vooruitgang op wetenschappelijk gebied in den laatsten tijd behandelen, en de talrijke aanwendingen van de electriciteit.

Bovendien zal eene tentoonstelling van de te Como zoo zeer bloeiende zijde-industrie ook de toepassing der electrische kracht bij werktuigen voor deze tak van nijverheid aantoonen.

Reglement, programma enz. voor deze tentoonstelling liggen ter inzage op de bibliotheek van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst.

Onder leiding van den Minister van openbare werken in Pruisen is, naar het Handelsblad bericht, te Hamburg eene conferentie gehouden over het bouwen van een nieuw centraal station aldaar.

Dit bericht zal wel elkeen verheugen die de ellendige „Bahnhofsverhältnisse" van het groote Hamburg uit eigen ondervinding kent. Sints geruimen tijd heeft men hierin verbeteringen willen aanbrengen, maar alle plannen stuitten — naar mij in Hamburg is gezegd — af op de weinige samenwerking die tusschen de verschillende autoriteiten bestond.

J. H. W. L.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898. Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N⁰. 8.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht, commissie voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. Vóór 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 30 April 1898, N⁰. 18.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medaljes. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Katholieke kerk. H. Kreuzgemeinde te Lotz. Vóór 15 September 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 11 Juni 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:

Bouwkundig Opzichter 7.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 8.

Aantal aanvragen voor:

Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

Aantal geplaatste sollicitanten:

Bouwkundig Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 20 JUNI.

Amsterdam. Het bouwen van een openbare lagere school der 1e klasse voor 600 kinderen achter de Ceintuurbaan bij de Duartstraat.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek verkrijgb. ter stadsdrukkerij, à f 1,60 (met 2 teek.). Inl. ten kantore van den assistent-architect, op het raadhuis, kamer no. 105, van 2—4 u., ged. de drie laatste werkdagen, vóór den dag der aanbesteding.

Almelo. Het bouwen van een pakhuis met stalling enz., voor Gebr. Mendels.

De heer C. Eckhardt in café Schreuder, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 20 Juni. v.m. 9 u.

Eersel (N.Br.). Het bouwen van een roomboterfabriek als: 1. Het timmerwerk. 2. Het metselwerk.

De coöp. vereeniging. n.m. 6 u., in het café van de wed. Knapen, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft J. Knapen, bouwk.

Koudum. Het stichten van een nieuw schoolgebouw met ameublement en van een onderwijzers woning te Molkwerum.

Het gemeentebestuur van Hemelumer Oldephaert en Noordwolde, 's midd. 12 u. Bestek. en teek. ter gemeente-secretarie te bekomen à f 1. Aanw. gedaan.

Rijssen (Ov.). Het bouwen van een pakhuis van vier verdiepingen bij de zoogenaamde Oude Fabriek te Rijssen (opp. pl.m. 590 M^2).

De firma Ter Host en Co., 's midd. 12 u., (Gr.w. tijd) in hôtel Koenderink. Bestek en teek. tegen f 12 per stel ten kantore van den architect verkrijgb. en worden op den dag der besteding bij inlevering van een inschrijvingsbilj. weder teruggenomen tegen f 10 per stel. Nadere inl. geeft G. Beltman A.Gz., architect, Enschedé. Aanw. 20 Juni, v.m. 9 u. (Greenw. tijd.)

Ten Boer (Gr.). Het bouwen van eene boerenbehuizing met de leverantie van al de daartoe benoodigde materialen, werkloon, enz.

De heer J. Goldboom te Oosterdijkshorn, n.m. 4 u. in het gemeentehuis te Ten Boer. Bestek met teek. ten huize van aanbesteding ter inz. en à f 1,50 te verkr. bij gen. opzichter. Inl. worden verstrekt door S. Blokzijl, gem.-opzichter, Ten Boer. Aanw. n.m. 2 u., op het terrein.

DINSDAG 21 JUNI.

Bodegraven. Het bouwen van een kerkgebouw met aanhooren, pastorie en kosterswoning.

De kerkeraad der Geref. kerk. v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 5 (waarvan aan elken inschrijver f 2.50 op den dag van aanbesteding zal worden gerestitueerd) te bekomen bij den bouwk. C. Zaal Azn., te Bodegraven die tevens inl. geeft. Aanw. gedaan.

Breda. De benoodigde glas- en verfwerken enz. voor de verbouwing van het R. K. Gasthuis.

De aannemer. v.m. 10 u. Inl. en conditiën dagelijks te bekomen in de directiekeet nabij het werk.

Dordrecht. Het afbreken en wederopbouwen van een stalling met woning en bergplaatsen aan de Wijnstraat no. 29 te Dordrecht.

De architect H. E. van der Kaa, v. m. 11 u.. in het Nederl. koffiehuis „Zahn", alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn verkrijgb. ad. 75 ct. bij H. E. van der Kaa, architect aldaar. Aanw. .gedaan.

Groningen. Het bouwen van eene melkinrichting en roomboterfabriek op een terrein gelegen z z. van den Kraneweg, bekend onder sectie C nos. 5127, 5126 en 5125.

De Naaml. Vennootschap „De Groninger Melkinrichting Vredewold", 's av. 8 u. in het café Willems, Heerestraat. Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij den architect J. P. Hazeu.

Groningen. Het verbouwen der behuizing. B. 72, in de Hofstraat ald., voor gez. Lupkes.

De architect W. P. Ros, 's av. 8½ u., in het café Vos, N. Ebbingestraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1 te bekomen zijn bij voorn. architect.

Nijmegen. Het bouwen van een kantoorgebouw met houtloodsen, op een terrein aan de Arend Noorduijnstraat.

De arch. D. Semmelink, n.m. 3 u. in het hotel Burgers, Molenstraat. alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij gratis te bekomen zijn bij voorn. architect.

Oudkarspel. Het amoveeren en wederopbouwen van een woon- en koffiehuis voor den heer Jb. Blom te Broek op Langedijk.

De bouwk. A. Vis. bij wien inl. te bekomen zijn.

Utrecht. Bestek no. 748. Het maken van een haltegebouw, een privaatgebouwtje en eenige diverse werken, ten behoeve van de halte Berkel—Enschot in den spoorweg Tilburg—'s-Hertogenbosch. Begrooting f 6550.

De maatij. tot expl. van S. S., n m. 2 u. (loc. tijd), in het centr. bur. in het Moreelse park, alw. bestek ter lez. ligt en aan het bur. van den heer sectie-ingenieur F. G. H. A. Sassen te Nijmegen en is aan gen. centr.-bur. (Dienst van Weg en Werken) te bekomen à f 1,50, alsmede inl. bij den sectie-ingenieur voorn. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 22 JUNI.

Appingedam. 1 Het afbreken van een oude en het bouwen van een nieuwe behuizing in de Molenhorn te Appingedam met de leverantie van al het daartoe benoodigde; 2 de verf-, glas- en behangwerken

De heer A Bleker, 's av. 7 u. in het hotel Kraaima, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 22 Juni, n.m. 4 u.

Eibergen. Eenige reparatiën en de schoonmaak der school; het maken eener nieuwe kap op de onderwijzerswoning enz. in de buurtschap Rekken, met bijlevering der benoodigde materialen.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. op de secretarie. Inl. geeft L. G. Richter, architect te Winterswijk. Aanw. 22 Juni, v.m. 10 u.

Enschedé. Het vergrooten van het hotel Gassner op een terrein aan de Haaksbergerstraat.

De arch. H. Reijgers, 's midd. 12 u. in voorn. hotel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 22 Juni, v.m. 9 u.

Katwijk aan Zee. Het bouwen van een gasfabriek.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. à f 2 te verkrijgen ter secretarie, waar zij ter inzage en overname liggen. Inl. verstrekt de civiel-ingenieur H. Paul te Leiden. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 23 JUNI.

Apeldoorn. Het verf-, glas-, en behangerswerk aan het gemeentehuis.

De heer G. Wegerif Hzn., n.m. 6 u., in de keet, alw. bestek en teek. ter inzage.

Hengelo (Ov.). Het verbouwen van een perceel aan den Bornschen straatweg en 't daarbij bouwen van een woning.

De architecten v. d. Goot en Kruisweg. n.m. 3 u., in het café van J. Wilmink Gz.. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 23 Juni, v.m. 10 u.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een woonhuis met pakhuis en bijbehoorende werken.

De architect A. J. v. Kempen, v.m. 11 u., in het café van P. Mulders, Markt. Bestek en teek. ter inzage in bovengen. café en verkrijgb. à f 2 bij den architect. Aanw. 20 Juni ten 3 u.

Westeremder gem. Stedum. Het afbreken van een kerkje en weder opbouwen van eene nieuwe kerk en pastorie, op een terrein te Westeremden, met de bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, enz.

De kerkeraad der Geref. Gemeente, n.m. 3 u. Bestekken en teek. à f 1,50, bij P. Tilbusscher, architect te Middelstum verkrijgb. bij wien tevens inl. zijn te bekomen. Aanw. 20 Juni, n.m. 3 u.

VRIJDAG 24 JUNI.

's-Gravendeel. Het bouwen van vele getimmerten enz. voor het groote zangersfeest op 21 Juli a. s.

Het bestuur van den bond van gemengde zangvereenigingen. Bestek en teek. ter inz. in het hotel Central, Dordrecht. Inl. geeft J. Blok, bouwk. 's-Gravendeel. Aanw. gedaan.

Haskerhorne. Het verven van het kerkgebouw (van binnen) en het daarin aanwezi[g] ameublement.

De kerkvoogden. Bestek ter inz. bij [d]e wed. Bijsterbosch aldaar. Inschrijvingsbi[lj.] worden ingewacht bij den adm. kerkvoog[d] W. J. Kornelis. Aanw. 22 Juni, v.m. 10

Winterswijk. Het verven van hare fabrie[k] met directeurswoning.

Het bestuur der Winterswijksche coö[p.] zuivelfabriek. Voorw. ter inz. bij Boer-Balin[g]

ZATERDAG 25 JUNI.

Utrecht. Het aanleggen en verbeteren va[n] wegen naar en in het schietkamp der infanter[ie] nabij Harskamp, onder het beheer van h[et] korps genietroepen te Utrecht. Ram. f 2650

De genie, v.m. 10 u , op het bur. der geni[e] alw. bilj. in te lev. tot 24 Juni, n.m. 3 u., d[e] bestekken ter inz. liggen en te bekomen zij[n] Inl. bij den kapitein J. F. de l' Espinasse va[n] het korps genietroepen. Aanw. gedaan.

MAANDAG 27 JUNI.

Amsterdam. Het vergrooten der woninge[n] voor de ambtenaren aan de Westelijke Dol[-] sluizen.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorv[w.] te verkrijgen ter stadsdrukkerij. à f 1 m[et] 1 teek. Inl. ten kantore van den assisten[t-] architect, op het raadhuis, kamer no. 10[5] van 2—4 u., gedurende de drie laatste wer[k-] dagen. vóór den dag der aanbesteding.

St.-Maartensdijk. Het binnen en buite[n] schilderwerk aan het kerkgebouw.

De kerkv. en notabelen der Ned. Her[v.] Gem., 's midd. 12 u. in de consistoriekame[r] alw. van v.m. 10 tot n.m. 4 u. voorw. ter in[z.] liggen. Inl. bij J. J. de Lange te Thole[n] Aanw. 21 Juni. v.m. 10½ u.

DINSDAG 28 JUNI.

Hengelo (Geld.) *a*. Het bouwen van ee[n] school met 3 localen en annex woning; *b* het lev der ben. schoolmeubelen.

Het best. der Chr. school, n.m. 6 u., i[n] het armenhuis. Teek. en bestek ter inz. i[n] het koffiehuis van de wed. Langeler. Inschri[j-] vingen daags vóór de besteding in te zen[-] den aan Ds. Pierson, pastorie. Aanw. 2[1] Juni, n.m. 6 u.

WOENSDAG 29 JUNI.

Avereest. De bouwing van een woonhui[s] en een ijshuis bij de fabriek aldaar.

De heer J. Kingma, 's midd. 12 u. in he[t] café van H. L de Munnik, Balkbrug. Be[-] stekken zijn verkrijgb. à 50 ct. bij K. A[.] Hakkert aldaar. waar tevens teek. ter in[z.] liggen en inl. worden verstrekt Aanw. 2[?] Juni van 10½ tot 11½ u.

VRIJDAG 1 JULI.

Hillegom. Het bouwen van een woonhui[s] aan den Loosterweg te Hillegom.

De heer K. Hagedoorn. Inl. bij v. d. Eijk e[n] de Waal, bouwmeesters, 1e Rond Poin[t] Parkweg te Amsterdam, alw. bestek en teek[.] à f 1 verkrijgbaar zijn.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van ee[n] winkelhuis met 2 beneden- en 3 bovenwo[-] ningen. gelegen aan de Havenstraat naas[t] het perc. van den heer A. van Heukelom

De architect F. H. J. Pastoor, 's av. 8 u in het café „Central." Bestek en teek. zij[n] van af 25 Juni à f 2 per stel te verkr. bi[j] gen. arch. bij wien tevens inl. te bek. zijn Aanw. 27 Juni, v.m. 11 u.

MAANDAG 4 JULI.

Maastricht. Het verven van den metalen bovenbouw met toebehooren, van de brug voor gewoon verkeer over de Maas te Venlo Ram. 3860.

Het prov. bestuur, v.m. 10½ u. Het bestek no. 147, ligt na 28 Juni ter lez. aan het gebouw van het Min. van W., H. N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, 's-Hage. Inl. geven de hoofdingenieur Kemper te Maastricht, ingenieur Marinkelle te Roermond en opzichter Kooreman te Venlo. Aanw. 27 Juni, 's midd. 12 u.

Maastricht. Het herstellen van de brug voor gewoon verkeer over de Maas te Venlo. Ram. f 5050.

Het prov. bestuur. v.m. 10½ u. Bestek no. 146. na 20 Juni ter lez. aan het gebouw v. Min. van W., H. en N.. aan de lokalen der

ov. besturen, en te bekomen bij Gebr. van ;ef, 's-Hage. Inl. bij den hoofdingenieur mper te Maastricht, bij den ingenieur rinkelle te Roermond en bij den opz. oreman te Venlo. Aanw. 27 Juni, 's midd. u.

Afloop
van AANBESTEDINGEN.

6 JUNI.

Nieuwe Pekela. *a.* De werkloonen van t bouwen eener behuizing; *b.* Het glas-, rf- en behangerswerk. Door den heer Horling.
a. Laagste inschrijver J. Timmer, f 335.
b. Laagste inschrijver I. Toorman, f 102.
et gegund.

7 JUNI.

Herpen. Het bouwen eener nieuwe school et woning en gymnastieklokaal met bijlev. er materialen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver J. E. Haanappel, Nijegen, f 7735.
Steenwijk. Het gedeeltelijk afbreken der staande en het weder opbouwen van een euwe Fröbelschool c. a. Door het gemeentestuur.
Laagste inschrijver J. de Boer en Zonen, 16226.

8 JUNI.

Enschedé. Het bouwen van zeven woningen p een terrein gelegen aan de Bothofstraat te nschedé. Door den architect H. Reijgers. Bestek *a* afdakwoningen, bestek *b.* opamerswoningen.
a. Laagste inschrijvers J. Schilmeijer en Diphoorn, f 9513.
b. B. J. Turin, f 7953. Gunning in beraad ehouden.
Giesbeek (Geld.). Het weder opbouwen an een woonhuis, waarin koffiehuis, winkel n bakkerij. Door den heer A. Otten.
Laagste inschrijver G. Klappers, Didam, 7200. Nog niet gegund.
Groningen. Het gedeeltelijk verbouwen an Z. Eds. behuizing get. G. 148, hoek Munekeholm te Groningen. Door den architect G. Nijhuis.
Laagste inschrijver G. Rademaker f 5979, gegund.
Rotterdam (Onderh.). Het bouwen van en pand, dienstig voor magazijnen, kantoren n bovenwoningen, ten behoeve van de firma A. Lipjes, op de plaats van de twee af te breken panden, aan de Oppert No. 131—133, onder de directie der architecten D. van Ameyden van Duym & Zn. en J. C. Meijers, alhier.
Laagste inschrijvers Punt en Breur, f 52695.
Tilburg. Het bouwen van een woonhuis met bakkerij op den Heuvel. Door den architect André Blomjous.
Metselwerk. Laagste inschrijver J. C. van Pelt, f 3080, gegund.
Timmerwerk. Laagste inschrijver W. v. d. Put, f 2735, gegund.
Massa. F. v. d. Schoot, f 6206.
Waspik. De verbouwing van het hotel „Teunen", met bijlev. van de noodige materialen. Ram. f 2356. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijvers F. Roovers, Waspik, f 2240.
Zaandam. Het bouwen van eene bakkerij met vergaderlokaal, benevens woon- en winkelhuis. Door het best. der arbeidersvereen. „Help U Zelven coöp.".
Laagste inschrijver S. Dekker, f 8333, geg.

9 JUNI.

Bodegraven. De bouw van een woon- en winkelhuis voor den heer E. van den Breggen. Ram. f 5270. Door den bouwk. Corn. Zaal Azn.
Laagste inschrijver Wed. W. v. Ingen, Bodegraven, f 5265.
Groningen. De verbouw van eene winkelbehuizing. Door den architect K. H. Holthuis.
Laagste inschrijver K. H. Huizinga, f 1943.
Krommenie. Het bouwen van een heerenhuis aldaar. Door den architect D. Stam Mzn.
Laagste inschrijver A. Slingerland, Obdam, f 8671.
Wageningen. Het bouwen van een winkel met bovenhuis aan de Hoogstraat aldaar. Door den architect A. de Vries.
Timmerwerk. Laagste inschrijver J. B. Radstake, f 2838.*
Metsel- en steenhouwwerk. Laagste inschrijver A. de Leeuw, f 1592*.
Loodgieters- en leidekkerswerk. F. Barbier, f 938*.
Schilder-, glas- en behangerswerk. J. J. Meurs, f 727.*
Smidswerk. J. v. Triest, f 330.*
Stucadoorswerk. J. Rijsemus, f 258.50.
*Gegund.

10 JUNI.

Bussum. Het bouwen van een doorgangshuis aan den Meerweg, voor de vereeniging tot opvoeding van halfverweesde, verwaarloosde of verlaten kinderen in het huisgezin, gevestigd te Amsterdam. Door den architect J. Bakker te Amsterdam.
Laagste inschrijver W. v. Schaik. f 6774.
Hoofdplaat. Het herstellen der kerk en pastorie. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente.
Laagste inschrijver Joz. Haartsen, Groede, f 2329.
Losser. Het arbeidsloon van het weder opbouwen van een dubbel woonhuis. Door den heer H. Lippinkhof.
Metsel-, timmer- en schilderwerk. Laagste inschrijver G. Waaijer, Tubbergen. f 950.
Metsel- en timmerwerk. Bijlsma en Jelsma, f 320*.
Metselwerk. M. Bijkerk, f 191.
Timmerwerk. B. Droste. Glanerbeek en B. Wiggers, Losser. f 170.
Schilderwerk W. C. Olthuis, f 29,99*. *Geg.
Roermond. Het bouwen van een slachten koelhuis, benevens administratiegebouw en directeurswoning. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver Andreas Nijskens, Roermond, f 67600. gegund.
Winschoten Het amoveeren eener bestaande en het bouwen eener nieuwe behuizing met verdieping aan de Blijhamsterstraat, met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, werkloonen enz. Door den architect C. Bril.
Laagste inschrijvers Gebr. Plus, f 5923, geg.
Witten bij Assen. Het vertimmeren van het schoolgebouw te Witten tot een handkrachtboterfabriek. Door het bestuur der fabriek.
Laagste inschrijver Joh. Hidding, Hooghalen, f 708, gegund.

11 JUNI.

Aalten. Het bouwen van eene nieuwe pastorie. Door het college van kerkvoogden der Herv. Gemeente.
Laagste inschrijver A. Jansen. f 5989.
Amsterdam. Het maken van 3 eerepoorten en verdere versiering op de Oostelijke eilanden. Door de commissie.
Laagste inschrijvers Krijgsman en Sterkenboom, f 2450.
Goirle (N.-Br.). Het bouwen van een magazijn en kantoor. Door den heer H. v. Puijenbroek.
Timmerwerk. Laagste inschrijver Jz. Sprengers, f 1514*.
Metselwerk. C. Nooykens, Tilburg, f 1860.
Massa. G. Volders, f 3453. *Gegund.
Haarlem. Het bouwen van een winkelhuis met achteraangebouw op een terrein gelegen aan de Kl. Houtstraat, get. no. 17. Door den architect W. F. Doeglas.
Laagste inschrijver H. London. f 7840.
Ruinerwold. Het afbreken en weder opbouwen van 2 burgerwoningen met wagenschuur, stal enz. aan de Vledderstraat. Door den heer R. Derks Dz.
Laagste inschrijver G. ten Hoopen, f 3065.
Vlaardingen. Het bouwen van een pakhuis met werkpl. en kantoorlok. aan de Visschershaven. Door den heer R. Ommering Azn.
Laagste inschrijver R. Maarleveld, f 15240.

13 JUNI.

Amsterdam. Bestek no. 741. Het maken van twee goederenloodsen met de daarbij behoorende werken op het stationsemplacement Amsterdam—Rietlanden, begrooting f 208000. Voor rekening van den Staat der Nederlanden. Door den directeur der Holl. IJz. Spoorw. Mij.
Laagste inschrijver P. A. Versteijne, Oisterwijk, f 193.947.

Enschedé. Het afbreken van het bestaande en het bouwen van een nieuw voorgebouw aan de weverij, gelegen aan den Haaksbergerweg te Enschedé (opp. 775 M².) Door de firma J. F. Scholten en Zonen.
Laagste inschrijver F. H. Wijdeveld, f 15543. Volgens bestek 8 dagen beraad.

Eindhoven. Het bouwen eener spinnerij tot uitbreiding eener stoom-wollenstoffenfabriek te Eindhoven met bijlev. van alle materialen enz. Door de firma W. v. Moorsel en Co.
Laagste inschrijver J. Schonk, Oisterwijk, f 6426.

Groningen. Het afbreken van de perc. in de Oude Kijk-in-'t Jatstraat, geteekend K. no. 178 en 179 en daarvoor in de plaats bouwen van twee winkelhuizen met éene bovenwoning, onder bijlev. van alle daartoe noodige bouwstoffen, transporten, arbeidsloonen, enz. Door den architect N. W. Lit.
Laagste inschrijver. M. Pehlig. f 8076, voorwaardelijk gegund.

Groningen. Het aan- en bijbouwen van magazijnen met woonkamer enz. aan de stoom tricotage- en breifabriek in de Vlasstraat, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den heer R. Muller.
Laagste inschrijver J. Turkstra, f 4725, geg.
Harlingen. Het bouwen van eene stokerij en kolenloods, ten dienste van de gasfabriek. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver J. J. v. d. Leij, Arum, f 10172.

Utrecht. Het verbouwen van acht woningen in de Goedestraat. Door den architect G. A. Ebbers.
Woningen. Laagste inschrijver W. G. Reijerse. Blauwcapel, f 3781.
Slachthuis. W. C. Reijerse, Blauwcapel, f 720.

Wierden. Het bouwen eener doctorswoning met koetshuis en stalling. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver M. Schipper, Wierden, f 9122, gegund.

14 JUNI.

Arnhem. *a.* Het amoveeren van het perceel Nieuwe Kraan no. 25, met stal enz. *b.* Het daar ter plaatse bouwen van een logementkoffiehuis met stalling en 2 bovenhuizen. Door den bouwk. E. B. W. Rademaker.
Laagste inschrijver S. Geurts. Indoornik, f 34670. Gunning in beraad gehouden.

Rotterdam. Het bouwen van een school aan de Schoterboschstraat. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver A. Kos Koolhaalder, f 33200.
Roermond. Het bouwen van een nieuw cantinegebouw op het Zuidelijk gedeelte van de binnenplaats van het kazerne emplacement te Roermond, met bijkomende werkzaamheden; onder het beheer der Genie te Nijmegen. Raming f 11300. Door de genie te Nijmegen.
Laagste inschrijver J. Kloppers, f 10347, gegund.

15 JUNI.

Overveen (N.-H.). Het bouwen van twee villa's in het Bloemendaalsche park te Bloemendaal. Door de archit. Roog en v. d. Ban te Haarlem.
Bestek A. Laagste inschrijver J. J. v. Scheijndel. f 9510.
Bestek B. G. Hulsebos. f 11120.
Massa. J. J. v. Scheijndel f 19850.

„Per Telegraaf."

Vaassen. Het maken van een nieuw fabrieksgebouw op een terrein naast de bestaande fabriek. Door de directie der ijzergieterij en staniolfabriek „Industrie".
Laagste inschrijver H. Mulder. Terwolde, f 15545; daaropvolgende B. J. Terhaar, Epe, f 15744.

AANBESTEDING.

Op DINSDAG 28 JUNI 1898 des voormiddags te 11½ uren, zal in het American Hôtel, Leidsche Plein te Amsterdam, worden aanbesteed:

Het amoveeren en weder opbouwen van het perceel aan de Oude Turfmarkt No. 17, hoek Doelenstraat te Amsterdam.

Bestek en teekening à *f* 1.50 verkrijgbaar ten kantore van den architect W. HAMER, Singel 290 te Amsterdam, van 's morgens 9 ure tot 's namiddags 5 ure.

Openbare Aanbesteding

ten Raadhuize van *Zierikzee*, op Maandag den 4 Juli 1898, des namiddags te één uur, van:

Het bouwen van een nieuwen kaaimuur aan het Luitje te Zierikzee, ter lengte van ongeveer 87 M. op een te maken paalfundeering.

Aanwijzing op Maandag 27 Juni en Vrijdag 1 Juli e.k. telkens des namiddags te 1 uur, waartoe de gegadigden moeten bijeenkomen op het terrein (Nieuwe Haven nabij het Luitje), terwijl inmiddels bij den Gemeentebouwmeester, dagelijks tusschen des morgens 9—12 uur, inlichtingen zijn te bekomen.

Bestekken met teekeningen zijn van af 20 Juni 1898 verkrijgbaar ter Gemeente Secretarie en bij den Gemeentebouwmeester, tegen betaling van *f* 1.50, terwijl bestekken *zonder* teekeningen op dien datum verkrijgbaar zijn tegen betaling van *f* 0.50.

Ministerie van Financiën.

LANDSGEBOUWEN.

AANBESTEDING.

Op DINSDAG 28 JUNI 1898, des middags ten 12 ure, zal, onder nadere goedkeuring van den Minister van Financiën, door den Directeur der directe belastingen, enz. te Rotterdam, of bij zijne afwezigheid door den Ambtenaar die hem vervangt, aan het bureel van dien Directeur worden AANBESTEED:

Het verbouwen, uitbreiden en tot woning inrichten van het voormalige wachthuis voor ambtenaren van 's Rijks belastingen te Hoek van Holland.

(Raming f 4900).

De besteding geschiedt bij enkele inschrijving, overeenkomstig § 447 der Algemeene Voorschriften, vastgesteld bij beschikking van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, dd. 12 December 1895, no. 138, afdeeling Waterstaat, 3e onderafdeeling *b*.

Het bestek ligt ter lezing aan het Ministerie van Financiën, aan de bureelen van den Rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal no. 16. te 's Gravenhage, aan dat van het Provinciaal Bestuur van Zuid-Holland, en van genoemden Directeur, alsmede aan de kantoren van de Ontvangers der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen in de betrokken en naburige gemeenten, en is voorts op franco aanvrage kosteloos te bekomen op het bureel van meergenoemden Directeur.

Inlichtingen worden gegeven door voornoemden Rijksbouwmeester en door den Opzichter bij de Landsgebouwen J. Bartels te Rotterdam.

Aanwijzing zal worden gedaan op Dinsdag 21 Juni 1898, des namiddags ten 1½ ure.

Voor den Minister,

De Secretaris-Generaal,

V. RANDWIJCK.

Posterijen en Telegraphi

AANBESTEDING.

Op VRIJDAG, 1 Juli 1898, des nami dags ten 1 ure, zal, onder nadere goe keuring van den Minister van Waterstaa Handel en Nijverheid, aan het gebouw va het Ministerie van Waterstaat, Handel e Nijverheid, worden aanbesteed:

Het inrichten van het voor malig Post- en Telegraaf gebouw te Rozendaal, te behoeve van den Tele graafdienst, met wonin voor den Directeur.

(Raming f 4750.)

Het bestek ligt ter lezing aan het Ministeri van Waterstaat, Handel en Nijverheid; aan he bureel van den Rijksbouwmeester in het 2d district, Fluweelen Burgwal n⁰. 16 te 's-Gra venhage; aan dat van het Provinciaal Be stuur van Noordbrabant, en is voorts o franco aanvrage. tegen betaling der koste te bekomen bij de boekhandelaars Gebroe ders VAN CLEEF, Spui n⁰. 28*a* te 's-Graven hage, en, door hunne tusschenkomst, in d voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bi voornoemden Rijksbouwmeester en bij de Opzichter der Landsgebouwen H. J. P. F VAN EWIJK te 's Hertogenbosch.

Aanwijzing zal worden gedaan op Don derdag, 23 Juni 1898, des voormiddags te 11 ure.

's-Gravenhage. 26 Mei 1898.

TH. VAN HEEMSTEDE OBELT,

Mem. San. Inst. London.

Sanitary Engineer,

150 de Ruyterkade. — AMSTERDAM. — Filiaal 36 Rokin.

Hoofdagent voor Nederland, België en Koloniën van SHANKS & Co., te Barrhead.

SPECIALITEIT VOOR DE LEVERING VAN **COMPLETE BADINRICHTINGEN.**

PRIVAAT-INRICHTINGEN. — Shanks Closets zijn nog niet overtroffen.

Porseleinen Badkuipen, IJzeren Badkuipen.

Geijsers geheel van rood koper, van binnen vertind. Zij bederven het water niet overtreffen al de tot nu toe bestaande en kosten niet meer. Attesten ter inzage.

CLOSETS, WASCHTAFELS, URINOIRS enz. — **VERWARMING EN VENTILATIE.**

Agent voor de Chamberland filters, Systeem Pasteur.

Belast zich met de plaatsing en inrichting in geheel Nederland. Zeer concurreerende prijzen. Teekeningen en prijsopgaven gratis. Wederverkoopers genieten het gebruikelijke rabat.

Lijst van Fabrikanten. Leveranciers. enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co.. Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Electrische installatiën. — B. L. VOGELS-DOLHAIN. Den Haag.
Electrische Verlichting. — C. A. HUIJGEN. — Rotterdam.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

6 JUNI 1898. 18e JAARGANG. No. 26.

UREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
UREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
ITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor
ndië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — J. H. Leliman. 1828—1898. — Drie nieuwe straten. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

J. H. LELIMAN.

1828—1898.

Heden, 26 Juni, viert de heer J. H. Leliman, Eerelid der Maatschappij, zijn 70sten verjaardag.

Wij herdenken dien dag en deelen in het feest dat de

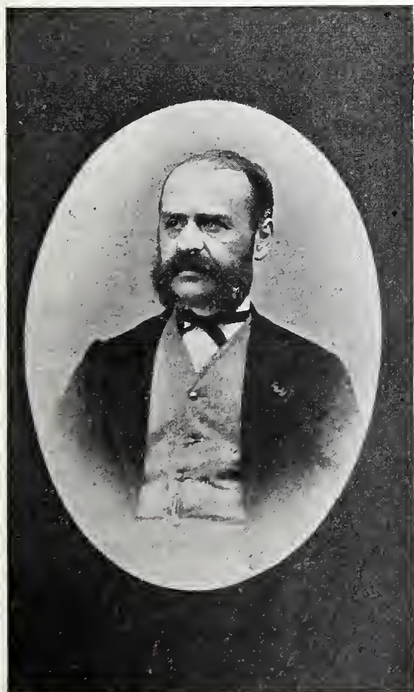

J. H. Leliman.

jubilaris zal vieren, de man waaraan de Maatschappij in alle opzichten en voortdurend zeer groote verplichtingen heeft. Men denke slechts aan zijne groote belangstelling, wederom gebleken op de Algemeene Vergadering van 26 Mei j.l.

Wij meenen ook wel te doen den leden het portret van den heer Leliman te geven, zooals de ouderen onder hen zich hem nog zullen voorstellen toen hij met krachtige hand den Voorzittershamer der Maatschappij hanteerde, maar waaruit ook de jongere leden hem zullen herkennen; want hij is onder jongeren nog in zijn element en als hij met overtuiging een zaak bespreekt, dan wordt hij weer jong, — dan is *dit* portret nog steeds gelijkend.

Johannes Hermanus Leliman werd op 26 Juni 1828 te Amsterdam geboren, in het huis aan den Kloveniersburgwal, waar zijn vader sedert 1805 een koopmanszaak gesticht had.

Reeds op den jeugdigen leeftijd van 15 jaren de wereld in gestuurd — want hij moest naar Rotterdam en dat was in '43 een reis van belang — heeft de jonge Leliman een leertijd medegemaakt, die men hem thans niet zal benijden. Dit doelt allerminst op wijlen den heer J. F. Metzelaar, die tot 1848 zijn leermeester was, maar eenig en alleen op de omstandigheden en den tijd, toen schier alles ontbrak om behalve een goede practische opleiding, ook een artistieke te genieten zooals die thans voor jongelieden openstaat. Wat die artistieke opleiding betrof, — de leerling moest daar zelve voor zorgen, bijna zonder hulpmiddelen, in een tijd dat plaatwerken over kunst haast niet bereikbaar waren, dat kunstzaken door liefhebbers geregeld werden.

Over 't algemeen kunnen echter de mannen van dien tijd op veel eigen vinding wijzen. Zij kwamen voor moeilijke vraagstukken te staan, niet alleen omdat de dubbele taak des bouwkunstenaars ook toen was: iets schoons te leveren dat tevens doelmatig was, — maar ook omdat zich tot nog toe vreemde eischen bij fonkelnieuwe vraagstukken opdeden. 't Gold toen meer dan nu: zelf moet gij 't zoeken, zelf moet gij 't vinden.

Na zijn Rotterdamsche leerjaren genoot de jonge Leliman echter een voorrecht boven velen; het was hem namelijk vergund te reizen, en gedurende een jaar, van 1852—1853, leerling te zijn op 't atelier van Henri Labrouste, den uitnemenden architect van het gouvernement te Parijs.

Wij herinneren ons het eerste gevelontwerp van den heer Leliman, uit zijn Rotterdamschen tijd, gezien te

hebben; op een paneel zoo breed als de gevel stond dit snaaksche opschrift te lezen: In dit eerste plan, woont Jan Leliman.

Zijn mede-leerlingen bij den heer Metzelaar waren o.a. de heeren J. Maris, architect te Groningen, G. J. Morre, Hoogleeraar aan de Polytechnische School, en H. W. Veth, architect te Dordrecht.

Zijn eerste uitgevoerde ontwerp was dat der nog bestaande bewaarschool te Zwammerdam; hij begon dit hoogst bescheiden werk van *f* 2142 op 19-jarigen leeftijd. In 1873 mogen wij rekenen dat hij voor 't laatst met een flink werk als architect optrad bij den bouw van het blok Salerno's arbeiderswoningen in de Jacob van Campenstraat, waar dit het eerste gebouw was. Hij voerde toen den titel van architect der Vereeniging Salerno.

Tusschen de jaren 1853, na zijn terugkomst uit Parijs, en 1873 lag het grootste arbeidsveld voor den ijverigen bouwmeester, die zich gaandeweg in een groote practijk mocht verheugen. Al zijn werken te noemen, zou te ver voeren; wij bepalen ons daarom tot zeer enkele die de ontwerper zelve zich gaarne herinnert, zooals:

in 1853 het eerste blok arbeiderswoningen van Salerno;

in 1855 de eerste broodfabriek in Nederland, directeur Sarphati van Eijk, op de oude Stratenmakerswerf bij de Vijzelstraat, en de tweede met den heer G. B. Salm, aan de Zoutkeetsgracht; hij maakte — zooals hij gaarne vertelt — het karkas, en „vriend Salm" de inwendige inrichting;

ook in 1855 bouwde hij het eerste clubgebouw te Amsterdam, met zalen voor sociëteiten, vereenigingen enz.; 't was „het Vosje", thans gesloopt;

in 't zelfde jaar volbouwde hij de eerste Societeit voor kunstenaars, gesticht in 1839, Arti et Amicitiae, waarvan de gevel eenige jaren geleden is gewijzigd;

in 1856 werd naar zijne plannen en onder zijne leiding aan de Prinsengracht te Amsterdam uitgevoerd het eerste gebouw voor complete ziekenverpleging in drie klassen, met afzonderlijke inrichting, school en woning voor pleegzusters en een afdeeling kinderziekenhuis.

In dit tijdvak had de heer Leliman het vooral machtig druk met herstellingen, restauraties en verbouwingen hier ter stede; een groot aantal gevels van winkelhuizen bouwde hij, alleen in de Kalverstraat wel minstens een twaalftal. Het is opmerkelijk hoe vele van die gebouwen, en daaronder de beste, óf van doel zijn veranderd, óf door nieuwe zijn vervangen; voor de winkelpuien is dat zeer verklaarbaar uit de nieuwere eischen van het meer reclan makend etaleeren, voorheen niet bekend.

Clubgebouw „het Vosje".

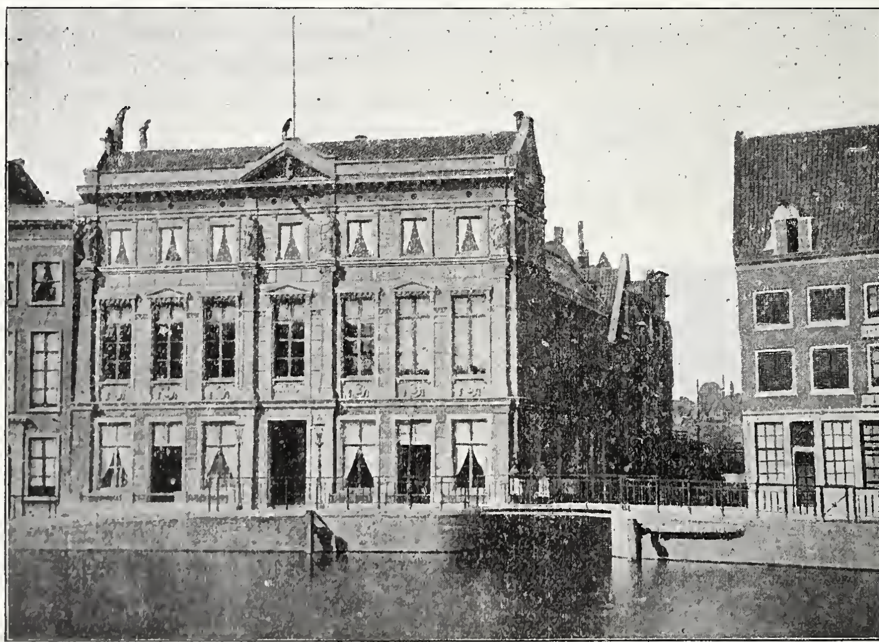

Gebouw der Maatschappij Arti et Amicitiae in 1870.

Van 1860 tot 1880 was hij architect van het eerwaar college ouderlingen der Evangelisch Luthersche Gemeen te Amsterdam; ook twintig jaren lang was hij archit van het Van Brants Rus-hofje.

Na den dood van koningin Anna Polowna, in 18 ontving hij het verzoek om met den meesten spoed e schetsontwerp te maken voor een Grieksche begraafkapel Amsterdam, bij de Russische kapel; hij maakte in den nac een drietal schetsen en zond die den volgenden morgen w Het stoffelijk overschot der Vorstin kon echter, na daart verleende absolutie van den Russischen Keizer, Delft worden bijgezet, zoodat h plan niet uitgewerkt behoefde worden. Dergelijke teleurstelling ondervond de architect Lelim evenals vele van zijn vakgenoote de grootste daaronder was hem w die van 't door sterfgeval niet t stand komen van zijn laatste gro ontwerp voor Jhr. J. S. H. van de Po

De architect Leliman leefde m de gebeurtenissen van zijn tijd med Talrijk zijn daarvan de bewijze vooral te vinden in de Bouwkundi Bijdragen der Maatschappij. Als ee enkel staaltje uit vele drukken w hierachter een stuk af uit de An sterdamsche Courant van Zondag 1 en Maandag 13 Augustus 1866, ov „Drie nieuwe Straten". Als men leest, hoort men 't de schrijver nog zegger 't is zóó gedacht zó opgeschreven, wij du ven haast te wedde zonder één doorhalin of latere wijziging; war de heer Leliman sta bekend als een goe spreker en vlot schrij ver, wiens gestenogra feerde causerie ook goe loopende lectuur is Van de „drie straten is na 36 jaren de een de Raadhuisstraat, to stand gekomen; he geheele plan was de Amsterdammers echte te machtig.

Steeds ijverig werk zaam, werd de hee Leliman vier malen bekroond door de Maatschappij tot Be vordering der Bouwkunst wegens antwoorden op de prijs vragen voor: 1º een winkelhuis voor manufacturen, 2º. ee bewaarschool, 3º een postkantoor, 4º een verhandeling over loonen. In dit laatste stuk stelde hij o. a. al wenschelijk vast: *a*, betaling per uur (die thans geschiedt) en *b*, indeeling der werklieden in drie klassen (waarvoo hij nog zou willen ijveren).

't Kon na dit succes niet lang uitblijven, dat de hee Leliman, die zoo krachtig het streven van de Maatschappij steunde, in haar Bestuur een plaats voor hem vond ingeruimd. Hij was daarin dan ook commissaris van 186

: 1862, secretaris van 1862 tot 1867, voorzitter van 67 tot 1876. In 1877 werd hij weder tot lid benoemd n het Bestuur, dat op 31 December 1880 door een euw vervangen werd, samengesteld volgens de wet der reorganiseerde Maatschappij.

De heer Leliman was van 1860 tot 1870 ook Voorter van de Maatschappij voor den Werkenden Stand Amsterdam, die in velerlei opzicht zooveel nuttigs eft verricht. Zoo bracht deze o. a. in 1861 de eerste Ambachtsschool in Nederland tot stand. Het is echter ongetwijfeld de heer Leliman die een eerste stoot gaf tot stichting van zulk een school. Wij vinden namelijk in de Bouwkundige Bijdragen vermeld, dat hij in de Algemeene Bijeenkomst der leden van de Maatschappij op 9 Juli 1857 de vraag — door hem gesteld — inleidde: „Aan welke vereischten behoort eene Ambachtsschool te voldoen, en hoedanig moet hare inrichting zijn met betrekking tot theorie en practijk?" Deze inleiding en de besprekingen daarover waren oorzaak, dat deze vraag met algemeene stemmen als prijsvraag werd uitgeschreven. Hoewel geen der ingekomen antwoorden den uitgeloofden prijs van f 250 verwierf, werd aan dat van de heeren J. J. Vormer en H. W. Veth toegekend een getuigschrift en f 150, en aan dat van den heer J. Van Maurik een getuigschrift en f 100. De Jury voor beoordeeling der ingekomen antwoorden bestond uit de heeren: J. H. Leliman, J. F. Metzelaar en B. Looman, wier rapport mede een leerzaam stuk is.

Ook in andere nuttige stichtingen van deze Maatschappij voor den Werkenden Stand op het gebied van onderwijs heeft hij de hand gehad.

Van 1878 tot 1886 was de heer Leliman tevens bestuurder thesaurier van de Maatschappij Arti et Amicitiae.

Het heeft den heer Leliman niet ontbroken aan bijzondere onderscheidingen. Hij werd: lid van de Academie van Beeldende Kunsten, door welke instelling hij bekroond was met de groote gouden medaille voor het ontwerp van een gesticht voor 1000 oude lieden; in 1850 verwierf hij de groote zilveren medaille van de Koninklijke Academie te 's Gravenhage; in 1860 de groote gouden medaille van de Société Impériale et centrale des architectes de France; in 1870 werden hem toegekend de groote zilveren medaille van de Société protectrice des animaux te Parijs en die van de Société libre des Beaux Arts, waarvan hij tot correspondeerend lid werd benoemd; in 1872 verwierf hij de medaille op de wereldtentoonstelling voor de économie domestique te Parijs en in 1873 het eeredíploma op die te Weenen. In 1867 werd hij door den Koning van Portugal benoemd tot ridder in de Christus-orde voor zijne beoordeeling van het monument van Don Pedro te Lissabon, en een paar jaren later door denzelfden Vorst tot ridder in de orde van Conceiçad voor het indienen van 16 ontwerpen voor arbeiderswoningen aan het ministerie van Binnenlandsche Zaken. Voorts is hij Eere-Voorzitter van het Genootschap Architectura et Amicitia, waarvan hij in 1855 de Urheber was; Eerelid van de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst en van de Maatschappij voor den Werkenden

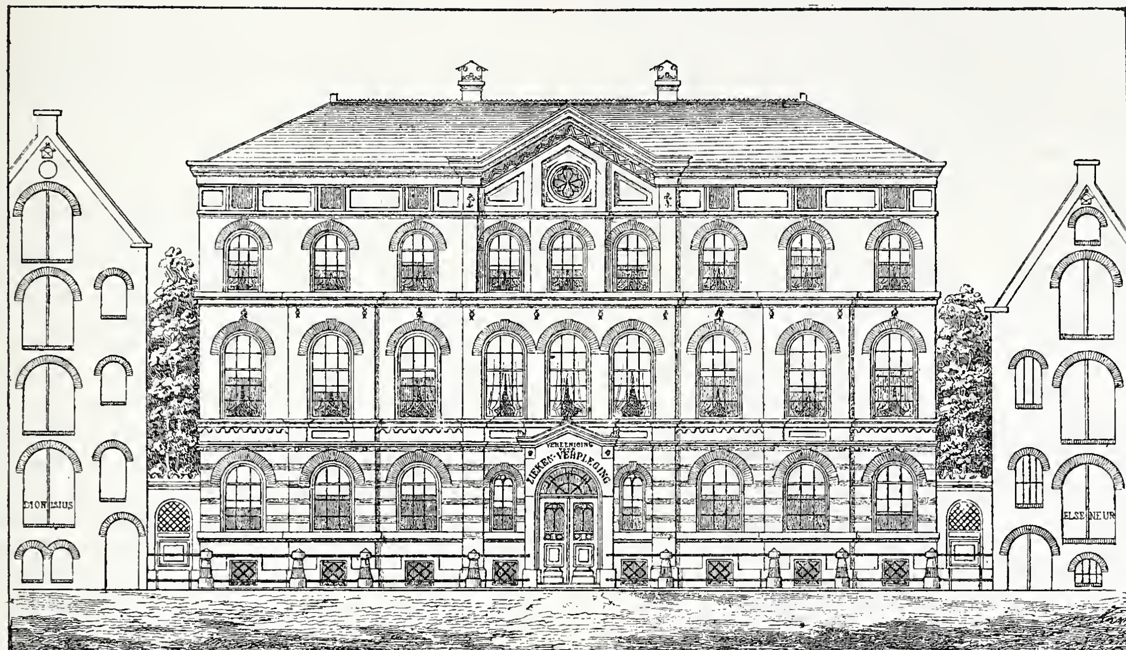

Gesticht voor ziekenverpleging.

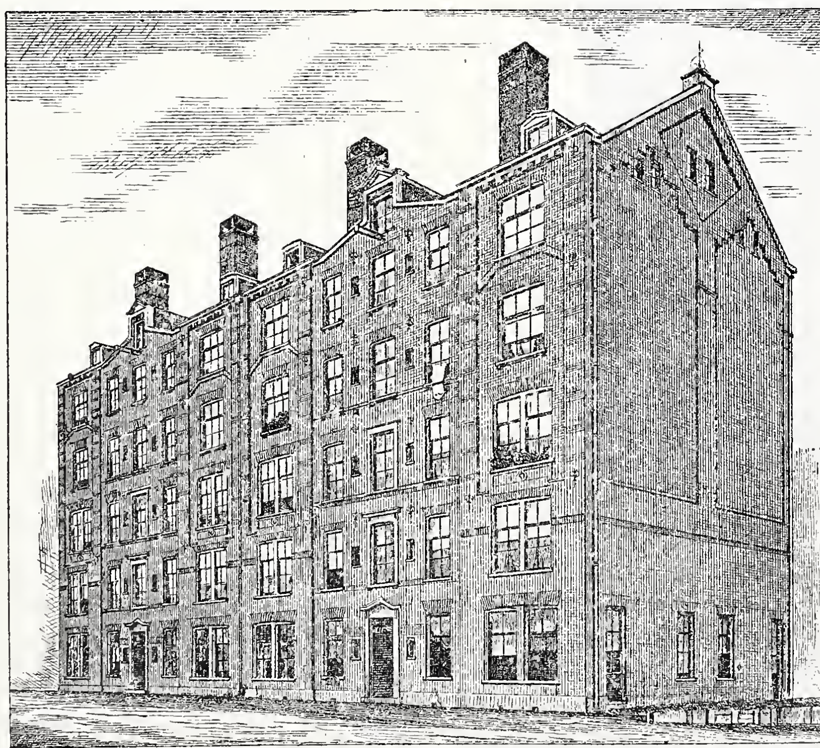

Salerno's Arbeiderswoningen in de Jacob v. Campenstraat.

Stand; hij is de eerste Nederlandsche architect die, in 1880, tot Eerelid van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst werd benoemd. Wij kunnen niet alle onderscheidingen vermelden en hebben zijn eeretitels uit Nederland met voordacht het laatst genoemd, omdat hij op deze het meest prijs stelt en er, hoewel bescheiden, gaarne op wijst.

De jubilaris is nog, zooals hij steeds geweest is, bij jong en oud „in zijn doen", dat is: altijd opgeruimd; daarbij is hij meegaand, ook waar het nieuwere — mits goede — richtingen in de bouwkunst geldt. Wel niet meer practisch is hij werkzaam, maar hij leeft toch altijd nog mede met de bouwkunst, getuige zijn trouwe en altijd belangstellende opkomst op vergaderingen van vakgenooten. Wie heeft ook niet gehoord van zijne verzameling van vele honderde door hem ontworpen villa's, woon- en winkelhuizen, geveltoppen, enz., — fragmenten van bouwkunst-ontwerpen? Die verzameling is nu aangegroeid tot 3 seriën op 90 bladen, en weinige dagen geleden voltooide hij zijn ruim 2000ste ontwerp. Ze zijn niet allen in één geest, — verre van dien. De laatste zijn zelfs doordrongen van de modernste opvattingen; deze zijn geteekend met de schrijfpen, in de manier zooals hij die zag van zijn zoon, den tegenwoordigen Polytechnischen student C., en reeds ijverig medewerker aan de uitgaven van de Maatschappij. Die schetsen bewijzen, dat de werklust nog geen afscheid van den architect in ruste heeft genomen. Dat moge zoo blijven; want werkzaamheid geeft levenlust.

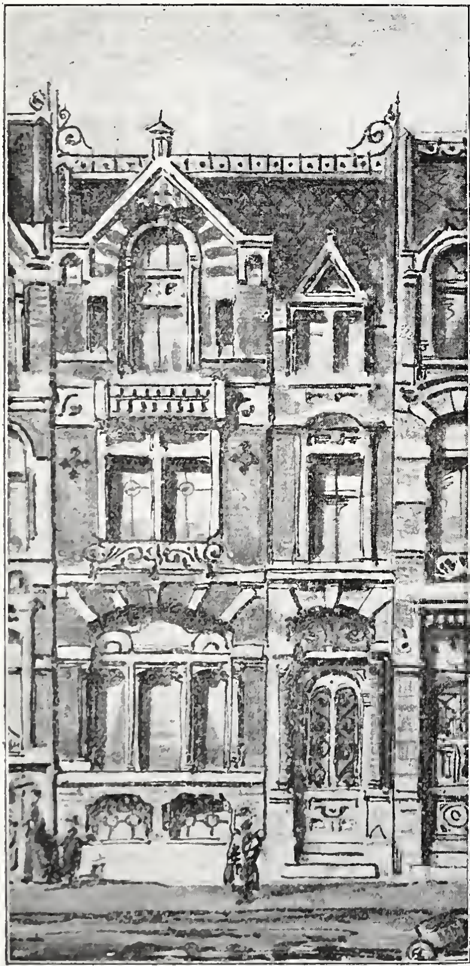

Woonhuisgevel.
Naar een schetsontwerp van den heer J. H. Leliman.

De jubilaris leeft nu stil, met zijn lieve gade en zijn eenigen zoon, die het vooruitzicht heeft hem — over twee jaren als bouwkundig ingenieur — op te volgen. 't Liefst vertoeft hij op zijn „atelier", waar hij zijn archief, zijn teekeningen, boeken en al zijn bouwkundige herinneringen, aangename en minder vroolijke, onder zijn bereik hee[ft] en zoo gaarne nog eens raadpleegt. De inhoud van d[at] atelier — wij weten dit — stelt hij heden in 't bezit va[n] zijn zoon; maar hij moge er nog lang te gast gaan.

Het Eerelid van de Maatschappij en hare Afdeelin[gen] zij nog vele jaren toegewenscht van rust en geluk, in zijn[e] hem dierbare omgeving.

Amsterdam, Juni 1898.

DRIE NIEUWE STRATEN.

Aan de Redactie.

In uw blad hebben twee invloedrijke stemmen zich *voor* en *tege[n]* de straat verklaard, die tot de niet volvoerde werken van Napoleo[n] Premier behoort, en wier stichting thans door de heeren Kuinder en Outshoorn is voorgesteld. Er zijn dus partijen gevormd, maa[r] zoo als die nu staan, komen wij niet verder en de „voorloopig[e] concessie-aanvragers" nog minder.

De betoogen, door de geachte schrijvers mr. J. van Lennep e[n] dr. Guye geleverd, hebben ons twee punten als bewezen doe[n] aannemen: primo, Amsterdam heeft in zijne meest bevolkte e[n] zeer eng gebouwde buurten behoefte aan meer ruimte, licht e[n] lucht; secundo, ieder modern en gezond mensch kuijert liever veilig langs eene frissche straat, zelfs tegen den wind op, da[n] dat hij zich, onveilig voor *been* en *kleed*, in nauwe gangen e[n] stegen moet zoeken te bewegen, alwaar hij licht noch lucht heef[t] en de atmosfeer lang niet altijd verkwikkend is.

Deze twee feiten aangenomen zijnde, veroorloven wij ons een voorstel te doen dat voor beide partijen, naar onze meening, eenige konciliante koncessiën inhoudt en, ofschoon het afwijkend is van dat door de heeren K. en O. op het papier gezet, niettemin hetzelfde doel beoogt. Wij formuleren ons voorstel als volgt:

Wanneer wij den plattegrond van Amsterdam voor ons nemen, dan valt ons oog het eerst op de voorname pleinen of markten, die niet dan door smalle stegen met elkander in gemeenschap zijn.

Om dit gebrek zoo goed mogelijk te herstellen en te druk bezochte buurten of te nauwe straten eenigszins te ontvolken, behooren de voorname markten langs een breeden kommunicatieweg tot elkander in verband te worden gebracht.

Daartoe stellen wij den aanleg voor van *drie* straten, ieder ter breedte van 20 Nederl. ellen met voetpaden van 4 el.

De *eerste*, tusschen de Westermarkt en den achtergevel van het Paleis, ter lengte van 390 Ned. ellen; de *tweede*, tusschen het Damplein en de Nieuwmarkt, rechthoekig op den voorgevel van het Paleis gesteld en lang 450 Ned. ellen, en de *derde* tusschen deze markt en de Plantaadje, metende eene strekkende lengte van 750 Ned. ellen of ongeveer 1600 voetstappen.

De aanleg van deze straten, die eenigszins hoekig aaneensluiten en zeer voorname plekken van Amsterdam, *linea recta*, met elkander in ruime gemeenschap stellen, kan in verband worden beschouwd met de demping van enkele vaarwaters, die hun recht hebben op den naam van publieke gaarkuilen van onreinheden.

Als zoodanig noemen wij: Kromboomsloot, de Raam-, Rapenburger-, Houtkoopers-, Uilenburger en Marken-grachten, benevens de Oude- en Nieuwezijds-Achterburgwallen, de Leprozengracht, den Zwanenburgwal, de Uilen- en Fluweelenburgwallen met de Waalseilandsgracht; verder het Spui, thans in reparatie, en de sloot naast *Arti*, het Gebed-zonder-eind en de watergeulen in het St. Pieters gasthuis, den Kloveniersburgwal tot aan het 's-Gravenlandsche veer, natuurlijk met behoud van den watertoevoer langs een te metselen kolk, de Achter- en de Onbekendegracht, den Roetersburgwal en de Nieuwe Looijersloot, en eindelijk de Passeerder-, Looijers-, Elands-, Rozen-, Bloem-, Anjeliers-, Linden- en Palmgrachten, om niet te spreken van een tal noodelooze slobben en geulen, die in de kern van de stad zijn gelegen en daar meer kwaad dan goed doen.

De demping van al deze grachten zal brillante straten en kommunicatiewegen, zonder onteigening van perceelen, doen ontstaan.

Bij dit ons voorstel blijven de Pijl- en Halstegen, de Oude Doelen- en Hoogstraten ongeschonden. De drie straten doorsnijden buurten, waarin minder aanzienlijke woonhuizen en winkelneringen zijn dan die, in menig ander voorstel, met slooping worden be-

reigd. De onteigening loopt dus minder in de papieren en wordt ltijd minder gewetenszaak. Het is nu eenmaal zoo; maar het iinst kostbare en het mooiste lijkt een ieder het meest, vooral en gemeente-financiers. Wie zich daartegen kant, doet een veeerd werk.

Verdient ons hierboven vluchtig omschreven voorstel eenige ijzondere attentie, dan verklaart de schrijver zich bereid daaran de volledige toelichting te geven aan hem die er belang in stelt. Iocht de lezer vragen, waar en hoedanig de te amoveeren pereelen worden vervangen, dan antwoorden wij: in het midden er stad, ieder huis met zijn eigen gevel dak en lijst, op eene laats bij uitnemendheid geschikt voor den bouw van een groot antal burgerhuizen, magazijnen en kantoren, als men wil in een tijl, die alle dichters en romantische koppen zal bevallen.

Wij wenschen dat dit ons voorstel worde beschouwd als teenhanger van dat door de heeren K. en O. ingediend.

De schrijver zal aan het gemeentebestuur zelfs geene voorloo-ige concessie aanvragen voor de uitvoering van het plan, dat ij de eer heeft — voor beter — te geven, omdat de verbreeding n aanleg van straten, de demping van grachten, de uitbreiding er stad, naar zijne bescheiden meening, niet moeten uitgaan van en particulieren industriëel, maar uitsluitend behoort te verblij-en tot de bemoeiingen van het dagelijksch stadsbestuur. Meer lan ooit mogen de Amsterdammers hunnen Raad in deze om aad te vragen, en niet genoeg kunnen zij de trouwe zorgen van le gemeente-regeerders inroepen, waar het meer de algemeene elangen geldt dan die van eenige klub of uitheemsche instelling.

Wij voor ons hechten veel aan het oordeel des volks, en hij lie zich geroepen waant nuttige en grootsche dingen voor den tadgenoot tot stand te brengen, behoort hem en de gemeente, vaarin hij werkt, het allereerst te raadplegen. Toen dat oordeel, lat vertrouwen verzocht werd voor den bouw van het ijzeren *Paleis voor Volksvlijt*, hebben de Amsterdammers zich gehaast un millioen te brengen. Wij achten dat hoog. Zullen zij het ijfdubbele offeren voor *eene* nieuwe straat, gelijk zij het deden oor het nienwe kanaal? Wij willen het van harte hopen, maar etwijfelen het toch voorshands. De publieke opinie beslisse!

8 Aug. 1866. J. H. L.

PRIJSVRAGEN.

PROGRAMMA *van den Prijskamp uitgeschreven door het Frans Hals-Comité.*

Het Frans Hals-Comité heeft het voor zijn doel, de oprichting an een monument voor Frans Hals, benoodigde kapitaal bijeen.

Het Comité wendt zich bij dezen tot alle Nederlandsche Kuntenaars, hier te lande of in het buitenland gevestigd, en noodigt ien uit mede te dingen in den prijskamp, door het Comité gepend om het schoonste ontwerp te verkrijgen voor een gedenkeeken, den grooten Meester Frans Hals gewijd.

Bij Besluit van den Raad der Gemeente Haarlem is, op verzoek an het Comité, het Florapark aangewezen als de plaats voor iet monument bestemd.

De voorwaarden van den prijskamp luiden:

Art. I. De mededingers zijn volkomen vrij, wat aard, vorm en arakter van het monument betreft.

Art. II. Van beelden moet een geheel afgewerkt model, hoog én meter buiten het voetstuk, worden ingezonden.

Van ontwerpen, waarin geene beelden als hoofd- of onderdeelen ijn opgenomen, zoomede van de voetstukken voor beelden betemd, behooren uitvoerige gedetailleerde teekeningen te worden ngezonden, waaruit een duidelijk begrip van het bedoelde geheel s te verkrijgen.

Iedere inzending behoort vergezeld te zijn van eene nauwkeurige nemorie van toelichting, behelzende eene opgave van de stof of toffen, waarin het ontwerp-monument moet worden uitgevoerd, le totale grootte enz.

De uitvoering van beelden, basreliefs en dergelijke moet zijn gedacht in brons.

Voorts moet bij de inzending worden gevoegd een begrooting van costen, welke kosten met inbegrip van het honorarium van den iitvoerder, de som van vijfentwintig duizend gulden niet mogen overschrijden.

Onder het bovenvermeld bedrag zijn niet begrepen de kosten van graafwerken en fundeering; deze blijven voor rekening van het Comité.

Art. III. De in het vorig artikel bedoelde memorie behoort te zijn geschreven met een andere hand dan die van den ontwerper, en moet als opschrift dragen een motto of spreuk, mede op het ingezonden model of teekeningen voorkomende, terwijl de naam des ontwerpers moet zijn bijgevoegd in verzegelden omslag, dezelfde spreuk of motto ten opschrift voerende.

In de memorie moet tevens een correspondentieadres zijn aangegeven.

Art. IV. De ontwerpen moeten zijn ingezonden uiterlijk 1 December 1898 aan het adres van Teyler's Stichting te Haarlem. Op na dien datum ingekomen ontwerpen zal geen acht worden geslagen.

Art. V. De Jury bestaat uit de leden van het Frans Hals-Comité, dat zich het recht voorbehoudt een of meer deskundigen, hier te lande of in het buitenland gevestigd, te assumeeren.

Art. VI. Voor het best gekeurde ontwerp wordt uitgeloofd een som van f 1000.—, voor het daaropvolgende eene som van f 750.— en voor het in de derde plaats in aanmerking komende eene som van f 500.—.

De drie bekroonde ontwerpen worden het eigendom van het Comité, dat daarover zal beschikken naar welgevallen.

Art. VII. Het ontwerp met den eersten prijs bekroond zal worden uitgevoerd, nadat het model definitief is vastgesteld en mede door de Jury zal zijn goedgekeurd.

De geheele uitvoering van het ontwerp zal alsdan contractueel met den ontwerper worden geregeld.

Art. VIII. De niet bekroonde inzenders ontvangen hunne inzendingen vrachtvrij terug aan het door hen opgegeven adres vóór 1 Maart 1899.

Art. IX. Het terrein voor het monument bestemd kan dagelijks in oogenschouw worden genomen. Voor aanwijzing daarvan en verdere inlichtingen kan men zich vervoegen bij den Voorzitter van het Comité, den heer J. Krol Kzn., Florapark te Haarlem.

Het Frans Hals-Comité:

Mr. G. van Tienhoven, *Commissaris der Koningin in N.-Holland.* } *Eere-Voorzitters.*
Jhr. Mr. J. W. G. Boreel van Hogelanden, *Burgemeester der Gemeente Haarlem.* }
J. Krol, Kz. te Haarlem, *Voorzittter.*
Mr. A. W. Thöne te Haarlem.
H. J. Scholten, te Haarlem.
Jhr. F. Teding van Berkhout te Haarlem, *Penningm.*
Mr. W. van Hulst te Haarlem, *Adjunct-Secretaris.*
H. W. Mesdag te 's Hage.
Jozef Israëls te 's Hage.
Prof. C. Dake te Amsterdam.
Mr. Z. W. Straatman te Almelo, *Secretaris.*

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Vereeniging tot bevordering van de vakopleiding voor handwerkslieden in Nederland, 18 Juni 1898. De 5e Algemeene Vergadering van deze vereeniging werd te Deventer gehouden in den foyer van den Schouwburg, en was bijzonder goed bezocht, dank zij zeker ook de vrijgevigheid van verschillende besturen van ambachtsscholen die op den 18en Juni vacantie gaven om de leeraren in de gelegenheid te stellen de vergadering bij te wonen; door sommige besturen wordt in dergelijke gevallen zelfs eene tegemoetkoming verstrekt in de te maken kosten. De bijeenkomst werd o.a. bijgewoond door den Wethouder van Onderwijs en den Secretaris der Gemeente Deventer. In de zaal waren tentoongesteld teekeningen van de leerlingen der Burgeravondschool te Deventer en der teekenschool te Wijhe. In het „Klooster” was een groote inzending tentoongesteld van teekenwerk vervaardigd aan de Burgeravondschool te Zutphen. Dit laatste en dat van Deventer maakte een goed figuur, en dat van uit Wijhe moet op prijs gesteld worden, in aanmerking genomen de zoo zeer bescheiden geldmiddelen waarover deze kleine inrichting beschikken kan.

De Voorzitter, de heer H. J. de Groot, Directeur der Ambachtsschool te Alkmaar, kon in zijn openingsrede o.a. mededeelen, dat het aantal leden steeds klimmende was; er waren sinds December weder 38 nieuwe leden ingeschreven, die nu aangenomen werden.

De heer H. P. Priester deelde het een en ander mede over het

„Maandblad", waarvan no. 6 verschenen was; vooral hoopte hij op een uitgebreide medewerking. Door den heer v. d. Bilt werden daarop mededeelingen gedaan over de bemoeiingen der commissie in zake de pensionneering van leeraren aan de ambachtsscholen; de resultaten daarvan waren tot nu toe alles behalve bemoedigend. Een nader onderzoek zal intusschen ingesteld, en gegevens verzameld worden om na te gaan onder welke voorwaarden het verleenen van pensioen mogelijk zou kunnen gemaakt worden.

De heer W. de Visser, Directeur der Deventersche Burgeravondschool en Vice-precident der Vereeniging, leidde het onderwerp in: „het oprichten van Afdeelingen". Nadat daarover door verschillende leden het woord was gevoerd, werd besloten dit onderwerp aan te houden tot een volgende algemeene vergadering.

De Voorzitter. den heer H. J. de Groot, behandelde de vraag: „Wat is de tegenwoordige Burgeravondsschool en wat zou zij binnen de Wet op het M. O. kunnen worden?" Zeer uitvoerig beantwoordde spreker deze vraag, en langdurige gedachtenwisseling volgde daarop. Ten slotte werd met overgroote meerderheid deze motie aangenomen: „De burgeravondscholen kunnen binnen de wet op M. O. georganiseerd worden, zoodat zij voldoen aan de behoeften van hen die in art. 13 van die wet worden genoemd."

De inleiding van den heer Mr. H. Smeenge over het onderwerp: „Op welke wijze en langs welken weg moet de vakteekenaar, naast kennis van het ambacht, zijn theoretische kennis machtig worden?," werd op diens verzoek tot een volgende vergadering uitgesteld.

Na afloop der bijeenkomst werd een bezoek gebracht aan de Deventer Tapijtfabriek, alwaar de leden persoonlijk door den Directeur werden rondgeleid, een voorrecht dat zeker door allen op zeer hoogen prijs is gesteld. Voor een bezoek aan de Groote Kerk en het Stadhuis was. jammer genoeg, geen tijd meer; wel werd nog ten slotte de tentoonstelling in het „Klooster" bezocht.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Phebe Hearst-plannen. Universiteit van Californië. 1 Juli 1898. Het programma en de situatie liggen ter inzage in het gebouw Marnixstraat 402.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898 Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N°. 8

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Ver eeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voorgenoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Week blad van 9 April 1898, N°. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht, commissie voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. Vóór 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 30 April 1898, N°. 18

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medaljes. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Katholieke kerk. H. Kreuzgemeinde te Lodz. Vóór 15 September 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 11 Juni 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 7.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 7.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Bouwkundig Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 27 JUNI.

Enschedé. Het verbouwen van een gebouw thans drukkerij, aan de Markt en het inrichten tot woonhuis, enz.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u., in het hotel „de Klomp", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 27 Juni v.m. 9 u.

Moordrecht. Het opbouwen van de bouwmanswoning „'t Land Kanaän" bewoond door D. C. Marck te Zevenhuizen.

De architect B. v. Dam Johzn. te Capelle a d IJ., v.m. 11½ u., in het café van L. Marck te Moordrecht. alw. bestek en teek. ter inz. liggen en à f 1,50 te bekomen zijn, alsmede bij voorn. architect. Aanw. gedaan.

Oldenzaal. 1. Het bouwen van twee woningen op den Zoddenberg; 2. Het glas- en verfwerk dezer woningen.

De architect C. J. ten Ellen, 's av. 7 u. in het café van G. A. F. Capelle, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 27 Juni, n.m. 6 u.

St.-Maartensdijk. Het binnen en buiten schilderwerk aan het kerkgebouw.

De kerkv. en notabelen der Ned. Herv. Gem., 's midd. 12 u. in de consistoriekamer. alw. van v.m. 10 tot n.m. 4 u. voorw. ter inz. liggen. Inl. bij J. J. de Lange te Tholen. Aanw. gedaan.

Winschoten. Het bouwen eener behuizing, hoek Oudewerfslaan.

De architect K. de Grooth, 's av. 8 u. ten huize van de wed. Giezen, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bestek à f 0,25 te bekomen bij den architect. Aanw. gedaan.

DINSDAG 28 JUNI.

Amsterdam. Het amoveeren en weder opbouwen van het perceel no. 17 aan de Oude Turfmarkt hoek Doelenstraat.

De architect W. Hamer, v.m. 11½ u., in het American-Hotel. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij voorn. architect, Singel 290.

Amsterdam. Het maken van een vereenigingsgebouw aan de N.-Achtergracht te Amsterdam, voor rekening van de vereeniging „handwerkers vriendenkring" te Amsterdam.

De architect C. B. Posthumus Meyjes. v.m. 11 u., in het geb. der Maatij. tot bevordering der Bouwkunst. Bestek en teek. ad f 2,50 verkr. bij gen. architect, Amstel 244.

Amsterdam. Het verbouwen der magazijnen aan het Leidscheplein no. 13—19.

De architecten A. Jacot en W. Oldewelt, n.m. 3 u., in het American Hotel. Bestek en teek. à f 2,25 te bekomen bij de architecten, Singel 514.

Elst. Het bouwen van een heerenhuis met bijlev. van alle ben. materialen.

De heer M. A. Vink, n.m. 6 u., in het koffiehuis van A. van Zadelhoff, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn à f 1,50 verkr. bij R. van Holten, alsmede inl. Aanw. 28 Juni, n.m. 5 u.

Geesteren (Geld.). Het witten der kerk en het verven der banken en ramen.

De kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente. Inl. geeft de heer D. J. Lubbers.

Groningen. Het bouwen van eene melkinrichting en roomboterfabriek op een terrein gelegen z z. van den Kraneweg, bekend onder sectie C nos. 5127, 5126 en 5125.

De Naaml. Vennootschap „De Groninger Melkinrichting Vredewold", 's av. 8 u. in het café Willems, Heerestraat. Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij den architect J. P. Hazeu.

Groningen. Het bouwen van 2 afzonderlijke paviljoenen, eene dubbele woning, eene rioleering met zinkputten enz., op „Dennenoord" te Zuidlaren, met de lev. van al het daartoe benoodigde.

De architect K. Hoekzema, n.m. 1½ u., in het Militair Tehuis. Bestek met 4 teek. à f 3 te verkrijgen bij den architect en ter inz. ten huize van aanbesteding en in het hotel van H. Zondag te Zuidlaren. Inlev. der bilj. 1 u. vóor de aanbesteding, ten huize van aanbesteding, of 2 u. vóor de aanbesteding ten kantore van den architect.. Nadere inl. en inzage der teek. v.m. van 11—12 u. ten kantore van den architect. Aanw. gedaan.

Helmond. Het bouwen van een graanpakhuis, kantoor en arbeiderswoning aan de Zuidwillemsvaart met bijlevering van alle bouwmaterialen.

Be firma J. Flier en Zn. te Breda, n.m. 6 u., in het café van W. de Roij te Helmond. Bestek en teek. ter inzage in bovengen. koffiehuis. Inl. te bekomen bij J. van Gaal te Helmond. Aanw. 28 Juni, v.m. 10½ u.

Haarlem. 1. Het verven van kazernegebouwen enz. te Haarlem, raming f 1550. 2. Het verven van werken en gebouwen in het Westelijk front der stelling van Amsterdam, raming f 1100.

De genie, v.m. 10 u., op het bureel der genie, alw. bilj. in te leveren tot 27 Juni n.m. 3 u., de bestekken ter lezing liggen en met inschrijvingsbilj. en inl. te bekomen zijn.

Hengelo (Geld.) *a.* Het bouwen van een school met 3 localen en annex woning; *b.* het lev. der ben. schoolmeubelen.

Het best. der Chr. school, n.m. 6 u., in het armenhuis. Teek. en bestek ter inz. in het koffiehuis van de wed. Langeler. Inschrijvingen daags vóór de besteding in te zenden aan Ds. Pierson, pastorie. Aanw. ged.

Rotterdam. Het verbouwen, uitbreiden en tot woning inrichten van het voormalige waschhuis voor ambtenaren van 's rijks belastingen te Hoek van Holland, raming f 4900.

De directeur der directe belastingen enz., 's midd. 12 u. te zijnen bureele. Bestek ter lezing aan het Min. van financiën, aan de bureelen van den rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal no. 16, te

'sGravenhage, aan dat van het prov. bestuur Z.-Holland en van genoemden directeur, mede aan de kantoren van de ontvangers directe belastingen, invoerrechten en accijnzen in de betrokken en naburige gemeenten, en kosteloos te bekomen op het eel van meergen. directeur. Inl. bij den sbouwmeester en den opzichter bij de dsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. nw. gedaan.

Ieppel. Het afbreken van eenige woningen en het bouwen van een nieuw woonhuis t bijkomende werken aan de Hoofdstraat.)e architect G. Otten Jzn.. 's av. 8 u. in N. stadsherberg alw. bestek en teek. ter . liggen en ad f 1 verkrijgb. zijn. Aanw. laan.

Nijmegen. Het bouwen van een woonhuis den Graafsche weg.)e architect D. Semmelink, n.m. 3 u.. in het tel „Hof van Brabant." Bestek en teek. in h. hotel ter inz. en ad f 1,50 te verkrijgen kantore van den arehitect.

Schagerbrug (N.-H.). 1⁰. Het bouwen van koffiehuis en kolfbaan en stallen, genaamd et Zijper Wapen", op een terrein sectie no 1209, der gemeente Zijpe; 2⁰. voor den er S. Bregman; het bouwen van een woonhuis, op een terrein sectie B. no. 679. De architect K. Bakker en Zn. te Alkmaar. n. 1 u., in het café Swarthof te Schagerbrug. Bestekken en teek. sub. 1 á f 1,50, sub. à f 0,50 verkrijgb. aan het bureau van den chitect. Aanw. gedaan

Stadskanaal. 1e. Het afbreken van de gebrande behuizing en het bouwen eener erenbehuizing, waarin winkel, magazijn en khuis met bijlev. van materiaal 2e. verfmeniewerk met de lev. daarvan. De heer Hessel van der Wal, 's av. 6 u., hotel „De Haan", alw. bestek en teek. ter z. liggen. Bilj. in te zenden 's av. 8 u. l. geeft de architect J. H. Mulder.

Utrecht. Het verbouwen van de villa 'arklust" aan den Parkweg te Zeist. De architect P. J. Houtzagers, n m. 2 u. het koffiehuis „het Metalen Kruis". Bestek et teek. tegen f 0,75 verkr. bij den architect oorn.. bij wien ook inl. te bekomen zijn.

Wildervank. Het maken van fabrieksgebouwen en grondwerken. ten behoeve van aardappelmeelfabriek „Zelfhelp", op terin. get. sectie C. no. 1213. gem. Wildervank. De naaml. vennootschap „Zelfhelp", n.m. u., in het hotel Panman, alw. bestek en ek. ter inz. liggen, alsmede bij den heer E. ulder Ezn., technicus te Hoogezand.

WOENSDAG 29 JUNI.

Amsterdam. Het verrichten van diverse erken in perceel no 13 aan het Leidscheein voor de firma Hirsch en Co. De architecten A. Jacot en W. Oldewelt, m. 2 u., in het American Hotel. Bestek en ek. à f 2,25 te bekomen, Singel 514.

Avereest. De bouwing van een woonhuis een ijshuis bij de fabriek aldaar. De heer J. Kingma, 's midd. 12 u. in het afé van H. L. de Munnik, Balkbrug. Bestekken zijn verkrijgb. à 50 ct. bij K. A. akkert aldaar. waar tevens teek. ter inz. ggen en inl. worden verstrekt Aanw. 29 uni van 10½ tot 11½ u.

Ameland. Het vergrooten van de openbare chool te Buren. Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestek met ek tegen 0,75 verkrijgb. ter secretarie en bij en heer W. D. Lubbink, bouwk. te Berlikum. anw. 29 Juni, na aankomst van het postschip, at v.m. 4 u. van Holwerd vertrekt.

Groningen. *a.* Het glas- en verfwerk van beneden- en 4 bovenwoningen; *b.* het behangerswerk aan gen. perceelen. De heer D. Smit, 's av. 7 u., in café „Tivoli". Inl. op het werk.

Hoogeveen. Het verven van woningen en bruggen langs de Hoogeveensche Vaart in perc. Het bestuur der Drentsche Kanaal Maatij., s midd. 12 u.. in hôtel „Thomas". Inl. geeft e opzichter Withaar bij wien het bestek er lez. ligt en ad 20 ct. verkrijgb. is

Hengelo (Ov.). Het bouwen eener bakkerij a. op een terrein aan de Haaksberger straat ld. voor de coöp. winkelvereen. „Hengelo". De architect W. Elzinga, in het vereenigingsgebouw Gebr. Stork en Co., 's av. 8 u. Bestek en teek. à 75 cent verkrijgb. bij gen. architect, alsmede inl. Aanw. 29 Juni v.m. 9½ u.

Nijkerk. Eenige perc. timmer-, metsel- en verfwerk, alsmede het schoonmaken der scholen. Het gemeentebest., v.m. 10 u. Voorw. ter inz. op de secretarie.

Rotterdam. Het bouwen van een woonhuis aan den Nieuwen Binnenweg bij den Westersingel. De arch. J. v. Kempen Valk Czn., v.m. 11 u. Bestek en teek te bek. à f 1.50, Wijnstraat 131.

Tiel. Het bouwen en wegruimen van een steiger om den kerktoren te Tiel, met bijlev. van alle benoodigde bouwstoffen, arbeidsloonen, gereedschappen, transporten enz., zonder eenige uitzondering. Het gem.-bestuur. Bestek en voorw. ter gemeente-secretarie ter inzage.

DONDERDAG 30 JUNI.

Enschedé. Het wederopbouwen der afgebrande stoom- kam en rietmakerij. machinekamer, ketelhuis enz., op een terrein gelegen aan de Veenstraat, voor de firma H. Blenken. De architect H. Reijgers, 's midd. 12 u., in het hotel „de Klomp". Bestekken met teek. tegen f 3 per stel verkr. ten kantore van den architect en moeten bij de besteding worden teruggegeven. Nadere inl. zijn te bek. bij den architect. Aanw. 30 Juni v.m. 10 u.

Twijzel. Het bouwen van eene zuivelfabriek voor handkracht te Twijzel. Het bestuur der coöp. zuivelfabriekvereen. „De Eendracht". Teek. ter inz. bij kastel. A. v. d. Meulen aldaar en bestekken te bekomen voor 50 ct. bij den architect A. Velding te Buitenpost. Aanw. 28 Juni, n.m. 5 u.

VRIJDAG 1 JULI.

Ermeloo. Het maken van een kerkgebouw met 425 zitplaatsen. De kerkeraad der Geref. kerk. Bestek en teek à f 2 te bekomen alsmede inl. bij den architect A. Knevel.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een winkelhuis met 2 beneden- en 3 bovenwoningen. gelegen aan de Havenstraat naast het perc. van den heer A. van Heukelom. De architect F. H. J. Pastoor, 's av. 8 u. in het café „Central." Bestek en teek. zijn à f 2 per stel te verkr. bij gen. arch. bij wien tevens inl. te bek. zijn. Aanw. 27 Juni, v.m. 11 u.

Hillegom. Het bouwen van een woonhuis aan den Loosterweg te Hillegom. De heer K. Hagedoorn. Inl. bij v. d. Eijk en de Waal, bouwmeesters, 1e Rond Point Parkweg te Amsterdam, alw. bestek en teek. à f 1 verkrijgbaar zijn.

Oldebercoop. Het verfwerk van de school met onderwijzerswoning en van het ameublement in de school te Nijebercoop met bijlev. en zetten van het glaswerk in gen. school en het schoolgebouw c a. te Oldebercoop. De aannemers die inl. geven. Bilj. in te zenden vóór 1 Juli.

ZATERDAG 2 JULI.

Breda. Het bouwen van een graanpakhuis met verdiepingen benevens stalling en verdere aanhoorigheden. De architect J. M. Marijnen, v.m. 11 u., in „De Beurs van Breda", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. archit.

Ede. Het aanbrengen van eene afscheiding en eenige veranderingen in de richting van portaal en privaten in de openbare school te Otterlo. Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. ten gemeentehuize ter inzage en aldaar tegen f 0,50 verkrijgb. Aanw. 28 Juni 's midd. 12 u.

Groningen. Het afbreken van het perc. get. F. no. 305, in de Kleine Pelsterstraat, en daar ter plaatse bouwen eener winkelbehuizing met bovenwoningen. De architect G. Nijhuis, 's av. 8 u. in het hotel „Friesland". Bestek met teek. in gen. hotel en ten kantore van den arch. ter inz. en ald. bestekken tegen f 0,75 verkrijgb. Inl. ten kantore van den arch. van 10—11 u. Aanw. 27 Juni, v.m. 10 u.

Tilburg. Het vernieuwen van het leiëndak, zinken goten, enz.. en het maken van eenige herstellingswerken aan de kerk en toren der Nederd. Herv. gemeente, aan de Zomerstraat. De kerkeraad van voorn. gemeente. Bestek ter inz. bij den arch. F. C. de Beer, Gasthuisstraat, die tevens inl. geeft.

Zwolle. Het verven van eenige gemeentegebouwen, bruggen en urinoirs. Het gemeentebest., n m. 1 u. Bestek ter secretarie ter inz. en à 10 ct. te bekomen. Inl. worden gegeven door den gemeente-architect, die op 30 Juni. 's morgens 7 u, aanw. zal doen. te beginnen bij perc. 1.

MAANDAG 4 JULI.

Amsterdam. Het verven van schoolmeubelen ten behoeve van de gebouwen van onderwijs. Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. te bek. à f 0.35 op de stadsdrukkerij. Inl. worden gegeven gedurende de laatste 5 dagen die de besteding voorafgaan, van v.m. 10—12 u., aan de sectiebureaux tot welken afd. de gebouwen behooren als: Voor de „Anna Visscherschool", bur. Montelbaanstoren: school no. 45, bur. voorn. Westerbegraafplaats; voor perc. 2, 3, 4, 5, 6 en 7 bur. van Reigerbergenstraat no. 140; voor perc. 8, bur. achter de school no. 71, Overtoom; voor perc. 9, 10, 11, 12 en 13 bur. Stadstimmertuin. voor perc. 14 bur. voorn. Oosterbegraafplaats, voor perc. 15 bur. voorn. raadhuis aan den Amsteldijk.

Zierikzee. Het bouwen van een nieuwen kaaimuur aan het Luitje aldaar, ter lengte van ongeveer 87 M.; op een te maken paalfundeering. Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. te bekomen op de secr. en bij den gem. bouwmeester à f 1,50 (bestekken alleen à f 0,50). Inl. geeft de gem.-bouwmeester. Aanw. 27 Juni en 1 Juli telkens n.m. 1 u. aan de Nieuwe haven nabij het Luitje.

WOENSDAG 6 JULI.

's-Gravenhage. Het bouwen van twee paviljoenen voor halfrustigen en onzindelijken. van een dokterswoning en van beambtenwoningen op het landgoed Bloemendaal te Loosduinen. Het best. der vereeniging tot Christelijke verzorging van krankzinnigen en zenuwlijders in Nederland, v.m. 11 u., in het Zuid-Holl. koffiehuis. Bestek met teek. ad f 3 verkrijgb. bij den lithograaf B. Brouwer te Utrecht. Aanw. 1 Juli, n.m. van 1—2 u., door den architect E. G. Wentinck te Schalkwijk.

DONDERDAG 7 JULI.

's-Gravenhage. Het bouwen van een school op een terrein nabij de Theresiastraat. Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Voorw. à f 1,10 en teek. à f 0.90 te bekomen ter gem.-secretarie. Aanw. 4 Juli. v.m. 11 u., aan de gemeentewerf.

Helder. Het afbreken van een bestaand en bouwen van een nieuw Marine-Machinisten-Clubgebouw aan de Hoofdgracht alh. De heer R. Kastelijn, n.m. 7 u. Bestek à f 1 en inl. bij den besteder verkr. Teek. ter inz. in het clubgebouw. Aanw. 28 Juni, n.m. 6 u.

VRIJDAG 15 JULI.

Oosterwolde. Het bouwen van een heerenhuis met kantoren aldaar. De notaris K. Bakker. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij den architect O. M. Meek te Donkerbroek alsmede inl. Aanw. 12 Juli.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

30 MEI.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van het perceel Kalverstraat 16. Door de architecten A. Jacot en W. Oldewelt. Gegund aan H. E. Rademaker, aldaar f 10500.

Bontebok gem. Nijehorne (Fr.). Het bouwen eener roomboterfabriek te Bontebok, voor de Coöperatieve vereeniging „de Gemeenschap". Laagste inschrijver S. W. de Boer, Lippenhuizen, f 6430. gegund.

8 JUNI.

Barendrecht. Het verplaatsen van een brandspuithuis en het plaatsen van een ijzeren hek bij het in aanbouw zijnde raadhuis alhier. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver F. Vlielander, Nieuw-Helvoet, f 399.

Drunen. Het bouwen van een woonhuis met bijlevering van alle benoodigde materialen, voor rekening van den heer J. H. Jansen te Drunen. Door den bouwkundige Joc. v. Ree te Waalwijk
Laagste inschrijver A. Snijders, Drunen, f 2985, gegund.

Hilvarenbeek. Het bouwen van een sigarenfabriek voor rekening van den heer Matth. de Lang.
Laagste inschrijver Gebr. Heeren, f 3767, gegund.

Tilburg. Het bouwen van een machinekamer voor de firma P. Bogaers en Zn. Door den architect Jos. Donders.
Laagste inschrijvers J. de Waal en Groenen, f 3742. Gegund aan J. de Waal en Groenen, het timmerwerk aan J. Vermelis.

10 JUNI.

Beerta. Het bouwen van een kerkje voor de Gereformeerde Gemeente.
Laagste inschrijver H. van Delden, f 1689, gegund.

11 JUNI.

Joure. Het gedeeltelijk afbreken en vergrooten der meubelfabriek „de Nijverheid" en in te richten voor een stoommeubelfabriek, voor den heer K. de Vrij te Joure. Door den heer K. de Vrij.
Laagste inschrijver S. Kuindersma, f 1244, gegund.

Sleeuwijk. Den bouw van een nieuwe schuur en gedeelte nieuw woonhuis voor de Wed. Cornet.
Laagste inschrijver H. Pellikaan, Gorinchem, f 2160. Gegund aan B. Kentie.

Steenbergen. (N.-B.) 1e. Het bouwen van een nieuwen bazaltmuur nabij het Bovensas; 2e. het doen van herstellingen aan het polderhuis, sluizen, bruggen, heulen en duikers; 3e het ruimen, schoonmaken en verdiepen van polderswateringen. Door het waterschapsbest. van Cruijslandspolders.
Laagste inschrijver J. C. Bazelier, f 2845, gegund.

13 JUNI.

Eelde. Het verfwerk, enz. van een huis voor mevrouw de wed. Van Hoorn te Paterswolde.
Laagste inschrijver J. van Bergen, f 138,50, gegund.

Noordwijk aan Zee (Onderh.). Het bouwen van een koffiekamer met waranda voor rekening van den heer P. T. Rietmeijer.
Laagste inschrijver C. G. J. Alkemade, f 2640, gegund.

Stad-Delden. De verbouwing van eene landbouwerswoning op de Nijlands Erven, gelegen in de gem. Ambt Delden en bewoond door J. Nijland. Door het gem.bestuur.
Laagste inschrijver H. Raanhuis, Ambt-Delden (Borklo,) f 701, gegund.

Veendam. *a*. Het amoveeren van het bestaande woonhuis met smederij en bijschuurtje en het daar bouwen van een nieuw woonhuis met apart staande smederij en bijschuurtje. *b*. Alle benoodigde glas-, verf- en behangerswerken aan gen. perceel. Door den bouwk. A. Woldendorp.
Laagste inschrijver *a*. H. Bulder, Wildervank, f 2535, gegund.
Laagste inschrijver *b*. E. Pals, f 137, geg.

14 JUNI.

Enschedé (Onderh.) Het schilderwerk van 7 nieuw te bouwen woningen door den heer B. J. Turin, aannemer aldaar.
Laagste inschrijver Fransen. f 160. gegund.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van een dubbel woonhuis. Door de archit. v. d. Goot en Kruisweg.
Laagste inschrijver G. J. Beltman, f 7123, gegund.

Krommenie. Het vergrooten der kerk met priesterkoor, sacristie en bijgebouwen. Door het R.-K. kerkbestuur van de parochie „St.-Petrus Banden".
Laagste inschrijver G. Schermer, Uitgeest, f 16231.

Veendam. *a*. Het bouwen van een remise aan de Molenstreek te Veendam. *b*. Alle benoodigde glas-, verf- en behangerswerken van dat gebouw. Door het bestuur der Eerste Groninger Tramway-Maatschappij.
Timmerwerken. Laagste inschrijver W. Spekman, f 4589, gegund.
Verfwerk. A. Hofman, f 100, gegund.

Vorden. Het verbouwen van het nutsgebouw ald. Door het best. der maat. tot Nut van 't Algemeen.
Minste inschrijvers: W. Koordeman, Zutphen, metsel- en timmerwerk f 786; J. W. Boerman, Warnsveld, metselwerk f 273; W. Koordeman, Zutphen, timmerwerk f 445; H. Wesselink, Warnsveld, stukadoorw. f 47,50; H. Oberink, Vorden, smidswerk f 22; H. Einsbroek. Vorden, lood- en zinkwerk f 75; G. Brouwer, Zutphen, schilderwerk f 248; F. Hoenink, Zutphen, in massa f 1124.

15 JUNI.

Alkmaar. Het verbouwen van perceel B. 96 aan de Langestraat. Raming f 1698. Door den bouwk. C. J. Ooms.
Laagste inschrijver S. Fraaijman, f 1390, gegund.

Amsterdam. Het bouwen van een schoolgebouw met onderwijzerswoning op een terrein aan de Potgieters- en Bilderdijkstraat. Door de comm. tot het best. der school van de Ned. Herv. Gem.
Laagste inschrijver G. Roelofsen, f 37396.

Breda. Het bouwen van een heerenhuis met apparte bovenwoning, op een terrein, kadast. bekend als no. 4742. aan de Nieuwe Boschstraat. Door den architect J. Lijdsman.
Laagste inschrijver H. Vriens, f 5337.

Enschedé. Het verbouwen van een woonhuis met twee daarnaast gelegen woningen, aan den Lipperkerkweg, hoek Wilhelminastraat te Enschedé voor J. Overbekke. Door den architect H. E. Zeggelink.
Laagste inschrijvers B. Richters en J. Kroep, f 3780, gegund.

Joure. Het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan de brug in den kunstweg te Snikzwaag. Door het gemeentebest. van Haskerland.
Laagste inschrijver L. H. de Vries, Broek, f 75,50, gegund.

Rijsbergen (N.-Br.). Het afbreken en weder opbouwen van een landbouwersschuur te Tiggelt (gem. Rijsbergen), met bijlev. van de ben. bouwstoffen. Door den architect F. P. Bilsen te Breda.
Laagste inschrijver G. Simons, Ginneken, f 2268. Niet gegund

Vaassen. Het maken van een nieuw fabrieksgebouw op een terrein naast de bestaande fabriek. Door de directie der ijzergieterij en staniolfabriek „Industrie".
Laagste inschrijver H. Mulder Jzn., Terwolde, f 15545, gegund.

Varsseveld. Het bouwen van een woonhuis met annexe schuur, met bijlev. van alle materialen en grondarbeid. Door den bouwk. H. H. Kreeftenberg.
Laagste inschrijvers G. W. Lammers en W. Kreeftenberg Hz., Varsseveld, f 3165.

16 JUNI

Alkmaar. Het afbreken van het huis aan den Dijk, wijk C no. 13. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver J. N. Schot, f 222.

Langezwaag. Het bouwen eener roomboterfabriek te Bontebok onder Nijehorne. Door den heer Abele R. Meina.
Laagste inschrijver S. W. de Boer, Lippenhuizen, f 6430, gegund.

17 JUNI.

Breda. Het bouwen van eene geslot dubbele kegelbaan met kegelhuis, met bijle der daarvoor benoodigde materialen. Do den architect W. J. Slechtriem.
Laagste inschrijver A. Verhagen en Z f 1234, gegund.

Bussum. Het bouwen van een woonhu met bleekerij. Door den bouwk. G. J. Vo
Laagste inschrijver J. Monisse, f 1077.

Garmerwolde. Het verf-, glas- en behan werk der nieuw te bouwen pastorie. Do den aannemer H. Bijmolt.
Laagste inschrijver J. Wolthuis, Garme wolde, f 320.

Groningen. De verbouwing van eene b huizing, get. no. 98, oostzijde Schoolstra onder architectuur van den heer A. T. va Elmpt en voor rekening van het bestuur d R.-K. ziekenverpleging.
Laagste inschrijver C. R. Niekus, f 1242 gegund.

Gouda. Het maken van eene beschuit- e koekbakkerij c. a. en een woning voor de meesterknecht te Gouda. Door de heere Gebr. Dercksen.
Laagste inschrijver C. P. W. Dessin, f 33833*. *Gegund.

Hoogeveen. Het afbreken en wedero opbouwen van schuren achter de 4 woninge van de Israël. gemeente op de Schutstree Door den architect J. Carmiggelt.
Laagste inschrijver W. R. ter Stege, f 32 gegund.

Losser. Het bouwen van vier woninge aan de Kruisstraat in het dorp Losser. Do den architect H. E. Zeggelink.
Laagste inschrijvers M. Goedhart en B. Spitholt, Enschedé, f 3498, gegund.

Maashees. Het bouwen van een woonhu met stalling, met bijlevering van gedeelteli de materialen. Door den heer J. Kersten.
Laagste inschrijver R. Lamers, Maashee f 981, gegund.

Nieuw-Vennep. Het amoveeren en het te plaatse bouwen van een woonhuis. Do den bouwk. H. Rinck, Haarlemmermeer.
Laagste inschrijver J. Vorst, Haarlemme meer. f 3999. Niet gegund als zijnde bove de begrooting.

Rouveen. Eene belangrijke vertimmerin aan het kerkgebouw van de Ned. Herv. Ge aldaar, bestaande in het veranderen der ka het maken van een geheel nieuw plafor enz. met bijkomende werken. Door de ker voogden der Ned. Herv. Gem.
Laagste inschrijver H. Timmer, Mepp (begrooting) f 2979.

Utrecht. Het verbouwen van perceel n 113 a/d Oudegracht aldaar, voor N. v. Kess Door den architect G. A. Ebbers.
Laagste inschrijver H. J. Jonkergou Utrecht, f 2926.

Ulft. Het bouwen van een huis met bijle van materialen voor den heer Bongers. Do den architect G. Rossier te Gendringen.
Laagste inschrijver A. W. Gerritsen, Ul f 2890,99, gegund.

18 JUNI.

Charlois (Z.-H.). Het bouwen van vier wir kelhuizen en een dubbel pand aan den Sum traweg.
Laagste inschrijvers Gebr. Dura, f 3165.

Dorst (N.-Br.). Het bouwen van eene wonin met bakkerij en stal. Door den heer P. Carton.
Laagste inschrijver W. de Kanter, Tet ringen, f 8,55. Buiten levering van stee plavuizen, smidswerk en hout.

Enschedé (Onderh.). Het schilder- en gla werk van eene nieuwe woning, alsmede h buitenschilderwerk van 3 bestaande woni gen, voor den heer H. Cromhoff.
Laagste inschrijver J. G. Schildkamp, f 7 gegund.

Lijst van Fabrikanten. Leveranciers. enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co.. Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Electrische installatiën. — B. L. VOGELS-DOLHAIN. Den Haag.
Electrische Verlichting. — C. A. HUIJGEN. — Rotterdam.
Engelsche Winkel-Etalages. — FLAMENT & Co., Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER. den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER. den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRUNER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. - Maatsch. „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT. Rotterdam en Amsterdam.

Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Hage.
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & Co.)
Liften. — JAN HAMER & Co.. Amsterdam.
„ — C. A. HUIJGEN, Rotterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LüCHAU, Damrak 71, Amst.
Overkappingen, Loodsen enz. van gegolfd plaatijzer. — B. J. HESSELINK, Keizersgracht 263, Amsterdam.
Overkappingen. — T. G. TISSOT. Jr. Amsterdam.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HöXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.

Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterda
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Ven
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co.. Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Am
„ „ „ — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT. Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN. Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 7 Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikant van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-**steene vuurvaste Cement. Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT. Delft.

Ministerie van Justitie

Openbare Aanbesteding

Op **Vrijdag 8 Juli 1898**, des namiddags ten 2 ure, zal in een der lokalen van het Departement van Justitie te *'s-Gravenhage*, in het openbaar worden aanbesteed:

Het bouwen van bewaarderswoningen bij de nieuw te bouwen Strafgevangenis te Haarlem, met daarmede in verband staande werken.

Raming f 36800.

Het bestek met daarbij behoorende teekeningen ligt voor gegadigden ter inzage in het gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat te Amsterdam en is op aanvrage tegen betaling van f 1.10 franco verkrijgbaar bij DE GEBROEDERS VAN CLEEF, Boekhandelaars Spui No. 28*a* te *'s-Gravenhage*.
Aanwijzing zal worden gehouden op Dinsdag 5 Juli 1898, in het gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst voornoemd, des v.m. ten elf ure, terwijl inlichtingen zijn te bekomen op het bureau van den Ingenieur-Architect voor de Gevangenissen en Rechtsgebouwen te 's-Gravenhage Departement van Justitie.
's-Gravenhage, 23 Juni 1898.

De Minister van Justitie,
Voor den Minister.
De Secretaris-Generaal,
P. J. VAN BEIJMA.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag 19 Juli 1898**, des namiddags ten 2 uur zullen REGENTEN VAN HET OUDE EN NIEUWE GASTHUIS TE DELFT, in het openbaar, in het Gasthuis (*Brabantsche Turftmarkt 13)* aanbesteden: **Het bouwen van een**

Ziekenhuis met aanhooren.

Inlichtingen zijn te bekomen alle werkdagen tot den dag der aanbesteding tusschen 10 en 11 uur bij den Gemeente Architect *(Oude Delft 51)* en bij den Opzichter, in het Gasthuis. Het bestek met 3 teekeningen is van af 2 Juli a.s. tegen betaling van *f* 2.50 verkrijgbaar bij den Huismeester den Heer P. KRAMER, bij wien het tevens ter inzage ligt.
Aanwijzing op het terrein Dinsdag 14 Juli des namiddags ten 2 uur.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

JULI 1898. 18e JAARGANG. No. 27.

UREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
UREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
ITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
bonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor
idië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie $^3/_2$ maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — enige losse gedachten naar aanleiding van eene circulaire, door anl. I. Sanches. — Het feest van den heer J. H. Leliman. — ıgezonden. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — ersonalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende rijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekeaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst an Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Als Gewoon Lid der Maatschappij zijn toegetreden de eeren:

J. H. Ingenhaag . . te Helmond.
Jhr. J. H. Schorer „ Amsterdam.
W. C. Weidner . . „ Utrecht.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst vergadert op Donderdag 7 Juli a.s., des morgens te elf uur in het gebouw der Maatschappij.

Bij het Bestuur der Maatschappij is het volgende schrijven ingekomen:

Haarzuylens, 25 Juni 1898.

Aan het Hoofdbestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De ondergeteekenden, leden van het Genootschap „Architectura et Amicitia" te Amsterdam, Genootschap „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam, en Afdeelingen van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, overwegende:

I. de krachtige ontwikkeling der plaatselijke vereenigingen tengevolge van 't groote aantal beoefenaren der bouwkunst;
II. de wenschelijkheid van eenheid in actie in de verdediging der intellectueele belangen van den bouwmeester;
III. de wenschelijkheid van eenheid in actie in 't steunen der financieele belangen van den bouwmeester;
IV. de wenschelijkheid van eenheid in actie in de uitgaven van technische werken;
V. de wenschelijkheid van eenheid in actie ten opzichte van sociale hervormingen in den boezem van de professie, zoowel als in de kringen waarop de bouwmeester van invloed kan zijn;
VI. dat vereenvoudiging van de organisatie en beperking van het aantal titularissen, minder nutteloos administratief werk vereischt, en dus 't algemeen belang ten goede komt;

richten bij deze het beleefd maar dringend verzoek tot het Hoofdbestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst om — ten einde tot die eenheid te geraken — bij gelegenheid van hare eerstvolgende Algemeene Vergadering in September a.s. te Zutphen tot een samenkomst uit te noodigen:

alle bouwkundige vereenigingen van ons Vaderland, ter bespreking van de navolgende grondslagen:

A. Van af den 1sten Januari 1902 bestaat „de Bond van Nederlandsche Bouwkundige Vereenigingen."
B. Deze bond erkent in elke Gemeente slechts eene Bouwkundige Vereeniging, (voor zooveel noodig uit de samensmelting der meerdere tot heden bestaande vereenigingen).
C. De werkzaamheden van den Bond bepalen zich tot het uitgeven van een weekblad als officieel orgaan van de verschillende vereenigingen en een plaatwerk; het oproepen en organiseeren van Algemeene Vergaderingen.
D. De medewerkende vereenigingen verbinden zich om hunne overeenkomsten en financieele verbintenissen te regelen voor den 31en December 1901 — in overleg met eene Commissie van reorganisatie samengesteld uit afgevaardigden van de verschillende medewerkende vereenigingen.
E. Elke plaatselijke vereeniging is volkomen vrij in haar huishoudelijk beheer, (mits leden aan ballotage worden onderworpen) in haar openbaar optreden, en zal recht hebben op een deel van de plaatsruimte in 't officieel gedeelte van het Bondsorgaan, waarvoor een vast bedrag als abonnement wordt afgedragen.

waarop, volgens hun oordeel thans met vrucht zou kunnen worden gearbeid om te komen tot eene samenwerking, waaraan reeds lang de behoefte wordt gevoeld,

waartoe ook reeds verscheidene malen het initiatief werd genomen.

Met erkenning van het streven dat tot heden gezonde begrippen omtrent die samenwerking heeft verspreid, hebben ondergeteeekenden de overtuiging, dat thans de tijd gekomen is, om met eene breede opvatting deze zaak ter hand te nemen.

D. van Ameyden van Duym Jr.
T. H. J. de Bruyn.
P. G. Buskens, Rotterdam.
A. E. Braat, „
De Boest van Ruyn.
W. Breyveld, Rotterdam.
N. van Bork.
G. Bakkus, Rotterdam.
H. H. Baanders, Amsterdam.
K. P. C. de Bazel, Red. A. et A.
J. W. Boerbooms, Oud-Voorzitter afd. Arnhem, M. t. B. d. B.
G. Brouwer Jr., Oud Red. M.¦t. B. d. B., en Bouwk. Gen. 's Hage.
J. W. van Boven, Onder-Voorz. A. et A.
Joseph Cuypers, Voorzitter A. et A.
J. A. Cleton.
C. M. Drooglever Fortuyn.
A. Dirkzwager.
J. Deenik.
W. C. Deenik Jr.
H. Ellens.
Henri Evers, Oud-Hoofdbest. M. t. B. d. B. Voorz. Bouwkunst en Vriendschap.
E. G. A. Fol, Arch. Rotterdam.
A. J. Freem, „ Arnhem.
J. G. van Gendt A.Lzn.
Eug. Gugel, professor a/d Pol. School, Eerelid A. et A., Eerelid M. t. B. d. B.
J. van Gils, lid B. en Vr., Rotterdam.
C. N. van Goor, Eerste Secr. B. en Vr., Rotterdam.
van Hijlckema Vlieg, Arnhem.
J. Huyink.
A. B. Hooykaas, Rotterdam.
A. Houtzager.
D. P. J. Harmsen.
W. Honig, Velp.
C. A. Huygen, M. t. B. d. B. Rotterdam.
Jonas Ingenohl. lid M. t. B. d. B., Oud Best. A. et A.
B. M. Kraayvanger, B. en Vr. Rotterdam.
J. A. van der Kloes, Eerelid A. et A.
W. Kromhout Czn., Oud-Voorzitter A. et A.
L. van Kesteren, Best. A. et A.
M. A. Lensink, Arnhem.
J. H. Leliman, Eere-Voorz. A. et A. Eerelid M. t. B. d. B.
J. L. M. Lauweriks Best. A. et A.
J. Lambeek, Red. A. et A.
J. H. Müller Oud Hoofd-Ing. Arnhem.
W. Molenbroek, B. en Vr., Rotterdam.
J. Muller.
D. A. N. Margadant lid M. t. B. d. B.
L. M. Moolenaar, Ver. Bouwk., Groningen.
Nic. Moolenaar, Bouwk. Gen. 's Hage.
J. Mutters, Best. M. t. B. d. B.
D. J. Nyland, Oud-Best. A. et A.
F. J. Nieuwenhuis, Oud Best. M. t. B. d. B.
C. W. Nyhoff, Oud Best. A. et A.
D. van Oorth.
J. Olthuis.
G. J. Ooiman.
J. Persijn, Secr. afd. Arnhem van M. t. B. d. B.
L. Parqui, Rotterdam.
M. A. v. d. Perk.
P. J. Perquin, A. et A.
Charles Roskam, Arnhem.
P. du Rieu, Voorz. Bouwk. Gen., 's Hage.
W. te Riele. A. et A., Deventer.
J. P. Stok Wzn, B. en Vr., Rotterdam.
A. Spoon, B. en Vr., „
W. P. Sanders.
Sparringa, Best. A. et A.
J. A. G. v. d. Steur, M. t. B. d. B., Haarlem.
J. A. v. d. Sluys Secr. Oud Best. A. et A.
Corn. v. Straaten, Utrecht.
Jac. v. Straaten, M. t. B. d. B., lid A. et A.
v. Tusschenbroek, Rotterdam.
N. Tubergen, Rotterdam.
G. Toekamp Lammers.
J. J. P. Thüring, A. et A., Amsterdam.
J. E. Voogt, Rotterdam.
J. Verheul Dzn.
J. Veldkamp.
Jac. Ph. Wormser, A. et A.
E. G. Wentinck Jr.
M. A. van Wadenoyen, Best. Bouwk. Gen., 's Hag[e]
H. J. Walle, Best. A. et A.
L. van Zoelen Wzn., Ede.

EENIGE LOSSE GEDACHTEN NAAR AAN LEIDING VAN EENE CIRCULAIRE.

Het is Zondag-ochtend.

Het klepje van de brievenbus gaat open.

„Da's een, da's twee, da's drie, da's vier, da's vijf. Zi[e] zoo, menheer Sanches! nu kan je vooreerst voort."

Na deze toespraak van den brievenbesteller tot de brievenbus, ging het klepje weder dicht, en hij . . . verder

Zijn alleenspraak ontlokte ook mij eene ontboezeming

„Vijftien gulden voor de Maatschappij, twaalf gulden voor Architectura, vijf gulden voor de Opmerker, . . . als deze twee en dertig gulden in één zak gingen, dan was er wat mede te doen.

Al die bouwkranten, ze vermoorden elkander; — het arbeidsveld is te klein; hier is concurrentie bepaald doodend!

Wanneer de boomen te dicht op elkander groeien, velt de tuinman eenigen, opdat de anderen te beter gedijen kunnen.

Zijn er te veel kranten, dan moet men eenigen dooden, door het abonnement op te zeggen.

De tuinman beschouwt aandachtig de boomen en weet dan welke hij zal omhakken; bij hem bestaat geen *voorliefde*.

Met mijne kranten is het anders. — Op de Opmerker ben ik geabonneerd al van den eersten jaargang af; — van Architectura werd ik reeds in 1860 lid; — het Bouwkundig Weekblad . . . . neen, ontrouw worden aan de Maatschappij, dat gaat „heelemaal" niet!

En zoo blijft alles bij het oude, ofschoon de bestaande toestand niet te loven is.

Verandering is wenschelijk; alleen zal zij bezwaarlijk kunnen uitgaan van zoodanigen die, even als ik, voor „eene moeilijke keus" staan.

Belangstellenden hebben dikwerf aangespoord tot het samenbrengen van de verschillende bouwkundige vereenigingen; een bepaalden vorm voor de uitvoering wezen zij echter niet aan.

Heden ochtend verscheen de afdruk van eenen brief aan de Maatschappij, door 34 bouwmeesters onderteekend, die trachten willen het denkbeeld te verwezenlijken: „„„in het belang der bouwkunstenaren, enz. een „Bond van Nederlandsche Bouwkundige Vereenigingen" in het leven te roepen.""

Tegen het denkbeeld zelf is natuurlijk niet veel aan te voeren.

Na lezing van den brief, drongen echter deze beide vragen zich aan mij op:

1°. Zal de zaak tot stand *komen?*

2°. Zal de zaak stand *houden?*

Tot stand KOMEN? Waarom niet? Als men er zich een beetje voorspant, als van alle kanten wat toegegeven wordt, dan is eene „vereeniging van de vereenigingen" wel mogelijk, maar . . . . .

Stand HOUDEN? Dat is een moeielijker zaak!

Ik hoop, dat ik het mis heb . . . . doch, het wil mij beschijnen, dat in de circulaire reeds te lezen staat, waaraan die unie sterven zal.

Sedert eeuwen zien wij combinatiën uit elkander gaan, later, min of meer gewijzigd, weder te samen komen, om op nieuw te worden verbroken, enz., enz.

Dit geschiedt zoowel op staatkundig, als op godsdienstig- en kunstgebied.

Daarin ligt niets bevreemdend, omdat dit alles slechts menschenwerk is, d. w. z. dat de menschen in het algemeen meer rekening houden met *eigen* belangen, met *eigen* wenschen en slechts strijden voor een *algemeen belang*, als dat in hun kader past.

Zich vrijmaken van het „ik", is de zwaarste taak.

„Architectura" voor de jongeren, de „Afdeelingen" voor de ouderen, de „Maatschappij" voor allen, zoo liep vroeger het wagentje rustig (misschien sukkelig) voort, tot . . . . Toen werden de krachten aan Architectura gewijd, toen werd alles ingespannen om Architectura op den voorgrond te doen treden en de Maatschappij te overvleugelen . . . . doch alles is slechts menschenwerk.

Wanneer eenige mannen van invloed zich te samen voegen, kunnen zij iets grootstch *tot stand brengen.*

Echter kan dit ook geschieden door één persoon, die zich geheel aan het onderwerp wijdt.

De *mannen van invloed* kunnen bezwaarlijk de zaak *in stand houden*, omdat op den duur de ijver verzwakt, de belangen uit elkander gaan loopen en vele maatschappelijke invloeden hen afleiden van datgene, wat „op den keper beschouwd voor hen geen levensmotief is."

Maar *één persoon* kan evenmin de zaak *in stand houden*. Als hij alles zelf moet doen, — als hij zich tevreden moet stellen met de „stille deelname" van hen die om hem zijn, — als hij „alléén" het hoofd moet bieden aan allen tegenstand, dan moet ten slotte de lust verloren gaan, of hij werkt er zich onder.

Wil men iets in stand *houden*, dan moet *één* met vaste hand het roer in handen hebben, terwijl de anderen rustig en ijverig roeien, vertrouwende op dezen stuurman.

Zoo iets had ik mij dan ook voorgesteld van het samenbrengen van de bouwkundige elementen.

Niet een schipperen om Jantje niet te raken en Pietje niet te kwetsen . . . . Niet het zoeken naar een naam die te veel aan Klaas zou doen denken of Kees in vergetelheid zou brengen . . . .

Die iets grootsch en goeds wil, moet afzien van kleine „ik-heden".

„Bond van Vereenigingen" wat klinkt dat zoet! Suikerwater met suiker!

Mag ik eens zeggen, hoe ik mij zoo'n Bond dacht? De Maat^ij^. tot bevord. der Bouwkunst, als oudste Vereeniging, worde aan het hoofd gesteld, met behoud van haren naam. Aan haar zij opgedragen: 1°. het uitgeven van technische werken; 2°. het uitschrijven van prijsvragen; 3°. het optreden voor de algemeene belangen der Bouwbeoefenaren; 4°. het samenroepen van vergaderingen (minstens viermaal per jaar, in de verschillende deelen van het Rijk) ter algemeene bespreking van onderwerpen die het bouwvak betreffen, en . . . hiermede uit.

De Maatschappij late hare afdeelingen los, die desgewenscht zich tot zelfstandige vereenigingen kunnen vormen.

De leden van de Maat^ij^. moeten zich verbinden geen lid te worden van een andere Vereeniging, die zich één of meer der vier hierboven aangegevene zaken tot doel stelt.

Eene betere formuleering is de taak eener Algemeene Vergadering.

Misschien heb ik het mis . . . . doch het wil mij toeschijnen, dat zoo lang allen niet overtuigd zijn, dat onder één vaan en onder ééne leiding moet gewerkt, dat afgezien moet worden van alle „eigenwaardeering", de tijd van „*éénheid*" nog niet aangebroken is.

Voor mijn gemak laat ik weleens twee of drie boeken, die over het zelfde onderwerp handelen, in één band binden. In dien eenen band heb ik daarom nog niet één werk. De eenheid, die het tot één werk moet maken, ontbreekt.

Zóóveel pagina's voor de Maat^ij^, zóóveel voor A. e. A., zóóveel voor B. en V. . . . .

Misschien heb ik het mis . . . . zóó krijgt men geen éénheid, zoo krijgt men niet iets grootsch.

In elke Gemeente slechts ééne bouwkundige Vereeniging . . . .

Waarom? waartoe? In denzelfden tuin heeft men toch ook rozenbedden en reseda-perken. En schijnt Gods lieve zon niet over beiden? Dragen zij niet beiden bij tot verfraaiing van den tuin? Waarom zou er geen plaats zijn voor meer vereenigingen (d. w. z. van lieden die òf door leeftijd òf door werkkring zich tot elkander voelen aangetrokken), mits allen samenwerken tot bloei van de algemeene vereeniging, van de Maat^ij^. t. bev. der Bouwkunst.

Misschien heb ik het mis . . . . doch ik zou meer verlangen dan de 34 onderteekenaars aanbieden.

Deze losse gedachten kwamen bij mij op toen ik heden middag van de receptie des Heeren Leliman terugkwam, waar ik velen heb aangetroffen, verschillend van leeftijd, verschillend van richting, en toch eendrachtig te samen komende, om den feestvierende hulde te bewijzen.

Ik geef ze voor wat ze zijn, deze losse gedachten . . . Dupliek zal niet volgen.

Amsterdam, 26 Juni 1898.

DANL. I. SANCHES.

NASCHRIFT.

Nadat het bovenstaande reeds afgezonden was, las ik het artikeltje van den Heer Joseph Cuypers in „Architectura."

De HH. onderteekenaren van de circulaire kunnen overtuigd zijn, dat ik ten volle sympathiseer met hun streven;

terwijl ik den Heer Cuypers de verzekering geef, dat ik hem in allen opzichte, zeer hoog acht.

Hij en ik, wenschen beide hetzelfde, en toch hoe verschillend is ons schrijven. Ligt niet daarin reeds aanwijzing, dat men niet zoeken moet allen onder den zelfden hoed te houden.

Zij moesten naast elkander kunnen leven: „de Societeit der Droogstoppels", „de Vereeniging der Evenaren", „de Club der Raakmenieters", of hoe zij zich noemen willen. Zij moeten er zijn, om het maatschappelijk evenwicht daar te stellen.

Wat echter beslist noodig is: *één* en *slechts één*, die het algemeen vertrouwen geniet, die met ruimen blik, onbevooroordeeld, de bouwstoffen van verschillende zijden weet op te zoeken en te zamen te brengen ter vorming van een schoon harmonieus geheel.

Ons streven zij, dien *éénen* te vinden, en hem met alle onze krachten te steunen.

28 Juni '98. DL. J. S.

HET FEEST VAN DEN HEER J. H. LELIMAN.

Het was te voorzien, dat het op den 26en jl. ten huize van den heer J. H. Leliman niet zoude blijven bij een huiselijke viering van zijn 70sten verjaardag. Voor de leden der Maatschappij t. B. d. Bouwkunst droeg hun maatschappelijk gebouw reeds de kenteekenen, dat er iets bijzonders moest gebeuren op dien Zondag: de vlag was er uitgestoken, en bij een der ramen stonden tal van voorbijgangers stil om te zien naar de tentoongestelde teekening van het laatste belangrijke werk door den jubilaris uitgevoerd: de Salerno's werkmanswoningen in de Jacob van Campenstraat te Amsterdam.

Van uit dat gebouw ging het Bestuur der Maatschappij naar de woning van den heer Leliman. Daar was reeds een hartelijke verrassing aangekomen in den vorm van onderstaand schrijven:

Amsterdam, 26 Juni 1898.

WelEdelGeboren Heer,

Misschien dat het U eenigermate vreemd voorkomt, aan den morgen van een uitsluitend huiselijken feestdag een adres van gelukwensching te ontvangen van personen, U zoo niet *allen* dan toch voor het meerendeel onbekend.

Toch kan die verwondering niet van langen duur zijn, wanneer U verneemt dat die personen uitmaken

den Bond van Directeuren van Ambachtsscholen in Nederland,

een corporatie alzoo van mannen, die tot levenstaak hebben gekozen, de bediening van de inrichtingen voor vakonderwijs, waarvan de eerste door U in 't leven geroepen en daarmede den grondslag gelegd is voor een tak van opleiding die steeds in groei en bloei is toegenomen.

Waar de Stichter dier scholen voor de 70ste maal zijn geboortedag herdenkt, meende genoemde Bond, dat het op zijn weg lag van zijne belangstelling te doen blijken door een warm:

„Heil! den Stichter onzer Ambachtsscholen

te doen hooren.

Een aantal jaren teruggaande en den toestand der vakopleiding van toen vergelijkende met den huidigen, brengen zij vol eerbied hulde aan den man, wiens ruimen blik en energie het ambachtsonderwijs zoo ontzaglijk aan zich heeft verplicht.

En waar de voortdurend toenemende bloei van het ambachtsonderwijs in ons vaderland reeds een bron is van groote voldoening voor den Jubilaris, daar wenscht de Bond hem van heeler harte toe, dat het den

Vader van het Ambachtsonderwijs in Nederland

nog vele jaren moge worden gegeven de welverdiende hulde te ontvangen van allen die het welmeenen met den Nederlandschen werkman.

Namens den Bond van Directeuren van Ambachtsscholen in Nederland,

H. J. DE GROOT, Voorzitter.
E. JELSMA, Secretaris.

Van de beide Ambachtsscholen in Amsterdam waren den jubilaris ook reeds geschenken aangeboden, vervaardigd door de leerlingen der school, geschenken die een duidelijk beeld zijn van het uitstekend onderwijs dat thans aan de scholen wordt gegeven. Die cadeaux, door vormen, bewerking en versiering uitmuntende, zijn: een eikenhouten platenkast en een gesmeed ijzeren bloemenstandaard.

Nadat de jubilaris de deputatiën van den genoemden bond en van de Ambachtsscholen had ontvangen, kwam het Bestuur der Maatschappij aan de beurt. Ook bij die ontvangst waren Mevrouw Leliman en de zoon van den jubilaris aanwezig. De Voorzitter der Maatschappij, de heer A. Salm G.Bzn., sprak den heer Leliman recht hartelijk toe, en bood hem namens de Maatschappij de hoogste onderscheiding — in den vorm eener medaille — aan, die het Eerelid der Maatschappij van haar nog krijgen kon. Daarbij behoorde, in perkamenten omslag met het gulden stempel der Maatschappij, eene oorkonde, een kunststuk van drukwerk vervaardigd in de werkplaatsen der firma Mouton & Co. te 's Gravenhage, van den volgenden inhoud:

De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkuust, gesticht in achttien honderd twee en veertig, vereert een op den stempel der Maatschappij geslagen

Medaille

aan haar Eerelid, Oud-Voorzitter, Oud-Secretaris, Ridder in de orden van Christus en van Conceiçad, beiden van Portugal, den heer

J. H. Leliman,

bij gelegenheid van zijn zeventigsten verjaardag op zes en twintig Juni achttien honderd acht en negentig.

Deze eenvoudige hulde zij een blijk van dankbare waardeering van de leden voor de aanhoudend gebleken belangstelling van dit Eerelid in het werken en streven der Maatschappij dat hij gesteund heeft sedert zijne toetreding als haar lid in achttien honderd vier en veertig.

In oorkonde der waarheid.

De Onder-Voorzitter:	*De Voorzitter:*
EDUARD CUYPERS.	A. SALM G.Bzn.
I. H. J. VAN LUNTEREN.	A. C. BLEIJS.
J. A. MULOCK HOUWER.	V. G. A. BOSCH.
JOH. MUTTERS JR.	M. A. C. HARTMAN.

J. VERHEUL DZN.

De Secretaris: C. T. J. LOUIS RIEBER.

Hiervan zijn twee afdrukken gemaakt, waarvan de eene berust in handen van den heer J. H. Leliman, de andere in het archief van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

Hierna sprak de heer C. B. Posthumus Meyjes, Voorzitter der Afdeeling Amsterdam, haar Eerelid in welgekozen woorden toe, en bood hem namens de leden der Afdeeling een stel van drie zeer fraaie pullen aan uit de fabriek „Holland" te Utrecht.

Telkens na het in ontvangst nemen van een dezer huldebewijzen werd door den heer Leliman daarvoor dank betuigd, in woorden die blijk gaven van zijn erkentelijkheid en van zijn zoo welbekende ingenomenheid met de vereenigingen.

Kort daarna verscheen het bestuur van Architectura et Amicitia, dat bij monde van zijnen Voorzitter, den heer Jos. Cuypers, den heer Leliman in hartelijke bewoordingen een prachtige lauwerkrans overhandigde. Ook voor dit huldeblijk zeide de heer Leliman dank.

Bij de besturen van de Maatschappij en hare Afdeeling Amsterdam had zich aangesloten het Eerelid de heer A. N. Godefroy; dat was voor hen een groote verrassing en

bijzondere eer, voor den heer Leliman blijkbaar even-
s. De ontmoeting van deze beide Eereleden was tref-
d; bij den jubilaris zal wel onwillekeurig dadelijk de
lachten zijn opgekomen, hoe hij, nu 36 jaren geleden,
Secretaris der Maatschappij benoemd werd en daarna
t den heer Godefroy, als Voorzitter, lang samenwerkte.
Oud en jong volgde om den jubilaris en zijn gezin op
hartelijkst te begroeten. Ook deputatiën, o.a. een van
Bestuursleden der Afdeeling Rotterdam, waarvan de
r Leliman eveneens Eerelid is. Schriftelijke huldebe-
gingen kwamen van andere Afdeelingen der Maatschappij
gelukwenschen van tal van vereenigingen als: Bouw-
nst en Vriendschap te Rotterdam, Arti et Amicitiae
de Maatschappij voor den Werkenden Stand te Am-
rdam enz.; bloemen van vrienden en vriendinnen, massa's
egrammen, bijna een half duizendtal brieven, briefkaarten
naamkaartjes . . . . . het regende als 't ware den
nschen dag bewijzen van achting en vriendschap. En,
was duidelijk, zij allen werden met dankbaarheid in
n opgewekte stemming aanvaard, die den heer Leliman
er jong op nieuw hebben gemaakt.

INGEZONDEN.

Aan Bestuur, Redactie, Eereleden en Leden van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, benevens aan hare Afdeelingen.

WelEdele Heeren!

Ondergeteekende staat voor een sierlijken triomf-wagen vol achtige geschenken, verrassende telegrammen, gewaardeerde rtels en de heerlijkste bloemen ter wereld (veel leliën), en kan zijn spijt iederen vriend evenmin persoonlijk als per brief be- nken voor de hooggeschatte belangstelling hem betoond op Juni 1898.

Vergun Uw 70-jarig medelid aan allen hartelijken dank, ook in iam van Echtgenoote en zoon — bij dezen — aan te bieden, in hoop, dat wij ons onderling nog jaren zullen hebben te ver- eugen *met* en *in* de beoefening van het kunstvak onzer keuze. Vrede, Vreugde en Vriendschap" blijve onze leuze en ons wacht- arool. Moge de hemel ons allen de grootsche voordeelen uit die ie V-woorden blijven schenken en ons indachtig doen zijn, dat et steeds een heerlijk op te lossen kunstprobleem blijft — *oud worden*.

Laten wij ons daarom onderling waardeeren, zelfs tot over onze raven!

Onze bede zij steeds, dat de Hemel ons jong laat blijven en het uur der geestdrift ondanks de jaren nooit doove, allerminst voor les wat Goed, Grootsch en Geestelijk Gemoedelijk is.

En nu, waarde Vrienden, als slot een hulde- en dankbetoon aan nze Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, haar Bestuur n Leden, voor de groote gouden herinnerings-medaille, mij op ijn 70sten verjaardag zoo goedgunstig en zoo hartelijk door nzen Voorzitter A. Salm G.Bzn. ten mijnen huize vereerd.

Ik zal dat prachtig eermetaal bewaren als het symbool onzer nderlinge eerlijke, heerlijke en onontbeerlijke harmonie van ge- achten, werken en daden sedert 1842, door zoovelen ten beste angewend voor den bloei van den eersten en oudsten der bouw- unstbonden in Nederland: de Maatschappij tot Bevordering der ouwkunst.

Heil!

Hoogachtend en vriendschappelijk,
Haar Eerelid,
ook van de Afdeelingen Amsterdam
en Rotterdam:
J. H. LELIMAN.

Haarzuijlens, 27 Juni 1898.

Aan de Redactie van het Bouwkundig Weekblad.
Amsterdam.

WelEdelGeb. Heeren!

Mag ik U bij dezen in uw eerstvolgend nummer plaatsruimte verzoeken voor onderstaand schrijven:

Amsterdam, 29 Juni 1898.

Den WelEdelGestr. Heer Jos. Th. J. Cuypers,
Arch. Ing. Alhier.

WelEdelGestrenge Heer!

In antwoord op Uwe geëerde letteren, d.d. 18 Juni l.l., met ingesloten circulaire, moet ik U mijne bevreemding te kennen geven, onder dat stuk mijn naam te zien geplaatst zonder mijn voorkennis en zonder mijn goedkeuring.

Hoewel ik met U de wenschelijkheid beaam in ons klein land, in stede van verschillende Bouwkundige lichamen één algemeenen Bond in het leven te roepen, moet ik U tot mijn leedwezen mede- deelen, dat ik mij niet kan vereenigen met verschillende punten in Uwe circulaire en U daarom beleefd verzoek mijn naam *niet* op te nemen onder de onderteekenaars van dat stuk.

Met hoogachting verblijf ik Uw dw.
C. B. Posthumus Meijjes.

Nadat ik persoonlijk de eerste omstandigheid van 't plaatsen der namen onder de voorloopige drukproef (helaas niet als zoo- danig aangeduid) heb verklaard, wensch ik hier nogmaals mijn leedwezen te betuigen over de verwarring die plaats heeft ge- vonden tusschen mij en den drukker van het Weekblad „Archi- tectura" op Zaterdag l.l. en waardoor de naam van den heer Meijjes geheel tegen zijn wensch gehandhaafd bleef. Dit vond zijn aanleiding door enkele overhaaste berichten omtrent het toevoegen, wegnemen en weder opbrengen van eenige namen in 't oogenblik vóór 't afdrukken.

U dankend voor de te gunnen plaatsruimte teeken ik met alle hoogachting,

WelEd.Geb. Heeren
Uw dw.
Jos. Th. J. Cuypers.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging Afdeeling Amsterdam. 29 Juni 1898. Bij de opening deelde de Voorzitter mede, dat zich weder 6 personen voor het lidmaatschap hadden aangemeld.

Na het voorlezen en vaststellen der notulen van de vorige ver- gadering en de behandeling der ingekomen stukken, hield de heer H. M. Hagedoorn Jr. een kunstbeschouwing over het werk „Decoratieve Kunst".

De vragenbus bevatte twee vragen; 1e over een nieuw systeem om het verwarmend oppervlak van stoomketels met 50% te ver- grooten, — de 2e over voorschriften van Gemeentewege tot waarborg van goede fundeeringen. Beide vragen werden der commissie ter beantwoording gegeven.

Hierna werden eenige huishoudelijke zaken geregeld, en sloot de Voorzitter de vergadering.

BERICHTEN.

Aan artikel 3 der bepalingen omtrent het afnemen van de examens voor opzichter en architect bij den waterstaat en de burgerlijke openbare werken in Ned. Indië, vastgesteld bij besluit van 6 Sept. 1893, is de volgende bepaling toegevoegd:

„Wie zich reeds driemaal voor deze examens heeft aangemeld, en afgewezen of uit anderen hoofde dan om wettige redenen, ter beoordeeling van den directeur der B. O. W., niet verschenen is, dan wel zich teruggetrokken heeft, wordt niet meer tot het afleg- gen daarvan toegelaten.

Zij, die zich bij het in werking treden van dit besluit reeds meer dan tweemaal voor het opzichters- of architects-examen

hebben aangemeld zonder het diploma te verwerven, worden nog éénmaal tot het afleggen van het examen toegelaten."

Bij beschikking van den Minister van Justitie dd. 14 Juni is een nieuw wapen van Amsterdam vastgesteld, en ingeschreven bij den Hoogen Raad van Adel.

Het voornaamste verschil tusschen het oude en het nieuwe wapen ligt in de keizerlijke kroon welke het schild dekt. Deze is geteekend naar de echte Keizerlijke kroon, dus die van Maximiliaan, aan wien de stad het hooge privilegie dankt. Anders dan de kroon op den Westertoren, draagt deze een hoogen vorm zonder verschillende oploopende banden, maar met één breede opening waardoor de voering zichtbaar wordt.

Afbeeldingen van dit wapen verkrijgbaar zijn bij de „Boek- en Kunstdrukkerij voorheen Roelofzen-Hübner en Van Santen" te Amsterdam; dit ter inachtneming van hen, die daar ter plaatse versieringen hebben uit te voeren bij gelegenheid van de aanstaande feesten.

In de vergadering van den R. K. Volksbond, den 26sten Juni j.l. te Amsterdam gehouden, is ook minimum loon en maximum arbeidsduur ter sprake gekomen.

De Voorzitter, de heer Pastoors, drong met betrekking tot deze zaak er op aan, dat de afdeelingen overal zooveel mogelijk invloed zouden oefenen op de gemeenteraden.

De vergadering vereenigde zich ten slotte met een motie, waarin de vergadering,

„overtuigd, dat verbetering van den maatschappelijken toestand dringend noodig is:

„inziende, dat het stelsel minimum loon en maximum arbeidsduur rechtstreeks leidt tot dat doel,

„besluit, de besturen der afdeelingen op te dragen voor genoemd stelsel met volle kracht te ijveren, en voornamelijk in die plaatsen waar het van gemeentewege nog niet is ingevoerd, met alle geoorloofde middelen te trachten het door hunne respectieve gemeentebesturen te doen aannemen".

Den 29sten Juni vergaderde in „Ons Huis" te Meppel de Vereeniging voor Ambachtsonderwijs in Drenthe. Bij de opening bracht de Voorzitter, de heer Smeenge, hulde aan allen die ook dit jaar hadden medegewerkt aan den bloei der Vereeniging en aan het doel dat zij nastreeft.

De Secretaris gaf verslag van de werkzaamheden der Vereeniging, dat gedrukt wordt en waarop wij terugkomen.

Besprekingen werden gehouden, zoowel over de opleiding als over de proefaflegging bij het eindigen van den 3 jarigen cursus.

De vergadering werd druk bezocht; alle leerlingen, tusschen de 40 á 50, waren aanwezig. De proefstukken waren in de zaal aanwezig, evenals van ieder leerling 2 hand- en 2 lijnteekeningen. Omtrent de teekeningen zij opgemerkt, dat deze wel op grooter schaal en minder opgewerkt kunnen gemaakt worden. De proefstukken zagen er over het algemeen goed uit.

Nog voor het sluiten van de vergadering was de vertegenwoordiger van den Bond van Directeuren van Ambachtsscholen aanwezig, zoodat de Voorzitter gelegenheid vond de op hem bekende wijze dezen te verwelkomen. De afgevaardigde van dien Bond verkreeg daarna het woord en deed uitkomen, dat de Bond het streven der Vereeniging waardeert, omdat niet allen door de Ambachtsscholen een opleiding kunnen ontvangen, ook al wordt met den heer Smeenge die opleiding als de beste beschouwd.

Na afloop der vergadering werden de werkstukken, bestaan[de] uit raampjes met twee liggende en staande roeden, linnenrekj[e] en enkele smidswerktuigen, onder de aanwezigen verkocht. Ve[r]volgens werd aan al de leerlingen een middagmaal aangebode[n].

PERSONALIA.

Voor de deelneming aan de eind-examens der Rijks Polytec[h]nische School hadden zich aangemeld 85 candidaten, en wel t[ot] verkrijging van het diploma voor civiel ingenieur 51, voor bouw[]kundig ingenieur 2, voor scheepsbouwkundig ingenieur 2, vo[or] scheepsbouwkundig en werktuigkundig ingenieur 1, voor wer[k]tuigkundig ingenieur 18. voor mijnen ingenieur 2 en voor tec[h]noloog (fabrieks-ingenieur) 9.

Van deze 85 candidaten trokken zich vóór of gedurende h[et] examen 11 terug.

Nog hadden zich aangegeven voor het doen van het gedeelteli[jk] examen voor technoloog, en wel voor het *eerste* gedeelte, [] candidaten, waarvan zich eveneens vóór of gedurende het exame[n] 2 terugtrokken, voor het *eerste* en *tweede* gedeelte één candida[at] en voor het *tweede* gedeelte 16, waarvan zich 4 candidate[n] terugtrokken.

De uitslag van de eind-examens voor technoloog, en van d[e] bouwkundige, scheepsbouwkundige, werktuigkundige en mijne[n] ingenieurs is, dat het diploma werd verkregen door de heere[n]

C. Art. 62. Bouwkundig ingenieur: J. A. Pool Jr., W. v. Vee[]

C. Art. 63. Scheepsbouwkundig ingenieur: M. A. Cornelisse[n] F. H. von Lindern. F. Smit.

C. Art. 64. Werktuigkundig ingenieur: G. Brouwer. M. A. Co[r]nelissen. M. H. Damme, H. G. Duijns, G. de Gelder, U. J. [] Groenier, F. J. Kleijn, S. Lindeman, M. E. A. W. Mohr. C. Mulle[r] H. A. Ravenek Jr., J. C. S. Schokking, F. F. M. Wirtz.

C. Art. 65. Mijnen-Ingenieur L. Houwink van Tiel.

Technologen B. 4 (eindexamen) J. D. Herman, W. Jansen, [] B. van Kampen, C. F. Loke, A. S. van Nierop, E. van Eiberge[n] Santhagens.

Technologen. B 1 (1e gedeelte) H. J. W. A. A. Bakker, H. [] Barendrecht, H. J. Belinfante. D. J. Bunschot, M. Holleman, [] van Iterson, S. C. J. Olivier, A. van Coen, J. H. Schepers, C. W[] van Eldik Thieme, C. M. M. Vrins, H. van der Waarden.

Vermoedelijk worden op 2 Juli de namen der overige geslaag[]den bekend.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTER[S] EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Uitvoerend Opzichter 1.
Bouwkundig Opzichter 8.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 6.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 4 JULI.

Amsterdam. Het verven van schoolmeubelen ten behoeve van de gebouwen van onderwijs.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. te bek. à f 0.35 op de stadsdrukkerij. Inl. worden gegeven gedurende de laatste 5 dagen die de besteding voorafgaan, van v.m. 10—12 u., aan de sectiebureaux tot welken afd. de gebouwen behooren als: Voor de „Anna Visscherschool", bur. Montelbaanstoren: school no. 45, bur. voorn. Westerbegraafplaats; voor perc. 2, 3, 4, 5, 6 en 7 bur. van Reigerbergenstraat no. 140; voor perc. 8. bur. achter de school no. 71, Overtoom; voor perc. 9, 10, 11, 12 en 13 bur. Stadstimmertuin. voor perc. 14 bur. voorn. Oosterbegraafplaats, voor perc. 15 bur. voorn. raadhuis aan den Amsteldijk.

Amersfoort. 1. Verf-, stucadoor- en schoonmaakwerken in het gymnasium; 2. schoonmaakwerk in de Hoogere Burgerschool; 3. verf- en schoonmaakwerken aan vier openbare lagere scholen en een onderwijzerswoning.

Het gemeentebestuur, v.m. $10^1/_2$ u. Voorw. ter inz. op de secretarie.

Deventer. Het bouwen van 2 woningen aan het Appelstraatje.

De architect M. v. Harte. n.m. 6 u., in het café van S. D. Polak, Noorderplein, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. ged.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 4 beneden- met 4 bovenhuizen en bijbehoorende werken.

De bouwk. L. Erankefort, v.m. 10 u., in het café „Noord-Braband". Bestek en teek. verkrijgb. à f 2 bij den bouwk., die tevens inl. geeft. Aanw. gedaan.

Joure. Het maken van een stoep voor het gemeentehuis, met ijzeren hek en hardsteen werk.

Het gemeentebest. van Haskerland, v.m. 10 u. Bestek ter inz. ten gemeentehuize. Aanw. gedaan.

Maastricht. Het verven van den metalen bovenbouw met toebehooren, van de brug voor gewoon verkeer over de Maas te Venlo. Ram. f 3860.

Het prov. bestuur, v.m. $10^1/_2$ u. Het bestek, no. 147, ligt ter lez. aan het gebouw van het Min. van W., H. N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, 's-Hage. Inl. geven de hoofdingenieur Kemper te Maastricht, ingenieur Marinkelle te Roermond en opzichter Kooreman te Venlo. Aanw. gedaan.

Maastricht. Het herstellen van de brug voor gewoon verkeer over de Maas te Venlo. Ram. f 5050.

Het prov. bestuur, v.m. $10^1/_2$ u. Bestek no. 146, ligt ter lez. aan het gebouw van Min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen. en te bekomen bij Gebr. van Cleef, 's-Hage. Inl. bij den hoofdingenieur Kemper te Maastricht, bij den ingenieur Marinkelle te Roermond en bij den opz. Kooreman te Venlo. Aanw. gedaan.

Nijmegen. Het maken van een kantoorgebouw en een locomotief-remise en het verplaatsen van een rijtuigremise met alle daarmede in verband staande werken.

Het best. der Nijmeegsche Tramweg-Maatij., n.m. $1^1/_2$ u. Bestek en teek. à f 1 verkrijgb[.] a/h. kant. van gen. maatij. Aanw. gedaan[.]

Zierikzee. Het bouwen van een nieuwe[n] kaaimuur aan het Luitje aldaar, ter lengt[e] van ongeveer 87 M.; op een te maken paal[]fundeering.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek e[n] teek. te bekomen op de secr. en bij den gem[.] bouwmeester à f 1,50 (bestekken alleen [à] f 0,50). Inl. geeft de gem.-bouwmeester. Aanw[.] gedaan.

DINSDAG 5 JULI.

Culemborg. Het bouwen eener stoomzui[]veltabriek met eenige daarmede in verban[d] staande werken op een terrein gen. „De Witte Raaf" aan den grintweg ald.

De firma Blijenberg en Bosma, 's av. 8 u. in hotel „De Klok". Bestek en teek à f 1,5[0] en inl. verkr. bij den architect G. Prins. Aanw[.] 4 Juli, n m. $5^1/_2$ u.

Dordrecht. Het amoveeren van twee be[]staande oude huizen en het daar ter plaats[e] bouwen van twee beneden- en drie boven[]woningen aan de Hellingen aldaar.

De heeren J. B. de Wolff en C. Kastelein 's av. 7 u. in een der leegstaande huizen aa[n] de Hellingen. Bestekken met 2 teek. te verkrijgen à f 1,50 per stel bij J. B. de Wolff[.] Inl. worden dagelijks verstrekt door de be[]steders, van 9—12 en 6—8 u. Bilj. in te leveren, Corn. de Wittestr. 50, op den dag der besteding vóór des n.m. 3 u.

DONDERDAG 7 JULI.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van twee woonhuizen aan de Willemstraat.

De architect H. Lammers, n.m. 4 u. in het café van Gebr. Weijtjes. Bestek en teek. à

f 50 bij gen. architect verkrijgb. Aanw. ged. Krommenie. Het bouwen van een gezelfde schutsluis met sluiswachterswoning. Het bestuur van den polder „Het Woud", ... 11 u. in het Heerenlogement. Bestek en t... à f 1 verkrijgb. ten kantore van den secretaris en C. IJ. Veenis, opzichter van d. polder Assendelft te Assendelft.

VRIJDAG 8 JULI.

's-Gravenhage. Het bouwen van bewaarswoningen bij de nieuw te bouwen strafgevangenis te Haarlem, met daarmede in verband staande werken. Ram. f 36800. Het min. van Justitie, n.m. 2 u. Bestek met teek. ter inz. in het gebouw der maatschappij tot bevordering der bouwkunst, Marnixstraat te Amsterdam, en à f 1,10 verkrijgb. bij Gebr. van Cleef te 's-Hage. Inl. te bekomen op het bureau van den ingenieur-architect, voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage, d. van Justitie. Aanw. 5 Juli, v.m. 11 u., in het gebouw der maatschappij tot bevordering der bouwkunst.

Nieuwolda. Het bouwen eener heerenbehuizing aan Oosteinde met bijlev. van materialen. De heer J. Dijkhuis, n.m. 2 u., bij den kastelein G. B. Mestje. Bestek en teek. ad f 50 verkr. bij den architect P. G, Cremer. Aanw. 8 Juli v.m. 10 u.

ZATERDAG 9 JULI.

Hontenisse. Het afbreken van het bestaande woonhuis en het bouwen van een woonhuis en bakkeet, met bijlev. van bouwstoffen, op de „Eduardshoeve", bewoond door J. C. Maerman, in de gem. Graauw. De bouwk. J. Wisse Jzn., Zaamslag. Biljetten v.m. 11 u. ingeleverd worden ten kantore van den hoogwelgeb. heer Baron Collot d'Escury, rentmeester van het Kroondomein enz. te Hontenisse. Bestek en teek. ter inz. te Graauw in het logement bij Van ...rdenburg, te Hulst in „de Graanbeurs" ... P. de Lozane en bij den bouwk. J. Wisse ... Aanw. 5 Juli, v.m. 9 u.

Zwolle. Het maken eener nieuwe ijzeren brug over de sluis, genaamd het Nieuwe ...rlaat. Het gemeentebest. n.m. 1 u. Bestek te bekomen à 10 ct. Teek. ter inz. ten kantore van den gem.-arch.. die nadere inl. geeft en op ... Juli n.m. 6 u. aanw. zal doen.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

---

16 JUNI.

Haarlem (Onderh.). Het bouwen van een ...khuis en stal, op een terrein aan het Spaarne. Door de directie der Schroefstoomboot Maatsch. directeur den heer W. Bus. Laagste inschrijver L. Gestman. Oudshoorn, f 3889, gegund.

17 JUNI.

Leeuwarden. Eene verbouwing c.a. van ...t perc. M. no. 48 in de Breedstraat eigen van den heer K. Visser Czn. aldaar. Door den architect J. D. Bruns.
Laagste inschrijver M. Meijer. f 1777, geg.

Leeuwarden. Het bouwen van een woonhuis met schuur en stalling voor 14 koeien, benevens 3 kleine burgerwoningen, op een ...ij terrein achter de Hoven te Leeuwarden. Voor rekening van den heer H. Boersma. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver G. Th. Dopheide, ...aneker, f 7495, gegund.

Venloo (Herbest.). Het verfwerk aan het raadhuis. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver Jos. Bartels, f 240.

20 JUNI.

Ten Boer (Gr.). Het bouwen van eene heerenbehuizing met de leverantie van al de daartoe benoodigde materialen, werkloon, enz. Ram. f 2798. Door den heer J. Goldboom Oosterdijkshorn.
Laagste inschrijver P. Timmer, Ten Boer ...725, gegund.

21 JUNI.

Groningen. Het verbouwen der behuizing 72, in de Hofstraat aldaar, voor gez. Lupes. Door den architect W. P. Ros.
Laagste inschrijver J. Huizinga, f 3152, geg.

Nijmegen. Het bouwen van een kantoorgebouw met houtloodsen, op een terrein aan de Arend Noorduijnstraat. Door den arch. D. Semmelink.
Laagste inschrijver J. L. Scheers, f 7907, gegund.

Ommelanderswijk. Het maken van een nieuwe draaibrug met ijzeren bovenbouw, over het hoofddiep te Ommelanderswijk. Door het bestuur van het waterschap „Ommelanderwijk".
Laagste inschrijver H. J. Heijen, Veendam, f 635, gegund.

Oudkarspel. Het amoveeren en wederopbouwen van een woon- en koffiehuis voor den heer Jb. Blom te Broek op Langedijk. Raming f 1410. Door den bouwk. A. Vis.
Laagste inschrijver C. Verweel, St.-Pancras. f 1322, gegund.

Winschoten Het verrichten *a.* van al het benoodigde verf- en behangwerk, benoodigd voor het in aanbouw zijnde huis voor den heer J. H. Verwer; *b.* al het benoodigde koper-, lood- en zinkwerk voor bovenstaand gebouw. Door den heer C. Roelfs.
Laagste inschrijver *a.* H. Lesterhuis, f 525*.
b. U. J. Cerfontaine, f 225,85*. *Gegund.

Wissenkerke. Het verbeteren en onderhouden der waterkeerende werken aan den polder, over den dienst 1898/9. Raming f 17282,08½. Door het bestuur van den Vlietepolder.
Laagste inschrijver Paulus Bezuijen, Duivendijke, f 17272.

22 JUNI.

Appingedam. 1 Het afbreken van een oude en het bouwen van een nieuwe behuizing in de Molenhorn te Appingedam met de leverantie van al het daartoe benoodigde; ram. f 1046; 2 de verf-, glas- en behangwerken. Door den heer A. Bleker.
Laagste inschrijver 1. J. Heikens, f 1048, gegund.
2 H. Veltman, f 57, gegund.

Appingedam. *a.* Het vernieuwen van den bovenbouw der Vrouwenbrug te Appingedam (ijzeren); *b.* het maken van een nieuwe afrastering op de Wierde om de oude begraafplaats en het vernieuwen der schotwerken aldaar. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver *a.* B. Jansen, Westerwijtwerd, f 760. Nog niet gegund.
b. J. Heikens. Appingedam, f 268;

Enschedé. Het vergrooten van het hotel Gassner op een terrein aan de Haaksbergerstraat. Door den arch. H. Reijgers.
Laagste inschrijver H. H. Tönis, f 2294, gegund.

Gorinchem. Het verbouwen van het perceel op den Havendijk. Door den bouwk. J. de Bie.
Laagste inschrijver Perc. 1. metselwerk. D. J. de Joode, f 815.
Perc. 2. stukadoor- en metselwerk. J. van de Laak, f 980.
Perc. 3. steenhouwerswerk. M. A. v. Ouwerkerk, f 99.
Perc. 4. timmer- en ijzerwerken. C. J. Verweij, f 990.
Perc. 5. loodgieterswerk. T. Weil, f 135.
Perc. 6 verfwerk. J. Sizoo, f 214.
Massa C. J. Verweij, f 2476, gegund.

Holten. Het maken van het gebouwtje voor den stoomkorenmolen van den heer E. Dikkers te Holten. Door de heeren F. Ten Zijthoff en Zn.
Laagste inschrijver J. te Wechel, Twelloo, f 1750.

Katwijk aan Zee. Het bouwen van een gasfabriek. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijvers Jb. Zitman en C. v. Brakel, Leiden, f 17554. Gunning aangehouden.

23 JUNI.

Hengelo (Ov.). Het verbouwen van een perceel aan den Bornschen straatweg en 't daarbij bouwen van een woning. Door de architecten v. d. Goot en Kruisweg.
Laagste inschrijver R. Geskes, Meppel, f 2464.

's-Hertogenbosch. (Herbest.) Het maken van den onderbouw der nieuwe Muntelbrug. Door het gemeentebestuur.
Bij de aanbesteding was minste inschrijver voor f 14985 L. J. Metz. te Zaltbommel.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een woonhuis met pakhuis en bijbehoorende werken. Door den architect A. J. v. Kempen.
Laagste inschrijver P. Weijts, Berlicum (N.-Br.), f 6660.

Westeremder gem. Stedum. Het afbreken van een kerkje en weder opbouwen van eene nieuwe kerk en pastorie, op een terrein te Westeremden, met de bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, enz. Raming f 5998. Door den kerkeraad der Geref. Gemeente.
Laagste inschrijver R. Sleumer, Uithuizen, f 5454, gegund.

24 JUNI.

Deventer. Het afbreken en weder opbouwen van de schuur op het erve Wiechink in Lettele met gedeeltelijke bijlev. van materialen. Door het best. van het Groote- en Voorster gasthuis.
Laagste inschrijver W. Schulkes, Deventer, f 479.

Enschedé (Onderh.). Het schilderwerk van het te vernieuwen en bijbouwen van het hotel Gassner alhier. Door den heer H. H. Tönis (aannemer.)
Laagste inschrijver Th. Berkenbosch, Enschedé, f 260 gegund.

's-Gravendeel. Het bouwen van vele getimmerten enz. voor het groote zangersfeest op 21 Juli a.s. Door het bestuur van den bond van gemengde zangvereenigingen.
Laagste inschrijver Van Varik, Werkendam f 2239.
zonder amphiteatre. Van Varik, Werkendam f 1449.

Goes. Het bouwen van een oesterloods te Ierseke. Door den heer W. Pelle, te Goes.
Laagste inschrijver M. Nolet, Ierseke, f 735, gegund.

Oldenzaal. 1°. Het bouwen van 2 woningen, wagenhuis en stalling in de onmiddelijke nabijheid van het locaalspoor; 2°. het glas- en verfwerk aan dezen bouw. Door den architect C. J. ter Ellen.
Timmer-, metsel- en smidswerk. Laagste inschrijvers L. Foks en B. Klein Bretelen, f 2970, gegund.
Glas-, verf- en behangwerk. J. Meijer, f 126, gegund.

25 JUNI.

Deventer. Het bouwen van twee woningen op een terrein, gelegen aan de Tuinstraat in de Voorstad te Deventer Door den architect M. van Harte.
Laagste inschrijver G. Tuitert, Epse, f 2428.

Kampen. Het verbouwen van een huis aan de Boven-Nieuwstraat Wijk 3 no. 127. Door den bouwk.-opz. H. J. v. Werven.
Laagste inschrijver C. Willeke, IJsselmuiden, f 998.

Luiksgestel (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis, enz. met bijlevering der materialen. Door den heer T. Verhoppen.
Laagste inschrijver G. Reijnders, Bergeijk, f 1075, gegund.

Meppel. Het verbouwen van een heerenhuis. Door den heer C. van Leijden.
Laagste inschrijver G. Jansen, f 4137, geg.

Nijmegen. Het bouwen van een centraalstation voor electrische verlichting met machinistwoning en bijbehoorende werken te Ubbergen. Door de electriciteits mij. „Phaëton", voorh. Roothaan Alevijnse en Co.
Laagste inschrijver W. v. Zandvoort, Nijmegen, f 6918; daaropvolgende J. C. Kropman, id., f 7965.

27 JUNI.

Amsterdam. Het vergrooten der woningen voor de ambtenaren aan de Westelijke Doksluizen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver W. Greve, f 4800.

Enschedé. Het verbouwen van een gebouw thans drukkerij, aan de Markt en het inrichten tot woonhuis, enz. Door den architect H. E. Zeggelink.
Laagste inschrijver F. M. Oude Groeniker, f 6250. Volgens bestek beraad.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van 4 woonhuizen voor den G. Cromhof op 't Spiele, aldaar.
Volgens *a.* Laagste inschrijver J. B. Heubach, f 3771. Volgens *b.* f 4817. Gegund.

Oldenzaal. 1. Het bouwen van twee woningen op den Zoddenberg; 2. Het glas- en verfwerk dezer woningen. Door den architect C. J. ten Ellen.
Laagste inschrijver G. Anconé, Oldenzaal, f 2237, gegund.
Glas- en verfwerk. Laagste inschrijver H. Vlutters, Oldenzaal. f 122, gegund.

Lijst van Fabrikanten. Leveranciers. enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

AANBESTEDING.

Op VRIJDAG 15 JULI 1898, des namiddags ten 2 uur zullen Regenten van het St. Joris Gasthuis te Delft in het openbaar ten Raadhuize aanbesteden:

Het vergrooten van 6 paviljoens, en het bouwen van een keukengebouw, bij de buitenafdeeling van genoemd gesticht.

Inlichtingen zijn te bekomen alle werkdagen tot den dag der aanbesteding tusschen 10 en 11 en 2—3 uur bij den Gemeente-architect (Oude-Delft 51) en bij den opzichter op het bouwterrein. Het bestek met 5 teekeningen is tegen betaling van f 3.— verkrijgbaar bij den Boekhandelaar J. Waltman Jr. te Delft.

Aanwijzing op het terrein Vrijdag 8 Juli des namiddags ten 2 uur.

AANBESTEDING.

Namens de firma van HULST & SCHUMACHER zal door den architect ED. CUIJPERS te Amsterdam worden aanbesteed:

De verbouwing van het perceel No. 14 aan den Groeneburgwal te Amsterdam en het inrichten van dat Perceel tot eene Sigarenfabriek.

De aanbesteding zal geschieden op **Vrijdag den 8sten Juli 1898** in het *gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst*, Marnixstraat 402 des namiddags om 12 uur.

Bestek en teekeningen a f 1.50 verkrijgbaar bij den Heer P. RIJNJA, Reguliersgracht No. 134.

Gemeente AMSTERDAM.

Oproeping personeel bij den Dienst der Publieke Werken.

Bij den dienst der Publieke Werken, afdeeling „Havenwerken" kunnen tijdelijk, doch bij voldoening voor langeren tijd, een of meer **Bekwame BOUWKUNDIGE TEEKENAARS** geplaatst worden.

Bezoldiging f 100 's maands.

Zich aan te melden schriftelijk, met inzending van teekeningen, zoo spoedig doenlijk, doch in persoon niet vóór 18 Juli e. k., bij den assistent-Ingenieur DE GRAAF, Bureau Havenwerken, op den kop der Handelskade.

Amsterdam, 30 Juni 1898.

Burgemeester en Wethouders van Amsterdam.

J. N. VAN HALL, *Wethouder.*
A. VAN ES, *Secretaris. l. s.*

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

JULI 1898. | 18e JAARGANG. | N°. 28.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie ²/₂ maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Open brief aan den WelEd.Geb. Heer Jos. Cuijpers, door A. Salm G.Bzn. — Aan heeren leden van het Genootschap „Architectura et Amicitia" te Amsterdam, Genootschap Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam, en Afdeelingen van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst. — Bij de plaat. — Vergadering der vereeniging van burgerlijke ingenieurs. — Prijsvragen. — Berichten. — Personalia. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met een plaat.)

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Tentoonstelling van bouwkunst 1898.

Op de Tentoonstelling van Bouwkunst zijn door het Bestuur der Maatschappij de volgende onderscheidingen toegekend:

voor uitgevoerde bouwwerken, de zilveren medaille der Maatschappij aan den heer I. Gosschalk, te Brussel; de bronzen medaille aan den heer Roëlof Kuipers, te Amsterdam;

voor onuitgevoerde bouwwerken, de bronzen medaille aan de heeren Tjeerd en Foeke Kuipers;

voor de opmeting van een oud Nederlandsch bouwwerk, de bronzen medaille aan het bureau der Gemeentewerken te Delft;

een zilveren medaille aan den heer A. Labouchère voor de inzending tegels van Jacoba-aardewerk uit de fabriek der heeren Joost Thooft en Labouchère te Delft.

Buitengewone Prijsvraag 1898.

In zijne vergadering van 7 Juli j.l. is het Bestuur der Maatschappij teruggekomen op zijn besluit, waarbij alleen de leden der Maatschappij tot mededinging worden uitgenoodigd in den wedstrijd voor plannen voor „Een vorstelijk Paviljoen op het duin bij een Nederlandsche Zeebadplaats", (uitgeloofde prijzen: de verguld zilveren medaille en ƒ 200, de zilveren medaille en ƒ 100, en de bronzen medaille, allen met het getuigschrift der Maatschappij), zie Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Het Bestuur heeft in genoemde vergadering besloten, de mededingen in dezen wedstrijd open te stellen voor alle Nederlanders.

De leden der Maatschappij zullen zeker met genoegen vernemen, dat de heer I. Gosschalk, thans te Brussel wonende, eenige boekwerken uit zijne particuliere bibliotheek aan de boekerij van de Maatschappij heeft afgestaan, onder nader mede te deelen bepalingen.

Met recht mag men hier zeggen: uit het oog niet uit het hart!

Door den Senaat van het Delftsche Studentencorps is eene uitnoodiging gericht aan het Bestuur der Maatschappij tot bijwoning van de in de aanstaande week te geven feesten ter viering van het tiende lustrum van dat corps.

HILVERSUM, 27 Juni 1898.

OPEN BRIEF

aan den WelEd.Geb. Heer JOS. CUIJPERS, *Archit. Civ. Ingenieur. Voorzitter van het Genootschap Architectura et Amicitia.*

Zeer Geachte Heer,

Na eene ongesteldheid van ongeveer 3 maanden kreeg ik 26 Juni voor het eerst verlof om weer eens naar Amsterdam te gaan, om daar den 70-jarigen Heer Leliman, Oud-Voorzitter der Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, ons Eerelid, te kunnen complimenteeren.

Het eerst richtte ik mijne schreden naar het Maatschappelijk gebouw om daar de andere Bestuursleden af te wachten. De post had juist de diverse technische bladen gebracht en ik haalde het orgaan van A. et A. het eerst voor den dag om uit belangstelling te zien wat dat wel schreef over ons Eerelid, Uw Eere-voorzitter en tevens stichter van het Genootschap. Na het portret van den

jubilaris trok allereerst de ingelegde circulaire mijne aandacht en las ik die met verschillende gewaarwordingen.

Mag ik U die openhartig meêdeelen? . . . . Wil dan te voren vast overtuigd zijn, dat wanneer de hieronder volgende mededeelingen ook maar *eenigszins* een schaduw zouden werpen op Uwe goede bedoelingen, mij dat oprecht spijten zou, en dat zulks geheel tegen mijn wil en bedoeling is.

De wijze waarop de voorstellen in zee zijn gestoken, ziet . . . . die zou ik zoo gaarne eenigszins anders hebben gewenscht. Na de vele vertrouwelijke bijeenkomsten die ik met U, met Uw bestuur of met enkele Uwer leden mocht hebben, hetzij na afloop van Uw vergaderingen, hetzij op bijeenkomsten door ons samen belegd, had ik gemeend op wat meer — 't is moeilijk een geschikt woord te vinden — doch op wat meer vertrouwelijkheid van Uwe zijde aanspraak te mogen maken.

Heden — Maandag morgen — heb ik in mijn kwaliteit als Voorzitter van de Maatschappij nog geen officieel stuk, niets dan de circulaire ingelegd in 't orgaan van A. et A. dat ik als lid van A. et A. natuurlijk ontving; niets meer, niets minder!

Zoo onwillekeurig dacht ik dan aan die vele samensprekingen en was het mij als is er een schakel los en ontbreekt er een stuk tusschen „toen" en „nu."

Wat is er veel besproken destijds. Schering en inslag . . . : samengaan, steunen, elkander helpen (zonder te denken aan eigen zelfstandigheid prijs te geven of op te offeren.) Van af 2 December hebben wij menigvuldig vergaderd om de samensmelting te bespreken van Uw Orgaan met ons Weekblad. Reeds drukten we soms voor gemeenschappelijke rekening onze platen. Doelde ik al eens op gecombineerde bijeenkomsten van A. et A. en de Afdeeling van de Maatschappij in één lokaal, geen dubbele kosten ter salarieering van een uit te noodigen spreker, voor licht, lokaalhuur enz., U waart het die 't jammer vond, dat de Mij. in de Marnixstraat vergaderde en U daarnaast in een gehuurd lokaal enz. Hoe hartelijk kon ik den heer Berlage danken voor zijn medewerking in die richting (ik bedoel de Beurs voordracht) en beschouwde ik dien avond als een die door meerdere gevolgd zou worden. Een paar dagen daarna werd ik ziek en heb van mijne zijde de onderhandelingen niet meer kunnen voortzetten.

En zoo kom ik weêr op Uwe circulaire terug. Onder de onderteekenaars miste ik velen, welke ik juist dacht te lezen. Ik maakte kennis met leden van de Maatschappij die geen lid zijn en ontmoette er namen van hen, die ik niet goed begrijpen kon hoe die er op kwamen. Ik begreep niet, aan de eene zijde, waarom niet alle bestuursleden van de Mij. geteekend hadden, en aan de andere zijde begreep ik niet, dat niemand van mijn eigen Bestuur over dit plan eens gesproken had, en men daar nu zoo bij verrassing meê voor den dag kwam. Ook vernam ik gisteren nog in den loop van den dag, dat er namen op voorkwamen van personen die geheel daarvan onkundig waren. Enfin, dat tot daar aan toe. Ik hoop van harte, dat het straks zal zijn Van Haarzuijlens begint de victorie, en wil al het mijne daartoe bijbrengen om Uwe denkbeelden te bevorderen.

In 1893, meen ik, was het de heer Kromhout, Voorzitter van A. et A., die het eerst het denkbeeld besprak van een „Architecten Bond." In 1895 hield hij de met zorg bewerkte en belangrijke voordracht. Er is ook een Commissie geweest om al die zaken te bespreken. Wat is het resultaat van dit alles geweest? Niemand weet het eigenlijk precies.

Was het vuur uitgedoofd . . . nu is het weer aangeblazen, en dat op een bij uitstek gunstige gelegenheid in gunstige omgeving.

Maar, geachte Heer Cuypers, als mijn Bestuur U voorstel overneemt en te Zutphen in September alle Bouwkundige Vereenigingen in ons Vaderland oproept, ter bespreking der door U gestelde grondslagen, — zou *dat* een resultaat hebben?

In principe zal ieder Uw optreden huldigen.

In de hoofdkwestie zijn allen het eens, doch over de details is zooveel te discussieeren, dat de zaak met al die bespiegelingen en beschouwingen niets verder komt.

Met *zooveel* menschen en op *één* dag is dat niet uit te maken.

Ik zou voorstellen zoo noodig niet tot September te wachten, doch desnoods zoo *spoedig mogelijk* een Buitengewone Algemeene Vergadering uit te schrijven en slechts een beperkt aantal „beoefenaren der bouwkunde" uit te noodigen, b.v. uit elke vereeniging 1 of 2 afgevaardigden.

Vóór alles dienen die Heeren volgens mijn bescheiden meening goed beslagen ten ijs, en eerst in eigen boezem tot eenheid van denken te komen.

Zij zouden kennis moeten nemen van alles wat besproken en verhandeld is, *tijdens en na* het optreden van den Heer Kromhout, om *daarna* samen tot geformuleerde voorstellen te geraken.

Inmiddels zou ik het zeer waardeeren, dat de Heeren die zoo vol sympathie de circulaire onderteekenden, hunne beschouwingen ten beste gaven in de kolommen van Uw orgaan en ons weekblad, waar al vast een aanvang kon gemaakt worden met de „grondslagen."

Mocht de door mij bedoelde gecombineerde Afgevaardigden-vergadering doorgaan, zullen al die praeadviesen kostbare documenten worden en de besprekingen bekorten.

Ik kon het met mij zelf niet eens worden of ik dit schrijven al of niet verzenden zal.

Waar gij de zaak publiek aanpakt, dat wij allen zeer op prijs stellen, mag het publiek ook wel weten, hoe op bescheiden voet al eenige punten door ons in behandeling zijn geweest, en ik koos daarom dezen vorm. Zonder het besluit van mijn Bestuur vooruit te loopen, meende ik U reeds nu mijn persoonlijke opinie te moeten meêdeelen over Uw voorstel „Vergadering-Zutphen."

Inmiddels hoogachtend en gaarne steeds vriendschappelijk, met collegiale groeten,

A. SALM G.BZN

Amsterdam, 7 Juli 1898.

Aan Heeren leden van het Genootschap „Architectura et Amicitia" te Amsterdam, Genootschap Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam, en Afdeelingen van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.

M. H.!

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft de eer U de goede ontvangst te berichten van Uw schrijven gedateerd Haarzuylens 25 Juni 1898 (ontvangen 28 Juni 1898 d. a. v.), en wenscht U in de eerste plaats dank te betuigen voor de uit dat schrijven blijkende erkenning der Maatschappij, als oudste en meest uitgebreid lichaam op haar gebied in Nederland.

Het Bestuur, onmiddellijk samen gekomen om Uw voorstel tot bijeenroeping eener vergadering van alle Bouw-

ONTWERP VAN
3 HEERENHUIZEN
A/D MASTBOSCH BOULEVARD
TE BREDA.

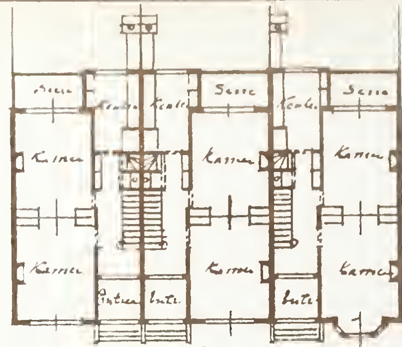

A. van der Lee, Arch.

undige Vereenigingen in ons vaderland te overwegen, ɔu gaarne bereid zijn zelfs reeds vroeger, dan door U ewenscht, eene *buitengewone vergadering* te beleggen r behandeling van de door U gestelde grondslagen, maar van meening, dat deze door alle belanghebbenden vooraf auwkeurig behooren te worden overwogen, willen dis- ıssies daarover in eene vergadering van alle Bouwkun- ige Vereenigingen in ons vaderland doel treffen. De eptembervergadering, waaromtrent door de Meivergade- ng is bepaald dat zij te Zutphen zal worden gehouden, eeft bovendien volgens de wet der Maatschappij eene ndere bestemming dan die voor het bespreken van zulke ijdstrekkende voorstellen als door U zijn bedoeld.

Het Bestuur stelt zich daarom voor, de genoemde Bouw- undige Vereenigingen, waartoe ook de Afdeelingen der Iaatschappij behooren, nit te noodigen, elk twee *afge- aardigden* te benoemen, tot het bijwonen van een nader e beleggen vergadering waarop de verdere regeling der aak kan worden besproken.

Met de meeste hoogachting,

Het Bestuur der Maatschappij vd.
A. SALM G.BZN., *Voorzitter;*
C. T. J. LOUIS RIEBER, *Secretaris.*

BIJ DE PLAAT.

De bij dit nummer behoorende plaat stelt het ontwerp voor van drie heerenhuizen, welke door mij gebouwd zullen worden op een terrein, gelegen aan den boulevard „Breda—Mastbosch", een nieuwe weg, loopende van het Wilhelminapark bij Breda naar het Mastbosch, aangelegd en in exploitatie gebracht door de Bredasche Bouwgrond-Maatschappij.

De huizen, en bloc gebouwd, hebben eene gezamenlijke breedte aan den voorgevel van 22 M., bij een diepte van 14 M. en bevatten: op den beganegrond, ruime entrée en gang, twee kamers en suite met serre, keuken waaronder kelder, w. c., en dienstbodenprivaat; op de 1ste verdieping, een groote slaapkamer met erker, badkamer, logeerkamer, twee kleine slaapkamers en privaat; op de 2e of zolderverdieping, twee slaapkamers en dienstbodenvertrek.

De voorgevels zullen worden opgetrokken van kleurig hardgrauw met toepassing van gelen siersteen; het houtwerk van de erkers en de topgevels zal in krachtige kleuren geschilderd en de daken aan de voorzijde zullen met roode kruispannen belegd worden; aan de achterzijde zijn de daken plat en met houtcement gedekt.

Breda, Juli 1898.

A. VAN DER LEE.

VERGADERING DER VEREENIGING VAN BURGERLIJKE INGENIEURS TE ARNHEM OP 2 JULI 1898.

De regen viel bij stroomen neer en met sombere voorgevoelens omtrent den voorgenomen tocht naar Westervoort vereenigden een 50 tal ingenieurs zich in het hotel Steygerwald, zoo heerlijk gelegen aan den Rijn, doch nu zoo gesluierd en nat.

Maar de geest der opgekomenen was broederlijk en opgewekt, al was ook daarover een sluier door de ziekte, zoo van voorzitter (de heer M. J. van Bosse) als van ondervoorzitter (de heer van Ittersum).

De waarnemende voorzitter, de heer de Koning, hield een warme openingsrede, waarin hij het nut en de zelfstandigheid dezer Vereeniging van oud-Delvenaren bepleitte, als voortzetting van den band in Delft gesloten.

Bij de behandeling der huishoudelijke zaken bleken de financiën der Vereeniging in blakenden toestand en werden tot bestuursleden gekozen de heeren: Oud-minister van der Sleijden, prof. Kraus en van Ameyden van Duym. Vervolgens werd aan de orde gesteld de bepreking van „Beslechting van geschillen bij de uitvoering van aanbestede werken en van het desbetreffend hoofdstuk der Alg. Administratieve Voorschriften, uitgegeven door de Vereeniging. Als inleider trad op de heer Knuttel, aan wiens inleiding wij het volgende onttleenen.

GESCHILLEN.

De vraag naar arbitrage is een der uitingen van ontevredenheid over het stelsel van publieke aanbesteding, dat eenmaal het ei van Columbus scheen, maar getoond heeft zijn nadeelen te hebben. Een geweldige concurrentie heeft slecht gewerkt op de kwaliteit van het geleverde en van de leveranciers. Het gevolg is, dat de aanbesteding eigenlijk zelden voordeel of voldoening schenkt aan eenige partij; thans wordt tegen de gebreken van het stelsel opgekomen.

Het is ieder ernstig besteder te doen om in de eerste plaats goed werk te krijgen, zooals hij zich dat voorstelde bij het opmaken van het bestek. De degelijke aannemer wenscht ook goed werk te leveren, maar in hoofdzaak is het hem te doen om voordeel te behalen, dat hem intusschen niemand zal misgunnen. Maar goed werk is niet te verwachten door publieke besteding met gunning aan den laagsten inschrijver ook voor prijzen, waarvan men vooraf weet dat tenminste van eerlijke winst geen sprake kan zijn, wel van winst die uit de kwaliteit van het werk moet voortvloeien. Ziedaar een aanleiding van strijd tusschen de directie, die als detective gaat staan tegenover den aannemer, dien zij als smokkelaar tegenover zich ziet.

Verbetering is alleen mogelijk door 't werk te gunnen aan een bekwaam aannemer die dat werk kan beoordeelen, en uitvoeren voor een prijs, waarvan men weet, dat daarin geen vergissingen zijn ingeslopen, of waartoe men gekomen is door onverstand of kwade praktijken.

Wanneer men nu strengere eischen aan den aannemer gaat stellen, dient de besteder ook te toonen hem te vertrouwen en geen maatregelen te handhave die alleen gerechtvaardigd zijn waar men in hem iemand ziet tegenover wien het noodig is zich te wapenen met een overmacht, welke men in andere omstandigheden niet zou begeeren.

Dit laatste nu is ook gevoeld door de commissie uit de Vereeniging van Burg. Ingenieurs welke in 1891 de A. V. samenstelde. Zij erkende, dat niet ten onrechte door de aannemers werd aangedrongen een einde te maken aan de vrij algemeen geldende bepaling, dat ingeval van geschillen de beslissing verblijft aan den besteder, een regeling die in strijd is met het beginsel van rechtsgelijkheid tusschen contracteerende partijen. Door het aannemen der voorgestelde regeling door de Vereeniging, heeft deze een grooten steun aan de aannemers in hun strijd voor recht verleend, die ook niet zonder invloed is geweest op de wijziging der A. V. van Waterstaat in 1892.

Het Bestuur der Vereeniging heeft terecht gemeend dit onderwerp andermaal ter sprake te mogen brengen, te meer door de arbitrage-kwestie, daar de aannemers steeds levendig gehouden, ook is ter sprake gekomen in gemeenteraden, Provinciale Staten en Tweede Kamer, en in vele bestekken scheidsrechterlijke uitspraak is voorgeschreven.

Waar reeds zoo lang het tegenovergestelde van rechtsgelijkheid van partijen heeft gegolden, schrijft de heer Kn. dit daaraan toe, dat men bij 't opmaken der eerste A. V. van Rijkswege uitging van de redeneering: „De aannemers komen op voor hun persoonlijk belang, de ambtenaren niet; bij de laatste mag derhalve meer onpartijdigheid worden aangenomen dan bij de wederpartij, die in tegendeel trachten zal alles in haar voordeel uit te leggen, uit iedere onduidelijkheid, ook tegen beter weten in, munt te slaan. Daartegenover moet ik, Rijk, mij wapenen, en dit doe ik door de voorwaarden zoo te stellen, dat ik, die hoog genoeg sta om eerlijk te oordeelen, zonder te vragen wat het voordeeligst is, in hoogste instantie de beslissing aan mij houd. Bevalt dat de aannemers niet, dan moeten ze maar niet inschrijven." Dit standpunt nu werd spoedig ook ingenomen door andere besturen en particulieren,

die zich even hoog achtten. of daarin eene gemakkelijk middel zagen zich tegen schade en tegenvallers te vrijwaren. Het spreekt echter van zelf, dat het aannemen van dit hooge, onpartijdige standpunt voor velen niet zonder gevaar is en van weinig zelfkennis getuigt.

Doch ook bij Rijk en groote openbare besturen gaat de onpartijdigheid maar tot zekere grenzen; de aannemers hebben dit wel eens moeten ondervinden.

De gelegenheid tot nadere uitlegging moet aan de onvolkomenheden in het bestek tegemoet kunnen komen; dit is reeds door den Minister van Waterstaat erkend in zijn antwoord van 30 April 1897 op het Rapport door de Kamer-Commissie uitgebracht naar aanleiding van het bekende adres van den Aannemersbond. Maar toch staat het „ik heb begrepen" van den aannemer steeds gelijkgerechtigd tegenover het „ik heb bedoeld" van den besteder, als bestek of teekening onvolledig is, in welk geval 't niet aangaat, dat de besteder de onduidelijkheid door eene beslissende interpretatie opheldert. Meer reden zou er zijn om de uitlegging van den aannemer bindend te doen zijn, zoo hij kon bewijzen, dat zijn aannemingscijfer gegrond is op de door hem gegeven lezing. Doch, naar recht en billijkheid zal die interpretatie moeten gelden, welke door een onpartijdige is op te maken uit de verschillende gegevens. Wellicht zal de arbitrrge verhinderen, dat de besteder het werk krijgt zooals hij het zich voorstelde, maar — en dit is billijk — het zal daardoor worden uitgevoerd zooals hij het beschreef.

Als besteder kan men echter zeggen, dat de kansen reeds daardoor niet gelijk staan, dat de aannemer vrij is al of niet in te schrijven, waarvoor hij vooraf de voorwaarden kent. Hij moet dus al of niet vertrouwen op een eerlijke uitlegging van 't bestek. Maar waar zooveel zwarte schapen in de aannemerskudde worden gezien, daar wil de uitbesteder ook niet blootgesteld zijn aan allerlei chicanes van menschen die een kansje wagen.

Voor dat laatste argument voelt de heer Kn. wel iets, maar 't behoeft volgens hem slechts zoo lang te gelden als al die laatstbedoelde aannemers worden toegelaten. Hij is van meening, dat het wegnemen uit de A. V. van de rechtsongelijkheid, moet gepaard gaan met het stellen van hoogere eischen aan de aannemers en het breken met de tegenwoordige wijze van gunning.

Omtrent de vrees voor chicanes zegt de heer Kn., dat het aannemen der volledige arbitrage reeds dikwijls door openbare besturen en door architecten is voorgeschreven, en hem nog geen moeilijkheden, daaruit ontstaan, zijn bekend geworden. De architecten hebben wellicht met het oog op die arbitrage hunne bestekken vollediger opgemaakt, wat alreeds een te waardeeren gevolg zou zijn van het beginsel.

Twee wegen staan open om geschillen te beslechten: de beslissing door *scheidslieden*, en die door *deskundigen;* de eerste is geregeld in het Wb. v. B. Rv. Art. 620—657, de tweede is aangenomen in de A. V. van Waterstaat. Tusschen beiden is een groot verschil dat, volgens den heer Kn., niet altijd voldoende in 't oog is gehouden, noch door den Aannemersbond, noch door hen die bestekken maken. Er wordt immers herhaaldelijk van scheidslieden gesproken, maar een regeling getroffen alsof deskundigen bedoeld zijn.

De beslechting door deskundigen acht de heer Kn. de meest eenvoudige weg Er bestaan echter twee bezwaren tegen: 1°. — naar hij meent ten onrechte — dat de uitspraak der deskundigen niet de beteekenis van een vonnis heeft en niet voor executie vatbaar is. Ten onrechte: omdat twee partijen kunnen contracteeren, in geval van geschil zich te gedragen naar de uitspraak van deskundigen; onttrekt een hunner zich aan de verbintenis, dan handelt hij in strijd met het contract en heeft de ander beroep op den rechter. Geen contract te sluiten, omdat de wederpartij contractbreuk zou kunnen plegen, is volgens den heer Kn. al te voorzichtig. Trouwens, een aannemer zal niet licht een beroep op den rechter noodig maken; dit zou er toe leiden hem niet meer bij inschrijvingen toe te laten. Het andere bezwaar, bij de uitvoering, ligt daarin, dat arbitrage door deskundigen niet geregeld is bij de wet, en men dus geen *recht* heeft op rechterlijke hulp. Maar de heer Kn. gelooft niet, dat van Nederlandsche kantonrechters de onwelwillendheid te verwachten is, geen 3en deskundige te *willen* benoemen. Trouwens men zou zich vooraf kunnen vergewissen van de bereidverklaring van eenige autoriteit om tot de bedoelde benoeming mede te werken. Andere bezwaren kent de heer Kn. niet, en daarom vermindert zijn voorkeur niet voor het stelsel van Waterstaat; want hoezeer de rechtspraak door scheidslieden in den regel sneller zal gaan dan die door den gewonen rechter, er zijn toch nog genoeg regelen en formaliteiten in acht te nemen om niet altijd van snel en goedkoop recht kunnen spreken.

Verschillende openbare besturen of particulieren hebben reg lingen gemaakt, alsof daarmede getracht is de eenvoud van ui spraak door deskundigen te vereenigen met de bindende krac der uitspraak van scheidslieden. Dit toont de heer Kn. aan u de bepalingen omtrent scheidslieden, opgemaakt door het Dep van Marine, de gemeente Arnhem en de provincie Overijssel.

Doel der arbitrage is gewoonlijk ook, om van allerlei regele des rechts ontslagen te zijn en naar billijkheid door vakmanne te doen oordeelen; maar dan moet het compromis den scheid lieden de bevoegdheid toekennen „als goede mannen naar billij heid te oordeelen", Wil men hieromtrent verschil voorkomen, da dient dit vooraf in de akte van compromis bepaald te worde Verscheiden zaken moeten bij deze soort van berechting voor goed geregel worden, om verschillen bij het opmaken der ak te voorkomen. Wanneer men de 37 artikelen leest welke het gedin voor scheidslieden regelen, dan ziet men, dat deze procedu meer spoed en vakkundige uitspraak waarschijnlijk maakt da een proces voor den gewonen rechter. maar geenszin dat snel en betrekkelijk goedkoope recht dat door deskundigen is te ve wachten. Velen zullen daarboven slechts bij goede salarieering a scheidsman willen optreden. omdat zoovele formaliteiten zijn i acht te nemen, en zij soms nog tot schadevergoeding kunne worden genoopt.

Zeer weinig vreezende. dat het noodig zal wezen een uitspraa van deskundige door een vonnis te doen eerbiedigen, blijft vo den heer Kn. deze wijze van arbitrage de meest aanbevelen waardige, vooral wanneer daarbij hoogere eischen aan de aa nemers worden gesteld, en men verzekerd is te handelen m een degelijk man die geen heil zoekt in contractbreuk.

Wat gemeentebesturen betreft, wees de heer Kn. er op, d deze tot geen proces mogen overgaan, zonder toestemming va den raad en approbatie hiervan door de Ged. Staten. Het gedin voor scheidslieden is een proces. De gemeente kan zich echte vooraf niet bij bestek binden tot een procedure. Beslechting do deskundigen is echter een middel tot voorkoming van een proce

Ten slotte ging de heer Knuttel na, in hoeverre de regelin der geschillen van de Alg. Administratieve Voorschriften de Vereen. v. Burg. Ingenieurs beantwoordt aan hetgeen thans word gewenscht. Onjuist scheen het hem toe, dat men bij het opmake der A. A. V. meende, dat deskundigen wel uitspraak kunnen doe waar het de hoegrootheid der koopwaar schade of dergelijk grootheden betrof. doch niet over den zin van het contract. I de A. V. van Waterstaat is die uitspraak ook aangenomen ove den aard van 't werk, maar wordt deze niet toegelaten ove hoedanigheid der bouwstoffen.

De beoordeeling door deskundigen is niet door de wet geregeld noch op zich zelf bindend; doch partijen zijn bevoegd in hu contract zulk een arbitrage bindend te verklaren. Daarom zal ee enkele wijziging in de A. A. V. op dit punt noodig zijn. Kunne dan deskundigen voor alle geschillen gekozen worden, dan ka niet meer alleen naar de A. A. V. verwezen worden, maar mo in het bestek duidelijk omschreven worden wat men wensch Dan is er ook geen reden meer, nu de taak van „deskundige even gewichtig kan zijn als die van „scheidsman", om voor on wikkeling en positie van den laatste waarborgen te eischen, e niet voor den eerste. Onbillijk is het, aannemers als beoordeelaar uit te sluiten, omdat men dan de beslissing brengt bij hen, ge woon de zaken van den kant der directie te bezien. Bovendie zal de rechter bij benoeming van deskundigen even vrij wille zijn als bij die van scheidslieden.

Een ander moeilijk punt is de vergoeding, voor de scheidsliede in de A. A. V. gelimiteerd, voor deskundigen niet. De heer Kr wenscht geen grens te bepalen, maar te verwijzen naar de hono rarium-tabel der Vereeniging.

De inleider zeide ten slotte, dat het hoofdstuk „geschillen" de A. A. V. met veel sympathie door de aannemers was ontvanger en hoopte, dat men de goedkeuring daarvan in 1891 zal bekrachtiger daarbij niet vergetende, dat toen ook het hoofdstuk „gunning werd aangenomen. gegrond op de overtuiging dat gunning aa den minsten inschrijver geen regel dient te blijven.

Ten einde bespreking te vergemakkelijken, stelde de heer Kr de volgende conclusiën, waarin de geest van het door hem ge sprokene nader is uitgedrukt.

a. De billijkheid vordert dat bij het aannemings-contract d rechtsgelijkheid van besteder en aannemer worde erkend, en b voorkomende geschillen de beslissing niet aan den bestede verblijve.

b. Waar de besteder hierdoor echter een wapen tegenover deugdelijke aannemers uit handen geeft. is het wenschelijk te lijker tijd strenger eischen aan de aannemers te stellen, zoodat :erder zekerheid worde verkregen in den gelijkgerechtigden :decontractant een dergelijke wederpartij te vinden.

c. Ten einde bij voorkomende geschillen, de beslechting op de edkoopste en snelste wijze te verkrijgen door vakkundige berdeelaars, is het wenschelijk scheidsrechterlijke uitspraak voor e geschillen aan te nemen. hetzij door deskundigen, hetzij door neidsmannen, doch bij voorkeur door de eersten.

De vrij uitvoerige discussie welke nu volgde, was geen strijd er beginselen, want niemand verdedigde het standpunt van :htsongelijkheid, niemand ontkende de wenschelijkheid van spraak door vakmannen.

De sprekers behandelden détailpunten. De heer Dura verdedigde berechting door scheidsmannen. echter erkennende, dat ook or de voorkeur, door den heer Knuttel aan deskundigen gehecht, gumenten zijn aan te voeren. Hij opperde het denkbeeld van een chtbank van vakmannen. een denkbeeld nader verdedigd door n heer van Tuyll, en in de repliek bestreden door den inleider ı. met beroep op de vroegere bizondere rechtbank van handelsken te Rotterdam, welke weinig succes had gehad.

De heer Nolthenius hield het standpunt der A. A. V. commis: vol, waarbij op grond van Art. 1501 Burg Wetboek, voor mmige zaken uitspraak door deskundigen, voor andere die door heidsmannen kan aangenomen worden, wat de heer Knuttel noodig acht, wanneer men bij contract zich aan de uitspraak n deskundigen verklaart te onderwerpen.

De heer Tellegen streed warm voor berechting door vakmannen, ıar de gewone rechters soms na lange onderzoekingen, zulke nderlinge uitspraken gaven. Met den heer van IJsselstein streed spreker over het al of niet bevoegd zijn van gemeentebesturen :h vooraf aan de uitspraak van scheidsmannen te onderwerpen.

Terecht mochten de heer Knuttel in zijn repliek en de voorter bij zijn dank aan den inleider constateeren, dat de Vereeniıg was gestemd vóór rechtsgelijkheid van besteder en aannemer vóór arbitrage.

De heer des Tombe, sectie-ingenieur bij de werken te Westerort, gaf daarna een korte beschrijving dier werken, door talke teekeningen toegelicht, en na de „koffie" werden de werken lf bezocht. Dank zij de verbetering in het weder, was de tocht twee stoombooten zeer aangenaam en gezellig. De nieuwe ug voor spoorweg en gewoon verkeer. volgens de plannen van n hoofdingenieur Broekman uitgevoerd en in zijn onderbouw genoeg gereed, werd met belangstelling bezichtigd; de naar ik een zes steen dikke gewelven van 20 M. spanning over het nterbed trokken vooral de aandacht door de zorg aan de formeelen, hemetseling en de lossing besteed.

Een zeer gezellig diner, waar ruim veertig leden aanzaten, beɔot den dag. De opgewektheid liet hier niets te wenschen over.

PRIJSVRAGEN.

Als vervaardiger van het ontwerp „G", ingezonden in antwoord de prijsvraag, uitgeschreven door de Afdeeling Amsterdam r Mij. t. Bev. der Bouwkunst, voor een „Stationsgebouw van n locaalspoorweg", aan welk ontwerp een premie van f 50 or de Jury werd toegekend, heeft zich bekend gemaakt de heer . Faber, architect te Purmerend.

Het dagblad *De Courant* heeft eene prijsvraag voor een reclameljet uitgeschreven, waarvoor als prijzen zijn beschikbaar gesteld: n van 500, één van 300, één van 200 en vijf van 100 gulden. De jury bestaat uit de heeren H. P. Berlage Nz., architect, en H. Breitner en H. W. Jansen, kunstschilders.

Aan het bureau van *De Courant*, N. Z. Voorburgwal 365, te nsterdam, zijn de gedrukte voorwaarden van mededinging te komen.

BERICHTEN.

Met recht kan gezegd worden, dat er geen stad in België is die :h zulke groote geldelijke opofferingen getroost voor hare tistieke verfraaiing, als Brussel.

Binnenkort zullen, wederom op initatief van den burgemeester, n heer Buls, een paar nieuwe monumenten verrijzen. Het eene de Groot Markt, vóór het huis „De Ster", tot aandenken van Everaart 't Serclaes, den Brabantschen patriciër, die in 1388 het leger van Lodewijk van Male uit Brussel verdreef. De plastische groep waaruit dit monument zal bestaan, wordt uitgevoerd door Jules Dillens en zal 40.000 frs. kosten. Op de avenue Louise zal verrijzen een door Lambeaux ontworpen bronzen fantasie-groep, voorstellende „Het liedeken van Sotternijen." Voor dit kunstwerk stelt de stad eene som van 25.000 frs. beschikbaar.

Genoegzaam bekend is, dat de Groote Markt (Grand Place), dank zij de voltooide herstelling van de gildehuizen, een architecturaal geheel is van zoo ontzaglijke waarde, als waarvan een evenbeeld bezwaarlijk kan worden aangewezen. Nu zal echter ook de Plantentuin binnen kort zijn weerga in onze noordelijke landen niet hebben. In dien tuin wordt namelijk een reeks beeldhouwwerken uitgevoerd door de eerste kunstenaars van België.

Zoo begrijpen dan toch de Burgemeester en de regeering van Brussel, dat een stad ook door verfraaiing haar attracties moet hebben.

In den loop der maand September a. s. zal voor de vervulling der betrekking voor adspirant-ingenieur van den Rijks-Waterstaat een vergelijkend onderzoek gehouden worden.

Tot dat onderzoek worden toegelaten Nederlanders, die een voldoend examen als civiel-ingenieur hebben afgelegd aan de Polytechnische School te Delft, mits zij op 1 Januari e. k. niet ouder zijn dan 28 jaar.

Zij die zich aan het vergelijkend onderzoek wenschen te onderwerpen, moeten vóór 1 September a. s. daarvan aan het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid doen blijken bij op zegel geschreven adres, bevattende de opgaven van naam, voornaam en woonplaats. Daarbij moeten worden overgelegd de stukken welke aangeduid zijn in de St.-Ct. No. 153, waarin tevens zijn opgenomen de vereischten voor het bovenbedoeld examen.

Naar aanleiding van de in het vorige jaar te Brussel gehouden Internationale Tentoonstelling zijn door Z. M. den Koning van België o.a. benoemd tot Ridder in de Leopoldsorde, de heeren Ed. Cuypers. A. Labouchère, Jurriaan Kok, L. van Etten en J. Bouvy.

De Staatscourant bevat de Kon. besluiten van 2 Juli j. l. tot oprichting van een viertal Kamers van Arbeid te Leiden.

Daaronder is er eene voor de bouwbedrijven, waarin vertegenwoordigd zullen zijn: het bewerken van hout, steen of metalen; — het leggen van electrische geleidingen of van gas- of waterleidingen; — het schilders-, stoffeerders-, behangers-, heiers-, stucadoors-, mandemakers-, aardwerkers- en straatmakersbedrijf; het ontwerpen van en het houden van toezicht bij het uitvoeren van bouwplannen.

PERSONALIA.

Bij de aan de Bolytechnische School te Delft gehouden examens C. voor civiel ingenieur (art. 61) zijn geslaagd de heeren:
G. van Bemmel; — P. M. van Bemmel; — W. H. H. M. Berentzen; P. L. Blanken; — W. Cool Jr., — J. Crompvoets; — A. L. de Gelder; — H. F. Guichart; — A. G. van Hattum; — F. E. van Hennekeler; — A. M. Heuff; — A. Th. Hoogenboom; — D. Huender Wzn.; — F. A. Ypes; — J. M. H. R. Kersemaekers; — C. C. Kwisthout; — C. A. E. van Leeuwen; — J. C. Loman; — W. C. van Manen; — Jhr. C. E. W. van Panhuijs J. van Poelgeest; — R. le Poole; — M. A. F. A. de Ranitz; — B. J. W. Reuser; — J. Roukens; — C. L. Schuller tot Peursum; A. H. Baron Sloet van Oldruitenborgh; — W. J. Sterp; — G. van Tienhoven van den — Bogaart; — H. Varkevisser; — H. Veth; — P. J. Visser.
Omtrent de afgelegde examens B is beslist, dat voor technoloog B2 (2e gedeelte) geslaagd zijn de heeren:
H. de Jongh Cleijnderth; — H. A. C. van der Jagt; — M. A. de Jong: — C. A. de Looze; — S. del Monte; — J. Rodenburg; — E. Selleger; — P. J. van der Sluis; — B. Wiggersma; — A. Wurfbain.
Nog is toegelaten voor examen B1 (1e gedeelte) technoloog (art. 60), de heer E. Micheels.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 7.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 6.
Uitvoerend Opzichter 1.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 11 JULI.

Apeldoorn. Het verbouwen van het perceel A 707*b* aan de Dorpstraat.

De architect G. de Zeeuw, 's av. 8 u., in het Park Tivoli. Bestek en teek. à f 0,75 te bekomen bij den architect.

Amsterdam. Bestek 744/8. Het vergrooten van de locomotievenloods en bijbehoorende werken op het stations emplacement Hoorn. Begr. f 13600.

De directie der H. IJ. S. M., n.m. 1½ u. (Greenw.), in het centr. personen station. Bestek en teek. ad f 1,50 aan het centraal administratiegebouw bureau Weg en Werken, kamer 154, verkrijgb. (per postw.). Aanw. gedaan.

Hoorn. Het bouwen van een photographisch atelier aan de Gouw No. 36.

De heer Bos, in de Gouw. Aanw. gedaan.

Winschoten. Het verrichten van stucadoorwerken in onderscheidene gemeentegebouwen.

Het gemeentebest., n.m. 6 u. Bestek ter inz. ter gemeente-secretarie.

DINSDAG 12 JULI.

Dongen. Het bouwen van een overdekten brandwaterput te Dongen.

Het gemeentebest.. v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inz. bij den heer Adr. van Dongen te Dongen, alw. ook verdere inl. te bekomen zijn.

Hengelo. Het gedeeltelijk afbreken van een perceel en het daarvan bouwen van een woon- en winkelhuis.

De architecten v. d. Goot en Kruisweg, 's midd. 12 u., in het hotel „de halve Maan". Bestek en teek. à f 1.50 te bekomen bij voorn. architecten. Aanw. 11 Juli v.m. 10 u.

Meppel. Het bouwen van een woon- en winkelhuis op een terrein aan de Emmastraat.

De architect H. Witzand, 's av. 8 u., in het café van J. Ebbinge. Bestek en teek. in voorn. koffiehuis ter inz., terwijl tegen 60 ct. bestekken aldaar verkrijgb. zijn. Aanw. 12 Juli, v.m. 8 u.

Schagen. Het verbouwen en inrichten tot woning van een perceel en het maken van een kantoor, aan de Nieuwe Laagzijden te Schagen.

De heer P. Blaauw Azn. te Alkmaar, bij wien bestek en teek. te bekomen zijn.

Steenbergen. Het bouwen van 2 nieuwe huizen en het veranderen van een derde op het bouwterrein nabij de gasfabriek.

De heer H. Laane, 's av. 7 u. Bestek en teek. bij mej. de wed. Franken ter inz., alw. ook de besteding zal plaats hebben. Inl. verstrekt Corn. Raats, opz., die 11 Juli, om 6 u., aanw. zal doen.

Veldhoven (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis met aangebouwde fabriek en aanhoorigheden, op een perceel gelegen ald.

De heer A. L. Grijseels te Eindhoven, n.m. 6 u. in het koffiehuis van de wed. Jos. Beijens te Veldhoven. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 12 Juli, n.m. 4 u.

Winschoten. Het maken van gebouwen, bestemd voor het wasschen, blooten, drogen en zouten van huiden en vellen, etc. op het kad. bekend sectie C. no. 314. aan de Spoorgracht.

De architect K. de Grooth. 's nam. 2 u., ten huize van K. W. Dik Bestek en teek. ten huize van aanbesteding ter inz.. terwijl bestek à f 0,25 en teek. tegen f 0.75 bij den architect te bekomen zijn.

WOENSDAG 13 JULI.

Alblasserdam. Het bouwen van eene kerk met toren, in 3 perc.

Het kerkbestuur der Ned. Herv. gemeente, v.m. 11 u. Bestek en teek. ter inzage in het koffiehuis van B. A. Vogelzang en zijn te bekomen à f 2,50 per stel bij C. J. Vroege, secr. kerkvoogd. Inl. verstrekt de architect Abm. Nugteren te Amsterdam.

Amsterdam. Het maken van eene bergplaats voor de stoombrandspuit op 's Rijks werf.

De directie der marine, v.m. 11 u. Voorw. ter lezing aan het dep. van marine te 's-Hage, bij de directiën der marine te Amsterdam, Willemsoord en Hellevoetsluis, ter griffie van de prov. besturen (behalve te 's-Hage) en ter secretarie van de gemeentebesturen te Rotterdam en Dordrecht en zijn à 30 ct. te bekomen bij den hoofdingenieur der marine te Amsterdam. Aanw. gedaan.

Doetinchem. Het bouwen van een lokaal aldaar met ameublement.

De Classis Zutphen der Ger. kerken in Nederland, n.m. 2 u., in het heerenlogement, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft J. Seesink te Lintelo bij Aalten.

Veendam. Het bouwen van een bewaarschool aan den Middenweg aldaar met bijlev. van materialen.

Het bestuur van het dep. „Veendam", 's av. 7 u. in hotel „De Unie", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft arch. H. Muntendam. Aanw. 11 Juli. v.m. 10 u.

Wilhelminadorp (Zeel.). Het bouwen van drie vaste bruggen over de waterleiding in het westelijk gedeelte van den Wilheminapolder tusschen de hofsteden „Hongersdijk" en „Waterloo".

Het bestuur van den Wilhelminapolder, v.m. 11½ u., in het gemeentehuis. Bestek en teek. ter inz. in de herberg van J. van Dijke. Inl. te bek. bij S. van der Vegt te Sas van Goes. Aanw. gedaan.

Willemsoord. Bestek no. 1, het verrichten van eenige werkzaamheden aan gebouwen enz. van het maritieme-etablissement te Willemsoord gedurende 1898. Bestek no. 2, het verrichten van schilderwerk aan gemelde gebouwen.

De directie der marine, v.m. 11 u. Bestekken ter lez. bij het dep. van marine te 's-Gravenhage en bij de directiën der marine te Willemsoord, Amsterdam en Hellevoetsluis, alsmede bij de prov. besturen en ter secretariën van de gem. Rotterdam en Dordrecht en zijn te verkrijgen ter griffie der marine te Willemsoord, ad f 0,20 per ex. Inl. kunnen verkregen worden ten bureele van den hoofdingenieur der marine te Willemsoord. Aanw. voor perc. 1 12 Juli, perc. 2 11 Juli, telkens v.m. 10 u.

DONDERDAG 14 JULI.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene opzichterswoning voor den dienst der kustverlichting bij Kijkduin.

Het min. van marine, v.m. 11 u. Bestek en teek. ter lez. in het lok. van het dep. van marine te 's-Hage, ter griffiën van de prov. gouvernementen van Groningen, Friesland, Overijssel en Noordholland, ten kantore van de inspecteurs over het loodswezen enz. te Terschelling en Amsterdam, den dir. van 's rijks algemeen betonningsmagazijn te Enkhuizen, de commissarissen der loodsen te Vlieland, Harlingen en Willemsoord, en van de burgemeesters van Ameland, Texel, Wieringen, Hoorn en Medemblik en zijn à 50 ct. over te maken bij postwissel en niet door middel van postzegels, verkr. bij het dep. van marine (bur. A2) te 's-Hage. Aanw. ged.

Haarlem. Het maken van een gebouw voor patiënten en het verrichten van verschillende werken aan de bestaande gebouwen „Bethesda" en „Sarepta" aan de Hazepaterslaan te Haarlem.

De architect C. B. Posthumus Meyjes, v.m. 11 u. Bestek en teek. tegen f 2 verkrijgbaar Amstel 244 te Amsterdam. Aanw. gedaan.

Hulst. Het bouwen van een wagenhuis, stalling, en varkenshokken, op de hofstede bewoond door P. J. Boënne, in den polder Oude Graauw, gemeente Graauw.

De bouwk. J. Scheel te Terneuzen, n.m. 4 u., in het hôtel „Het bonte Hert" te Hulst. Bestek en teek. ter inz. in bovengen. hôtel. Aanw. gedaan.

Losser (Ov.). Het bouwen van een R.-K. werklieden-vereenigingslokaal met woning bij de grenzen te Losser, met bijlevering van de daartoe benoodigde materialen.

Het best. der vereeniging, n.m. 5 u., in het in het café van G. J. Essenhuis, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 14 Juli, n.m. 3 u.

Tilburg. Het bouwen van een kantoor met woonhuis aan de Spoorlaan te Tilburg.

De directie der Utrechtsche Levensverzekering Maatij. „Utrecht", v.m. 10 u., in het café „Du Boulevard". Bestek en teek. ter inz. in voorn. café, terwijl ze te verkrijgen zijn tegen f 2,50 ten kantore van den heer J. Verheul Dzn., architect, Rotterdam. 45, Witte de Withstraat, en bij den heer W. J. Boxs te Tilburg.

VRIJDAG 15 JULI.

Delft. Het vergrooten van 6 paviljoens en het bouwen van een keukengebouw, bij de buitenafdeeling van gen. gesticht.

De regenten van het St. Joris-gasthuis n.m. 2 u. Inl. te bekomen tusschen 10 en 11 en 2 en 3 u. bij den gemeente-architect (Oude Delft 5) en bij den opz. op het bouwterrein. Het bestek met 5 teek. tegen f 3 verkrijgb. bij den boekh. J. Waltman te Delft. Aanw. gedaan.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee woonhuizen op een terrein gelegen aan de Marskant.

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u., in het café van B. J. Peze. Bestek en teek. in bovengen. koffiehuis ter inz. Aanw. 15 Juli v.m. 9½ u.

Hengelo (Ov.). Het gedeeltelijk afbreken van eeu perc. en 't daarvan bouwen van een woon- en winkelhuis

De firma B. J. ter Marsch. 's midd. 12 u. in het hotel „De Halve Maan". Bestek en teek. á f 1,50 per stel verkrijgb. ten kantore der architecten. Inl. geven de architecten Van der Goot en Kruisweg. Aanw. 14 Juli v.m. 10 u.

Musselkanaal. Het bouwen van een winkelbehuizing met bijlevering van alle materialen.

De heer L. Ensing Jr., n.m. 6 u. Bestek en teek. ter inz. bij Wed. Hovenkamp. Aanw. 15 Juli.

Oosterwolde. Het bouwen van een heerenhuis met kantoren aldaar.

De notaris K. Bakker. Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij den architect O. M. Meek te Donkerbroek alsmede inl. Aanw. 12 Juli.

Utrecht. Het bouwen van twee winkelhuizen, zeven burgerwoonhuizen met bovenwoningen en 63 woningen met daarmede in verband staande werken op een terrein gelegen aan den Amsterdamschen straatweg en den Daalschen Dijk te Utrecht. Ram. f 132,660.

Het bestuur der Naaml. Vennoots. Utrechtsche Bouwvereeniging voor spoorwegpersoneel, n.m. 2 u. (locale tijd) aan het centr. bureau II der maatsch. tot expl. van Staatsspoorw. Bestek met teek. is à f 2 verkr. aan het centraalbureaugebouw 1 kamer 145, alw. inl. zijn te bekomen. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 16 JULI.

Aardenburg. Het verrichten van eenige onderhoudswerken, (timmerwerk, schilderwerk enz.) aan de verschillende gebouwen. Raming f 740.

De regenten van het burger-gasthuis. Voorw. ter lez. bij den ontv.-griffier. Aanw. gedaan.

Goor. Het afbreken van een bestaand perceel en het bouwen van een winkelhuis, bakkerij euz.

De coöp. winkelvereeniging.. 's av. 6 u., in het café Jeukens, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bestek verkrijgb. bij den architect J. G. Meijer. alsmede inl.

Hengelo (Ov.). Het bijbouwen van een nieuw gedeelte aan eene fabriek.

De heer S. Kanterman. n.m. 3 u., in het stationskoffiehuis. Bestek en teek. ter inzage in voorn. café. Inl. geven Van der Goot en Kruisweg, architecten. Aanw. 15 Juli. v.m. 10 u.

Zwolle. Het schoonmaken van en het uitvoeren van verschillende herstellingen aan de schoolgebouwen met de zich daarin bevindende meubelen.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek ter secretarie te bekomen à 10 ct. Inl. worden gegeven door den gemeente-architect. Aanw. gedaan.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

17 JUNI.

Breda. De benoodigde glas- en verfwerken enz. voor de verbouwing van het R. K. gasthuis. Door den aannemer van de verbouwing van het R. K. gasthuis.

Laagste inschrijver A. Harthoorn, f 3280.

25 JUNI.

Haarlemmermeer (Onderh.). Het maken van een galerij in de kerk der Ger. Gem.

Nieuw-Vennep, raming f 569,80, onder ıeer van den bouwkundige H. Rinck te ofddorp.
Laagste inschrijvers Nommes en Wed. iden, f 550, gegund.

27 JUNI.

Terband (Fr.). Het afbreken en weder bouwen eener schuur voor de Wed. De euw.
Laagste inschrijver J. de Haan, Heeren-en, f 892.

Zaamslag. Het bouwen van een nieuwe rk en consistoriekamer, met bijlevering r daarvoor benoodigde bouwstoffen, welk rk wordt uitgevoerd onder toezicht van n bouwkundige Jacob Wisse alhier. Door rkvoogden en notabelen der Ned. Herv. meente.
Perc. 1. Laagste inschrijvers H. P. Lensen J. H. Houg, f 7327.
Perc. 3. Joh. Knijff, f 2327,50.
Massa. P. J. Wisse. f 18767. *Gegund

28 JUNI.

Boornbergum. Het verf- en glaswerk der euwe boereplaats te Beets. Door den heer Tolman.
Laagste inschrijvers W. en H. D. Kloose-a. Dragten, f 65,65, gegund.

Elst. Het bouwen van een heerenhuis et bijlev. van alle ben. materialen. Door n heer M. A. Vink.
Laagste inschrijver W. G. J. Beek, Arnhem, 973. Gunning aangehouden.

Helmond. Het bouwen van een graanpak-uis, kantoor en arbeiderswoning aan de idwillemsvaart met bijlevering van alle ouwmaterialen. voor de firma J. Flier en n. te Breda, onder opzicht van den heer v. Gaal. Begr. f 5686.
Laagste inschrijver H. v. d. Heuvel, Volkel j Ude, f 5568, gegund.

Meppel. Het afbreken van eenige wonin-n en het bouwen van een nieuw woonhuis et bijkomende werken aan de Hoofdstraat. oor den architect G. Otten Jzn.
Laagste inschrijvers P. en A. Withaar, 480. Gunning aangehouden.

Schagerburg (N.-H.). 1°. Het bouwen van een koffiehuis en kolfbaan en stallen, genaamd „Het Zijper Wapen", op terrein sectie D. no. 1209, der gemeente Zijpe; 2°. voor den heer S. Bregman: het bouwen van een woonhuis, op terrein sectie B, no. 679. Door den archit. K. Bakker Dzn. te Alkmaar.
1. Laagste inschrijver W. Swager, Alkmaar, f 14845. Gunning aangehouden.
2. Laagste inschrijver M. Groen, f 1195.

Stadskanaal. 1e Het afbreken van de afgebrande behuizing en het bouwen eener boerenbehuizing, waarin winkel, magazijn en pakhuis met bijlev. van mater., raming f 3700; 2e. verf- en meniewerk met de lev. daarvan, raming f 30, onder beheer van den architect H. Mulder. Door den heer Hessel van der Wal.
Perc. 1. Laagste inschrijver L. Aden, Stadskanaal, f 3392, gegund.
Perc. 2. J. Atzema, Stadskanaal, f 15,45, gegund.

29 JUNI.

Avereest. De bouwing van een woonhuis en een ijshuis bij de fabriek aldaar, raming f 3852. Door den heer J. Kingma.
Laagste inschrijver B. Kip, Avereest, f 4480. Niet gegund.

Ameland. Het vergrooten van de openbare school te Buren. Begrooting f 3600. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver F. de Jong, Nes op Ameland, f 3688.

Groningen. *a.* Het glas- en verfwerk van 3 beneden- en 4 bovenwoningen; *b.* het behangerswerk van dezelfde perceelen. Door den heer D. Smit.
Perc. A. Laagste inschrijver L. Venema, f 300*.
Pec. B. J. de Lange, f 45*. *Gegund.

Hall (Onderh.). Het timmer- en smidswerk voor den wederopbouw van woonhuis, zaadberg enz. op de bouwplaats „het groote Hof", namens den heer Uiterwijk te Zutphen.
Laagste inschrijver J. A. Bartels, Zutphen, f 1991, gegund.

Hengelo (Ov.). Het bouwen eener bakkerij c.a. op een terrein aan de Haaksberger straat ald. voor de coöp. winkelvereen. „Hengelo". Door den architect W. Elzinga
Laagste inschrijver G. J. v. d. Enck f 2774.

Tiel. Het bouwen en wegruimen van een steiger om den kerktoren te Tiel, met bijlev. van alle benoodigde bouwstoffen, arbeidsloonen, gereedschappen, transporten enz., zonder eenige uitzondering. Door het gem.-bestuur.
Laagste inschrijver A. Haspels Jr., Babyloniënbroek, f 1500. Gunning aangehouden.

Zwartsluis. Het verbouwen van en verdere timmer- en metselwerken aan een heerenhuis, ram. f 2520. Door den bouwk. J. Fransen.
Laagste inschrijver G. Pol Hz., Zwartsluis, f 2500, gegund.

Zandvoort. (Onderh.). Het bouwen van een villa aan den Kostverlorenweg te Zandvoort.
Hoogst ingeschreven door H. A. Slegers voor f 3978; het laagste door H. v. Keeren, f 2560, gegund.

30 JUNI.

Enschedé. Het wederopbouwen der afgebrande stoom- kam en rietmakerij, machinekamer, ketelhuis enz., op een terrein gelegen aan de Veenstraat. voor de firma H. Blenken. Door den architect H. Reijgers.
Laagste inschrijver J. Nieuwenhuis, Borne, f 26876. Volgens bestek 8 dagen beraad.

Halfweg (N.-H.). Het bouwen van 2 burgerwoningen met een koffiehuis, aan den rijksweg nabij het station Halfweg, voor G. Holgeman. Door den bouwk. L. Tuijnman te Haarlem.
Laagste inschrijver M. Jansen Jz., Amsterdam, f 8437. Gunning aangehouden.

8 JULI.

Amsterdam. De architect Ed. Cuijpers: de verbouwing van het perceel No. 14 aan den Groenenburgwal te Amsterdam en het inrichten van dat perceel tot eene sigarenfabriek.
Van de 14 inschrijvingen, de laagste van C. R. Rijnierse te Amsterdam voor f 15922.

Overkappingen, Loodsen enz. van gegolfd plaatijzer. — B. J. HESSELINK, Keizersgracht 263, Amsterdam.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — Höxter-Godelheim A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten.—Th. VANHEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
" — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam.
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.

Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Ven
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. —Th.VAN HEEMSTEDE OBELT,Am
" " " — D. S. M. KALKER, Amsterdam.
Ventilators. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT. Amsterdam.
" — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 7, Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te Königswinter aRh. Fabrikant van zeer vuurvaste Chamotte- en Dinas-steene vuurvaste Cement, Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

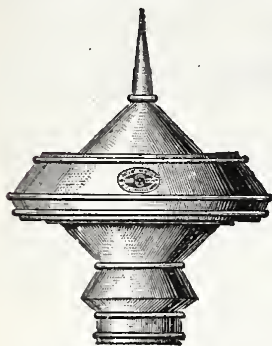

D. P. H. HASSELMAN,

Amsterdam, Spaarndammerstraat 52-60.

Telephoon No. 857.

PATENT EXHAUST VENTILATOR,

Schoorsteenkappen — Luchtinjectors enz.

voor het ventileeren van localen, het bevorderen der trekking en het tegengaan van valwinden in schoorsteenen.

PRIJZEN LAGER. CAPACITEIT HOOGER dan elk bekend systeem.

Op serieuse aanvragen zijn, voor vergelijkende proefnemingen, steeds toestellen gratis beschikbaar.

CENTRALE VERWARMING

van Villa's, Particuliere en Openbare Gebouwen, Serre's, enz.

„WARMWATER"-BEZORGING, = Boiler Systeem, =

van uit het Keukenfornuis, met tapkranen op elke étage, Badkamer, Toiletten, en verder huishoudelijk gebruik.

W. J. STOKVIS, Arnhem.

FABRIEK van Gasornamenten,

Uitvoering naar teekening van HH. Architecten.

GALVANISEER-INRICHTING voor het VERNIKKELEN, VERKOPEREN, BRONZEN, VERGULDEN, VERZILVEREN, enz. van voorwerpen in Koper, Brons, Zink en IJzer.

Bestekteekeningen

gereproduceerd in **photolithographie** worden het billijkst en in den kortst mogelijken tijd door ondergeteekende geleverd.

Amsterdam. Rokin 138.

WEGNER & MOTTU

OVERKAPPINGEN

EN

LOODSEN

VAN

GEGOLFD IJZER.

LIFTEN.

ROLLUIKEN.

GRANIET ZAND- EN TUFSTEEN.

Papiersteen Vloeren

T. G. TISSOT Jr.

AMSTERDAM, Prinsengracht 495.

STALEN BALKEN - IJZERCONSTRUCTIE

DRAAGBAAR SPOOR 70 c/m. te koop en te huur.

H. E. OVING Jr.,

ROTTERDAM.

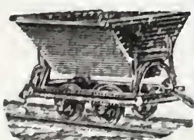

Kantoor:

Plan C. Gelderschekade 31,

Stapelplaatsen:

Binnenhaven O.Z.-Feijenoord.

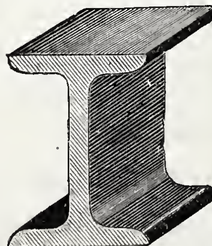

MASTIX-CEMENT DAKBEDEKKING.

DUURZAAMSTE DAKBEDEKKING. **VEREENVOUDIGING EN VERBETERING VAN HET HOUTCEMENT-DAK.** BESTE BEDEKKINGSWIJZE TER VERVANGING VAN ZINKEN DAKEN. RUIM 25.000 M². IN NEDERLAND GELEGD.

Talrijke binnen- en buitenlandsche referentiën.

VIJFTIEN JAAR GARANTIE.

Eenig adres: **H. ALLERSDORF, Singel 455, Amsterdam.**

Het model der MASTIX-DAKBEDEKKING is te bezichtigen in het Gebouw v/d Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage is verschenen:

Arbeid als Koopwaar

DOOR

W. L. VAN MALSEN.

Prijs 50 Cent.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

6 JULI 1898. 18e JAARGANG. No. 29.

UREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
UREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
ITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
BONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor
ndië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie $^3/_2$ maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — De bespreking der plannen voor den bond. — Open brief aan den WelEd.Geb. Heer A. Salm G.Bzn. Over de grondslagen tot stichting van een bond van Nederlandsche bouwkundige vereenigingen, door Jos. TH. J. Cuypers — De feesttent te Delft. — Afdeeling Utrecht. Excursie naar Deventer. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

DE BESPREKING DER PLANNEN VOOR DEN BOND.

Van verschillende zijden heeft men de aandacht van het Bestuur der Maatschappij er op gevestigd, dat het niet wenschelijk is eene vergadering voor het bespreken van een bond van bouwkundige Vereenigingen nog te doen plaats hebben vóór September a. s.

Het wordt noodig geacht, dat de zaak wel overdacht, gewikt en gewogen zal worden, en daartoe is de zomertijd niet de geschiktste. De meeste bouwkundige Vereenigingen vergaderen eerst weder in het laatst van September en zouden dus buitengewone bijeenkomsten moeten uitschrijven, die echter kans hebben slecht te worden bezocht. Voor vele architecten enz. is het thans immers de drukste tijd, of vele belanghebbenden zijn op reis. Bij dat alles komen bovendien de werkzaamheden voor de aanstaande inhuldigingsfeesten die veler tijd in beslag nemen.

Het Bestuur is dan ook van meening, dat een meer geschikte tijd moet gekozen worden voor het houden der besprekingen.

HAARZUYLENS, 10—14 Juli 1898.

OPEN BRIEF

aan den WelEd.Geb. Heer A. SALM G.BZN., *Voorzitter der Mij. t. Bev. der Bouwkunst.*

Zeer geachte Heer Salm!

Gister middag eerst tehuiskomende van onze rondreis, had ik het voorrecht met uw geacht schrijven van 7 Juli ook uw open brief van den 27en Juni te ontvangen.

Zooals ik U reeds mededeelde, was ik het gevoelen toegedaan, dat ik met U juist in uwe kwaliteit van Voorzitter van 't Hoofdbestuur der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, niet vooraf moest overleggen omtrent het bedoelde adres, hoewel ik mij overtuigd hield van uwe sympathie voor alles wat er werkelijk toe kan bijdragen om een meergewenschten vorm aan het vereenigingsplan onzer professie te geven.

Ik ben *niet* als Voorzitter van A. et A. opgetreden, èn niet in uwe vergadering, èn niet krachtens het besluit der leden van het genootschap, als welks *Voorzitter* uw geacht schrijven mij ook betitelt.

U voegt achter mijn naam bij 't adres: Voorzitter van A. et A., gaarne neem ik dat aan als eere-titel; het was ook zeker in die kwaliteit dat vele besprekingen hebben plaats gehad. Maar ik wensch er op te wijzen dat ik, bij de behandeling van het adres, niet in die kwaliteit kon en mocht optreden, maar alleen krachtens eene persoonlijke overtuiging, in de correspondentie die door mij persoonlijk met de collega's werd gevoerd.

Vandaar dat uwerzijds het gevoel ontstond als was er een schakel los.

Maar daarover genoeg, laat ik liever U mijn welgemeenden dank zeggen, 1°. voor de verzekering in den aanhef van uw brief, „dat U volstrekt *geen* schaduw wilt werpen op mijne goede bedoelingen". 2°. Voor de oprechte collegiale wijze waarop uw oordeel wordt uitgesproken. 3°. Voor de groote mate van goeden wil en belangstelling in een vraagstuk, dat niet door mij werd opgeworpen, maar dat sedert lang werd behandeld en thans mede op den voorgrond kan treden. Zeker, hoe duidelijker die dingen kunnen worden besproken in 't publiek, des te meer vrucht mogen wij van ons streven verwachten.

Maar het is gewenscht, dat wij ons zoo min mogelijk bezig houden met wat te beschouwen is, als in 't publiek gevoerde persoonlijke correspondentie. Vol vertrouwen op de vriendschappelijke wijze waarop door U de zaken worden bejegend, die U zoo gaarne eenigszins anders zoudt hebben gewenscht, maar juist ten gevolge van dat aanvankelijk *persoonlijke* ingrijpen mijnerzijds door verschil van opvatting, U niet hebben voldaan, zoo geloof ik daarop niet anders te moeten opmerken, dan dat het adres 't welk

Zaterdagmiddag te Haarzuylens werd onderteekend, Zondagmiddag vier uur aan 't gebouw der Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst was bezorgd.

De wellicht minder wenschelijke omstandigheden, mogen nu als accidenteel, en aan mijne persoonlijke onvolkomenheden toe te schrijven, worden beschouwd. Mag ik dan hier sluiten en verder gaan voldoen aan uwe uitnoodiging gericht tot de onderteekenaars van het bewuste adres, om in de bedoelde kolommen al vast een aanvang te maken met beschouwingen omtrent de grondslagen, terwijl ik U onder aanbieding mijner hoogachtende groeten, de verzekering van steeds even vriendschappelijke en collegiale gevoelens mag geven.

JOSEPH TH. J. CUIJPERS.

OVER DE GRONDSLAGEN TOT STICHTING VAN EEN BOND VAN NEDERLANDSCHE BOUWKUNDIGE VEREENIGINGEN.

Het adres, dat naar aanleiding van bovenbedoeld streven aan het Hoofdbestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst werd gericht, is reeds breeder besproken door den Voorzitter van die Maatschappij.

Nu kan het wenschelijk worden geacht om zonder andere stemmen, die reeds van zich lieten hooren over dit onderwerp, thans meer bepaald naar aanleiding van bedoelden open brief „de grondslagen" nader te bespreken.

De *Nederlandsche Architecten Bond*, waartoe door den Heer Kromhout het initiatief werd genomen, was zeker bestemd om grootendeels te leiden tot hetzelfde doel als wat op dit oogenblik wordt beoogd: Samenwerking. Maar die *N. A. B.* zou een weg inslaan steunende op een gansch ander beginsel. En wel 't volgende:

Een kleine groep uitgelezen mannen zou zich constitueeren tot N. A. B. Zij zouden voor en na zulke personen in dien bond opnemen, die door hunne praktijk werkelijk getoond hadden in alle opzichten het beroep van Architect eer aan te doen. Die Bond zou dan gestaan hebben boven alle vereenigingen, en men verwachtte dat na verloop van jaren, die vereenigingen zouden samenwerken als geleidende tot het lidmaatschap van dien *beperkten* Architecten Bond. Daar was dus bedoeld een lichaam aanvankelijk uit ± 40 later wellicht uit honderd personen bestaande.

Aan dat werk gaf ook ik in dien tijd mijne adhaesie; thans moet ik de voorkeur geven aan een gansch anderen weg, en een anderen vorm.

Niet het zoeken naar een artistiek en technisch aristocratische schifting van de mannen van 't vak, die alsdan evenals in het beperkte Eng. Instituut of in de Maatschappij Arti et Amicitia, vooral vroeger een kern vormden van „effektieve of stemhebbende leden", daaraan verbonden een breedere schaar van bouwkundigen, die minder hoog gesteld werden. Maar een *„bond van plaatselijke vereenigingen"*.

Vooreerst omdat het bouwkundig leven van eene onzer groote steden zich niet op zulk een groot overzicht kan beroepen op dat van andere steden, in 't bijzonder van Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam, alsof de aldaar zich bewegende corporaties ook maar eenigszins in invloed zouden moeten achterstaan.

Waar het adres in punt 1 uitgaat van de overweging der *krachtige* ontwikkeling der *plaatselijke* vereenigingen, kan het de bedoeling niet zijn om de handelingen dier vereenigingen in *hoofdzaak* te gaan *onderordenen* aan een Centraal Bestuur dat, wil het eenigszins actief optreden, het uitvoerend gezag altijd moet stellen in handen van enkele personen wonende op eene zelfde plaats. Ten tweede omdat het vereenigingsleven zich krachtig vormt en werkt binnen de kom *eener* gemeente, onder personen die elkander alle twee of vier weken minstens ontmoeten. Daar alleen is de aanraking veelvuldig genoeg en voortdurend om werkelijk van vereenigingsleven te mogen spreken.

Het aantal bouwkundigen in ons land is zeker sinds de stichting der oudst bestaande vereenigingen *verdubbeld*, en daardoor alleen werd het mogelijk dat ook buiten Amsterdam corporaties ontstonden, onafhankelijk van de Maatsch. tot bevordering der Bouwkunst, aanvankelijk alleen de jongeren vergaderende, maar met den tijd veranderd van karakter, die gansch hun eigen gang ginge[n].

Leden van de verschillende vereenigingen voelen de wensch[e]lijkheid tot een *bondgenootschappelijk optreden* dat wel te onde[r]scheiden is van *fusie* tot eene enkele vereeniging over ons Vade[r]land.

De Voorzitter van een dezer vereenigingen kan in die kwalite[it] m. i. zonder andere aanleiding dan die hier wordt veronderstel[d] geen voorstel doen tot oplossing zijner Vereeniging eenvoudi[g] in eene zustervereeniging, zoolang niet de meerderheid der lede[n] dit van hem vraagt. Maar wel kunnen zij persoonlijk, nu a[ls] leden van verschillende corporaties voorstellen, dat het verzoe[k] gericht wordt tot zustervereenigingen in elke gemeente, om n[u] eens met veel goeden wil stappen tot algemeene samenwerkin[g] en dan ook tot plaatselijke samensmelting te doen.

Het denkbeeld, dat te Amsterdam Architectura et Amicitia en d[e] Afdeeling der M. t. B. d. B. meermalen en zelfs op regelmatig[e] tijden *gezamenlijk* zouden *vergaderen*, wordt door mij zeer to[e]gejuichd, en zal door mij worden voortgestaan. Dit voert on[s] tot de overweging van punt VI; gaarne geef ik hier de duide[]lijke verklaring, dat hoewel de Voorzitter eener Vereeniging, di[e] positie steeds moet verdedigen, ik toch als particulier mag ve[r]zekeren, dat ik den voorzitters-hamer elk oogenblik, hoe eerde[r] hoe liever, wil neêrleggen als daardoor eene broederlijke samen[]werking kan bevorderd worden.

Elk titulairs wordt verondersteld zijne werkzaamheden met to[e]wijding te verrichten, juist omdat hij weet dat deze nu eenmaa[l] noodzakelijk zijn, maar ook elk titulair zal liever bezigheden va[n] meer nut voor het algemeen ter hand nemen, als hij van de tijd[]roovende bestuursfuncties kan worden ontslagen.

Men werkt voor 't *doel*, niet voor de aardigheid van de functie.

Het voorstel om eene beperkte *voorloopige vergadering* t[e] houden ter bespreking der grondslagen als voorbereiding tot d[e] daarna op te roepen algemeene samenkomst der Vereeniging, i[s] zeer nuttig.

Maar, waar het adres uitgaat van *personen* en niet van *corporatie[s]* kan er van *afgevaardigden* der verschillende vereenigingen al[s] direct gevolg van het adres minder sprake zijn.

Het komt mij voor, dat de onderteekenaars er gaarne mede zullen instemmen als het Hoofdbestuur der Mij. t. Bev. der Bwk eene keuze maakt uit de onderteekenaars en nog daarbuiten ui[t] de Vereenigingen enkele personen oproept tot die *voorloopig[e] bespreking*, ten einde zoodoende tot een nauwkeuriger omschreve[n] begrip te komen van wat kans van slagen zou hebben me[t] algemeene sympathie.

Aldus kon nog voor September een meer omschreven en nog meer aan alle wenschen voldoend *schema* worden opgesteld, da[n] thans in de punten A. B. C. D. E. van 't adres is geschied.

Als tweede moment stel ik mij voor, dat op de *Vergadering* met de verschillende Vereenigingen genoemd *schema* wordt herzie[n] en de hoofdtrekken worden vastgesteld, volgens welke de her[]vorming mogelijk wordt geacht.

Daar zoude hoofdelijk en persoonlijk moeten worden gestemd, omdat de Vereenigingen in eigen boezem de zaak niet officieel behandeld hebben, dus ook geen gevolmachtigde afgevaardigden kunnen zenden.

Als *resultaat* der Vergadering zal eene door haar benoemde Commissie alle die *Vereenigingen* officieel kunnen uitnoodigen om bedoelde voorstellen in behandeling te nemen en middelen tot uitvoering te beramen.

Steunende op 't aantal onderteekenaars, mag zeker op medewerking in den boezem der Vereenigingen worden gerekend. Dit aantal was wellicht talrijker geweest, wanneer men meer tijd, meer gelegenheid van voorbereiding had gehad en beter ware ingelicht, dan door de veelal toevallige en persoonlijke connecties, die daartoe aanleiding gaven. De persoonlijke overtuiging van vele titularissen waarborgt, dat deze zaak ter plaatse behartigd zal worden.

Van de bestaande organisaties wordt zooveel mogelijk behouden; en bijzonder de veelzijdigheid en onafhankelijkheid moet in wezen gelaten worden.

Zonder dat ik eene studie van de reglementen der verschillende Vereenigingen heb gemaakt, meen ik te mogen aannemen, dat waar twee vereenigingen in dezelfde stad bestaan, de hoofdinhoud dier reglementen of statuten genoeg overeenkomst vertoont om tot samensmelting te kunnen leiden.

Betreffende *punt C:* een weekblad als officieel orgaan der Vereenigingen en het plaatwerk, een paar woorden:

1º. elk lid van elke vereeniging ontvangt het weekblad waarvan de prijs is begrepen in de gewone contributie;

2⁰. een gesalarieerd, verantwoordelijk hoofdredacteur behartigt et orgaan onder bijstand van enkele adviseurs;

3⁰. alle medewerking wordt gesalarieerd;

4⁰. alle stukken worden onderteekend; pseudoniem moet door e adviseurs worden goedgekeurd;

5⁰. de vereenigingen gebruiken het orgaan voor hunne officieele ıededeelingen en verslagen.

De invloed van de vereenigingen op de redactie van het blad eperkt zich dus tot de benoeming van de in 2⁰ bedoelde personen.

Het oproepen van de vastgestelde *Algemeene Bondsvergaderingen*, et organiseeren van excursies enz. kan geschieden door een *ureau*, telkens voor een jaar te benoemen, bestaande uit een ering aantal personen (b. v. 3 leden), wier werkzaamheden dus ok beperkt kunnen blijven.

Elke vereeniging behoudt haar recht van initiatief, voert direkte orrespondentie met de zustervereenigingen, en kan voorstellen oen ter behandeling op de algemeene Bondsvergaderingen.

Het *bureau* van den Bond roept de Voorzitters van alle verenigingen tezamen om de *agenda* der Algemeene Bondsvergaleringen vast te stellen. De voorzitters kunnen zich door de ndervoorzitters hierbij doen vertegenwoordigen.

Wat nu aangaat *punt D,* de regeling der oude finanties voor len overgang, zoo kan er alleen bezwaar bestaan voor die Verenigingen, welke eenigszins aanmerkelijk schulden hebben. Maar laar staan tegenover die schulden toch ook bezittingen, of rechen en genietingen. Er zal nu bijzondere studie van gemaakt moeen worden voor elk geval. Die bezittingen, rechten of genietingen unnen overgaan in eigendom aan een consortium, bestaande uit le tegenwoordige leden der Vereeniging. Het consortium kan net de nieuwe bouwkundige vereeniging overeenkomsten sluiten etreffende huur-gebruik, of ander genot uit die bezittingen en echten.

Zonder dat alle schulden dan absoluut zijn afgedaan, kunnen leze toch worden geregeld. voor dat de nieuwe Vereeniginng in len Bond optreedt en daartoe met een andere samensmelt.

Buitendien zal elke plaatselijke vereeniging, zoolang als haar eglement de noodige bijdragen aan het Bondsorgaan verzekert, rij zijn, die schulden te maken of over te nemen, welke zij goedvindt.

De *Bond* echter dient vrij van schulden te blijven.

Tevens is hierdoor reeds 't een en ander gezegd omtrent het optreden der plaatselijke vereenigingen volgens *Punt E.*

Moge deze bijdrage als eene persoonlijke opvatting, gevormd en geput uit vele besprekingen van verschillende kanten, aaneiding zijn tot nadere uiteenzetting van die begrippen, ook van andere zijden, dan zal een overleg kunnen voorbereid worden net beter inzicht van de meest algemeene behoeften en wenschen.

JOSEPH TH. J. CUYPERS.

DE FEESTTENT TE DELFT.

Van verre kan men 't reeds waarnemen, dat er in de oude Prinsenstad iets buitengewoons ophanden is. Uit de spits van „de Nieuwe" waait de vaderlandsche driekleur, om het wijd en zijd in den omtrek te verkonden, dat het Delftsche Studentencorps een lustrum viert. Maar welk een lustrum —; het is 't tiende. Vijftig jaren dus heeft het corps bestaan, en nu, na sommige moeilijke tijden van strijd, beleeft het een tijdperk van grooten bloei. Geen wonder dus, dat het corps zich beijverd heeft met zijn feesten kranig voor den dag te komen, en de burgerij niet achter wil blijven om daaraan luister bij te zetten.

Uit den trein, langs den Spoorsingel stoomende, was 't al te zien: huis aan huis de vlag, enkele bloemenversieringen, en tusschen den rusteloos wiegenden bladertooi der boomen door kon men opmerken, dat ook „de Kroeg" zich in haar beste veeren had gestoken, alsof de Phoenix in haar wittebroodsweken was. In de stad eveneens huis aan huis een vlaggentooi. en daaronder veel met groen, bloemen, blazoenen en raamkleeden gesierde gevels; enkele straten hadden een welf van groene guirlandes en maakten aanstalten die te verlichten. Boven 't water van 't oude Delft werden lichtkronen gehangen, de bogen der oude steenen bruggen zullen door lampions uit het duister te voorschijn komen; dat alles zal een schitterend effect maken door de weerkaatsing in 't water en voor een oogenblik het troebele daarvan doen vergeten. De versiering van de „P.S." spant de kroon; twee hooge masten met vlaggen, waartusschen en waaromheen bloemen en groen, staan op 't voorpleintje voor den hoofdingang. Voor elk raam der verdieping van het verlengstuk van 't hoofdgebouw twee gekruiste vlaggen, en onder en boven die ramen een slinger van mastgroen, waarin de kenteekenen van een aanstaande verlichting door electriciteit.

Maar er is op straat een heidensch leven van spijkerslaande werklieden die schuttingen op stoepen timmeren, en voor 't oogenblik het mooie oude stadje een uiterlijk geven alsof er morgen voor elk huis schapen en lammertjes verkocht zullen worden. Die schuttingen zijn wel noodig, maar doen bar leelijk; als evenwel morgen daarachter lieftallige kopjes de voorbij komende edelen zullen begroeten en hen bloemen en kransen zullen toewerpen, och — dan hebben die edelen slechts oogen voor de jonkvrouwen, en allen buiten den stoet zien slechts naar de edellieden en die mooiste der schutting decoraties.

Van daag is 't feest voor de reunisten; als oud-corpslid en door de bijzondere welwillendheid der bouwcommissie voor de feesttent was 't mij vergund een kijkje te nemen in den tuin van „Stads-Doelen" en in de tent, toen aan deze de allerlaatste hand werd gelepd. Wat ik zag, zal ik zoo goed mogelijk weërgeven; in afwachting van een paar illustraties die later in dit blad zullen verschijnen, wordt nu alleen de plattegrond ter opheldering gegeven.

Ditmaal is het feestgebouw door studenten ontworpen en onder hunne directie gebouwd en versierd. De commissie daarvoor bestond uit de heeren J. A. Pool Jr., sinds 2 Juli Bouwkundig Ingenieur, H. Veth, Civiel-Ingenieur van dezelfde promotie, en J. H. W. Leliman. De beide laatsten hebben de constructie behartigd en de heer Leliman had in 't bijzonder den hoofdgevel voor zijn rekening; de heer Pool heeft zich hoofdzakelijk met de inwendige decoratie bezig gehouden.

Een ruime breede gang geeft op verschillende punten toegang tot de feestzaal en het feestterrein.

De zaal zelve, lang $31^1/_2$ en breed 17 M., maakt een aangenamen indruk, omdat de verhoudingen zoo goed zijn; geen velum drukt de hoogte, maar de zichtbare bekapping, eenvoudig in stemmige kleuren geschilderd, geeft iets luchtigs. De 16e eeuwsche wandbeschildering in mooie toonen, uitgevoerd door den heer J. van den Berg, leeraar aan de school voor Kunstnijverheid te Haarlem, de prachtige, rijke gordijnen die de toegangen afsluiten, en de vele planten en banieren vormen een deftig geheel, dat niettemin een feestelijken indruk maakt. Ook de gunstige verlichting draagt daartoe bij; het daglicht treedt getemperd binnen door tectorium, en des avonds zal de zaal in hoofdzaak verlicht worden met electrische booglampen, de meesten met rood gekleurde ballons om het licht minder koud van toon te doen zijn.

De lange wandvlakten zijn, boven de kolommen aan de eene zijde der zaal, beschilderd met de namen der corpsvereenigingen, en aan de andere met de blazoenen van de voornaamste der „Verbonden Edelen"; daaronder een fries met heraldische loopende leeuwen.

Aan de eene korte zijde der zaal is een verhoogde estrade met een troon geplaatst, waarop „Madame de Parma", omgeven van haar edelvrouwen, plaats zal nemen wanneer Heer Hendrik van Brederode aan het hoofd der Verbonden Edelen haar het verzoekschrift zal overhandigen. Ter weerszijden van dien troon sluiten gordijnen het gezicht af op de daarachter gelegen receptiekamer, doch zoodanig, dat een hoog invallend licht in dat vertrek zijn boven de gordijnen zichtbaar lichtgeel zijden behang met grijze draperiën tot een achtergrond vol effect maakt. De zijwanden naast den troon zijn beschilderd, ook het wandvlak daarboven waarop in 't midden het wapen van Spanje is aangebracht, omgeven van pauwenveeren. Op de overschietende gedeelten van den wand naast den troon zijn toepasselijke jaartallen en corps-initialen geschilderd, en op een bruinrooden ondergrond, met eenvoudige contouren, een ridder te paard met gevelde lans. De troon zelf is een mooi stuk werk van den heer Oscar Leeuw te Nijmegen.

Het korte wandvlak tegenover den troon wordt ingenomen door een estrade voor de muziek, waaronder een

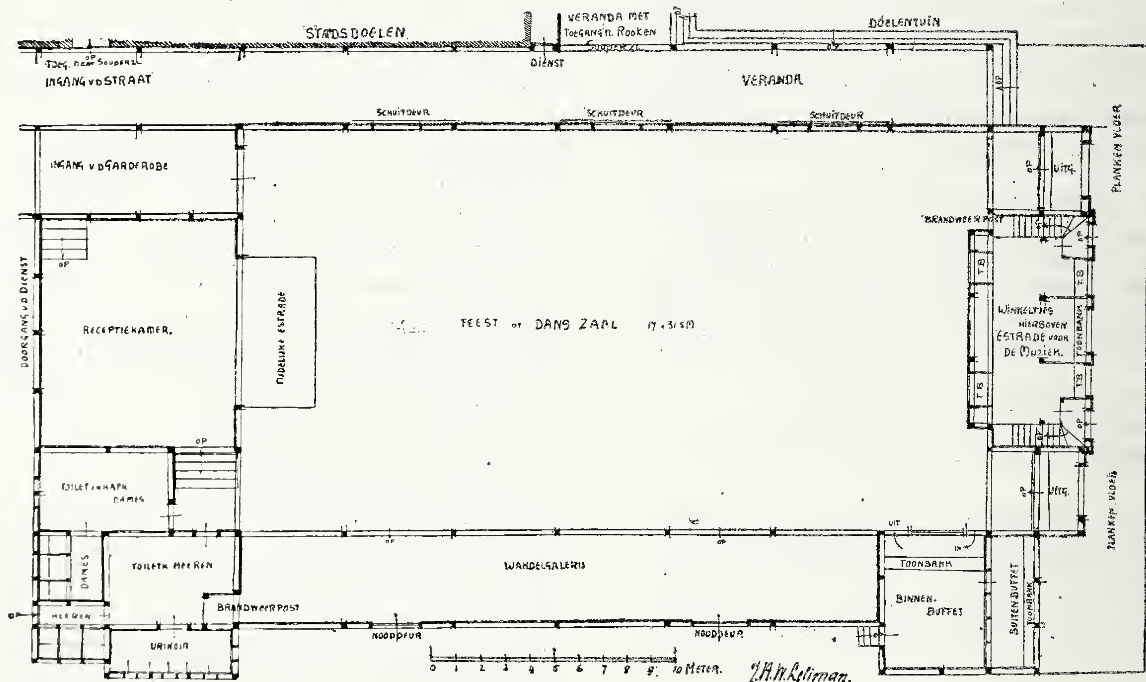

Plattegrond van de Feesttent te Delft.

drietal winkeltjes voor bloemen en andere ridderlijke geschenken voor de dames.

Links van de groote zaal is de foyer van de Stads-Doelen herschapen in een rookkamer; aan de wanden hangen fraaie Perzische kleedjes, wapens en harnassen, en slingers van groen; de wand is hoog opgaand met doek bekleed, afgesloten door een kleurig fries met Indisch ornament.

De zaal is door Chineesche kamerschutten in kleinere afdeelingen verdeeld. Met het nette meubilair en de kwistige electrische verlichting maakt het geheel een hoogst aangenamen indruk, dank zij de leiding van den heer J. H. W. Leliman, die hier alles volgens zijn aanwijzingen deed inrichten.

De eigenlijke schouwburgzaal van Stads-Doelen is door een macht van bloemen en draperiën onherkenbaar geworden; toeschouwersruimte en tooneel zijn in een soupeerzaal veranderd. Onder de groote lichtkroon als middenpunt hangt een dichte ster van kleurige linten; door de verlichting daarboven wordt een wonder aardig effect gekregen. Alleen Snoek en Jelgerhuis, die het niet geduld hebben dat hunne namen onder ijdele versieringen te loor zouden gaan, herinnerden mij aan de oorspronkelijke bestemming der zaal.

De bouwcommissie heeft eer van haar werk, dat moet gezegd worden. Zij heeft goeden smaak in eenvoud doen spreken, en een geheel geleverd dat zeer aangenaam stemt.

11 Juli 1898. Een oud-Corpslid.

AFDEELING UTRECHT. EXCURSIE NAAR DEVENTER.

Op Woensdag 10 Juli vereenigden zich 20 leden der Afdeeling Utrecht te ongeveer 8 uur aan het centraal station tot het ondernemen eener kunstreis naar Deventer.

Bij aankomst aldaar wachtte ons de heer Mulock Houwer, Gemeente-architect te Deventer, die zich op ons verzoek bereid verklaard had dien dag onze gids te zijn.

Het allereerst werd een bezoek gebracht aan de rijwielenfabriek van den heer Burgers. Met de grootste belangstelling werden alle lokalen en werkplaatsen, en dat waren er veel, bezichtigd, terwijl door een der heeren van de fabriek alle inlichtingen werden; verstrekt, en hij ons in de gelegenheid stelde de fabricatie van alle onderdeelen van het rijwiel te kunnen nagaan. Medegedeeld werd, dat per week 80 stuks rijwielen gemaakt worden, eene machine van 200 paardekrachten drijft de verschillende werktuigen.

Bij het verlaten dezer zoo interessante fabriek bracht de voorzitter een woord van dank aan den heer Burgers, voor al hetgeen wij gezien en bewonderd hadden, waarna de wandeling naar de stad werd voortgezet.

Over den Brink gaande, werd een blik geworpen op de nieuw gebouwde Synagoge, waarna de zoogenaamde Waag, thans dienst doende als hoogere burgerschool voor meisjes, in oogenschouw werd genomen. Als curiositeit is aan een der gevels van dit gebouw een koperen ketel gehangen welke, naar men beweert, gediend heeft als strafwerktuig voor valsche munters; in het archief der stad is de rekening van dien ketel nog aanwezig. Na bezichtiging der verschillende gevels van het gebouw kon men daarachter een blik werpen op een zeer interessant oud Hollandsch geveltje, genaamd de „drie haringen." Daarna werd een bezoek gebracht aan den zoogenaamden Muntersgang met Munttorentje, overblijfselen uit den ouden tijd. Over den Brink terug gaande, werd de aandacht nog even gevestigd op de Gemeente Spaarbank, en toog men naar de Groote of Lebuinus kerk, ten einde het inwendige daarvan te bezichtigen. In die kerk vindt men nog een ondergrondsche kerk of vroegere vluchtplaats; daarin stond nog een overblijfsel van een steenen altaartafel. De wanden en welven der kerk zijn alle gewit, doch het schijnt, dat daaronder zich muurschilderingen bevinden; in eenige vakken heeft men trouwens de wit- en kalklaag verwijderd, en konden de oude muurschil-

gen worden bewonderd; zeer te betreuren is het, dat waarnlijk ten gevolge van den financieelen toestand der gemeente, kan worden voortgegaan met het ontblooten der muurschilgen. In en om de kerk werden nog verschillende oude ltjes in oogenschouw genomen, de meesten dateerenden van ır 1659. Na bezichtiging van het arsenaal, dat vroeger de e Vrouwe kerk is geweest, werd de wandeling voortgezet de stad naar de rivier, werd de schipbrug gepasseerd, van af men een prachtig gezicht heeft over de rivier en op de rwegbrug, en begaf men zich naar de buitenuitspanningen den heer Smeenk. alwaar een tweede ontbijt in gereedheid gebracht dat aan alle eischen in den ruimsten zin voldeed, jl ook bleek, dat de wijnkelder aldaar van goede merken was zien. Ieder was dan ook ten volle voldaan. Daarna werd de terug-: naar de stad aanvaard, en een bezoek gebracht aan de nklijke Tapijtfabriek.

) de aangenaamste wijze door den Directeur ontvangen zijnde, len wij in twee groepen verdeeld. elk onder geleide, ten einde e gelegenheid te hebben de fabriek in details te kunnen beigen. Voor de meesten onzer was alles wat wij te zien kregen w, en dus allerinteressantst; met groote aandacht werden alle en en werkplaatsen bezocht, terwijl onze geleiders ons van op de hoogte stelden wat de fabricatie betreft. De Voorr was de tolk van allen, toen hij bij het verlaten der fabriek woord van dank bracht voor hetgeen men ter bezichtiging gekregen.

ıans was het stadhuis aan de beurt, waar vooral de fraaie ibule, de Raadzaal. en de kamer van den Burgemeester de lacht trokken, waarna een bezoek werd gebracht aan de psgezinde kerk, waarvan de voorgevel was gerestaureerd den Gemeente-architect. terwijl voor de kerk zelve een vraag was uitgeschreven en deze gebouwd is door den archi-T. E. Kuipers. Na bezichtiging van het inwendige van dit ıuw, werd de schipbrug opgezocht, en ging men naar de ensocieteit, alwaar de morgendrank werd genuttigd. Na aldaar en ruimen en prachtigen tuin een rustig uurtje te hebben gebracht, toog men naar 't Hôtel de Keizerskroon, waar men aan een gemeenschappelijken maaltijd vereenigde.

ın het diner heerschte de aangenaamste toon, en wij vern, na nog even een noodzakelijk bezoek gebracht te hebben de van ouds hier bekende „allemans gading", beroemd door)eventerkoek, te ongeveer 9 uur de stad, om weder naar het ht terug te keeren, ten hoogste voldaan over het nuttige angename dat deze dag heeft opgeleverd.

PRIJSVRAGEN.

VOORWAARDEN *tot deelneming aan een Prijsvraag uitgeschreven door het Dagblad „De Courant", N. Z. Voorburgwal 365, Amsterdam.*

rt. 1. *Doel:* Deze prijsvraag wordt uitgeschreven door het blad „De Courant" te Amsterdam, ten einde in het bezit te en van een geschikt Reclamebillet.

rt. 2. Tot deelneming worden alleen toegelaten Nederlandsche n Nederland gevestigde Kunstenaars.

rt. 3. De teekeningen moeten geschikt zijn voor lithografische oductie, in hoogstens 6 à 7 kleuren. De afmetingen mogen totaal papier-oppervlak van 90 × 120 cM. niet te boven gaan.

rt. 4. De ontwerpen moeten vergezeld gaan van een gesloten verzegelden briefomslag, waarin de naam en de woonplaats den vervaardiger van dat ontwerp zijn opgegeven. Elke fomslag moet van buiten voorzien zijn van een spreuk of motto, tevens herhaald moet worden op de desbetreffende teekening. dien omslag moet nog geplaatst zijn een correspondentiees, om briefwisseling met een inzender, zoo die mocht noodig en, mogelijk te maken, zonder de anonymiteit op te heffen. motto's mogen niet geschreven zijn door de hand van den vaardiger.

rt. 5. De ontwerpen moeten franco gezonden worden aan het eau van „De Courant", N. Z. Voorburgwal 365 te Amsterdam, ingezonden zijn vóór 1 October 1898. Zoodra de termijn van nding zal zijn gesloten, wordt den inzenders door middel van correspondentie-adres de ontvangst van hun ontwerp bericht.

rt. 6. Acht prijzen worden uitgeloofd:

1e Prijs f500.—, 2e f300.—, 3e f200.— en 5 prijzen à f100.—.

Art. 7. De beoordeeling der ingekomen ontwerpen zal plaats hebben door een Jury, bestaande uit de Heeren:

H. P. Berlage Nz., *Architect,* G. H. Breitner, *Kunstschilder* en H. W. Jansen, *Kunstschilder.*

Art. 8. Indien de leden van de Jury het noodig of nuttig mochten oordeelen, zoo staat het hun vrij zich een of meer personen toe te voegen.

Art. 9. Elke inzender wordt geacht zich te onderwerpen aan dit reglement en de uitspraak der Jury.

Art. 10. Alle inzendingen, al of niet bekroond, blijven het eigendom van „De Courant".

Art. 11. De beoordeeling der ingezonden ontwerpen zal plaats hebben zoo spoedig mogelijk na den termijn van sluiting van dezen wedstrijd. De uitslag van deze beoordeeling zal, onmiddellijk nadat de beslissing gevallen is, den bekroonden schriftelijk worden medegedeeld en zal bekend gemaakt worden in de Dagbladen „De Courant" en „De Telegraaf".

Art. 12. De ingekomen Reclamebilletten zullen na de bekroning zoo mogelijk worden tentoongesteld, desverkiezende met vermelding van den naam van den inzender.

Art. 13. Alle uitgeloofde prijzen worden in elk geval uitbetaald.

Art. 14. Mocht de Directie van „De Courant" een der niet bekroonde Reclamebilletten later toch geschikt achten en als zoodanig gebruiken, dan zal aan den inzender van dit billet de som van f100.— ter hand worden gesteld.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging Afd. Utrecht. 8 Juli 1898. Na opening dezer vergadering heette de Voorzitter den heer J. Landgaat welkom in ons midden en sprak den wensch uit, dat deze een werkzaam lid moge zijn voor de T. V. V.

Na het voorlezen en goedkeuren der notulen deed de 1e Secretaris mededeeling van de ingekomen stukken waarbij: 1⁰. Een schrijven van de heeren J. C. Fels en J. I. van Wuijckhuise (afd. Rotterdam) daarbij de gelden verantwoordende, verzameld ten bate van de nagelaten betrekkingen van wijlen ons medelid T. van Gent. 2⁰. Een schrijven van de heeren H. J. C. Haver en M. Couturier, de aangename tijding meldende, dat zij met de voorbereiding van een orgaan voor de T. V. V. reeds zoover gevorderd zijn, dat zij zich voorstellen in de laatste helft dezer maand een proefnummer in de wereld te zenden. 3⁰. Verschillende verslagen der vergaderingen, resp. van de afdeelingen Rotterdam, Amsterdam en Enschede-Hengelo. 4⁰. Een schrijven van de afd. den Haag, kennis gevende dat zij tot 1 September a. s. vacantie heeft genomen, doch dat de zaken evenwel hun geregeld verloop behouden.

Vervolgens kwam punt 3 der agenda aan de orde en leidde de heer W. A. Becker eene bespreking in over het Informatie Bureau. De heer B. bracht allereerst hulde aan hen die het initiatief namen tot de oprichting van dat bureau der T. V. V., doch moest tot zijn leedwezen erkennen, niet voldaan te zijn over de wijze van werking. In breede trekken besprak de heer B. het vóór en tegen in de werking van het *I. B.*; hij zou het ook zeer wenschelijk achten, indien de verschillende vacatures voorkomende in „De Opmerker" spoediger aan de leden werden medegedeeld, waarna de Voorzitter wees op de mededeeling vervat in de notulen van 14 Januari l.l. luidende, dat de 1e Secretaris zich bereid heeft verklaard de vacante betrekkingen, voorkomende in „de Opmerker", dadelijk na ontvangst aan de leden toe te zenden die daartoe het verzoek aan het Bestuur richten. Ook gaf de heer C. de Weerdt eenige inlichtingen omtrent de werking van het *I. B.*, waarna besloten werd deze discussie niet verder voort te zetten, alvorens nadere inlichtingen te hebben ingenomen.

Bij het openen der vragenbus bleek, dat deze 2 vragen bevatte, welker beantwoording werd opgedragen resp. aan de heeren D. R. van Cuijlenburgh en D. J. Tesselhoff. Zij luiden als volgt:

1e Verdient het aanbeveling om de ruimten onder houten vloeren (waaronder geen kelder is) met zand of sintels aan te vullen tot aan den onderkant des vloers. of is het wenschelijker om onder de vloeren eene open ruimte te laten in gemeenschap met de buitenlucht? 2e Voldoen de privaatputten, bestaande uit cementringen, evenzeer als die welke gemetseld zijn van vlakke klinkers in sterke tras, met eene wanddikte van 0 22 M¹.

Bij de rondvraag aan de leden verzocht de heer C. de Weerdt

het woord, en wel naar aanleiding van de reeds meermalen besproken verzekeringskwestie. Spr. deelde tot zijn leedwezen mede, dat eene verzekering vóor leden der T. V. V. zeer vele moeilijkheden met zich voerde en er vooralsnog, volgens zijne meening, van eene totstandkoming daarvan geen sprake kan zijn.

Spr. stelde derhalve voor om aan den heer Becker, als lid der commissie, op te dragen, om op de eerstvolgende commissievergadering. namens de afd. „Utrecht" een voorstel te doen, als volgt: Daar verschillende moeilijkheden de totstandkoming eener levensverzekering voor de leden der T. V. V. vooralsnog vrijwel onmogelijk maken, stelt de Afd. Utrecht voor, een fonds te stichten uit de contributie harer leden, waarvoor b. v. elk lid van het fonds bij de oprichting een zeker bedrag stort, te regelen naar den leeftijd, welke som bij het overlijden van eenig lid, aan de nagelaten betrekkingen moet worden uitgekeerd; na deze uitkeering is ieder lid verplicht, weder hetzelfde bedrag te storten, enz. Na bespreking werd dit voorstel goedgekeurd en aan den heer Becker opgedragen dit in de eerstvolgende commissievergadering te brengen.

Wegens het ver gevorderde uur werd punt 4 der agenda, „Causerie over verschillende soorten van baksteen", tot een volgende vergadering uitgesteld.

Technische Vakvereeniging, Afd. Amsterdam 13 Juli 1898. Bij de opening heette de Voorzitter de aanwezigen en in het bijzonder de nieuwe leden welkom en deelde mede, dat een donateur de bibliotheek der Afdeeling met een boekwerk had verrijkt.

Hierna werden de notulen der vorige vergadering gelezen en vastgesteld en de ingekomen stukken behandeld.

De heer M. Couturier Jr.. hield alsnu een kunstbeschouwing over het werk „La Plante Ornementale" van E. Grasset.

Na eenige mededeelingen van den bibliothecaris werd deze vergadering gesloten.

BERICHTEN.

Onlangs kwam in dagbladen de mededeeling voor, dat het voornemen tot oprichting van een gedenkteeken op het Regentesseplein te 's-Gravenhage in duigen was gevallen. In „Het Vaderland" werd echter daarna gemeld, dat het bedoelde monument toch tot stand zal komen en dat de uitvoering van het werk is opgedragen aan de heeren Odé, beeldhouwer, en du Rieu, architect.

Eenige weken geleden is het monument, op verkleinde schaal in klei, aan het oordeel onderworpen geworden van eene Commissie, die zich zeer gunstig daarover heeft uitgelaten.

Aan 's Rijks School voor Kunstnijverheid (gevestigd in het Rijks-Museum te Amsterdam) zijn met gunstig gevolg afgelegd:

het Eind-Examen van den vierjarigen cursus door de heeren J. den Dunnen, decoratieschilder (van Amsterdam); P. Puijpe, décoratief beeldhouwer (van Oost- en West Souburg), en W. Stad, décoratieschilder (van Nieuwer-Amstel);

het Theoretisch Eind-Examen, tot overgang van de eerste naar de tweede helft van den vierjarigen cursus, door de heeren S. Garf (van Amsterdam) en Alb. P. Hahn (van Groningen), be[...] voor de decoratieve schilderkunst;

het Overgangs-Examen van het eerste naar het twee studie[...] door de heeren L. J. Goudman, schilder, en A. H. Jansen, meu[...] maker, beiden van Amsterdam;

het Toelatings-Examen in de afdeeling Kunstnaaldwerk [...] Mejuffrouw C. C. A. Florijn, van Amsterdam, — en in de afdee[...] Schilderkunst door den heer H. Ledegang, vau Amsterdam.

PERSONALIA.

Met 1 September a. s. is aan den heer A. W. C. Dwars, op [...] verzoek, eervol ontslag verleend als assistent aan de Polyte[...]nische School te Delft.

MEDEDEELING.

Afdeeling Amsterdam. Bezichtiging van het Nieuwe Post- [...] Telegraafgebouw te Amsterdam. (Architect de heer C. H. Pet[...] Rijksbouwmeester te 's Gravenhage) op Zaterdag 23 Juli [...] namiddags 2 uur.

Samenkomst van de Leden bij den hoofdingang N. Z. Vo[...]burgwal te 2 uur precies.

De convocatie-kaart dient als bewijs van toegang.

Namens het Bestuur
B. J. Ouëndag,
Secretaris.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN O[...] PRIJSVRAGEN.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterda[...] Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 18[...] Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N⁰. [...]

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Ve[...]eeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereenigi[...] voornoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Wee[...]blad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht. Commiss[...] voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. Vóór 1 August[...] 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 30 April 1898, N⁰. 1[...]

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bou[...]kunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsc[...] zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maa[...]schappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 Decembe[...] 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Katholieke kerk. H. Kreuzgemeinde te Lodz. Vóór 15 Septembe[...] 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 11 Juni 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 Decembe[...] 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

Reclamebillet. Het dagblad „De Courant." Vóór 1⁰ October 189[...]

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 18 JULI.

Amsterdam. Het bouwen van omgevingsmuren met onderheide fundeering tot uitbreiding van het fabrieksgebouw aan de Vogelwijkslanden tegenover Amsterdam, met de leverantie van alle materialen en arbeidsloonen.

De Amsterdamsche Droogdok-Maatsch., n.m. 3 u. in het café de „De Roode Leeuw". Bestek ad f 0,50 te verkr. ter stoomdrukkerij van Roeloffzen en Hübner, N.Z. Voorburgwal. Inl. geven de architecten A. L. van Gendt en Zn.

's-Gravenhage. Het stichten van een Huis van Bewaring met ambtenaarswoningen te Rotterdam en van daarmede in verband staande veranderingen aan de strafgevangenis ald. Ram. f 241,260.

Het min. van Justitie, n.m. 2 u. Bestek no. 94 met teek. ter inz. in het directiegebouw bij het in aanbouw zijnde gebouw a/d Noordsingel te Rotterdam en is à f 3.15 bij Gebr. v. Cleef te 's-Hage verkrijgb. Inl. verkrijgb. op het bur. van den ing.-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. Het bouwen van een college te Nijmegen voor de Eerw. Paters Jezuiten.

De architect Nic. Molenaar te 's-Hage, bij wien inl. te bekomen zijn.

Gulpen. Het vergrooten van en het uitvoeren van eenige werken aan de bestaande school en onderwijzerswoning te Heugem gemeente Gronsveld.

Het gemeentebestuur, n.m. 4 u. Bestek en teek. tegen f 1,50 verkrijgb. bij den secretaris. Aanw. gedaan.

Hoogeveen. Het verven van Tolhuizen, tolboomen, kilometerpalen, bruggen, aan den Coevorder en Pesserstraatweg; draaibrug over Krakeel, vaste brug, ophaalbrug en draaibrugjes in het Hollandscheveld; draa[...] brugjes en hekken in de kom enz., en d[...] onderwijzerswoning aan de streek de Huize[...] en eenige verfwerken in de woning van de[...] concierge in het gemeentehuis.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestel[...] ter inz. ter secretarie. Inl. geeft de gem[...] opzichter.

Venloo. Het bouwen van vier burger[...] woonhuizen langs den Straelschen weg al[...] daar met bijlevering van alle benoodigd[...] materialen.

De arch. H. Seelen, bij wien bestek e[...] teek. te bekomen zijn. Aanw. 19 Juli, v.m. 10 u[...]

Venloo. Het buitenverfwerk aan de 2e[...] O. L. school te Venloo.

Het gemeentebest., v.m. 11 u.

DINSDAG 19 JULI.

Delft. Het bouwen van een ziekenhuis met aanhooren.

De regenten van het Oude en Nieuwe gasthuis, n.m. 2 u. in het gasthuis Brabantsche Turfmarkt 13. Inl. te bekomen tusschen

en 11 u. bij den gem.-architect (Oude ...lft 51) en bij den opz. in het gasthuis. ...stek met 3 teek. à f 2,50 verkr. bij den ...smeester P. Kramer, bij wien het ter inz. ... Aanw. gedaan.

...orssel (Ov.). Het timmerwerk van het ...uw te bouwen logement en koffiehuis „de ...skam" ald.

...e architect Vreeswijk. Bestek en teek. ... inz. in voorn. logement. Aanw. gedaan.

Tilburg. Het bouwen van een woonhuis ...n de Spoorlaan en maken van kantoor en ...gazijn aan de Donkerstraat.

...e heer Joh. Lenglet, 's av. 8 u. in het ...é van de wed. J. Marinus. Bestekken ver-...jgb. à f 0,50 bij den architect André Blomjous.

WOENSDAG 20 JULI.

Doetinchem. Het bouwen van een dubbel ...onhuis in „de Presse" voor Ruimzicht, ...mens G. J. Voetman.

...e architect O. Vink, n.m. 3 u. in „Het ...ldhoen", alw. bestek en teek. ter inz. ...gen. Inl. geeft gen. architect.

Enschede. Het opbouwen eener verdieping ... bovengenoemd koffiehuis en het bouwen ...n eene nieuwe danszaal, gelegen aan de ...ngelosche straat te Enschedé door H. ...euvers.

De architect H. Reijgers, 's av. 7 u., in ...t koffiehuis van Lotgerinb, alw. bestek en ...k. ter inz. Aanw. 20 Juli v.m. 9 u.

Roosendaal (N.-Br.). Het bouwen van een ...telhuis en exhausterkamer aan de gas-...briek.

De directeur der gem.-gasfabriek, v.m. 11 u. ...n kantore der gasfabriek, alw. bestek en ...ek. ter inz. liggen.

DONDERDAG 21 JULI.

's-Hertogenbosch. Het sloopen der goede-...nloods op het emplacement van het voor-...alig station der Staatsspoorwegen. De ...komende materialen blijven aan den aan-...mer.

Het gemeentebestuur v.m. 10 u. Bestek ter ...zing op het gemeentehuis en is à 15 cent ver-...ijgb. bij den ingenieur-arch. die tevens inl. ...eft. Aanw. 18 Juli, n.m. 1½ u.

Utrecht. Het bouwen van 20 woningen ...n eene aan te leggen straat, uitkomende ... de Oudwijkerdwarsstraat.

Het best. van Patrinontums coöp bouw-...ereen., 's avonds 8 u., in het Tehuis voor ...ilitairen. Bestek en teek. à f 1 te bekomen ...j den boekhandelaar J. H. v. Peursem, ...anzenmarkt. Inl. geeft de heer W. v. d. ...inden, Oudegracht, Geerteburg. Aanw. ge-...aan.

ZATERDAG 23 JULI.

Amerongen. Het bouwen van een stoom-...oterfabriek, op een terrein aan de Neder-...raat, met bijlevering van alle materialen ...nz.

De aanbesteder, 's midd. 12 u., in het ...gement „De Roode Leeuw". Bestek en teek. ...an af 16 Juli, ter inz. in genoemd logement. ...nl. verstrekt de heer G. Uyt den Bogaard. ...anw. 20 Juli, 's nam. 2 u.

Bergen-op-Zoom. Het bouwen van een ...teenhouwerij met woonhuis aan de Ant-...erpsche straat aldaar.

De heer Alph. J. Gekeau-Koene, v.m. 10 u. ...ij J. B. Monu. alw. bestek en teek. ter inz. ...ggen. Inl. geeft architect G. A. Horsten. ...anw. 20 Juli, v.m. 10 u.

Borculo. 1e. Het verfwerk met beglazen ...an het geheele gebouw. 2e. Het geheele ...uitenvoegwerk, ongeveer 1200 M2. 3e. Het ...estucadooren van ongeveer 11000 M2. vlak ...lafondwerk met platte banden en eenige ...choorsteenen.

De aannemer B. A. Hilbers, v.m. 11 u., ...p het landgeed „Drietelaar". Aanw. gedaan.

Bussum. Het bouwen van een school met ...5 lokalen en een onderwijzerswoning, op een ...errein gelegen aan de Brinklaan.

Het gemeentebestuur, 's middags 12 u. ...estekken en teek. ter gemeente-secretarie ...egen f 4 verkrijgb. Aanw. 21 Juli, v.m. 11½ u.

Wommels. Het doen van verfwerken aan ...et gemeentehuis en aan de scholen en onder-...wijzerswoningent te Wommels, Oosterend, ...tens, Lutkewierum en Baijum, in 6 perc.

Het gemeentebestuur van Hennaarderadeel, ...m. 11 u. Voorw. liggen ter secretarie ter ...nz. Inl. zijn te bekomen bij den gemeente-...opzichter te Oosterend.

Zuilichem. Het vergrooten van een achter-...huis en het maken van een hooiberg.

De heer C. Duijser. n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inz. bij A. van Horssen te Zuilichem. Inl. bij den architect M. van Gool te Woudrichem. Aanw. 23 Juli, v.m. 11 u.

MAANDAG 25 JULI.

Amsterdam. Het bouwen van 2 woonhuizen in de Jan Luijkenstraat hoek Honthorststraat.

De architect J. v. d. Vijgh, v.m. 11 u. in het American hotel. Bestek en 2 teek. à f 3 te bekomen bij Gebr. Binger, Warmoesstraat.

Winschoten. Het maken van eene overkapping over eene noodmanege en het uitvoeren van andere, daarmede in verband staande werken, met bijlev. van materialen, transporten, arbeidsloonen, enz.

Het gemeentebest., n.m. 6½ u. Bestek en voorw. op de secretarie ter inz. Aanw. 22 Juli, v.m. 11 u. Samenkomst bij 't hotel „De Vrijheid".

DINSDAG 26 JULI.

Ermelo. Het bouwen van een waschhuis, machinegebouw. dubbele woning. uitbreiding administratiegebouw, verhoogen watertoren en het vergrooten van een werkplaats enz. op het landgoed „Veldwijk" aldaar, met bijlev. van materialen voor de vereen. tot Christel. verzorging van Krankzinnigen.

De architect E. Knevel. n.m. 2 u., bij wien ad f 2 bestek en teek. verkrijgb. zijn. Aanw. 22 Juli, n.m. 2 u.

WOENSDAG 27 JULI.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee woonhuizen, op een terrein gelegen aan den Enschedeschen straatweg.

De architect W. Elzinga, 's avonds 8 u. in het café van J. v. Wezel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 27 Juli v.m. 9½ u.

DONDERDAG 28 JULI.

Everdinge. Het sloopen van de bestaande en het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning alsmede het doen van eenige herstellingen aan het schoolgebouw te Everdingen.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestekken tegen f 0,50 verkr. bij den burgemeester van voorn. gemeente te Vianen en bij den heer J. Dik, architect te Leerdam. Aanw. 21 Juli v.m. 11.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

24 JUNI.

Ermeloo. Het bouwen van de Geref. kerk te Ermelo-Veldwijk.

Laagste inschrijver W. Zwak, Twello, f 11735, gegund.

Utrecht (Onderh.). Het bouwen van een fabrieksgebouw tot het vervaardigen van tandheelkundige, chirurgische, electrische instrumenten en toestellen, op een terrein aan de Plompetorengracht, voor rekening van den heer J. W. H. Uitenbogaart, onder beheer van den heer M. E. Kuilen, raming f 5163.

Laagste inschrijver J. Krap, f 4998.

30 JUNI.

Hillegom. Het timmerwerk, schilderwerk, loodgieterswerk en smidswerk, dienstig aan 3 woonhuizen en 2 pakhuizen op het terrein aan de Haven alhier. Door den bouwk. Th. A. A. Adriaanse.

Uitsluitend onder Hillegomsche Ambachtsbazen.

Gegund als volgt: Timmerwerk, J. v. d. Bosch, f 3466; schilderwerk, wed. Seel. f 270, smidswerk, P. Versteege, f 79,75; loodgieterswerk, G. Langeler. f 144. Allen aldaar.

2 JULI.

Apeldoorn. Het verrichten van schilderwerk. Door den heer M. Jeths, Badhuislaan.

Laagste inschrijver H. Combée, f 128, gegund.

Beek. Het bouwen van een winkelhuis en pakhuis voor de wed. v. Dongen.

Laagste inschrijvers: P. v. d. Corput, metselwerk f 463; Jac. Boot, timmerwerk f 499,50; C. Rovers, ijzerwerk f 26,50; P. Verwijmeren, verfwerk f 34,50; Adr. v. d. Goorberg, loodgieterswerk f 37. Allen aldaar.

Tilburg. Het maken van eenige herstellingswerken aan de kerk en toren der Nederl. Herv. Gem. aan de Zomerstraat.

Laagste inschrijver Math. Kuijpers, f 1549, gegund.

5 JULI.

Bolsward. Den herbouw van de afgebrande turfloods bij het Tichelwerk.

Laagste inschrijver F. Feenstra f 385, gegund.

Culemborg. Het bouwen eener stoomzuivelfabriek met eenige daarmede in verband staande werken op een terrein gen. „De Witte Raaf" aan den grintweg ald. Door de firma Blijenberg en Bosma.

Laagste inschrijver A. Verkuil, Zoelmond f 5156.

Doesburg. Het doen van eenige herstellingen en vernieuwingen aan, en het verven en schoonmaken van eenige gemeente-gebouwen. Door het gem.-best.

Perc. 1 M. Wassink, f 44; perc. 2 M. H. Jolink, f 30; A. Abbink, f 32; perc. 3 H. J. Radstake, f 24.40; M. W. Wassink, f 29,90; F. J. Weijers, f 34,50; perc. 4 Wassink, f 18; Th. Harbers, f 19,30; F. J. Weijers, f 22; H. J. Radstake, f 24,40; perc. 5 Teunissen en Barvelink, f 84- M. Wassink. f 99,99; H. J. Radstake, f 134.40; perc. 6 M. Wassink. f 19,90; Teunnissen en Barvelink, f 24; Th. Harbers, f 28; H. J. Radstake, f 38; perc. 7 F. J. Weijers, f 10,20; Th. Harbers, f 13,50; M. Wassink, f 18; H. J. Radstake. f 18.80; perc. 8 H. J. Radstake, f 119.75; M. Wassink, f 164,90; perc. 9 A. Abbink, f 65; M. H. Jolink, f 67; perc. 10 Teunissen en Barvelink, f 31; M. Wassink. f 44,90; H. J. Radstake, f 68; perc. 11 M. H. Jolink. f 55; A. Abbink, f 57,50; perc. 12 Teunnissen en Barvelink, f 74. H. J. Radstake, f 84.80. Aan de laagste inschrijvers gegund.

Sas-van-Gent. Het bouwen van een post- en telegraafkantoor met directeurs-woning, op een terrein aan den stationsweg aldaar. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver C. van Beers, Vlissingen, f 10350.

6 JULI.

Dokkum. Het bouwen van een koopmanshuis. Door den heer G. Heeringa.

Laagste inschrijver Wed. J. v. d. Mei, f 2626.

Dordrecht. Het amoveeren van twee bestaande oude huizen en het daar ter plaatse bouwen van twee beneden- en drie bovenwoningen aan de Hellingen aldaar. Door de heeren J. B. de Wolff en C. Kastelein.

Timmerwerk. Laagste inschrijver H. v. Loon, f 2773.

Metselwerk. K. van Dongee, f 2490.

Schilderwerk. B. den Ouden, f 288.

Stukadoorswerk. C. Sebus, f 287.

Smidswerk. J. Haksteen, f 119,90.

Loodgieterswerk. P. Franken, f 207.

Steenhouwerswerk. A. v. d. Linden, f 89.

Behangerswerk. A. v. d. Boor, f 81.

Gunning aangehouden.

Gouda. Het leveren en stellen van het hek voor de linde, welke ter gelegenheid van het a. s. kroningsfeest zal worden geplant.

Laagste inschrijver firma Wed. Verdries, f 170.

Garijp (Fr.). Het bouwen van eene directeurswoning etc. aan de fabriek. Ram f 1358. Door het bestuur der stoomzuivelfabriek.

Laagste inschrijver H. Eldering, Suameer, f 1348.

Heerenveen. Het verven van binnen en van buiten der dorpsherberg te Katlijk, bewoond door P. J. Brouwer. Door het burgerlijk armbestuur in Schoterland.

Laagste inschrijver Th. Faber, Nieuwehorn, f 125 (begrooting), gegund.

7 JULI.

Delft (Onderh.). Het bouwen van kantoorlokalen met bovenwoningen ten behoeve van de azijnfabriek aan het Rietveld te Delft. Door den architect C. J. L. Kersbergen.

Laagste inschrijver A. Schaller, f 4143, gegund.

's-Gravenhage. Het bouwen van een school op een terrein nabij de Theresiastraat. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver H. R. Hendriks. Amsterdam, f 47794.

Helder. Het afbreken van een bestaand en bouwen van een nieuw Marine-Machinisten-Clubgebouw aan de Hoofdgracht alh. raming f 9050. Door den heer R. Kastelijn.

Laagste inschrijver J. Duinker, f 8743, geg.

's-Hertogenbosch. De verfwerken en het

inzetten van glas (met bijlevering van het glas) voor heerenhuis en pakhuis van den heer van de Kamp. Door den aannemer P. Weijts te Berlicum.

Laagste inschrijvers Gebr. Verhees, f 385, gegund.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van twee woonhuizen aan de Willemstraat. Door den architect H. Lamers.

Laagste inschrijver A. Sanders, f 6942, gegund.

8 JULI.

Amsterdam. De verbouwing van het perc. no. 14 aan de Groenebnrg te Amsterdam en het inrichten van dat perc. tot eene sigarenfabriek namens van Hulst en Schumacher. Door den architect Ed. Cuypers.

Laagste inschrijver C. J. Rijnierse, f 15922.

Bergen-op-Zoom. Het verven van binnen en buitenwerken in- en aan gemeentescholen en gebouwen, benevens het verven van schoolmeubelen, alles verdeeld in 6 perc. Door het gemeentebestuur.

Wed. F. van Wijk, perc. 5 f 25, 6 f 210; H. v. Hooff, perc. 2 f 65*, 6 f 175; C. W. Borrie, perc. 1 f 126, 5 f 82, 6 f 163; L. J. Borrie, perc. 1 f 124, 2 f 94, 3 f 153, 5 f 153,13, 6 f 156,40; H. Homs, perc. 2 f 75, 4 100,30, 5 f 73. 6 f 148,30; F. v. de Kreek, perc. 2 f 94; 4 f 95,90, 5 f 104, 6 143,90; wed. P. de Waal, perc. 2 f 72,40, 3 f 79, 5 f 71, 6 f 140,35; Jos. de Waal Pz., perc. 1 f 64*, 2 f 80,20, 3 f 72, 5 f 69*, 6 f 98*; C. Damen, perc. 1 f 145, 2 f 120, 3 f 166, 4 f 97. Perc. 4 niet gegund. *Gegund. Allen aldaar.

Enschedé. Het bouwen van twee woningen op een terrein achter het Volkspark aan den Parkweg. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijvers J. Schildmeijer en J. Diphoorn, f 3188, gegund.

Epe. Het buitenverfwerk der verschillende gebouwen te Epe, Emst en Vaassen. Door het gemeentebestuur.

W. Brendeke Gz., Oene, perc. 1, school B te Epe f 70, perc. 2, school te Zurk f 64, perc. 3. lijkbaarhuisje f 9, perc. 7, sneeuwploegen f 7,40; G. Visser, Ernst, perc. 4, onderwijzerswoning te Ernst f 38, perc. 7, sneeuwploegen f 7; D. v. Vemde, Vaassen, perc. 5, onderwijzerswoning te Vaassen f 41*, perc. 6, school A te Vaassen f 36*; E. A. v. Vemde, Epe, perc. 1, school B te Ebe f 93,50, perc. 3, lijkbaarhuisje f 8; Joh. Zimmerman, idem, perc. 1 f 65,50*, 2 f 70.50, 3 f 5,50, 7 f 4.25*; N. van Zelm en Zn., idem, perc. 1 f 78, 2 f 61*, 3 f 5*. 4 f 31.50*, 5 f 52, 6 f 49, 7 f 6. * Geg.

's-Gravenhage. Het bouwen van bewaarderswoningen bij de nieuw te bouwen strafgevangenis te Haarlem, met daarmede in verband staande werken. Ram. f 36800. Door het min. van Justitie.

Laagste inschrijver P. H. den Dunnen, f 34898.

Groningen. Het bouwen van een pakhuis en eenige verbouwingen aan de winkelbehuizing, onder bijlevering van alle daartoe noodige bouwstoffen, arbeidsloonen, enz. Door de heeren Viersen en Haan, onder leiding van den architect N. W. Lit.

Laagste inschrijver A. Siekman, Hoogkerk, f 3540, gegund.

's-Hertogenbosch (**Herbest.**). Het bouwen van een winkelhuis, 2 beneden- en 3 bovenwoningen aan de Havenstraat, voor den heer H. van Hoof. Door den architect F. H. Pastoor.

H. W. Hanssen en J. v. Rosmalen, f 15675; C. P. Hartman, f 14799. Beiden aldaar. De aanbesteder heeft besloten, naar aanleiding van het kleine verschil het eerste bestek en teekening te handhaven en het werk derhalve te gunnen aan den laagsten inschrijver op 1 Juli C. P. Hartman voor f 15814.

Musselkanaal. De werkloonen voor het bouwen van een nieuwe boerenbehuizing te N. Weerdinge. Door den heer P. Nieman te Nieuw Weerdinge.

Laagste inschrijver H. Vroom, Ter Apel, f 710. Gunning in beraad gehouden.

Nieuwolda. Het bouwen eener heerenbehuizing aan Oosteinde met bijlev. van materialen. Door den heer J. Dijkhuis.

Laagste inschrijver A. Daanje, Noordbroek, f 12798.

9 JULI.

Aalsmeer (**Herbest.**). Eenige onderhoudswerken aan scholen en onderwijzerswoningen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver P. v. d. Zwaard, f 339, gegund.

Hontenisse. Het afbreken van het bestaande woonhuis en het bouwen van een woonhuis en bakkeet, met bijlev. van bouwstoffen, op de „Eduardshoeve", bewoond door J. C. Maerman, in de gem. Graauw. Door de bouwk. J. Wisse Jzn., Zaamslag.

Leiden. Het afbreken van perc. Haarlemmerstraat no. 154 en het verbouwen van een benedenhuis met bovenwoning, en het verbouwen van perc. Haarlemmerstraat nos. 150—152. Door den architect W. Fontein.

Laagste inschrijvers J. Zitman en C. van Brakel, f 6429. Gegund. Zonder het steenhouw- en behangwerk.

Oosterbeek. Het bouwen van een woonhuis in het Benedendorp. Door den architect A. M. v. Steenis.

Laagste inschrijver M. v. Leeuwen Jr., f 3658, gegund.

Tilburg. Het stucadoorwerk van een vereenigingslokaal met voorgebouw, vergaderzalen en twee heerenhuizen aan de Tuinstraat. Door den aannemer M. Kuijpers.

Laagste inschrijver H. Brillemans, Tilburg, f 1175, gegund.

Wildervank. De herbouw van een afgebrande behuizing aldaar. Door den architect J. Sicama.

Laagste inschrijver D. de Groot, f 1838, geg.

Zierikzee. Het verbouwen van den Droog-Eest met aanhoorende werken. Door de commissarissen der cichoreifabriek.

Laagste inschrijver L. Koote, f 925.

„Per Telegraaf".

Vlaardingen. Het bouwen van een woonhuis, pakhuis en kantoor aan de Nieuwe Haven in éen perceel. Door den heer W. Sterk Hzn.

Laagste inschrijvers de Lange en Maarleveld, Vlaardingen, f 15500; daaropvolgende B. v. d. Hoenen, idem, f 15680.

10 JULI.

Zaltbommel. Het verbouwen der voormalige trasfabriek tot drie woningen. Door den heer H. de Waal, alhier.

Laagste inschrijvers Gebr. Kaasjager, Zaltbommel, f 2620, gegund.

11 JULI.

Apeldoorn. Het verbouwen van het ... ceel A 707b aan de Dorpstraat. Door ... architect G. de Zeeuw.

Laagste inschrijver H. Kamphuis, f 3... gegund.

Hoorn. Het bouwen van een ph... graphisch atelier aan de Gouw No. 36. D... den heer C. Bos, in de Gouw.

Laagste inschrijver F. Olthuis, f 610, ... gund. Alle inschrijvingen zijn buiten g... en verfwerk.

Muntendam. Het afbreken eener hou... draaibrug te Borger-compagnie en daarv... in de plaats bouwen van een nieuwe ijze... draaibrug met gemetselde onderbouw ... bijlevering van materialen. Door het ... meentebestuur.

Laagste inschrijvers H. J. Heijen, Veend... en H. Bulder, Wildervank, f 2260.

Winschoten. Het verrichten van stu... doorwerken in onderscheidene gemeen... gebouwen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijvers J. en G. Numann, W... schoten, f 279.

12 JULI.

Enschedé (**Onderh.**). Het bouwen van e... woonhuis voor den heer H. J. Ter Mors... alhier. Onder beheer van den heer J. H. Roesink.

Laagste inschrijvers B. Richters en J. Kro... f 1640, gegund.

Meppel. Het bouwen van een woon-... winkelhuis op een terrein aan de Emmastra... Raming f 3718 Door den architect H. Witza...

Laagste inschrijvers P. en A. Witha... f 3100, gegund.

Veldhoven (**N.-Br.**). Het bouwen van e... woonhuis met aangebouwde fabriek en aa... hoorigheden, op een perceel gelegen a... Door den heer A. L. Grijseels te Eindhove...

Laagste inschrijver M. G. van den Hur... Gestel, f 6420.

13 JULI.

„Per Telegraaf".

Alblasserdam. Het bouwen van eene ke... met toren, in 3 perc. Door het kerkbestu... der Ned. Herv. gemeente.

Laagste inschrijver Perc. 1 G. Klootwij... Papendrecht, f 16680; perc. 3 I Nijhof, Albla... serrdam, f 5400; massa L. Boele, f 57999.

14 JULI.

Enschede. Het maken van het ameubl... ment voor de 3e, 5e en 6e openbare lager... scholen met de levering van alle daarvo... benoodigde materialen enz. in 3 perceele... Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver H. ten Cate, Enschede... perc. 1 f 1996, perc. 2 f 1480, perc. 3 f 192... daaropvolgende, H. Weitz, id., perc. 1 f 221... perc. 2 f 1810, perc. 3 f 2063.

Tilburg. Het bouwen van een kantoor me... woonhuis aan de Spoorlaan te Tilburg. Doo... de directie der Utrechtsche Levensverzeke... ring Maatij. „Utrecht". Begrooting f 2800... Onder Directie van den architect J. Verheu... Dzn. te Rotterdam.

Laagste inschrijver C. Mutsaerts, Tilburg... f 23180. Gunning binnen acht dagen.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

3 JULI 1898. 18e JAARGANG. No. 30.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Een woord Bond-historie voor mijne geëerde medeleden, door H. Leliman. — Uit de verslagen der ambachtscholen. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Naar aanleiding van den brief van het Bestuur der Maatschappij aan: Heeren leden van het Genootschap „Architectura et Amicitia" te Amsterdam, Genootschap „Bouwkunst en Vriendschap" te Rotterdam, en de „Afdeelingen van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst", van 7 Juli j.l., opgenomen in het Bouwkundig Weekblad van 9 Juli j.l., ontving het Bestuur der Maatschappij het volgende schrijven van het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia.

Amsterdam, 19 Juli 1898.

WelEdele Heeren,

In het bezit van Uw geëerd schrijven van 7 Juli l.l. is deze dienende U mede te deelen, dat wij tot ons leedwezen ons bestuur niet bevoegd achten om te voldoen aan Uw verzoek tot aanwijzen van afgevaardigden onzer vereeniging naar aanleiding van een adres, aan Uw bestuur gericht, dat onder anderen door sommige leden onzer vereeniging en leden van ons bestuur werd onderteekend.

Aangezien die voor hun persoon hebben gehandeld en noch namens het bestuur noch namens de vereeniging, zoo komt het ons voor, dat ons bestuur naar aanleiding van dat adres niet in de plaats der onderteekenaars kan optreden.

Wij twijfelen er intusschen niet aan of die onderteekenaars zullen niet in gebreke blijven de middelen te beramen om aan de strekking van Uw verzoek zooveel mogelijk te voldoen.

Met de verzekering onzer hoogachting bieden wij u onze collegiale groeten.

W. VAN BOVEN,
Vice-Voorzitter.
J. L. M. LAUWERIKS,
1ste Secretaris.

Aan het Hoofdbestuur
van de Maatschappij tot Bevordering
der Bouwkunst.

In de maand Februari 1899 zal in het Gebouw der Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst wederom een examen worden afgenomen tot het verkrijgen van het Diploma van Bouwkundig Opzichter, ingesteld door de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst volgens besluit der Algemeene Vergadering gehouden op 28 Mei 1891.

Het programma van eischen voor dit examen is als volgt:

Het examen zal omvatten:

1. Het maken van een opstel over een bouwkundig onderwerp.

Op het schrijven van duidelijk en goed leesbaar Hollandsch zal gelet worden.

2. Het rekenen, toegepast op de bouwkunde. De vierkants- en de derdemachts-worteltrekking.

De kennis van het Nederlandsche stelsel van maten en gewichten, benevens van die oude en buitenlandsche maten, welke in het bouwvak nog gebruikelijk zijn.

3. De vlakke meetkunde tot en met den cirkel, en de oppervlakken en inhouden van de gewone in de stereometrie voorkomende lichamen, met het oog op het maken van begrootingen.

4. De stelkunde tot en met de vierkantsvergelijkingen.

5. De beschrijvende meetkunde. (Projectieleer, ontwikkeling van de oppervlakken van eenvoudige lichamen, isometrische perspectief.)

6. Bedrevenheid in het gebruik van een Vademecum.

7. De kennis en het gebruik van meet- en waterpasinstrumenten.

Het uitbakenen van rechte en gebogen richtingen op het terrein.

Het in teekening brengen van opgemeten terreinen en gebouwen.

8. Het opmeten en in teekening brengen van bouwkundige détails.

Het handteekenen, in het bijzonder van bouwkundige ornementen.

Kennis van de meest voorkomende bouwstijlen.

9. Het maken van duidelijke détailteekeningen betreffende:
houtconstructie,
steenconstructie,
ijzerconstructie.
Kennis van dakbedekkingen.

10. Kennis der in de burgerlijke bouwkunde gebruikt wordende bouwstoffen met hare voornaamste eigenschappen en gebreken.

11. Kennis der gereedschappen en werktuigen, stellingen en formeelen;
gereedschappen voor timmeren, metselen, smeden, steenhouwen, enz.;
werktuigen, zooals bokken, schalken, ladders, vliegende steigers, hefboom, katrol, windas, enz.

12. Kennis van het maken van eenvoudige begrootingen, materialenstaten, en het houden van week- en werkstaten.

De hiertoe eventueel over te leggen bewijzen van bekwaamheid moeten door meester of patroon gewaarmerkt zijn.

(Bij de beoordeeling van de bekwaamheid en bedrevenheid der kandidaten in de onder de rubrieken 8, 9 en 12 genoemde vakken kunnen ook in aanmerking genomen worden de door hen over te leggen teekeningen of stukken, mits uit eene daarop gestelde verklaring van hun leermeester of chef blijke, dat de teekeningen door de kandidaten zelve zijn vervaardigd. Deze stukken moeten acht dagen vóór den aanvang van het examen vrachtvrij zijn ingezonden aan het adres van den Secretaris der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

13. Kennis van de bouwwetgeving, volgens de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek en van die, voorkomende in de Administratieve Bepalingen vastgesteld door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij besluit van 12 December 1895.

14. Bekwaamheid in een der voornaamste bouwambachten, bij voorkeur het timmervak.

(De door de kandidaten hierbij over te leggen bewijzen van hunne bekwaamheid moeten door hunne meesters of patroons gewaarmerkt zijn).

15. De kandidaat moet de bewijzen leveren, dat hij gedurende minstens twee jaren met vrucht op bouwwerken practisch werkzaam is geweest; hij moet den leeftijd van 21 jaren bereikt hebben, om tot het examen te worden toegelaten.

TOELICHTINGEN.

Het examen zal worden afgenomen in de maand Februari 1899 in het Gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

De datum van het examen zal minstens een maand te voren in het Bouwkundig Weekblad worden bekend gemaakt.

Het onderzoek duurt minstens vier dagen voor iederen kandidaat, en is verdeeld in schriftelijk en mondeling examen en teekenen.

De Commissie voor het examen in 1899 zal bestaan uit minstens vijf leden, aan te wijzen door het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst; de [...] menstelling der Commissie zal een maand vóór het e[...] men worden bekend gemaakt.

Ieder der kandidaten moet, alvorens tot het exam[...] toegelaten te worden, bij den Secretaris der Maatschap[...] eene som van f 15 storten; bij mogelijke niet uitreiki[...] van het diploma zal hem f 5.— worden teruggegeven.

Amsterdam, Juli 1898.

Het Bestuur der Maatschapp[...]
tot Bevordering der Bouwkunst:

A. SALM G.Bzn., Voorzitter,
C. T. J. LOUIS RIEBER, Secretar[...]

EEN WOORD BOND-HISTORIE VOOR MIJNE GEËERDE MEDELEDEN.

De ondergeteekende heeft de eer U te berichten, d[...] voor hem liggen drie in plano gedrukte missiven.

De eerste werd hem den 20en Juni 1898 (het woo[...] „*vertrouwelijk*" in top), met een gewaardeerd schrijve[...] van collega Joseph Th. J. Cuypers, vergezeld van ee[...] briefkaart bezorgd, welke laatste *par retour du courrie[...]* genaamteekend en franco is teruggezonden.

Ondergeteekende was ongetwijfeld de eerste, die van zij[...] goeden wil en sympathie ook de blijken gaf.

Hij kwam wellicht als de *eerste* onderteekenaar op dez[...] missive — daarom — voor, en betuigt zijn dank.

De heer architect Jos. Cuypers, Voorzitter van A. et A[...] stond als n°. 37 (of de laatste onderteekenaar) op de lijst[...] Ik voegde mij gaarne bij het groot aantal achtbare collega's[...] primo: ten einde de Bond-zaak mee te maken, en secundo om de discussiën te hooren, de vergaderingen bij te wone[...] en al het belangrijke te lezen en te kunnen overwege[...] op mijn gemak. Niettemin stelde onderget. zich zelve d[...] voorwaarde, dat geen enkele der gegadigde of betrokken[...] — zelfs op te heffen of te annexeeren — bouwkunst[...] vereenigingen in ons Nederland, eenige schade hoe ook genaamd, zoude hebben te torschen, en het *hierdoor to[...] hooger en beter*, voor allen op handslag — desnoods op heilige eedaflegging — steeds zou worden betracht.

De tweede missive in plano gedrukt en bevattende 34 namen van geëerde kunstbroeders, ontving onderget. reeds in den vroegen morgen van zijn 70sten verjaardag, en was hem als de *eerste* verrassing bijzonder welkom.

De derde plano circulaire telde 33 namen, bijna dezelfde van brief n°. 2.

Hoe jammer — zoo dacht onderget. — dat mannen als C. B. Posthumus Meijjes, (J. W. H.?) Berden, H. P. Berlage, C. H. Peters, D. E. C. Knuttel, H. J. Jansen, Jacob F[...] Klinkhamer en zoo vele anderen worden gemist, die op hetzelfde terrein in denzelfden bouw- of bondtuin beurtelings arbeiden, zaaiën en oogsten, let wel: met het beste succes.

En nu eene bekentenis.

Het stelde mij eenigszins te leur, dat de directiën van de Opmerker, van het Vademecum, van de Aannemers, de Steenhouwers, de Schilders, de Smids- of Vulcaners en zoo vele Vereenigingen met flinke Weekbladen, benevens de hoofden op onderwijs-, ambachts-, technisch- en nijverheidsgebied *niet* waren opgenomen of vertegenwoordigd op des heeren Jos. Cuypers brieven, bevattende zijne plannen en voorstellen.

Zij allen hebben toch het volle recht zich te doen ooren en gelden, in zake: de Bouwkunst.
En zijn die vakgenooten soms geen leden van de atsch. tot bev. der Bouwkunst, haar bureau is gevestigd rnixstraat No. 402.
In een ommezien wordt men daar lid voor 5, $7^1/_2$ of 5 per jaar. Moge mijne uitnoodiging een goed gevolg bben.
Immers zij eeren de Vereeniging A. et A. ongetwijfeld gelijke mate als de *Maatsch. t. bev. der Bouwkunst*, t hare afdeelingen — (en tevens hare zoogmoeder), — daarenboven onder de Koninklijke Bescherming staat, diens volgens eene hooge positie in den Staat bekleedt.
En hoe bijzonder leerzaam en welkom was onderget. correspondentie gevoerd bij „*Open Brieven*," tusschen oorzitter Salm en den heer architect Jos. Cuypers, als rticulier en *Urheber* van den *Bond* in hope!
Wij leden zijn door die gemoedelijke briefwisseling al n heel eind verder achter de schermen gekomen, vooral ndat laatstgenoemde collega de „*Grondslagen*" voor een *Bond van Nederlandsche Bouwkundige Vereenigingen*" n papiere bracht, in schema voorstelt en even degelijk elicht als smakelijk bepleit, in de Orgaan-Weekbladen n 16 Juli j.l.
Handelen wij als mannen en leden voor alles „*langsam nd mit Bedacht!*" *Bitte!*
Wij moeten ter deeg wikken en wegen, want er staan venskwestiën op het spel. *To be or not to be!*
Veroorloof ondergeteekende, als *oud-gast*, deze zeer inijpende „*grondslagen*" ernstig na te gaan, de gevolgen voordeelen in te denken, inlichtingen te vragen, alvorens voldoen aan het geëerd verzoek van onzen Voorzitter alm, waar hij in zijn open brief aan den heer Jos. Cuypers, dus spreekt: „Inmiddels zou ik het zeer waardeeren, dat heeren die zoo vol sympathie de circulaire (Jos. C.) nderteekenden, hunne beschouwingen ten beste gaven er . . . . de „*grondslagen*."
Ja, die grondslagen zijn het eenig en zeer belangrijk vaartepunt voor debat en vergadering. Hooren en wederooren zal en moet schering en inslag zijn, ten einde een ist oordeel te kunnen uitbrengen.
Overhaasting zal in deze onheil tengevolge hebben en at zou in strijd zijn met de goede bedoelingen der 152 estival-bezoekers van het *Haarzuylens-kasteel* op 25 Juni 898.
Daar ter plaatse zond ondergeteekende — bij verplichte wezigheid — een telegram, beginnend met de woorden: *Heilgroet aan u allen, enz.*
Maar wat is nu eigenlijk het doelwit van dit epistel? De schrijver zal het zijn geëerden lezer — con amore — ertellen. Het doel is gelegen en saâmgevat in de uitnoodiging, dat wij als eensgezinde leden — zonder de minste poffering van eigen overtuiging — in eene of meerdere rok bezochte vergaderingen, ter keuze van ons Bestuur, e „*grondslagen*" hooren voordragen, refuteeren, amendeeren en vaststellen, oftewel intrekken en zien . . . . vallen, ls te zijn ontijdig ingediend.
Hoe jammer is het reeds nu, volgens de namenlijst in o. 27 van het Weekblad Architectura, als orgaan van et genootschap Architectura et Amicitia, alwaar *83* vakroeders hunne adhesie schonken — dat zich een *vijftigtal* erugtrokken of werden afgevoerd (?).
Immers op de mij toegezonden derde plano-missive van Voorz. Jos. Cuypers) tel ik slechts *drie en dertig Haar-Zuylen-de* feest- en dischgenooten onder het adres an de Mij. t. b. d. Bouwkunst. En toch hoopt ondergeteekende voor dat aantal trouwblijvende belangstellenden een bevredigend resultaat. Hij behoort daarbij en loopt niet weg!

Zijt, geachte medeleden, inmiddels overtuigd, dat ik steeds de eer heb te zijn:

Uwe dévoué:
J. H. LELIMAN.
Ss. Tt.

Atelier,
20 Juli 1898.

Nota Bene! Een brief zonder postcriptum is bij mij en velen gelijk een laars zonder hak. Aangezien de *Bondszaak* moet marcheeren — en wel in de gewone militaire pas, volgens instructie en in overleg met den heer voorsteller en de geadresseerden, zoo stelt de schrijver beleefd voor: dat wij, leden, met kalmte en geduld het *praeadvies* van het Hoofdbestuur der Mij. t. bev. d. Bouwkunst afwachten, zooals hare wet dat bepaald. Als dat praeadvies is verschenen, zullen de schrifturen en de polemiek ongetwijfeld bekort worden. Bondig- en kortheid is en blijft voor alle gegadigden zeer wenschelijk, dunkt mij!

Le même.

UIT DE VERSLAGEN DER AMBACHTSSCHOLEN.

Aan de verslagen over het schooljaar 1897, van de na te melden Ambachtsscholen, ingekomen bij de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, ontleenen wij de volgende bijzonderheden.

Alkmaar en Omstreken. Het ontbreekt deze school noch aan belangstelling, noch aan waardeering voor het onderwijs dat zij verschaft. Het aantal leerlingen neemt voortdurend toe. Aan het einde van den vorigen cursus kon aan 39 een diploma worden uitgereikt.

Reeds in vorige verslagen werd medegedeeld, dat nog eenige werktuigen voor de smederij moesten worden aangeschaft. De exploitatie-kosten zouden bovendien zeer stijgen, nu de stoommachine, door de leerlingen zelve afgewerkt gereed was en tot uitbreiding der school kon worden overgegaan. Het saldo van vorige jaren was geenszins voldoende om daarmede de inmetseling van den ketel, het fundament-blok der machine, het metselen van den schoorsteen, het drijfwerk, enz. te bekostigen. Bovendien moest de voorraad materiaal worden aangevuld. Het was daarom, dat het Bestuur heeft getracht de Prov. Staten van N. Holland te bewegen, om de subsidie van f 2500 op f 3500 te brengen. Dit is echter nog niet gelukt; maar het Bestuur hoopt, dat de Staten, na inzage der rekening over 1897, het billijke van een verhooging der subsidie zullen inzien. Het Bestuur heeft ook aan de Regeering verzocht, de subsidie van f 8000 op f 9000 te brengen.

Het Bestuur ziet met vertrouwen de toekomst tegemoet, wijl het blijft gelooven, dat de Staten het niet zullen willen aanzien, dat deze school — die haars gelijken niet heeft wat betreft haar bij uitstek provinciaal belang — zou gaan kwijnen en er de voor het onderwijs zoo noodige uitbreiding niet tot stand zou kunnen komen. Het grootste gedeelte der nieuwe leerlingen is uit de buitengemeenten afkomstig.

Intusschen is met de uitbreiding der school reeds een begin gemaakt. De van een Bestuurslid ten geschenke ontvangen stoomketel wacht slechts op inmetseling.

Er is nu eene regeling getroffen kunnen worden, waardoor het mogelijk is, dat de leerlingen van de ambachtsschool die de burger-avondschool nog niet bezochten en tegen het begin van den cursus voor die school het toelatings-examen tot de 2e klasse zouden afleggen, met het eindigen van den 3-jarigen cursus van de ambachtsschool ook den 4-jarigen der burger-avondschool hebben doorloopen.

Het resultaat van het onderwijs aan een ambachtsschool gegeven, is zeer zeker voor een groot deel af te leiden uit den werkkring der oud-leerlingen. Wat deze school betreft, kwamen over 't algemeen gunstige berichten daaromtrent in. Opmerking verdient evenwel daarbij, dat een algemeene lust schijnt te bestaan,

om naar buiten te trekken, en het spreekt van zelf, dat die lust het grootst is bij de leerlingen de zich het sterkst gevoelen.

Ook in het afgeloopen jaar werd een der werkplaatsen ten dienste van de Gemeentelijke Burger-avondschool afgestaan, waardoor de pogingen van het gemeentebestuur werden bevorderd om aan alle in Alkmaar woonachtige toekomstige ambachtslieden theoretisch vakonderwijs te doen geven.

De begrooting voor 1898 is aan inkomsten en uitgaven bepaald op f 1151. Onder de inkomsten worden vermeld f 3000 van de gemeente Alkmaar, en f 585 van 22 buitengemeenten. Dit laatste bedrag is zeker gering, in aanmerking genomen, dat die buitengemeenten het grootst aantal leerlingen leveren, en de gemeente Alkmaar voor 't grootste gedeelte de gebouwen stichtte.

De gemeente Beemster b. v. draagt f 25 bij; 10 leerlingen uit die gemeente bezochten de school, waaronder 5 kosteloos. Nu is zulk een gemeente-subsidie niet groot, maar men vergete niet, dat Beemster den leerlingen ook het noodige reisgeld verschaft. In het verslag wordt er intusschen op gewezen, dat de gemeentebesturen zedelijk verplicht zijn de inrichting te steunen. Er zijn 8 gemeenten waaruit leerlingen de school bezoeken, welke gemeenten echter niets als subsidie bijdragen.

Voor den cursus 1896—1897 lieten zich 57 jongelieden inschrijven, waarvan 46 na afgelegd examen konden worden toegelaten Die cursus eindigde met 124 leerlingen. Aan 16 timmerlieden, 14 smeden, 6 schilders en 3 meubelmakers kon een diploma worden uitgereikt.

Het verslag eindigt met een hartelijk woord van dank van het bestuur der school aan haren directeur, den heer H. J. de Groot. De school die, zooals reeds is gezegd, in een zeer bijzondere positie verkeert, treedt wel bescheiden op, maar trekt toch in niet geringe mate de aandacht.

(Wordt vervolgd).

BERICHTEN.

In de kunstzaal van de heeren Gebroeders Schröder, aan 't Rokin te Amsterdam, heeft de heer F. Zwollo, drijver en ciseleur te Amsterdam, leeraar aan de Kunstnijverheidschool te Haarlem, gedurende korten tijd eenig gedreven metaalwerk, door hem bewerkt, tentoongesteld.

Men vindt er bekers en vazen, servetringen, kleine sieraden zooals broches, en eenige paneeltjes waaronder er zijn met figurale voorstellingen; ook is een afgietsel in gips van een gedreven schotel tentoongesteld. Deze voorwerpen zijn uitgevoerd in koper, zilver of ijzer, en geven de overtuiging, dat de vervaardiger ervan het drijven — het oude kunsthandwerk waaraan pas in de laatste jaren weder eene meer bijzondere aandacht is gewijd — en ook het ciseleeren in hooge mate verstaat.

De voorwerpen, en de versiering daarvan, zijn door den heer Zwollo ook zelve ontworpen. Zij zijn, zoowel wat het ontwerp als wat de uitvoering betreft, zeer de aandacht waard, en zullen vooral door hen gewaardeerd worden, die weten welk een moeilijke kunst het drijven is, en hoeveel oefening en vaardigheid daarvoor noodig is. Voor hen die deze kunstbewerking van het metaal niet kennen, is gelegenheid er eenig denkbeeld van te krijgen op deze tentoonstelling, waarook de eenvoudige instrumenten, waarmede het drijven geschiedt, te zien zijn, en eenige voorwerpen in verschillende stadia der bewerking.

Zondag 24 dezer, tusschen 1 en 4 uur des namiddags, is in de Quellinusschool te Amsterdam de tentoonstelling nog geopend van de teekeningen en werkstukken in den afgeloopen cursus, en van het proefwerk aan het einde daarvan door de leerlingen van genoemde school vervaardigd. En wie nu gaarne zulk werk in oogenschouw neemt en er ook iets voor voelt, raden wij aan een bezoek aan het schoolgebouw in de Frans Halsstraat te brengen, want hij zal met een gevoel van opgewekte tevredenheid de tentoonstelling verlaten.

Waarom?

De uit hout gesneden werkstukken zien er goed uit, zij voldoen aan de eischen, zijn flink behandeld; in één woord, zij zijn verwonderlijk goed uit de handen der jeugdige vervaardigers gekomen die niet meer dan 7 uren per week onderricht in het beeldsnijden krijgen.

Het bouwkundig teekenen heeft een groote schrede vooruit gedaan; goede en leerzame onderdeelen van bouwwerken, uit... gen en details werden op flinke schaal gemaakt en zijn in ... opzichten smakelijk voorgesteld. Aan de zoo noodzakelijke r... heid van het teekenwerk, die zoo 'n grooten invloed op het ... recte ervan heeft, schijnt ook bijzonder de hand gehouden te z...

Het boetseerwerk en het handteekenwerk mogen waarlijk ... aandacht gezien worden, evenzeer de correcte studiën naar ... natuur, en de toepassingen, in schets en detail daarvan v... ornementeele samenstellingen.

Het schilderwerk is den goeden naam dat het reeds eenig... tijd heeft, blijven handhaven. Het is een lust te zien, hoe ve... de toch nog jeugdige leerlingen het, dank zij goed onderw... brengen.

Moge de leerling van het derde jaar der lithografen—klas... niet bijzonder gelukkig zijn geweest, het werk der leerlingen v... het tweede jaar belooft veel voor 't vervolg. Het is werkel... goed en 't zal niemand verwonderen, dat leerlingen die ree... aldus werken, door de lithografen naar hunne werkplaats... worden gelokt. Toch is dit zeer te betreuren, omdat voor ... opleiding van den leerling in het derde jaar, in de school, ... eindig meer kan worden gedaan dan in de werkplaats.

Het werk der beginnende leerlingen, hunne compositiën m... behulp van driehoeken, zonder meer, in het eerste studiejaar, z... zeer de aandacht waard. De methode die zij moeten volgen, leve... verrassende resultaten, vooral zichtbaar uit het concours-we... aan 't einde van het jaar. Dat die methode intusschen ook v... invloed is voor de verdere ontwikkeling van den leerling in e... volgend studiejaar, kan bij het bezichtigen van sommig werk ... hoogere klassen niet ontkend worden.

De studies der leerlingen van de school voor Kunstnijverhei... vervaardigd sedert September 1897, zullen bij het begin der zome... vacantie van 17 Juli tot 1 Augustus a.s. voor het publiek, kost... loos worden tentoongesteld van 's morgens 10 tot 's middags 4 uu...

Ook het werk der klasse voor practische metaalindustrie e... dat der beeldhouwklasse in hout zal ter bezichtiging zijn gestel...

Met het restaureeren van den voorgevel van het Raadhuis t... Kampen wordt een begin gemaakt. De allegorische beelden va... den gevel zijn in gips afgegoten. De afgietsels moeten dien... doen bij de restauratie of geheele vernieuwing der beelden.

De bemiddelingscommissie in zake de timmerliedenwerkstaking te Amsterdam, op verzoek der raadsleden Hovy en Kouveld be... noemd, deels door de werkliedenvereenigingen en deels door d... patroonsvereenigingen, bestaat uit de heeren: W. Hovy, lid va... den Gemeenteraad, C. H. Strumphler, dir. der Nederl. fabrie... van werktuigen en spoorwegmaterieel, C. B. Posthumus Meijjes... architect, Voorzitter v. de Afdeeling Amsterdam van de Mij. t. B... d. Bouwkunst, Jos. Cuypers, architect, Voorzitter van Architectura et Amicitia, aangewezen door de patroonsvereenigingen; en Ch... R. Kouveld, lid van den Gemeenteraad, A. H. Gerhard, hoofd... eener school, H. Polak, voorzitter van den Alg. Ned. Diamant... bewerkersbond, en R. Schwarz, hoofdredacteur van *Het Volksdagblad*, aangewezen door de gecombineerde besturen der timmerliedengezellenvereenigingen D. E. V., C. I. N. en E. O. O... Kater, voor Patrimonium, en Passtoors voor den R. K. Volksbond.

De zittingen van deze commissie, die Woensdag j. l. een aan... vang namen, hebben plaats in het gebouw van de Mij. t. B. d... Bouwkunst, dat daartoe gaarne ter beschikking is gesteld.

In de namiddagen van Donderdag en Vrijdag j. l. waren de werkstukken en teekeningen te zien van de leerlingen der Kweekschool voor Machinisten te Amsterdam (Afdeelingen technici en scheepsmachinisten).

Voor dat de uitnoodigingen tot bezichtiging van deze tentoonstelling verzonden werden, is eene brochure verspreid geworden met een beknopte geschiedenis der Kweekschool, en bevattende een prospectus, een overzicht van het onderwijs, en eenige mededeelingen over het diploma en de vooruitzichten daaraan verbonden. Als illustratie zijn daarbij gevoegd de plattegronden van het gebouw in de Plantage, en eenige kijkjes op en in het gebouw.

Waarschijnlijk is dit boekje verschenen mede naar aanleiding van het feit, dat deze nuttige inrichting nu twintig jaren heeft bestaan; zij opende namelijk den 19den October 1878, met 4... leerlingen, financieel krachtig gesteund door autoriteiten en par...

ulieren, en in een gebouw dat door de gemeente daartoe kosloos was afgestaan. De school had haar ontstaan te danken aan t initiatief van eenige heeren, die overtuigd waren van de noodkelijkheid van eene degelijke opleiding voor hen, aan wie de handeling van het stoomwerktuig wordt toevertrouwd. Tot heden zij gebleven onder leiding van den directeur, den heer J. W. sser, die de eigenlijke oprichter der school is.

Reeds na een zesjarig bestaan was gebleken, dat de school n eene behoefte voldeed, en was voldoende ondervinding op-daan om over te kunnen gaan tot het stichten van een eigen bouw dat dan ook in alle opzichten aan de bestemming beorde te voldoen. Op den 5en September 1887 werd de eerste ırsus in het nieuwe gebouw geopend.

In 1895 werd tot eene reorganisatie der school besloten. waaror de school is ingedeeld in eene afdeeling „technici", met 3 rigen cursus in zes afdeelingen, bestemd voor jongelieden die ch in de nijverheid, in algemeenen zin, eene toekomst zoeken, ı in eene afdeeling „scheepsmachinisten", bestemd voor jongeeden die tot scheepsmachinist wenschen opgeleid te worden. e cursus dezer laatste afdeeling duurt één jaar, en is voldoende m de theoretische kennis te verkrijgen ten einde te voldoen an de Staatsexamens voor tweede machinist op schepen voor de rachtvaart en voor de koopvaardij, zoomede als eerste machinist p schepen voor de vrachtvaart en op schepen varende tusschen uropeesche havens, en deze en niet-Europeesche der Middelındsche en Zwarte Zeeën. De practische ontwikkeling. waartoe el de gronden worden gelegd, moet echter voor deze machinisten ı de werkplaats worden voltooid.

De inrichting heeft een goeden naam, en wordt steeds meer ewaardeerd: hare diploma's strekken tot goede aanbeveling.

Dit jaar zijn de eerste technici afgeleverd; het examen, door hen fgelegd, moet — naar wij vernemen — verre de verwachtingen ler examinatoren hebben overtroffen. Van de electrotechnici wordt etuigd, dat hunne vorming aan deze inrichting even goed, zoo iet beter is, dan aan buitenlandsche inrichtingen.

De tentoongestelde teekeningen op het gebied der werktuigkunde loen niet slechts zien, dat veel gewerkt is, maar ook, dat het onderwijs degelijk is, en op uitnemend practische wijze ingericht. Het teekenwerk levert het bewijs. dat de uiterste accuratesse wordt n acht genomen.

Het handteekenen wordt alleen onderwezen om de leerlingen vaardigheid te leeren in het spoedig opzetten van schetsen van machinedeelen. Het tentoongestelde werk mag echter gezien worden.

PERSONALIA.

Benoemd is tot adjunct-inspecteur van het gevangeniswezen (voor den arbeid) de heer B. P. Huurman. architect te 's-Gravenhage.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N⁰. 8

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voornoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht. Commissie voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. Vóór 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 30 April 1898, N⁰. 18.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Katholieke kerk. H. Kreuzgemeinde te Lodz. Vóór 15 September 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 11 Juni 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

Reclamebillet. Het dagblad „De Courant." Vóór 1⁰ October 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 7.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 6.
Uitvoerend Opzichter 1.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur," aflevering 6 van 15 Juni 1898. IJsvogels, door Dr. R. Sinia. Rayons crépusculaires in 1897, door Chr. A. C. Nell. — De proefnemingen met Marconi's telegraafstelsel (vervolg en slot), door Dr. L. Bleekrode. — De werken van Krupp te Essen (vervolg en slot), door G. J. Hupkes. — De vloeibare waterstof, door Dr. L. Bleekrode. — Verscheidenheid op fotographisch gebied, door Dr. J. E. Rombouts. — De jacht in Noorwegen (Uit de portefeuille van wijlen Dr. T. C. Winkler.) — Boekaankondiging. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 25 JULI.

Amsterdam. Het bouwen van 2 woonhuizen in de Jan Luijkenstraat hoek Honthorststraat.

De architect J. v. d. Vijgh, v.m. 11 u. in het American hotel. Bestek en 2 teek. à f 3 te bekomen bij Gebr. Binger, Warmoesstraat.

Aalst (Bommelerwaard). Het bouwen van een pastorie.

Het kerkbestuur der Geref. gemeente, n.m. 4 u., ten huize van G. Uitenbogerd. Bestek en voorw. ten huize van C. Uitenbogerd ter inzage. Inform. te bekomen bij K. van Bijsterveld te Brakel. Aanw. 25 Juli, n.m. 2 u.

Doetinchem. Het bouwen van een boerenwoning.

De heer G. Bel te Zelhelm, n.m. 4 u., aan „de Wiemglink" in den Slangenborg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 25 Juli, n.m 2 u.

Enschedé. Het bouwen van twee woningen op een terrein gelegen aan Mooienhofstraat.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u. in het café Mendelaar, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 25 Jnli, v.m. 9 u.

Gorinchem. Het illumineeren van den voorgevel van het raadhuis.

Het gemeentebest., n.m. $2^1/_2$ u. Bestek ter inz. op het raadhuis.

Kampen. Het bouwen van een fabriek aan de Groenenstraat no. 93 te Kampen, voor den heer Ph. Zalsman.

De bouwk. H. J. v. d. Werven, v.m. 11 u. in het hotel „De Moriaan". Bestek à f 0,35 en teek. á f 0,75 te bekomen bij voorn. bouwk. Aanw. gedaan.

Musselkanaal. Eenige verbouwing aan de schuur en een nieuwe arbeiderswoning onder bijlevering van al het daartoe benoodigde.

De heer Borgesius, n.m. 5 u. in het logement Rubing. Bestek en teek. ter inz. in voorn. logement. Inl. geeft E. Waringa, architect. Aanw. 25 Juli. n.m. 4 u.

Stadskanaal. 1e. Het bouwen van een winkelhuis met bijlev. van materialen; 2e. het verf- en glaswerk met de levering er van.

De heer B. Barkman, 's av. 8 u., in hôtel „De Boer", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect J. H. Mulder. Aanw. op aanvrage dagelijks.

DINSDAG 26 JULI.

Apeldoorn. Het maken van een dubbel winkelhuis aan de Dorpstraat.

De ingenieur-architect C. M. Gardenier, n.m. 1 u., in café Schimmel. Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. bij den ingenieur-architect alsmede inl.

Didam. Het bouwen van een huis met bijlevering van materialen voor J. Otten te Zevenaar.

De aanbesteder, n.m. 6 u. bij G. Otten aan den tol te Didam, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Ermelo. Het bouwen van een waschhuis, machinegebouw, dubbele woning, uitbreiding administratiegebouw, verhoogen watertoren en het vergrooten van een werkplaats enz. op het landgoed „Veldwijk" aldaar, met bijlev. van materialen voor de vereen. tot Christel. verzorging van Krankzinnigen.

De architect E. Knevel. n.m. 2 u., bij wien ad f 2 bestek en teek. verkrijgb. zijn. Aanw. ged.

Gouda. Het uitvoeren van buitenverfwerken aan eenige gemeente-gebouwen.

Het gemeentebestuur, n.m. $1^1/_2$ u. Inl. worden gegeven door den gemeente-bouwmeester.

Leiden. Het lood- en zinkwerk en leiendakbedekking voor den bouw van college kamers enz. aan de Rijks Universiteit te Leiden.

De aannemer H. van de Coolwijk, 's midd. 12 u. Inl. dagelijks op het werk.

Made (**N.B.**). Het vergrooten der openbare school te Made. met bijlevering der benoodigde schoolmeubelen

Het gemeentebestuur van Made en Drimmelen v.m. 11 u. Bestek en teek. ter gemeentesecretarie ter inzage en tegen f 1.05 aldaar verkrijgb. Inl. te bekomen bij N. W. Stal bouwkundige te Drimmelen aanw. 25 Juli voorm. 11 uur.

WOENSDAG 27 JULI.

Doesburg. Het maken van eene muziektent, enz.

De commissie voor de kroningsfeesten, in de Stadswaag, alwaar het bestek ter inzage ligt. Inl. geeft de heer H. C. Bloemendaal.

Groningen. Het verbouwen van perc. A. 237 in de Oude Boteringestraat, met bijlevering van materialen, arbeidsloonen en transporten.

De kerkeraad der Vereen. Doopsgez. Gem. v.m. 11 u. in de kerkeraadskamer. Bilj. in te leveren bij den koster der kerk 27 Juli vóor 10 u. Bestek en teek. à f 2 en inl. van 10—12 u. verkrijgb. bij J. v. d. Goot, timmer. Aanw. 25 Juli, v.m. 11 v.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van een woonhuis met winkel. aan de Molenstraat te Hengelo.

De architecten v. d. Goot en Kruisweg, 's midd. 12 u., in het café van Jac. Krabbenbos, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 27 Juli. v.m. 10 u.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van twee woonhuizen, op een terrein gelegen aan den Enschedeschen straatweg.

De architect W. Elzinga, 's avonds 8 u. in het café van J. v. Wezel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 27 Juli v.m. 9½ u.

Winterswijk. Het bouwen van een winkelhuis met schuur en stalling in de Spoorstraat, met bijlevering van alle materialen.

De heer J. H. Guiting, 's av. 6 u., te zijnen huize, alw. bestek en teek. ter inzag. Aanw. 27 Juli n.m. 5 u.

DONDERDAG 28 JULI.

Breda. 1. Het bouwen van een nieuw kantoor aan de gemeentegasfabriek; 2. het leveren en gedeeltelijk verwerken van 180 M3 kiezelzand; 3. het leveren van steenkolen ten dienste van het gemeentehuis, de scholen en het bureau van politie; 4. het leveren van haver, hooi en ligstroo voor de paarden der gemeentereiniging.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. ter gem.-secretarie ter inzage, en inl. te bekomen voor de werken sub. 1, 2 en 3 op het bureau der gem.-werken, en voor het werk sub. 4 bij den directeur der gemeentereiniging. Bestekken van het werk sub 1 zijn ter gemeentesecretarie verkrijgb. 25 ct. per ex. Aanw. gedaan.

Everdinge. Het sloopen van de bestaande en het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning alsmede het doen van eenige herstellingen aan het schoolgebouw te Everdinge.

Het gemeentebest., v.m. 11 u. Bestekken tegen f 0.50 verkr. bij den burgemeester van voorn. gemeente te Vianen en bij den heer J. Dik, architect te Leerdam. Aanw. gedaan.

Waardenburg (**Geld.**). Het afbreken van een gebouw en het ter plaatse opbouwen van een gedeeltelijk woonhuis en het verrichten van werkzaamheden in het bestaande woon- en koetshuis ald.

De architect F. J. Suijling te 's Bosch in het koffiehuis van R. Kardal. Bestek en teek. bij gen. architect.

VRIJDAG 29 JULI.

Bergen-op-Zoom (**Herbest.**). Het verven van het binnenwerk van het middenlokaal van school E te Nieuw-Borgvliet met de lambriseeringen en de daarin aanwezige schoolmeubelen.

Het gemeentebestuur. n.m. 2½ u. Bestek dagelijks ter gem.-secretarie ter inzage. Aanw. 28 Juli v.m. 9 u, Bijeenkomst te Nieuw-Borgvliet aan school E.

Tolbert. Het afbreken eener bestaande en het bouwen eener nieuwe pastorie aldaar.

De kerkvoogden der Ned. Herv. Gemeente. n.m. 3 u. bij J. v. d. Kleij, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 1,50 verkrijgb. bij H. Noorman Kzn., gemeente-architect te Leek. Aanw. 29 Juli, n.m. 1 u.

Ulrum. Het afbreken van eene oude en het bouwen van eene nieuwe burgerbehuizinge, met al het daartoe benoodigde.

De heer K. Rietema, n.m. 5 u. in het café Hillenga. Bestek en teek. in voorn. café ter inzage. Inl. te bekomen bij H. K. Wind te Zoutkamp.

ZATERDAG 30 JULI.

Amersfoort. Het vergrooten der bestaande rijwielfabriek en het bouwen van een woonhuis aan den Arnhemschen weg aldaar.

De architect Herm. Kroes, v.m. 10 u. in het hôtel „De vergulde Zwaan". Teek. en bestek in voornoemd hôtel ter inzage. Aanw. 29 Juli 's midd. 11 u. op het terrein naast de bestaande fabriek.

Bronneger (**Dr.**). Het bouwen van een zuivelfabriek te Drouwen, met bijlevering van bouwmaterialen.

Het bestuur der op te richten boterfabriek voor Drouwen en Bronneger, n.m. 1 u. bij H. Zondag. Bestek en teek. ter inzage bij H. Smit te Borger. Aanw. 30 Juli, v.m. 11 u. door Smeenge, te Borger, bij wien tevens inl. zijn te bekomen.

Duiven (**Geld.**). Het bouwen van een buiten te Duiven.

De HoogWelGeb. heer Baron Z. van Dorth tot Medler, v.m. 11 u., in het café Courtois. Bestekken te verkrijgen à f 0,50 en teek. à f 2 per stel bij den boekh. J. J. van Mastrigt te Arnhem. Inl. worden gegeven door den architect J. W. Boerbooms te Arnhem.

Echten (**Fr.**). Het verfwerk aan poldereigendommen in vier perceelen.

Het bestuur van den veenpolder van Echten. Bestek ter lezing bij den opzichter Visser. Inlevering der briefjes bij den Vice-Voorzitter H. E. Kluwer. Aanw. 26 Juli, v.m. 9 u., te beginnen bij de Veenderplaats te Oosterzee.

Tiel. Het verbouweu der bestaande kantoorlokalen der gasfabriek, tot woning van den fabrieksbaas.

De commissie van beheer over de gemeente gasfabriek. ten gemeentehuize. Bestek en teek. ter gemeente-secretarie ter inzage. Inl. verstrekt de gemeente-architect C. van Weerden. Aanw. 29 Juli voorm. 10 u.

Utrecht. Het bouwen van een woonhuis nabij het pompstation te Soesterberg.

De directie der Utrechtsche Waterleiding maatsch. v.m. 11 u. aan het bureau der maatsch., alwaar bestek en teek. zijn te bekomen à 50 cent per stel, en elken werkdag inl. worden verstrekt. Aanw. (in de onmiddelijke nabijheid van het station Soesterberg) 27 Juli, 's nam. half twee ure.

Zwolle. Het bouwen eener school in Assendorp.

Het gemeentebest. n.m. 1 u. bestek en teek. ter secretarie ter inzage en aldaar te bekomen à 20 ct per bestek en f 1.80 per stel teek. Inl. te bekomen bij den gemeente-architect, die op 29 Juli nam. 2 u. aanw. zal doen.

DINSDAG 2 AUGUSTUS.

Rotterdam. Het maken van een paardenstal ten behoeve van het openbaar slachthuis aan de Boezemstraat.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. op de secretarie en in het stadstimmerhuis en à f 1 te bekomen bij de wed. P. v. Waesberge en Zn. Aanw. 28 Juli, v.m. 11 u.

Afloop
van AANBESTEDINGEN.

6 JULI.

Haulerwijk. Het verbouwen der voorbehuizing en het maken van een afzonderlijken doorrit in 2 perc. Door den heer R. Brandsma, logementhouder.

S. v. d. Mei, *a* f 940, *b* f 362; T. v. d. Berg, *a* f 1012, *b* f 358. Gunning in beraad gehouden. Beiden aldaar.

7 JULI.

Oldehove. Het schoonen, witten en verven der Ned. Herv. kerk. Door de heeren kerkvoogden.

Laagste inschrijver H. Stad, f 127,50, geg.

8 JULI.

Krommenie. Het maken von een sluis met een woonhuis voor den polder 't Woud, bij Marken-Binnen.

Van de 24 inschrijvers was laagste inschrijver P. Hoff, Krommenie, f 7040.

9 JULI.

Hengelo (**Ov.**). Het verbouwen van h
hotel „De Halve Maan". Door den archit
W. Elzinga.

Laagste inschrijver J. Nieuwenhuis, Bor
f 3170, gegund.

11 JULI.

Steenbergen. Het bouwen van een hu
met bakkerij, voor rekening van P. Boe

Minste inschrijver L. Buisen, aldaar, f 21

12 JULI.

Dongen. Het bouwen van een overdekt
brandwaterput te Dongen. Door het g
meentebestuur.

Laagste inschrijver J. Koenen, Donge
f 779, gegund.

Hengelo. Het gedeeltelijk afbreken v
een perceel en het daarvan bouwen van e
woon- en winkelhuis. Door de architect
v. d. Goot en Kruisweg.

Laagste inschrijver J. Kleerebezem, f 784

Schagen. Het verbouwen en inrichten t
woning van een perceel en het maken v
een kantoor, aan de Nieuwe Laagzijden t
Schagen. Doo den heer P. Blaauw Azn. t
Alkmaar.

Laagste inschrijver J. Eriks, f 1675, ge

Schilderwerk. Laagste inschrijver J. Kran
f 196, gegund.

Steenbergen. Het bouwen van 2 nieuw
huizen en het veranderen van een derde o
het bouwterrein nabij de gasfabriek. Doo
den heer H. Laane.

Laagste inschrijver A. van Beers, f 117

13 JULI.

Ablasserdam. Het bouwen van eene ker
met toren, in 3 perc. Door het kerkbestuu
der Ned. Herv. gemeente.

Perc. 1. Laagste inschrijver G. Klootwijk
Papendrecht, f 16680.

Perc. 2 en 3. J. Breedveld, Oud-Alblas
f 44981.

Perc. 4. Johs. Nijhoff, Oud-Alblas, f 5400

Massa. L. Boele, Nieuw-Lekkerland, f 57990

Deventer (**Onderh.**). Eene verbouwing aan het woon- en winkelhuis van den heer W Wagenvoort, aldaar.

Laagste inschrijvers: W. Schulkes, timmerwerk f 781; G. Braamkolk, metselwerk f 339; A. W. Holwarda, verfwerk f 97; H F. Pierlot, stukadoorwerk f 84; E. J. Broekers, smidswerk f 17; G. Wagenvoorde, behangerswerk. f 19,99½. Allen aldaar.

Doetinchem. Het bouwen van een lokaal aldaar met ameublement. Door de Classis Zutphen der Ger. kerken in Nederland.

Laagste inschr. B. Kolenbrander, f 2438,99.

Enschedé. Het maken van het ameublement voor de 3e, 5e en 6e openbare lagere scholen scholen met de levering van alle daarvoor benoodigde materialen enz. in 3 perceelen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver perc. 1. f 1996, perc. 2. 1480, perc. 3. f 1928. Gunning 10 dagen aangehouden.

Hilversum. Het bouwen van een villa op den hoek van den Bergweg en van Loolaan „Boomberg", te Hilversum. Door den architect G. v. Arkel, te Amsterdam.

Laagste inschrijver B. de Bruin, Weesp, f 11690, gegund.

Hedel. Het verbouwen eener landbouwerswoning voor mej. de wed. C. de Bie alhier. Ram. f 1933. Door den archit. S. v. Diggelen te Well.

Laagste der drie inschrijvers A. A. Hoeflake, alhier, voor f 1880, gegund.

Twello. Eenige timmer-, metsel- en verfwerken aan gemeentegebouwen, bruggen enz., in 8 perc. Door het gemeentebestuur.

Gegund als volgt:

Perc. 1. School te Wilp verven en schoonmaken, van Bosheide. Wilp, f 105.

Perc. 2. Niet gegund.

Perc. 3. Verven 27 schoolbanken te Nijbroek, G. Durand, Terwolde, f 50.

Perc. 4. Verven schoolbanken te Voorst, van Bosheide, Voorst, f 46.

Perc. 5. Werkzaamheden school te Teuge, J. Fransen, Twello, f 24.

Perc. 6. School en woning te Gieteloo, H. van Brummen, Wilp. f 159,35.

Perc. 7. Herstellingen aan de Hamburg, H. J. Temmink, Nijbroek, f 49.

Perc. 8. Duiker te Nijbroek, J. Fransen, Twello, f 16.

Veendam. Het bouwen van een bewaarhool aan den Middenweg aldaar met bijlev. n materialen. Door het bestuur van het p. „Veendam".
Laagste inschrijver R. Eikenberg, f 1917, gund.

Wilhelminadorp (Zeel.). Het bouwen van ie vaste bruggen over de waterleiding in t westelijk gedeelte van den Wilhelminalder tusschen de hofsteden „Hongersdijk" „Waterloo". Door het bestuur van den ilhelminapolder.
Laagste inschrijver W. v. d. Linde, Katndijke, f 4470, gegund.

14 JULI.

Burum. Het aanbouwen van een nieuw kaal aan de Chr. school enz., onder bijlering van al het daartoe benoodigde. Door t best. der Chr. school te Burum.
Laagste inschrijver J. Schuil. Helpman, 15. gegund.

Delft. Het bouwen van 20 woningen, op n terrein aan den Oostsingel. Door de uwvereeniging „St-Joseph".
Laagste inschrijvers De Haas en Co., f 27440.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene zichterswoning voor den dienst der kustrlichting bij Kijkduin. Door het min. van arine.
Laagste inschrijver J. Spruijt, f 5686.

Haarlem. Het maken van een gebouw voor tiënten en het verrichten van verschillende erken aan de bestaande gebouwen „Betsda" en „Sarepta" aan de Hazepaterslaan Haarlem. Ram. f 22275. Door den architect B. Posthumus Meyjes.
Laagste inschrijver H. J. Geijl firma Marns en Zn. Haarlem f 20595.

Hulst. Het bouwen van een wagenhuis, alling, en varkenshokken, op de hofstede ewoond door P. J. Boënne, in den polder ude Graauw, gemeente Graauw. Door den ouwk. J. Scheel te Terneuzen.
Laagste inschrijver Andries v. d. Walle, ulst, f 2474,30. gegund. Zonder de bijleveng van materialen.

Losser (Ov.). Het bouwen van een R.-K. erklieden-vereenigingslokaal met woning bij e grenzen te Losser, met bijlevering van e daartoe benoodigde materialen. Door het est. der vereeniging.
Laagste inschrijver J. Heerink, Losser, 1599.

Ressen gem. Bemmel. Het bouwen van woon- met achterhuizen, gelegen te Ressen, et bijlev. van alle materialen, enz. Door e Gebr. H. Knipping te Groessen.
J. Knipping, Ressen. Laagste inschrijver H. Stoffels, Bemmel f 1485*.
H. Knipping, Groessen. Laagste inschrijer J. H. Stoffels. Bemmel f 1555* *Gegund.

Stadskanaal. Het buiten- en binnenverven an de kerk en onderwijzerswoning, etc. oor het Israël. kerkbestuur.
Laagste inschrijver Kerk. A. R. Okken, tadskanaal f 142.
Woning. H. Stiekema, Musselkanaal. f 85,— De kerk gegund aan Okken, woning aanehouden.

Tilburg Het bouwen van een kantoor met oonhuis aan de Spoorlaan te Tilburg. aming f 28000. Door de directie der Levenserzekering Maatij. „Utrecht", te Utrecht.
Laagste inschrijver E. Mutsaers, f 23150.

15 JULI.

Delft. Het vergrooten van 6 paviljoens en het bouwen van een keukengebouw, bij de buitenafdeeling van gen. gesticht. Door de regenten van het St. Joris-gasthuis.
Laagste inschrijver J. de Roo. f 54360.

's-Gravenhage. Het afbreken van het perc. Lage West-Einde 193a, te 's-Gravenhage, en het ter plaatse bouwen van een winkelhuis met woning, spekslagerij enz. Door den architect D. Veilbrief te Leiden.
Laagste inschrijver W. P. Teeuwisse, f 12860.

Hellevoetsluis. De verplaatsing van de politiewacht, verbouwing en uitbreiding van de localen voor opleiding van leerlingen-machinist op 's-rijkswerf te Hellevoetsluis. Door de directie der marine.
Laagste inschrijver H. van Leeuwen, Hellevoetsluis, f 11300.

Musselkanaal. Het bouwen van een winbelbehuizing met bijlevering van alle materialen. Door den heer L. Ensing Jr.
Laagste inschrijver J. Benus, Musselkanaal, f 1098, gegund.

Niekerk gem. Oldekerk. Het bouwen van een zuivelfabriek met handkracht te Niekerk, gem. Oldekerk. Ram. f 1425. Door den heer F. Nauta.
Laagste inschrijver J. Siersema, Tolbert, f 1088.

Oosterwolde Het bouwen van een heerenhuis met kantoren aldaar. Door den notaris K. Bakker.
Laagste inschrijver A. v. d. Wijk, Lippenhuizen, f 10775.

Strijen. Het maken van een muziektent en zetten der palen op het terrein voor de a.s. veetentoonstelling.
Laagste inschrijver J. C. v. d. Bruin, f 58,90, gegund.

Utrecht. Het bouwen van twee winkelhuizen, zeven burgerwoonhuizen met bovenwoningen en 63 woningen met daarmede in verband staande werken op een terrein gelegen aan den Amsterdamschen straatweg en den Daalschen Dijk te Utrecht. Ram. f 132,660. Door het bestuur der Naaml. Vennoots. Utrechtsche Bouwvereeniging voor spoorwegpersoneel.
Laagste inschrijvers Geb. de Vries, Oudeholtpa (Fr.), f 128400.

16 JULI.

Apeldoorn. Het bouwen van een magazijngebouw op het fabrieksterrein. Door de directie der machinale breifabriek, onder beheer van den architect J. A. Wijn.
Laagste inschrijver G. Wegerif, f 8972, gegund.

Bolsward. Het verbouwen van een huis aan de Sneekerpoort, eigenaar de heer C. J. van der Veen, burgemeester.
Laagste inschrijver L. J. Vos, f 2406, geg.

Deventer (Onderh.). Het verbouwen van een winkelhuis voor den heer Van den Beld, vleeschhouwer aan de Lange Bisschopstraat.
Timmerwerk. Laagste inschrijver A. Feberwee, f 1360.
Metselwerk. G. A. Kerkmeijer, f 879.
Verfwerk. W. Reuvecamp, f 628.
Smidswerk. J. Wezenberg, f 520.
Steenhouwwerk. H. H. Beltman, f 676.
Behangerswerk. Gebr. Olthof. f 60.
Stucadoorwerk. J. Johannes, f 99.

Goor. Het afbreken van een bestaand perceel en het bouwen van een winkelhuis, bakkerij enz. Door de coöp. winkelvereen.
Laagste inschrijver C. ten Zijthof, f 5478, gegund.

Hendrik-Ido-Ambacht (Z.-H.). Het weder opbouwen van de onlangs afgebrande bouwschuur annex het huis, bewoond door Adr. Stehouwer. Raming f 5225. Door den aanbesteder.
Perc. 1, metselwerk. Laagste inschrijvers A. Veldhuizen Az. Sr., en A. Veldhuizen Az. Jr, Ridderkerk beiden voor f 1788.
Perc. 2, timmerwerk. K. Kruimel, Dordrecht, f 3309.

Hengelo (Ov.). Het bijbouwen van een nieuw gedeelte aan eene fabriek. Door den heer S. Kanterman.
Laagste inschrijver G. H. v. d. Enck, f 4048.

Lippenhuizen. Het geheel afverven en beglazen van de in aanbouw zijnde boterfabriek te Bontebok onder Nijehorne. Door den heer S. W. de Boer.
Laagste inschrijver F. F. Landmeter, Gorredijk. f 224,50, gegund.

18 JULI.

Winschoten. Het maken van gebouwen, bestemd voor het wasschen, blooten, drogen en zouten van huiden en vellen, etc. op het kad. bekend sectie C. no. 314. aan de Spoorgracht. Door den architect K. de Grooth.
Laagste inschrijver J. Timmer, Beerta, f 9788, gegund.

DINSDAG 19 JULI.

Delft. Het bouwen van een ziekenhuis met aanhooren. Door de regenten van het Oude en Nieuw gasthuis.
Laagste inschrijvers A. Boogaard 's-Hage, en A. v. Doorn, Haarlem, f 57928.

Gorssel (Ov.). Het timmerwerk van het nieuw te bouwen logement en koffiehuis „de Roskam" ald. Door den architect Vreeswijk.
Laagste inschrijver J. Hietbrink, Gorssel, f 2989.

Holwerd. Het vergrooten van het armhuis. Door de armvoogden van Westdongeradeel.
Laagste inschrijver K. Pranger, Dokkum, f 1967.

Utrecht. Bestek no. 749. Het maken van een aanbouw aan de goederenloods met bijkomende werken op het station Deventer. Begrooting f 2000. Door de maatsch. tot expl. van Staatssp.
Laagste inschrijver H. Visscher, Deventer, f 2355.

20 JULI.

Roosendaal (N.-Br.). Het bouwen van een ketelhuis en exhausterkamer aan de gasfabriek. Door den directeur der gem.-gasfabriek.
Laagste inschrijver A. Buijssen, Roosendaal, f 780; daaropvolgende A. Bruininckx, idem, f 870.

Lijst van Fabrikanten. Leveranciers. enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Badinrichtingen. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co.. Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Closets. — TH. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma GEBR. HESSE), Damrak 68, Amsterdam.
Electrische Verlichting. — C. A. HUIJGEN. — Rotterdam.
Engelsche Winkel-Etalages. — FLAMENT & Co., Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER. den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER. den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & ZONEN, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatsch. „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT. Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9, 's Ha[g]
Liften. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst. (R. WAYGOOD & C[o])
Liften. — JAN HAMER & Co.. Amsterdam.
„ — C. A. HUIJGEN, Rotterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 455, Am[st.]
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en R[ot]terdam, Delftschestraat 61.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71, Am[st.]
Overkappingen. — T. G. TISSOT. Jr. Amsterdam.
Overkappingen, Loodsen enz. van gegolfd plaatijzer. — B. HESSELINK, Keizersgracht 263, Amsterdam.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — HÖXTER-GODFLHEIM A. G. — GEBROEDE[RS] STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten. — TH. VAN HEEMSTEDE OBEL[T] Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterda[m]
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER. Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venl[o]
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN [&] STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co., Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT, Ams[t.]
„ „ „ — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — TH. VAN HEEMSTEDE OBELT. Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 7[1] Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter a/Rh.** Fabrikante[n] van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas-steene[n]** vuurvaste Cement, Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT. Delft.

BECHEM & POST, Hagen i/W.,

FABRIEK VAN

Centrale Stoomverwarming met en zonder Ventilatie,

waarvan vele in Nederland geplaatst zijn, in **Kasteelen, Villa's, Woonhuizen, Fabrieken, Scholen, Kerken, Ziekenhuizen, Rechtsgebouwen, Museum's,** enz., enz., en waaromtrent door ervaring der **soliditeit en goede werking** der inrichting steeds **de beste attesten** kunnen overlegd worden.

Verdere inlichtingen geeft de

Generaal Vertegenwoordiger der firma,

D. S. M. KALKER, Amsterdam,

Koninklijke Magazijnen van Bouwartikelen, Gereedschappen, Koper- en IJzerwaren enz. enz.

TELEGRAMADRES: **KALKER, IJzerwaren.** TELEPHOON No. **2144.**

AANBESTEDING.

Het Bestuur der *'s Gravenhaagsch[e] Coöperatieve Broodbakkerij en Verbruik[s]vereeniging „De Volharding"* is voo[r]nemens aan te besteden:

den bouw van drie winkel[s] met afzonderlijke boven[-]woningen,

op een terrein aan den Gedempten Burg[-]wal, hoek Achter-Raamstraat te **'s Gra[-]venhage.**

Bestek met 12 teekeningen zijn va[n] af Dinsdag 26 Juli e.k., tegen betalin[g] van 5 gulden per stel, verkrijgbaar b[ij] den architect E. F. EHNLE, Pieter Both[-]straat 23, aldaar; bij wien ook op all[e] werkdagen van 9—12 uur inlichtinge[n] zijn te bekomen.

Aanwijzing Vrijdag 29 Juli 1898 11 u[ur]

Aanbesteding Vrijdag 5 Augustu[s] 1898, 3 uur.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verkrijgbaar:

Honorarium-Tabellen

VOOR

Bouwkundige Werkzaamheden

met en zonder Nota.

Vastgesteld in de Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot bev. der Bouwkunst, gehouden te Amsterdam op 31 Mei 1888. Herzien in de Algem. Vergadering van 31 Mei 1895.

Per stuk 10 cts.; bij 50 ex. f 2.—, bij 100 ex. f 3.—.

Bestekteekeningen

gereproduceerd in **photolithographie** worden het billijkst en in den kortst mogelijken tijd door ondergeteekenden geleverd.

Amsterdam. Rokin 138.

WEGNER & MOTTU.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage is verschenen:

Arbeid als Koopwaar

DOOR

W. L. VAN MALSEN.

Prijs 50 Cent.

AANBESTEDING.

Op **Zaterdag den 13en Augustus** i[s] ondergeteekende voornemens, namen[s] de Firma W. VAN DER LUGT & ZOO[N] **aan te besteden:**

Den opbouw van een pak[-]huispand met Kantoren Stallen enz. op het Noor[-]der-Eiland, ter grootte van ongeveer 2000 M².

Bestek en teekeningen zijn tege[n] betaling van *f* 3.— per stel van a[f] den 29en Juli a.s. verkrijgbaar te[n] Drukkerij J. DE JONG, Wijnstraat 34 Rotterdam. Inlichtingen des namiddags tusschen 3 en 4 ure op het werk.

J. P. STOK WZN., *Architect.*

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

/IAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

o JULI 1898. 18e JAARGANG. No. 31.

UREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
UREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
ITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
BONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor
ıdië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie $^2/_2$ maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — e permanente tentoonstelling. — Uit de verslagen der ambachts-:holen (vervolg van blz. 236). — Boekaankondiging. — Afdeeling msterdam. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending ın antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing ın Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van ınbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — dvertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij vergadert op Donderdag Augustus a. s. des morgens te elf uur in het gebouw [arnixstraat 402.

Als Gewone Leden van de Maatschappij zijn toegeeden de Heeren:

J. H. Redelaar Jr. te Amsterdam.
J. W. IJzerman „ „
J. Gratama „ 's-Gravenhage.
T. Bakkes „ Overveen.

Het geschenk van den heer J. Gosschalk, te Brussel, ın de Bibliotheek der Maatschappij, waarvan melding gemaakt in het Bouwkundig Weekblad van 9 Juli j.l., erd in ontvangst genomen.

De boeken, brochures enz. zijn gecatalogiceerd, en zul-n ruim 130 nummers uitmaken van den in druk zijnden ieuwen catalogus.

DE PERMANENTE TENTOONSTELLING.

In de laatste jaren is een dakpan van helder roode kleur en zeer gezocht materiaal voor dakbedekking. Verschil-ende soorten werden van uit het buitenland ingevoerd, ıaar hebben zich op den duur niet zoo bijster goed geouden; soms reeds spoedig werden ze vaal van kleur. Niet te verwonderen is het, dat onze Nederlandsche industrie getracht heeft pannen te leveren die minstens op één lijn kunnen staan met die van uit den vreemde. Hierin is zij mogen slagen; want enkele inlandsche fabrieken leveren thans een fabrikaat dat even goed — zoo niet beter — van vorm en structuur is als het buitenlandsche, dat bovendien uit den aard der zaak duurder is.

Een van die inlandsche fabrikaten o. a. is thans ook tentoongesteld in het gebouw der Maatschappij, Marnixstraat, 402 te Amsterdam; het is dat van de firma D. van Oort en Cie., Pannen- en Tegelfabriek te Oudshoorn aan den Rijn.

Bij het aanschouwen der etalage zullen de werkelijk mooie roode kleur en de goede afwerking terstond de aandacht trekken. Men ziet er verschillende gewenschte modellen, waaronder eene eenigszins nieuwe soort, de zoogenaamde „tuile du Nord", waarvan de doelmatigheid reeds uit tal van toepassingen is gebleken. Deze soort, van klein model, is ook toe te passen bij gebroken daken, daar doelmatige knikpannen verkrijgbaar zijn.

De firma levert echter, behalve deze meer bepaald genoemde pannen, ook alle andere soorten, en bovendien goede nokversieringen, verglaasd werk, leipannen enz.; een goed uitgevoerde spits — b. v. voor een dakvenster — bekroont de etalage.

Een aantal kruispannen uit de fabriek dezer firma werden aan een onderzoek onderworpen in het proefstation voor bouwmaterialen van de heeren Koning en Bienfait, en hebben de bevriezingsproef zeer goed doorstaan. Zij werden gedurende acht dagen aan een temperatuur van ongeveer 10° C. blootgesteld, en elken dag gedurende één uur ontdooid in water van ongeveer 30°C.

Deze exemplaren vertoonden na de proefneming geen scheuren en behielden hun volkomen helderen klank.

Pannen die, zooals de genoemde, deze proef doorstaan, zijn zonder eenigen twijfel voldoende bestand tegen de afwisselende weersgesteldheden, vooral die in den winter, ook wat de kleurvastheid betreft.

Elders in de tentoonstellingszalen kan men opmerken, dat de inzending van de Deventer IJzeraardenbuizen- en Terracotta-fabriek van den heer J. C. F. Laurillard, geheel vernieuwd is, en wel zeer in het voordeel van haar fabrikaat.

De inzending bestaat uit eenige monsters grès-buizen

en schoorsteenkappen, de eerste echter van eene andere en hardere soort dan voormaals bijna uitsluitend door de fabriek geleverd werden.

Wat die buizen betreft, heeft de heer Laurillard, na eene grondige studie van de buitenlandsche buizen-industrie, thans een fabrikaat verkregen, dat niet voor haar behoeft onder te doen. De buizen zijn zeer hard, goed doorbakken en zuiver van klank, dank zij eene goede grondstof, die bij de zeer hooge temperatuur van 1500° C. wordt gebakken.

De geëtaleerde exemplaren zijn volstrekt niet voor de tentoonstelling uitgezocht, — zij zijn werkelijk voor de hand weg opgeladen en daarheen gezonden. De fabrikant verzekert dan ook, dat hij dergelijke goede buizen steeds bij groote partijen kan leveren.

Van dezelfde fabriek zijn tentoongesteld een aantal schoorsteenkappen, voor rookafvoer of voor ventilatie, in onderscheiden vormen, waarbij er zeer goede zijn, en van verschillende grootte en materiaal (grès, en terra-cotta). Voor goede afvoer is op verschillende wijzen gezorgd, vroeger in dit blad beschreven, en trouwens genoegzaam bekend.

De heeren Gebroeders Van der Vijgh hebben een reclame gebouwtje opgesteld voor de Excelsior-platen die zij in den handel brengen, en waardoor op duidelijke wijze wordt aangetoond, hoe die platen moeten worden toegepast in verschillende gevallen. Dit gebouwtje staat nu ruim een jaar in de tentoonstellingszaal en heeft zich in alle opzichten goed gehouden. Wel is de onbrandbaarheid der platen er nog niet door gebleken, maar daarvoor zijn reeds zoovele strenge proeven genomen, dat men haar als bewezen moet aannemen.

Op dit materiaal, zijne eigenschappen en aanwending, is reeds meermalen de aandacht gevestigd; een en ander mag als zoo genoegzaam bekend worden aangenomen, dat eene beschrijving daarvan hier ter plaatse overbodig moet geacht worden. Alleen moge in herinnering worden gebracht, dat de toepassing zich voornamelijk bepaald tot het maken van brandvrije afscheidingen, plafonds, tusschenvloeren en zelfs buitenmuren — welke laatste dan echter met een dun laagje Portland-cement bepleisterd moeten worden —, en verder dat dergelijke wanden dun — hoogstens 7 c.M. — en licht zijn, en bovendien de voordeelen hebben, dat de plaatsing weinig tijds vereischt, en dat de wanden onmiddelijk behangen en beschilderd kunnen worden.

De Excelsior-platen zijn sedert de eerste invoering daarvan hier te lande, naar aanleiding van opgedane ondervinding, verbeterd geworden. Zij mogen thans een werkelijk goedkoop en solide materiaal genoemd worden. De toepassing er van is dan ook toegenomen.

De fabrikanten, de heeren Van der Vijgh te Amsterdam, hebben een net boekje samengesteld, waarin alles wordt medegedeeld wat voor de toepassing der platen in de verschillende gevallen noodig te weten is, en waarin ook verschillende constructiën daarmede uit te voeren, beschreven worden, toegelicht met duidelijke illustraties. Dit boekje wordt zeker gaarne door hen aan belangstellenden op aanvrage toegezonden.

L.

UIT DE VERSLAGEN DER AMBACHTSSCHOLE

(Vervolg van blz. 236.)

De inleiding tot het verslag der Vereeniging *„Maatschappij vo den Werkenden Stand, Afdeeling Ambachtsscholen, te Amsterdan* vangt aldus aan: „Hoe langer hoe meer begint ingang te vind de meening, dat de toekomstige arbeider, die met handenarbe voor zich en de zijnen 't brood zal hebben te verdienen, een c gelijker grondslag voor zijn vakkennis behoeft dan hij in de wer plaats vindt, wil hij, man geworden, met hoop op gunstigen u slag den hem wachtenden strijd om 't bestaan strijden. Ontw keling, niet alleen door het aanleeren van de elementaire kenn waartoe de volksschool de gelegenheid opent, is een eisch d tijds, maar niet minder de theoretische en practische voorber ding voor het speciale vak waaraan de vakman zijn leven z wijden. Aan de vervulling van die behoefte mede te werken, de grootsche en belangrijke taak onzer Vereeniging en het is o Bestuur een niet geringe voldoening ook thans wederom te mog constateeren, dat de groote bloei, waarin de door ons bestuu wordende inrichtingen zich verheugen, een doorslaand bew levert voor het nut van die inrichtingen."

Uit het verslag blijkt verder, dat de beide scholen zeer ste bevolkt waren; de toevloed van leerlingen was zelfs zóó gro dat het noodzakelijk was vele aanvragen om plaatsing, zoow aan de Avondteekenschool als aan de Ambachtsschool, af te wijze

Dat aan vakonderwijs meer behoefte bestaat dan aan voo gezet lager onderwijs, blijkt duidelijk uit het feit, dat het aan van hen die gebruik wenschen te maken van het onderwijs a de Avondteekenschool, zooveel grooter is dan dat van hen, c de Burgeravondschool aan de Westerstraat wenschen te bezoeke Zooveel als mogelijk was, ook met het oog op de bestaan voorschriften, is getracht tegemoet te komen aan die kracht gevoelde behoefte, door in het programma der Burgeravondsch een enkele wijziging te brengen, zoodat thans meer tijd aan har teekenen kan worden besteed. Eene reorganisatie van deze sch in een Avondteekenschool zal, volgens het verslag, op den du blijken noodzakelijk te wezen.

Ook wordt er op gewezen, dat wie over goede leerkracht wil blijven beschikken, niet alleen voor behoorlijke bezoldigi heeft te zorgen, maar ook behoort te waken, dat zij die h werkkrachten aan de scholen wijden, beveiligd zijn tegen fina ciëele zorgen op hun ouden dag. Met sympathie worden daarc de pogingen toegejuicht van de Commissie benoemd door Vereeniging tot bevordering der vakopleiding in Nederland, c tracht een regeling tot stand te brengen, waardoor aan l onderwijzend personeel van alle ambachtsscholen na volbracht arbeid een pensioen verzekerd wordt. In den boezem van l Bestuur der Amsterdamsche inrichtingen wordt overwogen het mogelijk is iets te doen voor hen, die daaraan hun arbeic kracht geven. Maar ook wordt vrees uitgesproken, daar zond krachtigen geldelijken steun van particulieren niet op een gunsti oplossing gehoopt kan worden, en daar het ledental is achter gegaan. Om die redenen eindigt de inleiding tot het verslag d ook met een krachtig beroep op financiëelen steun.

Directeur der 1e Ambachtsschool en der Avond-teekensch voor handwerkslieden is de heer E. Jelsma, Directeur der Ambachtsschool en der Burger-Avondschool de heer R. R. I

De 1e inschrijving voor de 1e Ambachtsschool, Weteringschai leverde 58 aspiranten, waarvan 1 werd afgewezen en 4 zi terugtrokken. Na het verstrijken van den leertijd kregen leerlingen ontslag, en volgde de opname der 53 genoem aspiranten, zoodat op 1 Maart 1897 de school 182 leerling telde. De 2e inschrijving leverde 62 aspiranten, waarvan een onvoldoend toelatingsexamen deden, en 2 zich terugtrokke zoodat 56 werden aangenomen. Einde Juli moesten eigenlijk leerlingen wegens verstreken leertijd de school verlaten; ma vele ouders verzochten hun zoons nog een half jaar te mog doen schoolgaan, vooral ook met het oog op het ongunsti jaargetijde waarop zij in de praktijk zouden komen. Aan 12 lee lingen werd dit toegestaan. Bij den aanvang van den nieuw cursus in Augustus 1897 telde de school 204 leerlingen, een aant nog nimmer bereikt en waarmede de localiteit geheel bezet is.

De inschrijving voor den cursus 1897—98 aan de Avond-teeke school voor handwerkslieden leverde een 750-tal candidaten, wederom meer dan in het vorige jaar; daar echter zooveel pla sen niet beschikbaar waren, moesten ruim 200 worden afgeweze De cursus begon met 530 leerlingen.

De 1e inschrijving in 't begin van 1897 aan de 2e Ambachts-:hool, Westerstraat, leverde 108 candidaten, waarvan 30 na examen ı loting werden toegelaten; bij 't ongeveer gelijktijdig 1e ontslag ³rlieten 15 leerlingen de school, zoodat op 1 Maart de nieuwe ırsus aanving met 201 leerlingen. In Juli meldden zich 92 can-daten aan, terwijl er nog 37 van de vorige inschrijving op plaat-ng wachtten en 1 van gemeentewege werd geplaatst. Ingevolge ³paling van 't vorige jaar, dat slechts 60 leerlingen konden orden toegelaten, waren voor de laatst ingeschrevenen slechts ² plaatsen beschikbaar, waarom geloot werd. Einde Juli verlieten 5 leerlingen de school, en de nieuwe cursus in Augustus begon ıet 182 leerlingen.

Het totaal der oude en nieuwe leerlingen voor den cursus 397—1898 aan de Burgeravondschool te geven, bedroeg 187. De ıschrijving voor dien cursus leverde 49 candidaten, waarvan 13 ch aan het toelatingsexamen moesten onderwerpen, en 9 slaag-en, zoodat 45 werden toegelaten.

Onder de subsidiën die de 1e Ambachtsschool geniet vallen te ermelden: van het Rijk f 10.000, van de Provincie f 4000, van e Gemeente f 10050, van de Mij. v. d. Werkenden Stand f 2000)e 2e Ambachtsschool geniet aan subsidie f 21815 van de Gemeente; e Avondteekenschool voor handwerkslieden. f 5250 van het Rijk, 2000 van de Provincie en f 5250 van de Gemeente; de ·urger-avondschool f 6735 van de Gemeente. De gezamenlijke itgaven van deze scholen in 1897, hebben bedragen de som van 77921. waaronder begrepen de saldo's der gezamenlijke inrich-ngen ad f 2703, die op 1898 worden overgeschreven.

Aan het toelatingsexamen voor den cursus 1897—1898 aan de ımbachtsschool te *Arnhem* werd door 139 aspiranten deelgenomen, ʒaarvan 113 tot de lessen werden toegelaten. Van de 142 over-ebleven leerlingen van den vorigen cursus, waaronder 6 toe-oorders, kwamen 138 terug. In April 1897 begon de cursus dus ıet 251 leerlingen; daarvan verlieten tusschentijds 22, en aan et einde van den cursus na driejarigen leertijd 40 de school, ³rwijl 2, hoewel in 't bezit van het diploma, verzochten de chool nog te mogen blijven bezoeken. Verschillende leerlingen erlieten de school om uiteenloopende redenen, zoodat er ten lotte 168 gebleven zijn. Aan het toelatingsexamen voor den cursus 898—1899 namen 136 aspiranten deel, waarvan 120 slaagden n 76 konden worden aangenomen. De cursus begon in April 898 met 250 leerlingen; behalve de genoemde 76 werden nog ıangenomen 1 leerling zonder examen, van de H. B. S, en , toehoorders.

Uit de cijfers blijkt, dat 44 voor het examen geslaagde leerlingen ıiet konden worden geplaatst, een eerste geval van dien aard ıan deze school wegens gebrek aan ruimte in de lokalen voor le praktijk. Bij de beoordeeling van den uitslag van 't examen is litmaal rekening gehouden met den leeftijd en de voorkeur ;egeven aan den 13-jarigen. Met het oog op dezen grooten toe-łoed is ook besloten. dat het bestuur na het eerste leerjaar zal be-slissen of de leerling wel genoeg aanleg toont voor het ambacht ım de school te blijven bezoeken.

Einde April 1898 bezochten 60 jongens uit andere gemeenten le school, en bovendien 5 uit andere provinciën.

In den rusttijd tusschen 12 en 2 uur bleven 56 jongens in een laarvoor bestemde schaftkamer. Zij maakten ook gebruik van de speelplaats en gezelschapsspelen. Het vervaardigen van hout-snijwerk werd, onder leiding van den heer P. Evekink, door 46 ongens niet alleen als een aangenaam, maar ook als een nuttig *ijdverdrijf* beschouwd, en menig voorwerp dat in het huis van len vervaardiger een eereplaats mocht verwerven, getuigt van zijn lust en ijver om zijn vrijen tijd ook nuttig te besteden.

De uitbreiding van het getal leerlingen tot 251 maakte eene wijziging in de indeeling der school, en het inrichten van twee paralelklassen voor het theoretisch onderwijs noodig. Dienten-gevolge moesten 4 nieuwe leeraren worden aangesteld, en wel 2 in het lijn- en vakteekenen, 1 voor het handteekenen en 1 voor lager onderwijs. Dit, en de noodzakelijk meerdere kosten voor allerlei schoolbehoeften deden het Bestuur aan den gemeenteraad verzoeken f 2000 meer subsidie te mogen ontvangen. Dank zij het gunstig advies van B. en W. werd tot verhooging besloten, en de subsidie nu gebracht op f 12500; wel een bewijs, dat de Gemeente Arnhem krachtig wil medewerken tot ontwikkeling en verheffing van den ambachtsstand. Reeds was door het Rijk eene verhooging van de subsidie met f 1000 toegezegd, nadat zou zijn gebleken, dat in de rest van het aangevraagde bedrag van elders zou zijn voorzien. Dit bedrag werd toegestaan, en bovendien op aanvrage een verhooging van f 1000 na indiening eener gewijzigde begrooting voor 1898. De totale Rijkstoelage is nu f 10,000.—.

Bij de promotie en prijsuitdeeling worden eerste, tweede en derde prijzen, en getuigschriften aan de beste leerlingen uitgereikt, en prijzen voor getrouw schoolbezoek; bovendien is beschikbaar een prijs voor uitnemendheid, die verstrekt wordt door de vereeniging „Handwerksbloei". Dit jaar werd die prijs, een horloge met ketting. toegekend aan een leerling-meubelmaker uit Oosterbeek. Een zelfde prijs werdt uitgeloofd door de schilders-vereeniging „Arnhem en Omstreken" voor den besten schilders-leerling die de school zou verlaten. Ook deze werd uitgereikt. De afdeeling „Arnhem" van den Nederlandschen aannemersbond loofde een prijs uit voor den besten leerling in een der bouw-vakken, na afgelegden driejarigen cursus. Deze, een volledige passerdoos, verwierf een leerling-timmerman uit Rozendaal.

Van de vertrekkende leerlingen kwamen 26 voor het einddi-ploma met den daaraan verbonden bak gereedschap uit het Henriette-fonds in aanmerking; ook twee toehoorders kregen een einddiploma; twee leerlingen die geen einddiploma kregen, ont-vingen een stel gereedschap of een gift uit het reeds genoemde fonds.

Daar de gunstige resultaten van het onderwijs voor een groot deel verschuldigd zijn aan de leeraren en niet het minst aan den directeur, den heer Berghuis, wordt door het Bestuur der Ambachts-school in zijn verslag aan allen een woord van lof gewijd voor den ijver, getoond bij de vervulling van hun taak.

De hoop in het vorige verslag uitgesproken, dat het aantal leerlingen dat vrijwillig van de Schoolspaarbank gebruik maakt, steeds zou mogen toenemen, werd in 't laatste jaar niet verwe-zenlijkt. Het getal sparenden bedroeg 87. Daar onder uitbetaalde posten bedragen voorkomen tot ruim f 42, komt duidelijk uit, dat eenigen die gedurende hun verblijf aan de school hun spaarpen-ningen aan de bank toevertrouwden, bij het einde van den leertijd zich hebben mogen verheugen over het bespaarde bedrag, dat anders zoo gemakkelijk verloren zou zijn geraakt.

De schoolbibliotheek is wederom aangevuld door aankoopen en schenkingen, en bezorgt goede lectuur, die voor den leerling en zijn huisgenooten nuttig en aangenaam is.

Verschillende lokalen werden door leerlingen zelve, onder goed toezicht geschilderd.

Daar het getal leerlingen in het metselen bij den aanvang van den cursus verre bleef beneden de verwachting, en het be-zwaarlijk was een geschikt leeraar gedurende de zomermaanden te vinden, werd op voorstel der Commissie voor het onderwijs besloten, de beide leerlingen aanvankelijk bij het timmeren in te deelen. Met 1⁰ October trad een bekwaam metselaar als leeraar op; de cursus begon en eindigde met 3 leerlingen. Deze aanvan-kelijke teleurstelling heeft het bestuur echter niet ontmoedigd; de proefneming zal dan ook nog worden voortgezet, in de hoop gaandeweg meer belangstelling te wekken voor een vak, waar-voor een betere opleiding algemeen hoogst wenschelijk wordt geacht. De cursus 1897—1898 voor het metselen ving met 4 leer-lingen aan.

Einde 1897 ontving de school een legaat van f 6000, met be-paling, dat de renten van dit kapitaal zullen worden besteed om aan een of twee veelbelovende jongelieden, na de school door-loopen te hebben, gelegenheid te geven zich verder te bekwamen.

Een rapport over de meest wenschelijke oplossing van eene pensioen-regeling voor het onderwijzend personeel, is in ernstige overweging bij het bestuur.

De begrooting voor 1898, groot f 30.745, wijst de volgende subsidiën aan: van het Rijk f 10.000, van de provincie Gelderland f 2000, van de gemeente Arnhem f 12.500, van de gemeente Renkum f 135. In 1897 werd f 2551 bijgedragen door begunstigers enz., en aan schoolgelden f 1146 geïnd.

(Wordt vervolgd).

BOEKAANKONDIGING.

Door den heer J. Waltman Jr. boekhandelaar en boekdrukker te Delft, is een album uitgegeven van gezichten op het feestter-rein, in de Stads-Doelen, voor de van 11 tot 16 Juli j.l., gegeven feesten bij gelegenheid der viering van het tiende lustrum van het Delftsch Studentencorps.

Het is een net uitgevoerd souvenir, waarvan de negen platen, naar photographiën bewerkt, voor velen zeker een aangename herinnering zullen blijven. Eenige dezer platen geven voorstellingen

van het uit- en inwendige van de feesttent, waaronder een paar van de tent in wording; de overige geven kijkjes op het terrein of in tot de tent behoorende bijvertrekken.

Deze afbeeldingen worden vooragegaan door een naar de teekening van den heer J. H. W. Leliman uitgevoerd titelblad, dat als ontwerp zeer voeldoet en uitnemend van teekening is. Op den omslag is het insgelijks door den heer Leliman ontworpen en geteekende uitgeversteeken afgedrukt van den heer J. Waltman Jr., met het devies Ik Werk Immer, om een werkzame bij geplaatst.

R.

Renaissance Architecture and ornament in Spain, a series of Examples selected from the purest works executed between the years 1500—1560, by Andrew N. Prentice.
London, published by B. T. Batsford.

Het zal niet dikwijls voorkomen, dat een plaatwerk als dit. de vrucht van eene studiereis door Spanje, wordt uitgegeven. Het werk bevat een zestigtal reproducties, waarvan vooral die naar gewasschen teekeningen ons opvallen door de zeldzame handigheid waarmede ze zijn gemaakt. De penschetsen verraden evenzeer eene geoefende hand; ik zie evenwel liever penteekeningen als die van Lambed en Stahl in „Motive der Deutschen Architectur".

De heer Prentice nam ook Palma op Majorca in zijn werk op en toont met de laatste plaat, details van het Hotel Béthume te Toulouse, aan, dat ook in Frankrijk Spaansche invloed werkte.

Verklaard wordt dit uit het verblijf van Frans I als gevangene in Spanje. Ik waag het echter te betwijfelen of die gedwongen reis naar Madrid groote Spaansche symphatiën bij den Franschen koning opwekte, althans de legende, dat het Chateau de Boulogne — beter bekend als het Chateau de Madrid — gevolgd is naar Frans' gevangenis, is gebleken pure phantasie te zijn.

In een voorbericht deelt de heer Prentice mede, dat hij slechts enkele minder bekende voorbeelden wil behandelen van een bepaald onderdeel der Spaansche Renaissance, te weten: het tijdperk van den Plateresken of Goudsmidsstijl. Dit tijdperk ligt in tusschen 1492 en 1558, twee gewichtige jaartallen in de Spaansche geschiedenis.

Na dien tijd krijgen strengere en klassieke invloeden de overhand — ten bewijze noem ik het Escuriaal — boven de Moorsche.

Van eene zekere mate van lompheid is de Spaansche Renaissance evenwel nooit vrij te spreken.

De „Plateresque Period" bracht bijna uitsluitend wereldlijke bouwwerken voort; slechts eene enkele kerk, de Santa Domingo te Salamanca. zou volgens Mr. Prentice geheel het karakter dragen van dit tijdvak.

Des te meer schijnt de Plateresdestijl te zijn toegepast in onderdeelen. Ten minste geeft de heer P. behalve opmetingen van verschillende koorhekken, eene overladen trap uit het Noordelijk zijschip van Burgos Cathedral, eene fraaie penschets van eene wit marmeren graftombe uit de Cathedraal van Siqüenza, en levert ten slotte eene proeve van buitengewoon geduld met de teekening van de Retablo Mayor uit het klooster van Poblet.

In de inhoudsopgave treffen we bij de wereldlijke kunst de beste namen van Spanje aan: paleizen van de Alva's en Mendoza's. Meer nog dan in andere zuidelijke landen treden de muurmassa's op den voorgrond, en beperkt de versiering zich tot enkele punten. Veel werk is gemaakt van raamomlijstingen, van portalen, maar vooral van de kroonlijsten. Niet tevreden deze rijk te versieren, sluit men ze met eene balustrade af.

Heeft een gevel het ongeluk weelderige vormen te vertoonen — zooals bijv. de Casa Consistorial, het Stadhuis, van Palma — dan is aan de kroonlijst de grootste overlading aan het woord. In de caissons hangen druipers, alle consolen en paneelen zijn met snijwerk versierd en naar het schijnt in kleuren opgewerkt. Alle gevels bewijzen dan ook treffend, dat de Spanjaarden waren: Un peuple bien plus sensible à l'effet qu'aux délicatesses de la forme (Paul Sédille).

Reeds bij een vluchtig doorbladeren van het werk zal onmiddellijk in het oog vallen de Lonja of Bank te Zaragossa. (Elders zag ik dit gebouw aangegeven als het Raadhuis). Dit gebouw, dagteekenende van 1551, is het type van een baksteenbouw. Het vertoont kloeke, flink sprekende vormen, is uitermate eenvoudig en geeft toch den indruk van zelfbewuste waardigheid.

We mogen den heer Prentice dankbaar zijn, dat hij op zulk eene voortreffelijke wijze een deel van Spanjes onbekende kunstschatten tot gemeen goed maakte.

Delft. J. H. W. L.

AFDEELING AMSTERDAM.

Door welwillende tusschenkomst van den heer C. H. Peter[s] Rijksbouwmeester te 's-Gravenhage, was aan de leden van [de] Afdeeling Amsterdam de gelegenheid aangeboden om op Zaterda[g] 23 Juli l.l. het Nieuwe Post- en Telegraafgebouw te Amsterda[m] te bezichtigen. Een groot aantal leden maakten daarvan gebrui[k] om nader met de inrichting van dit bouwwerk, een van de grootst[e] uit den laatsten tijd, bekend te worden. dat men na de indiens[t]stelling zeer zeker niet meer zoo gemakkelijk zal kunnen bezichtige[n].

De heer C. H. Peters, onder wiens leiding dit omvangrijk werk was tot stand gebracht, wachtte de leden op en besprak i[n] het kort de eisschen waaraan dit gebouw, wat de inrichting betro[f] moest beantwoorden, namelijk dat op den beganegrond zoo we[i]nig mogelijk binnenmuren mochten voorkomen opdat men late[r] naar gelang van den dienst. lichte afscheidingen zou kunnen plaatse[n].

Als gevolg van dien eisch, bestaat de beganegrond dan oo[k] grootendeels uit een pijler-architectuur, waarop voor een deel d[e] binnenmuren van de hooge gelegen verdiepingen rusten, doch d[e] voor het grootste gedeelte door ijzeren bindten worden gedrage[n].

Onder geleide van de heer Peters en van den heer Veldkamp Hoofdopzichter bij dezen bouw, werd een tocht door het groot gebouw ondernomen en zooals dat steeds gebruikelijk is alle lo[ca]calen van af de kelders tot aan de bekapping doorloopen.

Na afloop van dezen tocht werd den heer Peters bij monde va[n] den Voorzitter der Afdeeling, den heer C. B. Posthumus Meijjes dank gezegd voor de bezichting van zijn werk.

BERICHTEN.

Het bureau van de Mij. t. B. der Bouwkunst ontving dit jaa[r] weder met belangstelling van den heer S. Wierda, Hoofd va[n] Publieke Werken der Zuid Afrikaansche Republiek te Pretoria het verslag aan den Staatspresident en de leden van den Uit voerenden Raad over de werken uitgevoerd of voorbereid doo[r] zijn Departement gedurende het jaar 1897.

Uit dat verslag blijkt, dat aan dit Departement een groote be drijvigheid heerscht. Het omvat de gebouwen, bruggen, meubelen electrische licht- en kracht-installaties, waterwerken en watervoo[r]zieningen, de wegen en straten, — deze rubrieken ook wat he[t] onderhoud betreft —, en ten slotte: de hondenbelasting.

Een groot aantal werken waren, pas voltooid, nog in onder houd, andere belangrijke werken zijn in aanbouw of worden voo[r]bereid. Wij zullen dit niet aantoonen door de lange lijst uit he[t] verslag over te nemen; enkele cijfers mogen volstaan om ee[n] denkbeeld te geven van den omvang der werken. Vooraf dien[t] echter te worden opgemerkt, dat wegens verschillende ander landsbelangen, onderscheiden voorgenomen werken moesten wor den uitgesteld, hetzij tijdelijk, hetzij onbepaald, en andere wegen de veelvuldige werkzaamheden nog niet in behandeling zijn gekomen.

De uitgaven over het dienstjaar 1897 bedroegen in het distric[t] Pretoria ruim 249 785 pond sterling; daaronder waren de uitgave[n] voor het Paleis van Justitie te Pretoria, dat op 31 Dec. 1897 to[t] nagenoeg aan de eerste verdieping was opgetrokken, 36.298 p. st voor een Leprozengesticht 50.469 p. st., voor het voltooien va[n] het Staatsgymnasium 10.758 p. st., zijnde een gedeelte van d[e] totale kosten daarvan groot 36.535 p. st. enz.

In 1897 werd de Staatsmodelschool voor 400 leerlingen vol tooid; de bouwkosten daarvan bedroegen ruim 14.762 p. st.

De uitgaven voor gebouwen te Johannisburg (Goudveld) be droegen ruim 87.834 p. st., waaronder ruim 51.538 p. st. voor he[t] post- en telegraafkantoor aldaar.

De totale uitgaven aan gebouwen over alle districten der Re publiek bedroegen in 1897 ruim 396.216 p. st. of meer dan 4³/[4] millioen gulden.

Voor de stad Pretoria worden verschillende plannen in gereed heid gebracht, o. a. die voor een Staats-meisjesschool, een Staats museum, een gebouw voor besmettelijke ziekten op het terrein van het Volkshospitaal, enz.

Wat het onderdeel hondenbelasting betreft, is nog deze ophel dering noodig, dat het Departement, op aanvrage van de ambte naren voor de inning der belasting, halsbanden (in 1897 was he[t] aantal bijna 14.000) met daarop vastgeklonken penningen of plaatjes verstrekt.

/oor het internationaal Congres van l'Oeuvre de l'Art public : van 24 tot 29 September te Brussel zal worden gehouden, rdt veel belangstelling getoond.

Zoo zal de Parijsche gemeenteraad er zich doen vertegenwoor- ;en door zijnen Voorzitter den heer Navarre; hem zal vergelen de heer De Selve, Prefect der Seine. Burgemeesters en ıdsleden van groote steden van Europa en Amerika worden ·wacht, evenals vertegenwoordigers van het Institut de France van buitenlandsche academiën.

Bij het Bouwkundig Weekblad van 12 Maart 1898 werd een oote plaat gegeven voorstellende de „Wielerschool der Maathappij Velox" te Amsterdam, en eene daarbij behoorende behrijving. Deze eindigt aldus: Volgens de bepalingen van het stek zal het werk geheel voltooid moeten worden opgeleverd de eerste dagen van Augustus a. s.

Nu heeft de feestelijke opening van het gebouw echter reeds aats gehad op 27 Juli j.l., waarbij bleek, dat het gebouw geheel reed is, misschien op enkele kleinigheden na.

Met het oog op de reeds gegeven beschrijving van 12 Maart, ınnen wij, wat de inrichting van het gebouw betreft, daarnaar :rwijzen. Wij willen echter niet nalaten mede te deelen, dat de ıal voor het wielrijden, groot 50 bij 30 M., een zeer aangenamen druk maakt wat afmetingen, detailleering, kleur en dag- en ondverlichting betreft. Het geheel is eenvoudig opgevat, maar enmerkt degelijkheid.

De ijzeren kap overspant de geheele breedte van 30 M., zoner steunpunten; onder deze omstandigheden was het vrij moeik een keuze te doen voor de hoogte-afmeting der zaal, die :hter zeer gunstig blijkt te zijn.

De zaal is niet alleen wielerschool, maar kan ook voor clubs orden afgestaan voor andere takken van sport b.v. Lawn tennis, oor uitvoeringen. Soirées enz. En wij gelooven, dat het den rchitect, den heer Ingenohl, werkelijk gelukt is voor deze doelınden een gezellige zaal te maken, waarin men zich, niettegentaande de enorme afmetingen, niet verloren zal wanen. Natuurjk draagt tot het gezellige ook bij de gaanderij langs alle wanden, p enkele ijzeren kolommen steunende.

Wij raden ieder aan te trachten dit gebouw zoo mogelijk ook ıwendig in oogenschouw te nemen.

Voor de gemeente Zutphen is bij Kon. besluit van 20 Juli j.l. en Kamer van Arbeid opgericht waarin vertegenwoordigd zullen ijn de navolgende bedrijven: het vervaardigen van steenen; – het bewerken van hout, steen of metalen; — het leggen van electrische geleidingen of van gas- of waterleidingen; — het schilders-, behangers- en stoelenmattersbedrijf; — het ontwerpen van en het houden van toezicht bij het uitvoeren van bouwplannen. Zij zal den naam dragen van „Kamer van arbeid voor de bouwbedrijven te Zutphen."

Te Kampen zijn bij Kon. besluit van 21 dezer twee Kamers van arbeid opgericht, de eene voor de tabaks-industrie, de andere voor de volgende bedrijven: het bewerken van hout, steen of metalen: — het leggen van electrische geleidingen of van gas- of waterleidingen; — het schilders-, stoffeerders-, behangers-, stukadoors-, mandenmakers,- mattenmakers,- stoelenmatters-, rietwerkers-, aardwerkers- en straatmakersbedrijf; — het ontwerpen van en het houden van toezicht bij het uitvoeren van bouwplannen.

Te Hilversum, waar een nieuwe bouwverordening in werking treedt; en in verband daarmede voor den tijd van 5 jaar, een gemeentelijk bouwopzichter zal worden aangesteld, hebben zich 92 sollicitanten daarvoor aangemeld.

De minister van binnenlandsche zaken, brengt in de *St.-Ct.* ter kennis van hen, die het examen van geëxamineerd en beëedigd landmeter wenschen af te leggen, dat zij zich daartoe vóór 25 Augustus e. k. schriftelijk bij het departement van binnenlandsche zaken moeten aanmelden.

Zij die in het bezit zijn van de getuigschriften of diploma's bedoeld in art. 4 van het Koninklijk besluit van 28 Juli 1865 (*St. bl.* No. 87), zooals het is gewijzigd bij dat van 30 Juni 1882 (*St. bl.* No. 78), behooren die stukken bij hun verzoekschrift om toelating over te leggen.

PERSONALIA.

Bij Kon. besluit zijn, met ingang van 1 Augustus a. s., benoemd:

1⁰. tot directeur van het Nederlandsch Museum voor Geschiedenis en Kunst de heer A. Pit, thans onder-directeur bij dat Museum;

2⁰. tot directeur van 's Rijks Prentenkabinet de heer J. Ph. van der Kellen, thans adviseur bij 's Rijks Museum;

3⁰. tot onder-directeur bij 's Rijks Prentenkabinet de heer E. W. Moes, thans adjunct-bibliothecaris der Universiteit te Amsterdam.

Bij den dienst der landsgebouwen zal worden aangesteld een opzichter, aanvankelijk op een tractement van f 1000 's jaars.

Sollicitanten behooren zich vóór 22 Augustus a.s. bij een op zegel geschreven adres te wenden tot het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, met opgaaf van namen, woonplaats en leeftijd en onder mededeeling van het onderwijs en de verdere opleiding welke zij genoten hebben.

Tot de vereischten waaraan sollicitanten moeten voldoen, komen bijzonder in aanmerking degelijke kennis van bouwkundige constructie, stijlkennis en ervarenheid in het bouwkundig en decoratief teekenen. Bij het verzoekschrift behoort eene schriftelijke verklaring van een bevoegd geneeskundige te worden gevoegd, dat de adressant eene goede gezondheid geniet.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Rijksbouwmeester in het 2e district, Fluweelen Burgwal No. 16, te 's-Gravenhage.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Diploma voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam. Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam. 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 19 Februari 1898, N⁰. 8.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voornoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Studenten-Societeit met kasteleinswoning te Utrecht. Commissie voor den bouw der Studenten-Societeit te Utrecht. Vóór 1 Augustus 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 30 April 1898, N⁰. 18.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Katholieke kerk. H. Kreuzgemeinde te Lodz. Vóór 15 September 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 11 Juni 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

Reclamebillet. Het dagblad „De Courant." Vóór 1⁰ October 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 2.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.
Uitvoerend Opzichter 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 1 AUGUSTUS.

Anholt. Het bouwen van een sigarenfabriek in perc. nabij Anholt.

De firma Henrics. Oldenkott Sr. en Comp. te Rees, v.m. 11 u. in het koffiehuis van Delere, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft arch. W. Delere te Anholt.

Apeldoorn. Eenige verbouwing aan de voormalige inktfabriek Stationsstraat.

Het bestuur der coöp. broodbakkerij, 's av. 8 u. in het Volkshuis. Bestek en teek. ter inz. in het Volkshuis. Verdere inl. verstrekt het bestuur. Aanw. gedaan.

Goes. 1. Het bouwen in steen van een veestal 20 bij 6,02 M. op het Rietveld, gemeente Ovezande; 2. het bouwen in steen van een veestal 18 bij 6 M. te Kats, op de hofstede bewoond door Wed. Maat.

De heer Mr. Liebert. bij wien bilj. in te leveren voor 1 Aug.

Norg (Dr.). Het bouwen van een heerenhuis (dokterswoning) met bijlevering van alle materialen.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en voorw. ter lezing op de secretarie en aldaar, alsmede bij den architect L. Hoff, verkrijgb. à f 1,50. Teek. ligt ter inz. bij L. Hoff voorn. Aanw. dagelijks.

Sommelsdijk. Het verbouwen van de stoomzuivelfabriek tot woonhuis staande nabij Dirksland.

De heer J. Mijs te Oude-Tonge, n.m. 3 u., in het logement van G. Spel. Bestek en teekening in voorn. logement ter inz. Inl. te bekomen te Sommelsdijk bij den architect C. J. Mosterdijk.

Schoonhoven. Het verbouwen van de school 1e soort, met inbegrip van al de daartoe benoodigde materialen, arbeidsloonen, gereedschappen en verdere onkosten.

Het gem.-bestuur, v.m. 11 u. Bestek en voorw. ter inzage op de gem.-secretarie. Inl. te bekomen bij den gemeente-architect. Aanw. gedaan.

Zuidbroek. Het weder opbouwen van het hotel Monkhorst, met bijlev. van al de daartoe benoodigde materialen, arbeidsloonen enz.

De aanbesteder. 's av. 7 u. te zijnen huize. Bestek en teek. ter inz. in gen. hotel. Bestekken te bek. tegen f 0.75. Inl. te bekomen bij E. Mandema, arch. Aanw. 1 Aug., n.m. 2 u.

DINSDAG 2 AUGUSTUS.

Dongen. Het bouwen van een woonhuis met looierij.

De heer L. Koenraad, bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 2 Aug., n.m. 5 u.

Rotterdam. Het maken van een paardenstal ten behoeve van het openbaar slachthuis aan de Boezemstraat.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. op de secretarie en in het stadstimmerhuis en à f 1 te bekomen bij de wed. P. v. Waesberge en Zn. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het maken van een pakhuispand enz. ter grootte van pl.m. 1400 M².

De Naaml. Vennootschap „Handels Veem", 's midd. 12 u. Bestek en teek. à f 2,50 te bekomen bij den boekh. J. P. Bladergroen, N. Haven. Inl. geven de architecten P. Vermaas, v. Vollenhovestraat 42 en H. A. Lieuwens en Zn., Couwerburghseiland 12.

Schagen. Het afbreken en weder opbouwen van den gevel voor het raadhuis. met bijlev. van al het daartoe benoodigde.

Het gemeentebest., n.m. 2 u. Bestek en voorw. ter gemeente-secretarie ter inz. Inl. zijn te bekomen bij den gemeente-opzichter K. de Beurs.

Sellingen (Gr.). Het bouwen van eene zuivelfabriek met schuurtje te Laude.

Het bestuur der zuivelfabriek te Laude, n.m. 3 u. ten huize van J. Timmer te Sellingen. Bestek en voorw. ter lezing ten huize van aanbesteding. Aanw. en inl. worden gegeven ter plaatse 2 Aug., v.m. 11 u.

Waalwijk. Het bouwen van een woonhuis, looierij met droogzolders en kuipen voor den heer G. v. Delft-v. Drunnen.

De bouwk. Jos. van Ree. 's av. 7 u. in het café van de wed. V. J. Gerris, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

WOENSDAG 3 AUGUSTUS.

Arnhem. Het veranderen van het perc. Steenstraat no. 1, met achtergebouw en winkelhuis.

De architect A. R. Freem, n.m. 2 u. in het lokaal der besteding. Bestek tegen f 1,75 te verkr. ten kantore van den architect. Aanw. gedaan.

Buren (Geld.). Het verrichten van buitenverfwerk aan het gesticht, en van daarmede in verband staande werkzaamheden.

Curatoren van het weeshuis, v.m. 11 u. Inschr.-bilj. uiterlijk één uur voor de besteding in te lev. bij den voorzitter. Bestek in het weeshuis ter inz. Inl. te bekomen bij den gemeente-arch. D. v. Marmeren te Asch. Aanw. 3 Aug., v.m. 9 u.

Eecta (Gr.). Het afbreken van een oude en het bouwen eener nieuwe smederij.

De heer K. Looijenga, n.m. 6 u. Bestek en teek. ter inz. in 't hotel „Hoen". Inlicht. verstrekt Joh. Buurke.

Gent (Gelderl.) Het bouwen van een woonhuis enz. aldaar met bijlev. van materialen.

De bouwk J. H. Verheijen te Pannerden, 's av. 6 u., in het café van E. Verheijen, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 3 Aug., n.m. 4 u.

Kloosterburen (Gr.). Het amoveeren en weder opbouwen van een gebouw achter de onderwijzerswoning te Hornhuizen, met bijlevering van alle materialen, transporten, enz. enz.

Het gemeentebest, n.m. $4^1/_2$ u. Bestek en teek. ten gemeentehuize ter inz., alw. tevens afdrukken van het bestek tegen f 0,75 verkrijgb. zijn. Aanw. 3 Aug., n.m. 1 u.

VRIJDAG 5 AUGUSTUS.

Almelo. Het bouwen van een heerenhuis aan den Wierdenschen straatweg te Almelo

De architecten v. d. Goot en Kruisweg te Hengelo. 's midd. 12 u. in het café „Beverdam" te Almelo, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1,50 te bekomen zijn bij voorn. architecten. Aanw. 5 Aug., v.m. 10 u.

's-Gravenhage. Het bouwen van 3 winkels met afzonderlijke bovenwoningen aan de Gedempte Burgwal hoek Achter- Raamstraat aldaar.

Het best. der 's-Gravenhaagsche coöp. broodbakkerij en verbruiksvereen. „De Volharding", n.m. 3 u. Bestek en 12 teek. à f 5 te bekomen. alsmede inl. bij den architect E. F. Ehnle. Pieter-Bothstraat 23. Aanw. gedaan.

Venloo. Het bouwen van een woonhuis met bijlev. van alle materialen op een open terrein gelegen langs den Straalschen weg aldaar. De heer H. Peeters-Peetjes. Bestek en teek. ter inz. ten kantore van den arch. H. Seelen. alw. ook inl. verstrekt worden. Aanw. 5 Aug., v.m. 10 u.

Vrouwepolder (Zeel.). Het bouwen eener pastorie met bijlev. van alle noodige materialen. De kerkeraad der Geref. gem. Teek. ter inz. in de consistoriekamer. Bestek tegen 50 cent verkr. bij A. Volmer. Aanw. ged.

ZATERDAG 6 AUGUSTUS.

Blijham. *a.* Het bouwen van 2 nieuwe lokalen, aan de school te Blijham; *b.* het leveren en plaatsen van ameublement in een der lokalen; *c.* het leveren en plaatsen van een kachel met toebehooren en ongeveer 77 M. ijzeren hek, in en bij die school.

Het gemeentebest. van Wedde, n.m. 3 u. Bestekken en teek. verkrijgb. ter secretarie der gemeente; van perc. *a* tegen 1,00, van perc. *b* en *c* tegen 50 ct. Aanw. 6 Aug., v.m. 10 u. Inl. te bekomen bij J. Bos Jr.

Schagen. Eenig verfwerk aan molenhuisjes, leuningen, enz.

Het dagelijksch best van de Banne en den polder Schagen, 's midd. 12 u, in het raadhuis. Inl. verstrekt de opzichter K. de Beurs. Voorw. en bestek ter lez. ten kantore van den secretaris Ph. de Heer.

MAANDAG 8 AUGUSTUS.

Amsterdam. Het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse no. 62 aan de Mauritskade, tot een school voor 600 kinderen.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. te verkrijgen ter stads-drukkerij, à f 1,70 met twee teek. Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de drie laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Hoogezand. Het bouwen van 4 blokk samen 14 woningen, aan de Noordzijde v het Hoofddiep aldaar. Kadastraal beke onder sectie K 519.

Mevrouw de wed. R. Hooites geb. Me sing, n.m. 4 u., in het café van Wilhel alw. bestek ter inz. en ad f 2 verkr. bij c architect H. Wolrich, alsmede inl.

Middelburg. Het verbouwen en inricht tot winkelhuizen met bovenwoningen, v de perc. wijk F no. 24 en 25, aan de Ko Delft alhier, in 2 perc. en in massa.

De aanbesteder. Bestekken en teek. inz. en overname in een der te verbouw panden. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 13 AUGUSTUS.

Rotterdam. Het opbouwen van een pa huispand met kantoren, stallen enz. op l Noordereiland ter grootte van pl.m. 2000 l

De firma W. v. d. Lugt en Zn. Bestek teek. à f 3 te bekomen ter drukkerij v J. de Jong, Wijnstraat 34. Inl. te bekom bij den archittect J. P. Stok Wzn. en op h werk van 3 tot 4 u.

MAANDAG 15 AUGUTUS.

Amsterdam. Bestek no. 750. Het mak van 6 beambtenwoningen op een terrein a den Hoek van Holland. Raming f 15400.

De directie der H. IJ. S. M., n.m. $1^1/_2$ (Greenw.), in het centr. personenstation. H bestek met teek. à f 1,25 verkrijgb. aan h centr. administr. gebouw bureau Weg Werken, kamer 154, met toezending van h bedrag in postwissel (postzegels word niet in betaling genomen en aan aanvrage zonder postwissel wordt geen gevolg g geven). Aanw. 10 Aug., n.m. 1 u. (Greenw tijd).

Amsterdam. Bestek no. 757. Het bouwe van eene wachterswoning, het maken va een stel wipsluitboomen en van een st trekwipsluitboomen op den locaal-spoorwe Enschedé-Oldenzaal. Ram. f 2800.

De directie der H. IJ. S. M., n.m. $1^1/_2$ (Greenw.), in het centr. personenstatio Bestek à f 0,50 verkrijgb. aan het centr. a ministr. gebouw bureau Weg en Werke kamer 154, met toezending van het bedra in postwissel (postzegels worden niet i betaling genomen en aan aanvragen zonde postwissel wordt geen gevolg gegeven Aanw. 10 Aug. 's midd. 12 u., (Greenw.tijd

---

Afloop van AANBESTEDINGEN.

---

14 JULI.

Nederhemert. Het verbouwen van d pastorie aldaar. Door de heeren kerkvoogden

Laagste inschrijver C. Michael, Vrijhoeven Capelle, f 2964. Nog niet gegund.

15 JULI.

Hilversum. Het bouwen van een verkoop lokaal voor den heer H. Kolk aldaar. Doo den architect P. Andriessen.

Laagste inschrijver P. Mouw, f 6140, geg

16 JULI.

Dussen. Het timmer- en metselwerk va den Zuidhollandschen polder.

Timmerwerk. Binnenp. Laagste inschrijve Adr. Pellekaan, Dussen, f 225.

Buitenp. Gebr. v. d. Pluijm, Dussen, f 228

Metselwerk. Binnenp. Laagste inschrijve J. v. d. Broek, Dussen, f 175.

Buitenp. J. v. d. Broek, Dussen, f 34.

Harbrinkhoek. Het verbouwen en ver grooten van het schoolgebouw aldaar. Doo het gemeentebestuur van Tubbergen.

Laagste inschrijvers G. J. Hemmer, 1415 Gebr. Kroese, f 1414. beiden te Tubbergen Aan de beide laagste inschrijvers gegund

17 JULI.

Venloo. Het bouwen van een woonhuis langs den Keulschen weg aldaar met bij levering van alle benoodigde materialen. Doo den heer J. Frackers—Lamberts.

Laagste inschrijuer v. d. Beelen, f 6735 Niet gegund, word in eigen beheer uitgevoerd

18 JULI.

Apeldoorn. Het maken van een klinkerbestrating met bijkomende werkzaamheden in de Korenstraat aldaar. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver A. E. Vulik, aldaar, [f]434.

19 JULI.

Tilburg. Het bouwen van een woonhuis [i]n de Spoorlaan en maken van kantoor en [m]agazijn aan de Donkerstraat. Door den [he]er Joh. Lenglet.
Laagste inschrijver. Timmerwerk. J. J. [K]uzee, f 4498, gegund.
Metselwerk. Gebroers en Mandos, f 5685, [g]egund.
Massa. J. Kokken, f 10407.
Veendam. Het uitvoeren van verfwerken. [D]oor het bestuur der Israël. Gemeente.
Laagste inschrijver H. van Heem, Veendam, [f] 153, gegund.
Venloo. Het buitenverfwerk aan de 2e [R]. L. school te Venloo. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver Janssen, f 102.
Venloo. Het bouwen van vier burger[w]oonhuizen langs den Straelschen weg al[d]aar met bijlevering van alle benoodigde [m]aterialen. Door den arch. H. Seelen.
Laagste inschrijver J. van Groenendaal, [f] 5724, gegund.

20 JULI.

Doetinchem. Het bouwen van een dubbel [w]oonhuis in „de Presse" voor Ruimzicht, [n]amens G. J. Voetman. Door den architect [D]. Vink.
Laagste inschrijver Chr. Esmeijer, f 1825, [g]egund.
Enschede. Het opbouwen eener verdieping [o]p bovengenoemd koffiehuis en het bouwen [v]an eene nieuwe danszaal, gelegen aan de [H]engelosche straat te Enschedé door H. [S]teuvers. Door den architect H. Reijgers.
Laagste inschrijver W. A. Thomasson Wz., [f] 5288, gegund.
Lith (Onderh.). Het bouwen eener nieuwe [k]erk. onder beheer van den architect Fran[s]en te Roermond. Door het R. K. kerkbestuur.
Laagste inschrijver J. v. d. Weerden, Alt[h]orst. voor f 54395, gegund.
Nieuwolda. Het bouwen van een woonhuis. [D]oor den heer H. Buiskool.
Laagste inschrijver H. Doornkamp, f 943. [G]unning 8 dagen voorbehouden.
Roosendaal (N.-Br.). Het bouwen van een [k]etelhuis en exhausterkamer aan de gas[f]abriek. Door den directeur der gem.-gas[f]abriek.
Laagste inschrijver A. Buijsen, f 780, geg.

21 JUNI

Coevorden. Het bouwen van eene open[b]are school met twaalf lokalen. Door het [g]emeentebest.
Laagste inschrijver J. D. Meppelink, Coevorden, f 31288, gegund.
Geldrop. Het vergrooten der weverij der bestaande fabriek aldaar. Raming f 5250. Door de heeren Van Besouw en Co.
Laagste inschrijver Joh. Schonk, Oosterwijk, f 4488, gegund.
's-Hertogenbosch. Het sloopen der goederenloods op het emplacement van het voormalig station der Staatsspoorwegen. De afkomende materialen blijven aan den aannemer. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver F. van Seumeren, Tilburg, f 3011.
Houtrijk en Polanen (Halfw.) (Onderh.) Het bouwen van twee burgerwoonhuizen voor rekening van den heer G. Helleman. Door den bouwk. L. Tuijnman te Haarlem.
Laagste inschrijver H. van Es, Haarlem, f 6881.
Nijmegen. Het bouwen van 11 woningen en 2 winkelhuizen aan de Tenhoet- en Tenhoetsdwarsstraat. Door den architect L. Hartog.
Laagste inschrijver P. v. d. Landen, f 16141.
Utrecht. Het bouwen van 20 woningen aan eene aan te leggen straat, uitkomende in de Oudwijkerdwarsstraat. Door het best. van Patrimoniums coöp. bouwvereeniging.
Laagste inschrijver J. C. M. v. Aken. f 29790.
Venraai. De vergrooting en verandering van 't Rectoraat te Smakt, met bijlevering van eenige materialen. Door het R. K. kerkbestuur.
Laagste inschrijver Niessen, f 298, gegund.

22 JULI.

Buren (Geld.). Het verven van eenige gemeentegebouwen en schoolmeubelen, zoomede het schoonmaken der scholen. Door het gemeentebestuur.
Verfwerk school Buren. Laagste inschrijver J. P. de Kruiff en J. R. Hofman, f 55. Vloedgebouw, lantaarns, pompen enz. J. P. de Kruijff en J. P. Hofman, f 40.
Schoonmaken der scholen. C. J. Deenik. f 62.
Culemborg. Het verbouwen van een woonhuis aan de Zandstraat. Door den heer E. v. Veen.
Laagste inschrijvers Gebr. Balvers, Culemborg, f 2799.
Groningen. Het ver- en bijbouwen zijner behuizing get. T. 85 in de A-straat. met de lev. van al het daartoe ben. Door den architect IJ. v. d. Veen.
Laagste inschrijver C. Verkoren, f 2725.
's-Heerenberg (Geld.). Het maken van leidak op de kerk aldaar. Door de kerkvoogden der Herv. Gemeente.
Laagste inschrijver B. J. Besseling. Doetinchem, f 914.
Sluis (Zeel.). Het bouwen van een woonhuis met bijlev. der materialen. Door den heer J. B. Albregst.
Laagste inschrijver D. de Smit Evers, Sluis, timmerwerk, f 656.
Weerseloo. Het bouwen eener nieuwe secretarie. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijvers H. Op de Weegh en B. A. Morselt. Borne, f 1970. Volgens algem. voorwaarden 30 dagen beraad.

23 JULI.

Amerongen. Het bouwen van een stoomboterfabriek, op een terrein aan de Nederstraat, met bijlevering van alle materialen enz. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver R. v. Westrhenen, Amerongen, f 6899. Nog niet gegund.
Bergen-op-Zoom. Het bouwen van een steenhouwerij met woonhuis aan de Antwerpsche straat aldaar. Door den heer Alph. J. Godeau-Koene.
Laagste inschrijver Adr. Havermans, f 5911.
Borger-Compagnie. Het bouwen van eene trekbrug. Door de coöp. ver. „Eersteling".
Laagste inschrijver B. Borgers, Amerveenschekanaal. f 452.
Bussum. Het verrichten van buitenschilderwerken aan de school en onderwijzerswoning en het schilderen van 170 stuks lantaarnpalen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver Wed. de Frankrijker, f 383.
Delft (Herbest.) Het vergrooten van 6 paviljoens en het bouwen van een keukengebouw, bij de buitenafdeeling van gen. gesticht. Ram. f 62500. Door de regenten van het St. Joris-gasthuis.
Laagste inschrijver M. A. J. Teeuwissen, 's-Gravenhage, f 52475. Gunning aangeh.
Deventer. Het bouwen van een woonhuis aan den Diepenveenschen weg te Deventer voor H. Scheeffer. Door den architect M. van Harte.
Laagste inschrijvers J. Pot, timmerwerk f 398; H. J. Evers, metselwerk f 617; H. H. Beltman, steenhouwwerk f 15; Gebr. Dubbé, smidswerk f 31; J. Heiligers, loodgieterswerk f 57,50; W. Maatman, verfwerk f 69; W. C. Pierlot, stukadoorwerk f 21; L. Niebroek, behangerswerk f 5,50. Allen aldaar.
Drachten. Het bouwen van een burgerhuizinge voor mejuffr. E. Kuipers aan den Stationsweg. Door den arch. R. J. Wibbelink,
Laagste inschrijver H. Hendriks, f 2368.
Nieuw-Weerdinge. Het bouwen van 2 houten draaivonders onder de monden der plaatswijken, gelegen tusschen de veerplaatsen, nos. 4 en 3 en de nos. 2 en 1 in het VIe blok Weerdingerveen. Door het best. van het waterschap „Weerdinge".
Laagste insch. Jac. Kleinmeijer, Emmen, f 1070, gegund.
Wommels. Het doen van verfwerken aan het gemeentehuis en aan de scholen en onderwijzerswoningen te Wommels, Oosterend, Itens, Lutkewierum en Baijum, in 6 perc. Door het gemeentebestuur van Hennaarderadeel.
Perc. 1, gemeentehuis Wommels. Laagste inschrijvers P. Nijdam, Wommels, f 89,65*.
Perc. 2, school en onderwijzerswoning te Wommels. P. Nijdam, 69,34*.
Perc. 3, school en onderderwijzersw. te Oosterend. Frans Hilma, Oosterend. f 67.50*.
Perc. 4, school en onderwijzersw. te Itens. R. L. Riemersma, Itens, f 91,50*.
Perc. 5, school en onderwijzerswoning te Lutkewierum. W. Faber, Rien, f 77,50 (had geen borg).
Perc. 6, school en onderwijzersw. te Baijum. K. Westra, Baijum, f 37,70*. *Gegund.

Zuidbroek. Het glas-, verf- en behangerswerk van een in aanbouw zijnd huis voor den heer W. Kunst. Door den heer D. J. Huisman.
Laagste inschrijver Koolman, Muntendam, f 95.

Zuilichem. Het vergrooten van een achterhuis en het maken van een hooiberg. Door den heer C. Duijser.
Laagste inschrijvers Gebr. Helmond, Wamel, f 3367, gegund.

„Per Telegraaf."

Bussum. Het bouwen van een school. met 15 lokalen en een onderwijzerswoning, op een terrein gelegen aan de Brinklaan. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver, Jac. Vos, Huizen (N.-H.), f 45390; daaropvolgende W. Schipper, Bussum, f 51596.

25 JULI.

Aalst (Bommelerwaard). Het bouwen van een pastorie, raming f 4359. Door het kerkbestuur der Geref. gemeente.
Laagste inschrijver S. de Gast, Aalst, f 3905, gegund.

Amsterdam. Het bouwen van 2 woonhuizen in de Jan Luijkenstraat hoek Honthorststraat. Door den architect J. v. d. Vijgh.
Laagste inschrijver J. van Oostveen, f 40900.

Amsterdam (Onderh.). Het bouwen van een dubbel pakhuis a/d Koggestraat no. 29. Door de architecten A. L. van Gendt en Zn.
Laagste inschrijver J. N. Hendrix, f 33578.

Doetinchem. Het bouwen van een boerenwoning. Door den heer G. Bel te Zelhem.
Laagste inschrijver G. J. Bel, Barchem, f 4479.

Gorinchem. Het illumineeren van den voorgevel van het raadhuis. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijvers T. G. Sterkenburg en B. Smits, f 739, gegund.

's-Gravenhage. Het bouwen van een college te Nijmegen voor de Eerw. Paters Jezuiten. Door den architect Nic. Molenaar te 's-Hage.
Laagste inschrijvers Van der Pluijm en Gielen, Nijmegen, f 383.800.

's-Hertogenbosch. Het uitvoeren van verfwerken aan gemeentegebouwen, bruggen en andere constructiën. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver Ant. W. P. van Uden, f 998,50.

Kampen. Het bouwen van een fabriek aan de Groenenstraat no. 93 te Kampen, voor den heer Ph. Zalsman. Door den bouwk. H. J. v. d. Werven.
Laagste inschrijver G. J. Veldkamp, f 2539, gegund.

Musselkanaal. Eenige verbouwing aan de schuur en een nieuwe arbeiderswoning onder bijlevering van al het daartoe benoodigde. Door den heer Borgesius.
Laagste inschrijver Joh. Benus, Musselkanaal, f 648.

26 JULI.

Leiden. Het lood- en zinkwerk en leiendakbedekking voor den bouw van collegekamers enz. aan de Rijks Universiteit te Leiden. Door den aannemer H. van de Coolwijk.
a. Lei- en zinkwerk, *b.* afvoerbuizen per M[1]. *c.* lood per 100 K.G.
Laagste inschrijver L. v. d. Drift *a.* f 675*. *b.* f 0,65*, *c.* f 21*. *Gegund.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën f 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

Assurantie-Mij tegen Brandschade „de Nederlanden van 1845", 's-Gravenhage, Kerkplein hoek Prinsestraat.
Amerikaansche toeschuifbare stalen hekken. — FRED. STIELTJES & Co. — Keizersgracht 745, Amsterdam.
Algem. Maatsch. van Levensverzek. en Lijfrente, Damrak 74, Amst.
Badinrichtingen. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Binnenbetimmeringen. — GEBRS. KOCH, Amsterdam.
Bouwstoffen. — MARTIN & Co.. Amsterdam.
Brandkasten. — Wed. P. A. SCHROOT & ZOON, den Haag.
Brandkluisdeuren. — Wed. P. A. SCHROOT & ZN., den Haag.
Cement-IJzerwerken. — Ned. Mij. voor Monierwerken, Amsterdam.
Centrale Verwarming. — W. J. STOKVIS, Arnhem.
Closets. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam.
Closets. — Th. A. DE KOSTER, Amsterdam.
Complete Bad- en Closetinrichtingen. — F. W. HESSE Fz. (firma Gebr. Hesse), Damrak 68, Amsterdam.
Electrische Verlichting. — C. A. HUIJGEN. — Rotterdam.
Engelsche Winkel-Etalages. — FLAMENT & Co., Amsterdam.
Excelsiorplaten. — GEBRS. VAN DER VIJGH, Amsterdam.
Gaskachels (nieuwste condensing). — OBELT, Amsterdam.
Gasverlichting. — VAN MINDEN, Haarlem, Parklaan 39c.
Gasmotoren. (Crossley Otto) — G. BARGER. den Haag.
Gegoten looden en ijzeren privaatleidingen. — S. H. PRUIJS & W. BEUKER, Amsterdam.
Gegoten Geëmailleerd IJzeren Waschtafels. — PECK & Co. Amst.
Gegoten geëmailleerd ijzeren waschtafels. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amsterdam, 150 de Ruyterkade. Filiaal: 36 Rokin.
Haeuslersche Houtcementen Dakbedekking. — J. A. SMITS & ZOON, Weesperzijde 7, Amsterdam.
Houtbewerkingswerktuigen. — G. BARGER. den Haag.
Houthandel. — LINDNER & Co., Wittenburgerstraat 22—24, Amst.
Jalousiën. — J. F. KRONER & Zonen, St. Luciensteeg 4, Amst.
Japan- en Glazuurverven. — Maatschij „DE VELUWE", Nunspeet.
Josson-Cement. — A. E. BRAAT. Rotterdam en Amsterdam.
Levensverzekering-Maatschappij New-York. — Directie voor Nederland, Keizersgracht 455, Amsterdam.
Levensverzekering-Mij „Neerlandia", Lange Beestenmarkt 9,'sHag
Liften. — Th. van Heemstede Obelt, Amst. (R. WAYGOOD & Co
Liften. — JAN HAMER & Co.. Amsterdam.
„ — C. A. HUIJGEN, Rotterdam.
Looden en Inw. glasemail privaatleidingen. — OBELT, Amst.
Mastix-Cement Dakbedekking. H. ALLERSDORF, Singel 455, Ams
Marmer. — G. & J. COOL, Amsterdam, Bloemgracht 77, en Rotterdam, Delftschestraat 61.
Motoren en Dynamo's. — JULIUS LüCHAU, Damrak 71, Ams
Overkappingen. — T. G. TISSOT. Jr. Amsterdam.
Overkappingen, Loodsen enz. van gegolfd plaatijzer. — B. HESSELINK, Keizersgracht 263, Amsterdam.
Portland-Cement. — DYCKERHOFF & SöHNE, Amöneburg.
Portland-Cement. — Höxter-Godfleim A. G. — GEBROEDERS STOLLE, Oldenzaal.
Photolithografie. — WEGNER & MOTTU, Amsterdam.
Proefstation Bouwmat. — KONING & BIENFAIT, Amsterdam.
Raamsluiters voor bovenlichten.—Th. VAN HEEMSTEDE OBELT Amsterdam.
Roet- en Vonkenvanger. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Rolluiken. — T. G. TISSOT Jr., Amsterdam
„ — W. H. M. SCHOLTE, Prinsengr. 516, Amsterdam
Rietplanken. Isoleersteenen. Fluaten. — MOLIJN. — Gouda.
Schoorsteenkappen. — ROBBERT KALFF, Utrecht.
Stalen Balken. — H. E. OVING Jr. Rotterdam.
Stalinrichtingen. — STAAL & HAALMEIJER, Amsterdam.
Stalinrichtingen. — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Steenen (verglaasde en onvergl.) CANOY HERFKENS & Co., Venlo
Steengoed of Engelsche buizen en kruispannen. — HOUBEN en STEEGH, Belfeld en Tegelen (Limburg.)
Tegels in soorten. — DE LINT & Co.. Rotterdam.
Verwarming en Ventilatie. —Th. VAN HEEMSTEDE OBELT, Amst
„ „ „ — D. S. M. KALKER. Amsterdam.
Ventilators. — Th. VAN HEEMSTEDE OBELT. Amsterdam.
„ — JAN HAMER & Co., Amsterdam.
Ventilators. — D. P. H. HASSELMAN, Amsterdam.
Verwarming en Verlichting. — JULIUS LUCHAU, Damrak 71 Amsterdam.
Vuurvaste Steen. JOSTEN & Co. te **Königswinter aRh.** Fabrikanten van zeer vuurvaste **Chamotte-** en **Dinas**-steenen vuurvaste Cement, Karolinklei enz.
Zinkwerken. — F. W. BRAAT, Delft.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

AUGUSTUS 1898. 18e JAARGANG. No. 32.

REAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
REAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
TGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor
ë en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

NHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — ige bemerkingen over den bond van bouwkundige vereenigin-. — De Bond in hope. — Prijsvragen. — Boekaankondiging. — ichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende svragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teeke-rs. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

AMSTERDAM, 4 Augustus 1898.

Aan het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia, Amsterdam.

WelEdelgeboren Heeren,

Het Bestuur van de Maatschappij heeft kennis genomen n Uw geacht schrijven van 19 Juli j.l., de mededeeling vattende, dat U tot Uw leedwezen U niet bevoegd acht te voldoen aan het verzoek tot aanwijzing van afge-ardigden naar een nader uit te schrijven vergadering behandeling van het aan ons gerichte adres.

Deze mededeeling, naar aanleiding van een *voorloopig* richt omtrent onze bedoelingen, betreuren wij zeer, ertuigd als wij zijn, dat de wijze waarop wij de be-ekingen over het adres wilden doen aanvangen, de eltreffendste is.

Dat het Bestuur de verschillende Vereenigingen wilde noodigen om „afgevaardigden" te benoemen, is boven-n een *rechtstreeksch* gevolg van de bewoordingen van t adres, waarin verzocht wordt: „*tot eene bijeenkomst te noodigen* alle bouwkundige VEREENIGINGEN n ons Vaderland, *ter bespreking van de grond-gen van den gewenschten Bond*". Dit adres is opgemaakt or Uwen Voorzitter; heeft deze dit niet gedaan in zijn aliteit als Voorzitter, dan lag het toch voor de hand veronderstellen, dat zijn verzoek zou zijn in den geest hans van zijne mede-Bestuursleden, te meer daar het heele Bestuur van het Genootschap A. et A. de circu-re onderteekende.

Indien het Bestuur volgens den letter van het adres n het verzoek zoude gevolg geven, dan zou geen resultaat worden bereikt, omdat zulk een talrijke vergadering, zonder vooraf opgemaakte voorloopige, engere grondslagen ter bespreking tot niets zal leiden.

Een bijeenkomst enkel van onderteekenaars van het adres, zooals U schijnt te wenschen in afwijking van het verzoek, zal geen uiting kunnen geven aan de wenschen van alle bouwkundige VEREENIGINGEN; immers door die onderteekenaars worden niet *alle* Vereenigingen vertegenwoordigd, en het zal zeer te bezien staan, of de niet vertegenwoordigde Vereenigingen zich kunnen neerleggen bij door enkele personen te nemen besluiten en het al of niet voortbestaan van hunne Vereeniging afhankelijk zullen stellen van de besluiten door enkele personen te nemen.

Naar aanleiding van ons *voorloopig* bericht mochten wij veler instemming, ook zelfs van „leden" van A. et A., vernemen omtrent ons voorstel, en nu ons de leiding in handen is gegeven, kunnen wij na rijp overleg, in de heden gehouden Bestuursvergadering, geen wijziging brengen in ons genomen besluit, en vertrouwen wij dat U, na Uwe leden te hebben gehoord, te zijner tijd op Uw besluit zult willen terugkomen.

Het Bestuur, zich inmiddels bezig houdende met de bespreking der „grondslagen" van den eventueelen Bond, stelt zich voor na afloop der Inhuldigingsfeesten en bij den aanvang van de wintervergaderingen der verschillende Vereenigingen, nader en meer uitgebreid de leden van alle bouwkundige VEREENIGINGEN in ons Vaderland in kennis te stellen van zijne inzichten en bemoeiingen ter bereiking van het gewenschte, uitgedrukt in het adres.

Ontvang, mijne Heeren, de verzekering onzer hoogachting en onze collegiale groeten.

Het Bestuur der Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst,
A. SALM G.BZN., *Voorzitter.*
C. T. J. LOUS RIEBER, *Secretaris.*

VERSLAG *van de 77ste Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, gehouden op Donderdag 26 Mei 1898, des morgens te elf uur in het maatschappelijk gebouw.*

Het Bestuur was vertegenwoordigd door de heeren: Ed. Cuypers, Vice-Voorzitter, A. C. Bleijs, M. A. C. Hartman, I. H. J. van

Lunteren, J. A. Mulock-Houwer, J. Mutters Jr., J. Verheul Dz. en den Secretaris C. T. J. Louis Rieber.

De presentie-lijst was geteekend door de Eereleden, de heeren: J. H. Leliman, en C. Muysken,

en door de leden, de heeren: H. P. van den Aardweg, H. Baucke, L. Bienfait, E. van den Bossche, A. E. Braat, F. J. Bremmer Hzn., Arn. A. M. Brüning, H. Cramer, E. F. Ehnle, F. H. van Etteger, C. W. Finke, A. R. Freem, F. W. van Gendt J.Gzn., B. Groenewegen, H. Gompertz, J. C. de Groot, W. J. de Groot, W. de Jong, F. L. M. Kerkhoff, D. E. C. Knuttel, J. R. de Kruyff, R. Kuipers. Tjeerd Kuipers, P. F. Laarman, A. Labouchère, H. J. de Lange, J. H. W. Leliman, C. B. Posthumus Meijjes, J. G. Michielse, H. Moen G.Pzn., J. W. Molijn, B. J. Ouëndag, A. van de Sandt, J. H. Schröder, J. H. Stoel Jr., K. Swagerman Pz., J. H. Tonnaer, E. Verschuijl, J. Vormer, A. J. Vreeswijk, H. Wakkie en J. Wolbers.

De vergadering werd geopend door den heer Ed. Cuypers, Vice-Voorzitter, die de aanwezige leden het welkom toeriep. Het was hem hoogst aangenaam, zoo verklaarde hij, de heeren J. H. Leliman en C. Muysken, Eereleden der Maatschappij, ter vergadering tegenwoordig te zien, en hen aldus blijken van belangstelling te zien geven. Met leedwezen moest hij echter mededeelen, dat de Voorzitter, de heer A. Salm G.Bzn., hoewel herstellende van eene ziekte, nu nog verhinderd was de vergadering te leiden. Spreker hoopte, dat de Voorzitter spoedig wederom volkomen hersteld zou zijn, en deelde mede, dat hij dezen morgen van hem een schrijven had ontvangen, gedateerd 25 Mei 1898, hetwelk hij, om niets daaruit over te slaan en aan de bedoeling van den heer Salm niet te kort te doen, in zijn geheel wenschte voor te lezen. Het luidde als volgt:

Hilversum, 25 Mei 1898.

Geachte Medebestuurder en collega!

Tot mijn leedwezen bijna twee maanden wegens ongesteldheid afwezig, ben ik tot mijn grooten spijt verhinderd de 77ste Algemeene Vergadering te openen en te leiden, en verzoek ik U beleefd dit wel voor mij te willen doen.

Wees verzekerd, dat hoewel niet in persoon tegenwoordig, ik het in gedachten toch wel ben, en Uwe besprekingen met de Heeren leden volg. Gaarne had ik hen zelf een woord van welkom toegesproken, een woord van dank gebracht aan hen die van andere plaatsen overkwamen, en een woord van waardeering aan allen die op zijn gekomen en daardoor hunne belangstelling in de „Maatschappij" toonden; ook had ik een woord van afscheid willen toeroepen aan het Bestuurslid dat ons gaat verlaten, omdat hij niet herkiesbaar is, — aan dien hartelijken, jovialen man, dien trouwen comparant op de Bestuursvergaderingen, die niet alleen *belang* stelde in de Maatschappij, doch dit met *daden* toonde. Zijn heengaan doet ons allen leed, maar wij hopen van harte, dat wanneer later weêr bij hem aangeklopt wordt om zijn gewaardeerde medewerking en steun, hij ons dan wederom zal willen helpen!

De uitslag der bestuursverkiezing kan ik niet vooruitloopen, en ik wil dat punt laten rusten.

Zooals U bekend is, zorgden wij, dat het jaarverslag vóór de vergadering in het Weekblad opgenomen was, en — dit zal den heer Leliman genoegen doen — ditmaal in zijn geheel. Door het niet voorlezen van het verslag wordt de reeds zoo beperkte tijd niet onnoodig verkort.

Zonder in herhalingen te vervallen, wil ik nog op een paar punten wijzen.

Daar waar de handelingen van de Maatschappij besproken worden, is niet alleen het Bestuur en bloc daarin een groote factor, doch niet het minst de Voorzitter — de persoon die voor een groot deel alle besluiten uitvoert.

Een jaar geleden koos de vergadering zich een Voorzitter. Geschiedde dit naar aanleiding van zijn optreden in een kiesvereeniging waar hij zijn geloofsbelijdenis had afgelegd, dan zou het *nu* een geschikt oogenblik zijn, om rekening en verantwoording van zijn daden te doen. Is dit nu niet noodig, of wordt dit niet verlangd, toch vraag ik mij zelf af: Wat hebben de leden van mij verwacht, en wat heb ik gedaan?.... Mijn antwoord daarop is: Wij hebben getracht het doel van de Maatschappij te bevorderen, daar waar het noodig was voor de beoefenaars der bouwkunst op te komen, — om, waar fouten zijn gemaakt, die te doen vergeten, — om naar verbetering te streven, — maar vooral om in harmonie en eensgezindheid met de zustervereenigingen te leven. Wij hebben de Maatschappij ook vertegenwoordigd op congressen enz. Doch.... wat is het *één* veel makkelijker dan het *ander!!* De „vertegenwoordiging" was prach[tig] maar wat was het gehoopte resultaat van al het *andere* gering beneden onze verwachting.

Aarzelde ik destijds mijne onverwachte benoeming aan te nemen...., had ik nog beter geweten welk een zware taak er wachtte...., dan had ik zeker bedankt.

Kon ik niet doen wat ik veronderstel dat men van mij wachtte, toch ben ik blijde, dat ik zitting had in het Bestuur.

Vroeger, ik wil het gaarne bekennen, heb ik meermalen ber[in]kingen gemaakt, deze met collega's besproken of wel voor zelf gehouden.... Hebben wij toen, waar wij meenden da[t] tekortkomingen waren, onze hulp, onzen steun verleend, en krac[h]ten goede medegewerkt?.... Helaas neen!.... En dat is waarop ik allen zou willen wijzen. Ook in het verslag is he[t te] lezen. Ik heb het nu zelf kunnen bemerken: zonder medewerk[ing,] zonder steun van anderen, komen wij er niet.

De Maatschappij bestaat niet uit een *bestuur* en uit *leden,* m[aar] wij allen te samen vormen die Maatschappij. Het werk — het zoo maar eens te noemen — moet niet overgelaten wor[den] aan eenige gekozen personen en een volgend jaar door ee[n] anderen worden verricht, maar het maatschappelijk werk m[oet] door ons allen verricht. Worden er fouten gemaakt —, ik zo[u de] leden willen toeroepen: waarschuwt ons wanneer het nog tij[d is] of helpt ze herstellen. Worden er voorstellen behandeld, zeg U[w] meening vóór ze uitgevoerd zijn. Zijn er geen platen genoeg [voor] de uitgaven, helpt ons de gegevens verschaffen. Staan er [niet] altijd belangrijke artikelen in het orgaan, levert ons stof, oorspr[on]kelijke of vertaalde. Wanneer alles nog beter, nog degelij[ker] wordt, dan zal het ledental weêr toenemen, dan kan de me[de]werking ook beloond, de afgestane tijd en gemaakte kosten goed, en flink vergoed worden.

Waar van medewerking, lust en ijver gesproken wordt, — weet het, dat is dan onze Secretaris die daar blijken van to[ont,] en ik geloof, dat Gij de tolk van het Bestuur en de leden zijn, wanneer Gij hem op deze algemeene vergadering ope[nlijk] onzen dank betuigt! Steeds op zijn post, steeds bereidvaar[dig,] altijd klaar... en dankbaar voor hulp. Dat vooral zijn gezondh[eid] beter moge worden en hij die zoo noodzakelijke opgewekth[eid] moge gevoelen om de belangen van de Maatschappij te kun[nen] blijven behartigen. Teleurstellingen heeft hij in ruime mate [on]dervonden en niet altijd zijn zijne diensten naar waarde gesc[hat].

Tegen mijn wil wordt ik uitvoeriger dan ik mij voornam te z[ijn].

Alleen zou ik nog willen zien medegedeeld, dat naar verbeter[ing] wordt gestreefd, — dat wij o. a. getracht hebben het *Weekbl[ad]* uitgebreider en belangrijker te maken en trachten ons te com[bi]neeren met de uitgave van eene andere Vereeniging. Vele c[on]ferenties zijn daarover reeds gehouden, doch nog is geen result[aat] bereikt, dat heden zou kunnen worden medegedeeld. Ingeval [de] poging mislukt, zullen wij zelf de uitbreiding trachten tot st[and] te brengen. Verder: dat van de Bibliotheek een catalogus [ter] perse is, en daarvan aan alle leden een exemplaar zal wor[den] gezonden; dat, zooals ik vroeger als Jurylid ter beoordeeling [van] Prijsvragen uitgeschreven door de Maatschappij steeds in m[ijn] rapport te kennen gaf, eene medaille als belooning zeer zeker *een* doch *onvoldoende* te achten, nu een flinke prijs en premie uit[ge]loofd zijn, zoodat wij hopen er vele antwoorden mogen inkom[en;] dat wij verder de verwachting koesteren, dat de verandering [in] het Maatschappelijk Gebouw door de leden gewaardeerd zal w[or]den. Er moet meer *licht*, meer *lucht* niet alleen in het gebou[w,] maar ook in de Maatschappelijke zaak komen, zonder dat kun[nen] wij niet *leven*, zonder dat dommelen wij in!

Doch, nog eens: laten de leden elkander helpen en steunen [in] dat werk, en laat het dan verder niet bij praatjes blijven, m[aar] er moge door daden getoond worden.

Voor ik dezen eindig, denk ik er aan, dat wanneer iema[nd] belangstelling heeft getoond en steeds toont, dit ons Eerelid de heer J. H. Leliman. Ik veronderstel, dat de meesten die [ter] vergadering zijn, onbekend zijn met een hoogst belangrijk feit, daarom stel ik U voor dit ter kennis van de vergadering te breng[en:] „26 Juni a. s. hoopt de heer Leliman zijn 70sten verjaardag [te] herdenken"; en al is het vreemd, dat ik een voorstel doe n[aar] aanleiding van deze gebeurtenis terwijl de heer Leliman zelf wa[ar]schijnlijk daarbij tegenwoordig zal zijn, — de heeren komen z[oo] spoedig niet weêr bij elkaar —, ik wilde hen namelijk voorstel[len] om deze gebeurtenis door de Maatschappij te doen herdenken.

Wil voorts ook aan mijn medebestuursleden verzoeken, bij [het] eindigen van mijn functie als Voorzitter, mijn dank te aanvaard[en] voor het genoten vertrouwen, voor aller medewerking, hulp

orlichting; ik spreek daarbij de hoop uit in het nieuw Maat-
nappelijk jaar als Uw medebestuurder te trachten het mijne bij
dragen — al is het ook nog zoo weinig — tot den bloei van
Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

Na vriendschappelijke groeten
Hoogachtend
A. Salm G.Bz.

Nadat de bijvalsbetuigingen naar aanleiding van dit schrijven iren bedaard, nam de Vice-Voorzitter het woord, en zeide: Ik loof, mijne Heeren, in uw aller geest te handelen, door hier onzen irmen dank te betuigen aan onzen Voorzitter voor zijn zoo recht rtelijk schrijven. Wij kunnen niet genoeg waardeering uitspreken or al hetgeen de Voorzitter voor de Maatschappij doet. Ik weet t, hij heeft nog groote plannen, en om daaraan voort te werken, pen wij hem spoedig in ons midden terug te zien. (Langdurig plaus.)

De heer J. H. Leliman verzocht het Bestuur dezen brief op te men in het eerstvolgende Weekblad, daar dit stuk ook ter kennis oet komen van hen die deze vergadering niet bijwoonden.

De Vice-Voorzitter antwoordde, dat hij geen machtiging van den oorzitter daartoe had, en ook niet wist of openbaarmaking in ens bedoeling lag. Aan den heer Salm zou echter verzocht worden, t schrijven te mogen opnemen bij het officieele verslag over ze vergadering.

Het zij mij thans vergund op de tentoonstelling in deze zaal te ijzen. Dankbaar voor de toezending van zooveel goeds, meen ik we zeer bijzondere belangstelling en aandacht te moeten inroe-en voor de tentoongestelde producten uit de fabriek der heeren oost Thooft en Labouchère te Delft. De laatste producten daar-an, hier voor 't eerst tentoongesteld, doen duidelijk zien, hoe fabriek de industrie weet hoog te houden en steeds te ver-oogen. Dat streven wordt door ons allen ten zeerste op prijs esteld. Voor het prachtige Jacoba-aardewerk, hier tentoongesteld, rengen wij onze hulde aan de mannen der kunstnijverheid, en aarbij mogen wij den heer Le Comte niet vergeten, die zoo'n root aandeel heeft in de kunstwerken die de fabriek van Delftsch ardewerk verlaten. (Langdurig applaus.)

Vervolgens wijs ik de vergadering op den hoofdschotel van deze ergadering, de toelichting van de plannen des heeren Bleys voor et R. K. Gasthuis dat wij heden namiddag gaan bezichtigen. Het op verzoek van den heer Bleys, dat die toelichting zal plaats ebben in de werkplaats van den bouwmeester, in stede van in eze zaal. Ik vestig er uwe aandacht op, dat het daarom den heer leys aangenaam zal zijn, u op het aangegeven uur in zijne erkplaats tegenwoordig te zien.

Ten slotte wensch ik uwe aandacht te vestigen op de zelfwer-ende gasbereidingsmachine van het Technisch Bureau van Minden Haarlem, die tentoongesteld is in de voorzaal van de Perma-iente Tentoonstelling; dank zij de wijziging in de ramen van die aal, is het mogelijk geworden zoodanig te exposeeren, dat het entoongestelde ook van de straat de aandacht trekt, hetgeen thans n ruime mate het geval is met de genoemde machine.

De Vice-Voorzitter herinnert hierna aan het jaarverslag der laatschappij, in het Weekblad reeds ter kennis der leden gebracht, n vraagt of iemand het woord daarover verlangt.

De heer J. H. Leliman zegt het verslag met genoegen te hebben elezen; hij heeft er echter de mededeeling niet in gevonden, dat le heer C. Muysken, bij zijne benoeming tot Eerelid der Maat-chappij in de laatste Mei-vergadering, in deze geïntroduceerd is eworden door de Eereleden. Spreker wenscht dit ter aanvulling ier in herinnering te brengen.

De Vice-Voorzitter antwoordt, dat de opmerking van den heer eliman in het verslag van deze vergadering zal worden opge-omen, en de zaak daardoor hersteld zal zijn.

(Wordt vervolgd).

EENIGE BEMERKINGEN OVER DEN BOND VAN BOUWKUNDIGE VEREENIGINGEN

Onder dit opschrift wordt door den heer C. N. van Goor, te Rotterdam, het volgende geschreven in het orgaan van het Genootschap Architectura et Amicitia.

Ieder onderteekenaar van het Haarzuylensche adres, zal met belangstelling hebben kennis genomen van de beschouwingen van den heer Jos. Cuypers over de grondslagen voor den Bond in hope in no. 29 van Architectura en Bouwkundig Weekblad (*). Ik heb de op die nummers volgende bladen afgewacht om te zien of door anderen (in de wandeling meer bevoegden genoemd) nog beschouwingen naar aanleiding van des heeren Cuypers schrijven zouden gehouden worden, waarin de enkele bezwaren, die ik er tegen heb, behandeld, wellicht opgeheven zouden worden. Dit is niet geschied en het zij mij vergund een enkel woord in 't midden te brengen, daarbij maar met de deur in huis vallende.

De heer Cuypers zegt: waar het adres uitgaat van personen en niet van corporaties kan er van afgevaardigden der verschillende vereenigingen, als gevolg van 't adres, minder sprake zijn, en voegt daaraan zijn vermoeden dat alle onderteekenaars er gaarne mede in zullen stemmen wanneer het Hoofdbestuur der Mij. t. b. d. B. een keuze maakt uit de onderteekenaars om met die uitgekozenen, en nog eenige anderen, de voorloopige besprekingen, voorbereiding, of hoe 't genoemd moge worden, te treffen. Aangenomen nu dat zijn vermoeden juist is, wat het om te beginnen, voor wat mij betreft niet is, en wat het ook voor meerderen wel niet zal zijn, dan komt het mij toch voor dat de Mij. in geen andere positie tegenover de corporaties gekomen zal zijn, nadat die besprekingen gehouden zijn, want ook de uitgekozenen zijn personen, en als direct gevolg van die besprekingen zal dus de Mij. evenmin corporaties kunnen verzoeken afgevaardigden te benoemen als naar aanleiding van 't adres zelf, wat toch als: tweede moment door den heer Cuypers genoemd werd. De vraag omtrent personen en corporaties is dunkt mij verkeerd gesteld en beantwoord. Waar namelijk het initiatief tot het stichten van een bond nu eenmaal niet van de Maatsch. t. b. d. Bouwk. of van eenige andere corporatie is uitgegaan doch van een aantal personen, en de zaak toch terecht moet komen bij de M. t. b. d. B. en de corporaties, daar dient daartoe een brug gevonden te worden, en die is m. i. wel te vinden ook. Het wil mij namelijk voorkomen, dat, waar aan de M. t. b. d. B. als oudste en grootste lichaam, door een aantal personen, leden van verschillende vereenigingen, een wel omschreven verzoek wordt gedaan, in casu, het bijeenroepen van alle bouwkundige vereenigingen in den lande, tot bereiking van een eveneens omschreven doel, er voor de Mij. slechts drie wegen ter bewandeling openstaan, waarvan de keuze geheel beheerscht wordt door de mate waarin zij zich met de strekking van het gedane verzoek kan vereenigen, en wel

1⁰. stemt zij met het verzoek volkomen in dan neemt zij het over en gaat van haar, in de plaats tredende der verzoekers, en alsof zij zelve het initiatief hadde genomen, de gevraagde uitnoodiging van de vereenigingen uit, om het verzoek te overwegen en afgevaardigden te benoemen tot eene samenkomst ter gemeenschappelijke bespreking.

2⁰. Kan zij zich in het geheel niet of zoo goed als niet vereenigen met het verzoek, dan weigert zij er aan te voldoen en geeft zij beleefdheidshalve aan al de onderteekenaars daarvan kennis; wil zij erg beleefd zijn met de motieven die haar tot de weigering hebben geleid.

3⁰. Kan zij zich in voldoende mate met het verzoek vereenigen om het te steunen, doch niet zoo geheel en onverdeeld om het verzoek ongewijzigd over te nemen, dan ligt de weg voor de hand, om eveneens de onderteekenaars daarvan persoonlijk kennis te geven, en met hen omtrent eventueel noodige wijzigingen te overleggen. Kan dat uit den aard der zaak moeilijk met bijna honderd personen geschieden, dan zullen die honderd waarschijnlijk wel capabel en genegen zijn om een aantal uit hun midden aan te wijzen aan wie zij de behandeling uit hun naam opdragen. Daarop is zonder grooten omslag wel een weg te vinden. En al ware het dat die weg nu juist niet precies al die personen zou aanwijzen die het hoofdbestuur der M. t. b. d. B. zich wenscht, dan mag toch wel aangenomen worden, dat die weg even geschikte personen voor de voorloopige besprekingen zou aanwijzen. Wanneer dan door die besprekingen de zaak zoodanigen

---

(*) Daar ik het altijd jammer vind als ik 's Zondags in twee bouwkundige bladen precies hetzelfde te lezen krijg, en mij dat juist zoo irritant wijst op arbeidsverspilling, die het gevolg is der krachtsversnippering op bouwkundig gebied hier te lande, heb ik dit geschrijf, hoewel het den Bond betreft, slechts aan een der bladen aangeboden. Ik heb daarvoor Architectura gekozen uit deferentie voor den redacteur van dat blad, wiens beschouwingen mijn geschrijf tot onderwerp of ten minste tot aanleiding heeft.

vorm heeft verkregen dat de Mij. zich er geheel mee kan vereenigen, verkeert zij van zelf in het sub 1⁰. genoemde geval en kan zij zich daarnaar gedragen.

Uit het gepubliceerde in de bouwkundige bladen meen ik nu op te mogen maken dat de Mij. zich op 't oogenblik in de sub 3 genoemde positie bevindt en zou ik haar dus willen verzoeken om alle onderteekenaars van het adres een lijst te zenden waarop al hunne namen voorkomen met het verzoek daarop een twaalftal aan te wijzen, die de voorloopige besprekingen met het hoofdbestuur der Mij zullen houden. Het zou daarbij misschien overweging verdienen voor elke corporatie, die op de lijst vertegenwoordigd is, een bepaald getal afgevaardigden, ongeveer in verhouding tot het ledenaantal van die corporatie, vast te stellen. Of de op de lijst vertegenwoordigde afdeelingen der Mij. hierbij niet buiten beschouwing gelaten konden worden is eene vraag die m. i. wel bevestigend beantwoord kan worden. Geacht mag toch worden dat het hoofdbestuur. bij de gemeenschappelijke besprekingen, Maatschappij en afdeelingen vertegenwoordigt.

Door de gecommitteerden uit de adresonderteekenaars door henzelve en niet door het hoofdbestuur te doen kiezen, zal in ieder geval elken schijn van personenvoorkeur, die dat hoofdbestuur aangewreven zou kunnen worden, ontgaan worden en ook dat is een niet gering te achten voordeel.

DE BOND IN HOPE.

In „De Opmerker" van 30 Juli j.l. verscheen het hier volgende artikel.

Het wordt nu met den bond komediespel. Wat de Maatschappij omtrent het onderwerp aan de adresanten, dus ook aan het Genootschap „Architectura" berichtte, wordt door het bestuur van dat genootschap als verkeerd bezorgd beschouwd. Zeker omdat de Voorzitter van het genootschap de geestelijke vader van den bond is, gaat hij nu schuil achter den Vice Voorzitter. Een malle vertooning. waarvan de bedoeling voorshands duister is.

De heer Leliman sprak, in het Bouwkundig Weekblad, een woord van verzoening en bemoediging. Maar het valt te betwijfelen of het de bedarende werking zal uitoefenen, die de geachte schrijver daarvan verwacht.

Want velen meenen nu, dat het genootschap „Architectura" naar de suprematie in de bouwkundige wereld streeft. Zij vreezen dat. waar de officieel-rationalistisch-kerkelijke partij zich sinds een paar jaar van „Architectura" heeft meester gemaakt. de waarschijnlijkheid groot is. dat die partij nu wil pogen door een stouten zet ook de Maatschappij en de andere vereenigingen in haar macht te krijgen. Zoo zou dan de bond het paard van Troje zijn.

Dat er niet veel liefhebberij bestaat, om dit paard in te halen, is begrijpelijk.

PRIJSVRAGEN.

Op de prijsvraag voor ontwerpen van een *Diploma* voor kinderen der Openb. Lagere School te Rotterdam, uitgeschreven door de Academie van B. K. en T. W. aldaar, zijn 42 antwoorden ingekomen.

Wegens afwezigheid van een der Jury-leden. die niet vóór het einde van deze maand wordt terug verwacht, zal het waarschijnlijk half September worden eer de Jury tot beoordeeling kan overgaan.

Naar wij vernemen, blijven de inzendingen tot op dat tijdstip ongeopend.

Op de prijsvraag voor een Studentensociteit te Utrecht zijn ingekomen 66 antwoorden.

BERICHTEN.

St. Janskerk te Gouda. Bij den gemeenteraad van Gouda is een schrijven van de Commissie voor de herstelling dezer kerk ingekomen, waarin gewezen wordt op den bouwvalligen toestand der kerk, die herstel eischt ter voorkoming van belangrijke schade. De Regeering is bereid voor deze herstelling gedurende 10 jaren een jaarlijksche bijdrage te verleenen van f3500. Aangezien de gemeente Gouda bij deze herstelling ook belang heeft, verzoe de commissie den Gemeenteraad haar gedurende tien jaren e jaarlijksche subsidie van f1000 te willen verleenen, te beginn met 1899.

Door B. en W. wordt nu aan den raad voorgesteld dit ve zoek in te willigen, opdat het door de geschilderde glazen v de gebroeders Crabeth wereldberoemd geworden monument, n te gronde ga, en daarmede Kunstwerken van onschatbare waar

---

De Wester- of Bullekerk te Zaandam. Notabelen en Ker voogden te West-Zaandam besloten deze kerk, die wegens bou valligheid reeds anderhalf jaar voor den dienst gesloten w voor afbraak te verkoopen, op 4 Aug. j.l.

Het Kon. Oudheidkundig Genootschap te Amsterdam richt een schrijven aan het kerkbestuur, waarin het in overweging g het gebouw te herstellen, of indien de afbraak noodzakelijk geac wordt, van den verkoop uit te sluiten het kerkgestoelte, de g schilderde vensters en de klok, door Assuerus Koster te Amste dam gegoten in 1640.

De „Telegraaf" van 4 dezer ontving van zijn correspondent Zaandam het volgende bericht.

De mededeeling, dat de verkooping van afbraak van het ker gebouw der Nederduitsch Hervormde gemeente van West-Zaa dam, bijgenaamd „de Bullekerk", wegens onvoorziene omsta digheden tot nadere aankondiging was uitgesteld, werd door vel met groote blijdschap ontvangen, vooral door hen, die Zaanda liefhebben en dit historisch gebouw zoo gaarne behouden zage Zij toch begrepen. dat er omstandigheden waren voorgekome die het mogelijk maakten, dat de slooping geheel zou uitblijve

Een ingesteld onderzoek naar die omstandigheden leidde t geen resultaat, dewijl de president-kerkvoogd geen inlichting wenschte te geven vóór hij met zijne collega's had geconfereer omtrent hetgeen publiek mocht worden. Toch bleek, dat tegenov enkelen reeds een tipje van den sluier was opgelicht en alzo kwamen wij het volgende te weten:

HH. kerkvoogden ontvingen Dinsdag een telegram van de Commissaris der Koningin. waarbij zij uitgenoodigd werden Woen dag met hem te confereeren over de voorgenomen slooping va het kerkgebouw. Aan die uitnoodiging werd gehoor gegeven e de vijf kerkmeesters, met twee notabelen en de gemeente-archite begaven zich dien dag naar Haarlem.

Nadat de Commissaris kennis genomen had van de plannen e teekeningen. stelde Z. Ex. voor de verkooping uit te stellen, opd van Rijkswege nogmaals een onderzoek kon worden ingeste naar den toestand der fondeering, enz. Indien toch dit onderzoe gunstig uitviel, bestond alle mogelijkheid. dat er rijkssubsidie vo de reparatie van het kerkgebouw zou worden verstrekt.

HH. kerkvoogden besloten daarop aan het verlangen van Z.E den Commissaris der Koningin te voldoen.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN O PRIJSVRAGEN.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Ve eeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereenigin voornoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Wee blad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouw kunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsch zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maa schappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 Decembe 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Katholieke kerk. H. Kreuzgemeinde te Lodz. Vóór 15 Septembe 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 11 Juni 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 Decembe 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

Reclamebillet. Het dagblad „De Courant." Vóór 1⁰ October 189

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTER EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Uitvoerend Opzichter 1.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING
\N AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 8 AUGUSTUS.

Amsterdam. Het verbouwen van de open- -e lagere school der 1e klasse no. 62 aan Mauritskade, tot een school voor 600 ıderen.
Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Voorw. verkrijgen ter stads-drukkerij, à f 1,70 met ee teek. Inl. worden gegeven ten kantore n den assistent-architect op het raadhuis, mer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de .e laatste werkdagen vóor den dag der nbesteding.

Bergen op Zoom. Het bouwen van een euwe winkelpui aan het huis wijk B 16 in Lievevrouwestr. ald.
De heer A. Schoenmakers. v.m. 11 u., bij n IJzerlooij. bij wien bestek en teek. ter :. liggen. Inlicht. geeft de architect C. P. n Genk. Aanw. gedaan.

Harlingen. Het afbreken van de oude ›kerij en het maken van verschillende bouwen. ten dienste van de gasfabriek.
Het gemeentebest., n.m. 1 u. Bestekken en ek. ter secretarie verkrijgb. voor 75 ct. anw. gedaan.

Hoogezand. Het bouwen van 4 blokken, men 14 woningen, aan de Noordzijde van :t Hoofddiep aldaar. Kadastraal bekend ıder sectie K 519.
Mevrouw de wed. R. Hooites geb. Meur- ıg, n.m. 4 u., in het café van Wilhelmi, w. bestek ter inz. en ad f 2 verkr. bij den chitect H. Wolrich, alsmede inl.

Holten. Het verven der kerk, met bijlev. :r materialen.
De kerkv. der Herv. Gem.. n.m. 4 u. Be- ek ter inz. in de consistoriekamer en bij . Marsman.

Haarlem. Het bouwen van twee villa's in :t aan te leggen park aan den Konin- ınneweg.
De architect S. J. W. Mons, v.m. 11 u. in :t Z.-Holl. koffiehuis. Stationsplein. Bestek ı teek. à f 2 te bekomen bij voorn. architect.

Middelburg. Het verbouwen en inrichten ›t winkelhuizen met bovenwoningen, van e perc. wijk F no. 24 en 25, aan de Korte elft alhier, in 2 perc. en in massa.
De aanbesteder. Bestekken en teek. ter .z. en overname in een der te verbouwen anden. Aanw. gedaan.

Winschoten. Het afbreken eener schuur n het bouwen eener laboratorium, berg- laats, bijkeuken enz., onder bijlevering van enoodigde materialen, werkloonen etc.
De architect C. Brill, 's av. 7 u. in hôtel Wissemann", alw. bestek en teek. ter inz. n ad f 1 verkrijgb zijn. Inl. geeft gen. archi- :ct. Aanw. 8 Augs.. v.m. 11 u.

DINSDAG 9 AUGUSTUS.

Apeldoorn. Het maken van eene noodkerk, et afbreken van de oude kerk en het bou- en van een nieuwe kerk met toren. con- istorie en kosterswoning nabij de Loolaan. 'oor de Gereform. kerk A.
De architect J. A. Wijn. Bestek en teek. :r inz. in de consistorie, en tegen f 5 per xemplaar verkrijgb. bij gen. architect. Na e aanbesteding worden de bestekken tegen 3 per exempl. teruggenomen. Aanw. ged.

Amsterdam. Het maken van een bergplaats oor vluchtige producten op het terrein der rtillerie-inrichtingen a/d. Hembrug. onder eheer der genie ald. Ram. f 4860.
De genie, v.m. 10 u., te haren bureele, lieuwe Heerengracht no. 11, alw. bilj in te enden voor 8 Aug., n.m. 3 u., bestekken ter :z. liggen en met inl. en bilj. verkrijgb. zijn. nl. ook verkrijgb. bij den opzichthebbenden fficier der genie aan de Hembrug.

Roosendaal (N.-Br.). Het bouwen eener irecteurswoning.
De koninklijke stijfselfabriek, n.m. 4 u. eek. en bestek ter inz. in het koffiehuis van . Vergouwen-Broos, Van Gilestraat, alw. ›ok aanw. en aanbesteding zullen plaats ıebben en teek. à 75 cts. verkrijgb. zijn. Inl. geeft de architect Mar. Vergouwen. Aanw. ;edaan.

Steenwijk. Het verbouwen en vergrooten 'an het post- en telegraafgebouw.
Het gemeentebest. Bestek en teek. tegen ;o ct. per stel ter secretarie te verkrijgen. Inl. worden gegeven door den architect B. Rouwkema aldaar.

WOENSDAG 10 AUGUSTUS.

Bolsward. Het opbouwen van de loodsen der gasfabriek.
Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek ter lezing ter secretarie. Aanw. 8 Aug., v.m. 11 u., samenkomst bij de gasfabriek.

Bolsward. Het verbouwen van de berg- en werkplaats der gemeentereiniging.
Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek ter lezing ter secretarie. Arnw. 8 Aug., 's midd. 12 u.. samenkomst op het terrein.

Enschedé. Het bouwen van een werkplaats achter een bestaand woonhuis gelegen op een terrein aan de Beltstraat te Enschede voor W. Gassner.
De architect R. v. d. Woerd Hzn., 's midd. 12 u., in hôtel „Gassner", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw 10 Aug.. v.m. 10 u.

Maassluis. Het bouwen van een woonhuis aan de burgemeester de Jonghkade aldaar.
De architect H. G. Hemmes, 's midd. 12 u., in café „Bellevue". Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. en in gen. café ter lez. Aanw. ged.

Oldebroek. Het bouwen van een vierde schoollokaal enz. te Wezep.
Het gemeentebest., v.m. 9 u. Bestek ad 50 ct. verkrijgb. ter secretarie.

Onderdendam. Het vernieuwen van de vaste brug gen. Munneketil, over de oude Æ bij Adorp.
Het bestuur van het waterschap „Hunsingo". Bestekken à 50 ct. te verkrijgen ten huize van aanbesteding. waar tevens de teek. ter inzage liggen. Inl. verschaft de heer H. Wind, ingenieur van het waterschap, te Uronningen. Aanw. 8 Aug., n.m. 3 u.

Zomeren (N.-Br.). 1e Het vergrooten der openb. lagere school met bijbehoorende werken te Zomeren (Find); 2e de levering der hiervoor benoodigde schoolmeubelen.
Het gemeentebestuur, n.m. 4 u. Bestekken en teek. verkrijgb. no. 1 à f 1,75, no. 2 à 60 ct. ten raadhuize te Zomeren en bij L. de Vries te Beek en Donk, waar tevens inl. te bekomen zijn. Aanw. 10 Aug., 's midd. 12 u.

DONDERDAG 11 AUGUSTUS.

Alkmaar. Het bouwen van twintig burgerhuizen op een terrein sectie C no. 850 aan de Snaarmanslaan.
De architect K. Bakker Dz, 's av. 8 u. in het café „Bellevue". Bestek en teek. à f 1,25. Aanw. 8 Aug., v.m. 11 u.

VRIJDAG 12 AUGUSTUS.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee woningen met winkelhuis aan de Pastoriestraat.
De architect W. Elzenga, 's av. 8 u.. in het café van J. W. v. Wezel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 12 Aug., v.m. 9½ u.

Rotterdam. Het sloopen van het huis Open Rijstuin No. 10. het bouwen van een kantoorgebouw met Monsterkamer, het overdekken van binnenplaatsen met ophooging en straatwerk en verdere werken aan de achtergelegen pakhuizen.
De firma Koch en Co., n.m. 2 u., in het café „Fritschy". Bestek en teek. verkrijgb. aan het kantoor der firma Nijgh en van Ditmar, Wijnhaven aldaar, Inl. aan het bur. van den architect P. Weeldenburg op 8, 10 en 12 Aug., voor v.m. 10 u. Aanw. 10 Aug., n.m. 2½ u.

Overschie. Het bouwen van een boerderij, bestaande uit woonhuis, wagenloods, paarden- en koestallen met bijbehoorende werken op een terrein aan de Delftshavensche Schie en den Hoornweg aldaar.
Mej. de Wed. P. Poot, v.m. 11 u. in het cafe van Braat. Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij den architect Jac. v. Vessem, Oostmaasstraat 54, Rotterdam. Aanw. 8 Aug. v.m. 11 u.

Venraai. Het bouwen van een nieuw woonhuis, stallingen en bergplaats. in 6 perc. 1e. Alle metselwerken; 2e. de stukadoorwerken; 3e. het maken der kap en leggen der zolders en vloeren: 4e. het maken der glasramen en voor- en achterdeuren; 5e. Het maken en leveren der binnendeuren; 6e. het lev. van glaswerk en eenmaal gronden.
De heer H. v. Aarssen, n.m. 4 u., in het café van de wed. Claassen. Bestek en voorw. ter inz. bij Louis Wijnhoven.

Winterswijk. Het bouwen van 2 woningen onder een dak, met bijlev. van alle materialen, aan een voetpad bij de Spoorstr.
De Heer J. H. ten Pas v.m. 11 u. in hotel „De klok" alw. van af 8 Augs bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de arch. L. G. Richter. Aanw. 12 Aug. v.m. 10 u.

ZATERDAG 13 AUGUSTUS.

Rotterdam. Het opbouwen van een pakhuispand met kantoren, stallen enz. op het Noordereiland ter grootte van pl.m. 2000 M².
De firma W. v. d. Lugt en Zn. Bestek en teek. à f 3 te bekomen ter drukkerij van J. de Jong, Wijnstraat 34. Inl. te bekomen bij den architect J. P. Stok Wzn. en op het werk van 3 tot 4 u.

MAANDAG 15 AUGUTUS.

Amsterdam. Bestek no. 750. Het maken van 6 beambtenwoningen op een terrein aan den Hoek van Holland. Raming f 15400.
De directie der H. IJ. S. M., n.m. 1½ u. (Greenw.), in het centr. personenstation. Het bestek met teek. à f 1,25 verkrijgb. aan het centr. administr. gebouw bureau Weg en Werken. kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. 10 Aug., n.m. 1 u. (Greenw. tijd).

Amsterdam. Bestek no. 757. Het bouwen van eene wachterswoning, het maken van een stel wipsluitboomen en van een stel trekwipsluitboomen op den locaal-spoorweg Enschedé-Oldenzaal. Ram. f 2800.
De directie der H. IJ. S. M., n.m. 1½ u. (Greenw.), in het centr. personenstation. Bestek à f 0,50 verkrijgb. aan het centr. administr. gebouw bureau Weg en Werken. kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven.) Aanw. 10 Aug. 's midd. 12 u., (Greenw.tijd.)

Delft. Het afbreken en weder opbouwen van een woonhuis aan het Oude Delft No. 77.
De architect N. van Eck te Nijmegen v.m. 11 u. in het stationskoffiehuis, bestek en teek. verkrijgb. ad. f 1.— bij J. van Oel Jr. Aanw. 13 Aug. van 's midd. 12 u.

Wateringen. Het bouwen van een verkooplokaal, op een terrein gelegen te Wateringen, voor rekening der vereeniging „Westland" afdeeling „Wateringen" te Wateringen.
De architect J. H. Tonnaer te Delft, n.m. 4 u.. in het cafe van Jan de Boer, alw. van af 8 Aug. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 2, alsmede inl. verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 14 Aug, n.m. 3 u.

DINSDAG 16 AUGUSTUS.

Geldrop. Het maken van een gebouw voor de vereeniging van den H. Vincentius à Paulo.
Het best. van gen. vereeniging, 's av 6 u. Teek. ter inz. in de openbare school. Bestek ad f 1 verkrijgb. bij den boekhandel Theod. Sweegers. Aanw. 16 Aug.. n.m. 2 u.

DONDERDAG 1 SEPTEMBER.

Groningen. Het bouwen van een ziekenhuis aan den Oostersingel te Groningen in 3 perceelen en massa.
Het prov. bestuur en het gem.-best., 's midd. 12 u., ten provinciehuize. Bilj. in te leveren tot 31 Aug., 's midd. 12 u. Bestek en teek. à f 10 per post à f 11 te bekomen bij de Erven B. v. d. Kamp te Groningen. Inl. te bekomen bij den architect J. J. v. Nieukerken te 's-Hage, v. Speijkstraat 38 van 9—10½ en van 1½—2½ u. en te Groningen op 22 en 27 Aug. van 9—4 u. in het hotel „de Doelen". Aanw. voor perc. 1. 17 Aug. perc. 2. 18 Aug. en voor perc. 3 op 19 Aug., telkens n.m. 1½ u.

Afloop
van AANBESTEDINGEN.

15 JULI.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van twee woonhuizen op een terrein gelegen aan de Marskant. Door den architect W. Elzinga.
Laagste inschrijvers Morsink en Vos, Delden, f 2997.

20 JULI.

Rilland-Bath. Het timmer- en schilderwerk aan gemeentegebouwen. Door het gemeentebestuur.

Timmerwerk. Laagste inschrijver P. A. v. Boven, f 198, gegund.

Schilderwerk. Oole, f 59, gegund.

Woerden. Het verbouwen van een huis voor den heer Bastmeijer aldaar.

Metselwerk. Laagste inschrijver J. Paling, f 259.

Timmerwerk. J. A. Slager, f 465.

Verfwerk. R. van der Vring, f 284.

25 JULI.

Gorssel. Het timmerwerk van het nieuw op te bouwen logement „de Roskam".

Laagste inschrijver J. Hietbrink, Eefde, f 2989, gegund.

Stadskanaal. 1. Het bouwen van een winkelhuisje, met bijlevering van het daartoe benoodigde; 2. verf- en glaswerk met de levering er van. Door den heer B. Barkman.

Perc. 1, raming f 655. Laagste inschrijver L. Aden, f 625, gegund.

Perc. 2. J. Poppema. f 36. In beraad gehouden.

Terneuzen. *a* Het metselwerk voor een winkelhuis in de Noordstraat, voor den heer D. v. d. Ouden; *b.* het metselwerk voor een woonhuis in de Noordstraat, beide met bijlevering der daartoe benoodigde materialen voor den heer J. A. Klaassen. Door de aanbesteders.

Laagste inschrijvers. *a.* metselwerk. J. Kolijn, Terneuzen. f 386.

b. Metselwerk. J. Kolijn, f 1189.

a. Timmerwerk. C. de Smidt, Terneuzen, f 1256.

Veendam. Het bouwen van twee woningen in de Nieuwelaan. voor rekening van den heer J. Eekhof.

Laagste inschrijver W. Kelkoven, Wildervank, f 2375, gegund.

26 JULI.

Apeldoorn. Het maken van een dubbel winkelhuis aan de Dorpstraat. Door den ingenieur-architect C. M. Gardenier.

Laagste inschrijver T. Jeths, f 6220, gegund.

Ermelo. Het bouwen van een waschhuis, machinegebouw. dubbele woning. uitbreiding administratiegebouw, verhoogen watertoren en het vergrooten van een werkplaats enz. op het landgoed „Veldwijk" aldaar, met bijlev. van materialen voor de vereen. tot Christel. verzorging van Krankzinnigen. Door den architect E. Knevel.

Laagste inschrijver R. Dales, Apeldoorn, f 48550. Niet gegund.

Helmond. Het opslaan eener kiosk. Door de feestcommissie bij de a. s. kroningsfeesten.

Laagste inschrijver P. Breuer. Helmond, f 203,30.

Made (**N.B.**). Het vergrooten der openbare school te Made. met bijlevering der benoodigde schoolmeubelen Door het gemeentebestuur van Made en Drimmelen.

Laagste inschrijver Th. Rovers, f 2639.

27 JULI.

Doesburg. Het maken van eene muziektent, enz. Door de Commissie voor de kroningsfeesten.

G. J. Onstein, aldaar, f 135.

Groningen. Het verbouwen van perc. A. 237 in de Oude Boteringestraat, met bijlevering van materialen, arbeidsloonen en transporten. Door de kerkeraad der Vereen. Doopsgez. Gemeente.

Laagste inschrijver L. Oldenburger, f 8525, gegund.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van twee woonhuizen, op een terrein gelegen aan den Enschedeschen straatweg. Door den architect W Elzinga.

Laagste inschrijver B. Leuvelink, f 3930.

Hengelo (**Ov.**). Het bouwen van een woonhuis met winkel. aan de Molenstraat te Hengelo. Door de architecten v. d. Goot en Kruisweg.

Laagste inschrijver H. J. Brummelhuis, f 3440

28 JULI.

Breda. 1. Het bouwen van een nieuw kantoor aan de gemeentegasfabriek; 2. het leveren en gedeeltelijk verwerken van 180 M3 kiezelzand; 3. het leveren van steenkolen ten dienste van het gemeentehuis, de scholen en het bureau van politie; 4. het leveren van haver, hooi en ligstroo voor de paarden der gemeentereiniging. Door het gemeentebestuur.

1. Laagste inschrijver J. Kleiner, f 2658*.
2. A. v. d. List. Ginneken, f 333*.
3. J. Stoop, f 6580*.
4. *a.* hooi per 1000 K.G., *b.* stroo per 1000 K.G., *c.* haver per 100 K.G.

a. Laagste inschrijver A. Aartsen, Teteringen, f 25,49*.

b. A. Janssen, Prinsenhage, f 20,40*.

c. A. Janssen, Prinsenhage. f 7.14*. *Geg.

Dieren. Het bouwen van een woonhuis met stalling, (uitgezonderd het metselwerk), op „de Koppel" te Doetinchem. Door den bouwk. B. J. Beeftink.

G. H. Ditters, Doetinchem, timmer-, smids-, verf- en loodgieterswerk f 1389; A. Jolink, idem, metselwerk f 1550.

Everdinge. Het sloopen van de bestaande en het bouwen van eene nieuwe onderwijzerswoning alsmede het doen van eenige herstellingen aan het schoolgebouw te Everdinge. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. Gerdessen, Asperen, f 3291, gegund.

Tilburg. Het maken van een gebouw voor kantoren, magazijnen enz., onder beheer van den architect W. F. J. H. Boeman. Door de heeren Gebr. Janssen.

Timmerwerk. Laagste inschrijver C J. Broeders, f 3060.

Metselwerk. Jac. v. Gorp, f 2625.

Massa. C. J. Broeders. f 5060

Waardenburg (**Geld.**). Het afbreken van een gebouw en het ter plaatse opbouwen van een gedeeltelijk woonhuis en het verrichten van werkzaamheden in het bestaande woon- en koetshuis ald. Door den architect F. J. Suijling te 's-Bosch.

Laagste inschrijver W. H. Thummussen, Nijmegen, f 14050. gegund.

Wateringen (**Onderh.**). Het bouwen van eene tuinierswoning aan de Zwet ten behoeve van den heer H. C. W. van Schaik. Door den architect J. H. Tonnaer te Delft.

Laagste inschrijver W. v. d. Berg Jz., f 2493, gegund.

IJmuiden. Het bouwen van een winkel, een pak- en drie woonhuizen. gelegen aan de P.-H.straat. Door den heer Joh. N. Klein.

Laagste inschrijver G. H. Philips, IJmuiden, f 11000. gegund.

29 JULI.

Bergen-op-Zoom (**Herbest.**). Het verven van het binnenwerk van het middenlokaal van school E te Nieuw-Borgvliet met de lambriseeringen en de daarin aanwezige schoolmeubelen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver P. A. Raaijmakers, f 49,50, gegund.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een drooginrichting ten dienste der wasscherij aan het geneeskundig gesticht „Voorburg" te Vught. Door het college van regenten over de Godshuizen en de Algemeene armen.

Laagste inschrijver C. W. Hermans, Vucht, f 6490.

Oud-Beijerland. Het bouwen van een sigarenfabriek voor de heeren Klok en Co. Door de aanbesteders.

Laagste inschrijver, Metselwerk, W. Bottenberg, f 1478*.

Timmerwerk. Corn. Middelhoek. Heinenoord. f 1138*.

Smidswerk. C M. Reinaud. f 399*.

Verfwerk. K. Vervelder, f 148*.

Lood- en zinkwerk. N. de Jong, f 107,40*.

* Gegund.

Tolbert. Het afbreken eener bestaande en het bouwen eener nieuwe pastorie aldaar. Ram. f 5725. Door de kerkvoogden der Ned. Herv. Gemeente.

Laagste inschrijver H. J. Meek, Tolbert, f 5558. gegund. 7 inschrijvingen ongeldig.

Ulrum. Het afbreken van eene oude en het bouwen van eene nieuwe burgerbehuizinge, met al het daartoe benoodigde. Door den heer K. Rietema.

Laagste inschrijver R. Huvenga, Zoutkamp, f 1577. Niet gegund.

Zaandam. Het amoveeren van perceel B No. 202 op den Dam ald. en het op die plaats bouwen van een woon- en winkelhuis met bovenwoning. Door den heer B. van Marwijk Kooij.

Laagste inschrijver T. Offenberg. f 8150, gegund.

30 JULI.

Duiven (**Geld.**). Het bouwen van een buite te Duiven. Door den HoogWelGeb. hee Baron Z. van Dorth tot Medler.

Laagste inschrijvers Berendsen en Verker Loo, f 17833.

Lobith. Het bouwen van een woon- e winkelhuis en stalling aldaar; de te bouwe oppervlakte groot 322 M^2. voor de heere G. J. Kloosterman Jr. te Arnhem en P. va Baalen te Lobith. Door den bouwk. J. Po te Arnhem.

Laagste inschrijver J. Muis. Velp. f 758

St.-Phillipsland (**Onderh.**). Het bouwe van woonhuis. bakkeet. graanschuur en va kensstal in den Anna Jacoba-polder. Do den architect A. le Clercq te Kruiningen.

Laagste inschrijver L. Hubrechtse. 's-Gr venpolder, f 15260, gegund. Een biljet va onwaarde.

Tiel. Het verbouwen der bestaande ka toorlokalen der gasfabriek, tot woning va den fabrieksbaas. Door de comm. van behe over de gemeente-gasfabriek.

Laagste inschrijver Wed. P. Ilmer, 118

„Per Telegraaf".

Utrecht. Het bouwen van een woonhui nabij het pompstation te Soesterberg. Do de directie der Utrechtsche Waterleidin maatsch.

Laagste inschrijver G. Wouters, Baar f 6400; daaropvolgende, R. Mouw, Hilversum f 6760.

Utrecht. Het bouwen van een achterhu en bijbehoorende werken, op de hofsted genaamd „Runnenburg", te Bunnik. Do het R.-K. armbestuur van Utrecht.

Laagste inschrijver J. Schenkel, Tull e 't Waal, f 5135; daaropvolgende. B. Tromper Vleuten, f 5140.

Zwolle. Het bouwen eener school in Asser dorp. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver F. H. Noorman, Zwoll f 47572; daaropvolgende F. de Herder, i f 48675.

31 JULI.

Bronneger (**Dr.**). Het bouwen van een zu velfabriek te Drouwen, met bijlevering va bouwmaterialen. Door het bestuur der op t richten boterfabriek voor Drouwen en Bro neger.

Laagste inschrijver B. Petersen, Nieuw Buinen, f 1845.

1 AUGUSTUS.

Apeldoorn. Eenige verbouwing aan d voormalige inktfabriek Stationsstraat. Doo het bestuur der coöp. volksbroodbakker „Ons balang".

Laagste inschrijver C. L. Paul, f 289. geg

Nes (**Fr.**). Het vertimmeren der pastori Door de kerkvoogden der Ned. Herv. Gem

Laagste inschrijver A. Jousma, O.-Nijkerk f 1840, gegund.

Norg (**Dr.**). Het bouwen van een heerenhui (dokterswoning) met bijlevering van all materialen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. W. Schuil, Leek f 5997, gegund.

Zuidbroek. Het weder opbouwen van he hotel Monkhorst, met bijlev. van al de daar toe benoodigde materialen, arbeidsloonen en Raming f 5750. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver H. Doornkamp, Nieuw wolda, f 5597. Gunning zes dagen voor behouden.

2 AUGUSTUS.

Dongen. Het bouwen van een woonhui met looierij. Door den heer L. Koenraad.

Laagste inschrijver Dew. Boon. f 3923.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van twe boven- en twee benedenwoningen van de heer J. Kappé op de nieuwe terreinen. Doo den architect W. van Aalst.

Laagste inschrijvers J. van Rosmalen e H. Hansen, f 7698.

Rotterdam. Het maken van een paardensta ten behoeve van het openbaar slachthuis aa de Boezemstraat. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver T. D. Blankenburg Bergambacht, f 12993.

Rotterdam. Het maken van een pakhuis pand enz. ter grootte van pl.m. 1400 M^2. Doo de Naaml. Vennootschap „Handels Veem"

Laagste inschrijver W. van Leeuwen Jr. f 84261.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

IAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

3 AUGUSTUS 1898. 18e JAARGANG. No. 33.

UREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
UREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
ITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
BONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor
dië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

INHOUD. — Charles Garnier, † door J. H. W. Leliman. — De Vester- of Bullekerk te Zaandam. — De Bond. — Prijsvragen. — erichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende rijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekeiars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van abrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

CHARLES GARNIER. †

In enkele woorden kondigt het Nieuws van den Dag in ijn nummer van 6 Augustus ons het overlijden aan van Charles Garnier, die Woensdag door eene beroerte werd etroffen.

Hij is de derde der ouderen, die dit jaar kort na lkander van het levenstooneel verdwenen; immers dit aar gingen reeds voor Ginain en Deperthes.

Charles Garnier, Eerelid van de Maatsch. tot Bevordering er Bouwkunst, was een der weinige architecten, wier aam en faam ook tot het groote publiek buiten hun aderland was doorgedrongen.

Geboren in 1825 kwam Garnier op zeventienjarigen eeftijd op de Ecole des Beaux-Arts en wel in de klasse ebas; zes jaar later verliet hij die als winner van den Prix de Rome, met een voortreffelijk ontwerp van een onservatoire des Arts et Métiers.

Zoo op iemand, dan slaat op Garnier het volgende oordeel dat de Engelschman Statham velde over het onderwijs der Ecole des Beaux-Arts:

„Het is een feit, dat de Fransche bouwmeesters van len eersten rang zich verheffen boven het daar gegeven Academische onderwijs; zij krijgen er evenwel een grondig en volledig onderricht in het traditioneele teekenen, ontwerpen en construeeren, maar zij eindigen in hunne werken hunne individualiteit neer te leggen.

Aan zijn verblijf in Italië in het algemeen, in de villa Medicis te Rome in het bijzonder, knoopten zich voor Garnier de aangenaamste herinneringen vast en nog jaarlijks toog hij naar Italië om daar, gelijk hij zelf getuigt, „eenige uren van vertrouwen en moed te zoeken, en in hart en oogen eenige warme stralen van zon en kleur op te vangen."

In Rome trok de klassieke kunst Garnier minder aan dan de Romeinsche Renaissance welker meesterstukken hij bij voorkeur bestudeerde. In Napels en Salerno werden de fraaiste gebouwen opgemeten en in teekening gebracht, ingevolge eene opdracht van den Hertog van Luynes, die er een prachtwerk mede wilde illustreeren, doch dit voornemen niet tot uitvoering bracht, omdat de toenmalige middelen van reproductie niet gedoogden de fraaie aquarellen in al hunne kleurenpracht en virtuositeit weer te geven. Dit bezwaar is al lang vervallen. De kans bestaat dus — en Garnier's dood kan er de aanleiding toe zijn — dat deze teekeningen nog nu openbaar gemaakt worden.

Naderhand bereisde Charles Garnier met Edmond About en Théophile Gautier, Griekenland. Uitvoerige studiën van het eiland Aegina waren het resultaat van deze reis.

In Parijs teruggekomen verging het den jongen Prix de Rome niet beter dan zoovele minder begaafde kunstbroeders en hij was ten slotte blijde in 1854 als opzichter te kunnen fungeeren bij de restauratie van den Tour St. Jacques.

In den salon van 1857 werd aan Garnier eene 2e medaille toegekend. Misschien vestigde deze onderscheiding de aandacht op hem, althans kort daarop volgde eene aanstelling tot architect in twee arrondissementen der stad Parijs.

In 1861 werd de prijsvraag uitgeschreven voor de nieuwe Opera. Garniers ontwerp werd in eene besloten prijsvraag, uitgeschreven tusschen de bekroonden eener eerste prijsvraag — waarin hij no. 5 was geweest, — met algemeene stemmen den eersten prijs waardig gekeurd.

Hoewel dit ontwerp voorbestemd was zijn naam wereldberoemd te maken, kon Garnier allerminst op zich Byron's gezegde:

„Op een morgen werd ik wakker en was beroemd"

van toepassing verklaren.

Zelden is een ontwerp zóó besproken als de Nouvel opera of het Conservatoire national de musique van Parijs, zelden een gebouw het voorwerp geweest van zoo hartstochtelijke critiek.

Op allerhoogst verlangen moest Garnier eenige wijzigingen aanbrengen en o.a. de attika verhoogen, tegen zijn zin; maar Napoleon III had eigen — zij het ook dikwerf verkeerde — denkbeelden over bouwkunst en liet zich daarvan moeilijk afbrengen. Aan eene dergelijke inmenging danken we o. a. de groote koepel op het Trubinal

de commerce. te Parijs, waarover ten onrechte den onschuldigen architect Duc verwijten zijn gemaakt.

In den Salon van 1863 verwierf Garnier met zijne teekeningen de 1e medaille, in 1864 kreeg hij het Legioen van Eer, in welke orde hij later groot officier — de hoogste graad zijnde — werd.

Intusschen bleven Garnier geene verwijten gespaard. De afkeurende critiek is te samen te vatten in deze weinige woorden: „ne pouvant la faire belle, tu l'as fait riche." Hiertoe stonden trouwens Garnier alle middelen ten dienste. De prefekt Hausmann — door Napoleon uit Bordeaux ontboden — was bezig zijne kostbare plannen — men spreekt dat ze ruim 800 mill. franken verslonden — ter verfraaiïng van Parijs uit te voeren; om de Place de l'opéra te creëeren werden 400 huizen afgebroken, welker onteigening 10 millioen franken kostte. Toen in 1875 de nieuwe opera voltooid was, beliep de bouwsom 35,5 millioen franken. Het volgend jaar verscheen een groot plaatwerk met beschrijvenden tekst, waarin Garnier zich zelf niet spaart, waar hij fouten begaan heeft.

Rijk is de opera, misschien wel het rijkste gebouw dat bestaat, zonder dat het effect door overlading bedorven is. Maar de waarde van dit bouwwerk bepaalt zich niet tot het bezit van een prachtig trappenhuis en eene onovertroffen foyer, waarvan de entréegelden over dag evenveel geld in kas brengen als de voorstellingen des avonds. Want tevens gold de opera voor het best ingerichte theater dat bekend was, dank zij de grondige studiën, die Garnier voor zijn ontwerp maakte en naderhand samenvatte in een boek „Etude sur le Théatre."

Oppervlakkigheid kan men althans den man niet verwijten die anderen de les voorhield: „om architect te zijn is het niet voldoende teekenaar te wezen."

Vooral keerde zich de toorn tegen het gebruik van polychromie en mozaiek — de mozaiek techniek dankt aan Garnier zijn opkomst — en van goud, waarvan aan het totale gebouw toch niet meer dan 32.000 franken werd verwerkt.

Hoe de bouwmeester deze aanvallen beantwoordde, kan men nalezen in het Bouwkundig Weekblad van 23 Februari en 2 Maart 1895, waarin voorkomt een artikel getiteld: De critiek en Ch. Garnier.

Maar hoe het zij, Garnier had op de vraag: van welken stijl hebt ge u bediend? kunnen antwoorden: „De stijl dien ik gebruik is de mijne, die van mijn wil en inspiratie; het is de stijl van mijn tijd, die ik beken; het is mijn persoonlijkheid."

Garnier had bij dezen bouw, voor zoover betreft het bouwkundige gedeelte, geene medewerkers; weten we dit en ook, dat hij zijn voorschrift: „Niets mag verwaarloosd worden om een schoon resultaat te verkrijgen", in praktijk bracht, dan krijgen wij eerbied niet alleen voor zijn talent, maar ook voor zijn groote werkkracht.

Zijn naam is één geworden met zijn bouwwerk en daar kan men hem, even als aan Poellaert in het Brusselsche Paleis de Justice, met eene geringe variatie toeroepen wat op Wren's graf in de St. Paul van Londen te lezen staat: Wilt gij mijn monument, zie rondom u.

Van zijne andere werken — misschien met uitzondering van het Casino en het Theater van Monte-Carlo of het gebouw van den Cercle de la Librairie te Parijs — wordt bijna niet gesproken. Garnier is en blijft voor allen en voor altijd de architect van de „Nouvel opéra."

Garnier sprak en schreef gaarne; van zijne hand verschenen talrijke opstellen in verschillende periodieken. Als de Gazette des Beaux Arts, de Moniteur universel, de Revue des Architectes. Een aantal van die versprei bijdragen is vereenigd in een bundel getiteld: „A trav les Arts."

Hieruit wil ik ten besluite eene enkele passage aanhal die den architect en zijne kunstrichting teekent.

„Zeker, de archeologie is eene nuttige wetenschap elk architect moet alle tijdperken en alle stijlen bestudeere in die studie bestaat geene uitzondering en bij de bewond ring mag geene uitsluiting heerschen. Elke bouwstijl he zijn karakter, elk tijdperk zijne schoonheden; de Gothisc cathedraal weegt op tegen de Grieksche monumente alles wat waar is, alles wat schoon is, moet tot de z spreken; en al moeten we het eclectisme onvoorwaardeli verwerpen wanneer iets moet worden voortgebracht, dienen wel eclectisch te zijn om te bewonderen."

„Maar wanneer we rechtvaardig willen zijn tegenover kunst, onder welken vorm ze ons ook verschijnt, wanne we de groote beginselen kennen in de gebouwen d middeleeuwen, — we wenschen niet te worden opgeslot en ingenomen door een enkel tijdperk. Wij houden v archeologie maar wij willen ze als bondgenoote, niet meesteres; wij willen leeren, maar wij willen ook scheppe en toch worden wij, wordt de handelende kunst besch digd eigen initiatief te missen, terwijl de partijgenoot eener doode kunst doorgaan als hervormers."

„Oh! ik weet wel, dat deze — dit zijn de volgeling van Violet-le-Duc en diens medeverheerlijkers der 1 eeuw — zich verschansen achter dat groote woord v nationale bouwkunst? Maar wat is toch die nationa bouwkunst? Waarom liever deze dan eene andere? Waaro liever de middeneeuwsche dan die der Rennaissance? uwe nationale letterkunde, die van Froissard, van Mo taigne of van Voltaire? Is uw nationale vorst Karel Groote, Lodewijk de Heilige of Napoleon? Alles wat w voortbrengen vormt de geschiedenis van Frankrijk, zooa alle groote mannen haar roem zijn."

Garnier geloofde vast en stellig niet alleen aan de to komst der bouwkunst, maar ook aan het heden. Voor he die zoodra de gelegenheid zich maar even voordoet, ve kondigen: „Wij hebben geen eigen bouwkunst meer. architectuur is in verval", bestaat geen beter en beha tigenswaardiger lectuur dan wat Garnier zoo vol ove tuiging schreef over: „le style actuel."

Tegenover de overdreven verheerlijking van 't voo treffelijke wat vroegere geslachten tot stand brachten, blij zijn „wij allen hebben evenveel scheppingskracht als on voorvaders en wij zijn daarbij veel minder gewoont menschen" van kracht, nu gelijk het was in 1861.

Van Garnier geldt ten volle wat Arsène Alexandre i de Figaro getuigde:

„Zijne fouten zijn die van zijne school en zijn tijdperk maar zijne deugden behooren hem." Voegen we hieraa nog slechts toe, dat de laatsten de eersten verre ove troffen èn in aantal èn in omvang, dan is dit wel h schoonste grafschrift dat men den architekt Garnier ka toekennen.

J. H. W. LELIMAN.

Amsterdam 7 Augustus 1898.

NASCHRIFT.

De begrafenis had j. l. Zaterdag te Parijs plaats, o het kerkhof Montparnasse, na eene dienst in de kerk S Séverin.

De lijkkoets was bedolven onder bloemstukken en kran sen, o. a. gezonden door den Minister van schoone kunste

e medewerkers van den overledene, de directie der Opéra, iz. De bloemstukken van den prefect der Seine, der ociété des artistes français, en der Société Centrale, erden gedragen. Achter de koets volgde een oude beende van Garnier, op een kussen dragende de ordeteenen, onder crêpe, van den overledene.

De Minister van onderwijs, Bourgeois, begeleidde den oet tot aan de kerk, als een der slippendragers van het ikkleed, en met hem o. a. de heeren Sarcey, namens de ienden van Garnier, drie leden van het Instituut, de esident van de Académie des Beaux-Arts, de directeur er Opéra, en een lid van de Société Centrale.

Daar Garnier groot officier van het Legioen van Eer as, werd de stoet begeleid door een compagnie infanterie et het regimentsvaandel en het muziekcorps, een batterij tillerie en een escadron curassiers.

De heer Christian Garnier, zoon van den overledene, olgde den stoet.

Aan het graf werd door zeven personen gesproken, het erst door den heer Larroumet, ecretaris der Académie des eaux-Arts, die, waar hij sprak ver Garnier's Opéra, o.a. het olgende zeide:

„Ik geloof niet, dat, sedert et paleis van Versaille, een chitect een schoonere opgaaf ad te volvoeren. Mansard heeft ch niet alleen weten te voegen aar de monarchie van Lodewijk IV, maar deze ook weten te mboliseeren. Charles Garnier verde in een gebouw, waarin ij zich geheel gaf, niet alleen ene weerspiegeling van het hitterende maar aftakelende égime van het tweede Keizerjk, maar ook een beeld van e 19e eeuw, met haar luxe aar zucht naar genot, haar oor-fijn gevoel voor kunst. Iij wilde, dat zijn schouwburg epolychromeerd en met goud esmukt zou zijn, rijk van iaterie, grootsch van verhouingen, waardig voor de feesten ie Parijs aan de wereld gaf. Als toegang naar de zaal, waar e volmaakste en schitterendste unst, het lyrisch drama, zijn ormen, zijn kleuren, zijn mas-a's, zijn stroomen van licht en geluid uitspreidde, — aar plaatste hij zijn trap die de schitterende hiërarchie an het elegante Parijs lokte en de wereld uitnoodigde aar te betreden. Die toegang is een der propyleën, voor ltijd beroemd, waar de menschheid als 't ware haar igen apothéose ten toon spreidt en zij haar overwinning p het barbarisme der oudheid uitbazuint."

Aan het einde van zijn diep gevoelde toespraak schetste le heer Larroumet, Garnier als een uitnemend goed mensch — zoo zeldzaam te vinden — wiens heengaan betreurd vordt door zijn vrienden, die deelen in den nationalen ouw.

R.

DE WESTER- OF BULLEKERK TE ZAANDAM.

Bij de afbeelding, die wij in dit blad geven, van de voor afbraak verkochte Wester- of Bullekerk te Zaandam, voegen wij in de eerste plaats de korte beschrijving van het gebouw, voorkomende in „Noord-Hollandsche Oudheden", door G. van Arkel en A. W. Weissman. Deze luidt als volgt.

De Westerkerk heeft den vorm van een kruis; het schijnt, dat een gedeelte van het gebouw, nl. de zuider kruisarm, wellicht ook de kruispijlers nog uit den Gothischen tijd, althans uit het begin der 16e eeuw, dagteekenen. Ook het fraaie torentje, door een tulpvormige kroon gedekt, dat op het kruis staat, heeft een 16e eeuwsch karakter. In dit torentje hangt een klok van 0.78 M. middellijn, waarop, als randschrift, staat: Soli Deo Gloria, Assuerus Korter me fecit Amstelredam. Anno 1640.

De Wester- of Bullekerk te Zaandam.

Het gebouw is geheel van gebakken steen; volgens een opschrift in de consistoriekamer, dat echter een tamelijk modern karakter draagt, zou op 14 September 1638 de eerste steen gelegd zijn en zou de kerk f 48.905 gekost hebben. In den oostelijken gevel leest men het jaartal 1680, in den westelijken gevel bevindt zich een doodshoofd, met een jaartal 1711.

De kerk heeft houten gewelven; de vensters hebben deels spitsbogen, deels rondbogen, doch bezitten geen traceeringen.

De predikstoel is van eikenhout; het voetstuk bestaat uit een pelikaan met jongen. Het meubel draagt het jaartal 1644 en is bijzonder sierlijk bewerkt.

Het eikenhouten doophek prijkt op de deuren met symbolische figuren van geloof, hoop en liefde.

Een eikenhouten gestoelte, met overhuiving, heeft kolonetten, op welker bazementen de attributen van den scheepsbouw, de houtzagerij enz. zijn aangebracht. Op de overhuiving zijn reliefs te zien, die het geloof, de liefde en Salomo's eerste gericht voorstellen.

De orgelbetimmering is van 1711.

Tegen den oostelijken wand der kerk bevindt zich eene schilderij, tamelijk beschadigd, in achtiende-eeuwsche omlijsting; zij heeft betrekking op den stier, welke het verhaal aan dit kerkgebouw verbindt.

Tegen den noordelijken wand hangt een bord met de tien geboden en versierd met Korinthische pilasters en een fronton. Dit bord is in 1656 door J. de Vlieger geschilderd. Ook leest men daarop:

„Datse lof offeren ende met gejuich sijne wercken vertellen, die met schepen ter see afvaren, handel doende op de grote wateren, die sien de wercken des Heeren ende sijn wonderwercken in de diepte."

Geheel onderaan staat:
„Richard Robbertsen van Glasco."

De kerk bevat twee vensters, met gebrand glas gevuld. Dat in den oostelijken gevel vertoont het wapen van Zaandam en draagt het jaartal 1640, doch tevens „Cornelis Jongejeugt fecit 1725. Pieter Jacobsz. Voogt, Maarten Claasen Noomen, ... ter Jansz. Brouwer, Jan Pietersz. Gysen, Claas Claasz. Stikkel, Dirck Jansz. Niesen, Jan Cornelisz. Keses, Gerrit Cornelisz. Keses, M . . rten Dircksz. Edelman, Hendrik . . . . . rsz. Kardinaal. Jacob Claasz. Noomen, ... rten Cornelissen Noomen, Arent Pietersz. Sluyck. Dese hebben te samen dit glas gegeven, Als men sestien hondert dertig heeft geschreven. Dit syn de namen dergenen na myn onthouwen . . . . . kerk tot Saandam weder heb . . . . . doen bouwen. Die . . . . . ronderd vyf en vyftig . . . . . acht is te schandt. De ker . . . . van de Vriese . . . . . Drechterlandt."

Het tweede venster verbeeldt Salomo, die voor de arke des verbonds, waarboven drie engelen zweven, knielt. Achter hem, tusschen een pilaster-architectuur van de Jonische orde, ziet men twee grijsaards en twee jongelingen. Het opschrift luidt:

Vorst Salomo bad God: woon hier
Verdelgh ons schulde.
Waer op God's heerlyckheyt
Het gans gebouw vervulde.
Johannes Vergeer.
Bedienaer des Goddelycken Woorts tot Westsaendam.
Cornelia Claesd. Allers
Syn huysvrouw. 1683
G. van Houten fecit 1682.

In de consistorie-kamer hangt een portret van Bartel Jacobsz., predikant (17e eeuw).

***

Het hierboven beschreven kerkgebouw is ruim anderhalf jaar reeds voor den dienst gesloten, zoo bouwvallig is het geworden door het uitwijken van een der pijlers. In de muren vertoonen zich groote en bedenkelijke scheuren.

Uit een door twee bouwkundigen ingesteld onderzoek zou zijn gebleken, dat, om het gebouw wéer voor den dienst geschikt te maken een groot gedeelte daarvan zou moeten worden afgebroken, om op een nieuwe fundeering weder te worden opgebouwd. Is werkelijk dit gedeelte der fundeering thans onvoldoende, dan is de waarschijnlijkheid groot, dat ook het overige gedeelte der fundeering in ongewenschten staat verkeert, voortvloeiende uit hare zwakke constructie, wellicht nog verergerd doordien zij niet genoegzaam beneden den waterstand is aangelegd. Deze gebreken zouden bij een gebouw, ontstaan in een tijd als waarin de Bullekerk werd gebouwd, werkelijk niet vreemd zijn, en veroorzaken dat na eenige jaren ook verzakking in de overige deelen der kerk zullen voorkomen.

De genoemde herstellingswerken waren begroot op f 35.000. De kerkelijke gemeente niet zoo rijk zijnde, besloten kerkvoogden en notabelen het gebouw, met al wat daarin is, voor afbraak te verkoopen, en dit besluit aan den Minister van Binnenlandsche Zaken mede te deelen, ten einde het Rijk in de gelegenheid te stellen o. a. de glasramen aan te koopen. Door de afdeeling K. W. van het departement van B. Z. werden daarop pogingen gedaan om het kerkgebouw, met wat daartoe behoorde, te behouden, onder mededeeling, dat het te herstellen zou zijn voor f 25.000. Toch bleef de gemeente bij haar besluit om de kerk af te breken en werd alleen aan den Minister toegezegd, dat de ramen gerestauree[rd] zouden worden, als er geld voor was, en zij dan een plaa[ts] konden krijgen in de nieuw te bouwen kerk.

Thans echter heeft, zooals reeds in een vorig Weekbla[d] werd medegedeeld, de zaak eene andere wending genome[n] en is de verkoop uitgesteld, naar aanleiding van ee[n] onderhoud van den Commissaris der Koningin in Noord-Holland met de kerkvoogden. Van Rijkswege zal intu[s]schen nog een onderzoek worden ingesteld naar [de] fundeering; valt dit gunstig uit, dan kan waarschijnli[jk] een subsidie door het Rijk voor de herstelling worde[n] toegestaan.

DE BOND.

In de „Opmerker" van 2 Juli j.l. wordt onder het hoof[d] „Fusieplannen", het onderstaande geschreven, na het over[]nemen van het adres aan de Maatschappij t. B. d. Bouw[]kunst, betreffende den Bond. *)

Welk onthaal dit adres zal vinden, moet worden afgewach[t]. De oprichting van een architectenbond is door den heer Kron[]hout voor een jaar of wat geleden met warmte bepleit, doch zij[n] streven had toen niet het gewenschte succes. Ook wij hebbe[n] herhaalde malen op vereeniging van allen aangedrongen, doc[h] al mede zonder resultaat.

Bij vroegere gelegenheden hebben wij betoogd, dat een „bond[”] alleen dan levensvatbaarheid zal hebben, wanneer hij zich buite[n] *de kunst* houdt, en zich slechts de behartiging der stoffelijke be[]langen van de technici ten doel stelt.

En nu komt het ons voor, dat de adressanten wel eenigszin[s] op twee gedachten hinken, en dat zij, al toonen zij een open oo[g] voor gezegde stoffelijke belangen, er tegen op hebben gezien om de kunst geheel te laten loopen. Want wat is met „eenhei[d] in actie in de verdediging der intellectueele belangen van de[n] bouwmeester" bedoeld? Hier dient wel een verklaring bijgevoeg[d] om den indruk weg te nemen, alsof men de kunst op het oo[g] had gehad.

Dat „de financieele belangen van den bouwmeester gesteun[d] zullen worden," juichen wij van harte toe, vooral als de adres[]santen nog op het woord „bouwmeester" willen doen volge[n] „en zijne helpers". Want sluit men die helpers uit, dan is eenhei[d] nimmer te bereiken.

Met het uitgeven van technische werken moet onzes inzien[s] de bond zich niet inlaten. Bouwkundige plaatwerken toch hebbe[n] eigenlijk geen reden van bestaan; de kosten, daaraan besteed, wegen niet op tegen het daardoor gestichte nut. Moeten er da[n] toch zulke plaatwerken worden uitgegeven, het blijve aan de[n] particulieren ondernemingsgeest overgelaten.

Over de „vereenvoudiging van organisatie en de beperkin[g] van het aantal titularissen" hadden de adressanten liever moete[n] zwijgen. Niet, dat zij geen gelijk zouden hebben. Maar het is nie[t] politiek om aan de velen, die met lust en ijver nu hunne bestuurs[]functies in de verschillende vereenigingen vervullen, zoo maa[r] rauwelings te zeggen, dat zij eigenlijk „nutteloos administratie[f] werk" verrichten en zoo „'t algemeen belang" in den weg staan.

De grondslagen, die men voor den bond wil vaststellen, schijnen ons niet alleszins gelukkig. Reeds het onder B vermelde kom[t] ons bedenkelijk voor door den *dwang*, die op de in ééne gemeente bestaande vereenigingen wordt uitgeoefend, om zich samen te smelten. Gebeurt zulk een fusie vrijwillig, dan is zij de schoonste zaak ter wereld, maar met dwang is hier niets te bereiken.

Dat de bond een weekblad als officieel orgaan wil uitgeven is uitmuntend. Als nu de leden maar zorgen, dat het blad ook me[t] lezenswaardige artikelen gevuld is. In verband met het boven reeds gezegde meenen wij echter dat het „plaatwerk" dient te vervallen. De algemeene vergaderingen moeten natuurlijk behou[]den blijven; van de opkomst der leden stellen wij ons evenwel niet veel voor.

(*) Door een misverstand is de volgorde verbroken geworden in het overnemen van de artikelen die in andere bladen over den Bond verschenen zijn. Daardoor werd het eerst een artikel overgedrukt uit de „Opmerker" van 30 Juli, terwijl toch die van 2 Juli en volgende data hadden moeten voorgaan.

:eer ongelukkig achten wij het onder D vermelde. Daardoor rdt weer dwang uitgeoefend op de vereenigingen, die zouden len medewerken. Zal de bond tot stand komen. dan late men plaatselijke vereenigingen volkomen vrij, ook in hare overeennsten en financieele verbintenissen. De bond mag niet meer 1 een band zijn.

)e vrijheid wordt in alinea E gehuldigd. Zoo moet het ook zen. Wil men *alles* besturen, wil men een centralisatie, dan 1 de Maatschappij gerust blijven bestaan. Maar men bedenke l, dat een groot gedeelte van het verval dezer vereeniging aan zucht tot centralisatie moet worden geweten.

Vij mogen aannemen, dat de circulaire slechts als een ruwe iets moet worden beschouwd, die voor veel verbeteringen vatir is. Dat die verbeteringen zullen gemaakt worden, daaraan ijfelen wij niet. En wij zouden het van ganscher harte toejuichen de komende eeuw getuige mocht zijn van het ontstaan van 1 bond. op degelijke grondslagen gevestigd.

PRIJSVRAGEN.

Wij ontvingen een week geleden de opgave der motto's van antwoorden, ingekomen op de prijsvraag voor een Studentencieteit te Utrecht, te laat om nog in het blad van 6 dezer te nnen worden opgenomen. Slechts kon vermeld worden, dat antwoorden waren ingezonden. De motto's volgen nu hieronder. 1. Eigenlicht. — 2. A. T. — 3. Vriendenkring. — 4. St. Jan. — Minerva. — 6. Studie. — 7. Ne quid nimis. — 8. Motto een guur bestaande uit cirkel. driehoek en passer. *(Geteekend).* — Art. 4. — 10. L' Art. — 11. A-dam. — 12. Sol Justitiae Illustra os. — 13. Doctrina et Amicitia. — 14. Baat 't niet, 't schaad et. — 15. Minerva (bis). — 16. Krambamboulie. — 17. Nostrorum anitas. — 18. Placet Hic. — 19. S. S. U. — 20. Non omnibus itum. — 21. Musis. — 22. Pax intrantibus. — 23. Aannemen. — . Minerva in een cirkel. (Get.) — 25. Excelsior. — 26. P. H. R. M. — . Aspazia. — 28. Driehoek in een cirkel. (Get.) — 29. Récent. —). Nec Terrent ad aspera. — 31. Cirkel, daarin een driehoek, n passer en een winkelhaak. — 32. „Nooit", in een cirkel. — 3. Placet Hic. (Sec.) — 34. Cirkel, daarin een driehoek, met de letters . S. S. — 35. Driehoek, waarin C. W. — 36. J. — 37. Een roode in stralenkrans. — 38. Max. — 39. Io Vivat. (Gemerkt met een rkel waarin kruis) — 40. Corri. — 41. Oud-Nieuw. — 42. Reah. — 3. Een vraagteeken. ? — 44. St. Jan. (Sec.) — 45. De zon der gerechtigeid beschijne ons. — 46. Simplex. — 47. Anch'io. — 48. I. O. V. —) C. B. — 50. D. A. G. — 51. C. — 52. De kroeg. — 53. Jans erkhof. — 54. Ontspanning. — 55. Tullia. — 56. Twee letters in cirkel. *(Geteekend).* — 57. Simplex. A. — 58. In een cirkel et wapen van Utrecht. *(Geteekend).* — 59. Z. — 60. 't Brandpunt an gezelligheid. — 61. 1 Augustus 1898. — 62. Sticht. — 63. driehoek met passer. *(Geteekend).* — 64. Intègre. — 65. Een S met U r doorheen. — 66. No. 66. (N. B. Deze inzending is nog niet ntpakt en voorloopig ingeschreven als No. 66).

BERICHTEN.

Dit nummer van het Weekblad is er een vol treurmaren.

De groote Charles Garnier wordt in een artikel herdacht, — og moet het afsterven, op 6 Aug., j.l., vermeld worden van eorg Ebers. Hij overleed, 61 jaar oud, op zijn zomerverblijf te utzing aan het Starnberger meer. Het is niet als romanschrijver at wij hem hier herdenken, maar als Egyptoloog. Eigenlijk heeft ij als zoodanig romans geschreven.

Spoedig na zijne geboorte stierf zijn vader; zijn moeder, eene Hollandsche, voedde hem op. In 1856 kwam hij te Göthingen de echten bestudeeren, maar werkte meer in de letteren en de geschielenis. Na eene ziekte die drie jaren duurde, volgde Elbers te Berlijn le colleges in geschiedenis en aardrijkskunde, bezocht de Egyptische nusea in Europa. en vestigde zich in 1865 te Jena als privaatlocent in de Egyptische taal en antiquiteiten. In 1868 werd hij hoogleeraar, waarna hij een reis maakte door Egyte, Nubië en Arabië, en vervolgens in 1870 te Leipzig tot professor benoemd verd. Kort hierop volgde een tweede reis naar Egypte; te Thebe ontdekte hij toen eenige merkwaardige opschriften en een papyus-rol uit de 16e eeuw v. Chr., thans bewaard in de bibliotheek e Leipzig.

Als zijn voornaamste geschriften beschouwen wij die, welke hij over Egyptische en andere oudheden heeft geschreven.

Met groot leedwezen vernemen wij ook, dat de jonge beeldhouwer Wortman, die verleden jaar den Prix de Rome aan de Academie voor B. K. te Amsterdam behaalde, te Rome is overeden.

Zijn laatste werk van beteekenis was een buste van H. M. de Koningin, waarvan afgietsels zijn gemaakt door de Compagnie des Bronzes. Het is een der beste bustes, in den laatsten tijd van H. M. vervaardigd.

Alle kenteekenen waren er om te voorspellen, dat Wortman een kunstenaar van beteekenis zou worden.

Het is bekend, dat het Heerenhuis Friedrichsruhe zoowel uitals inwendig slechts een zeer eenvoudig gebouw is; in het „Handelsblad" werd het zelfs genoemd eene geriefelijke boerenwoning. Vorst Bismarck wilde jaren geleden groote veranderingen doen aanbrengen en had een architect laten overkomen. Toen nu de plek voor het nieuwe kasteel werd uitgezet, bemerkte de Vorstin, dat een aantal fraaie oude boomen zouden moeten vallen. Dit ging haar zoo aan het hart, dat zij er met haar gemaal over sprak, die toen alle bouwplannen liet varen. Friedrichsruhe bleef zooals het was.

Althans zoo zegt het verhaaltje.

Eusebiuskerk te Arnhem. Volgens de Arnhemsche Courant bestaat bij het gemeentebestuur het voornemen, een voorstel te doen tot restauratie van den grooten toren der Eusebiuskerk in verband met die van de kerk zelve, waarmede men reeds een paar jaren bezig is. De kosten van de restauratie van dien toren worden op ongeveer f 100.000. volgens reeds bestaande plannen, geschat. De Minister van Binnenl. Zaken zou zich bereid verklaard hebben te bevorderen, dat daarvoor wordt toegekend een bijdrage van het Rijk. groot f 40.000, over eenige jaren verdeeld.

Het blad waaraan wij het bovenstaande ontleenen, twijfelt niet, of dit plan tot restauratie zal algemeen worden toegejuicht, even als dit geschiedde met de restauratie van de Groote- of Eusebiuskerk, waarvoor — zooals men zegt — dezer dagen weer een gift van f 1000 is ingekomen.

Van 13 tot en met 22 Augustus a.s. wordt in het gebouw van de Maatschappij t. B. d. Bouwkunst tentoongesteld het werk der leerlingen van de Industrieschool van de Maatschappij voor den Werkenden Stand te Amsterdam, vervaardigd in den laatsten cursus.

De heer B. W. Wierink, Directeur dezer school, heeft een sierlijke kaart ontworpen, als uitnoodiging tot een bezoek aan deze tentoonstelling.

Commissarissen der Nieuwe of Littéraire Societeit te 's Gravenhage — de bekende „Witte" — hebben den heer J. Mutters Jr. te 's Gravenhage, het bouwen, volgens zijne plannen, opgedragen van den nieuwen vleugel van het bestaande Societeitsgebouw, aan het Plein.

De besteding van dit zeer belangrijke werk zal plaats hebben in November a.s.; in den winter zullen zooveel mogelijk onderdeelen worden gereed gemaakt. Met Maart 1899 wordt tot afbraak overgegaan van de beide perceelen, waarvoor de nieuwe aanbouw in de plaats zal komen; onmiddellijk na de afbraak wordt met den bouw van den nieuwen vleugel een aanvang gemaakt.

Door den heer W. J. Stokvis, te Arnhem, is een nieuwe, zeer nette brochure verspreid over „centrale verwarming," zooals die thans door genoemden heer wordt aangebracht: de brochure heeft ten doel, het publiek in kennis te stellen van de constructie, de werking en de voordeelen van zijn systeem van centrale verwarming door middel van warm water.

Na eene beschouwing over de verschillende soorten van verwarming worden in het geïllustreerde boekje achtereenvolgens behandeld: de verwarmingstoestellen, de radiatoren, de isolatie, de verwarming van broeikassen, serres. enz. en het huishoudelijk gebruik van warm water voor waschtafels, badkamers enz.

De verspreiding dezer brochure kan ongetwijfeld bijdragen tot het meer populair worden van centrale verwarming.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voornoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Katholieke kerk. H. Kreuzgemeinde te Lodz. Vóór 15 September 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 11 Juni 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

Reclamebillet. Het dagblad „De Courant." Vóór 1⁰ October 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.
Uitvoerend Opzichter 1.
Aantal aanvragen voor:
Uitvoerend Opzichter 1.
Aantal geplaatste sollicitanten:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 15 AUGUTUS.

Amsterdam. Bestek no. 750. Het maken van 6 beambtenwoningen op een terrein aan den Hoek van Holland. Raming f 15400.

De directie der H. IJ. S. M.. n.m. $1^1/_2$ u. (Greenw.), in het centr. personenstation. Het bestek met teek. à f 1,25 verkrijgb. aan het centr. administr. gebouw bureau Weg en Werken. kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Amsterdam. Bestek no. 757. Het bouwen van eene wachterswoning, het maken van een stel wipsluitboomen en van een stel trekwipsluitboomen op den locaal-spoorweg Enschedé-Oldenzaal. Ram. f2800.

De directie der H. IJ. S. M., n.m. $1^1/_2$ u. (Greenw.), in het centr. personenstation. Bestek à f 0,50 verkrijgb. aan het centr. administr. gebouw bureau Weg en Werken. kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven.) Aanw. gedaan.

Amsterdam. Bestek no. 751. Het af breken van de wagenloods te Utrecht-Maliebaan en weder opstellen op het emplacement Amst.-Rietlanden met verplaatsen van de Dirrickkraan, veranderen van de kolenparken en wijzigen der spoorinrichting te Amsterdam-Rietlanden, benevens het leggen van een losspoor en bestrating te Utrecht-Maliebaan. Raming f 11500.

De directie der H. IJ. S. M.. n.m. $1^1/_2$ u. (Greenw.) in het centr. personenstation. Bestek tegen f 1 verkrijgb. aan het centr.-administratiegeb. der Mij. aan het Droogbak te Amsterdam, bur. Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven. Aanw. gedaan.

Delft. Het afbreken en weder opbouwen van een woonhuis aan het Oude Delft No. 77.

De architect N. van Eck te Nijmegen v.m. 11 u. in het stationskoffiehuis, bestek en teek. verkrijgb. ad. f 1.— bij J. van Oel Jr. Aanw. gedaan.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van 2 woningen met winkelhuis, aan de Pastoriestraat aldaar.

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u., bij J. W. v. Wezel, bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 15 Aug v.m. $9^1/_2$ u.

Papendrecht. Het bouwen van een woonhuis en schuur met stallingen enz. aldaar.

De bouwk. H. v. d. Esch Bzn., 's av. 7 u. in 't café van B. Kamermans, alw. bestek en voorw. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het bouwen van een schoolgebouw met onderwijzerswoning op een terrein aan den Crooswijkschensingel alhier.

De architect B. Hooijkaas Jr. Bestek en teek. tegen f 2.50 verkrijgb bij den architect Geldersche kade no. 10.

Ruitenveen. Het vergrooten en gedeeltelijk vernieuwen dier school, benevens de levering van schoolmeubelen, in 2 perceelen.

Het gemeentebest. van Nieuwleusen, n.m. 4 u., in de school te Ruitenveen. Bestekken en teek ter secretarie verkrijgb. tegen f 1,50. Aanw. door den architect Burgmans te Avereest op 15 Aug n.m. 2 u

Wateringen. Het bouwen van een verkooplokaal, op een terrein gelegen te Wateringen, voor rekening der vereeniging „Westland" afdeeling „Wateringen" te Wateringen

De architect J H Tonnaer te Delft, n.m. 4 u.. in het café van Jan de Boer, alwaar bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 2, alsmede inl. verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. gedaan.

DINSDAG 16 AUGUSTUS.

Arnhem. Het afbreken van de perceelen No. 64 en 65, in de Koningstraat en het daar ter plaatse opbouwen van een winkelhuis, met twee bovenwoningen, voor rekening van J. Hijman, te Rotterdam.

De architecten Van Gendt en Nieraad, v.m. 11 u., in café „Neuf", alw. bestek en teek. ter inz. Bestek met 3 lichtdrukken te bekomen à f 2 ten kantore van voorn. architecten, alw inl. te bekomen. Aanw. gedaan.

Breda. Het bouwen van eene winkelhuis met aparte bovenwoning en twee woonhuizen met afzonderlijke bovenwoningen op een terrein gelegen aan de Fellenoordstraat, hock Nieuwe Huizen.

De arch. J. Lijdsman, 's av. 7 u. in het café van J. Pijnenburg, Boschstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Geldrop. Het maken van een gebouw voor de vereeniging van den H. Vincentius à Paulo.

Het best. van gen. vereeniging, 's av 6 u. Teek. ter inz. in de openbare school. Bestek ad f 1 verkrijgb. bij den boekhandel Theod. Sweegers. Aanw. 16 Aug.. n.m. 2 u.

Kampen. Het bouwen van twee woonhuizen voor den heer H. J. v. Oorschot aan den Nieuwen weg in IJsselmuiden.

De architect W. F. Koch en Zn., 's midd. 12 u. in het café van Van Loghem. Bestek ad f 0,25 en teek. ad f 0,75 te bekomen bij voorn. architect. Aanw. gedaan.

Lochem. Het bouwen eener schuur op Kelholtsveen te Klein Dochteren.

De heer N. Naeff, n.m. 2 u. in hotel „Bak", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Twello. Het maken van een feesttent met bijkomende werken op een terrein aldaar.

De commissie voor het Kroningsfeest te Twello, Wilp, Terwolde en Nijbroek, v.m. 10 u.. in café Van Enter, alw. voorw. ter inz. Aanw. gedaan.

Alleen voor inwoners der gemeente Voorst.

Waalwijk. Het verbouwen der teekenschool en veldwachterswoning.

Het gemeentebest.. v.m. 11 u. Bestekken en teek. te verkrijgen ter secretarie en aan de gasfabriek tegen f 1 per stel. Inl. te bekomen bij den gem.-arch. J. v. Dijck. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 17 AUGUSTUS.

Breda. Het bouwen van een villa op een terrein gelegen aan den nieuwen Boulevard (onder Teteringen).

De arch. J. M. Marijnen, v.m. 11 u in het café de „Beurs van Breda", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Cuik (N.-Br.). Het bouwen van 2 woningen in de oude brouwerij, met bijlev. van materialen.

De heeren Regouin en Kaal. Bestek ter inz. bij P. Joosten. Inl. geeft de bouwk. M. Martens. Aanw. 17 Aug., n.m. 6 u.

Giekerk. De herstelling der boerenhuizinge te Kollumerzwaag, bewoond door G. E. Venema.

De heer J. J. Terpstra. Bestek en voorw. ter lezing bij den kastelein Kuitert te Kollumerzwaag. Bilj. gemerkt v. H., in te leveren vóór of op 17 Aug. bij den zaakgelastigde J. J. Terpstra aldaar.

Leeuwarden. Het bouwen van een woonhuis aan het Hooiblok te Sneek.

De arch. H. H. Kramer te Leeuwarden, bij wien bilj. in te leveren en bestek en teek. à f 1 te bekomen zijn.

DONDERDAG 18 AUGUSTUS.

Groningen. Het bouwen van een verlaatshuis bij het Verlaat vóor plaats 31 Z.Z. te Nieuwe-Pekela.

Het gemeentebest., n.m. $12^3/_4$ u., op het bureau van den rentmeester, alw. bilj. in te zenden vóor 17 Augs., n.m. $4^1/_2$ u. Voorw. ter lezing bij Mej. Pijbes te N.-Pekela bij Dijkinga te O.-Pekela in het Verlaatshuis van Goozen te Stadskanaal en op gen. bureau van de rentmeester en is ad f 0,25 aldaar verkrijgb. Inl. geeft de ingenieur der stadsvenen te Stadskanaal en bij den opzichter J. L. Prummel te Terapel. Aanw. ged.

Gestel. Het bouwen van een heerenhuis met remise voor Th. Kerssenmakers te Woensel.

De bouwk. M. G. v. d. Hurk, 's av. 6 u., in de „Gouden Bal". alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft gen. bouwk. Aanw. 18 Aug. n.m. 2 u.

Meerssen (Limb.). Het afbreken eener oude muur op de Markt langs de R.-K. kerk en het metselwerk en het leveren van de noodige brik- en hardsteen voor een nieuwe muur aldaar.

Het gem.-best., v.m. 11 u. Het plan, best en voorw. liggen ter gem.-secretarie ter inzag

VRIJDAG 19 AUGUSTUS.

Breda. Het bouwen van 2 heerenhuizen m aparte bovenwoningen op een perceel geleg aan de Stallingstraat.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pa 's av. 8 u., in het café van W. Meeuwisse Stallingstraat, alw. bestek en teek. ter inzag liggen. Aanw. gedaan.

Luinjeberd (Fr.). Het bouwen eener nieuw boerenbehuizinge met aanverwante werke met bijlev. van materialen.

De heer Jan J. de Jong. Bestek en tee ad f 1,50 verkrijgb. Aanw. 16 Aug., v.m. 10

Stadskanaal. Het bouwen van een heere behuizing met boerenschuur. met bijl. va al het ben., uitgezonderd glas-, verf- en b hangwerk.

De heer W. Hiskes, n.m. 5 u., in hôt „Doppe", alw. bestek en teek. ter inz. ligge Bestek à f 2 en inl. verkr. bij den archi tect J. Moolhuizen.

ZATERDAG 20 AUGUSTUS.

Klundert. Het afbreken van de bestaand en het bouwen eener nieuwe school, met vie lokalen, te Moerdijk.

Het gemeentebest., v.m. $10^1/_2$ u. Bestek e teek. ter inz. in de stadsherberg alhier en t Moerdijk bij B. van Engelen en Wed. H Nouwens. Het is verkrijgb. tegen f 1,50 b den bouwk. A. L. van Dis Lz. te Fijnaart Aanw. 16 Aug.. n.m. 3 u.

MAANDAG 22 AUGUSTUS.

Almelo. Het bouwen van een heerenhui aan den Wierdenschen straatweg aldaar

De architecten Van der Goot en Kruisweg te Hengelo (Ov.,) 's midd. 12 u. in het caf van Beverdam, alw. van af 15 Aug. bestek en teek. ter inz. en zijn ad f 1.50 verkrijgb bij gen. architecten, alsmede inl. Aanw. 2 Aug.. v m. 10 u.

Zelhem. Het bouwen van een woning.

De heer G. Bel, n.m. 4 u., aan de „Wiemelink", alw. van af 16 Aug. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft de besteder.

DINSDAG 23 AUGUSTUS.

Breukelen-St Pieters. De verbouwing van het woonhuis „Vecht en Rijn". aan den rijksstraatweg.

De firma J. Plomp en Zn., n.m 2 u., in „de Oliphant". Bestek en teek. te verkr. tegen f 1 en bij de besteders, èn bij de bouwk. G. van Veerde, Utrecht, die inl. verstrekt. Aanw. 18 Aug. v.m. 10 u.

Leiden. Het bouwen van een fabrieksgebouw waarin Eest voor de Leidsche bierbrouwerij „De Posthoorn".

De architect H. J. Jesse. v.m. 11 u. in cafe „Popp". Bestek en teek. ad. f 1 aan het kantoor der brouwerij verkr. Aanw. gedaan.

DINSDAG 30 AUGUSTUS.

Groningen. Het bouwen van een kantoorgebouwtje met bergplaats op het havenemplacement te Delfzijl. Raming f 3400.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek, no. 169, ligt na 16 Aug. ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur Escher te Leeuwarden, den ingenieur Druyvesteyn te Groningen en den. opz. Kerkkamp te Delfzijl. Aanw. 23 Aug.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

27 JULI.

Leeuwarden. Het uitvoeren van verfwerk voor de vereeniging „Help U Zelven", onder opzicht van den heer L. Holwerda, raming f 700.

Laagste inschrijver E. v. d. Meer, f 549, gegund.

Nijkerk. Het bouwen van een uitelkaar neembare muziektent voor het Fanfare corps ald. Door de versieringscommissie.

Laagste inschrijver Gebr. v. d. Bunt, f 229, gegund.

30 JULI.

Amersfoort. Het vergrooten der bestaande rijwielfabriek en het bouwen van een woonhuis aan den Arnhemsche weg aldaar, zonder

:vering der metselsteenen. Door den ıitect Herm. Kroes.
aagste inschrijver L. van Ruitenberg, 195. gegund.
elfzijl. Eenige vertimmering aan eene uizing, met bijlevering van de benoodigde erialen. Door den architect K. Klasens.
aagste inschrijver G. Bakker, f 368. Niet und.
'orden. Het opbouwen der boerenwoning „Koppel" onder Vorden. Door de familie sink.
Iassa. Laagste inschrijver J. D. Schut. 98.
'immerwerk. Mulderij. Vierakker, f 781*.
midswerk. H. Barendsen, f 49,50*.
Ietselwerk, H. J. Leuvenink, Gorssel, f 585.
'erfwerk. F. J. Korten, f 50*. Het werk * zund.

31 JULI.

:dam. Het bouwen eener eerepoort voor stadhuis aldaar.
Laagste inschrijver G. Bodt, f 154.50, geg.
Hoogland. Het bouwen van een nieuwe esstantenkamer en een bewaarplaats voor brandspuit. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver P. van Ruitenbeek, ogland, f 269, gegund.

1 AUGUSTUS.

Schoonhoven. Het verbouwen van de ıool 1e soort, met inbegrip van al de daartoe ıoodigde materialen, arbeidsloonen, gereedıappen en verdere onkosten. Door het neentebestuur.
Laagste inschrijver P. van den Oever, rgambacht, f 1999.
Sommelsdijk. Het verbouwen van de stoomivelfabriek tot woonhuis staande nabij rksland. Door den heer J. Mijs te Oudenge.
Laagste inschrijver A. Mosselman, Nieuwenge, f 1686, gegund.

2 AUGUSTUS.

Leeuwarden. Het amoveeren van de beıande en het bouwen van eene nieuwe ug met steenen landhoofden c.a., voor de graafplaats der Ned. Isr. gem. Door den chitect J. D. Bruns.
Laagste inschrijvers Gebr. Fonk, f 723 f 563.
Sappemeer. 1. De verfwerken aan de gem.- gendommen; 2. het leveren en plaatsen van ee ijzeren draaihekken. Door het gemeentestuur.
1. Perc. 1. Laagste inschrijver T. Keenma, 29,50*.
Perc. 2. T. Keenma, f 6*.
Perc. 3. W. F. Lentz, f 12,70*.
Perc. 4. B. Watermulder en T. Keenma, ide voor f 11.
2. L. Duurkens, f 25*. *Gegund. Bij loting gund aan T. Keenma.
Schagen. Het afbreken en weder opbouwen ın den gevel voor het raadhuis, met bijlev. ın al het daartoe benoodigde. Door het meentebestuur.
Laagste inschrijver S. Overtoom, f 1561, gund.
Sellingen (Gr.). Het bouwen van een zuielfabriek met schuurtje te Laude, raming 1794. Door het bestuur der zuivelfabriek te aude.
Laagste inschrijver W. Timmerman, Ter pel, f 1776.
Waalwijk. Het bouwen van een woonhuis, oierij met droogzolders en kuipen voor den eer G. v. Delft-v. Drunen. Door den bouwk. os. v. Ree.
Laagste inschrijver A. Aarts, Waalwijk, 7559, gegund.

3 AUGUSTUS.

Arnhem. Het veranderen van het perc. teenstraat no. 1, met achterbouw en winelhuis. Door den architect A. R. Freem.
Laagste inschrijvers Gebr. Oldenhave, Oosterbeek en Arnhem, f 6990.
Buren (Geld.). Het verrichten van buitenerfwerk aan het gesticht, en van daarmede ı verband staande werkzaamheden. Door uratoren van het weeshuis.
Laagste inschrijvers de Kruif en Hoffman, Buren, f 285, gegund.
Eexta (Gr.). Het afbreken van een oude en het bouwen eener nieuwe smederij. Door den heer K. Looijenga.
Laagste inschrijver O. de Wit, Scheemda, f 759.
Gent (Gelderl.) Het bouwen van een woonhuis enz. aldaar met bijlev. van materialen. Door den bouwk. J. H. Verheijen te Pannerden.
Laagste inschrijver B. Nissen, Gent (Geld.), f 3204. * Gegund.
Sneek. *a*. Het bouwen van een woning in het Nieuwe Park ald. en *b*. het leveren van ijzerwerk voor 3 brugjes met leuningen en dubbel hek met zijvleugels. Door de regenten van het Old burger weeshuis.
Laagste inschrijver M. Rondema, f 1696.
Waalwijk. Het bouwen van een winkelhuis, met bijlevering der benoodigde bouwstoffen voor rekening van den heer A. Wagemakers. Door den bouwk. Jos. v. Ree.
Laagste inschrijver G. v. Dijck, Waalwijk, f 3235. gegund.
Woubrugge. Het gedeeltelijk vernieuwen van de Oostelijke helft der brug over de Woudwetering. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijvers Gebr. Stigter, Woubrugge, f 2205, gegund.

4 AUGUSTUS.

Groningen. Het amoveeren van behuizing get. Z. No. 290 aan den Heereweg aldaar en het in de plaats bouwen van een behuizing met bovenwoning, voor den heer R. Wallinga. Door den architect K. H. Holthuis.
Laagste inschrijver B. de Wit. f 5578, geg.
Kampen. Bestek no. 32. Het buitenverfwerk aan het gebouw voor Gymnasium en Hoogere Burgerschool. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijvers J. Tennekes en D. J. de Haan, 1 586, gegund.
Kralingsche Veer. Het bouwen eener Christelijke school met woning aan de Kralingsche Oostkade te Kapelle a/d. IJsel.
Laagste inschrijvers Gebr. Stoffels, Kapelle a/d IJsel, f 4799.
Meppel. De verbouwing van het huis, wijk 8 no. 241, aan de Tweede Hoofdstraat. Door den architect G. Otten Jzn.
Laagste inschrijver R. Geskes, f 1039, geg.
Oud-Beijerland. Het bouwen van eene nieuwe school voor de Israëlietische gemeente aldaar. Door den architect J. Smit.
Minste inschrijvers: W. Stoker, metselwerk f 922; M. van Ekelenburg, timmerwerk f 537; J. Plomp, verfwerk f 125; J. Kimmel, smidswerk f 54,90; J. Verschoor, lood- en zinkwerk, f 30. Alles gegund, behalve het lood- en zinkwerk. Allen aldaar.

5 AUGUSTUS.

Almelo. Het verven en schoonmaken van het societeitsgebouw. Door het best. der societeit „Tot nut en Vermaak".
Laagste inschrijver J. H. van Lochem, f 529.
Apeldoorn. Het verrichten van schilders- en loodgieterswerk. Door den heer M. Jeths.
Lood- en zinkwerk. Laagste inschrijver W. Grootenhuis, f 282.
Schilderwerk. E. Eikendal en Zn., f 597.
Boxtel. Het bouwen van een verlengvleugel aan het liefdehuis bij de Eerw. zusters, zonder bijlevering van metselsteenen. Door den bouwk. J. de Vries.
Laagste inschrijver J. A. van Liempt, f 4319. gegund.
's-Gravenhage. Het bouwen van 3 winkels met afzonderlijke bovenwoningen aan de Gedempte Burgwal hoek Achter-Raamstraat aldaar. Door het best. der 's-Gravenhaagsche coöp. broodbakkerij en verbruiksvereen. „De Volharding".
Laagste inschrijver J. Geijtenbeek, f 58127.
Leiden. Het bouwen van een confectiemagazijn met bovenwoning op een terrein hoek Donkersteeg en Haarlemmerstraat no. 135. Door den architect J. Roem.
Laagste inschrijver P. J. Hartevelt, f 8580.
Stadmusselkanaal. Het bouwen van een draaibrug over den mond van Ekslo, begrooting f 498. Door de heeren M. Slim en J. Blauw.
Laagste inschrijver J. Jansen, Valtermond, f 453, gegund.
Vrouwepolder (Zeel.). Het bouwen eener pastorie met bijlev. van alle noodige materialen. Door de kerkeraad der Geref. gem.
Laagste inschrijver W. Dekker, Veere, f 4080.
Zutphen. Het bouwen van een houtloods met kelder op een terrein aan de Tadamasingel, zonder de levering van materialen. Door de firma Schulten.
Laagste inschrijvers: Metselwerk, J. P. Reulman f 715.
Timmerwerk, G. Kerkmeijer, f 193.
IJzerwerk, H. Wullink, f 90.
Glas- en verfwerk, D. Dijkstra, f 63. Allen aldaar.

6 AUGUSTUS.

Blijham. *a*. Het bouwen van 2 nieuwe lokalen, aan de school te Blijham; *b*. het leveren en plaatsen van ameublement in een der lokalen; *c*. het leveren en plaatsen van een kachel met toebehooren en ongeveer 77 M. ijzeren hek, in en bij die school. Door het gemeentebest. van Wedde.
Perc. 1. Laagste inschrijver J. G. Sluiter, Vriescheloo, f 4085.
Perc. 2. J. v. Hende, Oude-Pekela, f 195.
Perc. 3*a*, levering en plaatsing ijzeren hek, Gebr. Smid, Blijham, f 359.
b. leveren en plaatsen van een kachel met toebehooren. Gebr. Smid, Blijham, f 46.

8 AUGUSTUS.

Amsterdam. Het verbouwen van de openbare lagere school der 1e klasse no. 62 aan de Mauritskade, tot een school voor 600 kinderen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijvers R. Cruiff en Zn., f 23319.
Haarlem. Het bouwen van twee villa's in het aan te leggen park aan den Koninginneweg. Door den architect S. J. W. Mons.
Laagste inschrijvers H. Smink en W. F. Möhringer, f 22935, gegund.
Harlingen. Het afbreken van de oude stokerij en het maken van verschillende gebouwen, ten dienste van de gasfabriek. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver F. Anema, Harlingen, f 5395, gegund.
's-Hertogenbosch. Het bouwen van een hotel-restaurant aan het Willemsplein, voor den architect H. Lamers.
Laagste inschrijver A. J. Aengenendt, 's-Bosch, f 9200, gegund.
Hoogezand. Het bouwen van 4 blokken, samen 14 woningen, aan de Noordzijde van het Hoofddiep aldaar. Kadastraal bekend onder sectie K 519. Door Mevrouw de wed. R. Hooites geb. Meursing.
Laagste inschrijver H. Schreuder, Annerveensterkanaal, f 15889,75.
Middelburg. Het verbouwen en inrichten tot winkelhuizen met bovenwoningen, van de perc. wijk F no. 24 en 25, aan de Korte Delft alhier, in 2 perc. en in massa. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver J. Baljuw, f 3604, geg.
Vlijmen. Het sloopen en leveren van een nieuw gedeelte en plaatsen van een schietboom. Door het bestuur van „O. L. Vr. St-Catharina en St.-Barbaraschuts".
Laagste inschrijver H. v. Stokkem, f 96. Niet gegund.
Winschoten. Het afbreken eener schuur en het bouwen eener laboratorium, bergplaats, bijkeuken enz., onder bijlevering van benoodigde materialen, werkloonen etc. Door den architect C. Brill.
Laagste inschrijver C. Roelfs, f 2200, geg.

9 AUGUSTUS.

Enschedé (Onderh.). Het restaureeren van het R. K. ziekenhuis, onder beheer van den architect A. L. Clemens Az., aldaar.
Laagste inschrijver L. Koenders, f 1059,57. Volgens bestek 3 dagen beraad.
Steenwijk. Het verbouwen en vergrooten van het post- en telegraafgebouw. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijvers Voerman en Mol, f 5360. Het werk is gegund aan Jacq de Boer en Zonen, omreden de laagste inschrijvers de voorwaarde hadden gesteld om het werk 14 dagen later op te leveren, waaraan door burgemeester en wethouders niet kan worden voldaan.
Utrecht. Bestek no. 752. Het maken van een reservoirgebouwtje met daarin verband staande werken op het station Nieuwersluis. Begr. f 8340. Door de Maatij. tot Expl. van Staatsspoorw.
Laagste inschrijver A. Brugman, Zaandam, f 7886.

CONSTRUCTEUR-TEEKENAAR.

Twee bekwame **TEEKENAARS-CONSTRUCTEURS**, bekend met **IJzerconstructies**, geheel **zelfstandig** kunnende werken, kunnen onmiddellijk geplaatst worden aan de **Koninklijke Fabriek van Rijtuigen en Spoorwagens der firma J. J. BEIJNES te Haarlem.**

Degenen die tevens met **houtconstructies** bekend zijn, hebben de voorkeur.

Aanbiedingen met bewijzen van bekwaamheid en getuigschriften die tot aanbeveling kunnen dienen, in te zenden aan het kantoor der firma.

Bij MOUTON & Co. te 's-Gravenhage zijn verkrijgbaar:

Honorarium-Tabellen

voor

Bouwkundige Werkzaamheden

met en zonder Nota.

Vastgesteld in de Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot bev. der Bouwkunst, gehouden te Amsterdam op 31 Mei 1888. Herzien in de Algem. Vergadering van 31 Mei 1895.

Per stuk 10 cts.; bij 50 ex. f 2.—, bij 100 ex. f 3.—.

AANBESTEDING.

Op *Maandag 29 Augustus* zullen ondergeteekenden namens den Heer J. Lips Bzn., aanbesteden:

Het maken van een Brandkastenfabriek met annexen op de bestaande fundeeringwerken te DORDRECHT.

Van af Vrijdagmorgen 19 Augustus zijn bestek en teekeningen voor *f* 3 verkrijgbaar en worden dagelijks van 11—12 uur inlichtingen verstrekt ten huize van ondergeteekenden hoek Vrieseweg—Singel.

I. N. REUS & ZOON,
Architecten.

HERBESTEDING

Het Bestuur der *'s-Gravenhaagsche Coöperatieve Broodbakkerij* en *Verbruiksvereeniging „De Volharding"* is voornemens opnieuw aan te besteden:

den bouw van drie winkels met afzonderlijke bovenwoningen,

op een terrein aan den Gedempten Burgwal, hoek Achter-Raamstraat te *'s Gravenhage.*

Bestek met 12 teekeningen zijn v af Dinsdag 16 Augustus 1898, teg betaling van 5 gulden per stel. verkrijgbaar bij den architect E. F. EHN Pieter Bothstraat 23 aldaar; bij w ook op alle werkdagen van 9—12 u inlichtingen zijn te bekomen. Aan h die zich, ten behoeve der eerste bestedin de stukken verschaften, wordt, op v zoek, het *nieuwe* bestek gratis verstre

Aanwijzing in loco **Woensdag Augustus 1898 11 uur.**

Aanbesteding op **Maandag 22 Augustus 1898 3 uur.**

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

IAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

) AUGUSTUS 1898. 18e JAARGANG. No. 34.

JREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
JREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
ITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
3onnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor
dië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie 1/2 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — e werkstaking der timmerlieden te Amsterdam. — De Bond. — ɔekaankondiging. — Berichten. — Tijd van inzending van antɔorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van pzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aan·stedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Ad·rtentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Als Gewone Leden van de Maatschappij zijn toege-·eden de heeren:

P. Hein, te Amsterdam.
G. de Zeeuw „ Apeldoorn.
H. A. Ezerman „ Zutphen.

78ste Algemeene Vergadering

van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

Ter voorbereiding van deze vergadering heeft zich eene Comissie van ontvangst gevormd, bestaande uit de heeren: F. H. an Etteger, Correspondent der Maatschappij, R. P. J. Tutein Iolthenius, H. J. Bessem, H. A. Ezerman, H. L. Hamer en D. J. an Loo, allen te Zutphen.

De vergadering zal gehouden worden te **Zutphen** op Maanag 19 September 1898, des morgens te 11 1/4 uur, in de laadzaal van het Stadhuis.

AGENDA.

1. Mededeelingen van het Bestuur der Maatschappij.
2. Voordracht van den heer R. P. J. Tutein Nolthenius, Ingenieur van den Rijks Waterstaat, over: „Zutphen's merkwaardigheden."
3. Mededeelingen over eenige te bezoeken gebouwen en inrichtingen, door den heer F. H. van Etteger, Gemeente Architect.

Te één uur zal gelegenheid bestaan tot het gebruiken van eenige ververschingen, in het Hôtel du Soleil.

Te ongeveer 2 uur, onder geleide der Commissie, bezoek aan het 's Gravenhof met de St. Walburgskerk en de Librye, en de Boterhal, waarna wandeltocht door en om de stad ter bezichtiging van eenige merkwaardigheden en van het Pompstation der Waterleiding.

Na afloop van dit bezoek zal gelegenheid bestaan tot het deelnemen aan een gemeenschappelijken maaltijd, te houden in de Buiten-Societeit, te 5 1/2 uur, tegen betaling van f 2.50 per couvert zonder wijn.

Aan hen die aan dezen maaltijd wenschen deel te nemen wordt beleefd en *zeer dringend* verzocht, vóór 13 September a. s. hiervan kennis te geven aan den heer F. H. van Etteger, Gemeente Architect te Zutphen.

(De laatste treinen vertrekken (stadstijd) naar: Utrecht via Arnhem om 8 uur 52 min.: naar Deventer om 9 uur 10 min.)

**
*

Op Dinsdag 20 September zal voor de leden gelegenheid bestaan tot het deelnemen aan een gemeenschappelijk bezoek aan Deventer.

Tijdens de vergadering te Zutphen zal, de weersgesteldheid in aanmerking genomen, worden beslist of de tocht naar Deventer per rijtuig, dan wel per spoor zal plaats hebben.

In het eerste geval, en slechts bij genoegzame deelneming, zal naar Deventer gereden worden over Voorst, Wilp en de huize de Poll; vertrek van Zutphen des morgens te 10 uur. De kosten zijn ongeveer f 1.50 per persoon.

De leden die aan dezen tocht per rijtuig wenschen deel te nemen, worden *dringend* uitgenoodigd hiervan kennis te geven aan den heer F. H. van Etteger, vóór 13 September a.s.

Ter voorbereiding van het bezoek aan Deventer heeft zich eene Commissie gevormd uit de aldaar wonende leden, die de deelnemers aan den tocht zal ontvangen in het koffiehuis „het Wapen van Overijssel" van H. J. Smeenk, waar te ongeveer 12 uur eenige ververschingen gebruikt kunnen worden.

Te ongeveer 2 uur, onder geleide der Commissie, wandeltocht door de stad ter bezichtiging van de merkwaardigheden, gevolgd door een bezoek aan de Koninlijke Deventer Tapijtfabriek.

Te 5 1/2 uur zal gelegenheid bestaan gemeenschappelijk het middagmaal te gebruiken. Zij die daarvan gebruik wenschen te maken, worden beleefd en zeer dringend verzocht dit vóór 17 September a. s. mede te deelen aan den heer J. A. Mulock Houwer, Gemeente Architect te Zwolle.

Het bestuur van de Maatschappij ontving het volgende schrijven van het Bestuur van het Genootschap Architectura et Amicitia.

No. 140. Amsterdam, den 11en Augustus 1898.

Weledele Heeren.

In antwoord op uw geacht schrijven van 4 Aug. l.l. heb ik de eer u namens het bestuur van ons genootschap mede te deelen, dat wij uw daarin uitgedrukt verzoek, tot het aanwijzen van afgevaardigden, ter bespreking van het u toegezonden adres, in behandeling zullen nemen op de eerstvolgende vergadering Woensdag 14 Sept. a. s.

Mocht uwerzijds spoediger behandeling der zaak noodig geoordeeld worden, dan zouden wij zulks gaarne vernemen.

Met de meeste hoogachting,

Uw dw. dr.
J. L. M. Lauweriks.
1e. Secr.

Aan
het Bestuur van de Maatschappij tot
Bevordering der Bouwkunst.

VERSLAG *van de 77ste Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, gehouden op Donderdag 26 Mei 1898, des morgens te elf uur in het maatschappelijk gebouw.*

(Vervolg en slot van blz. 251.)

De Commissie voor het nazien der rekening en verantwoording van de Financieele Commissie deed verslag van hare bevindingen. Bij monde van den heer H. Cramer werd de verklaring gedaan, dat de boeken en daarbij behoorende bescheiden in de beste orde waren bevonden, zoodat de Financieele Commissie kan worden gedechargeerd, onder dankbetuiging voor hare goede zorgen.

De Voorzitter bedankte daarop de heeren H. Cramer, J. G. Michielse en J. H. Tonnaer, die de Commissie voor het nazien der boeken hadden uitgemaakt, voor hunne werkzaamheden.

Door den heer I. H. J. van Lunteren werd vervolgens de begrooting voor 1898 reeds ter kennis der leden gebracht, nader verklaard.

De heer J. H. Leliman verzocht eenige inlichtingen en meende, dat de namen der leden die in de reductie der renten hadden toegestaan, bekend moesten worden gemaakt.

De Vice-Voorzitter oordeelde, dat het beter was dit niet te doen; er waren zeker verschillende leden die daar niet in zouden toestemmen.

De heer H. Wakkie toonde aan, dat deze reductie van rente op eene andere wijze moest worden geboekt dan thans het geval was.

De heer Van Lunteren stemde dit toe, maar toonde aan dat het hier slechts een kwestie van vorm gold, hetgeen ook door den heer Wakkie werd toegegeven. De heer Van Lunteren zeide intusschen toe, dat aan den wenk van den heer Wakkie zal worden gevolg gegeven.

De begrooting, hierna met algemeene stemmen goedgekeurd zijnde, werd de balans door den heer Van Lunteren gelezen en de posten daarvan toegelicht.

Hierover verlangde niemand het woord.

De Vice-Voorzitter benoemde nu eene commissie van 3 leden, voor de uitloting van 5 obligaties van de leening.

Uitgeloot werden de obligaties n°. 3, n°. 232, n°. 425, n°. 515 en n°. 644.

De heer J. H. Leliman. zelve een der leden van de commissie van uitloting, deelde mede, dat er twee van die uitgelote obligaties zijn eigendom waren. Wanneer de leden zich daardoor niet gekwetst gevoelden, bood hij die twee stuks ten geschenke aan de Maatschappij aan

Die mededeeling werd met gejuich ontvangen, en de Vice-Voorzitter bedankte namens de Maatschappij den heer Leliman hartelijk voor dit belangrijk geschenk, dat wederom het aantal bewijzen vermeerderde van groote belangstelling die de schenker steeds in de Maatschappij toont.

De Vice-Voorzitter verzocht, na de commissie van uitloting bedankt te hebben, aan de commissie voor de stemming van Bestuursleden verslag te willen geven van den uitslag der stemming.

De heer A. R. Freem, verslag gevende, deelde mede, dat er 63 stembiljetten waren ingekomen, waarvan één van onwaarde bleek te zijn. Van de 62 geldige stemmen hadden op zich ve eenigd de heeren Joh. Mutters Jr. (aftredend) 60 stemmen, Jb. v den Ban Pzn. te Haarlem. 49 stemmen, H. P. Berlage te Amste dam en F. J. Nieuwenhuis te Utrecht, ieder 2 stemmen, en Her Evers te Rotterdam, Burgersdijk te Gouda, Kam te 's Gravenhag L. J. Rijnink te Amsterdam, A. Meijneken te Rotterdam, Muysken te Baarn en T. H. van Etteger te Zutphen ieder é stem. Gekozen waren alzoo de heeren Joh. Mutters Jr. en Jb. V den Ban Pzn.

De heer Mutters verklaarde, nadat de Vice-Voorzitter hem g vraagd had of hij de benoeming aanvaardde. gaarne zijne plaa aan de bestuurstafel weder te willen innemen, hetgeen de ve gadering met blijkbaar genoegen vernam.

De heer Van den Ban was niet aanwezig; de Vice-Voorzitt meende echter te weten, dat ook deze zijne benoeming zoude aa vaarden.

De Vice-Voorzitter, na de stem-commissie te hebben bedank verzocht de leden nu te willen overgaan tot benoeming van ee Voorzitter, en benoemde tot leden van de Commissie van ster opneming de heeren P. F. Laarman, J. H. W. Leliman en Verschuyl.

De heer J. H. Leliman stelde voor den heer A. Salm G.Bzn. b acclamatie te herkiezen; de Vice-Voorzitter kon dit echter met h oog op de wet niet toestaan, maar meende ook — al ware c wet anders — in den geest van den heer Salm te handelen doc de verkiezing schriftelijk te doen plaats hebben.

De uitslag der verkiezing voor een Voorzitter was, dat de hee A. Salm G.Bzn. 46 stemmen op zich vereenigde. Bovendien ware ingekomen 1 stem op den heer Ed. Cuypers, en 1 in blanco.

De Vice-Voorzitter zeide, overtuigd te zijn, niet alleen, dat d heer Salm zijne herbenoeming, met als 't ware algemeene sten men geschied, zou aannemen, maar ook, dat hij met denzelfde ijver als hij reeds getoond heeft de betrekking van Voorzitter za waarnemen. Wij mogen ons geluk wenschen, zeide de heer E Cuypers, met zulk een Voorzitter.

De heer C. Muysken verkreeg daarop het woord, en zeide or geveer het volgende: „Wederom zien wij een Bestuurslid van d groene tafel heengaan. Ik reken het mij als geluk aan, dat he mij wordt overgelaten om bij zijn afscheid iets te zeggen. Ik he den heer Van Lunteren leeren kennen als een ijverig Bestuursli en ik heb jaren lang met hem in het Bestuur samengewerk Altijd was hij tegenwoordig, en steeds ook een zeer ijverig li van de Commissie voor de Financiën, wiens adviezen gaarn werden vernomen. In die functie heeft hij meermalen kunne turen op den bodem van een ledige geldkist. maar toch heeft h ook in die minder aangename omstandigheden zijne gewone op gewektheid behouden. Het doet mij dan ook leed hem te zie heengaan, maar ik hoop hem nog weder terug te zien achter d bestuurstafel. Het was mij een behoefte dit te zeggen."

„Ik heb, zeide de Vice-Voorzitter, slechts weinig hieraan toe t voegen. Niemand beter dan de heer Muysken is in staat de ver diensten van den heer van Lunteren te schetsen. Maar ook ik hel nooit genoeg zijne adviezen kunnen apprecieeren. die hij in d Commissie van Financiën gaf, waarvan ook ik deel uitmaak; ir de werkzaamheid van die Commissie had hij het leeuwenaandeel Dit bleek ook op de Algemeene Vergaderingen. Ik hoop, dat zijr heengaan. door de wet voorgeschreven, slechts tijdelijk moge zijn Ik dank u. mijnheer van Lunteren, hartelijk voor al hetgeen doo u is gedaan in het belang van de Maatschappij, en voor de col legialiteit, steeds door u getoond."

De heer van Lunteren bedankte de heeren Muysken en Cuypers voor de tot hem gesproken woorden. „Al ga ik deze plaats verlaten, zeide hij, weest allen overtuigd, dat ik de Maatschappij niet zal vergeten en haar een goed hart blijf toedragen."

De Vice-Voorzitter bedankte de Commissie voor stemopneming en stelde aan de orde de keuze van de plaats waar de September-vergadering zal worden gehouden. Hij deelde mede, dat het Bestuur dacht over Zutphen.

De heer A. A. M. Bruning vroeg: Is daar een afdeeling van de Maatschappij.

Neen, zeide de Vice-Voorz.. maar we kunnen er een gaan stichten.

De heer F. H. van Etteger verklaarde, dat het hem zeker aangenaam zal zijn, dat de leden een bezoek aan Zutphen brengen. Hij meende echter, dat de aanstaande huldigingsfeesten wel eenig bezwaar konden opleveren; zoo kort daarop naar Zutphen te moeten gaan, was misschien minder in den geest van vele leden, en bovendien was te Zutphen zoo weinig van belang te zien.

De Vice-Voorzitter antwoordde daarop, dat Zutphen toch een zeer interessante stad was; hij had dit o. a. weder waargenomen

dens de belangrijke voordracht die de heer Nolthenius over die id had gehouden in de afdeeling Amsterdam, in den afgeloopen nter. Het zou wenschelijk zijn eene Commissie van ontvangst benóemen, die de vergadering te Zutphen zou voorbereiden. ıarbij hoopte spreker op den steun van den heer van Etteger.

De heer van Etteger beloofde die hulp volgaarne te verleenen.

De heer J. H. Leliman stelde voor liever in Augustus te Zutphen vergaderen, om 't bezwaar der huldigingsfeesten te ontgaan.

De Vice-Voorzitter achtte echter September den aangewezen d, ook met het oog op de wet.

De Vergadering keurde de keuze van Zutphen daarna goed.

De Vice-Voorzitter vroeg ten slotte, of iemand nog iets in het lang der Maatschappij in het midden had te brengen, iets wenschte or te stellen of vragen had te doen.

Niemand bleek echter van de aangeboden gelegenheid gebruik maken.

De heer J. H. Leliman vroeg daarna het woord. In de eerste aats betreurde hij het, dat de Voorzitter ongesteld was, maar opte op zijn spoedig herstel. Den Vice-Voorzitter, die deze ergadering had gepresideerd, bedankte hij voor zijne goede leiding, ı met hem de overige Bestuursleden voor al hetgeen zij wederom het afgeloopen jaar voor de Maatschappij hadden gedaan. Hij oopte, dat de Maatschappij zal bloeien, en dat het Bestuur alles het werk zal stellen om dien bloei te doen vermeerderen.

Omtrent het Weekblad, waarover wel eens geklaagd was in ene Algemeene Vergadering, verklaarde de heer Leliman dat et hem voldeed, en hij wenschte er hier speciaal op te wijzen, at „De Opmerker" nog onlangs geschreven had, dat de Maatchappij de *eerste* bouwkundige Vereeniging hier te lande was; us, zeide spreker, is het ook waar. Hij hoopte, dat allen zullen ıedewerken om het Weekblad zijn standpunt te doen blijven ınemen, en dat het alle Bestuursleden moge gegeven zijn hunne este krachten aan de Maatschappij te blijven wijden.

De Vice-Voorzitter betuigde zijn dank voor deze woorden. Spreker eide niet alleen daarvoor zeer gevoelig te zijn, maar ook voor e tegenwoordigheid van den heer Leliman, die trouwens de ergaderingen nooit overslaat. Wij allen hopen, zeide de heer Ed. uypers, u nog lang onze bijeenkomsten te zien bijwonen.

De Vice-Voorzitter sloot daarop de vergadering, onder dankbetuiging aan de leden voor hunne opkomst, en deelde mede, dat ıen na het gebruik van eenige ververschingen te twee ure werd ewacht in de werkplaats van den bouwmeester Bleys. Hij verocht de leden daar op 't bepaalde tijdstip aanwezig te zijn. De ıeer Bleys zou dan, alvorens het gebouw der R. C. Ziekenverpleging in onderdeelen in oogenschouw werd genomen, een overicht der plannen van deze stichting geven.

Ook vestigde de spreker nog de aandacht op den gemeenschapelijken maaltijd, die te 6 uur zou worden gehouden in het Hôtel le l'Europe.

Aldus vastgesteld door het Bestuur in zijne vergadering van 4 Augustus 1898.

De Secretaris,
C. T. J. Louis Rieber.

DE WERKSTAKING DER TIMMERLIEDEN TE AMSTERDAM.

Een tijd van spanning is te Amsterdam doorleefd tijdens de nu geëindigde werkstaking der timmerlieden; een tijd ook van kwalijk verholen verbittering tegen de stakers, want hoe gaarne ook zij die het echt goed meenen met den werkman, dezen een goed loon, ruime verdiensten naar bekwaamheid toewenschen, — de stakers hebben een deel der sympathie van het publiek verloren door een oogenblik voor 't neerleggen van hun gereedschap te kiezen, waarop door zeer bijzondere omstandigheden aller hulp noodig was, en een goed loon kon verdiend worden.

Hoe meer het einde der staking naderde, hoe meer vernomen werd, dat de doordrijvers der staking tot eene minderheid behoorden, — dat vele timmerlieden zelfs onwillens medededen, bang voor de gevolgen van het werkzaam blijven. De verbittering tegen die medegesleepten veranderde voor een groot deel in medelijden.

Dat er toestanden zijn die werkelijk konden verbeterd worden, — wie zal het tegenspreken? Daarom de eischen tot invoering van een 10-urigen arbeidsdag en 25 cents uurloon, benevens verzekering tegen invaliditeit en de gevolgen van ongelukken, beperking van den jongensarbeid en beteugeling van het sweating-systeem. Maar deze eischen waren in hoofdzaak gericht tot de eigenbouwers.

't Is waar, een timmerman kan in Amsterdam reeds 25 cents per uur verdienen bij een werkdag van elf uren; maar dit geldt alleen voor 't werken in daggeld. Neemt hij werk aan, dan moet hij, om zooveel te verdienen, overmatig snel werken om zijn taak op tijd af te leveren. Het record in dit snelwerken is niet meer te slaan; een matig loon wordt thans, voor 't stukwerk, des werkmans deel, en prulachtig werk dat van hen die hem de opdracht deden.

Zulke opdrachten komen van de eigenbouwers, — menschen, vandaag patroons die de belangen hunner werklieden over 't hoofd zien om zoo goedkoop mogelijk te bouwen teneinde te kunnen voldoen aan de vraag naar lage huurprijzen, — morgen weer gezellen en strijdende tegen toestanden die zij te voren zelve hielpen bestendigen.

Aan wie de schuld der gewraakte toestanden?

Zij ligt niet bij den aannemer, maar bij den eigenbouwer en in de tijdsomstandigheden. Bijna zonder uitzondering zijn de werklieden der aannemers verzekerd, jongensarbeid komt haast niet voor, en het sweating-systeem behoeft bij hen niet beteugeld te worden; de eischen van den 10-urigen werkdag en 25 cents loon zouden zij desnoods willen inwilligen, hoewel zij vreezen voor uitbreiding van werkloosheid. Inderdaad zou de algemeene werkstaking der timmerlieden in Amsterdam niet zijn uitgebroken, indien de eigenbouwers zich meer oprecht hadden gedragen.

Maar een deel van 't publiek kruipt in licht en dun gemetselde en getimmerde kooien, huizen genoemd, neergezet door eigenbouwers die, met geen ander doel dan winstbejag, woning toestanden bestendigen, welker nadeelige gevolgen door dat publiek met wat minder gewetenloosheid tegenover zich zelf moesten onderzocht worden alvorens hun leven en gezondheid op te offeren aan de geldzucht van anderen.

Het is geen achteruitgang van eenigen stand die de menschen noodzaakt in die 10 cents-woningen te trekken; zij kunnen of willen nu eenmaal niet meer huur betalen. Voor verbetering der woningen van dezen stand wordt dan ook nog niet gedaan wat voor de woningen van den werkman geschiedt, en menige werkmanswoning is oneindig beter ingericht en samengesteld dan de producten van den revolutie-bouw.

Indien men zich de „Volkshuisvesting" meer aantrok en niet alléén de werkmanswoning op het oog had, dan kon het gilde der eigenbouwers wel verdwijnen. En, wat die volkshuisvesting betreft, die bij ons tegenover andere landen zoo ten achter is, men leze daarover het belangrijke artikel van den heer G. E. V. L. van Zuylen in het Bouwkundig Tijdschrift, eerste stuk, jaargang 1898.

Uit het verplichte snelle werken, door het publiek tegenwoordig verlangd, vloeien bovendien voor allen nadeelige gevolgen voort; voor den architect, die haast geen tijd heeft alles behoorlijk voor te bereiden, te regelen en te overzien; voor den aannemer, die bovenmatig vlug moet laten werken, met te veel menschen aan een zelfde onderdeel, en te hooge prijzen moet rekenen waarvan het

gevolg is, dat er minder gebouwd wordt omdat het bouwen te duur wordt; voor de werklieden, die ieder op hun beurt door dat alles voor een noodzakelijk „geen werk meer" komen te staan.

Dat vlugge werken kost veel geld! Begreep een groot deel van het publiek dit slechts dan zouden velen, wier arbeid het vraagt, daarmede gebaat zijn.

C.

DE BOND.

In „de Opmerker" van 9 Juli j.l., wordt de Bond besproken in een artikel, „Fusieplannen" getiteld.

Na er op gewezen te hebben, dat een der onderteekenaars, de heer Posthumus Meijjes, zijne handteekening heeft herroepen — deze uitdrukking is niet juist, daar de naam van den heer Pothumus Meijjes zonder diens voorkennis en goedkeuring onder het adres werd geplaatst — en na de verwachting te hebben uitgesproken, dat genoemde Voorzitter van de Amsterdamsche Afdeeling der Maatschappij zijne denkbeelden over den Bond zal wereldkundig maken, bespreekt „de Opmerker" het artikel van den heer Sanches, geplaatst in het Bouwkundig Weekblad van 2 Juli j.l., en knoopt daaraan beschouwingen vast als volgt:

Ook de heer Daniel Sanches deed zich hooren, en wel in een dier goedgeschreven artikelen, waarvan hij het geheim bezit en die het doen betreuren, dat hij zich zoo zelden tot schrijven, althans voor de pers, zet.

De heer Sanches toont zich al mede een voorstander van aansluiting, doch hij heeft tegen het adres bedenkingen, die in hoofdzaak overeenkomen met die, door ons in onze bespreking van verleden week geopperd. Maar de heer Sanches heeft toch ook andere inzichten dan wij, ten eerste omdat hij de „kunst" niet schijnt te willen buitensluiten, en ten tweede, omdat hij de verschillende vereenigingen wel tot één corps wil samenvoegen, doch met de Maatschappij als „paramount power" aan het hoofd.

Toch moet het den heer Sanches, die zich altijd een goed opmerker heeft getoond, wel duidelijk zijn, dat de „kunst" in stede van de architecten bij elkander te brengen en te houden, altijd, door overal twistappels te strooien, tot scheuring heefd geleid.

Tot 1855 toe had de Maatschappij het rijk alleen. Dat toen, nadat ons eerste bouwkunstlichaam pas dertien jaar bestaan had, reeds een tweede, onder de zinspreuk Architectura et Amicitia het levenslicht aanschouwde, vond zijn oorzaak daarin, dat de jongeren uit die jaren een andere richting in de kunst waren toegedaan, dan de ouderen. Zoolang Architectura meer als een gezellig clubje, dan wel als een toongevend lichaam beschouwd mocht worden, was de scheuring niet bijster merkbaar.

Doch toen, omstreeks 1880, de jongeren van toen in de Maatschappij, alweer onder aanroeping der kunst, een omwenteling tot stand brachten, werd het anders. De toenmalige leden van Architectura hadden weer andere kunstidealen, waarvoor zij met ijver kampten en waardoor zij hun vereeniging, welhaast een genootschap geworden, gedurende de jaren 1882—1887 tot een bloeiend, der Maatschappij opzijstrevend lichaam wisten te maken.

Ondertusschen, alsof er nog geen scheiding genoeg was, werd het geheele kamp in verdeeldheid gebracht door de vraag: „voor of tegen de middeleeuwen?" In de laatste jaren eindelijk is het americanisme het schibboleth geworden, om van veel anders, wat scheuring gaf, maar te zwijgen.

Hier ziet men nu, welke wrange vruchten de „kunst" voor het vereenigingsleven heeft opgeleverd.

Behoeven wij nog aan de „grafelijke zaal" questie te herinneren om onzen lezers een der meest onverkwikkelijke momenten van het kunstleven voor den geest te brengen? En bij al dien strijd werden de stoffelijke belangen der bouwkunstenaars schromelijk verwaarloosd. Toen de aannemers in gesloten gelederen optrokken, om voor *hun* belangen te strijden, konden de architecten, in kleine, op zich zelf ageerende hoopjes verdeeld, geen macht van beteekenis in het veld brengen. Toen het Amsterdamsch gemeentebestuur op ongehoorde wijze den architectenstand van Nederla[nd] een kaakslag toediende, moest dit voor zoete koek geslikt, omd[at] de verdeeldheid alle actie onmogelijk maakte. Toen de belang[en] der opzichters en teekenaars behartigd moesten worden, hield[en] „kunst"-vragen de bouwkundige lichamen bezig. Het gevolg wa[s] dat gezegde opzichters en teekenaars zelf de hand aan den plo[eg] sloegen, en een eigen vereeniging stichtten.

En het ergste van alles was, dat, in den boezem der bestaan[de] vereenigingen de „kunst" tot allerlei onoprechtheid aanleiding ga[f]. Schijnbaar leefde men in den besten vrede, doch in het gehei[m] bestreed men elkander fel.

Zoo zou het wederom gaan, als het programma, in het adr[es] vervat, tot uitvoering kwam. De heer Sanches ziet dit ook i[n], als hij meent, dat het orgaan van den nieuwen bond, alleen do[or] geheel kleurloos te zijn, zou kunnen blijven bestaan. Zulk ee[n] kleurloos orgaan moet echter noodzakelijk al zoo weinig belan[g] wekkend wezen, dat het eigenlijk beter achterwege blijven ka[n].

Het denkbeeld, om de Nederlandsche bouwkundige vereeniginge[n] tot een bond te vormen, met de Maatschappij aan de spits, toon[t] dat de heer Sanches dit lichaam een goed hart toedraagt. Maa[r] de geschiedenis der Maatschappij in de laatste jaren, zooals w[ij] die onlangs in onze kolommen zagen geschreven, toont wel, da[t] er in die vereeniging te weinig pit meer zit, dan dat zij een ro[l] als haar hier wordt toegedacht zou kunnen vervullen. De sleu[r] is haar te machtig geworden; van haar kan geen bezieling, gee[n] leiding meer uitgaan.

Zal de bond tot stand komen, dan moeten de afdeelingen zic[h] zoo mogelijk in combinatie met andere vereenigingen in dezelfd[e] gemeenten, zelfstandig maken, en behoort het bestuur, nu oo[k] soms hoofdbestuur genoemd, af te treden, na de zaken, voo[r] zoover die de afdeelingen niet raken, zoo goed mogelijk te hebbe[n] gelikwideerd. De aangesloten vereenigingen, door afgevaardigde[n] vertegenwoordigd, kunnen dan een bondsbestuur kiezen.

Zal de bond een lang leven hebben, dan moet hij zich buite[n] de „kunst" houden; er zijn nog zooveel andere zaken, die de aandacht waardig, en zeker wel zoo nuttig zijn.

In „de Opmerker" van 16 Juli j.l. volgde een artike[l] onder den titel „De bond in hope." Het luidde als volgt:

De bond is er nog niet. Nu het eerste enthousiasme onder de bouwkunstbeoefenaars wat geluwd is, nu men het voor en he[t] tegen meer kalm gaat overwegen, blijkt het plan der circulaire die in adresvorm aan de Maatschappij gericht werd, minder aan lokkelijk dan het eerst wel scheen.

De voorzitter der Maatschappij aan den voorzitter van archi tectura et Amicitia een „open brief" gericht, waarin, ofschoon op hoogst beleefde wijze, aan den geadresseerde wordt beduid dat hij geen zeer practischen vorm voor de verwezenlijking van zijn denkbeelden heeft gekozen.

Uit dien brief blijkt verder, dat reeds sedert December vertrouwelijke onderhandelingen over aaneensluiting tusschen de beide bouwkunst-lichamen gevoerd werden, onderhandelingen, die niet tot een einde waren gebracht, toen het adres plotseling als een knuppel onder de hoenderen terechtkwam.

Wij geven den voorzitter der Maatschappij volkomen gelijk, wanneer hij de wijze, waarop de voorzitter van het Genootschap gemeend heeft te moeten optreden, niet zeer behoorlijk oordeelt. Het is mogelijk, dat laatstgenoemde het antwoord niet schuldig zal blijven, doch reeds nu zal menigeen vreezen, dat onderhandelingen, onder zulke minder gunstige, althans minder aangename omstandigheden begonnen, niet tot het gewenschte resultaat zullen leiden.

De voorzitter der Maatschappij spreekt in zijn schrijven de verwachting uit, dat velen hunne denkbeelden omtrent den te stichten Bond wereldkundig zullen maken. Ook wijst hij er — en onzes inziens al weder terecht — op dat, wanneer men, zooals de adressanten willen, „alle bouwkundige vereenigingen" op de aanstaande September-vergadering der Maatschappij zou willen uitnoodigen, de bijeenkomst op een Poolschen Rijksdag zou gaan gelijken, en dat geen resultaat zou worden verkregen. Daarom geeft hij er de voorkeur aan, dat eerst afgevaardigden samengeroepen worden, om over den grondslag van den Bond ampel te beraadslagen, om dan later met wel overwogen voorstellen in het „plenum" voor den dag te kunnen komen.

Hij spreekt de hoop uit, dat „van Haarzuylen de victorie zal mogen beginnen." Om echter een victorie te behalen moet er een vijand wezen. En nu is het ons vooralsnog niet duidelijk, tegen wien men ten strijde gaat. De verschillende vereenigingen

jn lang niet altijd welgezind geweest. Der eene dood was vaak, ıtuurlijk in overdrachtelijken zin, der andere brood. Ontevredenheid et de Maatschappij in het bijzonder was het, die tot het ontstaan ın vele vereenigingen aanleiding gaf. Nu zou het zeker voor de aatschappij een victorie wezen, indien de afvalligen weder in haar :hoot terugkeerden, maar voorloopig is daar, dunkt ons, weinig ıns op, al zijn de elementen, die tot den afval noopten, in de aatschappij nu meer op den achtergrond gekomen.

BOEKAANKONDIGING.

Bij den uitgever J. B. Wolters te Groningen is verschenen no. 1 ın een Bouwkundige Bibliotheek, getiteld: Bouwmaterialen, ɜn dienste voor het onderwijs aan Ambachts- dag- n avondscholen en voor zelfonderricht voor am- achtslieden en bouwkundigen, door F. Lz. Berghuis. ɪirecteur van de Ambachtsschool en van de Ge- ıeente Avondschool voor Handwerkslieden te Arn- em.

Van hen die de in den titel van het boek genoemde scholen ezocht hebben, wordt verwacht, dat zij bekend en vertrouwd ijn minstens met de materialen die zij hebben te bewerken en te erwerken, een kennis die zij, grondig, slechts in de practijk kun- en opdoen. Maar alvorens zoo ver te zijn, kunnen zij eenige ennis uit dit boek opdoen, die dan later op het werk zelve groote iensten zal bewijzen, aan velen in den beginne misschien on- ewust; maar later zal het hen blijken dat die kennis — laten wij aar theoretische noemen — hen zeer te pas is gekomen.

Een boek als dit heeft daarom zijn verdiensten voor zelfonder- icht, maar in hoofdzaak voor hen die onderwijs genieten, waarbij en flinke verzameling bouwmaterialen ten dienste staat. Ook zal et nut stichten voor hen die het bouwmateriaal uit ondervinding ennen, maar door een meerdere theoretische kennis zullen komen ɔt een nog juister gebruik van eenig materiaal en de daarvoor angewezen rationeele vormen.

De heer Berghuis, van meening zijnde, dat in gewone bouw- undige werken de materialen niet voldoende uitvoerig behandeld vorden, heeft met dit werk bedoeld aan die — overigens ver- laarbare — kortheid te gemoet te komen, zonder daarbij een ɜ waardeeren beknoptheid uit het oog te verliezen.

De schrijver heeft zijn stof verdeeld over 8 hoofdstukken, waarin ehandeld worden: hout, steen (al wat door steenbakkerijen kan eleverd worden), natuurlijke steen, kalk (daarbij ook cement enz.). netalen, glas, verfstoffen, en verschillende andere materialen, Ruim 30 figuren dienen tot opheldering van den tekst, en boven- lien eenige afbeeldingen op botanisch gebied in het hoofdstuk hout.

Wij hebben een greep gedaan, hier en daar een behandeld nderwerp gelezen, waardoor wij den indruk hebben gekregen, lat het leerboek van zeer veel nut zal kunnen zijn voor den :ring waarvoor het bestemd is. De prijs kan geen bezwaren in len weg leggen aan een ruime verspreiding; het ingenaaide boek och kost slechts f 2 50, en ingebonden kost het f 2.75.

BERICHTEN.

In October 1895 werd te Zwolle voor het eerst in den gemeenteraad le vereeniging besproken van de Gemeentelijke Burgeravond- en Teekenschool, met de practische Ambachtsschool in een door le gemeente te stichten gebouw. In volgende vergaderingen van len raad werd mede afgebakend, hoedanig het onderwijs aan beide ɜerstgenoemde inrichtingen zou zijn, met het oog op de behoeften van den ambachtsstand. Beide eerstgenoemde scholen hadden één zelfden Directeur, en dit was haar eenigste vereenigingspunt. Het overgroote deel der leerlingen — circa 300, en dus zooveel, dat iet onderwijzend personeel en de ruimte niet toelieten allen ge- durende den winter geregeld les te geven — bezocht de Teeken- school; slechts 27 was het aantal der bezoekers van de Burger- avondschool, wel hoofdzakelijk wegens de vrij zware eischen van toelating, waaraan haast niet te voldoen was door jongens die alleen lager onderwijs hadden genoten. Aan de Teekenschool kon dan ook alleen geteekend, maar aan andere vakken niets gedaan worden.

In dien toestand zal een verandering komen, nu eene reorganisatie der beide scholen ter hand is genomen, waardoor beide vereenigd moeten worden tot één school voor den aanstaanden ambachtsman, tot een Burgeravondschool met 4 jarigen cursus. Het plan dezer reorganisatie werd opgemaakt door den heer C. Zander, den op 1 Nov. 1897 in dienst getreden Directeur der Burgeravond- en Teekenschool, tevens Directeur der Practische Ambachtsschool, en B. en W. stelden aan den gemeenteraad voor, het ontworpen programma voor het onderwijs enz. goed te keuren.

Uit dit programma blijkt duidelijk, dat het de bedoeling is voor- namelijk het vakteekenen, ook bij het handteekenonderwijs, meer tot zijn recht te doen komen, en daarbij het onderwijs in wiskunde, Nederl. taal, enz. zoo eenvoudig mogelijk te houden. Met een overgangstoestand is behoorlijk rekening gehouden.

De Commissie van toezicht op het M. O. liet zich in een schrijven van B. en W. van 11 Mei 1898 zeer gunstig over het programma uit, dat zij een goed doordacht geheel noemt; zij is het in groote hoofdzaak daarmede eens. Een paar kleine wijzigingen die zij op 't punt van ondergeschikte leervakken in overweging gaf, zijn in het programma overgenomen; met een paar andere van dezelfde Commissie, konden B. en W. en de Directeur zich niet vereenigen.

Ook de Inspecteur van het M. O. acht het programma uitstekend en merkt aan 't einde van zijn schrijven daarover aan B. en W. op, dat hoe dichter de Practische Ambachtsschool en de Burger- avondschool elkander naderen (en daarnaar is in het programma gestreefd), zoodat zij een goed aaneengesloten geheel vormen, destemeer zal de volksklasse die deze inrichting bezoekt, gebaat zijn.

De toestand van het vakonderwijs te Zwolle, vóór de reorganisatie der hierboven genoemde scholen, was zeker niet wat hij wezen moest. Dank zij den nieuwen Directeur zal Zwolle zich in 't vervolg mogen meten met andere dergelijke steden waar dit onderwijs goed en degelijk wordt gegeven.

De gemeenteraad heeft den 16den dezer de reorganisatie vol- gens het plan van den heer Zander bijna onveranderd goedgekeurd.

Volgens het *Centralblatt der Bauverwaltung* heeft de Keizer van Duitschland zelf het ontwerp gemaakt van den klokketoren der kerk te Jeruzalem, die hij in 't najaar gaat inwijden. Ook zou hij geholpen, althans medegewerkt hebben aan 't ontwerp voor de binnen-architectuur der kerk.

De genoemde klokketoren moet zich zeer bijzonder onderschei- den van de gewone minarets.

De gewone vergadering van het Kon. Instituut van Ingenieurs van 13 September 1898, is met het oog op de inhuldigingsfeesten uitgesteld, en zal gehouden worden op Zaterdag 17 September te Arnhem.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Ver- eeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voornoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Week- blad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouw- kunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maat- schappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Katholieke kerk. H. Kreuzgemeinde te Lodz. Vóór 15 September 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 11 Juni 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

Reclamebillet. Het dagblad „De Courant." Vóór 1⁰ October 1838.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 7 van 15 Juli 1898. Alaska (vervolg en slot), door J. J. Verwijnen. — Sclerotiën, door C. E. Destree. — Het

mechanisme van den coherer, door Dr. Van Gulik. — Merkwaardige Waterplanten, door Dr. R. Sinia. — Iets over het drogen van vruchten en groenten door E. B. — Magische stralen, door Dr. J. E. Rombouts. — De nieuwe bereiding der vloeibare lucht en haar toepassingen, door Dr. L. Bleekrode. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen; de Komeet van Encke, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.
Aantal geplaatste sollicitanten voor:
Uitvoerend Opzichter 1.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Onder Bescherming van Hare Majesteit de Koningin-Regentes.

BOUWWERKEN *uitgevoerd door leden der Maatschappij. Bijeenverzameld en uitgegeven bij gelegenheid van het vijftigjarig jubileum der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 1892.*

Aan Hare Majesteit de Koningin-Regentes Eerbiedig opgedragen door het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

INHOUD.

PLATEN:

5. Woning van den Hoofd-Directeur der Rijks Museum-gebouwen te Amsterdam Architekt Dr. P. J. H. Cuypers.
6. Gebouw der Industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te Amsterdam. Architekt A. L. van Gendt.
7. Panoramagebouw te Amsterdam. Architekt I. Gosschalk.
8. Sarphatimonument te Amsterdam. Architekt J. R. de Kruyft.
9. Winkelgebouw van den heer Allert de Lange te Amsterdam. Architekt J. van Looy.
10. Kantoorgebouw der firma Labouchère Oyens & Co. te Amsterdam. Architect F. W. M. Poggenbeek.
11. Maatschappelijk Gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Architekten Th. G. Schill & D. H. Haverkamp.
12. Woonhuizen te Amsterdam. Architekt. J. C. Spakler Jr.
13. Woonhuis op het landgoed Uytenbosch te Baarn, van den heer J. L. Pierson. Architect C. Muysken.
14. Huize Oostbroek te de Bilt, van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham. Architect I. H. J. van Lunteren.
15. Villa Kennemerheuvel te Bloemendaal bij Haarlem, van den den heer L. H. Prætorius. Architekt L. Ritter.
16. Kantoor- en Winkelgebouw in het Agnetapark te Delft. Architekt F. M. L. Kerkhoff.
17. Gebouw der Studentensocieteit Phoenix te Delft. Archit. F. J. Nieuwenhuis.
18. Stationsgebouw der Holl. IJz. Spoorweg Maatschappij, te Delft. Architekt C. B. Posthumus Meijjes.
19. Arbeiderswoningen te 's-Gravenhage. Architekt W. B. van Liefland.
20. Villa in het Prinsen Vinkenpark te 's Gravenhage. Architekt J. P. J. Lorrie.
21. R. K. Parochiekerk. Pastorie enz.. van den H. Joseph, te 's Gravenhage. Architekt E. J. Margry.
22. Winkelgebouw te 'sGravenhage. Architekt J. H. A. Mialaret.
23. Winkelgebouw der Vereeniging Eigen Hulp te 's Gravenhage. Architekt H. J. Mondt.
24. Gebouw der industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te 's Gravenhage. J. J. van Nieukerken.
25. Villa aan de Laan van Meerdervoort te 's Gravenhage. Architekt P. du Rieu Fzn.
26. Physisch Laboratorium der Rijks Universiteit te Groningen, Architekt J. van Lokhorst.
27. Hypotheek- en Kadastergebouw te Groningen. Architekt C. H. Peters.
28. Woonhuis te Haarlem. Architekten S. Roog & Jb. van den Ban Pzn.
29. Kerk der Hervormde Gemeente te Katwijk aan Zee. Archit H. J. Jesse.
30. Villa Laanzicht te Leeuwarden. Architekt H. H. Kramer.
31. Gebouw der Studenten Societeit te Leiden. Architekt Pr E. Gugel.
32. Stads Gehoorzaal te Leiden. Architekt D. E. C. Knuttel.
33. Oudeliedenhuis te Leiden. W. C. Mulder.
34. Huize de Cloeze van den heer Mr. C. J. Sickesz, na Lochem. Architekt Nics. Molenaar.
35. R. K. Kerk en Pastorie te Nes en Zwaluwenbuur. Archite Jos. Th. J. Cuypers.
36. Winkelgebouw der firma Bahlman & Co. te Nijmegen. Arc tekt D. Semmelink.
37. Winkelgebouw te Nijmegen. Architekt J. J. Weve.
38. Woonhuis te Rotterdam, Architekt D. Verheul Jr.
39. Schouwburg te Rotterdam. Architekt J. Verheul Dzn.
40. Hotel Wittebrug te Scheveningen. Architekt Joh. Mutters
41. Gebouw der Sociëteit Sic Semper te Utrecht. Architekt P. Houtzagers.
42. Woonhuis van den heer Dirk Laan te Wormerveer. Archite Jacob F. Klinkhamer.

N.B. De plattegronden van deze gebouwen zijn voorgesteld twee dubbele platen.

De 42 in dit werk voorkomende platen, groot 50 bij 35 cM zijn lichtdrukken naar photographische opnamen, beiden van firma Emrik & Binger te Haarlem.

Deze verzameling platen, in portefeuille, is aan het Burea der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verkrijgbaa voor de Leden der Maatschappij, à f 5.— per exemplaar.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De Afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—18 zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor ee gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarscho voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glaze tochtpui in een vesitbule. 4 pl; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graa verbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdek rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochèoe, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ge (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpe 4 pl.: *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.5

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken va schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met b timmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.

2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.5

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeester H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60

2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl. Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.: *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluitin van een Wandelplaats. 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroond prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoon stelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Am sterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING
›N AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 22 AUGUSTUS.

Almelo. Het bouwen van een heerenhuis n den Wierdenschen straatweg aldaar. De architecten Van der Goot en Kruisweg Hengelo (Ov.), 's midd. 12 u. in het café n Beverdam, alw. bestek en teek. ter inz. zijn ad f 1.50 verkrijgb. bij gen. architecten, mede inl. Aanw. 22 Aug., v.m. 10 u.

s-Gravenhage (Herbest.) Het bouwen van winkels met afzonderlijke bovenwoningen een terrein aan den Gedempten Burgwal, ek Achter Raamstraat aldaar.

De 's-Gravenhaagsche coöp. broodbakkerij verbruiksvereeniging „de Volharding", n. 3 u. Bestek en 12 teek. à f 5 te bekomen bij n architect E. F. Ehnle, Pieter-Bothstr. 23. nw. gedaan.

(Aan hen, die zich ten behoeve der 1e beding, de stukken verschaften, wordt op rzoek het nieuwe bestek gratis verstrekt).

St-Michels-Gestel. Het uitbreiden der enb. school met eenige bijbehoorende erken en bijlev. der materialen.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek ter z. en à f 1 verkr. ter secr. Inl. geeft M. Nielen. Aanw. gedaan.

Stratum. Het bouwen van 4 woonhuizen et stallen te Stratum, voor den heer P. vinkels.

De aanbesteder, n.m. 6 u., ten koffiehuize n A. Vroomans, Laagstraat, alw. bestek teek. ter inz. Inl. te bekomen bij G. ooijakkers, timmerman te Stratum. Aanw. Aug., n.m. 2 u.

Zelhem. Het bouwen van een woning.

De heer G. Bel, n.m. 4 u., aan de „Wieelink", alw. bestek en teek. ter inz. Inl. eeft de besteder.

DINSDAG 23 AUGUSTUS.

Amsterdam. Aanbouw van een ijsfabriek et kantoren, ketelhuis, stoomschoorsteen nz. enz., op een terrein gelegen aan de uidzijde der visschershaven te IJmuiden.

De dir. der Naaml. Venn. Stoom Trawlerisscherij „IJmuiden" te IJmuiden, 's midd. 2 u., in hotel en café „Palais Royal", Paisstr. Amsterdam. Bestek met 2 teek. à 2.50 verkr. bij J. H. de Bussy, Rokin no.). Inl. zijn te bekomen te Amsterdam bij e architecten H. Moen G.P.zn. en P. A. immers.

Breukelen-St. Pieters. De verbouwing an het woonhuis „Vecht en Rijn", aan den jksstraatweg.

De firma J. Plomp en Zn., n.m. 2 u., in le Oliphant". Bestek en teek. te verkr. tegen 1 en bij de besteders, en bij de bouwk. G. an Veerde, Utrecht, die inl. verstrekt. anw. gedaan.

Leiden. Het bouwen van een fabrieksebouw waarin Eest voor de Leidsche bierrouwerij „De Posthoorn".

De architect H. J. Jesse. v.m. 11 u. in afe „Popp". Bestek en teek. ad. f 1 aan het antoor der brouwerij verkr. Aanw. gedaan.

Tilburg. Het bouwen van schoollokalen in en Besterd.

Het R. K. kerkbestuur parochie „St.-Jozef", av. 7 u., in het lokaal der St.-Jozef vereniging. Bestekken verkrijgb. à 50 ct. bij en architect André Blomjous.

Alleen aannemers der parochie St.-Jozef ijn toegelaten.

WOENSDAG 24 AUGUSTUS.

Enschedé. Het bouwen eener school „het arinksgesticht". op een terrein gelegen aan en Noorderhagen ald

De architect A. L. Clemens, 's midd. 12 u., het geb. der R. K. arbeiders-vereen. Bestek n teek. à f 2 verkr. bij gen. architect, die il. geeft. Aanw. 23 Aug., v.m. 9 u.

Leiden. Het bouwen van de „Nieuwe Oosterrerk" en bijbehoorende werken.

De gemeente-commissie van het Nederl. Herv. kerkgenootschap, n.m. 3 u., in de Pieterserk. Bestek en teek. ter inzage in de consitorikamer der Pieterskerk, alw. ex. zijn te bekomen à f 2,50 per stel. Inl. zijn te bekomen bij den architect W. C. Mulder te Leiden. Aanw. gedaan.

Utrecht. Het bouwen van een villa aan de Prinsenlaan nabij het station de Bilt.

De architect D. Kruijf, n.m. 2 u., te zijnen kantore. alw. bestek en teek. à f 2 verkr. Aanw. gedaan.

Woensel. Het bouwen van vier woningen onder een blok.

De heer P. v. d. Water, 's av. 7 u., in het café van den heer H. v. d. Nieuwenhof, tegenover de kerk, alw bestek en teek ter inz. liggen. Inl. geeft J. van Rooij, te Woensel. Aanw. 24 Aug., n.m. 5 u.

DONDERDAG 25 AUGUSTUS.

Haarlem. Het bijbouwen van 4 schoollokalen, kamer hoofd der school, privaten, gangen en bijkomende werken aan de school Prins Hendrikstraat.

Het gem.-best., n.m. 2¼ u. Voorw. ter lezing ter gem.-secretarie alle werkdagen van v.m. 10 tot n m. 4 u. Aldaar te bekomen bestek ad 50 cents. Aanw. gedaan.

Zandvoort. Het bouwen van een villa aan de Boulevard Barnaart ald.

De architect S. J. W. Mons te Haarlem, v.m. 11 u., in het café van Hoogveld, Kerkstraat, Zandvoort. Bestek en teek. à f 1 te verkr. ten kantore van den architect, Groote Houtstraat 138.

VRIJDAG 26 AUGUSTUS.

Breda. Het bouwen van vier woonhuizen met afzonderlijke bovenwoningen op een terrein gelegen aan de Nijverheidssingel te Breda.

De architect J. Lijdsman, 's av. 7 u., in het café „De Beurs", alw. bestek en teek. ter inzage liggen.

Kockengen (Utr.). Het doen van eenige timmer-, schilder- en teerwerken.

Het gem.-best., v.m. 11 u. Bestek en voorw. ter gem.-secretarie ter inz. en tegen f 0,60 verkr. Aanw. 22 Aug. 's midd. 12 u.

Loosduinen. Het bouwen van 4 tuinderswoningen op het landgoed „Oud Rosenburg".

De aanbesteder, n.m. 3 u., in het café van de wed. Valkenet te Halfweg Loosduinen. Bestek en teek. in gen. café verkr. tegen f 1.50 per stel. Aanw. 22 Aug. n.m. 3 u.

ZATERDAG 27 AUGUSTUS.

Delft. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning en pakhuis op het terrein aan den Spoorsingel. hoek Havenstraat, in de gemeenten Delft en Hof van Delft.

De architect C. J. L. Kersbergen, v.m. 11 u., in het café „Lubrechts". Bestek met teek. à 75 ct. verkrijgb. bij den architect, terwijl een ex. in gen. koffiehuis ter inzage ligt. Aanw. 23 Aug. v.m. 11. u. Deze aanbesteding is beperkt tot aannemers wonende te Delft, Hof van Delft en Vrijenban.

Enschedé. Het bouwen van eene school voor openb. lager onderwijs met 8 lokalen en 2 teekenzalen met verdere toebehooren.

Het gem.-best., n.m. 3 u. Bestek en teek. tegen f 3 verkr. bij den boekh. M. J. v. d. Loeff te Enschedé. Inl. geeft de de heer H. P. Timmer, gem.-architect. Aanw. 27 Aug. v.m. 10 u. op het terrein aan de Mollenstraat.

Ootmarsum. Het vergrooten van het bestaande ketelhuis met bemetseling van een nieuwen stoomketel en machine, enz. aan de Twentsche damast-, linnen- en katoenfabriek aldaar.

De bouwk. J. M. de Morree te Hengelo (Ov.), n m. 1 u., in het logement van Teusse te Ootmarsum. Bestek en teek. à f 1,50 per stel verkrijgb. bij den bouwk. Aanw. 27 Aug., v.m. 10 u.

Sexbierum. Het afbreken van de oude school en het vergrooten door aanbouw van het armhuis te Tzummarum.

Het gemeentebest. van Barradeel, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. in voorn. armhuis. Inl. verstrekt A. Lettinga Az., gem.-architect. Aanw. 24 Aug., v.m. 11 u.

MAANDAG 29 AUGUSTUS.

Amsterdam. Het sloopen van de perc. no. 110—116 aan de Hoedemakersstraat, kadaster sectie V, no. 840—843 en het bouwen van een hulpwacht voor de brandweer op dat terrein.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stadsdrukkerij, tegen f 1,70 (met 2 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2—4 u. gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Dordrecht. Het maken van een brandkastenfabriek met annexen op de bestaande fundeeringwerken te Dordrecht.

De architecten I. N. Reus en Zn. bij wie bestek en teek. voor f 3 verkrijgb. en worden dagelijks van 11—12 u. inl. verstrekt.

Enschedé. Het bouwen van een Shed-bouw gr. 2820 M²., op een terrein gelegen in de Kremersmaten te Enschedé.

De firma van Heek en Co, n.m. 12½ u., in het hotel „De Graaf". Bestek en teek. verkrijgb. in den boekh. van M. J. v. d. Loeff, tegen f 2,50 per stel. Nadere inl. geeft de hoofdopzichter G. W. v. d. Meer aan de fabriek, Noorderhagen. Aanw. 24 en 29 Aug., telkens n m. 1½ u.

DINSDAG 30 AUGUSTUS.

Enschedé. Het uitbreiden der bestaande magazijnen, gelegen aan de Oldenzaalsche straat te Enschedé voor de firma Blijdenstein en Co.

De architect R. v. d. Woerd Hzn., in het hotel „de Klomp", alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1,50 te bekomen zijn bij voorn. architect. Aanw. 30 Aug. v.m. 10 u.

Groningen. Het bouwen van een kantoorgebouwtje met bergplaats op het havenemplacement te Delfzijl. Raming f 3400.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek no. 169, ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N.. aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur Escher te Leeuwarden, den ingenieur Druyvesteyn te Groningen en den opz. Kerkkamp te Delfzijl. Aanw. 23 Aug.

DONDERDAG 1 SEPTEMBER.

Groningen. Het bouwen van een ziekenhuis aan den Oostersingel te Groningen in 3 perceelen en massa.

Het prov. bestuur en het gem.-best., 's midd. 12 u., ten provinciehuize. Bilj. in te leveren tot 31 Aug., 's midd. 12 u. Bestek en teek. à f 10, per post à f 11, te bekomen bij de Erven B. v. d. Kamp te Groningen. Inl. te bekomen bij den architect J. J. v. Nieukerken te 's-Hage, v. Speijkstraat 38 van 9—10½ en van 1½—2½ u. en te Groningen op 22 en 27 Aug. van 9—4 u. in het hotel „de Doelen". Aanw. gedaan.

MAANDAG 5 SEPTEMBER.

Nieuwbuinen. Het amoveeren eener oude en het leggen van een nieuwe draaibrug met ijzeren bovenbouw.

Het best. van het waterschap „Nieuwbuinen", n.m. 6 u., ten huize van R. Dik, waar bestek en teek. ter inzage liggen.

DINSDAG 6 SEPTEMBER.

Breda. Het bouwen van drie heerenhuizen en een graanpakhuis, op een terrein gelegen aan de Naussausingel.

De architect F. P. Bilsen. Bestek en teek. van af 25 Aug. ter inzage in het „Hotel van Ham" te Breda, en in het „Hof van Holland", te Prinsenhage. Bilj. in te leveren bij den heer A. Canters, Ginnekenstraat 145 Breda tot n.m. 2 u. Onmiddelijk daarna zal de opening der bilj. in het „Hotel van Ham" plaats hebben.

Afloop
van AANBESTEDINGEN.

---

5 AUGUSTUS.

Hilversum (Onderh.). Het bouwen van een villa met stal, koetsierswoning enz. op „Trompenberg" aldaar. Door den architect Ed. Cuijpers, te Amsterdam.

Gegund aan Gebr. Terlingen te Amsterdam.

Utrecht (Onderh.). Het bouwen van perceel no. 2 aan de Vischmarkt, voor rekening der Gebr. Engelman, onder toezicht van den architect M. E. Kuiler.

Eenige inschrijver J. H. de Vos, aldaar, f 9855.

6 AUGUSTUS.

Akkerwoude (Fr.). Het bouwen van een catechisatiegebouw bij de pastorie, aldaar. Door de kerkvoogden.

Laagste inschrijver H. Groenhof, Akkerwoude, f 890, gegund.

8 AUGUSTUS.

Bergen op Zoom. Het bouwen van een nieuwe winkelpui aan het huis wijk B 16 in de Lievevrouwestraat aldaar. Door den heer A. Schoenmakers.
Laagste inschrijver C. Penders, f 790, geg.

9 AUGUSTUS.

Apeldoorn. Het maken van eene noodkerk, het afbreken van de oude kerk en het bouwen van een nieuwe kerk met toren, consistorie en kosterswoning nabij de Loolaan. Voor de Gereform. kerk A. Door den architect J. A. Wijn.
a. Voor 't tijdvak van af heden tot 1 Mei 1899, *b.* voor het tijdvak van 15 Maart '99 tot 1 Sept. 1899.
a. Laagste inschrijver P. Oldenhof, f 33169*.
b. J. de Groot Hz. f 32816.

Roosendaal (N.-Br.). Het bouwen eener directeurswoning. Door de koninklijke stijfselfabriek.
Laagste inschrijver J. Suijkerbuijk, f 7789, gegund.

10 AUGUSTUS.

Apeldoorn. Het maken van een ijzeren hekwerk om den den Wilhelmina-boom. Het maken van een een brandspuithuisje bij de school te Ugchelen. Door het gemeentbestuur.
IJzeren hekwerk gegund aan G. v. Ree. f 58,50; brandspuithuisje aan B. Jonker, f 258, Beiden aldaar.

Bolsward. Het opbouwen van de loodsen der gasfabriek. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver J. Jorritsma, f 960, geg.

Bolsward. Het verbouwen van de berg- en werkplaats der gemeentereiniging. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver F. R. Feenstra, f 774, gegund.

Ermeloo (Herbest.). Het bouwen van een waschhuis, een machinegebouw, een dubbele woning, het uitbreiden van het administratiegebouw, het verhoogen van den watertoren en het vergrooten van een werkplaats enz., op het landgoed „Veldwijk" te Ermeloo, met bijlevering van alle daartoe benoodigde materialen, onder beheer van den arch. E. Knevel.
Laagste inschrijver W. Zwak, Twello, f 44800, gegund.

Maassluis. Het bouwen van een woonhuis aan de burgemeester de Jonghkade aldaar. Door den architect H. G. Hemmes.
Laagste inschrijijver J. Wimmers, Maassluis, f 5650, gegund.

Oldebroek. Het bouwen van een vierde schoollokaal enz. te Wezep. Door het gemeentebestuur.
Schoolgebouw. Laagste inschrijver F. Best, Kampen, f 2295.
Meubelen. F. Best, Kampen, f 306.
Een inschrijver en wel hij, die het laagste cijfer had, trok zich terug en is dus niet genoemd.

Weerselo (Herbest.). Den bouw der secretarie te Weerselo. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijvers Gebr. Scholten, Dulder, f 1870; terwijl door alle aannemers, behalve de laatste, werd aangeboden gezamenlijk het werk te maken voor f 1830.

Winschoten (Onderh.). Het bouwen eener behuizing voor mevrouw de wed. F. Ph. Groeneveld aldaar, op een terrein aan de Korenstraat hoek Liefkensstraat. Door den architect K. de Grooth.
a. In 't geheel zonder serre, *b.* zonder Westel. vleugel, *c.* serre alleen.
a. Laagste inschrijver C. Roelfs, f 13300.
b. Gebr. Plus, f 12560.
c. Joh. Buurke, Nieuw Scheemda, f 475.
Massa. C. Roelfs, f 14089.

Westerlee (Gron.). Het bouwen eener pastorie, met levering van materialen, arbeidsloonen. enz. Door de kerkeraad der Geref. Gemeente.
Laagste inschrijver G. Heidenga, Midwolda, f 2339,34.

Zomeren (N.-Br.). 1e Het vergrooten der openb. lagere school met bijbehoorende werken te Zomeren (Eind); 2e de levering der hiervoor benoodigde schoolmeubelen. Door het gemeentebestuur.
1e. Laagste inschrijver L. v. d. Kemenade, f 2645.
2e. J. Huijbrechts, f 286. Voorloopig niet geg.

11 AUGUSTUS.

Alkmaar. Het bouwen van twintig burgerhuizen op een terrein sectie C no. 850 aan de Snaarmanslaan. Door den architect K. Bakker Dz
Laagste inschrijvers firma Spruit en Wils, f 22485, Gunning 3 dagen in beraad gehouden.

Burum. Het verfwerk aan de school. Door het best. der Chrst. school.
Laagste inschrijver J. Boddé, Burum, f 74, gegund.

Deventer (Onderh.). Het verbouwen van een perceel gelegen aan de Lange Bisschopstraat, voor rekening van den heer J. Pluim.
Laagste inschrijver Timmer-, metsel- en steenhouwwerk, K. van Leusen, f 4824.
Smidswerk. W. Meenhorst, f 220,50.
Loodgieterswerk. G. Vos, f 205,50.
Stukadoorswerk. J. Wessels, f 26.
Verfwerk. W. D. Helderman, f 295.

Groningen. 1⁰. Het bouwen van stalgebouwen op het terrein voor het openbaar slachthuis; 2⁰. het bouwen van eene woning voor den machinist en den stoker op het terrein voor het openbaar slachthuis; met bijlevering van al het benoodigde. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver H. Ibelings, 1, f 12665, 2, f 6915.

Tilburg. Het sloopen van een bestaand en het daar ter plaatse weder bouwen van een woonhuis, voor mej. Gez. Gersons te Tilburg. Door den architect F. C. de Beer.
Laagste inschrijver A. v. d. Hout, f 3869, geg.

Utrecht. Het sloopen van eenige bestaande perceelen en het opbouwen van een fabriekslokaal. Door den arch. J. A. v. Straaten Jr.
Laagste inschrijver J. M. Wolff, f 4525.

Utrecht (Onderh.). Het bouwen van een magazijn, winkelhuis en bovenwoning, aan den Leidschen straatweg voor rekening van den heer G. J. Egberts. Door den architect M. E. Kuiler.
Opgedragen aan J. H. de Vos, ald., voor f 20000.

Zwolle. Het verbouwen van eenige houtloodsen tot pakhuis, staande op de voormalige werf der firma L. Eindhoven, voor de heeren Heimans en Zn. Door den architect D. de Herder.
Laagste inschrijver H. G. Trup, f 5981.

12 AUGUSTUS.

Meppel. Het bouwen van een woonhuis voor den heer E. Top. Door den arch. G. Otten Jzn.
Laagste inschrijver R. Geskes, f 2557.

Venraai. Het bouwen van een nieu woonhuis, stallingen en bergplaats. in 6 pe 1e. Alle metselwerken; 2e. de stukado werken; 3e. het maken der kap en legg der zolders en vloeren; 4e. het maken d glasramen en voor- en achterdeuren; 5e. H maken en leveren der binnendeuren; 6e. h lev. van glaswerk en eenmaal gronden. Do den heer H. v. Aarssen.
1. Metselwerk. Laagste inschrijver G. Poe f 162,*
Voegwerk. L. Oudehoven f 34,*
2. Frans Janssen. f 74*.
3. P. Spee. f 40.75*
4. A. v. d. Water. f 34.
5. A. v. d. Water. f 40.*
6. M. Custers, f 65*. * Gegund.

Overschie. Het bouwen van een boerder bestaande uit woonhuis, wagenloods, paa den- en koestallen met bijbehoorende werke op een terrein aan de Delftshavensche Schi en den Hoornweg aldaar. Door den archite Jac. van Vessem te Rotterdam, voor re van Mej. de Wed. P. Poot.
Laagste inschrijver G. v. d. Vlugt, Maa land, f 20266.

Rotterdam. Het sloopen van het hui Open Rijstuin No. 10. het bouwen van ee kantoorgebouw met Monsterkamer, het ove dekken van binnenplaatsen met ophooging e straatwerk en verdere werken aan de achte gelegen pakhuizen. Door de firma Koc en Co.
Laagste inschrijver P. v. Linschoten Pz Rotterdam, f 13460.

Schaesberg. Het bouwen van steunmure met daarop in hardsteenen neuten te plaatse leuningen van gegoten ijzeren kolommer langs vier waterpoelen op het dorp Scheij alsmede het leggen van twee ijzeren buize door den kunstweg Scheijt—Kerkrade. Doo het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver Jan Ubachs, Heerler f 1540.

13 AUGUSTUS.

Brunnepe bij Kampen. Het verbouwe van een woonhuis en schuur op het erf no 80, in het Buitendijksch. Door den heer M v. 't Oever, te Kamperveen.
Laagste inschrijver J. Valk Jz., Kampen f 1217.

Haarlem. Het amoveeren van een woon huis en het ter plaatse bouwen van een win kelhuis, aan de Zijlstraat no. 84. Door de architect W. F. Doeglas.
Laagste inschrijver J. F. Duin, f 3730.

Rotterdam. Het opbouwen van een pak huispand met kantoren, stallen enz. op he Noordereiland ter grootte van pl m. 2000 M² Door de firma W. v. d. Lugt en Zn.
Laagste inschrijver D. Lokhorst, Rotterdam f 123.400.

18 AUGUSTUS.

Wateringen. Het bouwen van een Ver kooplokaal voor rekening der „Vereeniging Westland" afdeeling Wateringen te Wate ringen onder beheer van den architect J. H Tonnaer te Delft, Raming f 8631.
Laagste inschrijver G. v. d. Tang, f 7980 De gunning is 8 dagen aangehouden.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

27 AUGUSTUS 1898. 18e JAARGANG. No. 35.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.—

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte.
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie $^3/_2$ maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Het te bouwen academisch ziekenhuis te Groningen. — De Bond. — De Permanente tentoonstelling in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam. — Prijsvragen. — Inhoud van Tijdschriften. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van Opzichters en Teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met een plaat).

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Als Gewone Leden der Maatschappij zijn toegetreden de heeren:

B. W. Blanken te Rotterdam.
J. C. Speelman te „

Voor de Bibliotheek der Maatschappij zijn ten geschenke ontvangen:

Van den schrijver: Kunst- en Wetenschap, voordracht door den heer J. J. Weve.

Van den schrijver: Onderzoek naar de theorie der Beton- en Cement-ijzer constructiën, door L. A. Sanders.

Van den schrijver: 1. Over aanbestedingen, door D. E. C. Knuttel.
2. Geschillen. „ „

Van den heer A. Salm G.Bzn., Congrès International des architectes, 4eme Session, Bruxelles 1897, Compte-rendu.

Van den uitgever J. B. Wolters: Bouwmaterialen ten dienste voor het onderwijs aan ambachts- dag- en avondscholen, door F. Lz. Berghuis.

Van den uitgever J. Waltman Jr. Album van gezichten genomen op het feestterrein tijdens de feesten te Delft, van 11—16 Juli 1898.

Van den schrijver: Bouw- en beeldhouwkunst, door C. Muysken. Overgedrukt uit: Een halve eeuw, 1848—1898., Historisch Gedenkboek uitgegeven door het „Nieuws van den Dag" bij de inhuldiging van Koningin Wilhelmina.

Van den heer J. J. van Nieukerken: bestek met teekeningen, voor het bouwen van een Academisch Ziekenhuis te Groningen.

78ste Algemeene Vergadering
van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

Ter voorbereiding van deze vergadering heeft zich eene Commissie van ontvangst gevormd, bestaande uit de heeren: F. H. van Etteger, Correspondent der Maatschappij, R. P. J. Tutein Nolthenius, H. J. Pessem, H. A. Ezerman. H. L. Hamer en D. J. van Loo, allen te Zutphen.

De vergadering zal gehouden worden te **Zutphen** op Maandag 19 September 1898. des morgens te 11$^1/_4$ uur, in de Raadzaal van het Stadhuis.

AGENDA.

1. Mededeelingen van het Bestuur der Maatschappij.
2. Voordracht van den heer R. P. J. Tutein Nolthenius. Ingenieur van den Rijks Waterstaat, over: „Zutphen's merkwaardigheden."
3. Mededeelingen over eenige te bezoeken gebouwen en inrichtingen. door den heer F. H. van Etteger, Gemeente Architect te Zutphen.

Te één uur zal gelegenheid bestaan tot het gebruiken van eenige ververschingen, in het Hôtel du Soleil.

Te ongeveer 2 uur, onder geleide der Commissie. bezoek aan het 's Gravenhof met de St. Walburgskerk en de Librye, en de Boterhal, waarna wandeltocht door en om de stad ter bezichtiging van eenige merkwaardigheden en van het Pompstation der Waterleiding.

Na afloop van dit bezoek zal gelegenheid bestaan tot het deelnemen aan een gemeenschappelijken maaltijd, te houden in de Buiten-Societeit, te 5$^1/_2$ uur, tegen betaling van f2.50 per couvert zonder wijn.

Aan hen die aan dezen maaltijd wenschen deel te nemen wordt beleefd en *zeer dringend* verzocht, vóór 13 September a. s. hiervan kennis te geven aan den heer F. H. van Etteger, Gemeente Architect te Zutphen.

(De laatste treinen vertrekken (stadstijd) naar: Utrecht via Arnhem om 8 uur 52 min.: naar Deventer om 9 uur 10 min.)

***

Op Dinsdag 20 September zal voor de leden gelegenheid bestaan tot het deelnemen aan een gemeenschappelijk bezoek aan Deventer.

Tijdens de vergadering te Zutphen zal, de weersgesteldheid in aanmerking genomen, worden beslist of de tocht naar Deventer per rijtuig, dan wel per spoor zal plaats hebben.

In het eerste geval, en slechts bij genoegzame deelneming, zal naar Deventer gereden worden over Voorst, Wilp en de huize de Poll; vertrek van Zutphen des morgens te 10 uur. De kosten zijn ongeveer f 1.50 per persoon.

De leden die aan dezen tocht per rijtuig wenschen deel te nemen, worden *dringend* uitgenoodigd hiervan kennis te geven aan den heer F. H. van Etteger, vóór 13 September a.s.

Ter voorbereiding van het bezoek aan Deventer heeft zich eene Commissie gevormd uit de aldaar wonende leden der Mij., die de deelnemers aan den tocht zal ontvangen in het koffiehuis „het Wapen van Overijssel" van H. J. Smeenk, waar te ongeveer 12 uur eenige ververschingen gebruikt kunnen worden.

Te ongeveer 2 uur, onder geleide der Commissie, wandeltocht door de stad ter bezichtiging van de merkwaardigheden, gevolgd door een bezoek aan de Koninklijke Deventer Tapijtfabriek.

Te $5^1/_2$ uur zal gelegenheid bestaan gemeenschappelijk het middagmaal te gebruiken. Zij die daaraan wenschen deel te nemen, worden beleefd en zeer dringend verzocht dit vóór 17 September a. s. mede te deelen aan den heer J. A. Mulock Houwer, Gemeente Architect te Deventer.

HET TE BOUWEN ACADEMISCH ZIEKENHUIS TE GRONINGEN.

Door de welwillendheid van den heer J. J. van Nieukerken, architect te 's Gravenhage, ontving de bibliotheek van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst een bestek met teekeningen van het naar zijne plannen en onder zijne directie te bouwen Academisch Ziekenhuis met toebehooren, te Groningen. Voor dit belangrijke geschenk zullen de leden der Maatschappij den heer Van Nieukerken ongetwijfeld dankbaar zijn.

Het werk dat dezen architect is opgedragen, en waarmede binnen kort een aanvang zal worden gemaakt, is zeer belangrijk; het is een van de „groote" werken op bouwkundig gebied in Nederland, zooals het bestek en de 39 daarbij behoorende teekeningen reeds voldoende aantoonen.

Met dit bestek zal echter het groote meerendeel onzer lezers wel geen kennis maken. In de overtuiging, dat het die meerderheid aangenaam zal zijn reeds nu iets te weten van de belangrijke stichting waarvan de bouw op 1 September a. s. zal worden aanbesteed, voegen wij als plaat bij dit nummer eene voorstelling van de onderlinge ligging van de verschillende onderdeelen van het Ziekenhuis, waarop wij later hopen terug te komen.

De aanbesteding zal geschieden in massa en in drie perceelen. Perceel I omvat: het Administratie-gebouw met woningen voor den Directeur en voor den apotheker en de apotheek, het wasch- en kookgebouw met ketelhuis, enz., en het paviljoen voor psychiatrie; perceel II bestaat uit: de chirurgische afdeeling, het paviljoen voor syphilitische zieken en de afdeeling voor vroedkunde en vrouwenziekten; in perceel III zijn begrepen: de medische afdeeling, de barak voor besmettelijke zieken en het lijkenhuis.

Twee jaren na den datum der gunning moeten de chirurgische afdeeling, het paviljoen voor syphilitische zieken, de afdeeling voor vroedkunde en vrouwenziekten en het administratie-gebouw geheel zijn opgeleverd, behalve de werkzaamheden volgende uit de centrale verwarming, verlichting, water-, gas- en schelgeleidingen, en moeten al de andere gebouwen glas- en waterdicht zijn opgeleverd. Twee en een half jaar na den datum der gunning moeten alle gebouwen geheel voltooid zijn opgeleverd, waarna zij nog vijf maanden in onderhoud bij den aannemer blijven, om na het verstrijken van dien termijn andermaal voltooid te worden opgeleverd.

DE BOND.

Onder den titel „De Bond in Hope" schreef de Opmerker van 23 Juli j.l. het volgende.

Het laat zich aanzien, dat dit opschrift nog dikwijls een plaat zal moeten vinden. Want na de wijze, die tot dusverre gevolg werd om den bond te propageeren, kan geen spoedige totstan koming verwacht worden.

Weer is een open brief verschenen, nu van den Voorzitter va Architectura. De wisseling van open brieven heeft iets van d beleefdheden, die in Frankrijk de duellanten elkander plegen to te brengen. Men verfoeit elkander inwendig, en put zich toch u in beleefde vormen, in afwachting dat het staal, gelukkig op weini bloedige wijze, de beslechting brengt.

Maar de Voorzitter van Architectura heeft het niet bij zij open-briefschrijverij willen laten. Hij heeft gemeend ook iets ove de fundamenten van den bond, dien hij als zijn geesteskind erken in het midden te moeten brengen.

Wij gelooven gaarne, dat de schrijver een hoogst bekwaar bouwmeester is, maar zijn pennevrucht is ons zeer tegengevaller Als de noodzakelijkheid van den bond niet treffender wordt aan getoond, als de denkbeelden, in het adres nedergelegd, niet bete worden verdedigd, dan zal het nog lang duren, eer de fusie, di volgens den steller, eigenlijk geen fusie is, haar beslag krijgt.

De schrijver kent groote waarde toe aan de plaatselijke ver eenigingen, hij wil ze aan geen bondsbestuur „onderordenen" Maar welke kracht kan er dan nog uitgaan van den bond uitgaan?

Waarop de „eenheid van actie" zich in de eerste plaats zal te richten hebben, blijft in het midden gelaten. Noch van de „intel tectueele", noch van de „financieele" belangen, waarvoor geageerd zal worden, kreeg men eenige uiteenzetting.

Daarentegen is „een orgaan" een lievelings-denkbeeld van der schrijver, die zich schijnt voor te stellen, dat de bezoldiging van den redacteur en het honoreeren van de medewerkers de belang rijkheid en de levensvatbaarheid van dit orgaan zullen verzekeren Een naïeve illusie! Wie is er, in bouwkundige kringen, die zich vlassende op zóóveel per regel of per kolom, aan het schrijven zal zetten? Er was een tijd, van 1883—1887, dat het orgaan der Vereeniging, welks voorzitter de schrijver nu is, door belangrijkheid uitmuntte. Toen genoten de redacteuren in het geheel geen honorarium. Maar het was een publiek geheim, dat één van hen, uitsluitend om de goede zaak te dienen, zijn vaardige pen uitsluitend aan den bloei van het orgaan wijdde. Kan de bond zoo iemand vinden, dan zullen wij hem geluk wenschen. Hoe weinig bezoldiging uitwerkt, heeft het orgaan der Maatschappij voldoende aangetoond.

De titularissen, die nu fungeeren, krijgen weer een veeg uit de pan, wat voor deze menschen, die met lust en ijver werkzaam zijn, een hard gelag mag heeten. Hier had de schrijver zich het: „glissez mortels, n'appuyez pas" moeten herinneren, want men vangt altijd nog meer vliegen met stroop dan met azijn.

En als de bond, wat ons nu weer verzekerd wordt, alleen uit vereenigingen moest bestaan, waarom dan die vereenigingen niet gelaten, zooals zij zijn? Er zou volstrekt geen kwaad in wezen, wanneer de groote gemeenten meer dan één bij den bond aangesloten vereeniging telden. Het zou zelfs in menig opzicht verkieslijk zijn, omdat, wat bij elkander hoort, dan bij elkander kon blijven, omdat concurrentie voor inslapen zou behoeden.

Wanneer dan de bond zich niet met de financiën der aangesloten vereenigingen ging bemoeien, iets waarvan de noodzakelijkheid niemand duidelijk zal zijn, zou de totstandkoming van de aaneensluiting, heel weinig moeilijkheid ondervinden. Slechts het bestuur der Maatschappij zou zich, in het algemeen belang, behoeven op te offeren, doch met het zeker aangenaam vooruitzicht, dat die offervaardigheid door een zetel in het bondsbestuur zou worden beloond.

Als iedere aangesloten vereeniging, in evenredigheid tot het getal harer leden, eene bijdrage aan de bondskas afdroeg, dan zou het den bond niet aan de noodige financieele middelen ontbreken.

Op deze wijze kan de bond dit jaar nog worden opgericht. Maar blijft de voorzitter van „Architectura" vasthouden aan zijn onpractisch plan, dan wordt het kind in de wieg gesmoord.

De Maatschappij, op zelfverdediging bedacht, gebruikt al vast den langen stok, om de zaak naar de toekomst te versc huiven. En dit wapen brengt meestal succes.

ACADEMISCH ZIEKENHUIS TE GRONINGEN

SITUATIE-PLAN.

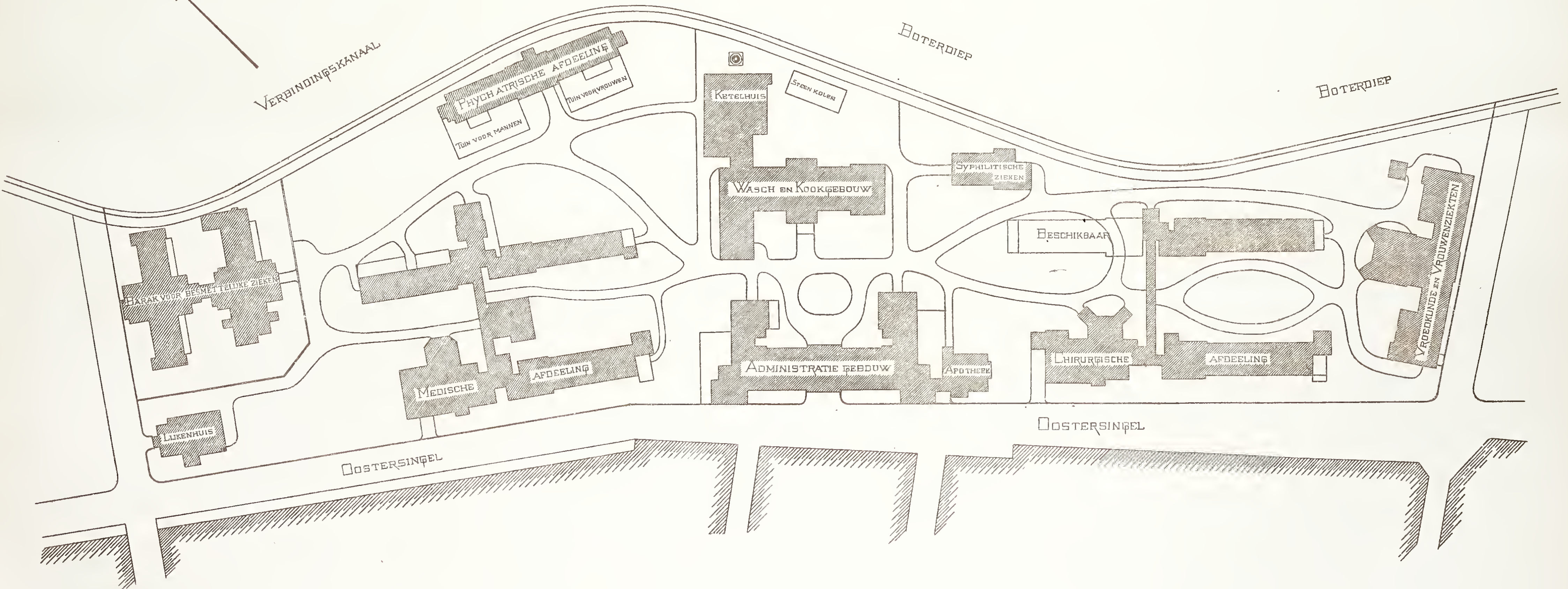

PHOTO-LITH: WEGNER & MOTTU AMST.

Behoorende bij het Bouwkundig Weekblad van 27 Augustus 1898 No. 35.

Na het bovenstaande artikel verscheen in de „Opmerer" van 30 Juli j.l. het artikeltje „De Bond in Hope", it reeds werd opgenomen in het Bouwkundig Weeklad van 6 Augustus j.l., maar eigenlijk hier had moeten olgen.

DE PERMANENTE TENTOONSTELLING

in het Gebouw Marnixstraat 402 te *Amsterdam.*

Hoe fijn de voor het witten van plafonds en wanden ebruikte kalk ook genomen wordt, door het herhaalde vitten ontstaat een dikke kalklaag, vooral ten nadeele an lijst- en ornamentwerk, waarvan met recht „de fijne antjes afgaan." Bovendien nog geeft de gewoon gewitte vand af, is deze uit een sanitair oogpunt niet glad genoeg en kan niet afgewasschen worden. Wel heeft men getracht deze nadeelen door toevoeging van een bindmiddel e overwinnen, en zoodoende eenige soorten waterverf an matigen prijs bereid, vrij van de ongewenschte eigenaardigheden der witkalk, maar verschillende van die verfstoffen hebben niet aan de verwachtingen beantwoord. Eindelijk is door den Engelschman Morse na langdurige proefnemingen een silicaatverf samengesteld, door hem *Calcarium* genoemd, dat bruikbaar bevonden werd om de witkalk te vervangen, en tevens geschikt om aan de meer hoogere eischen te voldoen, zooals o. a. voor decoratief werk verlangd worden; met gebruik van schablonen is dit laatste zelfs op min kostbare wijze te verkrijgen, met de hulp van een gewonen verver of stukadoor.

Het hoofdbestanddeel van Calcarium is een fijn poeder, verkregen door malen en daarna afslibben der grondstof. Dit poeder is met een opgelost bindmiddel aangemengd, welk breiachtig mengsel, bij het drogen onder matige temperatuur, een zeer dunne maar tevens harde verflaag vormt, die bestand is tegen afwasschen. Die hardheid en de eigenschap om reiniging met water toe te laten, bevelen deze verfstof ook uit een sanitair oogpunt aan.

Voor Nederland en zijn Koloniën is het materiaal in bussen verkrijbaar bij den heer A. Reesink te Haarlem, in een vijftigtal standaardkleuren, die door menging nog andere geven.

Voor het gebruik moet de papachtige grondstof aangemengd worden in de volgende verhouding: 50 kilo Calcarium met 27 liter water; in het klein voege men dus iets meer water bij het Calcarium dan de helft van het gewicht hiervan bedraagt. In maatdeelen is de verhouding 4 Calcarium met 3 water. Meer vloeistof dan deze verhouding aangeeft, zou schaden aan eene goede verharding, waardoor de oppervlakte ook afgeeft.

Bijmenging van kleurstoffen om andere tinten te verkrijgen dan die geleverd worden of door onderlinge menging van deze verkregen kunnen worden, werkt nadeelig op de verfstof, evenzeer toevoeging van olie.

De ondervinding heeft geleerd, dat wanneer men gebruik maakt van de uitsluitend voor dit materiaal vervaardigde kwasten, een oppervlak van 25 tot 40 M²., in twee lagen, beschilderd kan worden met een bus grondstof wegende 14 Eng. ponden, kostende naar gelang van de gekozen kleur, f 2.80 tot f 5.60; daarbij zij opgemerkt, dat de waarschijnlijk het meest te gebruiken soorten ook het minst geprijsd staan.

In Engeland is het calcarium veelvuldig met goed gevolg toegepast in woonhuizen, scholen, hospitalen enz.; in onze Oost-Indische Koloniën is het eveneens op groote schaal verbruikt. Ook voor decoratief werk is er reeds veel gebruik van gemaakt; de eigenaardig fluweelachtige oppervlakte en de fraaie tinten zijn eigenschappen die zeer ten goede komen. De heer Reesink heeft een reclamebord, met calcarium op linnen geschilderd, in de zalen van de Permanente Tentoonstelling doen plaatsen, dat een goeden indruk maakt, en volkomen aantoont wat men met deze verfstof kan doen.

Wie het Brongebouw te Haarlem bezoekt, zal er de zaal en de vestibule met calcarium beschilderd vinden, en de architect van dat gebouw, de heer J. A. G. Van der Steur, heeft van die beschildering verklaard, dat zij aan de gekoesterde verwachtingen beantwoordt.

Wat de toepassing betreft zijn de volgende opmerkingen niet overbodig.

Men zorge in de eerste plaats, dat het verharden der verflaag kan geschieden in droge lucht van matige temperatuur.

Bij nieuwe muren en plafonds moet de pleister zoo mager mogelijk genomen worden, daar de vette het uitslaan bevordert, dat nog langen tijd kan duren en de kleuren kan aantasten. Het beste is, dergelijke vlakken eerst met een ondergrond van wit calcarium te behandelen en slechts dan met kleur, wanneer metsel- en pleisterwerk hebben uitgewerkt.

De toestand bij oud en voortdurend uitslaand werk wordt door gebruik van calcarium niet verbeterd; alleen zal het witte calcarium beter voldoen dan witkalk.

Van vlakken die meermalen werden gewit en reeds afschilferen, moet de laag witkalk worden afgestoken, en vochtige plekken drie- tot vijfmalen behandeld worden met de kleur die men wil toepassen, alvorens de laatste laag wordt aangebracht. Scheuren enz. moeten eerst met gips of cement hersteld worden.

Plafonds enz., die te voren gewit of met olieverf geschilderd waren, moeten vóór de behandeling goed met water gereinigd worden. Wanden met grondpapier beplakt, ook op linnen, zijn na behoorlijke reiniging dadelijk geschikt voor de aanwending van calcarium.

Ook is deze verf geschikt voor buitenwerk, mits geen kleuren gekozen worden die in scherp licht niet standhoudend zijn.

Bij een goede behandeling, op wanden en plafonds zonder gebreken, die jaarlijks met zeepwater afgewasschen kunnen worden, houdt het calcarium drie en meer jaren stand.

(Wordt vervolgd.)

PRIJSVRAGEN.

In aansluiting op de mededeeling der ingekomen antwoorden op de prijsvraag voor een studenten-societeit te Utrecht, voorkomende in het Bouwkundig Weekblad van 13 Augustus j. l., no. 33, wordt bericht, dat de motto's der inzendingen onder de no. 63 en 66 vermeld, nader blijken te zijn:

no. 63 motto: Bouwen.
„ 66 „ Pietje Pück.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

De Juli-aflevering van het *„Zeitschrift fur Bildende Kunst"* bevat een eerste artikel over het nieuwe Zwitsersche Rijksmuseum in Zürich. Dsar ik voornemens ben weldra aan de redactie van

het Bouwkundig Weekblad eene beschrijving aan te bieden van dit museum, waarover de architect, de heer Gull, mij gegevens toezond, wil ik er mij van onthouden van dit artikel thans een overzicht te geven.

Behalve het slotartikel van eene bijdrage over „Moderne Keramik" beweegt de inhoud van deze aflevering zich op schilderkundig gebied.

The Studio. Juli 1898. Tanagra Terra-cotta's, door Marcus B. Huish, is m. i. het hoofdartikel van deze aflevering. De schrijver verhaalt hierin hoe deze beeldjes — waarvan onlangs in London een groote verzameling tegen onverwacht lage prijzen werd verkocht — in grooten getale gevonden werden, hoofdzakelijk in de graven van Tanagra in Griekenland en Myrina in Klein Azië. Die in Tanagra worden toegeschreven aan de 4e eeuw van onze jaartelling, terwijl de beeldjes van Myrina zouden afkomstig zijn uit de drie daaropvolgende eeuwen.

Volgens rapport der heeren Pottier en Reinach, die namens l'Ecole Française van Athene met veel succes systhematische nasporingen leidden, bevatten niet alle graven dergelijke beeldjes. De groote meerderheid bevatte er geen. Van de 5000 die onderzocht werden, waren er slechts 350 wel voorzien. Aan den anderen kant waren eenige geheel er mede gevuld; een bevatte 45, een ander 35 stuks. Vervolgens wordt er op gewezen, dat de beeldjes uit verschillende stukken zijn samengevoegd. Door een gering aantal grondvormen met kennis van zaken telkens anders aan elkaar te plakken, werd een groote verscheidenheid voltooide beeldjes verkregen.

In dezelfde aflevering zijn een artikel en eenige afbeeldingen gewijd aan het meubilair dat de heer M. H. Baillie Scott ontwierp voor eene zitkamer van de Groothertogin van Hessen in het paleis van Darmstadt.

In den vorm onderscheiden deze meubels zich slechts van die welke deze kunstenaar bij de G. G. vroeger ontwierp voor zijne ideale cottages, door nog grooter en afschrikwekkender lompheid — of moet ik zeggen: diepgevoelde eenvoud. De lezer geve zich slechts de moeite te vergelijken. Het materiaal is nu echter kostbaar; deuren en stijlen zijn met verschillende houtsoorten ingelegd en met onsierlijk, log bloemornament of met lomp en grof beslag versierd. De secretaire en de muziek-étagère steken in verregaande smakeloosheid alle vroegere kunstproducten des heeren B. S. naar de kroon; voor den armstoel — in den bovenhoek van bladzijde 91 afgebeeld — is het model zeker afkomstig uit een sombere „manor" in de Schotsche Hooglanden. De „semi circular armchair" doet mij levendig denken aan het middeneeuwsche straf-instrument voor kijvende vrouwen, dat hen, die in Goslar am Harz het stadhuis bezochten, wel bekend zijn. Het vreemdste vond ik evenwel, dat niet twee stuks van dit ameublement het zelfde karakter vertoonen. Hierin schuilt zeker het mooie.

De Augustus aflevering van *Decorative Kunst* is ditmaal ook van veel belang, doordat de inhoud overwegend bouwkundig is. Allereerst maken we kennis met den Münchener architect Dülfer. Zijn werk schijnt bijna steeds het karakter der Münchener pleisterarchitectuur te vertoonen. De Engelsche invloed is evenwel ook hem te machtig geworden, maar de villa Burri — Georgenstrasse — is er niet minder om.

Van den heer Henry Helbig, mede uit München, is opgenomen het ontwerp voor een Amerikaansch hotel. Het is met recht „Amerikaansch", kolossaal en zwaar, een herinnering aan den toren van Babel.

Helbig en Haiger ontwierpen eene reeks landhuizen — modern angehaucht — waarbij hun onbaatzuchtig grondbeginsel was: den patroon te helpen sparen. De zuinigheid bedroog, althans bij de gevels, wel eens de wijsheid. Veel zijde spint de bouwheer echter niet bij deze spaarzaamheid, want ze heeft — volgens de heeren Helbig en Haiger — geen ander doel dan hem over te halen het inwendige zoo fraai mogelijk te maken.

Hierop volgen eenige meubels van J. Hoffman uit Weenen, waarvan mij al dadelijk het rustbed opviel van den schilder Kolo Moser, door de gelijkenis met het voorportaal eener Chineesche woning. Men kan evenwel aan deze meubels een eigen karakter niet ontzeggen; ze zijn flink van vorm, al leidde de zucht vreemde vormen te gebruiken den ontwerper nu en dan op een dwaalspoor. In elk geval steken ze gunstig af bij een gevelontwerp van denzelfden Hoffman. De gevel eindigt van boven in een zeer flauw gebogen lijn, is vlak als een plaat blik en beschilderd met een vervelend stijf laurierboom-patroon, waarvan de stammen als canneluren zoo recht tegen den gevel opklimmen.

Nog wenschte ik de aandacht te vestigen op een aantal si- lijke deur- en raamkrukken, in gegoten messing uitgevoerd, v Jos. Lasser uit München.

J. H. W. L.

BERICHTEN.

De heer Joseph Cuypers, die lid was der bemiddelings-Co missie voor de werkstaking der timmerlieden te Amsterda deelde in „Architectura" mede, dat door de stedelijke regeeri van Amsterdam middelen worden beraamd tot verscherping v het bouwtoezicht op den speculatie-bouw.

Dit scherpere toezicht zou niet kwaad zijn, maar hoe het z moeten plaats hebben is nog de vraag. En dan: wie zal uitmak of eenig werk behoort tot die speculatie, waarover meer contro moet uitgeoefend worden?

Ten raadhuize zal men er last mede krijgen.

Er is een proefnummer verschenen van het „Technisch Wee blad", orgaan van de Technische Vereeniging.

De abonnementsprijs voor de leden dezer Vereeniging zal zi f 2, voor niet-leden f 4 per jaar.

Het eerste nummer is verschenen van het „Indisch Bouwku dig Tijdschrift", orgaan der Vereeniging van bouwkundigen i Nederl. Indië.

De redactie wordt gevoerd door den heer B. H. W. Will brands te Lawang; de uitgifte heeft plaats bij Fuhri te Soerabaj

Alle voeling tusschen de leden van de genoemde Vereenigin moet middels dit blad plaats hebben. Het gros dier leden zij opzichters. Deze wenschen elkander te ontwikkelen, de lust te studie op te wekken en gaande te houden en ook . . . . hunn maatschappelijke positie te verbeteren.

Door den gemeenteraad van Gouda is besloten, ten behoev van de restauratie van de Groote- of St. Janskerk aldaar, een subsidie uit de gemeentekas te verleenen van f 1000 's jaars, e dan gedurende 10 jaren.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging voornoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N⁰. 15.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouwkunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Katholieke kerk. H. Kreuzgemeinde te Lodz. Vóór 15 September 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 11 Juni 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

Reclamebillet. Het dagblad „De Courant." Vóór 1⁰ October 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:

Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING 'AN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 29 AUGUSTUS.

Amsterdam. Het sloopen van de perc. no. 10—116 aan de Hoedemakersstraat, kadaster ectie V, no. 840—843 en het bouwen van en hulpwacht voor de brandweer op dat :rrein.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. itsluitend te verkrijgen ter stadsdrukkerij, egen f 1,70 (met 2 teek.). Inl. worden gegeven en kantore van den assistent-architect op het aadhuis, kamer no. 105, van 2—4 u. geurende de 3 laatste werkdagen vóór den ag der aanbesteding.

Assen. Het ten deele afbreken en weder pbouwen van een huis aan de Marktstraat e Assen, in 3 perceelen, als: *a*. Timmer-, netselwerken, enz. *b*. Stukadoorwerken. *c*. Behang-, glas- en verfwerken.

De architect J. Smallenbroek, 's av. 8 u., n het café Brouwer. Bestek en teek. à f 0,80 e bekomen bij den architect. Aanw. gedaan.

Dordrecht. Het maken van een brandastenfabriek met annexen op de bestaande undeeringwerken te Dordrecht.

De architecten I. N. Reus en Zn. bij wie bestek en teek. voor f 3 verkrijgb. en worden dagelijks van 11—12 u. inl. verstrekt.

Harlingen. Het verven van het raadhuis net daarachter gelegen gebouwen en het olhuis te Koetille.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. Bestek ter nz. ter gemeentesecretarie.

Haarlem. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan den Binnenweg te Heemstede.

De architect S. J. W. Mons, v.m. 11 u., in het hotel „de Leeuwerik". Bestek en teek. tegen f 1 te verkrijgen, ten kantore van den architect, Groote Houtstraat no. 138.

DINSDAG 30 AUGUSTUS.

Alkmaar. Het bouwen van 2 burgerwoonhuizen aan de Clarissebuurt.

De architect K. Bakker Dzn., n.m. 6 u., in het het café van Rol, a/h Ritsevoort. Bestek en teek à f 1 te bekomen bij den architect. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het uitbreiden der bestaande magazijnen, gelegen aan de Oldenzaalsche straat te Enschedé voor de firma Blijdenstein en Co.

De architect R. v. d. Woerd Hzn., in het hotel „de Klomp", alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1,50 te bekomen zijn bij voorn. architect. Aanw. 30 Aug. v.m. 10 u.

Enschedé. Het bouwen van een Shed-bouw gr. 2820 M², op een terrein gelegen in de Kremersmaten te Enschedé.

De firma van Heek en Co, n.m. 12½ u., in het hotel „De Graaf". Bestek en teek. verkrijgb. in den boekh. van M. J. v. d. Loeff, tegen f 2,50 per stel. Nadere inl. geeft de hoofdopzichter G. W. v. d. Meer aan de fabriek, Noorderhagen. Aanw. 29 Aug., n.m. 1½ u.

Groningen. Het bouwen van een kantoorgebouwtje met bergplaats op het havenemplacement te Delfzijl. Raming f 3400.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek no. 169, ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur Escher te Leeuwarden, den ingenieur Druyvesteyn te Groningen en den opz. Kerkkamp te Delfzijl. Aanw. gedaan.

Hoofddorp. Het bouwen van een stal voor 30 paarden.

De kerkvoogden der Ned. Herv. gemeente, n.m 5½ u., in de consistoriekamer. Bestek en teek. ter inzage bij den koster. Aanw. 30 Aug. n.m. 4½ u. Inl. geeft de bouwk H. Rinck aldaar.

Hoogezand. *a*. De verf-, glas- en behangwerken; *b* de stucadoorwerken van de in aanbouw zijnde 4 blokken woningen voor mevr. de wed. R. Hooites.

De aannemer H. Schreuder, 's av. 7 u in café „Wilhelmi", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Nijmegen. Het maken van een machinefabriek met ijzergieterij, kantoorlokalen, woning en magazijnen op een terrein aan de Voorstadslaan aldaar, gezam. oppervlakte der gebouwen circa 1700 M².

De directie der Nijmeegsche Tramweg Maatij., n.m. 1½ u. te haren kantore alw. bestek en 3 teek. ad f 3 verkr., alsmede inl. Aanw. 29 Aug. n.m. 1½ u., op het terrein aan de Voorstadslaan.

Stadskanaal. Het verrichten van glas- en verfwerk.

De heer J. Kloosterman, 's av. 7 u. in het café van J. Linzel, alw. bestek ter inz. ligt.

Zwolle. Het bouwen van 2 woningen onder één dak, op de Assendorper Lure.

De heer H. v. d. Stege, v.m. 11 u., bij den heer Schoorlemmer, Sassenpoort, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 31 AUGUSTUS.

Losser. Het bouwen van een woonhuis in 't Overdinkelsche veld

De heer J. Morshuis, 's midd. 12 u. in 't café der wed. Blokhoff, alw. bestek en teek. ter inzage. Inlicht. geeft A. G. Reuver Lutte. Aanw. 31 Aug., v.m. 10 u.

Zuidbroek. De herbouw van een verbrande boerderij aldaar met bijlev. van materialen, arbeidsloonen enz.

De architect D. J. Huisman, 's av. 7 u. in hotel Bunning, alw. bestek en teek. ter inz. Bestekken ad f 1 verkr. Aanw. 29 Aug. v.m. 9 u.

DONDERDAG 1 SEPTEMBER.

Groningen. Het bouwen van een ziekenhuis aan den Oostersingel te Groningen in 3 perceelen en massa.

Het prov. bestuur en het gem.-best., 's midd. 12 u., ten provinciehuize. Bilj. in te leveren tot 31 Aug., 's midd. 12 u. Bestek en teek. à f 10, per post à f 11, te bekomen bij de Erven B. v. d. Kamp te Groningen. Inl. te bekomen bij den architect J. J. v. Nieukerken te 's-Hage, v. Speijkstraat 38 van 9—10½ en van 1½—2½ u. Aanw. gedaan.

Gouda. Het vernieuwen der brug in het Draafpad te Gouda.

Dijkgraaf en heemraden van den polder „Bloemendaal", v m. 11 u. in het koffiehuis „De Romein". Het bestek ligt ter lezing in bovengenoemd koffiehuis. Inl. worden gegeven door den architect van den polder.

VRIJDAG 2 SEPTEMBER.

Arnhem. Het afbreken van de perceelen nos. 64 en 65 in de Koningstraat te Arnhem en het daar ter plaatse opbouwen van een winkelhuis met bovenwoning, voor rekening van den heer J. Hijman te Rotterdam.

De architecten Van Gendt en Nieraad, v.m. 11 u., in café „Neuf". Het bestek met 3 Lichtdrukteek. ad f 2 verkrijgb. ten kantore van voorn. architecten, waar inlicht. worden gegeven. Aanw. 1 Sept., v m. 11 u.

's-Gravenhage. Het onderhoud van het post- en telegraafgebouw te Noordwijk, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbest. tot en met 31 Dec. 1900. Ram. f 845.

Het min. van W., H. en N., n.m. 1 u. Bestek ter lez. aan gen. min., aan het bureel van den rijksbouwm. in het 2e distr.. Fluweelen Burgwal no. 16 te 's-Hage, aan dat van het prov. best. van Z.-Holland, en is te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij voorn. rijksbouwm. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 3 SEPTEMBER.

Harlingen. Het bouwen van een directeurswoning bij de gasfabriek.

Het gemeentebestuur, n m. 1 u. Bestek ter inz. en ad f 1 verkrijgb. ter gemeentesecretarie. Aanw. 1 Sept, v m. 11 u.

Leeuwarden. Het doen van verfwerken aan diverse gemeentegebouwen, in 7 perc.

Het gemeentebest., n.m. 3 u. Bestekken à f 0,25 te bekomen op de secretarie.

Oosterbeek. Het bouwen van eene inrichting voor konijnenfokkerij en mesterij, met aanhoorende werken.

De Architect A. M. v. Steenis, v m. 10½ u., in het café Rosande, alw. bestek. en teek. ter inzage liggen. Aanw. gedaan.

MAANDAG 5 SEPTEMBER.

Nieuwbuinen. Het amoveeren eener oude en het leggen van een nieuwe draaibrug met ijzeren bovenbouw.

Het best. van het waterschap „Nieuwbuinen", n.m. 6 u., ten huize van R. Dik, waar bestek en teek. ter inzage liggen.

Prinsenhage. Het bouwen van een landbouwerswoonhuis met koestal, gelegen op het gehucht „het Hout" onder Prinsenhage.

De architect A. Verlgh te Breda, v.m. 10 u., in het café het „Roode Hert". Bestek en teek. in voorn. koffiehuis ter inzage. Aanw. 1 Sept. v.m. 10 u.

DINSDAG 6 SEPTEMBER.

Breda. Het bouwen van drie heerenhuizen en een graanpakhuis, op een terrein gelegen aan de Naussausingel.

De architect F. P. Bilsen. Bestek en teek. van af 25 Aug. ter inzage in het „Hotel van Ham" te Breda, en in het „Hot van Holland", te Prinsenhage. Bilj. in te leveren bij den heer A. Canters, Ginnekenstraat 145, Breda, tot n.m. 2 u. Onmiddellijk daarna zal de opening der bilj. in het „Hotel van Ham" plaats hebben.

DONDERDAG 8 SEPTEMBER.

Haarlem. Het maken van een vischhal met bijbehoorende werken op de terreinen der visschershaven te IJmuiden, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken aldaar. Ram. f 152.700.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Het bestek no. 170, ligt na 25 Aug., ter leging aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. bij den hoofding. te Haarlem en bij den ingenieur du Croix te Amsterdam (2e Constantijn Huygensstraat no. 46). Aanw. 1 Sept. v.m. 11 u. op de plaats.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van een woonhuis met slagerij enz. op een terrein aan den Emmaweg.

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u. bij J. H. Karstenberg, bij wien bestek en teek. ter inzage liggen. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. 8 Sept., v.m. 9½ u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

---

13 AUGUSTUS.

Oudewater. Het schilder-, verf- behangen eenig timmerwerk. Door burg. en weth.

Laagste inschrijver A. Gudée, f 54, gegund.

15 AUGUSTUS.

Papendrecht. Het bouwen van een woonhuis en schuur met stallingen enz. aldaar. Door den bouwk. H. v. d. Esch Bzn.

Metselwerk. Laagste inschrijver P. Visser, f 3167.

Timmerwerk. P. v. d. Tak, f 3715.

Massa. L. Boele, Kinderdijk, f 6747.

Roosendaal (N.-Br.). Het bouwen van eene villa, in de Burgerhoutsche straat, voor rekening van den heer Henri van Gilse. Door den architect M. Vergouwen.

Laagste inschrijver C. v. Dorst, f 18210, gegund.

Vlaardingen. Het maken en leveren van het ameublement voor het gesticht. Door hh. regenten van het in aanbouw zijnd diakoniehuis der Nederl. Herv. kerk.

Laagste inschrijver L. van d. Linden, f 320, gegund.

16 AUGUSTUS.

Breda. Het bouwen van een winkelhuis met apparte bovenwoning en twee woonhuizen met afzonderlijke bovenwoningen op een terrein gelegen aan de Fellenoordstraat, hoek Nieuwe Huizen. Door den architect J. Lijdsman.

Timmerwerk. Laagste inschrijver C. Nuijten, f 3087.

Metselwerk. W. Dielissen, f 3677.

Massa. W. Dielissen, f 6762*. *Gegund,

Groningen. Het schilderwerk aan het R.K. ziekenhuis aldaar.

Laagste inschrijver Joh. Boer, f 1085, gegund.

Geldrop. Het maken van een gebouw voor de vereeniging van den H. Vincentius à Paulo. Door het best. van gen. vereeniging.

Laagste inschrijver Jacq. Dielis, Geldrop, f 4290, gegund.

Lochem. Het bouwen eener schuur op Kelholtsveen te Klein Dochteren. Door den heer N. Naeff.

Laagste inschrijver H. J. Assink, Lochem, f 1383, gegund.

Leeuwarden. Het glas- en verfwerk van een blok woonhuizen aan de Harlinger Singel te Leeuwarden. Door den heer H. J. Albers.
Laagste inschrijver G. Anema, f 1066. Gunning aangehouden.

Twello. Het maken van een feesttent met bijkomende werken op een terrein aldaar. Door de commissie voor het kroningsfeest te Twello.
Laagste inschrijver J. te Wechel, f 284, gegund.

17 AUGUSTUS.

Breda. Het bouwen van een villa op een terrein gelegen aan den nieuwen Boulevard (onder Teteringen). Door den arch. J. M. Marijnen.
Laagste inschrijver H. A. Mol, f 8666.

Cuik (N.-Br.). Het bouwen van 2 woningen in de oude brouwerij, met bijlev. van materialen. Door de heeren Regouin en Kaal.
Laagste inschrijver G. v. d. Berg, Cuik, f 1260 Niet gegund.

Giekerk. De herstelling der boerenhuizinge te Kollumerzwaag, bewoond door G. E. Venema. Door den heer J. J. Terpstra.
Laagste inschrijver Joh. Dalstra, Surhuisterveen, f 1242.

Leeuwarden. Het verven der winkelhuizinge G no. 158 aan de Nieuwe stad aldaar. Door den architect J. D. Bruns.
Laagste inschrijver H. Westerhof, f 442, gegund.

Ommelanderwijk. *a.* Het bouwen van een heerenbehuizinge; *b.* alle benoodigde glas-, verf- en behangerswerken; *c.* alle benoodigde stucadoorswerken voor H. Bosscher. Door den bouwk. A. Woldendorp te Veendam.
Sub. *a.* Timmerwerken. Laagste inschrijver J. C. Kamminga, Veendam, f 2790.
Sub. *b.* H. Heijen, Veendam, f 344,50.
Sub. *c.* E. Lageman, Veendam, f 146.
Alle benoodigde metselsteenen en meerdere leverantiën zijn buiten het bestek, blijven voor rekening van den aanbesteder.

Sas van Gent. Het bouwen eener overdekte kiosk en het aanbrengen van versieringen aan hotel Rotterdam ter gelegenheid van het kroningsfeest. Door het bestuur der sociëteit „Harmonie”.
Geen inschrijvingen ontvangen, zal nu in eigen beheer worden uitgevoerd.

Tilburg. Het bouwen van twee heerenhuizingen op een terrein in de Tuinstraat. Door den heer L. W. van Delft.
Timmerwerk. Laagste inschrijver J. Horvers, f 2870.
Metselwerk Math. Kuipers, 3181.
Massa. Math. Kuipers, f 6244.

18 AUGUSTUS.

Assen. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan de Groningerstraat, naast „Rozenburg”. Door den architect J. Smallenbroek.
Laagste inschrijver R. Keun, f 3784, geg.

Gestel. Het bouwen van een heerenhuis met remise voor Th. Kerssenmakers te Woensel. Door den bouwk. M. G. v. d. Hurk.
Laagste inschrijver A. van 't Hof. Gestel, f 6930. Daar de inschrijvingen allen hooger stonden dan de begrooting, werd het werk voorloopig niet gegund. De begrooting van den architect was f 6808. Een tweede begrooting van een ander deskundige f 6400.

Groningen. Het bouwen van een verlaatshuis bij het Verlaat vóor plaats 31 Z.Z. te Nieuwe-Pekela. Door het gemeentebest.
Ingeschreven voor f 3578, f 3550, f 3000, f 2972 en voor f 2876. Namen moeten onbekend blijven.

's-Hertogenbosch. Het maken van den metalen bovenbouw der nieuwe Muntelbrug. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver H. Grasso. Vucht, f 7675.

Wateringen. Het bouwen van een verkooplokaal, op een terrein gelegen te Wateringen, voor rekening der vereeniging „Westland” afdeeling „Wateringen” te Wateringen. Ram. f 8631,04. Door den architect J. H Tonnaer te Delft.
Laagste inschrijver G. v. d. Tang, f 7980. Gunning aangehouden.

19 AUGUSTUS.

Almelo. Bestek no. 22. Het verdiepen van de Hollander Graven. Door het best. van het waterschap „De Regge”.
Laagste inschrijver H. de Jong, Ammerstol, f 3100.

Delft. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning en pakhuis, het pand no. 103 aan het Oosteinde. Door den bouwmeester P. Zuidgeest
Laagste inschrijver G. B. Luken, f 5222.

Ermelo. Het bouwen van een Tehuis voor kinderen aan den Horsterweg te Ermelo, onder beheer van den architect E. Knevel.
Laagste inschrijver J. D. Raaijen, Harderwijk, f 5525, gegund.

Helder. Het van buiten verven van gem.-gebouwen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver C. Kramer, f 656.

Luinjeberd (Fr.). Het bouwen eener nieuwe boerenbehuizinge met aanverwante werken met bijlev. van materialen. Door den heer Jan J. de Jong.
Uit de hand aanbesteed aan Hendrik de Wilde te Tjalleberd, voor f 7580.

Sexbierum. Het bouwen eener schuur met woning op vrij terrein. Door den heer H. Ph. Bakker.
Laagste inschrijver A. Miedema, Sexbierum, f 2230, gegund.

Stadskanaal. Het bouwen van een heerenbehuizing met boerenschuur, met bijl. van al het ben. uitgezonderd glas-, verf- en behangwerk. Raming f 17475,74. Door den heer W. Hiskes.
Laagste inschrijver G. Hensema, Oude-Pekela, f 16776.

20 AUGUSTUS.

Arnhem. Het bouwen van een zangtribune op de Groote Markt te Arnhem. Door de centrale commissie voor de feestviering.
Laagste inschrijver W. G. J. Beek, f 415, gegund.

Bussum. Het bouwen van een woonhuis met kelder aan den Oud-Bussumerweg. Door den bouwk. G. J. Vos.
Laagste inschrijver H. W. v. d. Meij, f 1890.

Eck en Wiel. Het bouwen van een boerderij. Door den architect G. Formijne te Tiel.
Laagste inschrijver B. J. H. v. Berghem, Opijnen, f 8990, gegund.

Klundert. Het afbreken van de bestaande en het bouwen eener nieuwe school, met vier lokalen, te Moerdijk. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver P. C. Vrins, Klundert, f 10841.

Utrecht. Het inrichten van de woning no. 2 aan de Oude Kerkstraat tot woning voor den concierge der openbare school aldaar. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver J. M. Wolff, f 1898.

22 AUGUSTUS.

Bergen-op-Zoom. Het bouwen van 4 woonhuizen in de Glimestraat. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver A. Suikerbuik, f 6399, gegund.

Enschedé (Onderh.) Het verbouwen en vergrooten van de fabriek der firma Ter Kuile Kromhoff aan de Parkweg alhier. Door den architect G. Clemens Az.
Laagste inschrijver J. H. Eggink, f 2135, gegund.

Stratum. Het bouwen van 4 woonhuizen met stallen te Stratum, voor den heer P. Swinkels. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver P. J. Strijbos, Stratum, f 3225.

Waalwijk. Het bouwen van huurhuizen met schuur voor rekening van den heer Joh. de Brouwer. Door den aanbesteder
Laagste inschrijver H. Michaël, Loonschedijk, f 3270, gegund.

23 AUGUSTUS.

Amsterdam. Aanbouw van een ijsfabriek met kantoren, ketelhuis, stoomschoorsteen enz. enz., op een terrein gelegen aan de zuidzijde der visschershaven te IJmuiden. Door de dir. der Naaml. Venn. Stoom Trawler-Visscherij „IJmuiden” te IJmuiden.
Laagste inschrijver P. Rings, Santpoort, f 47885.

Breukelen-St. Pieters. De verbouwing van het woonhuis „Vecht en Rijn”, aan den rijksstraatweg. Door de firma J. Plomp en Zn.
Laagste inschrijver G. Vermeulen, Breukelen, f 5350. Gegund.

Leiden. Het bouwen van een fabrieksgebouw waarin Eest voor de Leidsche bierbrouwerij „De Posthoorn”. Door den architect H. J. Jesse.
Laagste inschrijver W. Swager, Alkmaar, f 20700

VERSIERING VAN DE NEDERLANDSCHE BANK TE AMSTERDAM, SEPTEMBER 1898.

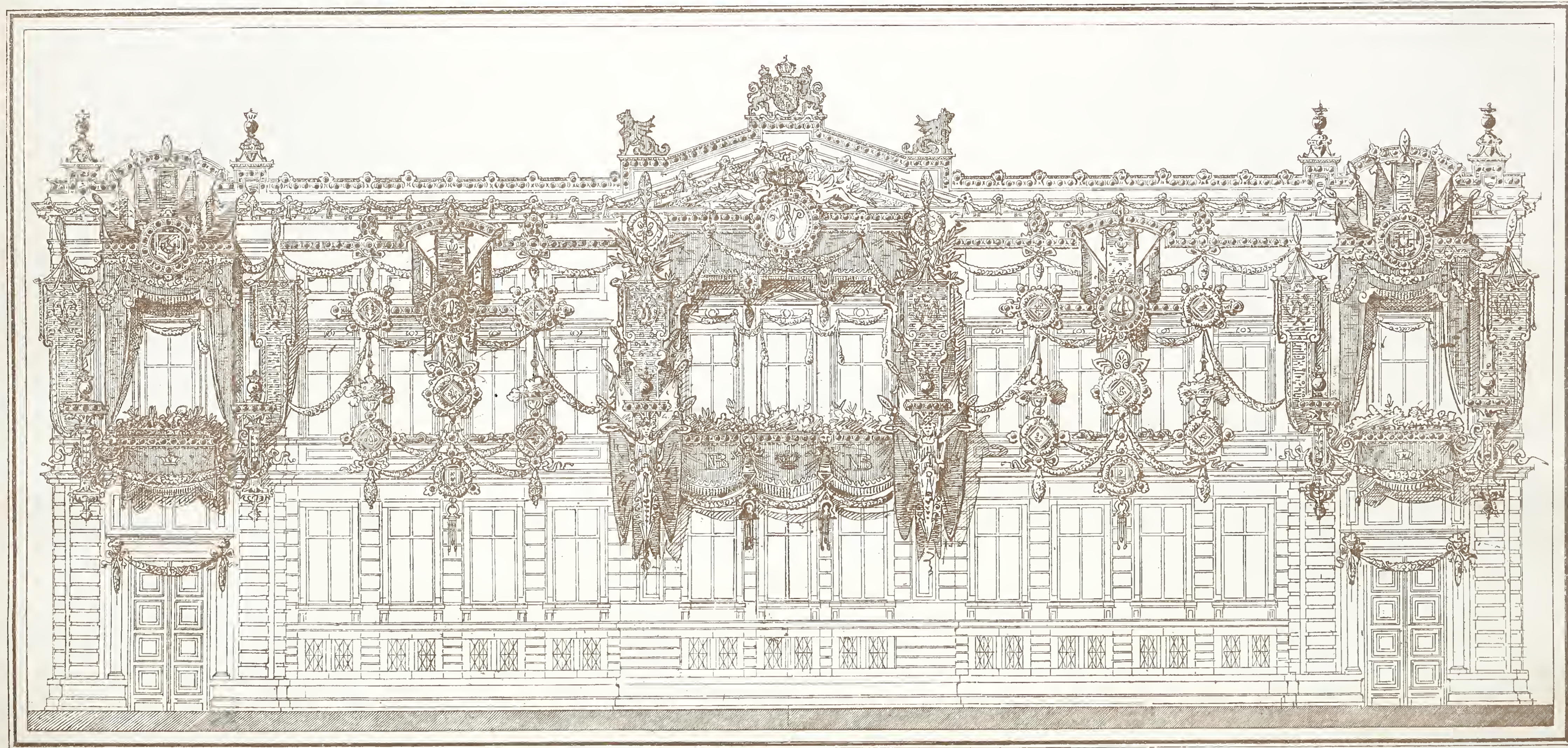

PHOTO-LITH WEGNER & MOTTU AMST

BEHOORENDE BIJ HET BOUWKUNDIG WEEKBLAD VAN 3 SEPTEBER 1898 N° 36

Straat Versieringen te Amsterdam, September 1898.

Leidscheplein.

Staatsspoor

Versiering Warmoesstraat

Haarlemmerstraat

Jodenbreestraat

Weesperplein en Sarphatistraat

Frederiksplein

Raadhuisstraat

Utrechtsche straat

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

SEPTEMBER 1898. 18e JAARGANG. No. 36.

UREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
UREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
ITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
bonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor
ndië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

INHOUD. — 31 Augustus 1898. — Mededeelingen betreffende e Maatschappij. — Bij de platen. — Tentoonstelling van vrouwenrbeid, door D. E. C. Knuttel. — Uit de verslagen der ambachtscholen (vervolg en slot van blz. 243). — Berichten. — Personalia. — ijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — ankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrianten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met twee platen).

31 AUGUSTUS 1898.

Op dezen datum bereikte onze geëerbiedigde Koningin Vilhelmina den achttienjarigen leeftijd, en nam het bewind in eigen handen over uit die Harer moeder, wier egeering werd gekenmerkt door de volledigste plichtsetrachting tegenover Hare dochter en Haar volk.

Hulde der dankbaarheid voor Hare toewijding brengen ook wij aan de edele moeder, de Beschermvrouwe onzer Maatschappij.

Een nieuw tijdperk van ons volksbestaan is met Haar aftreden als Regentes geopend, en alle Nederlanders richen hunne blikken op de toekomst, zoo vol onbestemde verlangens naar nog meerdere verbetering van toestanden. Een ieder doordringe het gevoel, dat er een nieuw leven begint.

Ook het bestuur der Maatschappij zal, mede namens de leden der vereeniging, hulde gaan brengen aan onze eugdige Koningin; het zal dit doen met den wensch in het hart, dat Koningin Wilhelmina van af de hooge plaats die Zij inneemt, met wijsheid moge regeeren en, de traditie van Haar Huis getrouw, een open oog blijve houden voor de beeldende kunsten die bij de aanvaarding Harer regeering in menig opzicht een ongekend hooge vlucht hebben genomen.

Om ook der bouwkunst dat standpunt te doen blijven innemen, gebruike ieder de kracht van zijn hart; — zoo helpe ook hij de regeering onzer Koningin te maken tot een zegen van ons Vaderland.

Leve de Koningin!

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Als Gewone Leden der Maatschappij zijn toegetreden de heeren:

Ed. Löhrer, te Utrecht,
en L. H. Kurpershoek, te Rotterdam.

Heeren Leden der Maatschppij die het 20e Congres van de Association Littéraire et Artistique Internationale, dat van 20 tot 29 September 1898 te Turijn zal worden gehouden, wenschen bij te wonen, kunnen zich daartoe opgeven aan het Bestuur der Maatschappij, waarna zij als deelnemers aan het Congres zullen worden voorgesteld.

De kosten van deelneming aan het Congres als geïntroduceerde bedragen 40 frs. per persoon. *(Zie verder onder berichten.)*

BIJ DE PLATEN.

Op de groote plaat bij dit nummer van het Weekblad gevoegd, worden eenige versieringen voorgesteld, te Amsterdam uitgevoerd voor de aanstaande intocht van H. M. Koningin Wilhelmina.

Bij het beschouwen der plaat neme men in aanmerking, dat de teekeningen van den heer J. H. Redelaar Jr. die voor de reproductie gediend hebben, natuurlijk nog niet naar de werkelijkheid, maar slechts naar de teekeningen der ontwerpers gemaakt konden worden.

De versieringen van de Hoogesluis, het Weesperplein met Sarphatistraat, het Frederiksplein — om de fontein —, en van het front der perron-overkapping, aan de stadszijde, van het station aan de Weesperpoort, zijn ontworpen door den heer Ed. Cuypers; die van de Utrechtsche straat en de brug over de Heerengracht in de Raadhuisstraat, door den heer W. Kromhout Czn.; die van de Haarlemmerstraat en de Warmoesstraat, door den heer H. Bonda, en die voor de Automobile-club de France op het Leidsche Plein door den heer Jos. Th. J. Cuypers.

Op de tweede en kleinere plaat is voorgesteld de versiering en verlichting van het gebouw der Nederlandsche Bank te Amsterdam, ontworpen door den architect van voornoemd gebouw.

TENTOONSTELLING

VAN

VROUWENARBEID.

De bouwkunde en de arbeid van de Nederlandsche vrouw hebben zich lang genoeg gedragen als kenden zij elkander niet, om nu bij sommige de vraag te wettigen: wat heeft het Bouwkundig Weekblad met die tentoonstelling uit te staan? Echter de tijden veranderen en ziet men in Finland vrouwelijke opperlieden de steigers beklimmen, van uit Amerika komen de berichten over talentvolle vrouwelijke architecten tot ons.

Hoewel de Nederlandsche architect zich nu voorloopig nog wel niet ongerust zal behoeven te maken over de vrouwelijke concurrentie, architectonische teekenaars en decorateurs schuilen ongetwijfeld in de vrouwenwereld. Het mag dus voor den Nederlandschen architect niet onbelangrijk zijn na te gaan welke proeven van bekwaamheid de vrouw hier aflegt op het gebied der versieringskunst. Daartoe wensch ik mij hier te bepalen; hoe interessant de afdeeling *Maatschappelijk werk*, hoe aantrekkelijk de *bijenkultuur*, hoe leerzaam *industrie*, *ziekenverpleging* enz. mogen zijn, weinig is daar te vinden dat in het bouwkundig vakblad voor behandeling in aanmerking komt.

Doch de versieringskunst der vrouwen, in allen geval de pogingen tot versieren en tot voortbrengen van kunstprodukten treffen wij telkens aan, zij het in artistiek naaldwerk, wandversiering of snijwerk dan wel in onmogelijk geknutsel met scherven, haar, capsules, postzegels en andere afval.

In de eerste plaats geeft de wijze van versieren der diverse tentoonstellingsruimten en van het plaatsen en schikken der inzendingen gelegenheid tot studie, waarbij niet vergeten mag worden dat slechts over geringe bedragen kon worden beschikt. Doch veel geld is immers ook niet noodig, de vrouwehand heeft een geheimzinnige vermaardheid in zake schikken en sieren, zij schept als van zelve zonder veel middelen comfort en gezelligheid. Heeft die vermaardheid recht van bestaan en zal deze tentoonstelling haar vergrooten? Och het antwoord was vooruit al te geven; er is veel overdrijving in die roem der vrouwenhand, zoo algemeen verkondigd; er zijn veel vrouwen met natuurlijke smaak, weinige echter hebben haar aanleg gelouterd door studie en nadenken. Daarbij komt dat als mannen zich voor een dergelijke taak zien geplaatst, zij zich tot specialiteiten wenden, terwijl hier de verschillende comité's zelf moesten zorgen voor de versiering hunner afdeeling onafhankelijk van de vraag of hunne leden zich ooit met iets dergelijks hadden bezig gehouden. Onder die omstandigheden moet de indruk gemengd zijn. De eene afdeeling is beter geslaagd dan de andere; aan de een stelt men ook andere eischen dan aan haar zuster. Men kan betreuren dat de interessante rubriek „Maatschappelijk werk" niet die van „Ziekenverpleging" ten voorbeeld heeft genomen, waar duidelijk blijkt dat de ernst van het tentoongestelde niet lijdt bij wat zorg aan omgeving en schikking gewijd — waar zooveel onschoons in de verhoudingen der menschen wordt ve kondigd troost men zich gemakkelijker over ruw hout kap en dakbeschot en hindert de min gelukkige wijze va etaleeren alleen in zooverre, als men daardoor het tentoo gestelde minder goed kan bestudeeren.

Anders is het wanneer een afdeeling het opschri „*Versieringskunst*" boven haar ingang heeft prijken. Hi mag, hier moet men hooge eischen stellen.

Immers versieringskunst omvat niet slechts het ve sieren van voorwerpen met naald of penseel; versiering kunst is de uiting van behoefte aan het schoone in all onverschillig of het een galatoilet of een ochtendjapo een salon of een kinderspeelkamer betreft. Aan die behoef op de juiste wijze te voldoen is zeer moeielijk, stelt hoo eischen; 't was dan ook een zware, zij het ook ze dankbare taak voor de dames die op zich hadden genome deze rubriekzaal in te richten en vol blijde verwachtin in de hoop veel te leeren, trad ik binnen. Helaas, ik he hiervan niets mede te deelen, de ingezonden voorwerpe zijn geplaatst, dat is al.

„Industriescholen" met de banale vlaggetjes aan de ingang had zeker, waar zooveel teekeningen moesten o gehangen, weinig gelegenheid er iets van te maken; to blijft het te betreuren dat waar zooveel proeven van smaa worden tentoongesteld, de tentoonstelling zelve niet smak lijker is; het opgehangen mannetje na mannetje hier e nog saaier, bij „Onderwijs" gevolgd is wel gemakkeli maar ter wille der leerlingen vooral, had men iets me verwacht.

Dan zien wij een beter pogen bij „Huisvlijt", de zuste afdeeling van „Versieringskunst"; beide rubrieken, wi scheiding voor de oningewijden wel een onoplosbaar raads zal blijven, vertoonen dezelfde soort arbeid, bij Huisvli nog uitgebreid en vermengd met voorwerpen van nut e vele handwerken zonder nut of schoonheid beide. H zaaltje van Huisvlijt is veel te klein voor de overste pende hoeveelheid inzendingen (ik hoor zoo iets van 1400 van zeer uiteenloopenden aard, omvang en waarde, to is men er in geslaagd een zekere gezelligheid te scheppe hier begint men weer aan de vermaarde vrouwenhand t gelooven. Dat hier gedacht is bewijst ook het plafon van spreien en lappendekens, in het algemeen geen g wenscht plafondmateriaal, maar de eigenaardige rubrie Huisvlijt passend en prettig afsluitend, tevens deze ve plaats vereischende inzendingen handig opbergend.

Uit den aard der zaak kan deze afdeeling zich niet ve gelijken bij haar meer deftige buurvrouw Oost-Indië, w etalage en décor betreft zeker N⁰. 1 van de tentoonstellin Blijkbaar was hier over meer middelen te beschikken d elders, doch zonder het gevoel voor kleur, dat hier z bizonder treft, zonder veel door fijne smaak geleide arbei zou dit aangenaam geheel niet zijn verkregen. Hier is ni alleen ter plaatse geschikt, geprobeerd, gedécoreerd; hi voelt men dat vooraf is ontworpen en geteekend, getuig het prettig doend plafond, getuige de zeer décoratie breede geschilderde band daaronder langs de wanden m een motief aan de kapalla ontleend, getuige vooral d behandeling der poortopeningen met hun fraaie latwe en uitstekende voorhangen van appliquéwerk in fluwee zijde en pailletten. Minder fraai van détail zijn de uitsta lingskasten, de poging om europeesch (renaissance?) e oostersch te combineeren is niet geslaagd, doch ook hi vergoedt de kleur veel. Roode betimmering met een zuini gebruik van goud, blauwe wanden, geel plafond en kleu rijke voorwerpen, 't was een durf; maar Mej. *C. van de Hart* mocht durven en daarom durf ik nu haar naa

emen als de ontwerpster, zonder te vreezen dat haar erige en talentvolle medewerksters daarin iets anders llen zien dan een rechtmatige hulde.

Van weêr anderen aard is het kunstgenot dat het kleine, lgepropte zaaltje van West-Indië aanbiedt. Hier vooral gevoeld wat decoreeren is voor een tentoonstelling; hier t men wat gedaan kan worden met weinig middelen, ove materialen, betrekkelijk weinig moeite, maar veel ede smaak. Waar op deze tentoonstelling zoovele knutarijen prijken, welke doen zien dat vele vrouwen de rdienste van een voorwerp nog afmeten naar den arbeid het geduld er aan besteed, is het een genoegen haar kunnen wijzen op de voorhangsels in West-Indië van er grof ongebleekt linnen (een soort zakkengoed) waarop et groote steken in wol ornamenten zijn geteekend; noch iteriaal, noch arbeid zijn hier van beteekenis; de waarde n het geheel is alleen te danken aan de smaak en fansie der ontwerpster. Zoo ook de bespannen wandvakken, k weêr grof, grauw linnen, vluchtig, bijna ruw met het nseel versierd, meest geometrische décors en weinig rekende kleuren, wat een prettig effect met weinig ddelen!

Tot zoover wat betreft hetgeen men het werk van nateur-decoratrices zou kunnen noemen. Ten minste ik een ook de dames Mesdag en Slothouwer meer tot de kmenschen of ten minste vakmenschen in spé te moeten kenen. Zij versierden de vestibule der congreszaal. 't Is nmer dat men dit druk bezochte lokaal aan zulke jonge achten heeft toevertrouwd; 't was voor deze leerlingen r Groningsche Teekenacademie zelve beter geweest indien ar een meer bescheiden taak ware aangewezen. Zonnebemen, tegenwoordig met irissen, margarieten en lelies, ozeer voor decoratie in de mode, vormen het hoofdotief, doch hebben bij het styleeren al hun rijkdom en nnegloed ingeboet; te vergeefs werd getracht door de le blaadjes wit te omlijnen er weer wat helderheid in brengen; onrust werd verkregen, geen leven. Meer nog nderen de breede bruine opstrevende lijnen als zoovele ode boomstammen; eerst langzamerhand ziet men dat bruin slechts wat sterk sprekende invullingen zijn tusnen groene stengeltjes. Ook de vullingen in de bogen ven de deuren doen niet prettig; eentoonig en toch druk en zij het meest aan geslachtsboomen denken. Het beoonend lijstje langs het plafond zonder pretentie doet veel ter en ook de plafondvakken geven aanleiding het beste te pen van deze leerlingen, al staan zij voorloopig zeker g achter bij haar Haagsche zusteren, die het persbureau rsierden, op een zeer kalme wijze; de rand langs het plafond et een leliemotief, goed van lijn, fraai van kleur, de niet zoo slaagde maar toch niet onaardige glasbeschildering en oral het uitstekende koperen slotbeslag op een der deuren, leuke hanen (geboetseerd) met het toepasselijke motto, t alles doet prettig aan. Maar toch, de eerepalm komt i. toe aan de dames Bachiene en de Graaf, wier arbeid j tegenover ons zien als wij het persbureau (waar men ch niet rustig kan werken, dank zij schrijfmachine en graaf en hunne priesteressen) verlaten. De paneelverringen van de poort der veranda vóór de industriezaal, zeker het beste wat van dien aard hier te zien is en rmonieert goed met de omgeving.

Die omgeving voert van zelf tot een huldebetuiging aan architecten der tentoonstelling, Mej. M. Jungius, die de stekende plattegrond ontwierp, de heer van Nieukerken, naar dien plattegrond een gebouw moest maken, dat zoot geen geld mocht kosten. Als wij echter hier de tuin t de gaanderij er om heen overzien, gevoelen wij niets van die aanvankelijke armoede. Ook het publiek is het eens over den prettigen, gezelligen, frisschen indruk, welke naast de goede verhouding van deze binnenhof zelve, zeker te danken is aan de goede behandeling der gaanderij, waar de half cirkelvormige loggia's in de hoeken en de poortgewijze behandelde hoofdpartijen met wat decoratie van latwerk zoo aangenaam de eentoonigheid voorkomen, terwijl de witte hoofdtoon met groen afgewisseld rond de verdienstelijke tuin zoo frisch doet, als moest zij symboliseeren de frissche jonge beweging, waarvan deze tentoonstelling een uiting is. Wij staan nu buiten en zullen onzen indruk maar niet bederven door de congreszaal binnen te gaan met de banale vlaggentrofeeën, vergeefs trachtende deze armoedige loods met haar slechte acoustiek wat op te vroolijken, wij zullen ook maar niet spreken over de vlakke met metaal gedekte daken der zalen zonder plafond, die wat al te warm zijn. Wij zijn buiten en brengen onze dankbetuiging aan allen die medewerkten om den hof zoo aangenaam te maken.

Een volgende keer over de inzendingen.

D. E. C. KNUTTEL.

(*Wordt vervolgd*).

UIT DE VERSLAGEN DER AMBACHTSSCHOLEN.

(*Vervolg van blz. 243.*)

De **Ambachtsschool te Groningen**, die verleden jaar haar 25 jarig bestaan vierde, telt thans een bezetting van 188 jongens. Zoo sterk bevolkt zijnde, was het voor de inrichting zeer welkom, dat de gemeente haar in November 1897 een hulpschoolgebouw kosteloos afstond dat hulp verstrekt in het gebrek aan ruimte, doch tevens in groote mate hulp van noode heeft om op de been te blijven. Het is door eigen krachten voor de nieuwe bestemming in orde gebracht.

Het Bestuur bleef aan de onderwijzers — niet het minst aan den directeur — de zoo verantwoordelijke taak der opleiding met erkentelijke opgewektheid toevertrouwen. De aanmerkelijke toevloed van leerlingen was zeker niet te verwachten, wanneer niet het besef meer en meer doordrong van de voordeelen die het in practische richting gegeven ambachtsonderwijs voor lateren tijd afwerpt, en van de goede grondslagen die daar worden gelegd voor den lateren levenswandel. Ook in die richting trede onze ambachtsschool — zoo zegt het bestuur — door den tact harer onderwijzers meer en meer leidend en hervormend op, dan zal zij blijven oefenschool voor oog en hand en meer en meer nog worden vormschool voor hart en geest tevens en van hare sociale roeping zich bewust, juist in de leerjaren de overtuiging dieper kunnen vestigen, dat de arbeid, zooals zij dien leert verrichten, adelen zal in het rijpere leven.

Het aantal onderwijzers werd wederom vergroot; voor de winterklasse voor ververs, die dermate bezoek trok, dat door één persoon het onderwijs niet kon worden gegeven, moest nog een tijdelijk onderwijzer worden aangesteld. Een feit van beteekenis in de ontwikkeling der school, is de benoeming tot leeraar van een machinist-bankwerker, omdat die noodig is geworden door de vele leerlingen ook voor vuur- en bankwerken.

Aan pogingen der leeraren tot lotsverbetering heeft het ook dit jaar niet ontbroken. De pensioenregeling voor leeraren van ambachtsscholen alleen ... — het Bestuur vreest, dat deze een te kleinen kring omvat en daardoor in te sterke mate beroep zal moeten doen op den steun van belanghebbenden en besturen.

Op aandringen der onderwijzers is eene regeling der vacanties in 't leven geroepen, tevens ten gunste der leerlingen het beginsel huldigende, dat de boog niet altijd gespannen kan zijn. Er zijn ingesteld een zomervacantie van drie weken en een herfstvacantie van één week; en om het „op de straat vertoeven" zooveel mogelijk te ondervangen, is een goede plaats aan vacantiewerk ingeruimd.

De nieuwe cursus ving aan met 76 jongens, of meer nog dan

de geheele bevolking der school voor nog geen 10 jaren. Dit is een aanwas, waarbij — hoe verblijdend zij is — de penningmeester eene ietwat sombere gewaarwording niet kan onderdrukken wanneer hij bedenkt, dat de begrooting niet meer sluitend is te maken. indien de Rijkssubsidie niet verhoogd wordt. Doch het bestuur troost hem en het ziet het antwoord der Regeering op eene gemotiveerde aanvraag om verhooging met goeden moed tegemoet. Meerder geld is noodig voor de meerdere hulp, maar ook voor uitbreiding van leervakken. Omtrent dit laatste punt rapporteerde de Directeur, de heer E. Riepma, in een goed bewerkte beschouwing het volgende. — Vooropstellend, dat voor de leervakken aan een ambachtsschool eenerzijds de grens van huisvlijt moet zijn overschreden en anderzijds die van kunstnijverheid niet mag worden bereikt, en zijne keuze nog begrenzende door de overweging, dat met name die vakken in aanmerking behooren te komen die, verband houdende met de teekenkunst, in de methode van onderwijs het hand aan hand gaan van theorie en praktijk mogelijk maken, kwam hij tot de slotsom, dat het *metselen* en vooral het *steenhouwen* op de voordracht voor een nieuw leervak behoorden te staan. Ook had hij gaarne daarop gezien het onderwijs in de vakken berustende op de leer der electriciteit, doch hij was daarvan teruggedeinsd, omdat het plan van dit onderwijs nog niet op algemeen vastgestelde grondslagen berust, en omdat aankoop en onderhoud der leermiddelen kostbaar is. Omtrent het metselen moest erkend worden, dat beter onderricht. vooral voor meer ingewikkelde constructies noodig was, en omtrent het steenhouwen, dat het teekenonderwijs van grooten dienst kon zijn voor het bewerken van ingewikkelde vormen in natuursteen.

Uit het verslag is echter op te maken, dat het Bestuur de beantwoording wenschelijk heeft geacht van deze vragen: hoe de proef met het metselen aan de school te Arnhem is bevallen, en of het steenhouwen, nog daargelaten dat het aan de gezondheid hooge eischen stelt, niet dermate onder den druk staat der concurrentie van hen die bij de groeven wonen, dat op een flink bestaan voor vele beoefenaars niet mag worden gerekend? Het Bestuur gaf echter, ingevolge de antwoorden, aan een ander leervak de voorkeur. Het toevoegen van een machinistenschool was, wat kosten van aanleg en exploitatie betreft, onmogelijk, maar de wenschelijkheid moest erkend worden, dat de kennis van de machine in al hare onderdeelen, hare behandeling en het herstel van eenvoudige gebreken inderdaad juist in Groningen aan velen een goed bestaan zou kunnen verschaffen. Tot eene oprichting van eene klasse waarin genoemde kennis enz. kan verkregen worden. is dan ook besloten.

Het resultaat van het onderwijs, zooals zich dat afspiegelt in de vervaardigde werkstukken en de loonen die de jongens na het verlaten der school verdienen, is gunstig, zooals in het verslag wordt erkend; maar het wordt betreurd, dat van de 14 smeden, 9 timmerlieden en 4 meubelmakers die de school verlieten, er 8 geen diploma verwierven, een ongunstige verhouding die echter geenszins aan het gegeven onderwijs wordt geweten, maar aan den nog te geringen ernst der leerlingen.

Met 1 April 1897 ving de school aan met 144. op 1 April 1898 met 188 leerlingen. Aan 20 van de laatstelijk vertrokken 27 leerlingen werd een kist met gereedschap, een boekwerk of een horloge gegeven, niet als „belooning" zooals vroeger, maar als „aandenken aan den volbrachten cursus".

Aan deze school is een avondteekenklasse verbonden, die in October j.l. met 169 leerlingen aanving, en waarvan de klasse voor volwassen ambachtslieden door 57 werd bezocht, om het in hunne jeugd verzuimde te trachten in te halen. Er gaven zich 96 voor deze klasse aan, en van deze waren er 34 die nog nimmer eenig teekenonderwijs hadden genoten. voor het meerendeel timmerlieden en huisschilders, doch ook machine-bankwerkers en werktuigkundigen. Van deze laatsten ontvingen er nog 11 speciaal onderricht in het machineteekenen, van zoo groot belang voor hunne betere vorming, en zoo zeer gewaardeerd. Dit kon geschieden zonder de uitgaven voor deze klasse, die geheel door de gemeente bekostigd wordt. te overschrijden. Deze gelden beantwoorden ten zeerste aan hunne zegenrijke bestemming.

Uit de rekening over het jaar 1897 blijkt, dat de school aan subsidiën geniet: van het Rijk *f* 6981,27, van de provincie *f* 2000, en van de gemeente *f* 4000. De post der bijdragen van particulieren en giften bedroeg *f* 1610,38, het geheele budget *f* 24863.—, waaronder aan leergelden slechts *f* 932.

Ook aan de Ambachtsschool te *Leeuwarden* is aan de leerlingen die, in de laatste zes jaren, de school met een getuigschrift hebben verlaten, een schrijven met vragen gezonden; evenals bij he tienjarig bestaan der school, had die zending het gewenscht gevolg. Nadat de jongeling op de school geschikt is gemaakt voo ambacht of nijverheid, moet aan de praktijk. aan den oud-leerling getoetst worden in hoeverre de school op den goeden weg is Ook het financieele gevolg van het onderwijs is voor de ouder van belang, want het gemis aan loon gedurende de drie jare die hun kind aan de school doorbrengt, moet door een hooge loon na den schooltijd worden vergoed. Van de 136 verzonde brieven kwamen er 121 ingevuld terug. Daaruit bleek, dat d meeste oud-leerlingen dadelijk na het verlaten der school 5 cen per uur verdienden; er waren die meer, tot 10 centen, en slecht zeer enkele die minder dan 5 centen verdienden. De meeste zagen hun loon spoedig verhoogen, zoodat na één jaar de loone waren, voor de meesten, van 7 tot 10 centen.

De laatste opgaven vergelijkende met vroegere, dan kan he bestuur der school aannemen, dat de oud-leerlingen 3 à 4 jare behoeven om zich in alle opzichten met de oudere gezellen t kunnen meten. Er zijn er natuurlijk die er korter, maar oo die er langer over doen.

Er waren een 16-tal die bevorderd zijn tot onderbaas, teekenaa of opzichter. met salarissen van *f* 45 tot *f* 100 per maand; en d ervaring is opgedaan. dat het samengaan van kennen en kunne 20% der oud-leerlingen tot een zeer gewenschte positie hee gebracht. Dit wat de timmerlieden betreft.

Ook bij de meubelmakers wordt het ambachtsloon der eerst drie jaren door den oud-ambachtsschoolleerling reeds in de eerst twee jaren ingehaald.

Alle mededeelingen van de smeden samenvattende, dan is he financieel resultaat van het onderwijs in dit vak, dat de jonge dadelijk na het verlaten der school, behalve kost en inwoning kleine uitgaven zelf kan bestrijden, en in het tweede jaar is he regel. dat hij zich zelf geheel kan redden. Eén vierde van aantal smeden wordt machinist.

De oud-leerlingen schilders trokken bijna allen naar Holland verdienen ruim geld en hebben steeds werk.

Het is niet eene verklaarbare voorliefde voor de inrichting maar het zijn de resultaten die zij afwerpt, die het bestuur de school de overtuiging schenken, dat het onderwijs zooals deze e vele andere ambachtsscholen dat geven, het meest doeltreffend is

Het bestuur betreurt, dat door velen zoo weinig van het lage onderwijs wordt geprofiteerd, en daarom elk jaar zoo vele aspi ranten moeten worden afgewezen. Van de 73 aspiranten voor de nieuwen cursus moesten 50 het toelatingsexamen afleggen, en 2 daarvan konden, te slecht onderlegd, niet worden aangenomen.

De nieuwe cursus begint met 131 leerlingen, waaronder 56 di van buiten Leeuwarden komen.

De laatste driejarige cursus werd door 29 jongens doorloope waarvan 26 een diploma verwieren, daaronder 7 alleen voor he practische gedeelte van het ambacht.

Aan een kleedermakersvereeniging werd gedurende 4 maande gratis 2 malen per week een lokaal — met verwarming en licht - afgestaan, voor onderwijs in het snijdersvak door twee coupeur Daarvan werd door een veertigtal volwassen kleermakers gebrui gemaakt.

Van den cursus voor volwassen ambachtslieden en vrouwelijk leerlingen hebben in den afgeloopen winter niet minder dan 13 personen gebruik gemaakt.

Onder de inkomsten voor 1898 staan de volgende subsidië vermeld: van het Rijk f 7000, van de Gemeente Leeuwarde f 4000, van de provincie f 3000. De inrichting bezit voorts ee kapitaal, dat bijna f 1275 rente afwerpt. Het schoolgeld der lee lingen bedraagt f 605, het geheele budget over 1898 f 19175.

De Practische Ambachtsschool te *Zwolle* kon in hare verslage tot nu toe niet van gelijke verblijdende verschijnselen gewage als eenige zuster-inrichtingen, waar het aantal leerlingen steed toenam, soms zelfs zoo, dat de besturen er van gebukt ginge onder zorgen daarover. Bovendien ondervond zij minder sym pathie, hoewel zij toch ook reden van dankbaarheid had omda velen haar een warm hart toedroegen. Thans echter voedt he bestuur de gegronde hoop, dat verandering ten goede zal kome dat ingenomenheid met de inrichting zal toenemen, en meerdere van goed ambachtsonderwijs zullen willen genieten, het groot nut daarvan inziende.

In 't voorjaar van 1897 werd door B. en W. het bouwen aa besteed van een Burgeravond- en Ambachtsschool, en bij 't op maken van het verslag — waaraan hier een ander ontleen wordt — kon in het nieuwe gebouw reeds les worden gegeve

it gebouw, ontworpen door den heer J. L. Van Essen, geeente architect van Zwolle en bestuurder der school, voldoet in le opzichten. De lokalen zijn door de gemeente in bruikleen afestaan, en zij zorgt tevens voor het doen schoonhouden, beaken, verwarmen en verlichten. In de bouwkosten is door het ijk f 3000, door de provincie f 2500 bijgedragen.

Volgens de rekening en verantwoording over 1897 werden aan ıbsidiën voor de school verstrekt, door het Rijk f 500, door de rovincie en de gemeente elk f 1500, door de Mij. t. Expl. v. taatsspoorwegen f 200. Dit dienstjaar eindigde echter met een adeelig saldo van ruim f 700, op het totaal der uitgaven groot 10441.87, waaronder een nadeelig saldo over 1896 van bijna f 800.

Door den gemeenteraad werd tot directeur der Ambachtsschool 1 der Burger-avond- en Teekenschool benoemd de heer C. Zander, ıder-directeur der Gemeente Avondschool voor Handwerkslieden 1 leeraar aan de Ambachtsschool te Arnhem, die met 1 November 397 in dienst trad.

Op 31 December 1896 had de school 28 leerlingen, en wel 19 neden en 9 timmerlieden. Na volbrachten 3 jarigen studietijd, ertrokken in April 1897, 6 hunner, allen smeden, en in October . a. v. 4 smeden en 1 timmerman de school, allen met diploma. usschentijds verlieten 6 leerlingen om verschillende redenen de ırichting.

In April 1897 werd door 4 jongens het toelatingsexamen met oed gevolg afgelegd. Dat zoo weinigen opkwamen, is voornameık een gevolg van den wensch, om te wachten totdat de school ɔu zijn gereorganiseerd. In November l. l. kwamen dan ook 16 ɔng.ns op, 10 voor smid en 6 voor timmerman, die allen werden ɔegelaten. Op 31 December telde de school reeds 34 leerlingen, raarvan 21 smeden en 13 timmerlieden, waaronder 4 uit andere emeenten.

De nieuwe regeling van het onderwijs is aangevangen op 15 lovember j. l.

In December werd nog een toelatingsexamen gehouden voor ɔngens buiten Zwolle woonachtig, waaraan door 16 werd deelenomen; van deze slaagden er 12, die allen timmerman wenschen ɛ worden. Omtrent dergelijke jongens uit andere gemeenten ermeldt het verslag het niet genoeg te waardeeren feit, dat de rovinciale Staten f 1000 per jaar beschikbaar stellen voor veroeding van reis- en verblijfkosten voor die leerlingen, welke aarvoor, wat hunne woonplaatsen betreft, in aanmerking komen.

Daar in April 1898 het practisch onderwijs met dat in meubelıaken en huisschilderen moest worden uitgebreid, werd voor elk er beide vakken een leeraar aangesteld.

Wij hebben dit jaar uitvoerig stilgestaan bij die verslagen der ımbachtsscholen, welke onder ons bereik zijn gekomen, om ook e lezers van dit blad die in het ambachtsonderwijs belang stellen, p de hoogte te houden van hetgeen op dat gebied wordt gedaan. ɔit is, zooals men heeft kunnen lezen, geenszins van belang ıntbloot.

Elke school tracht op hare wijze een ideaal-toestand te naderen, n hoewel de te waardeeren middelen die daartoe worden aangevend niet overal elders met goed gevolg gebezigd kunnen worlen, zal de kennis omtrent de uitwerking dier middelen voor elen nuttig kunnen zijn of hen tot leeringen strekken.

BERICHTEN.

W. C. KOOMANS.

Op slechts 48 jarigen leeftijd is den 31sten Augustus j. l. te Breda overleden de heer Willem Cornelis Koomans, civiel en ɔouwkundig ingenieur, leeraar aan de Koninklijke Militaire Acalemie te Breda.

De heer Koomans verkreeg in 1875 het diploma van civiel-, n 1876 dat van bouwkundig ingenieur, aan de Polytechnische School te Delft, waar hij, door zijn ernstige studie, een goeden ıaam had. Kort na het einde zijner studie werd hij geroepen tot le verantwoordelijke betrekking die hij met grooten ijver, en gevaardeerd door allen, superieuren en leerlingen, heeft waargenomen.

De Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst verliest in hem een jverig en ernstig lid; meermalen mochten studies van zijne hand n de werken der Maatschappij verschijnen, steeds echter onder beling zijn naam niet te noemen; aan ernst en groote welwillendıeid paarde hij nederigheid.

In 1882 werd aan zijn ontwerp voor een Badhuis met Zwemɔassin, Romeinsche en andere baden, ingezonden op een door de Maatschappij uitgeschreven prijsvraag, de tweede prijs toegekend.

Zijn studiegenooten en vrienden zullen zijn vroegtijdig heengaan met weemoed vernemen.

Van 20 tot 28 September a. s. zal onder het patronaat van Z. M. den Koning van Italië de 20ste zitting worden gehouden van de „Association Littéraire et Artistique Internationale", in 1878 door Victor Hugo gesticht.

Tot de presidenten van het Uitvoerend Comité behoort de ıeer G. E. V. L. van Zuylen, Eerelid van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst.

De onderwerpen die op dit Congres zullen worden behandeld, hebben hoofdzakelijk betrekking op den littérairen eigendom en de wetten die dezen beschermen. Onder dien eigendom wordt het recht verstaan dat elk schrijver op zijn werk heeft; zoo zal dan ook door den heer Louis Gastine gesproken worden over de bescherming van wetenschappelijke werken, en door den heer Ch. Lucas over de bescherming van bouwkundige werken.

De praeadviezen en conclusiën over de verschillende te behandelen onderwerpen, 12 in getal, zullen aan alle leden van het congres worden gezonden.

De leden van de Association kunnen het Congres bijwonen tegen betaling van 20 frs.

Zij die de letterkunde of eenige andere kunst beoefenen en die aan het Congres wenschen deel te nemen, zonder lid der Association te zijn, moeten worden voorgesteld door twee leden van de Association en eene contributie van 40 frs. betalen. Nederlanders kunnen zich daartoe opgeven bij het Bestuur van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst.

Voor de deelnemers aan het Congres is reductie toegestaan voor het vervoer per spoorweg en het verblijf in hotels; zij hebben op vertoon van hun congres-kaart vrijen toegang tot de Nationale Tentoonstelling en de stedelijke verzamelingen.

PERSONALIA.

Voor het tijdvak van 1 September 1898 tot en met 31 Augustus 1899, zijn benoemd tot assistenten aan de Polytechnische School te Delft, de heeren W. van Veen, te Deventer, voor de beschrijvende meetkunde en graphostatica; — B. J. W. Reuser, te 's-Gravenhage, voor de beschrijvende meetkunde en graphostatica; — J. M. G. Scheffer, te Rotterdam, voor de toegepaste natuurkunde en electrotechniek: — M. H. Damme, te Arnhem, voor de natuurkunde; — J. Koster, te Nijmegen, voor de natuurkunde; — M. van Breukeleveen, te Delft, voor de scheikunde; — F. H. Eydman Jr., te Delft, voor de scheikunde; — A. ter Horst, te Delft, voor de scheikunde: — G. P. H. van Musschenbroek, te Delft, voor de delfstofkunde: — P. D. C. Kley, te Delft, voor de microchemie; — J. Z. Risch, te Delft, voor de kennis van werktuigen en werktuigbouwkunde; — C. Steuerwald, te Delft, voor de kennis van werktuigen en werktuigbouwkunde; — S. Lindeman, te Wierden, voor de kennis van werktuigen en werktuigbouwkunde; — A. Leeflang, te Delft, voor de burgerlijke bouwkunde; — P. A. Schroot, te Delft, voor de burgerlijke bouwkunde; — A. Th. C. van de Sandt, te Rotterdam, voor de schoone bouwkunde; — J. H. van Seters, te Delft voor de waterbouwkunde; — W. Cool, te Delft, voor de waterbouwkunde; — F. J. H. M. Thijs, te Delft, voor het landmeten en waterpassen; — A. van Delden, te Delft, voor de bacteriologie; — G. Versteeg, te Delft, voor de schoone bouwkunde.

Bij Koninklijk besluit van 31 Augustus 1898 zijn o. a. benoemd:

tot Commandeur in de orde van den Nederlandschen Leeuw, de heer J. M. F. Wellan, Hoofdinspecteur van den Rijks Waterstaat;

tot Ridder in de orde van den Nederlandschen Leeuw, de heeren: W. C. Metzelaar, Ingenieur-architect der gevangenissen en rechtsgebouwen; C. H. Peters, Rijks bouwkundige; A. A. Bekaar, Hoofdingenieur 2e kl. van den Rijks Waterstaat te Middelburg; J. W. Welker, Hoofdingenienr 2e kl. van den Rijks Waterstaat te Zwolle; A. Deking Dura, Hoofdingenieur van den Provincialen Waterstaat in Overijsel, te Zwolle: C. de Bruijn, Hoofdingenieur chef van dienst bij de Holl. IJzeren Spoorweg Mij.; W. A M. Piepers, Hoofdingenieur voor het Stoomwezen te Arnhem; P. A. Bos, Aannemer te Gorinchem;

tot Commandeur in de orde van Oranje-Nassau, de heer C. L. Loder, Directeur van Scheepsbouw;

tot officier in de orde van Oranje-Nassau, de heeren: J. A. E. Musquetier, Ingenieur 1e kl. van den Rijks Waterstaat te Arnhem; R. A. Witte, Hoofdingenieur der artillerie inrichtingen te Delft; J. F. van Beek, Hoofdingeneur van scheepsbouw;

tot Ridder in de orde van Oranje-Nassau, de heeren: J. A. Neiszen, adj. Directeur der Gemeentewerken te Rotterdam; A. C. van Loo, Bouwkundige bij het Loodswezen; A. J. de Haan, Aannemer te Amsterdam; M. A. van Wadenoyen, adj Bouwkundige bij het toezicht op de Rijksgebouwen van Onderwijs; E R. van Nes van Meerkerk, Ingenieur 1e Kl. van den Rijks Waterstaat; L. van Ruth, gewezen Bouw- en werktuigkundige bij den aanleg van Staatsspoorwegen; A. C. M. van Etten, werkzaam aan het Museum van voorwerpen ter voorkoming van ongelukken in fabrieken en werkplaatsen te Amsterdam.

De Eere-medaille der orde van Oranje Nassau is bij het zelfde Koninklijk besluit o. a. verleend:

in Goud, aan de heeren J. G. Veldkamp, opzichter bij de landsgebouwen, te Amsterdam: J. C. Mann, opzichter 1e klasse van 's Rijks Waterstaat, te Reenen:

in Zilver, aan de heeren A. C. Hofstede, opzichter bij de landsgebouwen, te 's-Gravenhage; J. C. Hubscher, hoofdopzichter der onderwijsgebouwen, te Groningen; P. F. Horsten, opzichter der gemeentewerken, te Bergen-op-Zoom, en F. A. de Heger, adj.-opzichter bij 's Rijks Waterstaat, te Engelen.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 5 SEPTEMBER.

Breda. Het verrichten van het benoodigde stukadoorswerk met bijlevering der benoodigde materialen.

De aannemer der in aanbouw zijnde kazernegebouwen, n.m. 2 u. Inl. worden dagelijks gegeven op het werk, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

's-Gravenhage. Het bouwen van een woonhuis op een terrein gelegen aan de Paleisstraat.

De architect-ingenieur G. Brouwer Jr., v.m. 11 u. Bestek en teek. tegen f 2,50 te verkrijgen Riouwstraat 210.

's-Hertogenbosch. Het uitvoeren van eenige werken aan gemeentegebouwen.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestekken ter lezing op het gemeentehuis en à f 1 verkrijgbaar bij den ingenieur-architect, die inlicht. geeft. Aanw. gedaan.

Losser. Het bouwen van een woonhuis op een terrein aan den Oldenzaalschen straatweg aldaar, voor B. W. Holtkamp aldaar.

De archit. H. E. Zeggelink te Enschedé. 's midd. 12 u., in het koffiehuis bij B. ter Dinge, alw. bestek en teek. ter inzage. Inl. geeft gen. archit. Aanw. 5 Sept., v.m. 8½ u.

Muntendam. De verandering van eenige schoolbanken voor de bewaarschool te Muntendam, benevens het leveren en plaatsen van een tolboom te Borgercompagnie.

Het gemeentebest., n.m. 6 u. Bestek en voorw. ter lez. ten gemeentehuize. Aanw. gedaan.

Nijmegen. Het afbreken van perceel no. 14 aan de Kroonstraat alhier en het aldaar weder opbouwen van een koetshuis en paardenstal.

De heeren Gebr. Schaab, 's av. 7 u. in het café „Helvetia". Teek. en bestek in gen. café ter inzage. Inl. te bekomen bij den architect A. v. d. Bogaard.

Nieuwbuinen Het amoveeren eener oude en het leggen van een nieuwe draaibrug met ijzeren bovenbouw.

Het best. van het waterschap „Nieuwbuinen", n.m. 6 u., ten huize van R. Dik, waar bestek en teek. ter inzage liggen.

Prinsenhage. Het bouwen van een landbouwerswoonhuis met koestal, gelegen op het gehucht „het Hout" onder Prinsenhage.

De architect A. Verlegh te Breda, v.m. 10 u., in het café het „Roode Hert". Bestek en teek. in voorn. koffiehuis ter inzage. Aanw. gedaan.

Tilburg. Het bouwen van 12 woonhuizen.

De architect H. H. Goosens, adres C. A. Lampe, Heuvelstraat, bij wien bestekken en teek. te bekomen zijn tegen 50 cent; inl. ter inz. te zijnen huize

Veendam. De werkloonen van een te bouwen fabriek.

De arch H. Muntendam, 's av. 8 u in het hotel „Everts", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

DINSDAG 6 SEPTEMBER.

Breda. Het bouwen van drie heerenhuizen en een graanpakhuis, op een terrein gelegen aan de Naussausingel.

De architect F. P. Bilsen. Bestek en teek. van af 25 Aug. ter inzage in het „Hotel van Ham" te Breda, en in het „Hof van Holland", te Prinsenhage. Bilj. in te leveren bij den heer A. Canters, Ginnekenstraat 145, Breda. tot n.m. 2 u. Onmiddellijk daarna zal de opening der bilj. in het „Hotel van Ham" plaats hebben.

Haarlem Het bouwen van een villa aan den Koninginneweg aldaar.

De architect S. J. W. Mons, v.m. 11 u., in cafe „De Leeuwerik". Bestek en teek. ad f 1 verkrijgbaar bij gen. architect.

Hoogezand. *a.* De verf-, glas- en behangwerken in 4 perceelen en in massa) en *b* de stucadoorwerken, van de in aanbouw zijnde 4 blokken woningen voor mevrouw de wed. R. Hooites.

De aannemer H. Schreuder, n.m. 5 u., in het café Wilhelmi, alw. bestek en teek. ter inz liggen.

Leiden. Het afbreken en weder opbouwen van een perceel op den hoek van Levendaal en Kraaierstraat.

De architect L. v. d. Laan, v.m. 11 u., in het café van Noort Levendaal, alw. bestek en teek. ter inzage liggen en à f 1 te bekomen zijn. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 7 SEPTEMBER.

Oldenzaal. Het bouwen van een woonhuis, op een terrein gelegen tegenover het station der Holl. spoor aldaar voor H. Räkers.

De archit. H. E. Zeggelink. te Enschedé, 's midd. 12 u., in het café van H. Räkers. alw. bestek en teek. ter inzage van af 31 Aug. in gen. koffiehuis. Inlicht. geeft. gen. architect. Aanw. 7 September, v.m. 8½ u.

DONDERDAG 8 SEPTEMBER.

Goes. Het bouwen van elf arbeiderswoningen aan den Bergweg aldaar.

Het bestuur van de bouwvereen. „Help u Zelven", in café „Bellevue". Teekeningen ter inzage bij den bouwmeester L. B. Mudde, bij wien inl. te verkrijgen. Bestekken te bekomen bij gen. bouwm., à 50 cents. Aanw. gedaan.

Inschrijving uitsluitend voor aannemers te Goes woonachtig.

Haarlem. Het maken van een vischhal met bijbehoorende werken op de terreinen der visschershaven te IJmuiden, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken aldaar. Ram. f 152.700.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Het bestek, no. 170, ligt na 25 Aug., ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij de firma Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. bij den hoofding. te Haarlem en bij den ingenieur du Croix te Amsterdam (2e Constantijn Huygensstraat no. 46). Aanw. gedaan.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van een woonhuis met slagerij enz. op een terrein aan den Emmaweg.

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u. bij J. H. Karstenberg, bij wien bestek en teek. ter inzage liggen. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. 8 Sept.. v.m. 9½ u.

Steenwijk. Het bouwen van een woonhuis met boerderij met bijlevering van de daartoe benoodigde materialen enz. aan 's-Rijksweg naar Meppel voor rekening van den heer W. v. d. Kolk.

De architect A. Mol, v.m. 11 u., in het café van F. Köss, alw. de teek. ter inzage ligt. Bestek ad 75 ct. verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 9 SEPTEMBER.

Goes. Het bouwen van 4 woonhuizen aan den Oostsingel.

De heer A. S. J. Dekker c. s. n.m. 6 u. in het café „De Prins van Oranje", alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de architect J. W. v. d. Weert. W.Jzn. Aanw. 5 Sept. v.m. 10½ u.

Stratum (N.-Br.). Het bouwen eener sigarenfabriek.

De firma Peeters en Co., n.m. 6 u., te hunnen kantore. Bestek en teek. ter inz. bij den architect Jos. Grambeek te Eindhoven, die nadere inl. verstrekt.

DONDERDAG 15 SEPTEMBER.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van een woonhuis met slagerij, enz. op een terrein, gelegen aan den Emmaweg aldaar.

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u., in het bierhuis van J. H. Karstenberg. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 15 Sept., v.m. 9½ u.

Hilversum. 1. Het bouwen van een openbare school, achter de bestaande school aan de Koningstraat te Hilversum; 2. het bouwen van een onderwijzerswoning en een conciërgewoning, nabij bovengenoemde school.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek met teek. van de school ad f 1,75, en 2 bestekken met 2 teek. van de woningen ad f 2,25 ter secretarie verkrijgb. Aanw. 12 Sept., v.m. 11 u., op het terrein door den gem.-architect P. Andriessen

Voerendaal (Limb.). Het maken van vernieuwingen en herstellingen aan de school te Ubagsberg en het leveren van schoolmeubelen en schoolbehoeften aldaar.

Het gemeentebestuur n.m. 3 u. Bestek en teek. ter inz. op de secretarie.

VRIJDAG 16 SEPTEMBER.

Herpt (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis met daarbij behoorende werken.

Mej. de Wed. Th. van Bokhoven, n.m. 2 u in de herberg van Jan Buijs. Bestek en teek. ter inz. en à f 2,50 per stel te bekomen bij Mej. van Bokhoven. Inl. geeft de architect M. van Gool te Woudrichem. Aanw. 16 Sept. 's midd. 12 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN

16 AUGUSTUS.

Aardenburg. Het verrichten van eenig veranderingen en herstellingen aan d diaconiebewaarschool aldaar. Door de ke keraad der Ned. Herv. gemeente.

Laagste inschrijver L. J. Eekhout, Aarde burg, f 1198.99.

19 AUGUSTUS.

Breda. Het bouwen van 2 heerenhuize met aparte bovenwoningen op een perce gelegen aan de Stallingstraat. Door de a chitecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Laagste inschrijver: Timmerwerk. C. Nuijte Ginneken, f 1865*.

Metselwerk. A. Klemans, Prinsenhag f 1697*.

Massa. H. Rijpaert, Ulvenhout, f 359

*Gegund.

22 AUGUSTUS.

Almelo. Het bouwen van een heerenhu aan den Wierdenschen straatweg aldaa

De architecten Van der Goot en Kruiswe te Hengelo.

Laagste inschrijver J. Eshuis Cz., f 653 gegund.

23 AUGUSTUS.

Babberich gem. Oud-Zevenaar. Het bou wen van een huis met achterhuis zonde bijlev. van materialen, volg. bestek. Doo den heer H. Stam.

Laagste inschrijver: Timmerwerk. J. Pol man, Oud-Zevenaar, f 239*.

Metselwerk. J v. Messel Hz.. Didam, f 320

Massa. G. Raassing, Didam, f 635. *Gegunc

Tilburg. Het bouwen van schoollokalen i den Besterd, onder beheer van den architec André Blomjous. Door het R.K. kerkbestuu parochie „St.-Jozef".

Laagste inschrijver J. van der Schoo f 7571,80, gegund.

24 AUGUSTUS.

Enschedé. Het bouwen eener school „he Larinksgesticht". op een terrein gelegen aa den Noorderhagen ald. Door den architec A. L. Clemens.

Laagste inschrijvers H. Mastenbroek e W. Hartman, f 8059. Volgens bestek 1 dagen beraad.

's-Hertogenbosch. Het verbouwen va pakhuizen ter vervanging door arbeiders woningen aan de Schildenstraat voor de heer Christ. de Rooij. Door den bouwk L. Frankefort.

Laagste inschrijver J. Klaus, f 5300, geg

Krimpen a/d Lek. Het bouwen eene houten loods op een terrein aan de nieuw gegraven haven aldaar. Door de directie de stoombootreederij aldaar. Door de directie der stoombootreederij op de Lek.

Laagste inschrijver P. Borsje. Lekkerkerk, f 989,95.

Leiden. Het bouwen van de „Nieuwe Ooster-kerk" en bijbehoorende werken. Door de gemeente-commissie van het Nederl. Herv. kerkgenootschap.

Laagste inschrijvers J. J. Planjer en L. v. d. Kamp, Leiden, f 34794.

Meeuwen. Het bouwen van een woonhuis met smederij, ten behoeve van J. W. Schreuders.

Laagste inschrijver: Metselwerk. H. Kleinloog, Genderen, f 294*.

Timmerwerk. G. Remmers, Meeuwen, f 557*. *Gegund.

Woensel. Het bouwen van vier woningen onder een blok. Door den heer P. v. d. Water.

Laagste inschrijver. J. van Kemenade, Woensel, f 3649. Gunning aangehouden.

Zandvoort. Het bouwen van een villa, op een terrein gelegen aan de Boulevard „Barnaart" te Zandvoort. Door den architect W. F. Doeglas te Haarlem.

Laagste inschrijver A. H. Slegers, Zandvoort, f 9545.

25 AUGUSTUS.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van 4 woningen voor den heer G. ten Kate te Lonneker, onder beheer van den architect J. H. C. Roesink.

Laagste inschrijver J. Schuilenberg, f 4069, gegund.

Utrecht. Het bouwen van een villa aan de insenlaan nabij het station de Bilt. Door n architect D. Kruijf.
Laagste inschrijver G. van Rassel, f 25733.
Zandvoort. Het bouwen van een villa aan Boulevard Barnaart ald. Door den archi- t S. J. W. Mons te Haarlem.
Laagste inschrijver. H. v. 't Wout, Haarn, f 7990, gegund.

26 AUGUSTUS.

Breda. Het bouwen van vier woonhuizen et afzonderlijke bovenwoningen op een rein gelegen aan de Nijverheidssingel te eda. Door den architect J. Lijdsman.
Metselwerk. Laagste inschrijver Simons 1360.
Timmerwerk. A. v. Gastel, f 3757.
Massa. A. v. Gastel, f 8313.
Delft. Het uitvoeren van buitenverfwerken n de bestaande en in aanbouw zijnde geuwen en van binnenverfwerken in de aanbouw zijnde gebouwen van de buitendeeling van het „St.-Joris gasthuis. Door het st.van het voorn. Gasthuis".
Laagste inschrijver J. Vis, f 1690 Nog niet gund
Epe. *a*. De levering van 17 schoolbanken *b*. het verven dier banken. Door het meentebestuur.
b. Laagste inschrijver J. van Dragt, f 114.24*.
b. W. Brendeke, f 23*. *Gegund.
Kockengen (Utr.). Het doen van eenige nmer-, schilder- en teerwerken. Door het m.-best.
Schilderwerken. Laagste inschrijvers H. amerslag en Jb. Brunt, f 39,50, I. Jansen, 39.50*. *Bij loting gegund.
Timmer-, teer- en grondwerken, I. Jansen, 89, gegund.
Loosduinen. Het bouwen van 4 tuinderswoningen op het landgoed „Oud Rosenburg". Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver G. Varenkamp, 's-Gravesande, f 12763.
Purmerend. 1e. Het uitvoeren van schilderwerk aan bruggen, urinoirs, gebouwen enz. in perceelen; 2e. het amoveeren van de gemeentewoning in de Willem Eggertstraat en het égaliseeren en bestraten van het daarvoor verkregen terrein. Door het gemeentebestuur.
1e. Laagste inschrijvers R. Gingnagel firma J. J. Boogt en Co., Alkmaar, f 360.
2e. J. Plas, f 455.
Stratum. Het vergrooten eener sigarenfabriek, Door den heer Meijer Blomhof Jzn.
Laagste inschrijver Van den Broek. Strijp, f 4470.

27 AUGUSTUS.

Delft. Het bouwen van een winkelhuis met bovenwoning en pakhuis op het terrein aan den Spoorsingel, hoek Havenstraat, in de gemeenten Delft en Hof van Delft. Door den architect C. J. L. Kersbergen.
Laagste inschrijver J. Rijsterborgh Az., f 8290. Gunning aangehouden.
's-Hertogenbosch Het bouwen van een houten loods op het stations-emplacement. Door den heer Joh. Mürköster.
Laagste inschrijver Mart van Heertum, Vucht, f 1346, gegund.
Ootmarsum. Het vergrooten van het bestaande ketelhuis met bemetseling van een nieuwen stoomketel en machine, enz. aan de Twentsche damast-, linnen- en katoenfabriek aldaar. Door den bouwk. J. M. de Morree te Hengelo (Ov.)
Laagste inschrijver G. Steggink, Woolde (Hengelo), f 3400.
Roosendaal (N.-Br.) Het bouwen van 5 woonhuizen aan de Bredasche Baan, voor M. Dekkers-Jongeneelen. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver Adr. v. Ginneken, f 1584, gegund.
Roosendaal. Het bouwen van een woonhuis aan de Borgerhoutsche straat, voor M. Dekkers—Jongeneelen.
Laagste inschrijver P. Mertens, f 1050, geg.
Sexbierum. Het afbreken van de oude school en het vergrooten door aanbouw van het armhuis te Tzummarum. Door het gemeentebestuur van Barradeel.
Laagste inschrijver Ruard H. de Roos, Oldeboorn, f 476.
Zwolle. Het uitvoeren van eenige binnenschilderwerken der gebouwen van de societeit. Door het bestuur der buitensocietiet.
Laagste inschrijver H. A. v. d. Heiden, f 244,40, gegund.

„Per Telegraaf."

Enschedé. Het bouwen van eene school voor openb. lager onderwijs met 8 lokalen en 2 teekenzalen met verdere toebehooren. Door het gem.-best.
Laagste inschrijver H. ten Cate, Enschedé, f 43740; daaropvolgende G. J. Sluimer, idem, f 44760.

29 AUGUSTUS.

Dordrecht. Het maken van een brandkastenfabriek met annexen op de bestaande fundeeringwerken te Dordrecht. Ram. f 54,000. Door de architecten J. N. Reus en Zn.
Laagste inschrijver J. J. van Sluisdam, Rotterdam, f 49619.
Haarlem. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan den Binnenweg te Heemstede. Door den architect S. J. W. Mons.
Laagste inschrijver H. L. van Zeijl, Zandvoort, f 10094.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

10 SEPTEMBER 1898. 18e JAARGANG. No. 37.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie $^2/_3$ maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Huldeblijk aan H. M. de Koningin-Moeder. — De Nieuwe Kerk te Amsterdam en het Gedenkraam, door C. T. J. Louis Rieber. — De Permanente Tentoonstelling. — De Kruisgang. — Berichten. — Inhoud van Tijdschriften. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

78ste Algemeene Vergadering

van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

Ter voorbereiding van deze vergadering heeft zich eene Commissie van ontvangst gevormd, bestaande uit de heeren: F. H. van Etteger, Correspondent der Maatschappij, R. P. J. Tutein Nolthenius, H. J. Pessem, H. A. Ezerman, H. L. Hamer en D. J. van Loo, allen te Zutphen.

De vergadering zal gehouden worden te **Zutphen** op Maandag 19 September 1898. des morgens te 11$^1/_4$ uur, in de Raadzaal van het Stadhuis.

AGENDA.

1. Mededeelingen van het Bestuur der Maatschappij.
2. Voordracht van den heer R. P. J. Tutein Nolthenius, Ingenieur van den Rijks Waterstaat, over: „Zutphen's merkwaardigheden."
3. Mededeelingen over eenige te bezoeken gebouwen en inrichtingen, door den heer F. H. van Etteger, Gemeente Architect te Zutphen.

Te één uur zal gelegenheid bestaan tot het gebruiken van eenige ververschingen, in het Hôtel du Soleil.

Te ongeveer 2 uur, onder geleide der Commissie, bezoek aan het 's Gravenhof met de St. Walburgskerk en de Librye, en de Wijnhuistoren (?) Bouterhal, waarna wandeltocht door en om de stad ter bezichtiging van eenige merkwaardigheden en van het Pompstation der Waterleiding.

Na afloop van dit bezoek zal gelegenheid bestaan tot het deelnemen aan een gemeenschappelijken maaltijd, te houden in de Buiten-Societeit, te 5$^1/_2$ uur, tegen betaling van f2.50 per couvert zonder wijn.

Aan hen die aan dezen maaltijd wenschen deel te nemen wordt beleefd en *zeer dringend* verzocht, vóór 13 September a. s. hiervan kennis te geven aan den heer F. H. van Etteger, Gemeente Architect te Zutphen.

(De laatste treinen vertrekken (stadstijd) naar: Utrecht via Arnhem om 8 uur 52 min.; naar Deventer om 9 uur 10 min.)

* *
*

Op Dinsdag 20 September zal voor de leden gelegenheid bestaan tot het deelnemen aan een gemeenschappelijk bezoek aan Deventer.

Tijdens de vergadering te Zutphen zal, de weersgesteldheid in aanmerking genomen, worden beslist of de tocht naar Deventer per rijtuig, dan wel per spoor zal plaats hebben.

In het eerste geval, en slechts bij genoegzame deelneming, zal naar Deventer gereden worden over Voorst, Wilp en de huize de Poll; vertrek van Zutphen des morgens te 10 uur. De kosten zijn ongeveer f 1.50 per persoon.

De leden die aan dezen tocht per rijtuig wenschen deel te nemen, worden *dringend* uitgenoodigd hiervan kennis te geven aan den heer F. H. van Etteger, vóór 13 September a. s.

Ter voorbereiding van het bezoek aan Deventer heeft zich eene Commissie gevormd uit de aldaar wonende leden der Mij., die de deelnemers aan den tocht zal ontvangen in het koffiehuis „het Wapen van Overijssel" van H. J. Smeenk, waar te ongeveer 12 uur eenige ververschingen gebruikt kunnen worden.

Te ongeveer 2 uur, onder geleide der Commissie, wandeltocht door de stad ter bezichtiging van de merkwaardigheden, gevolgd door een bezoek aan de Koninklijke Deventer Tapijtfabriek.

Te 5$^1/_2$ uur zal gelegenheid bestaan gemeenschappelijk een eenvoudig middagmaal te gebruiken. Zij die daaraan wenschen deel te nemen, worden beleefd en zeer dringend verzocht dit vóór 17 September a. s. mede te deelen aan den heer J. A. Mulock Houwer, Gemeente Architect te Deventer.

HULDEBLIJK AAN H. M. DE KONINGIN-MOEDER.

Geheel Nederland weet het, dat door een groot aantal Nederlanders aan H. M. de Koningin-Moeder in deze dagen een huldeblijk is aangeboden, een blijk van warme erkentelijkheid voor de volkomene toewijding en onvermoeide zorg, waarmede H. M. gedurende bijna acht jaren Hare hooge waardigheden heeft vervuld. Ongetwijfeld heeft ook ieder de beschrijving reeds gelezen van het album, waarin de opdracht van het geschenk is vervat. Het is gebonden in donkerrood Russisch juchtleder, van binnen met wit moiré zijden schutbladen. Op het plat is een

uit de hand gedreven zilveren wapen van H. M. aangebracht, benevens vier groote zilveren hoeken en twee zilveren sloten. Het geheel is geplaatst op een gebeeldhouwden eikenhouten standaard met wit zijden kleedje, alles uitgevoerd naar de plannen en teekeningen van Gebrs. Grevenstuk te Amsterdam.

Wij zijn in staat gesteld een afbeelding van dezen standaard te geven, vervaardigd in de werkplaatsen van den heer J. B. Hillen, meubelmaker te Amsterdam. Wij kunnen uit eigen aanschouwing hierbij voegen, dat de uitvoering van den standaard boven allen lof verheven is en het beeldsnijwerk in waarheid meesterlijk is.

DE NIEUWE KERK TE AMSTERDAM EN HET GEDENKRAAM.

De Nieuwe Kerk te Amsterdam was bij gelegenheid, dat H. M. de Koningin Wilhelmina den 6en September 1898 in naam van het Nederlandsche Volk door de Staten-Generaal als Koningin werd ingehuldigd, vorstelijk en rijk versierd, naar aanwijzing van Jhr. Hoeufft van Velsen, H. Ms. Intendant der Koninklijke paleizen. De versiering van zulk een machtige ruimte is een ontzettend moeilijk vraagstuk, en men behoort zich daarvoor met grooten ernst rekenschap te geven van de grootsche afmetingen, en van het ruim toevloeiend licht van alle zijden, meer bepaald met het oog op de kleur. Dat moeilijke vraagstuk is hier echter met bijzonderen smaak opgelost: in alle opzichten zag de kerk er vorstelijk uit. Op den grond het koninklijk rood, en de bekleeding der banken van Nassausch blauw met den gouden (gelen) steigerenden leeuw; dat waren de hoofdtoonen. Achter den troon het koperen koorhek, wonder schoon tegen den rooden achtergrond uitkomende; boven den troon, hoog in de lucht, de Koninklijke kroon, waaruit een hermelijnen draperie met rood fluweel als hemel neerhing. Boven het koperen hek een macht van edele planten, ook boven de kappen der regeeringsbanken. Hoog tegen de muren van het statige schip het Wilhelmus in oude karakters geschilderd, en tropheën met de wapens der provinciën daaronder.

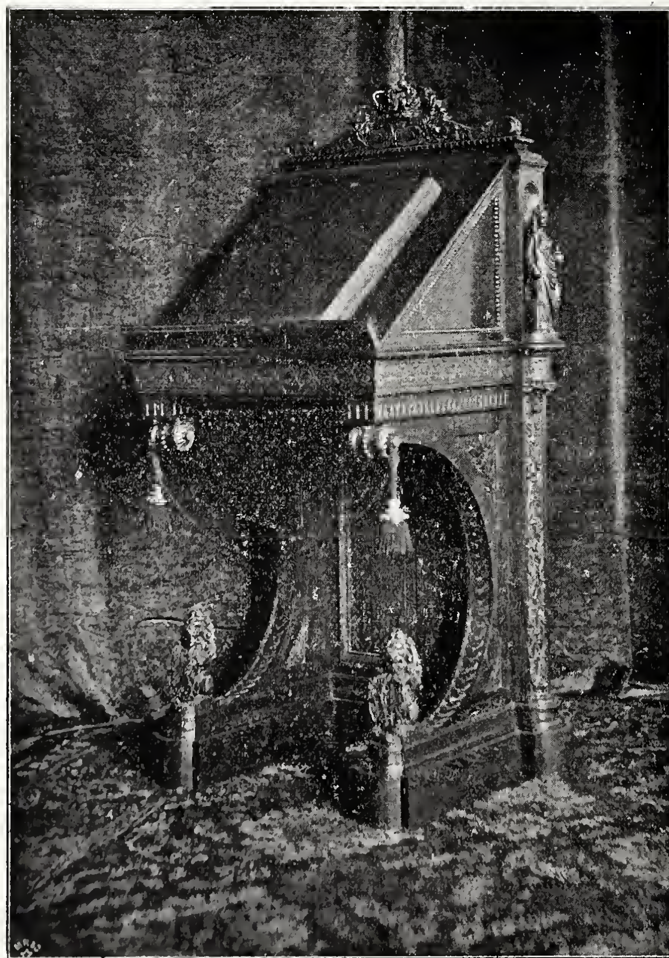

Standaard waarop het huldeblijk aan H. M. de Koningin-Moeder is aangeboden.

Geen lijnen der binnenarchitectuur zijn door onnoodige versiering verloren gegaan: alles eenvoudig statig, waarbij rekening is gehouden met de kerkruimte.

Het koorhek, in alle opzichten het middenpunt der decoratie, had door geen vorstelijker achtergrond voor de beide Koninginnen vervangen kunnen worden.

Op het oogenblik dat de Koningin de Nieuwe Kerk binnentrad, werd in den zuidelijken transept-gevel het geschilderde gedenkraam onthuld, dat tegelijk een hulde zal zijn aan de jeugdige Vorstin en eene verheerlijking van haar doorluchtig voorgeslacht.

De bovenhelft van het raam is gewijd aan den roem van het geslacht Oranje-Nassau, voorgesteld door twee rijen figuren n.l. Prins Willem I (de Zwijger). Louise Colligny, Prins Maurits, Willem Lodewijk, Frederik Hendrik, Amalia van Solms, Prins Willem II, Albertine Agnes, Prins Willem III, Koning van Engeland enz. Maria van Engeland, Prins Willem IV, Prins Willem V, Koning Willem I, Koning Willem II, Koning Willem III en Koningin Regentes Emma.

In de benedenhelft zijn twee allegorisch ontworpen groepen aangebracht.

De linkergroep stelt voor het eerste verbond, gesloten tusschen Oranje en Nederland, in tijden van angst en gevaar, waarin Willem de Zwijger en z'n broer Jan de Oude, worden gehuldigd door de zeven provinciën.

In de rechtergroep het nieuwe verbond, door onze Koningin in rust en welvaart, aan te gaan met ons volk: het stelt Koningin Wilhelmina voor, die steunende op den Bijbel en begroet door den Voorspoed en de Trouw der Natie, de hand legt op de Grondwet, welke haar door de genius der Gerechtigheid wordt aangeboden.

Het geheel wordt omvat, in eene rijke laat-gothische architectuur, welke zich in de traceering oplost in een rijk spel van Oranjebladen en vruchten.

Bovenin zijn aangebracht, de vier Kwartieren van Hare Majesteit, terwijl in het hoogste vak, de Koningskroon zweeft, omgeven door palmtakken.

De hoogte van het raam, bedraagt ± 24 Meter bij eene breedte van ± 7 Meter, de onderdorpel ligt op ± 8 Meter uit den vloer.

De lengte der staande figuren is ± 2.10 Meter.

De uitvoering van het raam, te danken aan het atelier „'t Prinsenhof" van den heer J. L. Schouten te Delft, is meesterlijk; de kleuren gloeiend en heerlijk. Wij waren in staat de afwerking gedeeltelijk van zeer nabij te bewonderen.

Maar 't ontwerp van den heer Otto Mengelberg, wij blijven bij onze vroegere meening toen wij de teekeningen hadden gezien, bevalt ons niet. Het raam is te gedetailleerd, te vol en wat de omgeving der figuren betreft onrustig en niet te ontcijferen; de keuze van den stijl is daar oorzaak van. De figuren zijn te kort, die der allegorische groepen zitten in elkaar; diepte is er in die groepen niet.

Het raam valt als ontwerp af bij dat aan den overkant, het werk van Lecomte te Delft.

C. T. J. LOUIS RIEBER.

DE PERMANENTE TENTOONSTELLING

in het Gebouw Marnixstraat 402 te *Amsterdam.*

(Vervolg van blz. 273.)

Eene verfstof van bijzonder goede hoedanigheden, maar voor geheel andere doeleinden dan het calcarium, is de *Ripolin-verf,* alreeds vroeger eens in dit blad besproken, en waarvan de sedert nog verbeterde soort is tentoongesteld.

Ripolin is eene aangemaakte, zeer glansrijke verf, die loor de Naamlooze Vennootschap „Le Ripolin" (Fabrieken e Hilversum en Parijs) geleverd wordt in 65 kleuren, en n verschillende kwaliteiten, naar gelang van de eischen vaaraan het werk heeft te voldoen. Het genoemde aantal deuren is natuurlijk door menging onderling nog zeer uit te breiden.

Een der kwaliteiten, Ripolin B. L. T., is zoowel voor buiten- als voor binnenwerk geschikt. Zij droogt in circa 8 uren, springt niet en bladdert niet af en wederstaat zelfs onder le ongunstigste omstandigheden den invloed van zon, weer n wind. Ter vermindering van kosten, en opdat de schillers zooveel doenlijk niet van hunne gewone werkwijze behoeven af te wijken, moeten de te beschilderen voorwerpen op gewone wijze geplamuurd en met goede olieverf gegrond worden, om daarna met Ripolin B. L. T. e worden afgeschilderd

Noodig is het gronden met olieverf echter niet, en als ie grondverf niet volkomen droog en hard is, alvorens e Ripolinverf er op gebruikt wordt, meestal nadeelig. Op ips (stuc) verkrijgt men de beste uitkomsten, en men verkt tevens het voordeeligst door *niet* over olieverf, och direct op de gipslaag tweemaal met Ripolin te childeren.

Op deze wijze zijn in het gebouw van de Maatschappij ot Bev. d. Bouwkunst de deuren, wanden en het plafond an de gang tusschen hoofdingang en tochtdeur naar et trappenhuis in 1890 met Ripolin beschilderd. Sommige gedeelten der wanden en deuren waren door stooten eschadigd en zijn in 1898 opnieuw geverfd, hoewel dit nder andere omstandigheden nog niet noodig zou geweest ijn, zooals de door merken aangegeven wandvlakken etuigen, die nog de oorspronkelijke verflaag van 1890 ebben.

Eene tweede, door bovengenoemde Maatschappij gefariceerde soort, is Ripolin Vloerverf, minder elastisch dan e kwaliteit B. L. T., doch veel spoediger hard wordende an deze. Ripolin Vloerverf staat dientengevolge als buitenerf achter bij de gewone soort B. L. T., daarentegen is j wegens hare grootere hardheid te verkiezen voor het eschilderen van vloeren, trappen, trapleuningen, en meuelen die uit den aard hunner bestemming veel te lijden ebben, zooals in scholen, restaurants, gasthuizen, enz.

Een derde merk (kwaliteit A) is bestemd voor grof nnenwerk; deze soort droogt in ca. 2 uren, wordt steenrd en dient hoofdzakelijk voor het beschilderen van uren in fabrieksiokalen, van gistkelders, van reservoirs, in oude goed droog zijnde cementbepleisteringen, enz. eze verf is beter tegen zure dampen bestand dan andere erfsoorten.

Zoo heeft zich de beschildering der muren met Ripolin de gistkelders der bierbrouwerij „'t Haantje" te Amsterim, uitstekend gehouden, en wordt in de bierbrouwerij l'Oranjeboom", te Rotterdam, geen andere verf dan ipolin gebruikt, daar zij het groote voordeel heeft uitstekend gereinigd te kunnen worden, zonder iets van haar glans te verliezen.

Voor nieuwe cement-bepleisteringen is eene afzonderlijke soort verkrijgbaar: Ripolin-Cementverf.

Ook voor de beschildering der binnenwanden van badkuipen, zitbaden, etc. wordt door de fabrieken eene soort Ripolin geleverd, nl. Ripolin-Badkuipenverf, welke uitstekend tegen den invloed van het water bestand is.

In eene beschrijving van het nieuwe ziekenhuis der stad Berlijn „am Urban", van den Ober-Inspecteur A. Hagemeijer, kan men aangeteekend vinden, dat wanden en plafonds bestaan uit met olieverf behandeld pleisterwerk. Omtrent deze olieverf wordt medegedeeld, dat zij niet geheel voldoet aan de te stellen hygiënische eischen, daar zich bij het opdrogen der verf aan de oppervlakte scheuren vertoonen, waarin zich stof nestelt. In later tijd zijn daarom de wanden (van het paviljoen voor lijders aan diphteritis o. a.) bestreken met Ripolin, hetgeen zeer goed voldoet en tegenover de olieverf het voordeel heeft, dat de Ripolin niet door zout- of looghoudend water wordt aangetast, geen scheuren vertoont en tegen den invloed van het weer bestand is. De wanden, in 10 à 12 uren droog zijnde, kunnen met water afdoend gereinigd worden, zonder de verf te beschadigen. Ook zijn bij wijze van proef de ijzeren bedden in dit paviljoen met Ripolin beschilderd, en wel met goed gevolg, daar het vormen van roest eveneens wordt tegengegaan.

Hoewel Ripolin duurder is dan gewone olieverf (per 100 Kg.) is het boven deze te verkiezen wegens hare grootere hardheid en duurzaamheid.

Vermeldenswaard is ook, dat in 1891 de Spoorwegbrug over de Yssel bij Zutphen, bij wijze van proef, met vijf soorten verf, zoowel binnen-als buitenlandsche, geverfd werd, en bij het in 1895 ingesteld onderzoek gebleken is, dat de Ripolin tot de beste der aangewende soorten behoorende. Voor ijzerwerk, aan weer en wind blootgesteld, is Ripolin dus evenzeer aan te bevelen.

Ook voor beschildering van spoorwegwagens is Ripolin uitstekend geschikt. In 1893 en in het voorjaar van 1894 werden eenige Zwitsersche waggons met Ripolin geschilderd, en in 1895 werd bij inspectie de toestand der verf uitstekend bevonden, daar aan deze nog geen nadeelige invloed der weersgesteldheid werd waargenomen. Hoewel de glans wat minder is dan van rijtuiglak, worden sinds 1896 in Zwitserland alle waggons in- en uitwendig met Ripolin beschilderd. Vroeger werden ze gelakt, hetgeen tijdroovend en duur is; thans worden ze eerst met goede olieverf en daarna met Ripolin geschilderd, waardoor tijd, arbeid en materiaal bespaard en grootere duurzaamheid verkregen is.

Er verdient hier aangestipt, dat alle Fransche Spoorweg Maatschappijen Ripolin in groote hoeveelheden voor hunne waggons gebruiken, evenals de Zuid-Afrikaansche Spoorweg Maatschappij.

Ook in Ned.-Indië wordt deze verf met succes toegepast, o. a. in Garoet, waarover wij kunnen mededeelen, dat, niettegenstaande het gebruik in dit zeer vochtige klimaat, de verf binnen 24 uren droog was en zonder barsten bleef; geverfde deelen, aan wind en weer blootgesteld, waren zelfs al na 4 à 6 uren geheel droog. Na ruim 2 jaren kon bericht worden, dat het verfwerk zich uitmuntend gehouden had, en zelfs de glans niets geleden had. Dit is voor Indië een sterk stuk!

DE KRUISGANG VAN HET VOORMALIGE ST. MICHAELISKLOOSTER TE HILDESHEIM.

In het Zeitschrift für Bildende Kunst, 4e aflevering v. d. Jaargang 1898, komt eene bijdrage voor van Otto Gerland, die onze volle aandacht verdient doordat zij. vreemd genoeg de allereerste uitvoerige beschrijving van bovengenoemd monument is. Ik ontleen aan dit artikel de volgende bijzonderheden die. naar het mij toescheen, de belangrijkste zijn.

Bisschop Bernward, wiens persoonlijkheid reeds voldoende is om aan Hildesheim eene eervolle plaats te verzekeren in de kunstgeschiedenis, stichtte ten N. W. van zijn slot na zijne reis naar Rome in 1001 een Benediktijner klooster aan St. Michael gewijd.

Het was zijn Templum Angelicum, dien hij met nauwlettende zorg bewaakte, met kunstwerken van allerlei aard versierde, en waar hij ten slotte wenschte bijgezet te worden in de zelfvervaardigde sarcophaag.

Twee malen, kort achter elkander, werd het klooster door brand gedeeltelijk verwoest; zoo vond in 1186 eene tweede wijding plaats na voltooiïng van een restauratie; en de kronieken melden van Abt Gottschalk: „hij herstelde de bouwvallige kerk en de kruisgang." (1250).

In 1543 ging Hildesheim tot de Reformatie over. (Zie B. Weekbl. 1896 N⁰. 52). De monniken behielden evenwel tot de opheffing van het klooster, in 1803, de krypta der kerk en een deel van de kruisgang. In 1826 werden de gebouwen ingericht tot gasthuis en krankzinnigengesticht. In dat jaar werden twee van de vier armen van den kruisgang afgebroken: de Oostelijke en de Zuidelijke.

Van deze beiden weten wij dan ook slechts weinig af.

In hetzelfde jaar. d. i. 1826, werden ook het tweetal kerkelijke gebouwen afgebroken die aan den Oostelijken arm waren aangebouwd: n. l. 1⁰. de kerk van het Heilige Kruis, door Bisschop Bernward gebouwd toen hij als zeldzame reliquie een stuk van het kruis had gekregen, en 2⁰. de kleinere St. Maartens kapel.

Zoo bestaat thans nog slechts de Noordelijke arm voor de helft, — 6 jukken, waar er oorspronkelijk 11 à 12 geweest zijn — en de Westelijke geheel. De eerste is zeer eenvoudig, de Westelijke arm daarentegen rijk versierd. Dit onderscheid laat zich volkomen verklaren wanneer we slechts weten, dat deze westelijke arm de verbinding was van de abdij met de kerk en de kapittelzaal, de beide voornaamste lokaliteiten van het klooster, en dat dus bij alle plechtige gelegenheden en bij de ontvangst van gasten deze weg gevolgd moest worden.

Geheel onmogelijk is het dus niet, dat de Keizers Hendrik II (1002—24) en Hendrik III (1039—56) die hier gelogeerd hebben, de middelen voor de versiering van dit gedeelte schonken. Aan den laatste wordt ook de overwelving van de kruisgang toegeschreven. Gewoonlijk is deze zaal toegankelijk van uit den oostelijken arm van de kruisgang. Zooals we zagen, was deze echter in dit geval reeds ingenomen door de beide in 1826 verdwenen gebouwen. Aan de andere zijden van de kruisgang sloten zich kerk en klooster aan: de westelijke arm alleen bleef dus open voor de kapittelzaal.

Deze arm bestaat uit een elftal jukken, die onderling ongelijk van breedte zijn; zoo correspondeert het smalste met de deur naar de kapittelzaal. Van de rijke versiering met beeldhouwwerk haal ik slechts een enkel staaltje aan.

Aan het gewelf zijn vlak voor de kapittelzaal-deur een tweetal draken aangebracht. een op elke zijde van de gordelboog. De draak aan de binnenzijde gaat op roof ui terwijl die aan de tuinzijde bezig is een beer te verslinde en met den staart een man omvat, die blijkens zijn kleedin en punthelm uit het einde der 11e eeuw zou dagteekene Aangezien dit deel van de kruisgang evenwel dagteeker uit het midden der 13e eeuw, dat is van de restaurat die Abt Gottschalk bekostigde uit den aflaat uitgeschreve door Bisschop Hendrik I — hebben we hier denkelijk t doen met eene getrouwe navolging van ouder beeldhouv werk uit de oorspronkelijke Bernwardsche kruisgang.

De symboliek die aan dit beeldhouwwerk ten gronde lig is de volgende: de draak — door St. Michael, den beschern heilige van het klooster, gedood — is de duivel, die zic van den mensch zoekt meester te maken en zich de booze en tot woestheid vervallene — gesymboliseerd i den beer — tot prooi neemt.

De diep neerhangende sluitsteen van het kleinste gew vertoont aan de onderzijde den Heiland met het Boek d Levens, en aan de vier zijkanten de symbolen der eva gelisten. De sluitsteen ontwikkelt zich uit een bloemstu welke met engelenfiguren versierd is.

Naar aanleiding van den draak verhaalt de schrijve dat het, tot de Fransche revolutie aan dit gebruik e einde maakte. in Metz gewoonte was bij processiën a den bisschop een draak te doen voorafgaan, als symbo van het overwonnen heidendom.

Ten besluite eene enkele opmerking over de kapittelza

Aan den noordelijken wand van de kapittelzaal was e kapel, gewijd aan de apostelen Philippus en Jacobus, aa gebouwd. In 1567—68 moest deze kapel met de kapittelza vereenigd worden tot een kerk, omdat de krypta vo openbare eeredienst te klein was. Ondanks de veranderinge en verbouwingen kunnen wij thans nog zeer goed de bei deelen onderkennen.

Voor nader onderzoek, vooral wat de in 1826 afgebrok deelen betreft, zijn ontgravingen noodig; wellicht zal ee daarna met vrucht overgegaan kunnen worden tot verg lijking met andere Neder-Saksische kruisgangen, bijv. d van Königslutter, waartoe de heer Otto Gerland in h slot van zijn lezenswaard artikel aanspoort. Ongetwijfe zal de schrijver er in geslaagd zijn om de kruisgang v St. Michael eenige meerdere belangstelling te verzeker dan ze thans, waarschijnlijk wel door hare min-vroolij bestemming, geniet.

DELFT. J H. W. L.

BERICHTEN.

De in Nederland vertoevende Indische grooten, die deel u maken van de gezantschappen afgevaardigd naar de plecht heden bij gelegenheid van de inhuldiging van H. M. de Koning hebben op 1 September j.l. een bezoek gebracht aan het kast de Haar, waar zij op uitnoodiging van den eigenaar van het kast getuigen waren van de feestelijke en officieele inwijding van l nieuwe dorp Haarzuylens.

Van Harmelen, waar de gasten gerecipieerd werden door d burgemeester dier plaats, trokken de genoodigden in optocht na het nieuwe dorp, welks raadhuis aan den burgemeester we overgedragen door den bouwmeester van de Haar, den heer P. J. H. Cuypers.

Op het kasteel werd een lunch gebruikt. De eerste dronk we uitgebracht namens Dr. Cuypers op H. M. de Koningin en e vertaling daarvan in het Maleisch werd den gasten aangebod De heer Van Senden, controleur 1e klasse, dronk uit naam v

de vorsten op den afwezigen gastheer, de heer Doeff, controleur 2e klasse, op Dr. Cuypers.

Zooals men zal weten, behooren beide controleurs van het Binnenl. Bestuur in Ned. Indië tot de personen die door de Nederlandsche Regeering ter begeleiding zijn toegevoegd aan de Indische vorstelijke afgevaardigden.

Na de lunch bezichtigden deze laatsten het kasteel dat, hoewel nwendig nog geenszins voltooid, natuurlijk zeer hun verbazing gaande maakte.

Onder de weinige genoodigden die getuige konden zijn van de nwijding, behoorde ook de Voorzitter van de Mij. t. Bev. d. Bouwkunst.

Te Younghal, in Ierland, wordt eene steenfabriek gebouwd naar Nederlandschen trant, die zich ten doel zal stellen even goede baksteenen te vervaardigen als de beste hier te lande. De fabrikanten schijnen zelfs voornemens te zijn, Nederlandsche werklieden naar Ierland te doen overkomen.

Mr. S. van Gijn, de bekende verzamelaar van historieprenten e Dordrecht, heeft in Kunstmin aldaar een tentoonstelling geopend van portretten en prenten betreffende het Huis van Oranje Nassau. Ze bestaat uit 500 nummers.

Omtrent het nieuwe postzegel schrijft het alg. Handelsblad het volgende:

Heden zullen de nieuwe postzegels — voorloopig alleen van en gulden — tot een beperkt getal aan de postkantoren verkrijgbaar zijn. Het zegel vertoont, in een medaillon gedekt door en kroon, de buste der Koningin, met opgestoken haar en den iadeem op het hoofd; het kopje is in profiel genomen en prachg van uitvoering. Boven het medaillon staan op een lint de woorden: „Koninkrijk der Nederlanden", in de bovenhoeken het wapen, en in de benedenhoeken het cijfer 1 en daartusschen het woord gulden.

Het zegel is in één tint gedrukt.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 8, van 15 Augustus 1898. Kijkjes in acao- en Chocoladefabrieken, door Dr. R. Sinia. — Kunstmatige oedingsmiddelen, door Dr. R. G. Rijkens. — De nieuwe bereiding er vloeibare lucht en haar toepassingen (vervolg), door Dr. L. leekrode. — Wedstrijden met automobielen of motorwagens, oor Dr. A. van Hennekeler. — Nog eens het mechanisme van en coherer, door Dr. D. van Gulik. — Boekaankondiging. — terrenkundige opgaven en mededeelingen. Het gewicht van de arde, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Telefoongebouw, en Kwitantie-Diploma voor de leden der Vereniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam. Vereeniging oornoemd. 15 September 1898. Programma, zie Bouwk. Weekblad van 9 April 1898, N°. 15.

Gevel van een woonhuis. Vereeniging tot bevordering der Bouwunst te Groningen. 15 September 1898.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche eebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Katholieke kerk. H. Kreuzgemeinde te Lodz. Vóór 15 September 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 11 Juni 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

Reclamebillet. Het dagblad „De Courant." Vóór 1° October 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 4.
Bouwkundig Teekenaar 1.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De Afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851 zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vesitbule, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochèoe, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen. 4 pl.: *f* 0 30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0 30.
2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters. H. de Keijzer en J. van Campen, pl. *f* 0.60
2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871), Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.: *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats, 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 12 SEPTEMBER.

Amsterdam. Bestek 763. Het maken van grondwerken, spoorwerken en bijkomende werken voor een tweede spoor tusschen de stations Alkmaar en Uitgeest en het maken en lev. van den plaatijzeren bovenbouw voor 3 bruggen in dat spoor in 2 perc. Ram. perc. 1, f 65000, perc. 2, f 2150.

De directie der H. IJ. S. M., n.m. $1\frac{1}{2}$ u. (Greenw.) in het Centraal personenstation. Bestek met 1 teek. à f 1,50 verkrijgb. aan het Centr. Admin. gebouw a. h. Droogbak, bureau Weg en Werken, kamer no. 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet inbetaling genomen) en aan aanvragen zonder postwissel geen gevolg gegeven. Aanw. ged.

Breda. Het bouwen van 3 woonhuizen met afzonderlijke bovenwoningen, op een terrein, gelegen aan den 's-Princenhaagschen weg, nabij het „Duitenhuis", onder de gemeente 's Princenhage.

De bouwk. J. Boumans, n.m. 5 u. Bestek en teek. ter inzage in het café „Duitenhuis", bij den heer A. v. d. Broek, waar ook de aanbesteding zal worden gehouden. Inl. te bekomen bij den bouwk. J. Boumans, Nassausingel, Breda. Aanw. gedaan.

Groningen. Het maken en leggen van een ijzeren draaibrug (beweegbaar gedeelte) bij den mond van Gasselter-Boerveen te Stadskanaal.

Het gem.-best., n.m. $12\frac{3}{4}$ u. Voorw. ter lezing bij mej. Pijbes te Nieuwe Pekela, in het verlaatshuis van Goozen te Stadskanaal, bij Panman te Musselkanaal en op het bureau van den rentmeester der stadsbezittingen in het raadhuis te Groningen, alw. ex. te verkrijgen zijn à f 0,25 per stuk. Inl. te bekomen bij den ingenieur der stadsvenen te Stadskanaal, bij wien tevens de teek ter inzage ligt. Biljetten moeten worden bezorgd op het bureau van den rentmeester uiterlijk 12 Sept. v.m. 11 u. Aanw. gedaan.

Workum. Het bouwen van woning met kantoor, machinekamer, boterkelder en aanverwante werken op het terrein van de bestaande kaas- en roomboterfabriek.

De firma Tjebbes en Co. Bestek à 50 ct. verkr. ter drukkerij van H. Brandenburg en Zn. Inl. geeft architect J. Bogtstra. Aanw. gedaan.

DINSDAG 13 SEPTEMBER.

Utrecht. Bestek no. 750. Het maken van voorzieningen tegen doorlekken van viaducten en bruggen in de gemeente Rotterdam. Begrooting f 67900. *Voor rekening van den Staat.* Waarvoor noodig: 151275 K.G. getrokken-, 27750 K.G. gesmeed-. 23790 K.G. gegoten-. 33320 K.G. gegalvaniseerd-, 18090 K.G. balk- en 3200 K.G. plaatijzer, ruim 5673 M². afdekking van gegalvaniseerd gegolfd plaatijzer, 615 K.G. lood, $9\frac{1}{2}$ M³. metselwerk enz.

De maatij. tot expl. van St. Sp. n.m. 2 u. lok. tijd, aan het centr. bur. in het Moreelse Park. Het bestek ligt ter lez. aan het centr. bur. en is te bekomen à f 2,50. Inl. aan het centr.bur. (Dienst van Weg en Werken IIe afd.). Aanw. gedaan.

Winschoten. Het uitvoeren van onderhoudswerken aan den straatweg tusschen Winschoten en Oostwold, met bijl. van materialen, arbeidsloonen enz.

De gem.-besturen van Winschoten en Midwolda, n.m. 6 u., ten gemeentehuize te Winschoten. Bestek en voorw. verkrijgbaar ten raadhuize voorm. voor 25 ct., en aldaar ter inzage. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 14 SEPTEMBER.

Meppel. Het bouwen van een woning op een vrij terrein aan de Catharinastraat.

De architect H. Witzand, 's av. 8 u., in het café van J. M. Tummers, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 14 Sept., v.m. 10 u.

Meppel. Het bouwen van een koetshuis met stal en bovenwoning en het bouwen van een burgerwoning met 3 woningen op terreinen aan de Woldstraat en Noteboomstraat te Meppel.

De heer E. Gomarus te Ruinerwold, n.m. 3 u.. in het cafe van H. Lubberink, alw. bestek en 2 teek. ter inzage liggen, terwijl zij à f 1,50 te bekomen zijn bij den architect H. Witzand te Meppel. Aanw. 14 Sept. v.m. 9 u.

DONDERDAG 15 SEPTEMBER.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van een woonhuis met slagerij, enz. op een terrein, gelegen aan den Emmaweg aldaar.

De architect W. Elzinga, 's av. 8 u., in het bierhuis van J. H. Karstenberg. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 15 Sept., v.m. $9\frac{1}{2}$ u.

Hilversum. 1. Het bouwen van een openbare school, achter de bestaande school aan de Koningstraat te Hilversum; 2. het bouwen van een onderwijzerswoning en een conciergewoning, nabij bovengenoemde school.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek met teek. van de school ad f 1,75, en 2 bestekken met 2 teek. van de woningen ad f 2,25 ter secretarie verkrijgb. Aanw. 12 Sept., v m. 11 u., op het terrein, door den gem.-architect P. Andriessen.

Utrecht. Het bouwen van een huis en een bovenwoning aan het Wittevrouwensingel ald.

De firma D. Lautenbach en Co., in het café „Het Metalen Kruis". Bestek en teek. verkr. aan het kantoor der gen. firma à f 1. Inl. geeft dagelijks de bouwk. A. Diks Rz., Oudegracht. Weerdzijde no. 159.

Voerendaal (Limb.). Het maken van vernieuwingen en herstellingen aan de school te Ubagsberg en het leveren van schoolmeubelen en schoolbehoeften aldaar.

Het gemeentebestuur n.m. 3 u. Bestek en teek. ter inz. op de secretarie.

VRIJDAG 16 SEPTEMBER.

Alkmaar. Het amoveeren van en het opbouwen van een werkplaats, met beneden- en bovenwoning, aan het Heiligeland wijk A. no. 1.

De architect K. Bakker Dzn., 's av. 8 u., in het café „Het Amsterdamsche Wapen". Bestek en teek. à f 1 verkrijgb. Aanw. ged.

's-Gravenhage. Het onderhoud van het rijkstelegraafgebouw te Nieuwediep, van den dag der kennisgeving van de goedkeuring der aanbesteding tot en met 31 Maart 1901, benevens het aanbouwen van een bijkantoor der posterijen en bijkomende werken. Ram. f 5550.

Het min. van W., H en N., n.m. 1 u. Bestek ter lez. aan het lokaal van het dep. van W., H. en N.. aan het bureel van den Rijksbouwmeester in het 1ste district te 's-Hage. aan dat van het prov. bestuur van Noordholland, en te bekomen bij Gebr. van Cleef. 's-Hage. Inl. te bekomen bij voorn. Rijksbouwmeester te 's-Hage, en bij den opzichter der landsgebouwen P. L. Wijndels de Jongh te Amsterdam. Aanw. gedaan.

Herpt (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis met daarbij behoorende werken.

Mej. de Wed. Th. van Bokhoven, n.m. 2 u in de herberg van Jan Buijs. Bestek en teek. ter inz. en à f 2,50 per stel te bekomen bij Mej. van Bokhoven. Inl. geeft de architect M. van Gool te Woudrichem. Aanw. 16 Sept. 's midd. 12 u.

DINSDAG 20 SEPTEMBER.

Rotterdam. Het bouwen van eene school aan den Molenwaterweg.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. à f 1 te bekomen bij de wed. P. Waesbergen en Zn. en ter inzage op de secretarie en in het stads timmerhuis. Aanw. 16 Sept., v.m. 11 u.

WOENSDAG 21 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het maken van artillerie-inrichtingen aan de Hembrug (6e gedeelte). Ram. f 26 225, onder het beheer der genie te Amsterdam.

De genie, v.m. 10 u., op het bur. der genie, Nieuwe Heerengracht 11, alw. bilj. in te lev. tot 20 Sept., n.m. 3 u, de bestekken ter inz. liggen en met inschrijvingsbil. te bekomen zijn.

DONDERDAG 22 SEPTEMBER.

's-Gravenhage. Het verrichten van binn verfwerk in het gemeente ziekenhuis.

Het gemeentebest., n.m. 2 u. Voorw. f 0,25 en teek. à f 0,30 te bekomen op secretarie. Aanw. 19 Sept., n.m. 3 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

29 AUGUSTUS.

Assen. Het ten deele afbreken en wed opbouwen van een huis aan de Marktstra te Assen, in 3 perceelen, als: *a.* Timmer metselwerken, enz. *b.* Stukadoorwerken, Behang-, glas- en verfwerken. Door de architect J. Smallenbroek.

a. Laagste inschrijver E. Ubels, f 3768*.

b. L. Mulder, f 386*.

c. H. Lunshof en B. Tent, f 482*. *Ge

30 AUGUSTUS.

Alkmaar. Het bouwen van 2 burgerwoo huizen aan de Clarissebuurt. Door den arch tect K. Bakker Dzn.

Laagste inschrijvers firma Spruit en Wil f 3593, gegund.

Enschedé. Het bouwen van een Shed-bou gr 2820 M²., op een terrein gelegen in Kremersmaten, Enschedé. Door de firma va Heek en Co.

Laagste inschrijvers G. en G. J. Lasonde f 27777, gegund.

Enschedé. Het uitbreiden der bestaand magazijnen, gelegen aan de Oldenzaalsch straat te Enschedé voor de firma Blijdenstei en Co. Door den architect R. v. d. Woerd Hz

Laagste inschrijver H. H. Tönis, f 620 gegund.

Goes. Het bouwen in steen van een ve stal 20×6 M. op de hofstede bij A. de Ko te Krabbendijke. Door den weled. gestr. hee Mr. Liebert.

Van de Zande, Krabbendijke, f 1495.

Hoofddorp. Het bouwen van een st voor 30 paarden. Door de kerkvoogden de Ned. Herv. gemeente.

Laagste inschrijver Wed. den Ouden, f 99

Nijmegen. Het maken van een machin fabriek, met ijzergieterij, kantoorlokalen woning en magazijnen op een terrein aan d Voorstadslaan aldaar, gez. oppervlakte de gebouwen circa 1700 M². Door de directi der Nijmeegsche Tramweg Maatschappij.

Laagste inschrijver Joh. Kocken, Tilbur f 45480.

Stadskanaal. Het verrichten van glas- e verfwerk. Door den heer J. Kloosterman.

Laagste inschrijver R. ter Veen, f 260. ge

Stadskanaal. Het afbreken van een oud en het weder opbouwen van eene nieuw behuizing voor den heer N. J. Hakkenes t Stadskanaal, raming f 1339.

Laagste inschrijver J. Dik, f 1365.

31 AUGUSTUS.

Zuidbroek. De herbouw van een verbrand boerderij aldaar met bijlev. van materialen arbeidsloonen enz. Door architect D. Huisman.

Laagste inschrijver E. Lingbeek, Groningen f 9887.

1 SEPTEMBER.

Gouda. Het vernieuwen der brug in he Draafpad te Gouda. Door dijkgraaf en heem raden van den polder Bloemendaal.

a. Volgens bestek, *b.* met hulpbrug aa de Westzijde.

Laagste inschrijver W. Bokhoven, Gouda *a.* f 3215, *b.* f 3215*. *Gegund.

Groningen. Het bouwen van een zieken huis aan den Oostersingel te Groningen i 3 perceelen en massa, raming f 1.300,00 Door het prov. bestuur en het gem.-best.

Massa. Laagste inschrijver Hk. R. Hen driks, Amsterdam, f 963.220.

In perceelen was ingeschreven door Joh Jac. Hornstra, Bergen-op-Zoom, op perc. f 331.714, op perc. 2 f 381.404, perc. 3 f 312 00

Alleen op perc. 1, D. Damstra, Leeuwarden f 319 650.

Alleen op perc. 3, Christiaan Eckhardt f 320,700.

Westerhoven (N.-Br.). Het bouwen eene fabriek met aanhoorigheden met bijlev. de daartoe noodige materialen. Door het best der coöp. roomboterfabriek.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

7 SEPTEMBER 1898. 18e JAARGANG. No. 38.

JREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
JREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
ITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
3ONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor
dië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — :ntoonstelling van vrouwenarbeid, door D. E. C Knuttel (verlg van blz. 279). — Feestversieringen. — Verslagen van verderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters teekenaars. — Verbetering. — Aankondigingen en afloop van nbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — lvertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij vestigt nog eens de bijndere aandacht van de leden der Maatschappij op de ste Algemeene Vergadering, op Maandag 19 September s. te Zutphen, die gevolgd zal worden door een bezoek n Deventer op 20 September.

Beide steden zijn zoo belangrijk, dat het Bestuur op ne groote opkomst der leden rekent.

TENTOONSTELLING VAN VROUWENARBEID.

(Vervolg van blz. 279.)

Door allerlei omstandigheden zijn er in het leven van :ijke vrouwen heel wat uren welke niet voor de verling van een bepaalde taak of plicht noodig zijn. Die :n zonder verveling om te krijgen was vooral het doel ı de vele handwerkjes waarmede menig huis overladen s en wier waarde noch in het nut, noch in de schoond was gelegen, maar nagenoeg uitsluitend in den tijd het geduld er aan besteed. Ik spreek hier in den veren tijd, doch helaas, dat kan nog niet, hoewel ook op gebied groote vooruitgang is waar te nemen. Deze ›ruitgang is zeker ten deele toe te schrijven aan het ›rdringen ook in het publiek van gezondere schoondsopvattingen, doch ook voor een gedeelte daaraan dat begrepen werd, dat al die vrije tijd geld vertegenwoordigen kan en dat men zich daarom moest toeleggen, voorwerpen te maken die verkoopwaarde bezitten. Zoo hebben schoonheidszin en utiliteitsgronden samengewerkt om ook in dit deel der kunstindustrie wat meer ernst en studie te brengen, en deze tentoonstelling zal zeker voor velen de oogen openen en doen inzien dat wat technische vaardigheid, geduld en een patroontje uit een winkel nog niet voldoende zijn om iets schoons voort te brengen. Gelukkig dat de industriescholen en de teekenacademies bestaan om den zoekenden den weg te wijzen; er zal van zelf wel wat afstralen op haar die niet zoeken, omdat zij het nut van stijlkennis, compositieleer enz., niet begrijpen en haar eigen gebrek aan smaak niet inzien.

En wanneer dan het lager onderwijs gaat medewerken en even als Mej. A. A. van Proyen (blijkens haar expositie) reeds bij de kinderen het gevoel voor lijn en kleur tracht te ontwikkelen, dan is er was goeds te verwachten van haar die talent hebben en onthouding van de velen die hun tijd zooveel beter kunnen besteden dan aan het maken van kunstproducten zonder kunst.

Doch zoover zijn wij nog lang niet. Een bezoek aan „Huisvlijt" en het afluisteren van het oordeel daar door de bezoekende menigte uitgesproken, zou een mensch somber stemmen, zoo niet dadelijk naast het leelijke het goede stond. Zoo is er een portret van H. M. met peluche omlijst, dat versierd is met bouquetten van postzegels; geen vlakversiering, neen de bloemen zoo natuurlijk mogelijk nagemaakt, een tragisch product van tijdvermorsen, daarbij nagenoeg even vergankelijk als Flora's kinderen zelve, en waarlijk telkens hoorde ik uitingen van bewondering — de bloemen waren zoo kunstig!

En zoo vindt men bloemen van haar, van veeren, van broodkruimels, van rijstkorrels, van vischschubben, van gebruikte capsules, waarvan dan het verdienstelijke moet liggen, het aardige, daarin dat men die waardelooze voorwerpen zoo ijverig heeft verzameld en zoo geduldig verwerkt. Het ergste op dit gebied wat wij hier zien is dunkt mij een schrijftafel in scherfwerk, dat wil zeggen geheel en al beplakt met scherven van kopjes en schoteltjes, (*antieke* scherven wordt er bij vermeld om de waarde te verhoogen!); zelfs eenig nadenken over de schikking der scherven werd niet noodig geacht in tegenstelling met een tafelblad van het zelfde materiaal,

waar een behoorlijk patroon, goed van kleur van eenige smaak getuigt en de maakster doet rangschikken tot haar die bij wat leiding haar krachten beter zou leeren gebruiken. Het meest moet men misbruikt talent betreuren bij een „schilderij" (als in de catalogus staat) van Mej. v. d. Hoven, een imitatie van een aquarel een Italiaansch meisje voorstellend; op allerbedriegelijkste wijze is door kleine stukjes postzegel verkregen wat bij het origineel door het penseel was geschapen; de maakster heeft ongetwijfeld gevoel voor kleur, een schat van geduld en buitengewoon bekwame vingers. Een beetje doordenken en mej. v. d. Hoven kan een aanwinst worden voor de vaderlandsche versieringskunst.

Dat wij bij kunstnaaldwerk herhaaldelijk verkeerd toegepaste techniek zouden aantreffen was te verwachten, waar bijna alle dames deze kunsttak beoefenen of tenminste er onderwijs in ontvingen. Zoo vinden wij in de afdeeling Versieringskunst naast een schat van schitterende proeven van den arbeid van geestelijke zusters een bisschopsportret in zijde gewerkt, dat hoe leelijk ook van effekt, toch groote vaardigheid verraadt. Dat de dames toch mogen leeren hoe iedere kunst, iedere techniek vooral, zijn eigenaardig gebied heeft, dat men niet straffeloos kan overschrijden.

Laat mij met nog een enkel voorbeeld dit gebrek aan stijlgevoel illustreeren. In de West-Indische afdeeling hangt een portret van H. M., een gewoon vlak portret op papier; dit portret heeft men aangekleed met een heusche zijden japon behoorlijk en relief opgewerkt! Van de oranjeappels er onder en de kroondragende engelen er boven zullen wij maar niet praten. 't Is zoo'n ongelukkig verschijnsel als wij zien hoe de Europeesche beschaving in Oost en West in plaats de artistieke aanleg der inlanders tot hooger ontwikkeling te brengen, die aanleg door leelijke produkten van eigen kunst op een dwaalspoor brengt. De voortbrengselen toch van de primitieve kunst der landskinderen zijn zoo goed; die potjes in de West-Indische Afdeeling, wat een natuurlijk gevoel voor vorm en kleur; en de geringheid der middelen waarmede het doel is bereikt kan ten voorbeeld strekken aan vele Hollandsche dames.

Erger nog dan het leveren van een slecht voorbeeld, is het direct bederven van inlandsche kunst, zooals in Oost-Indië helaas! door de Hollandsche dames geschiedt. Niet alleen zien wij hoe aanleg, natuurlijk kunstgevoel, historie bij inlandsche meisjes, prinsessen zoowel als weeskinderen, worden verdraaid, verstikt om in de plaats daarvan slechts het vermogen te stellen leelijke handwerkjes en dito kunstbloemen te maken, maar ook daar waar de inlanders in hun kracht zijn en zooveel schoons kunnen leveren, bij het batikken, worden de originecle en voor het doel zoo geëigende teekeningen onder invloed van Europeesche dames verdrongen door karakterlooze Europeesche patronen. Laten die Westersche dames, die van het batikken een industrie maken, toch eerst haar kunstgevoel een weinig gaan ontwikkelen bij haar Oostersche zusteren, vóór zij dezen den weg willen wijzen!

Nog kan ik niet afstappen van wat mij geërgerd heeft. Nog één inzending moet ik ter sprake brengen, welke reeds niet kan verzwegen om de groote pretentie waarmede deze zich aanbiedt, om de in het oog vallende plaats die haar in Versieringskunst is aangewezen en omdat zij de eenige is welke meer direct op architectonisch terrein thuis behoort. Ik bedoel den schoorsteen getooid met een volledige kroonlijst van groen peluche; de bovenboezem qestaande uit twee houten pilasters en binnenvulling van zijde alles met irissen bedekt, even als de houten mante Voorloopig heeft de ontwerpster van dit kunststuk no weinig aanleg voor architect en zal haar krachten m meer succes kunnen wijden aan tea-cosys en dergelijke zake

Maar velen onder het publiek vonden het „beelderig en dit bewijst dat er nog heel wat te doen blijft. Doc gelukkig er wordt veel gedaan en veel goeds voortgebrach Om daarvan overtuigd te zijn hebben wij ons oog slech af te wenden van den schoorsteen en in de onmiddelijl nabijheid is veel te leeren. Daar bevindt zich de aardig stoel van Mej. de Clercq van Weel. Zoo goed van lijne met zulk origineel gedacht en in uitvoering zoo ee voudig naaldwerk op de zitting, een voorbeeld voor ee andere inzendster in de nabijheid, die gedacht heeft d men een lompe stoel elegant maakt door ze met zeer fij bloemetjes te bestrooien. Het aardige groene étagère kast No. 82, het leerwerk van Nella Boon, het canapé kuss van Mej. Cuypers, wij begroeten ze als boden van ee betere toekomst, maar vooral dat leerwerk van de dam van der Weyden en v. d. Maarel, uitstekend mooi v teekening en bewerking. O, wat een tegenstelling d leelijke tijdverdrijfwerkjes van de een, naast die gedisti geerde kunst van de ander. Waar dat lederwerk we toegepast op meubels, is het hier eigenlijk te mooi vo of liever de zeer „rationeele" meubeltjes met pennen wiggen zijn te onbeschaafd om een geheel uit te mak met het nobele werk der beide dames.

Dergelijke zonderlinge combinaties vindt men mee Daar is b. v. in Huisvlijt het Haarlemsche boudc ameublement opgesteld binnen een wonderlijk gevaar dat het meest aan een ledikanthemel denken doet. H fraai is dat naaldwerk van ontwerp, van kleur, van ui voering en hoe leelijk zijn die meubelen zoowel v kleur als van profileering, grootendeels banaal draaie werk, hier en daar door een minder practisch fantasiet slechts in schijn met wat originaliteit bekleed. Hoe k Mej. Klinkhamer, de bekwame ontwerpster van de bekle ding, van het tapijt en het brandwerk, vrede hebben m die meubelen, welke het effect van haar werk verminderei Mooie meubelen zijn hier echter veel. Daar is b. dat stoeltje in brandschilderwerk gedecoreerd met d fraaie zonnebloemmotief. 't Doet mij veel genoegen vo de artiste, mej. de Dieu Fontein, maar ook als uiti van de smaak der koopers dat dit stoeltje reeds vierma is verkocht.

Met eere dient hier vooral ook genoemd Mej. P. J. v. d. Boogaard, wier houtsnijwerk beeldhouwwerk m heeten, haar werk getuigt van veel talent; jammer d haar patronen niet oorspronkelijk zijn, doch het is zek beter een fraai stuk uit de Italiaansche Renaissance te volgen dan zich te wagen aan eigen ontwerpen, z men daarvan geen studie heeft gemaakt. Wel dankba is het echter zoo men eigen ontwerp uitvoert en succ heeft, zoo als mej. Gallé met haar klokje, waarvan vorm misschien wat gezocht eenvoudig, doch het oorspronk lijk ornament zoo fraai van lijn en zoo zuiver van u voering is.

Van snijwerk, voornamelijk „Kerbschnitt" is er v en veel goeds. Vooral dient gewezen op het werk v Neeltje Lettinga, een friesch boerenmeisje, wier ontwerp menigeen tot voorbeeld strekken kunnen en wier uitvoeri geen aanleiding geeft tot kritiek.

Wij kunnen niet doorgaan opsommingen te geven v het vele dat vermelding zou verdienen. Veel goeds is het gebied van snij- en brandwerk geleverd, doch o het penseel is met succes gehanteerd. Wij wijzen slech

op de inzendingen van Mej. Maclaine-Pont te Alkmaar, wier beschilderde vazen, kamerscherm enz., van veel talent getuigen.

Behalve de inzendingen van dezen aard is er natuurlijk een schat van kunstnaaldwerk, kantwerk en weefwerk, doch voor welks beoordeeling men meer in de techniek er van moet thuis zijn. Voorloopig is dit zeker nog het terrein waarop voor de vrouw, die handwerk wil produceeren, de meeste lauweren zijn te plukken, als zij maar steeds voor oogen wil houden dat niet de hoeveelheid arbeid maar het resultaat de waarde bepaalt. En hiervoor zullen de kunstindustriescholen zorgen, wier fraaie inzendingen veel van haar goeden invloed doen verwachten. Vooral de Rotterdamsche school doet zien dat werkelijke kunstenaressen de leiding in handen hebben. Moge die invloed zich meer en meer doen gevoelen, zoo zal de kunst in het dagelijksch leven er wel bij varen; dan zullen de huizen in hun inrichting meer het stempel der bewoonsters dragen en niet alleen reclames zijn van behangers. Dan ook zal veel onnutte arbeid ongedaan blijven en de vrouw even als de man zich meer afvragen welk arbeidsterrein voor haar krachten geschikt is. En zij die werkelijk aanleg hebben voor decoratieve kunst en kunstindustrie, zullen leeren inzien, dat compositie studie vereischt en dat niet iedere versieringswijze voor hetzelfde doel geschikt is, vooral ook dat bij een voorwerp tot gebruik bestemd, de versiering nimmer het gebruik mag schaden.

De ontwikkeling van het stijlgevoel bij de vrouwen kan van énorm veel invloed zijn op de omgeving waarin wij leven en zeker ook op de architectuur.

D. E. C. Knuttel.

FEESTVERSIERINGEN.

Hoewel de redactie heeft getracht aan de lezers van dit blad te doen zien hoe op verschillende plaatsen hier te lande welgeslaagde feestversieringen werden aangebracht, heeft zij tot op dit oogenblik niet anders kunnen doen dan de beide platen geven die het Weekblad van 3 September j.l. vergezelden. Wel berusten bij haar nog enkele gegevens, of is zij in verwachting van andere, maar in hoeverre zij ook die nog zal kunnen doen verschijnen, moet overlegd worden; onder die gegevens zijn namelijk aquarellen, blauwdrukken, photo's, enz., die allen moeten wachten om meer geschikt voor reproductie te worden gemaakt. Gaarne had zij met illustraties toegelicht wat hieronder over feestversieringen volgt, maar eer die gereed zijn, is wellicht de indruk die men van de versieringen kreeg, verloren gegaan, en dan zou het doel van het ons toegezonden schrijven niet zijn bereikt; dat schrijven onderstelt de versieringen voor het meerendeel bekend. Het bevat eenige raadgevingen voor volgende gelegenheden die, naar ook wij hopen, dan niet uit het oog verloren zullen worden.

Thans zij het woord aan onzen berichtgever.

Na een bezoek aan Rotterdam, Amsterdam en 's Gravenhage, om dier steden feesttooi te zien door een bril speciaal voor kritiek ingericht, zette ik mij tot schrijven, trachtende zoo objectief mogelijk te zijn. Waar ik in twijfel was geraakt, zocht ik meer licht bij anderen op te steken. Ik vond namelijk hier een kleur niet mooi, daar een detail te groot of te klein, elders weer te veel van dit of te weinig van dat . . . . ik zette mijn bril op den neus van een ander, die mij daarna echter met overtuiging wilde diets maken, dat wat ik te groot of te dun vond, te blauw of te stomp was . . . .

Mijn vertrouwen in mijn bril was zoo geschokt, ik meende daarmede zoo bekocht te zijn, dat ik mijn kritiek, hoewel die gereed lag voor den zetter, naar mijn prullenmand deed verhuizen. Dit kloeke besluit volvoerde ik, om te trachten op andere wijze nuttig te zijn, door meer algemeene opmerkingen te maken; indien nu daartusschen nog enkele special kritiesche voorkomen, dan hebben zich die van uit den prullenmand — waarin de snippers kritiek als bezetenen met elkander vochten — weer zonder mijn weten tusschen de regels gedrongen, met die eigenaardige weerhaken, waarmede zich ook zetfouten in 't papier vreten, zoodat de beste zetter of corrector ze er niet uit kan trekken.

Thans dus op nieuw op het doel af.

De Rotterdamsche feesttooi was — zoo scheen het — niet geheel gereed. Er waren daar enkele goede poorten en versieringen, maar een groot deel geleek op tooneeldecoratie. Nu behoort een tooneel-decorateur, hoe knap in zijn vak ook, bij dat tooneel te blijven; l'art dans la rue heeft andere eischen dan waaraan door den besten tooneeldecoratie-schilder kan worden voldaan; hij kent die eischen van tijdelijke versieringen op straat niet en behoeft ze ook niet te kennen; maar in dat geval brenge hij ze ook niet ten tooneele.

In Amsterdam trof allereerst de versierde weg van den intocht. De oranje doeken, hoog over de Sarphatistraat gespannen, met toepasselijke gouden versieringen — weinig in aantal maar koninklijk — voldeden uitnemend. De zware franje aan deze doeken was oorzaak dat ze niet om de gespannen lijnen zich oprolden. Wind is voor alle wapperende decoratie-details een geduchte vijand, waarop nergens haast genoegzaam is gelet. De wind speelt gaarne met hangende doeken en vlaggetjes; maar als hem al dat gewapper gaat vervelen en hij rolt ze op of stookt onderlinge verwarring, dan is het uit met het effect. In ons winderig land dus geen doeken meer, vrij hangende aan horizontaal gespannen lijnen. Vlaggen en wimpels krijgen het zelfs reeds met hun steun en hun omgeving te kwaad.

Langs en over dien weg is getracht iets nieuws te maken, iets anders dan gewoonlijk. Men vond er voorbeelden van de Belgische nieuwere richting van Hanckar en Horta, die hout weten uit te zagen en samen te voegen in vormen alsof 't gesmeed ijzer ware. Voor kleine meubels van zeer hard hout zooals er in 1897 in het tentoonstellingsgebouw te Tervueren waren te zien, gaat dat nog, maar er behoort al bijzondere tact toe, niet te ver te gaan wanneer men slechts dennen hout ter beschikking heeft.

Een koepel van een eerepoort samen te stellen uit een oneindig aantal stukjes van krulachtig uitgezaagde planken, zie . . . . met de kosten die zulk werk eischen, had men wellicht meer effect kunnen krijgen. Zoo'n koepel was er in den lande een.

De versiering der grachten in den inhuldigingsweg te Amsterdam, tusschen de weelderige boomen en van de bruggen af gezien, maakte een goed effect, en boeide ook door het streven naar originaliteit. Vooral 's avonds, met de beweeglijke verlichting over 't water, was dat effect zeer mooi. Klaarblijkelijk heeft de ontwerper gerekend op eene versiering der huizen; die is dan ook in de bocht van de Heerengracht niet achterwege gebleven, en was vooral daar te plaatse schitterend. Maar de stad sta in 't

vervolg bij zulk een versiering over 't water, niet meer toe, dat langs de kaden schuiten worden gelegd met tribunes, die zoo deerlijk het effect verminderden.

In den zelfden geest als de versiering over de grachten was die der bruggen; men kan zich die zeer gevarieerd toegepast denken bij volgende gelegenheden, misschien hier en daar wat kleuriger, en — als er wat meer geld toevloeit — wat rijker, om een effect te krijgen als bij de welgeslaagde brugversiering in de Raadhuisstraat over de Singelgracht.

De straten in den officieelen weg hadden plafondversieringen, die uit de verte vooral een goed effect maakten; ze hingen op de juiste hoogte, maar waren soms wat dun, dank zij weder noodzakelijke zuinigheid. 't Zijn heele hoogten waarop de plafonds hingen; maar dan is ook een goede vulling noodig. Bij het plafond in de Leidsche straat, dat vooral 's avonds met zijn gloeilichtjes vlak onder groote sterachtige figuren van doek bijzonder voldeed, had de wind zich weer grimmig getoond en zich vermaakt met het stichten van wanorde, en het veranderen van breede linten in gedraaide koordjes.

De oude, zoo vaak versmaad geworden beursgevel te Amsterdam was inderdaad prachtig versierd, met veel smaak. „Bedroevend — zoo hoorde men zeggen — dat die beurs verdwijnen moet; laat haar zóó staan; een polychrome decoratie zou zoo goed doen." De kunstenaar die deze tijdelijke versiering ontwierp, zou ook wel een blijvende weten te vinden, gepast voor den klassieken bouwtrant, zooals de decoratie bij uitstek was.

Gaarne zij — hier slechts op papier — een ovatie gebracht aan het bureau der Publieke Werken van Amsterdam, dat niet alleen met de Beurs getoond heeft het beste te willen leveren, maar ook de oude Willemspoort met grooten tact in vlammen heeft doen schitteren, waarbij een matig maar met smaak aangebracht decoratief. Waarom toch moet dat gebouw verdwijnen? Het is zoo'n mooie afsluiting van den Haarlemmerdijk. Laat men er eens wat kreupelhout en boomen naast en achter zetten, en men zal zien hoe goed die omlijsting zal doen. Thans had de verlichting der poort niet beter kunnen zijn.

Met de Beurs was het gebouw der Nederlandsche Bank een glanspunt; het had een rijke feestversiering. Bij zoo'n zeldzaam feest zingt ieder vogeltje zooals het is gebekt, en zoowel de Bank als haar architect kunnen een schoon en klankvol lied doen hooren, — dat hebben ze bewezen; de een verstrekte met milde hand de middelen om ze door den ander te doen omzetten in een waardige hulde. De stijve gevel was met geen mogelijkheid in zijn lijnen te versieren; daarom werden alleen slechts de gevelbekroning geaccentueerd, en de hoofdpartijen van den gevel er uitgehaald. Dat de gevel van de bel-étage onversierd was gebleven, droeg bij tot de rust en de statigheid van 't overige.

Of poorten van stuc, carton-pierre, enz. wel voor zoo kortstondige versieringen mogen gebruikt worden, wordt door velen betwijfeld. Maar waarom? Als ze goed zijn en in passende omgeving geplaatst, kunnen zij 't bedoelde effect niet missen. Onder die te Amsterdam was de poort van het Nederlandsche leger, buiten de Muiderpoort, met haar eenvoudige lijnen en grootsche goede verhoudingen zeker een lust om te zien; het weelderig groen der boomen werkte daartoe mede. Ook de verlichting dezer poort was goed begrepen.

In 's Gravenhage: meestal smallere straten ter versiering dan in Amsterdam. Opmerkelijk waren daar de slingers het meest aan houten masten gehangen in plaats dat getracht was aan de huizen de bevestigingspunten t vinden; daardoor schenen de straten smaller te worden Zoo hoog als in de Leidsche straat te Amsterdam ko men in het Noordeinde te 's Hage een versierend plafon niet hangen; de huizen zijn er lager. In hoofdzaak schijn men te 's Hage bedacht te zijn geweest op een schitte rende avondverlichting. Maar als de vetpotjes niet bete zijn dan ze overal bij deze feesten werden geleverd, stell men zich met wat minder licht tevreden van Chineesch lampions. Opmerkelijk was het, hoe overal een groo aantal illumineer glaasjes tusschen de flikkerende licht jes hingen, zoo ontzield als gestrikte lijsters. Voor d lonten om de pitten te doen ontvlammen zij men oo gewaarschuwd; een verlichting van het gebouw de brandweer op het Leidsche Plein te Amsterdam, di schitterend had kunnen zijn, maakte door die lonten e vetglaasjes tot driemalen toe een fiasco.

Heilig dan de gekleurde ballons met kaarsen; als di zoo kwistig zijn aangebracht als in de Molenstraat t 's Gravenhage, kan ook de versiering overdag effectv zijn; de gekruiste guirlandes over 't water aan d Prinsessegracht aldaar, maakten een tooverachtigen indru bij de illuminatie.

Een nieuwigheid, althans hier te lande, voor verlichtin zijn de ballons van celluloïd, electrische gloeilichtjes om sluitende. Het beste effect maken deze als ze los hange en er dus beweging in de verlichte lijn kan komen. I Amsterdam is er nog al veel gebruik van gemaakt.

Electrische gloeilampjes voor feestverlichting van gevel geven een te schel licht, dat bovendien te rustig is; ee paar verlichtingen te Amsterdam konden dit getuiger maar als reclame voor de electriciens die ze aan hu kantoren uithingen, waren ze best.

Electrisch licht kan een prachtig hulpmiddel zijn or groote decoraties door opvallend licht ook 's avonds zicht baar te maken; dat deden de booglampen op den Dar te Amsterdam, hangende aan de mooi versierde paler wonder goed. De verlichting van den Beursgevel was ze te roemen; de decoratie stond er, als zoo even aan h warme zuiden ontloopen, deftig en tooverachtig, mooie van kleur nog dan overdag, en in goudgloed badend.

De Oude Scheveningsche weg was over een afstand va 1600 M. met 3000 gloeilampjes, gelijk een laan in ee bosch, voerende naar een tooverpaleis uit de duizend e één nacht. Het licht, met celluloïd ballons van verschil lende kleuren omgeven, was wel stil, maar de bladere en takken der boomen en de krioelende menschenmass brachten er leven in. Om een klein denkbeeld te geve welke krachten er bij zulk een verlichting in werkin zijn, kan worden medegedeeld, dat de 2 machine voor het opwekken van den electrischen stroom, De Lava turbine-dynamo's elk van 1000 eff. paardekrachten waren zij werden geïnstalleerd door de Mij. t. Expl. van d De Laval stoomturbine te Amsterdam. De dynamo va elke machine heeft een capaciteit van 66 Kilowatt (25 Ampére) met een spanning van 260 tot 300 Volts. Elk dynamo heeft twee ankers, welke paralel of in serie ge schakeld kunnen worden, bij welk laatste geval de span ning tot 600 Volts kan worden opgevoerd. Het aanta omwentelingen van de ankers bedraagt 1050 per minuut dat der turbine-as 13,000 per minuut of bijna 217 pe seconde. Een verlichting dus als in een kleine sta voldoende zou zijn voor huiselijk gebruik, werd aange wend tot feestverlichting gedurende 5 dagen van de prachtigen Scheveningschen weg. De illuminatie en decorati werden aangebracht door de firma H. Beau en H. Bertran

Taillet te Parijs. De stoomturbine-dynamo's worden met October a.s. geplaatst in het Electr. Centraalstation „Westland" te Monster, voor de verlichting van verschillende plaatsen in het Westland.

Oranje papieren ballons, die reeds meermalen en ook nu in de statige, breedgetakte kastanje over het Koninklijk Paleis in 's Gravenhage waren opgehangen met een behaaglijke onverschilligheid, doen altijd wonder mooi, en storen ook overdag niet. Wat zou een Amsterdamsche gracht met een overdaad gloeiende oranje-bollen in de boomen er heerlijk, tooverachtig uitzien. Maar, het ontsteken van die duizenden lichten zou misschien te moeilijk zijn. Dit bezwaar is met electrische gloeilampjes opgeheven; als die aan behoorlijk lange draden hangen, is het bezwaar van hun onbeweeglijkheid opgeheven, daar het minste windje door takken en bladeren wel voor de noodige schittering zal zorgen.

Voor een volgende gelegenheid zij het weggelegd zulk een illuminatie in de boomen toe te passen op het Leidsche Plein te Amsterdam, op het Buitenhof en op 't eilandje in den Vijverberg te 's Hage, enz.

Witte glaasjes, lampions met vet, zijn voor verlichting van gebouwen nog altijd het meest aan te bevelen. Dat bewees het nieuwe Postkantoor te Amsterdam, waarvan alle hoofdlijnen vurig in den nacht schitterden, en een grootsch tafereel opleverden; zulk een verlichting behoort men op een afstand te genieten, en daarom was ook de illuminatie der gebouwen van het Binnenhof te 's Gravenhage, bovendien in het water weerspiegeld, zoo goed. Het gebouw der Maatschappij Arti te Amsterdam, waarvan de geheele gevel bandvormig met vetpotjes was bedekt, voldeed — van een afstand gezien — ook zeer goed.

Verlichting met gas, langs ingevijlde buizen, voldoet alleen voor enkele stukken, die echter met bijzonder overleg ontworpen moeten worden. Deze verlichting schijnt uit de mode te gaan, want er was weinig van beteekenis op dit gebied te zien, behalve die boven den voor de vorstelijke personen bestemden ingang van den Stadsschouwburg te Amsterdam, bovendien hoogst smaakvol met ware witte stof en gele franje enz. gedecoreerd, en de ook zeer goed voldoende oranje-boom voor het gebouw van het Alg. Handelsblad aldaar; de vlammende hulde aan de Koningin gebracht — in een eerepoort van gas — door de grenadiers en jagers voor hunne kazerne te 's Hage, was nog een ouderwetsch goed stuk.

In Amsterdam had men niet zooveel aan versiering van gevels met planten en draperiën gedaan als in 's Gravenhage; ginds waren alleen huizen in de bocht van de Heerengracht zeer mooi, hier blonk boven alles uit — het Koninklijk Paleis uitgezonderd — het statige woonhuis der familie Bentinck in het Voorhout. Dit was een voorbeeld van wat men met doek en bloemen kan doen, deze laatste overheerschend. Alweer was dit het bewijs, dat bij zulke versieringen de kunst van den stoffeerder niet aan 't woord gelaten moet worden, om ramen en deuren met stijve draperiën en portières te behangen. De versiering van genoemd Paleis was zeer geslaagd; in details behoeft niet te worden getreden, want iedereen kent het gebouw en alle dagbladen gaven uitvoerige beschrijvingen.

Van het decoreeren der schuttingen op de stoepen was alleen in Amsterdam veel werk gemaakt, en er waren er onder die op zich zelf het bekijken waardig waren. In 's Gravenhage echter was dit verwaarloosd; er waren meestal schuttingen opgericht als voor een reparatie van het onderstuk van den gevel, en waar er nog een verfje op zat, scheen het of de kleine jongen van den huisknecht der familie het uitgesmeerd had.

Over 't algemeen bleek het, dat vele decoratie-schilders niet op de hoogte zijn van vormen en kleuren van wapenschilden en wapenteekens, die in soms ongebruikelijk uiterlijk waren toegepast. Ook dat zal nu een volgend maal wel beter zijn, als men zich vooraf om raad zal richten tot een bekend heraldicus; die zal dan misschien ook bezwaar opperen tegen het horizontaal uithangen van banieren met geschilderde wapenteekens er op, zoodat steigerende leeuwen als op hun rug schijnen te spartelen met de pooten omhoog.

Zulke beschildering op doek, die van beide zijden te zien is, heeft ook het nadeel, dat men soms het spiegelbeeld waarneemt van 't geen moet worden voorgesteld. Dat doorzichtige doek bij draperiën heeft menigeen bovendien parten gespeeld, door hulpconstructiën door te laten schemeren, die men niet moest zien.

Maar, dat alles zal niet meer voorkomen!

* *.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Haarlem en Omstreken, 15 September 1898. Daar deze eerste vergadering in het seizoen meer bizonder gewijd zou zijn aan een beschouwing van de teekeningen van het Academisch Ziekenhuis te Groningen, konden verder alleen de meest urgente zaken in behandeling genomen worden, en daaronder de benoeming van twee afgevaardigden naar de Algemeene Vergadering te Zutphen, op Maandag 19 September a.s. Als zoodanig werden verkozen de heeren Jacques Leyh en J. van den Ban Pz.

BERICHTEN.

De algemeene secretaris, de heer Eug. Broerman te Brussel, van het eerste internationale Congrès de l'Art public, verzocht ons het volgende te willen mededeelen.

Onder de laatstelijk ontvangen toezeggingen tot medewerking uit den vreemde aan dit Congres, dat van 24 tot 28 September a. s. te Brussel zal worden gehouden, verdienen de aandacht die van de heeren: Léon Bourgeois, oud-Frans Minister; Graaf Wrangel, Kamerheer van de Koning van Zweden en Noorwegen; Prins Ruspoli, gemeenteraadslid van Rome; Prins Torregani, idem van Florence; vertegenwoordigers van de gemeenteraden van Genua en Venetië; Stores Bollamy, Minister der Vereen. Staten van Amerika; Wood, president van de nationale Academie van New-York; Turner, inspecteur van den Staat Massachussetts; Dana, gedelegeerde van Philadelphia; Möller, vertegenwoordiger van den Koning van Zweden en Noorwegen; Hirsch, directeur van de Ambachtsschool, en Biewer architect, vertegenwoordigers van het Groothertogdom Luxemburg; Tittler, architect, vertegenwoordiger van Hongarije; Movicof, lid van den gemeenteraad van Odessa. De steden: Washington, Montreal, Glasgow, Madrid, Bologna, Rouen, Nîmes, Nice, Lille, Nantes, Leipzig, Dantzich, Straatsburg, Aken, Rotterdam, Odessa, enz., en een groot aantal instellingen en vereenigingen voor kunst, uit alle groote landen, zullen vertegenwoordigd worden door stedelijke ambtenaren, presidenten of directeuren.

Deze nieuwe toezeggingen, gevoegd bij de vorige, belooven aan dit eerste Congres een buitengewonen glans te geven, en verzekeren een groot succes aan dit Belgische initiatief.

Rotterdam zal alzoo vertegenwoordigd zijn. Wij hopen later te vernemen ook steden als Amsterdam, 's-Gravenhage enz. enz.

Wegens het overlijden van den heer W. C. Koomans is aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda vacant de betrekking van

leeraar in de burgerlijke en schoone bouwkunde en het bouwkundig teekenen.

Voor sollicitatiën of het verkrijgen van nadere inlichtingen kan men zich wenden in persoon of met franco brieven tot den Gouverneur der K. M. A. te Breda.

Als regel is aan de betrekking een tractement van f 2200 verbonden, om met vierjaarlijksche verhoogingen van f 200 te klimmen tot f 2800. De benoeming geschiedt voorloopig voor één jaar.

Vereischte is het bezit van de diploma's voor Civiel- en voor Bouwkundig Ingenieur, of van laatstgenoemd diploma alleen.

Te Amsterdam is op voordracht van B. en W. door den gemeenteraad besloten tot het aanbrengen van gasgloeilicht in de straatlantaarns, zooals reeds in andere steden is geschied.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

Reclamebillet. Het dagblad „De Courant." Vóór 1⁰ October 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.

VERBETERING.

In het Bouwkundig Weekblad van 10 September j.l. wordt in het artikel, „De Nieuwe Kerk te Amsterdam en het Gedenkraam", medegedeeld, dat de Nieuwe Kerk voor de plechtige inhuldiging van H. M. de Koningin vorstelijk en rijk versierd was naar aanwijzing van Jhr. Hoeufft van Velzen, Harer Majesteits Intendant der Koninklijke paleizen.

Deze mededeeling eischt eene verbetering, daar het ontwerpen der inrichting en versiering der Nieuwe Kerk voor deze gelegenheid door H. M. de Koningin Regentes was opgedragen aan de heeren Jhr. J. P. E. Hoeufft van Velzen, Bouwkundig Ingenieur, Intendant der Koninklijke paleizen, en Jhr. C. C. Th. Six, Civiel ingenieur, adjunct-intendant dier paleizen.

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

Onder Bescherming van Hare Majesteit de Koningin-Regentes.

BOUWWERKEN *uitgevoerd door leden der Maatschappij. Bijeenverzameld en uitgegeven bij gelegenheid van het vijftigjarig jubileum der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 1892.*

Aan Hare Majesteit de Koningin-Regentes Eerbiedig opgedragen door het Bestuur der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

INHOUD.

PLATEN:

5. Woning van den Hoofd-Directeur der Rijks Museum-gebouwen te Amsterdam Architekt Dr. P. J. H. Cuypers.
6. Gebouw der Industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te Amsterdam. Architekt A. L. van Gendt.
7. Panoramagebouw te Amsterdam. Architekt I. Gosschalk.
8. Sarphatimonument te Amsterdam. Architekt J. R. de Kruyft.
9. Winkelgebouw van den heer Allert de Lange te Amsterdam. Architekt J. van Looy.
10. Kantoorgebouw der firma Labouchère Oyens & Co. te Amsterdam. Architect F. W. M. Poggenbeek.
11. Maatschappelijk Gebouw der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. Architekten Th. G. Schill & D. H. Haverkamp
12. Woonhuizen te Amsterdam. Architekt. J. C. Spakler Jr.
13. Woonhuis op het landgoed Uytenbosch te Baarn, van der heer J. L. Pierson. Architect C. Muysken.
14. Huize Oostbroek te de Bilt, van den heer Mr. W. J. Royaards van den Ham. Architect I. H. J. van Lunteren.
15. Villa Kennemerheuvel te Bloemendaal bij Haarlem, van den den heer L. H. Prætorius. Architekt L. Ritter.
16. Kantoor- en Winkelgebouw in het Agnetapark te Delft Architekt F. M. L. Kerkhoff.
17. Gebouw der Studentensocieteit Phoenix te Delft. Archit F. J. Nieuwenhuis.
18. Stationsgebouw der Holl. IJz. Spoorweg Maatschappij, te Delft. Architekt C. B. Posthumus Meijjes.
19. Arbeiderswoningen te 's-Gravenhage. Architekt W. B. van Liefland.
20. Villa in het Prinsen Vinkenpark te 's Gravenhage. Architekt J. P. J. Lorrie.
21. R. K. Parochiekerk, Pastorie enz., van den H. Joseph, te 's Gravenhage. Architekt E. J. Margry.
22. Winkelgebouw te 'sGravenhage. Architekt J. H. A. Mialaret
23. Winkelgebouw der Vereeniging Eigen Hulp te 's Gravenhage. Architekt H. J. Mondt.
24. Gebouw der industrieschool voor Vrouwelijke Jeugd te 's Gravenhage. J. J. van Nieukerken.
25. Villa aan de Laan van Meerdervoort te 's Gravenhage. Architekt P. du Rieu Fzn.
26. Physisch Laboratorium der Rijks Universiteit te Groningen. Architekt J. van Lokhorst.
27. Hypotheek- en Kadastergebouw te Groningen. Architekt C. H. Peters.
28. Woonhuis te Haarlem. Architekten S. Roog & Jb. van den Ban Pzn.
29. Kerk der Hervormde Gemeente te Katwijk aan Zee. Architekt H. J. Jesse.
30. Villa Laanzicht te Leeuwarden. Architekt H. H. Kramer.
31. Gebouw der Studenten Societeit te Leiden. Architekt Prof. E. Gugel.
32. Stads Gehoorzaal te Leiden. Architekt D. E. C. Knuttel.
33. Oudeliedenhuis te Leiden. W. C. Mulder.
34. Huize de Cloeze van den heer Mr. C. J. Sickesz, nabij Lochem. Architekt Nics. Molenaar.
35. R. K. Kerk en Pastorie te Nes en Zwaluwenbuur. Architekt Jos. Th. J. Cuypers.
36. Winkelgebouw der firma Bahlman & Co. te Nijmegen. Architekt D. Semmelink.
37. Winkelgebouw te Nijmegen. Architekt J. J. Weve.
38. Woonhuis te Rotterdam, Architekt D. Verheul Jr.
39. Schouwburg te Rotterdam. Architekt J. Verheul Dzn.
40. Hotel Wittebrug te Scheveningen. Architekt Joh. Mutters Jr.
41. Gebouw der Sociëteit Sic Semper te Utrecht. Architekt P. J. Houtzagers.
42. Woonhuis van den heer Dirk Laan te Wormerveer. Architect Jacob F. Klinkhamer.

N.B. De plattegronden van deze gebouwen zijn voorgesteld op twee dubbele platen.

De 42 in dit werk voorkomende platen, groot 50 bij 35 cM., zijn lichtdrukken naar photographische opnamen, beiden van de firma Emrik & Binger te Haarlem.

Deze verzameling platen, in portefeuille, is aan het Bureau der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verkrijgbaar, voor de Leden der Maatschappij, à f 5.— per exemplaar.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 19 SEPTEMBER.

Bergen (Limb.). Het maken van eene omheining der speelplaats aan de nieuwe school te Bergen.
Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inzage bij den gemeente-secretaris, den heer van Douveren.
Enschedé. Het bouwen van een woonhuis op een terrein gelegen aan den Lipperkerkweg te Enschedé.
De architect H. E. Zeggelink, 's av. 7 u. in het café Hemken, alwaar bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 19 Sept. v.m. 9 u.
Helmond. Het bouwen van een woonhuis aan den Steenweg.
De heer Ant. Hockers, n.m. 4 u. in het café van Gez. v. Duijnhoven. Inl. geeft A. J. v. Roij, bouwkundige. Bestek en teek. zijn à f 1,50 bij J. de Rijdt, boekh. verkrijgb.
Venraai. Het bouwen van twee nieuwe woonhuizen met bijlevering van eenige materialen en transportkosten.
De heer P. Mews, v.m. 4 u. bij T. Camps. Bestek en teek. liggen ter inzage bij W. Wijnhoven.

DINSDAG 20 SEPTEMBER.

Abcoude-Proostdij. Het onder profil brengen van: *a.* den weg en de waterkeering van Abcoude naar den Voetangel; *b.* de waterkeering tusschen de Voetangels en Stokkelaarsbruggen.
Het bestuur van het waterschap den ring der Waardassacker en Holendrechter waterschappen n.m. 2 u., in het gem.-huis van Abcoude-Proostdij. Bestek in het lokaal der aanbesteding ter inzage en tegen f 0,50 bij den secretaris H. Boom verkr. Inl. geeft de heer E. P. Wentink te Schalkwijk, die aanw. zal doen voor het werk onder a. genoemd te beginnen aan den Voetangel v.m. 11 u.
Hengelo (Ov.). Het bijbouwen van een nieuw gedeelte, groot p.m. 400 M²., aan de koninklijke weefgoederenfabriek, voorheen C. T. Stork en Co., ald.
De architecten Van der Goot en Kruisweg, 's midd. 12 u., in gen. fabriek. Bestek en teek. à f 1,50 en inl. verkr. bij gen. architect. Aanw. 20 Sept., v.m. 10 u.
Koog a/d Zaan. Het bouwen van een heerenhuis.
De arch. Dirk Stam Mzn., v.m. 11 u. in „De Waakzaamheid". Bestek en teek. bij gen. arch. verkrijgb.
Leiden. Het afbreken van het bestaande en het opbouwen van een dubbel perceel op den hoek van het Levendaal en de Kraaierstraat.
De architect L. v. d. Laan, v.m. 11 u., in het café van Noort, Levendaal, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en à f 1 te bekomen zijn. Aanw. gedaan.
Rotterdam. Het bouwen van eene school aan den Molenwaterweg.
Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek en teek. à f. 1 te bekomen bij de wed. P. Waesbergen en Zn. en ter inzage op de secretarie en in het stads timmerhuis. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 21 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het maken van een gebouw voor de borsteldroogerij.
De dir. der bierbrouwerij „De Gekroonde Valk", v.m. 10 u. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij den architect Roelof Kuipers, Ceintuurbaan 181. Aanw. gedaan.
Breda. Het bouwen van een winkelhuis met twee bovenhuizen, op een perceel gelegen aan de Boschstraat aldaar.
De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in het café van J. v. Tilburg, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.
Havelte. Het bouwen van een boerderij en bijbehoorende gebouwen met bijlevering van ontbrekende materialen.
De heer H. Dorenbos, 's midd. 12 u. bij J. Kerssies bij wien bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 21 Sept., van 10 tot 11 u.

DONDERDAG 22 SEPTEMBER.

's-Gravenhage. Het verrichten van binnenverfwerk in het gemeente ziekenhuis.
Het gemeentebest., n.m. 2 u. Voorw. à f 0,25 en teek. à f 0,30 te bekomen op de secretarie. Aanw. 19 Sept., n.m. 3 u.
Helmond. Het bouwen van een woonhuis met fabrieksgebouwen en verdere werken, op een terrein gelegen te Helmond aan den weg langs de Zuid-Willemsvaart.
De heeren A. C. M. van Gerdingen en Co., n.m. 4 u., in het café van Jac. Stevens. Bestek en teek. ter inzage bij den architect C. J. Bezemer en bij heeren besteders, waar bovendien inl. te bekomen zijn. Aanw. 22 Sept., v.m. 10 u.
Rotterdam. Het bouwen van twee winkelhuizen en vier bovenwoningen aan de Kruiskade hoek Lijnbaanstraat.
De arch. K. M. J. Dolk. Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij den Boekh. E. de Bont en Zn., Steiger 22.
St.-Pancras. Het maken van eene boerenwoning. onder St.-Pancras, gemeente Koedijk.
De bouwkundige A. Vis te Oudkarspel, 's av. 7 u.. in het lokaal van Greeuw te St.-Pancras, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 20 Sept., n.m. 5 u.
Winterswijk. Het vergrooten van de tricotfabriek aan den Ouden Groenlooschen weg aldaar.
De heer G. J. Willink, 's midd. 12 u., in het societeitsgebouw, alw. teek. ter inz. ligt. Bestek ad f 1 verkr. ten kantore der fabriek, inlicht. bij architect H. van der Schaaf. Aanw. 22 Sept. v.m. 11 u.

VRIJDAG 23 SEPTEMBER.

Emmen. *a.* Het bouwen van 5 arbeiderswoningen op het vooraf letter g tegenover de veenplaatsen no. 31 tot en met 35; *b.* het bouwen van een houten woning op het vooraf letter h met bijlev. van materialen.
Het best. der Mij. „Het Emmer-Erfscheidenveen", n.m. 2 u. bij J. Wielens, bij wien bestek en teek. ter inz. alsmede bij B. Smit te Emmer-Compascuum.

MAANDAG 26 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het gedeeltelijk verbouwen van loods D. en het bouwen van een loods ten westen van loods D. op de Handelskade.
Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Bestek te verkr. ter Stads-drukkerij, tegen f 1,50 met 2 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-ingen. der havenwerken, in het gebouw van Algem. dienst op den kop der Handelskade, van 10—12 u., gedurende de week, welke der besteding voorafgaat.
Rapenberg (Zeel.). Het afbreken van een bestaand en bouwen van een nieuw woonhuis met bijlevering van materialen.
De heer J. de Maat te Axel, n.m. 4 u. in het logement van Lemsen, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, alsmede bij den bouwk. J. Wisse Jz. te Zaamslag, bij wien bestek ad 50 ct. verkrijgb. alsmede inl. Aanw. 19 Sept.

DINSDAG 27 SEPTEMBER.

Hengelo (Ov.). Het bouwen eener villa, op een terrein gelegen aan den Enscheder straatweg ald.
De architect W. Elzinga. 's midd. 12 u., in het café „De Beurs". Bestek en teek. à f 1,50 te bekomen bij voorn. architect. Aanw. 27 Sept., v.m. 9½ u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

31 AUGUSTUS.

Amsterdam (Onderh.) Het verbouwen van perceel 14 aan de Groene Burgwal tot sigarenfabriek. Door den architect. Ed. Cuijpers.
Gegund aan G. J. Rijnierse, aldaar, voor 14373.

2 SEPTEMBER.

Apeldoorn (Onderh.). Het bouwen van een dubbel woonhuis voor den heer G. J. Harmsen. Door den architect Andr. van Driesum Sz.
Laagste inschrijver J. W. Buitenhuis, f 9600, gegund.

5 SEPTEMBER.

Munnekeburen. Het herbouwen der afgebrande boerenwoning, bewoond door J. Nijholt en eigen aan G. Kemme.
Laagste inschrijver A. Mulder, Echten, f 4138, gegund.
Nijmegen. Het afbreken van perceel no. 14 aan de Kroonstraat alhier en het aldaar weder opbouwen van een koetshuis en paardenstal. Door de heeren Gebr. Schaab.
Laagste inschrijver J. Arntz, f 1490. gegund.
Prinsenhage. Het bouwen van een landbouwerswoonhuis met koestal, gelegen op het gehucht „het Hout" onder Prinsenhage. Door den architect A. Verlegh te Breda.
Metselwerk. Laagste inschrijver W. Dirven Az., f 2793.
Timmerwerk. J. Grauwen, f 2349.
Massa Gegund aan J. Grauwen voor f 5142.
Veendam. De werkloonen van een te bouwen fabriek. Door den arch. H. Muntendam.
Laagste inschrijver W. J. Schiphuis, Ommelanderwijk, f 520, gegund.

6 SEPTEMBER.

Breda. Het bouwen van drie heerenhuizen en een graanpakhuis, op een terrein gelegen aan de Naussausingel. Door den architect F. P. Bilsen.
Laagste inschrijver C. Antonissen, Ginneken, f 16694.
Sappemeer. Het verf-, glas- en behangwerk aan- en in de in aanbouw zijnde boerenbehuizing van den heer R. Smit, in het Oosteind aldaar.
Laagste inschrijver J. Jager, f 377, gegund

7 SEPTEMBER.

Oldenzaal. Het bouwen van een woonhuis, op een terrein gelegen tegenover het station der Holl. spoor aldaar voor H. Räkers. Door den archit. H. E. Zeggelink. te Enschedé.
Laagste inschrijver A Jeunink, f 2960, geg.

8 SEPTEMBER.

Goes. Het bouwen van elf arbeiderswoningen aan den Bergweg aldaar. Door het bestuur van de bouwvereen. „Help u Zelven".
Aard-, metsel- en steenhouwwerk. Laagste inschrijvers P. Botbijl en Zn., f 6397,62.
Timmer-, loodgieters- en smidswerk. Joh. de Jonge Wz., f 6000.
Schilder-, behang- en glazenmakerswerk. Corn. den Boer, f 830.
Massa. M. Buitendijk, f 12345, gegund. Een biljet te laat ingeleverd.
Haarlem. Het maken van een vischhal met bijbehoorende werken op de terreinen der visschershaven te IJmuiden, deel uitmakende van de uitbreiding der sluis- en havenwerken aldaar. Ram. f 152.700. Door het prov. bestuur.
Laagste inschrijver G. Ruigewaard, Egmond a/Zee, f 141.465.

9 SEPTEMBER.

Escharen (N.-Br.). Het bouwen van een woonhuis, waarvoor te verplaatsen een thans bestaande schuur met bijlevering van alle daarvoor benoodigde materialen, enz. uitgezonderd metselsteen. Door den heer P. J. Lamers te Velp.
Laagste inschrijver M. v. d. Broek, Vinkel (gem. Geffen), f 895, gegund.
Goes. Het bouwen van 4 woonhuizen aan den Oostsingel. Door den heer A. S. J. Dekker c. s.
a. is met, *b.* is zonder schilder-, glas- en behangwerk.
Laagste inschrijver M. Nolet, Ierseke *a.* f 5700 *b.* f 5200. Gunning aangehouden tot 15 Sept. a.s.
Stratum (N.-Br.). Het bouwen eener sigarenfabriek. Door de firma Peeters en Co.
Laagste inschrijver Van Nuenen, Stratum, f 10816. Nog niet gegund.
Winschoten. Het uitvoeren van verfwerken aan de nieuwe behuizing van den heer Pijbes, lederhandelaar aan de Emmastraat.
Laagste inschrijver Jb. Berg, f 384. Niet gegund, daar de begrooting meer dan honderd gulden lager was.

10 SEPTEMBER.

Rotterdam. Het voltooien van drie villa's aan de Essenlaan te Oud-Kralingen. Door den bouwkundige C. Smit.
Laagste inschrijver J. Manssen, f 11144.
Sliedrecht. Het bouwen van 2 burgerwoningen en 4 arbeidershuizen, voor mej. de

Wed. J Prins-Smit. Door den architect Veenenbos.
Timmer-, ijzer- en loodgieterswerk. Laagste inschrijver D. v. Noordennen, f 2905*.
Metselwerk. v. Delft, f 2218*.
Verfwerk. G. Kamsteeg, f 373*. *Gegund.

12 SEPTEMBER.

Assen. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan de Rolderstraat te Assen. naast H. Ortlepp. Door den architect J. v. Houten.
Perc. 1, timmer- en metselwerk enz. Laagste inschrijver H. Nijmeijer, f 2294.
Perc. 2, stucadoorwerk. J. H. Engelbart, f 140.
Perc. 3, verf-, glas- en behangwerk. B. E. Maat, f 96.

Breda. Het bouwen van 3 woonhuizen met afzonderlijke bovenwoningen, op een terrein, gelegen aan den 's-Prinsenhaagschen weg, nabij het „Duitenhuis", onder de gemeente 's Prinsenhage. Door de bouwk. J. Boumans.
Timmerwerk. Laagste inschrijver J. Dielen. Prinsenhage, f 5115*.
Metselwerk. J. Kwaaitaal, Terheijden, f 6400*.
Massa. J. Kwaaitaal, Terheijden, f 12230. *Gegund.

Workum. Het bouwen van een woning met kantoor, machinekamer, boterkelder en aanverwante werken op het terrein van de bestaande kaas- en roomboterfabriek. Door de firma Tjebbes en Co.
Laagste inschrijver S. W. de Boer, f 10320. Gunning voorbehouden.

Posterijen en Telegraphie.

AANBESTEDING.

Op Vrijdag. 30 September 1898, des namiddags te 1 uur. zal. door of van wege den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid. aan het lokaal van het Departement van Waterstaat. Handel en Nijverheid, Binnenhof te 's-Gravenhage, worden aanbesteed:

de bouw van een Post- en Telegraafkantoor, met Directeurswoning, te Oude Pekela.

(Raming f 22100.)

Het bestek n°. 54, ligt ter lezing aan het lokaal van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, Binnenhof te 's-Gravenhage; aan het bureel van den Rijksbouwmeester in het 1ste district te 's-Gravenhage; aan dat van het Provinciaal Bestuur van Groningen, en is voorts op franco aanvraag, tegen betaling der kosten, te bekomen bij de boekhandelaars Gebroeders VAN CLEEF, Spui n°. 28a te 's-Gravenhage, en, door hunne tusschenkomst, in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen worden gegeven door voornoemden Rijksbouwmeester.

Aanwijzing zal worden gedaan op Vrijdag, 23 September 1898, des voormiddags ten 11 ure.

's-Gravenhage, 9 Augustus 1898.

Posterijen en Telegraphie.

AANBESTEDING.

Op Vrijdag, 30 September 1898, des namiddags ten 1 uur, zal, onder nadere goedkeuring van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, aan het lokaal van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, Binnenhof te 's-Gravenhage, worden aanbesteed:

de bouw van een Post- en Telegraafkantoor met Directeurswoning, te Monnikendam.

(Raming f 21700.)

Het bestek n°. 53, ligt ter lezing aan het lokaal van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, Binnenhof te 's-Gravenhage; aan het bureel van den Rijksbouwmeester in het 1ste district, te 's-Gravenhage; aan dat van het Provinciaal Bestuur van Noordholland, en is voorts op franco aanvraag, tegen betaling der kosten, te bekomen bij de boekhandelaars Gebroeders van CLEEF, Spui no. 28a te 's-Gravenhage, en, door hunne tusschenkomst, in de voornaamste gemeenten des Rijks.

Nadere inlichtingen worden gegeven door voornoemden Rijksbouwmeester.

Aanwijzing zal worden gedaan op Maandag, 19 September 1898, des middags ten 12 ure.

's-Gravenhage, 18 Juli 1898.

AANBESTEDING.

Op **Dinsdag 27 September 1898** des namiddags te **1 uur** zal door het Bestuur der Vereeniging ten behoeve der Arbeidersklasse te *Amsterdam* in het gebouw der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen N. Z. Voorburgwal N°. 212 alhier worden aanbesteed:

„Het bouwen van een blok be- „vattende 11 woningen, op een „terrein gelegen aan de Wil- „lemstraat bij de Palmdwars- „straat alhier."

Bestek en teekeningen zijn te bekomen ten kantore van den Architect W. HAMER, Singel 290 tegen betaling van *f* 2.—

Het Bestuur der Vereeniging ten behoeve der Arbeidersklasse te Amsterdam,

J. BOISSEVAIN, *Voorzitter.*
MR. J. KRUSEMAN, *Secretaris.*

AMSTERDAM, 15 September 1898.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

24 SEPTEMBER 1898. 18e JAARGANG. No. 39.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De toren van de St. Eusebius-kerk te Arnhem. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Kunsthistorisch congres te Amsterdam. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Als Gewone Leden der Maatschappij zijn toegetreden de heeren:

J. C. van Dorssen, te Parijs.
J. de Koning, „ Nijmegen.
E. Lofvers, „ Zutphen.

De redactie van het Bouwkundig Weekblad noodigt de Besturen van de Afdeelingen der Maatschappij wederom beleefd uit, de agenda's der aanstaande vergaderingen hunner Afdeelingen tijdig aan haar te willen toezenden, en daarvan melding te maken zooals hieronder geschiedt met de agenda der eerste bijeenkomst van de Afdeeling Groningen in het aanstaande vergaderseizoen.

Mededeelingen die des Vrijdags morgens in het bezit der redactie zijn, kunnen nog met zekerheid, op deze plaats, in het blad van den volgenden dag verschijnen.

AFDEELING GRONINGEN. Vergadering op Vrijdag 30 September 's avonds te $8^1/_2$ uur in de Societeit „de Harmonie."

Agenda.

1. Ingekomen stukken en mededeelingen.
2. Mededeelingen aangaande de onlangs gehouden gezelschapsreis naar Duitschland, door den heer I. W. Sips.
3. Idem, door den heer H. Raammaker over het bezoek aan de 55ste Algemeene Veagadering der Mij. t. b. d. Bouwkunst te Zutphen, etc.
4. Kunstbeschouwing uit de portefeuille van den heer G. M. H. Buurman, en tentoonstelling van Machinaal bewerkte timmerwerken, door den heer G. Keij van Amsterdam, zoomede van een toestel voor het vastzetten van valramen, en andere nieuwe vindingen op het gebied van industrie.
5. Varia.

Naar aanleiding van de mededeeling in het orgaan van het Genootschap Architectura et Amicitia, dat in de vergadering van dat Genootschap op 14 Sept. j.l. zou worden behandeld een schrijven der Mij, t. Bev. d. Bouwkunst betreffende het benoemen van afgevaardigden tot het bijwonen eener vergadering der Mij., waarin de grondslagen zullen worden besproken tot het oprichten van een Bond van Nederlandsche bouwkundige Vereenigingen, werd namens het Bestuur der Mij., bij afwezigheid van den Voorzitter van A. et A., aan den Vice-Voorzitter van dat Genootschap medegedeeld, dat het bedoelde schrijven nog geen uitnoodiging bevatte tot het benoemen van afgevaardigden, en slechts eene toezegging daarvan inhield.

Het Bestuur der Mij. heeft Zondag j.l., vóór de Algemeene Vergadering van 19 dezer, te Zutphen eene vergadering gehouden ten einde andermaal den Bond en de uitnoodigingen aan de verschillende vereenigingen tot het bijwonen eener vergadering te bespreken.

DE TOREN VAN DE St. EUSEBIUS-KERK TE ARNHEM.

In de zitting van den Arnhemschen gemeenteraad op 3 September j. l. werd onder meer behandeld „de herstelling van den grooten toren", dat is die van de St. Eusebius-Kerk.

Het voorstel van B. en W., aan die behandeling ten grondslag liggende, luidt als volgt:

„Gelezen de berichten van den waarnemend directeur der gemeentewerken, d.d. 8 Aug. j.l. no. 917/2, en van de Commissie van bijstand, d.d. 10 Aug. j.l. no. 52, op het schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken d.d. 27 Juli j.l. afd. K. W., houdende mededeeling dat Z. Exc. bereid is om de herstelling van den grooten toren dezer gemeente te ondersteunen door de toekenning te bevorderen van jaarlijksche subsidiën tot een maximum van f 40000, waarvan dat, hetwelk ten laste van 1899 zou komen, op f 3000 ware te stellen, mits dezerzijds de verzekering worde gegeven, dat het overige bedrag van f 60000 van gemeentewege zal worden verstrekt, zijnde

aan de eventueele toekenning van dit rijkssubsidie verder de volgende voorwaarden verbonden:

1°. de restauratie moet geschieden overeenkomstig de door de Regeering goedgekeurde plannen;

2°. de uitbetaling van het subsidie zal eerst geschieden, nadat het uitgevoerde werk van Rijkswege is opgenomen en goedgekeurd;

3°. het toezicht over de herstellingswerken behoort opgedragen te worden aan eene speciale commissie, waarin één lid door de Regeering zal worden benoemd.

B. en W. stellen voor: hen te machtigen,

1°. om aan den Minister van Binnenlandsche Zaken mede te deelen, dat van gemeentewege een bedrag van f 60000 voor het uitvoeren der herstellingswerken aan den grooten toren zal worden verstrekt, en dat door de gemeente genoegen wordt genomen met de voorwaarden verder verbonden aan de eventueele toekenning van het door Z. Ex. genoemde rijkssubsidie ten behoeve van de uitvoering dier werken;

2°. om tot de Provinciale Staten van Gelderland een adres te richten ter bekoming van een provinciaal subsidie voor de uitvoering van het werk."

De begrooting van de geheele herstelling is ruim f 96.000 of rond f 100.000.

Zooals bekend is, wordt alreeds sinds eenigen tijd gewerkt aan de restauratie van het kerkgebouw zelve, volgens de plannen van den heer J. Boerbooms. Deze herstelling wordt ter plaatse met belangstelling gevolgd; geen wonder dus, dat de restauratie van den toren, die eigendom van de stad is, ook zeer de aandacht trekt en er in den raad menig woord over werd gesproken en, naar wij mogen constateeren, met verstand.

In de eerste plaats werden er inlichtingen gevraagd, waarom B. en W. nog een subsidie aan de provincie vroegen, niettegenstaande de bijdrage in de kosten door de gemeente en het Rijk toe te staan, voldoende voor de uitvoering der werken zijn. Uit de mededeelingen van den heer Everts, wethouder van publieke werken, bleek, dat B. en W. weinig heil of nut zien in een subsidieaanvraag aan de Prov. Staten, wier vaste regel het bovendien is om geen gelden toe te staan voor dergelijke werken, maar dat het doen der aanvrage geschiedt op aandrang van de commissie van bijstand in de P. W. Om het plan niet noodeloos te vertragen, gaf de Wethouder in overweging het betreffende gedeelte van het voorstel te doen vervallen, waartoe terstond door een raadslid een voorstel werd gedaan.

Zooals hieronder blijken zal, is werkelijk besloten om geen subsidie aan de Provincie te vragen.

Door een der raadsleden werd de vraag gedaan, of de plannen voor de restauratie in overeenstemming zijn met den vroegeren bouw van den toren, ingevolge gegevens uit vroegeren tijd.

Door den heer Everts werd daarop geantwoord, dat de toren eigenlijk bestaat uit twee gedeelten: het benedenste, oudste gedeelte tot aan den tweeden omloop, en de laatste daarop geplaatste zoogenaamde peperbus. Indien de geschiedenis juist heeft ingelicht, is deze laatste in de plaats gekomen van het in een vroegere eeuw afgebrande gedeelte; het is in niet de minste harmonie met het benedenste gedeelte. Het fraaist zou het nu zeker zijn, dat het geheel werd gerestaureerd in Gothischen stijl; de uitgaven van zulk een werk zouden echter zoo hoog zijn, dat men dit thans niet zou mogen ondernemen. Het plan van den heer Boerbooms strekt om te herstellen wat van den oorspronkelijken toren is overgebleven, d. i. tot en met den tweeden omloop. De houten omloop, met de hoektorentje[s] met de ronde ballen, wordt vervangen door een omloop en pinacles van zandsteen in Gothischen stijl. Dit gedeelte dus zal in overeenstemming worden gebracht met den bouw der kerk en met den toestand, zooals deze oorspronkelijk moet geweest zijn, nog kenbaar uit hetgeen daarvan in het bouwwerk zelf over is.

Een der raadsleden, wijzende op het contrast, dat het mooie benedenste gedeelte maakt met het later daarop geplaatste bovenstuk in renaissance, vroeg of het niet raadzaam zou zijn het geheele leelijke bovenstuk weg te nemen, opmerkende dat ook te Rotterdam en Dordrecht dergelijke onvoltooide torens bestaan.

De heer Everts noemde dit denkbeeld zeer ingrijpend, ja, destructief. Dat bovenste gedeelte herbergt het uurwerk, de klokken van het slagwerk, het carillon, benevens de kamer van den vroegeren torenwachter. Dat alles, met de voor weinige jaren herstelde ijzeren klokkestoel, zou moeten worden weggebroken, waardoor de bruikbaarheid van den toren er bij in zoude schieten. Het is gevaarlijk over dergelijke zaken dadelijk een stellig oordeel uit te spreken; op het oogenblik kon de Wethouder dan ook niet met het denkbeeld medegaan.

Een ander raadslid wees nog op de tegenstelling tusschen het onderste oude gedeelte van den toren en het schreeuwend leelijke stuk hetgeen daarop was gezet, en meende, dat indien dit nu niet verwijderd werd, onze nazaten daartoe zeker zullen overgaan, die den top in Gothischen stijl zullen herbouwen, of hem geheel afbreken, waarmede zijns inziens niets werd bedorven. De eenheid van het gebouw wordt hersteld, zonder meerdere kosten te maken dan noodig is, door de peperbus weg te breken, een denkbeeld door hem reeds in de Commissie van bijstand geopperd. Ook vele provinciale kathedralen in Engeland zijn zonder spits gebleven. Hoewel het denkbeeld om den top te verwijderen wel verdiende geopperd te worden, zou de uitvoering daarvan thans te ingrijpend zijn.

Van andere zijde werd opgemerkt, dat het denkbeeld van deze verwijdering wel bij iedereen zal zijn opgekomen, doch dat de raad verstandig zou doen zich neer te leggen bij het plan van den heer Boerbooms. Met restauraties van gebouwen uit vroeger eeuwen houden zich gewoonlijk meer dan één geslacht bezig; het bekende gezegde: „qui trop embrasse, mal étreint," moest daarom niet uit het oog verloren worden. Thans doe men wat goed is, opdat latere geslachten daarop kunnen voortbouwen; zij hebben dan misschien de courage de thans bestaande bekroning af te breken, en daarvoor een passende spits in de plaats te stellen. Den bestaanden misstand getrooste men zich dus nog.

Een der raadsleden, tegen de slooping zijnde uit utiliteitsgronden, stelt zich voor, dat men wellicht eerder er toe zal komen den toren van een passende spits te voorzien, indien de peperbus voorloopig behouden blijft, die dan duidelijk kan maken wat er na de restauratie nog ontbreekt. Wat verder de onvoltooide torens betreft, uit hunne geschiedenis wordt bewezen, dat men er veelal niet toe kwam dergelijke bouwwerken te voltooien. Het zelfde lid stelde nog eenige vragen, omdat niet alles wat hij weten wilde uit de stukken bleek, die van af 1893 over deze zaak gewisseld waren; deze vragen betroffen: den duur van het werk en het uitbetalen in verband daarmede van het subsidie van het Rijk; het geheel volgen van de thans overgelegde plannen; de, in verschillende van den Directeur der gemeentewerken uitgegane stukken, aanbevolen verruiming van de Torensteeg, na de restauratie.

Op deze vragen werd door den Voorzitter alleen geantwoord, dat slechts die aan de orde was, of subsidie van de Regeering zou worden gevraagd, en of men af zoude zien van subsidie-aanvraag aan de Provinciale Staten. Wat betreft de veranderingen in de plannen, en de werken die later het gevolg der restauratie zullen kunnen zijn, dit zijn zaken van later zorg.

Omtrent de vraag over den duur van het werk werd opgemerkt, dat de Regeering genegen is over 1899 niet meer dan f 3000 toe te staan, en dat indien een dergelijk bedrag voor de volgende jaren wordt toegestaan, de restauratie 13 à 14 jaren zal duren; voorts, dat de Regeering kennis draagt van het plan van den heer Boerbooms — volgens hetwelk het werk tien jaren zal eischen — en zij op dat plan haar steun heeft toegezegd; van dit ontwerp zullen misschien nog enkele details behooren geregeld te worden door de Commissie die het toezicht over de herstellingswerken zal hebben.

Ten slotte werd door den raad aangenomen B. en W. te machtigen: om aan den Minister mede te deelen, dat van gemeentewege een bedrag van f 60.000 voor het uitvoeren der herstellingswerken aan den toren zal worden verstrekt en dat door de gemeente genoegen wordt genomen met de voorwaarden verbonden aan de mogelijke toekenning van het door den Minister genoemde subsidfe van het Rijk ten behoeve der werken.

Indien de Minister dus slaagt in „het bevorderen van de toekenning van jaarlijksche subsidiën", waaraan wij niet twijfelen, is de restauratie van den toren onder de kundige leiding van den heer Boerbooms verzekerd.

PRIJSVRAGEN.

Op de prijsvragen uitgeschreven door de Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam zijn de navolgende antwoorden ingekomen; voor een Telephoongebouw, één antwoord onder het motto: Studie; voor een kwitantie-diploma: drie antwoorden, onder de motto's: Erasmus, C. en C.C.

Het Bestuur der Vereediging van Bouwkundigen in Ned: Indië schrijft een prijsvraag uit voor een „Hoofd- of titelvignet voor het orgaan."

De volgende bepalingen gelden voor deze prijsvraag.

1. De mededeeling is voor iedereen opengesteld.
2. De ontwerpers zijn vrij in hunne compositie.

De woorden *Indisch Bouwkundig Tijdschrift, Orgaan der Vereeniging van Bouwkundigen in Ned: Indië* moeten in het hoofd voorkomen en duidelijk spreken.

3. Het hoofd- of titelvignet mag geen grooter oppervlak beslaan dan besloten is in een rechthoek van 9 cM. hoogte en 18 cM. breedte; de teekening echter moet op de dubbele grootte (18 × 36) vervaardigd worden.
4. Ten behoeve der reproductie zijn de volgende voorwaarden streng bindend.

De ontwerpen moeten op glad en wit papier, geen calqueerpapier, geteekend zijn en alle onderdeelen der teekening met zwarte inkt van een en dezelfde kracht.

De teekening moet zonder gewasschen tinten in dier voege behandeld worden, dat daarnaar een zincographische cliché kan worden vervaardigd, dus op dezelfde wijze als een teekening, bestemd voor photolitographische reproductie.

5. De ontwerpen worden beoordeeld door een Jury, bestaande uit twee leden der V. v. B. en een bevoegd beoordeelaar buiten de Vereeniging, daartoe door het Bestuur uitgenoodigd. De namen der Juryleden zullen in een volgend blad worden bekend gesteld.
6. Voor het beste ontwerp, waardig gekeurd om voor het doel te worden gebruikt, wordt uitgeloofd een prijs van f 40.—, benevens een getuigschrift van de Vereeniging.

Aan den vervaardiger van het daarop volgend beste ontwerp wordt het getuigschrift der Vereeniging uitgereikt. Voor het geval het Bestuur van dit ontwerp eveneens gebruik wenscht te maken voor reproductie als titelvignet van het orgaan, moet de ontwerper zich verbinden zijn teekening af te staan voor de som van f 15.—

7. De ontwerpen moeten vrachtvrij zijn ingeleverd uiterlijk op ultimo November 1898 aan het adres van den Secretaris der Vereeniging.

Zij moetrn van een motto voorzien zijn en begeleid van een verzegeld couvert waarin opgaaf van naam en woonplaats van der ontwerper.

Buiten op het couvert moet hetzelfde motto der teekening geplaatst zijn, benevens een correspondentie-adres.

De teekening mag niet door den ontwerper worden onderteekend; evenmin mag het schrift op het toezendings- en correspondentie-adres van zijne hand zijn, of de zegellakken zijn naam of beginletters dezes voorstellen.

8. De niet met een prijs bekroonde ontwerpen zullen, na de beoordeeling, vrachtvrij aan de correspondentie-adressen worden teruggezonden.

Namens het Bestuur
B. H. W. WILLEBRANDS,
Vice-President.
A. DU BOIS,
Secretaris.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Maatsch. t. Bev. d. Bouwkunst. Vergadering te Zutphen en te Deventer op 19 en 20 Sept. 1898. Een September-vergadering der Maatschappij moet nu eenmaal in de maand September gehouden worden, even goed als de zon in 't oosten opgaat, en ditmaal niettegenstaande zeker menigeen bevreesd was, dat de opkomst van leden, die zoo pas bekomen waren van de drukte der vaderlandsche feesten, gering zoude zijn op de 78ste Algemeene Vergadering. Maar ten spijt van de weinige verwachting kan worden medegedeeld, dat de opkomst der leden goed was, hoewel men velen miste die men gaarne tegenwoordig had gezien. Zoo menigmaal dacht de verslaggever in dit blad, gedurende dit tweedaagsche samenzijn: wat zou het goed zijn, indien alle leden der Maatschappij eens konden zien welk een aangenamen, collegialen toon er hier heerscht; wat zou het jammer zijn, indien die September-vergadering werd gebruikt om zooveel wijdstrekkende en gewichtige dingen te behandelen, dat er geen tijd overbleef om kennismaking aan te knoopen of te vernieuwen. Neen, deze vriendschappelijke bijeenkomsten moeten blijven zooals ze zijn, en die er in ontbreekt heeft groot ongelijk.

Maar de reporter heeft wat anders te doen dan beschouwingen te geven over 't nut van kennismaking en 't afkeurenswaardige van verstoppertje spelen; hem is opgedragen te zorgen, dat de thuisblijvers zoo spoedig mogelijk weten wat al genot zij gederfd hebben . . . . . niet om hen onaangenaam te zijn, maar als aansporing om in September 1899, op de laatste — tevens 80ste Algemeene Vergadering der Maatschappij in de 19de eeuw, tegenwoordig te zijn. Aan die opdracht gaat hij nu voldoen, zeer schetsmatig opteekenende wat geschied is te Zutphen en te Deventer in de dagen van 19 en 20 September, al hetwelk verbeterd en grootelijks uitgebreid zal worden door den Secretaris der Maatschappij, die een „officieel" verslag ten genoege van het Bestuur moet opmaken, en die daartoe op alle geschreven documenten en aanteekeningen onmiddellijk beslag heeft gelegd, iets wat ik hem vergeef omdat zijn verslag niet, zooals dit, zonder goedkeuring mag worden gedrukt.

Alvorens dat korte rapport te schrijven, kan die reporter iets mededeelen over den 18den September, dat zeker niet door den secretaris vermeld zal worden, omdat die dag niet officieel op 't programma stond. Om tijdig aanwezig te zijn en nog eenige dingen vooraf te bespreken, kwamen de Bestuursleden al Zondag avond, den 18den dezer, te Zutphen, vergezeld van enkele leden die onderweg te voorschijn kwamen. Te Zutphen werden zij opwacht door een deel der Commissie van ontvangst die zich daar gevormd had, met den heer Van Etteger aan 't hoofd, eene beleefdheid die zeer werd gewaardeerd. In 't hotel gekomen, bleken

daar reeds een Eerelid, eenige leden en Bestuursleden aanwezig te zijn. Een hartelijke begroeting en ververschingen volgden, toen een korte afzondering van de Bestuursleden. en daarna een lang vriendschappelijk samenzijn, waarin professie, constructie, fusie, contributie, appreciatie, toddy en wat al niet meer ter tafel kwamen. niet het minst afspraken voor de volgende dagen, alles officieus.

Den volgenden morgen waren de opgekomen leden te $11^1/_4$ uur verzameld in de trouwzaal van het Zutphensche raadhuis. waar zij werden ontvangen door het dagelijksch Bestuur der Gemeente.

De burgemeester, de heer C. Storm Buysing, heette de leden hartelijk welkom, waarna de eerewijn werd aangeboden.

De Voorzitter der Maatschappij. de heer A. Salm G.Bzn., beantwoordde den Burgemeester en betuigde zijn dank voor de cordiale ontvangst, eindigende met den wensch, dat de burgemeester nog lang voor Zutphen gespaard moge blijven en zal kunnen volbrengen wat hij zich heeft voorgesteld in het belang der gemeente. Zijn „Leve de Burgemeester", werd met enthousiasme driewerf door de aanwezigen herhaald.

In de Raadzaal gekomen, waar de vergadering plaats had, werden allereerst de tentoongestelde teekeningen en platen, allen over Zutphen, in oogenschouw genomen. Daarbij waren er die betrekking hebben op de mededeelingen die de sprekers over oud en nieuw Zutphen zouden doen: voorstellingen van oude gebouwen, plattegronden, stadsgezichten enz., en teekeningen van de in den laatsten tijd verrezen bouwwerken naar ontwerpen van heeren: F. H. van Etteger, D. Lijssen, H. A. Ezerman, D. J. Van Loo, allen te Zutphen en W. C. Metzelaar.

Nadat de Voorzitter de vergadering had geopend, heette de heer Van Etteger de aanwezigen welkom. daarbij herinnerende aan de vrees, uitgesproken in de Mei-vergadering, dat er met het oog op de nationale feesten weinig lust bij de leden zou bestaan om naar Zutphen te komen. De niet geringe opkomst was echter thans het bewijs van het tegendeel.

Na een openingswoord van den Voorzitter, dat bijzonder veel bijval vond, werden op voorstel van het Bestuur benoemd tot leden van de Commissie van stemopneming voor de verkiezing van Bestuursleden in Mei a. s., de heeren: O. A. Koorenaar, te Arnhem, W. Hanrath. te Hilversum, C. B. Posthumus Meijjes, H. Moen G.Pzn. en F. W. Poggenbeek, allen te Amsterdam.

De geachte verslaggever van de Nieuwe Rotterdamsche Courant, die een zeer uitgebreid en juist verslag van de vergadering gaf — dat bovendien zeer gewaardeerd is —, zegt daarin: „Men weet, dat er sprake van geweest is, dat in deze vergadering het fusieplan van Haarzuylens (Bond van Ned. bouwk. Vereenigingen) zou worden behandeld. Doch er is zelfs niet over gesproken".

Dit „zelfs niet" is in staat een verkeerden indruk te maken, Jammer genoeg, dat het uit de pen is gevloeid om vereeuwigd te worden in zoo'n veelgelezen blad, dat echter — naar wij hopen — de volgende rectificatie zal willen overnemen.

Werkelijk is door de onderteekenaars van het adres in zake den „Bond", tot het Bestuur der Mij. gericht, het verzoek gedaan om dien Bond ter sprake te brengen in de vergadering te Zutphen. Maar het Bestuur heeft zoo spoedig mogelijk bekend gemaakt, dat het dit niet wenschelijk vond, omdat eene September-vergadering niet de plaats is om dergelijke ingrijpende voorstellen als dat der adressanten te behandelen. De trouw op zulke vergadering opkomende leden der Mij. weten dit, en gaan liever naar een buitengewone vergadering om over bonden te spreken, dan het genot te derven van een vriendschappelijk samenzijn als te Zutphen. Rotterdam (1897). Delft (1896), Amsterdam (1895), Middelburg (1894), Maastricht (1893). enz.. waarin trouwens de voeding voor den geest niet werd vergeten; men sla de verslagen van die vergaderingen nog eens na.

Nadat de huishoudelijke werkzaamheden waren afgedaan, verkreeg de heer R. P. J. Tutein Nolthenius het woord, om te spreken over de merkwaardigheden van Zutphen op bouwkundig gebied. Geen wonder, dat deze voordracht met groote aandacht gevolgd en aan het einde levendig werd toegejuicht. Vorm, inhoud en wijze van voordragen, waren daar oorzaak van. Wat den inhoud betreft; de secretaris der Mij. zal die wel heelemaal oververtellen; ook zal dat het geval zijn met de woorden van dank daar den Voorzitter tot den spreker gericht, waarbij hij de hoop uitdrukte. dat het voorbeeld van den heer Nolthenius, om anderen op te wekken tot instandhouding van wat het verledene heeft nagelaten, door velen moge worden nagevolgd; mede zal dit het geval zijn met het door den heer F. H. Van Etteger gesprokene over de ontwikkelingsgeschiedenis van Zutphen gedurende de laatste dertig jaren. Ook deze mededeelingen, waarvoor de Voorzitter den spreker hartelijk dank betuigde, werden aandachtig aangehoor en luide toegejuicht; zij waren van zoo veel nut voor de wand ling door Zutphen die na het gebruiken van eenige ververschinge werd aangevangen en ongeveer 3 uren duurde.

Zutphen is een buitengewoon interessante stad, wat betre oude bouwkunst, — dit kon men ook tijdens de wandeling waar nemen; maar bovendien werd men er van overtuigd door de op merkingen vroeger gehoord, nu soms herhaald en aangevul van den heer Nolthenius, en wat de restauratie van de St. Wal burgskerk betreft door de mededeelingen van den heer Ezerman.

De ruimte voor dit verslag toegestaan, gedoogt geen nader omschrijving van de slentering langs Zutphen's straten en kader en zou ook overbodig zijn nu 't vooruitzicht bestaat, dat eer volledig verslag zal gegeven worden van de mededeelingen te vergadering gedaan. Alzoo gaan we gezamenlijk maaltijden.

Het menu van den kastelein in de Buiten Societeit was goed en tijdens den maaltijd bleek de uitvoering daarvan ook welge slaagd te zijn. Men was algemeen tevreden, ook over de be diening. De eerste dronk werd door den Voorzitter der Maat schappij gewijd aan H. M. de Koningin en H. M. de Koningir Moeder, welke toost is overgeseind naar H. H. M. M. Het desser was toen aangebroken en vooral de champagne. Die laatste dee wonderen, want dronk op dronk volgde: 't was of het stort regende. Na den heildronk des Voorzitters ledigde de heer J. H Leliman een glas op het welzijn van Zutphen, haar Burgemeester en haar Wethouder; de heer Van Etteger dronk op de afdee lingen, en was 't met zich zelf al eens over de stichting van eer nieuwe afdeeling, — we zullen later wel hooren waar; een der beide Wethouders; evenals de heeren Nolthenius en Van Etteger — de sprekers — gasten der Maatschappij, dronk op den Voorzitter der Maatschappij; de secretaris der Mij. *) dronk het welzijn van het Eerelid den heer J. H. Leliman en knoopte daaraan vast dat van den Vice-Voorzitter der nieuwe afdeeling (op den Voorzitter was al gedronken); de heer Hartman deed al de aanzittenden klinken met den heer Nolthenius; de heer Leijh herdacht den secretaris der Mij.; er volgde weer een toost op den Voorzitter, nog een van den heer J. H. W. Leliman op 't papieren huis dat de secretaris zich zou gaan bouwen van al de afgekeurde copij, die, zooals de laatste beweerde, dan van hem — secretaris zelve — moest zijn; 't werd weer wat meer officieel getint door de dronken van den heer Verheul op de oud-Bestuurders de heeren Knuttel en Van Lunteren, van den Voorzitter op de Zutphensche Commissie van ontvangst, van den heer J. H. Leliman op de ingenieurs; toen werden er verschillende lijntjes getrokken o. a. op den Secretaris der afdeeling in den dop, en de reporter werd door zijn buurman langdurig in beslag genomen zoodat er niets meer kon worden opgeteekend. De reporter vroeg dien buurman het aantal aanzittenden eens voor hem te tellen en kreeg toen ten antwoord: zet maar 62 in je verslag!

Meer zal de reporter niet vertellen, want enkelen waren al vertrokken, en zooals gewoonlijk verspreidde men zich in groepjes, na een behoorlijk afscheid.

Dinsdag-morgen 9 uur, marktdag met druilig weer, de koetsen voor 't hotel „de Zon". De reporter zat al dadelijk in de allerachterste koets, om al de rijtuigen tot het allervoorste toe, duidelijk in 't oog te kunnen houden; in dat voorste zat veel jeugd en mêe veel vreugd en geest. De opgewektheid in 't rijtuig van den reporter was evenwel ook niet mis. Trouwens een toertje naar Deventer over Voorst en de huize de Pol is prachtig; eenige heeren per rijwiel dienden als gang- en kwartiermakers.

Te twaalf uur werd men te Deventer ontvangen in 't Wapen van Overijssel, door de heeren J. A. Mulock Houwer, H. Berghuijs. H. Beumer en J. D. Gantvoort. die zich tot Commissie van ontvangst hadden vereenigd. Voor dat een flinke boterham werd genuttigd, nam de heer Mulock Houwer het woord, in de eerste plaats om de leden te Deventer hartelijk welkom te heeten. en

---

*) De secretaris had den geheelen dag reeds met een bedrukt gezicht rondgeloopen. De redenen daarvan bleken uit zijn toespraak, waarin hij er in de eerste plaats op wees, dat uit de rede van den Burgemeester was gebleken, hoe deze dacht, dat in de vergadering hulde zou worden gebracht aan mannen als Jacob Van Campen, Post en Hemony. Het bleek nu; dat de secretaris er niet achter had kunnen komen wanneer Van Campen was geboren, wiens ouders in 1594 huwden, en wier oudste telg deze (uit 1598?) was, — en ook niet waar die oudste zoon geboren was: te Haarlem of te Amersfoort. Maar er zou misschien nog dit jaar gelegenheid zijn op de zaak terug te komen.

rvolgens om veel merkwaardigs mede te deelen over de vele de bouwwerken die in de stad nog de bewondering van stadnoot en vreemdeling opwekken. De secretaris der Mij. zal daar :l weder alles van mededeelen, omdat hij over meer plaatsruimte ıg beschikken, en — natuurlijk — ook de aanteekeningen van n spreker, die ze echter blijkbaar bij zijn speech niet noodig had, beslag nam. De voordracht van den heer Mulock Houwer werd gelicht door een groot aantal teekeningen, kaarten, aquarellen photo's, een voorproefje van al het moois wat gezien zou ırden; en bij die collectie, in de feestelijk versierde zaal van der Smeenk geëxposeerd, zag de reporter ook bouwwerken n heden, van de heeren Mulock Houwer, Gantvoort en Beumer, trouwens meerendeels ook in werkelijkheid werden aanschouwd geprezen.

t Was half twee toen de wandeling door Deventer aanving , wat bouwwerken betreft, in hoodzaak te bezoeken: de ıote kerk, het stadhuis met zijn uitgebreide bibliotheek — waar geachte bibliothecaris een aantal der merkwaardigste nummers d uitgespreid, en daarop de aandacht vestigde — de Waag, Remonstrantsche kerk, de Synagoge, terwijl menig oud geveltje schen de bedrijven door aandachtig werd beschouwd. Een der ofdnummers was ook het bezoek aan de Kon. Ned. Tapijtfabriek ar de leden werden ontvangen door den heer Van Schermbeek, hen zelve overal rondleidde, en de gewenschte toelichtingen recht duidelijk gaf.

Toen men bij het punt van uitgang was teruggekeerd, bedankte Voorzitter recht vriendelijk den heer Schermbeek, er op zende, dat de fabriek aan welker hoofd hij staat een inrichting waarop Nederland terecht trotsch moet zijn, en het werk door ır geleverd over de geheele wereld wordt bewonderd. Spreker innerde er aan hoe mannen als de heeren de Kruyff en Le mte zich zoo zeer waardeerend over de producten der fabriek lden uitgelaten.

Vadat de fabriek jaren lang had gewerkt onder de directie van ı heer Kronenberg, had de heer Van Schermbeek zijn aandacht vestigd op de flora van ons land, om de gestyleerde producten ırvan te gebruiken tot versiering van tapijten, daar eene nieuwe ıting dus, die — zooals de Voorzitter hoopte — mede mocht len tot verhooging van den bloei der fabriek. Spreker eindigde t den wenskh, dat het den tegenwoordigen directeur gegeven cht zijn nog lang aan het hoofd dezer schoone inrichting te an.

Deventer is een merkwaardige stad, een museum gelijk, dat men tter zien moet onder zoo'n goede geleide als de commissie die ı daartoe had gevormd, en die in dankbare herinnering zal ven.

Was vijf uur geslagen eer de reporter kon uitrusten van den ıattenden tocht, hoogst voldaan echter over alles wat men hem l laten genieten. Dankbaar zat hij weer aan een besten gemeenappelijken maaltijd en altijd dankbaar vloog hij 's avonds huisarts, waar hij nadacht over het curieuse feit, dat zoo'n prettig ıenzijn niet door *alle* leden der Mij. wordt bijgewoond. Zoo te hij b. v. de Bestuursleden de heeren Mutters, en Ed. Cuypers; ır na ingewonnen inlichtingen bleek hem, dat de eerste plotseling :esteld was geworden en de laatste een draadbericht had geden met de mededeeling, dat hij onmogelijk kon overkomen, rbij de beste wenschen voegende voor de maatschap en het stand komen eener nieuwe afdeeling. Maar niet *allen* hadden ce verontschuldigingen.

De reporter.

Dit alles stond reeds geschreven toen de verslaggever vernam, een telegram van H. H. M. M. bij het Bestuur der Mij. was vangen, waarbij: „aan de leden ter vergadering te Zutphen wezig hartelijken dank wordt betuigd." Dit als antwoord op door den Voorzitter ingestelden dronk op onze Koninginnen.

---

echnische Vakvereeniging, Afd. Amsterdam, 21 Sept. 1898. de opening deelde de Voorzitter mede, dat het aantal leden 2, en dat der donateurs met 1 was vermeerderd. en zich twee sonen voor het lidmaatschap hadden aangemeld.

nder de ingekomen stukken was een schrijven van de Comsie voor Verzekering, waarin verslag van de onlangs te Utrecht ouden vergadering.

a eenige belangrijke mededeelingen omtrent het Orgaan, door Voorzitter, namen alle aanwezigen een abonnement en zegden ge leden hunne medewerking toe.

aar aanleiding van een vraag van de Afd. Utrecht over „critiek het benoemen van gemeenteambtenaren" werd bij acclamatie besloten het Hoofdbestuur kennis te geven, dat deze vraag wegens haar algemeen karakter niet voor beantwoordig vatbaar was.

De vragenbus bevatte een vraag over het gebruiken van ijzeren of koperen ankers bij hard- en zandsteen en het materiaal, waarmede aangegoten moest worden; ze werd door de aanwezigen voldoende beantwoord.

Hierna werd de vergadering gesloten.

KUNSTHISTORISCH CONGRES TE AMSTERDAM.

(29 Sept. tot 1 Oct. 1898.)

Het voorloopig programma van dit Congres bevat de volgende werkzaamheden:

28 Sept. bijeenkomst in het hotel Krasnapolsky, des avonds 8 uur.

29 Sept., 's morgens $9^1/_2$ uur, vergadering in het gebouw van Arti et Amicitiae. Na de gewone huishoudelijke werkzaamheden zal Prof. Dr. A. v. Oechelhäuser een voordracht houden over het klooster Brombach. Kleinere mededeelingen volgen, van de heeren Eugène Müntz te Parijs en C. G. 't Hooft Jr. te Amsterdam, de laatste over eenige schilderijen in het Rijksmuseum.

Des namiddags zal een bezoek gebracht worden aan de Rembrandt-tentoonstelling en die van kleederdrachten.

30 Sept., $9^1/_2$ uur, vergadering; de heer A. Pit zal daarin spreken over de beeldsnijkunst in hout uit de middeleeuwen in de museums van Utrecht en Amsterdam. Kleinere mededeelingen volgen, van de heeren Prof. Max Schmid te Aken over onderricht in kunstgeschiedenis aan Duitsche handelscholen, en Dr. J. Six over kleurenkeuze. Des namiddags worden de Oranje-Nassau tentoonstelling en het Rijks-Museum bezocht.

1 Oct, bijeenkomst te $9^1/_2$ uur, waarin de heer Dr. C. Hofstede de Groot spreken zal over de dateering der handteekeningen van Rembrandt. Kleine mededeelingen zullen gedaan worden door de heeren Durand Greville, te Parijs, over schilderijen van corporaties (gildestukken), en Dr. John Kruse over de nieuwe kunstwetenschappelijke litteratuur van Zweden. Des namiddags zal een bezoek worden gebracht aan eenige kerken, het Koninklijk Paleis het Burger-weeshuis enz.

BERICHTEN.

J. J. DELIA.

Te 's-Gravenhage is, op 17 September 1898, in den ouderdom van 81 jaren overleden de heer Johannes Jacobus Delia, architect, te 's-Gravenhage, ridder der orde van den Eikenkroon en de Kroon-orde van Pruissen.

De heer Delia voerde onder de regeering van Koning Willem III den titel van Opzichter der Koninklijke paleizen.

Te 's-Gavenhage vooral was hij geenszins onbekend; hij bouwde daar een groot aantal woonhuizen, die om hun practische inrichting en degelijke afwerking zeer in trek waren.

De heer J. Mutters Jr. is bij ministrieel besluit van 25 Augustus j.l., benoemd tot lid der Bijzondere Commissie voor groep XII (Décoration et mobilair des habitation) voor de Parijsche Tentoonstelling van 1900, meer specaal voor de inrichting en de groepeering der Hollandsche Afdeeling.

Zooals bekend is, werd de heer K. Sluijterman tevens, maar reeds vroeger, daarvoor aangewezen.

De Nieuwezijds Kapel te Amsterdam.. [Hoewel de N.Z. Kapel in eigendom behoort aan de Ned. Herv. Gemeente te Amsterdam, heeft toch de gemeente Amsterdam in zooverre belang bij het gebouw, dat het torentje, op de kapel geplaatst, gemeente-eigendom is.

Deze omstandigheid heeft onlangs den Commissaris der Koningin er toe geleid. in opdracht van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, bij het Gemeentebestuur te informeeren naar de gegrondheid van de beweerde sloopingsplannen.

Door het Gemeentebestuur is, na informatie bij het kerkbestuur, gerapporteerd, dat tot heden nog geen besluit om tot sloopen over te gaan, genomen is.

Te Dordrecht hebben Burg. en Weth. den Gemeenteraad bij de begrooting voor 1899 voorgesteld over te gaan tot de aanstelling van een Ingenieur-Adjunct Directeur der Gemeentewerken, op eene jaarlijksche bezoldiging van f 1800, klimmende tot f 2400.

Het bouwen van een Academisch Ziekenhuis te Groningen is toegewezen aan den heer H. Hendriks, te Amsterdam, voor f 963,220.

In ons nummer van 27 Augustus j l. gaven wij een plaat, voorstellende het situatie-plan dezer groote inrichting die gebouwd zal worden volgens de plannen en onder leiding van den heer J. J. van Nieukerken, architect te 's Gravenhage.

Het internationale „Congrès de l'art public" te Brussel (24-28 Sept. a.s.) zal o.a. worden bijgewoond door den heer Dr. P. J. H. Cuypers als gedelegeerde der Nederlandsche Regeering.

Amsterdam en Rotterdam zenden afgevaardigden, de eerste stad haar Wethouder van Publieke Werken.

De Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst wordt vertegenwoordigd door haren Voorzitter.

Naar wij uit goede bron vernemen, worden in den laatsten tijd aan den toren van Zunderdorp bedenkelijke kenteekenen waargenomen die doen vermoeden, dat deze toren weldra het zelfde lot zal deelen als die van Purmerland.

PERSONALIA.

De heer A. Mondt jr., te 's-Gravenhage, is bij Ministrieele beschikking met 1 October a. s. benoemd tot opzichter van de Landsgebouwen.

Bij Koninklijk besluit zijn de heeren: jhr. J. P. E. Hoeufft van Velsen, Bouwkundig Ingenieur, Intendant der Koninklijke paleizen te 's-Gravenhage, en jhr. C. C. Th. Six, Civ. Ing., Adjunct Intendant der Koninklijke paleizen te Amsterdam, benoemd tot officier in de orde van Oranje-Nassau.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Hoofd- of titelvignet. Vereeniging van Bouwkundigen in Ned. Indië. 30 Nov. 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 24 Sept. 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

Reclamebillet. Het dagblad „De Courant." Vóór 1e October 1898.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur". aflevering 9, van 15 September 1898. Bijgoed, door J. Sturing. — De elektrische cabs (aapjes) in London, door Dr. A. van Henneketer. — De Waterstofvoltameter op het aanstaande congres te Como, door H. A. Naber. — Schetsen u Zuid-Afrika, door Mimosa. — De nieuwe bereiding der vloeiba lucht en haar toepassingen (vervolg en slot,) door Dr. L. Blee rode. — De oorspronkelijke bewoners van Suriname, door J. Pool. — Een laatste opmerking over de Coherer-werking, do Dr. L. Bleekrode. — Boekaankondiging. — Sterrenkundige opg ven en mededeelingen, door Ant. Pannekoek. — Correspondenti

Hypotheek- en Kadastergebouw te Groningen. Architekt C. H. Peters.
Woonhuis te Haarlem. Architekten S. Roog & Jb. van den Ban Pzn.
Kerk der Hervormde Gemeente te Katwijk aan Zee. Architekt H. J. Jesse.
Villa Laanzicht te Leeuwarden. Architekt H. H. Kramer.
Gebouw der Studenten Societeit te Leiden. Architekt Prof. E. Gugel.
Stads Gehoorzaal te Leiden. Architekt D. E. C. Knuttel.
Oudeliedenhuis te Leiden. W. C. Mulder.
Huize de Cloeze van den heer Mr. C. J. Sickesz, nabij Lochem. Architekt Nics. Molenaar.
R. K. Kerk en Pastorie te Nes en Zwaluwenbuur. Architekt Jos. Th. J. Cuypers.
Winkelgebouw der firma Bahlman & Co. te Nijmegen. Architekt D. Semmelink.

37. Winkelgebouw te Nijmegen. Architekt J. J. Weve.
38. Woonhuis te Rotterdam, Architekt D. Verheul Jr.
39. Schouwburg te Rotterdam. Architekt J. Verheul Dzn.
40. Hotel Wittebrug te Scheveningen. Architekt Joh. Mutters Jr.
41. Gebouw der Sociëteit Sic Semper te Utrecht. Architekt P. J. Houtzagers.
42. Woonhuis van den heer Dirk Laan te Wormerveer. Architect Jacob F. Klinkhamer.

N.B. De plattegronden van deze gebouwen zijn voorgesteld op twee dubbele platen.

De 42 in dit werk voorkomende platen, groot 50 bij 35 cM., zijn lichtdrukken naar photographische opnamen, beiden van de firma Emrik & Binger te Haarlem.

Deze verzameling platen, in portefeuille, is aan het Bureau der Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst verkrijgbaar, voor de Leden der Maatschappij, à f 5.— per exemplaar.

AANKONDIGING [V]AN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 26 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het gedeeltelijk verbouwen [v]an loods D. en het bouwen van een loods [t]en westen van loods D. op de Handelskade. Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Bestek te [ve]rkr. ter Stads-drukkerij. tegen f 1,50 met 2 [te]k. Inl. worden gegeven ten kantore van den [a]ssistent-ingen. der havenwerken, in het [ge]bouw van Algem. dienst op den kop der [Ha]ndelskade, van 10—12 u., gedurende de [w]eek, welke der besteding voorafgaat.

Rapenberg (Zeel.). Het afbreken van een [be]staand en bouwen van een nieuw woon[hu]is met bijlevering van materialen.
De heer J. de Maat te Axel, n.m. 4 u. in [he]t logement van Lemsen, alw. bestek en [te]k. ter inz. liggen, alsmede bij den bouwk. [J.] Wisse Jz. te Zaamslag, bij wien bestek [à] 50 ct. verkrijgb. alsmede inl. Aanw. gedaan.

Venraai. Het bouwen van een nieuw woon[hu]is met achterbouw, met bijlev. van alle [h]artoe benoodigde materialen en gereed[sch]appen.
De heer J. Kemps. n.m. 5 u. te zijnen huize, [al]w. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. [..] Sept. n.m. 3 u.

DINSDAG 27 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van een blok [be]vattende 11 woningen op een terrein aan [de] Willemdwarsstraat bij de Palmdwars[str]aat.
Het best. der vereen. ten behoeve der [ar]beidersklasse. n.m. 1 u., in het gebouw der [Maatsch]at. tot Nut van 't Algemeen. Bestek en [te]k. à f 2 te bekomen bij den architect [.] Hamer, Singel 290.

Almelo (Stad.). Het bouwen eener villa [op] een terrein, gelegen aan den Bornschen[str]aat te Ambt Almelo.
De architect T. A. Trijsselaar Jr,. 's av. [.] u., in het café Leidéking. Bestek en teek. [te] bovengen. café ter inz. en teek. ad f 0,80 [pe]r stuk verkr. ten kantore van den architect. [A]anw. op den dag der besteding v.m. 9 u.

Breda. Het afbreken van een overdekte [sp]eelplaats met aanhoorigheden op de binnen[pl]aats achter de St. Atoniusschool te Breda [en] het aldaar bouwen van een congregatiezaal [vo]or jongelingen.
De architect J. Lijdsman, 's av. 7 u., in het [ca]fé „de beurs van Breda", alw. bestek en [te]k. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Hengelo (Ov.). Het bouwen eener villa, [op] een terrein gelegen aan den Enscheder[st]raatweg ald.
De architect W. Elzinga. 's midd. 12 u., in [he]t café „De Beurs". Bestek en teek. à f 1,50 [te] bekomen bij voorn. architect. Aanw. 27 [Se]pt., v.m. 9½ u.

Lobith. Het bouwen van een woon- en [wi]nkelhuis te Lobith.
De bouwk. J. Post, te Arnhem, n.m. 2 u. in het café van de wed. Stokman, te Lobith, alw. bestekken ter inz. liggen. Teek. à f 0.50 te bekomen bij voorn. bouwk. Aanw. 27 Sept., v.m. 11 u.

Opeinde. Het weder opbouwen der afgebrande boerenhuizinge, bewoond door den heer B. Ardema te Ureterp.
De aanbesteder. Inlev. der bilj. bij den heer H. B. Kielstra te Opeinde Teek. ter inz. bij J. Duursma te Opeinde. Bestekken te bekomen bij den boekdrukker Jan Plantinus te Dragten, à 75 cent. Aanw. gedaan.

Wormerveer. Het herbouwen der meelfabriek „De Vlijt".
De directie der fabriek, v.m. 10½ u., in „de Nieuwe Societeit". Bestek en teek. à f 2,50 te bekomen bij de architecten van Rossum en Kuijk, 1e Weteringsplantsoen 2, Amsterdam. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 28 SEPTEMBER.

Breda. Het verbouwen van een achterbouw, aan de huizinge geteekend no. 12, gelegen aan de Ridderstraat.
De architect F. P. Bilsen, n.m. 6 u. in het café „Die Porte van Cleve". Bestek en teek. ter inz. in gen. koffiehuis en in den „Gouden Leeuw" bij mej. de Wed. van Alphen te Ginneken. Aanw. gedaan.

Deventer. Eenige verbouwing en aanbouw aan een woonhuis en kantoor.
Notaris Gualtherie van Weezel, v.m. 11 u. in het café „Suisse", alw. bestek en teek. ter inzage. Inl. geven de arch. G. te Riele Wzn. en W. te Riele Gzn. Aanw. gedaan.

Harreveld. Het afbreken en het opbouwen van een woonhuis c.a., met bijlev. van materialen.
De aanbesteder n.m. 4 u., in het café van G. J. Toebes, alw. bestek. ter inz. liggen. Aanw. 26 Sept., n.m. 3 u.

Winterswijk. Het afbreken en bouwen van een schuur achter een woonhuis aan de Willinkstraat aldaar
De heer D. A. Gans, 's av. 9 u., in het hotel „de Klok". Bestek en teek. in het hotel ter inz. en verdere inl. verstrekt de architect H. v/d Schaaf.

DONDERDAG 29 SEPTEMBER.

Heteren. Het bouwen van een woon- en winkelhuis met pakhuis in de gem. Ede.
De heer H. van Lonkhuijzen Jzn., n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inzage in het Hof van Gelderland te Ede. Inl. verstrekt A. Rederiks, bouwk., Randwijk.

VRIJDAG 30 SEPTEMBER.

Alkmaar. Het bouwen van eene boerenplaats, aan den Ringdijk, te Heerhugowaard.
De heer H. B. Gottmer, notaris te Obdam, n.m. 1 u. ten huize van den heer C. Kramer, Waagplein Alkmaar. Inl. te bekomen bij W. H. Matthijssen, architect te Alkmaar, bij wien bestek en teek. à f 50 cent verkrijg. zijn. Aanw. 26 Sept., v.m. 9 u.

Amersfoort. Het amoveeren van de perc. no. 12 en 13 aan de Utrechtsche straat aldaar en het bouwen van een koetshuis met bovenwoning.
De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u. in het hotel „De Vergulde Zwaan". Teek. en bestek in voorn. hotel ter inz. en voor f 1 per stel verkrijgb. bij voorn. architect. Aanw. 28 Sept. v.m. 11 u.

Breda. Het bouwen van een café en winkelhuis met twee aparte bovenhuizen op een perc. gelegen aan de dorpstraat nabij de Leij te Ginneken.
De arch. P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av 8 u. in het café van C. Jaspers, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Dordrecht. Het verbouwen der inrichting Kromhout no. 7 alhier.
Het best. der Dordrechtsche melkinrichting, n.m. 4 u. Bestek en teek. ald. ter visie, alw. bestekken à f 1,50 verkrijgb. zijn. Inl. geeft D. J. Kwak. bouwk. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafkantoor. met directeurswoning, te Oude Pekela. Ram. f 22100.
Het Min. van W., H. en N., n.m. 1 u. Bestek no. 54 ter lez. aan het lokaal van het dep. van W., H. en N. te 's-Hage; aan het bureel van den rijksbouwmeester in het 1ste district te 's-Hage; aan dat van het prov. bestuur van Groningen, en te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester. Aanw. gedaan.

's-Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafkantoor, met directeurswoning, te Monnikendam. Raming f 21700.
Het Min. van W., H. en N., n.m. 1 u. Bestek no. 53, ter lezing aan het lokaal van het departemt van W., H. en N. te 's-Hage, aan het bur. van den rijksbouwmeester in het 1ste district te 's-Hage, aan dat van het prov. bestuur van Noordholland en te bekomen bij Gebr. v. Cleef, 's-Hage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeeter. Aanw. gedaan.

Rhoon. Het bouwen van een woonhuis aldaar.
De burgemeester, in het café „Het Wapen van Rhoon". Bestek en teek. à f 1.50 verkrijgb. bij de heeren Corn. Immig en Zn., Oostermolenstraat 29, Rotterdam. Inl. geeft de arch. A. Dirkzwager, Stationsweg 31, Rotterdam.

ZATERDAG 1 OCTOBER.

Strijen. Het weder opbouwen van een bouwmanswoning met annex graanschuur op het terrein gelegen in den polder Oude Klein onder gen. gemeente (met uizondering van verf- en smeewerk.)
De heer J. de Jongste, n.m. 2 u. in het logement van A. Vermeer. Bestek en teek. ter inzage. in gen. logement. Aanw. 1 Oct., v.m. 10 u. door den arch. T. Lammers te Strijen, bij wien tevens inl. te bekomen zijn.

MAANDAG 3 OCTOBER.

's-Gravenhage. De uitbreiding van het scheikundig laboratorium en bijbehoorende werkzaamheden aan het bestaand gebouw van de Polytechnische school te Delft. Raming f 47700.

Het prov. bestuur, v.m. 11½ u. Het bestek ligt ter lezing aan het Ministerie van Binnenl. Zaken, aan het prov. bestuur van Zuidholland, te 's-Hage en is te bekomen bij M. Nijhoff, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den rijksbouwkundige en bij den opz. der Polytechnische school J. A. Schlieker te Delft. Aanw. 26 Sept. n.m. 2 u.

Utrecht. *a.* Het bouwen van 7 woonhuizen in het Wilhelminapark. *b.* Het bouwen van één woonhuis naast het vorige.

De architect P. J. Houtzagers, n.m. 1½ u., in het het café „Het Metalen Kruis". Bestekken met teek. tegen f 1.50 verkrijgb. bij den architect voorn., bij wien ook nadere inl. te bekomen zijn.

WOENSDAG 5 OCTOBER.

Leeuwen (N.-Br.). Het bouwen eener kerk met pastorie aldaar.

Het R.-K Paroch kerkbestuur, n.m. 2 u., bij F. v. d. Werdt. Bestek met teek. ter inz. bij F. van de Werdt. Bestekken (zonder teek.) te verkr. bij den heer Nic. Gijsb. Elsen te Leeuwen, à f 1,50. Nadere inl. te verkr. ten huize van den architect C. Fransen te Roermond. Aanw. 5 Oct., v.m. 10 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

6 SEPTEMBER.

Hoogezand. *a.* De verf-, glas- en behangwerken (in 4 perceelen en in massa) en *b.* de stucadoorwerken, van de in aanbouw zijnde 4 blokken woningen voor Mevrouw de wed. R. Hooites. Door den aannemer H. Schreuder.

Verfwerk. Laagste inschrijvers Gebr. Magermans, Groningen, f 622, gegund.

Stukadoorwerk. D. Gorter, Sappemeer, f 440. Niet gegund.

10 SEPTEMBER.

Ellecom. Het bouwen eener schuur enz. op een terrein van het pension Buitenzorg te Ellecom. Door den architect G. J. Uiterwijk te Dieren.

Timmerwerk. Laagste inschrijver F. Mulder, Ellekom, f 405.

Metselwerk B. Gregoor, Steeg, f 1049.

Lood- en zinkwerk. J. Veldhuis, Dieren, f 47,50.

IJzerwerk. M. Schreurs, Ellekom, f 46.

Verfwerk. G. Bruggeman, Ellekom, f 28.

Massa. W H. Maandag, Dieren, f 1600.

12 SEPTEMBER.

Rotterdam (Onderh.). Het afbreken van een pand aan de Gedempte Botersloot no. 47 en het daar ter plaatse bouwen van een magazijn en kantoor. Door den architect C. N. van Goor.

Laagste inschrijver W. van Leeuwen Jr., f 19188.

Woensel. Het bouwen van vijf woningen met stallen te Woensel in de straat, voor Gebr. van Stiphout, raming f 4625,60. Door de aanbesteders.

Laagste inschrijver P. Renkens, Eindhoven, f 4390, gegund.

13 SEPTEMBER.

Nieuw-Buinen. *a.* Het bouwen van een burgerwoonhuis te Nieuw-Buinen onder bijlevering van al het benoodigde. *b.* Het glas-, verf- en behangwerk. Door den heer A. J. Bakker, glasfabrikant te Amsterdam.

a. Laagste inschrijver J. Meijering, O. Pekela, f 2222,22.

b. G. Mulder, N.-Buinen, f 190.

Haren. Het maken eener bergplaats van turf bij het schoolgebouw alhier. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver R Suurd, f 297,35, geg.

De Steeg (Geld.). Het verbouwen van het pension no. 39, 40 a/d Rijksstraatweg te de Steeg. Door den architect G. J. Uiterwijk te Dieren.

Laagste inschrijver J. Steinvoort, Dieren, f 6149

14 SEPTEMBER.

Etten. Het timmerwerk van een te bouwen huis. Door den heer B. Sellen.

Laagste inschrijver G. J. Ernst, Etten, f 67.50. gegund.

Etten. Het bouwen van een woonhuis, met bijlever. van materialen. Door den heer G. Meuleman.

Metselwerk. Laagste inschrijver J. Derksen. f 235*.

Timmerwerk. A. Gieskus, Azewijn, f 950*.

Smidswerk. J. G. Becking, Terborg, f 23,25*.

Verfwerk. H. Smit, Silvolde, f 92*. *Geg.

Meppel. Het bouwen van een woning op een vrij terrein aan de Catharinastraat. Door den architect H. Witzand.

Laagste inschrijver J. Nieuwenhuis, f 1608. gegund.

Meppel. Het bouwen van een koetshuis met stal en bovenwoning en het bouwen van een burgerwoning met 3 woningen op terreinen aan de Woldstraat en Noteboomstraat te Meppel. Raming f 4381. Door den heer E. Gomarus te Ruinerwold.

Laagste inschrijver P. G. Jans Hz., f 6996, gegund.

15 SEPTEMBER.

Breda. Het metselwerk van een te bouwen timmermanswerkplaats op de binnenplaats van de ambachtsschool. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver H. Vriens, Breda, f 1844, gegund.

Berlikum (Fr.). Het van buiten verven van de steen- en pannenfabriek met huis en woning, loodsen enz. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver Joh. de Vries, Berlikum, f 197.

Deventer. Het bouwen van een koffiehuis met stalling aan den Diepenveenschen weg. Door den heer J. de Lange.

Laagste inschrijvers Gebr. Markerink, f 5891.

Eindhoven Het bouwen eener nieuwe brug voor tramverkeer naast de bestaande over de rivier de Dommel te Michielsgestel. Door de directie der Tramw. Mij. „St.-Oederode — 's-Bosch.

Laagste inschrijver L. A. Spierings, Boxtel, f 6285.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van een woonhuis met slagerij, enz. op een terrein, gelegen aan den Emmaweg aldaar. Door den architect W. Elzinga.

Laagste inschrijver G. H. v. d. Enck, f 2874, gegund.

's Hertogenbosch. Het bouwen van 3 beneden- en bovenwoningen aan de Parklaan. Door den architect F. Hoenselaars namens mej. J. Doumen.

Laagste inschrijver A. Sanders f 8145.

Hilversum. 1. Het bouwen van een openbare school, achter de bestaande school aan de Koningstraat te Hilversum; 2. het bouwen van een onderwijzerswoning en een conciergewoning, nabij bovengenoemde school. Door het gemeentebestuur.

School Laagste inschrijver B. A. van Rhijn Hilversum, f 32,380.

Onderwijzerswoning. J. Brom, Hilversum, f 6,750.

Concierge. C. Veerman, Hilversum, f 2,300

Massa. B. A. van Rhijn, Hilversum f 41,980.

Kampen. Het verbouwen van een huis aan de Boven-Nieuwstraat, Wijk 3 No. 142, ald. Door den heer M. Verstraate.

Laagste inschrijver G. Londo, f295, gegund.

Lienden. Het amoveeren van een bestaand en het bouwen van een huis met bakkerij en winkel. Door den architect N. Lodder te Kesteren.

Laagste inschrijver J. R. Campagne, Lienden, f 2965; gunning aangehouden.

Rotterdam. Het bouwen van een pakhuispand aan de Verbreede Ganzensteeg. Door den architect A. W. Meijneken.

Laagste inschrijver Joh. van Ipenburg, f 6975.

Steenwijk. Het bouwen van een woonhuis met boerderij met bijlevering van de daartoe benoodigde materialen enz. aan 's-Rijksweg naar Meppel voor rekening van den heer W. v. d. Kolk. Door den architect A. Mol.

Laagste inschrijver S. W. de Boer, Lippenhuizen. f 9340.

De Steeg (Geld.). 1. Het bouwen van een brandspuithuisje aan de openbare school te Spankeren: 2. het bouwen van een brandspuithuisje met arresstanten-lokaal aan de school sub. 1 genoemd. Door het gemeentebestuur van Rheden.

1e. Laagste inschrijver W. Jurriëns, Brummen, f 305.

2e. W. Jurriëns, Brummen, f 485, gegund.

Utrecht. Het bouwen van een huis en e bovenwoning aan het Wittevrouwensin aldaar. Door de firma D. Lautenbach en C

Laagste inschrijver H. C. v. Benthe f 15991.

16 SEPTEMBER.

Alkmaar. Het amoveeren van, en het o bouwen van een werkplaats, met benede en bovenwoning, aan het Heiligeland w A. no. 1. Raming f 3077. Door den archite K. Bakker Dzn.

Laagste inschrijver U. Swager, f 29

Haarlem. Het amoveeren van een ca met woning en het ter plaatse bouwen v een café met bovenwoning aan de Kroc hoek Zoetestraat No. 2, alh. Door den arch W. F. Doeglas.

Laagste inschrijver L. F. Slebos, f 3590.

Herpt (N.-Br.). Het bouwen van een woo huis met daarbij behoorende werken. Do mej. de wed. Th. van Bokhoven.

Laagste inschrijver A. Dankers, Heusde f 5590.

Kockengen. Het verrichten van eeni metsel-, timmer-, schilder en smidswerken o de hofstede van den Weled. heer P. Buis Oudewater, staande te Spengen nabij Koc engen en bewoond door den landbouwe W. Bosch. Raming f 1493. Door den bouw kundige H. Berkhof te Oudewater.

Laagste inschrijver G. J. Baars, Oud water, f 1195 Gegund aan G. T. Hilgema Montfoort, f 1394.

Kolham. Het herbouwen van hare afge brande boerenhuizing met bijlev. van al he daartoe ben. Door mej. de wed. B. Begema

Met pannen Raming f 5604. Laagste in schrijver E. Tulp, Siddeburen, f 5598.

Zonder pannen. Ram. f 5323. E. Tul Siddeburen, f 5248. Gunning voorbehoude doch later gegund.

Swalmen (Limb.). Het bouwen van een zusterswoning, met scholen enz. Door he R.-K. kerkbest.

Laagste inschrijver Arn. Verhaag, Swal men, f 8250.

Zuidlaren. Het bouwen van eene winkel behuizing op vrij terrein, aan den straatwe Vries-Zuidlaren te Zuidlaren. Door de aanbesteder.

Laagste inschrijver F. Stelma, Zuidlaren f 1780.

17 SEPTEMBER.

Finsterwolde. Het weder opbouwen eene afgebrande behuizing, met bijlev. der materialen, arbeidsloonen enz. voor Jb. Nanninga. Door den architect B. Hommes.

Laagste inschrijver F. Lindeman, Finsterwolde, f 791*. *Gegund.

19 SEPTEMBER.

Bergen (Limb.). Het maken van eene omheining der speelplaats aan de nieuwe school te Bergen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. R. Ponjee, Ayen, (Bergen), f 565.

Enschedé. Het bouwen van een woonhuis op een terrein gelegen aan den Lipperkerkweg te Enschedé. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijvers Franken on Broersma, f 2298, gegund.

Enschedé (Onderh.). Het verbouwen van 't huis van den heer Abr. Serphos, onder beheer van den bouwkundige J. H. C. Roesink.

Eenige inschrijver J. H. Varvik, aldaar f 820, gegund.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van een boerenwoning voor T. Wennink, te Usseloo.

Eenige inschrijver G. J. Bos, aldaar, f 1700, gegund.

Helmond. Het bouwen van een woonhuis aan den Steenweg. Door den heer Ant. Hockers.

Laagste inschrijver A. Gruiters, Aarle-Rixtel, f 6372, gegund.

Kampen. Het bouwen van eene loods in den tuin van het huis aan den Burgwal no. 43. Door den architect H. de Graaf.

Laagste inschrijver J. P. Lehr, f 510. Gunning nog niet beslist.

20 SEPTEMBER.

Enschedé (Onderh.). De herbouw van 6 (nieuwe) afgebrande woningen in 't Getfert, voor den heer H. Varvik.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

: OCTOBER 1898. 18e JAARGANG. No. 40.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor ndië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels ƒ 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie $^{2}/_{2}$ maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De grafelijke zalen. — Het achilleion. — J. van Leeuwen Az., oor C. T. J. Louis Rieber. — L'art public. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Tijd an inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau oor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen n afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers nz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij vergadert op Donderdag en Vrijdag 7 October a.s., telkens des morgens te elf ur in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

DE GRAFELIJKE ZALEN.

Eenige dagen geleden verscheen een eerste „Rapport van : Commissie van advies voor de Grafelijke Zalen over et gebouw van het Gerechtshof te 's-Gravenhage," uitge-acht aan Z. Exc. den Minister van Waterstaat, Handel n Nijverheid. Bij dat rapport zijn zeven teekeningen evoegd, die zeer belangrijk zijn, daar zij een volledig over-cht geven van al hetgeen tot nog toe bij de ingestelde nderzoekingen is gevonden, den tegenwoordigen toestand an het werk aangeven, en dus tevens welke voormalige estanden hersteld en thans te zien zijn.

Het geheel geeft de overtuiging van de groote nauw-zetheid waarmede de Commissie hare taak vervult.

Het rapport, waarvan de Mij. t. B. d. Bouwkunst een emplaar ten geschenke heeft ontvangen van het Ministerie n Waterstaat, Handel en Nijverheid, laten wij hier in n geheel volgen; voor hen die de zaak nader willen studeeren, liggen de bij dat stuk behoorende platen ter zage op de bibliotheek der Maatschappij.

Door uwe Excellentie werd een verslag gevraagd van werkzaamheden verricht en nog te verrichten aan het bouw van het Gerechtshof. Terwijl de commissie gaarne n die uitnoodiging gevolg geeft, moet zij er intusschen op wijzen, dat hare onderzoekingen zich in hoofdzaak tot nu toe bepaald hebben tot dat deel van het Gerechtshof waarin de zaal van de Lairesse zich bevindt, dat is het zuidoostelijk gedeelte. En zelfs is de commissie nog niet in staat voor dat zuidoostelijk gedeelte een volledig plan van herstel vast te stellen, daar enkele onderdeelen, meer bepaald het uitspringend muurwerk aan den oostgevel nog niet voldoende zijn onderzocht en bestudeerd.

De commissie heeft de eer als bijlagen aan dit schrijven toe te voegen een achttal teekeningen, welke een duidelijk beeld geven van hetgeen bij de onderzoekingen gevonden werd, zoowel wat den algemeenen toestand betreft, als verschillende details. In dit verslag zal enkele malen naar deze teekeningen verwezen worden.

De werkzaamheden zijn wat het Gerechtshof betreft, begonnen met een onderzoek naar de fundeeringen van de zuidelijke en oostelijke gevelmuren, daar de scheuren in de gewelven en in den zuidelijken muur en de overhelling van den oostelijken muur slechts te verklaren schenen uit een gebrek in de fundamenten. Inderdaad bleek die fundeering niet overal voldoende te zijn, voornamelijk waar die nabij den zuidoosthoek langs een vroegeren beerput liep. Door de slechte gedeelten te vernieuwen en door plaatselijke verbreeding van den voet van den muur is in dit gebrek voorzien en kon zonder bezwaar worden voortgearbeid. Teneinde een goed overzicht over den toestand te verkrijgen werden de muren aan de binnen- zoowel als aan de buitenzijde en ook de gewelven van de pleisterlaag ontdaan. Toen eerst bleek hoe slecht de toestand was. In de gewelven bevonden zich talrijke scheuren, verschillende graten waren gebroken, enkele steenen hingen los. Het werd noodig geacht dadelijk tot ondersteuning door middel van formeelen over te gaan, in afwachting dat nader onderzoek en herstel zou mogelijk zijn. Daartoe was echter ontruiming van de bovengelegen zaal van de Lairesse en opnemen van den vloer noodig.

De wanden vertoonden na het wegnemen van het pleister de overblijfselen, min of meer volkomen van venster- en deuropeningen, bogen, nissen, enz., waaruit, naar mocht worden aangenomen, een vrij zuiver beeld van een vroegeren toestand kon worden verkregen.

Hierbij dient vooral opgemerkt dat het gebouw herhaaldelijk is verbouwd en daarmede reeds in den eersten

tijd van zijn bestaan is aangevangen, zoo dat niet altijd de oorspronkelijke bouw zal kunnen teruggevonden en gereconstrueerd; er zij o. a. gewezen op sporen van vroegere gewelven in het vertrek op de plattegrondteekening gemerkt A.

Men zal zich tevreden moeten stellen met herstelling van het bestaande en van hetgeen men zeker weet dat bestaan heeft, onverschillig of dit de oorspronkelijke toestand aangeeft of na eene verbouwing is verkregen.

Reeds het onderdeel dat het eerst onze aandacht eischte was zeker niet van den eersten bouw. Wij hebben het oog op de bogen in den zuidgevel. Daar vertoonde zich een puntboog en een korfboog boven elkander; de ruimte daaronder door een dun muurtje gedicht. En meer binnenwaarts is een tweede muur, de origineele muur van het gewelfde vertrek, waarin een dubbel venster waarvan één blind. Uit de verschillende gegevens kan aangenomen worden dat betrekkelijk kort na de stichting van het gebouw de behoefte aan vergrooting van de bovenzaal werd gevoeld; de zuidelijke gevelmuur werd daarom ± 1.50 M. naar buiten verplaatst, doch daar men de onderzaal niet wenschte te veranderen, werd de nieuwe gevelmuur gebouwd op twee penanten door een korfboog verbonden; deze boog was vermoedelijk niet sterk genoeg waarom een spitsboog daaronder werd aangebracht. Later werd voor meerdere sterkte of om andere redenen het vullingmuurtje gemetseld.

De commissie heeft zich tot taak gesteld den origineelen toestand van den onderbouw, met venster en deur weêr te herstellen doch daarbij tevens den lateren muur te handhaven, daar men anders in te ingrijpende veranderingen zou komen en een toestand zou moeten scheppen waarvoor geen genoegzame gegevens aanwezig zijn. Trouwens ook gewijzigde toestanden zijn van historische beteekenis, en de zaal van de Lairesse geeft ook een beeld van den tijd van hare stichting.

Bij het verder werk werden herhaaldelijk aanwijzingen van vroegere toestanden gevonden en kon de commissie voldoende gegevens verkrijgen om raam- en deuropeningen met ramen en deuren, schoorsteennissen, enz. te reconstrueeren en zoodoende de onderverdieping te herstellen zooals deze zeer waarschijnlijk te eeniger tijd er heeft uitgezien.

Zoo zijn nu uit de toegestane gelden hersteld of in behandeling:

De muren met bogen, vensters, buitendeuren, schoorsteenen en gewelven van de vertrekken onder de zaal van de Lairesse en zullen deze verder kunnen afgewerkt uit het aangevraagde crediet door het in orde brengen van binnendeuren, het leggen van tegelvloeren en het afwerken van enkele onderdeelen. Met uitzondering van den uitbouw aan de oostzijde welke nog niet volledig is kunnen onderzocht worden, zal dan de zuidoosthoek voor het benedendeel gereed zijn.

De overige ruimten tot dit gebouw behoorend kunnen vervolgens afgemaakt worden. In de eerste plaats is het voornemen het traptorentje aan de noordzijde van het herstelde gewelfde vertrek, voor de helft in de muurdikte teruggevonden, te herstellen tot aan den vloer der vertrekken bij het Gerechtshof in gebruik en het vertrekje gemerkt C in behandeling te nemen dat naast de beide andere is gelegen en dat blijkbaar een venster aan de noordzijde heeft gehad.

Doch voornamelijk zullen uit het aangevraagde crediet moeten bestreden de werkzaamheden te verrichten aan de bovenverdieping en de kap van het gebouw waarin de zaal van de Lairesse is gelegen.

De in zeer slechten staat verkeerende kap dient te wo[rden] hersteld en de eikenhouten beschieting waarmede d[e] bekapping vroeger was bekleed weder aangebracht. In ve[r]band met de kap zal de topgevel weder in den vroegere[n] toestand behooren te worden hersteld, waarvoor oud[e] schilderijen voldoende gegevens aanbieden en zullen d[e] vensters in de zaal van de Lairesse door kruiskozijne[n] vervangen dienen te worden. Het zuidoostelijk deel va[n] het Gerechtshof zal dan een aanzicht verkrijgen als o[p] bijgaand schetsplan is aangegeven.

Om dit gebouw dan verder in een gewenschten toesta[nd] te brengen, zullen noodig zijn de werken welke voor[t]vloeien uit het onderzoek van den bovengenoemden ui[t]bouw, die welke de verbinding (gemerkt D) tusschen d[it] gebouw en dat van de Rolzaal betreffen en het hoog[er] optrekken van het traptorentje. Al deze werken hange[n] echter weêr samen met het ter plaatse in den teger[n]woordigen toestand handhaven van het Gerechtshof. Imme[rs] grijpen zij zeer in in de nu door dit college gebruikt[e] vertrekken. Zal het nu hersteld wordend gebouw gehe[el] in orde worden gebracht en zich in zijn oorspronkelijke[n] toestand kunnen voordoen, zoo is het noodig dat de late[re] aanbouw zonder historische of architectonische waarde aa[n] de noordzijde, waarin zich nu de raadkamer en de getuigen[-] kamer bevinden, worde afgebroken. Dit afbreken is oo[k] noodig ter wille van het tweede deel van het Gerechtsho[f,] het gebouw waarin de Rolzaal is gelegen. De goede ver[-] lichting daarvan is bij behoud van den bewusten aanbouw niet wel mogelijk.

Intusschen is het noodig voort te gaan met dit tweed[e] deel. De puin in den grooten kelder onder de Rolzaa[l] ongeveer tot 2 M. hoogte daarin gebracht is verwijderd, de gewelven en muren zijn ten deele afgebikt en nu doe[t] zich de ruimte voor als een groote, fraaie gewelfde zaa[l] blijkbaar oorspronkelijk aan de zuidzijde door een groot ron[d] venster en twee zijlichten, en in de zijwanden door kleiner[e] vensters verlicht. In dit vertrek is echter veel te herstelle[n] daar ook hier de gewelven in zeer slechten toestand zij[n] bevonden, zoodat oogenblikkelijke voorziening is noodi[g] gebleken. Deze gewelven moeten natuurlijk hersteld, he[t] groote tongewelf dat aan de zuidzijde het kruisgewelf ver[-] vangt, en de zonderlinge cylindrische muren in de hoeke[n] dienen verwijderd, terwijl de gebrekkige, vroeger on[-] oordeelkundig versterkte noordoosthoek met zorg in goede[n] solieden staat dient gebracht.

Welke werken later aan de Rolzaal zelf, de trappe[n] en toegangen en de gevelmuren zullen zijn uit te voere[n] daaromtrent kan de commissie vooralsnog geen meening kenbaar maken, daar haar onderzoek zich daartoe nog niet heeft uitgestrekt.

's-Gravenhage, 22 Juli 1898.

De commissie van advies voor de Grafelijke Zalen,

C. MUYSKEN, *Voorzitter.*
D. E. C. KNUTTEL, *Secretaris*

HET ACHILLEION.

Wellicht heeft geen vorstelijk paleis in de laatste jaren meer de aandacht getrokken dan het Achilleion van Keizerin Elisabeth van Oostenrijk.

Toen de Keizerin, nu ongeveer een tiental jaren ge-

leden, een plekje zocht waar zooveel mogelijk kalmte en rust heerschten, viel hare aandacht op het eiland Corfu. Voorgelicht door den Oostenrijkschen Consul Alexander von Warsberg huurde zij de villa Braïla, bij Gasturi, de schoonst gelegen bezitting op het sagen-omsponnen eiland.

Natuur en klimaat van Corfu trokken de Keizerin dermate aan, dat zij besloot zich hier een lustslot te doen bouwen. Toen de onderhandelingen over den aankoop van de noodige gronden geslaagd waren, kreeg de architect Rafaël Canito uit Napels de opdracht een vorstelijk buitenverblijf te ontwerpen.

Aldra was een voorloopig ontwerp vastgesteld en kreeg de architect den last het met den meest mogelijken spoed uit te voeren. In de winters van 1889 en 1890 kwam de Keizerin de vorderingen in oogenschouw nemen. Reeds in September 1892 werd het paleis betrokken.

Het eigenlijke woongebouw (± 1000 M²), in klassieke vormen opgetrokken, bevat op drie verdiepingen 128 kamers. Het is tegen den berg aangebouwd, zoodat men van uit de vertrekken der Keizerin, welke evenals die van hare dochter Maria Valeria en haren schoonzoon Frans Ferdinand op de beide bovenste verdiepingen liggen, onmiddellijk de hooggelegen terrassen betreedt.

Voor de Keizerlijke vertrekken strekt zich eene Pompejaansche zuilengang uit, die versierd is met de beelden der muzen en fraai al fresco schilderwerk, door de eerste meesters uitgevoerd. De vertrekken zelf zijn mede in Pompejaanschen stijl gedecoreerd.

Een groot bijgebouw met woningen voor bedienden en een telegraafkantoor staat door middel van eene overdekte gang met het hoofdgebouw in verbinding. De machinekamer bevat, behalve de machines voor de electrische verlichting, de toestellen voor het distilleeren van zeewater.

Prachtige tuinen en ruime terrassen — die tot de zee afdalen — omgeven de gebouwen. Naar alle zijden omvat de blik het prachtigste vergezicht over Corfu en over de zee tot het vasteland, waar de bergen van Albanië in blauwe schemering den gezichtseinder begrenzen. Op de terrassen zijn verschillende beelden opgesteld. Aan een ervan: de stervende Achilles van Emil Herter, dankt het Achilleïon zijn naam. Een ander is het bekende Heine-standbeeld van Hasselris, een Deensch beeldhouwer die in Rome arbeidde. Het staat in eene Jonische zuilenhal, die door eene Fortuna bekroond is.

De groote dichter, tot wiens vurigste vereerders de Keizerin behoorde, is in peinzende houding voorgesteld. Een traan welt op in zijn oog.

Wass will die Einsame Thräne? luidt het onderschrift.

Natuur en kunst herschiepen in harmonische samenwerking de berghellingen bij Gasturi in een waar lusthof. Maar toch is het de vraag of het Achilleïon voor Keizerin Elisabeth wel geweest is wat zij zich er van gedroomd had. Evenmin hier als elders schijnt zij althans de kalmte en vrede gevonden te hebben, die zij zocht, en in de laatste jaren hoorde men niets meer van het Achilleïon, dan dat H. M. er een kooper voor zocht.

Delft. J. H. W. L.

J. VAN LEEUWEN Azn.

Op den 23sten September j.l. is in den ouderdom van 74 jaren overleden de heer J. Van Leeuwen Azn., Gemeente-architect te Monnickendam.

De heer Van Leeuwen was een der oudste leden van de Mij. t. B. d. Bouwkunst; hij trad als lid toe, een jaar na de stichting der Mij., en heeft tot in zijn hoogen ouderdom toe steeds getoond een zeer belangstellend lid te zijn.

Op 11 Juli 1824 werd de heer van Leeuwen te Leiden geboren; hij genoot aldaar zijn opleiding op het Genootschap Mathesis Scientiarum Genetrix, waar hij in April 1843 de zilveren medaille behaalde in de afdeeling „bouwkundige teekenkunde". Zijne technische opleiding zette hij voort bij de architecten Molkenboer en Schaap, te Leiden, en vooral over laatstgenoemden, later Gemeente-Architect te Leiden, sprak hij dikwijls met zeer veel waardeering en hoogachting. Zijne wiskundige studiën zette hij voort bij de professoren de Gelder en Uilenbroek.

In 1846 deed hij met goed gevolg examen als landmeter, ingevolge Koninklijk Besluit van 31 Juli 1825.

Na gedurende bijna twee jaren werkzaam te zijn geweest als onder-architect te Leiden, werd de heer Van Leeuwen met 1 Aug. 1847 benoemd tot opzichter voor de molens en sluizen bij het Hoogheemraadschap Waterland. Als opzichter van Waterland werd hem, wegens de reorganisatie van den technischen dienst bij dat Waterschap, op 1 Juli 1884 op de meest eervolle wijze ontslag verleend, met toekenning van pensioen, onder dankbetuiging voor de vele en getrouwe diensten, door hem in die betrekking aan het Waterschap bewezen.

Zijne benoeming tot Gemeente-architect van Monnickendam dateert van 29 Juni 1854; op 1 Oct. 1875 werd hij tot onderwijzer in het bouwkundig teekenen benoemd aan de Stadsteekenschool in zijne woonplaats, en bij Kon. Besluit van 6 Juni 1884 tot Dammeester van den zeedijk „de Nieuwendam" Deze drie laatstgenoemde betrekkingen nam hij tot zijn dood toe met ijver waar.

Sedert het laatst van 1843 was de heer van Leeuwen gewoon lid der Mij. t. B. d. Bouwkunst; op 9 Mei 1848 werd hij benoemd tot haren Correspondent en nam de werkzaamheden aan die betrekking verbonden steeds met lust en groote nauwgezetheid waar. Ook leverde hij meerdere belangrijke bijdragen, meest allen met uitstekende platen, voor de Bouwkundige Bijdragen; o. a.: over het bepleisteren bij de ouden, over een door hem gebouwde draaibrug te Broek-in-Waterland, over de droogmaking van het Monnickmeer, over het scheuren van muren in gebakken steen enz.

De heer Van Leeuwen heeft een zeer werkzaam leven gehad, vooral op waterstaatsgebied; de belangrijke werken, door hem ontworpen en onder zijne hoofdleiding uitgevoerd, kunnen wij niet alle opnoemen; slechts vermelden wij: de geheele vernieuwing der duikersluis in den Waterlandschen Zeedijk, genaamd de Rijpersluis, onder de gemeente Ransdorp en belangrijke wijziging van de Damsluis te Monnickendam; de geheele vernieuwing van de houten schutsluis in den Luijendijk onder Landsmeer; twee vijzelmolens met kolk- en duikersluis te Buiksloot bij Cadoelen; drie vijzelmolens nabij Ilpendam, onder de gemeente Ransdorp en in de Monnickmeer bij Monnickendam; de schutsluis in den Kloosterdijk te Monnickendam; stoomgemalen met loodsen te Buiksloot bij Cadoelen, aan den Rijperkolk onder Ransdorp, en aan den Poelkolk onder Broek-in-Waterland, een en ander ter vervanging van 13 vijzelmolens.

De door hem geconstrueerde schepraderen zijn zoodanig ontworpen, dat de schoepen geruischloos in het water treden, zonder evenwel eene gemakkelijke waterafvoer te belemmeren.

Op meer zuiver bouwkundig gebied ontwierp en bouwde de heer Van Leeuwen te Monnickendam een oude mannen- en vrouwenhuis en twee scholen. — eenvoudige bouwwerken, maar die een stempel dragen van degelijkheid, en aan welker inrichting doordachte zorg is besteed.

De overledene had zich de grootste achting verworven in de verschillende betrekkingen die hij heeft waargenomen, en zijne nagedachtenis zal in eere blijven bij allen die hem hebben gekend.

C. T. J. LOUIS RIEBER.

L'ART PUBLIC.

Het congres de l'Art public is Zaterdag j l. te Brussel geopend. Bijna geen Hollanders waren er, jammer genoeg Onder de aanwezigen was de Voorzitter van de Mij. t. b. d. Bouwkunst, de heer A. Salm G.Bzn., aan wien de titel was aangeboden van Lid-beschermer van het Congres.

De congressisten werden echter reeds Vrijdagavond te voren

welkom geheeten op een raout door den heer Beernaert, Minister van Staat, Voorzitter der Belgische Kamer, in zijn kwaliteit als Voorzitter van het Comité tot voorbereiding van het Congres.

Nu. Zaterdagmorgen, had de eigenlijke opening plaats waarbij ook tal van dames tegenwoordig waren; in een korte openingsrede zeide de heer Beernaert o.a.: „Wij leven in een omgeving van banaliteit; wij zijn hier samen gekomen om naar verbetering te trachten in dien te betreuren toestand. De kunst heeft invloed op de ontwikkeling der volkeren, maar ook op die van sommige karakters. Wij zullen hier luid genoeg weten te spreken, om onze stemmen hoorbaar te maken in de volksvertegenwoordiging wanneer dat noodig is.

De groote maar ook zonderlinge eeuw waarvan de avondschemering reeds is waar te nemen. is als met contrasten doorkneed. Nimmer heeft men veelvuldiger over kunst gesproken en geschreven, en nooit er minder rekening mede gehouden in de praktijk. Wat den vorm der dingen aangaat, leven wij in atmosfeer bezwangerd met alledaagschheid en brutaliteit. De bekoring der natuur heeft men in geen tijdperk beter begrepen en inniger gevoeld. en niettegenstaande dit heeft men nimmer zoo dikwerf de mooiste natuurtafereelen zien bederven en vervormen, tot profaneeren toe: die mooie natuurtafereelen, die een gemeenschappelijk erfdeel van de menschheid moesten blijven. De koopmansgeest regeert het al, en als gevolg de reclame, die wrevel opwekkende reclame, die zich overal nestelt en niets ontziet. Daartegen moest een heiligen krijg geopend worden.

Nimmer heeft men uitgebreider studie gemaakt van de aan ons nagelaten gedenkteekenen; men bewondert, roemt en herstelt ze — nu en dan goed maar meestal slecht —, maar ditzelfde geslacht dat zooveel bouwt en herbouwt, och wat doet het dit slecht! Wat zullen onze nazaten van ons denken als ze ons beoordeelen naar onze huizen of tal van openbare gebouwen welker samenstel is zonder innerlijken samenhang en zonder stijl? Een esthetische verfrissching zal een weldaad zijn voor het volk dat haar tot werkelijkheid maakt; want de kunst is de rijkdom der volkeren. Laat ons dus trachten de eersten te zijn bij dit werk van overeenstemming en vrede.

De toespraak van den heer Beernaert werd beantwoordt door den heer de Bruijn, Minister van Schoone kunsten in België en Eerevoorzitter van 't Congres; de spreker wees er o. a. daarbij op, dat de geslachten die op dit Congres den toon aangeven, reeds in 1868 zich hebben doen hooren op het „Congrès de l'enseignement des arts du dessin"; toen al gevoelde men hetzelfde waaraan de heer Beernaert nu uiting had gegeven. Wanneer dit Congres zich vereenigt, is het niet om eene esthetische verfrissching in hare richting aan te geven, maar om tot haar op te wekken.

Vóór deze toespraken was het voorbereidend comité, op voorstel van den heer Charles Lucas, tot bestuur van het Congres benoemd.

Zaterdag namiddag werden de vice-presidenten uit de vreemde congressisten — zooals gebruikelijk is — gekozen; onder de gekozenen behoorde ook de heer Dr. P. J. H. Cuypers, vertegenwoordiger van Nederland. Daarna werden drie sectiën gevormd, die zich onderscheidenlijk hebben bezig gehouden met de rapporten over: 1 de uitbreiding van de macht der overheden uit een esthetisch oogpunt; 2 het kunstonderwijs; 3 de oprichting en verbetering van de scholen voor kunstindustrie.

Des avonds waren de congresleden de gasten van het gemeentebestuur van Brussel op het raadhuis. waar in den aanvang de heer Beernaert de honneurs waarnam, omdat de schepenen, de eigenlijke gastheeren, verhinderd op tijd te komen, en men zich verlustigde in de inwendige decoratie van het gebouw, die de gastheer de schoonste uiting noemde van openbare kunst.

Onder de verschillende belangrijke voordrachten die op dit Congres gehouden werden, noemen wij o. a. de volgende: de heer Stübben, de beroemde architect der stad Keulen, die een algemeen stratenplan heeft ontworpen voor Brugge. in de omgeving van haar aanstaande maritime inrichtingen, behandelde de inrichting van nieuwe stadsgedeelten. waarover hij zeer zeker in de eerste plaats kan oordeelen. De heer Marius Vachon, van Parijs, die door de Fransche Regeering belast is geweest met de studie over de organisatie van het kunstonderwijs in de voornaamste rijken van Europa, en die de resultaten daarvan in een zeer belangrijk boekwerk heeft neergelegd, heeft een verslag gegeven over de stichting en inrichting van scholen voor kunstnijverheid. De heer Charles Lucas, eveneens uit Parijs, heeft de vraag beantwoord, langs welken weg het mogelijk is het volk esthetisch te ontwikkelen: ook sprak hij over de inrichting van openbare verzamelingen van kunst en kunsttentoonstellingen. In het algemeen over kunst en aanmoediging daarvan werd nog gesproken door den bekenden kunstbeoordeelaar Félix Régamey van Parijs en Léon Genoud, van Fribourg.

Zondag namiddag werd Mechelen bezocht, waar de leden officieel ten raadhuize door het gemeentebestuur werden ontvangen. In den morgen van Maandag 26 dezer werd een bezoek gebracht aan Brugge, en des namiddags een aan Gent. Ook in beide steden was er officieele ontvangst. Het bezoek aldaar was echter zeer afmattend, daar de regeling er van wel iets te wenschen overliet.

Dinsdag en Woensdag werden vergaderingen gehouden van de secties en van het geheele Congres, alles besloten door een gezamenlijken maaltijd.

Voor hen die daartoe genegenheid gevoelden, was op 29 dezer een tocht naar Luik georganiseerd In al de genoemde steden was hoofdzaak, de bezichtiging der oude monumenten van bouwkunst.

Van de voordrachten en besprekingen op dit Congres gehouden zal een uitvoerig verslag verschijnen, dat van blijvende waarde belooft te zijn, in aanmerking genomen de groote belangrijkheid der behandelde onderwerpen. Uit dien compte-rendu zal later het een en ander worden overgenomen in dit blad.

PRIJSVRAGEN.

Op de prijsvraag voor een diploma voor kinderen der Openbare Lagere school te Rotterdam, uitgeschreven door de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen aldaar, zijn ingezonden 42 antwoorden onder de volgende motto's:

„Mia"; „Pax"; „Studie"; „Goed onderwijs vormt deugdzame burgers": „Flora"; „Onderwijs"; „Erasmus"; „Wit en zwart"; „Jan Steen"; „Vrije kunst"; „Wat gij zaait zult gij oogsten"; „Tommy"; „Bonsoir. in een rechthoek"; „Kruisje in een cirkel (geteekend)": „Jong Rotterdam"; „School"; „Reward"; „Twee vierkanten, in rechthoeken verdeeld (geteekend)"; „Probeeren"; „Recht door zee"; „R (of A) met schuine streep er naast (geteekend)"; „Yma"; „Oude liefde roest niet"; „Récompense en A B C"; „Verstand en Vlijt"; „Leuvehaven"; „Hora Ruit"; „Leeren is plicht"; „Postzegel à 3 Ct."; „Caoutchouc"; „Wapen van Amsterdam (geteekend)"; „Cirkeltje in een vierkant (geteekend)"; „Kinderen"; „Ars Longa — Vita Brevis"; „Rotterdam"; „Jong Leven"; „Rust is roest voor mannekracht"; „Eenige letters in een cirkel (geteekend)"; „Mercurius" en drie zonder bijgevoegd motto doch wèl van correspondentie-adres voorzien.

Naar wij vernemen zullen de ontwerpen ingekomen op de prijsvraag voor de Studenten-Societeit te Utrecht worden tentoongesteld in den Kloostergang van het Universiteitsgebouw aldaar van Donderdag 6 tot en met Zondag 9 October a. s. van 12 tot 4 uur.

Na 12 October zullen deze ontwerpen op nader te vermelden dagen worden tentoongesteld in het Gebouw van de Mij. t. B. d. Bouwkunst te Amsterdam. Het rapport der Jury zal daarbij ter inzage liggen.

De Jury van beoordeeling der prijsvraag voor een Studenten Societeit te Utrecht bekroonde het ontwerp met het motto *Corri*, van den heer A. H. Zinsmeister, architect te Amsterdam.

Aan de vier volgende best gekeurde ontwerpen werd elk een premie van f 225 toegekend, als:

Cirkel waarin passer, driehoek en teekenhaak. ontwerper nog onbekend.

Roode D in stralenkrans. ontwerper de heer Th. van Harderwijk, architect te Amsterdam.

Cirkel waarin wapen der stad Utrecht. ontwerper de heer C. N. van Goor. architect te Rotterdam.

Pietje Puck, ontwerpers de heeren J. J. A. J. van der Valk te Tilburg en Johs. J. Gort Jz. te Rotterdam.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Reporter te zijn, als je 't niet bent, is een lastig baantje. Dit bemerkte de reporter van de Algemeene vergadering te Zutphen toen hij zijn rapport gedrukt zag. Foei, wat een drukfouten; . . . neen, laat hij eerlijk blijven en zeggen: wat een eigengemaakte fouten.

Zoo heeft hij vergeten te zeggen, dat er door de zonnestralen lie het lid de heer Van Loo listig wist op te vangen in een oestelletje, een mooi ensemble-stuk is gemaakt van de leden ten voeten uit, sierlijk opgesteld vóór het gerestaureerde portaal der St. Walburgskerk. Zoo is 't hem ook gebleken, dat het de heer A. C. Bleijs is geweest die aan tafel te Zutphen heeft gedronken op de Afdeelingen, en daarbij de opmerking maakte, dat Zutphen zoo'n hoogst interessante stad was, juist een waar noodig een Afdeeling moest zijn. Hij, geestelijke vader eener nieuwe Afdeeling, was de oorzaak, dat er al met Bestuurleden van die vereeniging in spe werd geklonken. Het Bestuur van de Mij. zal nu wel vóór het winterseizoen van den heer Van Etteger vernemen welke Afdeeling is opgericht.

Diezelfde heer Bleijs heeft later nog eens gedronken op de leden die hij zoo trouw alle vergaderingen ziet bijwonen, die nooit ontbreken, en hij heeft toen eens aangestooten met den heer Van den Aardweg.

Het is niet gemakkelijk te zijn een goed:

Reporter.

Technische Vakvereeniging. Afdeeling Utrecht. 23 Sept. 1898. Na het openen dezer vergadering werden de notulen der vorige voorgelezen en goedgekeurd.

Na mededeeling der ingekomen stukken, gaf de heer W. A. Becker eenige inlichtingen betreffende de commissie-vergadering in zake de verzekering der leden van de T. V. V.

Vervolgens werd punt 3 der agenda aan de orde gesteld: „beantwoording der ingekomen vragen," en bracht de heer C. de Weerdt rapport uit over de middelen, welke geschikt kunnen worden toegepast voor het schoonmaken van hardsteen.

Voor geschuurd werk verdient het aanbeveling, de steen schoon te maken met biksteen, zand en water, terwijl voor gefrijnd werk het afschrobben met borstels, zand en water, met succes kan worden toegepast. Volgens de meening van den spreker is het gebruik van verdund zoutzuur af te keuren, aangezien de steen, bij meerdere toepassing daarvan, de heldere blauwe kleur verliest.

Aangaande de vraag betreffende het uitoefenen van critiek bij benoemingen van Gemeente Ambtenaren, is de afdeeling „Utrecht" eenparig van meening, dat de T. V. V. zich geheel moet onthouden van kritiek, onverschillig bij welke benoeming ook, als zijnde deze in strijd met het doel der vereeniging.

Na het openen der vragenbus, welke geen vragen bevatte, en de gebruikelijke rondvraag, werd deze vergadering gesloten.

BERICHTEN.

Naar aanleiding van de mededeeling in het vorige Weekblad omtrent de benoeming van den heer J. Mutters Jr. tot lid der bijzondere Commissie voor groep XII van de Parijsche Wereldtentoonstelling in 1900, wordt ons medegedeeld, dat de inrichting en de groepeering der Nederlandsche afdeeling op die tentoonstelling eerst was opgedragen aan de heeren A. le Comte en L. Sluyterman, maar dat de heer le Comte heeft gemeend te moeten bedanken voor deze eervolle onderscheiding.

Verder vernemen wij, dat de veelomvattende arbeid voor deze inrichting geheel zonder honorarium moet geleverd worden, alleen met vergoeding van reis- en verblijfkosten voor de Commissieleden, indien zij zich naar Parijs moeten begeven.

Aan de Staatsbegrooting voor 1899, hoofdstuk Binnenlandsche Zaken, ontleenen wij, dat bij Middelbaar onderwijs wordt voorgesteld een inspecteur te benoemen over de ambachtsscholen en daaraan verwante inrichtingen.

Voor de Polytechnische School worden voorgesteld een hoogleeraar in de aardkunde en mijnontginning en een derde hoogleeraar in de bouwkunde; voor een electrotechnisch laboratorium is als eerste termijn uitgetrokken een bedrag van f 520,000.

In Amerika is de vrouwenbeweging in de laatste dertig jaren met groote schreden vooruit gegaan; dit blijkt uit eene statistiek, door de regeering van de Vereenigde Staten openbaar gemaakt omtrent de beroepen door vrouwen waargenomen in de daarbij opgegeven jaren.

Aan die opgaven ontleenen wij de volgende cijfers:

	1870	1890	1897
Architecten	1	22	33
Ingenieurs	0	127	201
Schilderessen en beeldhouw-kunstenaressen	412	9810	15340

Zooals men zich herinneren zal, werd in April l.l. aan de afdeeling „Haarlem en Omstreken" der Maatschappij tot bev. der Bouwkunst, door den burgemeester aldaar de vraag voorgelegd: „wat er in het belang en ter bevordering eener goede architectuur binnen deze gemeente kan gedaan worden." Daarvoor werd door hem het denkbeeld aan de hand gedaan, om de gebouwen, die binnen een zeker tijdperk in de gemeente verrijzen, door een jury te doen beoordeelen en een prijs toe te kennen aan den ontwerper van dien gevel, welke naar het oordeel van die jury de meeste architectonische waarde bezit.

Thans heeft zich eene commissie gevormd, bestaande uit de heeren J. van den Ban Pz., J. W. G. Droste, Jac. Leyh, J. J. F. Beijnes en G. L. van Gennep, om in nader overleg te treden met den burgemeester.

De commissie meent, dat de toe te kennen prijzen kunnen bestaan in een gouden, zilveren en bronzen medaille, en de kosten daarvan zoomede die van de jury, te moeten bestrijden uit een fonds, dat door bijdragen van eenige corporaties en vrienden van de kunst zou gevormd kunnen worden. Reeds is een aanzienlijk bedrag toegezegd.

Heden, 1 October, is het veertig jaren geleden, dat, de heer G. J. van der Goes, Hoofdopzichter over de rechtsgebouwen, gevangenissen en Rijks-opvoedingsgestichten, bij het Departement van Justitie in dienst trad.

Het zal den heer van der Goes dien dag zeker niet aan blijken van belangstelling ontbreken.

PERSONALIA.

Bij Kon. besl. is met 1 Nov. a.s. aan den Inspecteur van den Rijks-Waterstaat, den heer A. M. K. W. baron van Ittersum, op zijn verzoek, eervol ontslag uit zijne betrekking als zoodanig verleend, met dankbetuiging voor de door hem gedurende eene reeks van jaren aan den lande bewezen gewichtige diensten; — en is benoemd tot Inspecteur van den Rijks-Water-staat de heer C. F. M. H. Schnebbelie, thans Hoofdingenieur 1e klasse.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Hoofd- of titelvignet. Vereeniging van Bouwkundigen in Ned. Indië. 30 Nov. 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 24 Sept. 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

Reclamebillet. Het dagblad „De Courant." Vóór 1e October 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 5.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 3 OCTOBER.

Eindhoven. Het verbouwen eener winkelhuizinge met eenige bijkomende werken.

De heer Hub. Janssen-van Reij, n.m. 6 u. Bestek en teek. bij Theods. Rooijmans ter inz., alw. de besteding zal plaats hebben. Inl. te bekomen bij P. Keukens, bouwk. Eindhoven. Aanw. 3 Oct., n.m. 4 u.

Groningen. Den bouw van eene heerenbehuizing, op een vrij terrein aan de Grachtstraat te Groningen.

De architect K. H. Holthuis, 's av. 8 u., in het café Piel, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1 te bekomen zijn bij voorn. architect. Aanw. 3 Oct. v.m. 11 u.

Stad a/'t Haringvliet. De wederopbouw der kerk met consistoriekamer c.a.

De kerkvoogden der Herv. gemeente, n.m. 2 u. in het logement van G. Smits, waar bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. worden verstrekt door P. Mast Pz., gem.-arch. te Sommelsdijk, bij wien bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. zijn.

Sloten (Fr.). Het verven der marechausseekazerne.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Voorw. ter lez. op de secr. Aanw. 3 Oct., v.m. 10 u.

Utrecht. *a.* Het bouwen van 7 woonhuizen in het Wilhelminapark. *b.* Het bouwen van één woonhuis naast het vorige.

De architect P. J. Houtzagers, n.m. $1^1/_2$ u., in het het café „Het Metalen Kruis". Bestekken met teek. tegen f 1,50 verkrijgb. bij den architect voorn., bij wien ook nadere inl. te bekomen zijn.

DINSDAG 4 OCTOBER.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van drie woningen onder een dak op een terrein gelegen in den Weemengaarden te Hengelo.

De architecten v. d. Goot en Kruisweg, 's av. $7^1/_2$ u., in het stationskoffiehuis. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 4 Oct., n.m. 3 u.

Lent. Het bouwen van een Warmoezierswoning op den Boonenkamp met bijlevering van materialen.

De Heer W. Janssen Gzn. n.m. 4 u. in „het Molentje", alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 4 Oct. n.m. 3 u.

Rotterdam. Het maken van een ververschingsgebouw op het terras aan de Parkkade.

Het gemeentebest., n.m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. op de secretarie en in het timmerhuis en à f 2 te bekomen bij de wed. P. van Wæsberge en Zn. Aanw. gedaan.

Uithoorn. Het bouwen van een boerenwoning, schuur en zes roeden hooiberg in de Mijdrechtsche droogmakerij de 1e bedijking.

De aanbesteder. Bestek ter inzage in het hotel van W. Verhoek. Inlicht. geeft de opzichter J. P. van der Breggen. Aanw. ged.

Utrecht. Het bouwen van 17 woningen aan de Lindestraat aldaar.

Het bestuur van Patrimonimus coöp. bouwvereen., 's av. 8 u., in het tehuis voor militairen, Wed. Inl. geeft W. van der Linden, Oudegracht bij de Geertebrug. Bestek en teek. ad f 1 verkr. bij J. H. van Peursma.

Winschoten. Het maken en leveren van meubelen, ten dienste van het lager- en van het middelbaar onderwijs, in 2 perceelen.

Het gem.-best. n.m. $6^1/_2$ u. Bestek en voorw. ter gem.-secretarie ter inzage en aldaar voor 25 cents verkrijgbaar.

WOENSDAG 5 OCTOBER.

Nunspeet. Het bouwen van een villa aan den Harderwijkerweg aldaar.

De architect P. A. Frylink E.Mz., n.m. 2 u. in het hotel „Swakenberg". Het bestek met teek. ter inz. in gen. hotel. Inl. worden verstrekt door den architect P. A. Frylink E.Mz., Haagstraat no. 16 te Utrecht, bij wien bestekken en teek. verkrijgb. zijn tegen f 2 per stel.

DONDERDAG 6 OCTOBER.

Enschedé. Het afbreken van een bestaand perceel en daar ter plaatse bouwen van twee winkelhuizen, op een terrein gelegen aan de Gronausche straat te Enschedé.

De architect H. Reijgers, smidd. 12 u. in hotel „De Klomp", alw. bestek en teek. ter inzage. Inlicht. geeft gen. architect. Aanw. 6 October v.m. 9 u.

Gennep (N.-Br.). Het bouwen van een heerenhuis en mouterij aldaar.

De heer S. Makina, n.m. 2 u., in het hotel v. d. Velden. Inl. te kekomen en teek ter inzage bij P. A. Bloem te Boxtel, alw. bestekken à f 1 verkrijgb. zijn. Aanw. 4 Oct. n.m. 2 u.

Meppel. Het verbouwen der huidenzouterij aan en het maken van een drooginrichting op het pakhuis van de firma Hartog van Esso, aan de Kinkhorststraat.

De architect P. Jansen. 's av. 8 u., in de Nieuwe Stadsherberg. Bestekken en lichtdrukteekening verkrijgb. tegen 75 cent per stel bij H. de Grijs. Aanw. gedaan.

Scharmer (Gr.). Het graven van een kanaal, molenwijk en het maken van duikers.

Het bestuur van den Nieuwen Rijpmapolder, n.m. 3 u., in „de Gebronsde Leeuw". Bestek en voorw. ter inzage in bovengen. logement en zijn à 50 cent te verkrijgen bij den opz. van het waterschap „Duurswold" J. Peters, Siddeburen. Aanw. 5 Oct. 's midd. 12 u.

ZATERDAG 8 OCTOBER.

Utrecht. 1. Het maken en stellen van een retirade-gebouwtje op de Neude; 2. het rioleeren en bestraten van de Hagelstraat met gedeelte Kanaalstraat, Leidsche Kade en Bleekerskade.

Het gemeentebestuur, n.m. $1^1/_2$ u. Bestekken ter inz. aan het bureel der gemeentewerken en zijn aldaar, zoomede ten stadhuize en bij de boek. Van Terveen en Zn. verkrijgb. tegen f 0,50 van eerstgenoemd en van f 0,25 van laatstgen. bestek.

MAANDAG 10 OCTOBER.

Alkmaar. Het uitvoeren van eenige verbouwingen aan de onder hun beheer staande inrichting.

De regenten van het mannen- en vrouwengasthuis, 's midd. 12 u., in het gesticht. Bestek en teek. verkrijgb. à f 1 per stel, bij den architect G. Looman. Aanw. 4 Oct., n.m. $1^1/_2$ u.

DINSDAG 11 OCTOBER.

Neerbosch. Het bouwen van een kerk met sacristy en verdere bijgebouwen. benevens een woonhuis voor het kerkbestuur der H. Antonius.

De architect A. J. Joling, 1e Helmerstraat 114 te Amsterdam, 's midd. 12 u., bij genoemd kerkbestuur. Inl. geeft gen. architect. Bestek en teek. ad f 6, verkrijgb. bij P. Rijnja, lichtdrukinrichting te Amsterdam. Aanw. 3 Oct., v.m. 11 u. Teekeningen ter inzage in de aldaar gelegen schoollokalen.

VRIJDAG 14 OCTOBER.

Amsterdam. Het afbreken en weder opbouwen met gedeeltelijke levering der materialen van de afgebrande boerderij „Frederikahoeve", in den Noorder Legmeerpolder. gem. Nieuwer-Amstel, bewoond geweest zijnde door W. Nieuwkoop.

De heer H. C. Rijnders. Folmer, Buiksloterham 42. Bilj. in te leveren vóór of op 13 Oct. bij den heer Reinders Folmer; opening 14 Oct. v.m. om 11 u., in het tolhuis over het IJ, te Amsterdam. Bestek en teek. tegen f 1,50 verkrijgb. bij den bouwkundige S. J. de Jong te Beverwijk.

Middelburg. Het stichten van een gebouw, dienende tot kantoor en woning van een kommies-ontvanger te Eede (prov. Zeeland). Raming f 7140.

De ontvanger der reg. en domeinen, 's midd. 12 u. Bestek ter lez. aan het Min. van financiën; aan de bureelen van den Rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal no. 16, te 's-Hage, aan dat van het prov. bestuur van Zeeland en van genoemden directeur, alsmede aan de kantoren van de ontvangers der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen in de betrokken en naburige gemeenten, en is kosteloos te bekomen op het bureel van meergen. directeur. Inl. worden gegeven door voorn. Rijksbouwmeester en door den opzichter bij de landsgebouwen J. Bartels. te Rotterdam. Aanw. 7 Oct., n.m. 1 u.

DINSDAG 18 OCTOBER.

Dongen. Het bouwen van een kapel afsluitingsmuur met aanhoorigheden.

Het best. van het Pensionaat, n.m. 2 Teek. ter inz. in het koffiehuis „De Looie beurs". Bestekken verkr. à f 1,50 bij d boekh. Ed. van Wees te Breda. Nadere i te bekomen bij den architect P. J. van Ge te Leur, bij Breda. Aanw. 10 Oct., n.m. 2 in voorn. koffiehuis.

DONDERDAG 27 OCTOBER.

Philippine. Het bouwen van een lijkenh en het planten van hagen rondom het kerkh met bijbehoorende werken en bijlev. van a daartoe benoodigde materialen.

Het gemeentebestuur n.m. 2 u. Bestek teek. ter inz. op de gem.-secretarie en bij d secr te Sas van Gent, alw. alle inl. te bekom zijn. Aanw. 27 Oct., v.m. 11 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

10 SEPTEMBER.

Esharen (N.-Br.). Het bouwen van e woonhuis zonder bijlevering van mets steenen. Door den heer P. J. Lammers.

Laagste inschrijver M. van den Bro Vinkel, gem. Geffen, f 895, gegund.

Roermond. Het bouwen eener zuste woning met scholen. Door het kerkbestu

Laagste inschrijver A. Verhaegh, f 82 De gunning heeft binnen 14 dagen plaa

Het kerkbestuur levert voor zijne rekenin steenen, kalk, zand, poutrelles, natuurste steenen vloeren, dakpannen, tras met ceme glas, grondwerk, grèsbuizen en de karr vrachten van het station naar het bouwterre

Zegveld bij Woerden. Het bouwen v een schuur aan de hofstede „Kindergoed voor het R. K. Parochiaal Armbestuur Utrecht.

Laagste inschrijver J. J. v. d. Thoorn, Ze veld, f 737.

18 SEPTEMBER.

Rotterdam (Onderh.). Het afbreken weder opbouwen van het pand no. 47 a de Gedempte Botersloot. Door den archite C. N. van Goor.

Laagste inschrijver W. van Leeuwen J f 19188.

19 SEPTEMBER.

Winschoten. Het maken van drie bassi voor de in aanbouw zijnde fabriek aan Spoorgracht. het eene 23 bij 23 M., de bei andere ieder 10 bij 10 M. en alle 2,80 diep, onder architectuur van den heer K. Grooth, namens de firma L. en H. Hart.

Het hoogst werd ingeschreven voor f 10. en het laagst voor f 820 door J. Potgiess en J. Kapel. aldaar. Niet gegund.

20 SEPTEMBER.

Hengelo (Ov.). Het bijbouwen van ee nieuw gedeelte, groot pl.m. 400 M^2., aan koninklijke weefgoederenfabriek, voorheen T. Stork en Co, ald. Door de architect Van der Goot en Kruisweg.

Met ijzerwerk. Laagste inschrijver Fir A. Groothengel, Borne, f 9777. Zonder ijze werk f 8827.

Leiden. Het afbreken van het bestaand en het opbouwen van een dubbel perce op den hoek van het Levendaal en Kraaierstraat. Door den architect L. v. Laan.

Laagste inschrijver J. Th. Bik, f 4400. ge

21 SEPTEMBER.

Breda. Het bouwen van een winkelhu met 2 bovenhuizen, op een perceel gelege aan de Boschstraat ald. Door de architecte P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Metselwerk. Laagste inschrijver A. va Geldonk, f 2175*.

Timmerwerk. A. G. Nagelvoort, f 2920

Massa.* A. Basselier, f 5424. *Gegund.

22 SEPTEMBER.

Bovensmilde. Het weder opbouwen va eene afgebrande boerderij aan de Grie manswijk te Smilde. Door den arch. J. Sma lenbroek te Assen.

Laagste inschrijver B. Offringa, Smilde f 2095. gegund.

's-Gravenhage. Het verrichten van binnenerfwerk in het gemeente ziekenhuis. Door et gemeentebestuur.
Laagste inschrijver M. E. Hartman, Vianen, 6449.

Haarlem. Het bouwen van twee woonuizen, op een terrein, gelegen aan de Linchotenstraat alhier. Door den architect W. '. Doeglas.
Laagste inschrijver M. Joustra, f 4973.

Helmond. Het bouwen van een woonhuis net fabrieksgebouwen en verdere werken, p een terrein gelegen te Helmond aan den veg langs de Zuid-Willemsvaart. Door de eeren A. C. M van Gerdinge en Co.
Laagste inschrijver Joh. van Nunen, Helmond, f 14720.

Rotterdam. Het bouwen van twee winkeluizen en vier bovenwoningen aan de Kruisade hoek Lijnbaanstraat. Door den arch. K. I. J. Dolk.
Laagste inschrijver Punt en Breur, f 28060.

St.-Pancras. Het maken van eene boerenvoning. onder St.-Pancras, gemeente Koedijk. Door den bouwk A. Vis te Oudkarspel.
Laagste inschrijver C. ter Weel. St.- Panras, f 1775, gegund.

Valthermond. Het bouwen van een Ned. Herv. kerk te Valtherveen, plaats 44 aldaar, net bijlevering van alle materialen. Door het estuur der Evangelisatie „Valtherveen".
Laagste inschrijver T. Kleinenberg, Valtermond, f 2133.

Winterswijk. Het vergrooten van de triotfabriek aan den Ouden Groenlooschen veg aldaar. Door den heer G. J. Willink.
Laagste inschrijver G. Wolfs, f 9594, geg.

23 SEPTEMBER.

Coevorden. Het bouwen van een poststal net bijlevering van materialen bij het huis ewoond door H. Drenthen te Holthorne. Door de eigenaars van de Groote Scheere.
Laagste inschrijvers J. Elders, f 1148.

Emmen. *a.* Het bouwen van 5 arbeidersvoningen op het vooraf letter g tegenover le veenplaatsen no. 31 tot en met 35: *b.* net bouwen van een houten woning op het vooraf letter h met bijlev. van materialen. Door het best. der Mij. „Het Emmer-Erfscheidenveen".
a. Laagste inschrijver L. Postma en Co, Emmer-Compascuum, f 2245.
b. R. Pragt, f 1589. De gunning is tot 28 Sept in beraad gehouden.

Gorredijk. Het doen eener vertimmering an een bakkerij. Door den heer Huisman.
Laagste inschrijver G. Eppinga, Lippenuizen, f 1360. Niet gegund.

Kampen. De herbouw der regentenkamer, .a., bij het nieuwe gasthuis aldaar. Door de egenten der vereenigde gasthuizen.
Laagste inschrijver G. J. Veldkamp, f 1968, gegund.

Meppel. Het doen van schilderwerken enz., p de bovenlokalen van het gebouw „Tivoli". Door de directie der societeit „Tivoli".
Perc. 1. Jan Beijer, f 287,97*.
Perc. 2. J. Jans, f 86*. *Gegund.

Oudwoude (Fr.). Het bouwen van eene boerenbehuizing in de Westerhorn met lev. van materialen, werkloonen enz., voor den WelEd. Heer J. Politiek Dzn. te Oudwoude. Door den aanbesteder.
Laagste inschrijver Dijkstra en Bosma, Kollum, f 9388, gegund.

Zutphen. Eenige verbouwing aan het kantoorgebouwtje op hun terrein. Door de firma Ketjen en van Roekel.
Laagste inschrijver J. B. Ruijsink, f 427.

24 SEPTEMBER.

Dordrecht. Het maken van een gebouw tot uitbreiding der fabriek. Door de firma J. J. B. J. Bouvy.
De aanbesteding had plaats in twee gedeelten, nl. het eerste gedeelte het gebouw pl.m. 19×14 M., het tweede het gebouw groot pl.m. 11,50×14 M.
Minste inschrijvers: Metselwerk, ingekomen 13 biljetten. A. v. Hulte, perc. *a* f 2700, perc. *b* f 1950; timmerwerk, ingekomen 5 biljetten en 1 te laat. A. Schouten, *a* f 1272, *b.* 886; loodgieterswerk, ingekomen 5 biljetten. P. Franken, *a* f 269,40, *b* f 204,40; schilderwerk, ingekomen 5 biljetten en 1 van onwaarde. W. Stiegelis, *a* f 97, *b* f 76; smidswerk, ingekomen 3 biljetten en 1 te laat. J. van Welzenis, *a* f 256, *b* f. 130. Allen aldaar.

Heerenveen. Het bouwen eener vaste brug over de Marssumer Zijsloot. Door de directie der Nederl. Tramweg-Maatschappij, lijn Leeuwarden – St.-Jacobi-Parochie.
Laagste inschrijver H. Sterk, Drachten, f 1798.

Terwolde. Het bouwen van een woning mat pakhuis bij het dorp. Door den heer H. Kampf te Lemelerveld.
Laagste inschrijver J. Mulder, Twelloo, f 3125, gegund.

Valthermond. Het bouwen eener burgerbehuizinge met smederij, raming f 1125. Door den heer G. Winter.
Laagste inschrijver J. Vuurboom, Valthermond, f 997, gegund.

Weidum. Het vernieuwen van 2 gedeelten klinkerbestrating in den kunstweg door het dorp Bozum. Door het gemeentebestuur van Barderadeel.
Laagste insch. A. T. Gaastra, Oosterend, f 1278, gegund.

Zweeloo. Het bouwen van een burgerwoonhuis, waarin bakkerij zal worden uitgeoefend, met bijlev. van materialen enz., raming f 2880. Door den heer A. R. Elling te Borger.
Laagste inschrijver J. Bakker, Beilen, f 2890. Drie dagen beraad.

Zweeloo. Het verf- en glaswerk van een nieuw te bouwen bakkerij, raming f 125. Door den heer A. R. Elling te Borger.
Laagste inschrijver H. Hommes, Zweeloo, f 110; 3 dagen beraad.

26 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het gedeeltelijk verbouwen van loods D. en het bouwen van een loods ten westen van loods D. op de Handelskade. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver C. Versteeg, Hardinxveld en L. de Groot, Beverwijk, f 95800.

Dordrecht. Het verven van de gymnastiekschool in het Stek (uitwendig). Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver Wed. A. v. Strij en Zn. f 125, gegund.

Rapenberg (Zeel.). Het afbreken van een bestaand en bouwen van een nieuw woonhuis met bijlevering van materialen. Door den heer J. de Maat te Axel.
Laagste inschrijver Th. Freijser, Hulst, f 3439, gegund.

Venraai. Het bouwen van een nieuw woonhuis met achterbouw, met bijlev. van alle daartoe benoodigde materialen en gereedschappen. Door den heer J. Kemps.
Laagste inschrijver L. Wijnhoven, f 2389, gegund.

Zaltbommel. Het aanbrengen van eene centrale verwarming met warm water in een gedeelte der stichting, met alles wat daartoe behoort. Door de regenten van het Groot Zaltbommelsche gasthuis.
Laagste inschrijver J. A. Thus, Weesp, f 1950. Gunning aangehouden.

27 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van een blok bevattende 11 woningen op een terrein aan de Willemstraat bij de Palmdwarsstraat. Door het best. der vereen. ten behoeve der arbeidersklasse.
Laagste inschrijver L. de Neef Lz., f 23420.

Breda. Het afbreken van een overdekte speelplaats met aanhoorigheden op de binnenplaats achter de St. Atoniusschool te Breda en het aldaar bouwen van een congregatiezaal voor jongelingen. Door den architect J. Lijdsman.
Laagste inschrijver J. van Poppel, f 10503.

Rotterdam. Het maken van eene vaste brug over de Wetering bij de Kruiskade. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver A. v. d. Straaten Jr., f 11883.

Wormerveer. Het herbouwen der meelfabriek „De Vlijt". Door de directie der fabriek.
Laagste inschrijver F. Raaymakers, f 62650.

28 SEPTEMBER.

Amsterdam. Het verbouwen van de bestaande tribune op den steiger van den W.-I. Maildienst tot bergloods met bijl. van alle materialen enz. Door de directie der Kon. W.-I. Maildienst.
Laagste inschrijver W. Uijtslager en P. Kruijse, f 2244.

Amsterdam. Het aanleggen van schietbanen achter „het Vosje" te Amsterdam (2de termijn). Ram. f 13500, onder het beheer der genie ald. Door de genie.
Laagste inschrijver G. J. Wiegerink, Katwijk aan Zee, f 12,858.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

3 OCTOBER 1898. 18e JAARGANG. N°. 41.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

INHOUD. — Een praatje over windmolens. — Het kunsthistorisch congres te Amsterdam. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

EEN PRAATJE OVER WINDMOLENS.

Zal er over molens gesproken worden, zoo denkt de lezer waarschijnlijk terstond aan koren- of aan houtzaagmolens, — aan de oliemolens en watermolens, — in één woord aan den Hollandschen windmolen, en vraagt zich af of dit wel een geschikt of belangrijk onderwerp is voor het Bouwk. Weekblad?

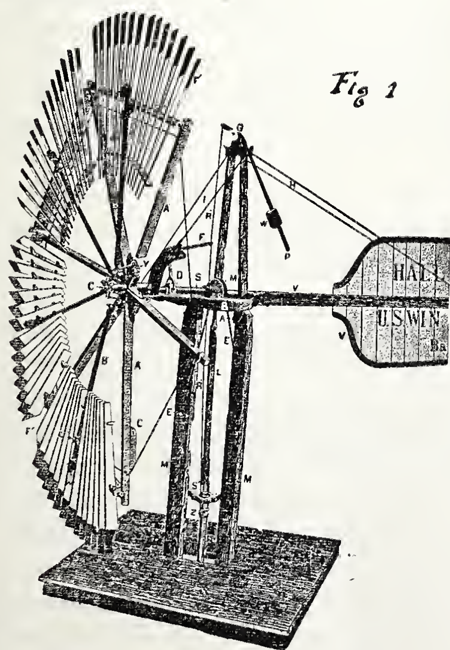

Fig 1

Toen steller dezes zich nederzette voor zijn „praatje", had hij echter niet de massieve ouderwetsche molens op het oog, de uit hout geconstrueerde of wel gedeeltelijk gemetselde gevaarten, doch den *metalen* windmolen — van het Amerikaansche type. — Jaarlijks worden van uit Amerika meer dan 100000 van die molens uitgevoerd, en zijn er ook in Engeland en Duitschland een menigte fabrikanten die zich uitsluitend met deze molen-industrie bezighouden.

In het groot bemalen zij polders, voorzien geheele gemeenten van water, malen meel, zagen hout, drijven allerhande landbouwwerktuigen, machineriën in fabrieken enz.

In het klein pompen deze molens water voor het huis, besproeien den tuin, waar geen gemeentewaterleiding bestaat, drijven dynamo's en zorgen voor de verlichting enz.; het zijn dit soort molens die ik bij voorkeur wilde bespreken.

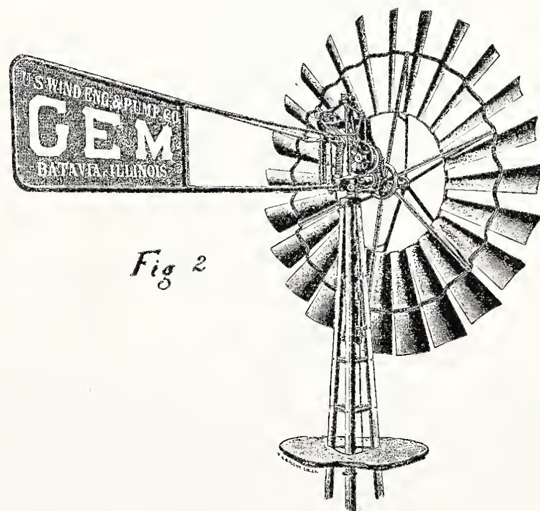

Fig 2

Het feit, dat ook in ons land deze molens meer en meer in gebruik komen en door mij in mijn kwaliteit als architect reeds meermalen zijn toegepast, deed mij besluiten in het Bouwk. Weekblad eenige mededeelingen daarover te doen. Bouwt men op het land op zandgrond, ver van water verwijderd, dan zijn dergelijke eenvoudige molens reeds bij den bouw onontbeerlijk. Zij verschaffen het benoodigde water voor het „inwateren", leveren water voor het bereiden der specie en het nathouden der steenen, en voorzien later in de waterverzorging van huis en omgeving, terwijl de beweegkracht: — de wind —, niets kost *).

*) Vroeger dacht men er anders over en rezen vaak geschillen over de vraag wie eigenaar van den wind was; o. a. een curieus geval bij een korenmolen van een klooster in Zeeland, waar de landheer niet dan tegen vergoeding het gebruik van den wind wilde toestaan; het zaakje kwam voor den Bisschop van Utrecht die beweerde, dat de kerk en hij zelf daarover had te beslissen, en in 1391 het vrij gebruik van den windmolen toestond.

De oude windmolens waren al bijzonder eenvoudig van constructie. De eerste verbetering die men aanbracht, was deze, dat men den molen draaibaar maakte, het zij in zijn geheel of alleen het bovendeel met de wieken, om daardoor de windrichting te volgen en te benutten. De kleine staartmolentjes doen dit automatisch, welke inrichting ook bij de Amerikaansche molens overgenomen is. De Hollandsche

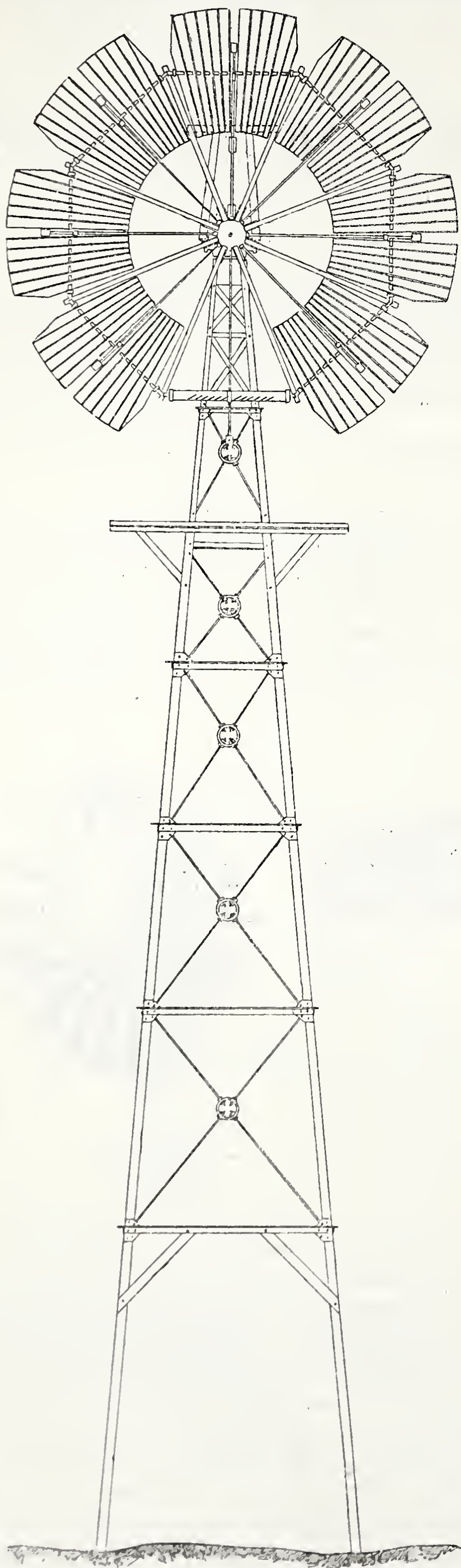

windmolen heeft 4 wieken, terwijl de Amerikaansche molen meer als „volle windroos" is ontworpen. Bij de eersten heeft men de bekende zeilen die „gezwicht" moeten; bij de laatsten is de roos een samenstel van draaibaar latwerk, houten (fig. 1) of stalen (fig. 2) wieken, terwijl door een eenvoudige hijschinrichting een tegenwicht geheschen wordt, de windroos evenwijdig aan den staart geplaatst kan worden en er geen beweegkracht uitgeoefend wordt.

Het meest gevolgde type is dat van Haladay (zie fig. 3).

Op eene gemetselde voeting is van hoekijzer een zeer lichte toren gebouwd, versterkt door de noodige verbindingen en wind-diagonalen. Met een trapladdertje komt men op den bovenomloop van waaruit alle beweegbare deelen te controleeren zijn en gesmeerd kunnen worden.

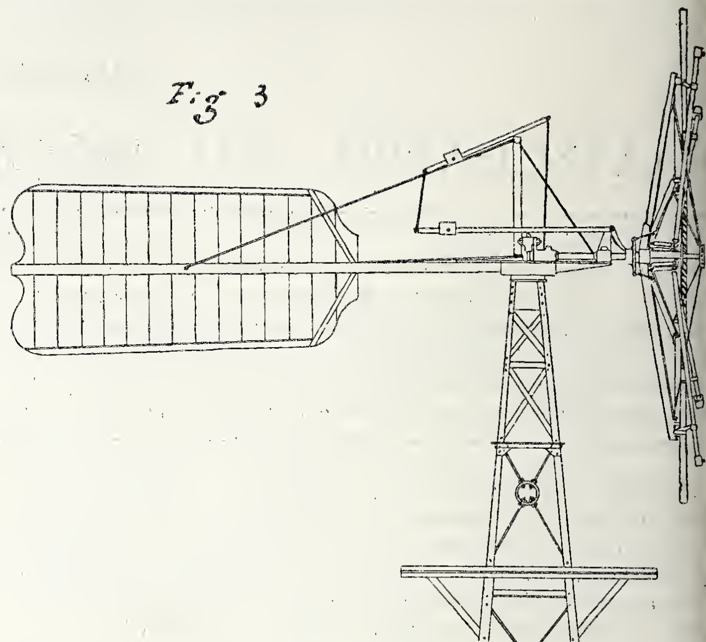

De samenstelling van de wieken of het *wiel* (van 5 tot 60 voet in diameter) is vrij goed te zien, zoomede in het zijaanzicht de *staart* die het wiel haaksch op den wind houdt. In het vóóraanzicht stelt de onderste zijde van den achthoek een gedeelte wieken-vak, gekanteld voor, evenwijdig aan den staart. Bij storm geschiedt dit automatisch en anders als hiervoren reeds omschreven door de eenvoudige verplaatsing van een tegenwicht, wanneer men den molen stil wil zetten, en waait de wind er dóórheen.

Het overbrengen van de beweegkracht op pomp- of drijfwerk kan *direct* geschieden door een kruk aan de hoofdas, of wel door *overbrenging* met kamraderen, en kan naar willekeur een verticale op- en neergaande beweging verkregen worden, of wel een draaiende horizontale beweging naar één of meer zijden, al naar gelang van het werk dat de molen te doen heeft en in verband met de locale toestanden.

Wil men b. v. uitsluitend water pompen, dan is het soms voordeeliger de pomp in het laagste gedeelte van het terrein te plaatsen, en den molen ergens anders, zoo hoog mogelijk op een heuvel in de nabijheid.

Ingeval er geen water in de buurt is, en de waterspiegel in den bodem is niet al te laag daaronder, dan wordt gewoonlijk een put gemaakt en bij het water een zuig- en perspomp opgesteld. Zoo mogelijk stelle men den molen of windmolen daarboven en koppele de op- en neergaande drijfstang aan de zuigerstang. Staat de molen ergens anders, zoo kan men de beweging door stangen met tuimelaars overbrengen in horizontale of schuine richting. Voor deze stangen is noodig een gemetseld kanaal met dito monden, waar verbindingen of geleideblokken zijn om deze behoorlijk te kunnen smeren. Bij veel overbrenging echter, veel wrijving en verlies aan arbeidsvermogen.

Wanneer — zooals mij reeds meermalen voorkwam — er b. v. eerst op 70, 80 of 100 meter diepte goed water gevonden wordt, dan wordt het maken van een gemetselde put zeer kostbaar en is het beter om gebruik te maken van de zoogenaamde „Deep-Well" pomp.

Nadat door middel van pijpen de put geboord is op de

verlangde diepte [1]) en wijdte, laat men in de boorbuizen de eigenlijke pomp zakken, bestaande uit aan elkander geschroefde pijpen en aan het ondereinde voorzien van een filterstuk lang ± 2,5 M., waarboven de eigenlijke koperen pompcilinder van gelijken diameter als de pijp is ingeschroefd. Naar gelang van het gewenschte op te pompen waterquantum wordt de *diameter* van de pomp bepaald en regelt zich de *lengte* daarvan naar de hoogte van den gewenschten zuigerslag en het drijfwerk van den molen. Onder in dezen cilinder zit het „*hart*" met klep, en daar boven, bevestigd aan de pompstang, de *zuiger*.

Gaat de zuiger omhoog zoo perst het water zich zelf door de hartklep in den cilinder en vult dezen geheel, terwijl de klep zich sluit.

Gaat de zuigerstang omlaag, zoo opent zich de klep in den zuiger, drukt zich door het water heen, de klep sluit zich en de molen haalt daarna het water omhoog, terwijl tegelijkertijd het water in den bodem den cilinder weêr vult. Ter nadere toelichting de kleine schetsjes te raadplegen (fig. 4). Het aldus opgepompte water kan dan naar een reservoir vloeien hetzij in den grond, op zolder in het huis, boven op het dak of wel in een reservoir in den toren zelf.

Fig. 4

Men vergete niet, dat de windkracht zeer onstandvastig en vaak zeer gering is, zoodat het zaak is steeds water „in voorraad" te hebben. Wenschelijk is het, met het oog op dagen van windstilte, dat men 3 dagen zich uit eigen voorraad bedienen kan. Hetzelfde is ook van toepassing op het verzamelen van electriciteit, waartoe een accumulatorenbatterij noodig zal zijn.

Van uit dit serervoir kan op het land de villa of het huis (resp. de stalgebouwen) van water voorzien, de gazons besproeid en de moestuin bediend, kleine waterwerken of fonteinen aangesloten worden, enz. enz.

Onbesproken wil ik laten de grootere inrichtingen, de polderbemalingen met centrifugaal pompen, vijzels en schepraderen, de koren- en andere molens, zoo ook de diverse formules van de druk- van luchtstroomen op het vlak van de wieken, de berekening der wieken enz

Hoe uitstekend de windmotoren in het algemeen gebouwd mogen zijn, zoo zal voor groote inrichtingen de stoommachine nimmer gemist kunnen worden, opdat men immer zeker is van de windkracht; doch vooral bij landhuizen zullen in navolging van Amerika deze kleine motoren meer en meer worden toegepast. De installatiekosten zijn in verhouding gering, bedienings- en onderhoudskosten zijn er eigenlijk niet.

Ik wensch er echter nog wel op te wijzen, dat men met het bestellen van deze windmotoren *zeer* voorzichtig moet zijn, en te voren een goed contract op dient te maken.

Het komt mij voor, dat onze buren, die dergelijke molens importeeren, oorspronkelijk de modellen uit Amerika lieten komen, deze namaakten zonder voldoende vakkennis en geen rekening houden met de later aangebrachte verbeteringen [1]).

Bij het bestellen van molens berekene men zelf de verlangde capaciteit en het gewenschte aantal omwentelingen van de te drijven toestellen. De hoogte van den toren zoomede de diameter van het windrad late men den fabrikant zelf bepalen. Wenschelijk is het, dat deze zich in loco overtuigt wáár de motor zal worden opgesteld en de plaats goedkeurt ter voorkoming van latere onaangenaamheden, wanneer het soms mocht blijken, dat de molen den verwachten arbeid niet verrichten kan. Men bedinge, dat de molen bij een windsterkte van gem. 7 meter per secunde (6 K.G. druk per M².) [2]), het gewenschte arbeidsvermogen in bepaalden tijd levert. De windsnelheid te meten twee meter boven den grond, aan den voet van den toren.

In navolging der Amerikanen trachte men: grafietbussen te verkrijgen, waardoor het dagelijks smeren vervalt en het toezicht tot een minimum beperkt wordt. Kan dit niet, dan zullen „Stauffer" smeerpotten met consistent vet aangebracht worden, zoo mogelijk door buizen verlengd tot onder aan den toren, zoodat men die dáár kan aandraaien zonder naar den omloop boven in den toren te gaan.

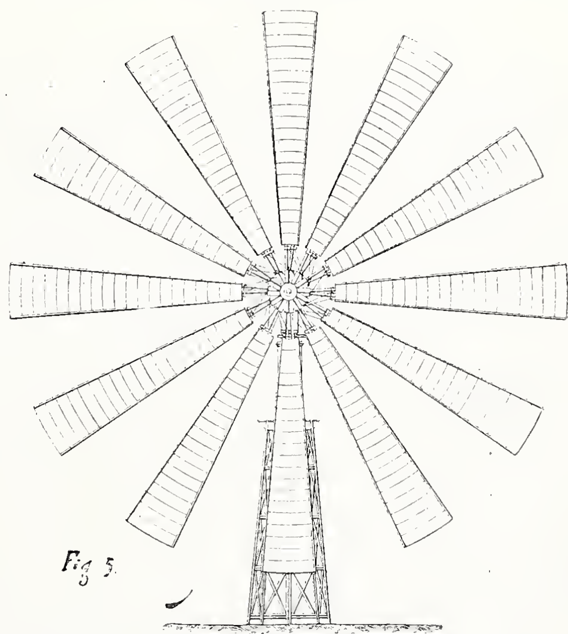
Fig. 5.

Men verlange, dat de geheele windroos, wanneer de winddruk de grens bereikt heeft, zich authomatisch uit den wind zet. (Het tegenwicht wordt dan opgetild en de wieken gaan uit den wind. Vermindert de windsnelheid, dan brengt het tegenwicht de wieken in den normalen stand terug).

---

1) Uitstekende puttenboorders zijn de H.H. J. J. de Waal Malefijt te Overveen. Het Technisch Bureau Geveke & Co. te Amsterdam belast zich ook met dat werk.

1) Ook in Holland worden uitstekende metalen windmolens gebouwd. In afwijking van de Halladaysche windroos heeft men het model der Hollandsche molens gevolgd. Kon men vroeger, door de primitieve constructie, slechts 2 roeden kruiselings door een molenas brengen — nu alles uit ijzer en staal vervaardigd kan worden, is het aantal wieken belangrijk vermeerderd (zie fig. 5), terwijl de gekozen „hekken" veranderd zijn in gegalvaniseerd ijzeren schroefvormige bladen, welke vorm het meest gunstigst is tot het opvangen en het zoo lang mogelijk houden van den wind op het blad, — het vroegere zeil.

Is Holland altijd het land van de windmolens geweest, Hollandsche ingenieurs blijven hun aandacht aan deze inrichtingen besteden, en ik wijs op mannen als van der Made, Schlüssen, e. a.

2). De kracht van den wind wordt ingedeeld volgens de schaal van Beaufort in metersnelheid per secunde:

1 nauwelijks voelbaar; 2 zachte wind; 4 frissche wind; 6 zeer frissche wind; 7 beste wind, voor windmolens; 8 sterke wind; 12 zeer sterke wind; 15 storm; 20 sterke storm; 24 zeer sterke storm; 36 meter orkaan.

Voorts zal de leverancier hebben te zorgen, dat het windrad goed gebalanceerd is. (Tusschen de vakken van de windroos zijn verstelbare tegenwichten aangebracht. Is een deel van het rad zwaarder dan het ander, dan zou bij snelle omwenteling door de middenpuntvliedende kracht de as niet gelijk in de potten dragen en deze doen uitslijten, waardoor ongelukken kunnen voorkomen.

Ook zullen zooveel mogelijk overal dubbele moeren tegen het loswerken van drijfwerk enz. geplaatst worden.

Ten slotte is het ook aan te bevelen 1e qualiteit werk en materiaal te eischen, daar dit vaak — voor zoover het Duitsch werk aangaat — soms veel te wenschen overlaat. Een flinke guarantie-tijd is vast te stellen en de betalingstermijnen daarmêe in verband te brengen.

Zonder iets nieuws te hebben meêgedeeld, wilde ik uwe aandacht op deze kleine motoren vestigen, want bezit men een dergelijke installatie *goed ingericht*, dan is dit werkelijk een groot gemak en genot. Dit was de aanleiding tot het „praatje".

HET KUNSTHISTORISCH CONGRES TE AMSTERDAM.

In de vorige week werd te Amsterdam het vijfde Kunsthistorisch Congres gehouden, waarvoor de Maatschappij Arti et Amicitiae een harer zalen had opengesteld.

Er is voor dit Congres weinig reclame — in goeden zin genomen — gemaakt, waardoor het dan ook niet bezocht werd door personen die, zooals wel eens vaak het geval is, slechts tegenwoordig zijn ter wille van geneuchten aan vele van zulke bijeenkomsten verbonden; maar wellicht is die geringe ophef ook de aanleiding geweest, dat zoo weinig Nederlandsche architecten en schilders tegenwoordig waren. Men mag nu vóór de beoefening van kunstgeschiedenis zijn, of er fel tegen; men mag willen voortbouwen op hetgeen al geweest is, of iets nieuws uit niets, iets dus zonder geschiedenis, willen tot stand brengen, — het is raadselachtig waarom zoo velen niet trachten hun gezichtskring te verruimen door aan te hooren wat op zulk een bijeenkomst door mannen van groot gezag soms wordt ten beste gegeven. Veelal wordt gezegd: we lezen het later wel; maar iedereen weet hoever dat lezen gaat, al komt het daar al toe.

De lezer van 't hier volgende korte verslag moge nu niet denken: zie, nu heb ik toch kennis genomen van het verhandelde: want daarvoor kan een verslag te weinig geven. Wat hier volgt, is ook slechts een opsomming, die echter tot aansporing moet dienen om het „laisser aller" te laten varen, wanneer de mogelijkheid zich voordoet iets nieuws te leeren of met iets ouds in kennis te worden gesteld.

Met zulk een antiquiteit stelde de heer Prof. Dr. A. von Oechelhäuser uit Karlsruhe de congresleden in kennis, namelijk met het klooster Brombach aan de Tauber in Baden.

Een uitgebreide beschrijving en een groote verzameling photographiën gaven de toehoorders een denkbeeld van dit merkwaardige maar in de kunstgeschiedenis niet bekende bouwwerk, — merkwaardig omdat het in den loop der tijden, van af de twaalfde tot in de negentiende eeuw, herhaalde malen veranderingen heeft ondergaan, die allen het merk dragen van den tijd waarin zij zijn ontstaan. De kloosterkerk met haar Romaansche gewelven, hoewel veel daaraan veranderd is en barokke gebouwen er omheen gebouwd zijn, maakt thans nog een overweldigenden indruk. Maar verschillende gedeelten, o. a. de zeer belangwekkende kruisgang, verkeeren heelaas in een zoo bouwvalligen toestand, dat men voor instorting vreest; in één woord, men maakt bij een bezoek aan 't gebouw kennis met verwaarloosde toestanden. Deze gaven den spreker aanleiding de aanwezigen op te wekken, om nog onbekende merkwaardige bouwwerken te onderzoeken en te beschrijven, op systematische wijze; zulke studiën zullen ongetwijfeld aan de kunsthistorie ten goede komen.

De heer Eugène Müntz uit Parijs, had aan het Congres eenige mededeelingen gezonden over de studie der iconographie, de kennis van antieke beelden, prenten en kunstindustrieele voorwerpen; zijn interessante opmerkingen werden, daar hij niet aanwezig kon zijn, gelezen door den heer Durand Gréville uit Angers.

De directeur van het Museum Fodor, de heer C. G. 't Hooft Jr. deelde het een en ander mede over de dateering en verminking van kunstwerken, vooral van schilderijen, over de soms zeer ingenieus gevonden kenteekenen om den tijd te bepalen waarin een schilderij ontstaan is, en over het minitieuse onderzoek naar namen en jaartallen op schilderwerken voorkomende.

Naar aanleiding van deze mededeelingen werd over de vermeende verminking gesproken van den „schuttersmaaltijd", waardoor de hoogte van het doek met een derde zou verminderd zijn; maar uit het gesprokene mocht men de conclusie trekken dat zulk een verminking niet heeft plaats gehad.

De tweede zitting van het Congres ving aan met een interessant geval. De heer Haverkorn van Rijsewijk wees op het enorme verschil tusschen „de Nachtwacht" van Rembrandt zooals die op de Rembrandt-tentoonstelling thans in zijlicht te zien is, en de verlichting van dit schoonste schilderij der wereld in het Rijks Museum. De congresleden die den vorigen dag de genoemde tentoonstelling bezochten, konden er over oordeelen, en zouden zeker allen instemmen met de bewering, dat het meesterstuk thans in een goed en daarvoor passend licht hangt. Spreker stelde voor, dat het congres een verzoek zou richten aan het Gemeentebestuur van Amsterdam, om dat meesterstuk niet meer naar het Rijks-Museum terug te zenden, voor dat de Regeering toezegging gedaan heeft, dat de corporaalschap van Banning Kock in den vervolge worde geplaatst in een betere omgeving waar het meesterwerk beter tot zijn recht komt. De heer Haverkorn wilde daartoe een adres ter teekening neerleggen.

Hierover ontstond eenige discussie tusschen den spreker en den Voorzitter van 't Congres, die van meening was, dat de buitenlanders niet mochten ingrijpen in eene zaak, die alleen de Nederlandsche Regeering aangaat, en dat zij moeielijk kunnen oordeelen over eene zaak waarover zelfs alle Nederlanders het nog niet eens zijn.

Toch had, hoewel het Congres aannam, dat deze zaak geen onderdeel zijner bemoeiingen kon zijn, het optreden van den heer Haverkorn de erkenning tengevolge, dat natuurlijk ook in het buitenland pogingen zullen worden aangewend om steun en medewerking te krijgen voor zijn denkbeeld.

Bij het zien van de Nachtwacht met de thans tijdelijke verlichting zal men terecht verbaasd staan over den warmen gloed die van het doek uitstraalt, nog warmer dan toen het in 't Trippenhuis hing. Volmaakt is de toestand nog wel niet, maar de genomen proef zal ongetwijfeld leiden tot *de* oplossing. Mochten wij ook een duit in 't zakje mogen doen, dan zouden wij willen opmerken, dat de opstelling in het stedelijk Museum te diorama-achtig is, en een al te tijdelijk karakter draagt; dat het zijlicht nog niet voldoende is, omdat het raam niet hoog genoeg is en het rechter gedeelte van het doek, vooral aan de bovenzijde minder verlicht schijnt dan het vorige; dat het doek, op den vloer staande, wat hooger moet gesteld worden; dat de omgeving hier wat te veel aan een loods doet denken, en het misschien aanbeveling verdient het vertrek op hoogst eenvoudige wijze wat gezelliger aanzien te geven, ook door plaatsing van enkele meubels. Duidelijk blijkt het, dat de eenvoudige omlijsting van thans beter is dan de voorlaatste, die uit het Rijks-Museum, die te veel de aandacht kon afleiden.

De heer Schmarzow uit Leipzig introduceerde het Instituut voor Kunsthistorie te Florence, en sprak over het groote nut daarvan. Voor eene studie der verschillende kunstperioden en de overgangstijdperken daartusschen ware het van groot belang om in verschillende landen die de centra van bijzondere kunstperioden zijn, dergelijke inrichtingen als te Florence te stichten, om daar de studiën voort te zetten. Hiervoor moesten Nederland, Duitschland en Frankrijk in aanmerking komen. De mededeelingen van dezen spreker werden aangevuld door den heer Dr. H. Brockhaus, die Directeur van het genoemde Instituut is.

Het bleek, dat de middelen waarover de inrichting heeft te beschikken te gering zijn voor een snelle ontwikkeling. De heer Schmarzow toonde eenige hoop, dat op het Congres nieuwe hulpmiddelen in 't vooruitzicht konden worden gesteld.

Er werd ten slotte een motie gesteld, waarbij alle maatregelen der commissie — in 1893 tot stand gekomen en die zorgde dat het instituut in 1897 kan geopend worden — werden goedgekeurd, de haar in 1893 gedane opdracht als voltooid wordt beschouwd, en de haar verleende volmacht wordt overgedragen aan het thans in functie zijnde bestuur van de Vereeniging tot bevordering van de belangen van het Instituut te Florence. Deze motie werd aan-

nomen, en tevens een voorstel om den directeur en den secretaris, : steeds de belangen van het Instituut behartigd hadden, als odanig te handhaven.

Voor den kunsthistoricus van groot belang waren de photoaphiën, in de zaal tentoongesteld, en bezorgd door de Gesellschaft · photografische Publikationen. Weinig bekende maar belangrijke nstwerken worden door deze vereeniging onder het bereik van len gesteld. Het was ook de heer Schmarzow die hierover :dedeelingen deed.

Een zeer belangrijke studie van den heer A. Pit, directeur n het Nederl. Museum, over de beeldsnijwerken in hout uit de ddeneeuwen, aanwezig in het Museum te Amsterdam en het sschoppelijk Museum te Utrecht, werd met groote aandacht volgd. De voordracht werd verduidelijkt door een zeer interessante rzameling photographische afbeeldingen. Als wij goed begrepen bben, zet de heer Pit zijne onderzoekingen voort; te eeniger d hopen wij de resultaten daarvan. kwistig geïllustreerd, in uk te zien verschijnen.

Door Prof. M. Schmid uit Aken werd een betoog gehouden over t invoeren van onderricht in kunstwetenschap aan Duitsche ındelsscholen. Veel is daarvoor te zeggen, en de spreker had zaak dan ook behoorlijk uitgepluisd. Maar . . . de menschen : het in de eerste plaats hadden moeten hooren, waren niet nwezig. Laat ons intusschen hopen, dat het uitgesproken nkbeeld ook voor ons land eenige gevolgen zal hebben.

In de laatste zitting van het Congres had de heer Dr. C. Hof:de de Groot het eerst het woord, om te spreken over de hand:kening op de stukken van Rembrandt en over de studie om bepalen in welken tijd eenige niet gedateerde en niet van een ndteekening van den grooten meester voorziene stukken verardigd zijn. De spreker lichtte zijne hoogst belangrijke voordracht : met hulp van reproducties naar teekeningen en schilderijen. :n kreeg daarbij veel nieuws onder de oogen.

De heer Dr. A. Bredius bracht de belangrijke vraag te berde, ıt gedaan kon worden voor het behoud en het herstel van de ıilderwerken in de museums van Spanje; deze bleken uit zijne :dedeelingen meerendeels zoo schandelijk slecht verzorgd te ı, dat ze afschilferen en afbladeren, of soms al zelfs reddeloos rloren zijn. Vele stukken van de grootste waarde hangen, door zon beschenen, in rommelkamers die men museum durft noemen, de Spaansche Regeering doet eenvoudig niets voor verbetering herstel. Een der Duitsche congresleden voegde nog het een ander hieraan toe, om den jammerlijken toestand duidelijk te .ken. Om dezelfde reden als het Congres niet zelve handelend trad in zake de Nachtwacht, kon het ook moeilijk besluiten om te grijpen in de erbarmelijke toestanden, die de heer Bredius d geschetst. Wel echter werd besloten, te bevorderen dat de ıecteuren van de voornaamste museums van Europa aandacht ı de zaak zouden schenken, en dat de treurige maar zoo be. grijke mededeelingen van den heer Bredius in verschillende en aan het publiek bekend zullen worden gemaakt. Moge het en zooveel helpen als te verwachten ware van een adres van : Congres zelve aan de Spaansche Regeering.

Door den heer Durand Gréville uit Algers werden mededeelingen daan over het verminken — door afsnijding van reepen — van ıilderijen, en over het verkleuren van vele groene verfsoorten die rede, die van veel onderzoek en kennis getuigde, zou n echter gaan twijfelen of wel één onzer oude schutters- en gentenstukken nog ongeschonden is.

De laatste mededeeling, van uitgebreide studie getuigende, was van den heer Prof. Dr. Six over kleurenkeus en kleurenstemıg; zeer belangwekkend was het te vernemen, hoe onderzoekend :e spreker eene schilderij beziet, ontleedt en geniet, — hoe e doek een bron van genotvol onderzoek kan zijn, dat de vol:ning zal schenken te naderen tot het begrijpen van de geheele loeling van den kunstenaar die het schiep.

Dit alles gaf de Congreszaal. Maar de leden hadden ook vrijen gang tot de Rembrandt-tentoonstelling, de Oranje-Nassau-tennstelling en de tentoonstelling van Kleederdrachten; verder :den zij de Oude-kerk, het Koninklijk Paleis op den Dam, de rzameling Six, het Burger-Weeshuis, het museum Amstelkring :. bezoeken. Velen maakten daarvan gebruik.

Het gemeenschappelijk bezoek, op Zondag j. l., aan Enkhuizen Hoorn was een waar succesvol einde van dit congres, dat t licht vergeten zal worden. Noord-Holland scheen alle zeilen gezet te hebben om zich op zijn mooist en coquetst voor doen. Helder scheen de zon, die kleuren, tinten en lichteffecten land en water tooverde, zoo heerlijk als 't *hier* alleen mogelijk Geen regenschermen noch overschoenen, de onvermijdelijke benoodigdheden van den bewoner van het waterige land, zoo laag aan zee, waren noodig. Zoo menig vreemdeling, die gedacht had in een kledderig land van louter mist en druilige wolken te komen, in de paesi bassi waar een zonneschijntje een mirakel is, was opgetogen over het heerlijk mooie landschap, over het natuurschoon van land en waterplas, en verlustigde zich in de overblijfselen van oude kunst daar te midden. De schilderachtige zindelijke stadjes, ze mogen velen bekend zijn geweest als een paar „villes mortes", — zij hebben er een anderen en beteren indruk van weggedragen; zij hebben eens echt kunnen begrijpen, waarom de kunst van Rembrandt hier zóó hoog staat.

De laatste groet was een tot weerziens in Antwerpen.

PRIJSVRAGEN.

De Jury voor de door de Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap te Rotterdam in 1898 uitgeschreven prijsvragen heeft toegekend:

de bronzen medaille en de bij den eersten prijs uitgeloofde som van f 100 aan het ontwerp voor een Telefoongebouw, ingezonden onder het motto: *Studie,* waarvan vervaardiger bleek te zijn de heer Herman Kloot, architect te Rotterdam,

en de uitgeloofde f 25 voorwaardelijk aan het ontwerp voor een Kwitantie-diploma, ingezonden onder motto C C, waarvan vervaardiger bleek te zijn de heer C. van der Tak te Rotterdam.

RAPPORT *der Jury ter beoordeeling van de ingekomen antwoorden op de prijsvraag voor een Studenten-Societeit met Kasteleinswoning te Utrecht.*

Bij de algemeene beschouwing der plannen viel het de Jury op, dat betrekkelijk zoo weinig was geprofiteerd van den tuin als middel van veraangenaming der sociteitslokalen, wat toch bij de gegeven terreinverhoudingen wel voor de hand lag; daardoor was het dan ook opvallend dat zoo weinig goede plattegrond-oplossingen voorkwamen, zoo zelfs dat geen enkel plan geheel ongewijzigd voor uitvoering zou kunnen worden aanbevolen, terwijl toch uit den aard der zaak de hoofdoplossing ten deze in den platten grond moest worden gezocht en juist veelal door de inzenders meer gewicht aan een goede gevel-oplossing scheen te zijn gehecht. In meerdere plannen gaf de gevraagde mogelijkheid om met rijtuigen aan de zijde van het Janskerkhof te kunnen inrijden, aanleiding tot het maken van overdekte en overbouwde doorritten, wat tot minder gewenschte plattegrond-dispositie aanleiding gaf en door de vraag naar den zijgevel wel eenigszins was uitgesloten. Verschillende plannen bevatten directe toegangen met deuren van het terras in de conversatiezaal; dit kwam de Jury minder gewenscht en rationeel voor; beter is het te achten de ramen zelf des zomers geheel te kunnen openen.

Ook bevreemdde het dat zoovele plannen de kasteleinswoning naar de zijde van het Janskerkhof verlegden, daar toch een 2den toegang uit de Boothstraat aanwezig was; hierdoor wordt nuttige ruimte aan de societeitslokalen onttrokken wat in vele plannen niet ten voordeele van den voorgevel en de indeeling strekte.

Mede was het opvallend dat zoo weinig partij is getrokken van eene combinatie van vestibule en trappenhuis, als monumentaal motief, ter groepeering met de eigenlijke societeitslokalen; juist hierin had een zeer dankbaar motief gelegen. In meerdere projecten en dikwijls juist bij de schilderachtigste gevels miste men een behoorlijk verband tusschen plattegrond-ontwikkeling en gevelopbouw. Heeft men zich daardoor op gemakkelijke wijze over de moeilijkheden eener constructieve oplossing heengezet, zoo moet dan door gezochte constructiën en met behulp van veel ijzer de verwezentlijking van het ontwerp worden mogelijk gemaakt. Noodeloos worden zelfs toren-opbouwingen zwevend aangebracht boven de ondergelegen ruimte.

Eenigszins bevreemdde de in meerdere plannen op groote schaal toegepaste houtcement-afdekking, welk materiaal toch minder past voor eene toepassing op grooten schaal van een monumentaal gebouw en door een passend dak silhouet wordt de monumentale indruk zeker verhoogd.

De combinatie van zij- en bovenlicht welke voor verschillende lokalen is toegepast, is minder gelukkig te achten en geeft eene onrustige binnenverlichting.

De bedoeling van een dispuutkamer schijnt niet algemeen begrepen en is deze veelvuldig te klein genomen.

Meerdere plannen zijn met een rijkdom ontworpen die niet met de gestelde bouwsom is overeen te brengen en tot het gebruik van surrogaten en kostbaar onderhoud zou moeten leiden.

Over het algemeen waren vele plannen aanwezig die de bewijzen van ernstige studie en opvatting droegen.

Bij de beschouwing bleek dat bij goede motieven van plattegrond-ontwikkeling niet altijd goed ontworpen gevels pasten en omgekeerd waren soms verdienstelijke gevels met gebrekkige of minder fraaie plattegrond-oplossingen verbonden. Sommige details waren op een wijze behandeld of uitgevoerd dat daaruit niet de hand van den ervaren bouwmeester sprak. Door veelvuldige vergelijking moesten de voor- en nadeelen der plannen tegen elkander worden opgewogen en rekening houdende met de mogelijkheid van uitvoering ontwerpen, die anders niet zonder verdienste waren, terzijde worden gelegd.

Sommige projecten moesten ter zijde worden gelegd omdat niet alle gevraagde stukken aanwezig waren.

Na herhaalde schiftingen werden de volgende ontwerpen aan een nader, meer uitvoerig vergelijkend, onderzoek onderworpen:

No. 6. Studie.
„ 8. Cirkel waarin driehoek en passer.
„ 29. Récent.
„ 31. Cirkel waarin passer, driehoek en teekenhaak.
„ 33. Placet Hic.
„ 34. Cirkel met driehoek, waarin U. S. S.
„ 37. Roode D. in stralenkrans.
„ 40. Corri.
„ 43. Vraagteeken.
„ 50. D. A. G.
„ 52. De Kroeg.
„ 58. Cirkel waarin wapen der stad Utrecht.
„ 61. 1 Augustus 1898.
„ 66. Pietje Pück.

Dit gaf aanleiding tot de volgende beoordeeling.

No. 6. *Studie.*

Een goed bestudeerd ontwerp vooral in gevels, doorsneden en details en wel uitvoerbaar. De platte gronden zijn echter minder gelukkig en ondoelmatig wegens het vele ruimte-verlies en de minder goede groepeering der neven-lokaliteiten. Ook de bovenverdieping is niet gelukkig ingedeeld en ongunstig verlicht.

No. 8. *Cirkel waarin driehoek en passer.*

Dit vertoont eene eenvoudige beneden-platte-grond, met goede ligging van de kasteleinsvertrekken, geeft echter tot eene minder goede boven-platte-grond aanleiding. De gevel-indruk is niet onverdienstelijk, vooral volgens de bijgevoegde perspectief-teekening. maar in de gevel-detail zijn de vormen minder gelukkig opgelost.

No. 29. *Récent.*

Zeer onaangenaam voor de jury was hier de inzending van lichtdrukteekeningen. witte lijnen op blauwen grond. Het ontwerp zelf vertoont eene zeer goede en sprekende gevelgroepeering, welke echter volgens het détail in de uitvoering niet medevalt, en waaruit weinig de ernstige bouwmeester spreekt.

De benedenverdieping is wat laag, waardoor ook de geheele gevel te gedrukt schijnt, te meer, omdat het geheel door een vlak houtcement dak is afgedekt. De hier direct in de conversatiezaal voerende deuren zijn minder gewenscht. De torens ontwikkelen zich niet uit den platten grond en zijn daardoor evenals de hooge middenpartij niet gemotiveerd, waardoor ook de geheele bovenarchitectuur slechts decoratief wordt. Het plan geeft den indruk, dat gevels en plattegrond eigenlijk niet bij elkander passen.

De plattegrond zelf is eenvoudig gegroepeerd, maar de billardkamer is slecht verlicht, niettegenstaande de lantaarn, die, ten koste van de bovencorridor, is aangebracht.

No. 31. *Cirkel waarin passer, driehoek en teekenhaak.*

De gevel van dit ontwerp is niet onverdienstelijk, maar draagt een zeker buitenlandsch cachet, met goede detailvorming. Het is sober behandeld en met de bestaande middelen is rekening gehouden. De ingang is echter wel wat armelijk.

De plattegrond is eenvoudig en praktisch, maar enkele ruimten zijn te klein.

Garderobe, toilet en retirade ook op de bovenverdieping zijn veel te klein, onbruikbaar en slecht gelegen.

De doorrid mist in dit plan zijn doel, wijl van daaruit geen nieuwen toegang tot het gebouw is verkregen.

No. 33. *Placet Hic.*

Een in vele opzichten merkwaardig en verdienstelijk plan, met eenheid van karakter, consequent in- en uitwendig doorgevoerd, met de uiterste zorg en smaak geteekend: maar, tenzij men ruim gebruik van surrogaten zou willen maken, met het oog op de detailvormen en kosten ten eenenmale onuitvoerbaar. Hi de uiterste partij getrokken van de gevelbreedte tot het beko van een waardig en groot geheel in monumentale verhoudin Hiermede is wel in strijd de nuchtere en platte afdekking houtcement.

De platte grond is eenvoudig gegroepeerd, maar de billard is slecht verlicht; ook de boventoegang tot de senaatskam wel wat al te smal te achten en de eetzaal deels door bo deels door zijlicht verlicht.

No. 34. *Cirkel met driehoek, waarin U. S. S.*

In den plattegrond zijn de sociteitslokalen, trap en ingang opzichte van elkander goed gelegen, maar de garderobe i klein en misplaatst, wijl het geheele effect van den ingang d door wordt weggenomen (dit is echter te wijzigen).

De boven-indeeling geeft tot minder gewenschte construct oplossing aanleiding.

De gevel is niet onverdienstelijk, maar is niet constructief groepeerd; het bovengedeelte is zwak van vorm en de de geven het karakter niet weer dat in den gevel is gelegd.

No. 37. *Roode D in stalenkrans.*

Dit plan vertoont eene goede plattegrond-indeeling, eenvo en beknopt met goed gelegen vertrekken. Minder fraai is ec het sterk terugspringen van de kasteleinswoning.

De gevels zijn zonder bepaald karakter en onrustig. De var is beter dan de eerste oplossing. De details zijn goed uitgevo

No. 40. *Corri.*

De groote waarde van dit plan ligt in de plattegrondoploss en de uitvoerbaarheid met het oog op de kosten; het vert eene eenvoudige plangroepeering, waarin twee assen-doorzich voorkomen, wat eene fraaie perspectivische werking zal hebb ook is bij feesten de geheele sociteitsruimte overzichtelijk combineeren. Het plan is degelijk en beknopt, ja haast a zuinig in de afmetingen, soms zelfs onvoldoende. Zoo is bijv. afstand tusschen de biljarden slechts 1 80 M. inplaats van 2

De zalen, vestibule, trap, garderobe, toilet en buffet zijn g gelegen; het laatste ware fraaier naar de verbindingsruimte openen.

De steenen hoofdtrap maakt een goed effect, doch zijn de urin onder het trapbordes wel wat bekrompen en te onmiddelijk de hoofdruimte gelegen (deze kunnen echter achterwaarts word verplaatst.) De loggia voor de speelkamer is goed gelegen; directe toegangdeur tot de conversatiezaal is ongewenscht en beter te vervangen door geheel tot den grond doorloopende openen ramen.

Het terras voor de biljardzaal en de groote ongedeelde t ruimte geven in dit plan mede een aangenamen indruk. Ook bovenverdeeling is eenvoudig en goed: doch laat de verlicht van de boven-vestibule te wenschen over. Minder goed geleg is het kantoortje van den kastelein in verband met den inga en verdere buffetruimte. De keuken is wel wat bekrompen. geheele dienstgedeelte zou door omwerking in verband achteruitbouw zeer kunnen winnen. Ook de dispuutkamer is erg klein. Het geheel is degelijk en solide.

De gevels zijn eenvoudig, streng en goed gegroepeerd; detail geeft echter niet ten volle den indruk van den gevel ter

Minder gewenscht acht de Juri de behandeling der socitei lokalen met trogwelven en zichtbaar baksteen metselwerk.

De binnentravee is wel wat onvoldoende en ontbreekt daar de doorsnede.

De benedenverdieping kon wel iets hooger, wat ook aan iets gedrukte karakter ten goede zoude komen. Met betrekkelij geringe omwerking is dit plan voor uitvoering vatbaar.

No. 43. *Vraagteeken.*

De hoofdverdienste van dit ontwerp ligt in den gevel en detail-behandeling.

Wel bevat de platte grond ook goede motieven, zijn lokal en kasteleinswoning goed gelegen, maar de bovenverdieping pa slecht op de verdeeling der benedenverdieping waardoor te ve muren zweven: de oplossing van het trappenhuis en het bove toilet is niet fraai, terwijl de kasteleinswoning noodeloos is vergro met slecht verlichte vertrekken.

De geheele opvatting is onrustig, het bovengedeelte van d gevel is niet in overeenstemming met het benedengedeelte daarva

Inconstructief zijn de kromvoegige boogsluitingen in de midd partij.

No. 50. *D. A. G.*

Ook in dit plan is de volle gevelbreedte voor societeitslokal

gebruikt. Niet fraai is de plaatsing van een billard in den doorloop, onvoldoende verlicht. Ook vestibule en trapruimten zijn bekrompen opgevat. Een bezwaar is dat men door de garderobe naar toilet en retirade moet; de kasteleinswoning is goed geplaatst. Ook hier komen direct buitendeuren in de zaal voor.

De gevel is in de bovenverdieping ongemotiveerd behandeld vooral door de willekeurige wijze waarop de goot is doorbroken. De hoektoren-partij is voor zich schilderachtig en niet onverdienstelijk, maar het detail van den gevel is zwak, er ontbreekt daaraan de doorsnede.

Er is geen behoorlijk verband tusschen platte grond en opbouw; bij de hoek-partij hangt alles in de lucht en zij- en achter muren zweven op ijzeren bindten.

No. 52. *De Kroeg.*

De behandeling van de nevenlokaliteit is hier geheel onvoldoende, er is te veel corridor, en de bij-lokaliteit is slechts indirect verlicht.

Ook de speelkamer is onvoldoende verlicht en het kantoor misplaatst. Boven zijn te veel smalle corridors en een ongunstig verlichte commissariskamer. Af te keuren is dat de bovenscheidingen der hoofdlokalen niet spreken met de daaronder gelegene waardoor geen voldoende steunpunten aanwezig zijn.

De gevel van zeer eigenaardige opvatting is onrustig door zijn streven om alle lokalen in de beide verdiepingen ieder voor zich te doen spreken.

Ook hier is de bovengevellijn geheel onnoodig verbrokkeld.

Het vlakke dak met lage staande schilden is ongemotiveerd en de ruimte daaronder onbruikbaar.

No. 58. *Cirkel waarin wapen der stad Utrecht.*

Hoewel eenvoudig gegroepeerd laat de verlichting van biljardzaal en eetzaal te wenschen over, waardoor deze hoofdlokalen minder bruikbaar worden. De gevels zijn niet onverdienstelijk en wordt de waarde daarvan door het detail verhoogd. De diepe nis achter het balcon van de senaatskamer zal echter niet gunstig werken en is constructief niet zonder bezwaren. Overigens houdt het plan rekening met de bestaande middelen. Ook het binnen-detail is verdienstelijk.

No. 61. *1 Augustus 1898.*

De plattegrond is niet onverdienstelijk vooral door de groepeering der hoofdlokalen maar verkregen ten kosten van eene goede verlichting vooral van buffet en vestibule.

De vestibule en trappenhuis zijn te klein en verkeerd gelegen en de ingang is te benepen.

De direct in de zaal voerende deuren zijn niet gewenscht en verzwakken hier de gevelpenanten onnoodig.

De gevel vertoont geen rustig geheel en het benedendeel daarvan is het betere.

Het schilderachtige van de geveloplossing is verkregen ten koste van constructieve eischen en het detail geeft blijk van weinig ervaring.

No. 66. *Pietje Pück.*

De plattegrond is eenvoudig gegroepeerd, maar de verlichting laat te wenschen over, speciaal bij billardzaal, senaatskamer en leeszaal, wat niet voldoende door het bovenlicht wordt ondervangen.

De trap is wel wat al te stiefmoederlijk bedeeld.

De gevels zijn zeer schilderachtig gegroepeerd en los geteekend; de details geven geen voldoende constructieve toelichting en voldoen niet aan hetgeen daarmede in het programma wordt bedoeld. Ook hier ontwikkelt de toren zich niet uit den plattengrond en zijn de onder gelegen muren onvoldoende om daarop zoodanigen opbouw te plaatsen. Het hooge dak aan de straatzijde van de kasteleinswoning, in verband met den naakten zijgevel van den hooger gelegen societeitsbouw, zal ongunstig werken. De overkapping is wel wat al te veel in afzonderlijke daken met zakgoten verbrokkeld.

Bij nadere vergelijking acht de Juri het ontwerp *Corri* het meest geschikte plan voor de uitvoering. Hoewel niet vrij van gebreken, is echter door een weinig ingrijpende omwerking, in hoofdzaak het plan behoudende, een goed geheel te verkrijgen. Zij acht die gebreken niet van zoodanig ernstigen aard om deswege niet te bekronen, en kent dus den eersten prijs toe aan dit ontwerp, onder voorwaarde, dat de inzender zich verbindt zijn ontwerp overeenkomstig de gemaakte opmerkingen te wijzigen.

Naast dit ontwerp staan echter meerdere plannen van onderling nagenoeg gelijke verdienste, hetzij in gevel of in platte-grondoplossing. De Juri acht de verdienste in die plannen niet ongelijk genoeg, om bij het groote verschil der uitgeloofde 2de en 3de prijs tot eene billijke keuze te komen en stelt daarom voor het bedrag dier premiën zoodanig te verdeelen, dat aan een viertal van de opvolgende beste plannen ieder een bedrag van f 225, wordt uitgekeerd; komende daarvoor alsdan in aanmerking de plannen onder de motto's;

No. 31. *Cirkel waarin passer, driehoek en teekenhaak.*
No 37. *Roode D in stralenkrans.*
No. 58. *Cirkel waarin wapen der stad Utrecht.*
No. 66. *Pietje Pück.*

De Jury voornoemd,
C. Muysken.
F. J. Nieuwenhuis, *rapp.*
C. H. Peters.
H. Waller.
G. J. Sprenger.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Groningen, 30 September 1898. Bij het openen der Vergadering, de eerste van het vergaderseizoen, bracht de Voorzitter. de heer H. Raammaker, in gevoelvolle, blijkbaar uit het hart komende bewoordingen, hulde aan H. M. de Koningin en aan de Koningin-Moeder, beschermvrouw van de Maatschappij t. b. d. Bouwkunst en sprak hij de hoop uit, dat de Regeering van Koningin Wilhelmina van zeer langen duur mocht zijn en tot zegen van ons Volk mocht strekken.

Het „Leve de Koningin" werd met een daverend applaus door de vergadering herhaald.

Vervolgens stipte spreker in 't kort aan, het nu 14jarig bestaan der Afdeeling en eindigde met de leden aan te sporen tot eendrachtig samenwerken, waardoor alleen het beoogde doel kan worden bereikt en de afdeeling tot meerderen bloei kan geraken.

Hierna had voorlezing plaats der notulen van de vorige buitengewone vergadering, die zonder op of aanmerkingen werden goedgekeurd.

Daarna werd in 't kort van gedachten gewisseld over het aan de Mij. t. b. d. Bouwkunst gedane voorstel door eenige Bouwkundige Vereenigingen en afdeelingen van genoemde Maatschappij tot het oprichten van een Bond van Nederlandsche Bouwkundige Vereenigingen.

Hetgeen over deze zaak in het midden werd gebracht, komt in hoofdzaak hierop neer, dat indien het voorgestelde doel kan worden bereikt, waaraan door enkele leden nog al wordt getwijfeld, dit voor de beoefenaren der Bouwkunst een groote aanwinst zoude zijn. Daar dit onderwerp buiten de agenda om ter tafel was gebracht, en der vergadering volgens de agenda nog veel wachtte, kon in eene uitvoerige bespreking der details niet worden getreden.

Bij punt 1 van de agenda werd o. a. mededeeling gedaan, dat was ingekomen het jaarverslag over 1897 van de Afdeeling Amsterdam, welk geschenk door de afdeeling met genoegen werd aanvaard; besloten werd het in den leescirkel aan de leden rond te zenden.

Hierna trad de heer J. W. Sips op voor het houden van een causerie over een gehouden excursie in Juli j.l. naar het Rhurortthal.

Als inleiding daarvan schetste spreker de moeilijkheden, die telken jare worden ondervonden voor het bijeenkrijgen van een voldoend aantal deelnemers aan de bij huishoudelijk reglement voorgeschreven gezelschapsreis, waaraan veelal door slechts een gering aantal leden wordt deelgenomen.

Hoewel het laatstgenoemde ook dit jaar het geval was, daar slechts de heeren P. M. A. Huurman, J. W. Sips en L. de Vogel ten slotte als deelnemers overbleven en het daarom jammer was van de vele moeite, die gedaan was voor het verkrijgen van introducties in de ijzerfabrieken, had spreker met de anderen zeer veel op deze reis genoten.

Op humoristische wijze, spreker eigen, schetste hij eerst de reis via Emmerik, Wezel naar Oberhausen en van het station aldaar naar de fabrieken der Gute Hoffnungs Hütte.

(Wordt vervolgd).

BERICHTEN.

Aan de Staatsbegrooting voor 1899, hoofdstuk Waterstaat, Handel en Nijverheid, ontleenen wij de volgende daarop gestelde posten.

Voor het onderzoek en herstel der Grafelijke Zalen wordt f 30.000 gevraagd.

Uitbreiding van het korps ingenieurs wordt noodzakelijk geacht. De bedoeling is de indienststelling van 12 adspirant-ingenieurs mogelijk te maken. Voorloopig zal echter slechts een tweetal adspirant-ingenieurs meer worden benoemd, en daarvoor is f 2400 uitgetrokken.

De 3 ton voor de Parijsche tentoonstellingmaatschappij strekt om te bestrijden de kosten, voortvloeiende uit de bemoeiingen ten behoeve der inzendingen uit Nederland en voor de inzendingen van de Departementen van Oorlog en Waterstaat.

Het gemeentebestuur van Amsterdam heeft zich vereenigd met het ontwerp voor de vernieuwing van de Westelijke Viaduct. Zoodra het overleg met de H. IJ. Spoorweg-Maatschappij zal zijn afgeloopen, zal de uitvoering van het werk met kracht ondernomen worden.

De meeste openbare gemeentegebouwen zijn niet voorzien van bliksemafleiders. B. en W. deelen aan den Gemeenteraad mede, dat zij zich niet verantwoord achten dezen toestand te bestendigen na kennis genomen te hebben van de beraadslagingen in de Koninklijke Academie van Wetenschappen op 24 December 1897.

Om die reden stellen zij voor, in overeenstemming met het gevoelen der Commissie van Bijstand in het beheer der Publieke Werken, om de Westerkerk-, Zuiderkerk- en Oudekerktorens, het Stedelijk Museum en het Archiefgebouw, van bliksemafleiders te voorzien en daartoe een bedrag van f 2000 beschikbaar te stellen.

Aan het Weekblad voor „Vrouwenarbeid" ontleent het maandblad der „Ned. Vereeniging voor Teekenonderwijs" een vergelijkenden staat van hetgeen op de begrooting voor 1898 door de Ned. Regeering was uitgetrokken voor vakonderwijs voor meisjes en voor jongens. Deze wetenswaardige opgave, voor velen van belang, laten ook wij hier volgen.

Men vindt uitgetrokken voor 't meisjes-vakonderwijs:

Rijkskweekschool voor vroedvrouwen te Amsterdam f 86010, idem Rotterdam f 25746, subsidie aan de industrieschool te Arnhem f 3000, den Haag f 4000, Amsterdam f 4500, Rotterdam f 4000, nieuw te verleenen subsidiën f 1000, rijkskweekschool voor onderwijzeressen te Apeldoorn f 75000, subsidie aan de kweekschool voor bewaarschool-houderessen te Leiden f 4500, jaarwedde der onderwijzeres voor kunstnaaldwerk aan het rijksmuseum f 2400; samen f 205.156.

Ten behoeve van 't vakonderwijs voor jongens bedragen de cijfers:

Polytechnische school te Delft f 248.235, scholen voor ambachtsonderwijs te Arnhem, Rotterdam en Amsterdam elk f 10.00[illegible] school voor ambachtsonderwijs te Utrecht f 9000, idem te Leide[illegible] den Haag, Alkmaar en Haarlem elk f 8000, Leeuwarden e[illegible] Groningen elk f 7000, Dordrecht en Zwolle elk f 5000, Goes f 200[illegible] Gorinchem f 1200, Middelburg en Zierikzee ieder f 1000, Nede[illegible] landsche school voor nijverheid en handel te Enschede f 19.00[illegible] (na 1 Sept. '98 ook voor meisjes toegankelijk), kweekschool voo[illegible] machinisten te Amsterdam f 5000, zes zeevaartscholen f 39.95[illegible] zes kweekscholen voor onderwijzers f 382,825, hoogere krijgsscho[illegible] f 25.980, Kon. mil. academie f 191.963, cadettensschool f 82.82[illegible] hoofdcursus f 49 409, normaal-schietschool f 29.622, veeartseni[illegible] school f 47.200, rijkslandbouwschool f 177.505, Indische inrichtin[illegible] te Delft f 46 013, kosten Willemsoord f 125.300, opleiding officiere[illegible] van gezondheid f 30.000, adspirant-administrateurs f 62.000, mach[illegible] nisten f 53 900, timmerlieden, kanonniers en jongens f 15.81[illegible] materieel instructieschepen f 114 050, personeel instructieschepe[illegible] f 302 826, opleidingsschepen f 166.177, personeel der kweekschoo[illegible] te Leiden f 31.638, subsidie aan laatstgenoemde kweekschoo[illegible] f 10.000; te samen f 2 301.628.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN O[illegible] PRIJSVRAGEN.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsch[illegible] zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Hoofd- of titelvignet. Vereeniging van Bouwkundigen in Ned. Indië 30 Nov. 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 24 Sept. 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 5.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 10 OCTOBER.

Enschedé. Het bouwen van een kantoor en magazijn op een terrein gelegen aan de Minkmaatsteeg.

De architect G. Beltman A.Gzn., 's midd. 12 u. in het hôtel De Graaff, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 10 Oct., v.m. 9 u.

Terneuzen. Het bouwen van een woonhuis aan de Heerengracht aldaar.

De heer M. Blankers. n.m. 3 u. in het hotel „La Belle vue". alw. bestek ter inz. ligt.

DINSDAG 11 OCTOBER.

Apeldoorn. Het bouwen van een oudemannen- en vrouwenhuis.

De ingenieur-architect C. M. Gardenier. n.m. 2 u., in het catechisatiolokaal. Bestek en teek. tegen f 1 verkrijgb. Inl. te bekomen op 10 Oct., v.m. 8–10 u. Aanw. gedaan.

Groningen. Het bouwen van drie heerenhuizingen O.Z. aan de Verl. Oosterstraat, met de leverantie van al het daartoe benoodigde.

De arch. K. Hoekzema, 's av. 8 u. in het café Plenter N. Ebbingestraat. Bestek à f 0,75 te verkr. bij den architect en ten huize van aanbest., waar het ook met eene teek. ter inz. ligt. Inlev. der bilj. één uur voor de aanbest. ten kantore van den arch. of ten huize van aanbest. Nadere inl. en inz. der teek. v.m. van 11–12 u., ten kantore van K. Hoekzema, architect.

Maassluis. Het afbreken van een blok huizen a/d Noordvliet en het metsel-, stucadoor- en steenhouwerswerk, benoodigd voor het ter plaatse bouwen van 3 woon- en winkelhuizen met bovenwoningen.

De heer A. Klinge, n.m. 3 u. in het café „Bellevue", alwaar bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1 te bekomen zijn alsmede inl. bij de heer Joh. Slot aldaar. Aanw. ged.

Meppel. Het bouwen van twee burgerwoonhuizen aan het Zuideinde.

De architect H. Witzand, 's av. 8 u., in het gebouw voor Christ. Belangen. Bestek en teek. in bovengen. gebouw ter inz., terwijl tegen f 0,90 bestek en teek. verkrijgb. zijn bij den architect. Aanw. 11 Oct., v.m. 11 u.

Neerbosch. Het bouwen van een kerk met sacristy en verdere bijgebouwen, benevens een woonhuis voor het kerkbestuur der H. Antonius.

De architect A. J. Joling, 1e Helmerstraat 114 te Amsterdam, 's midd. 12 u., bij genoemd kerkbestuur Inl. geeft gen. architect Bestek en teek. ad f 6 verkrijgb. bij P. Rijnja, lichtdrukinrichting te Amsterdam. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 12 OCTOBER.

Goes. Het bouwen van een woonhuis op den afgegraven molenberg. voor den heer S. Duvekot Czn.

De aanbesteder, n.m. 6 u., in het café „de Prins van Oranje". Bestek en teek. ter inzage in voorn. koffiehuis. Inl. te bekomen bij den bouwmeester J. W. van de Weert W.Jz. Aanw. 10 Oct. v.m. 9 u.

Meppel. Het vergrooten van een paardenstal en het bouwen van twee woningen op een terrein aan de gedempte Poele, voor rekening van den heer J. Huberts.

De architect G. Otten Janzoon, 's av. 8 u., in het café van H. Lubberink, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Den bouw van 2 winkel- en woonhuizen aan de Leuvehaven no. 15 en 17, aldaar.

De architect. Jac. van Gils, 's midd. 12 u. in het Poolsch koffiehuis. Bestek en teek. te verkr. ten kantore van voorn. architect Hoflaan 129, tegen f 2 en liggen ter inzage in voorn. koffiehuis.

DONDERDAG 13 OCTOBER.

Breda. Het bouwen van een winkelhuis en 2 burgerwoningen op den hoek der korte Gampelstraat en Achterom.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, 's av. 8 u., in het café Jaspers, Kasteelplein, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het bouwen van een verdieping op een woonhuis aan de Oldenzaalsche straat.

De architect H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u., in het hotel „de Klomp", alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 13 Oct. v.m. 9 u.

Haarlem. Het sloopen der bestaande en het ter plaatse maken van eene nieuwe brug met steenen landhoofden enz., gelegen over de Houtvaart in de Aardenhoutslaan onder de gemeente Heemstede.

Het gemeentebestuur, n.m. $2^1/_2$ u. Bestek, teek. en voorw. liggen ter lezing ter gem.-secretarie van 10 tot 4 u., terwijl aldaar ex. van het bestek zijn te verkrijgen tegen f 0,50. Inl. geeft de architect over werken en gebouwen der gemeente.

VRIJDAG 14 OCTOBER.

Amsterdam. Het afbreken en weder opbouwen met gedeeltelijke levering der materialen van de afgebrande boerderij „Frederikahoeve", in den Noorder Legmeerpolder, gem. Nieuwer-Amstel, bewoond geweest zijnde door W. Nieuwkoop.

De heer H. C. Rijnders Folmer, Buiksloterham 42. Bilj. in te leveren vóór of op 13 Oct. bij den heer Reinders Folmer; opening 14 Oct. v.m. om 11 u., in het tolhuis over het IJ, te Amsterdam. Bestek en teek. tegen f 1,50 verkrijgb. bij den bouwkundige S. J. de Jong te Beverwijk.

Bodegraven. Het afbreken van een huis met bijgebouwen onder de gemeente Zwammerdam, aan den Overtocht, nummer 31 en 32 nabij den tol te Bodegraven en den bouw ter zelfder plaatse van een heerenhuis met stal.

De heer C. D. Hoogendijk te Zwammerdam, n.m. 2 u., in het hotel „de Zwaan" te Bodegraven. Bestek en 3 teek. verkrijgb. ad f 2 per stel aan het adres van den architect of worden tegen postwissel ad f 2,10 franco door hem toegezonden. Inl. geeft de architect C. W. Hoogendijk, Passage 23. Rotterdam. Aanw. gedaan.

Joure. Het bouwen van een pakhuis te Joure.

De heer C. J. de Jong. Bestekken verkrijgb. à 50 cent. Inl. der briefjes 14 Oct., vóór 12 u. Inl. geeft Joh. H. Borger, arch. Aanw. 10 Oct., v.m. 10 u.

Middelburg. Het stichten van een gebouw, dienende tot kantoor en woning van een kommiesontvanger te Eede (prov. Zeeland). Raming f 7140.

De ontvanger der reg. en domeinen, 's midd. 12 u. Bestek ter lez. aan het Min. van financiën; aan de bureelen van den Rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal no. 16, te 's-Hage, aan dat van het prov. bestuur van Zeeland en van genoemden directeur, alsmede aan de kantoren van de ontvangers der directe belastingen, invoerrechten en accijnzen in de betrokken en naburige gemeenten, en is kosteloos te bekomen op het bureel van meergen directeur. Inl. worden gegeven door voorn. Rijksbouwmeester en door den opzichter bij de landsgebouwen J. Bartels, te Rotterdam. Aanw. gedaan.

DINSDAG 18 OCTOBER.

Amsterdam. De bovenbouw der fabriek „Trompenburg", arbeiderswoningen en verdere annexen, aan den Amsteldijk bij den watertoren.

De industrieele maatsch. „Trompenburg". Bestek en teek. à f 4 te bekomen te haren kantore, Stadhouderskade 114. Inl. te bekomen op het terrein bij den bouwk. der fabriek. Aanw. 12 Oct. v.m. 11 u.

Monnikendam. Het bouwen van een kerk met toren, sacristie, doopkapel en verdere bijgebouwen, benevens een houten Noodkerk.

Het R.-K. kerkbestuur, van den H. Nicolaas, n.m. 3 u., in hotel „De Zwaan". Bestek en teek. op franco aanvrage à f 6 verkrijgb. aan het bureau van den architect J. H. Tonnaer, Delft, alw. inl. uitgenomen des Woensdag, dagelijks van 10—12 u. gegeven worden. Aanw. 10 Oct., n.m. 12 uur.

DONDERDAG 20 OCTOBER.

Amersfoort. Het bouwen van een boerderij met wagenschuur, hooiberg, enz. op een perc. bouwland aan den Hoogeweg nabij de tweede steeg aldaar.

De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u. in het café „De Arend". Teek. en bestek van 13 Oct. af in voorn. café ter inz. en voor f 1,50 per stel verkrijgb. bij den voorn. archit. Aanw. 18 Oct., v.m. 11 u.

WOENSDAG 28 OCTOBER.

Ruurloo. Het bouwen van een onderwijzerswoning met bijlev. van materialen.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. ter inz. in de logementen te Ruurloo en à f 1 te bekomen op de secretarie. Bilj. in te leveren uiterlijk 27 Oct. Aanw. 24 Oct., v.m. 11 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

22 SEPTEMBER.

Baambrugge (Onderh.). Den herbouw van de afgebrande boerderij van J. v. d. Lee.

Laagste inschrijver H. Bakker, Vreeland, f 15990. Nog niet gegund.

24 SEPTEMBER.

Apeldoorn. Het Bouwen van 6 dubbele arbeiderswoningen. Door de firma Möbus en Panhuisen.

Laagste inschrijver H. Kamphuis Perc. 1. f 4870. Perc. 2. f 5000. Massa. f 9870. Gunning in beraad gehouden.

26 SEPTEMBER.

Oud-Beijerland. Het bouwen van een schuur aan den Zinkweg onder Oud-Beijerland. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver J. Sneep, Klaaswaal, f 1410.

Terborg. Het bouwen van een dubbel woonhuis, zonder bijlevering van steenen, pannen, estrekken en tegels. Door Gebr. Boelen Huender.

Laagste inschrijver A. Bruil Traanboer, Terborg, f 1767,97.

27 SEPTEMBER.

Almelo (Stad.). Het bouwen eener villa op een terrein, gelegen aan den Bornschen straat te Ambt Almelo. raming f 5272. Door den architect T. A. Trijssenaar Jr.

Laagste inschrijver E. Eshuis, f 5100. geg.

Hengelo (Ov.). Het bouwen eener villa, op een terrein gelegen aan den Enscheder straatweg ald. Door den architect W. Elzinga,

Laagste inschrijver B. G. Markslag. f 13478, gegund.

Opeinde. Het weder opbouwen der afgebrande boerenhuizinge, bewoond door den heer B. Aardema te Ureterp. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver G. Kijlstra, f 5947.

Lobith. Het bouwen van een woon- en winkelhuis te Lobith. Door den bouwk. J. Post, te Arnhem.

Laagste inschrijver G. Volman, Arnhem, f 5630. gegund.

Wormerveer. Het herbouwen der meelfabriek „De Vlijt". Door de directie der fabriek.

Laagste inschrijver F. Raaijmakers, f 62650. Gegund.

28 SEPTEMBER.

Appingedam. Het bouwen eener overdekte houten manege, achter het terrein der maréchausseekazerne. Door het gemeentebestuur.

Tot nadere aankondiging verdaagd.

Beilen. Het bouwen van een boerenbehuizinge met bijlev. van de materialen. Door den heer H. Aling te Makkum.

Laagste inschrijver H. Pol, f 725, gegund.

Breda. Het verbouwen van een achterbouw, aan de huizinge geteekend no. 12, gelegen aan de Ridderstraat. Door den architect F. P. Bilsen.

W. M. Simons, enkel metselwerk f 715 en in massa f 1272; J. Kleiner, massa f 1054. Beiden ald.

Buren. Het aanbrengen van eenige veranderingen in het districtshuis, als afbreken en weder opbouwen van een schuurtje, daarstellen van waterlossing enz. Door den dijkstoel van het polderdistrict.

Laagste inschrijver G. van Mourik, Buren, f 322,50, gegund.

Deventer. Eenige verbouwing en aanbouw aan een woonhuis en kantoor. Door notaris Gualtherie van Weezel.

Bij deze besteding werd vaksgewijze ingeschreven behalve door de timmerlieden en metselaars die niet wilden inschrijven omdat zij bezwaar hadden tegen de door den architect gestelde voorwaarden, waarvan zij Z.Ed. te voren schriftelijk hadden kennis gegeven.

Verfwerk. Laagste inschrijver J. Klein, Bussink, f 451.

Loodgieterswerk. A. v. d. Sigtenhorst en Co., f 197.

Stucadoorwerk. G. H. Johannes, f 122.

Behangerswerk. Gebr. Olthof, f 18,40.

Leeuwarden. Het ten deele amoveeren en verbouwen der perceelen L. 131 en 133 aan de nieuwe stad te Leeuwarden. Door den architect J. D. Brans.

Laagste inschrijver Gebr. Tonk, f 4418, geg.

Winterswijk. Het afbreken en bouwen van een schuur achter een woonhuis aan de Willinkstraat aldaar. Door den heer D. A. Gans.

Laagste inschrijver G. W. ter Haar, f 935, gegund.

Zundert (Herbest.). Het afbreken van het bestaande en het bouwen van een nieuw brandspuithuis op het Raadhuisplein te Zundert. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver Joh. Franken, f 1240, gegund.

29 SEPTEMBER.

Almelo. De bouw van 2 stuwen en een brug, benevens het verplaatsen van een vonder. Bestek no. 14. Begr. f 3890. Door het best. van het waterschap „de Schipbeek".

Laagste inschrijver B. L. Buijvoets, Ambt-Almelo, f 3773.

Eindhoven. Het bouwen eener machinekamer met ketelhuis, het bemetselen van een stoomketel het maken eener fundeering met voetstuk voor een schoorsteen, enz. Door de firma Philips en Co.

Laagste inschrijver A. L v. Gestel, Geldrop, f 6000.

Westerbork. Perc. 1. Voor den heer J. Lanting te Westerbork, het bouwen van eene boerenbehuizinge, met bijlev. van de materialen. Perc. 2. Voor mej. F. Peeks te Westerbork, het bouwen van eene boerenbehuizinge, met bijlev. van de materialen. Door den arch. H. de Jonge te Beilen.

Perc. 1. Laagste inschrijver H. Timmer, Jz. Westerbork, f 2285*.

Perc. 2. Joh. Lahuis, f 3074*.

*Gegund.

Westerbork. Perc. 3. Voor den heer Joh. Thijn te Westerbork: het arbeidsloon van eene boerenbehuizinge. Perc. 4. Voor den heer R. Bosch te Hoogeveen: het arbeidsloon van eene boerenbehuizinge. Door den arch. H. de Jonge.

Perc. 3. Laagste inschrijver Gebr. Padding en Scholten. Beilen, 700.

Perc. 4. H. Timmer Bz., Westerbork, f 795.

30 SEPTEMBER.

Alkmaar. Het bouwen van eene boerenplaats, aan den Ringdijk, te Heerhugowaard. Door den heer H. B. Gottmer, notaris te Obdam.

Laagste inschrijver K. Verweel. Oterleek, f 5595. Gunning aangehouden.

Amersfoort. Het amoveeren van de perc. no. 12 en 13 aan de Utrechtsche straat aldaar en het bouwen van een koetshuis met bovenwoning. Door den architect Herm. Kroes.

Laagste inschrijver C. J. Kuntz, f 4300, geg.

Dordrecht. Het verbouwen der inrichting Kromhout no. 7 alhier. Door het best. der Dordrechtsche melkinrichting.

Laagste inschrijver J. van Welzenis, f 7468. Gunning aangehouden.

's-Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafkantoor, met directeurswoning, te Monnikendam. Raming f 21700. Door het Min. van W., H. en N.

Laagste inschrijver H. W. Hooft, Haastrecht, f 19387.

's-Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafkantoor. met directeurswoning, te Oude Pekela. Ram. f 22100. Door het Min. van W. H. en N.

Laagste inschrijver G. Hensema, O. Pekela, f 19176.

Kampen. Het doen van eenige herstellingen aan en het verven en behangen van het perceel Boven Nieuwstraat no. 86. Door den bouwk. H. J. v. Werven.

Laagste inchrijver Ph. Best, f 509, gegund.

Rhoon. Het bouwen van een woonhuis aldaar. Door den burgemeester.

Laagste inschrijver W. Nieuwenhuijzen, den Haag, f 12790.

1 OCTOBER.

Abcoude-Proostdij. Het verhoogen en verzwaren van den molenwerf om den molen van het waterschap. Door het bestuur van het waterschap „Waardassacker".

Laagste inschrijver J. Rosser, Wilnis, f 280. Niet gegund.

Buinerveen. 1. Het bouwen eener zuivelfabriek met bijlev. van alle materialen; 2. het leveren van glas- en verfwerk. Door het bestuur.

1e. Raming f 1910. Laagste inschrijver H. Scholten, 2de Exloërmond, f 1790*.

2e. Raming f 75. G. Mulder, Nieuwbuinen, f 57,50*. *Gegund.

Bussum. Het bouwen van een burgerwoonhuis met schuur. Door den bouwk. G. J. Vos.

Laagste inschrijver G. Majoor, f 5715.

Rijswijk (Z.-H.). Het bouwen van een bouwmanswoning met beestenstal aan den Zandweg te Rijswijk. Door den bouwmeester P. Zuidgeest.

Laagste inschrijver C. van Tilburg, Nootdorp, f 6962, gegund.

Sellingen. Het opschoonen van de ruiten A in 3 perceelen en wel: 1. van de Jipsinghuizerscheiding tot de brug bij Ter-Borg; 2. vanaf de brug bij Ter Borg tot de brug bij Boels te Ter Haar; 3. vanaf de brug bij Boels tot aan het kanaal te Ter Apel. Door het bestuur van het 8e onderd. waterschap Westerwolde.

Perc. 1. Laagste inschrijver J. Frenning, Sellingen, f 18, gegund.

Perc. 2. A. Bruinsema. Ter-Apel, f 40,50.

Perc. 3. A. Bruinsema, f 30,99. Perc. 2 en 3 onderhands gegund voor f 36 samen aan A. Bruinsema.

Strijen. Het weder opbouwen van een bouwmanswoning met annex graanschuur op het terrein gelegen in den polder Oude Klein onder gen. gemeente (met uizondering van verf- en smeewerk.) Door den heer J. de Jongste.

Perc. 1, timmer-, lood- en zinkwerk en gevolgen. Laagste inschrijver G. Maaten, Numansdorp, f 7314*.

Perc. 2, metsel- en hardsteenwerk en gevolgen. C. Oprel, Strijen, f 3048*.

Perc. 3, rietdekkerswerk. G. v. d. Sijde, Strijen, f 636,75*. *Gegund.

Terwispel. Het weder opbouwen der afgebrande boerenhuizingen voor den Heer G. P. Bergsma.

Laagste inschrijver J. Eppinga, Lippenhuizen, f 2097; begrooting van W. Burgij, f 2045. Nog niet gegund.

IJsselmuiden. Het bouwen van een boerenwoonhuis voor den heer J. Rietman te Kampereiland, raming f 3150. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver G. van Dijk Cz., Kampen, f 3042, gegund.

3 OCTOBER.

Amsterdam. Het inrichten van de woning van het hoofd der van der Palmschool tot twee klasselokalen. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver D. W. Venemans, f 5830.

Groningen. Den bouw van eene heerenbehuizing, op een vrij terrein aan de Grachtstraat te Groningen. Door den architect K. H. Holthuis.

Laagste inschrijver J. Hiskes. f 4679, geg.

Sloten (Fr.). Het verven der marechausseekazerne. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. Verbeek, Sloten, f 438, gegund.

Stad a/'t Haringvliet. De wederopbouw der kerk met consistoriekamer c.a. Raming f 6466,66, onder directie van den architect P. Mast Pz. te Sommelsdijk. Door de kerkvoogden der Herv. gemeente.

Laagste inschrijver T. Mosselman. Middelharnis, f 5814, gegund.

Utrecht. *a.* Het bouwen van 7 woonhuizen in het Wilhelminapark. *b.* Het bouwen van één woonhuis naast het vorige. Door den architect P. J. Houtzagers.

a. Laagste inschrijver J. H. Vos, Utrecht, f 62909.

b. J. W. Matthijs. f 9697.

Massa. J. H. de Vos, f 71775.

4 OCTOBER.

Haarlem. Het bouwen van twee woon- en winkelhuizen met bijbehoorende werken, aan de Kamperstraat en Lange Poellaan. Door den architect S. J. W. Mons

Laagste inschrijver H. v. 't Wout, f 7550.

Rotterdam. Het maken van een ververschingsgebouw op het terras aan de Parkkade. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver J. Steffens, 's-Gravenhage, f 34800.

Utrecht Het bouwen van 17 woningen aan de Lindestraat aldaar. Door het bestuur van Patrimoniums coöp. bouwvereeniging.

Laagste inschrijver G. H. Gros, f 23694.

5 OCTOBER.

„Per Telegraaf".

Leeuwen (N.-Br.). Het bouwen eener kerk met pastorie ald. Door het R.-K. Paroch. kerkbestuur.

Laagste inschrijver, F. Raaijmakers, Amsterdam, f 61838; daaropvolgende L. Pollaert, Roermond, f 62995. Gegund aan aan Pollaert. Het kerkbestuur levert platte steenen.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

15 OCTOBER 1898. 18e JAARGANG. N°. 42.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Uitbetaling van werklieden. — Boekaankondiging. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichtersen teekenaars. — Verbetering. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Tot de Maatschappij zijn toegetreden:

als Gewoon lid, de heeren G. W. ten Dam en C. de Groot, beiden te Delft,

als Buitengewoon lid, de heer H. J. Tiemens Jr., te Zieuwent.

De ingekomen antwoorden op de prijsvraag voor de

Studenten Sociëteit te Utrecht

zullen van af Vrijdag 21, tot en met Donderdag 27 October a. s. worden tentoongesteld in het gebouw van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

AFDEELING AMSTERDAM. Bezichtiging van de Graansilo aan het Noordzeekanaal bij de Oude Houthaven te Amsterdam, van de „Maatschappij tot exploitatie van graansilo's en pakhuizen", op Zaterdag 22 October 1898 des namiddags te $1^1/_2$ ure.

Namens het Bestuur,
B. J. OUËNDAG, *Secretaris.*

UITBETALING VAN WERKLIEDEN.

Voldoende aan de opdracht der Afdeeling 's-Gravenhage tot beantwoording van vraag II van de door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst gestelde vragen, hebben de ondergeteekenden de eer het volgende praeadvies uit te brengen.

1e. gedeelte. Worden in de bestekken voor bouwwerken, in den kring Uwer Afdeeling opgemaakt, bepalingen voorgeschreven betreffende de uitbetaling van de werklieden in de keet op het werk, man voor man in afgepast geld?

Deze bepalingen komen in de meeste bestekken van particuliere architecten voor, ook in die van de Gemeente, doch, zoover ons bekend, niet in die van de Genie of van de verschillende ministeriën.

2e. gedeelte. Zoo ja., wat kan dan meegedeeld worden omtrent de werking van die bepaling?

Worden onder „bouwwerken" verstaan z.g. kunstwerken, d. w. z. het bouwen boven den grond, als huizen, villas scholen, enz., dan kan de werking dier bepaling niet dan geroemd worden, ofschoon er direct aan toegevoegd dient, dat de meeste aannemers uit welbegrepen eigenbelang zoodanig uitbetaalden vóór hieromtrent bepalingen in de bestekken werden opgenomen. Te bejammeren is het, dat bij den z.g. speculatie-bouw hiervoor geen bepalingen zijn, en men daar de treurige gevolgen ziet van het betalen in ploegen, waar de afrekening onderling, en dan altijd in kroegen, moet plaats hebben. Veelal worden de loonen ook betaald aan een ploegbaas, die als onderaannemer van het grondwerk, timmer- of metselwerk optreedt. Vooral laatstgenoemde onderaannemers zijn er op ingericht om het leeuwenaandeel van het werkmansloon machtig te worden. Zij zijn veelal tegelijk kroeghouders, en gewoonlijk wordt dan ook het loon bij hen aan huis betaald, waar verteringen gemaakt worden en op crediet geschonken wordt, waarbij de afrekening gemakkelijk wordt gemaakt door de schuld van het loon af te trekken. Bovendien weet de werkgever niet of den werklieden het noodige loon wordt betaald, hoewel hij zich verantwoordelijk acht voor de betaling van het in den loop van de week afgemaakte werk tegen den door hem overeengekomen eenheidsprijs, zoodat de volgende week dikwijls begonnen wordt met ontevredenen die zich daarom met drank zoeken te verstrooien.

Bij aardenwerken, waaronder wij ook het straatmaken verstaan, is om de uitgestrektheid en om de eigenaardige manier van werken het afzonderlijk, man voor man, uitbetalen veeltijds zeer moeielijk. Veelal wordt hier het loon betaald door den ploegbaas, die voorwerker is van 10 à 16 man, volgens den door den aannemer verstrekten werkbrief. Deze werkman heeft, met zijn ploeg, óf aangenomen

werk, of werkt in daggeld; doch hij heeft in ieder geval hooger loon en is voor zijn medearbeiders ook in zekeren zin verantwoordelijk. Hij heeft ook het recht, in overleg met den aannemer, arbeiders te ontslaan of aan te nemen; op hem geldt dan ook de voorgaande beschrijving, omdat ieder kan weten wat hij verdient en altijd reclame heeft bij den aannemer, wiens werkman hij is, en die door zijn verstrekte lijst controle uitoefent. De straatmakers hebben daarenboven hulp noodig van sterkere en zwakkere handlangers die door hen naar verdiensten betaald worden, omdat zij steeds per M². werken. Hierop kan met goed gevolg geen controle worden uitgeoefend. Er zijn echter geen klachten daaromtrent bekend. Wij houden het voor zeker, dat de verandering dáár, wel klachten zou teweegbrengen.

Of verandering in deze regeling mogelijk is, betwijfelen wij niet, doch of zij gewenscht is, meenen wij op goede gronden wel te mogen betwijfelen.

's-Gravenhage 21 Januari 1898.

J. P. J. LORRIE.
W. B. VAN LIEFLAND.
A. VAN DEN ELSHOUT

BOEKAANKONDIGING.

The decoration of Houses bij Edith Wharson & Ogden Codman Jr.

Onder het juist gekozen motto: „Eene vorm moet op zich zelf mooi wezen en nooit mag men rekenen op de aangebrachte versiering om de onvolmaaktheden ervan te redden" (ontleend aan Henri Mayeux: La composition décorative), schreven Edith Wharson en Ogden Codman Jr. een boek over: De versiering der huizen.

Reeds op het eerste gezicht maakt dit boek den aangenaamsten indruk. De tekst wordt verduidelijkt door een zestigtal platen — gereproduceerde photographien naar meerendeels minder bekende voorbeelden —, ik noem bijv. eene badkamer uit het paleis Pitti, verschillende interieurs uit paleizen in Genua en Mantua, uit de villa Vertemati bij Chiavenna, uit Trianon.

Al deze platen zijn goed uitgevoerd; de druk is evenzoo keurig netjes. Het geheel ten slotte pleit ten sterkste voor den stelregel: Eenvoud is de grootste pracht.

Hoewel ik dit boek niet in zijn geheel kon lezen, geloof ik, dat het verdient algemeen gekocht en gelezen te worden. De lezer zal er vele wenken in vinden, waarmede menigeen zijn voordeel zou kunnen doen.

Reeds bij een vluchtig doorbladeren, troffen mij enkele zinsneden. Hierbij was de volgende, die mij misschien daarom onmiddellijk opviel, omdat kort geleden, ik geloof in „de Opmerker," eene totaal afwijkende en mij minder sympatieke meening verkondigd is:

Deze overdreven waardeering van de beteekenis van het detail is zeer karakteristiek voor eene onvolmaakte ontwikkeling (This exaggerated estimate of the importance of detail is very charakteristic of an imperfect culture).

Wanneer ik ieder belangstellende zou willen aanbevelen met bovensaand werk kennis te maken, wensch ik hiermede geenszins gezegd te hebben, dat in het boek van Edith Wharson en Ogden Codman Jr., het laatste en beslissende woord over een zoo gewichtig onderwerp als: The Decoration of Houses, gesproken is. Dit trouwens was hun doel niet; zij wilden slechts aantoonen, dat wij uit het gouden tijdperk der architectuur zijn overgegaan in het vergulde van het ornament, eene opmerking die men in hoofdzaak wel als juist moet erkennen. — Daarom komen zij tot deze conclusie:

„Alleen eene terugkeer tot architectonische beginselen kan weder-„om de versiering van het huis tot de hoogte van weleer opvoeren.

„Vasari zeide van de villa Farnesina, dat dit landhuis niet „gebouwd maar geboren was — non murato ma veramenta nato — „en dit gezegde is slechts de uiting van een altijd aanwezig „gevoel — het gevoel voor samenhang der deelen, voor eenheid „van het geheel."

Onlangs is verschenen de *Eerste afdeeling van: „Das Deutsche Bürgerliche Einfamiliën Haus", door Aug. Exter. (Leipzig Baumgartners Buchhandlung 1899.)*

Op dertig platen zijn hier een aantal kleinere woonhuizen — bestaande uit drie kamers en een keuken —, voorgesteld. Er moeten nog vijf afleveringen op deze volgen; ze zullen achtereenvolgens voorbeelden bevatten van huizen met:

4 kamers, keuken en kabinet; 5 kamers, keuken en kabinet; 5 kamers, keuken en verschillende kabinetten; hall, 5 kamers, keuken en kabinetten; hall, 6 kamers, keuken en kabinetten. De prijs van deze afleveringen, die elk afzonderlijk verkrijgbaar zijn gesteld, bedraagt onderscheidenlijk 18, 8, 14, 12, 14 en 18 Mark, het aantal platen 30, 12, 20, 18, 20, 30.

Dit plaatwerk is samengesteld uit eenige der ingekomen antwoorden op prijsvragen welke in 1897 door Aug. Exter, architect in de Villa Colonie Pasing bij München, met het meeste succes werden uitgeschreven. Hij stelde zich ten doel eene serie ontwerpen te verzamelen, die als 't ware tot handleiding dienen kan bij het ontwerpen van huizen ter huurwaarde van 400 tot 1000 Mark.

Men herinnert zich, dat bij ons te lande eene dergelijke onderneming door den uitgever van Architectura op touw gezet, edoch mislukt is.

Bij de thans verschenen ontwerpen was eenvoud natuurlijk een eerste vereischte en alle deelnemers hebben dit — een elk op zijne manier — in het oog gehouden, al kon een enkele zijn zucht niet bedwingen een vrij wel overbodigen toren te ontwerpen. Aan lang niet allen is het evenwel gelukt een niettemin artistiek en wel gedistribueerd gebouwtje te maken. Een der aantrekkelijkste ontwerpen komt mij voor te zijn de niet-bekroonde inzending van Ludwig Stadler uit Berlijn, althans voor zoover de buiten-architectuur betreft. De ontwerpen van Franz Branzky uit Keulen trekken onmiddellijk de aandacht door de handige en artistieke wijze waarop ze geschetst zijn. Ik geloof echter, dat ze het meest zouden voldoen in een der dorpjes langs Moezel of Rijn, maar niet buiten als landhuizen. Een zeer goeden indruk behoudt men ook van het werk der architecten Fritz en Wilhelm Hennings uit Charlottenburg, zoowel wat betreft de facaden als de plattegronden. Met weinig middelen en vermijding van uit- en aanbouwsels hebben zij een frisch en aangenaam huisje ontworpen.

Met betrekking tot de plattegronden kan men zich meermalen afvragen: „Hoe is dat mogelijk?" Zoo ziet men bijv. eene corridorvormige woonkamer van 2,85 M. bij 6,10 M., „eene W. C." — deze zijn trouwens slechts in enkele ontwerpen goed geplaatst — van 1 M. bij 3 M., dus om zoo te zeggen niet veel kleiner dan de keuken; ten slotte ontbreken bijna overal vaste kasten, die in woningen van deze grootte toch van zooveel nut zijn.

Het is te wenschen, dat een Nederlandsch uitgever, door het succes van deze prijsvragen, zich nog laat aanmoedigen om voor ons land eene dergelijke verzameling bijeen te brengen.

DER MODERNE STIL.

Eine Sammlung Naturalistischer Motive mit Rücksicht auf die praktische Verwendung im Kunstgewerbe. Entworfen und gezeichnet von Arnold Lyon Grün. Akademischer Maler.
Leipzig. Verlag von Bernh. Friedr. Voigt 1898.

Dit plaatwerk is grootscheepsch opgevat en kost 30 Mark = *f* 19 50. Ik kan niet zeggen, dat de ontwerpen van den heer Lyon Grün mij die som waard zijn, zelfs niet met: „Eene inleiding in het wezen der moderne kunstrichting" als toegift.

In de eerste plaats zijn namelijk de meeste ontwerpen zeer zwakjes in elkaar gezet en de „Naturalistische Motive" slecht gerangschikt en gestyleerd; want al wenscht de ontwerper, zooals hij uitdrukkelijk verklaart, dat deze motieven aan geene theoretiseerende of schematiseerende behandeling onderworpen mogen worden, — aan styleeren kon hij niet ontkomen.

Ook de kleuren-combinaties zijn slecht gekozen en op sommige platen kan men zich in weinige oogenblikken de oogen zeer turen. Met geel, rood in soorten, zwart, groen en paarsch, verrichtte Arnold Lyon Grün wonderen van wansmaak!

Maar het ergste is het gesteld met de enkele voorwerpen van kunstnijverheid.

Dat een deurbeslag zoo geteekend is, dat de domste smidsjongen ziet, dat het onbruikbaar is, kan men eenen Academischen Maler niet zwaar aanrekenen. Maar ik vraag of het niet ten eenemale in strijd is met alle logica, misschien zelfs met die der moderne kunstrichting, om een deurgeheng geheel samen te stellen uit naturalistische bloemen en bladeren.

Een bokaal die, zoo ze al gemaakt kan worden, in geen geval bruikbaar is, noem ik gewoon weg een onding.

Het fraaiste zijn evenwel een paar platen met ornament, dat uit niets dan dooreengestrengelde vraagteekens bestaat; alleen hier en daar verheft zich op kaarsrechten stengel een groote bloem, of zien we een vlinder in plattegrond.

Reeds het titelblad doet onaangenaam aan; het is grof en opzichtig en kon beter dienen als reclameplaat voor een verffabriek bijv.

Of dit boek den kunstenaar en kunstnijveren zal aansporen tot vruchtbaar werken? — zooals de heer Lyon Grün hoopt aan het einde zijner „Inleiding in het wezen enz.", welke inleiding, 't zij hier opgemerkt, een hoogdravend en hol klinkend stuk proza is.

Plaat No. 1 prijkt met eene zinspreuk. waarschijnlijk die waaronder het geheele werk zijn weg moet zoeken. luidende:

„Dahin ist die kalte Antike; lebendiges Wesen, entnehmen wir nur der Natur."

Bravo!

Op ijselijk conventioneele wijze is de „Antike" hier voorgesteld als eene uitgeteerde en ingedroogde mummiekop, die nijdig over een schild heen loert, op welks rand geschreven staat: Antike, net als op de bordjes, die blinden en doofstommen voor de borst dragen, het gebrek van den drager aangegeven is.

Intusschen, wanneer die Kalte Antike dahin ist, kunnen we er ons mede troosten, dat het niet de ontwerper van „Der Moderne Stil" was, die er het meeste toe bijdroeg!

Ik wil niet eindigen voor ik de aandacht van een eventueelen kooper van dit prachtwerk gevraagd heb, voor de zeven verschillende monogrammen die er in voorkomen. Het zijn alle even listige en doordachte combinaties van de letters: A. L. en Y.

J. H. W. L.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Groningen. 30 September. *Vervolg.* Na vermelding van de formaliteiten die in acht genomen moeten worden om tot de fabrieken der Gute Hoffnungs Hütte te worden toegelaten, en van de heusche wijze, waarop de bezoekers door een Ingenieur daarin werden rondgeleid, gaf spreker een zeer uitvoerige beschrijving van de inrichting en werkwijze aldaar in zwang.

De indruk, die de 9 stuks torenhooge smeltovens maakten, het vervoeren van het gesmolten metaal in groote reservoirs op wielen, getrokken door een locomotief, het inblazen van lucht in de gesmolten metaal-massa's, waardoor een vonkenregen ontstond, grootscher en fraaier dan van menig vuurwerk, het onverdoovend geluid op enkele plaatsen, de zware walswerken, — dit alles en nog zooveel meer, wat spreker opsomde, was zoo overweldigend, dat hij zich niet in staat achtte ook maar eenigszins den daarvan ontvangen indruk terug te geven.

Opvallend is het, zoo vervolgde spreker, dat men in de fabrieken zoo weinig werkvolk bijeen ziet, niettegenstaande er toch de nogal aanzienlijke hoeveelheid van 4800 man aan het werk is, waaruit men zich een denkbeeld kan vormen van den omvang van deze fabrieken.

Te 6 uur n. m., toen het werkvolk naar huis ging, verlieten de heeren na een hartelijk afscheid van den rondleidenden Ingenieur en onder dankbetuiging voor het geziene, de fabrieken, om via Duisburg naar Dusseldorf te gaan, alwaar zij in het confortabel ingerichte hotel Monopol, Kaiser Wilhelmstrasse, afstapten. Na een flinke opfrissching en een bezoek beneden aan het restaurant werd de avond verder gezellig doorgebracht, tot eindelijk de vermoeienissen van den dag zich deden gelden en in de armen van Morpheus krachten voor den volgenden dag werden opgezameld.

Na een korte pauze, die nu volgde, werd den heer P. W. Kersten, vertegenwoordiger van den heer G. Keij, houthandelaar en importeur van Zweedsche deuren, gemerkt S. Kroon. L, te Amsterdam, gelegenheid gegeven aangaande de tentoongestelde deuren de noodige inlichtingen en ophelderingen te geven. Aangezien hierover en over andere tentoongestelde zaken nogal het een en ander te zeggen valt, zal daarop hieronder terug worden gekomen, om eerst de lezing van den heer Sips ten einde te brengen.

Den volgenden dag Zondag, zoo vervolgde spreker, werd benut Dusseldorf (200,000 inwoners) te bezichtigen. Deze plaats aan den Rijn, met haar schoon en uitgestrekt park, met haar breede en net geplaveide straten, met soms interessante gebouwen en veel in aanbouw zijnde huizen, waarin een streven naar iets nieuws te zoeken door de architecten, evenals hier te lande. valt op te merken, mag een bezoek overwaard worden geacht.

Na een aantrekkelijke beschrijving van een bezoek aan de schoone Diergaarde en van een 's avonds ongeveer 10 uur gehouden maaltijd, waarvan de spijzen, wegens de soort, veel van de respectieve verteringsorganen zullen hebben gevorderd, in het restaurant van Gens Rink in de Oststrasse, te hebben gegeven, — na nog het een en ander over de terugkomst in het Hotel te hebben gezegd, ging spreker over tot het schetsen van een bezoek, dat den volgenden dag aan Bochem werd gebracht.

Aldaar, over Duisburg en Essen, aangekomen, werd per tram een bezoek gebracht aan de fabrieken van de Gesellschaft, Verein voor staalindustrie.

Dank zij de aanbevelingsbrieven werden de heeren zonder moeite tot de fabrieken toegelaten.

Ook hier was de indruk overweldigend, zoo vervolgde spreker, ook hier had rondleiding door een Ingenieur plaats.

Het gaat moeilijk de navolgende beschrijving, zoo als spreker die gaf, van al wat in deze fabrieken omgaat, in dit verslag weer te geven; alleen zij vermeld. dat de machtige Martin-Siemens en Friedrich-Siemens ovens, ieder geschikt zijn voor eene lading van ± 10.000 KG. staal, en waarvan er verscheidene zijn, — de 10 stoomketels met machines, waaraan vliegwielen van 10 M. middellijn, voor het drijven van hijsch- en pletmachines, draai- en schaafbanken, stoomhamers, walswerktuigen en wat niet al meer, spreker en andere heeren van het gezelschap zoodanigen indruk verschaften, dat die niet beter dan met sprekers eigen woorden zijn weer te geven.

„Men gevoelt zich nietig bij het zien van al die vindingen van „het menschelijk vernuft. Met groot respect ziet men, bij het aan„schouwen van al wat zich aan het oog voordoet, op naar de „ingenieurs, de vernuftelingen, uit wier brein zoo iets kan voort„komen. Met hetgeen ik heb geschetst, heb ik getracht u te doen „zien, hoeveel zoovelen van onze leden der Afdeeling, wie een „zoo gunstige gelegenheid was aangeboden, hebben gemist."

Ten slotte bracht spreker zijn oprechten dank uit, ook namens zijn medereisgenooten, aan de hen geleid hebbende kloeke ingenieurs, van wie zij 's maandags middags om 12 uur scheidden.

Deze boeiende causerie werd besloten met dank te brengen aan het lid, den heer P. M. A. Huurman, op wiens initiatief deze reis was ondernomen en die zich veel moeite heeft getroost om de excursie te maken tot een leerzame, prettige en recht gezellige uitspanning, hem die zoo goed het Utile et Dulce wist te betrachten.

Een herhaald applaus bewees, dat spreker met zijn causerie de vergadering op een aangename wijze had weten bezig te houden, en hij oogstte bij monde van den Voorzitter den daarvoor welverdienden dank der aanwezigen.

Thans tot de tentoongestelde artikelen van den heer Keij terug keerende, dient het eerst te worden vermeld, dat van de verschillende soorten van de buiten-, kamer- en kastdeuren, met enkele losse hoekverbindingen, stukken van inleglijsten en gedeelten van paneelen, niets dan goeds kan worden gezegd, of beter, dat zij boven allen lof verheven zijn en dat door dit buitenlandsch fabrikaat menig consciëntieus bouwmeester, die het zooveel mogelijk bevoordeelen van de Nederlandsche industrie en handwerksnijverheid zich ten plicht rekent, na kennismaking met dit fabrikaat een harden tweestrijd zal hebben te voeren.

Hetgeen omtrent het vervaardigen van deze deuren door den vertegenwoordiger werd verklaard, mag doen verwachten, dat zij in het gebruik in alle opzichten zullen voldoen, hetgeen ook reeds door een groot aantal attesten van Ned. architecten en bouwkundigen is geconstateerd en waarvoor een $2^1/_2$ jarige garantie tot waarborg strekt.

De buitengewone zorg die aan het sorteeren, het drogen van het onbewerkte hout $1^1/_2$ jaar lang door de buitenlucht, in daarvoor uitsluitend ingerichte lokalen, en daarna machinale droging en nadat de deuren gereed zijn nog een kort verblijf in een oven, maken, dat de prijs iets hooger is dan van hier te lande machinaal vervaardigde deuren, welke prijs echter nog hooger zoude moeten zijn, als niet de kolossale omzet van 3500 deuren per week de levering voor de gestelde prijzen mogelijk maakte.

Onder de nieuwe vindingen, die mede tentoon waren gesteld, trok vooral de aandacht een zeer practisch en eenvondig toestelletje voor het openen en sluiten en het op ieder willekeurige opening daarmede vast zetten van tuimelramen.

Door de vele zaken die de aandacht der vergadering vorderden, kwam de kunstbeschouwing, bestaande uit eene fraaie collectie platen uit de portefeuille van den heer Huurman, niet tot haar recht en daarom werd verzocht ze nogmaals te exposeeren.

Na eenige besprekingen over het een en ander kreeg de heer

H. Raammaker het woord, om iets mede te deelen van het bezoek aan de 78ste Vergadering van de Mij. t. b. d. Bouwkunst, den 19den September j.l. gehouden te Zutphen, en het door de leden den volgenden dag gebracht bezoek aan Deventer.

Daar het door de voorgaande werkzaamheden reeds vrij laat was geworden en in het Bouwkundig Weekblad van 25 September jl. reeds verslag van deze vergadering etc. is opgenomen, werden door spreker slechts de meest opvallende zaken en merkwaardigheden opgenoemd, zooals de uitmuntende ontvangst op het stadhuis te Zutphen door den heer Burgemeester en twee Wethouders dier gemeente, de daarbij gehouden toespraken door den Burgemeester en den heer Salm, Voorzitter der Mij. t. b. d. Bouwkunst, en het onthaal door den Burgemeester op eerewijn.

Van hetgeen werd verhandeld in de Vergadering, die in de Raadzaal van het Stadhuis werd gehouden, werd vermeld wat door de heeren R. P. J. Tutein Nolthenius, Ingenieur van den Rijkswaterstaat, en T. H. van Etteger, Gemeente-Architect te Zutphen, over de werkwaardigheden en de uitbreiding na de slooping der vestingwerken van Zutphen is gezegd.

Bij het vermelden van de werkwaardigheden der plaats, o. a. van het gebouw voor visch- en boterhandel, kon spreker zich niet onthouden van op te merken, dat Groningen, met meer dan 3 maal zooveel inwoners, nog altijd op zoodanige inrichtingen wachtende is, hoewel daarover reeds sedert jaren wordt gedelibereerd.

Na nog het een en ander over de meer dan 3 uur geduurd hebbende rondwandeling door de stad de bezichtiging van merkwaardigheden aan gebouwen, en het gezellig diner in de societeit, waaraan ook door twee Wethouders der gemeente werd deelgenomen, en van het verder doorbrengen van dien dag te hebben verteld, ging spreker over tot het schetsen van het den volgenden dag gehouden gemeenschappelijk uitstapje naar Deventer. De zit per rijtuig over Voorst en de huize de Pol, zoomede de ontvangst te Deventer door eene Commissie bestaande uit de heeren J. A. Mulock Houwer, H. Berghuijs, H. Beumer en J. D. Gantvoort, werden door spreker met woorden van ingenomenheid en waardeering herdacht.

De mededeelingen van den heer Mulock Houwer over Deventers werkwaardigheden, aangevuld door hetgeen spreker bij den gezamenlijken rondgang door de stad zelf had aanschouwd en opgemerkt, te veel om in dit verslag terug te geven, werden mede met kenbare belangstelling door de vergadering aangehoord. Spreker eindigde met ook uit naam van zijn medereisgenooten, de heeren W. Jacobs en J. H. Huizenga, te kennen te geven, dat de reis hun in alle opzichten had voldaan en hij het jammer achtte, dat niet meer leden van de Afdeeling daaraan hadden deelgenomen.

Ten einde niet in herhaling te vervallen, zij hier aangeteekend, dat hetgeen na het einde der lezing van den eersten spreker is vermeld, ook van toepassing is op laatstgenoemden spreker.

Het was reeds bijna middernacht, toen de zeer goed bezochte vergadering werd gesloten.

Techn. Vakvereen. Afd. Amsterdam. 5 Oct. 1898. Na opening der vergadering worden de notulen de vorige gelezen en goedgekeurd en de ingekomen stukken behandeld.

Hierna werd medegedeeld, dat er 2 nieuwe leden waren aangenomen en op Zondag 9 October voor de leden gelegenheid was tot het bezichtigen van het Veiligheids-Museum.

Bij een bespreking omtrent het orgaan, stelden vele leden zich beschikbaar tot het leveren van bijdragen door dat orgaan.

De vragenbus werd ledig bevonden.

Na het behandelen, van eenige zaken van huishoudelijke aard en de gebruikelijke rondvraag, sloot de Voorzitter de vergadering.

Technische Vakvereeniging. De leden van de Afdeeling Amsterdam der Technische Vakvereeniging bezochten Zondag namiddag het Museum tot voorkoming van ongelukken en ziekten in fabrieken en werkplaatsen. De Directeur van het Museum, de heer A. C. M. van Etten, leidde hen daar rond, gaf van alles de noodige verklaring en liet alle machineriën in werking zien.

Alle waren hoogst voldaan en van meening, dat een Museum, waar zooveel te leeren valt, waar meening fabrikant de wetenschap kan opdoen om voor geringe kosten zijn personeel voor ongelukken te behoeden, meer moet worden bezocht.

Het bezoek duurde ongeveer 3 uur.

Bij het vertrek bedankte de Voorzitter der Afdeeling, de heer Haver, den heer van Etten, in eenige welgekozen woorden, voor zijn vele bemoeiingen.

Vereeniging Bouwkunst en Vriendschap, Rotterdam. Op October had des avonds te 8 uur de eerste wintervergadering plaats onder voorzitterschap van den heer Henri Evers, die met eene hartelijke toespraak de aanwezige leden welkom heette, en daarbij de feiten waarbij het belang der Vereeniging of van hare leden rechtstreeks of zijdelings betrokken geacht kon worden, voorgevallen sedert de laatst gehouden vergadering in April dezes jaars. Hij herinnerde aan de welgeslaagde excursie naar Haarzuijlens, en het daar geboren adres in zake den bond van alle bouwkundige vereenigingen in Nederland; aan het 70 jarig jubileum van den architect J. H. Leliman te Amsterdam; aan het overlijden van den grooten Garnier, bij welke beide laatste gelegenheden de Vereeniging van hare deelneming deed blijken, en vestigde er de aandacht op, dat drie leden der Vereeniging met name de heeren J. J. Gort, J. van der Valk Fzn. en C. N. van Goor onderscheidingen ontvingen bij de prijsvraag voor de Utrechtsche Studentensociëteit, en dat een vierde lid, de heer H. Cuglits, eene bekroning ontving voor zijn antwoord op eene door de Vereeniging ter voorkoming van ongelukken enz. uitgeschreven prijsvraag voor een doelmatig werkmansprivaat.

Na deze inleiding werden de notulen der vorige vergadering gelezen en gearresteerd, en gaf de Voorzitter het woord aan den heer J. A. van der Kloes te Delft, tot het houden zijner voordracht over: „De baksteenindustrie voorheen en thans". Hoewel de baksteenindustrie, zoo ving spreker aan, zeker een der oudste takken van het menschelijk bedrijf is, zal ik mij niet verdiepen in historische bespiegelingen; alleen wilde spreker een enkel punt releveeren betreffende den door de Romeinen gebruikten steen en wel de groote lengte en breedte, en de geringe dikte van het formaat, waardoor de steenen meer den vorm van tegels hebben, wat het bakken moeielijker maakt, en waarvoor hij nimmer eene behoorlijke verklaring had gevonden, een punt waaromtrent later door den Voorzitter nog eenige mededeelingen werden gedaan ter opheldering.

Vervolgens besprak hij de oudere baksteenindustrie hier te lande en toonde door een uit Harlingen afkomstige oude reuzenmop die in hooge mate de kenteekenen van ongaarheid bezat aan, dat die industrie toenmaals op eene niet al te hooge trap stond, en gaf een beeld van die industrie tegenwoordig, waarbij hij het formaat, de oorzaken van de verschillende kleuren, de vastheid van den steen en de gebreken dien hij kon vertoonen, uitvoerig behandelde. Bij de bespreking der werktuigen tot het vervaardigen en de inrichtingen tot het bakken der steenen, van af den eenvoudigsten handvorm tot de meest ingewikkelde persmachines, had spreker veelvuldig gelegenheid te komen op de door hem ontworpen en uitgevonden inrichtingen voor het bakken van steen voor de werken aan de Solo-vallei in Indië. Hij gaf een overzicht der proefbaksels die hier te lande van uit Indië afkomstige klei waren vervaardigd, en roemde in hooge mate de kwaliteit dier klei, waaruit volgens zijne bewering een fabrikaat was te maken dat met het allerbeste in Europa kon wedijveren; zelfs was hij er in geslaagd een steen daaruit te vervaardigen — „het rostoliet" — die de bekende iron bricks in hardheid nog overtrof. Ook het verglazen van steen werd behandeld, en gewezen op het gevaar van afvriezen der dikke laag glazuur (om haar hoogen glans zoo algemeen gewild), door de talrijke krimpscheurtjes die zij steeds bezit, en welk gevaar veel minder groot is wanneer men zich wilde vergenoegen met eene minder glanzende doch minder dikke glazuurlaag. Het fabriceeren van dakpannen en tegels werd besproken en bij de behandeling van de buizenfabricage wees spreker op een algemeen bestaand dwaalbegrip, dat deze in 't buitenland beter zouden vervaardigd worden dan hier te lande. Eene uitgezochte collectie monsters, door de firma's Frans van de Loo te Dieren, en Dericks en Geldens te Druten en eenige zeer fraaie en kleurrijke tableau's van Jacoba-tegels uit de fabriek van Joost Thooft en Labouchère te Delft luisterden de voordracht van den spreker op, die dan ook als zijne meening te kennen gaf, dat genoemde firma's en meerderen hier te lande een fabrikaat leverden, dat gerust de concurrentie van elk buitenlandsch product kon uithouden. Aan het slot zijner rede kwam spreker met vuur op tegen de verderfelijke gewoonte van het gebruik van te kalkrijke metselspecie, die bijna zonder uitzondering de oorzaak is van de gebreken die metselwerken vertoonen. Een warm woord van dank van den Voorzitter en het applaus

der vergaderden bewezen de ingenomenheid waarmede de belangrijke voordracht was aangehoord. De Voorzitter deelde den inhoud van het Juryrapport in zake de door de Vereeniging uitgeschreven prijsvragen mede — de uitslag is reeds in dit blad medegedeeld — en verzocht nog den heer Cuglits eenige mededeelingen over het door hem ontworpen closet te doen, waaraan deze welwillend voldeed. Na het balloteeren van 6 nieuwe leden die met algemeene stemmen als zoodanig aangenomen werden, sloot de Voorzitter, niets meer aan de orde zijnde, de vergadering.

Afdeeling 's-Gravenhage, 14 Oct. 1898. Deze goed bezochte bijeenkomst werd door den Voorzitter geopend met een woord van opwekking tot krachtige werkzaamheid voor den komenden winter, opdat zoowel de leden als het bestuur daarvan de voldoening mogen smaken en daardoor de Afdeeling vooruitga en bloeie. — De notulen der vorige bijeenkomst, die voor 15 April j.l., vastgesteld zijnde, deelde de Voorzitter mede, dat op den vorigen avond. 13 dezer, de particuliere „Arbeidsraad voor de Bouwvakken" alhier was opgeheven, en herinnerde daarbij hoe het ontstaan van dezen eersten arbeidsraad in ons land een gevolg was geweest der vergaderingen van eenige bouwkundigen- en werkliedenvereenigingen, op initiatief van de Afdeeling bijeengeroepen, naar aanleiding van eenige vragen betreffende loon, werktijd, enz. door vereenigde timmerliedenvereenigingen opgesteld en aan verschillende particulieren en corporatiën ter behandeling toegezonden.

Nu er Kamers van Arbeid van Rijkswege zijn ingesteld, mag zeker met voldoening worden teruggezien op dien arbeid, in 1891 begonnen, en was het den Voorzitter aangenaam te knnnen mededeelen, dat den heer F. H. van Malsen, Voorzitter van den Arbeidsraad, de onderscheiding te beurt is gevallen te worden benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Deze mededeeling werd met applaus begroet, en het voorstel van het Bestuur om den heer van Malsen, die tevens een onzer Oud-Voorzitters is, uit erkenning voor zijne verdiensten in zake arbeidsraden, tot Eerelid der Afdeeling te benoemen, met algemeene instemming aangenomen, waarvan direct per telegraaf aan ZEd. bericht werd gezonden.

Onder de ingekomen stukken bevindt zich een afdruk van de voordracht, in het vorige jaar door den heer G. E. V. L. van Zuijlen in onze Afdeeling gehouden, getiteld: „De Volkshuisvesting." In een naschrift, als ook in een begeleidend schrijven, wordt de wenschelijkheid betoogd eene Vereeniging te stichten, welke zich uitsluitend zou bezig houden met het vraagstuk der Volkshuisvesting.

Dit belangrijk onderwerp zal voorzeker nadere behandeling tegemoet gaan.

Als spreker voor dezen avond trad op de heer D. Klinkert, architect alhier.

In zijn aanvang wees de heer Klinkert er op, dat „stijl" is het persoonlijk cachet van den kunstenaar, in zijn scheppingen gelegd, hetwelk valt op te merken ook voor geheele volken, en zich, door alle tijden heen, in de historische kunst-stijlen openbaart. Dit een en ander door voorbeelden verklarende, ging spreker over tot eene bespreking der: „Arabische kunst, als uitvloeisel van de leer van Mohammed," vooral beschouwd ten opzichte van hare ontwikkeling in Egypte.

In de eerste plaats stond spreker stil bij den persoon van Mohammed, als stichter van den Mohammedaanschen godsdienst. Hij beschreef in korte trekken het leven van den profeet en wat daaruit is voortgevloeid, namelijk een geheel godsdienst-stelsel, met beschaving en kunst-ontwikkeling, over een groot gedeelte van Azië, Afrika en Europa, gedurende meer dan vier eeuwen, waarvan de invloed duidelijk en in alle opzichten is na te gaan. Vervolgens werd behandeld de ontwikkeling van het heiligdom der Mohammedanen, de Moskee, en in het bijzonder die van Ibn Tulun in hare onderdeelen, wat betreft indeeling, vensters, het eigenlijke heiligdom met mis- en spreekgestoelte, minarets en koepels, beschouwd.

In verband hiermede werd in het algemeen eene beschouwing gegeven van bogen, kolommen, kapiteelen, lijstwerken, vloertegels, wandversieringen, deuren, en ten laatste ook behandeld de kunst toegepast op kleinere voorwerpen, als: wapens, tapijten, vaatwerk, lampen en sieraden.

Ten slotte wees spreker er op, welk een aangenamen indruk deze kunst op ons maakt en hoe zij ons prikkelt om in algemeenen zin de kunst te doen zijn de uiting van karakter en wezen en dat daardoor in het bijzonder de stijl wordt ontwikkelt uit de gegevens van het voorgegane geheel, want:

„In het heden ligt 't verleden, — in 't geen is, wat wezen zal."

Deze belangrijke voordracht, aandachtig door allen gevolgd, werd door den Voorzitter op de juiste waarde geschat, toen hij den heer Klinkert hartelijk dankte voor zijn arbeid, en tevens een woord van dank richtte tot den heer A. W. van Malsen, die ter opluistering van de voordracht een prachtwerk afstond, getiteld: Prisse d'Avennes. L'art arabe, d'après les monuments du Kaïre, depuis le VII—XVIII siècle.

Hierna werd de vergadering gesloten.

BERICHTEN.

Met 31 tegen 13 stemmen is in de zitting van den gemeenteraad, gehouden op 12 October j.l., buiten de voordracht van B. en W. om, een voorstel aangenomen, om de concessie der Amsterdamsche Omnibus Maatschappij met 1 Januari 1900 in te trekken, en alsdan het trambedrijf te nemen in eigen beheer.

In Maart of April e. k. zal voor de eerste maal worden afgenomen het examen voor aspirant-opzichter bij den dienst van Weg en Werken van de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Daarna zal — waarschijnlijk na drie jaren — het examen volgen voor: A. opzichter bij de tweede afdeeling (de bouwvakken en den dienst op den weg en bij de werken); B. opzichter bij de derde Afdeeling (seinwezen, electrotechniek, verlichting).

Tot het examen voor aspirant-opzichter worden uitsluitend toegelaten jongelieden, niet jonger dan 17 jaar en niet ouder dan 23 jaar, die een der nagenoemde bewijzen kunnen overleggen:

I. het getuigschrift van voldoend eindexamen eener H. B. S. met 3-jarigen cursus, of het bewijs van toelating tot de 4e klasse eener H. B. S. met 5-jarigen cursus;

II. het getuigschrift van voldoend afgelegd eindexamen eener H. B. S. met 5-jarigen cursus:

III. het diploma van Bouwkundig Opzichter ingesteld door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst:

IV. het diploma van voldoend afgelegd examen voor opzichter van den Waterstaat.

Uit de sub I en II bedoelde getuigschriften moet blijken, dat aan den candidaat voor de Nederlandsche taal, voor de wis- en natuurkundige vakken en voor het teekenen minstens het praedicaat „meer dan voldoende" is toegekend.

Allen moeten overleggen: a. een verklaring van een door de Mij. aan te wijzen geneesheer, dat de candidaat een gezond en sterk gestel heeft en voldoet aan de lichamelijke eischen voor den opzichter gesteld; b. een bewijs, dat het gezichtsvermogen van den candidaat voldoet aan de voor den opzichter gestelde eischen.

Bezitters van de sub II, III of IV genoemde diploma's kunnen gedeeltelijk worden vrijgesteld van het examen voor aspirant-opzichter, dat slechts éénmaal kan worden afgelegd.

In een volgend blad hierover nader.

De Middelburgsche courant meldt, dat de R. K. kerk te Kauter in Zeeland, die gerestaureerd en vergroot wordt, gedeeltelijk is ingestort door verzakking van twee pilaren; een pilaar bezweek onder den te dragen last, een gedeelte van de kruisbeuk medeslepende: de schade is vrij aanzienlijk. Persoonlijke ongelukken hadden niet plaats. Het is nog niet uitgemaakt of het ongeval aan de constructie of aan de uitvoering of materialen te wijten is.

PERSONALIA.

De Minister van Koloniën heeft de heeren F. A. Ypes, W. J. Steup, C. A. E. van Leeuwen, P. L. Blanken, C. C. Kwisthout en H. Varkevisser, civiel ingenieurs, gesteld ter beschikking van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië, om te worden

benoemd tot adspirant-ingenieur bij den Waterstaat en 's lands burgerlijke openbare werken daar te lande.

In de commissie tot het examineeren van hen die het diploma van geëxamineerd en beëedigd landmeter verlangen, zijn voor het jaar 1898 benoemd tot lid en voorzitter de heeren: H. J. Heuvelink, hoogleeraar aan de Polytechnische School; en tot leden de h.h. A. W. E. Kwisthout, ingen.-verificateur van het kadaster, te Roermond; Dr. P. Zeeman Gzn., hoogleeraar aan de Polytechnische School; M. S. van Dunné, inspecteur der registratie en domeinen te Delft.

Met ingang van 16 Oct. 1898, is bij Min. beschikking aan den heer A. ter Horst, op zijn verzoek eervol ontslag verleend als adsistent voor de scheikunde aan de Polytechnische School te Delft; en voor het tijdvak van 16 October 1898 tot en met 31 Augustus 1899 benoemd tot adsistent voor de scheikunde aan de Polytechnische School te Delft, C. F. Loke, te Maastricht.

Naar wij vernemen is tot leeraar aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda in de burgerlijke en schoone bouwkunde en het bouwkundig teekenen benoemd de heer J. J. L. Bourdrez, civiel en bouwkundig ingenieur.

Deze betrekking was opengevallen door het overlijden, op 31 Aug. j.l. van den heer W. C. Koomans.

Bij Kon. besluit is benoemd tot ridder in de orde van Oranje-Nassau, de heer F. H. van Malsen, voorzitter van den arbeidsraad voor de bouwvakken te 's Gravenhage.

Bij Kon. besluit is benoemd tot Hoofd-ingenieur 2e klasse van den Rijks Waterstaat, de ingenieur der 1e klasse, de heer C. B. Schuurman.

De heer J. A. Pool Jr., Bouwkundig Ingenieur, is tijdelijk geplaatst geworden bij de afdeeling publieke werken te Nijmegen.

Bij Kon. besluit zijn met ingang van 1 November bevorderd: tot Hoofdingenieur van den Rijkswaterstaat 1e kl. de heer B. Hoogenboom, thans hoofdingenieur 2e kl.; tot ingenieur van den Rijkswaterstaat 2e kl. de heer H. van Oordt, thans ingenieur 3e kl.; en tot ingenieur van den Rijkswaterstaat 3e kl. de heer P. Hoogenboom, thans adspirant-ingenieur.

Bij Min. beschikking, is bepaald dat, met ingang van 1 November a. s., de na te noemen ambtenaren van den Rijkswaterstaat zullen dienst doen als volgt:

de Hoofdingenieur 1e kl. R. O. van Manen, thans in het 9de district te Haarlem, als Hoofdingenieur belast met het beheer der groote rivieren, ter standplaats 's-Gravenhage:

de Hoofdingenieur 2e kl. P. H. Kemper, thans in het 7e district Maastricht, als Hoofdingenieur in het 9de district, ter standplaats Haarlem;

de benoemde Hoofdingenieur 2e kl. C. B. Schuurman, thans arr.-ingenieur te Dordrecht, als Hoofdingenieur in het 7de district ter standplaats Maastricht;

de ingenieur 1e kl. N. A. M. van den Thoorn, thans arr.-ingenieur te Amsterdam, als ingenieur in het 4e rivier-arrondissement, ter standplaats Dordrecht;

de benoemde ingenieur 2e kl. H. van Oordt, thans dienstdoen[de] onder de bevelen van den Hoofdingenieur in het 6e district Heusden, als arr.-ingenieur in het arr. Amsterdam van h[et] 9e district, ter standplaats Amsterdam.

Bij Min. beschikking is, met ingang van 16 October 1898, o[p] verzoek, eervol ontslag verleend aan den heer M. H. Damme, a[ls] adsistent voor de natuurkunde aan de Polytechnische School t[e] Delft.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN O[P] PRIJSVRAGEN.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsch[e] zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maa[t]schappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 Decembe[r] 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Hoofd- of titelvignet. Vereeniging van Bouwkundigen in Ned. Indië 30 Nov. 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 24 Sept. 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 Decembe[r] 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 5.

VERBETERING.

In de levensbeschrijving van Charles Garnier, opgenomen in het Bouwkundig Weekblad van 13 Augustus l.l. *), laat de drukker mij vertellen, dat aan de Nouvel Opéra voor niet meer dan 32.000 franken verguldsel was aangebracht.

Zooals de opmerkzame lezer zal hebben vermoed, is dit eene vergissing. Er is hier het begincijfer, eene 1, weggevallen. Men leze dus 132.000 franken en geve zich de kleine moeite deze fout te herstellen.

Delft. J. H. W. L.

Noot van den Corrector. Die arme drukker, — lees hier zetter! Ook kan de opmerkzame lezer hebben vermoed, dat de zetter ditmaal schuldloos was, en in dit geval heeft die lezer gelijk.

*). Dit artikel is — met vermelding der herkomst — overgenomen in „de Schilder" van 15 Augustus. Wij danken bij deze de redactie van genoemd blad voor dit blijk van instemming.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 17 OCTOBER.

Amsterdam. Het bouwen van 17 woningen voor 64 gezinnen op een terrein aan de Verl. van Houwingenstraat in aansluiting met het blok woningen aan de 3e Hugo de Grootstraat, de van Reigersbergenstraat en Verl. van Houwingenstraten en het blok woningen aan de Hugo de Grootkade, de Verl. v. Houwingen-n van Reigersbergenstr. en het verrichten van eenige werkzaamheden aan het blok in de 3e Hugo de Grootstraat.
De Maatschappij voor Volkswoningen, v.m. 1 u. in het American hôtel. Bestek en 5 teek. f 4 te bekomen bij J. H. de Bussy, Rokin 60. Aanw. en inz. der teek. elken werkdag van –12 u. in de directie op het Middenterrein.

Arnhem. Het verbouwen van de rijtuigfabriek, aan den Velperweg ald., tot 2 heerenhuizen.
De architecten Van Gendt en Nieraad, v.m. 1 u., in het café „Suisse". Bestek met 3 lichtdrukteek. verkr. à f 1,50 per stel, ten kantore der architecten, waar tevens nadere inl. zijn te bekomen. Aanw. gedaan.

Deventer. Het bouwen van 3 woonhuizen aan de Hoogestraat.
De heer P. de Graaf, n.m. 6 u., in het café van J. H. v. Houten, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Inl. geeft de architect M. van Harte. Aanw. gedaan.

Haarlem. Het verbouwen van perc. Groote Houtstraat No. 82 alh.
De architect J. C. v. d. Berg, in het café „Brinkman". Bestek en teek. verkr. à f 1,50 bij A. Vernout, Warmoesstraat 10. Aanw. gedaan.

Haarlem. Het bouwen van een villa in het Wilhelminapark.
De architect S. J. W. Mons, v.m. 11 u., in het café „Neut", Groote Houtstraat. Bestek en teek. à f 2 te bekomen bij voorn. architect.

Hoogkerk. Het maken van een arkeneelen een studeerkamertje op de onderwijzerswoning, met leverantie en werkloon.
Het best. der Christ. school, n.m. 5 u. bij . Buist, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect C. H. Eidering aldaar.

Middelburg. Het verbouwen van de pereelen, 's-Gravenstraat wijk 1 no. 255 en 274.
De architect A. v. Dorst, 's midd. 12 u.. in hôtel „De Commerce". Het bestek is ad f 0,50 verkrijgb. bij de firma J. J. Ceulen, terwijl de teekeningen in perc. No. 274 ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Spaarndam. Het verrichten van de binnenverfwerken in de Ned. Herv. kerk aldaar.
Het kerkbestuur. Bestek ter inz. in de consistoriekamer.

Winschoten. Het verbouwen eener behuizing aan de Langestraat tot winkel en magazijn, c. a.
De architect K. de Grooth, 's av. 8 u. in het hotel „ Wissemann", alw. de teek. ter inz. gt. Bestek à f 0,25 te bekomen bij voorn. architect. Aanw. gedaan.

DINSDAG 18 OCTOBER.

Amsterdam. De bovenbouw der fabriek „Trompenburg", arbeiderswoningen en verdere annexen, aan den Amsteldijk bij den watertoren.
De industrieele maatsch. „Trompenburg". Bestek en teek. à f 4 te bekomen te haren kantore, Stadhouderskade 114. Inl. te bekomen op het terrein bij den bouwk. der fabriek. Aanw. gedaan.

Dongen. Het bouwen van een kapel en afsluitingsmuur met aanhoorigheden.
Het bestuur van het Pensionaat, n.m. 2 u. Teek. ter inzage in het koffiehuis „De Looierseurs". Bestekken verkrijgb. à f 1,50 bij den boekh. Ed. van Wees te Breda. Nadere inl. zijn te bekomen bij den architect P. J. van Genk te Leur, bij Breda. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het bouwen van twee woningen op een terrein gelegen aan den Getfertweg.
De architect H. E. Zeggelink, 's av. 7 u., in het café van J. Hemken, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 18 Oct.. v.m. 9 u.

Monnikendam. Het bouwen van een kerk met toren, sacristie, doopkapel en verdere bijgebouwen, benevens een houten Noodkerk.
Het R.-K. kerkbestuur, van den H. Nicolaas, n.m. 3 u., in hotel „De Zwaan". Bestek en teek. op franco aanvrage à f 6 verkrijgb. aan het bureau van den architect J. H. Tonnaer, Delft, alw. inl. uitgenomen des Woensdag, dagelijks van 10–12 u. gegeven worden. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 20 OCTOBER.

Amersfoort. Het bouwen van een boerderij met wagenschuur, hooiberg, enz. op een perc. bouwland aan den Hoogeweg nabij de tweede steeg aldaar.
De architect Herm. Kroes, v.m. 11 u. in het café „De Arend". Teek. en bestek van 13 Oct. af in voorn. café ter inz. en voor f 1,50 per stel verkrijgb. bij den voorn. archit. Aanw. 18 Oct.. v.m. 11 u.

VRIJDAG 21 OCTOBER.

Breda. Het bouwen van een paardenstal met annexe opzichterswoning, enz. op een terrein, gelegen aan de Molenberg achter de remisen der tramweg-maatschappij, met bijlevering van alle benoodigde materialen.
De architect J. J. v. d. Horst te Teteringen, n.m. 2 u., in het café „De Beurs van Breda", alw. bestek en teek. ter inzage liggen, terwijl zij à f 3 te bekomen zijn bij voorn. architect. Bilj. in te leveren tot n.m. $1^1/_2$ u. Aanw. ged.

Nijmegen. Het bouwen van eene sigarenfabriek met knechtswoning op een terrein aan de Pontanusstraat.
De architect D. Semmelink, n.m. 3 u., in het hotel „St.-Crispinus". Bestek met teek. ad f 1,50 te verkrijgen ten kantore van den architect, en liggen in genoemd hôtel ter inz.

ZATERDAG 22 OCTOBER.

Vinkega. Het weder opbouwen der afgebrande boerenhuizinge ald.
De heer L. Vaartjes, n.m. 3 u. in het café van G. de Boer. Tegen 75 ct. zijn bestekken te bekomen bij den architect M. J. Eits te Noordwolde. De teek. ligt ter inz. bij G. de Boer.

MAANDAG 24 OCTOBER.

Veendam. Het bouwen van een dubbel winkelhuis met bovenwoningen. in de Kerkstraat te Veendam.
De heer C. Nanninga te Groningen, n.m. 5 u., in het hotel „De Vries", te Veendam. Bestek met teek. ter inz. in hotel „De Vries", Veendam. hotel „Vernimmen", Groningen, Heerestraat, café W. Brouwer. achter A. Kerk, hotel en café „Van Biesum", b/h station Hoogezand-Sappemeer. Lichtdrukteek. met bestek à f 2 te bekomen bij H. Muntendam en A. Woldendorp, architecten, Veendam.

DONDERDAG 27 OCTOBER.

Philippine. Het bouwen van een lijkenhuis en het planten van hagen rondom het kerkhof, met bijbehoorende werken en bijlev. van alle daartoe benoodigde materialen.
Het gemeentebest. n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inz. op de gem.-secretarie en bij den secr. te Sas van Gent, alw. alle inl. te bekomen zijn. Aanw. 27 Oct., v.m. 11 u.

VRIJDAG 28 OCTOBER.

Ruurloo. Het bouwen van een onderwijzerswoning met bijlev. van materialen.
Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. ter inz. in de logementen te Ruurloo en à f 1 te bekomen op de secretarie. Bilj. in te leveren uiterlijk 27 Oct. Aanw. 24 Oct., v.m. 11 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

27 SEPTEMBER.

Bronkhorst. Het bouwen van een nieuwe schuur met stallingen en kelder en eenige herstellingen aan het woonhuis genaamd Hammink in de Bakerwaard. Door den heer W. Breukink.
Laagste inschrijver: Reparatie woonhuis, J. W. Boerman, Warnsveld, f 438*. Nieuwe schuur. f 2928*. *Gegund.

Zwijndrecht. Het maken van een veerhuis. Door het gemeentebestuur.
Metselwerk. Laagste inschrijver B. den Hoed, f 1693*.
Timmerwerk. C. v. d. Berg, f 1251*. *Geg.

30 SEPTEMBER.

Eindhoven (Onderh.). Het bouwen van een slagerij met stal en waschhuis, voor rekening van mejuffr. de Wed. Cox.
Laagste inschrijver F. van Dinther, Oss, f 3680, gegund.

Tilburg (Onderh.). Het bouwen van twee heerenhuizen in de Tuinstraat onder beheer van den architect W. F. J. H. Bouman te Tilburg.
Metselwerk. Laagste inschrijver L. van Herk-Oppermans, f 5182.
Timmerwerk. Gebr. v. Boxtel, f 4599.
Massa. M. van Eindhoven, f 9342*. *Geg.

Zaandam (Onderh.). Het inrichten van een terrein voor den opslag van petroleum met daarbij in verband staande werken ten behoeve van de „American Petroleum Company" aan den Noorder Y- en Zeedijk aldaar.
Laagste inschrijver A. Brugman, f 14900. Gegund.

1 OCTOBER.

Zaandam. Het verrichten van verfwerken aan de brug over de Zaan. Door de commissie voor het fonds van wijlen J. de Hoop.
Laagste inschrijver C. Bruin Jz., f 64,46, gegund.

3 OCTOBER.

Edam. Het amoveeren van twee pakhuizen en het terzelfder plaatse bouwen van een stal. Door J. S. Oosterhoorn, voor rekening van den heer H. Schoen.
Laagste inschrijvers C. de Vries en K. v. d. Poorten, f 295.

Eindhoven. Het verbouwen eener winkelhuizinge met eenige bijkomende werken. Door den heer Hub. Jansen-van Reij.
Er waren 3 inschrijvingen ingekomen doch het werk werd niet gegund en is onderhands besteed aan Petrus v. Heugden, timmerman te Stratum en aan Andreas Clement, metselaar te Einhoven.

4 OCTOBER.

Enschedé (Onderh.). Het maken van schuttingen en afrasteringen aan de Lipperkerkweg en Wilhelminastraat. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver J. Scholten, f 310.

Hengelo (Ov.). Het bouwen van drie woningen onder een dak op een terrein gelegen in den Weemengaarden te Hengelo. Door de architecten v. d. Goot en Kruisweg.
Laagste inschrijver G. J. Beltman, f 5483, gegund.

Uithoorn. Het bouwen van een boerenwoning, schuur en zes roeden hooiberg in de Mijdrechtsche droogmakerij de 1e bedijking. Door den aanbesteder.
Timmerwerk. Laagste inschrijver A. Driehuis, Vinkenveen, f 4319.
Metselwerk. A. J. Munnikhuizen, Vinkenveen, f 1679.
Massa. A. J. Munnikhuizen, Vinkenveen, f 6209.

5 OCTOBER.

Leeuwen (N.-Br.). Het bouwen eener kerk met pastorie aldaar. Door het R.-K. Paroch. kerkbestuur.
Laagste inschrijver F. Raaijmakers, Amsterdam, f 61838. Gegund aan F. Raaijmakers, zonder leverantie van steenen.

Nunspeet. Het bouwen van eene villa aan den Harderwijkerweg aldaar. Door den arch. P. A. Frylink E.Mz.
Perc. 1. Laagste inschrijvers G. Wilke en J. Vulk, Kampen, f 5480.
Perc. 2. D. Juffer, Nunspeet, f 4920.
Perc. 3. G. Wilke en J. Vulk, Kampen, f 4820.

Nieuw-Buinen. Het bouwen van vijf arbeiderswoningen. Door den fabrikant Bakker.
Timmer- en metselwerk met bijlevering der materialen, raming f 3670. Laagste inschrijver H. Eggens, Nieuw-Buinen, f 2929,70*.
*Gegund.
Voor het verfwerk was de heer Stikema te Stadskanaal de laagste inschrijver, voor f 104,50.

6 OCTOBER.

Enschedé. Het afbreken van een bestaand perceel en het daar ter plaatse bouwen van twee winkelhuizen, op een terrein gelegen aan de Gronausche straat te Enschedé. Door den architect H. Reijgers.
Laagste inschrijvers J. Beune en Koenderink, f 6118, gegund.

Heteren. Het bouwen van een woon- en winkelhuis met pakhuis in de gem. Ede, onder beheer van den bouwk. A. Frederiks te Randwijk. Door den heer H. van Lonkhuijzen Jzn.

Laagste inschrijver E. W. Evers, Zetten, f 5992.

Meppel. Het verbouwen der huidenzouterij aan en het maken van een drooginrichting op het pakhuis van de firma Hartog van Esso, aan de Kinkhorststraat. Ram. f 2490. Door den archit. P. Janzen.

Laagste inschrijver E. v. Antwerpen, f 2150, gegund.

Middelstum. Het bouwen van een grafkelder, met bijlev. van bouwstoffen, transporten enz. Door den heer E. de Jonge.

Laagste inschrijver B. Jansen, Westerwijtwerd, f 450, gegund.

7 OCTOBER.

Neede. Het stucadoorswerk der R.-K. kerk te Neede. Door den heer H. A. Hilbers.

Laagste inschrijver J. Hoeninks, Eibergen, f 349.

8 OCTOBER.

Finsterwolde. Het bouwen van eene behuizing, met bijlev. der daartoe benood. materialen, arbeidsloonen, enz. Door den architect B. Hommes.

Laagste inschrijver B. Hulsing, Finsterwolde, f 1730, gegund.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van vier beneden- en 4 bovenwoningen vóor den heer Jac. v. Hoof. Door den architect F. Pastoor.

Laagste inschrijver A. J. Aengenendt, f 12600.

„Per Telegraaf".

Utrecht. Het bouwen van twee winkelhuizen met bovenwoningen aan de Nobelstraat aldaar. Door den bouwk. A. Diks Rzn.

Laagste inschrijver T. IJperlaan, f 9994; daaropvolgende, H. Juriëns, f 11595. Beiden aldaar.

Zandvoort. Het bouwen van twee villa's nabij den Hoogeweg, te Zandvoort. Door den architect W. F. Doeglas te Haarlem.

Laagste inschrijver C. K. v. d. Mije, Zandvoort, f 7060.

10 OCTOBER.

Alkmaar. Het uitvoeren van eenige verbouwingen aan de onder hun beheer staande inrichting. Door de regenten v/h. mann.n- en vrouwengasthuis.

Laagste inschrijver C. Grootegoed, f 4884.

Enschedé. Het bouwen van een kantoor en magazijn op een terrein gelegen aan de Minkmaatsteeg. Door den architect G. Beltman A.Gzn.

Laagste inschrijver G. Hucriede, f 4800, geg.

Hengelo (Ov.). Het graven van 3 sloten ter gezamenlijke lengte van ongeveer 320 M. met daarbij komende werken in de Breede Mors bij Hengelo. Door de heeren Gebr. Haarhuis.

Laagste inschrijvers Johannes Gelink en H. Nijland, Breede Mors, bij Hengelo, f 16, gegund.

11 OCTOBER.

Dordrecht (Onderh.). Het verbouwen va een pakhuis aan de Heerheymanssuisstra voor den heer D. v. d. Berg. Door de heere Boers en Mulders.

Aan de minste inschrijvers gegund a volgt: Van Hoven en 't Hart, timmerwe f 410; A. J. Bekkers. metselwerk, f 359; Eddes, stukadoorwerk f 66; Singels. stee houwwerk, f 19; Mulders en Verhoeve schilderwerk f 81; H. Norenburg, behanger werk f 7,60; A. K. Mulders, smidswerk f 16,2 Allen aldaar.

Maassluis. Het afbreken van een blo huizen a/d Noordvliet en het metsel-, stuc door- en steenhouwerswerk, benoodigd vo het ter plaatse bouwen van 3 woon- en winke huizen met bovenwoningen. Door den he A Klinge.

Metselwerk enz. Laagste inschrijver Uleman, f 7439.

Verfwerk. H. Das, f 1803.

Loodgieterswerk. Th. Fr. van der Staai f 592.

12 OCTOBER.

Rotterdam. Den bouw van 2 winkel- e woonhuizen aan de Leuvehaven no. 15 e 17, aldaar. Door den architect. Jac. van Gil

Laagste inschrijver C. A. Zanini, f 2966

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

22 OCTOBER 1898. 18e JAARGANG. N°. 43.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.—

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte.
AANKONDIGINGEN V. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie $^{3}/_{2}$ maal.
ABONNEMENT V. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Rapport van de commissie van advies voor de grafelijke zalen over het gebouw van het gerechtshof te 's Gravenhage. — Het nieuwe kurhaus te Wiesbaden. — Prijsvragen. — Ingezonden. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

In de afgeloopen week zijn aan de Leden der Maatschappij toegezonden:

1°. de 3e aflevering van het Bouwkundig Tijdschrift, jaargang 1898;

2°. eene nieuwe Catalogus van de Bibliotheek der Maatschappij.

Bij de 3e aflevering van het Bouwkundig Tijdschrift is tevens gevoegd een gedeelte van de 4e aflevering, zijnde een „Schetsontwerp voor eene nieuwe stedelijke Bouwverordening;" waarvoor de redactie van het Tijdschrift de bijzondere aandacht der Leden vraagt.

De platen en het overige gedeelte van den tekst der 4e aflevering van het Tijdschrift zullen in November a. s. verschijnen.

De ingekomen antwoorden op de prijsvraag voor de **Studenten Sociëteit te Utrecht** worden tot en met Donderdag 27 October a. s. tentoongesteld in het gebouw van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat 402 te Amsterdam.

AFDEELING UTRECHT. Bijeenkomst op Dinsdag 25 October 1898 des avonds ten $7^{1}/_{2}$ uur, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen.

Punten van behandeling:
Mededeeling van ingekomen stukken.
Finantiëel verslag door den Penningmeester over de gehouden kunstreis.
Verslag van de afgevaardigden naar de algemeene vergaderingen.
Bespreking van bouwkundige onderwerpen en kunstbeschouwing.

A. J. VREESWIJK. *Secretaris.*

AFDEELING GRONINGEN. Vergadering op Vrijdag 28 October 1898, des avonds te $8^{1}/_{2}$ uur in de Societeit „De Harmonie."

1. Mededeelingen.
2. Voordracht door den heer H. Raammaker over bouwkundige onderwerpen, voorkomende in technische tijdschriften.
3. Varia. O. a. herinnering aan art. 27 van het Huishoudelijk reglement (Reglements-wijziging) en bespreking van het zoo mogelijk weer in werking stellen van de publieke kunstbeschouwingen.

Kunstbeschouwingen uit de portefeuille van den heer P. M. A. Huurman.

A. EISSES, *1ste Secretaris.*

AFDEELING AMSTERDAM. 553ste Vergadering op Vrijdag 28 October 1898 des avonds ten 8 ure in het Gebouw der Maatschappij, Marnixstraat 402.

Agenda:
1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Ballotage van de Heeren A. C. M. van Etten, Ingenieur, en W. de Zwaan, Bouwkundige, leden der Maatschappij, voorgesteld door de Heeren C. B. Posthumus Meyjes en Ed. Cuypers.
3. Expositie van photografische afbeeldingen van het Koninklijk Paleis te Amsterdam, met toelichting te geven door den Heer C. T. J. Louis Rieber, Bouwkundig-Ingenieur, naar aanleiding van: De eerste steenlegging voor den bouw van het Raadhuis te Amsterdam, thans Koninklijk Paleis, op 28 October 1648.

Namens het Bestuur,
B. J. OUËNDAG, *Secretaris.*

RAPPORT

van de Commissie van advies voor de Grafelijke zalen over het gebouw van het Gerechtshof te 's Gravenhage.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Tot nu toe ontbraken de gegevens welke aanwezen hoe de oorspronkelijke toestand van de zoogenaamde zaal van de Lairesse zou geweest zijn. Wel was er grond voor het vermoeden dat de zaal reeds uit de 15de eeuw dagteekent en slechts de wandversiering en het plafond omstreeks 1688 zouden gemaakt zijn, wel werden geprofileerde zandsteenen boogomlijstingen in het muurwerk gevonden, doch tot nu toe meende de commissie niet gerechtigd te zijn ingrijpende

wijzigingen in de zaal van de Lairesse te mogen voorstellen. In haar rapport van 22 Juli j.l. bepaalde zij zich daarom tot het weder in orde brengen van de kap en de eikenhouten betimmering daarvan. De zaal van de Lairesse zou echter behoudens het aanbrengen van kruiskozijnen onveranderd blijven.

Bij het uitbreken van het plafond en den tusschenvloer, (hetgeen voor een deugdelijke herstelling van de kap en den vloer noodzakelijk was) kwamen echter 4 kraagsteenen bloot welke tot dracht der vroeger noodzakelijk aanwezig geweest zijnde kapbalken hebben gediend en bleek nog meer dan reeds vermoed was, hoe onoordeelkundig bij het maken van veranderingen met de constructieve deelen, meer bepaald met de kapspanten, was gehandeld. De buitengewoon slechte toestand van het geheel mag voor een groot deel daaraan worden toegeschreven.

Zal de kap weer in goeden toestand overeenkomstig met den oorspronkelijken toestand worden gebracht, dan is het noodig op de kraagsteenen, d.i. onder de kapspanten doorgaande kapbalken te leggen waarop de kapspanten kunnen rusten.

Intusschen zijn de bovengenoemde zandsteenen boogomlijstingen nader uitgebroken en onderzocht, welke afkomstig bleken te zijn uit een zelfden tijd als de kraagsteenen.

Hoewel dit onderzoek nog verder moet voortgezet, blijkt reeds nu dat de N.O. hoek van de zaal, daar waar zich aan den Oostgevel de in ons schrijven van 22 Juli j.l. genoemde uitbouw bevindt, zeer interessant mag worden genoemd. Het zou naar het oordeel der commissie niet te verantwoorden wezen, hetgeen hier gevonden is, evenals de kraagsteenen weder achter eene pleisterlaag te verbergen. Hoewel zij van oordeel blijft, zooals zij in haar schrijven van 22 Juli j.l. heeft gezegd, dat niet alleen de oudste toestand waarde heeft uit historisch oogpunt en alzoo ook de zaal van de Lairesse als beeld van den tijd harer schepping niet zonder eenige beteekenis is, meent zij toch, op grond van de bovenvermelde belangrijke vondsten, dat, zoowel uit historisch als uit artistiek oogpunt herstel van de 15e eeuwsche zaal meer waarde heeft dan het behoud van die van 1688.

Het verlies van het tegenwoordig uiterlijk der zaal behoeft uit artistiek oogpunt zeker niet te worden betreurd. Ook behoeven geen kostbare zaken of voorbeelden van kunsthandwerk verwijderd, daar de geheele behandeling, de marmeren wandbekleeding en pilasters, de bronzen kapiteelen, de eiken schoorsteenmantel, alles slechts geschilderd pleisterwerk is.

Haar naam heeft deze zaal te danken aan de schilderijen van de Lairesse en deze behoeven niet verwijderd. Ook in eene zaal van de 15e eeuw kunnen schilderijen van lateren tijd ter versiering van de wanden worden gebezigd.

De commissie acht zich echter verplicht vóór dat zij de werkzaamheden verder voortzet, een en ander ter kennis van Uwe Excellentie te brengen, daar het karakter der zaal wijziging ondergaat en ook meer zou worden verricht dan in het schrijven van 22 Juli is genoemd.

Tot belangrijke kostenvermeerdering zal deze wijziging niet leiden, daar, aangezien bij de werkzaamheden het plafond met balklaag is moeten verwijderd worden, van de stucwerken toch zeer weinig kan behouden blijven en dus de zoldering en de wanden van deze zaal weer bijna geheel vernieuwd zouden moeten worden.

Het is de bedoeling der commissie nu in de eerste plaats de penanten te onderzoeken, waarop de zware moerbinten moeten dragen en daartoe is het noodig de aangeplakte pilasters te verwijderen. Zoolang echter de commissie nog niet in staat is Uwe Excellentie een meer volledig voorstel te doen omtrent de herstelling der zaal, zal er voor gewaakt worden, dat wat voor het onderzoek verwijderd moest worden, weder aangebracht kan worden.

Behalve dit onderzoek der penanten zullen nu ook de meer genoemde uitbouw aan den Oostgevel en de traptoren aan den Noordgevel een nauwkeurig onderzoek moeten ondergaan, daar alles met elkander samenhangt en eigenlijk niets kan verricht, zoolang de zaal niet volkomen bestudeerd is.

De groote bezwaren, verbonden aan onderzoek van een dergelijk gebouw zoolang dit ten deele in gebruik is, doen zich telkens gevoelen, natuurlijk ten nadeele der gebruikers, doch vooral ook zeer belemmerend voor het onderzoek. Ook nu zal het onderzoek van uitbouw en traptoren, ja zelfs het leggen der moerbinten niet wel kunnen geschieden zonder verwijdering van het zich in den uitbouw bevindend privaat en zonder werkzaam te zijn in de raad- en getuigenkamers van het Gerechtshof. Om dit voor het Hof zoo min mogelijk hinderlijk te maken, zal in die kamers tijdelijk eene afschutting moeten gesteld en een tijdelijk privaat worden ingericht, waaromtrent de met de werkzaamheden belaste Rijksbouwmeester Uwe Excellentie nadere voorstellen zal doen toekomen.

Ook meent de commissie er op te moeten wijzen, dat het gangetje aan de Noordzijde der zaal verkregen is door den muur tot op geringe dikte af te kloven en den traptoren gedeeltelijk te verwijderen. Voor het plaatsen der moerbinten is het noodzakelijk den muur weder voldoende sterkte te geven om tot dragen in staat te zijn en daar het leggen der binten een der eerste zaken is, welke verricht moeten worden en eerst daarna de kap kan hersteld worden, vleit zij zich dat bij Uwe Excellentie geen bezwaar zal bestaan tegen het weer op dikte brengen van den muur en in verband daarmede metselen van het traptorentje.

's Gravenhage, 5 October 1898.

De commissie van advies voor de Grafelijke Zalen,

C. MUYSKEN, *Voorzitter.*
D. E. C. KNUTTEL, *Secretaris.*

HET NIEUWE KURHAUS TE WIESBADEN.

Door het stedelijk bestuur van Wiesbaden werd in het voorjaar van 1897 een prijsvraag uitgeschreven voor een nieuw „Kurhaus" aldaar; de plannen moesten op 30 November 1897 zijn ingediend.

Een bedrag van 16000 Mk. werd beschikbaar gesteld voor zes prijzen waarvan de hoogste 6000 Mk., de beide geringste elk 1000 Mk. bedroegen. Bovendien waren nog 4000 Mk. beschikbaar voor aankoop van niet bekroonde plannen.

In het programma werd o. a. de eisch gesteld, dat de beschikbare bouwsom van 2 millioen Mk. in geen geval mocht overschreden worden, hetgeen uit een in te leveren begrooting moest blijken. Onder dat bedrag moesten tevens begrepen zijn de kosten van een mogelijke verbouwing van de bestaande „Kolonnaden", en de verbinding van deze met het nieuwe gebouw. Het verdient ook

opmerking, dat het verplichtend was gesteld slechts teekeningen in enkel lijnen in te leveren.

Het gebouw zou o. a. moeten bevatten, eene groote Concertzaal van hoogstens 2000 personen, met orchest voor 60 muzikanten dat voor sommige gelegenheden vergroot moet kunnen worden voor 260 personen; door dit orchest mochten het doorzicht en de communicatie van het Oosten naar het Westen (naar den tuin) niet belemmerd worden. Een kleinere Concertzaal van 300 M^2. moest zoo geplaatst worden, dat beide concertzalen zoo noodig tot één kunnen worden vereenigd.

Onder de verschillende lokaliteiten die in een dergelijk gebouw vereischt worden, werden in het programma o. a. verlangd: een salon en voorvertrek vóór een vorstelijke loge; een conversatiezaal (100 M^2.); dames-salon (25 M^2.); bloemenzaal (120 à 150 M^2); 3 à 4 leeskamers, zoo mogelijk allen op de hoofdverdieping, samen groot

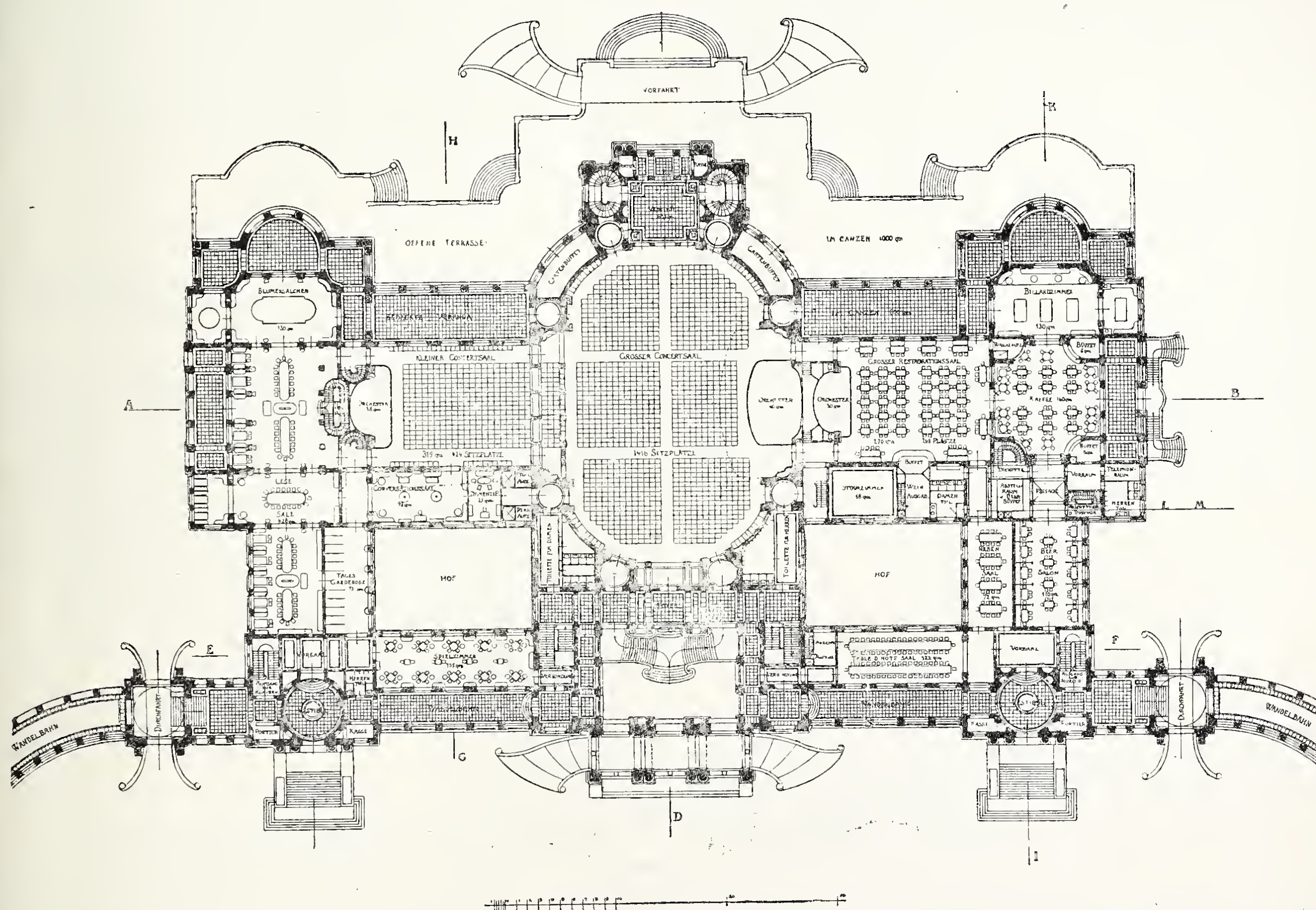

Kurhaus te Wiesbaden.

400 M^2.; speelkamer (100 M^2.); hoofdgarde-robe, onder de concertzaal (250 M^2.); groote restauratiezaal van 280 M^2., voor 250 personen, met orchest voor 30 personen; eetzaal van 100 M^2. en zaal voor table d'hôte voor 80 personen, met aangrenzende zaal van 76 M^2.; biersalon, met afscheidingen (kajuiten), groot 100 M^2.; biljardzaal (100 M^2.); koffie zaal (160 M^2.), zoo gelegen, dat deze kan vereenigd worden met de groote restauratie-zaal.

Op deze verdieping werden ook verlangd een veranda groot 600 M^2. en een terras (niet overdekt) groot 1000 M^2.

Voor dezen wedstrijd werden 53 ontwerpen ingezonden, waarvan er door de Jury al aanstonds 23 moesten worden terzijde gelegd, daar zij in gewichtige hoofdpunten niet aan het programma voldeden. De Jury, bestaande uit de heeren professoren: Heinrich Ende, te Berlijn, Friedrich Thiersch te München en Dr. Jozef Durm te Karlsruhe, bekroonde met den eersten prijs het ontwerp van den heer Heinrich Mänz uit Bremen.

Wij geven hier, ontleend aan de periodieke uitgave: „Deutsche Konkurrenzen", den plattegrond der hoofdverdieping van het bekroonde ontwerp, waaromtrent het jury-verslag het volgende zegt.

„Het ontwerp heeft, door eene volgens groote assen geplaatste reeks van lokalen, bijzondere voordeelen, die slechts door weinige medewerkers zijn bereikt. De architectonische ontwikkeling der gevels is vol bekoring, hetgeen ook gezegd kan worden van de behandeling der binnen-architectuur. In dit plan is de hoofd-concertzaal te hoog en vermindering dezer hoogte zeer gewenscht. De ligging van den vloer der hoofdverdieping op $3^{1}/_{2}$ M. boven het niveau van den tuin is zeer doelmatig. Een voor de controle zeer bedenkelijke fout is het ontwerpen van drie hoofdtoegangen, die echter op zich zelve genomen niet onpractisch zijn. De garde-robes zijn voldoende groot, maar kunnen gemakkelijk nog eenigszins verbeterd worden wat de goede toegangen betreft. De lokalen voor den dienst en de administratie zijn in voldoend aantal aanwezig en van behoorlijke grootte."

Dit oordeel is wel zeer kort, maar men moet daarbij in aanmerking nemen, dat de Jury vóór de beoordeeling een twaalftal algemeene voorwaarden had opgemaakt, waaraan de ontwerpen in hoofdzaak moesten voldoen. Deze betreffen: de hoogteligging der hoofdlokalen zoo ten opzichte van het terrein als onderling; de grootte en de architectonische behandeling der hoofdvestibule; de mogelijkheid van een gezamenlijk gebruik der lokalen bij groote feesten; de ligging der lokalen ten opzichte van de windstreken; de goede plaatsing der garde-robes; de concentratie der toegangen tot het gebouw; de hoogte van lokalen en die van het geheele gebouw, die niet

overdreven mogen zijn; de aanwezigheid van een onnoodig groot aantal koepels, torens en torentjes. Volgens die hoofdvoorwaarden der Jury werd aan een verbinding met de kolonnaden geen waarde gehecht, evenwel meer de voorkeur gegeven aan eene geheel vrije ligging van het nieuwe gebouw, en werd eene overschrijding van de begrooting met 15 % nog toegelaten.

De Jury deelt deze voorwaarden, waaraan alle ontwerpen in de eerste plaats getoetst zijn, in den aanhef van haar rapport mede, uitvoerig genoeg om de mededingers in staat te stellen na te gaan, waarin zij te kort zijn geschoten.

PRIJSVRAGEN.

De ingekomen antwoorden op de prijsvraag voor een Studenten Societeit te Utrecht zijn tot en met Donderdag 27 October tentoongesteld in het gebouw van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

Volgens het rapport der Jury werden, na herhaalde schiftingen, 14 in dat rapport genoemde ontwerpen aan een nader en meer uitvoerig vergelijkend onderzoek onderworpen.

Van de inzenders van ontwerpen in deze rubriek gerangschikt hebben zich bekend gemaakt de heeren:

W. de Jong, Technisch Ambtenaar bij de Mij. t. Expl. van Staatsspoorwegen, ontwerper van het motto: U. S. S. in driehoek en cirkel. A. Van der Lee, architect te Breda, ontwerper van het motto: Régent.

Verder heeft de heer M. J. E. Lippits zich bekend gemaakt als ontwerper van het plan: *De zon der gerechtigheid beschijne ons.*

De ontwerper van het plan: Cirkel waarin passer, driekhoek en teekenhaak, waaraan een premie werd toegekend (zie n°. 40 van het Bouwk. Weekblad), blijkt te zijn de heer Jan Stuyt, Architect te Haarlem.

INGEZONDEN.

Mijnheer de Redacteur.

Gaarne zou ik door middel van het Bouwkundig Weekblad te weten komen in welk boek- of plaatwerk, of wel in welk tijdschrift, de laatste onderzoekingen zijn openbaar gemaakt van de oude monumenten en gebouwen uit Midden-Amerika in Mexico.

Hoogachtend,

*

De redactie zal er ten zeerste prijs op stellen, in de gelegenheid te worden gesteld de gevraagde inlichting te kunnen geven.

NIEUWE BOUWVERORDENING.

Met belangstelling nam ik kennis van het „schetsontwerp voor eene nieuwe stedelijke bouw-verordening" van den heer F. van Erkel in het Bouwkundig Tijdschrift.

Met belangstelling vond zijn reden hierin dat ik zelf een speciale studie van dit onderdeel der Gemeentehuishouding heb gemaakt en mij dus levendig interesseer voor alles wat bouwverordeningen en woningquesties betreft. De lezing van het ontwerp van den heer van Erkel heeft mij doen zien, dat dit hoogstens een technische leiddraad kan opleveren voor Gemeentebesturen, doch zeker geen ongewijzigde overname verdient. De verordening, die de heer v. E. ons aanbiedt is geen verordening, doch een soort bestek, en deze fout is te wijten aan de navolging van de Duitsche reglementen, waarmede de schrijver zich zoo ingenomen toont. De heer v. E. heeft uit het oog verloren, dat de berechting van politieovertredingen in Nederland en in Duitschland op geheel verschillende wijze geschiedt en dat in verband daarmede de redactie en samenstelling van verordeningen eveneens geheel verschillend moet zijn. De lezing van het ontwerp van den hee[r] v. E. heeft mij dan ook versterkt in de meening, dat slechts ee[n] jurist, bijgestaan door technici, een practisch bruikbare strafver[-] ordening kan ontwerpen.

Mijn beschikbare tijd laat niet toe in bijzonderheden af te dale[n] en het ontwerp punt voor punt te bespreken; slechts zij hier bi[j] wijze van toelichtende voorbeelden gewezen op Hoofdstuk I, waar[-] van men tevergeefs zal trachten de overtredingen te formuleere[n] en op § 6, waarvan de toepassing zeker door den Hoogen Raa[d] op grond van verboden delegatie, zou worden geweigerd. Oo[k] van technische zijde beschouwd, komen in het ontwerp tal va[n] zinsneden voor, die bij de toepassing tot moeielijkheden aanleiding zullen geven.

Deze meening wordt overigens door technici, welke ik daarover raadpleegde, gedeeld.

Daar ik mij voorstel in vereeniging met den heer J. A. van Voorthuijsen, een beknopte handleiding en toelichting uittegeven bij de nieuwe bouwverordening voor Amsterdam, zoodra deze in den Gemeenteraad behandeld zal zijn, acht ik het beter met de uiteenzetting mijner denkbeelden over dit onderwerp tot zoo lang te wachten. Het doel van dit schrijven was slechts, Gemeentebesturen, welke het ontwerp van den heer Van Erkel tot grondslag van een bouwverordening zouden willen maken, tot omzichtigheid bij het gebruik daarvan aan te manen. Van juridisch standpunt uit beschouwd, is in het bedoelde ontwerp niet voldoende rekening gehouden met de bestaande jurisprudentie en met de wijze van vervolging en berechting van overtredingen hier te lande.

AMSTERDAM 19 October 1898.

Mr. D. L. UYTTENBOOGAART.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging. Afd. Amsterdam. 19 October 1898. Bij de opening deelde de Vice-Voorzitter mede, dat de Afdeeling een Donateur was rijker geworden en de heer Baanders was verhinderd zijn voorgenomen kunstbeschouwing te houden.

Na de behandeling der ingekomen stukken, waaruit o. a. bleek dat voor dit seizoen reeds 7 ingenieurs en architecten toezegging hadden gedaan tot het houden van een voordracht of lezing werden twee plaatwerken van Violet-le-Duc, bezichtigd, hiertoe door den heer Baanders afgestaan.

Hierna deelde de Voorzitter (lid van het Hoofdbestuur) mede dat in de jongstl. vergadering van het Hoofdbestuur besloten was tot définitieve oprichting van een orgaan.

De vragenbus bevatte drie vragen; de behandeling dezer werd wegens het vergevorderde uur tot de volgende vergadering uitgesteld.

BERICHTEN.

Maandag j.l., 17 October, werd het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis, gelegen in de 1e Oosterparkstraat en 's Gravesandestraat te Amsterdam op plechtige wijze ingewijd.

Dit gebouw is, wat het ontwerp betreft, aan de lezers van dit blad reeds bekend. In den jaargang 1895 daarvan gaven wij reeds in No. 34 van 24 Augustus eene uitvoerige beschrijving van de plannen van het bekroonde en voor uitvoering bestemde ontwerp van den heer A. C. Bleijs, waarbij op drie groote platen de plattegronden, gevels en doorsneden waren voorgesteld.

In een later nummer van denzelfden jaargang, No. 46, werd volledigheidshalve het programma opgenomen van de prijsvraag, in 1893 uitgeschreven ter verkrijging van plannen voor dit Gasthuis; daarbij werd nog een plaat gevoegd, op grooter schaal als van de bovengenoemde platen, voorstellende den voorgevel van het hoofd- of administratie gebouw van het met den 1en prijs bekroonde ontwerp van den heer Bleijs.

De bouwmeester heeft later op uitnoodiging zijne plannen toegelicht in de Afdeelingen Delft en Amsterdam der Mij. t. Bev. d. Bouwkunst, en de leden der Mij. die in Mei j. l. de algemeene vergadering te Amsterdam bezochten, waren door de welwillendheid van bouwmeester en regenten van het Gasthuis in staat gesteld het in uitvoering zijnde werk te bezichtigen.

Het Bestuur van het Gasthuis heeft nog niet bereikt wat het

zoo gaarne zou wenschen, daar nog niet alles verrezen is wat de plannen aangeven. Moge deze nuttige en liefdadige inrichting echter spoedig in alle deelen voltooid zijn.

De inwijding, die een kerkelijk karakter droeg, werd o.a. bijgewoond door den Burgemeester van Amsterdam, een tweetal Wethouders, den Directeur van Publieke Werken, hoofdambtenaren bij den dienst der openbare werken, de leden der jury voor de bovengenoemde prijsvraag. medewerkers aan die prijsvraag, en de leden der Jury voor de prijsvraag omtrent de verwarming van het gebouw, die bestond uit de heeren: J. A. Roessingh van Iterson. J. J. W. van Loenen Martinet, J. Stroink en A. C. Bleijs. Zij waren daartoe uitgenoodigd door heeren Regenten der stichting.

Vleeschhal te Haarlem. Naar de Haarlemsche Courant meldt, zullen de bekende huisjes tegen den zijgevel der Vleeschhal eerstdaags afgebroken en in antieken stijl weder opgebouwd worden; zij zullen van luifels en klap (venster)-luikjes worden voorzien, en zóó een aardig geheel maken met het beroemde gebouw.

Den 16en October j.l. overleed te Arnhem in den ouderdom van ruim 88 jaren de heer Jhr. J. Ortt van Schonauwen, oud-Inspecteur van den Rijks Waterstaat, Commandeur in de orde van den Nederlandschen Leeuw, Ridder van het Metalen Kruis, enz.

Op denzelfden datum overleed te Brussel in den ouderdom van ruim 70 jaren de heer H. van Ketwich, gepensionneerd Hoofd-Ingenieur 1e klasse van den Waterstaat in Ned.-Indië.

Beide mannen stonden wegens hun kunde en karakter hoog in aanzien.

In de N. Rotterd. Courant werd medegedeeld, dat in de vergadering van het bestuur der Nederl. Hervormde Gemeente te Medemblik, is besloten, een som van *f* 10,000 te besteden aan de restauratie van het kerkgebouw, doch dat de gekleurde glazen uit de kerk zouden verdwijnen. Het „Dagblad" deelt daarentegen mede dat kerkvoogden reeds sinds eenige maanden met het Departement van Binnenl. Zaken in betrekking zijn getreden om tot behoud en herstelling dier glazen een Rijks-subsidie te bekomen.

Den 28sten October a. s. zal het 250 jaren geleden zijn, dat de eerste steen werd gelegd van het Nieuwe Stadhuis te Amsterdam, thans Koninklijk Paleis.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Hoofd- of titelvignet. Vereeniging van Bouwkundigen in Ned. Indië. 30 Nov. 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 24 Sept. 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.
Aantal geplaatste sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 10 van 15 October 1898. Waterbouw. door Dr. H. J. Calkoen. — De oorspronkelijke bewoners van Suriname, door J. F. Pool. — Het zesde zintuig der Postduiven, door Dr. R. Sinia. — Melk en melkproducten, door Dr. A. J. C. Snijders. — Een waarneming van noorderlicht, door F. J. Hopman. — Hollandsche Tabak, door C. J. Koning. — Bijgoed, door J. Sturing. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen. De sterrenregens in November, door Ant. Pannekoek. — Boekaankondiging. — Correspondentie.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 24 OCTOBER.

Deventer. Het bouwen van vier arbeiderswoningen aan den Kolkweg.

De vereen. tot verbetering van den woningtoestand, 's midd. 12 u., in het geb. van den Volksbond, alw. bestek ter inz. Inl. geeft J. A. Mulock Houwer. Aanw. gedaan.

Veendam. Het bouwen van een dubbel winkelhuis met bovenwoningen. in de Kerkstraat te Veendam.

De heer C. Nanninga te Groningen, n.m. 5 u., in het hotel „De Vries", te Veendam. Bestek met teek. ter inz. in hotel „De Vries", Veendam. hotel „Vernimmen", Groningen, Heerestraat, café W. Brouwer. achter A. Kerk, hotel en café „Van Biesum", b/h station Hoogezand-Sappemeer. Lichtdrukteek. met bestek à f 2 te bekomen bij H. Muntendam en A. Woldendorp. architecten, Veendam.

Winschoten. Het vernieuwen van rookgeleidingen in metselspecie, in de openbare school aan den Visschersdijk.

Het gemeentebest., 's av. 6½ u. Plan en voorw. ter secretarie ter inz. Aanw. gedaan.

DINSDAG 25 OCTOBER.

Utrecht. Bestek no. 756. Het wijzigen en uitbreiden van het hoofdgebouw en het maken van eene kolenbergplaats op het station Ravestein, het wijzigen en uitbreiden van het hoofdgebouw en van het gebouw voor bergplaats en privaten op het station Wijchen en het uitvoeren van diverse werken op de stations Helvoirt, Ravestein en Wijchen. Ram. f 2710.

De maatsch. tot expl. van S. S. n.m. 2 u. (ok. tijd), aan het centr. bur. in het Moreelse Park, alw. het bestek ter lez. ligt en à f 1 te bekomen is, alsmede ter inzage bij den sectie-ingenieur te Nijmegen. Inl. te bekomen aan het centraal bureau en bij den sectie-ingenieur. Aanw. gedaan.

Voorthuizen. Het bouwen van een woonhuis.

De heer dr. Hamburger. Bestek en teek. ter inz. bij A. Jurling te Nijkerk.

WOENDAG 26 OCTOBER.

Bolsward. Het vertimmeren van de secretarie c. a. en het maken van een archiefkamer boven het nieuwe waaggebouw.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Bestek à f 0,50 te bekomen en teek. ter inz. op de secretarie.

Haarlem. Bestek no. 3. Het maken van drie bruggen met walmuren en verdere werken en bestek no. 4, het maken van gebouwen voor de electrische centrale en voor rijtuigremise met werkplaats en eenige verdere werken.

De directie der Eerste Nederl. Electr. Tram Mij. v.m. 11 u., in het Brongebouw, alw. bestekken en teek. ter inzage en zijn verkrijgb. bij den ingenieur J. Schotel te Rotterdam à f 3 per stel. Aanw. gedaan.

Vlissingen. Het bouwen van een magazijn met bovenwoning in de nabijheid der fabriek.

De architect M. J. Ketting, v.m. 11 u., in café „l'Union". Bestek en teek. tegen f 1,50 verkrijgb. bij den architect bij wien dagelijks inl. kunnen worden ingewonnen. Aanw. 24 Oct., v.m. 10 u.

DONDERDAG 27 OCTOBER.

's-Gravenhage. Het maken van ovenfundeeringen, keldermuren, keldervloeren en grondmuren met daarbij behoorend grond- en straatwerk, en het maken van 2 nieuwe deuropeningen, een en ander in de nieuwe stokerij der gem.-gasfabriek ald.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek en voorw. à f 1 per ex. verkrijgb. ter gem.-secr. 3e afd. De inschrijvingsbilj. moeten op den dag der aanbesteding, uiterlijk 's midd. 12 u., ten raadhuize bezorgd zijn.

Haarlem. Het uitvoeren van eenige werken aan het Rijks-krankzinnigengesticht te Medemblik. Raming f 5424.

Het prov. bestuur v.m. 11 u. Bestek no. 6, ter lez. aan het gebouw van het Min. van binnenl. zaken, aan dat van het prov. bestuur van Noordholland te Haarlem, en te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18 te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den rijksbouwkundige en bij den opz. van gen. gesticht T. Slinger te Medemblik. Aanw. gedaan.

Leerdam. Het bouwen van een heerenhuis naast de fabriek.

De firma Jeekel en Co., v.m. 11 u. te haren kantore. Bestek en teek. verkrijgb. bij den bouwk à f 2. Inl. te bekomen bij J. de Bie, bouwk. te Gorinchem. Aanw. 27 Oct., v.m. 9½ u.

Leiden. Het bouwen van magazijnen, werkplaatsen, ijzer- en metaalgieterij, benevens het graven van havens, met het daarlangs maken van walbeschoeiingen enz.

De directie der Kon. Ned. Grofsmederij, v.m. 11 u. in het Nutsgebouw alw. bestek en teek. ter inzage en te verkrijgen à f 2,50 per stel. Aanw. gedaan.

Philippine. Het bouwen van een lijkenhuis en het planten van hagen rondom het kerkhof, met bijbehoorende werken en bijlev. van alle daartoe benoodigde materialen.

Het gemeentebest. n.m. 2 u. Bestek en teek. ter inz. op de gem.-secretarie en bij den secr. te Sas van Gent, alw. alle inl. te bekomen zijn. Aanw. 27 Oct., v.m. 11 u.

VRIJDAG 28 OCTOBER.

Ruurloo. Het bouwen van een onderwijzerswoning met bijlev. van materialen.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Bestek en teek. ter inz. in de logementen te Ruurloo en à f 1 te bekomen op de secretarie. Bilj. in te leveren uiterlijk 27 Oct. Aanw. 24 Oct., v.m. 11 u.

ZATERDAG 29 OCTOBER.

Uden. Het bouwen eener kazerne voor de brigade koninklijke maréchaussée.

Het gemeentebestuur, n m. 3 u. Bestek en teek. zijn na 20 Oct. ten raadhuize verkrijgb. à f 1,50. Aanw. bij de oude kazerne 29 Oct. v.m. 10½ u. Inlicht. geeft J. Frankefort, bouwk. te Uden.

Veghel (N.-Br.). Het afbreken van eenige gebouwen en het bouwen van een mannengasthuis, kapel. schoolgebouw, werkplaatsen, boerderij enz. bij het gesticht, met bijlev. van alle daarvoor benoodigde materialen, arbeidsloonen enz.

Het bestuur der vereeniging van de Zusters van Liefde. n.m. 3 u. in het liefdegesticht. Bestek met 6 teek. verkrijgb. tegen f 4 bij J. Heijkants, bouwk. te Erp door wien ook inl. worden gegeven. Aanw. 25 Oct., v.m. 11 u.

MAANDAG 31 OCTOBER.

Hattum. Het maken van gebouwen voor een papierfabriek van ruim 2200 M². oppervlak voor de firma B. Cramer te Wapenvelde gem. Heerde.

De architect D. de Herder te Zwolle, n.m. 4 u., in hôtel „Schenk" te Hattum. Bestek en teek. van af 24 Oct. verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. 29 Oct, v.m. 11 u.

MAANDAG 7 NOVEMBER.

Rotterdam. Het bouwen van een stal met koetshuis en hooizolder, bovenhuis en bovenwoningen op een terrein aan het Oostvestplein en de Verbreede Ganzensteeg voor de firma wed. H. Dammann.

De architect A. W. Meyneken, 's av. 8 u., in het hotel Coomans. Bestek en teek. à f 4.50 te bekomen bij voorn. architect, Boompjes 82.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

29 SEPTEMBER.

Scheveningen (Onderh.). Het bouwen van een pakhuis voor de nettenfabriek aldaar. Door de architecten A. Jacot en W. Oldewelt te Amsterdam.

Laagste inschrijver J. de Niet te Scheveningen, voor f 11841.

30 SEPTEMBER.

Breda. Het bouwen van een café en winkelhuis met 2 aparte bovenhuizen op een perceel gelegen aan de dorpstraat nabij de Leij te Ginneken. Door de archit. P. A. Oomes en L. v. d. Pas.

Metselwerk. Laagste inschrijver Gebr. Simons, Ginneken, f 4307*.

Timmerwerk. Gebr. M. J. Schoenmakers, f 4836*.

Massa. Gebr. M. J. Schoenmakers, f 9596.

*Gegund.

4 OCTOBER.

IJmuiden. Het bouwen van een koffiehuis met woonhuis, vischpakhuis en toebehooren, aan de Neptunusstraat aldaar, voor den heer Van Pel.

Laagste inschrijver H. L. van Zeijl. Zandvoort, f 11939. Nog niet gegund.

8 OCTOBER.

Enkhuizen. Het bouwen van een fabrieksgebouw met bovenwoning, voor Gebr. v. Assen. Door den arch Van der Meulen.

Gegund aan den laagsten inschrijver Cornelis van Stuivenberg te Loosduinen.

11 OCTOBER.

Groningen. Het bouwen van drie heerenbehuizingen O.Z. aan de Verl. Oosterstraat, met de leverantie van al het daartoe benoodigde. Door den arch. K. Hoekzema.

Laagste inschrijver D. Dooijes, f 22764, geg.

Meppel. Het bouwen van twee burgerwoonhuizen aan het Zuideinde. Door den archit. H. Witzand.

Laagste inschrijvers F. W. Leestemaker en Miskotte, f 5123, gegund.

12 OCTOBER.

Goes. Het bouwen van een woonhuis op den afgegraven molenberg. voor den heer S. Duvekot Czn. Door den aanbesteder.

Met gestukadoorde plafonds. Laagste inschrijver M. Buitendijk f 2918. Zonder gestukadoorde plafonds, f 2818.

Voorloopig gegund aan M. Buitendijk.

Meppel. Het vergrooten van een paardenstal en het bouwen van twee woningen op een terrein aan de gedempte Poele, voor rekening van den heer J. Huberts, raming f 2397. Door den architect G. Otten Janzoon.

Laagste inschrijvers P. en A. Withaar, f 2225, gegund.

Musselkanaal. Het bouwen eener burgerwoning op het vooraf van no. 20 te 2e Exloërmond. onder bijlev. van al de daartoe benoodigde materialen, transporten enz. Begrooting van T. Kleinenberg te Valthermond f 900. Door den heer B. Sibon te Valthermond.

Laagste inschrijver Petersen, Buinerwold, f 942. Gegund voor de begrooting.

Wormerveer (Onderh.). De herbouw van de onlangs verbrande pakhuizen van de hh. Laan en Co.

Tot deze aanbesteding waren 7 aannemers uitgenoodigd. Hoogste inschrijver A. Kok, Wormerveer, f 26937; laagste R. K. Koppen, West-Graftdijk, f 24891, gegund.

13 OCTOBER.

Enschedé. Het bouwen van een verdieping op een woonhuis aan de Oldenzaalsche straat. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver D. S. van Brandwijk, f 2113, gegund.

Enschedé (Onderh.). Het stucadoor- en portlandwerk aan de door hem nieuw gebouwde fabriek, voor den heer Ebeling ald. Door den heer B. J. Turin.

Laagste inschrijver A. Bol, f 910. gegund.

's-Hertogenbosch. Het maken van twee gebouwen voor de gemeentereiniging en daarvoor overbrengen van een goederenloods. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijvers R. v. d. Biggelaar en W. M. v. Beekum. 's-Bosch, f 11995.

Leiden. Het stucadoorwerk voor den bouw van collegekamers en verdere lokaliteiten in aansluiting met de gebouwen der rijks universiteit te Leiden. Door den aannemer H. v. d. Coolwijk.

Laagste inschrijver C. J. v. d. Drift. Leiden, f 410. gegund.

14 OCTOBER.

Amsterdam. Het afbreken en weder opbouwen met gedeeltelijke levering der materialen van de afgebrande boerderij „Frederikahoeve", in den Noorder Legmeerpolder. gem. Nieuwer-Amstel, bewoond geweest zijnde door W. Nieuwkoop. Door den heer H. C. Rijnders Folmer, Buiksloterham 42.

Laagste inschrijver J. H. Hendrikse, Uithoorn. f 7660.

Enschedé. Het verbouwen van een perceel gelegen aan de Veenestraat. Door den architect H. Reijgers.

Laagste inschrijver G. Leurink, f 1897, geg.

Middelburg. Het stichten van een gebouw, dienende tot kantoor en woning van een kommiesontvanger te Eede (prov. Zeeland). Raming f 7140. Door den ontvanger der reg. en domeinen.

Laagste inschrijver J. H. van de Ven, Middelburg, f 7009.

15 OCTOBER.

Almeloo. Het afbreken van het perceel wijk I no. 133 hoek Groote Straat, Boddenstraat en het ter plaatse bouwen van een benedenhuis met afzonderlijke bovenwoning en van eene burgerwoning. Door den architect B. Vixseboxse Bz.

Laagste inschrijvers Gebr. Wessels, f 8064; Gebr. Kroeze, f 8064. Volgens bestek drie dagen beraad.

Enschedé. Het bouwen van een verdieping op een woonhuis aan de Hengelosche straatweg aldaar.

Laagste inschrijvers J. Gebben en Heerink, f 2718, gegund.

„Per Telegraaf."

Enschedé. Het vergrooten van een gedeelte der fabriek te Bockelo. Door de Boekelosche stoombleekerij.

Laagste inschrijver, A. Jeunink. Enschedé f 4830; daaropvolgende. J. B. Heubach, Enschedé, f 5025.

Heerenveen. Het bouwen van het hoofdgebouw op het terrein buiten de Vrouwenpoort te Leeuwarden. Door de dir. der Ned. Tramweg Maatsch. lijn Leeuwarden-St.-Jacobi Parochie.

Laagste inschrijver, P. Fonk, Leeuwarden f 22544; daaropvolgende, C. Lerk. Leeuwarden, f 23434.

Krommenie. Het bij- en verbouwen van een heerenhuis te Krommenie. Door den architect D. Stam Mz.

Laagste inschrijver A. van Slingerland Alkmaar, f 4897, gegund.

Meppel. Het bouwen van een steenhouwers werkplaats met kantoor en verdere werken op een terrein aan de Heerengracht aldaar raming f 2082. Door den architect G. Otten Jzn.

Laagste inschrijver K. Otten, f 2079, geg.

17 OCTOBER.

Amsterdam. Het bouwen van 17 woningen voor 64 gezinnen op een terrein aan de Verl. van Houwingenstraat in aansluiting met het blok woningen aan de 3e Hugo de Grootstraat de van Reigersbergenstraat en Verl. van Houwingenstraten en het blok woningen aan de Hugo de Grootkade, de Verl. v. Houwingen- en van Reigersbergenstr. en het verrichten van eenige werkzaamheden aan het blok in de 3e Hugo de Grootstraat. Door de Maatschappij voor Volkswoningen.

Laagste inschrijvers H. Rietsnijder en Zn., f 123 300.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van perc. no. 22 aan de Doelenstraat, waarin gevestigd „de Ontvang- en Betaalkas". Door den architect W. Hamer.

Ingekomen 8 biljetten. Laagste inschrijver D. Schut, aldaar. f 13998

Apeldoorn. Het vergrooten van het sanatorium van dr. P. F. Abbink Spaink aan de Loolaan. Door den architect J. A. Wijn.

Laagste inschrijver W. Willemsen. f 7862, gegund.

Arnhem. Het verbouwen van de rijtuigfabriek, aan den Velperweg ald., tot 2 heerenhuizen Door de architecten Van Gendt en Nieraad.

Laagste inschrijver J. N. Jansen. f 10170, geg.

Haarlem. Het bouwen van een villa in het Wilhelminapark. Door den architect S. J. W. Mons.

Laagste inschrijver H. London. f 14268.

Haarlem. Het verbouwen van perc. Groote Houtstraat No. 82 ald. Door den architect J. C. v. d. Berg.

Laagste inschrijver H. v. 't Wout, f 7200.

Hoogkerk. Het maken van een arkeneel en een studeerkamertje op de onderwijzerswoning, met leverantie en werkloon. Door het best. der Christ. school.

Laagste inschrijver A. Siekman. f 208,90.

Spaarndam. Het verrichten van de binnenverfwerken in de Ned. Herv. kerk aldaar. Door het kerkbestuur.

Laagste inschrijver P. H. v. d. Bosch, Assendelft, f 445. Gunning aangehouden.

Winschoten. Het verbouwen eener behuizing aan de Langestraat tot winkel en magazijn, c. a. Door den architect K. de Grooth.

Laagste inschrijver G. Dijkhuis, f 5555.

18 OCTOBER.

Amsterdam. De bovenbouw der fabriek „Trompenburg", arbeiderswoningen en verdere annexen, aan den Amsteldijk bij den watertoren. Door de industrieele maatsch. „Trompenburg".

Laagste inschrijver P. Duinker, f 149968.

Enschedé. Het bouwen van twee woningen op een terrein gelegen aan den Getfertweg. Door den architect H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver E. J. Horstman, f 3198, gegund.

Monnikendam. Het bouwen van een kerk met toren, sacristie, doopkapel en verdere bijgebouwen. benevens een houten Noodkerk. Door het R.-K. kerkbestuur, van den H. Nicolaas.

Laagste inschrijver G. Hulsebosch, Haarlem, f 58640.

Nijmegen. Het verrichten van verschillende verfwerken en witwerken aan het gebouw der waterleiding. Door de commissie voor de gasfabriek en de waterleiding.

Laagste inschrijver T. D. Teeuwissen, f 948,95, nog niet gegund.

Sneek. Het in beperkten tijd uitvoeren van belangrijke hei- en metselwerken voor de fundeering van een fabrieksgebouw te Sneek. Door den archit. A. Breunissen Troost.

Laagste inschrijver Antonius Woltring, Leeuwarden, f 6077, gegund.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

29 OCTOBER 1898. 18e JAARGANG. No. 44.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

INHOUD. — De plaatsing van de Nachtwacht. — De Polytechnische School te Delft. — Voorwaarden van benoembaarheid tot opzichter bij den dienst van weg en werken, bij de Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen. — Prijsvragen. — Ingezonden. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Verbetering. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

DE PLAATSING VAN DE NACHTWACHT.

Nu ruim een jaar geleden hield ik mij bezig met te overleggen, hoe de Nachtwacht naar mijne opvatting zou moeten geplaatst worden, en bracht daaromtrent een en ander op papier. Met gebruikmaking van de nieuwe gegevens, die de tijdelijke plaatsing in het Gemeente-Museum aanbiedt, wensch ik thans een en ander ter overweging aan de lezers van het Weekblad te geven, nu dit onderwerp zoo bij uitstek actueel is.

Vooraf bied ik der Commissie mijne oprechte hulde en dankbaarheid aan, voor het grootsche en zoo volkomen geslaagde plan der Rembrandt-tentoonstelling.

De verlichting van de Nachtwacht overtrof nog mijne verwachtingen daaromtrent, en was het niet, dat er kans bestaat, dat deze heerlijke schilderij waarschijnlijk een blijvend huis zal krijgen, meer geschikt om er al de qualiteiten van tot hun recht te doen komen, dan zou ik dankbaar hebben gezwegen.

Nu wensch ik op een paar zaken attent te maken, die naar mijn oordeel bij eene blijvende plaatsing verbeteringen kunnen zijn.

Primo zal het zaak zijn bij eene blijvende plaatsing alles te vermijden, wat eenigszins een tijdelijk of behelperig aanzien aan de zaal geeft, zooals nu de draperie, die het licht voor de toeschouwers moet bedekken. De toeschouwer mag geen oogenblik 't gevoel krijgen, dat de mooiigheid door kunstmiddelen verkregen is, buiten de schilderij om.

Secundo, zal de schilderij eene verhooging van een 25 centim. moeten hebben. — 't Geheel wordt er precieuser door — en vooral, nu er van den beneden rand nog eene heele strook ontbreekt, (door het afsnijden in 1715(*) is dit dubbel noodzakelijk.

Wat de verlichting betreft, hindert het nu nog wel wat, dat de linkerkant scherper verlicht is dan de rechter, waardoor de figuur in 't rood meer op den voorgrond treedt, dan bedoeld kan zijn. Door de zaal een plattegrond te geven, zooals op bijgaand schetsje is aangeduid, wat voor vakmenschen weinig nadere aanduiding behoeft, is aan dit bezwaar tegemoet gekomen.

De lichtbron zoo veel grooter zijnde en meer gelijkmatig verdeeld, kan *nu* eene tempering gedoogen, die ik ook bepaald noodzakelijk acht, namenlijk door er eene zeer eenvoudige, stijlvolle verdeeling van *glas in lood* in te plaatsen, van heel, *heel* zacht groenachtig getint glas, zooals de oude ruitjes er uitgezien moeten hebben, alvorens de tijd ze heeft verweerd.

Het geeft een intiemer toon aan het geheel en zoo de lichtbron er niet door verminderd, zooals in dit geval, een trillender lichtwerking. Onze groote ruiten zijn te koud in deze omgeving.

Eene eikenhouten betimmering ± 1.50 M. hoog en den muur verder bekleed met een groen-goud-blauw patroon van oud goudleer zal daarbij goed op zijn plaats zijn. De zoldering zij vooral niet te hoog, en dient uit moer- en kinderbintjes te zijn samengesteld. Vooral mogen geen troggewelven of ijzer zichtbaar zijn; de voorzorgen tegen brand neme men zoo, dat men niet aldoor daaraan herinnerd wordt.

Een mooi, maar zeer zuiver gekozen Smyrnasch kleed zal voor de schilderij uitgespreid, de kleurwerking ten goede komen. De rijkdom in de schilderij is van dien aard, dat er van „doodslaan" nooit sprake zal zijn, mits de entourage ook eerste rang kunst zij.

De gansche indruk moet gezelliger, huiselijker zijn, wanneer er eenmaal voor goed een plaats voor ingeruimd wordt.

Dan schrome men vooral niet om den wand, naast de

(*) Dit jaartal 1715 vind ik opgegeven in den wegwijzer door 's Rijks Museum, van Obreen. Is dit wel juist? Op de groote kopergravure van L. A. Claessens, die in mijn bezit is, staat: *Sculp 1797* en daar zijn de nu ontbrekende gedeelte nog geheel aanwezig, zoowel van onderen, als op de zijden, en er staat als tekst bij: *gegraveerd naar de origineele schilderij berustende op het stadhuis te Amsterdam.*

Wie kan mij hieromtrent voorlichten?

Nachtwacht, ook te versieren door er eenige zeer goede schilderijen te hangen. Dit komt het geheel ten goede en zal voor geen enkel deel aan den machtigen indruk van de Nachtwacht kunnen schaden.

Een heele leege wand trekt het oog, en geeft geen steun noch afleiding, wat zoo gewenscht is, na ingespannen kijken, in ééne richting.

Aan den donkeren wand heb ik mij een tweede raam gedacht, b. v. een kruiskozijn, waarbij de onderste blindjes gesloten zijn. Vooral zij het vertrek niet al te donker; dat is een onzuiver middel om effect te bereiken.

Men plaatse aan die zijde een klein meubel wat verder terug, en hange er spiegel en een paar minder belangrijke schilderijen, om het eentoonige even te breken, en biede den toeschouwer een mooie eenvoudige met leer overtrokken stoel, geen museumbanken; die zijn te groot van afmeting.

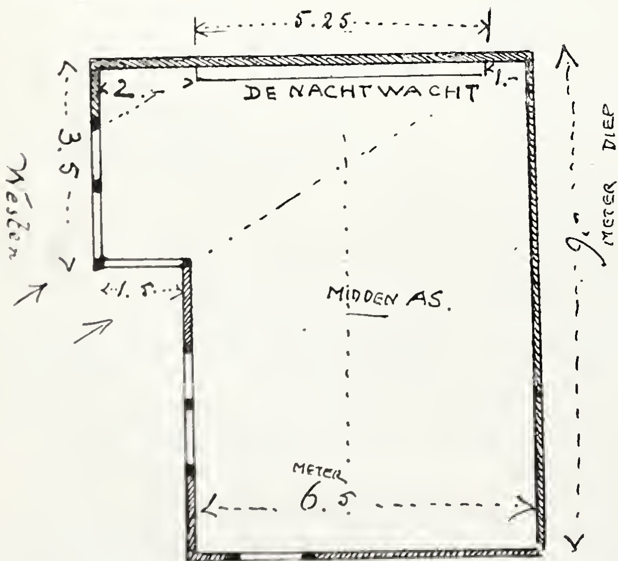

Deftig, in hetzelfde karakter als de vertrekken uit Rembrandts tijd, moet de omgeving der schilderij steun geven.

De lijst, die nu om de Nachtwacht geplaatst is, dunkt mij wat arm, hoewel veel beter dan de vorige met de intarsia en triglyphen.

Is de oude lijst er nog met haar lofwerk? De proef ware nog eens te nemen, of die nog niet de beste blijkt van de drie.

Ik kan mij ook eene oplossing denken met eene hoogere betimmering en dan, schrik niet waarde lezer! een *wit muurtje* daarboven. Dit is zoo dikwijls door onze groote schilders en architecten gekozen als achtergrond voor schilderijen en stemt met alle kleuren harmonisch. Maar de witte muurtjes staan op 't oogenblik in slechten reuk. En toch, de proef kost zoo weinig, en wie weet!

Delft. A. Le Comte,

P. S. Vriendelijk verzoekt de schrijver hem een afdruk te zenden van de mogelijke bespreking van zijn denkbeeld in andere bladen.

DE POLYTECHNISCHE SCHOOL TE DELFT.

Het aantal der ingeschrevenen aan de Polytechnische School heeft thans het aanzienlijke en nooit te voren gehaalde cijfer van 600 bereikt.

Men herinnert zich ongetwijfeld, dat verleden najaar door de studeerenden aan de Pol. School een adres gericht is aan de tweede Kamer, waarin het onhoudbare van den toen heerschenden toestand aan die inrichting werd aangetoond, en ernstig aangedrongen werd daarin de noodige blijvende verbeteringen aan te brengen.

Er zijn sedert eenige veranderingen aangebracht. De lokalen in de Agatha kaserne moesten ontruimd worden. In plaats daarvan zijn eenige zalen in de voormalige Geweerwinkel in gebruik genomen, die, hoewel verre van ideaal, toch voldoen aan de bescheiden eischen die men in Nederland voor het Hooger Technisch Onderwijs pleegt te stellen.

De colleges worden nu gegeven in de volgende verspreid liggende gebouwen.

1°. In de Hoofdgebouwen langs Oude Delft en Vest, die uit zes volkomen gescheiden deelen bestaan.

2°. In het gebouw voor de graadmeting.

3°. In het bactereologisch laboratorium.

4°. In het microchemisch laboratorium.

5°. In de reeds genoemde geweerwinkel.

6°. In de bovenzaal van het vroegere gymnasium dat sinds lang voor gymnasium onbruikbaar werd bevonden, en stellig het ongezondste schoollokaal van Nederland is.

Geen wonder dus, dat bij het begin van bijna elk uur men genieten kan van 't gezicht van groote troepen studenten die zich in den snelsten pas van de eene collegezaal naar de andere begeven, waar fietsende collega's toch reeds bij aankomst de beste plaatsen hebben weggesnoept.

Aan zoogenaamde verbeteringen en voorloopige maatregelen is reeds veel geld ten koste gelegd, maar een groot percentage van dat geld kan men als weggeworpen beschouwen. Werkelijke verbeteringen in den algemeenen toestand zijn nog niet aangebracht en zullen wellicht nog lang op zich laten wachten.

Wat is in de laatste jaren gedaan?

De P. S. kreeg de beschikking over een collegezaal en een zaal voor waarnemingen in het gebouw voor de graadmeting; de laboratoria voor bactereologie en microchemie werden ingericht; verleden jaar stond de kamer toe een crediet van een 60,000 gulden, waarvan het meerendeel besteed wordt voor uitbreiding der technologische afdeeling.

Zooals men ziet, profiteeren de ingenieurs hierbij slechts weinig. Evenmin werd het aantal docenten en adsistenten voor die faculteit uitgebreid.

Op de begrooting van dit jaar zijn gelden uitgetrokken voor de Pol. School, o.a. een termijn voor den bouw van een electrotechnisch laboratorium. Hoe wenschelijk de stichting van een dergelijk laboratorium moge wezen, o.i.

had men bestaande en noodlijdende afdeelingen moeten helpen alvorens eene nieuwe werd opgericht.

Overal komt plaats te kort, zoowel in de collegezalen als in de laboratoria en teekenzalen; de bibliotheek is verspreid op de gangen en in een aantal zalen, waarvan ter wille van de contrôle eenige moeten gesloten blijven, wat uitermate lastig is én voor de bezoekers én voor het personeel; ook eischen de verzamelingen aanvulling en betere opstelling.

Daarenboven is nu o. i. de vrees niet ongewettigd, dat wanneer de thans voorgestelde sommen zijn toegestaan, de Regeering of de Kamer — of wellicht wel beide — van oordeel zijn, dat daarmede genoeg gedaan is in het belang der Polytechnische School, en voorloopig geene grootere sommen behoeven te worden toegestaan of aangevraagd. En die zijn toch noodig, wil de eenige Polytechnische School van Nederland gebracht worden op de hoogte van den tijd.

Het ligt verre van ons, aan te dringen op een Polytechnische School met monumentale gebouwen en prachtzalen die versierd zijn met beeldengroepen of wandschilderingen, — op eene inrichting als het Polytechnicum van Zürich, München. van Charlottenburg of Darmstad, kortom op eene school die aan de allerzwaarste eischen voldoet.

Denkt men daarenboven aan de sinds lang verouderde wet die het onderwijs aan deze school regelt, dan mag men zonder overdrijving verklaren, dat geene inrichting van onderwijs in Nederland met meer recht dan de Polytechnische School — door opeenvolgende regeering vergeten en niet begrepen — mag blijven aandringen op verbetering en nogmaals verbetering.

* * *

VOORWAARDEN

van benoembaarheid tot Opzichter bij den Dienst van Weg en Werken, bij de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen.

Art. 1. De opzichters bij den Dienst van Weg en Werken worden benoemd uit de aspirant-opzichters volgens de in dit Reglement omschreven voorwaarden.

Art. 2. Tot aspirant-opzichter kunnen worden benoemd jongelieden, die hebben voldaan aan het examen voor aspirant-opzichter, omschreven in de bij dit Reglement behoorende bijlage I.

Art. 3. Tot het examen, bedoeld in art. 2 worden uitsluitend toegelaten jongelieden, niet jonger dan 17 jaar en niet ouder dan 23 jaar, die een der nagenoemde bewijzen kunnen overleggen:

I. het getuigschrift van voldoend afgelegd eindexamen eener Hoogere Burgerschool met drie-jarigen cursus, of het bewijs van toelating tot de vierde klasse eener Hoogere Burgerschool met vijf-jarigen cursus;

II. het getuigschrift van voldoend afgelegd eindexamen eener Hoogere Burgerschool met vijf-jarigen cursus;

III. het diploma van Bouwkundig-opzichter ingesteld door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst;

IV. het diploma van voldoend afgelegd examen voor opzichter van den Waterstaat.

Uit de sub I en II bedoelde getuigschriften moet blijken, dat aan den candidaat voor de Nederlandsche taal, voor de wis- en natuurkundige vakken en voor het teekenen minstens het praedicaat „meer dan voldoende" is toegekend.

Allen moeten bovendien overleggen:

a. eene verklaring van een door de Maatschappij aan te wijzen geneesheer, dat de candicaat heeft een gezond en sterk gestel en voldoet aan de lichamelijke eischen voor den opzichter vastgesteld;

b. een bewijs, dat het gezichtsvermogen van den candidaat voldoet aan de voor den opzichter gestelde eischen, afgegeven door een door de Maatschappij aan te wijzen deskundige.

Art. 4. Bezitters van het in art. 3 sub II genoemd getuigschrift of van een der in art. 3 sub III en IV genoemde diploma's kunnen — op voorstel van den Chef van den Dienst van Weg en Werken — door den Directeur-Generaal gedeeltelijk worden vrijgesteld van het in art. 2 bedoeld examen.

Art. 5. Het in art. 2 bedoeld examen kan slechts éénmaal worden afgelegd.

Art. 6. Zij, die het best voldaan hebben aan het in art. 2 bedoeld examen, worden in verband met de bestaande behoefte aangesteld tot aspirant-opzichter bij den Dienst van Weg en Werken.

Aan candidaten, die voldoend examen hebben afgelegd, maar niet tot aspirant-opzichter kunnen aangesteld worden, wordt op hun verlangen een schriftelijk bewijs van voldoend afgelegd examen uitgereikt.

Art. 7. De aanstelling tot aspirant-opzichter is van tijdelijken aard en luidt bij de Tweede of bij de Derde Afdeeling van den Dienst van Weg en Werken in verband met het verlangen van den candidaat.

De aspirant-opzichter, die wat ijver of gedrag betreft, niet aan de te stellen eischen voldoet, of van wien blijkt, dat hij voor den werkkring van opzichter niet den noodigen aanleg bezit, moet den dienst der Maatschappij verlaten.

De aspirant-opzichter geniet eene bezoldiging van *f* 60.— per maand.

Art. 8. De aspirant-opzichter kan zich na een diensttijd van minstens drie (3) en hoogstens vier (4) jaar onderworpen aan het examen voor opzichter, omschreven in de bij dit Reglement behoorende bijlage II.

Tot het afleggen van dit examen worden uitsluitend toegelaten de aspirant-opzichters daarvoor op grond der ontvangen rapporten door den Chef van den Dienst van Weg en Werken aangewezen.

Het examen voor opzichter kan slechts éénmaal worden afgelegd.

De Directeur-Generaal behoudt zich voor, om in bijzondere gevallen op voorstel van den Chef van den Dienst van Weg en Werken eene uitzondering op het bepaalde in de eerste en de vorige zinsnede toe te laten.

De diensttijd van drie jaar, bedoeld in de eerste zinsnede van dit artikel, van de aspirant-opzichters bij de Tweede Afdeeling van den Dienst van Weg en Werken, kan — op voorstel van den Chef van den Dienst van Weg en Werken — voor de bezitters van een der in art. 3 sub III en IV genoemde diploma's door den Directeur-Generaal tot twee jaar worden verminderd. Aan hen kan bovendien door den Directeur-Generaal op voorstel van genoemden Hoofdambtenaar vrijstelling verleend worden van het examen in een of meer der vakken genoemd in bijlage II litt. A.

Aspirant-opzichters, die na een vier jarigen diensttijd als zoodanig, niet met goeden uitslag het examen hebben afgelegd, bedoeld in de eerste zinsnede, moeten den dienst der Maatschappij verlaten.

Art. 9. De werkzaamheden van den aspirant-opzichter, gedurende den in de eerste zinsnede van het vorig artikel genoemden diensttijd, worden geregeld door den Chef van den Dienst van Weg en Werken.

Van den diensttijd zal echter worden doorgebracht:

A. Door de aspirant-opzichters bij de Tweede Afdeeling van den Dienst van Weg en Werken;

1. minsten *drie maanden* in de werkplaatsen van den Dienst van Weg en Werken;
2. minstens *twaalf maanden* op de werken, hetzij als toegevoegd of waarnemend opzichter van den weg, dan wel als opzichthebbende bij de uitvoering van werken;

B. Door de aspirant-opzichters bij de Derde Afdeeling van den Dienst van Weg en Werken:

1. minstens *drie maanden* als leerling-machinist;
2. minstens *zes maanden* in de werkplaatsen van den Dienst van Weg en Werken;
3. minstens *zes maanden* als toegevoegd of waarnemend opzichter op de lijnen.

De aspirant-opzichters zijn verplicht zich — voor zooveel noodig — te doen beëedigen en moeten zich onderwerpen aan alle voorschriften en instructiën vastgesteld voor de opzichters bij den Dienst van Weg en Werken.

Art. 10. De aspirant-opzichters, die het best voldaan hebben aan het examen bedoeld in de eerste zinsnede van art. 8, en blijkens een hernieuwd geneeskundig onderzoek voldoen aan de lichamelijke eischen (zie art. 3 litt. *a.* en *b.*), worden in verband met de bestaande behoefte aangesteld tot opzichter tweede klasse bij den Dienst van Weg en Werken, op eene jaarlijksche bezoldiging van *f* 900.—

De aanstelling geschiedt bij de Tweede of Derde Afdeeling van dien Dienst, al naar mate het onder litt. A of onder litt. B van bijlage II omschreven examen is afgelegd.

Art. 11. Aan hen, die, hoewel voldaan hebbende aan het in art. 8. bedoeld examen, wegens gebrek aan plaatsen niet in vasten dienst der Maatschappij kunnen worden aangesteld, zal desverlangd een getuigschrift van welvolbracht examen worden uitgereikt.

Hun zal zooveel mogelijk in verband met de behoefte een werkkring worden aangewezen als tijdelijk opzichter bij de uitvoering van werken, of op het Centraalbureau op eene bezoldiging van *f* 70.— per maand.

Art. 12. De in de artt. 2 en 8 bedoelde examens worden afgelegd tegenover door den Directeur-Generaal telkenmale op voordracht van den Chef van den Dienst van Weg en Werken te benoemen Commissies.

Utrecht, 17 September 1898.

De Directeur-Generaal
J. L. CLUIJSENAER.

Bijlage I.

PROGRAMMA *van het examen voor Aspirant Opzichter.*

Het examen omvat:

1°. *Goniometrie en Trigonometrie.* Goniometrische verhoudingen. Afleiding van eenvoudige trigonometrische formules.
Bepaling van het oppervlak van eenvoudige vlakke figuren. Gebruik van logarithmen bij deze berekeningen.

2°. *Stereometrie.* Ligging en snijding van vlakken. twee- en drievlakkige hoeken, prisma, piramide, cilinder, kegel, bol; bepaling van het oppervlak en den inhoud dezer lichamen.

3°. *Beschrijvende meetkunde.* Ligging en snijding van lijnen en platte vlakken, prisma, piramide, cilinder, kegel en bol.

4°. *Natuurkunde.* Leer der zwaartekracht. Evenwicht van vaste lichamen, vloeistoffen en gassen. Eenige kennis van de meest belangrijke verschijnselen uit de leer van de warmte, het geluid, het licht en de electriciteit.

5°. *Werktuigkunde.* Beginselen. Samenstelling en ontbinding van krachten. Snelheid. Zwaartepunt. Middelpuntvliedende kracht. Wet van het behoud van arbeidsvermogen. Traagheidsmoment.

6°. *Hand- en rechtlijnig teekenen.* Het teekenen van eenvoudige voorwerpen naar de natuur. Het calqueeren op papier en linnen. Het teekenen van op te geven constructiën uit het bouw- of machinevak, naar keuze van den candidaat.

7°. *Kennis van een ambacht.* Het vervaardigen van een op te geven eenvoudig proefstuk in hout of metaal, naar keuze van den candidaat.

Bijlage II.

PROGRAMMA *van het examen voor Opzichter.*

Examen A. **Opzichter bij de Tweede Afdeeling.**

(De bouwvakken en den dienst op den weg en bij de werken).

Het examen omvat:

1°. *Landmeten en waterpassen.* Bekendheid met de inrichting en de meest gebruikelijke meet- en waterpasinstrumenten. Algemeen begrip van het uitvoeren eener waterpassing. Uitzetten van rechte en gebogen lijnen. Opmeten en in teekening brengen van terreinen, gebouwen en riviervakken.

2°. *Bouwstoffen.* Kennis van de in bouw- en waterbouwkunde meest gebruikelijke bouwstoffen, en van hare eigenschappen als: de hier te lande gebruikelijke houtsoorten, natuurlijke- en kunststeen, metalen, verfstoffen, rijsmaterialen; keuren en beproeven van bouwstoffen, beton en mortels; samenstelling en bereiding van verven; houtbereiding.

3°. *Algemeene bouwkunde.* Kennis der hier te lande meest voorkomende grondsoorten. Onderzoek van den bodem. Kennis van de verschillende wijzen van fundeering en hare toepassing. Kennis van hout-, steen- en ijzerconstructiën in het algemeen. Droogleggen van terreinen.

4°. *Burgerlijke bouwkunde.* Metselwerken. Uitslaan van kozijnen, deuren, ramen, trappen, kapspanten; bevestiging aan de muurwerken. Verschillende soorten van vloeren, balklagen en raveelingen. Kennis van de gebruikelijke kapconstructiën, dakbedekkingen, schoorsteenen, goten en kroonlijsten. Privaten. Kennis van eenvoudig smids-, glazenmakers-, stukadoor- en behangerswerk. Voldoende bekendheid met den aanleg van gas- en waterleidingen, pompen. Vereischten en algemeene inrichting van eenvoudige woningen en gebouwen.

5°. *Spoorwegbouw. De baan en de stations.* Algemeene kennis van den aanleg en het onderhoud van de aardebaan met taluds: taludverdediging; ballastbed; afsluiting van den spoorweg. Eenvoudige kunstwerken als: bruggen, duikers, buizen, kokers. Het verharden van wegen en pleinen; bestratingen. Profil der vrije ruimte. Algemeene inrichting van een stationsemplacement; doel en inrichting der daarop gebruikelijke gebouwen, perrons, stootbokken, kolenparken, verhoogde ladingplaatsen, inrichting voor waterbezorging.

6°. *Spoorwegbouw. De bovenbouw.* Het leggen van sporen, wissels en kruisingen; de bevestiging der spoorstaven. Tongbewegingen, punt- en kruisstukken en contrarails. hunne samenstelling en gebruikelijke typen. Draaischijven.

7°. *Ontwerpen en rapporteeren.* Het ontwerpen en begrooten van eenvoudige constructiën. Het maken van een opstel of rapport over een onderwerp den Dienst van Weg en Werken betreffende.

8°. *Practische bedrevenheid.* Het op het terrein samenstellen en leggen van een gedeelte spoor met wisselverbinding, waarvoor een ploeg wegwerkers (zonder ploegbaas) en de materialen ter beschikking zullen worden gesteld.

9°. *Wettelijke voorschriften, dienstreglementen* en *reglementaire bepalingen.*
Voldoende kennis van de Wetten, Voorschriften, Dienstreglementen, Reglementen, Reglementaire bepalingen, instructiën en voorschriften, waarvan den candidaat bij of gedurende zijne indienststelling als aspirant-opzichter een exemplaar zal worden ter hand gesteld.
Bekendheid met de *Algemeene Voorschriften* voor de uitvoering en het onderhoud van werken onder het beheer van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Examen B. **Opzichter bij de Derde Afdeeling.**

(Seinwezen, electrotechniek, verlichting).

Het examen omvat:

1°. *Toegepaste natuurkunde.*
a. Algemeen begrip van de leer der warmte, gassen en dampen.
b. De wetten der electriciteit, de electrische stroomen; magnetisme; galvanische elementen.
c. Bekendheid met de inrichting en behandeling van de eenvoudige electrische meetinstrumenten; brug van Wheatstone; differentiaal galvanometer. Onderzoek van storingen.

2°. *Bouwstoffen.* Kennis van de eigenschappen, het keuren en beproeven der bouwstoffen noodig bij den aanleg van electrische-, gas- en stoomleidingen.

3°. *Kennis van werktuigen.*
a. Algemeene kennis van stoommachines en hare onderdeelen; stoomketels, pompen. Inrichting en gebruik van den indicateur (zie o. a. „Scholls, „Gids voor machinisten").
b. Algemeen begrip van de samenstelling en inrichting van dynamo's en van telegraaf-blokinrichtingen, (zie o. a. Handboek der Electriciteit „door P. v. Capelle").
c. Kennis van de seininrichtingen beschreven door de zorgen der Derde Afdeeling.
d. Kennis van gasleidingen, regulateurs, gasmeters, branders.

4°. *Algemeene werktuigbouwkunde.* Kennis van metaal- en houtverbindingen, en van de constructie der onderdeelen van werktuigen. Het lezen en verklaren van teekeningen der inrichtingen genoemd sub 3. Vaardigheid in detailleeren van enkele onderdeelen.

5°. *Spoorwegdienst.* Kennis der mechanische en electrische seinen en van de telegraafinrichtingen op een belangrijk den candidaat vooraf op te geven station. Voldoende bekendheid met de samenstelling van wissels en van de middelen tot beweging en sluiting der tongen; kennis van de opzetinrichtingen en daaraan verbonden seininrichtingen der beweegbare bruggen.

6°. *Telegrafeeren.* Voldoende bedrevenheid in het overseinen en opnemen van telegrammen.

7°. *Het ontwerpen en rapporteeren.* Het ontwerpen en begrooten van eenvoudige electrische-, gas- en stoomleidingen en geleidingen van inrichtingen voor het op afstand bedienen van wissels en seinen. Een opstel of rapport over een onderwerp den dienst betreffende.

8°. *Practische bedrevenheid.* Het op het terrein uitzetten van sein- en telegraafinrichtingen: het maken en wijzigen van koppelingen en handelinrichtingen: het verbinden van blok-, telegraaf- en telefoontoestellen. Voor deze inrichtingen worden de noodige arbeiders en materialen ter beschikking gesteld.

Het bedienen van een eenvoudige stoom- en dynamomachine met schakelbord. Het regelen van booglampen.

9°. *Wettelijke voorschriften, reglementen, lokale voorschriften en reglementaire bepalingen.* Voldoende kennis van de Wetten, Voorschriften, Dienstreglementen, Reglementen, Reglementaire bepalingen, instructiën en voorschriften, waarvan den candidaat bij of gedurende zijne indienststelling als aspirant-opzichter een exemplaar zal worden ter hand gesteld.

Bekendheid met de *„Algemeene Voorschriften* (A. V.) voor „de uitvoering en het onderhoud van werken onder beheer „van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, en met de *Algemeene Voorschriften* voor de uitvoering van werken voor den Rijkstelegraaf".

PRIJSVRAGEN.

In het vorige nummer van het Bouwkundig Weekblad werd medegedeeld, dat zich als inzender van het plan met het motto „Régent" van de prijsvraag voor de Studenten Societeit te Utrecht had bekend gemaakt de heer A. Van der Lee, te Breda, wiens naamkaartje bij dat plan werd gevonden. Het blijkt evenwel, dat de heer Van der Lee de ontwerper is van het plan, gemerkt met *een passer en driehoek in cirkel.*

Van de inzenders hebben zich voorts nog bekend gemaakt de heeren:

W. Van Boven, van het ontwerp gemerkt: De Kroeg.

A. D. N. Van Gendt, van het ontwerp gemerkt: D. A. G.

J. G. Van Gendt A.Lzn., van het ontwerp gemerkt: 1 Augustus 1898.

Foeke Kuipers, van het ontwerp met het motto: Io vivat.

J. H. W. Leliman, van het ontwerp met het motto: Placet Hic.

De 3 eerstgenoemde plannen behooren nog tot de 14, die na herhaalde schiftingen aan een nader, meer vergelijkend onderzoek werden onderworpen.

INGEZONDEN.

SCHETSONTWERP VOOR EENE NIEUWE STEDELIJKE BOUWVERORDENING.

Mijnheer de Redacteur.

Ik geloof, dat, wanneer de heer Mr. D. L. Uyttenboogaart het voorbericht van mijn schetsontwerp aandachtig tot het einde toe gelezen had, Z.E.G. over de strekking daarvan een ander inzicht zou gekregen hebben, dan nu.

Ik herhaal dan, dat mijne bedoeling met het samenstellen daarvan, — ik meende dat ik het duidelijk gezegd had, — is, niet eene bouwverordening „pasklaar" te leveren, maar slechts eene zwakke poging om de zaak in een technisch vakblad, waar die mijns inziens volkomen op haar plaats is, ter sprake te brengen, met andere woorden er belangstelling voor te wekken.

Wat de hygiënisten wenschen, weten wij. Het zij aan de technici opgedragen er vorm aan te geven, d. w. z., practisch op te lossen, wat voorgeschreven *dient* te worden, ook in het belang van orde en veiligheid, terwijl het daarna den juristen zal zijn toevertrouwd, behoorlijk te formuleeren, wat voorgeschreven *zal* worden.

De waarschuwing tot omzichtigheid, aan het adres van Gemeentebesturen, om mijn schets niet tot grondslag van eene bouwverordening te maken, komt mij al te naïef voor.

Deze doet mij denken aan het gezegde van een mijner kennissen, die het schetsontwerp gelezen hebbende, railleerde, dat de Gemeentebesturen nu maar te teekenen hadden en daarmede de zaak zou afgeloopen zijn.

Dit nog: waar wij aan den vooravond staan van wetswijziging en wettelijke regeling van het woningvraagstuk, geloof ik dat het noodig is, dat men zich in concreten vorm uitspreke, in welke richting en hoe ver men wenscht te gaan.

Hoogachtend,

F. VAN ERKEL.

Amsterdam, 23 October.

Van verschillende zijden ontving de redactie opmerkingen over het ingezonden stuk: „Nieuwe Bouwverordening", in het vorige nummer van dit blad opgenomen, waarin de heer Mr. Uyttenboogaart betoogt, dat eene bouwverordening slechts gemaakt kan worden door . . . . . . een jurist.

De redactie, aanvankelijk van plan eene aanteekening onder dat stuk te plaatsen, om te verklaren, dat zij de meening van den heer U. geenszins kan deelen, zag daarvan echter af, wachtende op protesten van technici.

Deze hebben zich dan ook niet onbetuigd gelaten; hunne opmerkingen zijn niet ingezonden om, zooals ze daar liggen, gepubliceerd te worden, maar alleen om aan te toonen, hoe oneens de inzenders daarvan het met de opvatting van den jurist zijn.

Wij nemen die opmerkingen over en protesteeren ten sterkste tegen de bewering van mr. U, — een bewering, te stout om ernstig gemeend te kunnen zijn.

Wij verzetten ons, omdat slechts een technicus de samensteller eener bouwverordening zal moeten zijn, omdat die technicus, als *zijn* werk gereed is, *enkel over den vorm ervan, slechts met het oog op de jurisprudentie* bij den jurist te rade zal moeten gaan.

Zulk een technicus zal geen gewoon man uit de praktijk mogen zijn, maar — met erkenning van de hooge eischen waaraan een bouwverordening, vooral voor groote steden als Amsterdam, zal moeten voldoen — een man van studie, geheel vertrouwd met het vraagstuk der bouwverordeningen, een man van groote ontwikkeling en langdurige praktijk. De jurist vermete zich niet, in de plaats van zulk een man te kunnen optreden, al is het dan met hulp van technici.

Een bouwverordening moet een soort handleiding zijn, aangevende hoe in groote hoofdzaak goed gebouwd, goed geconstrueerd moet worden. Een verordening zij een voorbehoedmiddel tegen aanraking met strafbepalingen; zij moet niet zijn opgesteld voor hen die het leveren van goed werk willen ontduiken, maar voor hen die willen weten aan welke billijke bepalingen zij zich hebben te houden

Die billijke voorschriften kan een technicus maken, — een jurist niet. Wanneer dit werd ingezien, zou menige bouwverordening beter zijn.

Het is den technicus in de laatste jaren te doen geweest, op zijn gebied te trachten zoo min mogelijk in aanraking te komen met den jurist; hiervan kan de heer mr. U. niet onkundig zijn gebleven. Dit streven door te voeren voor eene bouwverordening is, jammer genoeg, niet mogelijk; wel echter moet van de zijde der technici getracht worden de meening te bestrijden, dat de grootste waarde eener bouwverordening in velerlei strafbepalingen ligt.

Wat nu het werk — de proeve — van den heer Van Erkel betreft, — de redactie ontving reeds verschillende bewijzen die getuigen van waardeering voor de studie van den schrijver, en die voor zich een aanbeveling zijn voor gemeentebesturen om kennis van de proeve te nemen. RED.

In antwoord op de in het vorig nummer ingezonden vraag omtrent een boekwerk over de laatste onderzoekingen van de oude monumenten en gebouwen uit Midden-Amerika in Mexico, kunnen wij — van zeer geachte zijde daartoe in staat gesteld — mededeelen, dat de titel van zulk een boekwerk is: „A. Bastian, die Culturländer des alten Amerika." Dit is een der nieuwste bronnen.

Wij betuigen onzen bijzonderen dank voor deze zoo spoedig ontvangen inlichting. RED.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam. Op Zaterdag 22 October l.l. is door bemiddeling van de firma Korthals Altes aan de leden van de Afdeeling de gelegenheid tot bezichtiging opengesteld van de in het vorige jaar voltooid Graansilo gelegen aan het Noord-Zee-kanaal bij de Oude Houthaven, welke inrichting beheerd wordt

door de Maatschappij tot Exploitatie van Graansilo's en Pakhuizen te Amsterdam.

De Architect-Ingenieur Jacob F. Klinkhamer, die dit groote werk in vereeniging met den heer F. W. van Gendt heeft gebouwd, gaf allereerst aan de vele leden en genoodigden die aanwezig waren eene korte verklaring van de inrichting van het gebouw en leidde daarna met den heer M. Korthals Altes, een van de firmanten de bezoekers rond.

Daar de machines van deze merkwaardige inrichting tot graanopslag, de grootste van dien aard in ons land, werkten, verkregen de bezoekers een duidelijk overzicht van de wijze waarop het graan uit de schepen gelost, in de karen gestort wordt, enz., en was de bezichtiging van dit bouwwerk in hooge mate interessant.

Technische Vakvereeniging, Afdeeling Utrecht. 21 October 1898. Na het openen der vergadering door den Voorzitter, werden de notulen der vorige gelezen en gearresteerd.

Onder de ingekomen stukken was een schrijven van het Hoofdbestuur, meldende, dat het eigen orgaan „Technisch Weekblad", blijft voortbestaan. Voorts was ingekomen een verslag van de afd. Rotterdam, houdende de verantwoording der ontvangen gelden, ten bate der betrekkingen van wijlen het lid V. G., waaruit bleek, dat een bedrag van f 267.— voor dit doel was ontvangen.

Hierna bracht de heer W. A. Becker rapport uit aangaande de vraag, over het verwen van gecreosoteerd hout.

Daaruit bleek, dat gecreosoteerd hout niet geverfd kan worden, omdat de inpregneering met de creosoot-olie het hout zoodanig bruin-zwart maakt, dat de creosoot al zeer spoedig in bonte plekken door de verflaag zou dringen.

Nadat nog door verschillende leden, het prepareeren van hout werd besproken, werd overgegaan tot eene kunstbeschouwing van verschillende plaatwerken, afkomstig uit het Museum van Kunstnijverheid te Haarlem. Bij de bespreking van het Technisch Weekblad verklaarden de aanwezige leden zich bereid tot het nemen van een abonnement.

BERICHTEN.

In het vorige Bouwk. Weekblad werd opgenomen een „Rapport *van de Commissie van advies voor de Grafelijke Zalen over het gebouw van het Gerechtshof te 's Gravenhage.*"

Dit rapport is het vervolg van het eerste door de genoemde Commissie uitgebrachte rapport, dat opgenomen is in het Bouwk. Weekblad van 1 Oct. j. l. Daarom ware het beter geweest indien het gepubliceerd ware onder het hoofd „De Grafelijke Zalen", waaronder ook het eerste gedeelte van het rapport verschenen is.

Bij zeven Kon. besluiten van 18 October j.l. — opgenomen in de Staats-Courant No. 248 — zijn ingesteld zeven Kamers van Arbeid te Amsterdam (volgens de wet van 2 Mei 1897. Stbl. No 141) en het Kiesreglement (volgens Kon. besluit van 6 Januari 1898, Stbl. No. 20).

Onder die Kamers van Arbeid is er een voor de „Bouwbedrijven", en daarin zullen vertegenwoordigd zijn de navolgende bedrijven: het timmerlieden-, metselaars-, steenhouwers-, stukadoors-, beeldhouwers-, lood- en zinkwerkers-, schilders-, stoffeerders-, behangers-, heiers-, mandenmakers-, kurksnijders-, rietwerkers-, aardwerkers- en straatmakersbedrijf; — het leggen van electrische geleidingen of van gas- of waterleidingen; — het ontwerpen van en het houden van toezicht bij het uitvoeren van bouwplannen.

Bij het Middelbaar Onderwijs in Nederlandsch-Indië kan een van de Polytechnische School te Delft afkomstig civiel-ingenieur als leeraar in de wiskunde worden geplaatst.

Zij die blijken hebben gegeven van geschiktheid voor het geven van onderwijs hebben de voorkeur.

Aan de uitzending is verbonden: *a.* eene gratificatie voor uitrusting ad *f* 1000; — *b.* overtocht naar Batavia als gouvernements-passagier 1e klasse, casu quo ook voor het wettig gezin; — *c.* een voorloopig traktement van *f* 150 's maands, ingaande met den dag van aankomst te Batavia tot den dag waarop het activiteits-tractement, volgens de deswege bestaande bepalingen, in Indië ingaat.

Het traktement bedraagt *f* 450 's maands, met drie vierjaarlijksche traktementsverhoogingen, elke van *f* 100 's maands, zoodat zal worden bereikt een maximum traktement van *f* 750 's maands.

De uit te zenden leeraar zal vermoedelijk geplaatst worden te Soerabaja en alsdan onderwijs moeten geven aan de burger-avondschool aldaar, waarvoor hij eene toelage zal genieten van *f* 100 's maands.

Zij, die genegen zijn om zich in de genoemde betrekking aan 's lands dienst in Nederlandsch-Indië te verbinden, kunnen zich vóór 1 December 1898 ter mededinging aanmelden bij een op zegel geschreven aan het Departement van Koloniën gericht request, onder overlegging van de stukken, welke aangeduid zijn in de Staatscourant No. 248.

Prof. E. Gugel, vergezeld van de heeren Sluiterman en Gips, bezochten j. l. Donderdag met eenige studenten aan de Polytechnische School te Delft de Rembrandt-tentoonstelling, en de tentoonstelling der ontwerpen voor de Studenten Societeit te Utrecht, in het gebouw van de Mij. t. Bev. d. Bouwk. gehouden.

Aan de memorie van beantwoording door B. en W. van het algemeen verslag der Afdeeling van den gemeenteraad van Amsterdam over de gemeentebegrooting voor 1899 ontleenen wij de belangrijke mededeeling, dat ook B. en W. van gevoelen zijn — en zij worden in dat gevoelen versterkt door het getuigenis van de tot oordeelen in deze meest bevoegde Nederlandsche en vreemde kunstkenners — dat de schilderijen van Rembrandt, met name de zoogenaamde Nachtwacht, in alle opzichten beter tot haar recht zijn gekomen op de Rembrandt-tentoonstelling dan dit in het Rijks-museum het geval was. B. en W. hebben dan ook reeds stappen gedaan, en nemen zich voor in die richting voort te gaan, om te trachten het daarheen te leiden, dat aan genoemde meesterstukken, in de eerste plaats aan de „Nachtwacht," ook na afloop der tentoonstelling eene betere plaats worde verzekerd dan tot nu toe.

Omtrent het „Monument op den Dam" wordt het volgende medegedeeld.

Het wil B. en W. voorkomen, dat ten onrechte wordt aangenomen, dat het versieren van het monument op den Dam bij bijzonder officieele gelegenheden geschiedt om dit monument aan het oog te onttrekken wegens gering uiterlijk schoon.

De reden van die onttrekking is de omstandigheid, dat het middenvak van den Dam, waarop het monument staat, zich zeer goed leent voor het aanbrengen van eene versiering, terwijl het uiterlijk schoon van het monument niet zoodanig is, dat daarbij als bezwaar moet gelden het feit, dat de versiering nagenoeg geheele bekleeding medebrengt.

Met het stichten van een nieuw monument van hoogere kunstwaarde, op deze plaats passende, zouden hoogst belangrijke sommen gemoeid zijn.

Ons dunkt toch hieruit te mogen besluiten, dat het monument versierd wordt, omdat het op zich zelf niet als versiering van den Dam beschouwd wordt.

Onlangs werd het restauratie-werk van het inwendige der kerk van de Protestantsche Gemeente te Wemeldinge, uitgevoerd naar de plannen van den heer J. Verheul Dzn., voltooid opgeleverd; de kosten daarvan hebben ongeveer *f* 14.000 bedragen.

Dit gebouw is waarschijnlijk afkomstig uit de eerste helft der 15e eeuw, evenals de merkwaardige kerk te Kappelle, die in het vorige jaar door den heer Verheul gerestaureerd werd.

Dezer dagen werd aan den zelfden architect opgedragen, het inwendige van de kerk te Kloetinge te restaureeren.

Het nieuwe Concerthuis te Assen, gebouwd naar de plannen en onder directie van de heeren J. Verheul Dzn. te Rotterdam, en T. Boonstra, Gemeente-architect te Assen, werd Vrijdag j. l. ingewijd.

Dit bouwwerk is gedeeltelijk tot stand gekomen door verbouwing van het oude Concerthuis, waarbij nieuw gebouwd zijn een concertzaal en tooneel, in den geest van „Kunstmin" te Dordrecht. De nieuwe groote concertzaal is 22.50 M. bij 15 M., het tooneel 8.50 M. bij 22.50 M. De oude concertzaal is ingedeeld in eene kleine zaal, een foyer en een restauratiezaal.

De kosten, alleen voor den bouw, hebben *f* 35.000 bedragen. Aannemer was de heer E. Ubels te Assen.

In de Harteveldzaal van het Stedelijk Museum te Leiden worden van af Zondag 30 October gedurende 14 dagen eenige werken

tentoongesteld van den heer Th. Molkenboer, te Amsterdam. Het zijn geschilderde, geteekende en gelithographeerde portretten, uitgevoerde spiegels, photographiën naar uitgevoerde meubelen en een uitgevoerd vuurschermpje.

In de zitting van den gemeenteraad van Amsterdam, op 27 October j.l., werd de voordracht van B. en W. aangenomen om de Wester-, Zuider- en Oudekerkstorens, het Stedelijk Museum en het archiefgebouw van bliksemafleiders te voorzien.

Tot architecten-decorateurs, belast met de inrichting en versiering der Nederlandsche Koloniale Afdeeling ter Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900 zijn aangewezen de heeren: E. von Saher, directeur der School voor Kunstnijverheid te Haarlem, en Th. G. Schill, civiel en bouwkundig ingenieur te Amsterdam, beiden lid der bijzondere commissie voor versiering en meubileering.

St. Janskerk te Gouda. Ged. Staten van Zuid-Holland hebben voorgesteld gedurende een tijdvak van 10 jaren, aanvangende met 1898 en eindigende met 1907, ten behoeve van de restauratie van het noordelijk gedeelte der St Janskerk te Gouda een jaarlijksch subsidie van f 1000 toe te kennen, telkens aan de commissie voor de restauratie uit te betalen, zoodra door haar het jaarlijksch Rijkssubsidie van f 3500 zal zijn ontvangen.

PERSONALIA.

Bij Min. beschikking is bepaald, dat, met 1 November a.s., de benoemde adspirant-ingenieur van den Rijks-Waterstaat Jhr. C. E. W. van Panhuys wordt toegevoegd aan den inspecteur in de 1e inspectie ter standplaats 's Gravenhage.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 3.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.

VERBETERING.

In het Bouwkundig Tijdschrift, Deel 16, 4e stuk, zijn in het „Schetsontwerp voor eene nieuwe stedelijke bouwverordening" de onderstaande fouten blijven staan:

Bladz. 33, 2e kolom, regel 18 van boven, staat: de, moet zijn: den.
„ 34, 2e „ „ 21 „ onderen „ zijn, lees: zij.
Op bladz. 35, in § 13, en op bladz. 39, in § 43, leze men voor brandmuren, brandvrije muren.
Bladz. 37, 1e kolom, regel 4 van boven, moeten de „haakjes" om het woord: privaten, vervallen.
„ 38, 1e „ „ 16 „ „ staat: M²., moet zijn: M³.
„ 38, 1e „ „ 25 „ „ achter de woorden: metalen buis, te voegen de omschrijving: van 125 mM. middellijn.
„ 38, 1e „ „ 19 „ onderen, staat: M³., moet zijn: M².
„ 38, 2e „ „ 17 „ boven, moet vervallen het woord: *dus*.
„ 39, 1e „ „ 10 „ „ staat: brandmuur, lees: brandvrije muren.
„ 44, 1e „ „ 26 „ „ „ o, moet zijn: of.
„ 44, 2e „ „ 23 „ „ „ uitwendige, moet zijn: inwendige.
„ 46, 1e „ „ 26 en 27 van boven staat: door de met het toezicht belaste ambtenaar, lees: door den met het toezicht belasten ambtenaar.
„ 46, 1e „ „ 1 van § 81, moeten de woorden. de stedelijke, vervangen worden door het woord: eene; in de 2e kolom, in § 85, moet het woord: Holland, vervallen.

Wat betreft de overdrukken van het „Schetsontwerp enz.," deze zijn gepagineerd van af 1, zoodat de bladzijden: 33, 34, 35, 37, 38, 39, 44 en 46 van het Tijdschrift, met de bladzijden: 5, 6, 7, 9, 10, 11, 16 en 18 van de overdrukken overeenkomen.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 31 OCTOBER.

Groningen. De aan- en verbouwing van het perc. get. O 2, in de Nieuwe Ebbingestraat te Groningen.
De architect G. Nijhuis, 's av. 8 u., bij H. Vos Kzn., alw. bestek met teek. in gen. koffiehuis ter inz. liggen en zijn ald. bestekken à f 0,50 verkr. Inl. geeft gen. architect Aanw. gedaan.

Grootebroek (N.-H.) Het bouwen van een pakhuis, aldaar.
De architect K. Swagerman Pz., te Bovenkarspel, namens A. J. Spijer en Zn., te Amsterdam, v.m. 11 u. in het café van Jb. Boon, te Grootebroek, alw. bestek en teek. ter inzage. Inlicht. geeft gen. architect.

Hattum. Het maken van gebouwen voor een papierfabriek van ruim 2200 M². oppervlak voor de firma B. Cramer te Wapenvelde gem. Heerde.
De architect D. de Herder te Zwolle, n.m. 4 u., in hôtel „Schenk" te Hattum. Bestek en teek. van af 24 Oct. verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. gedaan.

Sneek. Den herbouw van een gedeeltelijk afgebrand pakhuis op het Grootzand te Sneek, voor den heer M. J. Houwink aldaar.
De aanbesteder, n.m. 1 u., in het koffiehuis van W. Haanstra. Bestek en teek. verkrijgb. bij den architect A. Breunissen Troost aldaar, tegen 60 ct.

Veendam. Het bouwen van een dubbel winkelhuis met bovenwoningen, in de Kerkstraat te Veendam.
De heer C. Nanninga te Groningen, n.m. 5 u. in het hotel „De Vries" te Veendam. Bestek met teek. ter inz., in hotel „De Vries", Veendam, hotel „Vernimmen", Groningen, Heerestraat, café W. Brouwer, achter A. Kerk, hotel en café „Van Biesum", b/h. station Hoogezand-Sappemeer. Lichtdrukteek. met bestek à f 2 te bekomen bij H. Muntendam en A. Woldendorp, architecten, Veendam.

Uitgesteld, stond eerst op 24 October.

Waddingsveen. Het bouwen van een bouwmanswoning en aanhooren in den polder Bloemendaal nabij Gouda.
De heer A. Moons, v.m. 11 u. Bestek met teek. ter inzage in een der lokalen van de R.-K. Leesvereeniging te Gouda en zijn verkrijgb. ad f 2,— ter snelpersdrukkerij van B. A. Verzijl te Gouda. Inl. verstrekt de architect C. P. W. Dessing te Gouda. Aanw. gedaan.

DINSDAG 1 NOVEMBER.

Anderen gem. Anloo (Dr.). Het bouwen van eene zuivelfabriek te Anderen, onder bijlevering van de benoodigde bouwstoffen, arbeidsloonen enz.
Het best. der boterfabriek, in het café van P. Oostra. Bestek te verkrijgen à f 0,50 bij J. Steenstra en ten huize van aanbesteding, waar het met eene teek. ter inz. ligt. Nadere inl. verstrekt J. Steenstra, Zuidlaren. Aanw. op den dag van aanbesteding, v.m. 11 u.

DONDERDAG 3 NOVEMBER.

Haarlemmermeer. Het bouwen van een bouwmanswoning, aldaar.
De bouwk. J. W. de Heij en Zn., 's midd. 12 u. ten huize Sloterweg b/d Vijfh.weg van A. van Kooten. Bestek en teek. verkrijgb. bij gen. bouwk. te Hoofddorp. Aanw. 3 Nov., v.m. 10 u.

ZATERDAG 5 NOVEMBER.

Bolsward. Het uitvoeren van eenige bouwwerken op het terrein van de zuivelfabriek te Bolsward, van de Nederl. maatsch. v. kaas- en roomboterfabrieken.
De architecht H. Vrijburg bij wien bestek en teek. à f 1,50 te bekomen zijn.

DINSDAG 8 NOVEMBER.

Utrecht. Bestek no. 755. Het maken van een dubbelen wachterswoning met bijbeh. werken ten behoeve van de verbindingsbaan te Rotterdam aansluiting SS. op den spoorweg Utrecht—Rotterdam. Begrooting f 10950.

De maatsch. tot Expl. van S.S., n.m. 2 u. (lok. tijd) aan het centr. bureau in het Moreelsepark. Bestek ter lezing aan het Centr. bureau in het Moreelsepark en aan het bureau van den sectie-ingen. H. E. Beunke te Utrecht en is aan gen. centr. bureau (Dienst van Weg en Werken) te bekomen tegen f 1. Inl. worden gegeven aan het centr. bur. en den sectie-ingen. voorn. Aanw. op het terrein 31 Oct. na aankomst van trein 30 te Rotterdam (Maas).

WOENSDAG 9 NOVEMBER.

Wommels. Het bouwen van een villa met bijkomende werken.

De heer W. W. Hopperus Buma. n.m. 1 u., in het café van Tijnstra, Bestek en teek. ad f 2,50 verkr. bij S. Lingsma te Leeuwarden. Aanw. 2 Nov. n.m. 2 u.

DONDERDAG 10 NOVEMBER.

Velsen. Het veranderen en vergrooten der Openbare school te Velsen.

Het gemeentebest. n.m. 2 u. Bestek en teek. te verkrijgen ter gemeente-secretarie. tegen f 1. Inl. bij den gemeente opzichter A. C. M. Hofman te Velzen.

VRIJDAG 11 NOVEMBER.

Middelburg. Het uitvoeren van eenige werkzaamheden aan het huis aan de Lange Delft aldaar wijk H. no. 12 en het inrichten tot provinc bibliotheek en het verbouwen van perc Segeerstraat wijk H. no. 86 tot conciergewoning.

Gedeputeerde Staten, v.m. 10 u. Bilj. vóór 10 Nov. n.m. 3 u., in te zenden ter prov. griffie, alw. bestek ter inz., alsmede op de secretariën te Middelburg. Vlissingen, Goes en Zierikzee. Aanw. 4 Nov., n.m. 2 u.

DINSDAG 15 NOVEMBER.

Haarlem. Het sloopen van een woonhuis en het bouwen in de plaats daarvan van een Confectie Atelier met bovenwoning op de Oude Groenmarkt voor rekening van de Heer A. J. van Vriesland, 's middags 12 uur in café Neuf, alw. bestek en teekeningen ter inzage. Bestek verkrijgb. bij den architect P. Kleiweg Dyserinck à f 1.

WOENSDAG 16 NOVEMBER.

Hazerswoude. Het 5-jarig onderhoud der 2 vijzel-watermolens en verdere onderhoudswerken in den Oudendijkschen polder te Woubrugge.

Het bestuur van voorn. polder. Informatiën verstrekt A. H. Goldberg te Hazerswoude. Aanw. 9 Nov., v.m. 10 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

4 OCTOBER.

Amsterdam (Onderh.). Het maken van het leiendak ten behoeve der R.K. kerk v. d. H. Willebrordus (Buiten de Vesten). Door de aannemers N. Perquin en Zn.

Gegund aan P. H. Peters, te Haarlem.

Huizum (Fr.). Het bouwen van tien woningen op een nieuw terrein, gelegen aan de Verlengde Schrans onder Huizum. Door den architect H. Eldering.

Laagste inschrijver J. Jurjens, Leeuwarden, f 7994, gegund.

17 OCTOBER.

Amsterdam. Het bouwen van 17 woonhuizen aan de van Houwingenstraat, voor de Maatschappij voor Volkswoningen onder leiding van den heer J. van Looy, architect te Amsterdam.

Laagste inschrijver H. Rietsnijder en Zn. f 123.300.

Wildervank. Het gedeeltelijk amoveeren eener oude en het bouwen eener nieuwe fabriek, onder bijlevering van materialen, transporten, arbeidsloonen enz. Door de heeren A. Schmidt en Zn.

Laagste inschrijver H. Huizing, Wildervank, f 2371, gegund.

18 OCTOBER.

Dongen. Het bouwen van een kapel en afsluitingsmuur met aanhoorigheden. onder beheer van den architect P. J. van Genk te Leur (N.-Br.) Door het bestuur van het Pensionaat.

Laagste inschrijver M. Bakkeren. Prinsenhage, f 37860, gegund.

Emmen. *a*. Het uitvoeren van het timmeren metselwerk voor het bouwen van een houten woning te Emmer-Erfscheidenveen: *b*. het glas-, verf- en teerwerk daarvan. Door het bestuur der maatsch. „Het Emmer-Erfscheidenveen".

a. Laagste inschrijvers Jan en Jans Scholten, Noordbarge, f 138, gegund.

b. Geen voldoende inschrijvers, dus ingehouden.

Monnikendam. Het bouwen van een kerk met toren, sacristie, doopkapel en verdere bijgebouwen, benevens een houten Noodkerk. Door het R.-K. kerkbestuur, van den H. Nicolaas.

Laagste inschrijver G. Hulsebosch, Haarlem, f 58640. gegund.

Middelburg. Het verbouwen van de perceelen, 's-Gravenstraat wijk 1 no. 255 en 274, raming f 1992. Door den architect A. v. Dorst.

Laagste inschrijver G. Prins, f 1850. geg.

19 OCTOBER.

Apeldoorn. Het bouwen van een woonhuis aan de Mariannelaan te Apeldoorn. Door den architect G. de Zeeuw.

Laagste inschrijver J. de Groot, f 6476. geg.

20 OCTOBER.

Amersfoort. Het bouwen van een boerderij met wagenschuur, hooiberg, enz. op een perc. bouwland aan den Hoogeweg nabij de steeg ald. Door den architect Herm. Kroes.

Laagste inschrijver W. van Genderen, Nijmegen, f 11450.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van vier woningen in twee blokken voor de heeren G. Gerritsen en J. H. Weldink alhier. Onder beheer van den heer J. H. C. Roesink, architect.

Laagste inschrijvers B. Richters en J. Kroep, f 5380. Gegund.

Meppel. Het bouwen van een woonhuis aan de Wilhelminastraat, voor rekening van den heer J. Meijboom.

Laagste inschrijver D. Danser, f 1238 Gunning aangehouden.

21 OCTOBER.

Breda. Het bouwen van een paardenstal met annexe opzichterswoning. enz. op een terrein, gelegen aan de Molenberg achter de remisen der tramweg-maatschappij, met bijlevering van alle benoodigde materialen. Door den architect J. J. v. d. Horst te Teteringen.

Metselwerk. Laagste inschrijver R. Wiercx, f 4659*.

Timmerwerk. C. Klein, Ginneken, f 3525*.

Massa. R. Wiercx, f 8769. *Gegund.

Herveld. Het bouwen van een gemeentehuis met bijlev. van materialen. Door het gem.-best. van Valburg.

Laagste inschrijver W. de Koning, Velp, f 4725.

Nijmegen. Het bouwen van eene sigarenfabriek met knechtswoning op een terrein aan de Pontanusstraat. Door den architect D. Semmelink.

Laagste inschrijver Th. Delgijer, f 8969.

22 OCTOBER.

Deventer. Het bouwen van een bewaarschool aan de Oosterstraat. Door het gem.-bestuur.

Laagste inschrijver H. Lammers. f 4886.

's-Gravenhage (Onderh.). Het verbouwen van perceel Anna Paulownastraat 19 tot winkelhuis met bovenwoning onder beheer der Architecten Z. Hoek en J. Th. Wouters.

Minste inschrijver den Heer J. H. Peppink voor f 6581.

Enschedé (Onderh.). Het stucadoorwerk van het nieuwgebouwde huis van S. Joh. Lubbrink. Door den aannemer S. Joh. Lubbrink.

Laagste inschrijvers Cordens en Bakker, f 209, gegund.

Meppel. Het inrichten van het gebouw wijk 6 No. 86 aan de Groote kerkstraat, tot stemlocaal. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver H. Danser Hzn., f 731.

Vinkega. Het weder opbouwen der afgebrande boerenhuizinge ald. Raming f 1900. Door den heer L. Vaartjes.

Laagste inschrijver Sipke Lenstra. Wolvega, f 1830, gegund.

Vlijmen. Het ververs- en behangerswerk aan de in aanbouw zijnde villa van den heer Tacx, notaris te Vlijmen. Door den aannemer K. A. v. Rijswijk te Heusden.

Laagste inschrijver A. v. Drunen, f 274, gegund.

24 OCTOBER.

Apeldoorn. Het verrichten van grondwerk van een te bouwen woonhuis a/d Mariannelaan. Door de aannemer J. de Groot Hzn.

Laagste inschrijver J. W. Ciezebrink, f 80,25, gegund.

26 OCTOBER.

„Per Telegraaf."

Vlissingen. Het bouwen van een magazijn met bovenwoning in de nabijheid der fabriek. Door den architect M. J. Ketting.

Laagste inschrijvers Feij en Stroe. Vlissingen. f 5189; daaropvolgende J. Warren, idem, f 5670.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

5 NOVEMBER 1898. 18e JAARGANG. N°. 45.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Inrichting van urinoirs. — Prijsvragen. — Rechtszaken. — Ingezonden. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur der Maatschappij vergadert den 10en November a. s. te Amsterdam.

INRICHTING VAN URINOIRS.

Antwoorden ingekomen op de door het Bestuur van de Mij. tot Bev. der Bouwkunst aan de Afdeelingen gestelde vraag: *Welke is de beste inrichting van urinoirs in: a. publieke gebouwen, b. schoolgebouwen (vooral lagere scholen), c. particuliere woningen?*

I. Antwoord ingezonden door de Afdeeling Delft.

De vraag betreffende: de inrichting van urinoirs in scholen, openbare gebouwen en particuliere woonhuizen, is zeer zeker niet de minst belangrijke van het zestal.

De inrichting van urinoirs toch laat in vele gevallen nog steeds zeer veel te wenschen over. Wie zou bijv. onbekend zijn met den gebrekkigen toestand waarin deze onmisbare onderdeelen verkeeren, niet alleen in oudere gebouwen, maar zelfs in die van lateren, ja zelfs van den laatsten tijd? Ik noem hier als een enkel afschrikwekkend voorbeeld het Amsterdamsche Centraalstation.

Toch zijn op dit gebied reuzenschreden vooruitgedaan. Keer op keer worden we verrast met nieuwe gedachten, worden nieuwe patenten aangevraagd en verbeterde modellen aangeprezen. Deze omstandigheid maakt het beantwoorden der vraag zeer lastig; wilde men toch een uitgewerkt antwoord, waarin dus van elk stelsel zoowel het voor als het tegen werd opgesomd, dan zou met het antwoord stellig een lijvig boekdeel gemoeid zijn.

Onze Commissie wil zich dus bepalen tot het geven van enkele opmerkingen en niet in de details der uitvoering treden.

Allereerst komt het der Commissie voor, dat een essentieel onderscheid tusschen urinoirs in openbare gebouwen en die in scholen niet bestaat, althans voor zoover de eigenlijke inrichting der urinoirs zelve betreft. Afsluiting van elke afzonderlijke standplaats in lagere scholen is reeds bij de wet voorgeschreven.

Wat de beste inrichting van zulke urinoirs betreft, meent de Commissie, dat de keuze zal moeten bepaald worden tusschen porceleinen wandbekkens met tusschenschotten van leiplaat en standplaatsen geheel met leiplaat of marmerglas bekleed. Waar uit onbekrompen beurs gebouwd wordt zouden ook de „Adamant" urinoirs uit wit verglaasde vuurklei aanbeveling verdienen.

Hardsteen dient bij urinoirs onvoorwaardelijk verworpen te worden; immers de ondervinding heeft geleerd, dat standplaatsen uit dit materiaal zelfs bij de voortdurende waterspoeling niet bestand zijn tegen de inwerking der urine, die zelfs Zweedsch Graniet op den duur aantast.

Het spreekt van zelf, dat waterspoeling bij de aanbevolen stelsels vereischt wordt; bij porceleinen bekkens moeten we evenwel rekening houden met den nadeeligen invloed van de waterspoeling op het glazuur van het bekken bij eenigszins lang gebruik. Bij het aanbrengen van de waterspoeling dienen we er op te letten, dat het urinoir niet aan het euvel van spatten mank gaat, doordat het water inplaats van zich langs de wanden te verdeelen, in een straal naar beneden ploft. Ergens vonden we zelfs dergelijk spatten de overbrenger genoemd van de meest aanstekelijke ziekten.

In steden waar eene hoogdruk-waterleiding aanwezig is, kunnen we gemakkelijk aan den eisch van waterspoeling voldoen, zij het ook niet zonder vrij aanzienlijke kosten. Moeilijker wordt dit natuurlijk in gemeenten waar eene dergelijke waterleiding niet bestaat. Het komt ons daarom gewenscht voor, hier te wijzen op eene inrichting, die in het buitenland reeds veelvuldig wordt toegepast en waarmede bij ons te lande, o. a. door de gemeentebesturen van Haarlem en Amsterdam, proeven zijn genomen. Wij

hebben hier op het oog de urinoirs met olie-afsluiting, uitgedacht door Wilhelm Beetz uit Weenen. Van dit stelsel komen beschrijvingen voor o. a. in: de Ambachtsman achtste Jaargang No. 43, Het Bouwkundig Weekblad 17e Jaargang No. 42, en Haarmans Zeitschrift für Bauwhandwerker 40er Jahrgang No. 11.

In laatstgenoemd tijdschrift wordt ook gewezen op de urinoirs, systeem H. Stoffert-Hamburg, waar ook van olie gebruik wordt gemaakt. De olie, gevat in een klein reservoir, boven het bekken, loopt onmerkbaar langzaam naar beneden en verhindert het aanhechten der urine aan het bekken.

Volgens een rapport van de gemeente Amsterdam en de persoonlijke ondervinding van ons bekende vakgenooten moet het stelsel Wilh. Beetz in alle opzichten voldoen. Behalve uit een oogpunt van zindelijkheid schijnt het ook daar aanbevelenswaardig te zijn, waar wel een waterspoeling zou zijn aan te brengen, maar men voor de kosten daarvan terugschrikt.

Urinoirs in particuliere woningen zullen, wat arbeiderswoningen en burgerhuizen betreft, moeilijk zijn aan te brengen, vooral in vele gevallen met het oog op de beschikbare ruimte. Wordt uit ruimer beurs gebouwd en is meer terrein beschikbaar, dan schijnt het ons wenschelijk toe, om wanneer men overgaat tot het maken van urinoirs, deze in afzonderlijke ruimten aan te brengen en niet, zooals thans veelal geschiedt, in de privaatruimte zelve.

Voor dergelijke urinoirs zijn stellig het meest geschikt, porceleinen wandbekkens met intermitteerende waterdoorspoeling; zulk een stelsel immers is zindelijk en eischt een minimum plaats.

De Commissie meent hiermede aan hare opdracht te hebben voldaan, en spreekt de hoop uit daardoor iets te hebben bijgedragen tot de oplossing van de bij uitstek belangrijke vraag, hoe goede, zindelijke en toch minkostbare urinoirs kunnen worden aangebracht.

De Commissie voornoemd,
A. Leeflang, *Voorzitter.*
Rob. Adam.
J. H. W. Leliman, *Rapporteur.*
B. Groenewegen.

(Wordt vervolgd.)

PRIJSVRAGEN.

Over de tentoonstelling der ingekomen antwoorden op de prijsvraag der Studenten Sociëteit te Utrecht werd aan „de Opmerker" o. a. het volgende geschreven.

Blijkbaar zijn niet alle ontwerpen tentoongesteld, daar verschillende genoemde motto's ontbraken. Wat de reden hiervan moge zijn, is een raadsel, daar de ontbrekende toch zeker niet slechter en van minder waarde kunnen zijn dan b. v. het ontwerp onder het motto „Oud en Nieuw", dat wel een plaats verkregen heeft; bovendien was er ruimte in overvloed.

In 't algemeen kan niet anders gezegd worden dan dat de heeren, belast met het ophangen der teekeningen, dit zeer slordig gedaan hebben: waarom moeten alle teekeningen b. v. met zware spijkers vastgenageld worden. Hier hangen teekeningen schuin, daar opstanden van 't ontwerp X boven de plannen van het ontwerp Y.; in één woord, er is niets gedaan om de tentoonstelling eenigszins aantrekkelijk te maken.

Het blad dat aldus schreef, was slecht ingelicht, want:

1⁰. ontbrak op de tentoonstelling niet *één* motto; de berichtgever is zeker niet op de gaanderij naast het tentoonstellingslokaal geweest;

2⁰. niet *alle* teekeningen waren vastgenageld, en voor die welke aan de wanden waren vastgehecht, zijn kleine spijkertjes gebezigd; bovendien is zooveel mogelijk gebruik gemaakt van gaatjes in het papier, afkomstig van een voorgaande tentoonstelling;

3⁰. nergens hebben teekeningen van een ontwerp onder die van een ander gehangen, want alle ontwerpen hadden een eigen vak.

Dat er teekeningen schuin hebben gehangen, kan niet anders dan waar zijn.

C. T. J. Louis Rieber.

RECHTSZAKEN.

Het Gerechtshof te 's Gravenhage heeft uitspraak gedaan in eene kwestie over architecten-salaris. Een Amsterdamsch architect was met een Hagenaar overeengekomen hem zijne diensten bij een bouw te verstrekken tegen een salaris van 5 pCt. der aannemingssom. Toen bestek en teekeningen gereed waren en het werk was aanbesteed, sprong echter dat bouwplan af en maakte plaats voor een ander, veel kleiner, dat tot uitvoering kwam.

De eenige vraag, welke het Hof thans te beslissen had, was deze: kon de architect, behalve de 5 pCt. voor het tweede plan, nog een vergoeding vragen, gelijk eischer deed (nl. van 2 pCt.), voor het eerste plan?

Mr. Van Stipriaan Luiscius, voor den bouwheer optredend, bestreed die vordering, op grond 1⁰. dat bij de aanvankelijke afspraak was bedongen 5 pCt. en niets meer, en 2⁰. dat de opdracht van het eerste plan niet vast stond.

Mr. Z. van den Bergh betoogde voor den architect, dat de aanvankelijke afspraak slechts doelde op één plan, dat tot uitvoering kwam, en niet voorzag in het geval van een tweede plan, hetwelk onuitgevoerd bleef; dat toch ook die arbeid gesalarieerd moest worden, terwijl de opdracht voor het eerste plan, althans de aanvaarding van dat plan, bleek uit de aanbesteding.

Het Hof vereenigde zich met het stelsel van den architect.

INGEZONDEN.

NIEUWE BOUWVERORDENING.

„Dit streven door te voeren voor een bouwverordening is, jammer genoeg, niet mogelijk."

Red. Bouwk. Wbl.

De woorden als motto boven dit stuk geschreven, in het zinsverband beschouwd, beaam ik ten volle; zij zijn tevens de weerlegging van al hetgeen in het Bouwkundig Weekblad blz. 347 tegen mijn bewering is aangevoerd. Laten de technici en ik elkander toch goed begrijpen, en laat men zich toch vooral niet boos maken, maar de zaak kalm van alle kanten bezien, dan zal het trekken van juiste conclusies mogelijk zijn. Nu was dit niet het geval en ik moet eerlijk bekennen, dat ik zulks vooruit wist. Mijn dagelijksche omgang met technici heeft mij voldoende geleerd, dat men zeker is teruggewezen te worden, al waagt men het slechts den voet te plaatsen in de richting van den drempel van hun heilig huisje.

Ik begreep dus, dat er een storm over mijn schuldig hoofd zou losbarsten, nu ik het gewaagd had dat hoofd in den muil des leeuws te steken door in een technisch vakblad te gaan schrijven. De groote fout van hen, die zich mijn tegenstanders wanen en tot wier tolk de Redactie zich heeft gemaakt, is juist, dat zij zich blijkbaar over dit enkele feit reeds zoo boos hebben gemaakt, dat goed lezen van hetgeen ik schreef hun onmogelijk was.

De strekking van mijn kort betoog kwam hierop neer, dat de vorm van het ontwerp van den heer van Erkel in Nederland practisch onbruikbaar was, wegens de wijze van vervolging en berechting van overtredingen hier te lande.

Uit die bewering heeft men nu maar stoutweg de conclusie getrokken, dat ik het met die wijze van vervolging en berechting volkomen eens ben en daarom het ontwerp van den heer van Erkel als onbruikbaar verwierp. Niets is minder waar dan dat; wanneer de technici te velde zullen trekken tegen die onpractische,

tijdroovende, aan veel te veel formaliteiten gebonden behandeling, zullen zij mij in hun kamp vinden, en het doel eenmaal bereikt, zal ik de eerste zijn om toetegeven, dat dán de technici best alleen bouwverordeningen kunnen maken, tenminste wanneer dat doel is, het verkrijgen van een meer arbitraire rechtspraak (de rechter m. a. w. niet gebonden aan de woorden en de strekking der dagvaarding enz.) in zake plaatselijke verordeningen. Maar ik blijf beweren, dat zooals de stand van zaken nu is, de jurist bij het maken van strafverordeningen de hoofdpersoon is, terwijl de technicus slechts toelichtend en adviseerend optreedt, omdat thans redactie en inhoud zulk een onverbreekbaar geheel moeten vormen en te zamen genomen zoo nauwkeurig moeten worden getoetst aan de regelen van strafvervolging, aan de voorschriften der Gemeentewet en aan de jurisprudentie, dat slechts aan den jurist de eigenlijke samenstelling kan worden opgedragen.

Juist omdat men dit niet goed begrepen heeft, kon geen der slagen, die op blz. 347 van het Bouwk. Weekbl. gevallen zijn, de zaak zelve raken en was het vechten tegen windmolens Dit blijkt te duidelijker, wanneer men weet, dat ik voor mijzelf overtuigd ben, dat de vorm, die de heer van Erkel in navolging der Duitsche verordeningen koos, verre de voorkeur verdient boven de wijze van samenstelling die men thans in Nederland *verplicht* is te volgen.

Zoolang echter een dergelijke verordening, als die van den heer van Erkel, niet door strafbepalingen kan worden gehandhaafd, heeft zij voor ons geen practische waarde; het tafereel toch op meergenoemde blz. 347 opgehangen van al die brave bouwers, die zoo smachten naar een goede handleiding om te weten hoe zij naar den zin van het Gemeentebestuur moeten bouwen, kan mij hoogstens doen glimlachen. Ook hier is veel kaf onder het koren.

Amsterdam, 1 November 1898.

Mr. D. L. Uijttenboogaart.

NIEUWE BOUWVERORDENING.

Aangezien blijkbaar met het bovenstaande schrijven van den heer U, uitsluitend een antwoord is bedoeld op het stuk van de Redactie op bladz. 347 van het Weekblad, zou *ik* het stilzwijgen daarover kunnen bewaren, ware het niet, dat de heer U. in zijn repliek ten opzichte van mijne schets eenige concessie doet, waarvan ik akte wensch te nemen.

In de afbrekende kritiek op bladz. 340 van het weekblad, bleef de heer U., door gebrek aan tijd, in gebreke door bewijzen iets aan te toonen en meen ik, dat de raad door den heer U. in bovenstaand schrijven gegeven, n.l. om zich toch vooral niet boos te maken, maar de zaak *kalm van alle kanten te bezien* (ik cursiveer) om het trekken van juiste conclusiën mogelijk te maken, door Z.E.G. toen al heel slecht in praktijk is gebracht.

Ik zal niet trachten den heer U. af te brengen van het *„idée fixe"*, dat in zake bouwverordening de jurist hoofdpersoon is. Waren de resultaten van de vervolging en berechting van overtredingen, krachtens de thans vigeerende bouwverordeningen (hetzij dan door juristen met de hulp van den technicus gemaakt) zoo schitterend, dan zou ik iets voor het standpunt van den heer U. kunnen gevoelen, nu niet.

Waar ik akte van wensch te nemen, is, hetgeen de heer U. zegt, n.l. *dat de vorm, die de heer van Erkel in navolging der Duitsche verordeningen koos,* verre de voorkeur verdient boven de wijze van samenstelling die men thans in Nederland *verplicht* is te volgen; doch ik veroorloof mij tevens de vraag te stellen: zijn andere juristen dit *„verplicht zijn"* met den heer U. eens?

Waren de gebrekkige resultaten van de tegenwoordige bouwverordeningen niet zoo duidelijk te constateeren en de vele rammelende huizen met lekkende en stinkende rioleeringen enz., geen sprekende beelden van de wanorde die er allerwege ten deze heerscht, dan zou een breken met de oude sleur misschien nog lang op zich laten wachten. Nu echter geloof ik, dat het vraagstuk alle ernstige belangstelling en veelzijdige overweging verdient en niet met glimlachen is af te maken.

Amsterdam, 2 November 1898.

F. van Erkel.

Uit het eerste schrijven van den heer Mr. U. blijkt, dat er een nieuwe bouwverordening voor Amsterdam komt. Wij blijven nieuwsgierig, daar deze zeker het werk van een jurist zal zijn.

Wij moeten het er echter eerder voor houden, dat de oude verordening, uit een technisch oogpunt lang niet volmaakt, wat aangedikt, volgens den heerschenden geest nog wat snijdender gemaakt wordt, en met wat meer peper opgewarmd als versche spijs wordt opgediend; want wij blijven bij onze bewering van vroeger: als er eene nieuwe bouwverordening gemaakt moet worden, zal eerst de technicus aan 't woord moeten zijn, en dan kan daarna de jurist met zijn strafbepalingen komen. Naar 't resultaat van een omgekeerde volgorde van werken zijn wij benieuwd.

Meer wenschen wij niet over het schrijven van den heer Mr. U. te zeggen.

Red.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Utrecht. 25 October 1898. De Voorzitter opent de vergadering en heet de leden van harte welkom, daarbij den wensch voegende, dat de wintervergaderingen druk mogen worden bezocht en mogen strekken tot bloei der Afdeeling.

Voorlezing en goedkeuring had plaats van de notulen der vorige vergadering, waarna door den Secretaris het door hem opgemaakte verslag van de dezen zomer gehouden kunstreis naar Deventer werd voorgelezen. De Voorzitter bracht namens de Afdeeling den Secretaris dank voor dit uitvoerig verslag.

Door den Penningmeester werd financieel verslag uitgebracht over die kunstreis, waarna het woord wordt verleend achtereenvolgens aan de heeren A. J. Vreeswijk en W. de Jong, die als afgevaardigden naar de Mei- en September vergaderingen daarover verslag uitbrachten.

Daarna hadden besprekingen plaats over eenige bouwkundige onderwerpen, waarbij o. a. de heer W. de Jong nog een en ander mededeelde over de prijsvraag der Studenten Societeit, daarbij in het bijzonder hulde brengende aan de Jury daarvan.

Voor de kunstbeschouwing was door den heer A. Nijland ter beschikking gesteld eene portefeuille met origineele teekeningen van verschillende architecten, en decorateurs; met de meeste belangstelling werd deze interessante verzameling bezichtigd. Nadat de Voorzitter den heer Nijland een woord van dank had gebracht, werd de vergadering door hem gesloten.

Het door den heer W. de Jong in deze vergadering gesprokene over de prijsvraag der Studenten Societeit luidde als volgt.

Mijne heeren!

Naar aanleiding van den uitslag van de prijsvraag voor eene Studenten Societeit te Utrecht, gevoel ik mij genoopt, dienaangaande een enkel woord in het midden te voegen.

De uitslag is een succes; en wat heeft daartoe bijgedragen? Ziedaar eene vraag die op veler lippen heeft gezweefd.

Om succes te hebben, moet men beginnen met op eenen goeden grondslag te bouwen. De uitschrijvers dezer prijsvraag hebben dat begrepen, en daarom ook niet geaarzeld hunne belangen toe te vertrouwen aan bekwame handen. Het programma, zeer eenvoudig doch degelijk opgesteld, kwam onder veler bereik, getuige de 2e oplaag daarvan; en naarmate dat hiervan kennis werd genomen, togen hoe langer zoo meer bouwkundigen aan het werk om de zege der bekroning machtig te worden.

De dag der inzending was daar, en niet minder dan 66 ontwerpen werden ontvangen. Alleen dit was een succes, en het moet dan ook wel een moeielijk geval geweest zijn voor de Jury, de ontwerpen naar waarde en in verband met elkander te schatten om zoo mogelijk het eenige antwoord op de vraag te verkrijgen.

Nauwelijks was de uitslag bekend of verbazing is uit de oogen te lezen van ieder, die de teekeningen zag, over den weg dien de Jury heeft ingeslagen voor eene keuze. Eigen opvattingen voor die van anderen prijs te geven, ziedaar hetgeen uit de bekroonde en uit de in het rapport van beoordeeling genoemde ontwerpen spreekt.

Het geeft waarborg voor verdere uit te schrijven prijsvragen, want waar deze Jury voorging, daar zullen allicht andere volgen. En waarom ook niet? Waarom moeten wij blijven staan, en onwrikbaar vasthouden aan wat anderen reeds voor ons gedaan en gewrocht hebben? Laat de geest vrij werken; hij openbaart den tijd waarin wij leven. Dat er rekening mede gehouden wordt is goed, zelfs te prijzen, als men er maar op bedacht is waarheid te leveren. Deze moet niet opgesmukt of verborgen zijn, zij moet in het volle licht gepresenteerd worden, en is kenbaar door eenvoud. Gelukkig dat zulks ook in de bekroonde ontwerpen is op

te merken, en dat men daaraan eenvoudig de voorkeur heeft gegeven.

Mocht men tijdens de tentoonstelling der ontwerpen te Utrecht vele opmerkingen hooren van bevoegde zoowel als van onbevoegde zijde, over 't algemeen was men toch tevreden met den uitslag.

De Jury heeft dus succes met den weg dien zij heeft ingeslagen en met haar oordeel.

Merkwaardig is het, dat vele ontwerpen een geheel nieuwen geest openbaren.

Het kwam mij voor, dat het wel goed was hierop even de aandacht te vestigen, te meer daar er veel onder is, dat werkelijk in ieders, althans in veler smaak viel. Het zal dus niet uitblijven, om in dien geest door te gaan.

Volgens het voornemen zullen de ontwerpen na Utrecht, te Amsterdam en verder te Rotterdam tentoongesteld worden. De nieuwe geest, de nieuwe stijl zou ik haast zeggen, wordt dus ook elders vertoond, en wie weet hoe spoedig verspreid. Het is echter te hopen, dat men er studie van maakt, en tracht den stijl tot een werkelijk nieuwen te doen bevorderen. Niet in eens zal men bestaande toestanden vervormen, maar met overleg, gezond verstand en zaakkennis kan men het ver brengen, ook in Nederland.

De oplossing der prijsvraag voor een Utrechtsche Studenten Societeit kan in deze den stoot geven en tot voorbeeld strekken: en is te danken aan de medewerking der Jury.

Leve de Jury.

W. de Jong.

Afdeeling Amsterdam. 28 October 1898. Na opening van de vergadering en een hartelijke welkomstgroet aan de leden door den Voorzitter, werden de notulen gelezen en goedgekeurd. Hierna herdacht de Voorzitter het 70-jarig feest van het Eerelid den heer J. H. Leliman en werd voorgelezen een brief van dankbetuiging door het Bestuur van de Afdeeling van den heer Leliman ontvangen naar aanleiding van het door de Afdeeling bij die gelegenheid aangeboden geschenk.

Medegedeeld werd verder, dat door het Bestuur nog pogingen zijn aangewend tot behoud van het oude Hekkepoortje bij de Muiderpoort, die echter tot geen gunstig resultaat geleid hebben, en vervolgens opgave gedaan van eenige kunstbeschouwingen en spreekbeurten waarvoor reeds toezegging is gedaan. De Voorzitter bracht nog in herinnering de arbeid van de bemiddelingscommissie bij de laatst gehouden werkstaking, waarin de heer C. B. Posthumus Meyes in zijne kwaliteit van Voorzitter der Afdeeling, zitting had genomen.

Tot de leden werd het verzoek gericht onderwerpen voor prijsvragen op te willen geven.

Als nieuwe leden van de Afdeeling werden aangenomen de heeren A. C. M. van Etten, Ingenieur, Jhr. J. H. Schorer, en C. de Zwaan Czn., Bouwkundige. allen leden der Mij.

Hierna werd het woord verleend aan den heer C. T. J. Louis Rieber, Bouwkundig Ingenieur te Amsterdam.

De spreker had zich ten doel gesteld, op dezen 28sten October den dag te herdenken, waarop 250 jaren geleden de eerste steen werd gelegd van het Stadhuis op den Dam te Amsterdam, een dag die ook 50 jaren geleden door de Maatschappij was gevierd geworden.

De 28ste October 1648 was dan ook een hoogst gewichtige dag voor Amsterdam, een schrede nader leidende tot de verwezenlijking der plannen van haar Burgemeesteren, reeds in 1625 opgekomen, maar die eerst in 1639 openbaar werden gemaakt.

In de eerste plaats deelde spreker mede, wat bekend was omtrent Jacob van Campen, te wiens eere deze dag herdacht werd, en omtrent zijn bouwwerken, waarop de Italiaansche reis van den kunstenaar van zooveel invloed is geweest. Hij kenschetste hem als een „facheux homme à gouverner", die zijn wil streng wenschte opgevolgd te zien.

Hij critiseerde het oordeel van Dr. Galland over Van Campen, en toonde ook aan, dat Daniël Stalpaert niet, zooals wel eens beweerd werd, de ontwerper van het Raadhuis is geweest, maar Van Campen, die de geheele leiding heeft gehad over de uitvoering zijner denkbeelden, en er voor gewaakt heeft, dat niettegenstaande de vele kunstenaars van wier medewerking hij zich voor de versiering van het gebouw had verzekerd, tot in de kleinste bijzonderheden een eenheid van karakter is blijven heerschen, die vooral zoozeer treft bij den onuitputtelijken rijkdom aan vormen, aan sierlijke en vernuftige samenstellingen en symbolische inkleeding van de ontelbare decoratieve onderdeelen.

Uitvoerig vertelde spreker van de moeilijkheden en vertragingen bij den bouw ondervonden, herdacht het door de regeering der stad in bezit nemen van haar nieuwe kapitool op 29 Juli 1655 — hoewel nog lang niet voltooid — en eindigde met te herinneren aan de reeds genoemde feestviering vóór 50 jaren.

In de zaal waren tentoongesteld verschillende portretten van Jacob van Campen, oude prenten op het Stadhuis en het Paleis en op verschillende werken van Van Campen betrekking hebbende, een gedeelte — een dertigtal — der proeven van lichtdrukken voor de platen van het werk „Het Paleis te Amsterdam", waarvan op 28 October 1898 de eerste aflevering is verschenen, en een vijftigtal der photographiën voor de vervaardiging der clichés die tusschen den tekst van dat werk zullen geplaatst worden.

De Voorzitter dankt na het einde dezer lezing in warme bewoordingen den spreker en meent, dat de beste hulde die aan de nagedachtenis van den grooten bouwmeester kan worden gewijd, zeer zeker bestaat in de door den heer Louis Rieber op touw gezette prachtuitgave van zijn meesterwerk, het Raadhuis.

De heer J. H. Leliman alsnu het woord vragende dankte in de eerste plaats de heer Louis Rieber voor zijne gehouden rede, en las daarna het gedicht voor, dat ter gelegenheid van den 200sten gedenkdag der eerste steenlegging door den vader van den toenmaligen Secretaris der Maatschappij, den heer W. H. Warnsinck Bzn., in eene bijeenkomst van de leden der Mij. was voorgedragen.

Verder verzocht Spreker aan den heer Rieber om in Weekblad of Tijdschrift zijne rede op te doen nemen, waarvoor onder applaus der Vergadering de toezegging werd gedaan.

Nadat de heer Leliman de belofte had gedaan om in het volgende voorjaar eene bijdrage te geven op een der bijeenkomsten, werd de vergadering, niets meer aan de orde zijnde, gesloten.

Afdeeling Groningen. 28 October 1898. Na opening der vergadering door den Voorzitter, den heer H. Raammaker, werden de notulen der vorige vergadering gelezen en gearresteerd, waarna de heer Raammaker een lezing hield over den Martini-Toren te Groningen, welke lezing voorkwam in het Bouwkundig Weekblad, en overgenomen werd in de Prov. Gron. Courant van 30 December 1884.

Alvorens daartoe over te gaan, deelde hij mede, dat het opmaken van de agenda voor het Bestuur vaak een moeilijke taak is, vooral wat betreft het daarop doen verschijnen van sprekers, daar er slechts enkelen onder de leden zijn, die zich daarvoor laten vinden, waarschijnlijk een gevolg van de omstandigheid, dat het zoo moeilijk is iets nieuws en oorspronkelijks te leveren, interessant genoeg om op een welwillend aantal toehoorders te mogen rekenen, zoodat de daaraan bestede tijd en moeite beloond worden.

Het Bestuur wenscht daarom de leden attent te maken op het bepaalde in art. 22 van het Huishoudelijk reglement, o. a. over het doen van mededeelingen van zaken de bouwkunst betreffende, voorkomende in binnen- en buitenlandsche tijdschriften.

Ten einde hieraan den eersten stoot te geven, had hij zijne verzameling van tijdschriften eens door gesnuffeld en daaruit voor dezen avond bovengenoemd onderwerp gekozen, omdat hij van meening is, dat dit oude- en schoone bouwwerk, een der voornaamste van ons land, de belangstelling van ieder Groninger overwaard mag worden geacht.

Aangezien deze lezing — zooals boven vermeld — uit het Bouwkundig Weekblad is overgenomen, zou verdere uitweiding daarover in dit verslag misplaatst zijn.

Als gevolg van deze lezing deden eenige leden de toezegging, voor de volgende vergaderingen ook iets te zullen leveren.

De ingevolge het bepaalde van art. 27 van het Huishoudelijk reglement op de agenda voorkomende herinnering aan Reglements-wijziging, lokte weinig bespreking uit. Algemeen was men van gevoelen, dat na de kortelings aangebrachte wijzigingen, het thans aan de vereischten voldoet.

Daarna kwam in behandeling het voorstel van het Bestuur, pogingen aan te wenden bij de Directie van de Societeit „de Harmonie", om de Zondagen volgende op de vergaderingen, in genoemde Sociëteit weer gratis toegankelijke publieke kunstbeschouwingen te mogen houden. Het ten vorigen jare van bedoelde Directie vernomen besluit, om voortaan geen gratis toegankelijke tentoonstellingen in haar gebouwen meer toe te staan, heeft staking van deze, — sedert het bestaan der Afdeeling gehouden — kunstbeschouwingen tengevolge gehad. Met het oog op het doel, van dezen namelijk het opwekken en aankweeken van kunstzin bij het algemeen, inzonderheid bij den handwerksstand, was men algemeen van oordeel, dat het niet gewenscht is, entrées te heffen, zooals door meergenoemde Directie werd voorgeschreven, daar dan het

zooveel mogelijk trekken van de handwerksnijveren, niet wordt bereikt.

Nadat hierover nog het een en ander was gezegd, werd aan het Bestuur overgelaten, te doen wat het in het belang van deze zaak noodig acht.

Van de prachtplaatwerken van den heer P. M. A. Huurman werd met veel belangstelling kennis genomen, en daarbij de opmerking gemaakt, dat het toch jammer was, dat niet in ruimer kring daarvan kan worden genoten.

BERICHTEN.

Het Alg. Handelsblad van 4 Nov. j.l. neemt het artikel over de plaatsing van „de Nachtwacht", in ons vorige nummer verschenen over. Het voegt daaraan toe: „In de denkbeelden van den heer Le Comte is veel dat ons aanlacht. Is het echter noodig, dat de *Nachtwacht* komt te staan in een lokaal met een uitbouw? Is het niet mogelijk het stuk zonder dat genoeg licht te geven? Men merke op, dat het licht naar het denkbeeld van den heer Le Comte zou invallen van het westen: eerst heel laat op den dag zou het schilderij dus het zonlicht direct krijgen. Is echter bij het Rijksmuseum een plaats te vinden, waar men een zaal juist zóó kan aanbouwen?"

Wij zijn van meening, dat de heer Le Comte zijne keuze kan verdedigen en hopen de lezers van dit blad met de beantwoording der vragen in kennis te stellen, als een nadere toelichting van zijn denkbeelden.

PERSONALIA.

Tot architect der Friesche gemeente Tietjerksteradeel is door den gemeenteraad met 8 van de 14 stemmen benoemd de heer S. Veenstra, te Bergum.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 7 NOVEMBER.

Appingadam. *a.* Het bouwen eener overdekte manège. *b.* Het afbreken en weder opbouwen van een brandspuithuisje.

Het gemeentebestuur 's midd. 12 u. Bestek en teek. sub a zijn ter secretarie ter inzage.

Enschedé. Het bouwen van 2 overkappingen op gemetselde poer en een tonnenbergplaats met spoelbakken en overkapping, het verbouwen van het boerenhuis en annexe werken ten dienste der gemeentereiniging op het erf Poo'man in Lonneker.

Het gem.-best, n.m. 3 u. Bestek en voorw. ad f 2 verkr. bij M. J. v. d. Loeff. Inl. geeft de gem.-architect. Aanw. 7 Nov. v.m. 9½ u.

Hoogersmilde. *a.* Het afbreken en weder opbouwen van den toren: *b.* het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de kerk; met bijlevering van alle daarbij benoodigde materialen.

De kerkvoogden der Nederl. Herv. gem., n.m. 5 u. bij J. Hatzman. Bestek en teek. ter inz. bij den architect P. J. Kramer, te Smilde. Aanw. 7 November n m. 3 u.

Oeding bij Winterswijk. Het bouwen van een villa met schuur.

De heer A. vom Berge, 's av. 6 u. bij F. Pass. Bestek en teek ter inzage bij Schulte Franz Hessing, bij Oeding.

Rotterdam. Het bouwen van een stal met koetshuis en hooizolder, bovenhuis en bovenwoningen op een terrein aan het Oostvestplein en de Verbreede Ganzensteeg voor de firma wed. H. Dammann.

De architect A. W. Meyneken, 's av. 8 u., in het hotel Coomans. Bestek en teek. à f 4.50 te bekomen bij voorn. architect, Boompjes 82.

Scharendijke (Zeel.). Het verbouwen van eene boerenwoning, staande aan den Berenweg te Elkerzee.

De heer Iman Bakker, n.m. 2 u., in het lokaal Wiltson. Bestek en teek. liggen ter inzage bij den opzichter M. Kristalijn te Haamstede en na 4 Nov. bij Wiltson voorn. Aanw. gedaan.

DINSDAG 8 NOVEMBER.

Groningen. Het afbreken en weder opbouwen der behuizing G. 34, in de Folkingedwarsstraat.

De arch. W. P. Ros, 's av. 8½ u. Bestek en teek. ter inz. in café „het Wapen van Amsterdam" in de Heerenstraat en tegen f 0,50 per stel verkrijgb. bij den arch.

Groningen. Het afbreken en bouwen van eene behuizing met koestalling, aan de Moesstraat, te Groningen, met de leverantie van al het daartoe bedoodigde.

De architect K. Hoekzema, 's av. 8 u., in het logement van B. Vos, alw. bestek en teek. ter inz. en bilj. zijn in te zenden vóór 8 Nov., 's av. 7 u. Bestek ad 50 ct. en inl. verkrijgb. bij gen. architect.

WOENSDAG 9 NOVEMBER.

Oost en West Souburg (Zeel.). Het bouwen van een nieuw koffiehuis, met annex woonhuis, keuken enz. ald.

De heer J. Louwerse, n.m. 3 u., in het café „St. Joris" te Middelburg. Bilj. kunnen worden ingezonden tot n.m. 2½ u. Aanw. gedaan.

Oldenzaal. Het bouwen van een koetshuis c.a. bij zijn perceel aan de Markt, aldaar. Voor J. Ter Stege.

De architect W. Elzinga, Hengelo (Ov.), 's midd. 12 u. bij J. Ter Stege, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft gen. architect. Aanw. 9 Nov., v.m. 9½ u.

Wommels. Het bouwen van een villa met bijkomende werken.

De heer W. W. Hopperus Buma, n.m. 1 u., in het café van Tijnstra. Bestek en teek. ad f 2,50 verkr. bij S. Lingsma te Leeuwarden. Aanw. 2 Nov. n.m. 2 u.

VRIJDAG 11 NOVEMBER.

Sneek. Het bouwen van een pakhuis ter plaatse van een afgebrand perc. op het Grootzand aldaar.

De firma Jan Houwink Gzn., n.m. 1 u. in het café van Gs. Bokma. Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. bij den architect. J. Ph. Hogendijk, die ook inl. geeft.

ZONDAG 13 NOVEMBER.

Goudswaard (Nieuwendijk.). Het gedeeltelijk afbreken, vergrooten en weder opbouwen van de bouwschuur met eenige daarmede gepaard gaande werken.

De heer A. C. van Schouwen, 's midd. 12 u., te zijnen huize, alw. ad f 1.50 bestek en teek. verkrijgb. Aanw. 8 Nov., v.m. 11½ u. tot n.m. 1½ u.

MAANDAG 14 NOVEMBER.

Amsterdam. Het verbouwen van de Costerschool, aan de Lijnbaansgracht.

Het gemeentebest, 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 1 (met 1 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de drie laatste werkdagen vóór dan dag der aanbest.

DINSDAG 15 NOVEMBER.

Haarlem. Het sloopen van een woonhuis op de Oude Groenmarkt en het bouwen van een confectie-atelier met bovenwoning.

De architect P. Kleiweg Dyserinck, 's midd. 12 u., in café „Neuf". Bestek ad f 1 verkr. bij gen. architect.

Haarlem. Het sloopen van een woonhuis en het bouwen in de plaats daarvan van een Confectie Atelier met bovenwoning op de Oude Groenmarkt voor rekening van de Heer A. J. van Vriesland, 's middags 12 uur in café Neuf, alw. bestek en teekeningen ter inzage. Bestek verkrijgb. bij den architect P. Kleiweg Dyserinck à f 1.

Velzen. Het bouwen van een woonhuis met boerderij op een terrein in de gemeente Velzen.

De architect K. Sagerman Pzn. te Bovenkarspel. Bilj. in te leveren vóór of op 15 Nov. op de in het bestek omschreven wijze, terwijl het bestek en teek. à f 2.50 te bekomen zijn bij voorn. architect.

DONDERDAG 17 NOVEMBER.

IJzendijke (Zeel.). Het bouwen van een nieuw woonhuis, met levering van alle daartoe vereischte materialen en het afbreken en opruimen van het bestaande, ter hofstede van den heer Abraham van Houte aan den Provincialen Steenweg te IJzendijke.

De heer P. J. Lievens, 's midd. 12 u., in „Het Hof van Koophandel". Bestekken en teek. vanaf 3 Nov. tegen f 1 bij J. Th. Hendrikse verkrijgb. Nadere inl. verstrekt de administrateur J. Th. Hendrikse te IJzendijke. Aanw. ter plaatse door J. Wisse, bouwk te Zaamslag, op 10 Nov. v.m. 10 u.

VRIJDAG 18 NOVEMBER.

Arnhem. Het bouwen van een schoolgebouw op een terrein aan de Sonsbeeksingel te Arnhem.

Regenten van het R.-K. gesticht „Insula Dei", v.m. 11 u. in de societeit „St. Jan". Bestek en teek. ter inz. in bovengen. societeit. Bestekken te verkr. à f 0,50 en lichtdruk-teek. bij tijdige bestelling, à f 3 per stel, bij den boekh. J. J. van Mastrigt te Arnhem. Inl. worden gegeven door den architect J. W. Boersboom.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

14 OCTOBER.

Sappemeer (Onderh.). Het afbreken eener oude en het bouwen eener nieuwe behuizing. Door den heer R. G. Hensel, onder architectuur van den heer E. Schreuder.

Laagste inschrijver J. Jansen, f 1623, geg. Verf. buiten spiegelglas. T. Vegter, f 83, gegund.

16 OCTOBER.

Bloemendaal (N.-H.). (Onderh.). Het bijbouwen van het hôtel „Duin en Daal" volgens ontwerp van de architecten D. E. L. v. d. Arend J. A. G. v. d. Steur te Haarlem.

Gegund aan G. P. J. Beccari te Haarlem voor f 60000.

Velsen (Onderh.) Het bouwen van 4 woonhuizen. Door den architect W. F. Doeglas te Haarlem.

Laagste inschrijver De Wed. A. Brakel Jr., f 3620.

19 OCTOBER.

Leeuwarden. Het verven der huizinge C 42. aan de Tweebaksmarkt te Leeuwarden, onder beheer van den architect J. D. Bruns.

Laagste inschrijver G. T. van Erp, f 263, gegund.

20 OCTOBER.

Ginneken. Het metselwerk van 5 woningen ten verzoeke van den heer Beens in de Dunstraat aldaar.

Laagste inschrijver Brouwers, Breda, f 2225, gegund.

24 OCTOBER.

Barneveld. De verbouwing van een woonhuis, voor rekening van den bakker A. Rutgers.

Laagste inschrijvers: Timmer- en metselwerk. A. van der Fliert en W. Kroon, gegund. Het geheele werk is voor f 2200 aangenomen.

Leeuwarden. Het verbouwen der huizinge K. no. 93 aan de Nieuwestad. Door den architect J. D. Bruns.

Laagste inschrijvers Gebr. Fonk, f 1238, gegund.

25 OCTOBER.

Leerdam. Het maken van een ijzeren hek voor de fabriek van de firma Jeekel en Co.

Laagste inschrijver Wed. Nijssen, f 405.

Voorthuizen. Het bouwen van een woonhuis. Door den heer dr. Hamburger.

Metselwerk. Laagste inschrijver A. Petersen, Nijkerk, f 2960.

Timmerwerk. G. v. d. Kamp, Voorthuizen f 1850.
IJzerwerk. J. van Effrink, Voorthuizen, f 167.
Loodgieterswerk. J. ter Rahé, Barneveld, f 565.
Schilderswerk. A. v. Bemmel, Voorthuizen, 380.
Massa. Wed. D. v. d. Bunt, Nijkerk, f 7060. Nog niet gegund.

IJsselmonde. Het bouwen van een tuinderswoning voor rekening van den heer A. J. Wagtendonk aldaar.
Laagste inschrijvers, gegund als volgt: G. Knegt, metselwerk f 980; J. Kooij, timmerwerk f 899; M. Knanendonk, verfwerk f 87. Allen aldaar.

26 OCTOBER.

Bolsward. Het vertimmeren van de secretarie c. a. en het maken van een archiefkamer boven het nieuwe waaggebouw. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver Hendrik Lammertsma, f 675, gegund.

Vlissingen Het bouwen van een magazijn met bovenwoning in de nabijheid der fabriek. Door den architect M. J. Ketting.
Laagste inschrijvers Feij en Stroo, f 5189.

27 OCTOBER.

Leerdam. Het bouwen van een heerenhuis naast de fabriek. Door de firma Jeekel en Co.
Laagste inschrijver H. Pellikaan, Gorinchem, f 7300.

Leiden. Het bouwen van magazijnen, werkplaatsen, ijzer- en metaalgieterij, benevens het graven van havens, met het daarlangs maken van walbeschoeiingen enz. Door de directie der Kon. Ned. Grofsmederij.
Laagste inschrijvers F. Budding en K. W. A. Seijn, den Haag, f 108000.

Philippine. Het bouwen van een lijkenhuis en het planten van hagen rondom het kerkhof, met bijbehoorende werken en bijlev. van alle daartoe benoodigde materialen. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver J. Nieuwelinck, Hoek, f 845, gegund.

Roosendaal (**N.-Br.**). Het verbouwen van het hotel „Pays-Bas". Door den heer J. Cockx.
Laagste inschrijver A. J. van Loon, f 3527, gegund.

Tilburg. Het vergrooten van eene weverij te Tilburg. Door den architect F. C. de Beer.
Laagste inschrijver Gebr. Hovers, f 3036. Gegund.

28 OCTOBER.

Lonneker. Het bouwen van vier woonhuizen op een terrein gelegen aan den Voortsweg te Lonneker. Door den architect A. L. Clement Az.
Laagste inschrijvers J. Schildmeijer en J. Diphoorn, f 4000, gegund.

Ruurloo. Het bouwen van een onderwijzerswoning met bijlev. van materialen. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver H. Venderbosch, Ruurlo, f 4624.

Uden. Het bouwen eener kazerne voor de brigade Koninklijke maréchaussée. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver Ant. Raaijmakers, Uden, f 8888,88.

Veldhoven (**N.-Br.**). Het bouwen van een woonhuis met bijlevering der materialen. Door den heer Ant. Dillen.
Laagste inschrijver Jan Bijnen, Zeelst, (begrooting) f 1055, gegund.

29 OCTOBER.

Bennekom. Het opbouwen van een verdieping op het café „Het Groene Woud" te Bennekom. Door den bouwk. A. Frederiks te Randwijk.
Laagste inschrijver Joh. Mekking, Bennekom, f 1288, gegund.

Enschedé (**Onderh.**). Het verbouwen der pastorie. Door het kerkbest. der Ned. Herv. Gemeente.
Laagste inschrijver G. J. Wagelaar. Volgens A. f 484*. Volgens B. f 439. *Gegund.

Musselkanaal. Het bouwen van een burgerbehuizing, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde door H. Boerhave. Door den architect E. Warringa.
Laagste inschrijver B. Petersen, Nieuw-Buinen, f 999,99, gegund.

Oisterwijk (**N.-Br.**). Het bouwen van een nieuw raadhuis op het terrein achter het bestaande. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver C. Mutsaers, Tilburg, f 14200.

Veghel (**N.-Br.**). Het afbreken van eenige gebouwen en het bouwen van een mannengasthuis, kapel, schoolgebouw, werkplaatsen, boerderij enz. bij het gesticht, met bijlev. van alle daarvoor benoodigde materialen, arbeidsloonen enz. Door het bestuur der vereeniging van de Zusters van Liefde.
Laagste inschrijver Ant. Verhoeven, Hilvarenbeek, f 91,900.

31 OCTOBER.

Groningen. De aan- en verbouwing van het perc. get. O 2, in de Nieuwe Ebbingestraat te Groningen. Door den architect G. Nijhuis.
Laagste inschrijver B. Jansen, f 1473, geg.

Grootebroek (**N.-H.**) Het bouwen van een pakhuis, aldaar. Door den architect K. Swagerman Pz., te Bovenkarspel.
Laagste inschrijvers Joh. en G. Bot, Bovenkarspel, f 2158.

Hattum. Het maken van gebouwen voor een papierfabriek van ruim 2200 M². oppervlak voor de firma B. Cramer te Wapenvelde gem. Heerde. Door den architect D. de Herder te Zwolle.
a. in 4, *b*. in 5 maanden op te leveren.
a. Laagste inschrijver C. ter Horst, Zwolle, f 46700*.
b. B. M. van Filsteren., Zwolle, f 45900.
* Gegund.

Kampen. Het maken van 22 kasten in de kamers der nieuwe kostkooperswoningen. Door de regenten der Gast- en Proveniershuizen.
Perc. 1. Laagste inschrijver G. J. Bruggink, f 110,70*.
Perc. 2. G. J. Bruggink, f 117*.
Massa. W. v. d. Werf, f 310. *Gegund.

Veendam. Het bouwen van een dubbel winkelhuis met bovenwoningen, in de Kerkstraat te Veendam. Door den heer C. Nanninga te Groningen.
a. Timmerwerken. Laagste inschrijver R. Boiten, f 14548. gegund.
b. Glas- en Verfwerken. E. Pals en van Heen en Zn., f 748, gegund.

Waddingsveen. Het bouwen van een bouwmanswoning en aanhooren in den polder Bloemendaal nabij Gouda. Door den heer A. Moons.
1e. perceel, timmerwerk. Laagste inschrijver C. Middelkoop, Gouda, f 5586*.
2e perceel, metselwerk. J. Sekerus, Waddingsveen, f 3572*.
3e perceel, verfwerk. T. Verver, Waddingsveen, f 420*.
Massa. G. Otterloo, Waddingsveen, f 9887.
* Gegund.

1 NOVEMBER.

Haarlem. Het bouwen van een villa in het Wilhelminapark te Haarlem. Door den architect J. B. Lasschuit.
Laagste inschrijvers H. J. Geijl firma Martens en Zn. f 7776.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

12 NOVEMBER 1898. 18e JAARGANG. No. 46.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — De plaatsing van de Nachtwacht, door A. Le Comte. — Een bezoek aan den Bosch en Heeswijk. — Bij de plaat. — Balklagen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Correspondentie. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën. — (Met twee platen.)

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Hoofdbestuur van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen besloot, naar aanleiding van het verhandelde in de jongste algemeene vergadering van die Maatschappij omtrent „het woningvraagstuk", zich in betrekking te stellen met eenige vereenigingen die belang stellen in de verbetering der volkshuisvesting, ten einde met deze overleg te plegen ten aanzien van de vraag, op welke wijze eene centrale commissie voor het aanhangige onderwerp zal moeten worden samengesteld.

Deze vereenigingen zijn: het Algemeen Nederlandsch Werklieden-Verbond, de Vereeniging Patrimonium, de R. C. Volksbond, de Sociaal-democratische Arbeiderspartij, het Congres voor openbare Gezondheidsregeling, de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst en de Nederlandsche Aannemersbond.

Het Bestuur van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst, gevolg gevende aan het verzoek van het Bestuur van 't Nut, heeft als deskundig afgevaardigde der Maatschappij benoemd den heer G. E. V. L. Van Zuylen, oud-Kolonel der Genie van het Nederlandsch Indische Leger, Eerelid der Maatschappij, die deze benoeming welwillend heeft aanvaard.

Het officieele en uitgebreide verslag van de te Zutphen gehouden Algemeene Vergadering van de Maatschappij is reeds sedert eenigen tijd gereed. Het is echter nog niet opgenomen kunnen worden in het Bouwkundig Weekblad, omdat het Bestuur besloten heeft dit verslag met illustraties te doen verschijnen en de daartoe noodige clichés nog in bewerking zijn.

Voor deze vertraging wordt het geduld en de toegevendheid van de leden der Maatschappij ingeroepen.

AFDEELING 's-GRAVENHAGE. Gewone Vergadering op Vrijdag 18 Nov. 1898, des avonds ten half acht uur, in de bovenzaal van het Z. H. Koffiehuis.

Punten ter behandeling:

1°. Mededeelingen van het Bestuur.

2°. Bespreking over het uitschrijven van eene prijsvraag. (Het Bestuur stelt voor het daarvoor op de begrooting voorkomend bedrag van f 50.— tot f 150 te verhoogen).

3°. Voordracht van den Heer J. J. van Nieukerken, architect te 's-Gravenhage. Onderwerp: Iets over Ziekenhuizen en meer bijzonder over het Nieuw Academisch Ziekenhuis te Groningen toegelicht door teekeningen.

4°. Kunstbeschouwing.

DE PLAATSING VAN DE NACHTWACHT.

Gaarne wil ik aan den wensch van de Redactie van het Bouwk. Weekblad voldoen, om nog eenigszins nader het door mij aanbevolen systeem van verlichting te bespreken, in verband met eene opmerking van het Alg. Handelsblad, dat de zaal, waarin ik mij de Nachtwacht gedacht heb, minder gunstig van vorm zou zijn. De allerbeste verlichting om eene schilderij te zien, is diegene, die ieder schilder van zelf kiest bij het schilderen: hij plaatst zijn ezel zóó, dat het licht schuin van achter zijn rug aan den linkerkant op het doek valt. Hoe meer wij bij de verlichting van eene schilderij dezen toestand nabij komen, des te beter zal het zijn. Ware de Nachtwacht van kleiner afmeting, dan zou eene plaatsing op een ezel al voldoende zijn, doch dit acht ik nu onmogelijk.

Nu is met bovenlicht deze toestand van verlichting niet te bereiken; de afstand van de lichtbron tot de schilderij is daartoe te groot, afgezien van het tweede nadeel, dat zenithlicht kouder en matter is. Hierbij mag ook niet vergeten worden, dat juist bij eene schilderwijze als van Rembrandt, waar de verf er hier en daar zoo royaal op geklonterd is, er van zelf kleine slagschaduwen en ook verlichte stippen op het doek komen, die door het relief van de verf zelf ontstaan. Hoe schijnbaar onbelangrijk,

mag dit toch niet over het hoofd gezien worden, en zal alleen bij een linksche atelier-verlichting dezelfde toestand en dus hetzelfde effect te verkrijgen zijn, als toen de schilderij ontstond.

Deze toestand wordt op de door mij in schets gegeven wijze van verlichting volkomen verkregen, en door den uitbouw wordt dit voordeel behaald, dat het aantal toeschouwers gelijktijdig grooter kan zijn, dan bij een rechten wand, zooals het expositie-lokaal dezen zomer bewees.

Daar de beide verlichtingsramen een hoek van negentig graden samen vormen, is bij regelrecht invallend zonlicht nog dit gewonnen, dat wanneer een der beide ramen door een doorschijnsnd linnen gordijn dient gesloten te worden, het andere open kan blijven. De vrees door het Alg. Handelsblad geuit, dat de zaal door haar uitbouw een minder gunstigen vorm zou krijgen, deel ik niet; noch bouwkundig, noch aesthetisch is dit af te keuren. Het zwaartepunt van het vertrek valt nu op natuurlijke wijze samen met het meest belangrijke element daarvan: *de schilderij.* Het ruimer worden zal, dunkt mij, eerder het het geheel ten goede komen, vooral daar ik mij het eerste deel van het vertrek al niet veel breeder dan een zes en een halve meter denk, want ook in een niet te groote omgeving ligt een voorwaarde voor den grootschen indruk. De lengte van het lokaal, die ik op een negen meter stelde, is voor eenige wijziging vatbaar, zonder schade. En hiermede acht ik mijn denkbeeld voldoende toegelicht.

Delft. A. Le Comte.

EEN BEZOEK AAN DEN BOSCH EN HEESWIJK.

De excursie, die na lange en degelijke voorbereiding den 7en November onder leiding van den heer K. Sluyterman naar 's Hertogenbosch vertrok, zal niet spoedig uit de herinnering der deelnemers verdrongen worden.

Niet alleen omdat er zeer veel aan kunst te genieten viel, maar wijl deze excursie eene bijzondere attractie had; het was de eerste waaraan, dank zij de bijzondere welwillendheid waarmede mevrouw Sluyterman zich had bereid verklaard ons te vergezellen, door de dames-ingeschrevenen der Polytechnische School kon worden deelgenomen.

In den Bosch werd al onmiddellijk een aanvang gemaakt met de bezichtiging van het nieuwe station en de wanddecoraties der wacht- en restauratie-zalen, door den heer Sluyterman ontworpen.

Bij de bezichtiging van het stadhuis en de daarin aangebrachte wandbeschilderingen, had de heer Kerkhoff de welwillendheid tegenwoordig te zijn, en toonde zich een even gezellig cicerone als naderhand een aangenaam dischgenoot.

Er is een gezegde: drie dingen zijn moeielijk te begrijpen: de schilderkunst, de muziek en de vrouwen. Ik geloof, dat volgens de algemeene opinie de oudste muurschildering in het Bossche stadhuis de waarheid van dit gezegde ten opzichte van de schilderkunst treffend bevestigde.

De St. Janskerk werd bezichtigd onder geleide van den heer Hezenmans, de architect die reeds dertig jaren van zijn leven besteedde aan de herstelling dezer cathedraal; zoo iemand, dan is de heer Hezenmans: Dombaumeister. Men kon zich ook geen beter gids wenschen; met hart en ziel opgaande in zijn schoone taak, bekend met elke bijzonderheid der kerk, wist de heer Hezenmans elke vraag te beantwoorden, op elke eigenaardigheid te wijzen, die anders misschien niet ware opgevallen.

Het prachtige zuid-portaal is thans op enkele kleinigheden na voltooid; niettegenstaande den overweldigenden rijkdom heeft de architectuur nog niets van hare waardigheid en rust verloren; het is de rijk versierde constructie die tot ons spreekt.

Op het oogenblik zijn nog niet gerestaureerd het zwaar gehavende koor met zijne sacristie, de hooge kapel met bijbehoorende kapel en de koepel. De laatste zal nu wellicht onderhanden genomen worden. Alle teekeningen daarvoor, zijn reeds gemaakt.

Bij het scheiden kon men den heer Hezenmans niets beter toewenschen, dan dat het hem gegeven mocht zijn onder zijne beproefde leiding ook al die werken te doen uitvoeren. Gebeurt dat, dan zal de St. Jan gerestaureerd zijn op eene wijze als geen tweede kerk in ons vaderland.

Veel tijd was daarna niet meer overgeschoten om de overige bezienswaardigheden der stad te bezoeken. Het smulpaleis der zoogenaamde „Zwanenbroeders" stond no. 1 op de lijst; ook werd — zooals den vreemdeling past — op de markt gewacht tot het uurwerk van het stadhuis sloeg en de daarop geplaatste figuren langs elkander bewogen; in een enkel straatje werd tot groote verwondering van 't Bossche publiek, door den amateur-photograaf die de expeditie vergezelde, een schilderachtig puntje opgenomen, en daarmede was de dag voorbij.

De tweede dag van de excursie was uitsluitend voor een bezoek aan het slot Heeswijk bestemd. Boven de zwakke poging tot beschrijving der verzamelingen, die daar zijn bijeengebracht, zou ik beide eerste regels willen plaatsen van het volgende vers, een fraai voorbeeld van gelegenheidspoëzie, dat ongeveer 20 jaren geleden te lezen stond op een der banken aan den Vijver van het Haagsche Bosch:

Gij allen die hier zijt of komt
Aanschouwt, bewondert en verstomt
Ik heb aanschouwd, ik heb bewonderd
Maar de leelijke brug vind ik bedonderd.

Met geringe wijziging van den laatsten regel slaat dit versje ook op het slot Heeswijk. Hoe schilderachtig dit zich ook van eenige punten voordoet, weerspiegelende in de kalme slotgracht en zich scherp afteekenende tegen het geboomte en de heldere lucht, — architectonische waarde heeft het niet. De oudere deelen zijn door opvolgende verbouwingen verminkt: maar dank zij de wijding der historie ergeren ze ons niet als de smakelooze torens die bij de laatste restauratie aan het slot zijn toegevoegd: klompen roode baksteen, die tegen hunne grauwe omgeving afsteken als een Probirmamsel in eene kerk.

Heeswijk wordt bezocht ter wille van de verzamelingen. Wie deze niet met eigen oogen zag, kan zich van hare ontzettende waarde geene voorstelling maken. Zelfs al houdt men rekening met de gunstige omstandigheden waaronder „de gouverneur" omstreeks 1840 begon te verzamelen, zelfs dan vraagt men zich af hoe het mogelijk was in minder dan 50 jaar zooveel te kunnen koopen.

Voor eene nauwkeurige bezichtiging zijn wellicht weken noodig; een kort bezoek aan Heeswijk leeft in de herinnering voort als een droom, een visioen van veel oude meubelen en metaalwerk, van heel veel porselein, glas- en aardewerk, en van nog meer byjouteriën, goud- en zilverwerk.

Alles — het kostbaarste niet buitengesloten — is dubbel

Prijsvraag voor een Studenten Sociëteit te Utrecht

Bekroond Ontwerp.

—VOORGEVEL—

—ZIJGEVEL—

A·H·ZINSMEISTER·
ARCHITECT

PHOTO-LITH. WEGNER & MOTTU AMST.

Prijsvraag voor een Studenten Sociëteit te Utrecht

Bekroond Ontwerp.

TUIN.

N.

TERRAS

D.

URINOIRS

TOILET

BEDIENDE KAMER

BILJARTZAAL.

GARDEROBE

BUFFET KAMER

A.

BUFFET.

VESTIBULE.

VOOR HAL.

B.

RIJWEG.

CONVERSATIEZAAL.

SPEEL KAMER

KANTOOR

GANG

PORTIEK

LOGGIA

TERRAS

C.

— BEGANE GROND. —

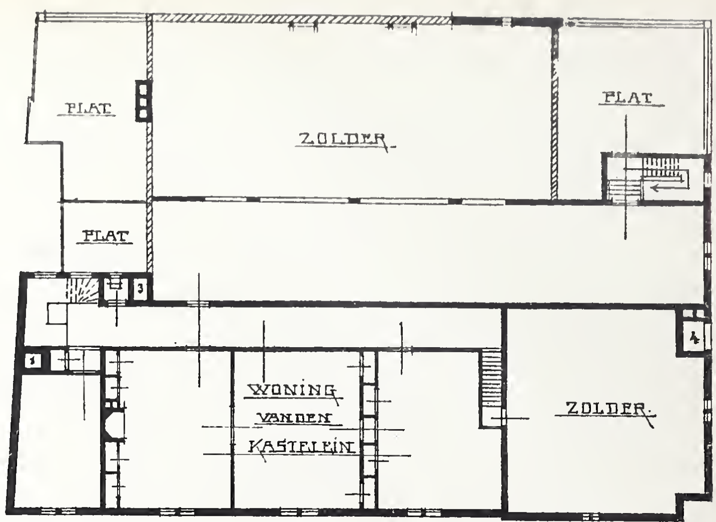

— TWEEDEVERDIEPING. —

1. SCHOORSTEEN. VERWARMING.
2. LIFT
3. AFVOERKANAAL. BEDORVEN LUCHT.
4. TOEVOERKANAAL. VERSCHE LUCHT.

PROVISIEK

SPOELKEUKEN

— INSTEEKVERD. —

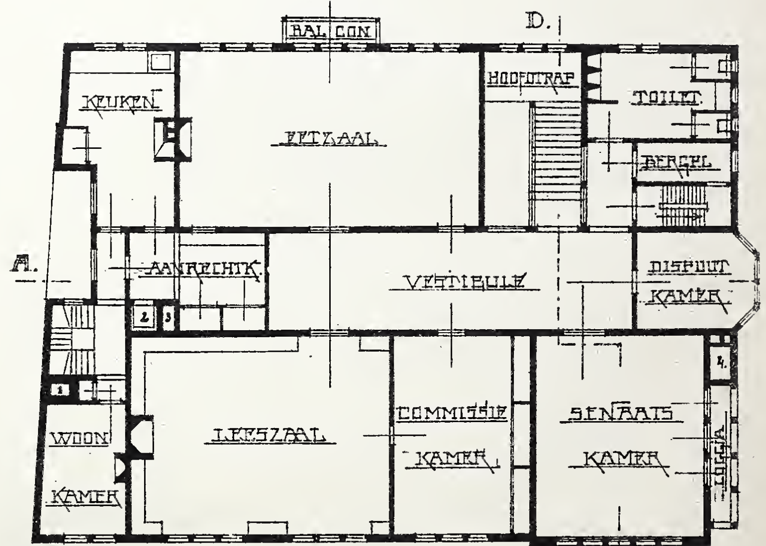

— EERSTE VERDIEPING. —

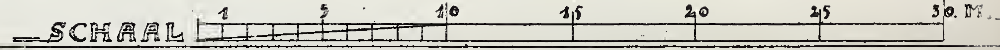

— SCHAAL

A. H. ZINSMEISTER.
ARCHITECT

en meervoudig aanwezig, en als de deuren opengaan der oude kasten met miskelken en snuifdoozen, als de lade geopend wordt waarin een honderdtal der fraaiste waaiers achteloos door elkander ligt, als men de muntverzameling beziet of de kostbare geschreven misboekjes doorbladert in bewondering voor zooveel kunst, dan ondervindt men een gewaarwording als Ali-Baba in de schatkamer der roovers; dan benijdt men den slotbewaarder die te midden dier schatten leeft en dagelijks ondervindt hoe: L'art émeut et moralise par le spectacle de la beauté.

Het is uitgemaakt, dat deze collectie gaandeweg zal worden verkocht, dat is verspreid. Dan is Nederland wederom een schat armer, wiens werkelijke waarde slechts bij ruwe benadering kan worden getaxeerd.

Noemt men het kasteel Heeswijk, dan weten wel de meeste menschen — sedert het proces over het testament van den laatsten eigenaar — dat daarmede bedoeld wordt een oud slot ergens bij den Bosch, waar wat men gemeenlijk noemt een boel oud goed bewaard wordt, maar bijna niemand heeft een flauw vermoeden wat er feitelijk te zien is, hoe hier een collectie zal uiteen gaan en over heel de wereld verspreid raken; een collectie die tienvoudig waard is, dat ze bij nationale inschrijving in haar geheel wordt aangekocht en waardig gehuisvest; een collectie, wier verlies Nederland als eene nationale ramp zal beschouwen.

De wapenverzameling wordt thans gecatalogiseerd door den heer Adama van Scheltema, en zal haar lot reeds in het volgend voorjaar ondergaan. Zooals bekend is, werd op de Staatsbegrooting van 1899 de som van *f* 20.000 uitgetrokken om daarvoor aankoopen te kunnen doen. Veel zal dat echter niet kunnen wezen. Immers de concurrentie die met reden uit het buitenland kan verwacht worden, zal ongetwijfeld de reeds hooge prijzen, die voor wapens besteed worden, zeer in de hoogte drijven.

De wapenhal van het slot Heeswijk is een bezit waarmede slechts eene enkele vorstelijke collectie kan worden vergeleken, zonder onmiddellijk af te vallen.

Ik denk, dat menig museum-directeur den baron van den Boogaerde diens vier rustingen voor man en paard — waarvan eene met goud geïncrusteerd — benijdt, om van de vele gewone rustingen niet te spreken. De collectie blanke wapens uit vroeger en later tijden is eenig. Men ziet er de zeldzaamste vormen in rekken of aan de wanden prijken naast de groote tweehands slagzwaarden, wier hanteering reuzenkracht eischte; in lange rijen rapieren en degens en styletten, waarvan de sierlijk bewerkte gevesten herinneren aan meer verfijnde tijden. De zwaarden die vroeger in rozetten de wanden sierden, zijn grootendeels afgenomen en liggen nu in groote stapels op den grond; de hoeken der zaal zijn opgevuld met bossen hellebaarden, pieken, speren en lanzen — waarbij prachtig geëtste exemplaren — bossen zoo groot van omvang, dat men ze nauwelijks met beide armen kan omvatten. In een kabinet tallooze helmen van alle vormen en tijdperken; in een ander de rijkversierde vuurwapens, bogen, knodsen, schilden, strijdbijlen, walbussen, trommen, vaandels, steenen kogels; kortom, welk onderdeel van oude oorlogsuitrusting ge maar wilt opnoemen, het is hier in meerdere exemplaren voorhanden.

f 20.000 klinkt hier als een parodie; men voert er in verhouding niet meer voor uit dan met een ton gouds op de Rembrandt-tentoonstelling.

J. H. W. L.

BIJ DE PLAAT.

Door de welwillendheid van den heer A H. Zinsmeister is de redactie in de gelegenheid gesteld bij dit nummer van het Weekblad een plaat te voegen waarop de plattegronden, de voorgevel en een der zijgevels zijn afgebeeld van het ontwerp „Corri," door den heer Zinsmeister ingezonden in antwoord op de prijsvraag voor een Studenten Societeit te Utrecht.

Uit een bij de prijsvraagteekeningen behoorend detail van eene geveltravée bleek, dat de ontlastingsbogen boven de ramen en deuren, en de band onder de ramen der eerste verdieping meer sprekend gemaakt zullen worden met gele baksteenen, die ook bij de gootlijst zullen worden toegepast. In de bogen boven de groote lichtopeningen der parterreverdieping zijn bovendien rozetten van terra-cotta aangegeven.

Dit ontwerp werd volledig met den eersten prijs bekroond. Wij hopen voor de betrokken partijen, dat spoedig tot den bouw zal worden overgegaan.

BALKLAGEN.

Antwoord van de Afdeeling Groningen op de vraag:

Wat is beter:
gelegenheid voor lucht-circulatie aan te brengen onder houten balklagen en vloeren van vertrekken op den beganen grond,
of wel de balken in het zand te leggen en de zandaanvulling op te hoogen tot onderkant houten vloer?

Over het antwoord op dit gedeelte der vraag liepen de gevoelens nogal uiteen.

Verwijdering tot een zekere diepte van den grond naar gelang van de hoedanigheid van den bodem en wederaanvulling met zuiver zand werd algemeen nuttig en uit een hygiënisch oogpunt wenschelijk geacht, indien de bodem niet door een vochtweerende bedekking wordt afgesloten; wanneer dit laatste echter wel gebeurt, dan werd die uitgraving en wederaanvulling met zand onnoodig geacht.

Hierbij werd er op gewezen, dat indien het zand voor de aanvulling niet zuiver is, de mogelijkheid bestaat, dat daarmede de zoo houtverwoestende en luchtbedervende huiszwam wordt binnengehaald.

De meerderheid was van gevoelen, dat lucht-circulatie onder bedoelde houten balklagen en vloeren de voorkeur verdient boven het leggen der balken in zand en zandaanvulling tot den onderkant houten vloer, waartegen door anderen werd aangevoerd, dat de groote afkoeling door de lucht-circulatie onder den vloer in den winter als een groot nadeel is te achten, vooral in de woningen van de minder gefortuneerden.

Op welke andere wijze is de bodem het doelmatigste af te sluiten uit een hygiënisch standpunt beschouwd, en in verband met het streven om de houten balken en vloeren tegen bederf te beschermen?

Met overtuiging werd door enkelen gepleit voor het doelmatig afsluiten van den bodem door het leggen van eene bevloering van een of ander vochtwerend materiaal waardoor het optrekken van vocht en miasmen uit den bodem wordt belet, en daarbij zoo weinig mogelijk ruimte

tusschen die bevloering en den daarop liggenden houten vloer aan te brengen.

Met nadruk werd er op gewezen, dat de aansluiting van de muren met de grondbedekkingen en ook de afpleistering van de muren beneden de houten vloeren, hetzij met tras- of cementspecie, asphalt of ander vochtwerend materiaal, zeér zorgvuldig moet geschieden.

Als voorbeelden werden aangehaald vloeren van vurenhout, die door hunne lagere ligging dan den beganegrond in zeer ongunstige omstandigheden verkeeren en niettegenstaande dat, het eene lange reeks van jaren zelfs zonder de minste reparatie hebben uitgehouden.

Deze houten vloeren zijn gelegd op steenen vloeren van hard gebakken vloertegels in trasspecie. De liggers, waarop de vloerplanken zijn gespijkerd, hebben slechts de dikte van enkele c.M., zoodat de ruimte tusschen den houten- en den steenen vloer zeer gering is. In de hoeken der kamers zijn in de houten vloeren openingen van een paar d.M². aangebracht die met houten luikjes worden gesloten en nu en dan, om te luchten, worden uitgenomen.

Voorts werd nog een voorbeeld aangehaald van een houten vloer die herhaaldelijk vernieuwd moest worden, ook nadat de bodem door eene bemetseling was afgesloten; eindelijk werd het euvel overwonnen door het aanbrengen van een laag asphalt over den gemetselden vloer.

Met het oog op de boven aangehaalde voorbeelden ligt het voor de hand te mogen veronderstellen, dat de bemetseling in het laatste voorbeeld niet van dien aard was dat het optrekken van vocht uit den bodem daardoor werd geweerd.

Met het bovenstaande vermeent ondergeteekende de hem opgelegde taak zoo goed mogelijk te hebben volbracht, hoewel hij erkent, dat het beter zoude zijn de antwoorden in een anderen vorm te kleeden, mits het bij de Afd. gewoonte ware de vragen op een andere wijze te behandelen.

De 1e Secretaris v/d Afd. Groningen.
A. Eisses.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging. Afd. Amsterdam. 2 Nov. 1898. Bij de opening deelde de Vice-Voorzitter mede, dat er 3 nieuwe leden waren voorgesteld.

Na het behandelen der ingekomen stukken kwamen de voorstellen der Afdeelingen en van het Hoofdbestuur voor de a.s. algemeene vergadering aan de orde. Besloten werd, het voorstel van het Hoofdbestuur in zake regeling der verkiezing van het Hoofdbestuur, als zijnde door dat Bestuur op de vorige algemeene vergadering toegezegd, en hebbende de verste strekking, het eerste te behandelen. Dit voorstel kon de goedkeuring wegdragen. Hierdoor verviel de behandeling der Afdeelings-voorstellen over hetzelfde onderwerp. De voorstellen van de Afd. Rotterdam, w.o. een concept-reglement voor het Informatie-Bureau, benevens nog 2 van het Hoofdbestuur, werden eveneens met instemming ontvangen.

Hierna had de verkiezing plaats van een lid voor de Redactie van het Technisch Weekblad; gekozen werd met algemeene stemmen op één na de heer L. A. Sanders, die verklaarde de benoeming aan te nemen.

Eenige vragen gedaan in de vorige vergadering, maar toen wegens het vergevorderde uur niet behandeld, werden beantwoord.

Met een woord van dank aan de rapporteurs sloot de Vice-Voorzitter, de heer Sanders, deze vergadering.

Afdeeling Arnhem. 9 November 1898. De Voorzitter opent de vergadering; de notulen der vorige worden gelezen en goedgekeurd.

Ingekomen een schrijven van den heer Hijlkema Vlieg, waarin hij wegens vertrek naar Amsterdam voor zijn lidmaatschap bedankt.

Ingekomen een circulaire van het voorloopige Comité in zake Kamers van arbeid met verzoek tot deelname voor het verkrijgen van Kamers van arbeid te dezer stede. Bij meerderheid van stemmen werd dit verzoek van de hand gewezen.

Besloten werd in het vervolg de buitenleden, behoorende tot het Correspondentschap Arnhem, tot het bijwonen der vergaderingen te convoceeren. Het verslag van de algemeene vergadering in Zutphen werd aangehouden tot de volgende vergadering.

De rooster voor bijdragen voor de wintervergaderingen werd vastgesteld.

Een tweetal vragen worden door leden voorgesteld en door de Afdeeling overgenomen om aan het Hoofdbestuur te worden aangeboden voor de samenstelling van de lijst der in de afdeelingen te behandelen vragen.

Na bespreking van verschillende huishoudelijke zaken bleek het uur reeds zoo gevorderd te zijn, dat de keurige kunstbeschouwing door den voorzitter aangeboden van het werk „Stappaerts & Stroobant, monuments d'architecture et de sculpture en Belgique, niet tot haar recht zou komen, en dus besloten werd deze voor de volgende vergadering aan te houden.

BERICHTEN.

In het afdeelingsverslag over de Staatsbegrooting 1899, hoofdstuk Waterstaat, wordt o.a. de meening uitgesproken, dat de Grafelijke Zalen zouden kunnen hersteld worden zonder afbreking van de aangebouwde lokalen.

Het zou te betreuren zijn indien deze meening meer algemeen ingang vond. De zijgevels van de zoogenoemde Loterijzaal zijn zeer merkwaardig; nu die geheel aan het oog onttrokken zijn door kleine aanbouwtjes, is het — dunkt ons — een der eerste vereischten om deze weg te nemen. Zonder dat wordt ook een volledige restauratie van het inwendige der zaal onmogelijk. In de afdeeling is waarschijnlijk daaraan niet gedacht.

Op den 7den November j.l. werd de laatste paal geslagen voor de fundeering van de nieuwe Koopmansbeurs te Amsterdam.

In „De Huisvrouw” wordt medegedeeld, dat de Technische Hoogeschool te Stockholm thans voor het eerst eene vrouwelijke leerling telt, Mej. A. Magnell, die zich aan de studie der bouwkunst wijden wil.

Te Tiel is de herstelling van de St. Maartenskerk thans voltooid. Het schoone beeld- en snijwerk is van de dikke laag verf ontdaan, zoodat nu de kansel, welke dagteekend uit het jaar 1622, het consistoriehek en de oude banken sieraden zijn van de goed onderhouden antieke kerk. De muren, pijlers en gewelven zijn zacht stemmend gekleurd.

Te Aalten zal men onder leiding van den heer Boerbooms, architect alhier, beginnen aan de restauratie van het oude kerkgebouw der Herv. gem., waarvoor het Rijk voorloopig f 16,000 subsidie heeft toegezegd.

In ons blad van 29 Oct. j. l. deelden wij mede, dat bij Kon. besluit o. a. was ingesteld een Kamer van Arbeid voor de Bouwbedrijven.

Nu is echter door elf bouwvakvereenigingen l. l. Maandag besloten aan den Minister te verzoeken de samenstelling van de Kamer van Arbeid voor de bouwvakken in dier voege te wijzigen, dat zij alleen vertegenwoordigen mag de navolgende vakken: timmerlieden, metselaars, steenhouwers, stukadoors, lood- en zinkwerkers, opperlieden, schilders en heiers.

De in het Kon. besluit genoemde behangers-, beeldhouwers-, stoffeerders- mandenmakers-, kurksnijders-, rietwerkers-, aardwerkers-, stratenmakersbedrijven, het leggen van electrische geleidingen of van gas- of waterleidingen, en het ontwerpen van en het houden van toezicht bij het uitvoeren van bouwplannen, zouden dus onder andere Kamers verdeeld moeten worden.

De bouwvakvereenigingen geven den wensch te kennen, in de Kamer van Arbeid voor de bouwbedrijven ook de opperlieden op te nemen.

Als het verzoek wordt ingewilligd, zijn wij benieuwd te vernemen of „het ontwerpen van en het houden van toezicht bij het uitvoeren van bouwplannen" ingedeeld zal blijven bij de mandemakers, kurkesnijders, rietwerkers enz.

Het afdeelingsonderzoek van Hoofdstuk Binnenlandsche Zaken der Staatsbegrooting 1899, heeft o. a. tot de volgende opmerkingen aanleiding gegeven.

Opnieuw werd gewezen op de noodzakelijkheid eener herziening der wet op het middelbaar onderwijs.

Ook werd wederom met aandrang gevraagd in welk stadium van voorbereiding zich de reeds sedert lang aanhangige reorganisatie der Polytechnische School bevindt. Men vroeg of niet door het stellen van strenger eischen van toelating of door het heffen van hoogere bijdragen in de studiekosten, de toevloed van studenten zou kunnen worden beperkt. Aangedrongen werd ook weder op het stichten van Rijksbeurzen aan de Polytechnische school voor onbemiddelden.

Tegen de aanstelling van een nieuwen hoogleeraar in de toegepaste aardkunde en mijnontginning aan de Polytechnische school hadden sommigen ernstig bezwaar. Anderen verdedigde de beoogde benoeming.

Ook tegen de benoeming van een derden hoogleeraar in de bouwkunde hadden enkelen bezwaar. Vrij algemeen kon men zich echter hiermede vereenigen.

Velen hadden de uitbreiding van het ambachtsonderwijs met voldoening gezien en juichten den steun, die van Rijkswege daaraan verleend wordt, warm toe. Er waren echter leden die het beter achtten, dat het Rijk zijne bijdrage niet rechtstreeks aan de inrichtingen van onderwijs, doch aan provinciën en gemeenten doen toekomen met toekenning van de bevoegdheid om daarover ten behoeve van dit onderwijs naar goedvinden te beschikken.

Waren velen overtuigd van de wenschelijkheid een inspecteur aan te stellen, belast met het toezicht op ambachts- en daaraan verwante scholen; bij verschillende andere leden vond die benoeming geene instemming. Gevraagd werd uit welken kring van personen de aan te stellen ambtenaar naar 's Ministers oordeel behoort te worden gekozen. Verschillende leden meenden, dat het aantal inspecteurs, thans tot 3 te verhoogen, bij een voorkomende vacature op 2 zou kunnen worden teruggebracht.

Bij de afdeeling kunsten en wetenschappen werd aangedrongen op zuinigheid. Gevraagd werd of de Minister ook iets kan mededeelen omtrent de reden van het ontslag van den directeur van het Prentenkabinet, dr. Hofstede de Groot.

Opnieuw werd opgekomen tegen de hoogere sommen uitgetrokken over het Rijksmuseum.

Van verschillende zijden werd er op aangedrongen om, vóór alles De Nachtwacht een waardige plaats te geven.

Wederom is de vraag gedaan, hoe het staat met de plannen omtrent het Ethnographisch Museum.

In het gebouw van de Maatschappij t. Bev. d. Bouwkunst, Marnixstraat 402, te Amsterdam, worden van af 13 November gedurende vier dagen tentoongesteld, de ingekomen antwoorden op de prijsvraag, uitgeschreven door het dagblad „De Courant", voor een Reclame-Biljet.

Er waren prijzen uitgeloofd van f 500, f 300, f 200 en f 100.

Ruim 180 antwoorden zijn ingezonden.

Op bovengenoemde dagen is de tentoonstelling geopend van des voorm. 10 tot des nam. 4 uur; toegangsprijs 25 cents.

CORRESPONDENTIE.

Aan den heer X. Uw tweede opvatting is juist, dat is die omtrent het groote voortgezette terras.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Hoofd- of titelvignet. Vereeniging van Bouwkundigen in Ned. Indië. 30 Nov. 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 24 Sept. 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 3.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.
Aantal geplaatste sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 14 NOVEMBER.

Amsterdam. Het verbouwen van de Costerschool, aan de Lijnbaansgracht.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 1 (met 1 teek.). Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2 tot 4 u., gedurende de drie laatste werkdagen vóór den dag der aanbest.

Enschedé. Het bouwen van 2 woningen op een terrein gelegen aan den Haaksbergerstraatweg tegenover den heer H. Haverkate, aldaar.

De heer Gellekink, 's av. 7 u. in het café van Jochem Hemken, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft de architect H. E. Zeggelink. Aanw. 14 Nov., v.m 9 u.

DINSDAG 15 NOVEMBER.

Haarlem. Het sloopen van een woonhuis op de Oude Groenmarkt en het bouwen van een confectie-atelier met bovenwoning.

De architect P. Kleiweg Dyserinck, 's midd. 12 u., in café „Neuf". Bestek ad f 1 verkr. bij gen. architect.

Utrecht. Het afbreken van het woonhuis, staande Lange Nieuwstraat no. 3, te Utrecht.

Het college van kerkrentmeesteren der Evang. Luth. gemeente, 's av. 8 u. in de consistoriekamer, Hamburgerstraat. Bestek. à f 0,15 verkrijgb. bij den boekh. W. M. Heijl, Hamburgerstraat 24. Het perceel is te bezichtigen van 9—4 u.

Velzen. Het bouwen van een woonhuis met boerderij op een terrein in de gemeente Velzen.

De architect K. Swagerman Pzn. te Bovenkarspel. Bilj. in te leveren vóór of op 15 Nov. op de in het bestek omschreven wijze, terwijl het bestek en teek. à f 2.50 te bekomen zijn bij voorn. architect.

Wageningen. Het bouwen van een tabakspakhuis met bijlevering van alle materialen op een terrein gelegen aan de Veerstraat.

De heeren C. Koch en Co., n.m. 1 u., in het hotel „De wereld". Bestek en de teek. verkrijgb. bij den heer J. Goossente Wageningen, tegen f 1 per stel.

WOENSDAG 16 NOVEMBER.

Hazerswoude. Het 5-jarig onderhoud der 2 vijzel-watermolens en verdere onderhoudswerken in den Oudendijkschen polder te Woubrugge.

Het bestuur van voorn. polder. Informatiën verstrekt A. H. Goldberg te Hazerswoude. Aanw. gedaan.

Scharendijk (Zeel.). Het bouwen van een nieuwe graanschuur met bijbehoorende werken.

De heer I. Bakker te Elkerzee, n.m. 2 u., in het lokaal van Wiltson te Scharendijke. Bestek en teek. ter inz. op 11 Nov. bij den opzichter M. Kristalijn te Haamstede en na dien datum bij Wiltson voorn. Aanw. 16 Nov., 's midd. 12 u.

Woubrugge. Het 5-jarig onderhoud der 2 vijzel-watermolens en verdere onderhoudswerken in na te noemen polder in 4 perc. Het bestuur van den Oudendijkschen polder, 's midd. 12 u., in het cafe van Guldemond, alw. het bestek ter lez. ligt. Aanw. gedaan

DONDERDAG 17 NOVEMBER.

Arnhem. Het maken van een kerkgebouw voor de afd. Arnhem der Apost. Gem. te 's-Hage aan de Verl. Parkstraat.

De archit. J. G. v. d. Berg, v.m. 11½ u. in café „de Harmonie". Bestek en teek. ad f 2 verkrijgb. bij gen. architect.

Sappemeer. Het bouwen van een ijzeren draaibrug over het Winschoterdiep, ter vervanging van het Kleinmeesterhooghout.

Het gemeentebestuur, v.m. 11 u. Teek., bestek en voorw. ter secr. ter visie en tegen f 1 ald. verkrijgb. Voor porto bovendien 10 cts Bilj. in dubbel (oplev. volgens bestek en ultimo Mei '99) worden ter secretarie ingewacht.

Wildervank. Het bouwen van een winkel behuizing met bakkerij ald., met bijlev. van materialen enz.

De heer Ploegsma te Dokkum, 's av. 5 u., bij W. Staat. remise boven Wildervank, alw. bestek en teek. ter inz. Inl. geeft D. Wichertjes, Wildervank. Aanw. 17 Nov., n.m. 2 u.

IJzendijke (Zeel.). Het bouwen van een nieuw woonhuis, met levering van alle daartoe vereischte materialen en het afbreken en opruimen van het bestaande, ter hofstede van den heer Abraham van Houte aan den Provincialen Steenweg te IJzendijke.

De heer P. J. Lievens, 's midd. 12 u., in „Het Hof van Koophandel". Bestekken en teek. vanaf 3 Nov. tegen f 1 bij J. Th. Hendrikse verkrijgb. Nadere inl. verstrekt de administrateur J. Th. Hendrikse te IJzendijke. Aanw. gedaan.

VRIJDAG 18 NOVEMBER.

Arnhem. Het bouwen van een schoolgebouw op een terrein aan de Sonsbeeksingel te Arnhem.

Regenten van het R.-K. gesticht „Insula Dei", v.m. 11 u. in de societeit „St. Jan". Bestek en teek. ter inz. in bovengen. societeit. Bestekken te verkr. à f 0,50 en lichtdruk-teek. bij tijdige bestelling, à f 3 per stel, bij den boekh. J. J. van Mastrigt te Arnhem. Inl. worden gegeven door den architect J. W. Boersboom.

ZATERDAG 19 NOVEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van een pakhuis, bevattende een kelder, Beg. Gr. en vier verdiepingen en het vergrooten van de bakkerij „Eureka", aan de Verl. Jac. van Lennepkade.

De bouwk. C. E. Dekker, van Eeghenstraat 40, in het café „de Roode Leeuw" Vijgendam, alw. bestek en teek. ter inz. liggen, terwijl zij à f 1,50 te bekomen zijn bij voorn. bouwk.

Dordrecht. Het gedeeltelijk afbreken van een woonhuis aan de Voorstr. 366 en het maken van een winkel met woning.

De heer A. Brecker firma T. Nieveler. Bestek en teek. ter inz. in gen. woonhuis. Bestek à 150 ct. verkr. bij Blussé en Braam. Inl. geeft de architect G. v. Aardenne, Spuiweg 41. Aanw. 16 Nov., v.m. 9 u.

Nieuwersluis a/d **Vecht.** Het amoveeren van een huis aan de Dorpstr. te Loenen a/d Vecht en het daar bouwen van een woonhuis met koetshuis c.a.

De archit. Andr. van Driesum Szn. te Apeldoorn, v.m. 11 u. in het logement van Stomps te Nieuwersluis, alw. bestek en teek. ter inz. en zijn à f 1,50 verk. bij gen. archit. Aanw. 17 Nov., v.m. 10½ u.

WOENSDAG 23 NOVEMBER.

Apeldoorn. Het amoveeren van een huis aan de Loolaan en het bouwen van een winkelhuis met 2 bovenwoningen en werkplaats.

De architect Andr. van Driesum Sz., v.m. 11 u., in het hotel Bloemink, alw. bestek en teek. vanaf 16 Nov. ter lezing en zijn à f 1,25 bij gen. archit. verkrijgb. Aanw. 21 Nov. v.m. 11 u.

Enschedé. Het bouwen eener villa, met annexe werken, op een terrein pl.m. 10 minuten van het station Boekelo.

De architect R. v. d. Woerd Hzn., 's midd. 12 u., in het hotel de Graaff. Bestekken met 3 teek. liggen in bovengen. hotel ter inzage en zijn tegen f 3 per stel verkrijgb. ten kantore van den architect. Aanw. 21 Nov. n.m. 3 u. (spoortijd).

DONDERDAG 24 NOVEMBER.

Vught. Het bouwen van een gesticht met oud-mannen- en vrouwenhuis, gasthuis, schoolgebouw etc., ald.

Het R.-K. paroch. kerkbestuur v. d. H. Petrus, n.m. 3 u., in het koffiehuis der Wed. Fout Frijde. Bestek met teek. (5 stuks) van af 14 Nov. à f 4 te bekomen bij den den architect W. van Aalst te 's-Bosch, St. Jorrisstraat G. 133, die inl. geeft. Aanw. 21 Nov., n.m. 2 u.

ZATERDAG 26 NOVEMBER.

Wonseradeel. Het stichten van een schoolgebouw en onderwijzerswoning te Witmarsum en het verbouwen van de schoolgebouwen te Arum en Tjekwerd en van de onderwijzerswoning te Idsegahuizum.

Het gemeentebest. van Wonseradeel, v.m. 11 u. Bestekken en teek. ter secretarie te Witmarsum verkrijgb. tegen f 1,50 voor die der stichting en f 1 voor iedere verbouwing. Aanw. 15 Nov., om 10 u. te Arum en om 12 u te Witmarsum, en 16 Nov., om 12 u. te Tjekwerd en om 3 u. te Idsegahuizum.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

1 NOVEMBER.

Anderen gem. Anloo (Dr.). Het bouwen van eene zuivelfabriek te Anderen, onder bijlevering van de benoodigde bouwstoffen, arbeidsloonen enz. Door het best. der boterfabriek.

Laagste inschrijver H. Matien, Zuidlaren, f 2127.

2 NOVEMBER.

Kollum. Het verfwerk van twee burgerwoningen. Door den heer Johs. Pijnakker.

Laagste inschrijver J. Postma, f 100. Gunning aangehouden.

Venraai. Het metselwerk van eene te bouwen woning, zonder bijlevering van materialen. Door den heer H. Wijnhoven.

Laagste inschrijver L. Oudenhoven, f 2,08 per 1000 steen, gegund.

Zaandam (Onderh.). Het bouwen van eene Katholieke kerk en pastorie aldaar. Door de architecten Margary en Snickers te Rotterdam.

Laagste inschrijver C. P. W. Dessing, Gouda, f 129.900.

3 NOVEMBER.

Haarlemmermeer. Het bouwen van een bouwmanswoning, aldaar. Door den bouwk. J. W. de Heij en Zn.

Grond- en metselwerk. Laagste inschrijver D. Roos, f 1425*.

Timmer-, ijzer-, lood- en zinkwerk. A. den Ouden, Aalsmeer, f 2050*.

Schilder-, glas- en behangwerk. J. van Westen, f 144*.

Massa. N. Laan, f 3975. *Gegund.

Nieuweschans. Het bouwen van eene nieuwe winkelbehuizing, met bijlev. van het daartoe benoodigde. Door den heer N. Broekema.

Laagste inschrijver J. Koop, f 3099, geg.

4 NOVEMBER.

Dieren. Het bouwen van een sigarenfabriek aan de Noorderweg. Door den architect G. J. Uiterwijk.

Laagste inschrijvers: metselwerk, ingekomen 4 biljetten, M. Stoltenberg, f 780; timmerwerk, 7 bilj., G. W. Wereldkamp, Brummen, f 563; loodgieterswerk, 3 bilj. J. Lestrade, f 30,95; ijzerwerk 2 bilj., E. J. Hesselink, f 42,60; verfwerk, 4 bilj. G. Brugman, f 57. Alles gegund. De overigen aldaar.

Dokkum. Het bouwen van drie woningen voor den heer F. Haquebord. Raming f 1750.

Laagste inschrijver Wed. J. v. d. Mei, f 1444.

5 NOVEMBER.

Bolsward. Het uitvoeren van eenige bouwwerken op het terrein van de zuivelfabriek te Bolsward, van de Nederl. maatsch. v. kaas- en roomboterfabrieken. Door den architect H. Vrijburg.

Laagste inschrijver G. Dijkstra, Bolsward, f 18888.

Met verbreeding. J. J. v. d. Lei, Arum, f 400. Vos en Joritsma, Bolsward, f 400.

Aan den laagsten inschrijver gegund. Het personeel is tegen invaliditeit en ongelukken verzekerd.

Enschedé (Onderh.). Het afbreken van een perceel en het weder bouwen van een koetshuis met paardenstal voor den WelEd. heer H. v. Heek Hz.

Laagste inschrijver A. Jannink, f 4840, geg.

Kampen. Het bouwen van een bovenwoning op het perceel gelegen aan de Molenstraat no. 12. Door den bouwk. H. J. van Werven.

Laagste inschrijver G. Wilke, IJmuiden, f 1244. Gunning aangehouden.

Rotterdam. Het verbouwen van een pakhuis met kantoor gelegen aan de Wijnhaven no. 19. Door de firma Outshoorn en v/d Held.

Laagste inschrijver A. A. de Herder, Beetsterzwaag, f 19775.

Nijmegen. Het amoveeren en weder opbouwen ven perceel no. 31 en het verbouwen van no. 33, aan de Burchtstraat. Door den architect D. Semmelink.

Laagste inschrijver G. J. Ph. Zuiderhoek, Oosterbeek, f 7100.

Zetten. Het bouwen van 2 villa's (op een vrijgelegen terrein nabij het station Zetten-Andelst), met bijlevering van alle materialelen, arbeidsloonen, transporten, enz. Door de Bouw-Maatij.

Gegund aan Heijmerink en Nollen, te Nijmegen, voor f 16350.

7 NOVEMBER.

Appingadam. *a.* Het bouwen eener overdekte manége. *b.* Het afbreken en weder opbouwen van een brandspuithuisje. Door het gemeentebestuur.

a. Laagste inschrijvers A. Bleker en H. van Dijken, f 1778*.

b. A. Smith en B. Dijkstra, f 126*. *Geg.

Elkerzee. Het verbouwen van een woonhuis. Door den heer J. Bakker.

Laagste inschrijver L. Padmos, Serooskerke, f 1233, gegund.

Enschedé. Het bouwen van 2 overkappingen op gemetselde poer en een tonnenbergplaats met spoelbakken en overkapping, het verbouwen van het boerenhuis en annexe werken ten dienste der gemeentereiniging op het erf Poolman in Lonneker. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver J. Scholten Wz. f 9300.

Hoogersmilde. *a.* Het afbreken en weder opbouwen van den toren; *b.* het doen van eenige vernieuwingen en herstellingen aan de kerk; met bijlevering van alle daarbij benoodigde materialen. Door de kerkvoogden der Nederl. Herv. gem.

Laagste inschrijvers Jan Brands en J Wijkel, Smilde, *a.* f 698*. *b.* f 483*. *Geg.

Rotterdam. Het bouwen van een stal met koetshuis en hooizolder, bovenhuis en bovenwoningen op een terrein aan het Oostvestplein en de Verbreede Ganzensteeg voor de firma wed. H. Dammann. Door de architect A. W. Meyneken.

Laagste inschrijver Joh. van Ipenburg, f 42070.

Winschoten. Het bouwen eener behuizing met bijkom. werken. Door den architect C. Brill.

Laagste inschrijver J. IJzer, f 5195, gegund.

8 NOVEMBER.

Deventer. Het vergrooten van het fabrieksgebouw aan den Zwolschen weg aldaar. Door de firma Hubers en Co.

Laagste inschrijver A. Pijpenbroek, f 1940.

Utrecht. Bestek no. 755. Het maken van een dubbelen wachterswoning met bijbeh. werken ten behoeve van de verbindingsbaa te Rotterdam aansluiting SS. op den spoorweg Utrecht—Rotterdam. Begroting f 10950. Door de maatsch. tot Expl. van S.S.

Laagste inschrijver J. M. Wolff, Utrecht, f 10543.

Veendam (Onderh.). Het bouwen van een schoenenfabriek voor den heer Th. Doggers, in de Kerklaan.

Laagste inschrijver H. G. Prummel, f 1130, gegund.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

19 NOVEMBER 1898. 18e JAARGANG. No. 47.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

Prijs der Advertentiën: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
Aankondigingen v. Aanbestedingen 15 ct. p. regel m. premie $^{3}/_{2}$ maal.
Abonnement v. Advertentiën tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Reclame-biljetten. — Inrichting van urinoirs. — Het oude burenrecht. — Een vergissing. — Boekaankondiging. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Verbetering. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Afdeeling Groningen. Vergadering op Donderdag 24 November 1898, des avonds $8^{1}/_{2}$ uur in de Sociëteit „de Harmonie".

1. Mededeelingen door het Bestuur.
2. Lezing door den heer P. Schotel, betreffende den bouw der werken van het Merwede kanaal nabij Amsterdam, toegelicht door photographiën.
3. Varia.

De vergadering zal worden opgeluisterd door bovengenoemde photographiën, de teekeningen van het in aanbouw zijnde Academisch ziekenhuis te Groningen, en plaatwerken.

Afdeeling Amsterdam. 554ste Vergadering op Vrijdag 25 November 1898 des avonds te 8 uur in het gebouw der maatschappij, Marnixstraat 402.

Agenda:

1. Mededeelingen van het bestuur.
2. Voordracht van den heer J. J. van Nieukerken, architect te 's-Gravenhage.

Onderwerp: Iets over ziekenhuizen en meer in het bijzonder over het te bouwen Nieuw Academisch Ziekenhuis te Groningen, toegelicht door teekeningen.

RECLAME-BILJETTEN.

De in het gebouw van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst gehouden tentoonstelling van de meer dan 180 ingezonden ontwerpen voor reclame-biljetten in antwoord op de prijsvraag van het dagblad „De Courant," heeft duidelijk doen zien, dat de goede krachten die zich op dit kunst-industrieele gebied bewegen, zeer vooruit zijn gegaan sinds de vorige tentoonstellingen op soortgelijk gebied. Men doet goed, niet meer naar het buitenland te gaan om een mooie reclame-prent te verkrijgen.

Vele ontwerpers hebben echter weer symbolische voorstellingen geleverd, iets dat in het algemeen door hen vermeden moest worden, vooral wanneer de gekozen symbolen niet terstond duidelijk zijn, en er feitelijk soms een memorie van toelichting noodig is om ze te verklaren. Reclame-biljetten zijn geen kamerwand-versieringen; men ziet ze *vluchtig* op straat, er langs loopend, en met één oogopslag moet men weten wat er op staat.

Niet alle die tot de goede inzendingen behooren, zijn reclame aankondigingen, en bij vele is over 't hoofd gezien, dat het biljet een reclame voor een courant moet zijn; door vele medewerkers is ook niet genoegzaam acht gegeven op de kostelooze verzekering tegen ongelukken van elk abonné, nog wel een lokvink van belang voor het blad.

Zulke nalatigheden ontmoet men telkenmale; men kan ze o.a. ook opmerken in de bekroonde plannen. Dit nu is volstrekt geen verwijt, gericht tot de Jury, bestaande uit de heeren: H. P. Berlage Nz., G. H. Breitner en H. W. Jansen, maar bewijst alleen, dat zij, de beste ontwerpen uitgekozen hebbende, van een ander standpunt is uitgegaan dan een industrieel zou gedaan hebben.

De tentoonstelling geeft vele middelmatigheden en gruweldaden te zien, maar ook zeer veel goeds en buitengewoon goeds.

Het ontwerp „zwart-groen-geel-rood" van den heer Georg Rueter, dat met den eersten prijs is bekroond, hoe fijn-mooi en verdienstelijk, is — in verkleinden vorm — meer geschikt voor een mooien band of omslag van een boek met gedichten voor jonge dames, mits natuurlijk de tekst veranderd worde; deze is voor een aanplak-biljet te weinig duidelijk, bepaaldelijk voor een zeer groot deel der lezers van „De Courant." Maar, het mag niet verzwegen, het ontwerp is zeer voornaam van teekening en van kleur, het is van beschaafde afkomst.

Het met den tweeden prijs bekroonde ontwerp — Bep —, is forscher, origineel van opvatting en zeker niet onverdienstelijk als „aandacht trekkende en duidelijke reclame." Ontwerper is de heer Gerard Kerkhoff.

„Lectuur", in de derde plaats bekroond — van Steinlen hadden we haast geschreven, als de ontwerper niet Willy Sluiter heette —, geeft eene echt Fransche figuur, men zou

zeggen „die meer gezien is.” Het is, hoe flink geteekend, geen reclame-biljet, en de indruk der voorstelling zal bederven als men er nog bij wil drukken wat het ontwerp der reclame is.

De vijf uitgeloofde vierde prijzen zijn toegekend aan: „Wereldnieuws” van den heer J. P. v. d. Burg, waarin de symbolische voorstelling van het nieuws per telegraaf en per telefoon ontvangen of verspreid te onduidelijk is; „Bom-Bam,” van den heer P. van Doorn, wiens klok-geluigolf-lijnen al wat afgezaagd zijn; „Rook”, van Joh. Kromhout, erg symbolisch, en waarvan de groote fout is, dat men moeite heeft om het opschrift te ontcijferen; „Suze” van den heer Co Breman, waarop de figuren zoo buitengewoon goed doen wat de teekenaar wilde dat ze doen, en dat ook als reclame-biljet zijn groote verdiensten heeft; „Met zen zessen”, een mooie prent, met een wat te drukke voorstelling en te zwak van tinten om voldoende geschikt te zijn voor het doel.

Door de Jury werden nog zeven ontwerpen eervol vermeld, te weten: „Geranium”, van den heer H. J. van Loveren, „7, 13, 9”, van den heer J. Gouwetor, „De waarheid rijst uit zee”, van den heer Jaap Dooyewaard, „Vlakversiering”, van den heer C. J. Addicks, „In schaduw”, „Herfst” en het ontwerp gemerkt met een Fransche lelie, meest alle met nieuwerwetsche symbolische voorstellingen. Dit laatste had, wegens zijn strekking, in plaats van eervolle vermelding, eer volle afkeuring moeten hebben, omdat drie uilen zitten en staren op het resultaat van hun zooeven volbrachte werk: het stuk-scheuren van een ander te Amsterdam verschijnend veel verspreid blad. Die voorstelling is niet fijn gevoeld; de teekenaar had bovendien kunnen inzien, dat zijn prent in geen geval ooit zou worden aangeplakt.

INRICHTING VAN URINOIRS.

(Vervolg van blz. 352.)

II. *Antwoord ingezonden door de Afdeeling 's-Gravenhage.*

De eischen waaraan deze inrichtingen in het algemeen moeten voldoen, zijn algemeen bekend. Zij moeten stankvrij zijn, mogen geen aanleiding geven tot het bespatten van den gebruiker, zij moeten de urine spoedig en zoo volkomen mogelijk afvoeren, en onbevriesbaar zijn.

Aan urinoirs in openbare gebouwen moet bovendien de eisch gesteld worden, dat zij geen gelegenheid mogen aanbieden tot opzettelijke beschadiging waardoor zij voor volgende gebruikers geheel of gedeeltelijk ongeschikt worden gemaakt.

Behalve de bovengenoemde algemeene, behoeven naar onze meening aan urinoirs in scholen bovendien geen bijzondere eischen te worden gesteld. Wij merken hierbij echter op, dat wij in den eisch, dat de urinoirs stankvrij moeten zijn, ook begrepen achten de zorg voor voldoende luchtverversching.

Het is ons evenwel niet geheel duidelijk waarom in de vraag, sub *b.*, *schoolgebouwen*, nog eens afzonderlijk de aandacht wordt gevestigd op de *lagere* scholen.

Daarentegen zien wij met ingenomenheid, onder letter *c.*, melding gemaakt van urinoirs in *particuliere woningen*. Zeker komen zij ten onrechte daarin nog slechts zeer sporadisch voor. De gebruikelijke wijze van overstorting der urine in het privaat is, met het oog op de zindelijkheid alleen, reeds absoluut af te keuren. En deze opmerking achten wij voor ons, Nederlanders, wier zindelijkheid immers spreekwoordelijk is geworden, voldoende, om hierop nader de aandacht te vestigen.

Waar het nu blijkbaar in de bedoeling van het Bestuur der Maatschappij heeft gelegen de vraag zoo ruim mogelijk te stellen, moeten wij onze bevreemding er over te kennen geven, dat daarin de urinoirs aan den openbaren weg niet zijn opgenomen. Deze toch kunnen vrij wel gerekend worden te behooren tot de inrichtingen die onder de bedenkelijke rubriek „noodzakelijk kwaad” moeten worden geplaatst.

Wij hebben dan ook gemeend deze openbare monumenten van twijfelachtigen aard niet buiten beschouwing te mogen laten bij onze poging om een stelsel te vinden, dat zoo goed mogelijk aan de genoemde eischen voldoet.

De meest gebruikelijke stelsels van urinoirs in gebouwen en aan den openbaren weg bestaan uit geëmailleerd aarden of ijzeren ontvangbakken, met tusschenschotten en muurplaten van lei- of andere steensoort, met z. g. compositie afvoerbuizen en met een onder een helling liggenden vloer, mede van steen en veelal met een ijzeren rooster afgedekt. Ook vindt men, vooral bij openbare urinoirs, enkel steenen zijwanden en muurbekleedingen met een in den vloer liggenden steenen goot tot afvoer.

Beide stelsels zijn onbruikbaar, wanneer daaraan niet een flinke doorspoeling wordt toegevoegd, wat zeer kostbaar is en ook dan nog onvoldoende, omdat zij aan de meeste der bovengenoemde eischen in 't geheel niet en aan de overige slechts gedeeltelijk beantwoorden.

Voor zooveel ons bekend is, worden hier te lande geen andere — beter werkende — stelsels aangetroffen.

De beantwoording der vraag zou ons dan ook niet wel mogelijk geweest zijn, wanneer op een onzer vergaderingen in den afgeloopen winter niet de aandacht ware gevestigd op het stelsel van Wilhelm Beetz te Weenen, n.l. het olie-urinoir zonder waterspoeling. *)

De olie, bij dit urinoir te bezigen, wordt daarvoor samengesteld uit een mengsel van minerale olieën, door den uitvinder „urinol” genoemd De wanden van den ontvangbak worden met urinol aangestreken om het aanhechten van de urine en de daardoor ontstaande schadelijke verdamping te voorkomen.

Blijkens de door den fabrikant overgelegde attesten wordt dit urinoir met volkomen succes te Weenen en op eenige Oostenrijksche spoorwegen gebruikt. Te Rotterdam en te Amsterdam worden en thans proeven mede genomen in openbare waterplaatsen.

Het komt ons voor, dat dit urinoir bijzonder aanbeveling verdient om zijn doelmoetigheid en minkostbaarheid, tengevolge van de werking zonder doorspoeling met water. Het kan zoowel voor openbare waterplaatsen als voor inrichtingen in openbare gebouwen en scholen worden toegepast. Het kan gemakkelijk worden schoongemaakt, doordat de onderdeelen van de daarbij te gebruiken syphons los in elkaar gezet worden. De ontvangbakken en de vloeren bij de syphons moeten, naar mate van het gebruik, af en toe met urinol worden bestreken.

De toepassing van dit urinoir in particuliere woningen, in een afzonderlijk daartoe ingerichte ruimte, komt ons wenschelijk voor.

*) In het antwoord volgt hier eene beschrijving met afbeelding van een Beetz-urinoir. Daar deze echter reeds voorkomen in het Bouwkundig Weekblad, jaargang 1897, no 42, meent de redactie naar dat nummer te mogen verwijzen.

In plaatsen waar over waterleiding kan worden beschikt, komt ons voor particuliere woningen de toepassing van privaattrechters met automatisch werkende overstortreservoirs zeer geschikt voor, omdat die privaten bij opzetting van de houten zitting tevens voor urinoirs kunnen dienen. Kan men evenwel niet over een waterleiding beschikken, dan blijft niet anders over dan toepassing van afzonderlijke urinoir-inrichtingen.

Wij erkennen de vraag met het bovenstaande niet volledig te hebben beantwoord, doch veroorloven ons de meening, dat de bedoelde inrichtingen moeielijk zoo te maken zullen zijn, dat zij niet op een of andere wijze hinderlijk zijn, althans die aan den openbaren weg.

Resumeerende zijn wij de meening toegedaan, dat urinoirs van het stelsel Beetz, bijzonder de aandacht verdienen.

De praeadviseurs,

J. Brouwer.
C. F. Rademaker.

NASCHRIFT.

De vergadering kon zich niet voldoende met het praeadvies der heeren J. Brouwer en C. F. Rademaker vereenigen, en er ontspon zich eene discussie, welk ander systeem beter zou zijn dan dat van Beetz.

De heeren Metzelaar en Mutters vreesden voor bevriezing, welke vrees door den heer Mondt werd bevestigd door zijne ervaring; eveneens achtten deze heeren het onderhoud lastig en vervuiling, met al de aankleve van dien, niet opgeheven. De zaak zal wel zijn, dat de ervaring nog te gering, of althans de werkelijk goede toepassing ons nog te weinig bekend is. De heer Van de Water beloofde later zijne ondervinding mede te deelen met drie stuks, nog te plaatsen urinoirs van Beetz.

De heer Mutters was van plan geweest er eenige te doen gebruiken, maar had er, bij nader overleg, liever weêr van afgezien. Hij gaf verreweg de voorkeur aan de urinoir-bak van Twyford, eene Engelsche firma, aan welk toestel zoo min mogelijk hoeken en naden voorkomen. De meeningen liepen dus nog al uiteen, en er werd besloten het praeadvies op te zenden met de hierboven staande opmerkingen.

Voor extract uit de notulen, den 16[den] April 1898.

De 1e Secretaris der Afd. 's-Gravenhage,

E. F. Ehnle.

HET OUDE BURENRECHT.

In de vergadering van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, afdeeling taal- en letterkunde, gehouden op 15 November j.l., leverde de heer Mr. S. J. Fockema Andreae, Hoogleeraar aan de Universiteit te Leiden, eene bijdrage over het oude „burenrecht."

Vooraf toonde spreker aan, dat de studie van dit oude recht niet alleen practische beteekenis heeft, omdat zij licht verschaft over het ontstaan van thans nog bestaande toestanden, maar tevens uit een zuiver wetenschappelijk oogpunt de aandacht waard is. Dat recht kan veelal een gunstig getuigenis afwerpen omtrent het doorzicht onzer oude wetgevers.

Allereerst deed de spreker een greep in hetgeen dat burenrecht leert omtrent den huizenbouw. Aan de verslagen in de N. Rotterdamsche Courant en het Nieuws v. d. Dag daaromtrent voorkomende, ontleenen wij het volgende.

In de 14e en de 15e eeuw waren nog nergens steenen huismuren voorgeschreven; zijdelings echter bevorderde men den bouw hiervan door den buurman van hem, die een steenen zijmuur bouwde, te verplichten, de helft in de kosten te dragen en hem dan ook het recht te geven den muur mede te gebruiken. Maar opdat de buurman tot medebetaling zou kunnen worden gedwongen, moest de muur voor hem bruikbaar zijn, geschikt voor een gewoon huis uit den tijd. De spr. deelt hieromtrent eenige bijzonderheden mede, waaruit b. v. valt af te leiden, dat in Overijssel omstreeks 1400 een huis van ééne verdieping zijmuren placht te hebben van pl. m. 3.30 meter hoog, en er destijds eene tweede verdieping gerekend werd op eene hoogte van omstreeks 2.59 meter.

Wat de inrichting der daken betreft, teekenen de rechtsbronnen zeer duidelijk den overgang van overhangende daken zonder goot tot die met een hangende goot en van de laatste tot gooten op den muur.

Aanvankelijk liet men de daken oversteken zonder goot, zoodat de drop recht neerviel. Ieder moest toen voor dien drop een halven voet of daaromtrent binnen de grens blijven met zijn muur.

Vrij lang, zeker tot in de 17e eeuw, bleef het op zichzelf geoorloofd, zijn dak over 's buurmans erf te doen uitsteken mits men het afloopende water in eene goot opving. Immers, den zoogenaamden eigendom van het luchtruim kende men niet, of men trok er althans niet *deze* conclusie uit, dat elk overhangend dak op zichzelf onrechtmatig was. Men kon naar een aantal ordonnantiën tot het wegbreken hiervan slechts genoodzaakt worden als de buurman er hinder of schade van had, b. v. als hij zelf op de grens wilde bouwen. Bouwde hij op de grens, en wilde hij zijn dak laten oversteken, dan moest hij er een goot onder hangen. Later werd hem (bv. te Rotterdam in 1654) voorgeschreven, bij bouw op de grens een Keulsche goot op zijn dak te leggen.

Wat den zoogenaamden eigendom van het luchtruim betrof, deze bestond niet in het Oud-Hollandsch recht. Althans de meeste Ord. noodzaken den eigenaar tot het wegnemen van werken, die over 's buurmans erf uitsteken eerst dan, wanneer zij dezen schade doen.

Ook den regel, dat ieder geacht wordt, eigenaar te zijn van wat onder zijn grond is, kende men niet, maar beschouwde veeleer den eigenaar b. v. van den kelder, als eigenaar van den grond daarboven.

De voorschriften, die de buren vrijwaarden tegen den last van rook, stank, trilling enz. van de hun omringden erven uitgaande, waren van dien aard, dat zij menigen hedendaagschen stadbewoner jaloersch kunnen maken.

Minder benijdenswaard was de regeling van bouwwerken onder den grond. Wie een rioolput metselden naast zijns buurmans regenbak, moest zorgen dat geen vuil door de wanden van den put drong. Was er geen regenbak naast, dan had hij blijkbaar die zorg niet te dragen.

Hier en daar komt de bepaling voor, dat men zijns buurmans licht, lucht, vensteren niet „onbuerlyck" mag betimmeren, „uyt enckele spyt ende kregelheyt, om synen naesten te quellen, sonder syns selfs nut of profijt"; iets dergelijks dus als het verbod van „chicaneuzenbouw" dat sommigen hebben gemeend in het Romeinsche recht te vinden.

Nog behandelt spr. de vroeger overal — niet zooals thans slechts in de steden en aaneengebouwde dorpen — bestaande verplichting tot de afsluiting van erven, de vrediging. Uit de rekening der kosten hiervan is somtijds een conclusie te trekken omtrent den stand der arbeidsloonen. In sommige gevallen moet die vrediging plaats hebben op kosten van één der eigenaars en wel ingeval de afsluiting noodig wordt, door dat deze van zijn grond een ander dan het normale gebruik maakt.

Eindelijk zet de spreker uit een, hoe ieder die een gebouw wilde zetten in de gelegenheid werd gesteld door het doen eener aanzegging zijne buren te noodzaken, beweerde rechten tot het verhinderen van dien bouw te doen gelden voor dat deze was begonnen (m. a. w. eene sententia declarataria omtrent de rechtmatigheid van den bouw uit te lokken). Tevens geeft hij voorbeelden van de gewone regeling van Germaanschen oorsprong, die ook al had er geen aanzegging plaats gehad — het recht van den buurman om tegen een bouw op te komen, deed vervallen een jaar nadat de bouw was voltooid. Het was een ook hier te lande geldende regel, dat de buurman een gebouw, dat jaar en dag sinds zijne voltooing zonder verzet had gestaan, althans moest dulden zoolang het staan kon, zonder dat daardoor nog een servituut werd gevestigd, dat tot het hebben — en dus ook vernieuwen — van zulk een gebouw het recht gaf.

De bepalingen van burenrecht — zoo besluit spreker — bevestigen ons in de overtuiging, dat onze vroegere wetgevers niet hebben verzuimd, bij de romeinen te rade te gaan, maar wel verre van

hunne lessen slaafs te volgen, meestal een eigen, niet zelden een beteren weg hebben weten te kiezen en zoo regelingen hebben tot stand gebracht, passend voor de streek waar, en den tijd waarin zij hadden te gelden.

EENE VERGISSING.

Een curieuse vergissing is begaan in „The Architect and Contract Reporter, a journal of art, civil engineering and building," van 14 October 1898. Daarin wordt namelijk genoemd als architect van het nieuwe Amsterdamsche Postkantoor de heer J. L. Cuypers.

Hoe zou de redactie van dat tijdschrift wel aan die wetenschap gekomen zijn? Ongetwijfeld is haar reeds op de vergissing gewezen, waardoor het voornaamste bouwwerk van den heer C. H. Peters aan een denkbeeldig iemand wordt toegeschreven.

J. H. W. L.

BOEKAANKONDIGING.

Architecture among the Poets, door H. Heathcote Statham.
Uitgever is Batsford te London, en de prijs bedraagt *f* 2.30.

De lezer houde mij ten goede, dat een boek mij niet erg toelacht wanneer ik om dèn titel te kennen eerst een raadseltje moet oplossen. Wat toch is hier het geval? Op het titelblad staat te lezen te midden van vele rijen sterren en punten:

A	*	R	*	C	*	H	*	I	*	T
*	E	*	C	*	T	*	U	*	R	*
E	*	*	*	A	*	M	*	O	*	N
*	G	*	*	*	T	*	H	*	E	*
*	*	P	*	O	*	E	*	T	*	S

Zou men hier niet mogen denken aan een middeltje om de aandacht te trekken?

Het zou echter jammer wezen wanneer iemand, wien het niet gelukte op het eerste gezicht dit raadsel te ontcijferen het boekje er om neerlegt.

Er is in den laatsten tijd geen amusanter lectuur voor den bouwmeester verschenen dan deze reeks citaten van dichters van alle tijden; ze begint bij Homerus en eindigt bij Tennyson. Zoo nu en dan wijst de heer Statham — en blijkbaar niet zonder er zelf pleizier in te hebben — op een ongerechtigheidje, waarvoor alleen een dichter vergiffenis kan krijgen; b.v. het verband dat Byron ziet tusschen de pyramiden van Egypte en de Engelenburcht, het voormalig mausoleum van keizer Hadrianus, te Rome.

Het zijn in hoofdzaak Engelsche dichters wier werk aangehaald wordt; toch mis ik ongaarne eenige uitspraken van anderen, als b.v. dit vleiende epigram van Martialis:

„Is je zoon een idioot, maak er een omroeper van of desnoods een architect."

Een der laatste alinea van het boekje luidt als volgt:

Het publiek in dit land is, in het algemeen genomen, ten opzichte van de bouwkunst nog even onwetend en onverschillig als het dit gedurende de laatste twee of driehonderd jaar altijd geweest is. De bouwkunst wordt bijna nooit in het Parlement besproken, behalve wanneer ze behandeld wordt als iets, dat het geld niet waard is dat het kost.

In deze klacht duidt het woord Parlement onmiddellijk de nationaliteit van den schrijver aan. Zou er echter wel iemand geprotesteerd hebben wanneer ze met verandering van: 't Parlement in: de Kamers, aan een onzer landgenooten toegeschreven was.

Ten slotte wil ik nog opmerken, dat de inhoud van dit boekje niet nieuw is. Zooals de schrijver ook in de voorrede mededeelt, is het eene bewerking van eene reeks zijner opstellen, die indertijd in de „Building News" verschenen zijn en nog al opgang maakten.

Delft. J. H. W. L.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling 's-Gravenhage. 18 November 1898. Na vaststelling der notulen deelde de Voorzitter mede, dat ingekomen waren eenige gedrukte stukken van de Haagsche Bouwgrondmaatschappij „Duinoord", bevattende eene verzameling van officieele bescheiden betrekking hebbende op de rioleering van 's-Gravenhage en in het bijzonder op die van „Duinoord", benevens eenige correspondentiën over die zaken met het bureau der Gemeentewerken en andere lichamen gevoerd.

Na eenige bespreking werd besloten om eene prijsvraag uit te schrijven en daarvoor beschikbaar te stellen f 150.— in plaats van f 50.— zooals vroeger was begroot, daar het algemeen gevoelen was, dat men met zulk een klein bedrag niets goeds kon bereiken. Het onderwerp zal zijn: een circus te Scheveningen; programma, enz. zal door het Bestuur worden opgemaakt.

Alsnu werd het woord gegeven aan den heer J. J. van Nieukerken die eene rede hield over Ziekenhuizen en meer bijzonder over het Nieuw Academisch Ziekenhuis te Groningen. Spreker begon met een historisch overzicht van hetgeen op het gebied van de verpleging der zieken, omtrent de gebouwen die men daarvoor bezigde, valt op te merken en haalde menig voorbeeld aan hoe gebrekkig zulks in vroegere tijden was, waarbij in het licht werd gesteld de groote vooruitgang in de jongste dagen. Met de groote ontwikkeling die op hygiënisch gebied valt waar te nemen, waarbij de allerhoogste eischen van reinheid in alles, maar dan ook vooral in de zindelijkheid der gebouwen worden gesteld, lichtte spreker toe hoe de inrichting der ziekenhuizen dient te zijn en welke materialen dienen gebruikt te worden om die allernoodzakelijkste zindelijkheid niet alleen theoretisch juist, maar ook ten zeerste practisch uitvoerbaar te doen zijn; hierbij werden de bijzonderheden voor corridor-stelsel en paviljoen-stelsel ontwikkeld, en tevens verklaard hoe stelsels, te zamen vereenigd, worden toegepast, in verband met oeconomische overwegingen.

Het nieuwe ziekenhuis te Groningen, waarvan de heer van Nieukerken architect is, en voor welken bouw men aan de eerste werkzaamheden, het graven, is begonnen, bestaat in hoofdzaak uit eenige paviljoens, doch deze zijn door ruime, goed van ramen voorziene gangen verbonden, zoodat de gemeenschap zoo min mogelijk aan het beoogde isolement kan te kort doen.

Enkele der gebouwen zijn geene bepaalde paviljoens, doch meer volgens het corridor-stelsel ingericht, maar dan in den meest-gunstigen zin.

Het Administratie-gebouw heeft alleen eene kapconstructie tot afdekking; de andere gebouwen zijn plat afgedekt, met houtcement-daken.

Het geheel is ingericht voor 350 patienten en er bestaat mogelijkheid tot uitbreiding voor nog ongeveer 50 verpleegden.

Om niet te kort te doen aan de nauwkeurigheid en volledigheid der boeiende en doorwerkte rede van den bouwmeester, over een zoo omvangrijk en belangrijk werk, zij het genoeg hier nog te vermelden, dat aan alle voorwaarden van ruimte, verwarming, ventilatie, enz. de grootste aandacht is geweid, ook aan de juist bij deze stichting voorkomende gelegenheden tot onderwijs tijdens operatiën, als anderszins, — alsook aan de huisvesting van allen die er noodig zijn. Als eene bijzonderheid kan nog worden genoemd, dat de verwarming en electrische verlichting van uit ééne plaats, het ketelhuis, naar alle gebouwen zal worden overgebracht en dus geene afzonderlijke inrichtingen in de paviljoens of waar ook, noodig zullen zijn.

Eene meer volledige beschrijving is hier niet wel mogelijk. Ten slotte zij nog opgemerkt, dat de grootste eenvoud in alles is in acht genomen; alle profileeringen, lijsten, versieringen zijn in alle zalen, vertrekken enz., den dienst en de verpleging betreffende, vermeden, tot ontwijking van alles wat de zoo hoog noodige reinheid zou kunnen schaden.

De Voorzitter bracht den heer Van Nieukerken hartelijk dank voor zijne leerrijke voordracht en wenschte hem tevens geluk, dat aan hem zulk een belangrijke taak was opgedragen. Hij hoopte, dat de bouwmeester het meeste succes van zijn studie en arbeid zal moge genieten.

Door verhindering van den heer Van Zuylen zal de toelichting over *Volkshuisvesting* op eene volgende vergadering plaats hebben.

Technische Vakvereeniging Afd. Amsterdam. 16 Nov. 1898. In deze vergadering hield de heer L. A. Sanders een voordracht over de inrichting en het gebruik van door hem ontworpen gra-

phische tabellen ter bepaling van de draagkracht van I-ijzers, houten balken en cement-ijzeren platen bij verschillende wijzen van belasting en oplegging.

In zijn inleiding gaf Spr. een duidelijke uiteenzetting van statische momenten, evenwichts-vergelijkingen, draagkracht, enz.

Vele dagelijks voorkomende berekeningen waren de oorzaak, dat Spr. op het idée kwam draagkracht van I-ijzers grafisch voor te stellen. In deze tabellen geven de horizontale lijnen de draagkrachten aan, de verticale, de afstanden der opleggingen; hierop zijn door parabolische lijnen aangegeven de verschillende I-ijzers volgens het Duitsche Normaal Profil. Voor elke spanning kan men de bij een bepaald profil behoorende toe te laten belasting direct aflezen; door het aanbrengen van schalen geschiedt dit eveneens voor 8 verschillende wijzen van oplegging en belasting.

Na de behandeling van de tabellen voor I-ijzers, beschreef Spr. die voor houten balken en voor cement-ijzeren platen. Deze waren in denzelfden geest ingericht als de vorige.

De tabellen worden in den handel gebracht, die voor cement-ijzeren platen niet, omdat ze speciaal voor een fabriek van Monier-werken zijn vervaardigd.

Voor nadere inlichtingen over deze cement-ijzerwerken, verwees Spr. naar zijn onlangs in „de Ingenieur" verschenen verhandeling over dit onderwerp.

Een aandachtig gehoor volgde Spr's leerrijke voordracht, en gaf ten slotte met applaus zijn ingenomenheid te kennen.

De Voorzitter, de heer Haver, bedankte daarop den Spr.

Hierna werden de proefdrukken der tabellen, uitgevoerd door de firma I. J. de Bussy, bezichtigd; de uitvoering werd zeer geroemd.

Tijdens de vergadering werden 3 nieuwe leden voorgesteld.

Een 70 tal personen woonde de voordracht bij.

BERICHTEN.

In de vergadering van den gemeenteraad van Groningen, op 12 dezer gehouden, werd na langdurige discussie een motie van den heer G. Mesdag Jzn. aangenomen, waarbij het dagelijksch bestuur wordt uitgenoodigd, aan een deskundige, die buiten het bouwbureau staat, het maken van een plan voor den uitleg van den Singelweg op te dragen, en waarbij door Burgemeester en Wethouders daarvoor een krediet van f 1000 geopend wordt.

Wegens het groote en belangstellende bezoek dat ten deel valt aan de tentoonstelling der antwoorden op de prijsvraag voor een reclame-biljet, uitgeschreven door het Dagblad „De Courant", werd die tentoonstelling — in het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam — nog met eenige dagen verlengd. Om bovendien ieder in de gelegenheid te stellen de zeer belangrijke verzameling te zien, is de toegangsprijs gesteld op 10 cents.

Zondag, 20 dezer, is de tentoonstelling voor 't laatst te zien.

PERSONALIA.

De gemeenteraad van Utrecht benoemde tot gemeentelijk ingenieur, op een salaris van f 3000, den heer J. N. van Ruyven, adjunct-directeur der gemeentewerken te Arnhem.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

Hoofd- of titelvignet. Vereeniging van Bouwkundigen in Ned. Indië. 30 Nov. 1898. Zie: Bouwk. Weekblad van 24 Sept. 1898.

Monument voor Frans Hals. Het Frans Hals-Comité, 1 December 1898. Programma zie: Bouwk. Weekblad van 26 Juni 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.
Aantal geplaatste sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

VERBETERING.

In het vorige nummer van het Bouwk. Weekblad staat op bladz. 358, 2e kolom, regel 11 en 12 van boven: de hooge kapel met bijbehoorende kapel en de koepel. Dit moet zijn: de hooge kapel met bijbehoorende sacristie en de koepel.

Op blz. 359, 1e kolom, regel 12 van onderen, moet achter „vuurwapens" een comma punt staan.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 21 NOVEMBER.

Velp. Het bouwen van een villa aan de Hoofdstraat te Velp in perceelen en in massa.

De architect W. Hoing, 's av. 7 u. in het café van M. Poelman. Het bestek met 2 teek. ter inzage in het lokaal van aanbesteding en zijn à f 1 verkrijgb. Inl. zijn te bekomen ten kantore van den architect voorn. Aanw. gedaan.

DINSDAG 22 NOVEMBER.

Terneuzen. Het bouwen van een woonhuis met pakhuis nabij de bijzondere school aldaar.

De bouwk. J. Scheele, n.m. 4 u., in hotel „de Commerce". alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft gen. bouwk. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 23 NOVEMBER.

Apeldoorn. Het amoveeren van een huis aan de Loolaan en het bouwen van een winkelhuis met 2 bovenwoningen en werkplaats.

De architect Andr. van Driesum Sz., v.m. 11 u., in het hotel Bloemink, alw. bestek en teek. vanaf 16 Nov. ter lezing en zijn à f 1,25 bij gen. archit. verkrijgb. Aanw. 21 Nov. v.m. 11 u.

Alkmaar. Het bouwen van 16 woningen, op hare terreinen aan de Tuinstraat, te Alkmaar, in 2 perceelen en in massa.

Het bestuur der coöper. bouwvereeniging „Kennemerland", 's midd. 12 u., in café „Centraal". Bestek en teek. zijn à f 1,50 per stel verkrijgb. bij de boekh. Herms. Coster en Zn. te Alkmaar. Aanw. gedaan.

Enschedé. Het bouwen eener villa, met annexe werken, op een terrein pl.m. 10 minuten van het station Boekelo.

De architect R. v. d. Woerd Hzn., 's midd. 12 u., in het hotel de Graaff. Bestekken met 3 teek. liggen in bovengen. hotel ter inzage en zijn tegen f 3 per stel verkrijgb. ten kantore van den architect. Aanw. 21 Nov. n.m. 3 u. (spoortijd).

Maartensdijk (Utr.). Het bouwen van 4 woningen aan de Groenekanschen dijk, gem. Maartensdijk.

De aanbesteder. Bestek en teek. liggen ter inzage bij G. van Eekeren logement „de Groenekan". Inlicht. geeft P. Leenders Jr., Utrecht, Riemerstraat 56.

Zeist. Het bouwen van een directeurswoning en kantoor op een terrein nabij de gasfabriek.

Het gemeentebestuur v.m. 11 u. Teek. en bestek verkrijgb. aan de secretarie à f 1.50. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 24 NOVEMBER.

Culemborg. Het doen van eenige herstellingen aan, en het maken van twee schoollokalen in het gebouw der voormalige stadsschool aan den Havendijk aldaar met bijkomende werken en bijlev. van materialen enz.

Het gemeentebestuur 's midd. 12 u. Bestek en teek. ad 75 cent verkrijgb. bij den gemeente-architect G. Prins, alsmede inl. Aanw. 22 Nov., n.m. 3 u.

Leeuwarden. Het beglazen en verven der in aanbouw zijnde huizinge aan de Emmakade, bij de eerste Kanaalbrug.

De aanbesteder. Bestek ter inz. en aanw. dagelijks op het werk.

Vught. Het bouwen van een gesticht met oud-mannen- en vrouwenhuis, gasthuis, schoolgebouw etc., ald.

Het R.-K. paroch. kerkbestuur v. d. H. Petrus, n.m. 3 u., in het koffiehuis der Wed. Fout Frijde. Bestek met teek. (5 stuks) van af 14 Nov. à f 4 te bekomen bij den den architect W. van Aalst te 's-Bosch, St. Jorrisstraat G. 133, die inl. geeft. Aanw. 21 Nov. n.m. 2 u.

VRIJDAG 25 NOVEMBER.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 5 beneden- en 5 arbeiderswoningen, op het terrein genaamd „Siberië", voor den heer J. A. Smits.
De architect F. H. J. Pastoor, 's av. 8 u. in het café van gen. heer Smits, alw. bestek en teek. ter inz. en zijn ad f 1,50 verkrijgb. bij gen architect alsmede inlicht. Aanw. gedaan.

Steenbergen. Het bouwen van eene nieuwe hardsteenen pomp met gemetselden put, op het dorp de Heen onder Steenbergen.
Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Voorw. liggen ter secretarie ter inzage. Aanw. ged.

ZATERDAG 26 NOVEMBER.

Wonseradeel. Het stichten van een schoolgebouw en onderwijzerswoning te Witmarsum en het verbouwen van de schoolgebouwen te Arum en Tjekwerd en van de onderwijzerswoning te Idsegahuizum.
Het gemeentebest. van Wonseradeel, v.m. 11 u. Bestekken en teek. ter secretarie te Witmarsum verkrijgb. tegen f 1,50 voor die der stichting en f 1 voor iedere verbouwing. Aanw. gedaan.

DINSDAG 29 NOVEMBER.

's-Hertogenbosch. Het verbouwen der griffiegebouwen van het prov. bestuur van Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch. Raming f 99,600.
Het prov. best., v.m. 10½ u. Het bestek no. 7 ligt ter lezing aan het min. van binnenl. zaken, aan het prov. bestuur te 's-Hertogenbosch, en te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18 te 's-Gravenhage. Inl. te bekomen bij den bouwk. voor de onderwijsgebouwen en bij den opz. der gouvernementsgebouwen J. H. H. van Groenendaal te Zwolle. Aanw. 22 Nov. n.m. 2 u.

WOENSDAG 30 NOVEMBER.

Arnhem. Het bouwen van 8 woningen van 2 verdiepingen met bijbehoorenden tuinmuur enz., gelegen aan den Klarendalsingel en de de Hovenierstraat te Arnhem.
Het best. der woningvereen. „Openbaar Belang", v.m. 11 u., in het centraal gebouw. Bestek en teek. 22 Nov. à f 1 verkrijgb. aan het kantoor Hovenierstraat no. 36, waar inl. worden verstrekt. Aanw. 26 Nov. v.m. 11 u.

DONDERDAG 1 DECEMBER.

Hilversum. Het maken en stellen van een ijzeren hek met voetingmuur rondom den „Wilhelminaboom" te Hilversum. Begr. f 850.
Het gem.-best., v.m. 11 u. Bestek en teek. tegen f 1 verkrijgb. ter secretarie. Details ter inzage op iederen werkdag v.m. 9 tot 12 en n.m. 2 tot 4 u. aan het bur. van den gem.-arch. P. Andriessen.

VRIJDAG 2 DECEMBER.

Dordrecht. Het maken van twee bezinkvijvers, leggen van buisleiding en bijbehoorende werken nabij het terrein van den Watertoren.
Het gem.-best., n.m. 2 u., ten kantore der gasfabriek. Bestek en teek. tegen f 1 verkrijgb. aan het kantoor der gasfabriek, waar tevens inl. zijn te bekomen. Aanw op het terrein bij den Watertoren 25 Nov. v.m. 11 u.

ZATERDAG 3 DECEMBER.

Utrecht. Het gedeeltelijk vernieuwen van de Bavoortsche brug en de Pothbrug en het uitvoeren van herstellingswerken aan de Moffenbrug en de Overeemsche brug, gelegen in den rijksweg van Amersfoort naar Renswoude. Raming f 6000.
Het prov. best., n.m. 2 u. Bestek no. 190, ligt ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij Gebr. van Cleef te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur, in het 8ste district te Arnhem, den ingenieur Beijerman te Utrecht en den opzichter Spoon te Amersfoort. Aanw. 26 Nov.

VRIJDAG 9 DECEMBER.

's-Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning te Zandvoort. Ram. f 19200.
Het min. van W. H. en N., n.m. 1 u. Het bestek ligt ter lezing aan gen. dep., aan het bur. van den rijksbouwmeester in het 1ste district te 's-Hage, aan dat van het prov. bestuur van Noordholland, en is te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester, te 's-Hage. Aanw. 30 Nov. v.m. 11 u.

Leeuwarden. Het vernieuwen van de Hoeksterpoortbrug over de Stadsgracht te Leeuwarden in den rijksweg Leeuwarden—Groningen. Raming f 16,500.
Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek, no. 193 na 25 Nov. ter lezing aan het gebouw van het min. van W. H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur Escher en den ingen. Gockinga, Leeuwarden, en den opzichter Wind te Buitenpost. Aanw. op de plaats 3 Dec.

DINSDAG 13 DECEMBER.

Den Dungen (N.-Br.). Het bouwen van een toren met doopkapel, enz. met bijlev. van alle leveranties.
Het R.-K. Parochiaal kerkbestuur, n.m. 3 u. Bestek met teek. ter inzage ten herberge van A. Schakenraan te Den Dungen. Bestekken te verkrijgen bij het kerkbestuur voorn. tegen f 1,50. Nadere inl. te verkrijgen bij den architect C. Franssen te Roermond. Aanw. 13 Dec. v.m. 11½ u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

5 NOVEMBER.

Zetten. Het bouwen van 2 villa's (op een vrijgelegen terrein nabij het station Zetten-Andelst), met bijlevering van alle materialen, arbeidsloonen, transporten, enz. Door de Bouw-Maatij.
Laagste inschrijver J. H. Heijmerink en G. Nollen, te Nijmegen, voor f 16350.

7 NOVEMBER.

Zuidlaren. Het bouwen van een huis met de levering van alle daartoe benoodigde materialen. Door den architect A. Reiziger, op „Dennenoord".
Laagste inschrijver H. Sijtsema, f 1297, gegund.

8 NOVEMBER.

Dordrecht (Onderh.). Het bouwen van 18 heerenhuizen. Door de Levensverzekering Maatschappij „Dordrecht".
Laagste inschrijver S. A. Stolk, Rotterdam, f 97890.

Groningen. Het afbreken en bouwen van eene behuizing met koestalling, aan de Moesstraat, te Groningen, met de leverantie van al het daartoe bedoodigde. Door den arch. K. Hoekzema.
Laagste inschrijver. G. Huizinga, f 2331, gegund.

Groningen. Het afbreken en weder opbouwen der behuizing G. 34, in de Folkingedwarsstraat. Raming f 1005. Door den arch. W. P. Ros.
Laagste inschrijver. P. Mulder, f 878, geg.

9 NOVEMBER.

Breda. Het bouwen van een woonhuisje aan den Teteringschen dijk. Door den heer C. L. v. Koert.
Laagste inschrijver A. C. Nagelvoort, f 1484.

Doorn. Het bouwen van een boerderij. Door den gem.-opz. J. W. Ruitenbeek.
Laagste inschrijver Gebr. van Lienden, Amerongen, f 3645. Gunning aangehouden.

Groningen. Het bouwen van eene melkinrichting en roomboterfabriek op een terrein, gelegen Z. Z. van den Kraneweg, bekend onder sectie C, nos. 5127, 5126 en 5125. Door de naaml. vennootschap „De Groninger Melkinrichting Vredewold".
Laagste inschrijver C. Verkoren, f 19064, gegund.

Oldenzaal. Het bouwen van een koetshuis c.a. bij zijn perceel aan de Markt, aldaar. Voor J. Ter Stege. Door den architect W. Elzinga, Hengelo (Ov.).
Laagste inschrijver P. H. Op de Weegh, Oldenzaal. f 1800. gegund.

Oost en West Souburg (Zeel.). Het bouwen van een nieuw koffiehuis, met annex woonhuis, keuken enz. ald. Door den heer J. Louwerse.
Laagste inschrijver C. Lavooij, Ellewoutsdijk, f 6700, gegund.

Wommels. Het bouwen van een villa met bijkomende werken. Door den heer W. W. Hopperus Buma.
Laagste inschrijver C. Goud, Leeuwarden, f 26580. Volgens bestek 14 dagen beraad.

10 NOVEMBER.

Alkmaar. De uitbreiding van den paardenstal aan de gemeente-reiniging. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver A. de Munk Pz.. f 1393, gegund.

Kampen. Het bouwen van een woon- en winkelhuis aan de Botervatsteeg, wijk IV no. 2. Door den bouwk. H. J. v. Werven.
Laagste inschrijver J. S. v. d. Werf. f 1327. Gunning twee dagen in beraad gehouden.

Velsen. Het veranderen en vergrooten der Openbare school te Velsen. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver H. L. v. Zeijl, Zandvoort, f 9894.

11 NOVEMBER.

Apeldoorn. (Onderh.). Het bouwen van een villa aan den Amersfoortschen weg, onder directie van den architect G. de Zeeuw.
Laagste inschrijver G. Wegerif Hz., f 5462, gegund.

Sneek. Het bouwen van een pakhuis ter plaatse van een afgebrand perc op het Grootzand aldaar. Door de firma Jan Houwink Gzn.
Laagste inschrijvers J. en A. van der Veen, Augustinusga, f 7637, gegund.

12 NOVEMBER.

Apeldoorn (Onderh.) Het bouwen van een fabriek van verduurzame levensmiddelen te Wenum (gem. Apeldoorn), onder directie van den architect G. de Zeeuw.
Laagste inschrijver C. Wegerif, f 17800, gegund.

„Per Telegraaf."

Delft. Het bouwen van een woning op een warmoezierstuin a/h Haantje in de gem. Rijswijk. Door den arch. C. J. L. Kersbergen.
Laagste inschrijver, A. Schaller, Delft, f 2149; daaropvolgende, W. F. C. Schaap, id., f 2390.

13 NOVEMBER.

Etten. Het metselwerk (werkloon) van 4 arbeiderswoningen. Door den heer G. J. Ernst.
Laagste inschrijver H. Bos. Ulft, f 235, geg.

14 NOVEMBER.

Amsterdam. Het verbouwen van de Costerschool, aan de Lijnbaansgracht. Door het gem.-best.
Laagste inschrijvers W. Uitslager en C. P. Kruize, f 11888.

Enschedé. Het bouwen van 2 woningen op een terrein gelegen aan den Haaksbergerstraatweg tegenover den heer H. Haverkate, aldaar. Door den heer Gellekink
Laagste inschrijver J. B. Heubach, f 3225, gegund.

Oude-Pekela. Het uitbreiden der sigarenfabriek. Door den aanbesteder.
Perc. 1, timmerwerk. Laagste inschrijver B. v. d. Hende, f 294, gegund.
Perc. 2, metselwerk. E. H. de Jonge. f 18,50, gegund.

15 NOVEMBER.

Enschedé (Onderh.). Het schilderen van 6 nieuwe gebouwde woningen voor den heer J. H. Varvik aldaar.
Laagste inschrijver G. Wolbert, f 144, geg.

Haarlem. Het sloopen en weder opbouwen van perceel no. 20 op den Ouden Groenmarkt, en daarvoor in de plaats te bouwen Confectiefabriek te Haarlem. Door den architect P. Kleiweg Dyserinck.
Laagste inschrijver C. Romeijn. f 15875.

Leeuwarden. De uitbreiding der kaas- en roomboterfabriek te Oudega. Door den arch. H. H. Kramer.
Laagste inschrijvers Jansen en Altena, Leeuwarden, f 21229. gegund.

Rotterdam (Onderh.). Het bouwen eener R.-K. zusterschool voor de eerw. zusters Dominicanessen, aan de van Waerschutstr. Door de architecten Gebr. Magry en Snickers.
Ingekomen 9 biljetten. Laagste inschrijver A. G. Sondermeijer, aldaar, f 31998, gegund.

Utrecht. Het afbreken van het woonhuis, staande Lange Nieuwstraat no. 3, te Utrecht. Door het college van kerkrentmeesteren der Evang. Luth. gemeente.
Laagste inschrijver J. A. v. Zeumeren, Zeist, f 426 toegift. Twee bilj. van onwaarde.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

26 NOVEMBER 1898. 18e JAARGANG. N°. 48.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Prijsvragen — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft het volgende schrijven verzonden, gedateerd 22 November 1898.

Aan Heeren onderteekenaars van het adres, gedateerd Haarzuylens 25 Juli 1898, gericht tot het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, en aan allen die met de Bouwkunst in betrekking staan.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, in het bezit van Uw verzoek om alle bouwkundige Vereenigingen van ons vaderland uit te noodigen tot een samenkomst, ten einde daarin de grondslagen te bespreken van een Bond van Nederlandsche Bouwkundige Vereenigingen, heeft in verschillende zijner vergaderingen dit *verzoek*, maar niet minder de *grondslagen* waarop wordt voorgesteld *te arbeiden om tot eene samenwerking te komen*, in zeer ernstige overweging genomen.

Alvorens het adres zelve te behandelen, dient gewezen te worden op de pogingen, vroeger reeds aangewend om tot eene coöperatie van bouwkunst-beoefenaren te komen en de daarbij besproken wenschelijkheid eener concentratie tot één lichaam. De heer W. Kromhout Czn., oud-Voorzitter van het Genootschap Architectura et Amicitia, hield er op 20 November 1895 in dit Genootschap een voordracht over, nadat twee jaren te voren eenige architecten bijeen kwamen om te beraadslagen over de oprichting van een Ned. Architecten Bond; hij verzocht uitdrukkelijk, dat men zijne beschouwingen zou aanmerken als te zijn gedaan in zijne kwaliteit als gewoon lid van het Genootschap. De heer Kromhout vroeg zich — na die twee jaren — af, of het niet beter ware een Bond, niet boven de bestaande vereenigingen te plaatsen, doch deze in één Bond op te lossen. Hij bedoelde een grooten Bond van alle vereenigingen in ons land, of een Bond, waarin zich alle vereenigingen oplossen, — een Bond, die met officieele erkenning, in artistieke zaken als een Kamer van Koophandel voor handelszaken doet, adviseert, van adviezen dient, — en naar welker adviezen geluisterd zal worden; — een bond die het initiatief neemt tot de stichting van een school, een kweekschool van kunstambachten en van architecten, — een bond die zich met de belangen bemoeit niet alleen van architecten, teekenaars, maar ook met dat heir van mannen en leerlingen die te zamen de kunstambachten en bouwvakken vertegenwoordigen.

Voor het totstandkomen eener nauwere aaneensluiting meende de heer Kromhout vier verschillende wijzen te kunnen aangeven:

1°. De bestaande vereenigingen sluiten zich aan bij A. et A.

2°. De bestaande vereenigingen sluiten zich aan bij de Mij. t. B. d. Bouwkunst.

3°. De bestaande vereenigingen sluiten zich aan bij de Mij. Van Nijverheid.

4°. Ontbinding van alle bouwkundige vereenigingen op denzelfden dag en onmiddelijke oprichting van een algemeenen bond.

Dit laatste middel kwam hem het verstrekkendst voor, het meest loyale en de zuiverste weg te zijn om tot een goede oplossing te geraken.

De over deze voordracht gehouden discussie is niet openbaar gemaakt, wel echter eene door den heer Jos. Cuypers voorgestelde en door de vergadering waarvoor de heer Kromhout zijne denkbeelden had blootgelegd, goedgekeurde conclusie, waarin de meening werd uitgedrukt — hier in 't kort weergegeven: — dat indien de zaak in zich gezond bevonden zal zijn, deze te eeniger tijd, ook bij ontstentenis der medewerking van andere vereenigingen zal bereikt worden.

Deze kwestie is echter niet meer in het Genootschap A. et A., nog ook elders behandeld geworden.

Het adres van Haarzuylens, $2^1/_2$ jaren later op initiatief van den heer Jos. Cuypers aan de Maatschappij gezonden, is thans te beschouwen als een nieuwe poging tot verwezenlijking van denkbeelden als die van den heer Kromhout.

Bij de besprekingen van het Bestuur der Maatschappij over dit adres zijn echter ernstige bezwaren gerezen, niet alleen tegen de grondslagen; maar ook van terzijde heeft het Bestuur verschillende mededeelingen en wenken ontvangen, die geenszins getuigen van algemeene ingenomenheid met het plan tot stichting van een „Bond van Vereenigingen", en die steeds op deze vraag neerkomen: *Waarom een nieuwe Vereeniging te stichten, terwijl een der bestaande als Bond beschouwd of daartoe vervormd kan worden?*

Wat de overwegingen betreft van de onderteekenaars van het adres, werden de opmerkingen gemaakt:

I. Dat de krachtige ontwikkeling der plaatselijke vereenigingen tengevolge van 't groote aantal *beoefenaren der Bouwkuust*, niet is waar te nemen; ten bewijze daarvan diene, dat in vele plaatsen van ons land meer dan één bouwkundige vereeniging is gevestigd, te Rotterdam zelfs drie, of vier wanneer de afdeeling der Technische Vakvereeniging daarbij gerekend wordt, elk om te voldoen aan uiteenloopende eischen en wenschen, die al zeer moeilijk zullen zijn te vereenigen. Het naar buiten werken van deze vereenigingen is gering; elke vereeniging wenscht liefst op zich zelf te staan en te werken, en daardoor is versnippering gekomen, die zal blijven voortbestaan.

Toch wenscht de heer Jos. Cuypers de bestaande organisatie zooveel mogelijk te behouden, en de veelzijdigheid en onafhankelijkheid van al die vereenigingen te laten voortduren.

Wanneer deze echter, al is het slechts in geringe mate, van een Bond afhankelijk zullen zijn, zal het zeer de vraag zijn of er niet weder afscheiding ontstaat, vooral wanneer hun hoofddoel, om niet te zeggen eenig doel, is het bespreken van plaatselijke en onderlinge belangen, en de gezelligheid.

Er zijn plaatselijke vereenigingen, waarvan slechts zeer enkele leden zich als lid bij een der grootere vereenigingen hebben aangesloten; die toestand zal blijven bestaan, omdat het voor velen te bezwarend is de hooge contributie voor een groote vereeniging te betalen.

II. De wenschelijkheid van eenheid in actie in de verdediging der intellectueele belangen van den *bouwmeester*, — deze overweging is niet zeer duidelijk, en werd niet begrepen. De steller van het adres heeft zijn bedoeling niet nader toegelicht.

De wenschelijkheid van eenheid van actie: III, in het steunen der financieele belangen van den *bouwmeester*, en IV, in het uitgeven van technische werken, wordt door het Bestuur der Mij. beaamd. Wat evenwel punt III betreft, gelooft het Bestuur der Mij., dat zelfs een Bond niets meer zal kunnen doen dan waartoe een lichaam als de Mij., in staat is. Is het wel gewenscht, dat een Bond voor persoonlijke financieele belangen optreedt? Zal die Bond iets meer kunnen doen, dan b.v. een honorariumtabel opmaken? Doch deze is door de Maatschappij ingevoerd en wordt thans algemeen gebruikt en erkend. Wat punt IV betreft: op initiatief van het Bestuur der Maatschappij, en vóór dat aan het adres van Haarzuylens gedacht werd, zijn reeds een jaar geleden pogingen aangewend om de vakbladen van de Maatschappij en het Genootschap A. et A. te doen samensmelten, teneinde één uitgave te verkrijgen die voor beide lichamen van meer belang kon zijn. Er hebben besprekingen daarover plaats gehad, er zijn berekeningen gemaakt, — het Bestuur der Maatschappij betreurt het echter, dat de onderhandelingen niet kunnen worden voortgezet, daar het gebleken is dat het Genootschap A. et A. thans een nieuw contract met zijne uitgevers heeft gesloten. Het Bestuur der Mij. moet erkennen, dat de voorgestelde samensmelting met eenige moeilijkheden gepaard zou zijn gegaan, vooral omdat A. et A. verbintenissen heeft met *meerdere* uitgevers en drukkers voor een zelfde blad; maar het meende, dat die overwonnen hadden kunnen worden, en dan zou, gesteund door goed onderling vertrouwen, één bouwkundig weekblad hebben kunnen verschijnen, wellicht uitgebreider dan de twee van thans waarin soms hetzelfde is opgenomen. De algemeene kosten voor het éene blad zouden geringer zijn geweest dan de gezamenlijke kosten die nu beide bladen hebben, en de medewerkers zouden voor hunne diensten beter beloond kunnen worden dan thans. Toen er platen moesten gegeven worden van de in aanbouw zijnde Koopmansbeurs te Amsterdam, hebben beide bladen zich gecombineerd, waardoor een goed resultaat is verkregen. Ware dergelijke samenwerking niet beter en *blijvend* te maken? Daarvoor zouden wellicht andere grondslagen te vinden zijn dan die welke reeds besproken zijn.

De wenschelijkheid (V) van „eenheid in actie ten opzichte van sociale hervormingen in den boezem der professie, zoowel als in kringen waarop de *bouwmeester* van invloed kan zijn." Omtrent die overweging zij opgemerkt, dat de Mij., als meest bekende en grootste lichaam op haar gebied in Nederland, talrijke malen gekend en geraadpleegd wordt en hare vertegenwoordiging in commissiën van velerlei aard gaarne gezocht en gezien schijnt te worden. Behalve door particulieren is haar advies ook door verschillende Gemeenten ingewonnen geworden. Nu onlangs wederom vaardigde zij op verzoek

van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen een vertegenwoordiger af in eene Commissie die het vraagstuk des huisvesting ter hand heeft genomen. Die erkenning is zij verschuldigd aan de bekendheid met haar streven en hare genegenheid om behulpzaam te zijn waar zij dit mogelijk acht. Het is evenwel zeer de vraag, of de hulp van eene nieuwe vereeniging, een Bond van tal van kleine en enkele groote vereenigingen, wel spoedig zal worden ingeroepen.

VI. Dat vereenvoudiging van de organisatie en beperking van het aantal titularissen het algemeen ten goede zal komen, wil het Bestuur der Mij. gaarne toegeven. Maar het voorziet die eenvoudiger inrichting niet in een Bond van Vereenigingen, daar elk onderdeel daarvan toch zijne administratieve beslommeringen zal blijven behouden, omdat de zelfstandigheid van alle vereenigingen zal blijven bestaan, even als hun eigenaardige eischen en belangen.

Bij de overweging der grondslagen voor de oprichting van dien Bond behoort wel overdacht te worden, dat de architecten slechts een klein kringetje vormen; en daar er in het adres steeds sprake is van *bouwmeesters,* en slechts éénmaal van beoefenaren der bouwkunst, moet er met nadruk op gewezen worden, dat niet-architecten in een bouwkundige vereeniging niet gemist mogen en kunnen worden. Het is gebleken, dat vele personen bij het lezen van het adres gedacht hebben aan een Architecten-bond, terwijl andere meer lettende op den werkkring van enkele der onderteekenaars van het adres, deze meening van den aanvang af niet deelden. Bovendien waren er nog bezoekers van Haarzuylens die het hun daar aangeboden adres onderteekenden, maar later hunne handteekening terugvroegen: bij nadere doorlezing toch van het in druk verschenen adres konden zij zich met de strekking daarvan niet vereenigen, omdat door den bond de Mij. t. Bev. der Bouwkunst als hoofdlichaam op haar gebied zou moeten verdwijnen. Het stichten van een architecten-bond kan echter niet in de bedoeling der gedane voorstellen liggen, te meer daar ook de heer Kromhout dezen reeds had laten varen. Hoewel nu uit het verlangen naar toetreding van alle bouwkundige vereenigingen tot een Bond de zucht blijkt, om ook de niet-bouwmeesters in dien Bond te begrijpen, is het niet duidelijk waarom alleen van belangen van den bouwmeester en diens professie wordt gesproken.

Het verplicht gestelde samensmelten van vereenigingen in een zelfde plaats, om daarna vereenigd tot den Bond toe te treden, is met dwang niet te bereiken, en voorloopig, vóór dat iets van de werking van den Bond is gezien en gebleken, zeer onwaarschijnlijk. En, mocht het al geschieden, de geringste zaak kan wederom aanleiding zijn van het uiteengaan der vereenigden. Er zal altijd plaats open blijven van andersdenkenden, zooals op zooveel ander gebied, van hen die andere belangen of wenschen hebben. Ware dit niet zoo, er zouden niet twee of drie vereenigingen in een zelfde stad zijn. Jongeren kunnen zich echter niet meer naar ouderen voegen, en deze gevoelen zich niet altijd thuis in de denkbeelden van gene. In vele opzichten zou de bedoelde samensmelting te betreuren zijn, neer de plaatselijk vereenigdenstopvattingen leiden tot verschil; wanomdat vrijving wakker houdt. Kun tot zulk verschil komen, is verwijdering van elkaar het gevolg.

De verplichting der eenmaal tot medewerking gezinde vereenigingen om vóór een vastgesteld tijdstip hare financieele verbintenissen te regelen, onder contrôle van anderen, is een dwang waaraan een vereeniging zich niet licht zal onderwerpen; er zullen ook wellicht bijzondere verbintenissen zijn, die niet gewijzigd kunnen worden.

Men heeft de Maatschappij wel eens verweten — hoewel ten onrechte — dat zij wilde centraliseeren, en men bleek daarvan niet gediend te zijn. Opmerkelijk is het nu, dat van een zelfde zijde het tot stand komen van een Bond kan worden toegejuicht, — een Bond wel niet zoo als de in het adres bedoelde, maar dan toch een centralisatie voor *alle* Nederlandsche Bouwkundige vereenigingen.

In den aanvang is medegedeeld, dat gevraagd werd: *waarom een nieuwe Vereeniging te stichten, terwijl een der bestaande als Bond beschouwd of daartoe vervormd kan worden?*

Het Bestuur der Maatschappij maakt niet alleen deze vraag tot de zijne, maar, overwegende, dat aan de Maatschappij verzocht is geworden het lichaam te zijn om het initiatief te nemen, wijl zij erkend wordt als de oudste en meest uitgebreide vereeniging op bouwkundig gebied in Nederland, meent het de vraag te moeten uitbreiden en daaraan toe te voegen: waarom kan deze Maatschappij niet als den gewenschten Bond beschouwd en aangenomen worden?

Het ideaal is: te werken onder één vaandel en onder ééne leiding, als een leger dat haakt naar overwinning.

Voor hen wier vertrouwen in het leidend hoofd is geschokt, moet elders plaats zijn. *Zonder* vertrouwen en een weinig toegevendheid, kan niemand zich bij wien af wat aangesloten houden. Dat geldt voor elke Vereeniging; dat geldt ook voor elken Bond.

Uit het adres tot de Maatschappij gericht, spreekt in hoofdzaak een streven om tot vereeniging en onder één hoofd te komen, — om onkosten tot een minimum te beperken en door samenwerking groote resultaten te verkrijgen, — om één officieel lichaam over het geheele land te stichten, in de hoop, dat de groote belangen van de beoefenaars der bouwkunst beter behartigd kunnen worden.

Dit streven heeft het Bestuur gesterkt in zijn voornemen, om te wijzen op de Maatschappij als Bond, daar zij hetzelfde beoogt.

Het bestuur acht bovendien het oprichten van een nieuw lichaam, als Bond, hoogst moeilijk, zelfs onuitvoerbaar. Tal van kleine plaatselijke vereenigingen zijn ontstaan uit het streven, om voor een *zeer geringe* contributie aan hare leden gelegenheid te verschaffen plaatselijke belangen en vakaangelegenheden onderling te bespreken; meer wenschen die leden niet. Het is zeer te betwijfelen, of

deze leden meerdere contributie zullen offeren voor het lidmaatschap van een bond, die toch ook voor groote geldelijke uitgaven zal blijven staan, evenals de lichamen die thans boek- en plaatwerken doen verschijnen. Reiskosten, uitgaven voor afgevaardigden naar vergaderingen zullen het budget van die kleine vereenigingen zwaar treffen, en spoedig zal worden ingezien, dat het toetreden tot een bond voor de behartiging van velerlei plaatselijke belangen van niet veel nut is, niet geëvenredigd aan de bezwaren die er tegenover staan.

Er zijn een groot aantal vakgenooten die van twee of meer der bestaande lichamen lid zijn: komt nu een Bond tot stand en treden zij als lid daarvan toe, dan gaat een deel der vroeger beschikbare contributiën te loor.

Deze en dergelijke overwegingen doen het ten zeerste betwijfelen of de financieele toestand van een Bond gunstiger zal kunnen zijn dan die van een der bestaande groote vereenigingen, welke o. a. vele leden zal hebben die uit waardeering voor haar streven, sympathie voor personen die in de vereeniging functiën waarnemen, of om andere redenen, waaronder ook die van financieelen steun, lid zijn en gaarne blijven. Zulk een sympathie zal een nieuwe instelling, nog zonder traditie zijnde, niet spoedig verwerven: ja, vele leden, vooral de oudere, van thans onafhankelijke vereenigingen zullen zich geheel aan het verleenen van steun onttrekken, als het voorwerp van hun sympathie gedeeltelijk zelfs afhankelijk wordt van een andere vereeniging of een ander bestuur.

Wat voor de meer algemeen werkende vereenigingen het geval is, geldt ook voor de kleinere vereenigingen. De oorzaken die geleid hebben tot het doen ontstaan van meer dan eene vereeniging in ééne plaats, zullen door de instelling van een bond en de gevolgen daarván voor die plaatselijke vereenigingen niet worden te niet gedaan. Samengaan is niet te verwachten, en veler belangen zullen er wellicht onder lijden. De voorgestelde maatregel is bovendien niet vol te houden; al wordt de bestaande toestand voor een oogenblik veranderd in den geest zooals in het adres is voorgesteld, — zeer spoedig zal tot den vorigen worden teruggekeerd. De oprichting van een nieuwen Bond zal slechts als resultaat hebben: 1°. een vereeniging meer, 2°. een bestuur meer, 3°. nieuwe en meerdere geldelijke opofferingen en 4°. versnippering in plaats van vereeniging van bouwkundigen.

Het Bestuur der Maatschappij is tot de slotsom gekomen, dat het veel gewenschter is bestaande toestanden, welke voor verbetering vatbaar zijn, zoo *spoedig* en zoo *afdoend* mogelijk te verbeteren, dan nieuwe, onzekere in het leven te roepen.

Het wijst er op, dat ook een lichaam als de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, niettegenstaande zoo vele vereenigingen van gelijke strekking naast haar bestaan, wel iets vermocht tot stand te brengen; in uitgebreideren zin nog zal zij nut kunnen stichten, wanneer alle beoefenaren der bouwkunst zich bij haar aansluiten. (In de laatste maanden zijn vele nieuwe leden tot de Maatschappij toegetreden, terwijl anderen verzochten hen op 1 Januari a.s. in te schrijven.)

Zooals het Bestuur der Maatschappij reeds vroeger heeft opgemerkt, achtte het eene vergadering van de leden van alle bouwkundige vereenigingen hier te lande, om daarin het stichten van een Bond te bespreken, niet de weg om tot eenig resultaat te komen; na de mededeeling van de slotsom zijner overwegingen betreffende die oprichting behoeft het zeker niet nader te omschrijven waarom het eene bijeenkomst met afgevaardigden van die vereenigingen evenmin nuttig acht. Het Bestuur, in vereeniging met de afgevaardigden van alle Afdeelingen van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, is niet dan na herhaalde overwegingen tot dit inzicht gekomen.

Hen die intusschen nog geen lid zijn van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst roept haar Bestuur toe; wordt lid dezer oudste en uitgebreidste vereeniging hier te lande, en helpt met het Bestuur die verbeteringen aan te brengen, die tot heil kunnen strekken van de bouwkunst en hare beoefenaren.

Wenschen de leden een ander Bestuur, het tegenwoordige is bereid af te treden.

Zijn er bepalingen in wetten of reglementen die men gewijzigd wil zien alvorens die hulp te verleenen, men deele ze mede; de mogelijkheid om gewenschte veranderingen aan te brengen, blijft altijd bestaan. Zijn er gebruiken die niet meer in het kader passen van de vereeniging of hare afdeelingen, niets belet het afstand doen daarvan.

Wordt lid, helpt en werkt mede!

Wanneer die oproeping, vol vertrouwen gedaan, gevolg zal hebben, dan zal het adres aan de Maatschappij gericht, een groote en goede uitwerking hebben gehad, — dan zal het al aanstonds den stoot geven om verbetering te brengen in die toestanden en verhoudingen, die de aanleiding zijn geweest tot het stellen van het adres en tot het mede-onderteekenen daarvan.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

A. SALM G. Bzn., *Voorzitter.*
C. T. J. LOUIS RIEBER, *Secretaris.*

Exemplaren van dit schrijven zijn toegezonden aan de Besturen der verschillende Bouwkundige Vereenigingen hier te lande, met beleefd verzoek ze te verspreiden onder de leden daarvan. Daar niet alle woonplaatsen dezer leden bekend zijn, werd dit de beste wijze geacht om hen allen in kennis met dit schrijven te stellen.

PRIJSVRAGEN.

In den door de Academie van Beeldende Kunsten en Technische Wetenschappen, namens de gemeente Rotterdam, uitgeschreven wedstrijd voor een ontwerp — afscheidsdiploma voor de Openbare Lagere Scholen, — is door de Jury uitspraak gedaan.

Aan de eischen in het programma gesteld, bleek door *geen* der 42 ontwerpen op zulk een wijze te zijn voldaan, dat van het toekennen van den eersten prijs sprake was.

Aan het ontwerp „Hora Ruit" waarvan de ontwerper bleek te zijn de Heer J. G. Veldheer te Haarlem, werden echter voldoende artistieke eigenschappen toegekend, om het voor den tweeden prijs in aanmerking te laten komen.

De ingezonden ontwerpen zullen in een der lokalen der Academie van 28 tot en met 30 November a.s. van smidd. 1—3½ uur ter bezichtiging zijn voor de leden en belangstellenden, terwijl tevens het rapport der Jury aldaar ter lezing liggen zal.

De Jury bestond uit de heeren:

J. Hudig voorz., E. von Saher, E. W. T. Kerling, A. F. Gips en K. Sluijterman.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging, Afdeeling Utrecht. 21 Nov. 1898. Na mededeeling der ingekomen stukken door den Secretaris werd overgegaan tot verkiezing van een afgevaardigde naar de alg. ledenvergadering, te houden in December a.s., waaruit bleek, dat de heer E. A. Jansen als zoodanig was aangewezen, terwijl de heer J. Wesselman de meeste stemmen verwierf bij de verkiezing van een redactielid voor het „Technisch Weekblad"; beide heeren namen de benoeming aan.

Vervolgens werd het woord gegeven aan den Penningmeester tot het uitbrengen van rapport aangaande de ontvangsten en uitgaven over 1898, terwijl voorts een ontwerp-begrooting over 1899 door hem der vergadering werd voorgelegd.

Besloten werd, eene commissie te benoemen tot het nazien der rekening en verantwoording over '98; de ontwerp-begrooting over '99 werd goedgekeurd.

Bij opening der vragenbus bleek, dat deze geen vragen bevatte, waarna deze vergadering, na de gebruikelijke rondvraag, werd gesloten.

BERICHTEN.

Valkhof te Nijmegen. In de zitting van den gemeenteraad van Nijmegen, in de vorige week gehouden, werd voorgesteld op den dienst 1899 eene som van f 2000 uit te trekken voor het conserveeren der Carolingische Kapel en de ruïne der Kapel van Barbarossa. Nadat echter B. en W. verklaard hadden bereid te zijn tot indiening van een plan, met raming van kosten, voor de meest noodzakelijke voorzieningen welke tot behoud moeten genomen worden, werd het voorstel weder ingetrokken.

Aan de huurders van de kleine winkeltjes tegen de N. Z. Kapel in de Kalverstraat te Amsterdam is dezer dagen door het kerkbestuur de huur opgezegd, om bij een eventueel besluit omtrent het lot van de kapel, vrij te zijn.

Zulk een besluit is nog niet genomen. Wanneer dit nog niet het geval is bij het verstrijken van den huurtijd (1 Mei 1899) zal de huur telkens voor een maand verlengd worden.

In de commissie tot behartiging der Studiebelangen aan de Polytechnische School te Delft zijn gekozen: voor de Bouwkundige faculteit,

tot President, de heer J. H. W. Leliman.
„ Secretaris, „ „ R. Schüngel.
Voor de Civiele faculteit,
tot President, de heer P. H. A. Romswinkel.
„ Secretaris, „ „ A. Heijbroek.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam.*

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 28 NOVEMBER.

's-Gravenhage. Het maken van ijzeren kasten, liften en bijbehoorende werkzaamheden in het depotgebouw van het Centraal Archief aan het Blijenburg te 's-Hage. Ram. f 74690.

Het prov. bestuur, v.m. 11½ u. Bestek ter lezing aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Zuid-holland, te 's-Hage, en te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den bouwkundige voorn. en bij den opzichter van het archiefgebouw J. Kruyt te 's-Hage. Aanw. gedaan.

Leeuwarden. De verbouwing van het huis no. 45 aan het Ruiterskwartier voor de firma Nauta en Co.

De aanbesteder. Bestekken verkrijgb. ter coöp. handelsdrukkerij, à 75 cts. Teek. ter inz. in 't café „de Os" bij L. Looienga. Aanw. gedaan.

DINSDAG 29 NOVEMBER.

Amsterdam. Het verbouwen van het kelderderhuis achter de perc. no. 59, 61 en 63, Hoogte kadijk aldaar.

De directie der Naaml. Vennootschap „Bierbrouwerij en azijnmakerij de Gekroonde Valk" v/h. van Vollenhove en Co. Bestek en teek. à f 2,50 te bekomen bij de firma Ellerman Harms en Co., Warmoesstraat.

Giessen-Oudekerk. Het bouwen van een nieuw woonbouwhuis en schuur.

De heer G. Tukker, n.m. 2 u. bij A. de Kruif, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de besteder en A. v. d. Haven, te Over-Slingeland.

's-Hertogenbosch. Het verbouwen der griffiegebouwen van het prov. bestuur van Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch. Raming f 99,600.

Het prov. best., v.m. 10½ u. Het bestek no. 7 ligt ter lezing aan het min. van binnenl. zaken, aan het prov. bestuur te 's-Hertogenbosch, en te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18 te 's-Gravenhage. Inl. te bekomen bij den bouwk. voor de onderwijsgebouwen en bij den opz. der gouvernementsgebouwen J. H. H. van Groenendaal te Zwolle. Aanw. gedaan.

Nijmegen. Het amoveeren en weder opbouwen van perc. 6 aan de St. Jorisstraat ald. voor J. H. Derksen.

De bouwk. W. J. H. v. d. Waarden, n.m. 3 u., in café „Pauw", alw. bestek en teek. ter inz. en zijn ad 60 ct. verkrijgb. Ziekenstraat 52. Aanw. 28 Nov., v.m. 11 u.

WOENSDAG 30 NOVEMBER.

Arnhem. Het bouwen van 8 woningen van 2 verdiepingen met bijbehoorenden tuinmuur enz., gelegen aan den Klarendalsingel en de de Hovenierstraat te Arnhem.

Het best. der woningvereen. „Openbaar Belang", v.m. 11 u., in het centraal gebouw. Bestek en teek. à f 1 verkrijgb. aan het kantoor Hovenierstraat no. 36, waar inl. worden verstrekt. Aanw. gedaan.

Breda. Het afbreken en weder opbouwen van het huis, geteekend no. 83 aan de Leuvenaarstraat.

De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas 's av. 8 u., in het café van J. v. Tilburg, Boschstraat, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 1 DECEMBER.

Hilversum. Het maken en stellen van een ijzeren hek met voetingmuur rondom den „Wilhelminaboom" te Hilversum. Begr. f 850.

Het gem.-best., v.m. 11 u. Bestek en teek. tegen f 1 verkrijgb. ter secretarie. Details ter inzage op iederen werkdag v.m. 9 tot 12 en n.m. 2 tot 4 u. aan het bur. van den gem.-arch. P. Andriessen.

VRIJDAG 2 DECEMBER.

Arnhem. Het bouwen eener leerschool met annexe kweekschoollokalen, benevens gymnastieklokaal en conciergewoning, op een terrein aan de Vijverlaan te Apeldoorn. Raming f 89.800.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek no. 8 ter lezing aan het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken, aan dat van het prov. bestuur van Gelderland, te Arnhem, en te bekomen bij M. Nijhoff, Nobelstraat no. 18 te 's-Gravenhage. Inl. te bekomen bij den rijksbouwk. Aanw. gedaan.

Dordrecht. Het maken van twee bezinkvijvers, leggen van buisleiding en bijbehoorende werken nabij het terrein van den Watertoren.

Het gem.-best., n.m. 2 u., ten kantore der gasfabriek. Bestek en teek. tegen f 1 verkrijgb. aan het kantoor der gasfabriek, waar tevens inl. zijn te bekomen. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 3 DECEMBER.

Utrecht. Het gedeeltelijk vernieuwen van de Bavoortsche brug en de Pothbrug en het uitvoeren van herstellingswerken aan de Moffenbrug en de Overeemsche brug, gelegen in den rijksweg van Amersfoort naar Renswoude. Raming f 6000.

Het prov. best., n.m. 2 u. Bestek no. 190, ligt ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en is te bekomen bij Gebr. van Cleef te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur, in het 8ste district te Arnhem, den ingenieur Beijerman te Utrecht en den opzichter Spoon te Amersfoort. Aanw. gedaan.

MAANDAG 5 DECEMBER.

Amsterdam. Het maken van een machinegebouwtje met bergplaats, machinefundamenten, gemetselde in- en uitlaten, duikers en dammen, het heien van een damwand, het leveren en leggen van gegoten ijzeren buizen, het graven van een verzamelvijver met terreinophoogingen en aanvullingen, het graven en normaliseeren van slooten enz., met alle daarbij behoorende leveringen en werken, gelegen in de gemeenten Heemstede en Bloemendaal.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 2,75 met 4 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van de gemeentelijke waterleidingen te Amsterdam, Nieuwe Heerengracht no. 49 van 10—12 u., gedurende de week welke der besteding voorafgaat. Aanw. in loco 29 Nov., n.m. 1 u. uitgaande van af de directiekeet aan het pompstation te Leiduin.

Amsterdam. Het vergrooten van de openb. lagere school der 4e klasse voor jongens (Reguliersschool) op den hoek van de Reguliersgracht en Weteringschans.

Het gemeentebestuur 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 1,60, met 2 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2—4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Amsterdam. Het vergrooten van de Spiegelschool. tot een school met 8 klasselokalen.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stadsdrukkerij, tegen f 1, met 1 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis kamer no. 105 van 2—4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

DODERDAG 8 DECEMBER.

Grevenbicht (Limb.). Het bouwen van eee pastorie voor die gem.

De kerkv. der Ned. Herv. Gem., n.m. 2 u. Bestek en teek. bij gen. kerkv. ter inz., terwijl den 8 Dec., v.m. 10 u. aanw. in loco zal worden gedaan.

VRIJDAG 9 DECEMBER.

's-Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning te Zandvoort. Ram. f 19200.

Het min. van W. H. en N., n.m. 1 u. Het bestek ligt ter lezing aan gen. dep., aan het bur. van den rijksbouwmeester in het 1ste district te 's-Hage, aan dat van het prov. bestuur van Noordholland, en is te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester, te 's-Hage. Aanw. 30 Nov. v.m. 11 u.

Helder. Het maken van 2 bergplaatsen voor dynamiet (opruiming van vuurtorens, kapen, enz.). Raming f 1100.

De genie, v.m. 10 u.. in de societeit „Eensgezindheid". Bilj. in te zenden vóór 8 Dec., n.m. 3 u.. ten bureele der genie. Bestekken van 1 Dec. verkrijgb. bij den opzichter van fortificatiën E. H. Oudt.

Leeuwarden. Het vernieuwen van de Hoeksterpoortbrug over de Stadsgracht te Leeuwarden in den rijksweg Leeuwarden—Groningen. Raming f 16,500

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u Bestek, no. 193 na 25 Nov. ter lezing aan het gebouw van het min. van W. H. en N.. aan de lokalen der prov. besturen, en te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur Escher en den ingen. Gockinga, Leeuwarden, en den opzichter Wind te Buitenpost. Aanw. op de plaats 3 Dec.

DINSDAG 13 DECEMBER.

Den Dungen (N.-Br.). Het bouwen van een toren met doopkapel, enz. met bijlev. van alle leveranties.

Het R.-K. Parochiaal kerkbestuur, n.m. 3 u. Bestek met teek. ter inzage ten herberge van A. Schakenraad te Den Dungen. Bestekken te verkrijgen bij het kerkbestuur voorn. tegen f 1,50. Nadere inl. te verkrijgen bij den architect C. Franssen te Roermond. Aanw. 13 Dec. v.m. 11½ u.

VRIJDAG 16 DECEMBER.

Middelburg. Het verrichten van herstellingen aan twee houten deuren van de kleine schutsluizen, met bijbehoorende werken, van het kanaal door Zuid-Beveland. Raming f 2440.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek no. 202, na 2 Dec. ter lez. aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen en is te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofd-ingenieur in het 11de district te Middelburg, bij den arrondissements-ingenieur te Goes en den opzichter de Ronde te Hansweert. Aanw. op de plaats 9 Dec.

VRIJDAG 27 JANUARI 1899.

Maastricht. Het maken van eene ijzeren draaibrug en het opruimen van drie voetbruggen over het kanaal van Luik naar Maastricht op Nederlandsch grondgebied bij Maasenburg, onder de gemeente St. Pieter, in 2 perc. Ram. 1e perc. f 10700, 2de perc. f 7550.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek, no. 33, na 13 Jan., ter lez. aan het gebouw van het min. van W.. H. en N., aan de lokalen der prov. besturen en te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Sandberg, beiden te Maastricht. Aanw. op de plaats 20 Jan., v.m. 11 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

14 NOVEMBER.

Assen. Het bouwen van een burgerwoonhuis aan de Parallelweg te Assen. Door den heer B. Deen.

Laagste inschrijver. Timmer- en metselwerken etc. H. Nijmeijer, f 2760.

Lood- en zinkwerken, etc. W. Meijer, f 147.

Stucadoorwerken. L. Mulder, f 248.

Verf-, glas- en behangwerken, Lunshof en Pent, f 226

Gegund aan H. Nijmeijer, alle perceelen voor een totaal bedrag van f 3381.

Goudswaard. Het gedeeltelijk afbreken, vergrooten en weder opbouwen der bouwschuur enz. Door den heer A. C. v. Schouwen.

Timmer-, lood- en zinkwerk: Laagste inschrijver A. Weijers, Zuid-Beierland, f 3681.

Rietdekkerswerk: P. van der Sijde, Westmaas, f 1035.

Metselwerk: D. van den Berg, Westmaas, f 2797.

Smidswerk: J. Westerman, f 0,19, alles per K. G. te verwerken ijzer.

Verfwerk: A. Dubel, Piershil, f 360.

15 NOVEMBER.

Wageningen. Het bouwen van een tabakspakhuis met bijlevering van alle materialen op een terrein gelegen aan de Veerstraat. Door de heeren C. Koch en Co.

Laagste inschrijver J. B. Radstake, f 13167, gegund.

Waalwijk. Het maken van de noodige banken en verdere schoolmeubelen voor de vergrootte teekenschool. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver H. van der Meijs, Bezooien, f 140, gegund.

16 NOVEMBER.

Leiden. Het verfwerk van den aanbouw van collegekamers aan de academie in de Nonnensteeg aldaar. Door den aannemer H. v. d. Coolwijk.

Laagste inschrijver W. F. W. Vis, Delft, f 292.

Terneuzen. Het metselwerk van een te bouwen woonhuis aan de Lange Kerkstraat. Door den bouwk. L. de Bruijne.

Laagste inschrijver F. v. d. Pijl, f 698. geg.

17 NOVEMBER.

Arnhem Het maken van een kerkgebouw voor de afd. Arnhem der Apost. Gem te 's-Hage aan de Verl. Parkstraat. Door den archit. J. G. v. d. Berg.

Laagste inschrijvers Meijlink en Co., f 11980.

Groningen. Het amoveeren van eene behuizing, get. lett. A. no. 203, aan de Spilsluizen te Groningen en het daarvoor in plaats bouwen van eene behuizing met souterrain en bovenwoning. Door den archit. K. H. Holthuis.

Laagste inschrijver B. Wilkens, f 6913.

Wildervank. Het bouwen van een winkel behuizing met bakkerij ald., met bijlev. van materialen enz. onder beheer van den architect D. Wichertjes. Raming f 1860. Door den heer Ploegsma te Dokkum.

Laagste inschrijver W. Kelkhofen, f 2489, gegund.

IJzendijke (Zeel.). Het bouwen van een nieuw woonhuis. met levering van alle daartoe vereischte materialen en het afbreken en opruimen van het bestaande, ter hofstede van den heer Abraham van Houte aan den Provincialen Steenweg. Door den heer P. J. Lievens.

Laagste inschrijver A. C. v. Hevele, f 3693.

18 NOVEMBER.

Arnhem. Het bouwen van een schoolgebouw op een terrein aan de Sonsbeeksingel te Arnhem. Door regenten van het R.-K. gesticht „Insula Dei".

Laagste inschrijver J. Rodenrijs, den Haag, f 59850. Gunning 14 dagen in beraad gehouden.

Apeldoorn. 1. Het verf-, glas en behangwerk; 2. het zink- en loodwerk, van een te bouwen woonhuis a/d. Mariannelaan. Door den aannemer J. de Groot Hzn.

Het verf-, glas- en behangwerk. Laagste inschrijver G. J. Gerritsen, f 345*.

Het zink- en loodwerk. A. v. Renkum, f 188*.

*Gegund.

Venlo. Het afbreken van een bestaand en het bouwen van een nieuw winkelhuis, gelegen in de St. Nicolaasstraat. Door den architect H. Seelen.

Laagste inschrijver W. Seuren, f 4895.

19 NOVEMBER.

„Per Telegraaf."

Amsterdam. Het bouwen van een pakhuis, bevattende een kelder, Beg. Gr. en vier verdiepingen en het vergrooten van de bakkerij „Eureka", aan de Verl. Jac. van Lennepkade. Door den bouwk. C. E. Dekker.

Laagste inschrijver W. v. d. Vliet, Amsterdam, f 14359; daaropvolgende W. Greve, id., f 14780.

Appingadam. Het verf-, glas- en behangwerk. van een te bouwen burgerbehuizing voor H. Dalinga. Door den arch. J. Heikens.

Laagste inschrijver Joh. v. Dijken, f 164, gegund.

Appingadam. Het bouwen van een burgerbehuizing met bijlevering van materialen, enz. te Appingadam. Raming f 2873. Door den architect J Heikens.

Laagste inschrijver A. Bleeker, Appingadam, f 2994, gegund.

Dordrecht. Het gedeeltelijk afbreken van een woonhuis aan de Voorstraat 366 en het maken van een winkel met woning. Door den heer A. Bröcker, firma T. Nieveler.

Laagste inschrijver S. Bouman Jr., f 15943. Gunning aangehouden.

21 NOVEMBER.

's-Hertogenbosch Het bouwen van twee woonhuizen aan den Stationsweg. Door den arch. H. C. Dobbe, namens de heer G. J. Vermeulen.

Laagste inschrijver R. v. d. Biggelaar, f 16940.

22 NOVEMBER.

Haarlem. Het maken van eene afrastering om het munitiemagazijn bij den Dam en het wijzigen van een toegangsweg ald.. onder het beheer der genie te Haarlem. Raming f 1600. Door de genie.

Laagste inschrijver G. Smit Cz, Nauerna, f 1490.

Tilburg. Het bouwen van een heerenhuis enz. Door den architect J. M. Latour te 's-Hage.

Laagste inschrijver J. J. Hazelhorst, f 22900.

23 NOVEMBER.

„Per Telegraaf."

Alkmaar. Het bouwen van 16 woningen, op hare terreinen aan de Tuinstraat, te Alkmaar, in 2 perceelen en in massa. Door het bestuur der coöper. bouwvereeniging „Kennemerland".

Laagste inschrijver A. v. Slingerland, Alkmaar, f 18686; daaropvolgende P. F. Fransen en H. Bek, idem. f 19995.

Enschedé. Het bouwen eener villa, met annexe werken, op een terrein pl.m. 10 minuten van het station Boekelo. Door den architect R. v. d. Woerd Hzn.

Laagste inschrijvers Gebr. ter Haar, Epe, (Geld.), f 13462; daaropvolgende W. A. Thomasson, Enschedé, f 14147.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

3 DECEMBER 1898. 18e JAARGANG. No. 49.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Venster-systeem Lenz en Stumpf. — Ingezonden. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Verbetering. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

In den brief van het Bestuur der Maatschappij aan Heeren onderteekenaars van het adres enz., voorkomende in het Bouwkundig Weekblad van 26 November j.l., zijn een paar regels onleesbaar gedrukt. Dit past zeker allerminst in een zoo officieel stuk als deze brief is; de schuld ligt echter geheel buiten de redactie.

De zinnen op de regels 33, 34 en 35 van boven, bladz. 371, moeten gelezen worden als volgt:

„In vele opzichten zou de bedoelde samensmelting te betreuren zijn, omdat wrijving wakker houdt. Kunstopvattingen leiden tot verschil; wanneer de plaatselijk vereenigden tot zulk verschil komen, is verwijdering van elkaar het gevolg."

Dezelfde fout komt voor in de brieven, verzonden aan de Besturen der verschillende Bouwkundige Vereenigingen, in de laatste regels op bladz. 3.

VENSTER-SYSTEEM LENZ EN STUMPF.

Geconstrueerd met het doel om de gebreken die het draaiende raam zoowel als het schuifraam aankleven, op te heffen, vereenigt het systeem Lenz en Stumpf in zich de voordeelen van beide soorten en is daardoor uit een hygiënisch oogpunt zeer aanbevelenswaardig.

Voor- en nadeelen van het openslaande raam zijn bekend. Geopend zijnde, laat het een vrij uitzicht toe, — maar het neemt betrekkelijk veel ruimte in, is nadeelig voor gordijnen en voor de ruiten, die bij tocht en toeslaan nog al eens breken. Een groot nadeel is ook het steeds gevaar opleverende reinigen en het beperkte nut der bovenramen, die alleen voor de verlichting dienen.

Op de eenvoudigste, doelmatigste en goedkoopste wijze treedt het nieuwe systeem in de plaats:

1e van het openslaande venster.

Figuur 1 geeft een aanzicht van het voor Duitsche toestanden ontworpen raam, bestaande uit het kozijn — of de lijst — G, met het kalf Q; het venster bestaat uit openslaande ramen U en een bovenraam O, die elk ook als dubbele ramen ingericht kunnen worden. Het staande en liggende regelwerk van het benedenraam, zoowel als het horizontale regelwerk van het bovenraam zijn voorzien van ingelaten basculeerstaven, die in werking gesteld worden door draaiing aan een knop *w*, en wel zoodanig, dat de staafeinden 10 à 20 m.M. naar buiten treden, waardoor voor elk benedenraam 2 loodrechte, voor elk bovenraam 2 horizontale draaiassen ontstaan, die het middelpunt vormen der hiertoe rond uitgestoken raamregels.

Overeenstemmende met de afstanden dezer staven zijn in de vaste raamdeelen (kozijnen), gaten geboord, ter wijdte der staven, en 20 m.M. diep. Wanneer nu alle loodrechte staven der benedenvensters en de beide horizontale van het bovenvenster door het draaien aan de knoppen *w* in de gaten zijn geschoven, dan zitten alle vensters onwrikbaar vast in de kozijnen. Wordt een der staven teruggedraaid, zoodat de beide einden niet buiten de raamregels steken, dan vormt de andere staaf een as van draaiing voor het venster, zoodat elke vleugel van het benedenvenster naar binnen opengeslagen kan worden, links of rechts, terwijl het bovenvenster naar binnen kan draaien om de bovenste of de onderste as. Naar gelang de inrichting is voor enkele of dubbele ramen, krijgt het benedenste vaste raamhout overeenkomstige gaten in twee of drie loodrechte sleuven *v*, *v* 1, *v* 2, en worden deze gaten onderling verbonden door evenwijdige dwarsgleuven en een langsgleuf van 9 m.M. wijdte en 10 m.M. diepte, zooals uit de doorsneden over AB en XY blijkt. Deze gleuven dienen voor het verschuiven der benedenramen naar voren en ook zijwaarts. Het is daardoor mogelijk de vleugels van dat raam verschillende standen te doen innemen, naargelang de mate van gewenschte luchtverversching. Bij dubbele ramen staan de buitenste in het vlak der sleuf *v*, de binnenste in dat van

v 2; nu wordt bijv. een der binnenste vleugels door terugschuiven in vlak *v* gebracht en dan geschoven achter den tweeden binnensten vleugel; daarop kan een der vleugels van het buitenraam geopend worden. Bij strenge koude kan alleen het buitenste bovenraam verschoven worden en een der binnenste benedenraam-vleugels geopend worden. Zoo zijn nog andere gevallen mogelijk. Bij het enkele raam bijv. kan een vleugel uit den stand *v* naar een volgende gleuf v_1 geschoven, en daarna achter den vasten vleugel geschoven worden, zoodat geventileerd kan worden zonder openslaan.

De vaste lijsten D dienen tot bedekking der naden.

II. Het schuifraam (zie fig. 2). Niettegenstaande de gebreken van dit raam is het nog steeds inheemsch in Engeland, Nederland en Amerika, zoodat elke verbetering van het systeem haar nut kan hebben. De invoering van het ramen vast. Door de knoppen éénmaal terug te draaien, kan men de ramen verschuiven; de uitstekende deelen der staven loopen in gleuven in het kozijnhout. Draait men de knoppen nog eens om, dan kan men het raam uit het kozijn nemen.

De hef-inrichting bestaat uit de ijzeren stang H, die in den houten drempel kan vastgeklemd worden, en waarvan de uiteinden in gleuven van het kozijn op en neder bewogen kunnen worden. Aan die uiteinden zitten over rollen loopende kettingen, waaraan de tegenwichten E hangen. Wordt het benedenraam naar binnen geschoven tot boven de stang H, dan kan men het in het vlak van gleuf *v*2 opschuiven, tot elke verlangde hoogte. Zoo kan men ook het bovenraam, van het vlak *v* in *v*2 schuiven, de stang H er onder brengen, waardoor het raam in evenwicht hangt, en dit zooveel als gewenscht wordt naar

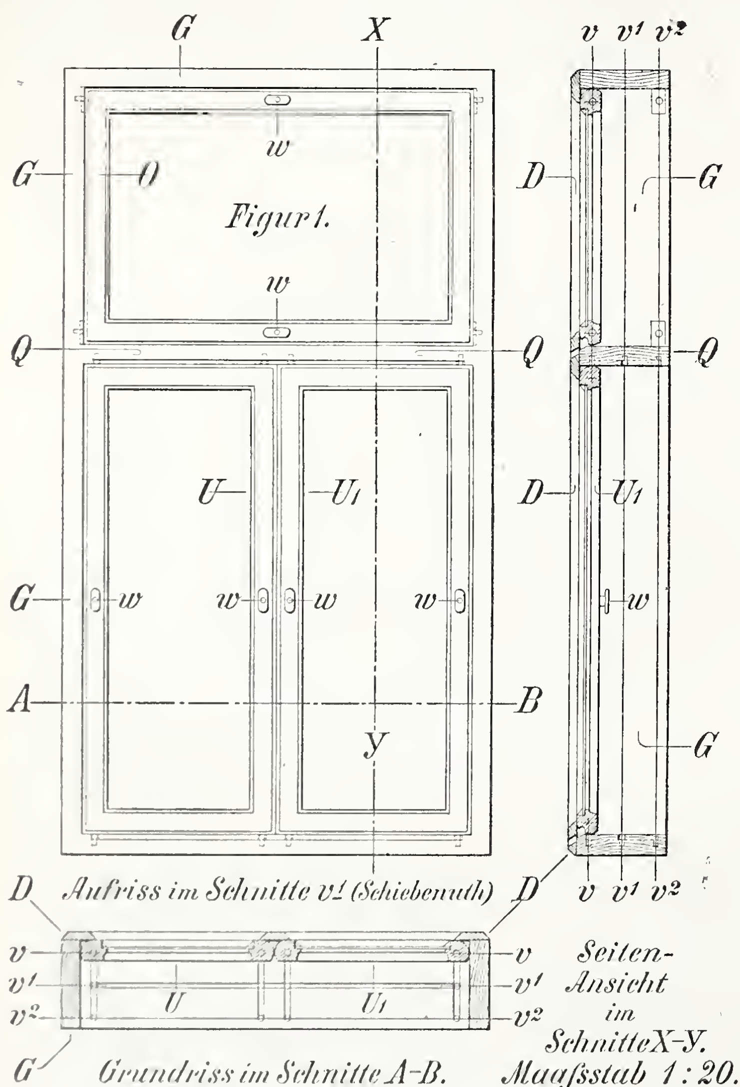

Aufriss im Schnitte v1 (Schiebenuth) — Seiten-Ansicht im Schnitte X-Y. — Grundriss im Schnitte A-B. Maaßstab 1:20.

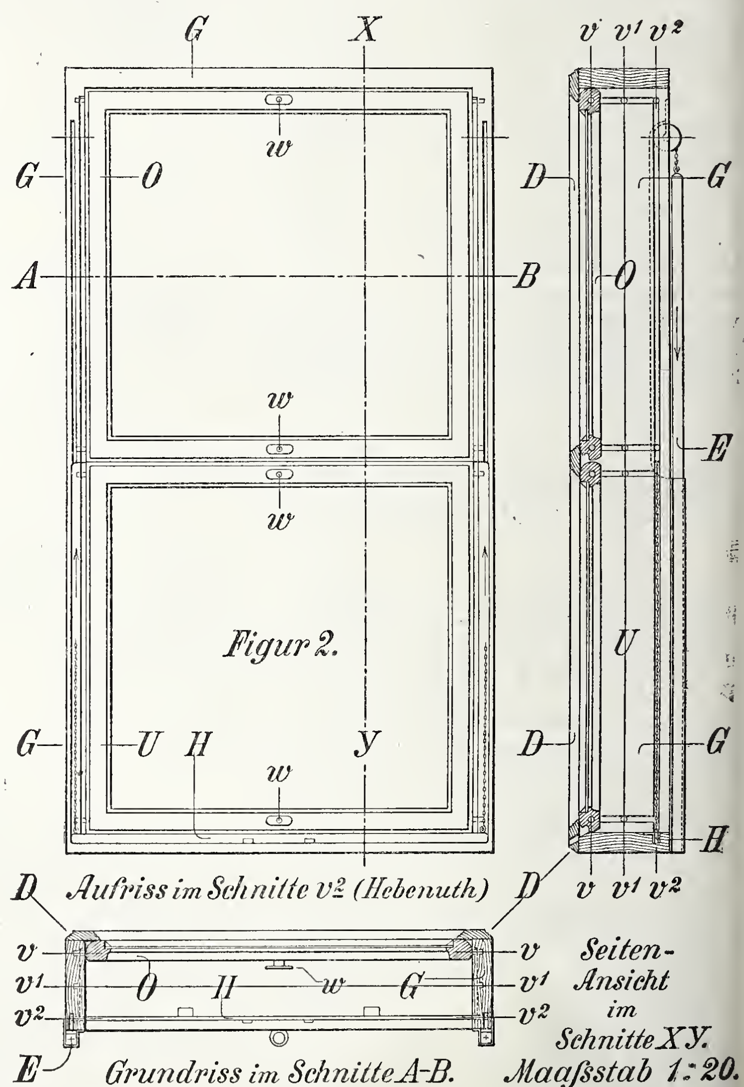

Aufriss im Schnitte v2 (Hebenuth) — Seiten-Ansicht im Schnitte XY. — Grundriss im Schnitte A-B. Maaßstab 1:20.

openslaande raam heeft in genoemde landen evenveel bezwaren als die van het schuifraam in Duitschland.

Een der groote nadeelen van het schuifraam is het bezwaar, waaraan ook gevaar verbonden, om het te reinigen. De ramen volgens het systeem Lenz en Stumpf kunnen echter zonder eenige moeite geheel uit het kozijn genomen worden en binnenshuis gereinigd worden, zonder gevaar dus.

Het kozijn kan ingericht zijn voor enkele of voor dubbele ramen. Beide ramen U en O kunnen naar binnen geschoven worden, bijv. het bovenste, dat men vervolgens kan doen zakken; zoo kan ook het onderraam naar binnen en verder naar boven geschoven worden. Dit schuiven geschiedt op dezelfde wijze als bij de openslaande ramen. Door tweemalen de knoppen *w* om te draaien, schuiven de ijzeren staven, die in de onder- en bovenraamregels zitten, in de overeenkomstige gaten in het kozijn, en dan zitten de

omlaag trekken. Wenscht men geringe luchtverversching, dan kan bijv. van het gesloten bovenvenster de bovenste knop *w* zóó omgedraaid worden, dat de bijbehoorende staaf zich geheel in den bovenregel terugtrekt. Het raam kan dan een weinig naar binnen vallen, draaiende om de ijzeren staaf die in den onderregel zit.

Bij dubbele ramen denke men zich de twee bovenramen in de gleuven *v* en *v*1 vastgezet en het binnenste benedenvenster in de gleuf *v*2 omhoog geschoven. Geventileerd kan dan worden, wanneer de benedenste buitenramen openslaande zijn gemaakt; is het benedenste buitenraam echter een schuifraam, dan kan dit naar binnen openvallen zooals hiervoren werd verklaard, of geheel uit het kozijn genomen worden. Op een zelfde wijze kan men met de bovenramen ventileeren.

De behandeling van beide, openslaande of schuiframen,

is even eenvoudig als gemakkelijk, en de constructie laat, zorgvuldig uitgevoerd, goed sluitende ramen toe, ook in geval van tweelichten. De inrichting maakt de ramen in geen geval duurder dan de hier te lande gebruikelijke.

Een model van dit nieuwe systeem ramen is gedurende de maand December te zien in de zalen der Permanente Tentoonstelling van het gbouw Marnixstraat 402 te Amsterdam, alwaar daaromtrent de noodige inlichtingen kunnen worden verschaft.

Wij gelooven, dat voor dit systeem een groote toekomst is weggelegd, daar het een zeer practische oplossing geeft en uit een hygiënisch oogpunt alle aanbeveling verdient.

INGEZONDEN.

„EEN BOND IN HOPE."

Aan het Beetuur en de Leden van de Maatsch. tot Bevordering der Bouwkunst in Nederland!

Zoo is dan in het Bouwkundig Weekblad, 26 Nov. 1898 no. 48, het — mag ik het zoo noemen — *manifest* of praeadvies van het bestuur en de afdeelingen der Maatschappij verschenen, als antwoord aan de (33) Onderteekenaars van het protocol-Haarzuylen, met onzen geachten Collega Jos. Cuypers *en tête*.

Dat advies heeft mij overtuigd, dat ik vrij goed zag en correct schreef in mijn woord over den „Bond in hope", opgenomen in het Bouwk. Weekblad van 23 Juli 1898. no. 30, verzoekende inlichtingen, geduld en kalm overleg — zoo bij de 33 Onderteekenaren, als bij het Hoofdbestuur en de Leden.

Gaarne en met dank aanvaardt de ondergeteekende in verschillende kwaliteiten, tegenover de betrokken Maatschappijen, dit praeadvies, in al zijn volheid en beteekenis. Hij noemt het even loyaal als degelijk, en verwacht, dat de overgroote meerderheid der betrokken collega's, dit zijn gevoelen zullen deelen, bestendigen, en versterken.

Immers, waartoe nog meer Bonden gesticht, dáár waar er al veel te veel zijn, en ieder de kracht slurpend van elkander?

Waartoe den kleinen kring van bouwmeesterende vakgenooten verdeeld in verschillende kampen — altijd volgend na afscheiding — en ons teruggevoerd tot den gildentijd?

Vrijheid is blijheid!

Zijn er niet reeds clubs of bonden genoeg, en vergeet men dat elk voor zich zijn klanten en kranten, zijn lokalen, enz. bezit?

En waarom zijn handjes geslagen in die heerlijke vrijheid van kunst en wetenschap hier te lande?

Zie, dat zijn alle vragen die zelfs geen congressen ons zullen te niet doen of juist beantwoorden.

En daarom niet of nooit prijsgeven wat na jaren en jaren met veel opoffering van tijd, geld en zenuwen, en met schier bovenmenschelijk geduld, moeite en zorgen is verkregen.

Iets anders is het: op te bouwen, te verbeteren, tot hooger te brengen, dan: vernietigen. opheffen. Opbouwen met vaste grondslagen is plichtmatig, — afbreken met losse, zwakke gegevens, is bij mij altijd onereus.

En wat zal nu het resultaat van het loffelijk streven, te Haarzuylen begonnen, wel zijn? Alweêr een vraag die ik uit respect voor de (33) belangstellenden niet waag vooralsnog te beantwoorden. Er zullen vergaderingen worden gehouden (de eerste had plaats op Maandag 28 Nov. 1898 's avonds te 9 uur beginnend, dus een nachtelijke bijeenkomst). Daar zal gepraat en besloten zijn. Moge bespreking en besluiten getuigen van edel streven naar alles wat in de beoefening der bouwkunst en hare aanverwante vakken — rein — dus goed en schoon is. En dan eerst zal het protocol „Haarzuylen" zijn effect en doel niet missen, en getuigen, dat eestelingen in en tengevolge hunner stemming even goede dingen en voorstellen kunnen doen, als later wijzigen, of herroepen als zijnde — zooals ik de eer had vroeger te zeggen — „ontijdig ingediend."

De wijsgeer Salomo leerde ons, dat een huis door wijsheid moet opgebouwd en door verstand bevestigd worden. Moge dat bewaarheid en drievoudig waarheid blijven in onze mercantiele kunstdagen, voor alle zedelijke lichamen die zich de waarachtige bevordering — hetzij afzonderlijk, doch liefst allen vereend — tot hun heilig doel stellen, zonder aanzien der personen of hunne vaak zeer tegen elkander bonzende of hokkende richtingen en kunstinzichten.

Inmiddels leve de bouwkunst en allen die haar, met de bijvakken, waardig beoefenen in vrede, vreugd en vriendschap, in en met de Maatschappij tot Bevordering der bouwkunst, ten jare 1842 gesticht, en altijd nog even jong — en kunstlustig

als UwEd.Dr. en belangstellend medelid.
J. H. Leliman Senr.

PRIJSVRAGEN.

Door de Nederlandsche Vereeniging tot voorkoming van Ongelukken in Fabrieken en Werkplaatsen werden in Augustus 1897 de drie volgende prijsvragen uitgeschreven:

I. Prijsvraag voor eene doelmatige beveiliging bij de beslagkuipen der branderijen, die voorkomt dat werklieden, die bij die kuipen arbeid verrichten, daarin vallen.

De beveiliging moet in een branderij zijn toegepast en praktisch bruikbaar blijken te zijn.

II. Prijsvraag voor een toestel waardoor in een fabriek, van uit elke plaats waar werktuigen of deelen daarvan in beweging zijn, de hoofdmotor binnen enkele seconden tot stilstand kan worden gebracht zonder nadeel voor dien hoofdmotor zelf;

of wel, waardoor die in beweging zijnde werktuigen of een groep daarvan, van den hoofdmotor kunnen worden afgekoppeld en plotseling tot stilstand gebracht, terwijl de hoofdmotor blijft doorloopen.

Het toestel moet in praktijk zijn gebracht en aldaar door eene Commissie kunnen worden onderzocht.

Bij de beoordeeling zal in aanmerking komen de vraag, of het toestel kan worden toegepast op motoren ook van een aanzienlijk vermogen.

III. Prijsvraag voor de inrichting van een arbeidersprivaat voor mannen en een voor vrouwen, waardoor onzindelijkheid volstrekt uitgesloten wordt.

Het privaat moet in gebruik zijn genomen en ter plaatse kunnen worden onderzocht door hen, die door het Bestuur der bovengenoemde Vereeniging daartoe worden uitgenoodigd.

Naar aanleiding van het rapport der Commissie van beoordeeling voor de ingekomen antwoorden, werd door het Bestuur der Vereeniging de volgende beslissing genomen.

Aan het eenige antwoord op de Ie prijsvraag kon geen premie worden toegekend.

Op de IIe prijsvraag waren vijf antwoorden ingekomen, waarvan dat van den heer J. C. H. van Duyl, te Rotterdam, bekroond werd met een premie van f 75, daar de oplossing het meest aan de gestelde eischen voldeed. De bekroonde inrichting is die, welke zich bevindt in de Guanofabriek te Kralingen. Toegekend werd voorts een premie van f 25 aan den heer C. van Gijn, te Willemsoord, voor de inrichting aan de Marinewerf aldaar. Het Bestuur verhoogde echter deze premiën tot f 150 en f 50.

Op de IIIe prijsvraag waren twee antwoorden ingezonden, waarvan dat van den heer Cuylits, te Rotterdam, met de premie van f 100 werd bekroond. Het is eene inrichting, aangebracht in de fabriek der heeren Van den Bergh te Rotterdam.

Voor elke prijsvraag was in het programma één premie uitgeloofd, groot van f 100.

De teekeningen, photographische afbeeldingen en beschrijvingen van de vijf inzendingen die in het uitvoerige rapport besproken worden, liggen vanaf 6 December a.s. ter inzage ten kantore van de Naaml. Vennootschap „Drukkerij Trio," Kalvermarkt no. 4 te 's-Gravenhage, elken Dinsdagmiddag van 2 tot 4 ure gedurende zes achtereenvolgende weken.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Groningen. 24 November 1898. Na opening der Vergadering door de Voorzitter werden de notulen gelezen en goedgekeurd. Hierna werden huishoudelijke zaken besproken en afgedaan, waarna de heer P. Schotel het woord verkreeg tot het houden van een lezing betreffende den bouw der Werken van het Merwede Kanaal nabij Amsterdam, toegelicht door een collectie fraaie photographieën, situatie- en schetsteekeningen.

Als inleiding tot het eigenlijke onderwerp gaf spreker een his-

torisch overzicht van af het jaar 1822 tot aan de wording van het onderwerpelijk kanaal, waarbij de toestand werd geschetst, waarin de scheepvaartverbinding van Amsterdam met het binnenland en met Duitschland zich bevond. De in den loop van genoemd tijdvak door den Staat aangebrachte verbeteringen werden breedvoerig medegedeeld. Als eerste verbeteringen werden genoemd die van de waterwegen tusschen Amsterdam en de Lek, het verbreeden van den Amstel en het kanaal van Weesp tot aan de Vecht en het verdiepen van dit laatste. zoo ook van de Vecht en den Vaartschen Rijn, het herstellen van de Sluis te Utrecht en het vergrooten en vernieuwen van die te Weesp en te Vreeswijk, terwijl de vaste bruggen door beweegbare werden vervangen. Op deze wijze werd de waterweg verkregen, bekend onder den naam van Keulsche vaart. In 1825 werd nogmaals eene verbetering aangebracht door de Keulsche vaart te verlengen tot aan de Waal, die grootere diepte bezat dan de Lek en de Neder-Rijn, waardoor niet alleen de vaart van Amsterdam naar Duitschland werd verbeterd, maar langs de Maas ook een vaart naar België werd verkregen.

Door den toenemenden inhoud der schepen voldeed het kanaal later niet meer aan de steeds hooger gestelde eischen; men klaagde over het lange oponthoud bij de spoorwegbruggen, over de sterke bochten er last not-least over de geheven kanaalgelden. Toen dan ook het Noordzee-kanaal voor de scheepvaart werd geopend, gevoelde men meer dan ooit het groote nut om een directe en gemakkelijke verbinding met de Waal te hebben, waarvan door de groote Rijnschepen gebruik kan worden gemaakt.

Een daarvoor opgemaakt plan kon de goedkeuring der Staten-Generaal niet wegdragen. Met een tweede plan ging dit beter; op 29 Juli 1881 werd dit door de Wetgenoemde macht goedgekeurd. Deze wet schreef voor, dat er ten koste van den Staat een kanaal zou worden aangelegd van Amsterdam over Utrecht, Vreeswijk en Vianen naar de Merwede bij Gorkum, en bij een aanvullingswet van 15 Mei 1884 werden eenige wijzigingen en verbeteringen in het oorspronkelijke plan aangebracht.

Met het vermelden. dat de Staat tegelijkertijd besloot de noodige verbeteringen aan te brengen van de scheepvaart op de Merwede en de Waal, besloot spreker dit gedeelte van zijne lezing.

Daarna overgaande tot eene beschrijving van de richting en ligging der verschillende kanaalpanden met bijbehoorende sluizen, draai-, ophaal- of bascule-bruggen. benevens eenige veerponten, alles op en door een situatieteekening toegelicht, werden door spreker veel bijzonderheden medegedeeld over de waterstanden in de verschillende kanaalpanden en de aangrenzende polders, en de afwatering van laatstgenoemde door middel van grondduikers.

Na nog te hebben vermeld, dat de opening van het geheele kanaal plaats had op 1 Mei 1893, dat de kosten van de verschillende werken, behalve die van de onteigening, twintig millioen gulden hebben bedragen, en dat voor de vaart op het kanaal niets behoefde te worden betaald, ging spreker over tot het doen van mededeelingen aangdande den bouw van de dubbele schutsluis bij Amsterdam (Zeeburg) St. Antoniedijk.

Uitvoerig, door schetsteekeningen toegelicht, verklaarde spreker de wijze waarop in den waterplas, het Nieuwediep, waarin genoemde sluis moest worden gebouwd, door zandstorting, voorafgegaan en gevolgd door het wegbaggeren van den slappen grond of derrie, vaste grond moest worden gemaakt, groot genoeg om daarin later een ruimte te kunnen ontgraven, waarin de sluis gebouwd kon worden. De verklaring van de werkwijze, toegelicht door prachtige photographieën, waarop de voortgang en de wijze van werken duidelijk konden worden waargenomen, werd met zeer veel belangstelling door de vergadering gevolgd.

Hetgeen ten slotte over de wijze van bevestiging der kespen met de funderingpalen werd medegedeeld, als van de gewone wijze van bevestiging afwijkende, doordat in stede van één pen aan elke paal, daaraan twee pennen werden gemaakt en deze op een bijzondere wijze werden opgewigd, en na de bevestiging van den vloer en de zwalpen en de bijzondere zorg die daaraan is besteed, te hebben verklaard, waarbij weder duidelijke schetsteekeningen dienst deden (niet door de uitgebreidste beschrijving te vervangen). besloot spreker zijn belangrijke lezing.

Behalve het applaus. bewezen ook de waardeerende woorden door den Voorzitter namens de vergadering gesproken, dat deze lezing aan de leden een nuttigen en aangenamen avond heeft bezorgd

Ten slotte zij nog vermeld de kunstbeschouwing van een groot aantal teekeningen van het in aanbouw zijnde academisch Ziekenhuis te Groningen. Met veel belangstelling werden deze bezichtigd en besproken, waarna de vergadering gesloten werd.

Afdeeling Utrecht, 29 Nov. 1898. Door den Voorzitter werd de Vergadering geopend De notulen werden door den secretaris gelezen, en daarna goedgekeurd. Mededeeling werd gedaan van het bedanken door een lid, doch daarentegen ook van het toetreden van een ander. Door den Voorzitter werd mededeeling gedaan van een tot hem persoonlijk gericht verzoek van de Vereeniging Friesche bouwkring te Leeuwarden tot uitnoodiging van drie deskundigen in de gemeente Utrecht. om op te treden als juryleden van drie door de Vereeniging uit te schrijven prijsvragen; door den heer van Lunteren werden daartoe uitgenoodigd de heeren A. J. Vreeswijk, W. de Jong en J. A. Loran, welke heeren zich bereid verklaarden de taak op zich te nemen; het programma dezer prijsvraag zal zeker wel ter bekwamer tijd in het Bouwkundig Weekblad worden openbaar gemaakt. De Voorzitter meende vervolgens een en ander te moeten mededeelen omtrent de op 7 October gehouden vergadering van het Hoofdbestuur. met heeren Voorzitters en Secretarissen of hunne plaatsvervangers, over den zoogenoemden brief van Haarzuylen betreffende het samensmelten van alle bouwkundige vereenigingen tot een Bond, en dat wel naar aanleiding van het in 't Weekblad geplaatst schrijven, aan de bestaande bouwkundige Vereenigingen. Dat er belangstelling in deze kwestie bestond, was wel gebleken uit het feit, dat op de bedoelde vergadering der Maatschappij alle Afdeelingen waren vertegenwoordigd. De door den Voorzitter gedane mededeelingen lokte vele bespreking uit, en toonde ieder ten zeerste ingenomen te zijn met het bovenbedoelde schrijven van het Hoofdbestuur der Maatschappij. De Voorzitter spoorde ieder aan te trachten leden te werven voor de Maatschappij, ten einde onze Maatschappij, de oudste en grootste in Nederland, in bloei te doen toenemen. wat niet anders kan strekken dan tot vooruitgang van het vak dat wij allen beoefenen.

Het lid, de heer Frijlink, gaf zijne bevreemding te kennen, dat van het Hoofdbestuur niet zoo als gewoonlijk aan de Afdeelingen vragen waren gesteld ter beantwoording, wat den heer Vreeswijk aanleiding gaf voor te stellen in den boezem der Afdeeling zelve verschillende vragen te stellen ter behandeling, waartoe dan ook werd besloten.

Door den heer A. Nijland waren wederom verschillende plaatwerken voor de kunstbeschouwing medegebracht, welke met het oog op den beschikbaren tijd slechts voor een gedeelte konden worden bezichtigd, omdat door den Voorzitter aan de aanwezigen de mededeeling was gedaan, dat op zijn verzoek de leden dezen avond toegang konden verkrijgen tot de kunstbeschouwing van het Genootschap Kunstliefde. Met ingenomenheid werd deze uitnoodiging begroet, en nadat de vergadering was gesloten. begaf men zich naar de zalen van Kunstliefde, waar de prachtige verzameling kunstwerken ieder ten zeerste boeide.

BERICHTEN.

De Bullekerk te Zaandam. Omtrent dit gebouw werd in verschillende bladen onlangs het volgende gemeld:

„Dr. Cuypers, aan wien vanwege de Regeering een onderzoek was opgedragen naar den toestand der fundamenten van de zoogenaamde „Bullekerk” te Zaandam, over wier slooping dezen zomer zooveel pennen in beweging zijn gebracht, heeft thans zijn rapport uitgebracht, waarin wordt geconstateerd, dat de fundamenten te bouwvallig zijn om gerestaureerd te kunnen worden.

„De afdeeling Kunsten en Wetenschappen van het Departement van Binnenlandsche Zaken heeft de strekking van dit rapport aan de kerkvoogden der „Bullekerk” medegedeeld.”

De Zaandamsche correspondent van het Nieuws van den Dag onderzocht deze zaak en bevond, dat het bericht onvolledig en onnauwkeurig was. Naar hij medodeelt, is de toedracht der zaak als volgt.

Kerkvoogden der „Bullekerk” — en in zoo verre is het bericht juist — hebben een schrijven ontvangen van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken. waarin verslag gedaan wordt omtrent het door Dr. Cuypers ingesteld onderzoek. Volgens dat onderzoek zou eene som van ongeveer f 26.000 vereischt worden om de noodigste herstellingen te verrichten, doch daarbij werd het uitzicht geopend, dat na 10 of 20 jaar weer andere reparatiën noodig zullen zijn, terwijl geen zekerheid kon worden gegeven, dat een en ander het heien zou kunnen verduren. Indien echter tot slooping werd overgegaan. dan hoopte men, dat eene kerk zou gebouwd worden, waarin deze predikstoel, de regeeringsbank en het orgel zouden kunnen geplaatst worden.

Kerkvoogden hebben daarop als antwoord het rapport van een hunner deskundigen (de andere was ongesteld) opgezonden, waarbij eene begrooting was gevoegd, volgens welke een afdoende reparatie, in den geest zooals indertijd de noorder muur is hersteld, kon worden uitgevoerd. En alleen in een dergelijke restaureering kunnen kerkvoogden en notabelen bewilligen.

Dit college heeft daarom tot den Minister van Binnenlandsche Zaken een aanvraag gericht om subsidie volgens hun plan, niet naar dat van Dr. Cuypers, terwijl zij na slooping bij het bouwen van een nieuwe kerk zich niet verbinden, dat deze zoodanig zal zijn, dat het hierboven genoemde ameublement daarin zal kunnen geplaatst worden.

Eerst dan dus, wanneer op deze aanvrage een weigerend antwoord is ontvangen, zal tot slooping kunnen worden overgegaan.

De berichtgever is van gevoelen, dat het niet twijfelachtig is hoedanig de afloop zal zijn. Het is, zegt hij. niet te verwachten, dat de Regeering met terzijdestelling van haar eigen rapport, een subsidie zal verleenen volgens een andere begrooting. En dan zal ongetwijfeld tot slooping worden overgegaan. want het zijn niet de Kerkvoogden, die dit Regeerings-onderzoek hebben gevraagd.”

In de memorie van antwoord op het voorloopig verslag over hoofdstuk Binnenlandsche Zaken van de Staatsbegrooting 1899 verklaart de Minister o.a., dat voorstellen tot reorganisatie der Polytechnische School werden voorbereid.

Den 27en dezer is te Rotterdam plechtig ingewijd het Kerkgebouw voor de Ned. Hervormde Gemeente te Fijenoord. gelegen over de Oranjeboomstraat.

Teekeningen en beschrijving van deze kerk, gebouwd volgens

de plannen van den heer B. Hooykaas Jr., komen voor in den jaargang 1897 van het „Bouwkundig Tijdschrift”.

De Commissie voor de Veredeling van het Ambacht door proeven van Bekwaamheid heeft in druk doen verschijnen de opgave van de vereischten tot het verkrijgen van een bewijs van bekwaamheid als gezel of als meester in:

a. het timmeren;
b. het meubelmaken;
c. het smeden;
d. het huisschilderen.

Wie zich aan de proefaflegging wil onderwerpen, moet zich daartoe aanmelden vóór 1 October bij een der leden van de Commissie, of vóór 1 November bij den Algemeenen Secretaris der Commissie. Het plan bestaat, om de eerste proefaflegging te doen plaats hebben in den winter van 1899 op 1900.

PERSONALIA.

De heer F. J. Van Voorst Vader, civiel ingenieur, is met ingang van 1 December e. k. benoemd tot ingenieur in tijdelijken dienst bij de gemeentewerken te 's-Gravenhage.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

VERBETERING.

In het laatste der „Berichten”, voorkomende in het vorige nummer van het Bouwk. Weekblad, bladz. 373, staat: Romswinkel; dit moet zijn: Rosenwald.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 5 DECEMBER.

Amsterdam. Het maken van een machinegebouwtje met bergplaats, machinefundamenten, gemetselde in- en uitlaten, duikers en dammen, het heien van een damwand, het leveren en leggen van gegoten ijzeren buizen, het graven van een verzamelvijver met terreinophoogingen en aanvullingen, het graven en normaliseeren van slooten enz., met alle daarbij behoorende leveringen en werken, gelegen in de gemeenten Heemstede en Bloemendaal.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 2,75 met 4 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van de gemeentelijke waterleidingen te Amsterdam, Nieuwe Heerengracht no. 49 van 10—12 u., gedurende de week welke der besteding voorafgaat. Aanw. gedaan.

Amsterdam. Het vergrooten van de openb. lagere school der 4e klasse voor jongens (Reguliersschool) op den hoek van de Reguliersgracht en Weteringschans.

Het gemeentebestuur 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stads-drukkerij, tegen f 1,60, met 2 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis, kamer no. 105, van 2—4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Amsterdam. Het vergrooten van de Spiegelschool. tot een school met 8 klasselokalen.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Voorw. uitsluitend te verkrijgen ter stadsdrukkerij, tegen f 1, met 1 teek. Inl. worden gegeven ten kantore van den assistent-architect op het raadhuis kamer no. 105 van 2—4 u., gedurende de 3 laatste werkdagen vóór den dag der aanbesteding.

Groningen. Het bouwen van een directie- en administratiegebouw en een portierswoning met een cantine op het terrein voor het openbaar slachthuis, onder bijlev. van al het daartoe benoodigde.

Het gemeentebestuur, n.m. $12^3/_4$ u. Voorw. met 2 teek. liggen ter secr. der gem. (afd. financiën en onderwijs) ter inz. en zijn daar à f 2 per stel verkrijgb. Inl te bekomen aan het bur. der gemeentewerken.

Veendam. 1e. Het bouwen van een heerenbehuizing tegenover de Kerklaan aldaar met de leverantie, transporten, werkloonen enz. van alle daartoe benoodigde materialen 2e. De glas- en verfwerken voor J. Mulder Tzn.

De arhitect H. Muntendam. 's av. 7 u., in hotel „de Unie”, alw. bestek en teek. ter inz. Bilj. in te zenden vóór 5 Dec., 's midd. 12 u., bij gen. architect. Aanw. gedaan.

Zwolle. Het bouwen van een woonhuis voor den heer H. W. Bartels op een terrein aan den grindweg aldaar.

De architect D. de Herder, n m. 4 u. bij B. Westerhof, Agnietenberg. Bestek en teek. á f 1 te bekomen bij voorn. architect. Aanw. gedaan.

DINSDAG 6 DECEMBER.

Winterswijk. Het vergrooten en verbouwen van het huis Balink c.a. aan de Gasthuistraat aldaar.

De heer A. F. Balink, 's av. 7 u.. bij wien bestek en teek. ter inz. Inl. geeft de architect H. v. d. Schaaf. Aanw. 6 Dec. v.m. 11 u.

DODERDAG 8 DECEMBER.

Enschedé. Het bouwen van 4 woningen, op een terrein gelegen aan de Bothofdwarstraat.

De arch. H. E. Zeggelink, 's midd. 12 u. in het café Mendelaar, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 8 Dec., v m. 9 u.

Firdgum (Fr.). Het afbreken van de bestaande, het bouwen van een nieuwe stelphuizing een bijschuurtje en verdere bijkomende werken.

De aanbesteders. Bestek en teek. tegen f 1,50 te bekomen bij B. Lettinga Azn., arch., Pietersbierum. Aanw. gedaan.

Grevenbicht (Limb.). Het bouwen van eene pastorie voor die gem.

De kerkv. der Ned. Herv. Gem., n.m. 2 u. Bestek en teek. bij gen. kerkv. ter inz., terwijl den 8 Dec., v.m. 10 u. aanw. in loco zal worden gedaan.

VRIJDAG 9 DECEMBER.

's-Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning te Zandvoort. Ram. f 19200.

Het min. van W. H. en N., n.m. 1 u. Het bestek ligt ter lezing aan gen. dep., aan het bur. van den rijksbouwmeester in het 1ste district te 's-Hage, aan dat van het prov. bestuur van Noordholland, en is te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. worden gegeven door voorn. rijksbouwmeester, te 's-Hage. Aanw. gedaan

Helder. Het maken van 2 bergplaatsen voor dynamiet (opruiming van vuurtorens, kapen, enz.). Raming f 1100.

De genie, v.m. 10 u.. in de societeit „Eensgezindheid”. Bilj. in te zenden vóór 8 Dec., n m. 3 u.. ten bureele der genie. Bestekken van 1 Dec. verkrijgb. bij den opzichter van fortificatiën E. H. Oudt.

Leeuwarden. Het vernieuwen van de Hoeksterpoortbrug over de Stadsgracht te Leeuwarden in den rijksweg Leeuwarden—Groningen. Raming f 16,500.

Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek, no. 193, na 25 Nov. ter lezing aan het gebouw van het min. van W. H. en N.. aan de lokalen der prov. besturen, en te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur Escher en den ingen. Gockinga, Leeuwarden, en den opzichter Wind, te Buitenpost. Aanw. gedaan.

ZATERDAG 10 DECEMBER.

Apeldoorn. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan den Zwolschen weg aldaar.

De heer W. Friederichs, Zijlvest 7, Haarlem, bij wien bilj. in te leveren vóór 10 Dec. Bestek en teek. ter inz. in hotel Schimmel te Apeldoorn. Inl. te bekomen bij den besteder en bij den heer F. Put Jr., bloemist, Apeldoorn.

Enschedé Het bouwen van 9 woningen in 2 blokken, op een terrein gelegen aan de Lage Bothofstraat.

De architect R. v. d. Woerd Hzn., 's midd. 12 u.. in het hotel „de Klomp”. alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. 10 Dec. v.m. 9 u.

MAANDAG 12 DECEMBER.

's-Gravenhage. Den bouw van vier winkelhuizen met kelders en woningen en vier bovenwoningen met vrije toegang, op een terrein aan den Gedempte Burgwal, hoek Achter-Raamstraat.

Het bestuur der 's-Gravenhaagsche Coöp. Broodbakkerij en Verbruiksvereeniging „De Volharding”. Bestek met 9 teek. zijn tegen f 4 per stel, verkrijgb. bij den architect E. F. Ehnle, Pieter Bothstraat 23 aldaar, bij wien inl. zijn te bekomen op alle werkdagen van 9—12 u Aan hen die bij de vorige besteding zich de stukken verschaften, wordt op verzoek, een bovengenoemd stel uitgereikt of toegezonden zonder kosten. Aanw. gedaan.

Stadskanaal. Het bouwen van een boerenbehuizing in de krim bij Dedemsvaart, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde.

De heer Joh. Berg te Sappemeer, n.m. 3 u., in het café Linzel te Stadskanaal. alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Bestekken te bekomen à f 1 bij T. Berg, boekh. te Sappemeer.

DINSDAG 13 DECEMBER.

Den Dungen (N.-Br.). Het bouwen van een toren met doopkapel, enz. met bijlev. van alle leveranties.

Het R.-K. Parochiaal kerkbestuur, n.m. 3 u. Bestek met teek. ter inzage ten herberge van A. Schakenraad te Den Dungen. Bestekken te verkrijgen bij het kerkbestuur voorn. tegen f 1,50. Nadere inl. te verkrijgen bij den architect C. Franssen te Roermond. Aanw. 13 Dec. v.m. $11^1/_2$ u.

Rotterdam. Het bouwen van een meisjesschool aan de Prins Hendriklaan.

Het gemeentebestuur, n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek liggen ter kennisneming op de centrale secretarie en in het stads timmerhuis en zijn à f 1 verkrijgb. bij Wed. P. van Waesberge enz. Inl. zijn te bekomen aan gemeld timmerhuis. Aanw. 9 Dec., v.m. 11 u

WOENSDAG 14 DECEMBER.

Hilversum. Het bouwen van 2 villa's met bijkom. werken aan den 's-Gravenlandschenweg aldaar.

De heer J. S. Breslau. Bestek en teek. tegen f 1,50 verkrijgb. ten kantore der bouwm. Van der Eijk en de Waal, Noorderstraat 19, Amsterdam.

VRIJDAG 16 DECEMBER.

Middelburg. Het verrichten van herstellingen aan twee houten deuren van de kleine schutsluizen, met bijbehoorende werken, van het kanaal door Zuid-Beveland. Raming f 2440.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek no. 202, na 2 Dec. ter lez. aan het gebouw van het min. van W., H. en N, aan de lokalen der prov. besturen en is te bekomen bij Gebr. v. Cleef, te 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofd-ingenieur in het 11de district te Middelburg, bij den arrondissements-ingenieur te Goes en den opzichter de Ronde te Hansweert. Aanw. op de plaats 9 Dec.

Middelburg. Het onderhouden en het doen van herstellingen en vernieuwingen aan de Rijks hoogere burgerschool te Middelburg, gedurende de jaren 1899 en 1900. Raming f 2900.

Het prov. bestuur, v.m. 10 u. Het bestek No. 10 ligt ter lezing aan het gebouw van het Minist. van binnenl. zaken, aan dat van het prov. bestuur van Zeeland, te Middelburg, en is te bekomen bij M. Nijhoff te 's-Hage. Op 9 Dec. n.m. 12½ uur wordt aanw. op de plaats gedaan. Inl. te bekomen bij den Rijksbouwkundige en bij den opzichter der Universiteitsgebouwen J. Roem te Leiden.

ZATERDAG 17 DECEMBER.

Utrecht. Het onderhouden van en het doen van herstellingen aan de gebouwen der Rijkshoogere burgerschool te Utrecht, gedurende de jaren 1899 en 1900. Raming f 4400.

Het prov. bestuur, n.m. 2 u. Het bestek no. 14 ligt ter lezing ter prov. griffie aldaar en is te bekomen bij M. Nijhoff te 's-Hage. Inl. geeft de rijksbouwk. en de opzichter der universiteits-gebouwen D. Kruijf te Utrecht. Aanw. 10 Dec. v.m. 9 u.

WOENSDAG 21 DECEMBER.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene strafgevangenis en een huis van bewaring met daarbij behoorende werken te Haarlem. Raming f 560895.

Het min. van Justitie. n.m. 2 u. Bestek met teek. tegen f 6 verkrijgb. bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage en ligt, met de detailteek. en modellen. ter inz. in het gebouw van de Maatsch. tot bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat te Amsterdam tot 21 Dec. Inl. te bekomen op het bureau van den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage, dep. van Justitie. Aanw. in het gebouw der Maatsch. tot bevordering der Bouwkunst, 12 en 17 December van 1 tot 4 u.

VRIJDAG 27 JANUARI 1899.

Maastricht. Het maken van eene ijzeren draaibrug en het opruimen van drie voetbruggen over het kanaal van Luik naar Maastricht op Nederlandsch grondgebied bij Maasenburg, onder de gemeente St. Pieter, in 2 perc. Ram. 1e perc. f 10700, 2de perc. f 7550.

Het prov. bestuur. v.m. 11 u. Bestek, no. 33, na 13 Jan., ter lez. aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen en te bekomen bij Gebr. van Cleef, te 's Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Sandberg, beiden te Maastricht. Aanw. op de plaats 20 Jan.. v.m. 11 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

15 NOVEMBER.

Velzen. Het bouwen van een woonhuis met boerderij op een terrein in de gemeente Velzen. Door den arch. K. Swagerman Pz. te Bovenkarspel.

Gegund aan M. Kistemaker en J. Blauw, te IJmuiden en Midwoud.

21 NOVEMBER.

Velp. Het bouwen van een villa aan de Hoofdstraat te Velp in perceelen en in massa. Door den architect W. Honig.

Timmerwerk. Laagste inschrijver J. Kapel, f 4490.

Metselwerk. W. Jurriens, Brummen. f 3973*.
Loodgieterswerk. H. E. Vunderink, f 773*.
Smidswerk. M. Schreurs, Ellecom, f 425*.
Stucadoorswerk. H. v. Remmen, f 333*.
Glas- en verfwerk. M. Lathé, Ellecom. f 675.
Behangerswerk. G. J. Brinkhuis, f 129,90*.
Massa. B. Wassink, f 11300. *Gegund.

22 NOVEMBER.

Terneuzen. Het bouwen van een woonhuis met pakhuis nabij de bijzondere school aldaar. Door den bouwk. J. Scheele.

Laagste inschrijver P. A. Mielen, f 1398, gegund.

23 NOVEMBER.

Alkmaar. Het bouwen van 16 woningen, op hare terreinen aan de Tuinstraat, te Alkmaar, in 2 perceelen en in massa. Door het bestuur der coöper. bouwvereen. Kennemerland".

Laagste inschrijver A. van Slingerland, f 18686.

Almelo. Het vergrooten der drukkerij voor de firma Wilmes. Door den architect H. A. Witzand Bzn.

Laagste inschrijver, E. J. Tijhof, Almelo, gegund.

Enschedé Het bouwen eener villa met annexe werken, op een terrein pl.m 10 minuten van het station Boekelo. Door den architect R. v. d. Woerd Hzn.

Laagste inschrijvers Gebr. ter Haar, Epe (Gelderl.), f 13462. Gunning 8 dagen in beraad gehouden.

Maartensdijk (Utr.). Het bouwen van 4 woningen aan de Groenekanschen dijk, gem. Maartensdijk. Door den aanbesteder.

Laagste inschrijver Wed. J. Verschuur, Groenekan, f 3845, gegund.

Zeist. Het bouwen van een directeurswoning en kantoor op een terrein nabij de gasfabriek. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver E. van den Brink, f 10123. Niet gegund, herbesteding wordt later medegedeeld.

24 NOVEMBER.

Culemborg. Het doen van eenige herstellingen aan, en het maken van twee schoollokalen in het gebouw der voormalige stadsschool aan den Havendijk aldaar, met bijkomende werken en bijlev. van materialen enz. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijvers Gebr. de Leeuw, Culemborg, f 2747, gegund.

Gorinchem. Het afbreken van een gebouw en op dezelfde plaats bouwen van een beneden- en bovenwoning, aan de Hazenwindhondstraat. aldaar. Door den bouwk. J. v. Embden.

Timmer- en ijzerwerk. Laagste inschrijver J. de Grunt, f 965.

Timmer-, metsel-, ijzer- en stukadoorwerk. C. J. Verweij, f 2488.

Lood- en zinkwerk. B. M. Roderkerke, f 149,50.

Metsel- en hardsteenwerk. H. Zanen, Schelluinen, f 1025.

Metsel-, hardsteen en stukadoorwerk. K. de Kriek, f 1450.

Verf-, glas- en behangerswerk. J. Sizoo, f 237. Nog niet gegund.

Meerssen (Limb.). Het afbreken van de bestaande en het bouwen van een nieuwen muur langs het oude R.-K. kerkhof op de markt te Meerssen. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijver W. Reijntjens, f 698,21.

Oostrum bij Venraai. Het bouwen van een pakhuis met bijlev. van alle materialen, behalve de steenen. Door den heer L. Wijnhoven te Venraai.

Laagste inschrijver M. v. d. Putten, f 475, gegund.

Tilburg. Het vergrooten van eene weverij voor de firma Thomas de Beer met alle leverantiën; uitgenomen de gietijzeren ramen en kolommen, de stalen balken en. de ijzeren kapspanten. Door den architect F. C. de Beer.

Laagste inschrijver C. J. Broeders, f 2740. Gegund aan Math. Kuijpers, f 2820.

Vught. Het bouwen van een gesticht met oud-mannen- en vrouwenhuis, gasthuis, schoolgebouw etc., ald. Door het R.-K. paroch. kerkbestuur v. d. H. Petrus.

Laagste inschrijver P. H. Versteijnen, Oisterwijk, f 76841, gegund.

25 NOVEMBER.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van 5 beneden- en 5 arbeiderswoningen, op het terrein genaamd „Siberië", voor den heer J. A. Smits. Door den arch. F. H. J. Pastoor.

Laagste inschrijver, huizen. Jac. van Rooij. f 8250.

Laagste inschrijver, put. G. Hartman f 110.

Steenbergen. Het bouwen van eene nieuwe hardsteenen pomp met gemetselden put, op het dorp de Heen onder Steenbergen. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver L. Buysen, f 385, geg.

26 NOVEMBER.

Ledeacker (N.-Br.), Het maken van een woonhuis met bijlev. der bouwmaterialen. Door den heer L. Verstraten.

Laagste inschrijver Joh. van Rooij, St.-Anthonis, f 1348.

Nisse. Het bouwen van. een bergplaats voor een lijkkoets op het Dorpsplein aldaar. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver A. Jansen, Nisse, f 392,50, gegund.

„Per Telegraaf."

Wonseradeel. Het stichten van een schoolgebouw en onderwijzerswoning te Witmarsum en het verbouwen van de schoolgebouwen te Arum en Tjerkwerd en van de onderwijzerswoning te Idsegahuizum. Door het gemeentebest.

Laagste inschrijvers, Gebouwen, Arum. O. v. d Weide, Kimswerd, f 4360.

Woning Idsegahuizen, G. Draaisma, Piaam, f 2719.

Gebouwen Tjerkwerd, R. Posthumus, Tjerkwerd, f 2700.

Gebouwen te Witmarsum, S. Feikema, Pingjum, f 14820.

28 NOVEMBER.

's-Gravenhage. Het maken van ijzeren kasten. liften en bijbehoorende werkzaamheden in het depotgebouw van het Centraal Archief aan het Blijenburg te 's-Hage. Ram. f 74690. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver F. Andriessens, firma V. A. Hillen en Co., Utrecht. f 67890.

29 NOVEMBER.

Amsterdam. Het verbouwen van het kelderderhuis achter de perc. no. 59, 61 en 63, Hoogte kadijk aldaar. Door de directie der Naaml. Vennootschap Bierbrouwerij en azijnmakerij „de Gekroonde Valk" v/h. van Vollenhove en Co.

Laagste inschrijver W. Cuiper, f 57901.

's-Hertogenbosch. Het verbouwen der griffiegebouwen van het prov. bestuur van Noord-Brabant te 's-Hertogenbosch. Raming f 99,600. Door het prov. best.

Laagste inschrijver Adr. Blocks, Zwolle, f 91.480.

Nijmegen. Het amoveeren en weder opbouwen van perc. 6 aan de St. Jorisstraat ald. voor J. H. Derksen. Door den bouwk. W. J. H. v. d. Waarden.

Laagste inschrijver J. Guelen, Wijchen, f 5695.

30 NOVEMBER.

„Per Telegraaf."

Arnhem. Het bouwen van 8 woningen van 2 verdiepingen met bijbehoorenden tuinmuur enz., gelegen aan den Klarendalsingel en de de Hovenierstraat te Arnhem. Door het best. der woningvereen. „Openbaar Belang".

Laagste inschrijver S. Geurts. Indoornik, f 25230; daaropvolgende W. Vleming, Velp, f 25628.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

10 DECEMBER 1898. 18e JAARGANG. No. 50.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Aan den Lezer. — Drie belangrijke data voor de Polytechnische school, door J. H. Leliman. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Boekaankondiging. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

In de Bestuursvergadering gehouden op 8 December j.l., is in principe besloten om, in aansluiting aan het antwoord van het Bestuur der Maatschappij op het Haarzuijlensche adres, een poging in het werk te stellen om, voor zoover Amsterdam betreft, een aanvang te maken met het in de hand werken van meerdere aansluiting der Vereenigingen van de beoefenaren der bouwkunst en aanverwante vakken. Daartoe is een schrijven verzonden aan de Besturen van: de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij, het Genootschap Architectura et Amicitia, de Technische Vakvereeniging Afd. Amsterdam, en den Nederlandschen Aannemersbond Afd. Amsterdam.

Aan de Redactiën van de Weekbladen „Architectura" en „De Opmerker" is verzocht geworden dat schrijven op te nemen. Daar de tijd wellicht echter te kort is om aan dat verzoek te kunnen voldoen, zal ook het „Bouwkundig Weekblad" genoemd schrijven eerst in het volgende nummer openbaar maken.

Aan de leden van de Afdeeling Amsterdam der Maatschappij en van het Genootschap Architectura et Amicitia is eene circulaire gezonden, waarvan de inhoud is als volgt:

Amsterdam, 7 December 1898.

M. H.

Gelijk u bekend zal zijn, zal weldra door Burgemeester en Wethouders dezer Gemeente aan den Gemeenteraad ter goedkeuring worden aangeboden een concept voor het wijzigen van Hoofdstuk IX der Algemeene Politie Verordeningen van Amsterdam.

Daar Hoofdstuk IX geheel handelt over het bouwen en sloopen, kwam het Bestuurderen van de Afdeeling Amsterdam van Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst en van het Genootschap „Architectura et Amicitia" wenschelijk voor een vergadering te beleggen van Amsterdamsche Architecten, bouwkundigen en aannemers. ten einde de bestaande Artikelen van Hoofdstuk IX der Algemeene Politie Verordening te kunnen bespreken en de bezwaren te vernemen door ieder onzer in de practijk wel eens ondervonden bij de toepassing van deze Artikelen.

Deze bezwaren kunnen dan bijeengebracht worden en aan Burgemeester en Wethouders ter overweging worden aangeboden en wellicht van invloed zijn bij het door den Gemeenteraad behandelen van het gewijzigde Hoofdstuk IX.

Aan den heer Wethouder van Publieke Werken is het verzoek gedaan, om het concept der nieuwe Verordening te mogen ontvangen ter bespreking in een vergadering van deskundigen. In afwachting hiervan richten ondergeteekenden tot u het verzoek, aan eerstondergeteekende, die met den heer Mr. H. Verkouteren advocaat-procureur alhier, de zaak hoopt in te leiden, zoo spoedig mogelijk schriftelijk te willen inzenden de bezwaren door u in uw practijk ondervonden van de toepassing van de bestaande Artikelen van Hoofdstuk IX.

Deze gegevens, welke vóór den 13den dezer worden ingewacht, zullen naar wij vertrouwen een vruchtbare behandeling der artikelen op de Vergadering mogelijk maken.

Ondergeteekenden, behoeven u niet te wijzen op het hooge belang voor al de bij het bouwen in Amsterdam betrokkenen, van de bepalingen welke voor een reeks van jaren zullen worden vastgesteld. Zij roepen daarom met allen ernst uw krachtigen steun in, om de besprekingen op de Vergadering, welke 16 December a.s. zal worden gehouden, zoo vruchtbaar en zaakrijk mogelijk te doen zijn.

Bestuurderen van de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst,

C. B. Posthumus Meyes,
Voorzitter.

B. J. Ouëndag,
Secretaris.

Bestuurderen van het Genootschap „Architectura et Amicitia",

Jos. Th. J. Cuijpers,
Voorzitter.

J. L. M. Lauweriks,
Secretaris.

AAN DE LEZERS.

De redactie van het Bouwkundig Weekblad is voornemens in het vervolg de lezers van het blad zooveel mogelijk in kennis te stellen met hier te lande aan te besteden of pas in uitvoering zijnde belangrijke bouwwerken. Zij zal

trachten dit te doen door het geven van verkleinde teekeningen met korte beschrijving, die voor een vakman voldoende zijn om zich een denkbeeld van het bouwwerk te maken.

De redactie heeft echter hiervoor in de allereerste plaats de medewerking van de ontwerpers der plannen noodig; zij vertrouwt, dat deze bereidwillig zal worden verleend wanneer een verzoek wordt gedaan om toezending van bestekteekeningen en bestek.

Eene eerste proeve van hetgeen de redactie wil doen om ook daardoor de belangrijkheid van het blad te verhoogen, wordt hieronder gegeven. Een gevelteekening is ditmaal niet daarbij aanwezig, omdat de gevels, met het oog op de bestemming der woningen, de grootste eenvoud vertoonen. Trouwens, in *dit* plan zijn de situatie en de indeeling der woningen de voornaamste en meest op den voorgrond tredende zaken.

Woningen der Woning-Vereeniging „Openbaar Belang" te Arnhem.

Op 30 Nov. j.l. werd aanbesteed het bouwen van 8 woningen, waarvan 8 onder- en 8 bovenwoningen, met tuinmuur, gelegen aan den Klarendalsingel en de Hovenierstraat te Arnhem. Het laagste inschrijvingscijfer was f 25.230.

Het gebruik van muntgasmeters neemt bij de bewoners in groote mate toe.

De Vereeniging looft premiën uit voor getrouwe betaling der huurpenningen, en zij schrijft jaarlijks een wedstrijd uit voor het goed onderhouden der tuintjes.

DRIE BELANGRIJKE DATA VOOR DE POLYTECHNISCHE SCHOOL.

Geen wonder, dat deze Rijksinstelling — spoedig in eene Universiteit no. 5 te herscheppen — hopen wij —, die bloeit en een aantal van 600 studeerenden moet herbergen, zoo als te voren of in het vijftig jarig tijdvak, dat ze met eere en glans doorliep — niet voorkwam, — in den laatsten tijd de aandacht van velen, zoo van oud als huidige leerlingen Studenten, tot zich heeft getrokken, en ondanks enkele tegenstrevers steeds vooruit gaat.

Gelukkig, dat zelfs de sollerij een weinig aan het bedaren is en de Polytechnische School al meer en meer wordt gewaardeerd als te zijn de eenige en beste gelegenheid in Nederland waar de gegoede jongman zich in een viertal jaren, als hij gezond blijft en ijverig werkt, kan bekwamen

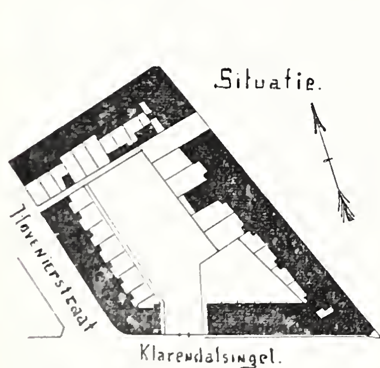

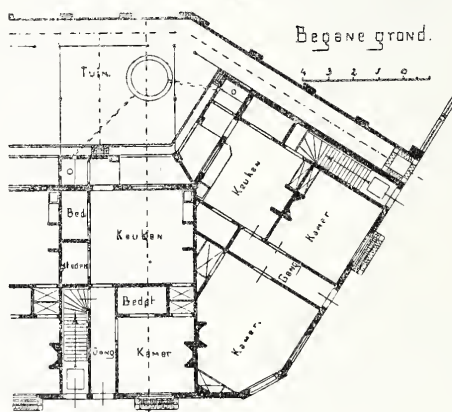

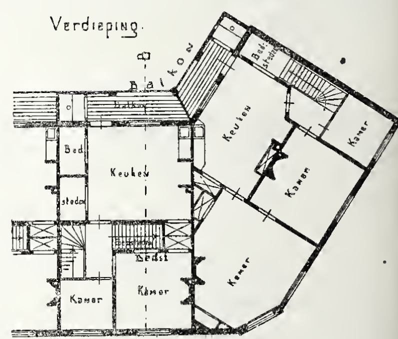

Woningen der Woning-Vereeniging „Openbaar Belang" te Arnhem.

De woningen komen wederom op een gedeelte van het door de Gemeente onteigende deel van Klarendal, vroeger bezet met de meest verpest zijnde woningen; zij zijn eenige van die welke op de bijgaande situatie zijn aangegeven.

De groote ruimte achter de woningen behoort aan een particulier, die hier eerlang een „Volksleeszaal", of iets dergelijks, denkt te bouwen.

Hoewel „Openbaar Belang" slechts bij groote uitzondering woningen met een verdieping bouwt, is het in dit geval hiertoe moeten overgaan wegens de duurte van den grond.

Zij bouwde nu reeds ruim 200 woningen, verschillend van huurprijs van f 1.50 tot f 2.50, met vrij gebruik van waterleiding. Elke woning heeft een kelder, de zolders zijn bij alle beschoten. Alle surrogaten zijn bij den bouw uitgesloten. De buitendrempels zijn van hardsteen.

De privaten liggen steeds geheel buitenshuis, maar zijn bereikbaar zonder last te hebben van tocht, regen enz. Voor de bovenwoningen is dit mogelijk door middel van een bordes. Men verkiest tegenwoordig beerputten, mits goed gebouwd, daar het tonnenstelsel op den duur blijkt onpractisch te zijn.

Reeds ongeveer 1000 personen wonen in de gezamenlijke woningen van „Openbaar Belang", op Lombok en Klarendal. De gezondheidstoestand is er opvallend goed.

in de Bouw- en Ingenieurswetenschappen en kunst, naar keuze voor Nederland of de Indiën.

Het zal ieder belangstellende in dezen aangenaam zijn kennis te nemen van het degelijk artikel door den heer Student J. R. van Mussenbroek in „*Belang en Recht*" geschreven; Z.E.D. breekt daar een lans voor de „*Vrouwelijke Ingenieurs*" en roept onder dien titel het advies van Prof. Pekelharing in. — Deze Hoogleeraar in Staatsrecht te Delft, oordeelt gunstig over de toelating van jonge dames bij den Polytechnischen cursus, mits zij het daarvoor vereischte examen der H. B. School (5 jaar) met goed gevolg hebben gedaan.

Hij die het maandwerk *Belang en Recht* niet zoo dadelijk bij de hand heeft, en een degelijk resumé wil lezen, hij sla „*de Ingenieur*" van 22 October 1898 no. 43 open, en zal tevreden zijn als hij op blz. 531 — over de belangstelling leest, die de *mannelijke* student voor de toetreding der *vrouwelijke*, zoo innig humaan en gentlemanlike aan den dag legt.

Natuurlijk zal er over het al of niet wenschelijke der aanwezigheid van de dames — als: ingenieurs en architecten in hope nog heel wat te praten of te pennen zijn, want bij theorie behoort onmiddelijk de praktijk. Ik zie de dames reeds met waterdichte modderlaarzen den stand en de zakking der palen in den put noteeren, of wel klimmen

langs buitenladders om metsel-, timmer- en dakwerken te inspecteeren, in gebouwen waar nog geen vloeren zijn. Maar dat alles voorloopig daargelaten, de eerste datum waarover mij een woord op het hart lag en dat er uit moest, is 22 October 1898.

De tweede is 29 October 98. De lezer zij zoo vriendelijk en sla het Bouwkundig Weekblad no. 44 op, en leze daar wat een tweede studiosus, — bij mij en de redactie niet onbekend en wel belangstellend geloof ik, heeft ter tafel gebracht over het Polytechnicum te Delft. Hij vraagt verbetering in lesuren, in colleges maar vooral voor de lokaliteiten, en hij vraagt steeds en nogmaals verbetering, natuurlijk ook in pieteit van ministers en landsregeerders, jegens die eenige kunstschool.

Tegenover de zeer onvoldoende hoedanigheid van vele der zalen voor onderwijs, mag de geëerde student *van M.* zijn eischen voor damestoelating voorloopig wel wat beperken, want waar en hoe zal de raad van Bestuur. aan die lieve Vrouwelijke Jeugd — waardige zitplaatsen verschaffen, als ze er voor de mannelijke zelfs niet zijn?

Voor mijn part melden er zich spoedig te Delft een honderdtal jonge of oudere Dames aan — zoowel voor het practisch als ander onderwijs, aan Bouwmeesters en Ingenieurs in hope te geven.

Zoo een feit zou wellicht tengevolge hebben, dat het Rijk al spoedig een grootsche, nieuwe en moderne Polytechnische Universiteit — zou bouwen, b.v. voor het millioen dat nog altijd in kas zal zijn door de *niet-stichting* van een Paleis voor de Staten-Generaal in 1863, en waarvoor nog altijd 3 bekroonde ontwerpen, ter keuze klaar behooren te liggen. We hopen het beste voor de opmerkingen — ad rem — van *student n⁰ 2.*

En wat is de derde datum, waarover onderteekenaar het woord in dit Weekblad vraagt?

Het is de 9de November 1898; want toen schreef de zich noemende Heer *Th.*, in het Weekblad Architectura no. 47 — een zeer degelijk stukje betiteld:

„De opleiding van den Architect."

Ha, ha, nu zijn we waar we zoo gaarne zijn, en moeten zijn! De architect — (dus niet de Ingenieur) aan de P. S. te Delft heeft de voorkeur bij (den oud-student) Th. . . ? Hiervoren schreef ik het woord „sollerij" en ik blijf dit epitheet handhaven, want het zou wel jammer zijn, als in onze dagen van verwoedheid en haken, die vaak in de oogen niet passen, niet iedereen — bevoegd of niet — een paar woorden van afkeuring over had voor een Rijks Instelling die eene voortreffelijke toekomst te gemoet gaat en een prachtig verleden achter zich heeft van ruim een halve eeuw lang. En vijftig jaar is geen kleinigheid! De schrijver van den derden datum klaagt over den geringen tijd (er staat: weinige gelegenheid), die er voor het *boetseeren* te Delft bestaat. Wij klagen daarover niet, want figuren in klei drukken is voor bouwmeester en ingenieur *bijzaak;* maar wat hoofdzaak voor beiden schijnt te zijn, dat is de mathematiek enz. Daaraan wordt, voor den bouwmeester vooral, veel te veel tijd en studie geëischt. Hoe meer wiskunde, des te minder of beroerder artist, zei mij eens een bouwmeester van 78 jaar. — Moge de Raad van Bestuur te Delft het met Z.E.D. eens zijn of worden. — Ook bespreekt de heer Th. de examen-rapporten, en acht het voor de heeren studenten noodig, dat zij voor hun bezoek aan de Polyt. school *meer* in aanraking met de praktijk komen.

Wetenschap en kunst zijn niet immer in lieve harmonie met elkander, want zij bonsen vaak tegen elkander in; Wetenschap óf theorie is dus — voor mij — hoofdzaak, en de praktijk wensch ik dat *nà* het bezoek aan de P. S. in uitvoering kome en doe dat op eigen houtje en ondervinding. — Wat helpen den ingenieur of den bouwmeester een of een paar jaren, te timmeren, en wat kan hij wel in dien tijd van al de andere onmisbare ambachten — met zijn handjes — te pakken krijgen of degelijk leeren? Trouwens — praktijk leert men 't best *in* de praktijk, die dadelijk *na* het P. S. bezoek moet aanvangen. Dat het teekenstift *even lang* moet gehandhaafd worden als de schrijfpen is mij van Th. eene te onzuivere bepaling om er lang bij stil te staan.

't Spreekt van zelf, dat de student die ernstig wil, te Delft als op eene Hoogeschool is voor het teekenen, in zijn algeheelen omvang. En welke prachtige en kostbare hulpmiddelen heeft die school? En waarom brengt de H.B.school daarin vertraging en staat zij het teekenen in den weg volgens Th.? Ik heb op de H.B.S. voortreffelijke (ook bouw-)teekeningen gezien, en zij die willen, kunnen daar zoo veel leeren, dat ze voor Delft een paar jaar vooruit zijn.

Het schetsteekenen zegt Th. is op de P. S. *„zeer vernalatigd geworden"!* Bewijzen als het u belieft. Verzoek beleefd excuus — collega of niet.

Overtuig u zelf ten overstaan van menig student die wil. en het *kunnen* en *doen* ter Pol. Schole zeer voortreffelijk heeft geleerd.

In Mei 1869 verscheen er in de „Opmerker" eene bijdrage getiteld: „Een woord over de regeling van het onderwijs van Rijkswege in de beeldende kunsten" door J. H. Leliman.

In dat betoog kwam ook de Polytechnische School voor, met al zijn toenmalige onvolledigheden. Gelukkig zijn er zeer velen hersteld en durven wij in 1898 constateeren; dat diezelfde school een kostelijken gang liep en loopt. Nog lang blijve zij de Eer van 't Vaderland! Immers waar leert de architect beter kennis der materialen? Waar meer volledig de leer van constructie en siering? Waar meer degelijk de hoogere eischen der Bouwkunst, als: de leer der schoonheid, der oudheidkennis, in zijn neutrale — dus niet mystieke — opvattingen voor onzen heerlijken vooruitstrevende modernen kunsttijd? Immers nergens in Nederland; want geen enkele school, heeft Professoren, leeraren en hulpmiddelen als die in de Prinsenstad. Geen enkele kan een onderwijs geven, zoo aanschouwelijk mogelijk, langs den kostbaren weg van modellen, boeken, plaatwerken, excursiën onder degelijk en leerzaam geleide van achtbare mannen, bij en in het kunstonderwijs vergrijsd — en opgevoed! Eere aan hun en hunnen arbeid! Dat de Staten Generaal, de ministers, al spoedig tot de overtuiging komen of worden gebracht, dat te groote zuinigheid voor de eenige Rijks-Hooge Kunstschool te Delft — misplaatst is, daarvan zijn wij overtuigd, want elke verbetering, elke uitbreiding van de leervakken in Bouw- en Ingenieurswetenschap en kunst, brengen den lande duizendvoudige Glorie en *renten.*

En voor de rest wenscht ondergeteekende, iedereen het beste succes in het vak zijner studie en keuze, en vertrouwt, dat het: *Comparez c'est comprendre,* voor allen een heilspreuk moge worden.

St. Nicolaas '98. J. H. LELIMAN SENR.

PRIJSVRAGEN.

Op de prijsvraag uitgeschreven door het Frans Hals-Comité, voor een monument ter eere van Frans Hals, zijn 17 antwoorden ingekomen onder de volgende motto's:

1. Wie feilt mag keeren.
2. Hulde.
3. Hulde II.
4. Een oud Hollander.
5. Margaretha.
6. Flora park.
7. Ars.
8. Beter laat dan nooit.
9. Rust Roest.
10. Ontwerp.
11. Ontwerp II.
12. Vroolijke Frans.
13. Eindelijk.
14. de plano.
15. Jetje.
16. Ars longa.
17. In Memoriam.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Arnhem. 30 Nov. 1898. Na afdoening van eenige huishoudelijke besprekingen, verleent de Voorzitter het woord aan den heer P. Evekink.

In een boeiende causerie gaf spreker zijne hoorders eene beschrijving van de gedenkteekenen:

1°. op den Wittekindsberg te Porta Westfalica;

2°. op den top van den Grotenburg in het Teutoburgerwoud, en

3°. dat op den Burgberg in het Kyffhaüsergebergte.

De heer Evekink gaf eene korte verklaring, wat de aanleiding tot het oprichten van deze monumenten was, gaf verder eene beschrijving van de streek en de natuur waarin ze geplaatst zijn, met een geschiedkundig overzicht van de plek waar ze verrezen en van de daaraan verbonden legenden. Ook een levensbericht van den architect Bruno Schmitz, de ontwerper van de sub 1 en 3 genoemde monumenten, en van den beeldhouwer Joseph Ernst von Bandel, de Schepper van het Hermann's gedenkteeken in het Teutoburgerwoud.

Van de 3 monumenten gaf spreker voorts eene uitvoerige beschrijving, toegelicht door tal van platen en photographiën en met gedetailleerde opgaven van afmetingen en kosten.

Met onverdeelde belangstelling werd de keurige rede van den heer Evekink door de aanwezigen gevolgd, en de Voorzitter bracht in woorden, wat een levendig applaus den spreker reeds had vertolkt, n.l. den dank der vergadering voor de boeiende voordracht.

De kunstbeschouwing van het prachtwerk „Stappaerts & Stroobant: Monuments d'Architecture en Belgique hield de leden en introducés nog geruimen tijd bijeen.

De heer M. J. C. van Eyck, als introducé ter vergadering aanwezig, werd als gewoon lid der afdeeling voorgesteld.

De Voorzitter deelde nog mede, dat de belangrijke vondst van middeleeuwsche ceramiek, onlangs op de steenbakkerij te Malburgen gedaan, aan het gemeente Museum te Arnhem is afgestaan. Niets meer aan de orde zijnde, sloot hij daarna de vergadering.

BOEKAANKONDIGING.

A. Von Pannewitz. Formenlehre der Romanischen Baukunst, in ihrer Anwendung auf den Quaderbau. Leipzig 1898. Baumgärtners Buchhandlung. Prijs f 7 80.

Onder dezen titel verscheen een atlas van veertig platen met architectonische details in Romaanschen stijl. Het doel van den samensteller van dezen atlas was eene aansporing tot het verder ontwikkelen en toepassen van de rijke motieven der Romaansche Bouwkunst, die door den overgang tot de Gothiek in hare ontwikkeling gestuit werd, vóór hare krachten ten volle ontwikkeld waren.

In de hoop, dat deze atlas in hoofdzaak den architecten als verzameling studie-voorbeelden zou dienen, zijn in dit werk geene uitvoerige beschrijvingen of wel fraai, artistiek opgewerkte teekeningen opgenomen.

Hen die zich toeleggen op de studie der Romaansche bouwkunst en daartoe een groot aantal voorbeelden van de elementen dier kunst noodig hebben, zij dit werk ter kennisname aanbevolen.

Na een tweetal platen met de ontwikkeling van den plattegrond, worden achtereenvolgens behandeld: kapiteelen, basementen, lijsten, pijlers, kraagsteenen, kroonlijsten, vensters, portalen, en ten slotte de grootere fragmenten, als torens, koren, enz.

The Bayeux Tapestry. A history and description bij Frank Rede Fowke, of the Department of Science and Art. South Kensington London. George Bell and sons, 1898.

Volgens den prospectus is dit werk eene nieuwe uitgave die, vergeleken bij de oude, vooral verbeterd moet zijn wat betreft de platen. Deze zijn gemaakt volgens eene methode van photographische reproductie, die onlangs uitgevonden is door Court Ostroròg.

Het oorspronkelijke dure werk dat ongeveer 25 jaren geleden verscheen, is thans uitverkocht; bij het groote belang dat The Bayeux Tapestry uit een oogpunt van kunst en geschiedenis heeft, zal de editie, wier verschijnen thans wordt aangekondigd, wel spoediger door een andere worden gevolgd.

W. L.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 11 van 15 November 1898. Bijgoed (vervolg en slot), door J. Sturing. — Hollandsche Tabak (vervolg), door C. J. Koning. — Melk en melkproducten (vervolg) door Dr. A. J. C. Snijders. — De Transatlantische Postduivendienst, door Dr. R. Sinia. — De oorspronkelijke bewoners van Suriname (vervolg en slot), door J. F. Pool. — Het afzonderen van welriekende bestanddeelen uit bloemen, door Dr. H. J. Calkoen. — Een en ander over merkwaardige kometen. (Naar W. T. Lynn.) — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen, door Ant. Pannekoek. — Korte mededeeling, door Dr. C. Hille Ris Lambers. — Correspondentie.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:

Bouwkundig Opzichter 1.

Bouwkundig Teekenaar 2.

Bouwkundig Opzichter-teekenaar 2.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 12 DECEMBER.

's-Gravenhage. Den bouw van vier winkelhuizen met kelders en woningen en vier bovenwoningen met vrije toegang, op een terrein aan den Gedempte Burgwal, hoek Achter-Raamstraat.

Het bestuur der 's-Gravenhaagsche Coöp. Broodbakkerij en Verbruiksvereeniging „De Volharding". Bestek met 9 teek. zijn tegen f 4 per stel, verkrijgb. bij den architect E. F. Ehnle, Pieter Bothstraat 23 aldaar, bij wien inl. zijn te bekomen op alle werkdagen van 9—12 u Aan hen die bij de vorige besteding zich de stukken verschaften, wordt op verzoek, een bovengenoemd stel uitgereikt of toegezonden zonder kosten. Aanw. gedaan.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een militaire woning aan de Z.W. Vaart.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en teek. ter inzage ter secretarie, ad f 1.10 verkrijgb. bij den ingenieur-architect, alsmede inl. Aanw. gedaan.

Lochem. Het bouwen van een winkelhuis met woning.

De firma Nieuwenhuis en Holtslag, n.m. 5 u. in café „de Klok", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Lochem. Het verrichten van eenige verbouwing van het huis no. 386 a. d. Zwiepsche weg.

De aanbesteder, 's av. 7½ u., in café „Central", alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Stadskanaal. Het bouwen van een boerenbehuizing in de krim bij Dedemsvaart, onder bijlevering van al het daartoe benoodigde.

De heer Joh. Berg te Sappemeer, n.m. 3 u., in het café Linzel te Stadskanaal, alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Bestekken te bekomen à f 1 bij T. Berg. boekh. te Sappemeer.

Tilburg. Het bouwen van een heerenhuis te Tilburg.

De heer Hubar, n.m. 2 u., in het café van de Wed. Broeker. Bestekken verkrijgb. tegen f 0,50, bij H. H. Goosens, architect, Heuvelstraat, bij wien tevens nadere inl. te bekomen zijn. Aanw. 12 Dec, v.m. 11 u., op het terrrin aan de Tuinstraat.

DINSDAG 13 DECEMBER.

Den Dungen (N.-Br.). Het bouwen van een toren met doopkapel, enz. met bijlev. van alle leveranties.

Het R.-K. Parochiaal kerkbestuur, n.m. 3 u. Bestek met teek. ter inzage ten herberge van A. Schakenraad te Den Dungen. Bestekken te verkrijgen bij het kerkbestuur voorn. tegen f 1,50. Nadere inl. te verkrijgen bij den architect C. Franssen te Roermond. Aanw. 13 Dec. v.m. 11½ u.

Rotterdam. Het bouwen van een meisjesschool aan de Prins Hendriklaan.

Het gemeentebestunr, n.m. 1 u. Bestek, voorw. en teek liggen ter kennisneming op de centrale secretarie en in het stads timmerhuis en zijn à f 1 verkrijgb. bij Wed. P. van Waesberge enz. Inl. zijn te bekomen aan gemeld timmerhuis. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 14 DECEMBER.

Enschedé. Het bouwen van twee woonhuizen op een terrein gelegen aan de Minkmaatsteeg te Enschedé.

De architect A. L. Clemens Az., voor den heer J. H. Binkhorst, in café van den heer G. Zijgo. Bestek en teek. in gen. café ter inz. Aanw. v.m. 9 u., inl. bij gen. architect.

Hilversum. Het bouwen van 2 villa's met bijkom. werken aan den 's-Gravenlandschenweg aldaar.

De heer J. S. Breslau. Bestek en teek. tegen f 1,50 verkrijgb. ten kantore der bouwm. Van der Eijk en de Waal, Noorderstraat 19, Amsterdam.

Rotterdam. Het bouwen van een pand in te richten tot pakhuis, magazijn, werkplaatsen, enz., aan de Struissenburgstraat bij den Oostzeedijk.

De architect A. Langejan, v.m. 11 u. in het lokaal Oostmaasstraat 48. Bestek en teek. à f 2 te bekomen Dijkstraat 73 en bij Corn. Immig en Zn., Oostmolenstraat. Aanw. en inl. volgens bestek.

DONDERDAG 15 DECEMBER.

Avereest. Den verbouw van het bestaande gemeentehuis.

Het gemeentebestuur n.m. 2 u. Teek. ter inzage, bestekken à 75 cts. verkrijgb. ter gemeentesecretarie. Inl. worden verstrekt door K. A. Hakkert te Avereest. Plaatselijke aanw. 15 Dec., v.m. 10—12 u.

Eindhoven. Het bouwen van een *a* kantoor met goederenlokaal en eene *b.* remise op het emplacement te St. Michels-Gestel.

De directie der tramweg maatsch. St.-Oedenrode-Eindhoven. v.m. 11 u., in het café van E. Stoot. Bestek verkrijgb. tegen f 1 aan het bureau der maatsch. te Eindhoven, alw. nadere inl. te verkrijgen zijn. Aanw. gedaan.

Helmond. Het bouwen van 2 winkelhuizen met aanhooren.

De heer C. N. Helsper, 's av. 7 u., in het café van W. de Roij. Bestek en teek. verkrijgb. bij Jos. Swinkels bouwk. Aanw. v.m. 11 u.

Tiel. Het afbreken van een huis aan de Waterstraat wijk C. no. 80 aldaar en het bouwen van een woon- en winkelhuis.

De heer C. M. v. d. Weert, Zaltbommel, v.m. 11 u., in het café Ringelenstein, alw. bestek en teek. ter inz. en zijn ad f 1 verkrijgb. bij den architect A. M. A Gulden te Zaltbommel.

VRIJDAG 16 DECEMBER.

Hattem. Het bouwen van een kerkgebouw aan de Achterstraat te Hattem.

De kerkeraad der Ger. Gem. n.m. 3 u., in het Oude Kerkgebouw. Bestekken met teek. te verkrijgen à f 2,50 bij H. G. Chr. Treep, Zwolle, bij wien tevens nadere inl zijn te bekomen.

Alléén voor Protestantsche aannemers.

Neede. Het bouwen van een kerk en pastorie.

De architect T. Broekhuijsen, n.m. 4 u., in het café van de wed. Hondelink. Bestek en teek. in voorn. café ter inzage. Aanw. op aanvrage. alle werkdagen.

ZATERDAG 17 DECEMBER.

Oenkerk (Fr.). Het afbreken eener oude en weder opbouwen eener nieuwe schuur, met vertimmering der voorhuizing te Oenkerk.

De heer K. A. de Boer, bij wien bilj. in te leveren. Teek. ter inz. bij F. Wiersma. Bestekken tegen f 1 verkrijgb. bij R. A. de Jong te Oenkerk. Aanw. 12 Dec., 's midd. 12 u.

Winschoten. *a.* Het bouwen eener behuizing aan de Emmastraat; *b.* het bouwen eener behuizing aan de prov. grindweg naar Blijham.

De architect K. de Groot, 's av. 8 u.. in het hotel „de Vrijheid". Teek. ter inzage ten huize van aanbesteding. Bestekken tegen f 0.25, alsmede inl. ten kantore van den architect te bekomen.

DINSDAG 20 DECEMBER.

Eersel (N.-Br.). Het bouwen van een heerenhuis en magazijn met alle leverantiën, enz.

De heer W. Moonen—Willems, n.m. 3 u., in het café van P. Cools—Schellens. Teek. ter inzage in voorn. café en bij den heer E. Stoot te Eindhoven. Bestek en teek. à f 2,50 en nadere inl. te bekomen bij den architect L. J. P. Kooken te Eindhoven. Aanw. 20 Dec., v.m. 11½ u.

Nijmegen. Het vergrooten der hulpgierbrug, in gebruik bij het Overvaartveer op Lent

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek á 10 ct. verkr. ter secr. Inl. geeft de gem. architect.

WOENSDAG 21 DECEMBER.

Beverwijk. 1. Het herstellen en onderhouden van onderscheidene eigendommen der gemeente. gedurende het jaar 1899; 2. de leverantie van schoolboeken. leermiddelen en schoolbehoeften. benevens de materialen voor het onderwijs in de vrouwelijke handwerken. ten dienste der gemeentescholen voor 1899.

Het gemeentebestuur, v.m. 10 u. Bestek en voorw. voor sub. 1, zijn verkrijgb. ter secretarie à f 0,25. Voorw. voor sub. 2. benevens monsters en opgave van hët benoodigde, liggen ter inzage op de secretarie Aanw. voor sub. 1 16 Dec., aanv. v.m. 10 u. bij het raadhuis.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene strafgevangenis en een huis van bewaring met daarbij behoorende werken te Haarlem. Raming f 560895.

Het min. van Justitie, n.m. 2 u. Bestek met teek. tegen f 6 verkrijgb. bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage en ligt, met de detailteek. en modellen, ter inz. in het gebouw van de Maatsch. tot bevordering der Bouwkunst, Marnixstraat te Amsterdam tot 21 Dec. Inl. te bekomen op het bureau van den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage, dep. van Justitie. Aanw. in het gebouw der Maatsch. tot bevordering der Bouwkunst, 12 en 17 December van 1 tot 4 u.

DONDERDAG 22 DECEMBER.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een heerenhuis, drukkerij, magazijn met bovenwoning en bijbehoorende werken, op een terrein gelegen aan de Stationsweg en Havenstraat.

De architect A J. van Kempen, v.m. 11 u., in het café van P. Mulders. Bestek en teek. verkrijgb. à f 2,50 bij den architect, Koorstraat F. 111*a* en liggen ter inzage in bovengen. café. Aanw. op 20 Dec., n.m. 2 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

27 NOVEMBER.

Muiden (Onderh.). Het maken van een aanbouw aan café „Boschzicht", benevens het bouwen van 5 woningen, in perceelen en massa. Door den heer J. Hardeveld.

Aanbouw. Laagste inschrijver H. A. Steenman f 1140*.

Woningen Korver en Co. f 4956*.

Massa. Korver en Co. 6246. * Gegund.

29 NOVEMBER.

Veenendaal. Het bouwen van een slagerij met woonhuis in de Hoofdstraat voor T. v. Hunnik.

Metselwerk. Laagste inschrijver A. Wagensveld, f 1246*.

Timmerwerk. J. Boers, f 947.92*.

Schilderwerk. Wed. G. G. de Ruiter, f 126*.

Loodgieterswerk. A. L. Knijff, f 110*. *Geg.

30 NOVEMBER.

Dordrecht. Het bouwen van een restauratietent op het terrein van de ijsclub voor de armen. Door den heer C. J. Seijffert.

Laagste inschrijver J. D. Nodelijk, f 780. Gunning aangehouden.

Gorinchem. Eene verbouwing van het koffiehuis in de Haarstraat. Door den bouwk. J. van Embden.

Timmerwerk. Laagste inschrijver L. J. Schaap, f 328*.

Metselwerk. W. G. Lintjes, f 58*.

Verfwerk. M. Bokhorst, f 57*.

Massa. L. J. Schaap, f 571. * Gegund.

2 DECEMBER.

Arnhem. Het bouwen eener leerschool met annexe kweekschoollokalen, benevens gymnastieklokaal en conciergewoning, op een terrein aan de Vijverlaan te Apeldoorn. Raming f 89.800. Door het prov. bestuur.

Laagste inschrijver J. W. Geurden, Apeldoorn, f 83300.

3 DECEMBER.

Glanerbrug bij Enschedé (Onderh.). Het bouwen van een woon- en winkelhuis met tapperij, voor den heer J. B. Heersche, ald.

Laagste inschrijver G. Gosselink, Glanerbeek, f 5999, gegund.

Harlingen (Onderh.). Het verven en behangen van 4 kleine kamertjes met gang. Door de diaconie der Nederl. Herv. gemeente.
Laagste inschrijver Wed. W. Nauta Ez., f 79, gegund.
Helder. Het bouwen van een woonhuis aan- en verbouwen van het mantelmagazijn „de Lelie", Spoorstraat no. 97a en b. Door den heer Th. Moorman.
Met verfwerk. Laagste inschrijver H. Wijker, f 5696.
Zonder verfwerk. C. Mantel, Enkhuizen, f 4383.

„**Per Telegraaf.**"

Rotterdam. Het sloopen en weder opbouwen van het pand Wijnhaven 90. Door den architect H. D. v. Hoogstraten.
Laagste inschrijver W. Monnée, Rotterdam, f 27250; daaropvolgende P. van Linschoten id. f 27380.
Utrecht. Het gedeeltelijk vernieuwen van de Bavoortsche brug en de Pothbrug en het uitvoeren van herstellingswerken aan de Moffenbrug en de Overeemsche brug, gelegen in den rijksweg van Amersfoort naar Renswoude. Raming f 6000. Door het prov. best.
Laagste inschrijver G. Wassink, Amersfoort, f 6131.
Vorden. Het bouwen van een directeurswoning nabij de Vordensche coöp. roomboterfabriek. onder beheer van den architect J. J. Mellink te Zutphen. raming f 2840. Door het bestuur van genoemde fabriek.
Metsel- en timmerwerk. Ingekomen 9 biljetten. hoogste inschrijver H. Heuvelink, Zutphen, f 2495; laagste Gebr. Rood, Gorssel, f 2060.
Metselwerk. Ingek. 13 bilj., hoogste G. H. ter Hogt, Almen, f 1465; laagste Gebr. Rood, f 1004
Timmerwerk. Ingekomen 17 bilj., hoogste J. B. Liemrijs, Hengelo (O.), f 1347; laagste W. Bilderbeek, Warnsveld, f 1047.
Lood- en Zinkwerk. Ingek. 5 bilj., hoogste J. A. Tappers, Zutphen, f 120; laagste H. Emsbroek, Vorden, f 89.
Stukadoorwerk. Ingek. 3 bilj., hoogste G. H. Verhaaff, Zutphen, f 68; laagste H. J. Hilbers, idem, f 62.
Behangwerk. Ingek. 5 bilj., hoogste M. Lichtendahl, Lochem, f 65: laagste B. J. v. d. Veen, Zutphen f 43,50.
Glas- en verfwerk. Ingek. 7 bilj., hoogste M. R. Evers, Zutphen, f 245; laagste H. Brokken. Wichmond, f 144.
Smidswerk. Ingek. 4 bilj., hoogste J. Hondelink, Vorden, f 88,15; laagste H. J. Oberink, id., f 81
Massa. Ingek. 7 bilj., hoogste J. Klappers. Lochem, f 3443; laagste J. Wesselink Gz., Vorden. f 2655.
IJsselmuiden. Het bouwen eener fabriek op een terrein achter het café „Buitenlust", ter grootte van 350 M². Door den arch. H. de Graaf, te Kampen.
Laagste inschrijver J. P. Lehr. Kampen, f 5299; daaropvolgende H. van Dijk Hzn., id., f 5350; gunning 3 dagen aangehouden.

5 DECEMBER.

Amsterdam. Het vergrooten van de openb. lagere school der 4e klasse voor jongens (Reguliersschool) op den hoek van de Reguliersgracht en Weteringschans. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver W. Greve, f 13880.
Amsterdam. Het vergrooten van de Spiegelschool. tot een school met 8 klasselokalen. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver W. Greve, f 4080.
Groningen. Het bouwen van een directie- en administratiegebouw en een portierswoning met een cantine op het terrein voor het openbaar slachthuis, onder bijlev. van al het daartoe ben. Door het gemeentebestuur.
Laagste inschrijver A. Manting, f 27795.

Veendam. 1e. Het bouwen van een heerenbehuizing tegenover de Kerklaan aldaar met de leverantie, transporten, werkloonen enz. van alle daartoe benoodigde materialen. 2e. De glas- en verfwerken voor J. Mulder Tzn. Door den arhitect H. Muntendam.
1e. Laagste inschrijver R. Boiten, f 5097*. 2e L. Vos. f 730.* *Gegund.

Zwolle. Het bouwen van een woonhuis voor den heer H. W. Bartels op een terrein aan den grindweg aldaar. Door den arch. D. de Herder.
Laagste inschrijvers Gebr. Kardijk, Hasselt, f 2727. Gegund.

7 DECEMBER.

Haarlem. Het schilderwerk in de bomvrije gebouwen in het fort bij Vijfhuizen, nabij Haarlem. Door den aannemer C. v. Boven, te Amsterdam.
Laagste inschrijver S. Zilver. Hoofddorp, f 389. Gegund.

„**Per Telegraaf.**"

Enschedé. Het weder opbouwen der afgebrande stoomververij en chemische wasscherij op een terrein gelegen aan de Brinkstraat. Door den arch. H. Reijgers.
Laagste inschrijver W. A. Thomasson, Enschedé, f 3088; daaropvolgende J. Schuilenberg, id., f 3203.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

17 DECEMBER 1898. 18e JAARGANG. No. 51.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 's GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars, voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Prijsvragen. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst heeft het volgende schrijven gericht tot de Besturen van: de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, het Genootschap Architectura et Amicitia, de Technische Vakvereeniging Afdeeling Amsterdam, en den Nederlandschen Aannemersbond Afdeeling Amsterdam.

Amsterdam, 8 December 1898.
Marnixstraat 402.

Mijne Heeren!

In aansluiting aan de strekking van het adres gedateerd Haarzuylen 25 Juli 1898, en in verband met ons antwoord daarop, wenschen wij, daar aan de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst *als oudste en meest uitgebreide vereeniging op bouwkundig gebied in Nederland* de leiding in handen is gegeven, een aanvang te maken met te trachten, ten minste één der gewenschte hervormingen te verwezenlijken, namelijk die om voor plaatselijke Vereenigingen de onkosten tot een minimum te beperken, en door samenwerking groote resultaten te verkrijgen, en waaruit dan wellicht in de toekomst het samensmelten van verschillende Vereenigingen kan voortspruiten.

In de eerste plaats is daartoe noodig, meerdere aansluiting mogelijk te maken van de verschillende beoefenaren der bouwkunst en aanverwante vakken, en daarmede gepaard te doen gaan besparing van uitgaven voor de Vereenigingen en hare leden.

Wij doen een beroep op Uw Bestuur om ons te steunen, door ons voorstel in overweging te nemen en de mogelijkheid en uitvoerbaarheid, voorloopig in groote trekken onderling te bespreken.

Wij stellen U voor, om Uwe vergaderingen in het vervolg, evenals nu reeds door de Afdeeling Amsterdam van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst geschiedt, te houden in het gebouw van die Maatschappij, en, voor zoover dit mogelijk zal zijn, den zetel Uwer Vereeniging daarheen te verleggen.

Voor het Genootschap Architectura et Amicitia zijn wij bereid een Sociëteitslokaal in te richten.

Wij ontveinzen ons niet, dat aan de uitvoering van dit plan groote moeilijkheden zijn verbonden. Zoo staat de Maatschappij, om te beginnen, voor groote geldelijke offers, daar haar gebouw dan verbouwd zal moeten worden.

Het is ook alleen tengevolge van belangrijke geldelijke tegemoetkomingen, ons toegezegd door personen die de goede bedoelingen van de Maatschappij op prijs stellen en waardeeren, dat wij aan zoo iets kunnen denken.

De vele detail-zaken zijn eerst te regelen om, na eene mogelijke goedkeuring van ons voorstel, de uitvoering van onze denkbeelden mogelijk te maken. Het voorstel dient daartoe in principe, en bloc vooraf door U overwogen te worden.

De financieele voordeelen, voortvloeiende uit het aannemen van ons voorstel, zijn duidelijk: door namelijk de kosten voor het huren van verschillende lokalen te samen te dragen, zullen de uitgaven, over meerdere Vereenigingen te verdeelen, voor deze belangrijk geringer worden.

In plaats van voordrachten, hoewel belangrijk voor *alle* beoefenaren der bouwkunst, voor elke Vereeniging in afzonderlijke lokalen te organiseeren, op verschillende data, zal consentratie op één punt allicht tengevolge hebben, dat de leden der verschillende Vereenigingen elkander bij de behandeling van belangrijke onderwerpen introduceeren. En daaruit zal voortvloeien, dat men elkander meer en beter leert kennen en — zooals te hopen is — ook beter zal waardeeren, ieder in zijn werk. Men zal inzien hoe werkelijk eenvoudiger het is die voordrachten op één avond gezamenlijk te organiseeren, en daaruit mede belangrijke besparing kan voortvloeien, of — wat nu mogelijk wordt — meerdere voordrachten te geven, voor 't zelfde geld, waarvan dan allen nut kunnen hebben.

De regeling van huishoudelijke zaken, of het uitsluitend bespreken der belangen, elke Vereeniging afzonderlijk betreffende, kan op andere avonden plaats hebben; dit zijn echter zaken die afgescheiden zijn van ons voorstel.

Dit is, M. H., een eerste streven om de versnippering van krachten tegen te gaan, om een deel der uitgaven tot een minimum te beperken, en om tot meerdere aansluiting tusschen de verschillende beoefenaren der bouwkunst en aanverwante vakken te geraken.

Het is nu aan U., M. H., om mede te werken, en om, indien Gij onze bedoelingen doorziet, deze te steunen, waardoor dan een begin zal zijn gemaakt met de vervulling van een deel der wenschen uitgedrukt in het adres uit Haarzuylens. Wij hopen daarbij ook gesteund te worden door de onderteekenaars van dat adres, leden van verschillende bouwkundige Vereenigingen en vertegenwoordigende de beoefenaren der bouwkunst en aanverwante vakken.

Moge Amsterdam een voorbeeld geven, dat in andere steden navolging zal vinden. Wanneer dan in verschillende steden, verschillende corporaties in één lokaal, meerendeels op één zelfden dag samenkomen, dan zal er wellicht eenmaal ook een tijd aanbreken, dat die afzonderlijke corporaties in elke gemeente zich vereenigen, waardoor dan weder een der wenschen, door den steller van het adres uitgedrukt, verwezenlijkt zal worden, namelijk

dat al de Vereenigingen in elke Gemeente zich aaneensluiten en lid worden van den Bond van Nederlandsche Bouwkundige Vereenigingen, moge het zijn de volgens de eischen van den tijd gewijzigde, verbeterde Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

Nog eens, M. H., aan U, om mede te werken tot de verwezenlijking van onze denkbeelden, en tegemoet te komen — ten minste voorloopig — aan de invoering van hervormingen.

Hoogachtend

Het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

A. SALM GBzn. *Voorzitter.*
C. T. J. LOUIS RIEBER. *Secretaris.*

Het verslag der Algemeene Vergadering te Zutphen gehouden verschijnt later dan oorspronkelijk de bedoeling was, omdat de redactie het voornemen had dit verslag te illustreeren, vooral de zoo belangrijke voordracht in die vergadering van den heer Tutein Nolthenius.

Daar nu, dank zij de groote welwillendheid en medewerking van de heeren Tutein Nolthenius en Van Etteger, de voordracht met een groot aantal afbeeldingen, de oude bouwkunst te Zutphen betreffende, kan worden opgeluisterd, maar voor het maken van sommige clichés nog eenigen tijd noodig is, heeft de redactie thans besloten de voordracht niet te voegen bij het eigenlijke verslag van de vergadering, maar als een afgerond geheel op te nemen in het meer blijvende gedeelte van de werken der Maatschappij, namelijk in het Bouwkundig Tijdschrift.

Ook de heer Mulock Houwer, die te Deventer eenigszins uitvoerige mededeelingen deed over de aldaar nog aanwezige oude gebouwen, heeft toegezegd, deze door teekeningen toe te lichten. Ook die voordracht zal dan geïllustreerd in het „Tijdschrift" worden opgenomen.

Het eigenlijke verslag der vergadering volgt hieronder, terwijl de voordrachten zullen verschijnen in de eerste aflevering van het Bouwkuudig Tijdschrift, jaargang 1899.

VERSLAG

van de 78ste Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst gehouden op 19 en 20 September 1898 te Zutphen en te Deventer.

Op Maandag den 19en September werden de leden der Maatschappij 's morgens te kwartier over elf uur in de trouwkamer van het raadhuis te Zutphen ontvangen door het Dagelijksch Bestuur der Gemeente.

Na de voorstelling en een korte kennismaking, sprak de Burgemeester, de heer C. Storm Buysing, de leden ongeveer als volgt toe:

Mijne Heeren!

Ik heet u allen namens het Dagelijksch Bestuur der gemeente welkom, en verzeker u, dat Zutphen het zich als een eer toerekent, dat de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, die in ons land zoo goed bekend staat, en die ook reeds haar gouden feest mocht vieren, onze stad wil komen bezoeken.

Zutphen neemt onder de steden des lands een bescheiden plaats in, maar toch vlei ik mij, dat uw bezoek hier en in de omgeving u zaken zal doen zien, die in hooge mate de belangstelling opwekken. Wij kunnen hier weliswaar niet wijzen op bouwwerken van Van Campen, en andere groote bouwmeesters, maar al hebben zij zelf hier niet gewerkt, hunne leerlingen en volgelingen hebben hier onderscheidene bouwwerken tot stand gebracht in den geest van Lieven de Key, Hendrik de Keyser en anderen.

Het wandalisme, dat in het begin dezer eeuw in Nederland woedde, is hier te Zutphen voor goed geweerd. Verschillende bouwwerken zijn gerestaureerd, o. a. de Groote Kerk, de Boterhal, enz; veel daarvan zult gij, mijne heeren, straks zelf kunnen zien, en daarbij zal Zutphen, ik ben er zeker van, op u den indruk maken van een vriendelijke stad.

Spreker eindigde met de beste wenschen te uiten voor het welzijn en den voortdurenden bloei der Maatschappij.

Hierna werd de eerewijn aangeboden.

De Voorzitter der Maatschappij, de heer A. Salm G. Bzn., nam daarop het woord en zeide:

Mijnheer de Burgemeester!

Als tolk van het Bestuur van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, als tolk van de leden der Maatschappij alhier aanwezig, betuig ik u onzen welgemeenden dank voor de cordiale receptie ons hier bereid.

De professie van bouwmeester en die van zijne medewerkers is thans eene geheel andere dan een halve eeuw terug; toen was ons vak in verval en waren de beoefenaren van de bouwkunst onbekend bij het groote publiek. In de laatste 30 à 25 jaren is dat veranderd, en het is een eer om tot de staf van het bouwvak te behooren. Stelt tegenwoordig het publiek ons groote eischen, — het is een aansporing voor ons om met lust en ijver te trachten de noodige kennis te verwerven.

Maken wij bij voorkeur onze studiën in het buitenland, met grootsche, machtige voorbeelden voor oogen van hedendaagsche architectuur en van die van het verledene, — wij vergeten daarbij niet ons eigen land dat, als is er veel op kleinere schaal, toch zulke interessante bouwwerken bezit, bij velen helaas onbekend. Het was daarom destijds een goed denkbeeld van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst om in het najaar van elk jaar te vergaderen telkens in eene andere stad van ons land, — dáár samen te komen en daar de merkwaardigheden, belangrijk voor ons vak, te zien en te bespreken en daaruit te leeren. Zoo viel ditmaal de keuze op de merkwaardige stad, waarvan u de Burgemeester zijt.

Men behoeft geen Zutphenaar te zijn om te weten, dat uw stad zooveel merkwaardige overblijfselen van oude bouwwerken bezit; eenigen onzer waren in de gelegenheid die reeds vroeger te aanschouwen, doch niet op de wijze als dat heden zal geschieden, aan de hand van uwen waardigen stadgenoot, den heer Tutein Nolthenius, die de inwoners van Zutphen, nog onbekend met al het schoone wat hun stad bevatte, of er geen aandacht aan schonken, bekend maakte met hun eigen stad, — aan de hand van den bekwamen architect uwer gemeente, den heer Van Etteger, die als zoodanig reeds 21 jaren hier werkzaam is.

Wij danken het aan de bemoeiingen van dezen, dat wij heden hier voor u staan, in dit huis. Aan zijn verzoek, mijnheer de Burgemeester, om ons wel te willen ontvangen, hebt gij onmiddellijk gehoor gegeven. Wij apprecieeren dit zeer, en te meer, daar wij weten dat behalve burgemeester, gij destijds — 1864 — gepromoveerd zijt aan de Koninklijke Academie te Delft als Civiel Ingenieur, en daardoor als oud collega uwe appreciatie toont voor het vak onzer keuze, — te meer ook, daar het ons bekend is, dat gij niet alleen geëerd zijt als Burgemeester, doch ook als krachtige medewerker van de uitbreiding en de verfraaiing uwer stad, en het werk van uwen voorganger waardig voltooit, — te meer, daar uw familienaam in de ingenieurs- en bouwkundige wereld zoo roemvol bekend is. Wie is onbekend toch met het beroemde werk over waterbouwkunde van Storm Buysing?

Het doet ons leed te vernemen, dat u heden niet kunt aanzitten aan onzen eenvoudigen disch, waar nieuwe kennissen gemaakt, oude kennismakingen hernieuwd worden; doch wij moeten de reden billijken.

Wij kunnen evenwel niet scheiden, dan na u nogmaals hartelijk dank te zeggen. Wij wenschen de stad Zutphen geluk met zulk een burgemeester, en wij hopen, dat gij vele, vele jaren zult gespaard blijven voor de uwen en zult kunnen volbrengen wat gij u hebt voorgenomen in het belang van de verfraaiing uwer gemeente.

Leve de Burgemeester!

De Burgemeester antwoordde daarop, dat het maar goed was, dat men als Burgemeester nog al eens in het publiek moest optreden, want dat men anders verlegen zou worden van zooveel lof. Intusschen bedankte hij den Voorzitter voor diens hartelijke woorden.

Na nog een kort oogenblik in de trouwzaal vertoeft te hebben, begaven de leden zich naar de raadzaal, waar de eigenlijke vergadering werd gehouden.

In de eerste plaats werden de aldaar aan de wanden tentoongestelde teekeningen, platen, kaarten, photographiën enz. in oogenschouw genomen. Daaronder werden opgemerkt: de plannen

voor een nieuw raadhuis te Zutphen, met het motto $^1/_{100}$, op de daarvoor uitgeschreven prijsvraag ingezonden door de heeren K. Muller en J. Ingenohl; in den engeren wedstrijd daaruit voortgevloeid, behaalden deze heeren den eersten prijs, maar geen der plannen werd uitgevoerd; het in de tweede plaats bekroonde ontwerp in den zelfden wedstrijd van den heer W. Kromhout Czn. Het zal velen recht aangenaam zijn geweest deze verdienstelijke ontwerpen weder eens voor oogen te hebben. Verder waren tentoongesteld de navolgende teekeningen enz. van: het tegenwoordige gemeentehuis en voormalige rechtsgebouw 'sGravenhof, en het ontwerp voor de verbouwing daarvan; de Boterhal, voor en na de restauratie en de oude toestanden die tijdens de herstelling in 1896 werden gevonden, waarnaar het eerste plan tot restauratie werd gewijzigd; de Drogenapstoren, en het plan tot restauratie en inrichting van dit bouwwerk tot watertoren; het gymnasium, de scholen aan den Tadema-singel en in de Waterstraat, en de Veemarkt, allen bouwwerken van den heer Van Etteger; het Ziekenhuis, naar de plannen van de heeren D. Lijssen en F. H. Van Etteger; eenige bouwwerken van den heer D. J. Van Loo; het Rechtsgebouw van den heer W. C. Metzelaar; een monumentale bank (schetsontwerp van den heer F. H. van Etteger) als een aandenken aan het 25-jarig burgemeesterschap van den heer Jhr. H. A. D. Coenen; Hofje aan den Berkelsingel, van den heer H. A Ezerman; tal van photographiën, teekeningen en aquarellen van oude geveltjes en stadsgezichten, van oude toestanden der omwalling enz.

Bij de opening der vergadering waren, voor zooverre de presentie-lijst dit aantoont, aanwezig, de heeren:

Bestuursleden A. Salm G. Bzn, *Voorzitter*: J. van den Ban Pzn, A. C. Bleijs, V. G. A. Bosch, M. A. C. Hartman, J. A. Mulock Houwer, J. Verheul Dz, C. T. J. Louis Rieber, *Secretaris*,

het Eere-lid: J. H. Leliman.

en de Leden: H. P. van den Aardweg, L. van den Bossche, E. F. Ehnle, J. L. van Essen, F. H. van Etteger, H. J. P. F. van Ewijk, H. A. Ezerman, A. R. Freem, H. J. Hamer, J. W. Hanrath, J. H. Huizinga, W. Jacobs, W. de Jong, D. E. C. Knuttel, J. W. H. Leliman, Jacques Leijh, D. J. van Loo, I. H. J. van Lunteren, J. W. Molijn, R. P. J. Tutein Nolthenius, H. Raammaker, S. J. H. Trooster B. Hzn, Jan Vormer, P. van der Weiden.

Nadat de Voorzitter de vergadering geopend had, nam de heer F. H. van Etteger, Correspondent van de Maatschappij te Zutphen, het woord, en sprak de leden als volgt toe:

Mijne Heeren!

Ik veroorloof mij in herinnering te brengen, dat toen in de laatste Mei-vergadering te Amsterdam door het Bestuur werd voorgesteld de September-vergadering hier in Zutphen te houden, door mij werd betwijfeld of dit voorstel, met het oog op de Inhuldigingsfeesten onzer Koningin wel ondersteuning verdiende. Ik vreesde, dat de leden, vermoeid van de feestdrukte, weinig lust zouden hebben hierheen ter vergadering op te trekken.

Uw niet geringe opkomst op heden is echter het bewijs van het tegendeel. Wij, leden der Maatschappij te Zutphen, stellen uw bezoek op hoogen prijs, en heeten u hartelijk welkom. Wij hopen en vertrouwen, dat onze samenkomst den onderlingen vriendschapsband moge versterken, dat zij aangename en nuttige herinneringen moge achterlaten, en dat zij moge strekken tot vooruitgang en bloei onzer Maatschappij.

De heer Van Etteger deelde daarop het een en ander mede omtrent de maatregelen getroffen voor het bezoek aan verschillende bouwwerken enz.

De Voorzitter der Maatschappij bracht zijn dank aan den heer Van Etteger voor het gesprokene en heette — ook namens het Bestuur — de leden welkom. Vervolgens zeide hij ongeveer:

Het is ons zeker allen zeer aangenaam, ons oudste Nederlandsche Eerelid, den heer J. H. Leliman, hier te zien; gelukkig dat zijne gezondheid het hem veroorloott ook thans weder deze vergadering bij te wonen.

Ik wensch hier even op eene bijzonderheid te wijzen. Het zal nu ongeveer vijftig jaren geleden zijn, dat de heer Leliman zijne blikken hoopvol op Zutphen richtte. Hij studeerde toen te Brussel en ontwierp daar voor den bekenden architect Partoes, een vakgenoot en vriend van den grooten Suys, een landhuis dat buiten Zutphen, in de nabijheid van die stad zou worden opgericht. Hij maakte daarvoor alles gereed, bestek, begrooting enz. Het ontwerp beviel den heer Partoes, die het aan zijn lastgever opzond, en den jeugdigen heer Leliman voor zijne moeite beloonde met . . . een stukje Oost-Indische inkt, dat zeker nog als souvenir bestaat. Of het huis gebouwd is, wist de heer Leliman eenige dagen geleden nog niet.

Waren we verleden jaar, ongeveer terzelfder tijd, vergaderd te Rotterdam, de stad waar de eerste Afdeeling van de Maatschappij werd opgericht, thans zijn wij te Zutphen, waar de tweede van de Afdeelingen der Maatschappij ontstond. Er bestond daar sedert 1845 eene vereeniging onder den naam van Bouwkundig Genootschap, die met 20 leden werd opgericht. Van stadswege werd aan deze vereeniging kosteloos een geschikt lokaal afgestaan, dat voor rekening der leden vertimmerd en tot vergaderzaal werd ingericht, en waar elken Donderdag in de vijf wintermaanden vergaderd werd. Het ontbrak er nooit aan sprekers over onderwerpen die rechtstreeks tot de bouwkunst of eene der andere beeldende kunsten behoorden. Ook vragen werden er ter beantwoording gesteld en kunstbeschouwingen gehouden.

Tot aanmoediging van den ambachtsman werd in 1847 met succes eene tentoonstelling van werkstukken en teekeningen gehouden, door leden of hunne onderhoorigen gemaakt. Uit deze tentoonstelling bleek, dat de Zutphensche werklieden veilig met andere konden concurreeren, en zij deed voor 't eerst te Zutphen zien, dat men niet alles van buitenaf behoefde te betrekken. Een fonds, onderling opgericht, kon wekelijksche toelagen verstrekken aan zieke of verminkte werklieden der leden. Een leesgezelschap bevatte de meeste vaderlandsche tijdschriften over kunst of ambacht.

In het jaarverslag der Maatschappij over 1851 wordt voor 't eerst melding gemaakt van de Afdeeling Zutphen. Zij telde toen 43 leden, en Voorzitter was de heer A. B. W. Langenberg, die het tot het einde toe bleef. Het liefdadig fonds en de leescirkel waren blijven bestaan. Onder de namen der Bestuursleden waren er, die ook thans nog in onze ledenlijst voorkomen. Toen het genoemde Genootschap Afdeeling werd, moest het reglement veranderd en in overeenstemming met de wet der Maatschappij gebracht worden. Maar daardoor ontstonden ontevredenen, en in 1853 daalde het aantal leden tot 32. Langzaam ging de Afdeeling daarna achteruit, en door gebrek aan deelneming werd zij in 1862 opgeheven. Reeds over 1860 was geen verslag meer ingekomen, en de toenmalige Secretaris der Maatschappij, de heer A. N. Godefroy, kon het na herhaalde aanvragen niet meester worden.

Wel werden naderhand door het Bestuur der Maatschappij verschillende pogingen gedaan om een nieuwe Afdeeling te stichten, maar de noodige medewerking was ter plaatse niet te vinden.

In 1858 nog benoemde de Afdeeling Zutphen eene Commissie van acht leden voor het opmeten en in teekening brengen van den Wijnhuistoren. Maar deze teekening schijnt niet gereed te zijn gekomen en het werd eerst 1892 alvorens dit fraaie Zutphensche bouwwerk in plaat kon worden uitgegeven in de verzameling Afbeeldingen van Oude Bestaande Gebouwen, met eene beschrijving van den heer F. H. Van Etteger.

Na deze herinneringen aan vroeger bouwkundig leven in Zutphen, stelde de Voorzitter voor nog even eene huishoudelijke zaak af te doen, namelijk de benoeming van eene Commissie voor stemopneming voor de bestuursverkiezing in 1899

Op aanbeveling van den Voorzitter werden als leden dezer Commissie door de vergadering benoemd de heeren: O. A. Koorevaar, te Arnhem, W. Hanrath te Hilversum, C. B. Posthumus, Meijjes, H. Moen G. Pzn. en F. W. M. Poggenbeek, allen te Amsterdam.

De Voorzitter noodigde hierna den heer R. P. J. Tutein Nolthenius uit tot het houden zijner aangekondigde voordracht over:

„De bouwkunst te Zutphen."

De heer Tutein Nolthenius betuigde vooraf, dat het hem genoegen deed, nu eens niet over moderne bouwwerken, bruggen en rivieren te behoeven te spreken, maar alleen over de bouwkunst uit vroeger dagen te Zutphen. De toehoorders behoeven — zeide spreker — zich geen moeite te geven om zóó te gaan zitten, dat ze goed kunnen zien, want in de zaal is eigenlijk weinig te zien; er bestaan niet veel teekeningen van de te vermelden bouwwerken en het was natuurlijk niet doenlijk hier — over dag — lichtbeelden te vertoonen. Maar gelukkig bevindt men zich ter plaatse, en is er dus gelegenheid om de overblijfselen van oude bouwkunst zelve te zien, waarbij dan desverlangd inlichtingen zullen worden gegeven.

De voordracht van den heer Tutein Nolthenis zal verschijnen in aflevering 1 van het Bouwkundig Tijdschrift, jaargang 1899.

De Voorzitter betuigde, ook namens de aanwezigen, den heer

Tutein Nolthenius dank voor zijne zoo belangrijke en zeer leerzame voordracht, en gaf hem de verzekering, dat de wenken die hij gegeven had, zeker ter harte zullen worden genomen. De Afd. Amsterdam, zeide spreker, mocht eertijds reeds kennis maken met een deel van uwen veelomvattenden arbeid over de bouwkunst der middeneeuwen te Zutphen en ons is het een groot voorrecht u heden alhier, in de stad uwer inwoning te mogen hooren; uw liefde voor de oude kunst, uw werkkracht om alles in schrift en beeld te brengen, u, de ingenieur van den Rijks Waterstaat, mogen ons, bouwkundigen, ten voorbeeld strekken. Er zullen weinige steden in Nederland zijn, die zóó bestudeerd zijn, als dit het geval is met Zutphen door u. Ware dit van andere steden ook het geval, Nederland zou eene geschiedenis van zijn bouwkunst rijk zijn, zooals geen ander land.

Nogmaals, geachte heer Nolthenius, ons aller hartelijken dank.

(Wordt vervolgd).

Afdeeling Utrecht. Bijeenkomst op Dinsdag 20 December 1898, des avonds te 7½ ure, in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen.

Punten van behandeling:

Mededeeling van ingekomen stukken.

Rekening en verantwoording van den Penningmeester.

Begrooting voor 1899.

Benoeming van twee Bestuursleden in de plaats van de Heeren A. Nijland en A. J. Vreeswijk, aftredende volgens rooster.

Benoeming van een Voorzitter, Secretaris en Penningmeester.

Bespreking over de ingekomen vragen.

Bespreking van bouwkundige onderwerpen.

A. J. Vreeswijk, *Secretaris*

Afdeeling Groningen. Vergadering op Donderdag 22 December 1898, des avonds 8½ uur in de Sociëteit Harmonie.

Punten van Behandeling.

1. Mededeelingen door het Bestuur.
2. Behandeling van de begrooting van Ontvangsten en Uitgaven voor het jaar 1899.
3. Verkiezing van een Voorzitter en 1ste Secretaris, overeenkomstig art. 15 van het Huishoudelijk reglement.
4. Kunstbeschouwing van photographieën van oude belangrijke bouwwerken hier te lande, zoomede van het nieuwe postkantoor te Amsterdam. Opgenomen door den heer Joh. G. Kramer te Groningen, met vermelding door ZEd. van wetenswaardigheden dienaangaande. (*).
5. Varia.

A. Eisses, *1e Secretaris.*

Afdeeling 's Gravenhage. Gewone vergadering op Donderdag 22 December 1898, des avonds ten 8 uur, in de bovenzaal van het Zuid-Holl. Koffiehuis.

Punten ter behandeling.

1. Mededeelingen van het Bestuur.
2. Verkiezing van twee bestuursleden ter vervanging van de heeren D. E. C. Knuttel en J Brouwer, die, volgens art. 10 van het Reglement, niet herkiesbaar zijn.
3. Verkiezing van een voorzitter.
4. Benoeming eener commissie, bedoeld bij art. 17 van het Reglement.
5. Benoeming van twee afgevaardigden voor de Algemeene Vergaderingen der Maatschappij.
6. Rekening en Verantwoording van den Penningmeester, volgens art. 14 van het Reglement.
7. Behandeling der begrooting voor het jaar 1899.
8. Bespreking over het onderwerp: „Volkshuisvesting" naar aanleiding van de voordracht, gehouden in de vergadering van December 1897, door den heer G. E. V. L. van Zuijlen.
9. Kunstbeschouwing: Eenige afleveringen van het plaatwerk „De Architect". Uitgave van het Genootschap „Architectura et Amicitia" te Amsterdam.

(*) Zondag 25 dezer, van v. m. 11 tot nm. 3 uur publieke tentoonstelling der photographieën in genoemde societeit, tegen betaling van f 0.10 de persoon.

PRIJSVRAGEN.

Van de zeventien in ons vorige nummer vermelde ontwerpen voor een standbeeld van Frans Hals te Haarlem zijn bekroond de inzendingen van de heeren:

Henri A. Scholtz, te Amsterdam, met den 1en prijs; — Ch. van Wijk, te 's-Gravenhage, met den 2en — en Bart van Hove en W. Kromhout Cz., te Amsterdam, met den 3en prijs.

De jury bestond uit de leden van het Frans Hals-comité met de beeldhouwers Ch. van der Stappen en Constantin Meunier.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Amsterdam. 25 November 1898. Na opening van de Vergadering en installatie van nieuwe leden, de heeren A. C. M. Van Etten en C. de Zwaan Czn., werden de notulen gelezen en goedgekeurd.

Medegedeeld werd, dat was ingekomen een schrijven van de Afdeeling Amsterdam van den Volksbond, „Vereeniging tegen Drankmisbruik", waarin gevraagd werd of de Afdeeling reeds behandeld had het vraagpunt omtrent het opnemen van bepalingen ten opzichte van het uitbetalen van loonen op het werk. Besloten werd, op voorstel van de heer Rood, op dit schrijven te antwoorden, dat de Afdeeling die vraag op een harer volgende vergaderingen zal behandelen en het Bestuur van die vereeniging alsdan zal uitnoodigen bij de besprekingen tegenwoordig te willen zijn.

Hierna werd het woord verleend aan den heer J. J. van Nieukerken, architect te 's Gravenhage die eene voordracht hield over: *Ziekenhuizen,* en meer in het bijzonder over het te bouwen nieuw *Academisch Ziekenhuis te Groningen.*

Spreker begon met een historisch overzicht te geven van de ziekenhuizen zooals die in de vorige eeuw waren ingericht, om daarna meer in bijzonderheden te behandelen hoe de inrichting zijn moest, waarbij spreker uitvoerig ontwikkelde de verschillen tusschen het corridor- en paviljoenstelsel. Verder was het het beste om de gebouwen buiten de steden op te richten, op een droog terrein waarbij geen vrees voor schadelijke opstijging uit den bodem behoeft te bestaan en liefst aan de Noord- en Oostzijde door boomen beschut.

Bij het Ziekenhuis te Groningen was geen bepaald stelsel doorgevoerd, omdat daar niet enkel gezorgd moest worden voor goede zalen, doch ook goede leerlokalen moesten worden aangebracht.

Nadat de heer van Nieukerken een kort overzicht gegeven had van de te gebruiken materialen en de wijze van ventilatie en verwarming, gaf hij eene uitvoerige verklaring van de in de zaal geëxposeerde bestekteekeningen van het Ziekenhuis te Groningen en besprak hij achtereenvolgens: 1. het Administratie-gebouw. 2. de Chirurgische afdeeling, 3. de Syphilitische afdeeling, 4. de Afdeeling vroedkunde en vrouwenziekten, 5. de Medische Afdeeling, 6. de Psychische Afdeeling, 7. de Barak, 8. de Wasch- en kookgebouwen en 9. het Lijkenhuis.

Naar aanleiding van deze voordracht werden door de heeren Baucke, Poggenbeek, Bleys, Vixseboxse en Leliman verschillende vragen tot den spreker gericht, en door dezen beantwoord.

De voorzitter, de heer C. B. Posthumus Meijjes, dankt onder applaus der aanwezigen den heer van N. voor zijne belangrijke mededeelingen en verzoekt spreker vergunning om de teekeningen nog eenige dagen ter bezichtiging te mogen behouden, welk verzoek de heer N. niet alleen inwilligt, doch de teekeningen aan de Afdeeling ten geschenke aanbiedt, hetgeen onder applaus werd aanvaard. De heer Posthumus Meijjes deelde alsnu mede, dat naar aanleiding van de spoedig door den Raad dezer Gemeente in behandeling te nemen wijziging der Bouwverordening, door spreker in vereeniging met Mr. H. Verkouteren, Advocaat Procureur alhier, het plan is gevormd om de bestaande Bouw verordening en de gebreken die haar aankleven, in eene gecombineerde vergadering van de Afdeeling Amsterdam, en van het Genootschap Architectura et Amicitia te bespreken.

Door de heeren Rood, Poggenbeek en Moen werd resp. voorgesteld om op die vergadering uit te noodigen de heeren Mr. Egbert Goseling, de Wethouder van Publieke Werken en de Besturen van de hier ter stede gevestigde aannemers vereenigingen, welke voorstellen werden aangenomen.

De heer Posthumus Meijjes vroeg aan den Vice-Voorzitter van het Genootschap A. en A., die ter vergadering aanwezig was, om het Bestuur van dit Genootschap uit te noodigen die ver-

gadering gecombineerd te houden, waartoe de heer W. van Boven zich bereid verklaarde.

Hierna werd de vergadering gesloten.

Societeit U. N. I. te Rotterdam. 15 Dec. 1898. Voor drie jaren werd hier ter stede opgericht eene Bouwkundige Sociëteit, onder den naam van U. N. I. (Uitspanning na Inspanning).

Deze Sociëteit, welke zich ten doel stelt, den vriendschappelijken omgang tusschen leerlingen en oud-leerlingen der Academie van B. K. en T. W. te Rotterdam te doen voortbestaan, is in dit opzicht zeer goed geslaagd, en geeft blijken van levensvatbaarheid.

Op de gisteravond gehouden vergadering werd door den heer Herm. Kloot, Architect te Rotterdam, lid der Sociëteit, een voordracht gehouden over het fabriceeren der Hollandsche pan, toegelicht met eenige teekeningen.

Nadat spreker er in het kort op gewezen heeft, dat ook de pannenbakkerij reeds bij de oudste volken bekend was en een hooge trap van bloei had bereikt, bespreekt hij de grondstof voor dit bedrijf, de klei. Ten einde een goed resultaat te verkrijgen, moet de pannenbakker de onderlinge verhouding der drie, in bijna ieder kleiland voorkomende kleisoorten goed regelen, want hiervan hangt de kwaliteit der pannen geheel af.

Spreker gaat nu de bereiding na, die de klei ondergaat alvorens ze als pan den oven verlaat.

Van de kleistaal, waar de klei opgeslagen wordt, gaat ze naar den kleimolen, ten einde daar behoorlijk gekneed te worden, om daarna, hetzij uit de hand, hetzij machinaal, tot zoogenaamde walken gevormd te worden.

Op zeer duidelijke wijze licht Spreker, met behulp van eenige teekeningen, de wijze toe, waarop een walk tot holle pan hervormd wordt. Dit vormen heeft gewoonlijk plaats door 2 man en 1 jongen (z. g. heele vorm), die tien- à twaalfduizend pannen per week kunnen vormen.

De platte- en gegolfde pan moet met meer zorg bewerkt worden. Heeft men bij de holle pan slechts één vorm noodig, waarbij het afwerken met de natte hand geschiedt, hier is tevens nog een soort contravorm noodig in de gedaante van een rol, waarbij een man alle werkzaamheden verricht en zoodoende ± twee duizend pannen per week kan afleveren.

Behalve genoemde pansoorten worden er aan zoo'n fabriek nog vervaardigd, vorsten, rietvorsten en tegels.

De vorsten en rietvorsten worden als de holle pan bewerkt. De walken hebben reeds in hoofdzaak den tegelvorm en behoeven slechts, half droog zijnde, gevlakt en zuiver afgesneden te worden.

De loodsen, waar de pannen gedroogd worden, zijn aan alle zijden van luiken voorzien.

Zijn de pannen en tegels genoegzaam gedroogd, dan kan tot bakken worden overgegaan.

Na eene korte pauze, beschrijft Spr. de inrichting van den oven, de wijze waarop deze gevuld wordt en het bakken, waaraan het droogstoken voorafgaat.

Spr. behandelt nu de manier waarop de roode of de blauwe kleur verkregen wordt. Is het ter verkrijging der roode kleur voldoende den oven-inhoud gaar te stoken en gewoon te doen afkoelen — ter verkrijging der blauwe kleur moet de oven-inhoud zoogenaamd „gesmoord" worden, waarbij de hierdoor ontstane gassen de verlangde blauwe kleur te voorschijn roepen.

Na nog even het verglazen verklaard, en enkele eigenschappen dezer produkten besproken te hebben, eindigt Spr. zijne leerrijke lezing, waarna de Voorzitter de heer Joh. A. Millenaar, hem bedankt.

BERICHTEN.

In een „Au jour le jour" van de *Figaro* werd onlangs medegedeeld, dat een inschrijving zou worden geopend voor de oprichting van een monument ter nagedachtenis van Charles Garnier. In hetzelfde blad van den 10en dezer lezen wij meerdere bijzonderheden over het plan, dat met groote sympathie ontvangen is.

Vakgenooten van den grooten Franschen architect, vrienden, directeuren van de Opéra, vertegenwoordigers van de Fransche regeering en van Parijs wedijveren met elkaar om de zaak tot stand te doen komen. Staat en stad staan aan het hoofd van de inschrijvingen voor bijdragen. De directeuren van de Groote Opéra geven eene generale repetitie, tegen betaling, aan de getrouwe bezoekers van hunne instelling de gelegenheid verstrekkende hun dankbaarheid te toonen aan hem die — zooals de *Figaro* zegt — hun het schoonste paleis van deze eeuw heeft opgericht. De hulde zal een nationaal karakter dragen.

Het gedenkteeken zal verrijzen tegen een der zijgevels van het Opéra-gebouw, die aan de „rue Auber." Het zal zijn eene buste van Garnier, door Carpreaux gemaakt, omgeven door motieven die op de bouwkunst betrekking hebben. Het geheel zal het gebouw waardig zijn, waartegen het geplaatst wordt, maar tevens eenvoudig, als een handteekening van den kunstenaar onder een groot werk.

Zoo zal de „bon ouvrier" bij zijn werk staan, zonder voor zich zelf de aandacht te vragen, die hij wenschte dat aan zijn werk zou worden geschonken.

Het gedenkteeken zal het beeld zijn van zijn leven: geheel het bestaan als kunstenaar ondergeschikt aan een groote zaak.

Zoo nu en dan hooren wij nog wel eens iets van oudere leden der Maatschappij, zelfs ook van hen die, de praktijk geheel vaarwel gezegd hebbende, voor hun lidmaatschap bedankten, hoewel der Maatschappij steeds een goed hart toedragende.

Een der leerlingen van de oude Delftsche Academie, een man van in de zeventig jaren, vond onlangs een Leidsche Courant van 18 Mei 1787, en daarin de aankondiging van de aanbesteding op 24 d. a. v., door den architect Jacob Otten Husley, van de fundamenten (graafwerk en heien van ongeveer duizend masten) voor het gebouw der Maatschappij Felix Meritis te Amsterdam.

Dit oud-lid zond ons deze mededeeling door bemiddeling van een zijner tijdgenooten, die echter tot nu toe een volijverig en hooggewaardeerd lid is gebleven, en gaarne geven wij er een plaats aan. Wij wijzen er daarbij op, dat een korte aanteekening omtrent dit gebouw voorkomt in het eerste hoofdstuk van het in 1892 verschenen werk „De Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst van 1842 tot 1892, verschenen als gedenkboek bij gelegenheid van het 50-jarig bestaan der Maatschappij.

Wij houden ons steeds aanbevolen voor dergelijke aanteekeningen; zij kunnen velen welkom zijn.

Bij de behandeling der Staatsbegrooting 1899, hoofdstuk Binnenlandsche Zaken, heeft de Minister, met overneming van een amendement des heeren de Savornin Lohman, den post historische gedenkteekenen verminderd met f 1500.

Het amendement Zijlma, om de subsidie voor de restauratie van den toren der Eusebius-kerk te Arnhem te schrappen, is met 53 tegen 36 stemmen aangenomen.

Een amendement van den heer Lohman, om voor f 10.000 *minder* kunstvoorwerpen uit de verzameling van het kasteel te Heeswijk aan te koopen, is aangenomen met 48 tegen 40 stemmen. Een amendement van hetzelfde Kamerlid om f 12,000 te schrappen voor nieuwe gebouwen bij het Rijks-Museum, werd met 44 tegen 42 stemmen verworpen.

Wanneer wij — vooral uit de officieelen verslagen — kennis nemen van de enorme redevoeringen die in de Tweede Kamer worden gehouden bij de behandeling der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1899, — beraadslagingen waarbij de Ministers soms moeten opmerken dat zij onderwerpen gelden die niet in de eerste plaats belangrijk zijn, dan mogen wij wel zeggen, dat de Kamer over de Polytechnische School is heengegleden.

Den 13den dezer kwam art. 109, hoofdstuk Binnenlandsche Zaken, aan de orde: „Jaarwedden, toelagen en belooningen der hoogleeraren, leeraren, beambten en bedienden bij de Polytechnische School: f 179,200."

Slechts de heer Lohman sprak even over den nieuw te benoemen hoogleeraar voor het mijnwezen, waarbij het hem voorkwam, dat de Nederlandsche Staat de aanstaande mijningenieurs niet meer gedeeltelijk behoeft te doen opleiden in het buitenland, maar de lessen daar, nu in 't vervolg te Delft konden worden gegeven. Daaruit zou kunnen voortvloeien, dat die ingenieurs een jaar spoediger gereed komen. Het programma zou daartoe eenigszins gewijzigd behooren te worden.

De Minister bedankte dezen afgevaardigde voor zijn wenk; ook bij hem was de vraag omtrent het gaan naar het buitenland gerezen, en het programma der lesuren moet nog nader worden goedgekeurd.

Verder geen woord, en art. 109 werd zonder hoofdelijke stemmiug aangenomen.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

MAANDAG 19 DECEMBER.

Amsterdam. Bestek no. 17. Het maken van eene houten goederenloods met bijkomende werken op het emplacement der halte Hillegersberg langs de verbindingsbaan te Rotterdam. Begrooting f 10700.

De dir. der H. IJ. S. M., n.m. $1^1/_2$ uur (Gr. w.) in het centr. personenstation. Bestek à f 1 verkr. aan het administratiegeb., a/h Droogbak, bur. Weg en Werken. kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwtssel geen gevolg gegeven). Aanw. gedaan.

Doetinchem. Het bouwen van een dubbel woonhuis.

De architect H. J. L. Ovink. n.m. 2 u., in hotel „Snelting". alwaar bestek en teekening ter inz. liggen Aanw. 19 Dec. n.m. 1 u.

Kollum. 1. Verfwerk aan het postgebouw te Kollum en 2. leverantie van verschillend bouwmaterieel ten behoeve der gemeente gedurende 1899.

Het gemeentebest. van Kollumerland, 's midd. 1 u. Bestekken ter inz. ter secretarie. *(Alleen voor inwoners).*

DINSDAG 20 DECEMBER.

Dokkum. Het bouwen van 3 werkmanswoningen op de Streek bij Dokkum.

De heer Barkmeijer, 's av. 8 u. Bestek en voorw. ter inzage bij mej. de wed. A. Hacquebord bij de Woudpoort. Aanw. gedaan.

Eersel (N.-Br.). Het bouwen van een heerenhuis en magazijn met alle leverantiën, enz.

De heer W. Moonen—Willems, n.m. 3 u., in het café van P. Cools—Schellens. Teek. ter inzage in voorn. café en bij den heer E. Stoot te Eindhoven. Bestek en teek. à f 2,50 en nadere inl. te bekomen bij den architect L. J. P. Kooken te Eindhoven. Aanw. 20 Dec., v.m. $11^1/_2$ u.

Haarlem. Het bouwen van een winkelhuis, met bovenwoning, op den hoek van de Nieuwe Groenmarkt en Krocht.

De architect J. B. Lasschuit, v.m. 11 u. in het hotel „Lion d'Or." Inl. worden verstrekt door den architect, Nieuwe Gracht 31, bij wien bestek en teek. à f 1 verkr. zijn.

Middelburg Het maken van een rijksgebouw, voor de werken van de tramweghavens aan het Zijpe, op het emplacement der haven aan den Stoofpolder. in verband met den in aanleg zijnden stoomtramweg van Zijpe naar Brouwershaven en van den Willemspolder naar Steenbergen. Raming f 4500.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek, no. 211, na 9 Dec. ter lezing aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen, en te bek. bij Gebr. van Cleef. 's-Gravenhage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur in het 11de district te Middelburg, bij den arrondissements-ingenieur te Goes en den adjunct-ingen. Raveneck te Zierikzee. Aanw. gedaan.

Neerbosch. Het bouwen van een kerk met sacristy en verdere bijgebouwen aan de Koninginnelaan te Nijmegen.

Het R. C. parochiaal kerkbestuur van den H. Antonius Abt, 's midd 12 u. Inl. geeft de arch. A. J. Joling, van 9—12 u. te zijnen kantore 1e Helmerstraat 114 te Amsterdam. Bestek en teek. ad f 6 verkrijgb aan de lichtdrukinrichting van P. Rijnja, Reguliersgracht 134 te Amsterdam. Aanw. 19 Dec., v.m $10^1/_2$ u.

Nijmegen. Het vergrooten der hulpgierbrug, in gebruik bij het Overvaartveer op Lent.

Het gemeentebestuur, n.m. 2 u. Bestek á 10 ct. verkr. ter secr. Inl. geeft de gem. architect.

Terneuzen Het uitbreken van oude en het maken van nieuwe keibestratingen en daarmede in verband staande werken.

Het gem.-best., 's av. 7 u. Bestek ter inzage op de gem.-secretarie. Inl. kunnen worden verkregen bij den gem.-bouwmeester. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 21 DECEMBER.

Bussum Het bouwen eener villa in de Parklaan te Bussum.

De architect E. G. Wentink te Schalkwijk. n.m. 3 u., in het Vlietlaan te Bussum. Bestek en teek. à f 1 te bekomen bij B. Brouwer, lithograaf, Utrecht. Aanw. 21 Dec., n.m. 1-2 u.

's-Gravenhage. Het bouwen van eene strafgevangenis en een huis van bewaring met daarbij behoorende werken te Haarlem. Raming f 560895.

Het min. van Justitie, n.m. 2 u. Bestek met teek. tegen f 6 verkrijgb. bij Gebr. van Cleef, te 's-Hage en ligt, met de detailteek. en modellen, ter inz. in het gebouw van de, Maatsch. tot bevordering der Bouwkunst. Marnixstraat te Amsterdam tot 21 Dec. Inlte bekomen op het bureau van den ingenieur-architect voor de gevangenissen en rechtsgebouwen te 's-Hage, dep. van Justitie. Aanw. gedaan.

's-Hertogenbosch. Het bouwen van een heerenhuis, drukkerij, magazijn met bovenwoning en bijbehoorende werken, op een terrein gelegen aan de Stationsweg en Havenstraat.

De architect A J. van Kempen, v.m. 11 u., in het café van P. Mulders. Bestek en teek. verkrijgb. à f 2,50 bij den architect, Koorstraat F. 111*a* en liggen ter inzage in bovengen. café. Aanw. op 20 Dec., n.m. 2 u.

Oldenzaal. Het verbouwen van het voormalig postkantoor te Oldenzaal tot woonhuis.

De heer D. Gelderman, 's midd. 12 u., in het hotel „De Gouden Leeuw". Bestek en teek. in gen. hôtel ter inz. Inl. geven Van der Goot en Kruisweg, architecten, Hengelo. Aanw. 21 Dec., v.m 10 u.

DONDERDAG 22 DECEMBER.

Haarlem. Het onderhoud van het provinciaal gouvernementsgebouw in de Jansstraat te Haarlem over de jaren 1899 en 1900.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek à f 0,10 te bekomen aan voorn. gebouw.

Leeuwen (N.-Br.). Het bouwen van een nieuw woonhuis. met bijlev. van eenige materialen, in 2 perceelen, voor den heer H. Schreurs, a/h Veulen.

De heer H. Schreurs, n.m. 5 u., bij G. Martens alw. bestek en teek. ter inzage liggen. Aanw. 22 Dec. n.m. 1 u.

VRIJDAG 23 DECEMBER.

Culenborg. Het bouwen van 6 woningen.

De heer C. Stek, 's av. 7 u., te zijnen huize. Bestek en teek. ad. 80 ct. en Inl. verkr. bij den architect G. Prins. Aanw. 23 Dec., 's midd. 12 u.

's-Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning te Veghel. Ram. f 13390.

Het min. van W. H. en N., n.m. 1 u. bestek ter lezing aan het min. van W., H. en N., aan het bureel van den rijksbouwmeester in het 2de district, Fluweelen Burgwal no. 16 te 's-Gravenhage. aan dat van het prov. best. van Noordbrabant, en te bekomen bij Gebr. v. Cleef te 's-Gravenhage. Inl. te bek. bij voorn. rijksbouwmeester en bij den opz. bij de landsgebouwen H. J. P. F. van Ewijk te 's-Hertogenbosch. Aanw. gedaan.

Miste bij Winterswijk. Het afbreken en weder opbouwen van een woonhuis met bijlev. van eenig materieel.

De heer H. W. Wikkerink, n.m. 5 u., aan den Tappen, alw. bestek met teek. ter inz. Inl. geeft de timmerman D. te Slaa, ald.

ZATERDAG 24 DECEMBER.

Steenderen. Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning.

De directie, v.m. 11 u., bij A. Heezen. Bestek en teek. ad. f 2,50 en inl. verkr. bij C. Boogman. Aanw. 19, 20 en 21 Dec. telkens v.m 9 tot 12 u.

WOENSDAG 28 DECEMBER.

Rotterdam. Het afbreken en op een verlaagde fundeering weder opbouwen van het beneden stoomgemaal „Jan Anne Beijerink" in den polder.

Het best. van den „Prins Alexanderpolder," 's midd. 12 u., in het algem. verkooplokaal Oostvestplein. Bestekken met teek. tegen f 1.50 te bekomen ten kantore van den penningmeester des polders, Nieuwe haven 83 te Rotterdam. Aanw. 23 Dec. v.m. 11 u., op het bouwterrein, aan den Ringdijk des polders onder de gem. Capelle a d IJsel.

WOENSDAG 4 JANUARI.

Everdingen. Het bouwen eener kerk met toren, sacristi en katechismuskamer. alsmede eenige werkzaamheden aan de postorie.

Het R.-K. kerkbest., n m. $2^1/_2$ u., in het logement „de Zwaan." Bestek en teek. ter inz. in het lokaal der aanbesteding. Bestekken à f 1 en teek. à f 3 te verkr. bij wed. J. R. van Rossum, boekh. Utrecht. Inl. geeft de architect A. Tepe te Rijsenburg. Aanw. in loco 4 Jan. v.m. $11^1/_2$ u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

28 NOVEMBER.

Enschedé (Onderh.). Het schilderwerk van den op te bouwen afgebrande stoomververij van den Hölscher. Door den aannemer W. A. Thomasson.

Laagste inschrijver D. Meijer, f 75, gegund.

29 NOVEMBER.

Tzum (Fr.). Het bouwen van vier werkmanswoningen te Tzum, met bijkomende werken, raming f 3718. Door het bestuur der coöp. stoomzuivelfabriek.

Laagste inschrijver S. P. v. d. Meer. Tzum, f 2945, gegund.

6 DECEMBER.

Winterswijk. Het vergrooten en verbouwen van het huis Balink c.a. aan de Gasthuistraat aldaar. Door den heer A. F. Balink.

Laagste inschrijver J. H. Aalbers. Groenlo, f 7777.

7 DECEMBER.

Enschedé. Het weder opbouwen der afgebrande stoomververij en chemische wasscherij op een terrein gelegen aan de Brinkstraat. Door den arch. H. Reijgers.

Laagste inschrijver W. A. Thomasson, f 3088, gegund.

Enschedé. Het vergrooten van een woonhuis bij het buitengoed „'t Amelink", te Lonneker. Door den arch. H. E. Zeggelink.

Laagste inschrijver J. H. Haarhuis, Lonneker, f 1333, gegund.

Enschedé. Het bouwen van twee woonhuizen op een terrein gelegen aan de Minkmaatsteeg. Door den heer J. H. C. Roesink.

Met dakvenster. Laagste inschrijvers B. Richters en J. Kroep, f 2850.

Zonder dakvenster B. Richters en J. Kroep f 2790.

Enschedé. (Onderh.) Het verbouwen van een woonhuis tot volkskoffiehuis, voor de vereeniging „Volkskoffiehuis".

Laagste inschrijver G. W. Wegereef. f 1047, gegund.

8 DECEMBER.

Amsterdam (Onderh.). Het bouwen van kantoren en magazijnen op de terreinen Heerengracht no. 267 en Treefsteeg no. 3, 5 en 7, voor de firma J. J. v. Bork. Door den architect J. v. Looij.

Gegund aan C. J. Rijnierse, aldaar.

Enschedé. Het bouwen van 4 woningen, op een terrein gelegen aan de Bothofdwarstraat. Door den arch. H.E. Zeggelink.

Laagste inschrijver G. W. Wegereef, f 3830, gegund.

Enschedé (Onderh.) Het schilderwerk van te verbouwen woonhuis tot volkskoffiehuis. Door den aannemer G. W. Wegereef.

Laagste inschrijver J. G. Platvoet, f 290, gegund.

Firdgum (Fr.). Het afbreken van de bestaande, het bouwen van een nieuwe stelphuizing een bijschuurtje en verdere bijkomende werken Door de aanbesteders.

Laagste inschrijver L. W. IJtsma, Ried, f 10777. Gunning aangehouden.

Grevenbicht (Limb.). Het bouwen van eene pastorie voor die gem. Door de kerkv. der Ned. Herv. Gem.
Laagste inschrijver B. Muijves, Nieuwstad, f 5370.

Wenum bij Apeldoorn. Het verrichten van lood- en zinkwerk en verf- en glaswerk van het fabrieksgebouw aldaar. Door den heer Chris. Wegerif te Apeldoorn.
Lood- en zinkwerk. Laagste inschrijver J. A. Oostendorp, f 559*.
Verf-, glas- en behangwerk. P. ten Have, Heerde, f 392,19*. * Gegund.

Zaandam. Het maken van den onderbouw voor een gashouder met daarmede in verband staande werken. Door het gemeentebest.
Laagste inschrijver P. van Meer Jz., Amsterdam. f 9843.

9 DECEMBER.

Dordrecht. Het bouwen van een beneden- en bovenwoning op een terrein aan den Noordendijk aldaar. Door den heer L. Foudraine.
Timmerwerk. Laagste inschrijver C. Bakker, Papendrecht. f 1980.
Metselwerk. J. Barendrecht. f 1974.
Loodgieterswerk. H. A. Pleizier, voor gas, f 26,60.
Smidswerk. J. Haksteen, f 199.75.
Behangerswerk. H. Gobel, f 60.
Schilderswerk buiten besteding. Gunning aangehouden.
Stucadoorwerk. T. de Bruin, f 326.
Steenhouwerswerk. G. v. d. Linden, f 63.

Enschedé. Het bouwen van 3 woningen, op een terrein nabij de fabriek „de Bamshoeve." Door den architect H. E. Zeggelink.
Laagste inschrijvers E. en H. Teutelink, f 3553. Gegund.

's Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning te Zandvoort. Ram. f 19200. Door het min. van W., H. en N.
Laagste inschrijver A. Krijnen, Helder, f 19081.

Haarlem (Onderh.). Het bouwen van 5 Villa's aan den Aerdenhoutslaan. Door de architecten J. A. G. v. d. Steur en D. E. L. v. d. Arend.
Laagste inschrijver J. W. van Santen, f 40983.

Leiden. Het maken van 2 woningen op het terrein aan de Rijn- en Schiekade no. 50a. Door den architect W. F. v. d. Heijden.
Laagste inschrijver G. N. Snel, f 3950.

Zwolle. Het onderhoud van de rijkswerken op het eiland Schokland, prov. Overijssel. in de jaren 1899, 1900 en 1901. Raming f 19120 per jaar. Door het prov. bestuur.
Laagste inschrijver H. Danser Hz., Meppel, f 19030, alles per jaar.

10 DECEMBER.

Enschedé. Het bouwen van 9 woningen en 2 blokken, op een terrein gelegen aan de Lage Bothofstraat. Door den architect R. v. d. Woerd Hz.
Laagste inschrijver L. O. Koenders en J. Beune, f 9084. Gunning 8 dagen in beraad gehouden.

Herveld. Het bouwen van een woonhuis op de Woert aldaar met bijlev. van mater. enz. Door den heer G. Bunddingh.
Laagste inschrijver F. van Stralen, Zetten, f 6161.

Haarlem. Het bouwen van een kantoor met bergplaats op een terrein gelegen aan de Phoenixlaan. Door den architect W. F. Doeglas.
Bergplaats afzonderlijk. Laagste inschrijvers J. Giebels en J. v. Servellen f 2160.
Totaal J. Giebels en J. v. Servellen f 4930.
1 Biljet ongeldig.

Leeuwarden. Het ten deele amoveeren en verbouwen van het perceel G. 162 aan de Nieuwe stad aldaar. Door den architect D. Bruns.
Laagste inschrijver M. Meijer. f 7750, gegund.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

24 DECEMBER 1898. 18e JAARGANG. N°. 52.

BUREAU VAN REDACTIE: Marnixstraat 402, Amsterdam.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: Herderstraat 5, 's Gravenhage.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
Abonnementsprijs voor Nederland: fr. p. p. ƒ 15.— 's jaars, vóór Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. ƒ 17.— * * *

INHOUD. — Mededeelingen betreffende de Maatschappij. — Winkelhuizen voor de 's Gravenhaagsche Coöperatieve Broodbakkerij „de Volharding", door E. F. Ehnle. — Een nienwe en practische schoorsteendeur. — Venster-systeem Lenz en Stumpf. — Een titelblad. — Boekaankondiging. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Tijd van inzending van antwoorden op loopende prijsvragen. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Inhoud van Tijdschriften. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

MEDEDEELINGEN BETREFFENDE DE MAATSCHAPPIJ.

VERSLAG

van de 78ste Algemeene Vergadering van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst gehouden op 19 en 20 September 1898 te Zutphen en te Deventer.

(Vervolg van blz. 388.)

De Voorzitter verleende nu het woord aan den heer F. H. Van Etteger, die ongeveer het volgende mededeelde:

Mijne Heeren!

Na de belangrijke voordracht van den heer Tutein Nolthenius zal ik mij niet begeven op het gebied der oude bouwwerken aldaar, maar mij bepalen tot de werken en gebouwen in de laatste 30 jaren alhier uitgevoerd.

Zutphen, waarvan reeds in 1071 als Sutphania gesproken wordt, is in eene vruchtbare streek aan den rechter oever van den IJsel gelegen, ter plaatse waar het riviertje de Berkel zich daarin uitstort. De stad is vooral wat hare geschiedenis betreft een der meest merkwaardige steden van ons land.

Na herhaalde belegeringen, afwisselend door de Staatschen, Spanjaarden, Franschen, en in 1813 ten slotte door de Pruissen, kwam de vesting eindelijk tot rust; doch zij kon zich door haar keurslijf, dat haar in den vorm van wallen, grachten en muren omsloot, niet uitbreiden.

Sedert de stad, door hare opheffing als vesting, van den knellenden band der vestingwerken werd bevrijd — zegt spr. — werd door het vooruitstrevend gemeentebestuur onder de burgemeesters jhr. Coenen en Storm Buijsing evenals op vele andere plaatsen ook hier aan de uitbreiding en verbetering der stad de hand geslagen. Door de bestuurders van verschillende openbare en particuliere vereenigingen werd dat voorbeeld gevolgd; op uwe wandeling zult ge daarvan overal de bewijzen kunnen zien.

Zoo werden ter bevordering van handel en verkeer in de laatste 30 jaren vele belangrijke zaken tot stand gebracht en andere voorbereid.

De vroegere schipbrug werd met aanzienlijke kosten door een vaste ijzeren brug (ter lengte van 280 M.) met beweegbaar gedeelte vervangen. Langs den IJsel werden nieuwe kaaimuren gebouwd en een groote beweegbare loskraan geplaatst. Een gedeelte der voormalige vestinggrachten werd tot haven ingericht, de daarlangs gelegen gronden voor fabrieken en handelsterreinen beschikbaar gesteld en met den spoorweg verbonden.

De aanleg van staats- en particuliere spoor- en tramwegen werd door schenking van terrein, deelneming in het benoodigde aandeelenkapitaal of rente-garantie zeer bevorderd, zoodat Zutphen een belangrijk knooppunt van het verkeer is geworden. De aanleg van telefonen werd ondersteund, nieuwe markten gebouwd of aangelegd, o. a. de veemarkt met stallingen bij de haven en den spoorweg, een nieuwe vischmarkt, een nieuwe botermarkt etc., terwijl nog steeds wordt getracht hieraan uitbreiding te geven.

Van de vestinggronden werd een belangrijk gedeelte tot uitbreiding der bebouwde kom bestemd, en door den aanleg van nieuwe wegen en straten die uitbreiding bevorderd.

Ook in het belang der volksgezondheid werden verschillende werken en verbeteringen tot stand gebracht, in hoofdzaak bestaande in ophooging en watervrij-making van de binnenstad, normaliseering en verbetering der spuiing en doorstrooming van de Berkel en de grachten.

Door de gemeente werden verschillende zeer gunstig gelegen terreinen beschikbaar gesteld tot bebouwing met arbeiderswoningen. Openbare bad- en zweminrichtingen werden gebouwd, en getracht door invoering van betere gemeentereiniging en van het tonnenstelsel meerdere vervuiling van den bodem te voorkomen.

Door aanleg eener hoogdrukwaterleiding werd in de behoefte aan drinkwater voorzien en op onbekrompen wijze door het plaatsen van standpijpen het water kosteloos in de buurten der minvermogenden verstrekt.

Verschillende inrichtingen ter verpleging van zieken en ouden van dagen werden door de besturen daarvan uitgebreid, verbeterd of geheel vernieuwd. Om slechts het volgende te noemen: in het O. & N. Gasthuis werd de afd. tot verpleging van krankzinnigen geheel vernieuwd, en vergroot voor een getal van 500 patiënten. Er werd een afzonderlijk ziekenhuis met lazareth gebouwd. Het Bornhof en het Ruitershofje werden geheel vernieuwd. Door de David-Evekinkstichting en de Spaarbankvereeniging werden een groot aantal zeer goede arbeiderswoningen gebouwd. Ook op het gebied van wetenschap en kunst werd niet stil gezeten.

Ten behoeve van het hooger-, middelbaar en lager onderwijs werden verschillende nieuwe gebouwen gesticht en andere belangrijk verbeterd. Een nieuw Gymnasium — waarvan teekeningen en beschrijving zijn opgenomen in het Bouwkundig Tijdschrift van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst, Deel 5, 1885 — een H. B. School, Gymnastiekschool en zes lagere scholen werden gebouwd.

Het Wijnhuis werd verbouwd tot politiebureau en museum. De Drogenapstoren en de Boterhal werden gerestaureerd en, met inachtneming hunner tegenwoordige bestemming, zooveel mogelijk in den vroegeren toestand hersteld. Met de restauratie der groote

kerk werd, dank zij de samenwerking van verschillende krachten, het Rijk, de kerkelijke- en burgerlijke gemeenten en particulieren, weder een begin gemaakt.

Ter verkrijging van een nieuw en waardig gemeentehuis, werd door het gemeentebestuur een prijsvraag uitgeschreven, waarvan het resultaat (de teekeningen en plattegronden, die aan den wand zijn opgehangen) hier aanwezig is. Financieele overwegingen zijn oorzaak, dat men hiermede nog niet verder is gekomen.

Uit een en ander zal u duidelijk zijn, dat in de laatste dertig jaren door besturen en particulieren veel is gedaan tot verbetering en verfraaiing van Zutphen. De vorige spr. heeft opgemerkt, dat dit niet altijd is gedaan met inachtneming van stijl en oudheidkunde: maar in de eerste plaats zijn wij niet altijd vrij, en wat het door den heer T. N. afgekeurde model van den Drogenapstoren betreft, het ontwerp daarvan is van Dr. Cuypers die bij uitstek deskundig is op dit gebied. Dat niet alles aan de idealen der kunst beantwoordt en dat de meesten uwer, die groote steden bewonen, zich over sommige toestanden zullen verwonderen, daarvan zijn wij overtuigd en gaarne zullen we ons aan uwe critiek onderwerpen.

Ten slotte zeide de heer Van Etteger, dat de Zutphensche leden der Maatschappij het bezoek hunner medeleden zeer waardeeren. Wij zullen het u hier zoo aangenaam mogelijk maken, opdat gij allen een prettige herinnering er van mede naar huis zult nemen.

De Voorzitter bedankte den heer Van Etteger voor zijne interessante mededeelingen, opmerkende dat het luide applaus der toehoorders zeker meer beteekenis had dan een dankbetuiging met een omhaal van woorden. Wij bevelen ons, zeide de Voorzitter, bij u, in uwe kwaliteit van Correspondent der Maatschappij, in goed aandenken aan, en bevelen de behartiging van de belangen der Maatschappij bij voortduring bij u aan.

Ook betuigde de Voorzitter zijn hartelijken dank aan de Commissie die zich te Zutphen had gevormd voor de ontvangst der leden, voor alles wat zij gedaan had om de vergadering te Zutphen tot eene zeer aangename te maken.

Deze Commissie bestond uit de heeren: F. H. Van Etteger, R. P. J. Tutein Nolthenius, H. A. Ezerman, H. L. Hamer, D. J. Van Loo en H. J. Bessem.

Het Eerelid, de heer J. H. Leliman, verkreeg hierop het woord. Hij zeide, als oudste der aanwezige leden, hier dank te willen brengen voor de ontvangst, allen te Zutphen te beurt gevallen.

Spreker herinnerde nog eens aan de vroegere Afdeeling Zutphen, en aan het feit, dat daar reeds, nu meer dan veertig jaren geleden, in eene Afdeelingsvergadering door een der leden, den heer Ruempol Hamer, eene belangrijke voordracht werd gehouden over electriciteit. Wanneer er nog dergelijke mannen zijn, dan zou men hier over acht dagen weer een nieuwe Afdeeling zien verrijzen. Er moest daaraan doorgewerkt worden, en de aanwezigen moesten niet heengaan, voor die Afdeeling was gesticht. Ik hoop, zeide de spreker, dat het tegenwoordige Bestuur nog lang zal mogen aanblijven, dat het ledental zal mogen toenemen, en een goede onderlinge verstandhouding tusschen de leden moge blijven bestaan.

Nadat de Voorzitter den heer Leliman voor deze woorden zijn dank had gebracht, sloot hij de vergadering.

Na gezamenlijk te één uur eenige ververschingen te hebben gebruikt, brachten de leden te ongeveer twee uur, onder geleide der Zutphensche Commissie, een bezoek aan 's Gravenhof met de St. Walburgskerk en de Librye, aan de Boterhal, waarna een wandeling werd gemaakt door en om de stad ter bezichtiging van hare voornaamste merkwaardigheden op het gebied der vroegere bouwkunst. Ook werd een kort bezoek gebracht aan het nieuwe Ziekenhuis.

Na den wandeltocht, die tegen vijf uren geëindigd was, werd eene korte rust genomen in den tuin van de Buiten-Societeit, in welke inrichting door al de ter vergadering aanwezig geweest zijnde leden werd deelgenomen aan een gemeenschappelijken maaltijd, die te half zes uur aanving. Als gasten der leden zaten aan de sprekers in de 's morgens gehouden vergadering, de heeren R. P. J. Tutein Nolthenius en F. H. van Etteger, en de beide Wethouders de heeren Mr. J. B. Sölner en J. G. Klaassen.

Dinsdag 20 September. De voorgenomen tocht per rijtuig over Voorst en de huize de Pol naar Deventer begon des morgens te ongeveer half 10 uur.

Te twaalf uur stapten de leden af bij het koffiehuis „het Wapen van Overijssel" van H. J. Smeenk, waar zij ontvangen werden door de heeren J. A. Mulock Houwer, Bestuurslid der Maatschappij, H. Berghuis, H. Beumer en J. D. Gantvoort, welke Deventersche Leden zich tot Commissie van ontvangst hadden vereenigd.

In de zaal waar de bijeenkomst plaats had, waren langs de wanden een groot aantal kaarten, teekeningen, aquarellen en photographiën opgehangen, alle betrekking hebbende op Deventer en de oude gebouwen die daar in oogenschouw moesten genomen worden, of niet meer bestonden. Ook waren daarbij gevoegd afbeeldingen van hedendaagsche bouwwerken, uitgevoerd door de heeren Mulock Houwer, Gantvoort en Beumer.

Na eene eerste begroeting nam de heer Mulock Houwer het woord, en heette de leden te Deventer hartelijk welkom, waarna hij, meerendeels aan de hand van de tentoongestelde afbeeldingen, uitvoerige mededeelingen deed over de voornaamste nog aanwezige oude bouwwerken te Deventer.

Deze mededeelingen zullen, door afbeeldingen opgehelderd, in het Bouwkundig Tijdschrift verschijnen.

In den namiddag werden bezocht: de Groote Kerk, het Stadhuis met zijn merkwaardige en uitgebreide boekerij, waarin de geachte bibliothecaris een groot aantal belangrijke oude en nieuwe boekwerken op tafels had uitgespreid en op veel merkwaardigs de aandacht vestigde; van daar ging het naar de Waag, de Remonstrantsche kerk, de Synagoge, terwijl op die wandeling menig oud geveltje werd bezichtigd.

Mede een der belangrijkste nummers van het programma was het bezoek aan de Koninklijke Nederlandsche Tapijtfabriek. Hier werden de leden ontvangen door den Directeur, den heer Van Schermbeek, die de welwillendheid had hen persoonlijk rond te leiden en op aangename en duidelijke wijze toe te lichten wat van de vervaardiging van tapijten in oogenschouw werd genomen. Zeer interessant was ook het bezoek aan de teekenkamer, waar de patronen ontworpen en de werkteekeningen gemaakt worden.

Toen het bezoek was afgeloopen, bedankte de Voorzitter der Maatschappij den heer Van Schermbeek in vriendelijke bewoordingen, er op wijzende welke vermaardheid deze fabriek heeft, en Nederland terecht trotsch is op haar werk, dat door de geheele wereld wordt bewonderd. Spreker herinnerde er tevens aan, hoe mannen als de heeren de Kruyff en Le Comte zich bij uitstek waardeerend over het product der fabriek hadden uitgelaten.

Nadat deze Deventersche instelling jaren lang had gewerkt onder de directie van den heer Kronenberg, die streng aan oude traditiën vasthield, had de heer Van Schermbeek zijne aandacht gevestigd op de flora van ons land, om ook daaraan motieven te ontleenen die, gestyleerd, voor de versiering van tapijten enz. werden gebruikt; met welk een goed gevolg, had men in de fabriek zelve en in de teekenkamer kunnen zien. De Voorzitter hoopte, dat deze nieuwe richting almede mocht leiden tot nog meerderen bloei van de reeds zoo beroemde fabriek.

Spreker eindigde met den wensch, dat het den tegenwoordigen Directeur gegeven mocht zijn nog lang aan het hoofd dezer schoone inrichting te staan.

Een kleine wandeling door de stad volgde nog, waarbij weder enkele merkwaardige overblijfselen uit het verledene en eenige nieuwe bouwwerken werden bezichtigd. De tijd was echter voor velen gekomen om huiswaarts te gaan, na een afscheid, waaruit ook groote tevredenheid bleek over de beide gezamenlijk doorgebrachte dag.

De Secretaris der Maatschappij
C. T. J. Louis Rieber.

Afdeeling Amsterdam en Genootschap Architectura et Amicitia. 2e Huishoudelijke Bijeenkomst op Dinsdag 27 December 1898 des avonds ten 8 ure in het Gebouw der Maatschappij, Marnixstraat 402.

Agenda: Voortzetting van de besprekingen betreffende de bestaande bouwverordening te Amsterdam.

WINKELHUIZEN VOOR DE 'S GRAVENHAAGSCHE COÖPERATIEVE BROODBAKKERIJ „DE VOLHARDING."

De 's Gravenhaagsche Coöperatieve Broodbakkerij en Verbruiksvereeniging „*De Volharding*" werd in het vorige jaar eigenares van een terrein aan den Gedempten Burgwal, alhier, hetwelk bestemd werd tot het stichten van zeven winkelhuizen met vrije bovenwoningen.

Eene prijsvraag, uitsluitend onder de leden van „De Volharding" uitgeschreven, had niet het gewenschte succès dat een der ingezonden ontwerpen ter uitvoering werd bestemd, zoodat naderhand, tevens met inachtneming van inmiddels nieuw-gestelde eischen, andere plannen werden gemaakt, die nu zullen worden uitgevoerd, — vooreerst een gedeelte, in massa gerekend, ongeveer de helft.

De bouw betreft vier winkelhuizen met woningen en afzonderlijke bovenhuizen.

De situatie dezer gebouwen is aan den Gedempten Burgwal, beginnende op den hoek der Achter-Raamstraat, in de richting naar de Raamstraat.

Nagenoeg de geheele oppervlakte wordt onderkelderd; de winkelwoningen zijn voor een deel gelijkstraats en overigens in eene tusschen-verdieping gevormd; de bovenhuizen hebben twee verdiepingen en eene zolderverdieping.

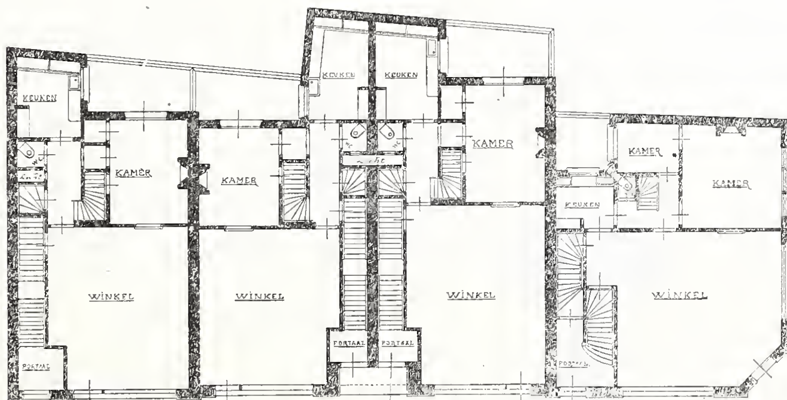

Indeeling Beganegrond: Schaal 1 a 300.

bij elken schoorsteen steeds dreigt. Het rookkanaal is bij gebruik met vonken gevuld; hierdoor, maar dikwijls ook door zelfontbranding, kan de schoorsteen uitbranden. Deze levert dus altijd gevaar voor brand op, want een enkele vonk die haren weg tot licht ontvlambare stoffen vindt, is voldoende om een kostbaar gebouw met al zijn inhoud tot een puinhoop te maken.

De statistiek leert, dat de oorsprong van vele branden in de nabijheid van schoorsteenen is gelegen, dikwijls onmiddellijk naast de reinigingsopening. Verwonderlijk is het daarom, dat zoo weinig zorg aan die gevaarlijke plaatsen wordt besteed. Meestal toch worden gebruikt: onsoliede, verbuigbare, primitief ingerichte richels met deurtjes, van onvoldoende en te zwak materiaal gemaakt, — afsluitingen dus van gebrekkig maaksel. Bovendien heeft elke schoorsteendeur het groote nadeel, dat willekeurig

De gevels worden gemetseld van Waal-gevelklinkers, met ruime toepassing van profil-steenwerk, hier en daar ook hardsteen en zandsteen. De dakbedekking bestaat uit leien en zink.

Op 12 December j.l. werd het werk aanbesteed voor *f* 65.519.

's Gravenhage, 14 December 1898.

E. F. Ehnle, *architect.*

EEN NIEUWE EN PRACTISCHE SCHOORSTEEN.

Geen der tot nu toe gebruikt wordende schoorsteendeuren is in staat het gevaar voor brand te weren, dat

en zelfs door onbevoegden die afsluiting geopend kan worden, en geruimen tijd open kan blijven zonder dat zulks bemerkt wordt.

John's brandvrije schoorsteendeur met dwangsluiting heeft dit nadeel echter niet; vandaar dat zij als een aanbevelenswaardige nieuwheid vermeld wordt. De eigenaardige sluiting maakt het onmogelijk den sleutel uit het slot te nemen wanneer de deur geopend is, zelfs wanneer de opening slechts de grootte van een nauwelijks zichtbare spleet heeft. De deur moet dus gesloten zijn voor dat men den sleutel er uit kan nemen, en de afgenomen sleutel is dus de kwitantie, dat de deuren gesloten zijn van alle veegopeningen in één huis aanwezig en onder toezicht van één persoon. Die sleutel controleert alle personen die hem gebruiken, want wie geen afstand van den sleutel wil doen, is onvoorwaardelijk gedwongen

de deur weer te sluiten. Hier is dus voor de eerste maal een nieuwe technische gedachte, het principe van „sluitdwang", toegepast.

In prijs concurreert de nieuwe schoorsteendeur, hoewel ze goedkoop is, niet met de nog gebruikelijke maar gebrekkige.

In evenredigheid tot de belangrijkheid van het artikel is aan de uitvoering een even groote waarde gehecht als aan de constructie. John's deur met sluitdwang heeft dientengevolge de na te melden voordeelen :

1⁰. Elk gevaar voor brand dat de bezittingen en het leven van menschen tot nu toe bedreigde bij het gebruik van de zeer primitieve, gemakkelijk te openen en soms geheel openstaande afsluitingen, wordt afgewend door de uitstekende sluiting, en door de inrichting, waarbij een binnenklep door de buitenste deur tegen een breeden rand wordt gedrukt. Hierdoor wordt in den schoorsteen

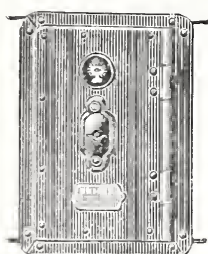

Fig. 1.

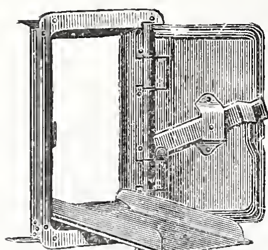

Fig. 1*a*

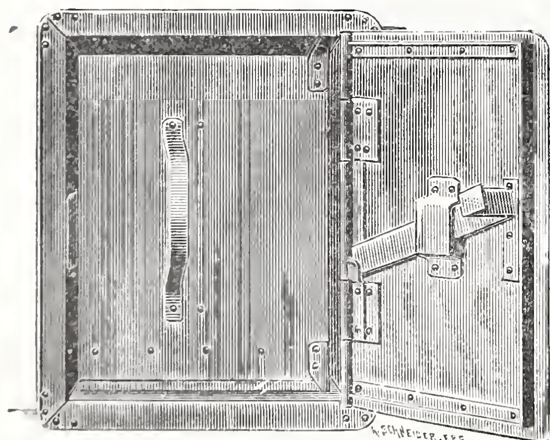

Fig. 3.

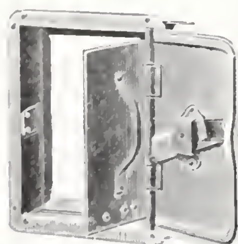

Fig. 2.

Fig. 4.

en de stookplaatsen een ongestoorde trekking bevorderd, en tevens vermeden, dat het gevaarlijke glansroet in schoorsteen en pijpen zich aanzet, of rook en roet in de gebouwen dringt.

2⁰. De eenvoudige wijze van inmetselen en de sterke bevestiging in het metselwerk. De afmetingen zijn zoo gekozen, dat de deur in de voegen van het gewone metselwerk past en er onwrikbaar in vastzit.

3⁰. De eenvoudige behandeling der afsluiting, die nooit weigert en zeer gemakkelijk geschiedt, terwijl de sleutel op elke deur past.

5⁰. Het gemak bij het schoonmaken en bij het verwijderen van roet onder aan den schoorsteen.

5⁰. Het soliede materiaal, de degelijke uitvoering en de roestvrije verf. De deur is van zwaar plaat- en smeedijzer, en de omlijsting sterk geconstrueerd om elke verbuiging te verhinderen. Alle onderdeelen worden vóór het vastklinken geverfd, terwijl de deuren na afwerking nog met een laag verf bedekt worden, die een temperatuur van 500° weerstaat. Roestvrij zijnde, is de deur dus om zoo te zeggen onverslijtbaar.

Voor deze voordeelen garandeert de fabrikant.

Ter verklaring der afbeeldingen diene, dat fig. 1 een gesloten deur voorstelt met een opening van 15 bij 25 cM., geschikt voor schoorsteenkanalen van af de smalste tot 18 c.M. middellijn, of zijden. Fig. 1*a* geeft dezelfde deur op zijde, de buitendeur geopend, de binnendeur omgeslagen om het roet gemakkelijk te verwijderen, en passende voor kanalen van alle afmetingen. Fig. 2 is een deur voor een opening van 20 bij 25 c.M., met staande binnendeur, deuren geopend, voor schoorsteenen tot 20 c.M. rond, vierkant of daarmede overeenkomende rechthoekige doorsneden. De deur in fig. 3 afgebeeld, heeft een wijdte van 36 bij 46 c.M.; de binnendeur is gesloten, de buitendeur half geopend. Zij is geschikt voor fabrieksschoorsteenen ook van de grootste afmetingen.

De soliede sleutels, fig. 4, zijn alle van eenzelfde afmeting, en voor alle deuren passend. Voor een goede controle mag dan ook in één gebouw slechts één sleutel zijn, die, eenmaal in 't bezit van een bewoner, het bewijs levert, dat alle deuren gesloten zijn. De sleutel is bovendien van niet gebruikelijke constructie, zoodat de deur niet met andere sleutels geopend kan worden.

Schoorsteeenen met deze deuren leveren het gemak op, dat schoorsteenvegers bij de uitoefening van hun bedrijf niet op de kamers behoeven te komen, maar beneden in den kelder hun werk kunnen verrichten en daardoor veel last vermeden wordt.

Dergelijke afsluitingen zijn ook te maken voor kelderafdeelingen, zolder, provisiekamers voor restaurants, in 't algemeen voor sluiting van lokalen waar de eigenaar daarvan niet zelve komt, maar die bijv. door dienstpersoneel geopend moeten worden. Wordt de sleutel aan den eigenaar teruggebracht, dan is het lokaal ook gesloten. Voor deuren van cellen in gevangenissen is de sluiting insgelijks aan te bevelen.

De firma Robert Kalff, te Amsterdam, die deze deuren in den handel brengt, wijst er op, dat ze bij haar John's schoorsteenkappen als 't ware behooren. Waar door de kap de trekking bevorderd wordt, sluit de deur alle brandgevaar buiten.

VENSTER-SYSTEEM LENZ EN STUMPF.

In het Bouwkundig Weekblad No. 49 van 3 December j.l. werd medegedeeld, dat het daarin beschreven model van het venster-systeem Lenz en Stumpf nog gedurende de maand December te zien zoude zijn in de zalen der Permanente Tentoonstelling van het gebouw Marnixstraat 402 te Amsterdam.

Het model wordt echter thans voor eenigen tijd te Londen tentoongesteld, maar zal ongeveer medio Januari weder in genoemd gebouw worden opgesteld.

EEN TITELBLAD.

In het Bouwkundig Weekblad van 30 Juli j.l. werd melding gemaakt van een verschenen album met gezichten genomen op het feestterrein tijdens de feesten, van 11 tot 16 Juni 1898 te Delft gehouden, ter viering van het 10e lustrum van het Delftsch Studentencorps. Het titelblad van dat album werd daarbij gunstig beoordeeld.

Door de welwillendheid van den uitgever van het album, den heer J. Waltman Jr. te Delft — wien wij daarvoor onzen dank betuigen — zijn wij thans in staat gesteld in dit Weekblad eene afbeelding te geven van dit titelblad, ontworpen door den heer J. H. W. Leliman, Polytechnisch Student.

Wij merken hierbij op, dat de kop in het medaillon ontleend is aan de reclame-plaat van de feesten.

BOEKAANKONDIGING.

Ter bepaling van de te gebruiken normaalprofielen van balkijzer werden tot nu toe de tabellen ter hand genomen uit b.v.: het *Deutsches Normalprofilbuch, Des Ingenieurs Tasschenbuch, de Profilzeichnungen der Burbacher Hütte*, de bijlage P van het blijvend gedeelte van het *Jaarboekje* voor de leden van het K. I. van I., de *Bouwkalender* enz.; daarin vindt men tabellen aangevende het draagvermogen van balkijzer bij een gelijkmatig verdeelde belasting en vrije oplegging, meestal voor spanwijdten opklimmende met 50 cM. of 1 M.

Voor de in de praktijk dikwijls voorkomende andere gevallen van belasting en oplegging is men meestal verplicht een handboek te raadplegen om daarin de gewenschte formule voor het statisch moment op te zoeken, terwijl voor tusschenliggende spanningen geïnterpoleerd moet worden. De normaalprofielen voor een groot bouwplan te bepalen, kost dan ook dikwijls veel tijd.

Bij den heer J. H. de Bussy te Amsterdam zal nu eerstdaags verschijnen: „Balkijzers No. 8 tot en met no. 55. Twee graphische tabellen ter bepaling van de te gebruiken normaalprofielen bij verschillende wijzen van belasting en oplegging, ontworpen door L. A. Sanders. De prijs van deze tabellen is, te zamen, f 3.—

Onnoodige tijdverspilling wordt vermeden bij het gebruik van bovengenoemde tabellen. Immers, men kan door de op de tabellen gedrukte belastingschema's en door het aanbrengen van verschillende schalen, zonder interpolaties en zonder kennis van de statica, bij 26 verschillende wijzen van belasting en oplegging aflezen, welke normaalprofielen zullen moeten worden gebezigd. Bovendien is door een noot duidelijk gemaakt hoe men voor alle mogelijke toe te laten maximum randspanningen (dus voor alle zekerheidscoëfficiënten) de te bezigen profielnummers bepaalt, en kan men bij iedere willekeurige spanwijdte de draagkracht der balken aflezen. Iedereen kan zich binnen eenige uren het gebruik van de tabellen eigen maken.

Afgezien dus van het feit, dat personen die tot nu toe hunne balken niet konden berekenen, thans hiertoe worden in staat gesteld, moet er op gewezen worden, dat de Ingenieurs en Architecten, die tot nu toe zelf hunne balken berekenden, deze thans slechts van de tabellen hebben af te lezen.

De wijze van uitvoering is zoodanig, dat de tabellen geschikt zijn om in ieder technisch bureau als wandversiering te kunnen dienen. Dat zij zelfs gebruikt kunnen worden door leerlingen uit de hoogste klassen der ambachts- of industriescholen, vooral wanneer daarbij de noodige inlichtingen worden verstrekt, zal den leeraar duidelijk zijn.

Dat door Ingenieurs en Architecten nog in veel uitgebreider zin van de tabellen gebruik kan worden gemaakt, is aan geen twijfel onderhevig.

Gaarne vestigen wij de bijzondere aandacht op deze zeer practische tabellen die aan een werkelijke behoefte zullen blijken te voldoen.

R.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Technische Vakvereeniging. Afdeeling Amsterdam. 14 December 1898. In deze vergadering hield de heer J. J. W. van Loenen Martinet een voordracht over den tegenwoordigen stand der verlichting door middel van acetyleen.

Spr. stelde op den voorgrond, dat de publieke opinie tot voor korten tijd sterk tegen het acetyleen was gekant; toch waren de ontploffingen, door dit gas veroorzaakt, grootendeels te wijten aan de onzuiverheid en het onvoldoende toezicht.

Hierna behandelde Spr. de geschiedenis van het acetyleen, zijne

. scheikundige samenstelling, de bereiding van de grondstof, het carbiet, en de inrichtingen tot ontwikkeling van het gas.

In 1836 werd het door Davis ontdekt, het werd alleen in laboratoriën ontwikkeld; lang duurde het, eer door het goedkooper worden van het carbiet de bereiding op groote schaal kon plaats hebben.

Acetyleen bestaat uit een verbinding van waterstof en koolstof, het is bijna reukeloos (in zuiveren toestand) en ongeveer zoo zwaar als lucht.

Het carbiet wordt verkregen door in electrische gloeiovens, kalk en kool (cokes) tot een temperatuur van 3600° C. te brengen; het calcium verbindt zich dan met de kool tot calcium-carbiet. Zoodra deze stof met water in aanraking komt, wordt het acetyleen gevormd. Voor dit proces zijn verschillende toestellen in gebruik; bij die van de 1e soort druppelt het water op het carbiet; bij de 2e soort wordt het water aan de onderzijde van het carbiet, hiermede in aanraking gebracht; bij de 3e soort wordt het carbiet in water gestort. Het laatste systeem is het veiligste.

Het acetyleen heeft 18 maal zoo groot lichtvermogen als gewoon lichtgas, 3½ maal zooveel als gasgloeilicht; de prijs is 50 % duurder dan die van lichtgas, en weinig duurder dan petroleum.

Spr. liet verschillende branders voor acetyleen circuleeren en maakte met teekeningen de beschreven inrichtingen duidelijk; ten slotte gaf Spr. een beschrijving van de door de H. Y. S. M. voorgenomen verlichting der spoorwegrijtuigen, door middel van een mengsel van 20 % acetyleen en 80 % vetgas, en de inrichting hiervoor op het terrein van het Centraal-station te Amsterdam te bouwen.

Een aandachtig gehoor volgde deze belangrijke voordracht en gaf aan het slot met daverend applaus zijn dank voor het genotene te kennen.

Met een woord van dank aan den Spr. sloot hierop de Vice-Voorzitter, de heer Sanders, deze vergadering.

Na het sluiten gaf de heer van Loenen Martinet nog aan vele der aanwezigen de door hen gevraagde inlichtingen.

Afdeeling Utrecht. 20 December 1898. Aangezien de Voorzitter de heer I. v. Lunteren, verhinderd was de vergadering bij te wonen, werd deze door den Vice-voorzitter, den heer Alb. Nijland, geleid; na voorlezing en goedkeuring der notulen werd het woord verleend aan den penningmeester, den heer J. T. Kok die verslag uitbracht van het gehouden rekenplichtig beheer over 1898; nadat de rekening en verantwoording van den Penningmeester was nagezien en goedgekeurd, bracht de Voorzitter den heer Kok zijnen dank voor zijn uitstekend beheer.

Daarna kwam in behandeling de opgemaakte begrooting voor het jaar 1899, welke na eenige bespreking en toelichting werd goedgekeurd. Vervolgens werd overgegaan tot het benoemen van twee bestuursleden in plaats van de volgens rooster aftredende heeren A. Nijland en A. J. Vreeswijk; na stemming werden de beide heeren met bijna algemeene stemmen herbenoemd; daarna werden uit de bestuursleden weder met bijna algemeene stemmen herbenoemd tot Voorzitter, Secretaris en Penningmeester, onderscheidenlijk de heeren I. H. J. van Lunteren, A. J. Vreeswijk en J. T. Kok; de beide laatste heeren verklaarden zich bereid, deze functie weder te willen op zich nemen, terwijl aan den Voorzitter (afwezig) van zijne herbenoeming zal worden kennis gegeven.

Aan de orde kwam nu de behandeling der ingekomen vragen. Uit den aard der zaak lokten deze, waaronder er waren van veel gewicht, zeer vele bespreking uit, zoodat geen tijd meer overbleef voor andere bouwkundige onderwerpen.

Besloten werd, om een der gestelde vragen niet nu te behandelen, maar op een volgende vergadering, om meer tijd voor overweging te hebben. Deze vraag luidt: „Wat kan door de Afdeeling gedaan worden om het Bestuur te steunen in zijn pogingen tot oprichting van een Algemeenen bond?"

Nadat de Voorzitter de wenschelijkheid had uitgesproken, dat de leden ter beantwoording dezer vraag het mogelijke zouden doen, werd de vergadering door hem gesloten.

Afdeeling 's-Gravenhage. 22 December 1898. De notulen der vorige bijeenkomst vastgesteld zijnde, werd overgegaan tot de verkiezing van twee bestuursleden in de plaats van de aftredende en *niet*-herkiesbare leden, de heeren D. E. C. Knuttel en J. Brouwer. Gekozen werden de heer F. J. Bremmer Hzn., die de benoeming aanvaardde, en de heer W. C. Metzelaar, die niet tegenwoordig was en aan wien daarom kennis is gegeven van zijne verkiezing. Vervolgens werd de heer Joh. Mutters Jr. tot voorzitter gekozen, die zich tot deze taak bereid stelde. Tot afgevaardigden naar de Algemeene Vergaderingen der Maatschappij werden aangewezen de Voorzitter en Secretaris. De Commissie volgens art. 17 van het Reglement, gevormd door de heeren H. J. A. van der Kooy, H. J. Mondt en J. Th. Wouters werd, onder dankzegging voor hunne taak-vervulling gedurende het thans bijna voleindigde jaar, uitgenoodigd om in het komende jaar zich wel weder met die werkzaamheden te willen belasten, hetwelk door de beide eerstgenoemden werd toegezegd en welk verzoek aan den heer Wouters zal worden ter kennis gebracht. (Deze Commissie belast zich met het verzamelen van stukken geschikt ter opneming in de uitgaven der Maatschappij.)

Thans werd behandeld de rekening en verantwoording van den Penningmeester. De daartoe benoemde commissie, bestaande uit de heeren A. C. Hofstee, H. E. van de Water en F. van Hulst, stelde voor den heer A. Stigter te déchargeeren, hetwelk, onder dankzegging voor het gehouden beheer, geschiedde. De begrooting voor 1899 werd algemeen goedgekeurd; dank zij een gunstig saldo van dit jaar, kon ook een behoorlijk saldo voor het volgende worden geraamd.

Vervolgens begon de Voorzitter, als inleiding der bespreking over „*Volkshuisvesting*" een overzicht te geven van de belangrijke voordracht, in het vorige jaar door den heer kolonel van Zuijlen in ons midden gehouden, waarop eene zeer uitvoerige toelichting volgde, door den heer van Zuylen, van den stand der beweging ten gunste der volkshuisvesting, zooals die zich in deze dagen in de bekende kringen openbaart. Menig voorbeeld werd door den spreker aangehaald hoe men in andere landen het moeilijke vraagstuk behandeld heeft en nog voortgaat met verbetering van inzichten vrucht te doen dragen, waarbij ZEd's eigen meening hier en daar, in verband met mogelijke toepassing bij ons te lande werd ten beste gegeven. De ruimte voor dit verslag laat niet toe alles weer te geven; (doch wellicht wordt daarin op andere wijze voorzien) hetzij genoeg te vermelden dat voorts eene geanimeerde discussie volgde en door de Afdeeling het besluit werd genomen om hare sympathie voor de goede zaak te betuigen en zoo het verzoek daartoe voorkomt, afgevaardigden te zenden naar de eerlang te beleggen vergadering te Amsterdam. Hiermede werd dit onderwerp besloten.

De Voorzitter, thans zijne plaats aan de bestuurstafel overlatende voor zijn opvolger, kon niet heengaan zonder in het kort te releveeren de moeilijke dagen, welke de Afdeeling in de laatste jaren heeft doorleefd en dankte voor de sympathie en de medewerking, van zijne medebestuurders niet alleen maar ook voor het vertrouwen, van de leden in het algemeen genoten. De heer Mutters dankte de beide aftredende bestuursleden en stelde in het licht hoe beiden zich met de anderen hadden beijverd om in de moeilijke dagen het noodige te doen en hoe inzonderheid de voorzitter bewezen had te zijn de rechte man op de rechte plaats; hij riep den aftredenden een tot weërziens toe, niet twijfelende of hunne belangstelling zou ook thans voortduren.

De kunstbeschouwing bestond uit de laatste drie jaargangen van „De architect", aangeboden door den heer Ehnle. Tevens was voor de leden tentoongesteld een diploma, bestemd voor den heer F. H. van Malsen, eerelid der Afdeeling, en onlangs benoemd. Dit stuk is een exemplaar van het diploma der Afdeeling, echter voor dit doel op verdienstelijke wijze door den heer J. Brouwer geaquareleerd, waarvoor aan ZEd. door den Voorzitter hulde en dank werd gebracht.

BERICHTEN.

Te 's-Gravenhage werd door B. en W. een voorstel gedaan tot uitbreiding van het Gemeente-Museum aldaar, hetgeen gesteund werd door de beide vereenigingen „de Kunstkring" en „Pulchri Studio".

De gemeenteraad heeft het voorstel echter verworpen met één stem meerderheid.

In Rotterdam worden grootsche plannen besproken over den bouw eener nieuwe handelsbeurs, ter vervanging van de bestaande die nauwelijks voldoet aan de eischen van een matig voor het doel ingericht gebouw. Eenige invloedrijke particulieren zijn voornemens, in overleg met den heer W. Molenbroek, den architect van het „Witte Huis", door aankoop van perceelen een terrein te verkrijgen, ook dat waarop de tegenwoordige beurs staat, om daarop een nieuwe te bouwen, omgeven door kantoren en winkels, alles volgens de plannen van den heer Molenbroek.

Het front van de beurs komt aan de Noordblaak, midden tegenover het Beursplein; het ligt meer naar achteren dan de gevel van de tegenwoordige beurs, zoodat het Beursplein eenigszins vergroot wordt.

Ook bestaat het voornemen de verkeerswegen in den omtrek van het bouwterrein aanmerkelijk te verbeteren.

De ondernemers mochten van het gemeentebestuur reeds de bewijzen ontvangen van groote ingenomenheid met de plannen, en toezegging tot medewerking. Dit nu is van groot belang, daar onder de aan te koopen perceelen zich bevinden de voormalige Remonstrantsche kerk, welke eigendom van de gemeente is, verder een drietal perceelen in de Beurssteeg, voorts de Beurssteeg en het oude beursgebouw met een tweetal perceelen, welke ook aan de gemeente behooren.

Er worden natuurlijk groote geldelijke offers geëischt voor het verwezenlijken van deze plannen op een der drukste verkeerspunten der stad, gelegen bij het post- en telegraafkantoor en beursstation. Maar men rekent ook een weinig op de medewerking van de eigenaars en bewoners der benoodigde perceelen, om het grootsche en nuttige werk tot stand te kunnen brengen.

TIJD VAN INZENDING VAN ANTWOORDEN OP PRIJSVRAGEN.

Een Vorstelijk Paviljoen op het duin bij eene Nederlandsche zeebadplaats. Prijzen van *f* 200 en *f* 100 en medailles. Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst. 29 December 1898. Programma, zie: Bouwk. Weekblad van 21 Mei 1898.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, Amsterdam.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 2.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 4.
Technisch Teekenaar 1.

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

DINSDAG 27 DECEMBER.

Assen. Het bouwen van een gebouw voor boek- en courantendrukkerij, met kantoren, woning enz., aan de Torenlaan. sectie I. no. 5683 en 5684.
De architect G. Snel, 's av. 7 u.. in het café „Drenthina". Bestek en teek. in gen. café ter inz. en zijn verkrijgb. bij voorn. architect à f 1 per stel. Aanw. gedaan.

Breda. Het bouwen van 6 burgerwoonhuizen op een perceelgrond gelegen aan den weg van Breda naar Prinsenhage.
De heer P. v. As, Hoogdijk, 's av. 7 u., te zijnen huize, alw., bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft de architect A. Verlegh. Aanw. gedaan.

Delfzijl. Het doen van eenige herstellingen aan en het onderhouden van de gemeentewerken over 1899, in 6 perceelen.
Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek ter secretarie ter inz. en ald. verkrijgb. à f 1. Inl. worden verstrekt door den gem.-archit.

Sneek. Het amoveeren eener bestaande en het bouwen eener nieuwe voorhuizinge etc. aan de boerenplaats, bewoond door M. Terwischa te Idskenhuizen.
De heer W. Beckeringh Lankhorst. Teek. ter inz. bij den kastelein H. Brinksma ald. en bestekken à f 0,75 te bekomen bij W. de Jong, architect te Woudsend.

Stad-Almelo (Herbest.). Het verbouwen der waterplaats van school A.
Het gemeentebestuur. 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. ter secr. Inl. geeft de gem.-opzichter.

Zonnemaire. Het bouwen van een directeurswoning.
Het best. der stoomzuivelfabriek „Luctor et Emergo", v.m. 11 u., in het café van C. J. Splunter, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en bij den architect L. Koole Wzn. te Zierikzee. Aanw. 27 Dec. v.m. 10 u.

Zutphen. Het verbouwen van het perceel no. 43 aan het Oude Want te Zutphen.
De Herv. Diaconie v.m. 11 u. in het café „Bellevue", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Inl. geeft architect H. A. Ezerman. Aanw. gedaan.
(Alleen voor inwoners.)

WOENSDAG 28 DECEMBER.

Breda. Het verbouwen van het winkelhuis, geteekend no. 22, aan de Eindstraat.
De architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas, v.m. 11 u., in het café van H. Vlasblom, alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Aanw. gedaan.

Rotterdam. Het afbreken en op een verlaagde fundeering weder opbouwen van het beneden stoomgemaal „Jan Anne Beijerink" in den polder.
Het best. van den „Prins Alexanderpolder," 's midd. 12 u., in het algem. verkooplokaal Oostvestplein. Bestekken met teek. tegen f 1.50 te bekomen ten kantore van den penningmeester des polders, Nieuwe haven 83 te Rotterdam. Aanw. gedaan.

Sneek. Het stucadoorwerk aan de boterfabriek der Ned. Maatschappij te Sneek.
De aannemer. Inl. worden gegeven aan het werk. Briefjes worden ingewacht vóór of op 28 Dec., ten huize van den aannemer C. Lerk te Leeuwarden.

Utrecht. Het oprichten van gebouwen, schietbanen en kampinrichtingen en daarmede in verband staande werkzaamheden in het schietkamp der infanterie bij Harskamp, onder beheer van het korps genietroepen te Utrecht. Ram. f 88000.
De genie, v.m. 10 u. op het bureau der genie, alw. bilj. in te leveren, de bestekken ter lez. liggen en met inl. te bekomen zijn.

Wolfaartsdijk. Het bouwen van een nieuw schuurtje groot 112 M².
De architect A. Le Clercq te Kruiningen, n.m. 1 u, in het koffiehuis van P. Korstanje, alw. bestek en teek. ter inz. Aanw. 28 Dec., v.m. 10 u.

Zutphen. Het leveren van kazernemeubelen en stalvoorwerpen te Zutphen, onder het beheer der genie ald. Ram. f 2810.
De genie, v.m. 10 u., op het bur. der genie, alw. bilj. in te lev. tot 27 Dec. Bestekken voorwaardelijk verkrijgb. bij den opz. van fortificatiën te Zutphen. Bestek ter lez. in het „Café Groote" te Zutphen. Inl. kunnen worden verkregen bij den besteder en bij voorn. opz. van fortificatiën. Aanw. gedaan.

DONDERDAG 29 DECEMBER.

Goes. Het bouwen van een woonhuis op den afgegraven molenberg aan den Westwal aldaar.
De architect J. W. v. d. Weert W.Jzn., n.m. 5 u.. in „de Prins van Oranje", alw. bestek en teek. ter inzage. Aanw. gedaan.

Groningen. Het bouwen van de slachthallen met het koelhuis, de bijgebouwen voor de koelmachine, de ijsbereiding, het ketelhuis, de darmenwasscherij enz., alsmede de slachthuizen voor paarden en ziek vee en de loods voor bloedbereiding voor het openbaar slachthuis onder bijlev. van al het daartoe ben.
Het gemeentebestuur. n.m. 12³/₄ u. Bilj. in te leveren tot 28 Dec., n.m. 4¹/₂ u. Voorw. ter secr. ter lez. en zijn daar à f 5 per stel verkrijgb. terwijl nadere inl. te bekomen zijn aan het bur. der gemeentewerken.

Krabbendijke. Het bouwen van een woonhuis.
De heer M. Tollenaar Bakker, n.m. 3 u. Bestek en teek. ter inz. bij D. Krijger. Inl. geeft de bouwk. Th. van Doorn.

VRIJDAG 30 DECEMBER.

Amsterdam. Het bouwen van een winkelhuis met magazijnen, kantoren en werkplaatsen ter plaatse der perceelen no. 472, 474 en 476, Singel, hoek Koningsplein.
De Maatsch. tot Expl. van Engros- en Detailzaken, n.m. 2 u., in het Americain Hotel. Bestek en teek. à f 3 te bekomen bij de architecten A. Jacot en W. Oldewelt, Singel 514.

Groningen. Het onderhouden van het gebouw, vroeger bestemd tot woning van den heer commissaris der Koningin en het onderhouden van en het doen van vernieuwingen aan de gouvernementsgebouwen te Groningen gedurende de jaren 1899 en 1900.
Het prov. bestuur, 's midd. 12 u. Bestek ter lez. in het gebouw van het min. van Binnenl. Zaken te 's-Hage, aan dat van het prov. bestuur van Groningen te Groningen, zoomede in de gemeentehuizen Groningen, Winschoten, Bedum, Sappemeer en Stedum, terwijl het ter griffie van voorn. provincie verkrijgb. is. Inl. te bekomen bij den rijksbouwkundige voor de gebouwen van onderwijs te 's-Hage en bij den opzichter N. W. Lit te Groningen. Aanw. gedaan.

Goes. Het bouwen eener schuur en een woonhuis in den Koningin Emmapolder.
De heer D. de Koning, 's midd. 12 u. in „de Prins van Oranje". Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. bij F. Kleeuwens en Zn. Teek. ter inz. in hotel „de Graanbeurs", te Hulst en in gen. café. Aanw. gedaan.

Vlissingen. Het verbouwen en vergrooten van school A, aan de Coosje Buskensstraat.
Het gemeentebestuur, n.m. 2¹/₂ u. Bestek ter inz. ter gem.-secretarie en ten kantore van den gem.-bouwmeester, en is ald. à f 1,75 verkrijgb. Aanw. gedaan.

ZONDAG 1 JANUARI 1899.

Biervliet. Het bouwen van een woonhuis aan de Markt aldaar.
De heer P. W. Maarleveld, aan wien bilj. in te zenden vóór 1 Jan. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 4 JANUARI.

Everdingen. Het bouwen eener kerk met toren, sacristi en katechismuskamer, alsmede eenige werkzaamheden aan de pastorie.
Het R.-K. kerkbest., n m. 2¹/₂ u., in het logement „de Zwaan." Bestek en teek. ter inz. in het lokaal der aanbesteding. Bestekken à f 1 en teek. à f 3 te verkr. bij wed. J. R. van Rossum, boekh. Utrecht. Inl. geeft de architect A. Tepe te Rijsenburg. Aanw. in loco 4 Jan. v.m. 11¹/₂ u.

Enschedé. Het bouwen van een cartonnage fabriek met boek- en steendrukkerij, aan de Wilhelminastraat voor den heer J. Ten Cate Bzn.
De architect R. van der Woerd Hzn., n.m. 4 u.. in het café van J. Mendelaar, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 1,25 verkrijgb. bij gen. architect alsmede inl. Aanw. 4 Jan., 's midd. 12 u.

MAANDAG 9 JANUARI.

Delft. Het amoveeren van de huizen Markt no. 40 en 42 en het bouwen van een winkelhuis met afzonderlijk bovenhuis.
De bouwk. E. Elkenkracht, v.m. 11 u., in café „Baans". Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. bij gen. architect.

Delfzijl. Het bouwen van een gemeentehuis aldaar. Ram. f 9907.
Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. en à f 1,50 verkrijgb. ter secretarie. Inl. geeft de gem.-architect. Aanw. 9 Jan., v.m. 9 u.

DINSDAG 10 JANUARI.

Rotterdam. Het amoveeren van 2 panden en het maken van eene banketbakkerij met winkel, kelders c.a. op de Leuvehaven hoek Leuvebrugsteeg.
De architect J. P. Stok Wzn. Bestek en teek. à f 3 te bekomen bij den heer J. de Jong, Wijnstraat 34.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

9 DECEMBER.

Dokkum. Het verbouwen van café „De Beurs". Door den heer D. Jongsma.
Laagste inschrijver Jufferdak. P. Kreekt, f 3022.
Beschoten dak. P. Kreekt, f 3222.

10 DECEMBER.

Apeldoorn. Het bouwen van een dubbel woonhuis aan den Zwolschen weg aldaar. Door de heer W. Friedrichs.
Plan A. Laagste inschrijver C. Klein, f 5394*.
Plan B. C. Klein, f 5055. *Gegund.
Haarlem (**Onderh.**). Het amoveeren van perc. no. 31 aan de Gasthuisvest en het ter plaatse bouwen van een onder- en bovenhuis. Door den architect W. F. Doeglas.
Laagste inschrijver M. Joustra, f 5393.

12 DECEMBER.

Bennebroek (**Onderh**). Het bouwen van een pastorie bij de R.-K. kerk. Door de architect N. Nelis te Haarlem.
Gegund aan H. v. d. Vossen, aldaar voor f 6000.

14 DECEMBER.

Breda. Het afbreken en weder opbouwen van het huis, geteekend no. 83 aan de Leuvenaarstraat. Door de architecten P. A. Oomes en L. v. d. Pas.
Timmerwerk. Laagste inschrijver A. van Gastel, f 2995*.
Metselw. Gebr. Simons, Ginneken, f 2592*.
Massa. C. Nuiten, f 5659. *Gegund.
Enschedé Het bouwen van twee woonhuizen op een terrein gelegen aan de Minkmaatsteeg te Enschedé. Door den architect A. L. Clemens Az.
Laagste inschrijver G. J. Platenkamp f 2792, gegund.
's-Hertogenbosch. Het uitvoeren van verschillende buiten- en binnenverfwerken enz. aan de gebouwen en meubelen, haar in eigendom behoorende, ged. de jaren 1899 en 1900. Ram. f 1207. Door het best. der societeit „Casino".
Laagste inschrijver C. Clarijs, f 887.
Hilversum. Het bouwen van 2 villa's met bijkom. werken aan den 's-Gravenlandschenweg ald. Door den heer J. S. Breslau.
Laagste inschrijver R. Mouw, f 20470.
Zieuwent. Het schilder- en behangerswerk van de in aanbouw zijnde R.-K. kerk en pastorie te Zieuwent. Door den aannemer.
Schilderwerk. Laagste inschrijver E. L. Jaartsveld, Silvolden, f 295.
Behangwerk. L. Leuven, f 117.
Massa. E. L. Jaartsveld, f 390.

15 DECEMBER.

Avereest. Den verbouw van het bestaande gemeentehuis. Door het gemeentebestuur.
De verbouwing is opgedragen aan den architect K. A. Hakkert tegen de begrootingssom van f 7396,46.
Eindhoven. Het bouwen van een *a* kantoor met goederenlokaal en eene *b*. remise op het emplacement te St. Michels-Gestel. Door de directie der tramweg maatsch. St.-Oedenrode-Eindhoven.
Laagste inschrijver A. van Pinksteren, St.-Michielsgestel. f 9555.
Tiel. Het afbreken van een huis aan de Waterstraat wijk C. no. 80 aldaar en het bouwen van een woon- en winkelhuis. Door den heer C. M. v. d. Weert, Zaltbommel.
Laagste inschrijver J. van Alphen, f 6990 (hardsteen). Nog niet gegund.

16 DECEMBER.

Neede. Het bouwen van een kerk en pastorie. Door den architect T. Broekhuijsen.
Laagste inschrijver B. Simmelink, Neede, f 3773. Het werk is buiten de leverantie der metselmaterialen gegund aan den laagsten inschrijver.

17 DECEMBER.

Delft. Het sloopen van 2 pakhuizen aan de Kromstraatsteeg no. 6 en 8, en het ald. bouwen van een pand, verdeeld in 2 pakhuizen, waterdichten kelder en 2 bovenwoningen. Ram. f 5400. Door den architect C. J. L. Kersbergen.
Laagste inschrijvers J. C. Gerrebrands en G. v. d. Broek, f 5029.
Enschedé. Het bouwen van twee woningen op een terrein gelegen aan de Reudinkstraat, aldaar, voor J. Akkerman. Door den architect J. H. C. Roesink.
Laagste inschrijver J. Schulenberg, f 2975, gegund.
Loppersum. Het maken der kap op de brandschuur, voor den heer H. K. Glas Gz. Door den architect D. de Leeuw Wieland.
Laagste inschrijver W. v. Langen. Bedum, f 422.
Oenkerk (**Fr.**). Het afbreken eener oude en weder opbouwen eener nieuwe schuur, met vertimmering der voorhuizing te Oenkerk. Door den heer K. A. de Boer.
Laagste inschrijver J. Slotegraaf, Suameer, f 5494.
Winschoten. *a*. Het bouwen eener behuizing aan de Emmastraat; *b*. het bouwen eener behuizing aan de prov. grindweg naar Blijham. Door den architect K. de Grooth.
Laagste inschrijver J. Timmer, Beerta. *a*. f 4017. *b*. f 5134. Massa, f 9048.

19 DECEMBER.

Doetinchem. Het bouwen van een dubbel woonhuis. Door den architect H. J. L. Ovink.
Laagste inschrijver G. Aalderink, f 1995, gegund.
Dordrecht. Het verrichten van eenige veranderingen aan het pand no. 7, tolbrug te Dordrecht, bestaande in timmerwerk, metselwerk, loodgieters- en schilderwerk. Door den bouwk. opzichter.
Timmerwerk. Laagste inschrijver H. P. Slegt, f 687.
Metselwerk. V. Padlina, f 108.
Loodgieterswerk. J. W. v. Schelt, f 123.
Schilderwerk. F. A. de Kort, f 35.
Smidswerk. J. Haksteen, f 47.98.
Gunning aangehouden.

20 DECEMBER.

Eersel (**N.-Br.**). Het bouwen van een heerenhuis en magazijn met alle leverantiën, enz. Door den heer W. Moonen—Willems.
Laagste inschrijver P. J. Gevers, Westerhoven, f 12413 Gegund.
Haarlem. Het bouwen van een winkelhuis, met bovenwoning, op den hoek van de Nieuwe Groenmarkt en Krocht. Door den architect J. B. Lasschuit.
Laagste inschrijver C. G. Opdam, f 8495.
Velsen. Het bouwen van 5 huizen, aan den Binnenweg van Wijkeroog, te Velsen. Ram. f 8438. Door den bouwk. J. Engelfriet te Rotterdam.
Laagste inschrijver J. Reek, Velsen, f 9180. Niet gegund. als zijnde te veel boven de raming.

21 DECEMBER.

Bussum. Het bouwen eener villa in de Parklaan te Bussum. Door den architect E. G. Wentink te Schalkwijk.
Laagste inschrijvers Gebr. v. Os, Helder. f 8391; daaropvolgende H. v. d. Meij, Bussum, f 8600.

BOUWKUNDIG WEEKBLAD.

ORGAAN VAN DE

MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER BOUWKUNST.

31 DECEMBER 1898. 18e JAARGANG. No. 53.

BUREAU VAN REDACTIE: MARNIXSTRAAT 402, AMSTERDAM.
BUREAU v. ADMINISTRATIE: HERDERSTRAAT 5, 's GRAVENHAGE.
UITGEVERS: MOUTON & Co. — 'S GRAVENHAGE.
ABONNEMENTSPRIJS voor Nederland: fr. p. p. *f* 15.— 's jaars. voor Indië en het Buitenland (bij vooruitbetaling) fr. p. p. *f* 17.— * * *

PRIJS DER ADVERTENTIËN: van 1—5 regels *f* 1.— elke regel meer 20 cents. Groote letters naar plaatsruimte. * * * * * * * * * *
AANKONDIGINGEN v. AANBESTEDINGEN 15 ct. p. regel m. premie 3/2 maal.
ABONNEMENT v. ADVERTENTIËN tegen belangrijk verminderde prijzen en kostelooze opname der advertentiën in het Tijdschrift der Mij.

INHOUD. — De toren van de Eusebiuskerk te Arnhem. — Meisjesschool aan de Prins-Hendriklaan te Rotterdam. — Ingezonden, door W. de Jong. — Verslagen van vergaderingen. — Berichten. — Personalia. — Bureau voor plaatsing van opzichters en teekenaars. — Inhoud van Tijdschriften. — Inhoud van het Bouwkundig Weekblad, jaargang 1898. — Aankondigingen en afloop van aanbestedingen. — Lijst van Fabrikanten, Leveranciers enz. — Advertentiën.

DE TOREN VAN DE EUSEBIUSKERK TE ARNHEM.

Onder ditzelfde hoofd meenden wij in het nummer van dit blad van 24 September j.l. niet te mogen twijfelen, of er zou door de Tweede Kamer der Staten Generaal een subsidie worden verleend voor de restauratie van den toren der Eusebiuskerk te Arnhem. De Kamer was echter dit jaar erg bezuinigend en ging mede met de amendementen van de heeren Zylma en de Savornin Loman, die beiden voorstelden om den post van f 9000 voor onderhoud en instandhouding van tot dusverre nog niet ondersteunde historische gedenkteekenen en gebouwen die oudheidkundige of kunstwaarde hebben, met f 3000 te verminderen. De Kamer volgde daarbij het advies van de Commissie van Rapporteurs, die in overweging gaf om het amendement van den heer Zylma goed te keuren, omdat die Commissie eveneens bezwaren had tegen een uitgaaf van f 40.000 voor de restauratie van den toren.

Het bedrag van f 3000 was een eerste post op eene serie uitgaven, die f 40.000 zouden bedragen, dat is het gedeelte der door den Staat te dragen kosten van f 100.000 voor de geheele restauratie.

In het Voorloopig Verslag werd reeds bezwaar gemaakt tegen dezen post, en daarbij aangehaald, dat de Kamer indertijd ook een subsidie voor de restauratie van den Martinitoren te Groningen weigerde. De Minister van Binnenlandsche Zaken antwoordde hierop, dat na die weigering door de Kamer o. a. subsidiën werden verleend voor de torens te Brielle en te Rhenen.

De heer Zylma vond echter, dat de vergelijking van Arnhem met Brielle en Rhenen niet opging; hij zou Arnhem ook niet vergelijken met Asperen, waarvoor ook een post was uitgetrokken, maar met Groningen en Delft, waarvoor subsidiën, ter herstelling van de torens indertijd geweigerd waren.

Subsidie of ondersteuning van het Rijk, meende de voorsteller, behoort dan alleen ter worden verstrekt, waar zonder die hulp de instandhouding niet verzekerd is, omdat die de financieele krachten van den onderhoudsplichtige zouden te boven gaan. Dit was niet het geval met Arnhem, dat niet alleen in staat, maar ook verplicht was tot onderhouden; verplicht, omdat de Staatsregeling van 1795 de torens verklaart het eigendom te zijn van de burgerlijke gemeenten.

Wijkt men van dit beginsel af, dan volgt er uit, dat het Rijk zich verplicht subsidie te geven voor de restauratie van elk historisch monumentaal gebouw, dat door de Rijkscommissie als zoodanig wordt voorgedragen. En een tweede gevolg zou volgens den heer Zylma zijn, dat het voor de onderhoudsplichtigen van zulke gebouwen voordeelig wordt op het onderhoud zooveel mogelijk te bezuinigen, omdat men dan bij een noodzakelijk geworden groote restauratie kan rekenen op steun des Rijks. Hij meende, dat door subsidieering van den toren te Arnhem een gevaarlijke en kostbare weg werd bewandeld; om dit nu te vermijden beval hij zijn amendement aan.

De heer Lohman lichtte middelerwijl een ander amendement in korte bewoordingen toe. Hij wilde den post met f 3000 voor onvoorzienen verminderen, omdat die post wel elk jaar werd verbruikt, maar die onvoorzienen best tot een volgende begrooting konden wachten. Omdat er echter nood kan zijn, stelde hij voor in plaats van f 3000 slechts f 2000 te bezuinigen. Vroeger had hij, Minister zijnde, hetzelfde gedaan, maar de Minister Van Houten had den post weder op f 3000 gebracht.

De post voor den toren te Arnhem werd in bescherming genomen door den heer Rink, die er op wees, dat de leus: kunst is geen Regeeringszaak, sinds jaren is verlaten, zooals uit de begrootingen blijkt. Het verwonderde hem, dat de heer Zylma, die deze leus ook niet scheen toegedaan, zich niet had verzet tegen de subsidiën voor de torens te Rhenen en te Brielle. Voor Arnhem, als groote gemeente, wilde deze geen subsidie toekennen; de stad kon best de f 100,000 der restauratie zelve betalen, hetgeen de heer Rink bestreed. Hij voegde er bij, dat Arnhem reeds groote uitgaven had gedaan ook voor haar historische monumenten; zoo b.v. voor het raadhuis, het

bekende huis van Maarten van Rossum, waarvan de restauratie f 300,000 kost, dat zonder eenig subsidie de oude Sabelpoort is gerestaureerd, dat aan de kerk een subsidie van f 15,000 voor herstelling is verleend, en dat de gemeente f 60.000 wil betalen van de f 100.000 om de restauratie van den toren mogelijk te maken. De gemeente was echter niet bij machte al de kosten voor den toren te betalen. Hij verdedigde de subsidieering ook met het oog op de indirecte voordeelen, die de restauratie van oude kunstgewrochten afwerpt, als: verhooging van den kunstzin bij het publiek, nog meer dan door musea, en de ontwikkeling van het ambachtsonderwijs, omdat tal van ambachten bij de herstelling tot meerdere ontwikkeling komen, getuige de bouwhutten voor de restauratie van oude gebouwen te 's Hertogenbosch en te Roermond.

MEISJESSCHOOL TE ROTTERDAM.

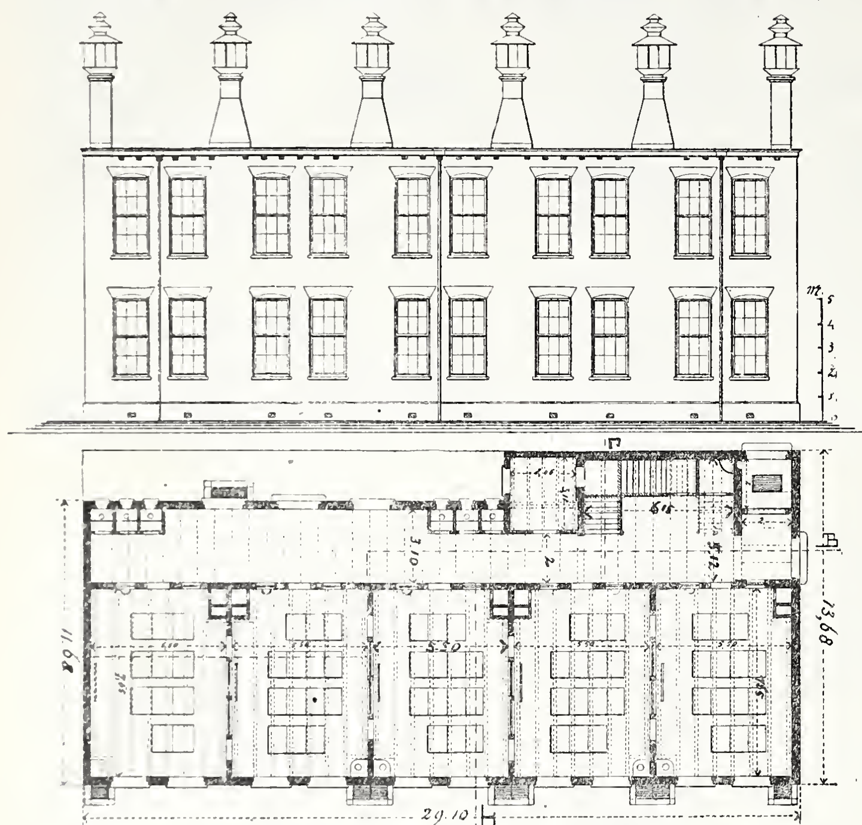

Voorgevel en Plattegrond gelijkstraats.

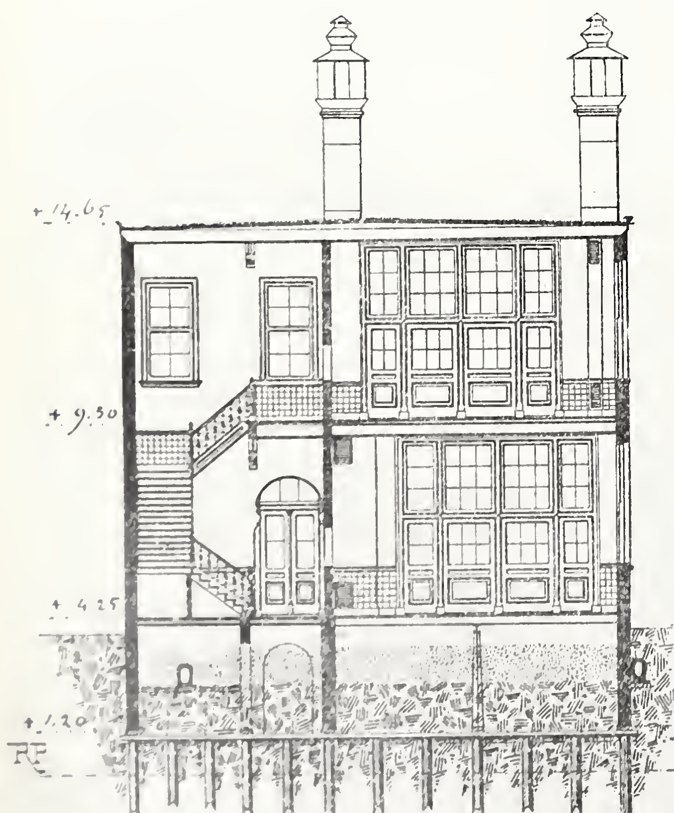

Doorsnede over C D.

Een en ander wordt in Frankrijk gewaardeerd, zooals uit een rapport over ondersteuning voor restauratie aldaar bleek. De heer Rink vroeg dan ook hulp voor de pogingen van Arnhem, die hij in 't algemeen belang achtte.

De Minister zeide zich wel verbaasd te hebben over het amendement van den heer Lohman, maar nam het toch over. Hij wees den heer Zylma op eenige onjuistheden, en verklaarde, dat de Kamer volstrekt niet bevreesd behoefde te zijn voor inconsequentie, zoo zij een subsidie voor Arnhem toestond, want verscheidene andere gemeenten, o.a. Breda, Middelburg en Maastricht hadden subsidie voor torenbouw gekregen. En de lijst van subsidiën voor restauratie van raadhuizen is nog veel grooter; daar staan op Middelburg, Gouda, Goes, Sluis, Venlo enz. De torens zijn, evenals de raadhuizen, in *onderhoud* bij de gemeenten; maar van verplichting tot restauratie is geen sprake, en een gemeente kan zelfs een toren van de hand doen of sloopen. De reden waarom de Minister meende, dat het subsidie aan Arnhem moest worden toegekend, was deze, dat kerk en toren één geheel uitmaken. De restauratie der Kerk, met Rijksteun, zal spoedig gereedzijn, en nu was het toch niet wenschelijk, meende de Minister, den toren in den afgepelden en afgekloven toestand te laten. Het ging niet aan de exceptie van financieel onvermogen te pleiten om tot de conclusie te komen, dat Arnhem, bij alle opoffering voor hare monumenten, ook naar billijkheid aanspraak kan maken op eenigen Rijkssteun.

De heer Zylma en de Minister verdedigden nog eens hunne zienswijzen, — maar 't kon niet baten. Het amendement van den eers genoemde werd met de betrekkelijk groote meerderheid van 53 tegen 36 stemmen aangenomen.

Met dit besluit der Kamer is te voorzien, dat in een reeks van volgende jaren geen nieuw voorstel tot verleening van subsidie voor de restauratie van dezen toren zal worden aangenomen. In 1887 werd het subsidie geweigerd voor den toren te Groningen, zoodat daarna slechts het bovengedeelte kon worden gerestaureerd. In hetzelfde jaar werd voor 1888 het subsidie geweigerd voor den toren te Delft, waaraan sinds dien tijd niets kon worden gedaan, zoodat een nu onderhanden te nemen herstelling alweder meer geld zal kosten dan ruim tien jaren geleden.

Het is wel te betreuren, dat de betrekkelijk geringe Staatshulp voor de herstelling van dergelijke monumenten geweigerd wordt.

MEISJESSCHOOL AAN DE PRINS-HENDRIKLAAN TE ROTTERDAM.

Den 13den j.l. werd door het Gemeentebestuur van Rotterdam aanbesteed het bouwen van een Meisjesschool, waarvan bijgaande afbeeldingen, op $^1/_{300}$, eene voorstelling geven.

De bovenverdieping heeft, evenals de beganegrond, vijf schoollokalen; in de onderlinge afscheidingen van deze tien

lokalen worden gedeelten aangebracht, bestaande uit twee glazen deuren, waarvan de uit raam- en paneelwerk samengestelde benedenvakken zoodanig gemaakt worden, dat zij opgeschoven kunnen worden.

Zooals uit de teekeningen blijkt, staan alle muren op één rij palen van 16 M. lengte, waarop de kespen en platen met ijzeren hakkelbouten worden bevestigd.

In de gangen, portalen, trapruimten en kolenbergplaatsen op den beganegrond en de verdieping komen tegelvloeren, op cementbeton tusschen ijzeren binten.

De houten trappen en bordessen zijn bekleed met houtgraniet; de dakbedekking bestaat uit houtcement.

Voor luchtververschingworden metalen zuigkappen op het gebouw geplaatst. De aanvoer van versche lucht geschiedt door ondergrondsche kanalen, in verband met in de lokalen opgaande kanalen en legplaten onder de kachels. De aanvoeropeningen voor de lucht monden uit in buitenkolken.

Aan den voorgevel wordt tot afsluiting van den openbaren weg een houten poortje gemaakt, en tot afscheiding der open plaatsen van de aangrenzende terreinen worden houten heiningen (lengte ± 125 M., hoogte 2.30 M.) geplaatst.

Bij de aanbesteding bedroeg de minste inschrijving f 28,379, zoodat het gebouw zal kosten f 5.88 per M^3., de kubieke inhoud berekend tusschen onderkant metselwerk der fundeering en bovenkant gootlijst, of *f* 77.95 per M^2., het bebouwde oppervlak berekend tusschen de buitenzijden der steenen buitenmuren op den beganegrond.

INGEZONDEN.

Daar ik in de vergadering op Dinsdag 20 dezer van de Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst, afdeeling Utrecht, eene vraag heb gesteld:

„*Wat kan door de afdeeling gedaan worden om het Hoofdbestuur te steunen in zijn pogingen tot oprichten van een bond?*"

had ik gehoopt dienzelfden avond daarover mijn gedachten te kunnen bloot leggen, doch door de vele werkzaamheden van dien avond moesten zij tot eene volgende vergadering worden uitgesteld. Aan den eenen kant was ik teleurgesteld, aan den anderen kant was het misschien beter; men kan er nu nog eens over nadenken, om meer gewapend, of liever voorbereid, ter vergadering te komen. Doch er staat ook tegenover, dat wanneer zoo'n vraag alleen als aankondiging wordt medegedeeld, men allicht gevaar loopt dat er verkeerde gevolgtrekkingen worden gemaakt.

Om dit laatste te voorkomen meende ik goed te doen, de bedoeling der vraag even uiteen te zetten.

Allereerst eene opmerking.

Onder het woord „*Algemeenen Bond*", moet verstaan worden „*Uitbreiding van de tegenwoordige Maatschappij tot bevordering der Bouwkunst*". Dit in verband met het uitgebrachte manifest, waarin duidelijk uitgesproken is, dat de bedoeling van het hoofdbestuur is, *niet* het oprichten van eenen Nieuwen Bond, maar *uitbreiding* van de *bestaande Maatschappij.*

Wat is nu het geval? Moet men nu maar geleidelijk de dingen afwachten die komen zullen, en zeggen: nu het hoofdbestuur zoo flink voor den dag is gekomen, nu zal het wel gaan? Ik meende van niet, en daarom stelde ik de vraag: wat kunnen wij ieder in zijn kring doen om het hoofdbestuur in zijn pogingen te steunen; m. a. w. wat kan elke afdeeling verrichten om het ledental uit te breiden?

Wijl ik de vraag stelde in de vergadering van de afd. Utrecht, kon het toch zijn nut hebben mede te deelen, hoe ik mij voorstelde dat uitbreiding mogelijk is; b.v.:

Men geve ruime gelegenheid tot introductie.

Men make meer algemeen bekend wat op de vergaderingen zal worden behandeld.

Men zij tot voorlichting b. v. voor zaken van bouwkundigen aard ook voor niet deskundige leden van den Gemeenteraad.

Men trachte de bouwkunst te bevorderen door het houden van lezingen enz., en, als het kan, zoo nu en dan eens op te sommen wat in den tegewoordigen tijd tot stand wordt gebracht, met vermelding van de kunstwaarde enz.

Zonder twijfel is veel bij te brengen tot uitbreiding. Het hoe, is de vraag bovenbedoeld, die ik gaarne zoo mogelijk in alle afdeelingen zag beantwoord.

W. de Jong.

VERSLAGEN VAN VERGADERINGEN.

Afdeeling Groningen, 22 December 1898. Na opening der Vergadering werden de notulen der vorige gelezen en goedgekeurd.

Hierna had voorlezing plaats van ingekomen stukken o. a. van een Circulaire der Afdeeling Amsterdam van de Mij. t. b. der Bouwkunst en van het Genootschap „Architectura et Amicitia", handelende over het wenschelijke tot het beleggen van eene vergadering tot bespreking der Art. van Hoofdstuk IX der Algemeene Politieverordeningen der Gemeente Amsterdam. Aangezien het daarin behandelde een speciaal Amsterdamsch belang geldt, werd besloten de Circulaire voor kennisgeving aan te nemen.

Punt twee van de agenda, het vaststellen van de begrooting voor het jaar 1899, lokte weinig bespreking uit. Het Bestuursvoorstel om een der tijdschriften van den leescirkel af te schaffen, vond algemeen goedkeuring en het werd gewaardeerd, dat het Bestuur de uitgaven tot een minimum tracht te beperken. De Voorzitter, de heer Raammaker, spoorde de leden aan, te trachten ieder in zijn kring leden voor de Afdeeling aan te werven, waardoor zij in bloei zal toenemen en de financieele toestand van zelf ook gunstiger zal worden.

Daarna werd overgegaan tot het verkiezen van een Voorzitter en een eersten Secretaris, in de plaats van de heeren A. Eisses, die volgens rooster moesten aftreden. Deze heeren, dadelijk herkiesbaar en beiden met op één na algemeene stemmen herkozen zijnde, lieten zich deze benoeming welgevallen. Op den heer J. van Dam werd een stem als voorzitter uitgebracht.

Hierop volgde een pauze, ten einde gelegenheid te geven tot het bezichtigen van de zeldzaam fraaie collectie photographiën, van oude Nederlandsche Bouwkunst uit het geheele land en van het nieuwe postkantoor te Amsterdam. Deze collectie, opgenomen door — en eigendom van het Eerelid der Afdeeling, Joh. G. Kramer te Groningen, bestaande niet alleen uit in- en uitwendige opnamen van het schoonste en merkwaardigste wat ons land nog uit den vroegeren tijd aan kerken en andere gebouwen bezit, maar ook van voorname gebouwen van den nieuweren tijd, mag zonder overdrijving eenig in haar soort worden genoemd, ook wat de hoeveelheid photographieën betreft. De geheele vergaderzaal was tot in den versten hoek behangen, de tafels waren vol.

Daarna trad de heer Kramer op, tot het doen van eenige mededeelingen aangaande het Stadhuis, thans Kon. Paleis, te Amsterdam, toegelicht door eenige, door hem gedane photographische opnamen.

(Wordt vervolgd).

Afdeeling Arnhem, 27 December 1898. Na afdoening van eenige huishoudelijke werkzaamheden werd overgegaan tot het nazien van de rekening en verantwoording van den Penningmeester, welke accoord bevonden werd. De begrooting voor 1899 werd vervolgens vastgesteld. Bij de verkiezing voor bestuursleden werden de heeren A. W. Lensink en A. R. Freem bij acclamatie herkozen, terwijl in de plaats van den heer J. Persijn, die bedankt had, gekozen werd de heer J. H. Müller, die de functie van Secretaris op zich zal nemen. Alle verkozenen laten zich hunne verkiezing welgevallen. Den afgetreden Secretaris wordt door den Voorzitter dank gezegd voor de aan de afdeeling bewezen diensten.

Omtrent de Maatschappij, hare organisatie, hare verhouding tot de afdeelingen, haar verleden en heden, het door haar gewrochte en de plaats die zij zich in buiten- en binnenland veroverde en die zij tot nog toe handhaaft, werden door den Voorzitter mededeelingen gedaan in verband met het bekende adres van Haarzuylen en het daarop gegeven antwoord van het Hoofdbestuur.

Door den heer Boerbooms werden ter bezichtiging gesteld de teekeningen en détails van de in aanbouw zijnde R. C. school aan de Sonsbeeksingel, benevens die voor de in aanbouw zijnde R. C. kerk en pastorie te Zieuwent bij Lichtevoorde.

De ijke teekeningen werden door den heer Boerbooms toegelicht en langen tijd bleven de leden bijeen om deze te bezichtigen en om vele vragen waartoe deze bouwwerken aanleiding gaven, te bespreken. De Voorzitter bracht den heer Boerbooms den dank der aanwezigen voor zijne zoo hoogst belangrijke bijdrage en sloot vervolgens de vergadering.

Vereeniging tot bevordering der vakopleiding voor handwerkslieden in Nederland. 27 December 1898. De Voorzitter, de heer H. J. de Groot, herinnerde bij de opening der vergadering er aan, hoe drie jaar geleden de Vereeniging werd opgericht en hoe de belangstelling in het vakonderwijs steeds toeneemt. Toch zal er wellicht nog met meer kracht gestreden moeten worden. Met takt zal moeten gearbeid worden, daar de een meer gevoelt voor dit, de ander meer voor dat vak. Kleine verschillen mogen niet te breed worden uitgemeten, om allen te zamen te houden. Het onderwijs moet practisch zijn in zijn theorie, theoretisch in zijn praktijk.

Spr. brengt hulde aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, die toont het vak- en ambachtsonderwijs zoo krachtig mogelijk te willen bevorderen.

Vijftig voorgestelde leden en donateurs werden bij acclamatie als lid en donateur aangenomen.

De notulen worden na korte bespreking goedgekeurd.

De heer v. d. Bilt doet eenige mededeelingen van de pensioencommissie, en adviseert tot ontbinding der commissie.

De Voorzitter echter meent, dat de zaak niet zoo hopeloos staat. De Minister van Binnenl. Zaken en zijn ambtgenoot van Financiën hebben zich in beginsel gunstig over een pensioenfonds van burgerlijke ambtenaren uitgelaten. Spr. meent, dat de commissie niet moet worden ontbonden, daar daarvoor de tijd nog niet gekomen is.

Op eene vraag van een der leden, of het niet beter zoude zijn, dat de commissie werd samengesteld uit personen, die voor zich zelf belang bij de zaak hebben, antwoordt de voorzitter, dat bij de benoeming der commissie het denkbeeld heeft voorgezeten, aan de commissie leden van naam ter voorlichting toe te voegen.

In het verslag door den sectretaris, den heer C. Zander, uitgebracht over den toestand der Vereeniging, spreekt hij de meening uit, dat men zich nog in het eerste stadium bevindt van den strijd ter verkrijging van goed vakonderwijs. Vele jongelieden gaan op hun 12e jaar nog geheel onvoorbereid een vak aanvatten en velen gaan te gronde. Spr. constateert met genoegen, dat de subsidies aan ambachtsscholen dit jaar weer verhoogd zijn, waaruit de goede wil blijkt van de Regeering.

Er moet nog veel worden gewerkt, doch het begint reeds te dagen, getuige mede de tentoonstelling die in het gebouw werd gehouden, van werk van verschillende ambachtsscholen.

Het aantal leden was weder belangrijk toegenomen, en daaronder zijn alle ambachtsscholen vertegenwoordigd, uitgenomen die te Breda en 's Hertogenbosch.

De Voorzitter betuigde den ijverigen secretaris welverdienden dank voor het verslag en zijne werkzaamheden gedurende het laatste jaar, maar betreurde het zeer, dat hij besloten had voor zijn functie te bedanken.

Nadat echter besloten was den secretaris bezoldigde hulp te verleenen, kwam de heer Zander op zijn besluit terug.

Na een pauze, werd de rekening en verantwoording van den penningmeester, den heer G. A. Scholten, goedgekeurd, en werden in de plaats der aftredende leden, de heeren P. D. van der Bilt en G. A. Scholten, benoemd de heeren van Essen en Temme, waarna bij acclamatie tot voorzitter werd herkozen de heer H. J. de Groot.

Op uitnoodiging van den heer H. L. Boersma trad de Vereeniging toe als lid der Vereeniging tot veredeling van het ambacht.

Wegens ambtsbezigheden was het bestuurslid de heer Mr. H. Smeenge verhinderd de vraag in te leiden: Op welke wijze en langs welken weg moet de vakteekenleeraar, naast kennis van het ambacht zijn theoretische kennis machtig worden? Het bestuurslid de heer W. de Visser leidde daarna het onderwerp: oprichting van afdeelingen, in. Spreker erkent, dat afdeelingsvergaderingen zullen bevorderen, dat men in de vergadering der Vereeniging beter voorgelicht zal komen. Toch raadt hij aan, met het oog op de prille jeugd der Vereeniging, met de uitvoering van dit denkbeeld vooralsnog te wachten.

De heer De Jager wenschte op eene volgende vergadering de vraag in behandeling te zien genomen of de burgerdagschool al dan niet rede van bestaan heeft.

De Voorzitter wijst er op, dat slechts in Groningen nog een burgerdagschool bestaat en dat ook deze wel ten doode zal zijn opgeschreven. Spr. meent, dat. waar nog zooveel arbeid voor het mes is, dat deze vraag thans minder op den weg ligt der Vereeniging.

Nadat de vaststelling der plaats voor de volgende vergadering aan 't Bestuur was overgelaten, werd de bijeenkomst gesloten.

Technische Vakvereeniging, Afd. Amsterdam 28 Dec. 1898. Bij de opening deelde de Voorzitter mede, dat er weder 3 nieuwe leden waren voorgesteld. Na de afhandeling der gewone huishoudelijke zaken, kwam aan de orde de bekende brief van de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst van 8 December. Een zeer geanimeerd debat werd hierover gevoerd; ten slotte werd besloten in principe instemming met het daarin voorgestelde te betuigen en werd een commissie van 4 leden benoemd om event. conferenties met de andere betrokken vereenigingen bij te wonen.

Hierna bracht een der afgevaardigden verslag uit van de algemeene vergadering van 18 December te Rotterdam gehouden.

De vragenbus bevatte een vraag over de panbedekking bij killen: de heer Roosen nam op zich die vraag in het Technisch Weekblad te beantwoorden.

BERICHTEN.

De heer M. H. van 't Kruys, te Groningen, schrijft in de laatste aflevering van het „Weekblad voor Kunst en Letteren": Te Midwolde (prov. Groningen) staat een kerk, welke zeker de moeite van een tochtje er heen loont. Niet alleen, dat in de Herv. kerk aldaar het zeer bezienswaardig groot monument der Von Knipphausen's (een afgietsel van dit grootsche werk bevindt zich in het Rijksmuseum), niet alleen, dat de preekstoel met zeer kunstvol snijwerk en beeldhouwwerk is versierd, ook het kleine orgel is een zeldzaam overblijfsel uit vroegeren tijd. Het orgeltje is besloten in een kast van fraai eikenhout, helaas door verf verknoeid; het beeldhouwwerk is zeer geschonden, maar toont toch duidelijk sporen van kunst. De orgeldeuren zijn blijkbaar overgeschilderd na de Hervorming, het inwendige is eveneens veranderd, maar de aanleg is dezelfde gebleven; het is nog geheel een werkje, in de constructie der 16e eeuw gebouwd. De registertrekkers zijn niet op zij van het klavier, maar aan de beide zijden van de orgelkast aangebracht en bestaan uit lange ijzeren staven. De windtoevoer geschiedt door een balg en wordt aangebracht door het trekken aan een touw. De pijpen zijn nog uit de hand versierd. Kortom, de orgelkenner zal hier nog vele wetenswaardigheden vinden, welke hij elders vergeefs zal zoeken.

Wegens het voornemen om te Haarlem een abattoir te stichten zal de gemeente-architect daar ter plaatse, de heer Jacques Leyh, in het buitenland verschillende van die inrichtingen bezoeken.

De Italiaansche Minister van Schoone Kunsten is in de volksvertegenwoordiging geïnterpelleerd geworden over den staat van verval waarin — zooals door velen beweerd wordt — het Dogenpaleis te Venetië verkeert. Men sprak namelijk van verzakkingen, invallen van plafonds, enz.

De Minister heeft echter verklaard, dat volgens door hem ontvangen berichten volstrekt geen onmiddellijk gevaar voor verval van het paleis bestaat en de angstwekkende tijdingen zeer overdreven moeten genoemd worden.

PERSONALIA.

De gemeenteraad van Dordrecht heeft besloten den heer C. C. van Rijsbergen, directeur der gemeentewerken, eervol uit zijne betrekking te ontslaan en hem een pensioen van f 2000 toe te kennen.

Het salaris van zijn opvolger is vastgesteld op f 4000.

INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN.

„De Natuur", aflevering 12 van 15 December 1898. Het afzonderen van welriekende bestanddeelen uit bloemen (vervolg en slot), door Dr. H. J. Calkoen. — Verscheidenheid op fotografisch gebied, door Dr. J. E. Rombouts. — Hollandsche Tabak (vervolg en slot), door C. J. Koning. — Melk en melkproducten (vervolg,) door Dr. A. J. C. Snijders. — Sterrenkundige opgaven en mededeelingen. Sterrenkundig gezichtsbedrog, door Ant. Pannekoek. — Correspondentie.

BUREAU VOOR PLAATSING VAN OPZICHTERS EN TEEKENAARS.

Marnixstraat 402, *Amsterdam*.

Aantal ingeschreven sollicitanten voor:
Bouwkundig Opzichter 1.
Bouwkundig Teekenaar 3.
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 5.
Technisch Teekenaar 1.
Aantal aanvragen voor:
Bouwkundig Opzichter-teekenaar 1.

VERZAMELING VAN BOUWKUNDIGE ONTWERPEN.

Bekroond en uitgegeven door de Maatschappij tot Bevordering der Bouwkunst.

De Afleveringen 1 tot en met 5 (uitgegeven van 1844—1851 zijn niet meer voorhanden.

Afl. 6. (1853). Ontwerp voor een Schouwburg en voor een gevel van een Winkelhuis, 5 platen; *f* 0.70.

Afl. 7. (niet meer voorhanden).

Afl. 8. (1856). Postkantoor in een groote stad, en Bewaarschool voor 200 Kinderen. 5 pl.; *f* 0.70.

Afl. 9. (1857). Militair Wachthuis in een Residentie, en Glazen tochtpui in een vesitbule. 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 10. (1858). Boerderij voor zuivelbereiding, veeteelt of graanverbouwing, met woning, 4 pl.; *f* 0.60.

Afl. 11. (1859). Kavallerie-Kazerne met stallingen, overdekte rijschool en fourage-magazijn, 3 pl.; *f* 0.80.

Afl. 12. 1e gedeelte (1860). Porte-cochèoe, 2 pl.; *f* 0.30. 2e ged. (1862). Beweegbaar houten Tuinhek, 2 ontwerpen. 4 pl.: *f* 0.30.

Afl. 13. (1863). Woonhuis, 1e ontw.; 4 pl.; 2e ontw. 3 pl.; *f* 1.50.

Afl. 14. (1864). Gebouw voor 't tentoonstellen van werken van schilder-, bouw-, beeldhouw- en andere kunsten, 3 pl.; *f* 0.75.

Afl. 15. 1e ged. (1865). Marmeren Schoorsteenmantel met betimmerden boezem en haard 2 pl.; *f* 0.30.
2e ged. (1866). Dorpskerk voor R. K. Eeredienst. 3 pl.; Overdekte zitplaats in een tuin (2 ontwerpen). 3 pl.; *f* 0.50.

Afl. 16. (1867). Dorpskerk voor Prot. Eeredienst, met toren. 4 pl.; Hoofd-ingang voor een Stadhuis, (2 ontw.), 4 pl.; *f* 0.70

Afl. 17. 1e ged. (1869). Monument voor de Ned. Bouwmeesters H. de Keijzer en J. van Campen. pl. *f* 0.60
2e ged. (1870). Voorgevel van een Winkelgebouw, (2 ontw.), 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 18. (1871). Kunstkast, 2 pl.; *f* 0.50.

Afl. 19. (1872). Kazerne voor een bataljon Infanterie, 3 pl.; Buiten-Societeit, 3 pl.; *f* 1.25.

Afl. 20. (1876). Vast Circus, 8 pl.; Grafsteen 2 pl.; *f* 1.50.

Afl. 21. (1876). Station voor omnibussen, 3 pl.; *f* 1.00

Afl. 22. (1878). Candelaber, 2 pl.: *f* 0.30.

Afl. 23. (1878). Abattoir voor een Provinciestad, 6 pl. Afsluiting van een Wandelplaats, 2 pl.; *f* 1.25.

Na deze aflevering is de *afzonderlijke* uitgave der bekroonde prijsvragen gestaakt.

Rapport over de Intern. Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, met 60 platen; *f* 6.—

De vijf bekroonde ontwerpen voor een nieuwe Beurs te Amsterdam met 14 dubbele platen; *f* 5.—

AANKONDIGING VAN AANBESTEDINGEN.

DINSDAG 3 JANUARI 1899.

Stadskanaal gem. Wildervank. *a.* Het bouwen van een heerenbehuizing met bijlev. van materialen; *b.* het glas-, verf- en behangwerk aan voorn. behuizing.
De heer G. Kruit, bij G. Goozen, verlaatmeester 2e verlaat, bij wien bestek en teek. ter inz. Aanw. 3 Jan., n.m. 3 u.

Winschoten. Het verbouwen eener heerenbehuizing aan den Visschersdijk.
De architect K. de Grooth, 's av. 8 u. in hotel „Dommering", alw. bestek en teek. ter inz. liggen. Bestek ad 25 ct. verkrijgb. bij gen. architect. Aanw. gedaan.

WOENSDAG 4 JANUARI.

Breda. Het bouwen van 5 woonhuizen aan de Vugtstraat, bij den overweg in de gemeente Teteringen, met bijlev. van de ben. materialen.
De architect F. P. Bilsen, v.m. 11 u. in het café van F. Jonkers, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Dordrecht. Het bouwen van 4 woningen op een terrein aan de Lijnbaan te Dordrecht.
De bouwk. A. Veth Azn., 's av. 8 u., in het café „de Pologne", alw. bestek en teek. ter inzage liggen.

Everdingen. Het bouwen eener kerk met toren, sacristi en katechismuskamer, alsmede eenige werkzaamheden aan de pastorie.
Het R.-K. kerkbest., n m. 2½ u., in het logement „de Zwaan." Bestek en teek. ter inz. in het lokaal der aanbesteding. Bestekken à f 1 en teek. à f 3 te verkr. bij wed. J. R. van Rossum, boekh. Utrecht. Inl. geeft de architect A. Tepe te Rijsenburg. Aanw. in loco 4 Jan. v.m. 11½ u.

Enschedé. Het bouwen van een cortonnage fabriek met boek- en steendrukkerij, aan de Wilhelminastraat voor den heer J. Ten Cate Bzn.
De architect R. van der Woerd Hzn., n.m. 4 u., in het café van J. Mendelaar, alw. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn ad f 1,25 verkrijgb. bij gen. architect alsmede inl. Aanw. 4 Jan., 's midd. 12 u.

Gouda. Het verbouwen van het huis wijk C. No. 37 aan de Gouwe.
De architect J. H. de Wilde, v.m. 11 u. in „De Harmonie". Bestek en teek. ad f 1,50 verkrijgb. bij gen. architect die inl. geeft.

DONDERDAG 5 JANUARI.

Assen. Het bouwen van een woonhuis aan de Stationsstraat in 3 perc.
De architect L Boonsma, n.m. 2 u. in café „Drenthina". Bestek en 2 teek. à f 1,25 verkrijgb. bij van Gorcum en Co. Aanw. 21 Dec. v.m. 10 u.

Oldenzaal. Het bouwen van een woonhuis aan den Hengelooschen weg.
De arch. C. J. ter Ellen, 's av. 7 u. in het café van G. A. T. Capelle, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

Prinsenhage. Het bouwen van 8 woonhuizen aan de Molengrachtschestraat te Teteringen, met bijlevering van de benoodigde bouwstoffen.
De arch. F. P. Bilsen, te Breda, 's av. 7 u. in het café „Duitenhuis", te Prinsenhage, alw. bestek en teek. ter inz. liggen.

VRIJDAG 6 JANUARI.

Dedemsvaart. Het bouwen van een woonhuis met bijlevering van alle materialen enz.
De heer H. J. Kwant, in het hotel Hagedoorn, Sluis 7, alw. bestek ter inzage ligt.

ZATERDAG 7 JANUARI.

Cromvoirt (N.-Br.). Het bouwen van een gemeentehuis.
Het gem.-best., n.m. 1 u. Bestek met teek. op de secretarie ter inzage en à f 1,50 te verkrijgen bij den architect D. Semmelink te Nijmegen. Aanw. 7 Jan. v.m. 11 u.

Rijsbergen (N.-Br.). Het bouwen van een douanenkantoor met bovenwoningen en aanhoorigheden te Hazeldonk, gem. Rijsbergen, een en ander met bijlev. van al de benoodigde bouwstoffen.

De naaml. maatsch. tot expl. van buurtspoorwegen. v.m. 11 u., in het koffiehuis van M. Huybrechts. Bestek en teek. in voorn. koffiehuis ter inzage en te verkrijgen bij den architect F. P. Bilsen te Breda tegen f 2,50 per stel. Voor verdere inl vervoege men zich bij gen. architect. Plaatselijke aanw. 3 Jan. v.m. 11½ u.

MAANDAG 9 JANUARI.

Balk (Fr.). Het amoveeren der winkelhuizinge, bewoond door Tj de Haan te Balk, en het bouwen eener woonhuizinge aldaar.

De heer G. v. d. Sluis. Bestek en teek. tegen f 1,50 te bekomen bij D. van der Meer, architect te Balk.

Delft. Het amoveeren van de huizen Markt no. 40 en 42 en het bouwen van een winkelhuis met afzonderlijk bovenhuis.

De bouwk E. Elkenkracht, v.m. 11 u., in café „Baans". Bestek en teek. ad f 1 verkrijgb. bij gen. architect.

Delfzijl. Het bouwen van een gemeentehuis aldaar. Ram. f 9907.

Het gemeentebestuur, 's midd. 12 u. Bestek en teek. ter inz. en à f 1,50 verkrijgb. ter secretarie. Inl. geeft de gem.-architect. Aanw. 9 Jan., v.m. 9 u.

DINSDAG 10 JANUARI.

Amersfoort. Het bouwen van vier heerenhuizen op een terrein aan den Arnhemschenstraatweg.

De bouwk. W. Salomons, v.m. 11 u, in het café B. J. Jens. Bestek en 2 teek. tegen f 1,50 per stel verkrijgb. en zijn inl. te bekomen bij den bouwk. voorn.

Rotterdam. Het bouwen van een school aan de van Alkemadestraat.

Het gemeentebestuur, n m. 1 u. Bestek en teek. ter inz. in het timmerhuis en op de secretarie en à f 1 te bekomen bij de Wed. P v. Waesberge en Zn.. alw. aanw. 6 Jan., v.m. 11 u.

Rotterdam. Het amoveeren van 2 panden en het maken van eene banketbakkerij met winkel, kelders c.a. op de Leuvehaven hoek Leuvebrugsteeg.

De architect J. P. Stok Wzn. Bestek en teek. à f 3 te bekomen bij den heer J. de Jong. Wijnstraat 34.

DONDERDAG 12 JANUARI.

Amersfoort. Het bouwen van 20 arbeiderswoningen in 4 typen met daarmede in verband staande werken op een terrein aan den Utrechtschenweg.

Het best. der naaml. vennootschap „Volkshuisvesting", 's midd. 12 u. in café „De Arend", alw. van af 2 Jan. bestek en teek. ter inz. liggen en zijn à f 2.50 verkrijgb. bij den architect W. van Schaik, alsmede inl. Aanw. 7 Jan. v.m. 11 u.

Blija. Het bouwen eener Stelphuizinge te Lichtaard.

De administrateur van de kerkgoederen van Reitsum. Genum en Lichtaard. Bilj. moeten worden ingeleverd vóór of op 12 Jan. ten huize van den arch. J. K. van Dijk te Blija. Bestek en voorw. met teek. tegen f 0,50 te verkrijgen. bij gen. architect die tevens inl. zal verstrekken. Aanw. 7 Jan., v.m. 10 u.

ZATERDAG 14 JANUARI.

Ouder Amstel. *a.* De vergrooting van het schoolgebouw te Duivendrecht (met één lokaal); *b.* het leveren en stellen der benoodigde meubelen.

Het gemeentebest., 's midd. 12 u. Bestek en teek. van af 2 Jan. voor f 1 ter secretarie verkrijgb. Aanw. 11 Jan., 's midd. 12 u.

MAANDAG 16 JANUARI.

Amsterdam Bestek no. 18. Het maken van een hoofdgebouw en bijgebouw op het emplacement der halte Beukelsdijk langs den Verbindingsbaan te Rotterdam, raming f 21800.

De directie der H. IJ. S. M. n m. 1½ u. (Gr. t.), in het centr. personenstation. Bestek met 2 teek. à f 2 verkrijgb. aan het centr. administratiegebouw, a/h. Droogbak. bur. Weg en Werken, kamer 154, met toezending van het bedrag in postwissel (postzegels worden niet in betaling genomen en aan aanvragen zonder postwissel wordt geen gevolg gegeven). Aanw 11 Jan., n m. 12,30 (Greenw. tijd), bijeenkomst café „de Romein", Westschiekade. Rotterdam.

VRIJDAG 27 JANUARI.

Maastricht. Het maken van eene ijzeren draaibrug en het opruimen van drie voetbruggen over het kanaal van Luik naar Maastricht op Nederlandsch grondgebied bij Maasenburg, onder de gem. St. Pieter, in 2 perc. Ram. 1e perc. f 10700, 2de perc. f 7550.

Het prov. bestuur, v.m. 11 u. Bestek no. 33, na 13 Jan., ter lez. aan het gebouw van het min. van W., H. en N., aan de lokalen der prov. besturen en te bekomen bij Gebr. van Cleef, 's-Hage. Inl. te bekomen bij den hoofdingenieur in het 7e district en bij den ingenieur Sandberg, beiden te Maastricht. Aanw. op de plaats 20 Jan., v.m. 11 u.

Afloop van AANBESTEDINGEN.

14 DECEMBER.

Haarlem (Onderh.). Het bouwen van drie woonhuizen aan de Kennemerstraat. Door den heer A. de Rover.

Ingekomen 10 biljetten. Op verzoek van eenige inschrijvers wordt de uitslag, om bijzondere reden, niet vermeld.

15 DECEMBER.

Helmond. Het bouwen van 2 winkelhuizen, met aanhooren. Door den heer C. N. Helsper.

Hoogste inschrijver J. W. van der Putten, Helmond, f 6380; laagste G. de Vries, Beek en Donk, f 5700, gegund.

17 DECEMBER.

Amsterdam (Onderh.). Het verbouwen van de perceelen Singel 332 en 334. Door den archit. E. Rood.

Minste inschrijver W. de Leon, Sloten (N.-H.), voor f 10250, gegund.

Midwolda. Het onderhoud der kerkelijke gebouwen. Door de kerkvoogden der Herv gemeente.

Timmerwerk. Laagste inschrijver W. de Wit, f 136, gegund.

Voor de verfwerken werd door onze gezamenlijke ververs Herenius, Stel, Kielman en Hazekamp ingeschreven voor de som van f 174,25, niet gegund.

19 DECEMBER.

Groot-Ammers (Onderh.). Het maken van een woon- en winkelhuis. Door den bouwkundige J. J. C. Woudenberg.

Timmerwerk. Laagste inschrijver D. Witzier, f 1444*.

Metselwerk. S. van den Oever, f 1755*.

Verfwerk. P. den Boer, f 267*. * Gegund.

20 DECEMBER.

Dokkum. Het bouwen van 3 werkmanswoningen op de Streek bij Dokkum. Door den heer Bakmeijer.

Laagste inschrijver H. de Vries, f 1894, gegund.

Meppel. Het maken van een bovenhuis op de bestaande societeit en bijkomende werken, voor rekening van Mej. de wed. G. B. Ogterop, aldaar. Raming f 2403. Door den architect P. Janzen.

Laagste inschrijver L. Kooy, f 2428, geg.

Terneuzen. Het uitbreken van oude en het maken van nieuwe keibestratingen en daarmede in verband staande werken. Door het gem.-best.

Laagste inschrijver K. de Vos, f 825, geg.

21 DECEMBER.

Bussum. Het bouwen eener villa in de Parklaan te Bussum. Door den architect E. G. Wentink te Schalkwijk.

Laagste inschrijver Gebr. v. Os, Helder, f 8391.

Holten. Het bouwen van een door brand vernield boerenhuis (behalve het dekken) met bijlev. van al de materialen. Door den heer H. Slijkhuis.

Metselwerk. Eenige inschrijver F. Vorkink, Holten, f 12.80; Schilderwerk. H. Hietkamp, idem, f 120, Haaldrink, Colmschate, f 148. Smidswerk. Eenige inschrijver A. Kolkman, Dijkerhoek, f 59,50. Timmeren. Eenige inschrijver G. Koopman, Bathmen, f 1111. Massa. Firma Groothengel, Borne, f 2978; A. Koopman, Bathmen. f 2095*. *Gegund.

Kwadijk (Onderh.). Het bouwen van een woonhuisje (twee woningen onder een dak). Door diakenen der Nederd. Herv. gemeente.

Laagste inschrijver W. Blakhorn, aldaar. voor f 1019, gegund.

Oldenzaal. Het verbouwen van het voormalig postkantoor te Oldenzaal tot woonhuis. Door den heer D. Gelderman.

Laagste inschrijver A. Schoo, Oldenzaal, f 3360.

22 DECEMBER.

Enschedé (Onderh.). Het schilderwerk van 2 winkelhuizen, voor den heer Van Dam aan de Gronausche weg.

Laagste inschrijver Akkerman, f 687, geg.

's-Gravenhage. Het afbreken en weder opbouwen van het magazijn in de Spuistraat no. 20 en 22. Door den firma C. Hoyng.

Laagste inschrijver K. J. de Haas, f 21910.

Heerde. Het bouwen van een woonhuis aan de Boonenburgerlaan. Door den heer J. van Leeuwen Jzn.

Laagste inschrijver G. van Ark, f 1635, gegund.

Schilderwerk gegund aan Zimmerman, voor f 97.

Hattem. Het bouwen van een kerkgebouw aan de Achterstraat te Hattem. Door de kerkeraad der Ger. Gem.

Laagste inschrijver A. Rauwenhorst Az., Hattem, f 13983.

Leunen bij Venraai. Het bouwen van een nieuw woonhuis, met bijlever. van eenige materialen, in 2 perc., voor den heer H. Schreurs, aan het Veulen. Door den aanbesteder.

Metselwerk. Laagste inschrijver H. Marcellis, f 235*.

Timmerwerk. P. Spee, f 278*. *Gegund.

Neerbosch. Het bouwen van een kerk met sacristy en verdere bijgebouwen aan de Koninginnelaan te Nijmegen. Door het R K. parochiaal kerkbestuur van den H. Antonius Abt.

a. Voor het geheele werk, *b.* met weglating van de drie laatste travées.

a. Laagste inschrijver D. Damstra, Leeuwarden, f 67970.

b. J. v. Groenendaal, Hilversum, f 55735

Gunning aangehouden.

Winschoten. Het bouwen eener behuizing op de Garst aldaar. Door den architect G Bril.

Laagste inschrijver B. v. d. Laan. Oude-Pekela, f 1560, gegund.

23 DECEMBER.

Culemborg. Het bouwen van 6 woningen. Door den heer C. Stek.

Laagste inschrijver A. A. van Iterson Beesd, f 4950. Nog niet gegund.

Doetinchem. Het bouwen van een exportslachterij met stalling. Door den architect H. J. L. Ovink.

Laagste inschrijver F. A. Wamelink, f 3903 gegund.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van 3 woningen voor de wed. G. Roos en den heer Frolich in de Minkmaatsteeg. Onder beheer van den heer Beltman, architect.

Laagste inschrijver Achterhuis, f 3025 Gunning in beraad gehouden.

Enschedé (Onderh.). Het bouwen van 2 woningen voor den heer J. H. Tentelink aan de tweede spoorbrug. Onder beheer van den heer G. Schreurs, bouwk.

Laagste inschrijvers Scholten en Hulstein, f 1777, gegund.

's-Gravenhage. De bouw van een post- en telegraafkantoor met directeurswoning te Veghel. Ram. f 19390. Door het min. van W. H. en N.

Laagste inschrijver J. Bossmann, Arnhem f 18420.

Leunen bij Venraai. 1. Het bouwen van een nieuw woonhuis, voor de wed. Jacobs aan de Scheij, op een perc. gelegen te Leunen, met bijlev. van materialen; 2. het verfwerk en glasinzetten aan deze woning. Door den aanbesteder.

1. Laagste inschrijver Antoon v. d. Water, f 740.

2. P. Teuw, f 61,75.

Miste bij Winterswijk. Het afbreken en weder opbouwen van een woonhuis met bijlev. van eenig materieel. Door den heer H. W. Wikkerink.

Laagste inschrijver B. W. Hoornenborg, f 699, gegund.

Zutphen. Het verbouwen van de stoomzagerij en pakhuis voor Schultz en Co. Door den architect H. A. Ezerman.

Laagste inschrijver H. J. Leuverink, Gorssel, f 6900. Zonder leverantie van hout.

24 DECEMBER.

Bussum. Het bouwen eener kleine villa, op een terrein, gelegen aan de Lambertus Hortensiuslaan te Naarden. Door den architect J. F. Everts.

Laagste inschrijver M. P. v. Wettum, Naarden, f 5350.

Gorinchem. Eene verbouwing van het huis aan de Gasthuisstraat, wijk D, no. 521. Door den bouwk. J. v. Emden.

Metsel- en stukadoorwerk. Laagste inschrijver W. F. Lintjes, f 245.

Timmer-, ijzer- en loodgieterswerk. J. K. Buiteman, f 939*.

Steenhouwerswerk. J. Simon, f 124*.

Verf-, glas- en behangerswerk. H. de Nier, f 385*.

Metsel- en timmerwerk. Eenige inschrijver J. K. Buiteman, f 1299. * Gegund.

Steenderen. Het bouwen van een stoomzuivelfabriek met directeurswoning. Door de directie.

Laagste inschrijver H. J. Mulderij, Vierakken, f 13767, gegund.

Winterswijk. Het bouwen van een huis met 2 woningen op een terrein aan het Hilbelinkspad ald. Door den heer U. J. Huber.

Laagste inschrijver H. J. Nuijs. f 5866, geg.

„Per Telegraaf."

Rotterdam. Het bouwen van 2 woonhuizen in de Avenue Concordia. Door de architecten H. A. Lieuwens en Zn.

Laagste inschrijvers v. d. Sluijs en Boekestein, Rotterdam, f 17939; daaropvolgende A. G. Sondermeijer, id., f 17998.

Rijswijk. Het bouwen van een bouwmanswoning met beestenstal, wagenschuur, karnmolenschuur en hooiberg, te bouwen aan den Kleiweg naar Wateringen, gem. Rijswijk. Door den architect P. Zuidgeest te Delft.

Laagste inschrijver C. van Tilburg, Nootdorp, f 7385; daaropvolgende A. A. Groenewegen, id., f 7574.

27 DECEMBER.

Helder. Het herbouwen van het „Grand café central", aan den Kanaalweg te Helder. Door den architect S. Krijnen.

Laagste inschrijver H. Wijker, f 12975. Gunning aangehouden.

Stad-Almelo (Herbest.). Het verbouwen der waterplaats van school A. Door het gemeentebestuur.

Laagste inschrijver J. C. Spoor, Stad-Almelo, f 169.

Zutphen. Het verbouwen van het perceel no. 43 aan het Oude Want te Zutphen. Door de Herv. Diaconie.

Laagste inschrijvers A. J. Uiterwijk en Zn., f 1920.

28 DECEMBER.

Rotterdam. Het afbreken en op een verlaagde fundeering weder opbouwen van het beneden stoomgemaal „Jan Anne Beijerink" in den polder. Door het best. van den „Prins Alexanderpolder".

Laagste inschrijver D. J. van Riemsdijk, Dordrecht, f 16750.

Lijst van Fabrikanten, Leveranciers, enz.

Prijs per regel voor niet geabonneerden op advertentiën *f* 5.— per jaar bij vooruitbetaling. Abonnés op advertentiën 1 regel gratis voor iedere advertentie.